

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק ארמו"ר מוהר"ש מבאבוב וצ"ל

קובץ מוקדש לפלסול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחי"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

מפתח כללי

להקונטרסים אי

שנה י"ד, שנת תנש"א

יוצא לאור ע"י תלמידו

כ"ק מרן ארמו"ר מבאבוב שליט"א

1577 48th Street

Brooklyn, New York 11219

Tel. 871-6623

הרוצה להשיג קובצי „כרם שלמה“, וכן בכל עניני המערכת,
לפנות אל האדרעסין דלהלן:

בארץ ישראל

כרם שלמה
שע"י אוצר הספרים
דישיבת קדושת ציון
קרית באבוב ת.ד. 204 בת"ים

במאנטרעאל

KEREM SHLOMO
c/o Goldberg
5257 Durocher Ave.
Montreal, Que. H2V-3Y3

במאראנטא

KEREM SHLOMO
Mosdos Bobov
3703 Bathurst Street
Toronto, Ont.

בארצות הברית

KEREM SHLOMO
1577 - 48th St.
Brooklyn, N. Y. 11219

בענגלאנדר

KEREM SHLOMO
Kahal Chasidim Bobov
87 Egerton Road
London N. 16, 6UE

בעלגיע

KEREM SHLOMO
Khal Chasidei Bobov
224 Langeleem Lei
Antwerpen, Belgium

מפתח הענינים

מדור אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

לפרשת חיי שרה	ביאור דברי המדרש עה"פ ואברהם זקן בא בימים, זקנה כנגד ימים וימים כנגד זקנה — כוונת המדרש מד' יצא הדבר, מהיכן יצא, מהר המורי' — פי' הפסוק אם השמאל ואימינה ואם הימין ואשמאלה — הענין שהשיא אברהם אבינו את יצחק בנו בן ארבעים שנה.	א-ז
לפרשת מקץ	המעם שציוה יוסף למצריים שימולו — כוונת המדרש בפ' בשלח עה"פ הנני ממטיר לכם לחם מן השמים — המשך הפסוקים בפ' בחקותי, אם בחקותי תלכו וגו' ונתנה הארץ יכולה.	ב-ה
לפרשת שמות	ביאור הכתובים, ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם וגו' — המשך הפסוקים בפ' וארא, והבאתי אתכם אל הארץ וגו' — פי' הפסוק ויהי לי לישועה — על הפסוק כוס ישועות אשא ובשם ד' אקרא.	ג-ו
לפרשת שקלים	פי' הפסוק כי תשא את ראש בניי — ביאור דברי המדרש, א"ל הקב"ה למשה, חייבין לי ישראל — כוונת אוז"ל, הראה לו הקב"ה למשה מטבע של אש ואמר לו כזה יתנו — כוונת הירושלמי כל העובר על הפקודים, כל דעבר בימא — על דברי הגמ', הקדים שקליהם לשקליו.	ד-ה
לפורים	פי' על שושנת יעקב צחלה ושמחה וכו' — ביאור אוז"ל, אמרה אסתר א"לי בים וא"לי בסיני — על לשון המשנה באחד באדר משמיעין על השקלים — כוונת הירושלמי, כל העובר על הפקודים, כל דעבר בימא.	ה-ד
לשביעי של פסח	ביאור המדרש פליאה, בשעה שמתו נדב ואביהו אמרו מלאה"ש למה קרעת לישראל את הים, ענו שרפי קודש ואמרו, השיבנו ר' אליך ונשובה וגו' — הענין מה שהאלקים יבקש את הנרדף.	ו-ה
לפרקי אבות	סמיכות המשניות בפ"ב ראבות, העושה מצוה אחת קונה לו פרקליט אחר וכו', כל כנסי' שהיא לש"ש סופה להתקיים — כוונת המשנה, אם בשלל מן התורה יש לך בשלים הרבה כנגדך.	ז-ד
לפרשת חקת	ביאור דברי הוזה"ק עה"פ זאת חקת התורה — על לשון הפסוק זאת חוקת התורה.	ח-ה
לפרשת דברים	ביאור במדרש שוח"ט, א"ר יודן בזכות שאמרתם זה א"לי ואנוהו, נתתי לכם זה ארבעים שנה — כוונת התרגום עה"פ זה א"לי ואנוהו, ואבני לי מקדשא — המשך הפסוקים בתהלים, ישגבך שם אלהי יעקב וגו' יתן לך כלבבך וכל עצתך ימלא — בענין מעלת תפלת העניו.	ט-ה

עה"פ לא אכלתי באוני ממנו וגו' ולא נתתי ממנו למת — כוונת רב"ר רש"י, שמחתי ושימחתי בו — ביאור הכתובים בהפטורה, קומי אורי כי בא אורך וגו'.

י-ה

מדור זכרון לראשונים

הערות על הל' נזקי שכנים
בד"ר ת"כ ושכונת באונס
הערות שונות
חידושים על ענינים שונים
גליון שו"ת שיבת ציון
כדיני גיטין
כדיני שמות גיטין
בד"ר ברכת שהחיינו
דרוש ותוכחת מוסר לפ' בא
בענין ספק חליצה
הערה על ספר פ"ר"ח (יו"ד)
חידושים כדיני ביטול, וטעמה
בענין ח"ש ע"י תערובות
כתוס' ברכות ה' ע"ב, ועוד
בד"ר איסור לעשות צורות
בענין הנ"ל
כסוגיא דר"ח סגן הכהנים
בד"ר שכונת השותפים
כמס' מגילה י"ד ע"א
בד"ר קדושת ביהמ"ד
דרוש לשבת הגדול
בד"ר חמץ שעבר עליו הפסח
חידושים בענין קרבן פסח
בענין השבתת חמץ
בענין חמץ של הקדש, ועוד
בד"ר חלב מפרה האוכלת חמץ
דרוש להספד
כמס' שבת דף פ"ז
בד"ר מקפח פרנסה במלמדים
בד"ר כתיבת שם יששכר, ועוד
בד"ר טכילה בנהרות
דברים יקרים ונחמדים
גליון ספר פני יהושע
גליון ספר פני יהושע
גליון שו"ת מהר"ן לב
בענין אשתו י"ב חודש
גליון השאלות ושאלת שלום
בענין עירוי אי הוי ביטול

הגאון ר' שמואל לנרא ראב"ר פראג זצ"ל
הגאון בעל חתם סופר אב"ר פרעשבורג זצ"ל
הגאון ר' צבי מאגליר אב"ר סאנגרוהט זצ"ל
הגאון ר' עקיבא איגר אב"ר פוזנא זצ"ל
הגאון ר' דוד רייטש אב"ר עיר הירש זצ"ל
הגאון רח"צ מאנהיימער אב"ר אונגוואר זצ"ל
הגאון ר' פסח זינגער אב"ר פאלאטא זצ"ל
הגאון ר' צבי הירש אב"ר ברלין זצ"ל
הגאון ר' מיכאל בכרך ראב"ר פראג זצ"ל
הגאון ר"י העשיל אשכנזי אב"ר לובלין זצ"ל
הגאון ר' עקיבא איגר אב"ר פוזנא זצ"ל
הגאון בעל שערי תורה אב"ר ווערבו זצ"ל
הגאון ר' פייש ווינטער דמו"ץ בבאליטש זצ"ל
הגאון ר' זעקיל ליב ווארמסער ממילשטאט זצ"ל
הגאון ר' דוד פרידמאן אב"ר קארלין זצ"ל
הגאון ר' יוסף זכרי' שמעון אב"ר שאוועל זצ"ל
הגאון ר' ליב פישלס מפראג זצ"ל
הגאון ר' אביש טענינבוים אב"ר קערעסטיר זצ"ל
הגאון ר' אלעזר פלעקלס ראב"ר פראג זצ"ל
הגאון ר' שמואל שמעלקא טויבש אב"ר יאס זצ"ל
הגאון בעל שב יעקב אב"ר פפד"מ זצ"ל
הגאון ר' יהודה אב"ר קלעצק זצ"ל
הגאון ר' בצלאל רנשבורג מפראג זצ"ל
הגאון ר' משה לעווינגער אב"ר ווייטצען זצ"ל
הגאון מהרש"ם אב"ר ברעזאן זצ"ל
הגאון ר' שלמה גאנצפריד ראב"ר אונגוואר זצ"ל
הגאון בעל נודע ביהודה אב"ר פראג זצ"ל
הגאון ר' ישראל ליפשיץ אב"ר קליווא זצ"ל
הגאון ר' אפרים זלמן מרגליות מבראר זצ"ל
הגאון ר' וואלף באניהאר ראב"ר סערדאהעל זצ"ל
הגאון ר' אברהם דוב אב"ר לאחווה זצ"ל
הגאון ר' דוד אופנהיים אב"ר נ"ש ופראג זצ"ל
הגאון בעל חתם סופר אב"ר פרעשבורג זצ"ל
הגאון בעל כתב סופר אב"ר פרעשבורג זצ"ל
הגאון בעל חתם סופר אב"ר פרעשבורג זצ"ל
הגאון ר' מרדכי זאב אימינא מלכוב זצ"ל
הגאון ר' שמעון סופר אב"ר קראקא זצ"ל
הגאון ר' משה קאנישא אב"ר יינק זצ"ל

ח-ה

הגאון ר' גמליאל מונציליסי אב"ד פארמה זצ"ל	ט-ז	בדין ב' קדושות על כוס א'	
הגאון ר' יעקב מעמדון זצ"ל	ט-י	בענין יהרג ואל יעבור	
הגאון ר' ארי' ליב אבד"ק אמשטרדאם זצ"ל	ט-יא	בענין אונס רחמנא פטרי'	
הגאון ר' ליפמאן נייזאטץ אב"ד מג"ד זצ"ל	ט-יד	בסוגיא דמוקצה	
הגאון ר' אלעזר שטראסער אב"ד עיר חדש זצ"ל	ט-כ	בענין שמרי חוב המאחרים	
הגאון ר' פנחס שטיין אב"ד מיקלאש זצ"ל	ט-כא	בענין מעשהזמ"ג, ועוד	
הגאון ר' שמחה הכהן רפ"פ אב"ד לובלין זצ"ל	י-ז	דבר נחמד במס' יומא	
הגאון ר' אפרים העקשר דיין דק' אלטונא זצ"ל	י-ח	בענין תקנת מסים	
הגאון ר' עקיבא איגר אב"ד פוזנא זצ"ל	י-י	גליון מס' שבועות והוריות	
הגאון ר' ישמעאל כהן אב"ד מודינא זצ"ל	י-יב	בענין מצות ישוב א"י בזה"ז	
הגאון ר' א"ש היילפרין ראב"ד לכוב זצ"ל	י-יח	בענין עובר ירך אמו	

מדור אגרות קודש

שלשה מכתבים מהגאון בעל ערוך לנר אבד"ק אלטונא זצ"ל	א-ל
מכתב מכ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע	ב-יח
מכתב מהגאון ר' משה שיק אבד"ק חוסט זצ"ל	ג-כז
מכתב מהגאון ר' חיים הלוי סאלאווייצק אבד"ק בריסק זצ"ל	ג-כח
מכתב מהרה"ק ר' אברהם טווערסקי המגיד מטריסק זצ"ל	ד-כז
מכתב מהגאון ר' זאב וואלף טענינבוים אבד"ק ווערפעלט זצ"ל	ד-כח
מכתב מהגה"צ ר' ישראל האגער מוויזניצא זצ"ל	ה-יד
מכתב מהגה"צ ר' ישראל פערלאוו מסטאלין זצ"ל	ה-טו
מכתב מהגאון ר' דוד אופנהיים אבד"ק נ"ש ופראג זצ"ל	ו-ל
מכתב מהגאון ר' מאיר אריק אבד"ק טארנא זצ"ל	ו-לב
מכתב מהגאון בעל שב יעקב אבד"ק פפד"מ זצ"ל	ז-כד
מכתב מהגאון ר' מנחם א"ש אבד"ק אונגוואר זצ"ל	ז-כה
מכתב מהגאון ר' שמשון ווערטהיים מוויען זצ"ל	ח-כ
מכתב מהגאון ר' נפתלי צבי יהודה כרלין מוולאזין זצ"ל	ח-כב
מכתב מהגה"ק בעל ארי' דבי עילאי אבד"ק בריגל זצ"ל	ט-כד
מכתב מהגאון ר' יוסף צבי רושינסקי אבד"ק ירושלים עיה"ק זצ"ל	ט-כה
מכתב מהגה"ק מוה"ר מרדכי דוב מהארנסטייפל זצ"ל	י-כא

מדור זכרון לאחרונים

הג"ר שמואל אהרן מילער אב"ד לאבאווא הי"ד	א-לה	בדין חשש ריבית	
הגה"צ ר' פנחס טווערסקי אב"ד אוסטילא הי"ד	ב-יט	בדין נרות המנוחה	
הג"ר יואב יהושע וויינגארטען אב"ד קונצק ז"ל	ג-כט	בדיני מקנה	
הג"ר צבי הירש מייזליש אב"ד ווייטצען ז"ל	ד-כט	במס' חולין י"א ע"ב	
הג"ר יוסף ראזין אב"ד דווינסק ז"ל	ה-טז	בענין השגחה פרטית, ועוד	
הג"ר פישל סופר ראב"ד בודאפעסט ז"ל	ו-לג	בסוגיא דהרהינו	
הג"ר חיים יעקב מרדכי ג"ל אב"ד מישיקאלץ ז"ל	ז-כו	בענין איסור הלעטה	
הג"ר שלום יוסף פייגענבוים אב"ד לאקאטש ז"ל	ח-כה	בסוגיא דר"ח סגן הכהנים	
הג"ר מעבלי זעהמאן ראב"ר דוקלא הי"ד	ט-כו	בענין ספק טומאה	
הג"ר אפרים ביליצער דומ"ץ דק' בעטלאן הי"ד	ט-כח	חידושים והערות	
הג"ר יהושע פנחס באמבאך אב"ד אושפצין ז"ל	י-כב	בענין עדות החדש	

ז-לח	כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א	לפ' כהר	כי גרים ותושבים אתם עמדי
ז-לח	הגה"ק ר' ישכר דוב רוקח אב"ד בעלז זצ"ל	לפ' כחקותי	בחרגום עה"פ וחרב לא תעבור
ז-לט	כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א	לחג השבועות	על הספרי פ' וזאת הברכה
ז-לט	הנאון בעל קרני ראם אבר"ק יאס זצ"ל	לפ' נשא	וישם לך שלום
ז-לט	הנאון בעל ים התלמוד אב"ד טארניגראד זצ"ל	לפ' שלח	במדרש עה"פ איש אחד
ח-מז	כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א	לפ' חקת	ג"פ במסורה ואסף
ח-מז	הנאון ר' ידידי' שיאה ווייל אב"ד קאלרסרוה זצ"ל	לפ' בלק	הנה כסה את עין הארץ
ח-מח	הנאון ר' שמואל זאממער אב"ד פאפא זצ"ל	לפ' פנחס	עה"פ ויעמוד פנחס ויפלל וגו'
ח-מח	הנאון ר' אייוק הכהן אב"ד קארעץ זצ"ל	לפ' מטות	עכדיך נשאו ראש
ט-מג	הנאון בעל בר ליואי אב"ד סטאניסלאוו זצ"ל	לפ' דברים	במדרש עה"פ ד"א הרבה אתכם
ט-מד	הנאון ר' מאיר אריק אב"ד טארנא זצ"ל	לפ' ואתחנן	במדרש עה"פ ואתחנן וגו'
ט-מד	הנאון ר' שלמה קלוגר ראב"ד בראד זצ"ל	לפ' עקב	והי' עקב תשמעון
ט-מה	כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א	לפ' ראה	במסורה ב"פ בתתך לו
י-לז	כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א	לפ' תצא	וראית בשבי' אשת יפ"ת
י-לז	הנאון ר' יצחק לנדא אב"ד וולאדוו זצ"ל	לפ' תבא	מוצא שפתיך תשמור וגו'
י-לח	הנאון בעל פני יהושע זצ"ל	לפ' תבא	אלה יעמדו לברך את העם
י-לח	הנאון ר' יצחק אב"ד בעלזא זצ"ל	לפ' תבא	והתמכרתם שם לעבדים וגו'
י-לט	הנאון ר' יוסף דרשן מפוזנא זצ"ל	לפ' נצבים	וגרך אשר בקרב מחניך
י-לט	כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א	ליום כיפורים	במדרש, באיזה זכות וכו'
י-לט	הנאון ר' דוד אופנהיים אב"ד פראג ונ"ש זצ"ל	לפ' האזינו	ברש"י עה"פ האזינו וגו'
א-נו	הרב נחום מאיר גערמאן נ"י	מדור תמיהות וישובים	תמי' בספר בת עין
א-נו	הרב נחום מאיר גערמאן נ"י		תמי' בספר חוסן יוסף
א-נו	ר' נפתלי חיים ראובן וואנשאהל נ"י		הערה בספר תפארת שלמה
ב-לז	הנאון ר' שלמה מוניאן אב"ד רויסטין זצ"ל		ב' תמיהות בשו"ת בית יעקב

הנאון ר' צבי כהנא אב"ד סטראמשערע הי"ד	תמו' בספר בחר תורה
הרב ברוך חנה גרינפעלד נ"י	תמו' בשו"ת דברי חיים
הנאון ר' טעבלי זעהמאן ראב"ר וקלא הי"ר	תמו' בענין חרם דר"ג
הב' מנחם מענדל ציטראנענבוים נ"י	תמו' בספר מנחת חינוך
הב' מנחם מענדל ציטראנענבוים נ"י	תמו' בשו"ת מהר"א הלוי
הרב שמחה רובין נ"י	הערה בדברי הצ"ח
הב' אלכסנדר זושא גאלרבערג נ"י	תמו' בדברי הקרני ראם
הב' שלום נפתלי שווימער נ"י	תמו' בספר ישמח משה
ר' ישראל מררכי דור נוינרעשל נ"י	ב' הערות בח' חתם סופר
ר' אלי' שפיטצער נ"י	הערה במ' הלכה ברורה
הב' שלמה אלטר צעהנווירטה נ"י	תמו' על צל"ח במס' פסחים
הב' בן ציון נתן עליאם נ"י	תמו' בספר מאור ושמש
הנאון ר' חיים רוב גראם אב"ד פעטדיווא ז"ל	הערה בשו"ת חיים שאל
ר' שמריהו ציטראנענבוים נ"י	הערה בשו"ת חיים שאל
הרב פנחס הירשפרונג שליט"א	הערה בשו"ת ישועות מלכו
הרב פנחס הירשפרונג שליט"א	הערה בשו"ת אמרי יושר
ר' לייבל מאנדלבוים נ"י	הערה בדברי הרמב"ם
הב' חיים צבי פיללער נ"י	תמו' בס' אגדות מהר"ל
הב' שלום נפתלי שווימער נ"י	הערה בדברי בעל הטורים

מדור זכור ימות עולם

א-נח	קול קורא לעזרה לרגלי שריפה נוראה בעיר ליסא (תק"ץ לפ"ק)
ב-לח	כתב רבנות דק"ק טעטינג (תר"ו לפ"ק)
ג-מא	קורות בתי הקברות בעיר קראקא
י-מב	כתב רבנות דק"ק ווילהען (תקע"ו לפ"ק)

מדור תעודות וסמיכות

הנאון ר' אהרן שמעון שפירא אב"ד פראג זצ"ל	כתב מורנו
הנאון ר' צבי הירש הורוויץ אב"ד פפד"מ זצ"ל	כתב חבר
הנאון בעל הרי בשמים אב"ד סטרי זצ"ל	מכתב המלצה
הנאון בעל שערי דעה אב"ד סמאדגאן זצ"ל	כתב הורמנא
הנאון ר' נחום טריביטש אב"ד ניקלשבורג זצ"ל	כתב חבר
הנאון ר' צבי אופנהיים אב"ד טעמשוואר זצ"ל	כתב חבר
הנאון ר' שמואל רז"ב אב"ד אונסרארף זצ"ל	כתב חבר
הנאון ר' שמואל פיהרער אב"ד קראס הי"ד	כתב סמיכה
הנאון ר' שמואל אב"ר אמשטראדאם זצ"ל	מכתב המלצה
הנאון ר' צבי יהודה הורוויץ אב"ר באניא זצ"ל	כתב חבר
הנאון ר' מאיר שארלוויל ראב"ר מיץ זצ"ל	כתב קבלה
הנאון ר' משולם זלמן כהן אב"ד פיורדא זצ"ל	מכתב המלצה

צילומי כתבי קודש

ג-טז	הנאון ר' מיכאל בכרך ראב"ד ק פראג זצ"ל
ג-כח	הנאון ר' חיים הלוי סאלאוויציק אב"ד ק בריסק זצ"ל
ד-יז	הנאון ר' פייש ווינטער דומ"ץ דק' האליטש זצ"ל
ד-כ	הנאון ר' זעקייל ליב ווארמסער מייכלשטאט זצ"ל

מדור פלפול והלכה

א-לח	הרב מו"ה משה הלברשטאם שליט"א	בדין חציצה בטבילה
א-מה	הרב שמחה רובין נ"י	הערות כמס' ובחים
ב-כג	הרב מו"ה משה חיים שמערלער שליט"א	בדין מילה בשבת
ב-כז	הרב אברהם משה שאזי נ"י	בדברי הרמב"ם פט"ז דסנהדרין
ג-לא	הרב מו"ה שלום קרויז שליט"א	בדין שיעור לברכה אחרונה
ג-לג	הרב יצחק שמואל נמזו נ"י	בדין ספק אכירה, וספק הינוח
ד-ל	הרב מו"ה יעקב יצחק ניימאנן שליט"א	בדין שותפות עם עכו"ם בשבת
ד-לג	הרב חיים יחזקאל שרגא שארף נ"י	בענין פס"ר דלא ניחא לי'
ה-יה	הרב מו"ה משה דוד שטיינארצעל שליט"א	בענין ספק של קבוע בדרבנן
ה-כג	הרב משה חיים שנעעבאלג נ"י	בענין פסיקת צדקה בשבת
ו-לה	הרב מו"ה שמואל עקיבא שלעזינגער שליט"א	במצות שחיטת הפסח
ו-מג	ר' שלום דוד געללער נ"י	בדין חמץ שקבל עליו אחריות
ז-כח	הרב מו"ה נתן סג"ל תורוויץ שליט"א	בדין חשש תקלה
ז-לב	ר' מרדכי ארי' ניפס נ"י	בדין תמימות בספירת העומר
ח-לד	הרב מו"ה שמואל אליעזר שמערן שליט"א	בדין יין מבושל לענין יי"נ
ח-מר	הרב משה סאכאשעווסקי נ"י	בענין מקרא ביכורים
ט-לב	הרב מו"ה בן ציון הכהן שליט"א	בענין המקדש באיסורי הנאה
ט-מ	הרב מו"ה ברוך אברהם צבי תורוויץ שליט"א	בענין זר שאכל תרומה
י-כח	הרב מו"ה שמואל הלוי וואזנער שליט"א	בענין הרחקה בכלאים
י-ל	ר' נפתלי ראובן ציטראנעכטוויץ נ"י	בשי' הרמב"ם במלאכת כותב

מדור תפארת בחורים

א-מט	הב' החתן דוד יהודה גרינפעלד נ"י	בענין המקדש באיסורי הנאה
ב-כט	הב' יצחק צבי לעווענברוין נ"י	בענין כופר וקלב"מ
ד-לז	הב' החתן אברהם ארי' וויינשטאק נ"י	בענין כ"ד של ג' בדיני ממונות

מדור עולת שבת בשבתו

		לפ' בראשית
א-נג	הנאון ר' נחום ראובן פלעקסער אב"ד רישא זצ"ל	במדרש רא"י פתח ראש דברך אמתהנאון ר' נחום ראובן פלעקסער אב"ד רישא זצ"ל
א-נג	הנאון ר' ישכר בער איילנבורג זצ"ל	לפ' נח
א-נר	הנאון ר' יעקב מעמדין זצ"ל	צדיק תמים ה' בדרותיו
א-נה	הרה"ק ר' יאסקי מרעמביץ זצ"ל	לפ' לך
א-נה		לו ישמעאל יחי' לפניך
א-נה		לפ' וירא
א-נה		ויטע אשל בכאר שבע
א-נה		לפ' חיי
א-נה	כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א	ואנכי פנתי הבית ומקום לגמלים כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א
א-נה	כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א	לפ' תולדות
ב-לג	כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א	במדרש, יתן ויחזור ויתן
ב-לד		לפ' ויצא
ב-לד		מלאכי אלקים עולים ויורדים בו
ב-לד		לפ' וישלח
ב-לד	הנאון ר' שמואל שמעלקא טויבש אב"ד יאס זצ"ל	ואתה אמרת היטב איטיב עמך

אלה תולדות יעקב יוסף	לפ' וישב	הנאון ר' ברוך כהנא רפאפורט אב"ר פיורדא זצ"ל	ב-לה
לחננוכה			
במס' שבת כ"ג, הרגיל בנר וכו'	הנאון ר' רניאל טירני בעל עקרי הר"ט זצ"ל	ב-לה	
לפ' מקץ			
האיש אשר נמצא הגביע בידו	הרה"ק ר' משה מראזוואראו זצ"ל	ב-לה	
לפ' ויגש			
אל יחר אפך בעבדך	כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א	ב-לה	
לפ' ויחי			
יהודה אתה יודוך אחיך	הנאון ר' שמואל שמעלקא טויבש אב"ר יאס זצ"ל	ג-לח	
לפ' שמות			
במסורה ב"פ בוער באש	כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א	ג-לח	
לפ' וארא			
ברש"י עה"פ את כל מגפותי	הנאון ר' יעקב מעמרין זצ"ל	ג-לט	
לפ' בא			
במדרש תנחומא עה"פ נטה ירך	הנאון ר' ראובן מזאסלאב זצ"ל	ג-לט	
לפ' בשלח			
בילקוט, כלום טבעו בני מבניך	הנאון ר' יוסף דרשן מפוזנא זצ"ל	ד-מא	
לפ' יתרו			
כי יהי' להם דבר בא אלי	הנאון ר' אברהם טיקטין אב"ר ברעסלא זצ"ל	ד-מא	
לפ' משפטים			
כאש אוכלת בראש ההר	כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א	ד-מב	
לפ' תרומה			
וחכרת את חמש היריעות לכר	הנאון ר' שמואל שמעלקא טויבש אב"ר יאס זצ"ל	ד-מב	
לפ' תשא			
ג"פ במסורה הורד	כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א	ה-כח	
לפורים			
ומרדכי יצא מלפני המלך	הנה"צ ר' יהודה ליבוש היילפרין מברעזאן זצ"ל	ה-כח	
לפ' ויקהל			
וכל אשה חכמת לב וגו'	הנאון בעל הפלאה אב"ר פפר"מ זצ"ל	ה-כט	
לפ' ויקרא			
אשר נשיא יחטא וגו'	הנאון ר' שלמה קלוגר ראב"ר בראר זצ"ל	ה-כט	
להגדה של פסח			
ברוך המקום ברוך הוא	הנאון בעל שב יעקב אב"ר פפר"מ זצ"ל	ו-מו	
לחזה"מ פסח			
ושם אלהים אחרים לא תזכירו	כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א	ו-מו	
לשביעי של פסח			
במדרש עה"פ סוס ורכבו	הנאון בעל הפלאה אב"ר פפר"מ זצ"ל	ו-מח	
במס' סוטה, כיצד אמרו שירה	הנאון ר' נחום טריביטש אב"ר נ"ש זצ"ל	ו-מח	
לפ' אחרי			
בקרבכם לפני ד' וימותו	הנאון ר' אברהם אביש אב"ר פפר"מ זצ"ל	ז-לו	
לפ' קדושים			
איש אמו ואביו תראו וגו'	הנאון ר' חיים נחום ה"ש אב"ר מאשצ'יסק זצ"ל	ז-לו	
לפ' אמור			
תקראו אותם מקראי קודש	הנאון ר' יעקב מעמרין זצ"ל	ז-לו	

ד-כז	הרה"ק ר' אברהם טווערסקי המגיד מטריסק זצ"ל
ה-מה	הגאון ר' צבי הירש אפענהיימער אבד"ק טעמעשוואר זצ"ל
ה-לד	הגאון ר' אברהם אביש טעינבוים אבד"ק קערעסטור זצ"ל
ו-כב	הגאון ר' משה סג"ל קאמארן (לעווינגער) אבד"ק ווייטצען זצ"ל
ז-טז	הגאון ר' וואלף באניהאד ראבד"ק סערדאהעל זצ"ל
ח-נא	הגאון ר' צבי יהודה סג"ל הורוויץ אבד"ק באניא זצ"ל
י-ט	הגאון ר' אפרים העקשר דומ"ץ דק' אלטונא והמבורג זצ"ל
י-יז	הגאון ר' ישמעאל כהן אבד"ק מורדינא זצ"ל

ו-נב	בירור בשנת יציאת מצרים	ר' יצחק ישראל צעהנווירטה נ"י
ב-לו, ה-לא	חדשים גם ישנים	
ז-מב	אותיות מחכימות	
ד-מג, ח-נב	דקדוקי סופרים	
א-סב	ציונים והערות	

מפתח השמות עפ"י סדר א"ב

כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א איז, אינה, ביה, בילג, בילח, גיו, גילח, ריה, רימב, הר, הכה, ויה, רימו, זר, זילח, זילט, חיה, חרמו, טיה, טימה, ייה, יילז, יילט

הגאון ר' אברהם טיקטין אבד"ק ברעסלא רימא
הגאון ר' אברהם אביש טענינבוים אבד"ק קערעסטיר היט
הגאון ר' אברהם בערקאוויטץ אבד"ק לאחאווא זיז
הגאון ר' אברהם אביש אבד"ק פפד"מ זילז
הגאון ר' אברהם שמואל בנימין סופר אבד"ק פר"ב בעל כתב סופר חייא
הרה"ק ר' אברהם המגיד מטריסק ריכו
ר' אברהם הלוי אכסטפעלד וינו
הרב אברהם משה שאי ב"כו
ר' אברהם יהושע סג"ל הורוויץ ויסג
הב' החתן אברהם ארי' ווינשטאק דילז
הב' אברהם חיים צבי מאטצען זימו, דימג
הגאון ר' אהרן ארי' כ"ץ דימג
הגאון ר' אהרן משה טויבש אבד"ק יאס בעל קרני ראם זילט
הגאון ר' אהרן שמעון שפירא אבד"ק פראג אינו
הרב אהרן לונצער ב"מג
ר' אהרן יעקב ישראל ישורן כהנא דימו, טימט
ר' אליהו קליין איסא
ר' אליהו שפיטצער זימא
הגאון ר' אייזיק הכהן אבד"ק קארעץ ח"מח
הגאון ר' אליעזר ליפמאן נייזאטץ אבד"ק מאגענדארף טייד
ר' אליעזר פעלדמאן טיג
הב' אלכסנדר זושא גאלדבערג וימט
הגאון ר' אלכסנדר שמואל היילפרין ראבד"ק לבוב ייח
הגאון ר' אלעזר פלעקלס ראבד"ק פראג הייב
הגאון ר' אלעזר שטראססער אבד"ק עיר חדש טיכ
הגאון ר' אפרים זלמן מרגליות מכראד זיח
הגאון ר' אפרים הלוי ביליצער דומו"ץ דק"ק בעטלאן טיכח
הגאון ר' אפרים העקשר דומו"ץ דק"ק אה"ו ייח
הרב אפרים פישל שטיין ויסב
הרב אשר זעליג גאלדמאן ח"נד
הגה"ק ר' ארי' ליבוש ליפשיץ אבד"ק בריגעל בעל ארי' דבי עילאי טיכד
הגאון ר' ארי' ליב אבד"ק אמשטרדאם טיח
הגאון ר' ארי' ליבוש הורוויץ אבד"ק סטרי בעל הרי בשמים גימג
הרב בן ציון הכהן טילד

חב' בן ציון נתן עליאם ז"מב
 הגאון ר' בנימין וואלף לעזו אבד"ק ווערבוז בעל שערי תורה ד"ט
 הגאון ר' בצלאל רנשבורג מפראג ו"ג
 הגאון ר' ברוך כהנא רפאפורט אבד"ק פיורדא ב"לה
 הרב ברוך אברהם צבי הורוויץ ט"מ
 הרב ברוך חנה גרינפעלד ג"מא
 ר' גבריאל גאלדבערגער ז"מב
 הגאון ר' גמליאל מונציליסי אבד"ק פארמא ט"ז
 הגאון ר' דוד אופנהיים אבד"ק נ"ש ופראג ו"לח, ח"ז, י"לט
 הגאון ר' דוד דייטש אבד"ק עיר חדש בעל אוהל דוד כ"יא
 הגאון ר' דוד צבי טעבלי זעהמאן ראבד"ק דוקלא היכט, ט"כו
 הגאון ר' דוד פרידמאן אבד"ק קארלין ד"כא
 חב' החתן דוד יהודה גרינפעלד א"מט
 הגאון ר' דניאל טירני בעל עקרי הד"ט ב"לה
 ר' הלל צוקער ב"מו
 הגאון ר' וואלף באניהאד ראבד"ק סערדאהעל ד"כד
 הגאון ר' זאב וואלף טענינבוים אבד"ק ווערפעלעט ד"כח
 הגאון ר' זעקייל ליב ווארמסער ממיכלשטאט ד"יח
 כ"ק מרן הגה"ק ר' חיים הלברשטאם אבד"ק צאנז בעל דברי חיים ב"יח
 הגאון ר' חיים הלוי פאלאווייציק אבד"ק ברוסק ג"כח
 הגאון ר' חיים נחום הלברשטאם אבד"ק מאשצישק ז"לז
 הגאון ר' חיים יהודה פאסניצער אבד"ק סמארנאן בעל שערי דעה ג"מג
 הגאון ר' חיים צבי מאנהיימער אבד"ק אונגוואר ב"יב
 הגאון ר' חיים מרדכי יעקב גאטליעב אבד"ק מישיקאלין ז"כו
 הגאון ר' חיים דוב גראס אבד"ק פעטרייווא ח"מ"ט
 הרב חיים יחזקאל שרגא שארף ר"לג
 חב' חיים צבי פיללער י"מא
 ר' חנוך גד מארקסון ח"סג
 הרה"ק ר' יאסקי מדעמביץ א"נה
 הגאון ר' יודי' טיאה ווייל אבד"ק קארסלרוה ח"מו
 הגאון ר' יהודה ליב פישלש מפראג ח"ז
 הגאון ר' יהודה אבד"ק קלעצק ו"י
 הגה"צ ר' יהודה ליבוש היילפרין מברעזאן הי"כח
 הרב יהודה ליכטער ד"מו
 ר' יהודה קינדערמאן א"נט
 ר' יהודה ארי' מאיר הלוי יונגרייז א"ס
 ר' יהושע באדנער ט"מו
 ר' יהושע מונדשיין ב"מו, י"מה
 הגאון ר' יהושע העשיל אשכנזי אבד"ק לובלין ג"יו

הגאון ר' יהושע פנחס באמבאך אבד"ק אושפיצין בעל אהל יהושע י"כב
הגאון ר' יואב יהושע וויינגארטען אבד"ק קונצק בעל חלקת יואב ג"כט
הגאון ר' יוסף זכרי' שטערן אבד"ק שאוועל ד"כד
הגאון ר' יוסף צבי דושינסקיא ט"כה
הגאון ר' יוסף דרשן מפוזנא בעל יסוד יוסף ד"מא, י"לט
הרב יונתן בנימין כ"ץ ח"נט
הגאון ר' יחזקאל סג"ל לנדא אבד"ק פראג בעל נודע ביהודה ד"ו
ר' יחיאל יהודה פאפיער ב"מו, ז"מו
הגאון ר' יעקב מעמדין א"נר, ג"לט, ז"לז, ט"י
הגאון ר' יעקב יהושע אבד"ק ברלין בעל פני יהושע י"לח
הגאון ר' יעקב עטלינגער אבד"ק אלטונא בעל ערוך לנר אל
הרב יעקב יצחק ניימאן ד"ל
הרב יעקב קויפמאן ד"מח
הרב יעקב חיים סופר ב"מב
הב' יעקב אריאל י"מח
הגאון ר' יצחק יוסף תאומים אבד"ק ברעסלא א"נ
הגאון ר' יצחק אבד"ק בעלזא י"לח
הגאון ר' יצחק לנדא אבד"ק וולאדווי י"לז
ר' יצחק ישראל צעהנווירטה ו"נב
ר' יצחק אייזיק הכהן האנדלער ב"מה
הב' יצחק צבי לעווענברוין ב"כט
הרב יצחק שמואל גמזו ג"לג, ח"נו
הרב ישראל דוב הלברשטאם ו"סא
הגה"צ ר' ישראל האגער מוויזניצא הי"ד
ו"גה"צ ר' ישראל פערלאוו מסטאלין ח"טו
הגאון ר' ישראל ליפשיץ אבד"ק קליווא ז"ט
ר' ישראל מרדכי נויגרעשל ז"מ
הגאון ר' ישכר בער איילינבורג בעל באר שבע א"נג
הגה"ק ר' ישכר דוב רוקח אבד"ק בעלז ז"לח
הגאון ר' ישמעאל כהן אבד"ק מודינא בעל זרע אמת י"יב
ר' ישעי' אשר אנשיל ווייס ז"מב
ר' לייבל מאנדלבוים ו"נו, י"מ
הגאון ר' מאיר אריק אבד"ק טארנא ו"לב, ט"מד
הגאון ר' מאיר שארלוואל ראבד"ק מיץ ט"מה
הגאון ר' מיכאל בכרך ראבד"ק פראג ג"ט
הב' מנחם מענדיל ציטראנענבוים ה"לא
הגאון ר' מנחם א"ש אבד"ק אונגוואר ז"כה
הגאון ר' מרדכי אפרים פישל סופר ראבד"ק בודאפעסט ו"לג
הגאון ר' מרדכי זאב איטינגא מלכוב ח"יג

הגה"ק ר' מרדכי דוב טווערסקי מהארנסטייפל י"כא
ר' מרדכי אר"י גיפס ז"ל
הרה"ק ר' משה הורוויץ מראזוואדאב ב"לה
הגאון ר' משה סופר אבד"ק פרעשבורג בעל חתם סופר א"טז, ח"יא, ח"יב
הגאון ר' משה שיק אבד"ק חוסט ג"כז
הגאון ר' משה סג"ל לעווניגער אבד"ק ווייטצען ו"יו
הגאון ר' משה יהושע העשיל אבד"ק טארניגראד ז"לט
הגאון ר' משה קאנישא אבד"ק יינק ח"יח
ר' משה בריקמאן ח"נו
ר' משה חנוך העניך גרינפעלד י"מד
הרב משה דוד שטיינזארצעל ה"יח
הרב משה הלברשטאם א"לח
הרב משה חיים שנעעבאלג הי"כג
הרב משה חיים שמערלער ב"כג
הרב משה נחום סאכאטשעווסקי ח"מד
הגאון ר' משולם זלמן הכהן אבד"ק פיורדא ט"מה
הגאון ר' משולם יששכר הורוויץ אבד"ק סטאניסלאוו בעל בר ליואי ט"מג
הרב מתת' צבי סג"ל א"ס, ז"מו
הגאון ר' נחום טריביטש אבד"ק ניקלשבורג ד"מה, ו"מח
הגאון ר' נחום ראובן פלעקסער אבד"ק רישא א"נג
הרב נחום מאיר גערמאן א"נו, ז"מה
ר' נחום אברהאם ט"מו
ר' נפתלי חיים ראובן וואגשאל א"נו
ר' נפתלי ראובן ציטראנענבוים י"ל
הגאון ר' נפתלי צבי ברלין מוולאזין (נצי"ב) ח"כב
הרב נתן סג"ל הורוויץ ז"כח
הגאון ר' עקיבא איגר אבד"ק פוזנא ב"ז, ד"ח, י"ו
הגאון ר' פייש ווינטער דומז"ץ דק"ק האליטש ד"ט"ו
הרב פנחס הירשפרונג י"מ
הגה"צ ר' פנחס טווערסקי אבד"ק אוסטילא ב"יט
הגאון ר' פנחס הלוי הורוויץ אבד"ק פפד"מ בעל הפלאה הי"כט, ו"מח
הגאון ר' פנחס שטיין אבד"ק מיקלאש ט"כא
הגאון ר' פסח זינגער אבד"ק פאלאטא ב"טו
הגאון ר' צבי הירש הלוי הורוויץ אבד"ק פפד"מ בעל מחנה לוי א"נו
הגאון ר' צבי הירש מאגליד אבד"ק סאנגרוהט א"כה
הגאון ר' צבי אופנהיימער אבד"ק טעמעשוואר ד"מה
הגאון ר' צבי הירש מייזליש אבד"ק ווייטצען ד"כט
הגאון ר' צבי הירש כהנא אבד"ק סטראמטערע ג"מ
הגאון ר' צבי הירש אבד"ק ברלין ג"ח

הגאון ר' צבי יהודה סג"ל הורוויץ אבד"ק באניא ח'נא
ר' צבי הירש פרידמאן ח'נו
ר' צבי טייטלבוים ח'סב
הגאון ר' ראובן מזאסלאב ג'לט
הרב רפאל אהרן כץ ג'מח, י'מז
הגאון ר' שלום מרדכי הכהן שוואדראן אבד"ק ברעזאן ו'כג
הגאון ר' שלום יוסף הלוי פייגענבוים אבד"ק לאקאטש ח'כה
הרב שלום קרויז ג'לא
הב' שלום נפתלי שווימער ו'ג, י'מא
ר' שלום דוד געללער ו'מג
הגאון ר' שלמה מוניאן אבד"ק רויסטיין ב'לז
הגאון ר' שלמה קלוגר ראבד"ק בראד ה'כט, ט'מד
הגאון ר' שלמה גאנצפריד ראבד"ק אונגוואר ו'כו
הב' החתן שלמה אלטר צעהנווירטה ז'מב
הגאון ר' שמואל סג"ל לנדא ראבד"ק פראג א'יא
הגאון ר' שמואל שמעלקא טויבש אבד"ק יאסי ב'לד, ג'לח, ד'מב, ה'יג
הגאון ר' שמואל אהרן מיללער אבד"ק לאבאווא א'לה
הרב שמואל עקיבא יפה'שלעזינגער ו'לה
הרב שמואל הלוי וואזנער י'כח
הרב שמואל אשכנזי ג'מה, ט'מח
הרב שמואל אליעזר שטערן ח'לד
הגאון ר' שמואל זאממער אבד"ק פאפא ח'מח
הגאון ר' שמואל אבד"ק אמשטרדאם ח'ג
ר' שמואל מנחם שניאורסאהן א'סא
הב' שמואל משה נחמי' הכהן לעוויטא ו'סד
הגאון ר' שמחה הכהן רפאפורט אבד"ק לובלין י'ז
הרב שמחה רובין א'מה, ו'מט, ח'נג
הגאון ר' שמעון סופר ראבד"ק קראקא ח'טז
הגאון ר' שמשון ווערטשהיים מווינא ח'כ
ר' שמריהו ציטראנענבוים ח'מט

חותמין בברכה

כצאת השנה מקדימין אנו את פני
כבוד קדושת עמ"ר מרן אדמו"ר שליט"א
בברכותינו הנאמנות

ברכת כתיבה וחתימה טובה לאלתר לחיים טובים ולשלום
בבריות גופא ונהורא מעליא ובחיוזק ואימוץ כח להשפיע עלינו כל מיני
השפעות טובות כשאיפת נפשו המהורה.
ונזכה כולנו יחד במהרה לקבל את פני משיח צדקנו
תחת דגלו של כ"ק רבינו שליט"א, אכ"ר.

ופה מקום אתנו לאחל ולברך לכל אנ"ש וידידינו החותמים הנכבדים שיחיו
שנה טובה ומאושרת.

תכלה שנה וקללותי — תחל שנה וברכותי

כעתירת וברכת,
המערכת

Photocomposition by
בד"פ, שמחה גראפיק
Simcha-Graphic Associates
Typesetters and Publishers
4311 15th Avenue — Brooklyn, N. Y. 11219
Tel. (718) 854-4830

דפוס אופסט, מוריה
MORIAH OFFSET CO.
115 EMPIRE BOULEVARD
BROOKLYN, N. Y. 11225
(718) 693-3800

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאלער לשנה

בקאנאדע = 20 דאלער לשנה

בבעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = ברואר רגיל 25 דאלער לשנה

ברואר אויר 35 דאלער לשנה

From:

KEREM SHLOMO

Mesivta Eitz Chaim D'Bobov

1577 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.
U.S. POSTAGE

PAID

Permit No. 285
BROOKLYN, N.Y.

Forwarding & Return Postage Guaranteed

ADDRESS CORRECTION REQUESTED

516

MR.

MURDCHA GROSS

1621 56 ST

BROOKLYN, NY 11204

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לפלפול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמר הי"ו.

שנה י"ד קונטרס א' (קל"א) תשרי-חשוון תנש"א

יוצא לאור ע"י תלמידיו
כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

ז	פרשת חיי שרה	כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א
---	--------------	-----------------------

מדור זכרון לראשונים

יא	הקדמת קל מל זקני שכנים	הגאון ר' שמואל לגרא ראב"ד ק פראג זצ"ל
טז	ברין ת"כ ישיבה באונס	הגאון בעל חתם סופר אב"ד ק פרעשבורג זצ"ל
כה	הקדמת צונית	הגאון ר' צבי מאגליר אב"ד ק סאנגרוהט זצ"ל

מדור אנרות קודש

ל	שירת מכתבים מהגאון בעל ערוך לנר אב"ד ק אלטונא זצ"ל	
---	--	--

מדור זכרון לאחרונים

לה	ברין חצאי ישיבה	הג"ר שמואל אהרן מיללער אב"ד ק לאבאווא הי"ד
----	-----------------	--

מדור פלפול והלכה

לח	ברין חצויה במבול	הרב מוה"ר משה הלכרשטאם שליט"א
מה	הקדמת משה זכרים	הרב שמחה רובין נ"י

מדור תפארת בחורים

מט	כעין המקדש באיפורי הנאה	הב' החתן דור יהודה גרינפעלד נ"י
----	-------------------------	---------------------------------

עולת שבת בשבתו

נג	ליקוטים יקרים לשבתות ומוקדים	המערכת
----	------------------------------	--------

מדור תמיהות וישושים

נו	הקדמת הצרות בענינים שונים	
----	---------------------------	--

מדור זכור ימות עולם

נח	קול קורא לעדות לרגלי שריפה נוראה בעיר ליסא (תק"ן לפ"ק)	
----	--	--

מדור תעודות וסמיכות

נז	כתב, מודרני	הגאון ר' אהרן שמעון שפירא אב"ד ק פראג זצ"ל
נז	כתב, חסר	הגאון ר' צבי הירש הלוי הורוויץ אב"ד ק פפד"מ זצ"ל
סב	צוונים והקדמות	
נט	מכתבים אל המערכת	
סג	מכתבים והודאות	

כל הזכויות שמורות להמערכת

Copyright © 1990

by Cong. Shaare Zion

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמת

אמי מורתי

מרת מרים בת מו"ה יהושע ע"ה

נפטרה בשם טוב

ביום י"ח לחודש מרחשון שנת תדש"ם לפ"ק

תהא נשמתה צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנה,

חיים זיעגער

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת

הרבני הנגיד החסיד

מו"ה שמואל הכהן כמו"ה יצחק הכהן קוואדראט ע"ה

נפטר בשם טוב

ביום י"ב לחודש תשרי שנת תנש"א לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בניו וחתנו,

יצחק הכהן קוואדראט

חיים יוסף הכהן קוואדראט

אברהם יהודא הכהן קוואדראט

בן ציון מרדכי הכהן קוואדראט

צבי ווייס

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת

האשה החשובה מרת פייגא בת מו"ה דוב ע"ה

נפטרה בשם טוב

ביום שב"ק ב' דר"ח מרחשון שנת תנש"א לפ"ק

תהא נשמתה צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בעלה ומשפחתה,

יעקב שטאפלער

ישראל ראקאווער ומשפחתו

שמואל פרייער ומשפחתו

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמת

אמי מורתי

מרת אסתר בת מו"ה איסר ע"ה

נפטרה בשם טוב

ביום כ"ג לחודש מרחשון שנת תשמ"א לפ"ק

תהא נשמתה צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנה,

שלום איסר בירנבוים

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש לעילוי נשמות

אא"ז הגה"צ מוה"ר נפתלי חיים הורוויץ זצ"ל

בהגה"ק מוה"ר מאיר אבר"ק דזקוב זצ"ל

נפטר ביום הכיפורים שנת תרנ"ה לפ"ק

אא"ז הגה"צ מוה"ר יואל היילפרין מברעזאן זצ"ל

בהגה"צ מוה"ר אברהם זרח ארי' יהודה ליבוש מברעזאן זצ"ל

נפטר ביום הושענא רבה שנת תשי"ד לפ"ק

דו"ז הגה"צ מו"ה מנשה הורוויץ אבר"ק זאלין זצ"ל

בהגה"צ מוה"ר אלי' אבר"ק זאלין זצ"ל

נפטר ביום שמיני עצרת שנת תשל"ג לפ"ק

דורי הגה"צ מוה"ר חנני' יוסף היילפרין אבר"ק זשאבנא זצ"ל

בהגה"צ מוה"ר יואל מברעזאן זצ"ל

נחרג עקה"ש עם משפחתו ביום י"ב תשרי שנת תש"ב לפ"ק

חמותי החשובה מרת מרים פיללער ע"ה בת מו"ה משה אברהם הי"ד

נפטרה ביום שמיני עצרת שנת תשמ"ז לפ"ק

תהיו נשמותיהם צרורות בצרור החיים

הונצח על ידי,

ירוחם אליהו ראזענפעלד ומשפ'

דברים אחרים

מצאנו לנכון להודיע ולהדגיש לפני הקוראים החשובים יחיו
איזה ענינים הנוגעים לקובצנו „כרם שלמה“

א) היות שאיזה אנשים התירו לעצמם להדפיס בספרים דברים שנרפסו בכרם שלמה, בלי שאילת רשות מהמערכת, למרות שבכל קובץ נרפס באר היטיב „אזהרה חמורה“ לבלי להדפיס שום דבר שנרפס בקובצנו בלי רשות מאת המערכת, לכן הננו מודיעים ומוזהירים בזה, שלא נוכל לישב בחיבוק ידיים ולשתוק על עולה כזאת, ונהי' מוכרחים לנקוט צעדים חמורים לקיים את האזהרה הנ"ל בתוקפה. ולהשומעים יונעם ותבא עליהם ברכת טוב.

ב) מכתבים המתקבלים בבית המערכת, בלי שם הכותב עם האדרעס שלו, לא יורפסו.

ג) הקוראים שיחיו השולחים לבית המערכת חומר להדפסה, ורואים שעברו כמה חדשים ולא נרפס, אל יתרעמו, כי לכל זמן ועת לכל חפץ.

ד) נבקש מאד את כל המשתתפים בכתיבת חידו"ת, מאמרים, מכתבים, וכו', לחסו על זמנינו היקר, לכתוב בלשון צח ומפורש, ובכתב נאה וברור, ושלא תהא אות אחת נוגעת בחברתה, כדי שלא להכביד עוד יותר על מלאכתינו. ומי שאינו יכול לאמן את ידו לכתוב ככה, יתן לזולתו לכתוב או להעתיק בעבורו. ה) כמו כן נבקש את הכותבים שלא להאריך יותר מדאי, כי אין הקובץ מיועד למאמרים ארוכים.

ו) שום מכתב או צילום כת"י לא יוחזר לשולחם, ומי שרוצה להחזיק בידו העתקה, מתבקש שיעתיקנו או יצלמנו מרם שישלחנו לבית המערכת.

ז) כבר כתבנו כמה פעמים שלא נוכל להאריך בתוארים, כראוי לכל אחד ואחד, מטעמים המובנים. בדרך זה הלכנו עד הנה, וכן בדעתינו לעשות להלאה ברצ"ה.

ח) אנ"ש שהשמחה במעונם מתבקשים להודיע להמערכת בכתב או ע"י טעלפאן, כדי שלא יצטרכו להדגיש איזה פגיעה בכבודם ח"ו, מחמת שנשמט שמם.

ט) נא שלא להכביד עולנו בעניני גשמיים, בעכיבת משלוח דמי חתימה. שלחו נא דמי החתימה תומ"י בראשית השנה מרם שאנו שולחים הזכרות פעמיים ושלש.

י) בהזדמנות זו ראוי להביע תודתינו מעומק הלב לאותם הקוראים שיחיו המסייעים לדבר מצוה ע"י שמוסיפים מעצמם על דמי החתימה הקבוע של חמש עשרה דאללער. — אחד המרכה ואחד הממעיט יתברך מן השמים בשפע ברכות והצלחות, אכ"ר.

בברכת התורה,

מערכת כרם שלמה

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת חיי שרה

ואברהם זקן בא בימים וד' ברך את אברהם בכל. ואיתא במדרש דבה, אמר ר' אחא יש לך אדם שהוא בזקנה ואינו בימים, בימים ואינו בזקנה, אבל כאן זקנה כנגד ימים וימים כנגד זקנה, ע"כ. ולכאורה אין הלשון מובן, דחול"ל אבל כאן יש שניהם יחדיו זקנה וימים, ומהו הלשון כנגד.

ונקדים מה דאיתא במדרש בפרשתן עה"פ ויען לבן ובתואל ויאמרו מד' יצא הדבר, מהיכן יצא, ר' יהושע בר נחמי' בשם ר' חנינא בר יצחק אמר מהר המורי' יצא. ויל"ד מה מקשה מהיכן יצא, הלא מפורש בקרא בחדיא שיצא הדבר מאת ד'.

וכדי לבא אל הביאור, תחלה נשים לב להבין, למה המתין אברהם אבינו מלהשיא את בנו יצחק עד היותו בן ארבעים שנה, הלא אמרו חכמ"ל שקיים אברהם אבינו את כל התורה כולה עד שלא ניתנה ואפילו מצות דרבנן כמו עידוב תבשילין, והרי מצוה על האב להשיא את בנו אשה, וא"כ למה לא השיא את יצחק בהיותו בן שמונה עשרה שנה. תו איכא למירק, למה הקדימה התורה"ק את הפסוק ואברהם זקן בא בימים וד' ברך את אברהם בכל, בתור הקדמה לפני שליחות אליעזר למצוא זיווג ליצחק.

אמנם יתבאר הכל בחדא מחתא, בהקדם מש"כ בספר אמרי נועם בפרשתן עה"פ ואברהם זקן בא בימים, וכתב לפדש, דהנה כתיב בפ' וזאת הברכה, וכימין דבאך, ופירש"י, ימין אלו ימי הבחרות, ודבאך אלו ימי הזקנה. והנה ימי האדם נחלקים לשנים, ימי הבחרות וימי הזקנה, ויש לכל א' מהם מעלה וחסרון, לימי הבחרות יש מעלה ויתרון כי אז יש לו לאדם כח וגבורה להתחזק בתורה ועבודת השי"ת בזריזות והתלהבות להיות ניעור כלילה בעסק התורה ולרוץ לדבר מצוה לעשות צרקה וחסר, ולעומת זה יש לימי הבחרות חסרון, כי רתיחת הדמים והתגברות התאוה גוברים אז על האדם וקשה מאוד לפרוש מהם, לא כן ימי הזקנה שהם ממש להיפך, כי אז כבר נח רתיחת הדמים ויש לו להאדם דעת שלם למאוס בהבלי תאוות העוה"ז ולהתחזק בעבודתו ית"ש, אך לעומת זה איכא חסרון, כי תש כחו וגבורתו ואין לו עוד העוז ותעצומות להתאזר ולהתגבר כראוי בתורה ועבודה כבימי בחורו. וזאת הברכה אשר ברך משה איש האלקים את ישראל, וכימין דבאך, ר"ל, שיחריו יהיו תמים אצלך שתי המעלות של בחרות וזקנה כאחד.

והנה אברהם אבינו ע"ה היו בו שתי המעלות האלו של ימי הבחרות וימי הזקנה צמודים יחדיו, רבימי נעוריו כבר הי' לו הדעת והתבונה להכיר את בוראו ולמאוס באלילי אביו ולשברם, וגם הפיל עצמו לתוך כבשן האש עבור קדושת

שמו ית', והשליך את תענוגיו עוה"ז אחרי גיוו, ובימי זקנתו עדיין לא מש ממנו המעלה של ימי הבחרות, ודרך אחרי צדקה וחסד וקיים הכנסת אורחים בוריוות והתלהבות, ואזר כניבור חלציו לקנאות קנאת ד' נגד הארבעה מלכים. וזשה"כ, ואברהם זקן, שהגיע לימי זקנה, ואעפ"כ בא בימים, אלו ימי הבחרות (כפירש"י הנ"ל), שהי' לו בזקנותו אותו הכח והגבורה של ימי הבחרות לעבוד את השי"ת בהתלהבות עצומה ולהיות רודף צדקה וחסד כל היום. וזהו מה שנאמר אצל שרה אמנו, שני חיי שרה, ופירש"י, כולן שוין לטובה, בת ק' כבת כ' וכבת ז', ר"ל, דהן בהיותה בת כ' ובת ז', והן בהיותה בת ק', היו לה שתי הבחינות הנ"ל כאחת, עכ"ר.

והנה בספר בינה לעתים (דרוש א') כתב על מה שאמר שלמה המלך ע"ה (משלי כ"ב) צינים פחים בדרך עיקש שומר נפשו ירחק מהם, וקשה על המלך החכם מכל אדם, מה משמיענו בזה, הלא זה פשוט וידוע לכל שצריך האדם לשמור את עצמו מן הקור והחוס. ומפרש, דהנה יש בתוה"ק מצות עשה ומצות לא תעשה, למצות עשה צריך האדם להתעורר בה בחמימות ובהתלהבות, ולמצות לא תעשה נצרך צד קרירות כרי שיבטל מאתו ההתעוררות לרעה, אמנם היצח"ר מפתה ומסית להאדם להשתמש בהקרירות והחמימות להיפוך, דלמצות עשה מקרר ומצנן אותו להתעצל ולהתירשל בהם, ואף כשמקיים את המצוה לא יעשה אותם בוריוות והתלהבות כראוי, וכנגד זה יחס לבבו בקרבו כאש בוער לחמוד תאוות ותענוגים, ולעבור על כל מצות ד' אשר לא תעשינה. וזהו שייעץ שלמה המלך, צינים פחים בדרך עיקש, פי' אם הקור והחוס הם בדרך עקש ופתלתול, שהצנה תקררהו לבלתי עשות שום מצוה, והחוס יעוררהו אל מעשה העבירות, אז איש החיל השומר את נפשו ומבקש להצילה מני שחת, ירחק מרחק רב מהם, ויאחו בשתייהן בקצה האחר, ויבחר בהצינים להגינו מן העבירות, ובהפחים להתעורר לתורה ולמעשים טובים בהתלהבות.

ובזה כתב לפרש מה שאמרו חכמו"ל (כתובות דף ל') הכל בידי שמים חוץ מצינים ופחים, והקשו בתוס' ממה דאמרו חז"ל (ברכות דף ל"ג) הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים. אכן עפ"י האמור מוכן הישב, דשני מאמרים הללו עולים בקנה אחד, דצינים ופחים ויראת שמים חרא נינהו, דכמו שהיראת שמים ניתנה בידי האדם, כן הקרירות והחמימות שהיצח"ר מהפכם בדרך עקש ופתלתול, אינם בידי שמים להפכם לטובה, כי אם ביד האדם ובחירתו ניתנו, להתגבר עליהם וליישרם כדי לעבוד בהם את ד', עכ"ר.

ועל דרך זה יתכן לכאר כוונת הכתוב בפרשת לך, ויאמר אברהם אל לוט וגו' הפרד נא מעלי אם השמאל ואימינה ואם הימין ואשמאילה. דהנה מבואר בזוה"ק דפסוק זה קאי על מלחמת האדם עם האויב הפנימי אשר בקרבו, אברהם ראשמתא, ולוט רא היצר הרע, ואומרת הנשמה אל היצח"ר, הפרד נא מעלי, לבל תחטאיני ולבל תפריעני מעבודת השי"ת, אם השמאל ואימינה ואם הימין ואשמאילה, דהנה מדת החמימות היא מכח יסוד האש שהוא מצר מדת הגבורה סטרא רשמאלא, ומדת הקרירות היא מכח יסוד המים שהוא מסטרא דימינא

ראיהו מרת החדר, כנודע. וזהו שאומרת הנשמה אל היצה"ר, אם השמאל, כלומר אם אתה היצה"ר תסיתני במדת השמאל שאתלהב בחמימות לדבר עבירה ולהתאוות תאוה, אז אימינה, שאבחר במדת הקרירות שהוא מצד הימין, ואמשוך ידי מעשות כל רע, וכן להיפוך, אם הימין, כלומר אם היצה"ר יסית אותי במדת הקרירות להתעצל ולהתירשל בעבודת השי"ת, אז ואשמאילה, שאבחר במדת האש והחמימות שהוא מצד השמאלית, ואתחזק ברוב אונים ואמיץ כח לעסוק בתורה ולקיים מצותי ברשפי אש שלהבת י"ה.

ומעתה מה נעמו דברי המדרש הנ"ל, יש לך אדם שהוא בזקנה ואינו בימים וכו' אבל כאן זקנה כנגד ימים וימים כנגד זקנה, רכבר הובא לעיל דימים אלו ימי הבחרות, ולפי"ז י"ל דבא הכתוב ללמדנו גודל מדרגת אברהם אבינו ע"ה ועבודתו הקדושה להכניע את היצה"ר, שזכה לזקנה כנגד ימים, כלומר בעת שהי' יצרו הרע מסיתו במדת ימים דהיינו בחמימות אש להתאוות תאוה שהיא מדת ימי הבחרות, אז התגבר אברהם אבינו „כנגדו" במדת הזקנה, דהיינו בקרירות ועצלות בלי כח, וגם להיפוך, שזכה לימים כנגד זקנה, דאם בא יצרו עליו במדת הקרירות למונעו מלהזדרז לדבר מצוה ולעבודת ד', אז התגבר אברהם אבינו „כנגדו" במדת ימים, להתחזק ולהתאמץ בכוחות ימי נעורים לעבוד את השי"ת בחמימות והתלהבות עצומה.

והנה מבואר בזוה"ק (פ' וירא) דבשעת העקידה אתכלילו אשא במיא, והיינו שנמתקה אז מדת הגבורה במדת החדר, וכנודע ענין זה גם מדברי הארז"ל עה"פ בפרשת העקידה, ויאמר אבי ויאמר הנני בני, שיצחק אמד אבי, כלו' אני היום במדרגת אבי שהיא מדת החדר, ואברהם אמד הנני בני, שאני היום במדתו של בני שהיא מדת הגבורה. וכ' בספה"ק זרע קורש בפרשתן, דבעת העקידה הי' רק התחלת מיתוק מדת הדין, ובזיווג יצחק עם דבקה הי' גמר המיתוק על ידי שנתמזג גבורתו של יצחק עם מדת החדר של דבקה, ולכן אמד אליעזר, והי' הנערה אשר אומר אלי' הטי נא כדך ואשתה ואמרה שתה וגם גמליך אשקה אותה הוכחת לעבדך ליצחק, דכיון שהיא גומלת חסדים, יומתקו הגבורות של יצחק, והגם שכבר בעת העקידה נכלל יצחק בחסד אברהם, עכ"ז הי' צריך להמתיקו עוד יותר בזיווגו הנ"ל, עכרה"ק יעו"ש.

והנה הסיבה שהי' אברהם אבינו מבקש עבור בנו יצחק זיווג מצד מדת החדר, למען יתמזג מדת הגבורה עם מדת החדר, כדי שיצא מהם יעקב אבינו בחיר האבות כליל תפארת המדות הקדושות שהיא מדת התפארת אשר ממוזגת משתי המדות יחדיו, ומדה זו יירשו ורעו אחריו עם בני ישראל להיות משולבים משתי המדות גבורה וחדר כאחת. ולפי האמור למעלה יובן מאוד רב התועלת שיהיו בני ישראל מעוטרם בשתי המדות הללו, למען יהי' להם שתי המעלות הטובות הנ"ל שהם זקנה ובחרות, להתחמם ולהתלהב לתורה ולמצות בכוחות עצומים כבחור שהוא מצד מדת הגבורה, ולאורך גיסא להתקדר ולהצטנן מתאוות וחדרת עוה"ז, ועי"ז יוכלו בני ישראל לקבל את התורה, מאחר שיהי' להם הכלי זיין להלחם עם היצה"ר ולהתגבר עליו.

ובזה מבואר היטב הענין שהמתין אברהם אבינו ע"ה להשיא את יצחק עד היותו בן ארבעים שנה, דוראי לא נתרשל אברהם אבינו כמצוה הזאת המוטלת על האב, אך ידע שהוא צריך למצוא זיווג ליצחק מצד מרת החסד, כרי להמתיק הגבורות של יצחק, וזה לא ה' באפשרי כי אם אחרי העקרה, שאז נחלשה מרת הרין ואתכלילו אשא כמאי, אבל טרם העקרה שלטה מרת הרין בתוקפה על יצחק ולא ה' אפשר להמתיקם, ולכן אחרי העקרה שנחלש קצת כח מרת הרין של יצחק, כאמור לעיל, אז נתבשר מיד שנולדה רבקה בת זוגו של יצחק שהיתה ממקור החסד, למזג עוד יותר את הגבורות של יצחק ולהמתיקן בשורשן.

ומעתה נבין ונשכיל מה שמקדים לפני נישואי יצחק את הפסוק ואברהם זקן בא בימים ור' ברכך את אברהם בכל, דלפי דברי האמרי נועם הג"ל, כוונת הפסוק היא, שזכה אברהם אבינו לשתי המעלות של זקנה ובחרות יחדיו, דהיינו מעלת הזקנה והקריירות שהיא מצד מרת החסד, ומעלת הבחרות והחמימות שהיא מצד מרת הגבורה, ורצה אברהם אבינו שגם זרעו אחריו יהי' בהם שתי המעלות הללו כאחד, למען יוכלו לעבוד את ד' כראוי, על כן עשה פעולות להשיא את יצחק בנו עם רבקה שהיא ממקור החסד, כדי להמתיק ולמזג את מדתו של יצחק, שיזכה גם הוא לשתי המעלות של זקנה וימים בבת אחת.

ועתה נתנה ראש ונשובה לביאור דברי המדרש שהקדמנו בו, מר' יצא הרבר, מהיכן יצא, מהר המורד'. דהנה מקרא מלא דיבר הכתוב שהשי"ת אמר שהיצה"ר מסור בידי האדם, ואם רוצה יוכל להתגבר עליו ולהכניעו, כמו שאמר השי"ת לקין, הלא אם תיטיב שאת ואם לא תיטיב לפתח חטאת רובץ ואליך תשוקתו ואתה תמשל בו (בראשית ר'). שהיצה"ר משתוקק תמיד להכשילך בעבירות, אבל אם תרצה בלב שלם תוכל להתגבר עליו. אמור מעתה, שהקב"ה אמר בראשית הבריאה שבכח האדם לכבוש את יצרו, ולפי האמור לעיל, ה' התכלית של זיווג הזה של יצחק ורבקה, כרי למזג מרת החסד ומרת הגבורה, דהיינו מרת הקריירות ומרת החמימות, ובאופן זה יהי' לו ולבניו אחריו הכח והממשלה להלחם ולהתגבר על יצרם הרע המחשיאם כצינים ופחים בדרך עיקש, ולזה אמרו, מר' יצא הרבר, כי פי ר' דיבר בראשית הבריאה שכיר האדם העוז ותעצומות להכניע את היצה"ר, על כן מוכרח שיתקיים זיווג הזה, ולא נוכל דבר אליך רע או טוב. ועל זה אמר המדרש, מהיכן יצא הרבר, פי' הא"ך יצא הריבור הזה של הקב"ה מכח אל הפועל שיוכל האדם בניקל להכניע את יצרו, ומתרג' שיצא מהר המורד', כי בשעת עקירת יצחק בהר המורד' כבר נעקר ונחלש קצת מרת הגבורה אשר שלטה ביצחק, ובזה ניתן הכח להמתיק עוד יותר הגבורות ולמזגם, לכן נולדה אז רבקה, ומני אז והלאה התחיל המיזוג של מרת החסד ומרת הרין, לו ולזרעו אחריו עד סוף כל הדורות, ועי"ז יוכל האדם להתגבר על היצה"ר ולהכניעו במדת הקריירות והחמימות כאחד.

גליון שו"ע חושן משפכט — הל' נזקי שכנים

מהגאון מוה"ר שמואל סג"ל לנדא ראבד"ק פראג זצ"ל¹⁾

סי' קנ"ד סעיף ב' בהגה"ה. וי"א רשותך יכול למלאות ביתו אכסנאים ודוירים כל שאינו מוסיף בנין חרש, אע"פ שחולק ביתו לדוירים ויש להן בית הכסא אחר ביחד, ולא יוכל השני למימר הם ממלאים לי הבית הכסא.

נ.ב. לכאורה יש ללמוד מדין זה, דאם ב' שכנים יש להם בית הכסא אחת ונתמלא החפירה וצריכים לפנותו, ויש לאחר אכסנאים ודוירים רבים, ולשני אין לו דוירים הרבה, אפ"ה צריכין ליתן בשוה להוצאות הפינה. וזה תמוה מאוד, איך לקתה מדת הרין ולמה לא נחשב לפי הנפשות, ואיך יתחייב זה שיש לו מעט נפשות לשלם עבור הזבל שעשו הדוירים של חבירו. לכן נ"ל דהרמ"א לא איירי כאן מהוצאת הפינה כלל, ומיירי במקום שאין מוציאין הוצאות לפינה, רק שזה רוצה לעכב לחבירו להרבות דוירים ובא בטענה שממלאים הב"כ וצריכין לפנות בכל שעה ויש בזה טירחא בטינוף הבית ומרבה דיח רע בכל שעה, ועל זה פסק הרמ"א שאין בטענה זו ממש, אבל אם צריכין לשכור פועלים לפנות, בזה צריך ליתן כל אחד לפי נפשות ביתו. וראי' לזה מדברי המרדכי סוף פ' חזקת הבתים, אשר ממנו מקור דין זה, כתב בזה הלשון, ראובן ושמעון שכנים, לשניהם בתי כסאות וחפירה אחת ובא ראובן לחלוק ביתו לתוספות דוירים ושמעון מערער שמפני תוספות דוירים מתמלא הבית הכסא מהרה, הרין עם ראובן, עכ"ל ע"ש.

הרי שהערער הוא שנתמלא מהרה, ולמה לא כתב טענה היותר מעולה, שמפסיד לו שצריך להרבות בשכר פינה, אלא וראי' רבטענה זו באמת צריכין לשלם הוצאות לפי ערך הנפשות, רק דהמרדכי איירי במקום שלוקחין הזבל לשרות ואין צריכים ליתן שכר פינה כלל ועוברי הארמה מפנין בחנם, ואינו בא בטענה אלא שנתמלא החפירה במהרה ויש בזה טירחא לפנות בכל שעה, בזה הרין עם ראובן, והרמ"א קיצר בלשונו והשמיט תיבות מהרה שהוא עיקר הטענה. וראיתי שאמ"ו הגאון ז"ל²⁾ כשבא לפניו דין זה הו' עושה פשרה ביניהם, וזה שהי' אנשי ביתו מרובים הרבה ביותר, הי' צריך ליתן הוצאות הפינה יותר משכינו אשר אין לו הרבה בני בית, ודוקא שהי' ב"ב של אחד מרובים הרבה, אבל בריבה איזה נפשות, אינן נוהגין כאן לשלם יותר.

1) ראה אודותיו בכר"ש קונט' ע' עמוד י"א. — הגהות הללו הועתקו מעצם כתי"ק בגליון שו"ע חו"מ שלו, והגיע אלינו מאת ידידנו הרבני הנגיד הנכבד מו"ה יוסף מנחם ווייס נ"י. (קצת מהגהותיו על שו"ע אהע"ז כבר נדפסו בכר"ש קונט' קכ"ג עמוד ט"ו).

בהזדמנות זו שמחים אנו להודיע, כי בדעתינו להדפיס ברצ"ה בספר מיוחד הגהותיו של הגאון מוה"ר שמואל לנדא זצ"ל על ד' חלקי שולחן ערוך, ואנו פונים לקהל הקוראים שיחיו, שבאם יש לכם ידיעה אצל מי יש להשיג הגהות מהג"ל שלא הגיעו לידינו, נא להודיע לנו, ולמצוה גדולה יחשב.

2) הוא הגאון בעל נודע ביהודה זצ"ל.

שם סעיף ט"ז. חלון הפתוח לחצר חבירו והוא במקום גבוה ובא חבירו לבנות תחתיו ולעשות על הבנין גג של רעפים ואותו הבנין מונעו מלהסתכל בחצר, יכול למחות בידו מלעשות הבנין והגג, כי יאמר לו היום או למחר תסתור הבנין שלך ותכופני לסתום חלוני כי תאמר אין לך חזקה כי ה' פתוח על גג, ואני לא אוכל למצא עדים שהחזקתי בו בעוד שהייתי יכול להסתכל בחצרך, אבל הרשב"א כתב ראובן שבא לפתוח חלון על חצר שמעון במקום שאינו מזיקו עכשיו בחיזוק דא"י ושמעון טוען שהוא יבנה בשלו היום או למחר ויזיקנו בדא"י, שהדין עם שמעון לעכב על ידו ולא בעי למיקם בהדי' למחר כדינא ודיינא כשיבא לבנות וכו'.

ג. ה"ר מטראני סי' קל"ב מכריע בדין זה, ופסק שאם בעל החלון בא בחזקה שיש עמו מענה כגון שאמר ברשותך ובהסכמתך עשיתי חלון זה, או שבעל החלון הוא יורש או לוקח, ומענינין ליורש וללוקח, אז מהני לי' החזקה ואין בעל הגג יכול להגבי' ולסתום החלון כיון שבא בחזקה שיש עמו מענה, אבל אם אין בעל החלון בא בטענה, רק שמוען אני עשיתי חלון זה ולא מחה לי בעל הגג ולא אמר לי שום דבר, בזה פסקינן כדעת הרא"ש דלא מהני לי' החזקה שיש לו בחלון על בעל הגג, וכן ראיתי שהורה אאמ"ו הגאון ז"ל, אם לא ה' באפשר לפשר ביניהם.

שם סעיף י"ח. ראובן יש לו בית אצל עכו"ם ופתח חלון על גגו של עכו"ם, לאחר ימים מכר העכו"ם ביתו לישראל ובא הלוקח להגביה ביתו בענין שסותם החלון של ישראל, וטוען ראובן אתה מאפיל על אורות חלוני, אע"פ שהלוקח בא מחמת עכו"ם, אסור לו לסתום, כרין ישראל עם ישראל וכו', וי"א דהואיל והעכו"ם ה' יכול לסתמו, גם הלוקח הבא מכחו יכול לסתמו וכו' וכן נ"ל להורות וכ"ש במקום דאיכא דינא דמלכותא דאזלינן בתרה.

ג. עיין לעיל בסי' מ"ה בסמ"ע ס"ק ל"ח ועיי' בש"ך סי' ע"ג ס"ק ל"ט דלא לכל דבר אמרינן דר"ד אלא בדבר שנוגע למלך או שהוא חק המדינה דחיינו לתיקון המדינה, ועיי' לקמן סי' שס"ט מדין דינא דמלכותא, וצ"ע בדינים אלו אי שייך בנזקי שכנים דין דיני דמלכותא, דאם אתה אומר כן, בשלו כל דיני ישראל ח"ו, כמ"ש רמ"א הסמ"ע בסוף סי' שס"ט ס"ק כ"א בשם הרשב"א. לכן נראה לי דודאי מה שהוא חל לתיקון המדינה אמרינן דיני דמלכותא דינא, וא"כ חק המלך הוא משום ישוב המדינה להרבות בדוירים לבנות בתים, כי זה הוא תיקון מדינה שתהי' מרובה באוכלוסין ויהי' רווחה בבתים ובדוירים, א"כ דוקא בנדרון זה שיש לאחר חלק על גגו של חבירו וזה דוצה להגבי' ביתו, בזה רנין דינא דמלכותא שלא ימנע זה על ידי חלונו מלבנות ביתו, שזה הוא חק המלך לבנות ולהרבות בדוירים, אבל פרטי דיני נזקי שכנים כגון חיזוק דא' בגסטרא ובית הכסא וכיוצא בזה, בודאי רנין בדיני ישראל ולא שייך בזה דיני דמלכותא, דא"כ בשלו ח"ו כל דיני ישראל, כי בפרטי נזקי שכנים לא שייך דיני דמלכותא, דאין לזה שייכות לתיקון המדינה, דעיקר תיקון המדינה הוא שלא ימנע אחד את חבירו מלבנות,

אבל בשאר נזקי שכנים מה תועלת יש לכללי המדינה אם יעשה זה חלונו נגר זה בענין שמזיקו בהזיק ראי' או אם יזיקו בגסטרא ובית הכסא, דמה חסרון יש לכללי המדינה אם יחדול מלהזיק את חבירו, בזה בוראי דנין בדין ישראל, ודוק בסברא הזאת.

אמנם פקחתי עיני וראיתי בב"ח לקמן סי' קנ"ה גבי בית הכסא שכתב, ובזמן הזה דינא דמלכותא הוא ואין יכול למחות, עכ"ל. ולכאורה הרבה תמוה, רנפל כל דיני נזקי שכנים בבירא, ובטלו דינא ישראל. ואפשר לומר כיון דאי אפשר לדירה בלתי בית הכסא הואיל ובעיירות הוא דחוק וטרחא לפנות בשדה, א"כ גם ב"כ צורך דירה הוא והוי תיקון מדינה להרבות דירות ושייך בו לדון דינא דמלכותא כנ"ל, ועוד יש לומר דגם הב"ח לא כתב כן אלא כבתי כסאות שהם מכוסים בחפירות בזה לא ברי הזיקא כל כך ומהני חוקה, ואם דאח ושתק הוי מחילה כמו"ש לקמן סי' קנ"ה סעי' ל"ח, בזה מהני לדירן דינא דמלכותא אף לכתחילה דלא יכול למחות, וצ"ע ודוק.

שם סעיף כ"ב. ומודרין ספק זו מן החלון עצמו. ובסמ"ע ס"ק נ"ד, לשון הטור, וכל אמות סתמא שבתלמוד הן של ו' טפחים והטפח הוא ד' אגודלים עכ"ל. ובתשו' מיימון ס"ס קנין סי"ד כתב דמודרין ברוחב אגודל בפרק ראשון שבאגודל והביאו בד"מ ע"ש, ולא ידעתי למה השמיט כל זה המחבר.

נ.ב. לענ"ד סמך המחבר על מה שמבואר בש"ע א"ח סי' שמ"ט ודיש סי' שצ"ו שאמה היא ששה טפחים, ובסי' תר"נ גבי לולב מבואר שטפח הוא ד' אגודלין, וכן בש"ע י"ד סי' דע"ב מבואר ג"כ שיעור ששה טפחים הם כ"ד אצבעות ברוחב אגודל של יד ע"ש בש"ך סק"א, ולכן השמיט המחבר כאן שיעור אמה וסמך על מה שכתב בש"ע א"ח ויש"ע י"ד הנ"ל. ועיי' לקמן סי' קע"א בסמ"ע ס"ק ז' בהגה"ה מביא בשם המרדכי שאין למרוד מה שקורין אמה לפי מדת העולם אלא לפי אמות שבתלמוד כ"ד אגודלין.

סי' קנ"ה סעיף א'. הבית והעליה של שנים לא יעשה בעל הבית תנוד ביתו אלא אם כן יש לו על גביו גובה ד' אמות בינו לתקרת העלייה וכו'.

נ.ב. יש להסתפק אם בתנורים שיש בחדרים כרי להחם החדר כימות החורף במדינתנו אשר אנחנו שוכני צדק אי אפשר לנו לעמוד בחדר בלתי תנור, אם גם בזה צריך להיות גובה התקרה ד' אמות משולי התנור מקום שהאש בוער, ומעולם לא שמעתי במדינתנו מי שיחוש לדין זה. ואפשר יש לומר כיון דבארצות הקרים יש בו הכרח גדול בתנורים להחם החדרים אנו סומכים לפסוק כדעת הרמ"ה ורשב"ם שהביא הטור דס"ל בתנור שסתום למעלה ופתוחו מן הצד לא צריך גובה ד' אמות וסגי בגובה שמנה טפחים לכל מר כראית לי', והמחבר פסק והכריע כדעת הרא"ש ורשב"א שהביא הטור, הואיל והם הי' דדים בארצות אשר אין להם תנורים בחדרים, שאין הקור חזק כל כך בימות החורף, ולא איירי כי אם בתנורים וכירות שאופין ומכשלים בהם, בזה חששו לדליקה ומצריכים גם בפתוח

מהצדדים גובה ד"א, אבל כתנורים של בית החורף הנהוג במדינתנו, אין חשש כלל, כי מלבד שפתוחים רק מן הצד ועפ"י רוב פתח התנור הוא מבחוץ וליכא תקרה למעלה מפתח התנור והפתח הוא תחת הכנין אשר העשן יוצא משם שקורין רויך פאנג, וליכא שם תקרה ואפי' אם התנור פתוח תוך החרר תמיד יש דלת של ברזל לסגור הפתח שלא יכנס העשן לחרר ותמיד יש מחיצה של ברזל להגין שלא יצא השלהבת לחוץ.

שם סעיף ב'. אם הי' אוצר יין בארץ ישראל שאין החום מפסידו הרי זה עושה בחנותו כל מלאכת אש שירצה.

ג.ב. עיי' בחידושי רמב"ן על מס' ב"ב דף י"ח ע"א כד"ה דירה שאני, שמביא בשם הירושלמי בפרק לא יחפור דאוצר דתני במתניתין לאו דוקא וכ"ש דירה שאם בעל עליי' דר למעלה ג"כ יכול למחות מלעשות נחתום ורפת בקר, וצ"ע למה השמיטו כל הפוסקים הך דין של הירושלמי, ואפשר רסכירא להו להרי"ף והרמב"ם רלא כפי' רש"י אלא כפי' שמביא הרמב"ן שם דמה שמתרין הגמ' דירה שאני, הוא הפירוש הואיל ודר בעלי' לא יעשה שם אוצר, וא"כ מוכח מגמ' דילן דחולק על הירושלמי, וע"ש ברמב"ן. אמנם אעפ"כ קשה על הרמ"א שלא הביא כלל דעת הרמב"ן ורש"י, ועיין גם בחידושי הר"י מגאש למס' ב"ב, ועיין מה שכתבתי בחידושי למס' ב"ב ליישב כל הנך פוסקים באריכות.

שם. ואם הוחזקה החנות בתחלה לרפת או לנחתום וכיוצא בו, ואח"כ רצה בעל העליי' לעשות עלייתו אוצר, אינו יכול למחות כידו. ובטורי זה שם, פי' אפילו לרש"י ורי"ף שמביא רבינו סעיף מ"ז דאסור לסמוך אפילו אין שם דבר הניזק עדיין, שאני רפת הבקר דדירה היא וכו'.

ג.ב. בלאו האי טעמא הואיל ודירה היא, נמי ניחא, רמה דפסקינן לקמן סעי' י"ח ע"ש דאסור לסמוך היינו דוקא בשדה העשוי' לבורות כדמפורש בגמ' דף י"ד ע"ב, אבל הכא י"ל דסתם עלי' אינו עשוי' לאוצר לכך מותר לעשות רפת ונחתום קודם שיעשה זה עליי' הואיל ועדיין אינו עשוי' לאוצר. ובאמת גם בכור פסקינן לקמן דאם אינו עשוי' לבורות מותר לסמוך אמנם כשכיל קושיא אחרת צריכין אנו להאי טעמא הואיל ודירה היא, דהנה כאן בסעי' ג' פסקינן דאם גילה דעתו לעשות אוצר כגון שכיבר בו' וקדם זה ועשה תנור או רפת קודם שאצר שם חיטין אינו יכול להסירו, רבנמ' הוא אבעי' דלא איפשטא ולכך פסקינן קולא לניתבוע והבעל האבעי' שם הוא אביי. וקשה לי מאי קא מיבעי' לי', הא אביי סובר כדף י"ז ע"ב לחד לישנא בגמ' בשדה העשוי' לבורות דאינו סומך וכן פסקינן לקמן סעי' י"ז ע"ש, וא"כ קשה מאי קא מיבעי' לן הכא רכיון שקיבץ וריבץ ועשה חלונות בודאי גילה דעתו שיעשה שם אוצר, א"כ הוי זה כמו שדה העשוי' לבורות, ובעשוי' לבורות פסקינן דאסור לסמוך, ואביי גופיה סובר כן לחד לישנא בגמ', וא"כ הכא ברפת וכו' ווראי אינו יכול לסלקן אף שעשה קודם שזה הניח חיטים באוצרו כמו בכור שעשוי' לבורות שאסור לסמוך קודם שזה עשה בורו, וזה ידוע

כל היבא ראמריןן שאסור לסמוך, אם עבר ועשה, יכול לסלקו, ובשביל קושיא זו, צריכין לומר שאני רפת ונחתום הואיל ודירה הוא, ודו"ק היטב. אמנם בפשוט יש לרחות ולחלק, רשם כיון שעשוי לבורות, בוראי יחפור בו בור, לכך צריך להרחיק, אבל הכא אף שגילה דעתו שעשוי לאוצר, מ"מ שמא יניח עליו שומשמן או רמונים ולא יניח כלל חיטים באוצרו, ונמצא זה אינו מוסיק כלל בנחתומו, ולכך אינו צריך לסלקו, ודו"ק.

שם בסמ"ע ס"ק ט"ז. ומ"ש אבל אם ידרו גשמים כו' על הניזק לתקן, צ"ע דלקמן סי' קס"ד כתב מור"ם בהנ"ה בס"א ז"ל, וכל צרכי הגג על בעל העליי' לתקן, ע"כ.

נב. לענ"ד אין כאן סתירה ברין זה דלקמן פסק רבעל עלי' צריך לתקן הגג, היינו שמקורם יש גג על הבית להגן שלא יכנסו מי גשמים למטה אבל כאן מיירי שאין כאן גג כלל רק כמין צריף בלי גג, בזה אשר מעולם לא הי' שם גג רק תקרה, ובין הקורות נרחקים ויורדין המים למטה, בזה שפיר פסק מור"ם רעל הניזק לתקן שלא יוזק, ובעל העלי' אין לו לעשות אלא מה שהי' מתחילה, והב"ח מחלק בענין אחר ומוקי בגשם שוטף, ולענ"ד אין אנו צריכים לזה.

שם סעיף ל"ח. בית הכסא שאמרו דוקא כעין בתי כסאות שלהם שהיו ע"ג קרקע ומגולים, אבל שלנו שהם מכוסים בחפירות אם ראה ושתק מחל ושוב אינו יכול למחות.

נב. עיי' בב"ח סי' זה רכתב גבי בית הכסא רבזמן הזה דינא רמלכותא הוא ואין יכול למחות עכ"ל, ובאמת גם אנכי לא ראיתי מעולם שהי' מוחי' בזה, ואפשר הואיל ובתי כסאות שלנו ע"פ רוב הם מכוסים בחפירות ולא בדי הזיקא ואין הריח הולך למרחוק כל כך ולכך סמכין בזה על דינא רמלכותא, אבל בלא זה לא הוי אמרינן דינא רמלכותא לענין זה, דאל"כ בטלו כל דינא ישראל כמ"ש הסמ"ע לקמן סוף סי' שס"ט ע"ש, ועיי' מה שכתבתי בגליון לעיל סי' קנ"ד סעיף י"ח בזה, ע"ש ודו"ק.

אלון בכות

בהלקח מאתנו שנים מבני החבורה

הנה"ח מו"ה ברוך גאנז שו"ב ע"ה

והנה"ח מו"ה יעקב וואלדמאן ע"ה

המקום ינחם את כל המתאבלים עליהם בתוך שאצו"י

ובלע המות לנצח, אמן.

המערכת

בדיני תקיעת כף ושבועה באונס

מהגאון בעל חתם סופר זצ"ל¹

מכתבו הגיעני. אורות ראובן שהחזיק באוראנרע, והי' בירו שטר קונטראקט על זמן מה, והי' קרוב לכלות הזמן בא אליו שמעון והזהירו שאם לא יתקע לו כפו שיקחנו בשותפות בשכירות האוראנרע, אזי ילך הוא אצל השר ארון האוראנרע וישכירנו הוא ויעלהו ברמים מרובים, וכשמוע ראובן כך, הי' מתירא שיהי' נרחה מהאוראנרע שהחזיק עד עתה, הלך ומסר מודעה בפני ב' עדים, ואחר מסירת מודעה תקע כפו לשמעון בחפצו שיהי' שותף עמו, ואח"כ שכר האוראנרע מהשררה כנהוג, ועתה תבע שמעון שיקחנו ראובן בשותפות כאשר נשבע בתקיעת כף, והשיב ראובן הכל הי' באונס והכרה, וכבר מסרתי מודעה שהכל בטל ואין בו ממש, ונתעצמו בדין, וביקש פר"מ ממני לחוות דעתי הקלושה בזה, והיות הזמן אינני מופנה, הוכרחתי לקצר, ובהי' אבטח שיעמידני על האמת.

הנה זה הדין סובב על חמשה קושבים. א', בענין מסירת מודעה אי מועיל או לא. ב', בלא מסירת מודעה אפילו התנה בינו לבין עצמו שכל הנדרים והשבועות יהיו בטלים אפשר שיתבטלו. ג', בלא תנאי שהתנה בתחלה נמי כל שאנסו לישבע ה"ל שבועה מחמת אונס ואפשר אין בו ממש. ד', אפי' יש בה ממש, אפשר שיש לה היתר לשבועה אפילו שלא ברצון חבריו שהשביעו כיון שלא עשה שום טובה. ה', אפילו אין לה היתר, היינו בשבועה גמורה, אבל תקיעת כף אפשר ראינו כשבועה, ואפילו למאן דס"ל שהוא חמור משבועה, צידד מעלתו לומר דהיינו טעמא משום שהוא כעין כריתות ברית, והכא אנן סהרי שלא הי' כוונת ראובן לכרות ברית עם שמעון.

ולהיות כי נלע"ר כי צע"ג למצוא שום קולא לראובן לפוטרו מהתקשרו עם שמעון, וכל הטענות הנ"ל אין אחד מהם כרי כלל לפוטרו מחומר שבועה ות"כ, ע"כ צריך אני לבאר כל הטענות הנ"ל אחת לאחת, ואבוא מן המאוחר אל המוקדם.

אי תקיעת כף כשבועה, פליגי בי', לר"ת ה"ל ככריתות ברית ויליף לי' מקרא ריחוקאל דקאי אצדקי' רכתיב בי' (יחזקאל י"ז) ובוה אלה להפר ברית והנה נתן ירו וכל אלה עשה לא ימלט, וס"ל לר"ת דנתן ירו היינו ברית ע"י תקיעת כף, וס"ל שאין לו היתר כלל ע"י חכם. ואמנם הר"י הזקן בעל התוס' ור"י בר שמואל ור' יוסף בר יצחק, והמה מבוארים בתשובת מיימוני שבסוף ספר הפלאה סי' ג', ובמרדכי פ"ג דשבועות רס"י תשנ"ז, וכן הוא בסמ"ג ס"ט ע"ב, כולחו ס"ל נהי שהוא כשבועה, מ"מ לא חמיר מיני' ויש לו התרה, דמוטב שיאכלו בשר תמותות

1) תשובה זו (בכת"י מעתיק א') הגיע אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנכבד המפורסם בנש"ק מו"ה משה טארים נ"י מקרית יואל במאנראו. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

שחוטות כו', ואמנם בתשב"ץ ח"ב סי' קמ"א מסכים להרשב"א שאין בו אלא משום שארית ישראל לא יעשו עולה.

והנה לדינא פשוט דלא שבקינן כל הני רבוואתא ועדינן לקולא כיחידאה כהרשב"א, ועוד הא כתב בתשובה הנ"ל דאפילו לא יהי' בברית כרותה מדברי נביאים וחכמים, מ"מ בברית אחשבינ' משום שקבעוהו הדורות לברית, וגם רנילים לעשות במקום ברית יותר מהעברת בין הכתרים, ע"ש, וא"כ אפשר דמה"ט גם הרשב"א מודה כיון שבזמנינו זה ידוע ומפורסם שהת"כ נחשב להם כנשבע בחיי העה"ב כידוע ומפורסם, והרי קמן דהאי גברא שרצה להיות בטוח שיקח אותו בשותפות היין שרף, לא בקש ממנו כי אם שיתקע לו כפו, כי הוא בעיניו כנשבע בשבועה חמורה, וא"כ מצד ההסכמה הרי היא שבועה נמורה ולא גרע מידות שבועות ומלשונות שברו להם חכמים, (ויעיין מהרי"ק שורש נ"ב ענף ג' ע"ש), וגם הרשב"א אפשר שמורה דה"ל שבועה נמורה.

אך לענין אי מועיל ההיתר לת"כ, נראה לדינא דיועיל, דהרי להרשב"א אין בו משום שבועה כלל, ואעפ"י שכתבתי עכ"פ מצד ההסכמה ה"ל כשבועה, מ"מ אין בו אלא מה שהסכימו עליו שיהי' כשבועה ולא חמיר מיני', וכן לכל הפוסקים שזכרתי לעיל כולוהו ס"ל שיש לו היתר, וה"ל ר"ת יחיד לגביהו. ועוד נ"ל דר"ת גופא לא מדינא קאמר שאין לו היתר, דמהיכי תיתי, ואי משום שהוא בברית, מה בכך, הלא ברית גופי' יש לו היתר, דאלת"ה קשה הא מצינו (גדרים ס"ה ע"א) גבי צדקי' גופי' שהתירו לו סנהדרין, ולא האשימו אלא משום שהי' שלא בפני נבוכדנצר, אבל ההיתר הי' כדיון, ואי ס"ד שאין היתר לת"כ, מה הועיל לו שאלתו לסנהדרין, הא נתן ידו, ועיין תוס' בנימין בסוגיא דנדרות. ועוד הא איתא ר"פ הספינה באגדות דרבב"ח (ב"ב ע"ד ע"א) דהקב"ה מבקש התרה על שבועת המבול, וקשה הא התם ברית הי' כדכתיב זאת אות הברית, ואיך מועיל התרה. ועוד אמרינן ספ"ג דשבועות (דף כ"ט ע"א) דלהכי אמר מרע"ה כשהשביע את ישראל ולא אתכם לברכם אנכי כורת את הברית, שרצונו לא על דעתכם אלא על דעתי ועל דעת המקום, כי היכי דלא ליהוי הפרה לשבועות, ע"ש. וקשה, הא התם ברית כתובה בקרא, לעברך בברית ה' אלקיך, ולא יהי' התרה, אלא ע"כ גם לברית מועיל התרה, ור"ת משום חומרא בעלמא קאמר, כי היכי דהוי ס"ל לכמה גאוני קדמאי ככמה מיני שבועות שלא להתירם מחומרא בעלמא כמבואר בטור וב"י י"ד סי' ר"ל, ואנן קי"ל להתירם מה"ט שיאכלו בשד שחוטות כו', ה"ג לר"ת בתקיעת כף וכריתות ברית, וא"כ לדינא שומעין להקל.

ומזה מוכח עכ"פ דלא כמו שחשב מעלתו, דאפי' אם הנותן ת"כ אין כוונתו להכרית ברית עם המקבל, מ"מ ה"ל כריתות ברית ושבועה כמו כל המשביע את חברו על כרחו, דלא אזלינן בתר כוונתו אלא בתר דבורו ומעשיו, דאלת"ה הא צדקי' בודאי לא היתה כוונתו לכרות ברית עם נבוכדנצר, ואפ"ה נענש כעברו על נתינת ידו, ואע"ג דהנאוני פליגי על ראי' זו של ר"ת, מ"מ לא מטעם זה נחלקו, אלא שאמרו אפשר שנתינת יד דקרא היינו לנקושי חפצא כמו

שים נא ירך תחת ירכי, אבל לעולם התוקע כף כנהוג, לא אמרינן רעתו וכוונתו, אלא לעולם ה"ל כשבועה נמורה, אלא שיש לו היתר, וזה ברור לפע"ד בלי גמגום, אעפ"י שיש לרחות ולומר דצדקי' נענש משום חלול ה', מ"מ נ"ל האמת כך. (ב) ונבוא אל השני, אם יכול להתיר שלא ברצון שמעון המשביעו, גם כזו כבר הלכו נימושות בש"ס דנדרים פרק רבי אליעזר (דף ס"ה ע"א) דהמורד הנאה מחבירו אין מרירים לו אלא בפניו, ויליף ל' ממשא וצדקי'. ומיהו בירושלמי משמע דמדרבנן בעלמא, וקרא אסמכתא, דמפרש מפני חשד ובושה כמבואר בר"ן וברא"ש שם, וכן משמע בש"ס לפי הגירסא המורד הנאה מחבירו. מיהו רוב הפוסקים הסכימו כר"א ממיץ ראין מירין אלא ברצון חבירו כשנדר לתועלתו, וזה הוא מן התורה ממשא וצדקי', ויש מהם גורסים בש"ס המורד הנאה לחבירו, רצונו לתועלתו של חבירו, ולפ"ז תרוויהו אתנייהו, הש"ס מיירי שנדר לתועלתו של חבירו, ואז מן התורה אין מתירים אלא ברצון חבירו ממשא וצדקי', וכשנדר שלא לתועלתו של חבירו, אין מתירים בלא שידועוהו מפני החשד, ומזה מיירי הירושלמי ולא פליגי. ועיין בתשובות המיוחסות ס' רמ"ט מבואר כן למעיין שם היטב.

וזה לשון הרמב"ם פ"ו משבועות, ראובן שהשביע את שמעון וענה אמן, אין מתירים לשמעון אלא בפני ראובן, וכן אם נשבע ראובן או נדר שלא יהנה ממנו שמעון כו' אין מתירים לו אלא בפני שמעון, כרי שידע הנדר שהתיר זה נדרו ולכן יהנה, עכ"ל, ומביאו טור ס' רכ"ח, הרי שהרכיב דין הירושלמי ודין הש"ס. ועי' ב"י שם שנדחק בזה מנ"ל להמציא ב' הדינים. ולפע"ד דס"ל להנך פוסקים להשוות הש"ס עם הירושלמי, ואזלא כמ"ד מפני החשד וכאשר יתבאר, עפ"י מ"ש הריב"ש (ס' קפ"ו) בשם התוס' דלדבר מצוה מתירים שלא ברצונו, והקשה א"כ אין לך מצוה גדולה מהליכת משה למצרים, ואפ"ה א"ל לך והתיר את נדריך במדין, ועש"ך ס' רכ"ח ס"ק נ"ד מה שנדחק בישוב [קושיא זו]. אבל האמת יורה דרכו, שאין הכוונה משום שהמצוה דוחה את האיסור ולהתיר שלא מרצונו, אלא הענין הוא כמו הנודר על דעת רבים שאין לו התרה אלא על דבר מצוה משום ראנן סהרי שרעת רבים מסכמת למצוה, וה"נ הנודר ע"ד חבירו, [אם] ידעינן בבירור שחבירו מרוצה בהיתר, מתירין, ועל כן כתבו תוס' דלדבר מצוה מתירין, דמסתמא דעתו מסכמת.

והנה כי כן נראה דודאי דעת יתרו מסכמת להתיר לילך בשליחותו של הקב"ה, אלא ראיכא למיחש לחשד, והכא לא מהני כשישלח משה שליח להודיע ליתרו שהתירו לו הקב"ה משום שהולך בשליחותו, כי לא יאמין זה, שהרי משה חשב על ישראל שלא יאמינו, שנראה אליו ה', והם מאמינים בני מאמינים, כ"ש שיתרו לא יאמין לו, ולא דמי לחששא דחשדא בעלמא דרי כשישלח ויודיעוהו ששאל על נדרו, דהתם שאני דבכל יאמין לו שמצא פתח לנדרו ונזרקן לו תלתא, אבל הכא אין מתירים אלא מרצונו, וצריך להודיעו שנזדמן לו שליחות הגאולה, וזה קשה להאמין, אע"ג דסופו להתברר ע"י אותיות ומופתים יציאת מצרים

ויתבטל החשר, מ"מ בין כך ובין כך הי' נחשר, וקי"ל דחיישין לחשרא אפילו דשעה קלה, כדמוכח בעובדא דבר בוחיין ס"פ מקום שנחנו יע"ש, ע"כ הוצרך ללכת בעצמו למדין ולפיים את יתרו. ובמדרש יש שהקב"ה קשר ענן בפתחו של יתרו, וא"ל מותר לך, באופן שנתברר ליתרו נבואתו של מרע"ה והאמין בו, ומיושב קו' הריב"ש. וא"כ אתי שפיר, דע"כ מוכח ב' הדינים, דע"כ הנשבע לתועלת חבירו אין מתירים אלא מרצונו, דאלת"ה אמאי הוצרך משה (למצרים) [לילך למדין], הי' רי להוריע ליתרו שמצא פתח ונשאל והותר, וזה הי' מאמין לו, אלא ע"כ בעינן רצונו, ומוכח נמי דחיישין מן התורה לחשרא, דאלת"ה קשה קושית הריב"ש הנ"ל הא בלי ספק יהי' רצון יתרו להיות משה גואל ישראל בשליחותו של הקב"ה, וע"כ מפני החשר הוצרך לשוב (למצרים) [למדין]. ונמצא ב' הדינים מוכרחים מן התורה, כנ"ל ע"ד נכון, אע"ג שבהריב"ש לא משמע כן, מ"מ לא נמנעתי מלכתוב מה שנלע"ד בזה⁽²⁾.

מ"מ זה ברור להלכה דאין מתירים אלא מרצונו, אלא שמעלתו נתלה בהא דר"ת דוקא בשעשה לו טובה, ובאמת כי כן דעת רוב הפוסקים, אלא מ"ש מעלתו וז"ל, וגם לדעת מהרי"ק שורש נ"ב הובא ברמ"א סי' רכ"ה, הנשבע לחבירו לעשות לו דבר ולא עשה לו כן משום טובה שעשה לו, אעפ"כ אין מתירים לו לכתחלה בלא רעתו, גם זה אינו כמבואר בש"ך שם ס"ק נ"א, עכ"ל מעלתו. לא הבנתי כוונתו כי הדבר ברור [כיון] ג' דינים יש כאן, כשהנשבע קבל טובה עבור שבועתו כמשה ויתרו, הוא החלוקה החמורה לדעת רוב הפוסקים אפילו דריעבד אינו מותר, החלוקה הב', כשהנשבע לא קבל טובה אך המשביעו משביעו לטובת עצמו כגון נידון דידן לפי דעת מעלתו, (אמנם דעתי אינו כן כאשר יתבאר אי"ה), בזה לכתחלה אין מתירים בלא רצונו, ובריעבד מותר לרוב הפוסקים, והחלוקה השלישי, שלא נשבע לחבירו כלל לטובתו אלא אדרכא שהדירו בהנאתו וכדומה, בזה לכ"ע אין צריך רצונו רק להוריע לו החיתר מפני חשרא, ומזה מיירי הש"ך סקנ"א, וכוונת מעלתו בזה נעלמה ממני. נמצא לפ"ז עכ"פ לכתחלה אין להתיר בלא רצונו של שמעון אשר תקע כפו לטובתו להיות עמו בשותפות, ומיקרי תועלת של שמעון, והוא ממש נידון תשו' רמב"ן סי' רמ"ט במיוחסת הובא ברמ"א שם ובש"ך סקנ"ג.

אך כל זה צריכנא לפי דעת מעכ"ת שראובן לא קבל טובה בעבור הת"כ, שאעפ"י שגזים עליו להעלות ברמים את האוראנדע והי' יכול על ככה, והניח מעליו עבוד הת"כ, ס"ל למעכ"ת שאין זה טובה שהרי אסור הי' לעשות כן, ואעפ"י שהי' יכול להזיקו ולהרשיעו, זה לא מיקרי כמשה, שיתרו נתן לו בתו, וצדקי' שהי' במאסר והתירו, כן י"ל כוונת מעלתו אעפ"י שלא פירש כן. והנה כ"ז בנוי על יסוד א' שהי' איסור לזה השמעון לשכור האוראנדע מן הגוי כיון

(2) עיין בחירושי חתם סופר עמ"ס נדרים דף ס"ה ע"א ד"ה המורד הנאה, ובחירושי חת"ס עמ"ס גיטין דף ל"ה ע"ב ר"ה, וראיתי בריטב"א.

שהי' ראובן מוחזק בו, ואמנם בנפול זה היסוד יפול הבנין ככללו. והנה ברין זה הלכו נימושות קמאי וקמאי דקמאי, ועובדא הי' בבית יין שרף ממש בנידון הנ"ל לפני הגאון מהרש"ל, והאריך בתשובה וביש"ש בקידושין ר"פ האומר, והעלה שאין בו משום פקפוק איסור כלל, כי נכסיהם כהפקדן וכל הדוצה לזכות יזכה בזה, ועוד דה"ל כהפקדן ומציאה כיון שריווח של אותם האוראנרעס הוא ריווח גדול ואינו נמצא בעיר הזה להשכיר כיוצא, ואין חיוב על שמעון לעקור סיכ"א ומשכ"י לשכור האוראנרע במקום אחר, וכיון שכן, לא שייך עני מהפך בחררה, אלו דבריו ז"ל. והנה אעפ"י שההלכה כן דלא שייך עני מהפך במציאה והפקדן, מ"מ מבואר שרש"י ורשב"ם ורמב"ן פליגי וס"ל דאפי' בכה"ג נמי שייך דין עני מהפך. אבל נ"ל בנידון דידן יורו, דהא ע"ב צריכים לתרץ קו' תוס' פ"ק דב"מ (דף י' ע"א) ד"ה מעבירים אותו הימנו, דהוי עני מהפך בחררה, וע"כ צ"ל כמ"ש סמ"ע דסי' רל"ז לחלק בין מציאה דלא סלקא ארעתא דאריך, אלא שבא בלי כונה ומצא את זאת כשמהפך בה, ורצה הוא להקדים אז ה"ל רשע, כי מה לך עמו, אבל פאה דזמנו קבוע וכל עניים מוכנים ליום מועד, א"כ אעפ"י שזה מהפך, מעבירים אותו, וא"כ בנידון דידן שזמנו קבוע אחרי ככלות קונטראקט הוא זמן השכירות, ורגילות הוא להכריז כל מי שירצה לשכור ולהוסיף על הרמים יוסיף, א"כ ה"ל כפאה ואין כאן משום עני מהפך.

האמנם מהר"ק סוף שורש עשרים כתב על החנות שהי' מוחזק ביד, כיון שהדרך בכל גלילות ישראל שהשוכר דבר מהשר לזמן, שאחרי ככלות הזמן חוזר ומשכירו לו בעצמו, וכן לעולם, מש"ה המוציא ממנו הוי רשע, מ"מ המהרש"ל פליג ע"ז במקומות הנ"ל. ונ"ל דבלא"ה לא רמי נידון דידן, דאדרבא אין המנהג כן וכמו שהוכיח מעלתו בעצמו במכתבו וז"ל, אמנם כעת אשר דבו בעו"ה המתפרצים ונעשה להם כהיתר ממש להשיג גבול בשכירות האוראנרע, ורבים מבני עמינו פורצים גדר בפרהסיא, עכ"ל מעלתו, הרי שאין עכשיו כמו שהי' בזמן מהר"ק ז"ל, ובוה"ז אין רעתו סומכת כלל על ככה, ובפרט דאיכא נמי נכרים השוכרים.

והנה בשארית יוסף סי' י"ז אשר הגאון מהרש"ל הציע דבריו הנ"ל לפניו, והעלה הוא ז"ל להתנצל בעד המורה בהיפוך מהמהרש"ל, וכתב שהאמת משום עני מהפך בחררה אין כאן, אך משום יורר לאומנת חבירו איכא, דאע"ג דבר מבואה לא מצי מעכב לאוקי ריחיים כי שייך בכרנא דהכא, מ"מ הכא שאני, בשלמא כי מוקי ריחיים איכא עכ"פ גם להשני ריחיים שלו, אלא שהריווח מתמעט ע"י רמוקים גם הוא ריחיים, משא"כ הכא דמרחו ממחיתו לגמרי, אפשר להתנצל דמצי מעכב, ותו כתב בעל שארית יוסף שיש לומר סברא בהיפוך, כיון ששכרו לזמן לא רמי לריחיים שמתחלה נחית ארעתא דהכי שיהי' לו הריחיים לעולם, משא"כ הכא מעיקרא לא נחית אלא לזמן השכירות, ומסיים רמ"ה לא רמי נמי לחנות דמהר"ק סוף שורש עשרים הנ"ל, ע"כ דברי הגאון שארית יוסף. ולכאורה צ"ע, דהא בודאי רומה למהר"ק שהי' נמי שכירות לזמן, אע"כ צ"ל

כנ"ל רבימי מהר"ק היו נזהרים מזה שלא לירד לתוך אומנתו הנ"ל, ע"כ ה' חנותו בטוח בידו כאלו השכירו לעולם, משא"כ בימי מהרש"ל ושארית יוסף הנ"ל. והנה מש"כ בתחלה דהכא גרע שמדחהו ממחיתו לגמרי, נראה דזה לא שייך בנידון דידן, דהרי קמן דזה ה' מסתפק בשותפות בעלמא, וא"כ ה"נ אי ה' שוכרו מהגוי לא ה' מדחהו לדאובן לגמרי אלא ה' מניחו לעסוק עמו בשותפות, וה"ל רק כמו רחיים, והנה יעייין גם בס' משאת בנימין סי' כ"ז שהאריך מאוד בדבריו רבו מהרש"ל, ולא חלק עליו בנידון הנ"ל כי אם בנידון דידן, ע"ש באורך. ובתשובת חו"י סי' מ"ב האריך להוכיח דבר מתא אבר מתא דידן אפי' לכתחלה מותר לירד לתוך אומנתו, ומייתי רא' מס"פ אלו הן הלוקין, בא דוד והעמידן על אחד עשר, וקחשיב התם מילי דחסידא, ובתוכם לא עשה לרעהו רעה שלא ירד לתוך אומנות חבירו, משמע דמילי דחסידו הוי ולא שום איסור, ומסיים דזה הוא מילתא דתווהי ב' אנשי. והנה דבריו כהווייתן עם הרא' שלו, מצאתי מפורש בתשובת מהר"מ רוטנבורג דפוס פראג, וחזי מאן גברא רבא קא מסהיד, אבל הרא' יש לדחות, וכבר הארכתי בזה בתשובה אחרת³.

וכעת מצאתי מבי"ט ח"א סי' קצ"ד במי ששכר מהמלך לעשות עופרת מעפר ובא אחד והוסיף דמים ושכרו מהמלך, וכתב שמוות, שאין זה בכלל יורד לתוך אומנתו ומהפך בחררה, דכיון דשל מלך הוא והמלך יכול לחזור כ"ש מהשכירות כי כן הוא בדיניהם, א"כ לא מקרי מהפך בחררה שהרי לא ברור לו שייבא הרבר לידו ע"ש, וממנו יש [ללמוד] לענ"ד בכלות הזמן ובא אחד ושכר האורענדע לא מתקריא רשע, ומורינא לי' דלאו משנת חסידים היא זו, ודאו' היא לעשות תקנות וגדרים ע"ז אם נוכל, אבל כ"ז שלא תקנו ועבר אחד ושכרו והוסיף בדמים מאן מרמי' לי' מירי, ולכן זה האיש שמעון כתורה עשה וה' חס על ממון של ישראל וגלה לדאובן דעתו מרם קלקל עליו בידי גוים וטובה גדולה עשה לו לדאובן שלא שכרו כולו ולא גרם הפסד בהוספת שכירות להשר, ונגד זאת הטובה קבל שמעון מדאובן על שתיקתו שנשבע בת"כ להיות שותף עמו בדיוח האורענדע, ונמצא שהרי זה כנשבע לטובת חבירו וקבל ממנו טובה שאין מתירים לו אלא מדעתו ורצונו של משביעו, וזה נראה ברור בלי פקפוק.

ג) ונבוא אל השלישית, שהשביעו באונס ואין בשבועת אונס כלום, נ"ל דגם טענה זו אין בה ממש ועיקר כלל, דגרסינן בגדרים (דף כ"ז ע"ב) נודדים לחדמים ולהורגים ולמוכסים כו', ופריך הש"ס הא דינא רמלכותא דינא, פ'י, הא אין נודדים למוכסים, ומוקי לי' שמזאל במוכס העומד מאליו, וכ' הר"ן, אבל ישראל שהעמידו המלך לגבות מכם שלו, נהי דאסור לו לכופ לישאל לשלמו דלא יהא אלא הפקעת הלוואתו, מ"מ כיון דבדין המלך צריך לשלם אין נודדים על שקר ע"ש. והרבדים ק"ו, השתא התם הגבי' הוא שלא כדון שאם יכריח המוכס הזה להישאל לשלם ומונע ממנו להפקיע הלוואתו עבד איסורא, מ"מ אין נשבעים לו

(3) עיין בשו"ת חתם סופר חלק חו"מ סי' ס"א, וסי' ע"ט.

כיון שאין רוצה לגזול, כ"ש וק"ו הכא לפי מה שהעלינו לעיל בסמוך דכרין וכהלכה השביעו לקחתו עמו בשותפות, שלא הי' לו רשות ולא כל כמיני' ליטבע על שקר.

ואפילו נימא שיהי' כאן דמיון נודרים לחרמים, מ"מ הא מסקינן התם דוקא שהי' בלבו היום, פי' שנודר סתם כל פירות שבעולם יאסרו עליו, ובלבו יהי' היום, וזה הערמה הוא דמועיל גבי אונסים, אבל אם נשבע ונדר סתם ולא חשב בלבו מאומה רק שאינו רוצה לקיימה מחמת אונס, אינו מועיל, ובזה שוים כל הפוסקים כמבואר בטוש"ע י"ד סי' רל"ב. ומ"ש שם חילוק בב"י בשם הגאונים בין ציוה המלך להטיל חרם שאינו כלום, אבל שבועה לא ישבע לו, אין הכוונה שיהי' חילוק בין חרם לשבועה או ת"כ או שום דבר, חלילה לומר, וגם הרב"י מיתני שם בסוף דבריו דעת הרשב"א שסיים, החרם הוא השבועה, ע"ש, אבל הכוונה הוא כך, אם המלך ציוה לכרוז בכח"כ בחרם והם אנוסים ע"ז, אעפ"י שהשמש בה"כ מכריז כן, מ"מ אינו חל על השומעים, אבל אם ציוה המלך שישבעו בפיהם, וחי"ה שיקבלו החרם בפיהם, אזי חל אפילו באונס אם לא יבטלנו ע"י שום תנאי שבלבו. והנה במדרכי ובתשובת מיימוני האחרונה שבסוף ספר הפלאה מוכיח שבאונס יסורי גוף אין השבועה [חל] כלל אפילו בלא מחשבת תנאי בלב, מדטענו מודעה רבא לאורייתא אעפ"י שנשבעו, אע"כ משום שהי' זה מפני פחד אונס כפיתת הר כגיגית ובערבות מואב נמי משום שמא יניעם במדבר, וכיון שהי' חשש אונס יסורי הגוף, אין השבועה חל כלל. ואמנם במהרי"ק שורש קס"ו ענף ב' מדרק מדברי ר"י שכ' ששבועות ערבות מואב הי' באונס משום שלא הי' מכניסם לארץ, משמע אפילו אונס בממונם נמי מקרי אונס לכפל השבועה.

הנה נ"ל ליישב דברי ר"י דלא תקשי עליו מש"ס דנדרים הנ"ל דבעינן שיחשוב בלבו היום. וליישוב נמי מה שלכאורה צע"ב, דק"ל אין שבועה חל על דבר מצוה משום דמושבע ועומד הוא, הא אותה שבועה רמחמת אונס בטלה, וכשהדר קבלה כימי אחשוורוש שלא נשבעו אלא קבלוה סתם בלא שום שבועה, א"כ אין כאן שום שבועות הר סיני או ערבות מואב. תו קשיא מעיקרא מאי קסבר הקב"ה שאנסם לישבע, והלא אין ממש באותה שבועה. תו קשיא מה שהקשו א"כ אמאי גלו ונחרב הבית, ואמאי לא טענו מודעה רבא. ותי' הרמב"ן, בא"י לא מועיל מודעה רבה, דהרי כתיב ויתן להם ארצות גוים בעבור ישמרו חוקיו, ולא תועיל המודעה רבא אלא בחו"ל, וא"כ קשה הלא אמרו חז"ל במס' סנהדרין (ק"ה ע"א) שישבו לפני יחזקאל ואמרו רבינו יחזקאל, עבר שמכרו רבו ואשה שנדרשה בעלה יש לזה על זה כלום אלא נהי' ככל הגוים, והשיב הקב"ה אם לא ביד חזקה וחמה שפוכה אמלך עליכם, וק' הא בכבל מועיל טענת המודעה ואיך ימלך עליהם ביד חזקה. ועיין בפרשת דרכים דס"ל כאמת אז הועיל טענה זו שהיתה מודעה ונעשו ככני נח, ומשו"ה אמרינן מה דאו חנני' מישאל ועזרי' שמסרו נפשם, דכיון דהי' להם דין בני נח לא נצטוו על קירוש השם, ע"ש, וא"כ קשה כנ"ל, כיון שטענו מודעה, איך השיב להם שרוצה למלך עליהם ביד חזקה. אבל הנ"ל, דהנשבע באונס, מ"מ שבועתו שבועה ואין לו שום נס והמלטה דק שיחשוב בלבו שום תנאי, והנה מרע"ה במתק לשונו הי' נזהר מהם בכל

האפשרי והשביעים אשר ישנו פה ואשר איננו פה וכמבואר ספ"ג דשבועות, א"כ כל הגאונים הובאו ביתה יוסף סי' רל"ב כשהמלך מאנס לישבע ומפרש שהשבועה תהי' לעולם, יחשוב בלבו כ"ז שאני באימה תחת ממשלתו. והנה ישראל חשבו שהקב"ה הוא אלקי ארץ ישראל דוקא, וכמו שחשבו כותים וכמ"ש רמב"ן על התורה כמה פעמים שהתורה משפט אלקי הארץ דוקא, וחזן לארץ ניתן תחת שרים אחרים, וע"כ בשבועת סיני וערכות מואב הואיל והי' באונס, ובשבועות באונס מועיל דברים שבלב, חשבו הם בלבם כל זמן שאנו תחת ממשלתו, כי חשבו בח"ל לא ישגיח הקב"ה כלל ואינם תחת ממשלתו כביכול, כי מסרו תחת שרים אחרים, והוא לא יהי' עמהם בגלות כלל, ומשו"ה אמרו ליחזקאל אחרי שגלו, עבר שמכרו ואשה שגרשה וכו', שחשבו שהם עתה תחת ממשלת ש"ה [=שר הארץ?] ההיא, וממילא בטלה שבועה ההוא⁴), כי הי' במחשבתם כל שהם תחתיו, אמנם שקר נחלו בזה כי עדיין חביבותי' גבן, ולא זוה שכינה מעל ישראל ומלכותו בכל משלה, נמצא עדיין שבועה ראשונה קיימת ולא נעקרה מעולם. וזאת היתה תשובתו ית', בחמה שפוכה אמלוך עליכם, כי אעמיד מלך קשה המן הרע הזה, וע"י הנם ידעו ויכירו כי עודני משגיח ומרחם עליהם ומנהיגם גם בגלות, ועדיין אנחנו באימה תחת ממשלתו ית', ולא נתבטלה השבועה מעולם, ומשו"ה הדר קבלוה בימי אחשורוש, לא קבלה חרשה, אלא התעוררת השבועה הראשונה, והנשבע לבטל המצוה ה"ל כנשבע על הר סיני, וא"ש הכל, כך נלע"ד.

וא"כ פשוט בנידון דידן דלא יועיל טענת אונס לפוטרו, הואיל ולא חשב בלבו שום תנאי, שאם הי' מועיל, אז הי' דינו כאונס שנאנס שלא מן הרין, אבל באמת כבר העליתי לעיל שהת"כ כדן הי' ואין שום תנאי שבלב מועיל לבטלו אם הוא מחשבו לתנאי בלבו. ומזה מבואר דלא כהרד"ך שבתשובת מהרמ"ל דאע"פ שאנשו על השבועה מ"מ מחוייב, שהרי הוא בעצמו כ' דשבועות ערכות מואב נאנסו על השבועה, ואפ"ה אי לא הי' כ"ז שאנו תחת ממשלתו לא הי' להם מודעה. ומה שהתנה קודם שתקע כפו שיהי' בטל ומבוטל, גם זה אינו כלום, דעיקר זה מש"ס דנדרים ס"ג ע"ב שיכול לבטל כל הנדרים שעתיד לדור, אמנם מסיים שם הר"ן דוקא נדר שהוא נודר מעצמו לרצונו, אבל מי שחבירו מדירו ע"כ אין שום תנאי מועיל לבטלו, וכן הסכימו כל הפוסקים ופש"ע ססי' רי"א, וא"כ הכא שחבירו השביעו על כרחו, וברין השביעו שיקחנו עמו בשותפות, א"כ אינו מועיל התנאי כלל. וגם בזה רברי מהר"מ דחוקים להקל באיסור של תורה כמו שנראה למעניין בדבריו שאין להם שום יסוד לסמוך עליהם.

(ה) מה שמסר מודעה, לא אשפל בזה כלל, כי אין ענין מסירת מודעה אלא על קנין או מעשה כריתות וכדומה שלא יהי' ממש במעשה זה, אבל לענין שבועה שימסור מודעה שרוצה לישבע על שקר, הוי כמו שמוסר מודעה שרוצה לאכול נבילות או שאר איסורים, התועיל לו מודעתו, וכן ביאר מהרי"ק שורש קס"ו סוף ענף ב' עפ"י תשו' הרשב"א שלא תועיל מסירת מודעה אלא לברר אונסו, שאם לא ימסור מודעה וישעון אח"כ באונס נשבעתי, לא יהי' נאמן על ככה, ע"כ ימסור

(4) עיין בחתם סופר עה"ת בהפסרת פ' עקב (דף מ"ה טור ב') ד"ה ותאמר ציון.

מורעה בתחלה ואח"כ כשיטעון אונס הייתי יהי' נאמן ויהי' נידון כמי שנשבע באונס, ר"ל אם האונס בא אליו שלא כדרך כמוכס העומד מאליו, וגם הי' שום תנאי בלבו, אז נתיר לו שבועתו הואיל ויש לו עדים שהי' אונס, וא"כ בנידון דידן דמחמת שבועת אונס אין למצוא לו קולא, חדא שהאנס לא עבר עליו הדרך, ונידון בזה כמוכס העומד עפ"י המלך, ועוד שהוא לא חשב שום תנאי בלבו, ולא הי' כאן אונס יסורי הגוף, וא"כ מה מועיל לו עירי המורעה. ותמתיני על מהר"מ בתשובה הנ"ל, והעיקר כדעת השואל שם.

ע"כ נראה מעיקר הדין חייב הוא לקיים שבועתו ולהיות שותף עמו, אמנם טוב הוא לדבר על לב שמעון ולומר לו, אעפ"י שמדינא התורה אין להוציא בלעו מפיו, מ"מ לא טוב עושה, ובתשובת מהר"מ סי' תתט"ו קודא עליו מקרא זה על שאל ועל בית הרמים אשר המית את הגבעונים, והרי לא המיתם אלא את הכהנים המית, שהי' פרנסת הגבעונים מהם ע"י מים ומזון, ומעלה עליו הכתוב כאילו המיתם, ק"ו היורד לחיו של חבירו, ע"כ טוב לבצוע ולפשר ביניהם. ובמאי דברק לי הא יוסף קבל טובה מיעקב שנתן לו שכס אחר על אחיו, לק"מ, דבעינן שקבל כבר טובה ונשבע לו על ככה, אבל הכא עדיין לא קבל שכס אחר, אלא שאם יקיים שבועתו ויקברנו בא"י יקבל שכס א' על אחיו, ומעתה יכול הוא להתיר שבועתו ולא יקבל שכס א' ולא יקברנו בארץ ישראל).

ומ"ש מרש"י דראש השנה (דף ו' ע"א), פשוט דעדיפא מינ' קאמר מרישא דברייתא, דגז"ש איתא ברישא, קודם הוא ולא חילופיו (ה' ע"ב), ועוד מי לא משכחת נמי הוא ולא חילופיו באמר ולא פריש, כגון דאמר הרי עלי עולה ולאחר ב' רגלים הפרישו והומם, ואמר אח"כ להביא אחד תחתיו ולא אפריש האחר, וה"א שנצרך ב' זמן האמירות יחד, קמ"ל, והי' לו טעם נכון בזה הקמ"ל, משום דהשתא קיימא פירקא באמר ולא אפריש איכא כל תאחר, ולא באפריש, משום דאז איתא ב' גזא דרחמנא איתא, א"כ מכיון שאפריש כבר יצא ידי חובת נדרו והעמידו ב' גזא דרחמנא ואזרא לי' מעשה אמירה הראשונה, וכשהומם ואמר להפריש אחרת, פנים חדשות באו לכאן, משו"ה לא מצטרפו, זה הוא הטעם של קמ"ל, ולעולם סד"א דמידי מאמר ולא אפריש, משו"ה הוצרך דש"י לאתוי' מגז"ש.

ומה שנדחק בשארית יוסף אהא דקידושין ד"פ האומר שכ' תוס' במלמד שהשכיר עצמו כו', ונ"ל דלא צריך לדחוקי, דבמלמד דמיק דעתו יותר שהבע"ב יחזקתו ולא יסירתו מלפניו מפני שקשה הוא להתלמד ללמוד ביותר מרב א' משום דאפליג לשני ..?, וכיון שסמך דעתו ה"ל כנידון חנות דמהרי"ק הנ"ל, משא"כ הכא בענין שלפניו כמ"ש לעיל.

הכ"ד החותם באהבה רבה,

משח"ק מפ"פ חונה פק"ק פ"ב

הערות שונות

מהגאון מוה"ר צבי הירש מאגליד אבד"ק סאנגרוהט זצ"ל¹)

תמיהה לי זה ימים רבים, לתנאי רחיישי למיעוטא אי מדאורייתא או מדרבנן, למה לא אשתמיט תנא למימר דאחין דמיחדי מאב ואם לא ליבמי, דניחוש דלמא נאנסה אמם, ולא הוו אחים מן האב, ונמצא פוגע באשת אחיו מן האם, דהוה בכרת, כדאי' יבמות נ"ה ובאה"ע סי' ט"ו באין חולק, ולמה נקט ר"מ ענין רחוק, קטן וקטנה לא ייבמי מחשש מיעוטא דאיילנית, דלא משכחת רק בקיבל אחיו כמ"ש ריש יבמות, ולמה לא אשמעינן דלא ייבמי רק אחין מן האב לחוד, דמייבם ממ"נ, אף רמשכחת גם במיחדי מן האב ואם, והוא למאי דקו"ל אין אשה מתעברת וחוזרת ומתעברת, רק טפה אחת נחלקת לשנים, א"כ אחין תאומים שפיר מייבמי, דעכ"פ מאב אחד הם, מ"מ עדיפא הוי לי' לאשמעינן, דאחין שאינן תאומים לא ייבמי, וצלע"ג.

מנ"ל לראב"י בכתובות ל"ג ע"ב להוכיח מהא דחובשין אותו, דמותרה לדבר חמור מותרה לרבר קל, הא תנן בסנהדרין פ"א ע"ב, מי שהרג כו' כונסין אותו לכפה כו', והיינו כדמוקי בעדים בלי התראה, או עדות מיוחדת, ומבואר ברמב"ם פ"ר מהל' רוצח דגם בפעם א', ולא כמו חייבי מלקות וכתת המוזכר בפ"ח מהל' סנהדרין (ודברי חכ"מ שם תמוהים, שלא זכר את דברי רבינו בהל' רוצח), וא"כ דילמא לעולם בדלא אתרו בי', וחובשין אותו למען דעת אם יכניסוהו לכפה אם לא, וצלע"ג.

אשאל ואדרוש, אם גם ענין שבועה נהגה גם בבני נח, אבימלך שהשביע לאברהם, וכן לבן ליעקב, ואברהם לאליעזר, וכדומה, ואולי הוא בכלל ויצו ה' אלקים על האדם, שבזה נכללים שש מצות בני נח כדאי' בסנהדרין²). וגם בזה קשיא לי, א"כ בעוברם על שבועה ליתחייבו מיתה, ולא אישתמיט מאן דאמר הכי, אבל היתר נדרים ושבועות, אשר גם היום פורחין באויר כדתנן בחגיגה (דף י' ע"א), וסמיכה מקרא דלא יחל הוא, וכ"ש קודם מתן תורה, וא"כ מנא ידע פרעה מהיתר נדרים ושבועות, עד שאמר בפשיטות ליוסף, אתשיל אשבועתך, אתמהה.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונט' קט"ו עמוד ט"ו. — חידושים והערות הללו הועתקו מתוך כתביו המונחים בגנזי ירידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שאול הוטנערער נ"י מאנטווערפן. זכרה לו אלקי לטובה.
(2) עיין בזה במל"מ בהל' מלכים פ"י הלכה ז' בד"ה ודע.

הוגר לי קושיא בשם אדמו"ר הה"ג מוהרמ"ם נ"י³), עורות לבובין אמאי אסורין בהנאה (ע"ז דף כ"ט ע"ב), הא כתבו תוס' בנדה דף נ"ה (ועי' חולין קכ"ב:) רעור המת מותר מדאורייתא בהנאה משום דיליף מעגלה ערופה, וקרשים בלא"ה העורות מותרין בהנאה, וא"כ תקרובת ע"ז דיליף ממת, ה"נ תהי' העור מותרת. ולא הבנתי, רמשמע שם דעובר גם בזה לע"ז, במה שקורע נגר הלב, וא"כ אם גם מקריב עפר ועץ לע"ז מתסר בהנאה, ועי' שם תוי"ט. ועי"ל לרעת תוס' ב"ק דף ע"ב, דתקרובת ע"ז רק מדרבנן אסור בהנאה, דרק לאכילה אתקיש מדאורייתא למת, ורבנן אסרו גם בהנאה, והשוו מדותיהם, שיהי' כל הבהמה כמת, שאסור גם העור בהנאה מדרבנן, ממעם שלא יעשה שמיחין, וא"כ י"ל, ב' תירוצי תוס' שם בנדה, תלוין בב' שיטות שבתוס' ב"ק.

בע"ז ל"ב ע"ב, בשר הנכנס לע"ז מותר, מתני' דלא כר"א דאמר סתם מחשבה לע"ז. והקשה אדמו"ר נ"י⁴), דלמא מתני' בעיר שרוב טבחי ישראל, דאמרינן בשר הנמצא ביד גוי מותר, דמדובא פריש. — ולא הבנתי, דכוונת הש"ס, דע"כ מתני' דלא כר"א אתא לאשמעינן, דאל"כ פשיטא.

במה שכתוב (במדבר כ') ויבכו את אהרן כל בית ישראל, דהיינו הנשים ג"כ, ולא כן כתוב במשה רבינו, רק ויבכו בני ישראל (דברים ל"ד), ואחז"ל לפי שהי' אהרן דורש שלום בין איש לאשתו. ודבר תימא היא, והלא משה רבינו עשה שלום בינינו לאבינו שבשמים, והוריד עזו מבטחה, כלי חמדה לקנות בה חיי עוה"ב, והאציל מרוחו על כל הדורות, כנודע, וגם המן אשר הוריע הדין עם מי כמחז"ל ביומא (דף ע"ה), הי' בזכות משה, וג"כ נעשה שלום בין איש לאשתו על ידו, ואיך לא יורידו גם הנשים כנחל דמעה על אבירתינו איש אלקים אשר לא קם כמוהו, וכן קשה דאמר משה בפדרשת שמיני, וכל בית ישראל יבכו את השרפה, הרי דגם בנרב ואביהוא בכו הנשים. לכ"נ דוודאי הרבו לבכות במשה, רק לרבנותא אשמעינן, רירוע שזכו הנשים בשביל שלא רצו ליתן זהב לעגל, שניתן להם ראש חודש ליום טוב, ונכון דלא למיעבד בהו עבירתא, וא"כ ק"ו מחנוכה דמותרות במלאכה, ואפ"ה אין מספדין, וכ"ש בראש חודש לדירחה, קמ"ל באהרן, אע"ג שהי' בר"ה, בכו גם הנשים, וכן בנרב ואביהוא שהי' בר"ח ניסן, אבל משה מת בז' באדר, לא צריך לומר ולהודיע.

בשו"ת שער אפרים וכן במעדני מלך הקשו בהא דבעי רבינא מרבא (בדרכות דף כ' ע"ב) נשים חייבות בברכת המזון מדאורייתא או דרבנן, למאי נ"מ להוציא

3) הוא הגאון מוה"ר משה סופר אבד"ק פרעשבורג זצ"ל בעל חתם סופר.

4) בחידושי חת"ס עמ"ס עבו"ז בדף ל"ב ע"ב ד"ה מאן תנא, כתב שכן הקשה לו הגאון מוה"ר שלמה קלוגר ראבד"ק בראדי, יעו"ש.

רבים ירי חובתן כו', אמאי לא אמר נ"מ אם מספקא להו אי ברכו, שצריכין לברך
אי ראורייתא ננינה, ואי דרבנן אין רשאין לברך מספק. והצל"ח דף כ"א שם כתב,
לפי הסכמת הש"ך דספיקא דרבנן בדתחזק איסור, לחומרא, ודבר זה תליא בב'
תירוצי תוס' בפסחים דף ט' בהא דחזקה על חבר ע"ש, א"כ גם כאן, אי גם
דרבנן, כיון רוודאי אכלו ונתחייבו בברכת המזון, וספק אם כבר ברכו, אין
מוציאין מוודאי חיובא, עכת"ד. ואכתי לשיטת הסוברים דגם באתחזק איסורא או
חיובא אפ"ה ספיקא דרבנן לקולא, תו הדר קושיא לדוכתא.

ונלענ"ד דמבואר בעירובין דף ל"ה דתליא בדר"י ורבא במאי דתירצו הא
דספק עירוב, ע"ש דרבא ס"ל הואיל ואתחזק טומאה ספק טבל לא מוציא אפי'
בדרבנן, וא"כ א"ש דא"ל רבינא לרבא כו' למאי נ"מ, כי לדידך ליכא נ"מ בספק
ברכה, אפ"ה נ"מ להוציא רבים ירי חובתן.

ולענ"ד נראה ליישב, דהקשה לי הרבני מו"ה דוד כ"ץ נ"י, אחרי אשר לא
נפשטא האיבעיא, ועכ"פ אילו הוו ראורייתא היו מוציאות האנשים, ואיך כתב
הגהות אשרי בפ"ק דמגילה הيفך דברי הש"ס, שכתב נשים חייבות בבחמ"ז
ראורייתא ואין מוציאות האנשים, ותרי תמיהו איכא, כמוכן. והשבתי, דנהי דבכל
ספיקא דאיבעיא דלא איפשטא נשאר הרבר בספק, אבל תליא בפלוגתא דרמב"ם
ורשב"א אי ספיקא ראורייתא לחומרא מן התורה, וה"ל חייב מדאורייתא, או
לקולא מן התורה, ובדאסתפקא לן לא הוה מחוייב רק מדרבנן, וא"כ א"ש, דס"ל
להג"א כשיטת הרשב"א ותוס' ורש"י ורוב הפוסקים דספיקא ראורייתא מן
התורה לחומרא, לכן כיון דלא איפשטא האיבעיא לכן יפה כתב דנשים חייבות
מדאורייתא, ואולם האנשים שחייבים בהחלט לברך בחמ"ז, אין הספק מוציא
אותם, דה"ל לדידהו ספיקא ראורייתא באתחזק חיובא דבחמ"ז, ולכ"ע אין הספק
מוציא וודאי, ודבר זה לכ"ע, ועי' כעין זה בפר"ח א"ח סי' ס"ד.

אולם א"כ למאי נ"מ כתב דחייבות מדאורייתא, י"ל נ"מ לענין נשים
גופיהו, אי אכלה חדא כדי שביעה, וחדא כזית, אין זאת מוציאה את הראשונה,
דה"ל חך וודאי דרבנן, והך ה"ל מספיקא ראורייתא.

מעתה נכון הדרך לפנינו, דרבינא רצה לנקוט נ"מ שהוא בכל ענין, דהיינו
להוציא אנשים, ראי נשים ראורייתא מוציאות אנשים שאכלו כמותה, ואי דרבנן
אין מוציאות אנשים שאכלו כמותם, דממ"נ, או דה"ל איהו דרבנן ואיהו
ראורייתא, ואם אכלו שניהם כזית, איהו ה"ל תרי דרבנן, וכדעת התוס' (הובא
במ"א ב' הריעות בס' קצ"ר ע"ש), ואיהו חד דרבנן, אבל לענין ספק ברכו לא
רצה לנקוט בסתמא, דאי נמי ראורייתא משכחת דאין מברכות בספק, כגון אם
אכלה רק כזית, והי' צריך לפרושי ולהאריך, ומשני דהתם בדאכיל איהו שיעור
דרבנן, ור"ל ואיהו אכלה לשבעה, וה"ל תרווייהו חד דרבנן, ודו"ק.

ואולם דרך היותר נכון, כי רבינא נקט נ"מ, אשר אם ישאר בתיקו, יהי' הדין
הכא לחומרא והכא לחומרא, וכדרכיבנא, אבל אם יאמר נ"מ אם מסופקת אי כבר
ברכה, אם ישאר בתיקו, ניזל לקולא מכא ס"ס כמוכן, ובדלא אתחזק חיובא לכ"ע
ס"ס פוטרתה, והבן.

ב"מ רף צ' ע"א, אב"א כאן במעשר ווראי כאן במעשר דמאי, השתא ראתית להכי תרומה אתרומה נמי לא קשיא כאן כו' תרומת דמאי מי איכא והתניא כו' לפי ששלח בכל גבול ישראל וראה שלא היו מפרישין אלא תרומה גדולה בלבד כו'. והנה מלבד מאי דקשיא לי לשיטת הריב"ם לעיל רף פ"ח ע"א ד"ה תבואת, דלקוח קורם שנתמרח פטור מן התורה, וא"כ לקוח מעם הארץ ה"ל ספק ררבנן ואמאי מתחייב במעשר, ואין לומר דהכא בשעדיין בשיבולים, ואין דרך לעשר בעודן בשיבולין, אשר על כן תניא בתוספתא וכן הוא ברמב"ם רהמוציא ערמה חייב לעשר וודאי, א"כ אמאי קרי לי' דמאי, כיון שלקח הערמה ה"ל כווראי שלא עישר, והמעשר ממנה ה"ל מעשר וודאי, ואמאי עובר בלא תחסום. והי' אפ"ל דלישנא דרמאי נקט, אבל קשה לי מאי מקשה מבריייתא דהפרישו תרומה גדולה, והלא היינו טעמא משום שנוהרו בדבר שכתוב בו בהדיא עונש מיתה ביד"ש, ותינח בשכבר נגמר מלאכתו ונתמרח בכרי, אבל הכא דעדיין בשיבולין, איך ס"ד למימר ריהי' העם הארץ נאמן לומר שכבר תרם תרומה גדולה, ועי' במל"מ בהל' מעשר מה שנסתפק אי בתרומה גדולה צריך שיאמר דוקא שכבר תרם, וצל"ע.

המהרש"א בחולין דף כ"ח ע"ב הקשה אמאי לא מקשינן רבי מאיר דחייש למיעוטא האיך אכיל פסח וקדשים דלמא נדרסה במקום שחייש עי"ש. ונלענ"ד ליישב דרוקא דלמא במקום נקב שחט מקשינן שפיר, דמקשינן העולם, מאי קושיא, רלפי דעת המל"מ בהל' יסורי התורה דיוצאים מ"ע גם שלא כדרך הנאתן (וכן החליט שעה"מ פ"ה מהל' מאכלות אסורות ה"ו מהא דגידין יוצא בק"פ ופטור בנבלה, עי"ש), א"כ דלמא אכל ר"מ פסח שלכה"נ, דאם כשר הוא יצא ירי חובתו, ואם טריפה, הרי לא עבר באיסור דאורייתא, ובשלמא לפי דעת המל"מ בהל' יסורי התורה דשלכה"נ איכא עכ"פ איסור דאורייתא, אכתי קשה איך נכנס לספק איסור דאורייתא, אבל למה שכתב שם דליכא אלא איסור דרבנן קשה. (ואפ"ל דהא בהא תליא, דאי איכא עכ"פ איסור דאורייתא, לכן במצות עשה יוצא כיון דעכ"פ מקרי אכילה מדאורייתא, ואי ליכא איסור דאורייתא, א"כ לא מקרי אכילה כלל, ולא יוצא במ"ע ג"כ, אבל לא משמע כן במל"מ, דנראה דעכ"פ יוצא במ"ע שלכה"נ, וקשיא).

ונראה לענ"ד דבאיסור עשה גם שלכה"נ אסור, דדוקא באיסור לאו לא אסרה תורה שלכה"נ, לכן אין לוקין, אבל איסורי עשה הבאים מכלל לאו, גם שלכה"נ איכא איסור עשה, ואם שאין דאי' לדבר כעת, אמינא לפי מה שהחליט הרב פרי מגדים דאיסור עשה גם לריש לקיש חצי שיעור איכא איסור דאין לאיסור עשה שיעור, א"כ לפי הכלל דמהריב"ל ומהרש"ל בשבועות דכל היכא דלקי על כלשהו גם שלכה"נ אסור, א"כ באיסור עשה גם שלכה"נ איכא איסור עשה, וזה ברור לענ"ד. והנה דעת התוס' בפסחים ושבועות דף כ"ד דבנבלה איכא איסור עשה שאין זבוח, דכתיב וזבחת ואכלת, ולא שאין זבוח, והיינו בכל אופן שאתה רשאי לאכול זבוח דהיינו גם שלכה"נ, כן אסור שאין הזבוח. (וצ"ע באיסור עשה דתרומה טמאה דנפיק מלא תוכל לאכול בשעריך האמור בבכורים כדאיתא

ביבמות ע"ג ע"ב ע"ש כרש"י, ושם דף קט"ו, ודו"ק וצ"ע). ואם ניקב הוושט הרי זה נבילה ולא מהני שחיטתה, וה"ל אין זבוח, והותר הקושיא, דאכתי אין רשאי לאכול בשלכרה"ג משום איסור שאין זבוח², והנה כבר החליטו שאם נדרסה בסימננין אע"ג דסופו לשרוף, אכתי לאו נקיבת הוושט היא ואינה נבילה (ולא משמע כן בפלתי סי' ק"י ע"ש), ומיושב קושיית מהרש"א דלא רצה להקשות דלמא דרוסה היא ובמקום ארס קשחט, דאכתי מצי לאכול שלכרה"ג, ודו"ק.

ועפ"ז מיושב דקדוק, לפירוש המפרשים דהאוכל נבלה ביה"כ, היינו כנתנבלה מעיה"כ, אמאי נקט נבלה ולא נקט טריפה, רהנה יש לי להעיר על דעת הגאון שאנת אר"י ריה"כ חייב גם שלכר"א, א"כ איך פסיק ותני האוכל נבלה ביה"כ פטור, הא משכחת דחייב כגון שאכל שלכר"א, דאיסור נבלה ליכא ואיסור יה"כ איכא, ולפי דעת מהרש"ל ומחריב"ל הנ"ל א"ש, דהא מאן קתני לה ד"ש, ור"ש ס"ל כ"ש למלקות, ואיכא גם חיובא דנבלה שלכרה"ג, אך למאן דפליג עליהו קשה, אבל לדברינו, שגם בלאו דברי הרש"ל ומחריב"ל, איסור עשה איכא גם בשלכר"א, א"ש דלא חל יה"כ אנבלה, ולחכי לא נקט טריפה, משום דלא פסיקא, דהא משכחת דחייב משום יה"כ בשאכל שלכר"א, ודו"ק.

קשיא לי לפי דברי הר"ן בסוכה וכן הוא ברש"י והרע"ב, דבלולב חששו חז"ל שילך אצל בקי ללמוד הברכות או הנענועין ויעביר ד' אמות ברשות הרבים, א"כ למה זה לא חששו כן במצות בערב תאכלו מצות, בשחל בשבת, שילך אצל בקי ללמוד הברכות, ומצתו בידו, וגם כרי שישער לו שיעור כוית במצה שלו, כי בכל מצות אכילה שבכל השנה לא ילך לידע השיעור, כי אכול יאכל לשובע נפשו, אבל בלחם עוני, ירצה לידע שיעור המצומצם. ואין לומר דדוקא במצות המתחלת בבקר אור יש לחוש, כי אז יתחיל טרדותו וילך, אבל במצות המתחלת בערב ילך מערב י"ט אצל בקי, זה ליתא, דא"כ איך חששו במקרא מגילה, הלא מצותה מתחלת בלילה, ואע"ג דגם כיום חייב לשנותה ולקרות, זה אינו, דכיון שכבר למוד הוא בלילה, בין לילה ויום לא יאבד זכרו, אע"כ רחששו שבלילה ילך אצל בקי, א"כ ה"נ במצה. ואין לומר כיון שבזמן דאיכא קרבן פסח ליכא למיגזר, דהא בלא"ה מוזהר שלא יוציא מן הבשר חוצה, ה"נ לא נזרו במצה, וכן לדורות, זה אינו, דהא הפסח אינו נאכל אלא בירושלים, ושם בלא"ה לא נזרו שמא יעביר ד' אמות ברשות הרבים גם בשופר, דלדעת הרמב"ם במקדש היו תוקעין היינו ירושלים, ואפ"ה נזרו בגבולין, ה"נ ליגזרו במצה. ואין לתרץ דהא בלא"ה חייב לאכול פת משום סעודת שבת, ואי אפשר בחמץ אלא במצה, אכתי יש לפקפק, דהא אפשר במצה עשירה, דבקובע סעודתו עלי' יוצא משום פת וחייב בכחמ"ז, ומצות מצה לית בה, וצע"ק.

(5) עיין בתוס' שבועות כ"ג ע"ב ד"ה דמוקי, שכתבו דנבילה הוי שלא כדרך הנאתן רק איסור דרבנן. וכ"כ בשו"ת שאנת אר"י סי' ע"ו, דנבילה שלא כדרך אכילתן שריא משום דאכילה כתיב בה, יעו"ש. וע"ע בזה בשו"ת שם אר"י חו"ר סי' ב', ובשו"ת כתב סופר סי' י"ח ד"ה אלא דיש.

שלשה מכתבים

מהגאון בעל ערוך לנר אבד"ק אלטונא זצ"ל⁽¹⁾

ב"ה. אלטונא יום א' כ"א מרחשון תר"ה לפ"ק.

חיים וברכה למשמרת שלו' אל כבוד הרב נשיא הארץ הקדושה
תוב"ב, שמו מחולל במחנות השבחים איש חי רב פעלים כש"ת
מו"ה צבי הירשל לעהרען נרו יאיר.

מכתבי מעב"ת מיום ה' ומיום ט' מרחשון הגיעוני לנכון, ונא ימחול לי
מעב"ת אם לא ארכין ראשי לאשר שאל מעמדי לכתוב לראקטאר וו'
לקאפענהאגען להשתדל שיושלח מעות ארץ ישראל לידו, כי ידע נאמנה, כי כל
ימי שבתי פה זה יותר משמונה שנים לא הרצתי עוד אגרת אליו ולא הוא אלי,
בעבור שלא ראיתי טוב לעשות התקשרות עם אנשים כאלה, ואיך אשליך כבוד
התורה מנגד, להכניע עצמי עתה לפניו על הדבר הזה. כי להעיד על יושר מפעל
כבוד מעלתו הרמה, ושאני מסכים עמו, לזה לא אצטרך לכתוב אליו, כי כבר ראו
כן ממה שחתמתי על ההעסקה אשר שלח מעב"ת מכאן לשם, ולא יהי' מכתבי
אליו רק דברי תחנונים שלמעני יעשו מה שמבלעדי לא דצו לעשות, וכי ירצה
כזה לפני מעב"ת, ולא עוד אלא שממש קרוב לודאי אצלי שגם מכתבי ללא יועיל
יהי', כי לדעת, האנשים האלה אינם חושדים למעב"ת שעושה עול כמו שכתבו
עליו האפקורסים מפפ"ד, רק כענין שכתב הפראנקעל מדרעסדען, שיצטרך ליתן
חשבון למען יודע שהחילוק הוא בשוה, שלא ירבה לחסידים אשר חפץ בהם יותר
וכדומה, או שיש להם הרעה נפסדה שטוב ליתן לבית החולים או לעובדי האדמה
מליתן ללומדי תורה, או גם שלישיית, שחושבים להם לכבוד יותר לשלוח לר"מ
מאנטיפורע, כאשר יעצו כותבי פלסטר, מלשלוח למעב"ת, ולכל זה לא יועיל אם
אוכיח אותם שכל יחשדו בכשרים, כי כבר נודע כי לא מחשבותי מחשבותיהם,
ולכל היותר אשיג על ידי מכתבי אליו, שיודיע לי אחד מהטעמים האלה או כולן,
ולכן אין ספק אצלי שיהי' ההפסד מדובה על השכר, ואררבה תמה אקרא על
מעב"ת שמכניע עצמו לכתוב פעם אחר פעם ללא יועיל, וכי עליו המלאכה לגמור,
וכי טוב זה מכבוד שמים להוכיח על דבר עבירה, אשר חורו לנו דו"ל כשם
שמצוה לומר דבר הנשמע כך מצוה שלא לומר דבר שאינו נשמע.

ועל דברי מעב"ת לכתוב נגד האפקורסים מברוינשווייג⁽²⁾ בלה"ק, הרבה
תמהתי, למה יועיל זה, הלא בלי ספק לא צריכים אנחנו להורות ללומדי תורה

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ח' עמוד ט'. — שלשה מכתבים הללו
הגיעו אלינו ע"י ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמרומם מו"ה שאול הוטטערער נ"י
מאנטווערפען. ברך ד' חילו ופועל ידיו תרצה.

(2) ראה בכר"ש קונט' קי"ח עמוד כ"ה מתחת לקו.

המבינים לבד כעת לה"ק, ששקר בפיחם, וכל רברינו לא יהי' דק למען הודיע כן לפני השררות יר"ה ולפני הפוסחים על שתי הסעיפים, והרי גם האגרות הבאים אליו מא"י תוב"ב מטעם זה הוצרך להעתיקם ללשון אשכנז, והיאך נכתוב לכתחלה בלה"ק. גם בעיקר הדבר לכרוז כמו גוטאכטען ולקבצם ולהרפסם, אין דעתי מסכמת לזה, הן אמת שבשבוע העבר כתב אלי כן גם הרב דעמדין נר"ו, ושאל אותי אם אני אינני מסכים לעצה כזה, ובאמת אין אני רואה בזה תכלית המכוון לקבץ הרבה חתימות ולפרסם השקר שבפי הרע"בנים, כי לא הרבה יכתבו, מיראה שאין מליצה נכונה בפיחם, וגם הכותבים, ברוב דברים לא יחדל פשע, ויותן מקום למקטרינים לקטרג, וגם אחר שנכתב ונדפס לא יפורסם בפומבי כראוי, כי ספר מרבים יקרא. ומלבד כל זה, יאריך חזמן עד נבא לתכלית המכוון. ובשבוע העבר קבלתי אגרות מהרב הגאון מו"ה וואלף ה"ב נר"ו ומהרב ר' אברהם וועכסלער ומהרב ר' יצחק דוב מו"ב ומהרב דווארמס ומהרב דדארמשטארט, וכלם פה אחד עונים שנא נחיש מעשינו, ושהיי' אסורה. לכן אני במקומי עומד, שהטוב עכ"פ בתחלה לכתוב הפראטעסאטיאן אשר לפי דעתי נקבל יותר ממאה חתימות עלי, ובה נודיע לכל באי עולם ששקר וכזב כפי הרע"בנים וכל דבריהם פלסתר, ומפני שצריך שמירה מעולה בכתיבת הפראטעסאטיאן ולשקל במאזנים כל דבר ודבר, בל"נ אמציא את עצמי לכתוב אותה ולשלחה טרם יודפסו לאיזה רבנים לשמוע מה בפיחם, ואם מלבד זה עוד יודפסו אגרות בלה"ק או בלשון אשכנז, גם בזה נבא על העצה, ועוד חזון למועד. ומעכ"ת נר"ו וכל הנלוים אליו בעבודת הקורש יתענג על רוב שלו, כעתירת נפש ידידו,

הקטן יוקב בלאאמ"ו מו"ה אהרן עטלינגען נר"ו

ב"ה. אלטונא יום ב' י"ד כסליו תר"ה לפ"ק.

ינטה כנהר שלו' אל כבוד המהולל המרומם והנעלה נשיא הארץ הקדושה תוב"ב איש חי ורב פעלים מו"ה צבי הירשל לעהרען נ"ו ולכל העומדים לימין צדקו על משמרת הקדש ד' עליהם יחיו.

בלי ספק קבל מעכ"ת נ"י מכתבי מן כ"א ומן כ"ח לחדש העבר. והנה אחר הזמן הזה בא אלי בן ר' וואלף חיים מקאפענהאגען על דבר משפט שיש לו אצל בד"צ דפה, ושאלתי אותו למה אביו עומד בדעתו לבלתי שלוח מעות א"י ליר מעכ"ת, ואם נתייעץ שלא לשלוח, והשיב, שכפי דעתו, אביו אחדי שהוא יחיד בענין הנבאות, לא רוצה להעמיס עליו דברי נאצות שיאמרו אליו קוראי רברי העתים שלא יבואו הנדבות על ידי מעלתו אל נכון. וצויתיו לומר לאביו בשמי, שאני מעיר שכל רברי המלשינים על מעכ"ת נ"י הם שקר וכזב, ושאני ערב

בדבר, שכל מה שיותן ליד מעב"ת יבוא אל תכלית המכוון מאת הנורבים, ושלכן רעה גדולה היא לעבור על כל תאחר ולהשהות בידו צדקות חיבי דקיימי עניים. והוא הבטיח לי שכן יאמר לאביו בשמי, ושאין ספק אצלו שעי"ז בקרב הימים ישלח אביו את אשר בידו ליד מעב"ת נ"י.

כהיום מסר הגבאי דא"י כ"ה שמעון העקשר לידי הנדבות ומעות מתנות יד³ של שנה העבר העולים לסך שלש מאות וחמשים וששה קוראנט מארק ב' שיללינג ע"פ החשבון הרצוף פה, וקבלתי מאת פו"מ ר' וואלף ווארבורג מחירם האנווייזונג הרצוף ג"כ פה.

ועל דבר קשר הפושעים בברוינשווייג, כבר זה ד"י ימים ששלחתי הענטוואורף לתודעת רבנים, אל כבוד הרב הגאון מו"ה וואלף ה"ב נ"י ולתלמידיו הרב דק"ק ווירצבורג והרב דק"ק שוואבאך, וגם העתקה להרב דק"ק עמדען, וגם העתקה לכבוד אדוני אבי מ"ו נר"ו לשלח ליד הרב דק"ק ווארמס והרב דק"ק דארמשטאדט נ"י לשמוע מה בפייהם, מפני שדבר כזה לדעתי הוא צריך מועצה ודעת, ובתחבולות נעשה מלחמה שיהי' בה תועלת לפני השדים ולפני הפוסחים על שתי הסעיפים, כי בין להמאמינים באמת, ובין להפושעים מוחלטים, הוא ללא צורך וללא יועיל. וכאשר אשמע דעתם, בל"נ אני' הכרוז על פי דעת רובם ואתן לדפוס, בתחלה לקבוץ החתימות, ואח"כ להפיצו בישראל עם כל החתימות. וכבר קבלתי תשובה מהרב דק"ק עמדען שמסכים עם הכרוז בכללו, דק הערות קטנות עשה לו, וכאשר יוגמר הדבר לטובה לא אחדל בל"נ מלשלחו גם ליד מעב"ת נ"י שיחתמו עליו רבני מדינתו.

ואסיים באמירת שים שלו', וישבע שובע שמחות ויעלה לציון ברינה, כעתירת נפש הרש"ת כל הימים,

הקטן יוקב בלאאמ"ו מו"ה אהרן עטלינגען נר"ו

ב"ה. אלטונא יום ב' ו' טבת תר"ה לפ"ק.

ינטה כנהר שלו' אל כבוד הרב המהולל ונעלה איש חי רב מפעלים נשיא ארץ הקדושה תוב"ב הצבי ישראל מו"ה צבי הירשל לעהרן נרו יאיר.

שני מכתבי מעב"ת עם המכתב אשר כתב נגד הרעבנים הניעוני לנכון, ויהי אך יצא יצא אגרתו עם הוועכסעל של מעות ארץ ישראל כיום ג', כאשר קבלתי מכתבו הראשון, ובל אכחיד תחת לשוני, כי היטב חרה לי על אשר מאס בעצתי, ומיהר לצאת למלחמה נגדם, כי לדעתי לא יאות, הן מפאת הכותב, הן מפאת תוכן הכתב. הם נתועדו וחד באמדם שהם רבנים יודעי רת ודין, ומה יועיל נגדם בעיני

(3) עיין בכר"ש שנה ד' קונט' א' עמוד מ"ו מתחת לקו.

השררה ובעיני ההמון, הכתוב נגדם מי שאינו נחשב בכלל הרבנים, אף שבאמת קטנו עבה ממתנם, ואף גם זאת, מעלתו נר"ו ידוע לצדיק וחסיד כי"ב, אבל העולם אינם רוצים בעיני חסידות, והלואי ינהגו כשורת הרין, ועתה יראה בנתיב הרבנים נגר האפקורסים כאלו אין זה רק ענין חסידות ולא חזוק האמונה באמת, באשר שלא נתעוררו לכתוב רק על פי דברי החסיד, ומה יגרע אם הוחל מעכ"ת לצאת נגדם ער אחרי כתבו הראשונים, ואם דעתו להיות המעשה וגורם למחות, הלא כבר ירע כי אנחנו עוסקים בדבר כן, ואם להיות מן הזרזים מקרימין למצות, אדרבא, אני חושב זה לחוטף את המצות, כי מעכ"ת יורע כי כאשר זכינו שהי' במחיצתנו פה, וכל לבו ומגמתו הי' בענין קיבוץ לארץ ישראל, אנכי המעיר את אזנו שגורל המצות לפנות נגר הפושעים כמו להחזיק לומרי תורה, והבאנו את מעכ"ת בבית אתנו לגלות לו את כל אשר חשבנו לעשות ובפרט לכתוב נגדם, ושבטחנו בו כי גם הוא יהי' בעוזרנו, והרכין לנו ראש פעם ושתים, ואחר כל זה, יצא הוא לברו מבלי לשאול את פינו, וכי זה דרך האמונה והיושר. גם תוכן הכתב אשר הוציא לאור, לפי מחשבתי יזיק מאור לבלתי השיג התועלת.

ומרי דברי בזה זכורני גורל צדקת וענות רשכ"ה הנאון ר' עקיבא איגר זצלה"ה, כמו שנה טרם העדרו, וצעקו אלי אנשי ק"ק שטאדטלענגספעלר, שיהי' בעזרם נגר גזירת האפיקורוס שהועמד להם לרב, ושעל פיו נכפו מפי השררה להתפלל בלשון אשכנז, ושיכתוב למען הראות להשררה ולההמון כי חוב על כל איש ישראלי להתפלל בלה"ק, וכתב כתב נפלא מלא תורה וחכמה לתועלת הזאת, אכן בענוותנותו לא סמך על דעתו לברו, ושלח אלי לשמוע עצתי, והשבתי לו שאחרי רלהשררה אם תשמע לדבריו תספיק אם יאמר דרך כלל שהדבר אסור ע"פ דברי האמונה שלנו, וכבר אמרו רז"ל שאל תשיב לאפיקורוס ישראל רכל שכן דפקר טפי, לכן לרעתי טוב יותר אם יאמר דרך כלל שאסור להתפלל בלשון אשכנז ע"פ תורתנו, מבלי לפרוט הטעמים, והרכין ראשו לעצתי, והשיב את הכתב הראשון, ושלח לי כתב שני כפי עצתי לשלוח לאנשי שטאדטלענגספעלר. אבל מעכ"ת לא כן ידמה, כי ירו רב לו לילך אחר עצתו לברו ואחר עצת יועציו במקום משכן כבודו, מבלי לשאול פה מלומדי מלחמה נגר כל המתפרצים, ואמין כי בעצתי נסכלתי מלהכריע נגר דעתו, אבל המבלעדי אין אנשים בישראל שראויים לשמוע עצתם טרם צאת בפומבי בדבר גדול כזה המגיע לכלל ישראל, ואמנם אולי אם הי' נתיעץ עם המבינים באמת, לא כתב מעכ"ת כפי הנכתב מאתו. ואזכיר רק רבר אחר לרונמא, — חשב ליתן טעם לדבריו, והראה מקום לאיסור חיתון, מגמרא מפורשת דפרק אין מעמידין דף ל"ו ע"ב, אבל לא בלבר שעל פי דברי האפיקורסים אדרבא הביא מזה דאי' לרביהם, אלא גם ח"ו אם ימסרו מוסרים, יהי' זה לפוקה ולמכשול לבית ישראל. האפיקורסים נשמרו ברביהם, ולא התירו רק בנות המאמינים האחרות, שאמרו שהם הנוצרים והישמעאלים, ואחרי שבע"ז לא נאסר רק מטעם כי ימיר וגו' ועברו וגו' מטעם בנותיהם משום ... שהוא ע"ז, א"כ ע"פ דברי מינות שלהם אין משם דאי' נגדם,

ומי יערב לגשת ולרכב בפומבי שהנוצרים הם בכלל העע"ז, מה שכל המחברים כתבו בתחלת ספריהם מפני הגזירה, וכעת יאמרו המוסרים, ראו מאיזה טעם אוסרים הרבנים להתחתן עמכם, מפני שחושבים אתכם לעע"ז, וכל בנותיכם אפילו הגבירה והמלכה, חושבים לנשג"ז. ולבי מר לי להאריך ולהרחיב הדיבור עוד בזה, אך דבר כללי אומר, כי לא טובה העצה היעוצה למעכ"ת להוציא מכתב זה כעת לאור, כפי הנראה לענ"ד.

והנה יקבל מעכ"ת בזה הכתב אשר בל"נ נוציא לאור נגר המתפרצים, אשר חברתיו אחרי נתייעצתי עם הרבנים דק"ק ווירצבורג וק"ק אנשכאך, ובראשם רבנו הרב הגאון המופלא רוו"ה [=ר'] וואלף האמבורג] נ"י ועם הרב דק"ק עמדין. (לאאמ"ו נר"ו ולהרב דק"ק ווארמס ולהרב דק"ק דארמשטאט, ג"כ שלחתי פתשגן הכתב, ולא בא לידם כי נאבד האגרת על הפאסט), והרב דק"ק האנאפער, על רבני בחירתו דק"ק לאנדאן ה' טרוד, ולא השיב עד היום שכבר הורפס, ודרך כלל ג"כ הסכים עם הכתב. ואם ירצה מעכ"ת למחול, יחתום על הכתב, הדיינים שבקהלתו יע"א, וגם שאר רבני האללאנר, ולא שלחתי יותר מפני הוצאת הבי דואר, כי יספיק כתב א' לכמה חתימות, אבל עכ"ז אם ירצה מעכ"ת לקבל עוד יותר עקסעמפלארע, אזי יכתוב לי, ואשלח עוד.

והנה אם כי חתימת מעכ"ת תהי' לנו לתהלה ולתפארת, עכ"ז לא נוכל להרפס חתימתו אם לא יכלול את כבודו עם הדיינים שבקהלתו להיות חלק הראבינאט, וכן כתבתי לפפ"ד אודות חתימת ר' אהרן פולד ור' בעד אדלער, כי אחרי אשר מגמתנו לבטל דבריהם ברוב בנין ורוב מנין, ולהראות כי יותר אשר אתנו מאשר עמם, אם נחתום גם אשר לא בשם רבנים יקראו, גם הם יצאו נגרנו בהמון רופאי אליל ואפיקורסים שלהם, ויאמרו אלה מלומדיכם ואלה מלומדנו. ונא יכתבו החתימות בכתב מפורש באר היטב למען נוכל לרפוס בלי טעות, ויספיק אם אקבל החתימות אחר כלות ר' שבועות, אבל אם מעכ"ת נר"ו לא ירצה להטריח עצמו בזה, אזי ימחול להודיע לי כן בקרב הימים.

ואצא באמירת שלו' כעתירת נפש ידירו,

הקטן יוקב בלאאמ"ו מו"ה אהרן עטלינגען נר"ו

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להרפס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

תשובה בדיון חשש ריבית

מהרב הגאון מוה"ר שמואל אהרן מיללער אבד"ק לאבאווא הי"ד¹

ב"ה. לסדר כתית למאור (כפירוש המדרש וביאור המפורשים ור"ל).

תשובה מאתהב לכבוד ידי"נ הרב הגדול בתורה וחסידות מוהר"ד שליט"א.

מחמת טרדות לא השבתי על אתר, אורות מי שלוח דאלאר על צד היתר עייסקא וכן נרשם בפנקס המלוה, רק הלוח רשם ולאטעם כפי ערך שעמר הדאלאר בשעת הלוואה יותר מתשעה זלאטעם ולא הי' להם נ"מ כפי הנראה, כי מי חשב אז שיפול הדאלאר כ"כ, ועתה רוצה הלוח לשלם לפי חשבון זלאטעם כמו שנרשם בפנקסו כי הוא אחי המלוה ודורש טובתו, אבל המלוה ירא שמים וירא מחשש ריבית.

הנה מקור הדבר בש"ס בב"ק צ"ז, המלוה על המטבע ונפסלה המטבע וכו', אלא שיש שם פירושים שונים ברש"י ותוס' ד"ה המלוה, דלרש"י ז"ל מיירי שמוכר פרגמטיא וזקפו במלוה אבל בהלוואה בסתם מה שהלוח משלם לכ"ע, והתוס' הקשו מה לי הלוחו מעות או מוכר במעות. ובהשקפה ראשונה חשבתי לחלק שפיר, רבסחורה הפסידו עכ"פ, דאילו הי' הסחורה אצל המלוה הי' שוה יותר ולא גרע ממבטל כיסו של חוב, אבל במעות יכול לומר לו אולי הי' מונח המעות אצלך לא היית נמלט מהפסד. ובעה"ת מצאתי כדברינו באספ"ז בשם חכמי צרפת. והנה כל הפוסקים החליטו כשמואל ולא כרב, דהלכה כשמואל ברינא, אלא שהב"י הביא בחו"מ בסי' ע"ד דרש"י פסק כרב. ודציתי לצרר עפ"מ"ש התוס' בב"מ נ"א ע"ב ר"ה במת, דר"ח פסק כרב בדיון דהמוכר ומתנה על מנת שאין בו אונאה משום דהלכה כרב באיסורי אעפ"י שנוגע לדיני ממונות, (ועיין בב"ב ה' ע"ב ובנדרים ז' בענין יד לצדקה במחלוקת הרשב"א והר"ן עייש"ה). וגם בנ"ד דלרב צריך לשלם כראוי ואין בו ריבית ולשמואל כיון שא"צ לשלם כמטבע היוצא, אם ידצה לוותר הרי זה ריבית, וכיון שנוגע ג"כ לריבית, הלכה כרב באיסורי, ויש לדחות בנקל.

אבל בנ"ד, הנה לענין הלכה אין הדבר מבורר כ"כ, דכפי הנראה דעת הרמב"ם אף אם הלוחו מעות סתם או מכר פירות וקצץ לו מטבע ידוע חייב לשלם לו מטבע היוצא בלי הפסד, דלחשיבות המטבע נתכוין כמ"ש הה"מ פ"ד מהל' מלוה עיי"ש, והפ"י בחי' כתב ג"כ בדעת הרמב"ם דבסתמא אין יכול ליתן לו מטבע הנפסלת עיי"ש, הגם שהגאון שם אסביר לן מחמת שאין שם מטבע עלי' והוא נתחייב לו במעות משמע רמיירי שנפסלת לגמרי, אבל זיל בתר טעמא, היש אומדנא גדולה מזה. ול"ש דברי התוס' כתובות מ"ז דבתלוי בדעת אחרים לא

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ד' עמוד י"ח. — תשובה זו הגיעה אלינו מאת ידידנו הרבני הנגיד הנכבד מו"ה פנחס מיללער נ"י. וזכרה לו אלקי לטובה.

אמרינן לא מהני אומרנא דאטו יפסיד הלוח כ"כ אם ישלם כראוי. וברוחק י"ל קצת ררומה להא דאמר הש"ס ב"ק ק"י כיבמה שנפלה לפני יבם מוכה שחין דאנן סהרי וכו', ופירש"י דנכנסה לספק זה עייש"ה, וה"נ הוא נכנס לספק זה ברצון כי ה' סבור שהמטבע יעלה וירויה, וד"ל. ובש"ע יו"ד סתם כהרמב"ם, ואעפ"י שהרמ"א כתב בפשיטות כהלוח סתם את שהלוח משלם, כבר כתב הגאון האריר בפתח הבית שהוא דלא כדעת הרמב"ם וחש"ע, אלא דאין לזוז מברברי הרמ"א כיון רהלוח מוחזק, אבל אם תפס המלוח י"ל קי"ל כהרמב"ם.

והשתא לענין אם מותר ליתן הפרעון כפי השער שהי' אז בשעת הלוואה, לכאורה הדבר פשוט להיתר דספיקא דרבנן לקולא. שוב ראיתי בפתח הבית שם שנסתפק באמת כמה ששאל כבודו אם הלוח רוצה לשלם כרי שלא יפסיד המלוח אם יש בזה חשש ריבית, ולכאורה פשוט דשרי ולמה נסתפק הגאון הנ"ל בזה, ואעפ"י דכבר הורה הרמ"א שם דאם תיקן המלך כיצר ישלמו החייבים דינא דמלכותא דינא, גם בזה יש חולקין עיי"ש, ובפרט דרעת הגאון הנורא ר' משולם דבאנקנאטין הוא כשטרות ובלוח שטרות ונפסלו צריך לשלם דמיהם כמו שהובא שם בהנהות מוהרש"ק ז"ל.

ואפשר מה שנסתפק בעל פתח הבית הוא משום דקי"ל בספיקא דאורייתא כל היכא ראיכא לברורי מברדינן ובפרט היכא דליכא טירחא, וא"כ גם בנ"ד אחרי שאם לא יתן למלוח וודאי לא יעבור על איסור ריבית אולי שוא"ת עדיף כי הוא בירור קל שלא יתן.

אך באמת ז"א, דאטו בספק אם הוא צריך לפרוע למלוח באופן שלא יפסיד הוא פשוט ובירור גמור שא"צ ליתן, הרי אדרבה מחלוקת הפוסקים הוא [יחמור משאד ספק שהוא במציאות (ובקצת פרטים נקל הוא) שהרי עיקר ספיקא דאורייתא הוא מצד שכך התנו חכמים, וז"א בספק מחלוקת כמ"ש הש"ש בש"א רמי התנה ומי הכריע], והוא בספק אם צריך לפרוע יותר ממחיר המטבע דהשתא או לא, הגם דהמוציא מחבירו עליו הראי', עכ"פ אין זה בירור, וכבר נודע מ"ש הגו"ב ושאר אחרונים דבס"ס וסד"ר היכא שלא יתבדר לגמרי א"צ לברר וסמכינן אס"ס או אסד"ר. ועוד דבאמת צ"ע למה לא נימא דגם בספק אם צריך לפרוע כמחיר הראשון או כהשתא דהוה כאיני יודע אם פרעתך, ועכ"ל א' משני טעמים, או דהוה כלא הו"ל למידע לדעת הפוסקים בזה, או דבזה ליכא למימר דא"י אם פרעתך חייב מצד חזקת חיוב, דכבר הסכימו האחרונים דבספיקא דדינא לא מהני חזקת חיוב. שוב ראיתי דבלא"ה פשוט דא"צ לשלם דהוה כשניהם אינם יודעים אם פרע אם לא. והשתא כיון דבשניהם א"י אם פרעתך לכמה פוסקים חייב לצי"ש עכ"פ, כמבואר בס"י ע"ה ס"י ובש"ס ס"ק ס"ח, א"כ אי אפשר לומר דהוה כבירור גמור אם לא ישלם, דאדרבה הוא צריך לצי"ש לפרוע כרין. וכש"כ אם נימא כדעת האחרונים דגם בספיקא דדינא הספק מכריע, הגם דבחזקה לבר אין מוציאין ממון רק רבא"י אם פרעתך חייב מצד ברי ושמא ברי עדיף, אבל לענין חשש איסור ריבית שפיר מהני החזקת חיוב דלא הוה ריבית, ודו"ק.

ועוד י"ל דבנ"ד שאני דהרי בשעת הלוואה לא ה' להם שום נ"מ, שהרי הלווה דאלאר וגם זלאטעס, וא"כ י"ל דבאמת כבר נתבאר דמצד האומדנא הדין נותן שנכנס לחיוב כמו שה' המטבע שוה בשעת הלוואה, אלא ש"ל דהמלוה סבר וקיבל מחמת שה' בדעתו שהדאלאר יעלה והזלאטע יפחות והוה כהאי רבב"ק ק"י דנכנסה לספק זה בפירש"י שם, אבל אם באמת לא נתכוין המלוה לכך, שהרי לא דייק בהלוואה ונתן מה שה' תחת ידו דאלאר וזלאטעס, א"כ שפיר י"ל אומדנא גם להוציא, כידוע דבאומדנא גדולה מוציאין ממון, (ובפרט כי יש חזקת חיוב, להפוסקים בספיקא דדינא דנין ב' חזקה). ומלבד כל הנ"ל פסק הבית אפרים ריש לפרש במטבע שנפסל, וכן פסק בספר ברכת יעקב שנדפס בהסכמת הגאונים הקדושים ר"נ הכהן והפ"י ועוד, שכתב בס' ע"ד סק"י דהסכמת חכמי הדור לפרש בין הסוחרים, ואלו ה' חשש ריבית לא עשו תקנתא לאיסור, לכן פשוט לענ"ד ראין כאן חשש איסור, אדרבה תע"ב אם חייש לפסידא דמלוה. גם יש לצדד קצת מכח דבר שאינו מתכוין, אלא שא"צ להאריך בדבר פשוט.

כנפש הדוש"ת ושל' תורתו ומתעלם באהבתו,

הק' שמואל אהרן בהרב ר' נפתלי זלח"ה

ומלבד כל הנ"ל אחרי שעשו היתר עיסקא י"ל דגם בשאר הלוואות אם ידעה להוסיף על מה שהתנת, לא בירדא לי להחמיר, ולא שמו' ריבית כי אם מוותר מחלקו שהרוויח, ואפשר תלוי במקור החיתר מהו, עיין בהגהת יד שאל סי' קע"ז בט"ז ס"ק ל"א עייש"ה, ודו"ק.

לשאלת רבים

יש להשיג אצלנו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו
המחיר הוא: עשרים דאללער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת
כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

בדין חציצה בטבילה

בענין להשים טיפות שמן בתוך האוזן לפני הטבילה במקום הצורך

משה הלברשטאם

דומ"צ בהערה החרדית

ראש ישיבת דברי חיים משאקאווע

פעיה"ק ירושלים תובב"א

בס"ר. מנ"א תשמ"ז שנת השבע, פעיה"ק תובב"א.

שוכטו"ס למע"כ ירידי הרב הגאון המפורסם סוע"ה ידידי רב לו
בהלכה והוראה וכו' כש"ת מוה"ר משה זאב זארגער שליט"א רב
ומו"צ פעיה"ק ת"ו, ובעמח"ס שו"ת „וישב משה“.

אחרשכת"ה בכבוד הראוי לו.

הנה זה עתה אבוא להשיב לו את הנלענ"ד ע"ר מה שהאריך כת"ר בספרו
היקר שו"ת וישב משה (סימן צ"ה) ברבר ההצעה שזכינו בס"ר להמציא עצה
ותושי' לאותן הנשים שיש להן נקב בתוף האוזן ונפשו בשאלתן מה לעשות לענין
טבילה, כיון שזה סכנה שיכנס לשם מים, והאריכו בזה הרבה הפוסקים, היות וזה
שאלה קצת שכיחא, ודרכינו להורות בזה שתשים כמה טיפות שמן בתוך אזנה,
והשמן מטבעו דוחה את המים מלהיכנס בפנים, ושמן אינו חוצץ, כמבואר בש"ך
ז"ל (סימן קצ"ח ס"ק י"ד), וכן אני מודה ובא בזה כבר כמה פעמים במקום שאי
אפשר בענין אחר כמובן.

והשיג כת"ר שליט"א על דברינו וזתו"ד, רהש"ך איירי במקום שנוהגות
לקטש עצמן בשמנים אלו שהוא לנוי, ולכן אינו חוצץ, והא רשמן המור חוצץ,
היינו כיון שנעשה להסיר השיער (כמבואר בגמרא מגילה ר"ג ע"א), והוא
מסתכסך בשער ותולשו ואינו נעשה שיעמור שם תמיד לכן הוא מקפרת וחוצץ,
ויותר נ"ל רבאמת הא אפילו נימא דרבר לח הוא, מ"מ הא כתב הרמ"א (סעיף
י"ד), דבמקפרת אפילו לח חוצץ, ולפ"ז נראה שבזמננו שהי' הדרך לסוך בשמן
הרבה כידוע, לכן אמרינן דבסתם שמן אינן מקפירות ואינו חוצץ, ולהכי בשמן
המור שלא הי' ררך כולן לסוך (כמ"ש בשבת ר"פ ע"ב), להכי תלינן שדרך רובן
להקפיד ולהכי חוצץ, אבל לירין שדרך להקפיד שלא לסוך א"ע בשמן נראה
שמה"ר הוא חוצץ לשיטת הרמ"א ז"ל, ואין להקל גם בתוך האוזן לנשי רידן
שמקפירות ע"ז והוא חציצה וכו', עכתו"ר.

(א)

ואען ואומר, הנה לענ"ד איני רואה בדבריו אלו כרי הש"ב לרחות את
ההצעה הנ"ל שיש בה בס"ר להשית עצה להני נשים הנבוכות שיהי' להן באפשרי
להיטהר לבעליהן ע"י שיתנו שמן בתוך אזניהן בשעת הטבילה וכו"ל, והנה
לכאורה פירושו בדברי הש"ך הוא דחוק, רז"ל הש"ך שם, לשון בה"ג, וכי טבלה
לא תישוף משחא וכו', ושנו חכמים כחול שחוף מן העין חוצץ, אמר רבי יהודה
כל השמנים אין חוצצים חוץ משמן המור, ונהגו בנות ישראל בעצמן שאין סכות

שמן בשעת טבילה כל עיקר עכ"ל, ומשמע דאתי לאשמעי' חירוש דין בעיקרא דשמן, דאינו חוצץ, חוץ משמן המור, דלפירושו של כת"ר שליט"א הו"ל לפרש ד"ז דהיינו רווקא במקומות שנהנו לסוך בשמן, ולא קפדינן עלה, וכן סתימת הלשון דקאמר חוץ משמן המור, לא משמע כן, דלפ"ז הו"ל למימר חוץ מכל מיני שמן שמקפדינן להורירין אח"כ, דהא לאו בסוג השמן מיתלי תליא, אלא אי קפיר אי לאו, וביותר דהא דברי הש"ך אלו הובאו להלכה למעשה בסדרריטורה (ס"ק כ"ב), ובלחם ושמלה (ס"ק ל"א), ואי נימא דר"ז ל"ש בזמנינו, שאין הדרך לסוך בשמן, הו"ל להני פוסקים לפרש כל זה, אלא ע"כ מסתברא יותר כפשטות הלשון, דאתי לחדש לן דשמן אינו חוצץ, חוץ משמן המור כיון דהוי יותר עב ונרבק חזק ולכן ה"ז חוצץ.

ומצאתי לי ראייה ברורה בזה, מדברי השו"ת מהר"ם בריסק להנה"צ מטאשנאר ז"ל (ח"ג סימן ל"ג) שנשאל ע"ד אשה שיש לה מכה על רגלה הנקרא עקסצענע אשר ידוע שיש סכנה בהנעת מים על מקום המכה רק אם תמשח מקום המכה עם שומן הנקרא וואזעלין אין סכנה כל כך, וכתב שם ע"ז בתחילת התשובה בזה"ל, הן השאלה תסוב אם השומן וואזעלין הוא חוצץ כמו שאר השרפים חוץ מאותן המנויים בתוספתא, והביאם השו"ע (סימן קצ"ח סעיף ט"ו), או שהוא בכלל כל השמנים חוץ משמן המור שאינן חוצצים כמבואר בש"ך (ס"ק י"ד) וכו' עכ"ל, הרי מפורש יוצא דגם הוא נקט בפשיטות כדברינו, דהש"ך אתי לחדש שאין השמן חוצץ בטבילה, והה"ג בנידו"ד, ונסתייעו דברינו היטב.

וכן לך תעלה בהדיא מדברי הפתח"ז (ס"ק מ"ז) דכתב וז"ל, מבואר בש"ך דמנהג בנות ישראל שלא סכין בשמן כל עיקר, ואף שמדינא אינו חוצץ רק שמן המור, עכ"ז מנהג בנות ישראל תורה היא, ויש להעיר קצת, הלא החוש מעיד כאשר יהי' על הגוף איזה משיחה משומן אף שאין ממש בהשומן אפ"ה לא יתראו המים על אותו המקום, א"כ אמאי הוי טבילה מדינא אף כשתמשח בשמנים חוץ משמן המור, והלא ליכא מים על אותו המקום, ואולי כיון דבאמת האי שמנונית לית בי' מששא והוי רק כצבע, ול"ש בזה חציצה, ובאמת בא יבוא המים גם על אותו המקום שנמשח בשומן, ורק מחמת השמנונית אוי כאשר באו המים כן ולכו במרוצה ולא ניכרים המים על אותו המקום, וכיון שבאמת הי' מים על אותו המקום לא איכפת לן מה שאינן נראין המים והבן וכו', והו"ד בטהרת ישראל (ס"ק ק"ד), וגם כת"ר הזכיר דבריו, וכן בפתח"ז שם במהדורא תנינא (סק"ב) הוסיף בזה וז"ל, עפתח"ז על מסכת חגיגה (דף כ"א) שהארכתי בזה דשמן אינו חוצץ, ומובא ממשנה (פ"ר עדיות מ"ו), יעושה"ה. וצ"ע מה שראיתי כעת בערוך השלחן (סעיף פ"ח) שכתב בזה"ל, וכן משיחת שמן או שאר דבר שמן על גופה או ראשה תזהר לרחצן מקודם שלא תהא חציצה מפני שדבר שמן מרחח את המים, וגם חשש חציצה כמ"ש בסעיף למ"ד עכ"ל, ובסעיף ל' מביא דברי הבה"ג המובא בש"ך דכל דבר הנמשח הוי חציצה יעושה"ה, ודבריו צ"ע דאם הוי חציצה וכ"ש כפי סברתו דהשמן מרחח את המים, א"כ ל"ה טבילה כלל, א"כ אמאי אינו אסור מדינא רק שמן המור ולא שאר שמנים, דשאד שמנים הוא רק מכה מנהג בנות ישראל, ושם בחגיגה בארתי דליכא חשש במה שטבע השמן אינו מניח את

המים לעמוד יעו"ש עכ"ל, ומבואר מכ"ז דנקט בהדיא כמש"כ, רמדברי הש"ך אלו אנו למדים דאין השמן חוצץ בטבילה, ולכן נתקשה טובא בדברי הערה"ש בזה וכנ"ל, הרי דנסתייעו דברינו טובא מרברי הגאונים הנ"ל.

(ב)

והנה לטעמיה, דרברי הש"ך דשמן אינו חוצץ, הוא מכיון שאינה מקפדת עלה, א"כ עכ"פ היבא שהיא סוכה את רוב גופה בשמן, תיהוי חציצה, דהא קיי"ל דרובו ואינו מקפיד חוצץ אע"ג דלא מקפיד, ומסתימת לשון הבה"ג והש"ך משמע דאף בסוכה את כל גופה אינו חוצץ, אמנם י"ל בזה דה"ז דומה לסברת הרשב"א ז"ל שפסק גבי צבע שאינו חוצץ אע"ג דהוי ברובו כיון שדוצה בכך, וכמבואר בש"ך (ס"ק כ"א), וכן ראיתי שביאר הגר"ח גריינימאן שליט"א בספרו חידושים וביאורים עמ"ס נדה ע"ש.

ואמנם אולי יש לחלק בזה, דהתם שצובעין את השערות, כיון שעושין כן ליפות את השיער הרי הוא כגוף השער ממש שאינו חוצץ, וכמבואר בראשונים שהביא שם הש"ך הנ"ל, והיינו דאמרינן דהכי רביתיהו, ואפשר דזה לא שייך בסיכה של שמן על הגוף, דליהוי כגופה ממש, דהא זה יורד אח"כ, וקשה לומר דשייך כאן למימר הכי רביתיהו, ומ"מ אפשר לומר כאידך גיסא, כיון דעכ"פ הוי לנוי היינו הך כמו צבע וצ"ע.

ולכאורה אפשר לחזק דברינו, דהנה בתשב"ץ (חלק ג' סימן ר"פ) כתב בתוה"ד וז"ל, ודע כי מן התורה אינו חוצץ אלא רובו המקפיד עליו כגון שנתלכלך רובו בטיט אבל רובו שאינו מקפיד כגון שנמשח במיני בשמים וכיוצא בהן או מיעוט אפילו הוא לכלוך אינו חוצץ מן התורה, ורבנן גזרו על רובו שאינו מקפיד אטו רובו המקפיד וכו' עכ"ל, ומבואר להדיא מדבריו לדינא, דאשה שמשחה מיני בשמים וכו"ב על רוב גופה הרי זה חוצץ אע"ג שהיא אינה מקפידה, ואע"ג דזה עשוי לנוי, וא"כ ראי' דברינו דאף בכה"ג ה"ז חוצץ, ולא דמיא לצבע של שיער, דאמרינן שזה נעשה כגופן של השערות וכנ"ל, ולא מיסתברא לומר דהתשב"ץ ז"ל יחלוק על כל הראשונים ז"ל שהובא בש"ך שם רבצבע אינו חוצץ אף ברובו, אך לפמשנ"ת א"ש, ואכתי צ"ע בכ"ז.

(ג)

ומש"כ כת"ר שליט"א דאף אי נימא דשמן הויא דבר לח, מ"מ הא כתב הרמ"א ז"ל (בסעיף י"ד) דבמקפדת חוצץ אפילו לח, ומעתה נשי דידן שדרכן להקפיד שלא לסוך א"ע בשמן, א"כ מן הדין הרי שמן חוצץ בהן לשיטת הרמ"א עכ"ד, והנה באמת כבר נחית החזון איש ז"ל (יו"ד סימן צ"ד סק"ח) לתלות ד"ז בפלוגתת הראשונים ז"ל, בטעמא דקיי"ל דאין לח חוצץ, דהנה בתוס' (חולין דף כ"ו ע"ב ד"ה ה"ג) מבואר דהטעם הוא כיון דלח הוא הרי מיה מעליא ב"י ומחלחלי ל"י ולכן אינו חוצץ כלל, וכן מבואר בדברי התוס' ז"ל (בזבחים דף ע"ה ע"ב ד"ה רלי שיש) ע"ש, אמנם המרדכי (הלכות נדה עמוד ד') הביא בשם הרא"ם והרוקח ז"ל דבאמת אף בדבר לח אין מחלחלים המים דרכו, והא דלח אינו חוצץ היינו טעמא משום דבדבר לח אין רגילות להקפיד ע"ז, משא"כ בדבר

יבש הדרך שמקפידים, והנה בכס"מ (פרק ב' מהלכות מקואות הלכה ב') הביא כן משמו' רהסמ"ג ז"ל ע"ש, ובחזו"א שם כתב דנראה דהלכה כשיטת התוס' בזה דבתראי נינהו וראו רברי הרא"מ ופליגי עלי', דהנה הרא"מ ס"ל כן דטעמא דלא אינו חוצץ הוא משום דאינו מקפיד, כיון דקשיא לי' למאן דמפרש הטעם דלחים אינם חוצצים דהמים מחלחלים דרך הריו והחלב והרפש, א"כ אמאי אמרינן (בחולין דף כ"ו ע"ב) דתמר קודם שהחמיץ אם היין קפא מלעיל לא מהני לי' השקה, אלמא ראין המים מחלחלי דרך היין, ולפיכך פירש הרא"מ דבאמת המים לא מחלחלי דרך היין וכן בריו ורפש ואינך, אלא היינו טעמא ראיןן חוצצין מפני שאין בני אדם מקפידין על הלח.

אבל התוס' שם הביאו קושיא הרא"ם ותי' עלה וז"ל, ונראה דלא קשה מירי דלא רמי דודאי אנבא דמנא מחלחלי בהו מיא, אבל דרך השקה לא עכ"ל, ומבאר החזו"א שם את דבריהם דר"ל דבכלי היין מרוכז ע"י דופני הכלי ומגין על עצמו שלא יחלחלו המים לתוכם בנקל, אבל יין שעל הכלי ועל הגוף נוח להתפור ולספוג המים, וחזו"א דהתוס' נטו מדברי הרא"ם והסכימו דבאמת הטעם דלחים אינם חוצצין הוא משום דהמים מחלחלי וכנ"ל.

ולהלכה, הנה בשו"ע (סימן קצ"ח סעיף י"ג) כתב המחבר וז"ל, ושאר כל הטיט כשהוא לח אינו חוצץ שהרי הוא נמחה במים וכשהוא יבש חוצץ עכ"ל, וכתב עלה הרמ"א בזה"ל, מיהו אם מקפדת אפילו ברבר לח חוצץ עכ"ל, וכתב הש"ך (בס"ק י"ט) דדברי הרמ"א אלו קאי גם אסעיף שלאח"ז כדאיתא במדרכי, והיינו אמש"כ שם המחבר בזה"ל, הריו החלב והרפש שרף התאנה ושרף התות ושרף החרוב ושרף השקמה יבשים חוצצין לחים אינם חוצצים ושאר כל השרפים אפילו לחים חוצצין עכ"ל, ומבואר דלדעת הרמ"א אף בהכי ה"ז חוצץ אם היא מקפדת על כך אע"ג דהוי לח, והיינו כשיטת הרא"מ וכנ"ל, וכן אסבדא לה הסרי טהרה (בס"ק ל') ע"ש.

וכן מבואר בחזו"א שם, דהרמ"א ס"ל להחמיר בזה כהרא"מ, ראף לח חוצץ היכא דמקפדת, מיהו כתב דנראה רבשעת הדחק יש לסמוך להקל ברעת התוס', דהא מיעוט המקפיד אינו אלא מדרבנן, ובזה אייתי החזו"א לדון לענין נידו"ד, וכתב וז"ל, וזו שיש לה נקב בתוף האוזן, ורשיבת האוזן סכנה היא לה, ואף מוך טבול במים אי אפשר לה לתת באזנה, דק מוך טבול בשמן התירו לה הרופאים ליתן באזנה בשעת טבילה, באנו למחלוקת הרא"מ ותוס', דלדעת הרא"מ לא עלתה לה טבילה, דהבא מקפדת על המוך וכו', אבל לדעת התוס' י"ל דה"נ המים מחלחלי דרך השמן, ואף את"ל דבשעת טבילה עריין לא חדרו המים תוך השמן, מ"מ אם היתה שוהה במים היו המים נכנסין וחשיב ראוי לביאת מים ואף שלא נכנסו מים כשר, ומיהו לא מצינו בהריא דשמן לח אינו חוצץ אבל נראה רשמן לא גרע מרפש, ואפשר דבעינן שמי המקוה יהיו פושרין, דצוננין אינם מחלחלים כמו חמין, ואפשר דתוף האוזן מקרי בלוע ולא בית הסתרים, וא"כ אפשר להניח מוך בנקב התוף בלבד, והמוך טבול בשמן, וכיון שנידון בדרבנן, ואם נאסרנה איסורה איסור עולם, אפשר ריש לסמוך על הא דלעיל וצ"ע עכ"ל.

(ד)

וחזיתי לזקני בעל תפארת למשה ז"ל רפירש דברי הרמ"א הנ"ל (בסעיף י"ד), דהא דהחמיר אם מקפדת אפילו ברבר לח, היינו מכיון ראזיל לשיטתו דפסק לעיל (סעיף ד') כרעת רבותיו של רשיו"ל, דאף במידי דלא מהדקי ועיילי ב' מיא אי קפדא עלייהו הרי זה חוצץ, ומצאתי לו חבר נאמן בפירוש זה, דהנה הפרי מגדים ז"ל (או"ח סימן ש"ג משב"ז סק"ב) כתב בזה"ל, והטור כתב דצריך להסירן הואיל ומקפדת אע"ג דלא מיהדק הוה חציצה, ועיין יו"ד סימן קצ"ח סעיף י"ד וסעיף ד' רכל שמקפדת אע"ג דלא מיהדק הוה חציצה וצריך להסירם וכו' עכ"ל, ומבואר לכאורה נקט דרברי הרמ"א בסעיף י"ד ובסעיף ד' היינו הך, והיינו דס"ל כרעת רבותיו של רשיו"ל, רבמקפדת אף ברפוי הוי חציצה, והוא כמש"כ זקני התפל"מ וכנ"ל ודו"ק.

מיהו איברא דגם לפ"ז עכ"פ בנידו"ר יש לעיין, אי נימא דהיא מקפדת ע"ז שלא ליתן שמן באזנה, וא"כ תיהוי חציצה בטבילה, אע"ג רהוי לח, כיון שהיא מקפדת וכנ"ל.

(ה)

אולם באמת כבר האריכו הפוסקים לענין נידו"ר שאינה יכולה לטבול אלא ע"י שתכניס באזנה מוך טבול בשמן, ונו"ג דכיון ררצונה שהמוך יהי' שם לא נקרא בכח"ג שהיא מקפדת על כך, אע"ג דבלא"ה אין דרכה להניח מוך באזנה, ואדרבא היא מקפדת על כך, והעלה המהרש"ם ז"ל (בח"א סימן ז') להתיר היכא דתמיר היא נושאת מוך באזנה, והאריך ע"ר אריכות דברי הפוסקים אם במקום דאיכא סכנה להסיר חשיב אינו מקפיד, ואכ"מ להאריך, ובתשו' אמרי יוסף (ח"ב סימן פ"ב) העלה בהדיא להקל בנידו"ר אע"ג שאינה נושאת תמיר את המוך באוזן אלא בשעת טבילה ע"ש, וע"ע מש"כ בתשו' אמרי יוסף (חלק א' סימן קצ"ה ובסימן קצ"ז), ומש"כ עליו בתשו' דובב מישרים (ח"א סימן ע"א), ובאמת כי כן מבואר בהדיא בתשו' מהר"ם בריסק הנ"ל נקט ראם רצונה שיהי' עלי' רק בשעת טבילה לא חשיב מקפיד, ולכן התיר למרוח וואזעלין לאשה שא"א לה לטבול באופן אחר אע"ג רנימא דוואזעלין הווי חציצה ע"ש.

וא"כ הרי כ"ז הוי כש"כ בנידו"ר, שאינה מניחה רק שמן, דאפשר להקל שפיר בשעת הרחק אם אי אפשר לה להיטהר באופן אחר, והרי חזינן רנם דעת החזו"א נוטה שם להקל אף ע"י הנחת מוך וכנ"ל, וכש"כ דאתי שפיר ההצעה לעשות ע"י הנחת שמן לחור, ויועיל שפיר היכא דסניא בהכי, ע"י הנחת שמן בלבר, ולכאורה פשוט וברור דהכי עדיפא טפי, ומיושב השגת כת"ר שליט"א.

(ו)

ומבואר בתשו' דברי חיים לכק"ז הגה"ק מרן מצאנו זי"ע (ח"ב יו"ד סימן ס"ה) שהעלה להקל לאשה אשר רטי' על מכתה וקליעת מעט שערה שעלתה לה עפ"י צווי הרופאים וכמעט סכנה הוא לה להסירה ממנה אפילו מעט שעה, וכתב בלה"ק, פשיטא שכמעט סכנה לה להסיר אם כן הוא בוראי לפ"ז שמותרת האשה לטבול ולא הוי חציצה וחומרא יתירה החמיר הס"ט כיון רהוי מיעוטא שאינו

מקפיד, ולענין רטוי' מפורש בהדיא דרטי' שאינו מקפיד עליו אינו חוצץ לענין נטילת ידים ורק בטבילה החמירו אך באם הוא דבר שאינה מסירה בשום פעם וכמעט סכנה הוא לה בודאי לא הוי חציצה ועיין בח"ס (סימן קצ"ב) בחי' יו"ד, ובזכרון יוסף (סימן יו"ד), שהקילו מטעם זה וכו' עכ"ל.

וכבר הזכרנו לעיל מה שדרנו הפוסקים היכא דהוי סכנה רק בשעת טבילה, והאריך בזה הגרעק"א ז"ל (בתשו' ח"א סימן ס') והעלה לומר דנחלקו בזה רבי ורבנן לענין חץ של מתכת, דרבי ס"ל כיון דעכ"פ בשעת טבילה אינה רוצית להסירו אינו חוצץ, ורבנן ס"ל כיון דעכ"פ תסירו באיזה זמן אף שאינה רוצית להסירו בשעת טבילה חוצץ, ומצדד להקל משו"ה שלא תהי' טבעת הנתונה באו"מ חציצה בשעת טבילה, כיון דהוי תרי דרבנן, חדא דהוי מיעוט המקפיד, ורעת רוב ראשונים ז"ל דאינו חוצץ אלא מדרבנן, ותו דהא דבעינן שיהי' ביהס"ת ראוי לביאת מים מבואר בדיטב"א ז"ל שהוא רק מדרבנן, וע"ש מה שהאריך עוד בזה ע"ש, ואמנם באמת משו"ה העלה דו"ו הגה"ק מהארנאסטיפאלע זצ"ל בתשו' עמק שאלה (יוד"ד סימן מ"ו) להקל ע"י נתינת מוך בעומק האוזן עש"ה, והו"ד בתשו' דובב מישדים הנ"ל, וכ"ז הוי כש"כ לענין נידוד"ד דהוי רק ע"י נתינת שמן בלבד וכמשנ"ת.

(ז)

ודע דלמודעי אני צריך, דהן אמנם דיסוד ההיתר להצעתינו הנ"ל להקל ע"י נתינת שמן בתוף האוזן, היכא דאי אפשר בענין אחר, הי' עפ"י דברי הבה"ג והש"ך הנ"ל דשמן אינו חוצץ, [וכעת ראיתי דבתשו' אמרי יושר (ח"ב סימן ל"א) נמי פשיטא לי' דשמן אינו חוצץ בטבילה, והוכיח כן ממשנה מפורשת בעדיות (פ"ד מ"ו), וכבר הזכירה הפתח"ז שהו"ד לעיל, ומע"כ הביא מהירושלמי ברכות (פ"ח ה"ג), והיינו הך, ומבואר דלא כמש"כ בזה כת"ד, ויש להאריך, וכעת אקצר], אך עכ"פ בנידוד"ד יש צד קולא רבתא, כיון דתוף האוזן לכאורה הויא בלוע, וידוע מה שהעלה הנוב"י ז"ל (מהדו"ת סימן קל"ה) דבבלוע אי"צ להיות ראוי לביאת מים לכו"ע, וא"כ הכא ממילא לא איכפת לן מהטיפות שמן שהכניסה לתוך אזנה, וחזינן דגם החזו"א ז"ל הנ"ל נחית לצרף זאת לקולא לענין שימת המוך, וכן בעמק שאלה ובדו"מ הנ"ל הזכירוה לצרף לידי היתר ע"ש, וכן יש להתיר בנידוד"ד עפ"י דברי הרמ"ע מפאנו ז"ל שהביא הגרעק"א ז"ל (בסימן קצ"ח סעיף ז'), שהעלה דמקום שאינו ראוי להתגלות אי"צ להיות ראוי לביאת מים כלל, ובתשו' בית יצחק (ח"ב סימן כ') חיוק הרבה סברא זו, [אף דיש להעיד במאי שנקט דהיינו הך כמו שיטת הנוב"י ז"ל הנ"ל, וכן נקט בדו"מ הנ"ל, ולכאורה יש לומר דהו"ל ב' הלכות נפרדות וכאשר הארכנו במק"א], וכן מבואר בספר מגד שמים (סי' מ"ו) ע"ש, וא"כ חזי לאיצטרופי כ"ז שפיר בהיתירא דהאי מילתא להניח שמן בתוף האוזן היכא דאי אפשר בענין אחר וכמשנ"ת.

(ח)

ובאמת כי שפיר העירנו חתני הרה"ג החו"ב מוה"ר מתתיהו דייטש שליט"א להעיר בכ"ז, דבנידוד"ד שדנין על שימת השמן בתוך האוזן, לא בעינן

לאתווי לכל הנ"ל, רהנה כל הפוסקים הנ"ל איירי באופן שהיא מניחה מוך באזנה אשר תצטרך אח"כ בוראי להוציאה, ובה באו לרן אי הוי חציצה אי לאו, וכתבו כל הצדדים ששייכי בזה, משא"כ בנדר"ר שהיא מניחה לתוך אזנה כמה שיפות שמן, ואין רעתה כלל לחזור ולהוציאן אח"כ, וגם הרי כמעט אי אפשר במציאות להוציאן אח"כ, בוראי לית דין צריך כושש שאין זה כלל חציצה, רהא זה נתבטל שם במקומו, ולולי כל צירופי ההיתרים דלעיל, מכל מקום שפיר יש להתיר כאן, ואין לך אינו מקפיד גדול מזה, אשר רצונה שזה ישאר שם לעולם, ויותר מזה מבואר בשו"ת קהלת יעקב להגאון מקארלין ז"ל (דף ז') דהיכא שביטלו לגופו לעולם לא הוי חציצה אע"פ שאין לו צורך כלל בדבר זה, מ"מ אם החליט שזה ישאר על גופו ה"ז מתבטיל ולא חייצי, וכש"כ בנידר"ר דלרפואה היא צריכה ובפרט רהוי במקום בלוע, ויסוד הרברים מבואר נמי בהריא כחירושי הריטב"א ז"ל (סוכה דף ר' ע"א), רמהני בזה ביטול, וכ"ז פשוט ואי"צ להאריך, רהנה בהא דרבר שאינו מקפיד אינו חוצץ, מבואר ברש"י ז"ל (סוכה דף ו' ע"ב ר"ה אינו מקפיד) וז"ל, אין מקפיד עליו הוה לי' כגופי' הואיל ואין סופו ליטלו ובטיל לגבי' ולא חייץ עכ"ל, (ועיי"ש בשפת אמת), וכתבו הפוסקים דאח"כ כשבאים המים על גבי דבר החוצץ חשיבא לי' כאילו הם על הגוף ממש, וכמבואר בסדרי טהרה (ס"ק כ"ג) בשם שו"ת זכרון יוסף (יו"ד סימן י') וכ"מ בחזון איש (סימן צ"ד סק"א) ע"ש, וא"כ הכא ברבר העצה הנ"ל, שהיא נותנת שמן לתוך תוף האוזן, וזה נשאר שם לרצונה לעולם, אין לך אינו מקפיד גדול מזה, ולא הוי כלל חציצה, ונכונים דבריו מאור.

ומבואר בזה הרק היטב לשון החזו"א ז"ל הנ"ל, דרן לענין הנחת מוך עם שמן בתוך האוזן, וכתב בתו"ד ז"ל, ומיהו י"ל כיון דהמוך כולו טבול בשמן וכל בשרה שמן נוגע בו, ועל השמן אינה מקפדת ובטל השמן לגופה והרי המים מקיפים את השמן ואין כאן חציצה, אבל ז"א רכאן מקפדת על המוך ועל השמן שבתוך המוך, ולא רמי לשמן טופח על גופה עכ"ל, ולהנ"ל הרברים מבוררים מאד, רבאמת על עיקר השמן שהיא נותנת לתוך אזנה אין לחשוש כלל משום חציצה, כיון דזה בטל לגופה, ולא הו"ל עלה מקפדת, הרי דרברים אלו מבואר כאן להריא ברברי החזו"א ז"ל, רבכה"ג שמניחה דק שמן ליכא למיחש כלל משום חציצה וכרבתבאר וא"ש. [ואפשר דהיינו נמי טעמא דרבכה"ג והש"ך דהסוכה בשמן לא חייצי כיון דזה נשאר על גופה לתמידות ול"ה חציצה ודו"ק].

(ט)

ואשר על כן על משמרת אעמדה בס"ד למען טהרתן של בנות ישראל הכשרות שאינן יכולות להיטהר לבעליהן מחמת שיש להן נקב בתוף האוזן, שיתנו שמן לתוך אזנן בפנים, ושפיר יהי' להן באפשרי לרדת ולטבול כרת וכדין, [ויועיל היכא רסגי בהכי, דלפעמים כבר צריכים דווקא גם מוך], והרברים ק"ו ממה שהעלו גדולי הפוסקים ז"ל להקל אפילו ע"י הנחת מוך עם שמן וכנ"ל, ולכן אינו מובן מה שמעב"ת שליט"א העלה ראין להקל בזה כלל אף בהנחת שמן לחורא

בתוך האוֹזן, ולענ"ד נראה כמו שכתבנו, [ואיברא דע"י שמן דגים עדיף טפי כיון דברייתן מן המים וכמבואר בפוסקים בארוכה], ויצא רבדינו במהרה, והקב"ה ינחילנו על דבר אמת למען כבוד שמו יתברך וכבוד תוה"ק אכ"ר. והנני בזה ירירו המברכו ברב ברכה והצלחה להמשיך עבודה"ק בהרצת תורה והוראה מתוך נחת והרחבה וכטו"ס.

משה הלברשטאם

הערות במס' זבחים

שמחה רובין

בהח"צ ר' אלעזר ז"ל מרישא הי"ד
ברוקלין, ניו יארק

בזבחים דף י"א ע"ב, אמר רבי אלעזר אמר רבי אושעיא מכשיר היה בן בתירא בפסח ששחטו שחרית בארבעה עשר לשמו דכוליה יומא זימניה הוא וכו', והכתיב בין הערבים, אמר עולא בריה דרב עילאי בין שני ערבים, ופריך בגמ' תמיר רכתיב ביה בין הערבים הכי נמי דכולי יומא כשר, ומשני התם מדכתיב את הכבש אחד תעשה בבקר מכלל דבין הערבים בין הערבים ממש. — והנה הגר"י פיק הניה דצ"ל הכבש האחד, היינו דפרשת התמיר נאמרה שתי פעמים בתורה, בפ' תצוה ובפ' פינחס, ולדעת הגר"י פ' קו' הגמ' מהפסוק שבפ' תצוה שהוא קודם ושם נאמר הכבש האחד. והעיר ע"ז הרש"ש שהגר"י פ' טעה בזה, וכוונת הגמ' היא באמת להפסוק שבפ' פינחס כי שם הציווי לדורות, ובפ' תצוה הוא רק למילואים כמו שפירש"י, ובפ' פינחס נאמר הכבש אחד, וממילא הגהת הגר"י פ' אינה נכונה.

הנה הרש"ש כתב זאת כדבר ברור ומוסכם דפרשת התמיר שבפ' תצוה היא רק לימי המילואים ולא לדורות, אבל באמת אין הדבר פשוט כל כך, דהרמב"ן בפ' פינחס הקשה קו' עצומה על רש"י, דאיך יכולים לומר דהציווי שבפ' תצוה הוא רק לימי המילואים, הא כתיב שם בהדיא לדורותיכם, ולפיכך מפרש הרמב"ן שפרשת התמיר נאמרה בפ' תצוה לדורות, ונשנית בפ' פינחס בשביל דברים שנתחדשו בה. גם הראב"ע והחזקוני פירשו שהציווי שבפ' תצוה הוא לדורות. ומלשון החזקוני שטרח ליישב דברי רש"י, משמע רכוונת רש"י היא דאם לא נכתב הציווי רק פעם אחת, בפ' תצוה, הייתי מפרש שזה נאמר רק לזמן ידוע, אבל אחר שנשנה הציווי בפ' פינחס, ללמד הוא בא שגם בראשונה נאמר לדורות. לפי"ז סרה תלונת הרש"ש ואין טעות ברכי הגר"י פ', ותניא דמסייע ליה, גם השטמ"ק מגיה כן דצ"ל הכבש האחד.

בזבחים דף י"ג ע"ב, בסוגיא דטבילת אצבע מפגלת בחטאת, קאמר בגמ' רמעמא היא משום דרמיא להולכה (שמוליך הדם באצבעו לקרבו למזבח, רש"י) וכמו שמפגלין בהולכה משום דעבודה חשובה היא דלא סגי דלא עביר לה, הכי נמי בטבילת אצבע, ואמרינן עלה בגמ', לימא כתנאי דתני חדא טבילת אצבע מפגלת בחטאת ותניא אידך דלא מפגלת, מאי לאו חד מדמה לה להולכה ומשום הכי סבר רמפגלת וחד ס"ל דלא רמיא להולכה וממילא אינה מפגלת, ורחי לה רכו"ע ס"ל טבילת אצבע היינו הולכה והא דקתני אינה מפגלת ד' שמעון היא רס"ל רגם בהולכה גופא אין מפגלין. והקשה הרש"ש הא טעמא דר' שמעון דאין מפגלין בהולכה הוא משום שהיא עבודה שאפשר לבטלה, א"כ בטבילת אצבע דאי אפשר לבטלה גם ר' שמעון יורה שמפגלין בה כמו שמורה שמחשבה פוסלת בהולכת חטאות הפנימיות משום דאי אפשר לבטלה. ותירץ וז"ל: ויש לחלק קצת רכיון דאין סברא שטבילת אצבע תפגל אלא משום דהוה מעין הולכה, לא עדיפא מהולכה גופה. — במחכ"ת אישתמיטת' שכבר קרמו בקושיא זו המשנה למלך בפיו? מפסוהמ"ק ה"ג, ודחה סברת ה"ו, ויש לחלק" שלו.

* * *

בריש פרק שני דזבחים דף ט"ז ע"א, יליף הגמ' דזר מחלל עבודה כמה הצד מבעל מום וטמא שמחללין עבודה, ופריך הגמ' מה להצד השוה שבהן שלא הותרו בכמה, ופירש"י: תאמר בזר שכשר בכמה [במת יחיר] כרתנן התם (זבחים קיב:): אלו דברים שבין כמה גדולה לכמה קטנה וקתני התם כיהון ובגדי שרת וקראי נמי מוכחי בגרעון ומנוח ושמואל [שהיו זרים] שהקריבו בכמה. — דברי רש"י אלו לכאורה קשים, דבשלמא שמואל הקריב לאחר שנחרבה שילה, היינו בזמן גוב וגבעון, שאז הותרו הבמות כדאיתא בפרק בתרא דזבחים (קיב:), וממילא מביא רש"י שפיר ראי' מזה דזר כשר בכמה, כי שמואל ה' זר. אבל המעשה דגרעון הלא ה' בזמן שילה, היינו בזמן איסור הבמות והיתה הוראת שעה שהתירו לו שחוט חוץ, ומה ראי' מהוראת שעה שהותרו אז הרבה דברים כדאיתא בתמורה (כה:), ובפירוש אמרו שם בגמ' שהתירו לגרעון איסור זרות, ולכאורה משם ראי' להפך, מדתוצרך להתיר לגרעון איסור זרות בכמה משמע ריש איסור זרות בכמה. וגם ממנוח שה' בזמן שילה אין ראי', דהא אצלו ג"כ היתה הוראת שעה, כמ"ש בפרק השוחט והמעלה (זבחים קח:), ובשלהי מסיכתין (קיט:).

ואולי י"ל דהסוגיא דגמ' בריש פרק שני דזבחים הא אולא אליבא דתנא דבי רבי ישמעאל כמפורש שם בהדרא, ובפרק בתרא (קיט:) מסיק בגמ' דתנא דבי רבי ישמעאל ס"ל רעד שנבנה הבית, ואפילו בזמן שילה, היו הבמות מותרות, ולא הוצרכו להוראת שעה להתיר שחוט חוץ.

* * *

בזבחים דף כ"ז ע"ב, מזבח החיצון מקרש פסולים (לענין שאם עלו לא ידרו) אבל רק דברים הראויים לו, ומזבח הפנימי מקרש בין ראוי לו בין שאין ראוי לו, ופריך הגמ' מאי טעמא, ומשני האי רצפה והאי כלי שרת. ופירש"י: האי רצפה בבנין אבנים שלא נמשח לפיכך אין קרושתו בזה חמורה, והאי כלי שרת ונמשח עם המשכן. המפרשים נרחקו בדברי רש"י אלו, דהא המדובר כאן הוא בבית עולמים ולא במשכן. וכתב ע"ז בספר צאן קדשים וז"ל: האי רצפה כו' פי' מזבח שעשה שלמה לא נמשח אבל מזבח שעשה משה דהיינו מזבח הקטורת אף במקדש היה ונמשח בימי משה. ובהגהות חשק שלמה כאן כתב ג"כ דמזבח החיצון שעשה שלמה שהי' של אבנים לא נמשח, אבל מזבח הקטורת לא עשו אחר בימי שלמה רק הקריבו על של משה והוא הי' נמשח.

פליאה נשגבה על שני המחברים האלו שכתבו בפשיטות כזו שלא עשו מזבח פנימי בימי שלמה רק השתמשו בשל משה, הלא בר' מקומות נמצא מקרא מפורש ששלמה המלך עשה מזבח קטורת חדש, ואלו הם: (א) במלכים"א ו', פסוק כ': ויצף מזבח ארז. ופירש"י: הוא מזבח הקטורת ותמיה אני ושל משה למה נגנז. גם הרד"ק כתב שם: וזה אינו מזבח שעשה משה. (ב) במלכים"א ז', מ"ח: ויעש שלמה את כל הכלים אשר בית ה' את מזבח הזהב. ומפרש שם הרלב"ג: הוא מזבח הקטרת אשר היה בהיכל. (ג) ברברי הימים"א כ"ח, י"ח: ולמזבח הקטרת זהב מזקק במשקל. (ד) ברברי הימים"ב ד', י"ט: ויעש שלמה את כל הכלים אשר בית האלקים ואת מזבח הזהב. ועי' באור החיים פרשת תרומה (כ"ה, ט') ד"ה ואני אומר (בסופו), שכתב וז"ל: ומזבח הזהב מצינו שעשה שלמה אחר, ונגזר לשל משה וכו' אבל מזבח הזהב (של משה) רבר מוסכם שנגנז ולא שמשו אלא בשל שלמה.

מכל זה מפורש יוצא שבבית המקדש השתמשו במזבח הפנימי שעשה שלמה ומזבח הזהב של משה נגנז. ובנוגע לדברי רש"י בזבחים (כו:), כדאי לציין שהשיטה מקובצת השמיט את התיבות „ונמשך עם המשכן“. גם בהגהות מצפה איתן (זבחים ס.) גמגם בגירסא זו.

* * *

בזבחים דף מ"ר ע"ב, תניא ר' אלעזר אומר משום רבי יוסי הגלילי פיגל ברבר הנעשה בחוץ (בעזרה) פיגל, ברבר הנעשה בפנים (בהיכל) לא פיגל, פי' שאם חשב מחשבת פיגול בחטאות הפנימיות אינו מפגל, רק אם עומד בחוץ ומחשב בעבורת חוץ, היינו שעובר עבודה בעזרה ומחשב ברבר הנעשה בעזרה, כגון שוחט ע"מ לשפוך שיריים או להקטיר אימורים למחר, אבל אם בשעת שחיטה חישב להזות הרם למחר לא פיגל משום דהזאת הרם הוא דבר הנעשה בהיכל, וכמו כן אם בשעת הזאת הרם (שהיא בפנים) חישב ע"מ לשפוך שיריים או להקטיר אימורים למחר, הגם שחישב על רבר הנעשה בחוץ, לא פיגל, משום דתרווייהו, המעשה והמחשבה, בעינן בחוץ. וכתב ע"ז השפת אמת: „יש לעיין אי

שחט בפנים דשחיטה כשרה בהיכל וחשב בה להקטיר אימורים בחוץ (למחר) אי הוי פינול כיון דהוי דבר הנעשה בחוץ מה בכך דעומד בפנים הא (פינול) גמד משלמים בסמוך ושלמים נמי כשרים בשחטן בהיכל (כדאיתא לקמן סג.) וממילא ודאי בשלמים בחישוב בשחיטה שבפנים לפנל ודאי הוי פינול א"כ ה"ה בקרבן פנים, וצ"ע בזה".

הנה הנה"ק בעל שפת אמת לא ביאר דבריו כל הצורך והדבר צריך תלמוד. איברא דשלמים ששחטן בהיכל כשרים כדילפינן בגמ' לקמן משום דשלמים קרשים קלים ולא בעו צפון וממילא יכול לפנל בשלמים כששחטן בהיכל דהא לא אירע שום פסול בזה והוי שפיר קרב המתיר כמצותו, אבל חטאות הפנימיות שהם קרשי קרשים הא בעי צפון, ופשטות לשון הגמ' ביומא (לו.) ובזבחים (כ.) משמע דאם שחטן מכותל אולם ולפנים אין זה מיקרי צפון ופסולים לכו"ע, כדאיתא שם: אבל מן החליפות (כותל אולם) ולפנים הכל מודים שפסול. אמנם בזבחים (י"ד. ד"ה שא"א לבטלה) כתב רש"י דאין שוחטין קרשי קרשים בהיכל משום „דלאו אורח ארעא לשחוט בהיכל“. משמע לכאורה דאי לאו האי טעמא הוי יכולים לשחוט קרשי קרשים בהיכל אע"ג דבעו צפון כמ"ש התוס' לקמן (סג. ד"ה שכן). אבל רש"י בעצמו כתב לקמן בסוגיא דאיהו צפון המזבח (כ. ד"ה ה"ג) „ואשמעי' רמאחורי האולם לאו צפון הוא לשחיטת קרשי קרשים דכיון דלא מתחזי מזבח התם לא קרינן על ירך, אע"ג דמכשרינן ליה לקמן (נו.) לשחיטת קרשים קלים, לקרשי קרשים פסול“.

ומלשון השיטה מקובצת ברף י"ד ע"א (אות ג') משמע דאפילו אי טעמא הוי משום דלאו אורח ארעא לשחוט בהיכל, ג"כ השחיטה פסולה, ממילא אין נפ"מ לדינא, ולשני הטעמים שחיתת קרשי קרשים בהיכל פסולה. והשטמ"ק (שם) אחר שתקשה על דברי רש"י, מסיק דהא דשחיטת קרשי קרשים בהיכל פסולה אינו משום דלאו אורח ארעא לשחוט בהיכל רק „נראה למורי דטעמא משום דחטאת טעונה צפון ובהיכל לא הוי צפון דאפילו למ"ד בין האולם ולמזבח קרוי צפון מורה דמבית החליפות ואילך לא הוי צפון וכ"ש בהיכל עצמו שמחיצות ההיכל מפסקת“.

וז"ל הרמב"ם בהלכות בית הבחירה (פ"ה, הל' ט"ו, ט"ז): „וכותל צפוני של עזרה עד כותל המזבח שהוא רוחב ששים ומחצה, וכנגדו מכותל האולם עד כותל מזרחי של עזרה שהוא אורך שש ושבעים, כל המרובע הזה הוא הנקרא צפון הוא המקום ששוחטין בו קרשי קרשים“. ולהלן בהל' מעה"ק (פ"ה, ה"ב) כ' הרמב"ם: „כיצר קרשי קרשים אין שוחטין אותן ואין מקבלין את דמן אלא בצפון המזבח ככל המקום שביארנו גבולותיו בתחילת ספר זה“ (הל' ביהב"ח פ"ה הנ"ל).

מכל זה מבואר, דמכותל אולם ולפנים לא מיקרי תו צפון, ואם שחט שם קרשי קרשים נפסלים, וממילא אין יכול לפנל שם דהא לא קרב המתיר כמצותו.

בענין המקדש באיסורי הנאה

דוד יהודה גרינפעלד

תלמיד במתיבתא עץ חיים ובאבוב
ברוקלין, ניו יארק

במתני' (קידושין נו:) המקדש בערלה בכלאי הכרם בשור הנסקל וכו' אינה מקודשת, משום דכולהו איסורי הנאה נינחו, ושעמו מבואר בראשונים דכיון שהם אסורים בהנאה הוי כאילו לא נתן לה כלום דשוה פרוטה אמר רחמנא וליכא, ובספר שערי יושר (שער הספיקות פ"ט) הוא ביתר ביאור, דכמו שדבר האסור באכילה מה"ת אינו כדבר מאכל כלל, ואף שהאוכלו טועם בו טעם מתוק לחכו אינו אלא כסם ושאר רברים המזיקים לגוף, ה"ה באה"נ דמה שאסרה התורה בהנאה כחמץ וערלה ושאר רברים, הרי הם נחשבים כעפרא בעלמא שאין בהם שום תשמיש מועיל, עיי"ש שהביא ראיות לכך. והנה בתוס' ר"ה המקדש הקשו, וא"ת אמאי אינה מקודשת והא שרי להנות ממנו שלכרה"נ כראמר בפרק כ"ש (פסחים כד:), וכוונתם דכיון שיש איזה צד היתר הנאה לאשה רהיינו שלכרה"נ הרי וודאי שיש בו שווי כל שהוא, ומדוע אינה מקודשת.

ובמשל"מ (פ"ה מהלכ' יסודה"ת ה"ח) הקשה על התוס', דמשמע דס"ל דאה"נ שלכרה"נ אינם אסורים כלל, הא כל הראשונים ס"ל ראע"פ שאין לוקון עליהם איסורא מיהא איכא, וכן נקטו בתוס' עצמן (בע"ז יב: ובשבועות כג:), ואין לומר דהתוס' לשיטתיהו אזיל (נח. ד"ה אלמא) שכתבו אהא דאמרינן בגמ' דלר"ש דס"ל דהמקדש בחולין שנשחטו בעזרה מקודשת אלמא דס"ל חולין שנשחטו בעזרה לאו ראורייתא, והקשו בתוס' וז"ל, וא"ת הא משמע דאיכא איסורא דרבנן וא"כ היאך מקדש בהן והאמר רב (פסחים ז.) המקדש משש שעות ולמעלה ואפי' בחוטי קרדנייתא דאינם אסורין אלא מדרבנן אין חוששין לקידושיו, וי"ל דהתם איכא מיהא שעות דאורייתא לפי מה שפירש ר"ת התם (ו: ד"ה משש), אבל הכא ליכא אלא איסורא דרבנן, עכ"ל. ולפי"ז איכא למימר דהמקדש באה"נ שלכרה"נ שמוותרים מה"ת, ס"ל להתוס' דמקודשת בהם אע"פ שאסורים מדרבנן, דכמו חולין שנשחטו בעזרה שאסורים מדרבנן ס"ל להתוס' דמקודשת בהם כיון שאין לאיסורם עיקר מה"ת, ה"ה באה"נ שלכרה"נ, דדוקא המקדש בחוטי קרדנייתא בפסח שיש לאיסורו עיקר מה"ת אינה מקודשת משא"כ הכא, ולפי"ז ליכא לאקשווי מידי על התוס', ע"ז כתב דליכא למימר הכי, דבשלמא חולין שנשחטו בעזרה אין לאיסורו שום עיקר מה"ת, אבל כל שאר אה"נ מה"ת, אפי' שנהנה מהם שלא כרה"נ שאינו אסור אלא מדרבנן, אעפ"כ יש לאיסורו עיקר מה"ת, והוא כמו חוטי קרדנייתא בפסח, שאע"פ שאסור מדרבנן יש לאיסורו עיקר מה"ת, וא"כ הדרא קושיא לדוכתה בדברי התוס', עכתו"ד המשל"מ.

ובמרחשת (סי' א' אות ד') הקשה עוד בדברי התוס' דירן דס"ל בקושיות דהמקדש באה"נ שלכרה"נ ה"ז מקודשת, הרי אפי' אם נאמר דס"ל להתוס' דאה"נ הם שלו ולכן יכול לקדש בהם, מ"מ אינם ברשותו שיקדש בהם, ואף שהיא

יכולה להשתמש בכך שלכדה"נ, הרי הוא לא נתן לה כלום, ושוה פדוטה אמר רחמנא וליכא, ואין לומר דס"ל להתוס' כר"ל (ב"ק ס"ח:) דאדם מקנה ומקדיש דבר שא"ב, דהא אפי' ר"ל דפליג אר"י וס"ל הכי בכל דבר שאינו ברשותו, מ"מ באה"נ יורה שאינו יכול להקדיש ולהפקיר, דהרי הא דאה"נ נחשב כאינו ברשותו, אמור רבנן בטעמא משום שאינו יכול להשתמש בהם לצורכו ואין לו בהם הנאה של כלום, וכמו שאדם אינו יכול להקדיש דבר שנגזל ממנו כיון דאינו ברשותו, ה"ה באה"נ, והנה בגמ' (ב"מ ז.) אמרינן דכל ממון שאינו יכול להוציאו בדיינים הקדישו אינו קדוש, הא יכול להוציאו בדיינים אזי יכול להקדישו ואוקמוה בממון דמקרקעי, ולכן כשאין יכול להוציאו בדיינים מחוסר ראיות וכדו' אינו יכול להקדישו משום דנחשב כאינו ברשותו, ולפי"ז איכא למימר דאף לר"ל דס"ל דאדם יכול להקדיש דשא"ב היינו רק כשיכול להוציאו בדיינים, משא"כ כשאינו יכול להוציאו בדיינים יורה ר"ל לר"י דאינו יכול להקדישו, וא"כ באה"נ שלא יוכל להיות ברשותו לעולם והוא כממון שאינו יכול להוציאו בדיינים, יורה ר"ל שאינו יכול להקדישם, וא"כ טוען המדחשת על התוס' דאפי' יכולה ליהנות מאה"נ שקבלה שלכדה"נ, מ"מ אינם ברשותו לקדש בהם לכ"ע, ומה מקשה תוס', עכ"ד. והנה בטרם שנבוא לכלל ישוב להעמיד דברי התוס' על נכון, נקדים קושיות הבית שמואל (אבה"ע סי' כ"ח ס"ק נ"ה) בעצם שיטת התוס' והרא"ש דהמקדש באה"נ דרבנן שאין להם עיקר מה"ת ה"ז מקודשת, דהנה רוב הראשונים פליגי אתוס' והרא"ש וס"ל דהמקדש באיסורי הנאה אפי' שאין להם עיקר מה"ת אינה מקודשת, וכן הוא בר"ן בסוגין ובפסחים, וכן ס"ל לרש"י דפסחים לאוקמי הא דרב דאינה מקודשת בתרי דרבנן דהיינו חושי קרדנייתא בשעה שישית, וטעמם משום ראמרינן בכלי ש"ס (יבמות צ: ועוד) דמאן מקדש אדעתא דרבנן מקדש ואפקעינהו רבנן לקידושין מיניה, וברש"י דפסחים ביתר ביאור, שהוא מדין הפקר ב"ד הפקר, ולפי"ז מקשה הבית שמואל אשיטת תוס' והרא"ש דס"ל דהמקדש באה"נ דרבנן ה"ז מקודשת כשאין להם עיקר מן התורה, הרי כל המקדש אדעתא דרבנן מקדש, וא"כ המקדש באיסורי הנאה אף שאסורים רק מדרבנן, אפקעינהו רבנן לקידושין מיניה ונחשבים כעפרא בעלמא, ומביא כמה ראיות לכך מהראשונים (ש"ג קידושין ותשו' הרי"ף) שדבר שאסור או פסול מדרבנן יכול לעכב הקידושין מטעם הנ"ל עיי"ש, ואף דהקרבן נתנאל בסוגין דקידושין (אות ד') והאבני מילואים (ס"ק נ"ד) כבר עמדו על דאיותיו לדחותם מכמה סוגיות הש"ס, אולם על קושיתו אין מספיקים בידם לעשות תשובה.

וליישב כל הנ"ל נ"ל בהקדם מה שכתב בספר שערי יושר (שם פ"י) לחלק בין אה"נ מה"ת שנהפך האיסור לדבר שאינו והוי כעפרא בעלמא, לאה"נ מדרבנן שנשאר בשיווי איכותו להשתמש בו, ורק דבזה שאסרוהו רבנן בהנאה הוא מתירא ליהנות ממנו משום לאו דלא תסור, ונמצא שהתורה לא אסרה את הדבר בהנאה, אלא אמרה לא תסור, וחכמים הם שאסרוהו, משא"כ באיסורי הנאה מה"ת הרי הם כעפרא בעלמא והמקדש בהם אינה מקודשת רשות פדוטה אמר רחמנא וליכא, עיי"ש שהביא ראיות לכך. ולפי"ז נ"ל ליישב קושית המל"מ

בביאור הנפ"מ בין חושי קרדנייתא בפסח שאע"פ שאיסורו דק מדרבנן יש לו עיקר מה"ת, לאה"נ שלכדה"נ שאין להם עיקר מה"ת, דכשחכמים אסרו חושי קרדנייתא בפסח בהנאה, לא אמרו שחושי קרדנייתא יהא אסור בהנאה, אלא אמרו שחושי קרדנייתא הוא חמץ, וממילא חל עליו איסור תורה דחמץ, ולכן נחשב כעפרא בעלמא שהמקדש בהם אינה מקודשת, שהרי אף שאיסורו הוא מדרבנן, אינו משום לא תסור אלא משום איסור חמץ, משא"כ באה"נ שלכדה"נ שמותרים מה"ת, אף שחכמים באו ואסרוהו, לא אמרו שהוא כדרך הנאתו וממילא חל עליו איסור תורה, אלא אמרו שאע"פ שהוא שלכדה"נ ומותר מה"ת אנו אוסרים אותו וחייבים בו משום לאו דלא תסור, א"כ בזה אין דינו כעפרא בעלמא שהמקדש בהם אינה מקודשת, ולכן שפיר הקשו בתוס' שיכולה ליהנות ממנו שלכדה"נ וא"כ אמאי אינה מקודשת, ומיושב קושית המל"מ. ומה שתמה המרחשת ג"כ א"ש עפי"ז ואין מקום לתמיהתו כלל, דכיון שיכולה להנות מכך שלכדה"נ א"כ אינו נחשב כאינו ברשותו כלל שהרי אין לאיסורו עיקר מה"ת ואינו נחשב כעפרא בעלמא.

ובזה נבוא לתרץ ג"כ קושית הבית שמואל, דק נקדים מה דאיתא בקצוה"ח (סי' קצ"ד ס"ק ד') להקשות על דברי התוס' בב"ק (קד: ד"ה אנב) דס"ל דקנין אוריייתא לא מהני לענין איסורין משום דאינו קנין תורה ומועיל רק מדרבנן, הרי אפי' קנין דרבנן מועיל להפקיע מידי דאוריייתא מדין הפקר ב"ד הפקר, כמו המקדש במע"ש דהווי קנין מדבריהם ואפ"ה היא מקודשת דבר תורה, ובשו"מ (מהר"ק ח"א סי' רי"ד) מיישב דברי התוס' ע"פ דברי הגמ' בב"מ (ע: דב"ד נותנים נכסי יתומים לאדם שישא ויתן בהם שיהא קרוב לשכר ורחוק מהפסד, ואפי' שיהא הפסד לבסוף הוא לכדו יפסיד והם יקחו חלקם, ומבואר במדרכי שהוא מדין הפקר ב"ד הפקר כיון דהריבית אינו דאוריייתא ולכן הפקיעו ממונו, א"כ א"ש קושית קצוה"ח דהתוס' מיידי לענין איסורין דאוריייתא, ולכן אין קנין אוריייתא מפקיע מדין הפקר ב"ד הפקר. והנה במשל"מ (בהל' מלוה ולוה פ"ד הי"ד) תמה על שיטת המדרכי מגמ' מפורשת (בגישין לו:) דהלל תיקן פרוזבול אף למ"ד שמיטה בזה"ז דאוריייתא, ובדש"י שם איתא להדיא שהוא מדין הפקר ב"ד הפקר, הרי מבואר דאף להפקיע קנין דאוריייתא כמו שמיטת כספים אמרינן נמי הפקר ב"ד הפקר, ומתרץ המשל"מ דהא דהפקר ב"ד הפקר מועיל להפקיע מדאוריייתא, היינו דווקא היכא דאיכא מיגדר מילתא וכההוא דפרוזבול דחיישינן לנעילת דלת בפני לוויין, וכן ההוא דגישין (לג.) דאפקעינהו רבנן לקידושין מיניה, אבל היכא דליכא מיגדר מילתא לא הפקיעו רבנן מילתא דאוריייתא מדין הפקר ב"ד הפקר, וא"ש שיטת המדרכי דמיידי בנכסי יתומים דלא שייך בהו מיגדר מילתא, והלכך אי לאו דהוי ריבית דרבנן לא הוי מפקעי מדין הפקר ב"ד הפקר. ולפי"ז אין כאן מקום לקושית הבית שמואל כיון דהפקר ב"ד הפקר לא מפקיע מידי דאוריייתא אא"כ היכא דאיכא מיגדר מילתא, ובמקדש באה"נ שלכדה"נ דליכא מיגדר מילתא שפיר הקשו בתוס' שתהא מקודשת, שהרי ליכא הכא הפקר ב"ד הפקר שיפקיע מדאוריייתא.

אבל אי קשיא הא קשיא, דלפי"ז אמאי המקדש בחושי קרדנייתא בפסח אינה מקודשת, הרי ליכא הכא מיגדר מילתא ואמאי אפקעינהו רבנן לקידושין מיניה מטעם הפקר ב"ד הפקר. הנה קשיא זו הקשה בספר קהלת יעקב (למהר"י אלגזי) על המשל"מ הנ"ל, וכ' בזה"ל ויש ליישב ופשוט. ונ"ל לכאד כוונתו ע"פ דברינו רחושי קרדנייתא בפסח הם אה"נ שיש להם עיקר מה"ת כיון דהאיסור הוא משום שאמרה תורה כל מחמצת לא תאכלו, וחכמים שוויהו כחמץ, א"כ הוא נחשב כעפרא בעלמא לא מדין הפקר ב"ד הפקר, אלא מדין כל אה"נ מה"ת שאינה מקודשת בהם, וא"ש המשל"מ.

וע"פ מה שכתבנו דאה"נ מה"ת אינם ברשותו והרי הם כעפרא בעלמא, נ"ל לפשוט מה שנסתפק בשו"ת תשובה מאהבה (סי' קצ"ט) בהא דא"ר אלעזר (פסחים ו:): שני דברים אינם ברשותו של אדם ועשאו הכתוב כאילו הן ברשותו, ואחד מהם חמץ משש שעות ולמעלה, אי קאי נמי אחמץ של אה"נ כגון כלאה"כ וכדו' שעשאו הכתוב כאילו הן ברשותו, או דילמא דווקא חמץ דעלמא דעד השתא ברשותו הוי קאי, אמרינן דנה"כ שלא יצא מרשותו כדי שיעבור עליו בב"י וב"י, משא"כ חמץ של אה"נ דעד השתא נמי לא היה ברשותו, לא אמרינן שעשאו הכתוב כאילו הן ברשותו לעבור עליו בב"י וב"י, עיי"ש. והנה בנוב"י מהר"ק (סי' כ') נשאל באחר שמת בע"פ קודם חצות ועדיין לא מכר חמצו ולא בטלו, אם היורשים חייבים לבערו קודם הלילה כדי שלא יעברו בב"י וב"י בחמץ שירשו מאביהם, או לא, והשיב שכוודאי אין שום חיוב על היורשים לבער חמץ זה ואינם עוברים עליו בב"י וב"י כלל, רכיון דבשעה שמת אביהם כבר עבר חצות, ופסקינן כר"י שחמץ לפני זמנו אסור מה"ת, א"כ אינו ברשותו להורישו לבניו, רהא אפי' בחייו כבר לא היה החמץ נחשב שלו וברשותו, ואע"פ שעשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו לעבור עליו בב"י וב"י, היינו לדריה שהחמץ היה שלו ועשאו הכתוב כאילו לא נפיק מרשותו, אבל שיכנס עכשיו לרשות היורשים שיעברו עליו בב"י וב"י לא עשאו הכתוב כאילו הוא ברשותם, כיון דעד עכשיו לא היה החמץ שלהם כלל.

ובמקו"ח סי' תמ"ח (ס"ק ט' ד"ה עור) הביא דברי הנוב"י, וחולק עליו משום דס"ל להמקו"ח דהא דאמרינן שעשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו, היינו שרחמנא אחשביה לגבי ב"י וב"י כאילו הוא ממון גמור ועשאו ברשותו, וה"נ כשמת אפי' אחר חצות, אזי החמץ נעשה ירושה לבניו לענין שיעברו עליו בב"י וב"י, כיון שהיה של אביהם ממון גמור לגבי כך, והביא דאיה לדבריו מדרבי הגאונים שהביא הרא"ש עיי"ש, ומוכח מכל זה דהא דפליגי הנוב"י והמקו"ח הוא רק לגבי ירושה אי נקרא יצא מרשות האב ואין בו דין ירושה, או שלא יצא עדיין מרשות האב, אבל בחמץ של אה"נ שער עכשיו לא היה ברשותו, אז שניהם יורו שאינו חייב לבערו ואינו עובר עליו בב"י וב"י, כיון דלא עשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו אלא דווקא היכי שהיה ער עכשיו ברשותו, משא"כ בחמץ של אה"נ, וא"כ נפשט ספיקו של התשובה מאהבה. ועי' בספר בנין שלמה (סי' כ"ה)

שרצה לפשוט ספיקתו להיפך מדין, רחיינו שיעבור עליו בב"י וב"י, והביא ראיה לדבריו מחמץ של טבל שעוברים עליו בב"י וב"י, ולכאורה תמוה שהרי טבל הוא רק אסור באכילה ואינו אה"נ, וא"כ ווראי שנחשב ברשותו, אבל מה ראיה מזה לאה"נ שיחשב ברשותו לעבור עליו בב"י וב"י, וצ"ע.

עולת שבת בשבתו

בראשית

במדרש רבה, ר' יצחק פתח ראש דברך אמת וגו' אמר ר' יצחק מתחלת ברייתו של עולם ראש דברך אמת, בראשית ברא אלקים, וה' אלקים אמת ולעולם כל משפט צדקך וכו'. ויש לפרש דברי המדרש ע"פ פשוטו, על דרך הגמ', מתחלה ברא הש"י העולם במדת הדין ראה שאין העולם יכול להתקיים בדין שתפו למדת הרחמים שנא' ביום עשות ה' אלקים, ה' רחמים, אלקים דין. וזהו, מתחלת ברייתו של עולם ראש דברך אמת, ור"ל שבראו הש"י במדת הדין, כי תיבת אמת פירושו דין, כדאי' במס' ע"ז (דף ר' ע"ב) תורה רכתיב בה אמת אין הקב"ה עושה בה לפנים משורת הדין, ולעולם, ר"ל בשביל העולם שאין יכול להתקיים, שתפו למדת הרחמים, וז"ש כל משפט צדקך, היינו המשפט הוא בצדקה, כי מדת הרחמים שתפו למדת הדין.

(הגאון מוה"ר נחום ראובן פלעקסער אבר"ק רישא וצ"ל¹)

נח

צדיק תמים ה' בדורותיו וגו'. וברש"י יש מרבתינו דורשין אותו לשבח כ"ש שאילו ה' ברור של צדיקים ה' צדיק יותר ויש שדורשין אותו לגנאי לפי דורו ה' צדיק וכו'. והוא מאמר ר' יוחנן במס' סנהדרין (דף קח). בדורותיו א"ר יוחנן ולא בדורות אחרים.

כל ימי הייתי קוהה מאחר שאין לו הכרע, אם לגנאי אם לשבח נאמר בדורותיו, א"כ קשה על ר' יוחנן למה משכן נפשו לדורשו לגנאי. ויגעתו ומצאתי תירוץ חשוב ואמתי, והוא משום דרבי יוחנן למעמי' אזיל שהוא דורש במדרש רבה (פל"ב אות ט') ויבא נח וגו' מפני מי המכול, נח מחוסר אמנה ה' אלולי שהגיעו המים עד קרסוליו לא ה' נכנס לתיבה, ע"כ.

(הגאון מוה"ר ישכר בער איילינבורג וצ"ל²)

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונט' נ"ד עמוד י"ד. — ר"ז הועתק מכת"ק.

(2) כ"כ בספרו באר שבע בסנהדרין ק"ח ע"א.

לך

ויאמר אברהם אל האלקים לו ישמעאל יחי' לפניך, ויאמר אלקים וגו' ולישמעאל שמעתך הנה ברכתי אותו והפריתי אותו והרבותי אותו במאד מאד. ופירש"י, יחי' לפניך, יחי' ביראתך כמו התהלך לפני פלח קרמי, עכ"ל. וכתב הרמב"ן על זה, ואינו נכון בעבור שאמר ולישמעאל שמעתך, אבל פירושו, יחי' ויתקיים זרעו כל ימי עולם, עכ"ל.

ויש להשיב בעד רש"י ז"ל, שהוא סבור שתפלתו של אברהם עשתה מחצה, וקיומו בעולם ניתן לו, אבל לא הרבקות באלוקי. ועוד אין כאן השגה, שהרי ישמעאל מתוך תשובה מת, ואברהם לא ביקש כי אם על ישמעאל לבדו, ולא על זרעו מלא הגוים שכולם יחיו ביראת אלקים. ועוד, אין זו שאלת הגונה, שהכל בירי שמים חוץ מיראת שמים, ואע"פ שאמרנו כי ישמעאל שהועיל לו תפלת אברהם, מצינו רוגמתו ביחידים שעלתה להן תפלת צדיקים כל יכשלו ברעה לסתום מהם דרכי תשובה ולפתוח להם פתחים לדרך הטוב, שאפילו הצדיק אינו יכול לעמוד כנגד יצרו, אלמלא הקב"ה עוזרו, וטוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך כשקרמה להם זכות או תפלתו של צדיק, ולכן הועילה תפלתו של משה ליהושע, וכלב עמרה לו זכות ישיני חברון שנשטתח עליהם, וכיוצא בהם, אבל לבקש בעד רבים וגוים עצומים שכולם יהיו דבקים באלקים, זה פשוט שאין מקום לתפלה, ואין התפלה גם ליחיד רק שלא ימסר ביד יצרו ליאבד לגמרי, כמו שאירע לפרעה וחביריו, שהכביד את לבם ונגעלו בפניהם דרכי תשובה, על זה שאל אברהם ועלתה לו, שנענה במאמר ולישמעאל שמעתך, כלומר נשמעה תפלתך ונתקבלה, אבל גם מה שלא נתן לו, לבדך זרעו ולהרבותו, וכך היא המדה על ששאל לישמעאל יראת אלקים, והרי זה רוגמת האמור בשלמה.

(הגאון מוה"ר יעקב מעמרין זצ"ל³)

וירא

ויטע אשל בכאר שבע וגו'. י"ל הכוונה עפי"מ שאחז"ל (פסחים נ' ע"ב) לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אפי' שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה. ואם כי אין ללמוד תורה ולעבור את הבורא ית"ש בקיום מצותיו כדי שיוצמח לו ממנה איזה טובה פרטית או שאר פניות, אמנם ידוע שאי אפשר להגיע אל האמת הברור ולתכלית השלימות תיכף בהתחלה, וע"כ אין למנוע ח"ו את עצמו עי"ז מתורה ומצות, רק העצה היעוצה היא להתחיל במדרגה נמוכה ואפי' שלא לשמה, ויבקש תמיד רחמים מלפני אביו שבשמים שיפתח לו שערי אורה להגיע אל הכוונה הרצוי בעבורתו יתברך שמו. וכן פירשו הצריקים זי"ע מאמר השי"ת לאברהם אבינו לך לך מארצך וגו', שיחי' תמיד בבחינת הולך

3) הועתק מכתיו"ק בגליון החומש שלו המונח בבית עקר ספרים אשר בכריטיש מוזעאום בלונדון, והגיע אלינו ע"י ידידנו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה יודל ליכטנשטיין נ"י מאנטווערפן. זכות המצוה יגן בערו לנצח.

ממדרגה למדרגה ואפילו בכוונה שלא לשמה, וכמ"ש לך לך להנאתך ולטובתך, הגם שרצונו ומחשבתו היא למענו ולטובת עצמו. וזה השער לר' פתח לנו אברהם אבינו, שנצטוו לעשות אפי' להנאתו ולטובתו, ופעל בזה ג"כ לדורות עולם שאע"פ שאין הכוונה עדיין בלתי לר' לברו, אם ישתדל הרבה בתורה ובמצות סופו שיגיע למדרה זו לעבוד באמת ובתמים ויבוא לשמה. וזהו הרמז, וישע אשל וגו', שאברהם אבינו נטע בתוכנו, אש"ל, נוטריקון אפילו ש'לא לשמה, כי למדרגת לשמה א"א להגיע תיכף ומיד, אלא לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אש"ל, ומתוך שלא לשמה בא לשמה.

(הרה"ק רבי יאסקי מדעמביץ זצ"ל⁴)

חיי

ואנכי פניתי הבית ומקום לגמלים. י"ל בזה, עפ"י הירוע מה שפירשו המפרשים את הפסוק, עצביהם כסף וזהב מעשי ידי אדם (תהלים קט"ו), כלו', מה הם עצביהם, אם חושבים כי הכסף וזהב שצוברים, הם מעשי ידי אדם, ואינם מאמינים שכל השפע מגיע לבני אדם רק מאת הקב"ה, אשר נאמר בו, לי הכסף ולי הזהב נאום ר', וכשחושבים כן ח"ו, הרי זה כאילו עובר עבודה זרה. והנה מה שקצת בני אדם נמנעים מלגמול חסד עם זולתם, הוא מטעם שמרמים בנפשם כי כספם וזהב בא להם ע"י כחם ואונם, אמנם אותם המאמינים אשר מאת ר' היתה זאת והכל היא בהשגחה פרטית מן השמים, אין קומצים את ידם וגומלים חסד איש לרעהו.

וזה"כ, ואנכי פניתי הבית, ופירש"י בשם המדרש, מעבודה זרה, כלו', מי שפונה את ביתו מע"ז שאינו חושב שכסף וזהב הם מעשי בני אדם, אז ומקום לגמלים, שיש מקום אצלו לקיים מצות גמילות חסדים.

(כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א)

תולדות

ויתן לך אלקים מטל השמים וגו', ובמדרש, יתן ויחזור ויתן לך. וצ"ב הכוונה. וי"ל עפ"י המשל מהמגיד מדובנא זצ"ל המובא בספרו אהל יעקב פ' מסעי עה"פ זאת הארץ, כי יש הולך למרחקים ועושה שמה אצל בעה"ב א' ימים רבים, לסוף נתן לו שכרו והלך לביתו, ויהי הוא הולך בדרך ובטרם בא לביתו נאבר ממנו כל הסך אשר נתנו לו בעליו, הנה אף שלא יהי בלבו תלונה על הבעה"ב, עכ"ז אם הבעה"ב אוהב אותו כי מצא חן בעיניו, הוא מבטיחו ואומר לו, אם יקרה לך אסון בדרך ותפסיד כל מה שנתתי לך אני ערב לך בעד כל הסך, ובוא אלי שנית ואתן לך עוד הפעם, עכ"ד. וזהו שהבטיח הקב"ה ליעקב אבינו, מרוב אהבתו וחיבתו אליו, ויתן לך אלקים מטל השמים, ויחזור ויתן, כלו' אף אם מאיזה סיבה תאבד השפע שהגיע אליך מן השמים, עכ"ז יחזור ויתן לך שוב שנית השפעות טובות מן השמים, כי אין מחסור ליראיו.

(כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א)

(4) הועתק מכת"י א', בשמו.

תמיהות וישובים

תמו' בספר בת עין, ובספר חוסן יוסף

בספה"ק בת עין עה"ת (מהגה"ק ר' אברהם רוב מאווריש זצ"ל) בדרושים לחנוכה, מביא בשם ספר קרניים [מאמר ו'] שאאע"ה מת בר"ח טבת, ומוסיף הבת עין וממילא ידעינן באיזה יום נולד, נמצא שאאע"ה נולד בר"ח טבת, שהקב"ה ממלא שנתיים של צדיקים מיום, עכת"ר. (גם בספר סדר הדורות מביא דברי הקרניים לענין יום המיתה). ובספר דגל ישרה מערכת ט' העיר שהוא נגד גמרא מפורשת (ר"ה דף י' ע"ב) ר"א אומר בתשרי מתו אבות ר"י אומר בניסן מתו אבות, ותיקן רבאמת מתו או בניסן או בתשרי, אבל הקבורה היתה בטבת, כמו שמרמז בספר קרניים שר"ת של ת'קבר ב'שיבה ט'ובה הוא טב"ת, עכת"ר. אמנם מה שכתב הבת העין שיום הלידה הי' ר"ח טבת, הוא לכאורה נגד גמרא מפורשת שם בר"ה דף י' ע"ב, ר"א אומר בתשרי נולדו האבות (וברש"י, אברהם ויעקב), בפסח נולד יצחק, ר"י אומר בניסן נולדו אבות, ותירוצו של הרגל ישרה על יום המיתה, לא שייך כאן, וצ"ע.

ובענין זה יש לתמוה על ספר דברי שאול מהדרו"ת על מגלת אסתר (ר"ה כמ"ר) שכתב בפשיטות „ראבות נולדו במרחשוון" ומוסיף שהקב"ה מחשב שנתיים מיום ליום, א"כ מתו במרחשוון, והעיר ע"ז ממס' ר"ה דף י"א על יום המיתה עיי"ש. ופלא, דמה דפשיטא לי' לענין הלידה שנולדו במרחשוון, נסתר מגמ' הנ"ל, רמבואר שם שנולדו בתשרי או בניסן, וצ"ע"ג.

* * *

בספר חוסן יוסף להג' ר' יוסף ענגיל ז"ל (אות מ"ב) כתב דחצר קונה הגניבה לגנב בעל כרחו וכו'. וצ"ע ממס' גיטין (דף ע"ז ע"א) דאמדינן בגמרא, אבל גנב דלית' בע"כ, ועי' רש"י שם, וצ"ע.

נחום מאיר גערמאן

ר"מ דשיבת בית יוסף

ברוקלין, ניו יארק

הערה בספר תפארת שלמה

בספה"ק תפארת שלמה עה"ת כפ' נח עה"פ צהר תעשה לתיבה, כ' וז"ל, הצדיקים מצרפים האותיות מנג"ע לענ"ג, ומן צד"ה רצ"ה, כמו שחותמין ביום התענית, העונה לעמו ישראל בעת צרה, ומיד נאמר רצה ה' כו', שנהפך הכל לרצון טוב, עכ"ל. ולכאורה דבריו מופלאים, דאיך משכחת לה שסומכין ברכת רצה תיכף אחר העונה לעמו ישראל בעת צרה, דהרי יחיד המתפלל חותם שומע תפלה, ושליח ציבור החותם העונה לעמו ישראל בעת צרה, אומר את הברכה קודם רפאינו ולא קודם רצה.

נפתלי חיים ראובן וואגשאהל

ברוקלין, ניו יארק

תעודות ומיכות

ק"ט

מורעא רבה לאורייתא, כי זה האיש הנקרא בשמו הנעלה כהר"ר אברהם הלוי יצ"ו, נודע שמו בשערים, לשם ולתפארת ולתהלה, בשערי בת ציון המצויינים, וה' בירך את אברהם בכל, חכמה יש כאן, יראה יש כאן, וכל שיראת חטאו קודמת לחכמתו, חכמתו מתקיימת, נאה דורש, ונאה מקיים, ישכיל עליו פיהו, ע"כ אמרנו, זו תורה, וזו שברה, להכתירו בכתר תורה, וגם לקרותו בספר תורה, בשם מורנו הרב ר' אברהם הלוי, כי הוא מן הסמוכים לעד לעולם, העשויין באמת וישר, וכל מן רין סמוכו לנא, ובכן הנני גוזרני בגזירתי, להיות בפומי ראינשי בשם הנ"ל שגורה, וכמו כן לקרותו לספר תורה, והמכבדו יוכבד, מהמלך הכבוד, החולק מכבודו ליראיו.

יום חמישי ה' סיון תי"ד לפ"ק, פה עיר פראג.

נאם אהרן שמעון שפירא חונה פה ק"ק פראג⁽¹⁾

קכ

היות שכבוד ידידי התורני הקצין, בעל תורה וירא שמים ומתנהג בכבוד, כ"ה אברהם בן כ"ה משה הלוי ערלעבאך מק"ק דערלהיים יצ"ו, בכן ראוי ונכון למלאות חפצו ורצונו הטוב ולכבד אותו נגד זקני עמו לקרותו לכל דבר שבקדושה בשם החבר ר' אברהם בהנ"ל, וכל השומע לרבדי ישכון בטח ושאנן עד ביאת ינון.

כ"ר המדבר בצדק יום א' י"ט אלול תקע"ד לפ"ק פ"פ דמיון יע"א.

הק' צבי הירש הלוי איש הורויץ⁽²⁾

(1) נולד בשנת ש"ס לפ"ק לאביו הגאון מוה"ר בנימין וואלף שפירא דיין דק"ק פראג. שימש כאב"ד בק"ק פפר"מ, לבוב, בריסק, לובלין, קראקא, ווין, ולבסוף בק"ק פראג. נלב"ע במוצש"ק כ"ט לחורש כסלו שנת ת"מ לפ"ק, ומנ"כ בעיר פראג. — תעודה זו הגיעה לירינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפן.

(2) הוא בנו של הגאון בעל הפלאה זצ"ל אבר"ק פפר"מ. בשנת תקס"ב נתמנה למלאות מקום אביו כאבר"ק פפר"מ. נרפס ממנו ספר מחנה לוי על מסכתות הש"ס וספר לחמי תורה (דרושים), וספר חומר בקורש (תשובות). נלב"ע ביום כ"ז לחורש אלול שנת תקע"ז לפ"ק ומנ"כ בעיר פפר"מ. — תעודה זו הועתקה מעצם כתי"ק (כתי ירושלים, מספר 8-332).

קול קורא לעזרה לרגלי שריפה נוראה בעיר ליסא בשנת תק"ן לפ"ק¹

לא בכח יגבר איש אשר אין מעצר לרוחו, ולבו לא אכזר, כי יעורנו ויעט כמעיל קנאה, נמס בתוך מעיו כחמס רונג, מפני אש אשר מעם ה' צבאות יצאה, ותגע בארבע פינות העיר העליזה ליסא קרי' נאמנה, ועל כל גבעה נשאה, עיר ואם ישראל לתורה ולתעורה, את מי יורה דעה, עיר שחוכרה לה יחריזו הקטנים עם הגדולים, ממגר שמים מעל וממגר הארץ ומלואה, דרכי' דרכי נועם וכל נתיבותי' שלום, והי' העקוב למישור והרכסים לבקעה, עיר האלקים נכבדות מרובר בה, להשביע אביוני' לחם, והלבש אותם מחלצות וכובע ישועה, ובין איש ובין דעהו, עיניהם ישיתו לנשות לבבם זה ליראה, לנהלם על מבועי מים שחורים, ויעשו להם פרי תבואה, אי לזאת אוזן שומעת ועין רואה, ונפש לאה תלהט אש, ולפירים מפיו יהלכו, והיתה רק זועה, תלביש צווארו רעמה, ונוויתו פור התפוררה ורועה התרועעה, אנה ישוטטו ברחובות, לבקש מחמרי לבם הספרים יקרים, הנפזרים על כל קצוץ פאה, ולבנות ולמנוע בתי אלקים, לבקש לצאננס מרעה, אם נחלים בוערים דעכו כאש, הרימו פעמיהם לשרוף כל מועריהם לשואה ומשואה, ליהטו את כל חוסן העיר הזאת, ואת כל יקרה ואת כל יגיעה, לא נותר להם שריר כמעט, להחיות לבם הנרכאה, בלתי אם נוויות ערומות ויחפות, הולכי מכלי לבוש, וקלונם נראה, העטופים ברעב כראש כל חוצות, נודדים ללחם אי', בער השארית הנמצאה, עולליהם ויונקיהם נפוצים נטושים ברחובות קרי', חובקים אשפתות, נושקי רגבי נחל להשקות צאננס הצולעה והנלאה, קורדים מכני קרח ואין כסות בקרה, צפר עורם על עצמם, רעות מראה, עיני מי יביטו כאלה, ולא תחשכנה מראות, רעיון מי יתבונן זה, וכליותיו לא ישתונן, אי מזה תבא רוח רצון, להניף גשם נרבות, על תלמי שרי העזובות, ומי זה יקשיח לבו, לבלי יכמרו רחמיו לקוות, מאין יבא עזרת ה' בניבורים, לרפאות שבירי העיר הקורש הנ"ל כי מוט, ואל ארמתה להביאה, למען תפן עמורי' על תלה ולהגריל שיאה.

לכן מי האיש הירא ורך הלבב, אשר נפשו עלי' תשתוחח, ורוחו בעבורה נכאה, הלא עיניו המה יביטו יראו בהאגרת הנ"ל¹, וירים נרבות כפיו מלא חפניו מליאה, וגם ללבות זולתו, ישלח דברו וימסם וכנוע עצי היער להניעה, כי ירעפו גם המה דשן וחלב נרבותם, ותרומתם אל לשכת הקורש להביאה, והיתה הצרקה הזאת לצמיחת ישועה, על כסא דוד ועל ממלכתו להכין אותה ולסערה, כי לא תוהו בראה, ותחת כי ירו החיצים כגבור משכיל, כמו עופל ובחן העיר, למלאותה תשואה, יאמר לה הנה החיצים ממך והלאה, וכבוד ה' יאספך כי נאה נאה. היום יום ד' כ"ב טבת והי' הנשאר לציון והנותר בירושלים קרוש יאמר לו (תקנ"א) לפ"ק.

הלא כה דברי ראשי פו"מ רוזנים ונגידים מנהיגי פה ק"ק ברעסלא ובראשם כבוד הרב הגאון הגרול המפורסם אב"ד ור"מ נר"ו.

(1) האגרת המוזכר כאן נדפסה בכר"ש קונטרס ס"ג עמוד מ"א והלאה, עיי"ש.

על כגון זה מפשינן בהתעוררות רחמים לנדיבים אחינו ב"י יעזרו לבנות שריפת וחרובת קהלה נאה וחסודה אשר צדק ילין בת, ותורה לא ימיש מרחובה, ובשכר צדקה זו תבנה ותכונן מהרה עיר הקודש ונפוצות ישראל ישבו בקרבה. כ"ד המעטיר,
יצחק יוסף בהגאון המפורסם איש ח"י כמו"ה חיים יונה תאומים זצלה"ה⁽²⁾

שמעון שווייצר

אהרן ברוק

זרח קוא

מכתבים אל המערכת

ב"ה. יום שנכפל בו כי טוב פרשת נח ה'תשנ"א לפ"ק פה ניו יארק יע"א.
אל כבוד מערכת „כרם שלמה" הי"ו.

אחרשה"ט לנכון. בכרם שלמה שנה י"ג קונטרס י' (אלול תש"ן) נרפס פלפול בסוגיא רשופר של עולה מהרב הגאון מוה"ר מאיר הכהן ראפפורט ראב"ד קראקא ז"ל. ובעמוד כ"ח כתב וז"ל: ועפי"ז חרשתי דהיכא שכבר נתחייב מלקות שוב לא מהימן לפטור עצמו ממה דרמיא עלי. — ולכאורה זה תמוה, רחל נמרא מפורשת בשבועות רף כ"ח ע"א, אמימר אמר אפילו אכלה כולה נשאל עלי וכו' אבל כפתוהו על העמוד לא, ואח"כ מסיק ראפי' כפתוהו על העמוד נשאל עלי ער שילקה יעו"ש. הרי דלא כמו שחידש הרב הגאון הנ"ל, ועד כמה דלא לקה יכול לשאול, וצ"ע.
ברנשי כבוד ובברכת כל טוב,

יהודה קינדערמאן

ניו יארק יע"א

* * *

ב"ה. אור לעש"ק בהעלותך תש"נ פעה"ק.

החוח"ש למע"כ העורך הנכבד שליט"א.

ראיתי להעיר כמה שהובא בכר"ש טבת ה'תש"ן (בעמוד מ') בשם היעב"ץ עה"פ ולבנימין נתן שלש מאות כסף וחמש חליפות שמלות, בדרך זה מובא בשנות אליהו להגר"א במשניות וזרעים ח"ב בליקוטם. ואני שמעתי בדיוק נפלא, כי בתורה כתיב לכלם נתן לאיש חליפות (מלא בוא"ו), ולבנימין נתן וגו' וחמש חליפות (חסר וא"ו), לרמו ע"ז כי בגדי כל השבטים היו חשובים, ובגדי בנימין היו גרועים, לכן כתיב אצלו חסר. — ובענין הכסף שנתן לבנימין ולא לשאר שבטים, עי' בתורת משה לבעל החת"ס ז"ל חשבון נפלא על השלש מאות כסף שנתן רק לבנימין.

ומה שהובא בקובץ הנ"ל בעמוד כ"ט בשם מוה"ר יואל חסיר, והוא בפירוש מהר"ח על המשניות בענין מליחת מנחת העומר, הנה מלשון הרמב"ם נ"ל שמלחו מנחת העומר, וז"ל הרמב"ם בהל' איסורי מזבח פ"ה הי"א, מצות עשה למלוח כל הקרבנות וכו'.

(2) הוא בנו של הגאון מוה"ר חיים יונה תאומים אבד"ק ברעסלוי זצ"ל. בצעירתו שימש כאבד"ק סלוצק, ובשנת תק"פ לפ"ק נתמנה למלאות מקום אביו כאבד"ק ברעסלוי. נלב"ע ביום ט"ז לחודש מרחשון שנת תקנ"ד לפ"ק.

ואין לך דבר שקרב למזבח בלא מלח חוץ מיין הנסכים והתרם והעצים. ומדהרגיש הרמב"ם, ואין לך דבר, ש"מ שמנחת העומר מלחותו כדעת התוס'. ובוזה אשים קנצי למיליי ואחתום בברכת הריוט שתזכו להפיץ דעת בישראל עד יבוא ינון בב"א.
מנאי,

מתת' צבי סג"ל
ירושלים עיה"ק תובב"א

* * *

בס"ד. יום ב' פ' קרח שנ"ת לפ"ק פה אנטווערפן יע"א.
אל כבוד מערכת כרם שלמה שלומכן יסגא לעד.
אבקש ממע"כ להדפיס תמיהתי כדלהלן בכרמכם הנחמד. — בשו"ת אבני נזר וי"ד סי' ק"ט כתב וז"ל, הנה המומד קי"ל ריש בו שני הדינים, דינו כישראל דאי קריש בת ישראל קידושיו קידושין וכן בכמה דברים אעפ"י שחטא ישראל הוא, ודינו כגוי רחבא על המומרת קנאים פוגעים בו וכן לכמה דברים, כללו של דבר רנין אותו לכל הדברים להחמיר, ולא מטעם ספק, אלא שהוא גוי מחמת מעשיו וישראל מתולדתו, ע"כ יש בו חומרי זה וזה, עכ"ל. ודבריו נפלאים דהרי לא פסקינן רחבא על המומרת קנאים פוגעים בו, כמבואר בשו"ת נודע ביהודה מהרורא תנינא אבן העזר סי' ק"ג וז"ל, אבל אם הוא להיפוך שנקבה בת ישראל נבעלת לכותי בזה הולך הולך אחריו והוא ישראל כשר לכל דבר ואפי' לכהונה אם הולך היא נקבה הפוסקים פליגי אם היא פגומה לכהונה עיין בב"ש סימן ד' סק"ב, ועכ"פ לכ"ע ישראל כשר הוא ובערת ישראל יתחשב לכל דבר שבקדושה ולכן אין עלי' חומר זה של קנאים פוגעין בה וגם אינה בכלל ג"ע ואינה בכרת, עכ"ל. וכ"כ בשו"ת חתם סופר אבן העזר ח"ב סי' פ"ב וז"ל, דוקא ישראל הבא על הגוי קנאים פוגעים בו ואי לא קנאים פגעו בו הוא ביכרת ה' לאיש אשר יעשינו, ומשו"ה הוא ביהרג ואל יעבור, אבל גוי' הבא על ישראל שלא ע"ד חתנות אינו אלא גזרת כ"ד של שם ועי' בב"י י"ד סי' קנ"ז הנ"ל, ודבריו ש"ג במדרכי פ' החולין סי' ל' אות קטן א' צ"ע, וכבר תמה עליו בתה"ד סי' רכ"ג ע"ש, עכ"ל.
הכ"ר,

ה"ק יודא ארי' מאיר הלוי יונגרייז
אנטווערפן יע"א

* * *

כ"ה. אור לכ"ח תשרי תנש"א, ירושלים עיה"ק ת"ו בב"א.
מעכ"ת הרה"ג חברי מערכת „כרם שלמה" ה' עליהם יחיו, עתרת שלוי' וברכה עד בלי די.
אחר"ש וש"ת כמשפט לאו"ש. הנה נא הואלתי בזה לבקש מכם"ע, להביא בגליונם המכובד ומפורסם לשו"ת, במרור מכתבים למערכת, השאילה על דבר מה שכי' בסה"ק זהרי חמה למהר"א אזולאי ז"ל (רף ל"ח ע"א), דס"ל לר"ש דצ"ל ד', „ובכן" בברכת הקדושה דימים נוראים, ופעמיים מראה מקום — באופן סתמי — לספר התיקונים, מכלי שיודיענו איה מקום כבודם של הדברים במפורט. עברתי כמ"פ על כל ס' תיקוני הוזהר, וגם שאלתי וררשתי אצל הבקאים בו, ולא מצאתי שיהא נזכר מזה מאומה בתקוני' ז

שלפנינו. ואפשר שע"י הפירסום נגיע למידע על אודות כת"י נוספים של התיקון, הכוללים גם גירסאות הנ"ל, שהיו לפני בעמ"ח זהרי חמה ו"ל. ביקרא דאורייתא ובתש"ח מראש,

שמואל מנחם שניאורסאהן
ירושלים עיה"ק

* * *

בעזהש"ת. א' לסדר ראה שנ"ת לפ"ק ברוקלין נ"ו. יצ"ו.

כבוד מערכת כרם שלמה.

ראיתי לנכון להעיר על מה שראיתי בכרם שלמה תמוז תש"נ (עמוד ס"ה) להעיר על הנהגות יעב"ץ במס' ע"ז דף י"א, שכתב על תור"ה צנון, ואע"פ דרבי לא נהנה מן העולם אפי' באצבע קטנה, וכתב ביעב"ץ דהיינו שלא נהנה מיגיעתו בתורה באצבע קטנה, אע"פ שיגע בה בעשר אצבעות שחבר המשניות וכתבו באצבעו, לא נהנה מיגע כפו ואשר עשו אצבעותיו, ואפשר שאז עדיין אולי לא הי' עשיר, עב"ד. ועל זה הובא שם קושיא, ולכאורה צע"ג דהרי הא ראמר דלא נהנה אף באצבע קטנה זה הי' בשעת פטירתו, ול"ש לומר שעדיין לא הי' עשיר, ע"כ.

ותמחתי על תמיהתו, דכוונתו ברורה ופשוטה שרוצה לתרץ קושיות התוס', וגם לתרץ דיוק מה שנקט "אצבע", שלא נהנה אפי' באצבע קטנה, ותי' דרבי הי' משבח בעצמו שלא נהנה מהזכיות שהי' לו ע"י יגיע כפו שחבר המשניות וכתבן באצבעו, ולכאורה מה הרבותא שלא נהנה כיון שרבי הי' עשיר ולא חסר ליה כלום א"כ אמאי יהנה משכרו בזה העולם, וע"ז תי' היעב"ץ דאולי אז לא הי' עשיר, ועל אותו זמן הי' משבח בעצמו, ראע"ג דלא הי' עשיר מ"מ לא נהנה מיגיע כפו שחיבר המשניות, אבל אח"כ כשמת הי' עשיר, וז"ב.

ומרי דברי בו, אזכיר מה שקשה לי על היעב"ץ במס' ברכות (דף ל"א ע"א) דאל יפטור אדם מחבירו אלא מתוך דבר הלכה וכו' מפום נהרא עד בי צניתא דבבל. וכתב ע"ז כאותה ששינונו (סוכה כ"ט) ציני הר הברזל, ושמא יש לישב מה ענין דבר הלכה בזה, אלא משום דהני ציניתא נמי קשין הן כציני הר הברזל, וס"ד דרב כהנא דלא חזי למצוה לפי שכבר נזדקנו מאור, ולפיכך הוקשו, ואהדר ליה ד"ש דלא היא, אינן זקנים כ"כ, הלכך כשירין הן, וגכון הרבר, עב"ד. ולכאורה צע"ג דאי העץ יבש א"כ לולביתן נמי יבשים, וא"כ מה שאלה יש בזה, ואי אינן יבשים, א"כ מה בכך דנזדקנו הלא אפי' ירבה כחול ימים יהי' כשר אי לא יבשו, וכי יש דין דלולב מעץ זקן יהי' פסולה, וצע"ג מה בונתו בזה. חק' אליהו קליין ברוקלין יצ"ו

ציונים והערות

(ליקוטי הערות ומראה מקומות שנתקבלו במערכת)
על דברים שנדפסו בקובצי כרם שלמה שנה י"ב ושנה י"ג

(א) קובץ קי"ד עמוד מ"ז ר"ה מה שכתב. הובא עצה ליתן מתנה בשבת ע"י שיוזכה המתנה ע"י אחר מע"ש. — כבר קרמו בעצה זו בשו"ת כפי אחרון (להג"ר אחרון עפשטיין דומ"ץ דק"ק פראג) סי' נ"ט יעו"ש.

(ב) שם עמוד מ"ט, ריש כותבים „נכדו” על „בן אחותו”. — עיין בספר פחד יצחק אות נו"ן מערכת נדוניא שהועתק שם תשובת הג"ר משה פראווינצאלי שנערכה לבן אחיו, וחותרם כן נראה לי „הדוך” והגיתו המדפיסים „זקנד”, כי חשבו שהשואל ה' נכדו, מאחר שחתם כן בשאלתו, ובאמת אין כאן ט"ם כי השואל ה' בן אחיו רק שחתם עצמו בתואר נכדו, כפי מנהגם. וע"ע בשו"ת רבי משה פרוינצאלו הנרמ"ח בסי' מ"ה, ובמה שכתוב שם מתחת לקו.

(ג) קובץ קט"ז עמוד ל"ג ר"ה והנה בחולין, כתב ליישב למה קטלוהו לההוא ארמאה בפסחים דף ג' ע"ב. — כבר קרמו בשו"ת יר אלעזר (להגאבד"ק וויען) בסוף סי' נ"א, ובשו"ת רבר משה (להגאבד"ק הארענעקא) מהרורא תנינא סי' פ"א. (ובכר"ש קובץ קי"ז עמוד ס"ז הובא בשם שו"ת מהר"י אסאר).

(ד) קובץ קי"ז עמוד מ"ג אות ע"ו, הובא בשם שו"ת רמ"ץ, דמי שהוא גנב, כמעט שחשוד לכל. — בשו"ת טוב טעם ודעת מהרורא תליתאי סי' ה' ר"ה והנה אחר הוריע לנו, כתב וז"ל: עינינו רואים לרדיון הש"ס קי"ל רחשוד על הגניבה לא חשוד על השחיטה, ואנו רואים שהחשוד על הגניבה חשוד על כל עבירות שבתורה, עכ"ל.

(ה) קובץ קי"ח עמוד מ"ז, בענין הרמז על שנת פטירת הרמב"ם בתיבות ויתמו ימי בכי אבל משה. — כן הוא בפתיחה למסכת אבות להרב מאירי (קרב לסופו) יעו"ש.

(ו) קובץ קכ"ג עמוד י"ט למעלה, הקשה למה הושמט בסדר חליצה, שהריינים יחידו את האשה שלא תנשא לכהן. — בשו"ת כרם שלמה (להג"ר שלמה האס אבר"ק דרעזניץ) סי' פ"ז אות ג', הביא קושיא זו בשם הג"ר פייש ווינטער דומ"ץ דק"ק האלינשט, יעו"ש.

(ז) קובץ קכ"ה עמוד י"ח ר"ה ואיירי, דתיבות כה"ן הגדול קרש"י קרש"ים יו"ם כפז"ר מספר מכוון יחור"א תתא"ת. — יחורא תתאה היינו תיבות ברו"ך ש"ם כפז"ר מלכות"ו לעול"ם וע"ד, דו"ק ותשכח.

(ח) שם עמוד מ"ו למטה, דהפסוק בנחמ' ר' מיירי בבנין חומות ירושלים ולא מבנין ביחמ"ק. — עיין בתוס' ב"מ פ"ג ע"ב ד"ה פועל, שכתבו דהפסוק קאי על בנין ביחמ"ק, יעו"ש וצ"ע.

(ט) קובץ קכ"ו עמוד ל"א, עה"פ בקרבנתם לפני ד'. — כן כתוב גם בספר דברי שאול עה"ת להג"ר יוסף שאול נאמנהנזאהן אבר"ק לבוב, בריש פ' אחרי. (ואגב, במש"כ שם בשם הטו"ז בסי' תקפ"ה דתיבות לפני פירושו לפעמים „קודם”, ומביא הפסוק לפני ד' תטהרו. בטו"ז שם הביא הפסוק לפני המלך ד', וצ"ע).

(י) קובץ קכ"ז עמוד מ"ח ר"ה מרי כתבי, הביא ביאור דברי הגמ' בתוכות דף ה' ע"ב. — כ"כ בספר תורת משה עה"ת להגאון בעל חתם סופר (פ' כי תצא) עה"פ ויתר תהי' לך על אונק.

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר בנש"ק ר' אברהם שמחה קארנרייך נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' אבא גארדאן נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' בן ציון דוד עליאם נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' נתנאל גרשון הכהן קליין נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' חיים שמואל ציונער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יואל הכהן קאנפּעלדער נ"י להולדת הבן
 להרב יהושע צבי יונגרייז שליט"א אבר"ק טאלטשאווא להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יעקב דאסקאל נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר בנש"ק ר' יצחק אייזיק ראזענבוים נ"י מלונדון להולדת הבן
 להאברך היקר ר' ישכר חיים בלוי נ"י מלונדון להולדת הבן
 להאברך היקר ר' מנחם מענדל אפּפּעל נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' מרדכי יהודה קורץ נ"י מקרית באבוב להולדת הבן
 להאברך היקר ר' ראובן פריץ קויפּמאן נ"י להולדת הבן
 יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם ליעכער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' אברהם הכהן לאבעל נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' אהרן הלוי עלבוים נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' אהרן שטאהל נ"י להולדת הבת
 להרב מו"ה בן ציון אברהם הלברשטאם שליט"א רב דקהל בית אברהם נכד כ"ק
 מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד להולדת הבת
 להאברך היקר ר' דוד ווייזער נ"י מטאראנשא להולדת הבת
 להאברך היקר ר' חיים שמואל וואקסמאן נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר בנש"ק ר' יהושע חיים רובין נ"י להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה יעקב פיהרער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יצחק כץ נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' משה ליב לויפּער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' נחמן יצחק חיים נייגער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' ראובן יצחק הלוי פאזנער נ"י להולדת הבת

להאברך היקר בנש"ק ר' שלום גרשון אונגער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שלמה מאנדלבוים נ"י מתל אביב להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שמואל שמחה הלוי לנדא נ"י להולדת הבת
 יזכו לגרלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אכ"ר.
 המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אשר ראובן פרנס נ"י מירושלים עיה"ק לאירוסים בתו תחי'
 להרב אשר זעליג גאלדמאן נ"י מגיר שיעור בישיבת באבוב בני ציון ולאביו
 הנה"ח מו"ה בנימין נ"י ולחותנו הרבני הנה"ח מו"ה משה יוסף בלום נ"י
 לאירוסים בתו-נכרתם תחי'.

להנה"ח מו"ה בנימין בארבער נ"י לאירוסים בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה בן ציון שפריי נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה ארי' ליבוש נ"י לאירוסים
 בנו הב' החתן הנעלה כמר מנחם צבי נ"י תלמיד ישיבתנו
 להרב ברוך חנה גרינפעלד נ"י משגיח רכולל זכרון חיים דבאבוב, לאירוסים בנו
 הב' החתן הנעלה כמר דוד יהודה נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה דוד שמרי' זינגער נ"י ולאביו הרב מו"ה יוסף שליט"א רב דקהל
 אנשי ברעזאן לאירוסים בנו-נכדו הב' החתן כמר חיים גרשון נ"י תלמיד
 ישיבתנו

להנה"ח מו"ה חיים איינהארן נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה משה מאיר נ"י לאירוסים
 בתו-נכרתו תחי'

להנה"ח מו"ה חיים בן ציון ריגלער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה שלמה ברוך נ"י
 ולחותנו הנה"ח מו"ה דוד שלום קלאגסברוין נ"י לאירוסים בנו-נכדם הב'
 החתן הנעלה כמר צבי מרדכי נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח בנש"ק מו"ה יונה מנחם מאנדל באראן נ"י לאירוסים בתו תחי'
 להרב יעקב יצחק מאשקאוויץ נ"י מגיר שיעור בישיבת קדושת ציון בקרית
 באבוב ולאביו הנה"ח מו"ה ישראל נ"י ולחותנו הארמו"ר מסטראפקוב
 שליט"א לאירוסים בנו-נכדם הב' החתן הנעלה כמר מנחם מענדל נ"י תלמיד
 ישיבתנו בקרית באבוב

להנה"ח מו"ה יצחק משה יהודה ברינגער נ"י מלונדון לאירוסים בנו הב' החתן
 הנעלה כמר אביגדור עזריאל נ"י תלמיד ישיבתנו בלונדון

להנה"ח מו"ה משה יהושע צאנער נ"י לאירוסים נכדו נ"י
 להנה"ח מו"ה משה יקותיאל עליאם נ"י לאירוסים בתו תחי'

להנה"ח מו"ה קלונימוס קלמן ראזענבערג נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה שלמה נ"י
ולחותנו הנה"ח מו"ה ליבוש ווישליצקי נ"י לאירוסו בנו-נכרם הב' החתן
הנעלה כמר יחזקאל יעקב נ"י תלמיד ישיבתנו
להרב שאול דוד ארי' קנאבלאך נ"י משגיח במתיבתא עץ חיים דבאבוב לאירוסו
בתו תחי'

להרב שלום קעסלער נ"י סגן מנהל רישיבת באבוב בני ציון ולאביו הנה"ח מו"ה
ישראל אהרן נ"י לאירוסו בתו-נכרתו תחי'
להב' החתן הנעלה כמר אברהם ארי' וויינשטאק נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסו
להב' החתן הנעלה כמר לייבל פארטגאנג נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסו
בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה מרדכי היימפעלד נ"י לנישואי נכדתו תחי'
להנה"ח מו"ה צבי ציטראנענבוים נ"י לנישואי נכדתו תחי'
להרב המפורסם וכו' מוה"ר שמואל עקיבא יפה-שלעזינגער שליט"א אבד"ק
שטראסבורג לנישואי בתו תחי'
להאברך היקר ר' דוד שבתי הלוי קליין נ"י מאנטווערפען לנישואיו
להאברך היקר ר' חיים אליעזר בארנער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' יעקב יוסף פריעדמאן נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' מרדכי אקסלער נ"י מלונדון תלמיד ישיבתנו לנישואיו
יעזור השי"ת שיזכו לבנות בית נאמן בישראל על דרך ישראל סבא
מתוך עושר ואושר מזל והרחבה.

המערכת

כוס תנחומין

משתתפים אנו בצערם של ידידינו

הנה"ח מו"ה שמואל זיינוויל לעזער נ"י
בהלקח מאתו אשתו ע"ה

* * *

האחים היקרים מו"ה יצחק הכהן נ"י, מו"ה חיים יוסף הכהן נ"י,
מו"ה ארי' יהודה הכהן נ"י, ומו"ה בן ציון מרדכי הכהן נ"י,
למשפחת קוואדראט
בהלקח מאתם אביהם
הנה"ח מו"ה שמואל הכהן קוואדראט ע"ה מאנטווערפן

* * *

האחים היקרים בנש"ק
הרב טובי' הלוי נ"י רב דקהל בית משה שמואל בפלעטבוש,
מו"ה יעקב הלוי נ"י,
ומו"ה יהוסף הלוי נ"י
למשפחת ראטטענבערג
בהלקח מאתם אביהם ז"ל

* * *

הנה"ח מו"ה יעקב הלוי סטאפלער נ"י
בהלקח ממנו אשתו ע"ה

* * *

האחים היקרים מו"ה אליהו הכהן נ"י וחב' הנעלה כמר אברהם אביש הכהן נ"י
למשפחת קאטצלער
בהלקח מאתם אביהם
הנה"ח מו"ה אלכסנדר זושא הכהן קאטצלער ע"ה
המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים
ולא ישמע עוד שוד ושבר בגבולנו, אכ"ר.

המערכת

ביר"פ, "שמחה גראפיק"

Simcha-Graphic Associates

Typesetters and Publishers

4311 - 15th Avenue — Brooklyn, N. Y. 11219

Tel. (718) 854-4830

גרפס ברפוס האחים גרויס

Printed in U.S.A. **GROSS BROS. Printing Co. Inc.**

3125 SUMMIT AVENUE, UNION CITY, NJ 07087

Tel. (201) 865-4606 • (212) 594-7757

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאלער לשנה

בקאנאדע = 20 דאלער לשנה

בבעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = בדואר רגיל 25 דאלער לשנה

בדואר אויר 35 דאלער לשנה

From:

KEREM SHLOMO
Mesivta Eitz Chaim D'Bobov
1577 48th Street
Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.
U.S. POSTAGE
PAID
Permit No. 285
BROOKLYN, N.Y.

Forwarding & Return Postage Guaranteed
ADDRESS CORRECTION REQUESTED

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק ארמו"ר מוהר"ש מכאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לפלפול ולהלכה ואגדה ומילי רחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרכנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שנה י"ד קונטרס ב' (קל"ב) כסלו תנש"א

יוצא לאור ע"י תלמידי
כ"ק מרן ארמו"ר מכאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

ה פרישת מקץ כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א

מדור זכרון לראשונים

ז חידושים על ענינים שונים הגאון ר' עקיבא איגר אבר"ק פוזנא זצ"ל
 יא גליון שו"ת שיבת ציון הגאון ר' דוד רייזש אבר"ק עיר חרש זצ"ל
 יב בריני גיטין הגאון רח"צ מאנהיימער אבר"ק אונגוואר זצ"ל
 טו בריני שמות גיטין הגאון ר' פסח וינגער אבר"ק פאלאטא זצ"ל

מדור אגרות קודש

יח מכתב מכ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע

מדור זכרון לאחרונים

יט ברין גרות המנוחה הגה"צ ר' פנחס טוועדסקי אבר"ק אוסטילא הי"ד

מדור פלפול והלכה

כג בדין מילה בשבת הרב מוה"ר משה חיים שמערלער שליט"א
 כז בד' הרמב"ם דאיסור עצמו בע"א יוחזק הרב אברהם משה שאיא נ"י

מדור תפארת בחורים

כט בענין כופר וקלכד"מ הב' יצחק צבי לעווענברוין נ"י

עולת שבת בשבתו

לג ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים המערכת

מדור תמיהות וישובים

לז הערות קצרות בענינים שונים

מדור זכור ימות עולם

לח כתב רבנות דק"ק טעטינג בשנת תר"ו לפ"ק

לו חרשים גם ישנים

לט מכתבים אל המערכת

מח ברכות והודאות

כל הזכויות שמורות להמערכת

Copyright © 1991

by Cong. Shaare Zion

מזכרת נצח

**הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת**

אמי החשובה והצנועה

מרת מינדל חי' בת מו"ה משה יארסלאוויטש ע"ה

נפטרה ביום כ"ב לחודש כסלו שנת תש"ב לפ"ק

תהא נשמתה צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנה,

משה קעסלער

דיי

דיי

דיי

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש לעילוי נשמות

אבי מורי הרה"ח הנכבד

מו"ה שלמה יוסף כמו"ה אהרן אלי' קינרייך ע"ה
נפטר ביום ט' לחודש סיון שנת תשל"ג לפ"ק

אמי מורתי

מרת פעסיל בת מו"ה יוסף הלוי קרעמערמאן ע"ה
נפטרה ביום א' לחודש טבת שנת תשמ"א לפ"ק
ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנם,

אהרן אלי' קינרייך

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש לעילוי נשמת

האשה החשובה

מרת פיגל ע"ה בת מו"ה חיים וואקסמאן הי"ד

נפטרה בשם טוב

ביום כ"ט לחודש מרחשון שנת תנש"א לפ"ק

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בעלה ובני,

ארי' ליבוש שפ

חיים שפריי

בן ציון שפ

שלמה שפ

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת מקץ

ותדעב כל ארץ מצרים ויצעק העם אל פרעה ללחם ויאמר פרעה לכל מצרים
כנו אל יוסף אשר יאמר לכם תעשו. ופירש"י, שיוסף אמר להם שימולו. ובבעל
טורים הוסיף רמז, כי תיבות לכ"ס תעש"ו בגימט' המיל"ה תעש"ו.

כדי להבין הענין למה צוה להם יוסף רוקא שימולו, נקדים מה שכ' בספה"ק
עם אלימלך בפרשת בהר עה"פ וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית וגו'
צויתי את ברכתי לכם וגו'. ומביא שם בשם אחיו הרה"ק מוהר"ר זושא זי"ע,
יש לדקדק מדוע כתבה התורה הקושיא שיקשה להם, הלא טוב ה' שלא לומר כי
עם וצויתי את ברכתי לכם וממילא לא יקשה שום אדם לומר מה נאכל, אך ביאור
ענין הוא, שהשי"ת ב"ה כשברא את העולם השפיע מטובו צינורות מושכים
שפע לצרכי בני אדם, ודרך השפע שלא להפסיק כלל, אולם כשארם נופל
ומדרגתו ואין לו בטחון כבורא ב"ה המשגיח אמיתי הזן ומפרנס בריוח בלי
נפסק כלל, אז עושה האדם ההוא במחשבתו ההיא אשר לא משהו, פגם חלילה
עולמות עליונים ומתישין כח פמליא של מעלה רח"ל, ואז נפסק השפע חלילה,
צריך השי"ת לצוות מחדש השפע שתלך כמו מתחלת הבריאה. וזהו שהתורה
זלמרת לאדם דרכי השם שיהי' שלם בבטחונו על אלקיו, ולא יאמר כלל מה יאכל,
אמר הכתוב, וכי תאמרו מה נאכל, כי כאשר חלילה יפול מן הבטחון לחשוב מה
נאכל, הוא עושה פגם חלילה בהשפע ומטריח כלפי שמיא לצוות מחדש, עכבה"ק.
בדברים האלה כ' בנועם אלימלך בפרשת בשלח עה"פ ויאמר ר' אל משה הנני
ומטיר לכם לחם מן השמים ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו, וכתב רתיבת הנני,
ידושו דבר הנה תמיד, כלומר, שהשי"ת אומר מה שאתם אומרים שצריכים
פרנסה, אני תמיד בכל עת מוכן ומזומן לפרנס ולתת לכל איש מדי יום ביומו
ורנסתו מן השמים, אמנם ויצא העם, כשארם יוצא מהגדר הנכון והראוי לבטוח
ב', והוא מחוסר בטחון, אז ולקטו דבר יום ביומו, שצריך להתחדש אליו חליטה
מחדש, כי אם ה' בושח בהשי"ת בלב נאמן, היתה פרנסתו מזומנת לו שלא בצער
עבדות כלל, כי אם כמטר הזה ההולך שלא ביגיעה, עכבה"ק.

היוצא לנו מדבריהם הקדושים, שצריך האדם לילך עם הקב"ה בתמימות
בבטחון ובאמונה פשוטה ושלמה, ואז פרנסתו מצויה אצלו בניקל, אבל כשעולה
לבו של האדם ספיקות וחקירות, פוגם ח"ו בצינורות השפע.

ועפ"ז יש לבאר כוונת המדרש בפרשת בשלח, על הפסוק הנ"ל הנני ממטיר
לכם לחם מן השמים, ר' חנין אמר בשעה שקרא הקב"ה לאברהם, ענה לו ויאמר
וגנני, א"ל הקב"ה חייך באותו לשון אני משלם שכר לבניך שנא' הנני ממטיר לכם
לחם מן השמים, ועליו הכתוב אומר, מתהלך בתומו צדיק (משלי כ'). ולכאורה
הדברים משוללים הכנה, דמה ענין אמירת הנני של אברהם אבינו, להנני הנאמר
בפרשת המן. ולהנ"ל יובן היטב, דאברהם אבינו כשנצטווה לשחוט את בנו יצחק

על המזבח, ה' יכול להרהר ח'ו אחר הקב"ה ולשאול קושיות, וכאומרם ז"ל בירושלמי מס' תענית (פ"ב ה"ר) אמר אברהם לפני הקב"ה רבון העולמים גלוי וידוע לפניך בשעה שאמרת לי להעלות את יצחק בני, ה' לי מה להשיב ולומר לפניך, אתמול אמרת לי כי ביצחק יקרא לך זרע, ועכשיו אתה אומר והעלהו שם לעולה, וחס ושלום לא עשיתי כן אלא כבשתי את יצרי ועשיתי רצונך, ע"כ. הרי ריש ללמוד מאברהם אבינו שאמר הנני בשעת העקירה, איך צריכין לילך בתום לבב ולקיים רצון השי"ת בלי לחשוב ולהרהר כלל, ודבר זה הוא הוראה לרורות עולם להבין ולהשכיל לילך בתמימות עמו ית"ש בבטחון ובאמונה כי הוא זון ומפרנס לכל ומכין מזון לכל בריותיו אשר ברא, ואין לראונו ולחשוב מחשבת פיגול על המח' ועל הכלכלה לאמר מה נאכל, וזהו כוונת המדרש, שע"י שאמר אברהם אבינו הנני, זכו בני ישראל שאמר להם הקב"ה הנני ממטיר לכם לחם מן השמים, דבר ההוה תמיד.

המורם מזה, רכשמקיימין בני ישראל חוקי התורה שהם המצות בלי טעם, גורמים שלא יופסקו צינורות השפע, כי במה שמקיים האדם מצוה שהיא חק, מראה בזה שאינו מהרהר ח'ו אחר הקב"ה, רק מוכן לקיים רצון הבורא באמונה פשוטה. וזה יתכן הטעם שמוזגותיו של אדם מכונה בשם חק, כאו"ל (ביצה ט"ז ע"א) חק לישנא דמזוגא הוא, כי על ידי קיום חוקי התורה זוכין ששפע הפרנסה יורדת מן השמים בלי הפסק כלל.

ובזה יש לפרש המשך הפסוקים בפרשת בחקותי, אם בחקותי תלכו וגו' ונתתי גשמיכם בעתם ונתנה הארץ יכולה ועץ השרה יתן פריו וגו', ר"ל דשמירת החוקים שהם בלי טעם, היא האות והמופת על התמימות באמונה ובבטחון בהשי"ת, ובזה גורמים שלא יסתמו צנורי השפע, וממילא ונתנה הארץ יכולה ועץ השרה יתן פריו.

והנה מצות מילה היא חק בלי טעם, וכנוסח הברכה בברית מילה, אשר קידש ידיר מבטן וחז"ק בשארו שם, וכתב האבודרהם, שלכן אמר חק, שאין בה טעם ידוע לנו אלא גזירת המלך, וי"ל שזהו שאמר הקב"ה לאברהם אבינו בעת שנצטווה על מצות מילה, התהלך לפני והי' תמי"ם, להורות כי מצות מילה היא חק בלי טעם. וא"כ שפיר מובן מדוע מצות מילה היא סגולה שלא תפסוק הפרנסה, דע"י קיום מצות מילה מוכח שהאדם הולך בתומו בלי התחכמות וחקירות, וממילא צינורות השפע אין נפסקין לעולם. ומעתה יובן הענין שצוה יוסף להמצרים שיקיימו מצות מילה, דהנה ארץ מצרים היא מליאה כשפים המכחישין ומתישין כח פמליא של מעלה, ומה"ט נרקבו הפירות שצברו המצריים, כי פנמו בצינורות השפע, לכן זה לעומת זה עשה יוסף, שנתן להם עצה על המילה, הנקראת חק, מפני שהיא מצוה בלי טעם רק גזרת המלך, ועי"ז תחזור השפע למקומה.

חידושים על ענינים שונים

מהגאון מוה"ר עקיבא איגר אבד"ק פוזנא זצ"ל¹⁾

(א) בשו"ע יו"ד רס"י ק"מ אלילים ומשמשי' ותקרובתה אסורים בכל שהן. בתוס' דזבחים דף ע"ב ע"א ד"ה אלא למ"ד וכו', כתבו דמיירי בדברים חשובים, בין נסך בחביות סתומות, בעבודה זרה בטבעת וכוס, ועורות לבובין כשעשה מהם כלי נאה, וא"נ כדמפרש בירושלמי י"נ וע"ז ועורות לבובין על שם ולא דבק בידך מאומה מן החרם, ואיירי אפי' בחביות פתוחות, ע"ש. מבואר דיי"נ שוה לע"ז ממש, או דבכולהו בעינן דבר חשוב או לא. והנה בטור רס"י זה כתב בגנון כוס או טבעת או צורת אליל וכו', נראה דבא להשמיענו דבעינן דבר חשוב, ובשו"ע השמיט המחבר זה, דנראה בפשוטו דבכוונה השמיט כן, להורות דאף בלאו דבר חשוב, ככל שהוא, דהא סתמא קתני דאלילים ומשמשי' בכ"ש. ותמוה לי דהרמ"א בשו"ע סי' קל"ד ס"ב בהג"ה כתב דהא רחבית של יי"נ אוסרת כל התערובות הוא דוקא בחביות גדולות שחשובים ע"ש, א"כ ממילא גם בע"ז בעינן דבר חשוב כגון טבעת וכוס, והו"ל להגיה בשו"ע הנ"ל דבעי דוקא דבר חשוב, ולא מצינו מי שמחלק בין יי"נ לע"ז וצל"ע, ועי' במג"א סי' תמ"ו ס"ק ... (ב) במ"ש הפרישה חו"מ סי' מ' בדבריו דטעמא דר"ל דס"ל (כתובות ק"א ע"ב) דאינו יכול לחייב עצמו בכתב ידו בדבר שאינו חייב, דס"ל דחוב הוי מטלטלים ואין מטלטלים נקנים בשטר כמו שהק' התוס' מה"ט לד"י ע"ש. קשה לי לפ"ז לר"ל איך משכחת במתניתין דלוקח חוזר על המוכר באחריות שבח היתר על ההוצאה, כמה נשתעבד לו המוכר, דאם נימא דהוי ביטול מקח והמעות שנתן הוא עליו כחוב ממילא אין מגיע לו דק קרן, וע"כ השעבוד מה שנשתעבד עצמו בשטר ישעבד לו נכסיו, ולר"ל לא מהני שטר דהוי מטלטלי, ואף אם נימא בדעת מהרש"א בסוגיא זו בתוס' ד"ה אמר דבא כתנאי, דמבואר בדבריו דס"ל לר"ל דאינו יכול לשעבד עצמו הוי רק בכתב ידו, אבל בשטר גמור יכול לשעבד עצמו ע"ש. מ"מ אם נניח דטעמא דר"ל דהוי מטלטלי, ממילא אם נימא כשיטת מהרש"א א"א להסביר אלא א"כ לומר דהיכי דטורף ממשעבדי הוי קרקע דעיקר סמיכותו על קרקע, כעין שמצינו דהוי לי' כפירת שיעבוד קרקעות, וכן מצאתי אח"כ טברא זו באורים ותומים סי' הנ"ל, וא"כ ממילא אחריות על השבח דאינו גובה ממשעבדי הוי רק מטלטלים ולא מהני שטר גמור, וגם אין לומר דמ"מ הוי אחריות שבח מקרקעי דמשועבד לו אם ימכור אחר שישביח דהוי קדם שבחו למקחו, וז"א, דהא ד"ל לשיטתי' דס"ל אין כותבין, אף בקדם שבחו למקחו אינו גובה. וגם אין לומר דבמעות שנתן בעד המכירה קנה השיעבוד גם על שבחו, ואף

(1) חידושים הללו הועתקו מפנקס כת"י מאת אחד מתלמידיו, אשר העתיקם ממכת"ק. — פנקס הנ"ל מונח ברשות ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה יצחק בן ציון הכהן וואלף נ"י. יתברך ממעון הברכות בכט"ס.

דמעות אינם קונות במטלטלים היינו מטעם דנשרפו חיטיך בעלי' וזה לא שייד
הכא דהא איפסיד ג"כ את שלו, ז"א, דהא ד"ל לשיטתי' ס"ל דמשיכה מפורשת
מה"ת ולא מהני מעות, וא"כ לר"ל לשיטתי' דס"ל אין כותבין והוי האחריות רק
שעבוד מטלטלים, וס"ל ג"כ דמשיכה במטלטלים ד"ת, וס"ל ג"כ דאינו יכול
לשעבד עצמו בשטר, לא מצינו פנים להסביר במה נשתעבד לו אחריות על שבחו,
וצל"ע.

(ג) בש"ע חוה"מ סי' קצ"א סעיף ב', בד"א כמוכר שדהו מפני רעתה אבל
בשאר קרקעות אעפ"י שהניע השטר מכר בעדים לירו לא קנה עד שיתן הרמים.
הנה בפשטא נראה דאחר נתינת המעות קנה למפרע, אלא כל כמה רלא נתן
המעות לא גמר ומקנה עד שיקבל המעות ואז קנה למפרע, והכי משמע לי מהא
דמבואר בשו"ע סי' ל"ט דאין כותבין שטר ללוה אלא א"כ המלוה בפנינו ודאו
שמסרו השטר לירו ע"ש, מבואר דאף שלא דאו נתינת המעות מ"מ כותבין,
והיינו דנשתעבד מעכשיו אף שעדיין לא קיבל הרמים, וכן במכר כותבין אם רואין
מסירת השטר ללוקח, דמשמע דחר דינא אית להו ולא חישיא שמא יפרע לו למחר
והוי מוקדם, אע"כ דקנה למפרע. אך בזה יש לעיין אם יכול המוכר לומר לא אקבל
מעות והריני חוזר על המקח, וכן הלוקח יכול לחזור קודם נתינת המעות, או דאינו
יכול לחזור ושניהם יכולים לכופ זה את זה לקיים המקח בדמים, או דנימא דהוי
כמו תנאי דעלמא וביד הלוקח תליא מילתא לקיים התנאי. והנה ממ"ש הרשב"א
בשו"ת הובא בסעיף ט' דאף במקום שכותבים השטר ואח"כ יחבי זוזי נאמן
הלוקח לטעון נתתי המעות, וכתב דטעמא דמסתבר הוא שהקרקע נקנה לו וחזרו
דמים עליו כחוב, ע"ש. משמע דהקנין הוא נגמר ואין בדמים לחזור וא"י המוכר
לומר שלא אקבל הדמים, דא"כ עדיין תלוי נתינת המעות במכירתו. ועיין בתשו'
מהר"מ ט"ח א"י סי' קנ"ב שהאריך בפשט הרשב"א הנ"ל. ומבואר בדבריו
בתכלית הפשיטות דא"י לחזור זה בזה, שכתב שם וז"ל, תדע שאפילו לא נתן
דמים עד אחר זמן, נקנה הקרקע למפרע מזמן הכתוב בשטר, תו תדע דלוקח לא
מצי דרד ב', דהמוכר מוצא ממנו בע"כ, ע"ש. הרי דנקט בפשיטות שהמוכר יכול
לכופ ללוקח שיתן לו הדמים.

אמנם בעד אנכי ולא מבין ונעלם ממני כוונת הרשב"א בשו"ת הובא בב"י
סי' ל"ט סעיף י"ט דאם כתב לו שטר משכנתא וקנו מירו עד שלא נתן המלוה
ללוה מעות יכול לחזור בו רלא נתחייב בכלום דאם כתב שטר משכנתא קרקע
אינו נקנה בשטר לכוך אלא בכסף ושטר, ע"ש. משמע להדיא דאין המוכר יכול
להכריח ללוקח שיתן לו המעות. וכן משמע להדיא ברשב"ם ב"ב דף נ"א ע"א ד"ה
מי לא תנן ע"ש. וכן מוכח לכאורה דעת הרמב"ן ב"ב שם שמפרש דלגלוי זוזי
היינו שהמעות שלקחתי לקחתי בחזקת שלי, ואף באתרי דיהבי זוזי והדר כתבי
שטרי לא קנה, וכתב שם, דאף אם נימא דהאשה נאמנת שהמעות שלה הם ואין
הבעל יכול להחזיקם, מ"מ לא קנתה דהבעל יכול לומר אנכי סברתי שהם שלי
ובחזקת שלי נטלתי ע"ש, ואם נימא דאחר שמסר לו השטר שניהם א"י לחזור זה

בזה והלוקח יכול להכריח למוכר לקבל המעות, אמאי לא קנתה, הלא כיון שנאנמת שהמעות הוא שלה ויכולה להוציא ממנו בדיון, תטעון שנותנת לו עכשיו המעות לקנין וממילא קנו השטר, אע"כ דיכולים לחזור זה בזה, וטוען הבעל שמה שקיבל ממנה חי' בחזקת שלו, ועכשיו שנתכרר שא"י להחזיק המעות, הוא חוזר במקח, ועריין צ"ע.

(ד) במ"ש המשנה למלך פ"ח מהל' ע"ז הלכה י"א ע"ז שנשברה מאלו' וכו' וצר זה גראה מצד הסוגיא דלפי טעם זה צלמים אף שהם אסורים לד"מ אם נשתכרו מותרים אף לד"י דהוי ס"ס. להדיא מבואר כן בהר"ן במתניתין דהמוצא שברי צלמים דנשתכרו מאליהם מותר ע"ש, וע"כ הטעם דהוי ס"ס. אולם בתוס' (ע"ז דף מ"ב) ד"ה ספק נכרי חתכו וכו' לא משמע כן. והנה הרכ המג' כתב שם באמצע דבריו, שוב ראיתי להראב"ד דמפרש ההיא דראיתי עצים מעלמא (מעילה י"ד ע"א) דבעינן שנדע וכו' ע"ש, גראה דבלאו דכרי הראב"ד חי' אפשר לפרש בסוגיא דראיתי עצים מעלמא, היינו דאפשר דראיתי מעלמא, ולפע"ד א"א לפרש כן בסוגיא, רא"כ אמאי צריך הש"ס לדחוקי דבהקדש אסור משמע גזירה, אמאי לא קאמר בפשוטו דבע"ז הוי ס"ס ובהקדש לא גהנין מספק ולא מועלין, דמספק אינו מביא קרבן, אלא ע"כ דפשיטא להש"ס דבע"ז בעי' ג"כ [שהי'] ידוע דראיתי עצים מעלמא, אך א"כ באמת יקשה על הר"ן הנ"ל, דע"כ ס"ל דנשתכר מאילו' הוי ספק באמת, אף דמספק אם אייתי מעלמא, לשתרי מספק ספיקא, ספק מעלמא ספק נתבטל. ולזה נלע"ד לדחות קו' המג', למה דאמרינן ב"ב דף כ"ד ע"א ההיא חצבא דחמרא וכו', שאני התם דאי מגניב מינה אצנועי' כגוה לא הוי מצנועי' ע"ש, וע' בחי' הרמב"ן שם דאף למה דפסקינן כרבינא דרוב וקרוב הולכין אחד הרוב, מ"מ הכא בפרדיסא צריך לסברת הש"ס דלא אצנועי' כגוה כו', דבלא"ה הוי אמרינן כיון ראשתכח בפרדיסא כוראי הוא מאותו פרדיסא, דכאן נמצא כאן חי' ע"ש, וע"כ דהיינו דנין דהוי ודאי, דאל"כ הוי ספק עדלה דמותר, וא"כ ה"נ אם הוי ספק אמרינן דוראי הוא מאותו אילן עצמו דכאן נמצא כאן חי', ולא הוי כלל ספק ספיקא, וק"ל.

(ה) זכחים דף קי"ג ע"א, מר סבר ידר מבול לא"י ומר סבר לא ידר. ותמוה לי ממ"ש תוס' ב"ב דף נ"ח ע"א ד"ה מציין מערתא וכו' דאף דרבנן דקברי נכרים מטמאי באוהל, מ"מ נכרים שלפני הדיבור לא מטמאי באוהל ע"ש, וא"כ מה בכך שירד המכול לא", הא לא מטמאי באוהל, וצ"ע.

(ו) ב"ב דף קל"ז ע"א, ממאי דמתהיא הדר בי', דלמא מהא הדר בי'. קשה לי למ"ש תוס' חולין דף ע"ז ע"א ד"ה בלשון יחיד וכו', דהיכי דהדר בי' ולא ידעינן מהי הדר בי', יותר י"ל דהדר בי' ואודי לי' לכר פלוגת' עיי"ש, וא"כ ה"נ י"ל כן, וצ"ע.

(ז) שם. לא ס"ד דתנן זה גיטך אם מתי וכו'. ופירש"ב דע"כ מוכח דלאחר מיתה מגרש, דאי עם גמר מיתה מגרש, א"כ הוי גט, ע"ש. ותמוה לי לשיטת הפוסקים דגוסס אינו יכול לגרש ולא להקנות, עיין בקידושין דף ע"ט ע"כ בתוס'

והרא"ש שם, א"כ בגמר מיתה א"י לגרש, דהא בשעה שהגט יחול אינו ראוי לגרש, ולא מוכח מירי, וצ"ע.

ונלע"ד להביא ראי' רגוסס א"י לגרש מסוגיא דקידושין דף ס' ע"ב בתוס' סוף ר"ה אבל דכ"ע וכו', שהקשו דלמא כ"ע ס"ל לי ואפילו ליורשיי, ובהא פליגי דת"ק סבר לכשתתן, ע"ש דתירוצם רחוק. ולשיטת הפוסקים רגוסס אינו יכול לגרש, רווחא מילתא, דסתמא קתני נתנה לו מגורשת, דמשמע רכל שנתנה לו בחיי' אפילו שעה א' קודם למיתה מגורשת, והרי באותו שעה א"י לגרש, אע"כ דטעמא דת"ק דעל מנת כאומר מעכשיו ולא נתנה לו, דאינה מגורשת, דלי ולא ליורשיי, וק"ל.

ח) נישין דף מ"ט ע"ב. אמר רבא ת"ש וכו' אילימא מיתמי וכו'. תמוה לי לרבא לשיטתי' רסבר שם דף נ' דהא דמיתומים הוא בזיבורית היינו כיון דבע"ה דינו רין תורה בזיבורית וגבי יתמי אוקמי אדאורייתא, וע' בתוס' שם דס"ל לרבא שיעבורא ראורייתא, וא"כ בכתובה דינו מדאורייתא בעידית, והא דמיני' דירי' בזיבורית לרבנן ולר"מ בבינונית, ע"כ כמ"ש התוס' במתניתין דתקנת חכמים היא שלא תקניטנו לגרשה לגבות ממנו עירית, ע"ש, וע"כ הא דכתובה מיתומים בזיבוריות, אף דלענין גביית האלמנה ל"ש האי חששא, מ"מ לא עריפי יתומים מן הבעל גופי', כיון דבגרושה גובה רק בזיבורית, ונסתלק השיעבוד מעירית ומבינונית, ממילא גם מיתומים גובה רק מזיבורית, וזהו מספיק לרבנן, אבל לר"מ דמיני' דירי' בבינונית, מהיכי תיתי לומר דמיתומים מזיבורית, הא כיון דכתובה דינו מד"ת בעידית, וגם ס"ל לרבא שיעבורא ד"ת, ממילא מד"ת כתובה מיתומים בעידית, וכיון דמיני' דירי' אוקמי ארינא לגבות בבינונית, מהיכי תיתי יגרע כח היתומים לגבות בזיבורית, וצלע"ג²).

ט) שבת דף צ"ט ע"ב בגמ'. או דילמא כיון דלא אפשר דלא מירלי פורתא וכו'. קשה לי דמה בכך, הא מיר כשנח על הרף על גבי יתירות אף אי מירלי קצת החפץ, מ"מ הא הוי תוך ג' להרף והוי לבור והוי כמונח על הרף, וצ"ע.

(2) קושיא זו נדפסה כבר בחידושי עמ"ס גיטין, אך בשינוי לשון.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

גליון שו"ת שיבת ציון

מהגאון מוה"ר דוד דייטש אבד"ק עיר חרש זצ"ל⁽¹⁾

בשו"ת שיבת ציון סי' ב', ומה שכתב מעלתו נ"י ריותר ה' לי לומר דשביעית קילא טפי מערלה שהיא רק בעשה משא"כ ערלה שהוא בלאו. אהובי ש"ב ידידי נ"י, אני לא מצאתי פירכא כזו בש"ס, רק שפריך שכן ענש כרת, זהו פירכא, שהוא בעונש כרת או מיתה, אבל לפרוך חומרות מאיסור לאו נגד עשה לא מצינו. נ.ב. עיי' תוס' מס' יבמות דף ע"ז ע"ב ד"ה שכן, שכתבו דהוי מצי למימר מה להצר שכן לאו.

סי' ע"י. ע"ד אשר השיב מעל' על מה שכתבתי בהגהותי בנו"ב מה"ת חאהע"ז סי' י"א, לתריץ דעת בה"ג שמחלק בין לאוסרה על בעלה לדיני נפשות, דלאוסרה על בעלה יש לה חזקת היתר לבעלה, משא"כ לגמור דינה להריגה. וע"ז השיב כ' מעל' רגם בדיני נפשות יש לה חזקה שלא נתחייבה מיתה כמ"ש אאמ"ו הגאון זצ"ל בצל"ח למס' פסחים. טרם כל אנדר כי קושיא זו לא עלי סוברת והולכת, ולמה לא הקשה כן על סוגיא דמס' קידושין דף פ"ו ע"א דאמר ר"י סוקלין על החזקה ואין שורפין תרומה על החזקה, וטעמו מבואר שם בסוגיא, דנבי תרומה אוקמינן חזקה נגד חזקה, ריש להעיסה חזקת טהרה, ולפי דברי אאמ"ו הגאון זצ"ל מאי נשתנה שריפת תרומה מריני נפשות ולמה סוקלין על החזקה הלא יש להנידונית חזקה שלא נתחייבה מיתה עד עתה.

נ.ב. ובזה הסברה מיושב מה שהקשו תוס' מס' חולין דף י"א ד"ה אתיא מפרה, אבל לקמן דיליף מעדים זוממין קשה. ולהנ"ל ניחא, רגם בעדים זוממין איכא חזקה כנגדה דמוקמינן העדים אחזקתייהו שהרי עד עכשיו לא נתחייבו מיתה⁽²⁾. ומה שהקשה המחבר מסוגיא דקידושין דסוקלין על החזקה, נראה דשאני חזקת קרובים דגלי קרא ראזלינן בתרא אף דאיכא חזקה כנגדה כמ"ש הרמב"ם פ"א הל' איסורי ביאה וזה לשונו, וראי' לדין מה שדנה תורה למכה אביו ומניין לנו שזה אביו אלא בחזקה, הרי דגלי קרא דניזיל בתר חזקת קרובים ושביקנן אידך חזקה חזקת הנידון שלא נתחייב מיתה עד עכשיו, אבל במקום דלא גלי קרא [שייך] גם סברה הנ"ל, ועיי' תוס' כתובות דף י"ט שאין כל החזקות שוות.

שם, בא"ד. אמנם כגוף סברת אאמ"ו אף שאין משיבין את הארי יש להקחות בו, דלא מצינו בש"ס דין חזקה דרך שלילה וכל חזקות הם דרך חיוב וכו'. נ.ב. ונראה לי רסברת הנכ"י הוא כעין חזקת כשרות, ומצינו מומר לדבר קל אינה מומר לאיסור חמור, א"כ חזקת כשרות כיון שעברה שום איסור אין כאן חזקת כשרות, אבל עדיין יש כאן חזקה שלא עברה איסור שחייב מיתה.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונט' מ"ג עמוד י"ז. — הגהות הללו הועתקו מכת"ק בגליון שו"ת שיבת ציון (פראג תקפ"ז) המונח ברשות ידידנו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה אברהם יעקב ריענער נ"י. זכרה לו אלקי לטובה.
(2) כן כתב גם בספרו אותה דוד בחידושי למס' חולין דף י"א.

בדיני גיטין

מהגאון מוה"ר חיים צבי מאנהיימער אבד"ק אונגוואר זצ"ל⁽¹⁾

בעזה"י. פה אונגוואר אור ליום ד', ר' כסליו תרל"ג לפ"ק.

שלום רב, לאור נערב, הוא ניהו ידידי הרבני המופלג חכם הכולל, אין גומרין עליו את ההלל, כמו"ה יעקב פערלבורא היושב בעיר הערמאנשטאט יע"א.

מכתבו הגיעני ואם אמנם אין דרכי לשמוע קולי חוצות ולהורות בדינים במקום אשר אינני לא רב ולא חבר, מ"מ לא מנעתי מלהשיבו אולי יהי' לאפרושי מאיסורא, חייב כל אדם לעשות בכל מה שביכולתו. ואען ואומר, אודות הגט שסידר רב אחד (לא נורע לי מי הוא), להבעל אברהם בן יהודה לגרש בו אשתו בילה בת שמואל בעיר הערמאנשטאט אשר מעולם לא סידרו גט בעיר הערמאנשטאט, ואין עליהם שום התרת חכמים כי העיר יש לה שמות שונות, דהיינו הערמאנשטאט, ובלשון הגר סעבן, נאדי סעבן, וברומאניש, סעבי, סעני, כי תושבי' שני חלקים רומאניש, וגם הנהר יש לה שמות שונות, סעבן, סעני. והרב הנ"ל לא עשה על זה שו"ת, וכ' בגט דק הערמאנשטאט דמתקריא סעבן. ועל הנהר רק סעבן.

הן אמת שכשו"ת נוב"י חאה"ע סי' כ"ו גדר בעד רבני זמנו שלא לכתוב גט בעיר שלא הוחזקו לסדר גיטין, מ"מ כבר כ' מורי הגאון בחתם סופר חלק ב' מאה"ע סי' ל"ו דאין לחוש לזה רק בעיר שישבו בה כבר רבנים מכמה שנים ולא נשמע שסדרו גט, א"כ מסתמא הי' להם ספק, ואנחנו לא נדע מה לנו בדורות האחרונים לחדש חדשים, אבל עיר שנתיישבה מחדש, אין להמציא ספיקות, ולא אלמן ישראל עי"ש, אבל מ"מ אין לשום רב להגיס בהוראה לכתוב גט בעיר חדשה עפ"י דעתו בלבד, רק צריך לשאול פא"פ או ע"י שו"ת לרבנים מובהקים הסמוכים והמה יוציאו כנוגה משפטו כדת מה לעשות בכתובת הגט, ועפ"י יתפרסם הדבר. ופוק חזי הגאון מהר"ם א"ש בתשו' פנים מאירות חלק א' כשרצה לסדר גט בעיר פרוסטיץ שאל הרב הגאון דמדינה ולגאון בעל שב יעקב ומהם יצא הוראה⁽²⁾, והגאון בעל בית אפרים בספרו טיב גיטין טרח ויגע לקבץ כל הדברים, אבל לדון יחיד, ובפרט בעיר שיש לה כמה שמות, וצריך דרישה וחקירה איזה שם הוא העיקר ואיזה הוא בלשון דמתקריא, וגם אי צריך לכתוב כל שמות,

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונט' ע"ד עמוד י"ז. — תשובה זו הועתקה מכת"ק המונח באוצרו הטוב של ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפורסם מו"ה שאול הוטנער ע"ד מאנטווערפן. יברכהו ד' בעזו ותעצומות.

(2) התשובות נדפסו בשו"ת פנים מאירות ח"א סי' י"ח כ"ב, ושם מבואר שהתייעץ עם הגאון מוה"ר גבריאל עשקעליס אבד"ק ניקלשבורג והמדינה, ועם הגאון מוה"ר אברהם ברודא ריש מתיבתא בפראג, יעו"ש.

את הכל צ"ע וצריך בירור עפ"י רבנים מובהקים ויקבע הלכה לדורות. וא"כ מי שרן יחירי בלי הסכמת רבנים ואחר חקירה ודרישה היטב, הוא גסות רוח וקל הדעת.

והנה יען כי לא כ' מי הוא המסדר הגמ, אולי הוא מרבנים מובהקים יראים, אנו מחויבין למשוכי נפשי ולדון אותו לכף זכות שבודאי עשה כרת ויש לו הסכמה מאיזה רבנים, וא"כ לא אוכל לדבר עד שאשמע מה בפיהם ומעמם ונימוקם למה צוה לכתוב כך, אמנם אם המסדר הוא מכת רבנים חדשים אשר לא שאבו תורתם מבאר מים חיים רק קראו סדר הגמ כקורא איזה תחינה, וודאי אין להפך בזכותם, ובלא"ה הני רבנים אינם יודעים כשיב גיטין, ואיכא למיחש לכמה פסולים, ע"כ אודות זה לא ארבר עד שאשמע מי הוא המסדר ומה טעמו ונימוקו שכתב כן.

אולם מה שכ' עור דהאשה המתגרשת היתה בימי קטנות בילה רחל, ואח"כ לא קראה לה רק בילה, ושוב לא נקראת כפי כל רק בעטמי, או בעטמא, והמסדר לא כ' בגמ רק בילה, זו וודאי שלא כהוגן, ועיי' בשו"ת ח"ס חלק אה"ע ב' סי' ל"ח בשם לביאה המכונה לעני, דאם כ' שם לביאה בלבד פסול, וא"כ אם כן הוא, ווראי הגמ פסול. וגם לא ידעתי למה כתב בילה בח"א לבסוף, הרי מבואר בשמות הגיטין דיש לכתוב בילא באל"ף, ואף שבכה"ג כשר בריעבד, מ"מ לא ידעתי מה לו לצרה הזאת, ולא לכתוב כראוי, ואין לומר רחותמת עצמה כן, כיון דכ' מעלתו שהבעל והאשה לא ידעו כלל ששמה בילה רק בשם בעטמא, וא"כ פשיטא דאינה חותמת כך, וא"כ הי' לו לכתוב בילא המכונה בעטמי או בעטמא. וא"כ פשיטא דמשום זה הגמ פסול, אם כן הוא המעשה כמו שכתב, וזה מורה שהמסדר אינו כפי כשיב גיטין, או שהוא מקלי דעת, וא"כ פשיטא דיש לחוש עוד לשאר פסולים. ומ"ש עור דהגמ לא נמסר ביום הכתיבה וחתימה רק ביום שלאחריו, הנה כבר ראה מעלתו בש"ע אה"ע סי' קכ"ז דאין לגמ זה תקנה רק לגרש ע"י שליח, ולהרמ"א שכ' דנהגין לכתוב גט אחר עי"ש, אולם בריעבד אם כבר נמסר הגמ אינו מבואר בש"ע, ודעת הרמב"ם ורמב"ן דכשר, ובש"ע אינו מבואר. ועיי' שו"ת תומת ישרים סי' ל"ו ובבית מאיר ובשו"ת ריח שדה והרבדים עתיקין. מ"מ כ"ז אם הי' שעת הרחק למסור הגמ, אבל כאן לא ידעתי אם הוא שעת הדחק, והמסדר עשה להתחילה שלא כהוגן נגד המבואר בש"ע להדיא, וא"כ זה ג"כ מורה שלא ידע כשיב גיטין כלום.

והנה מה שכתב עור שהבעל זה (יחד) [נתייחד] עם אשתו המתגרשת לאחר הגירושין בפני עדים כמו שלש שעות, ובצאתו ממנה אמר לפני עדים ששאלו למה עשה כן, השיב בל"א ווארום דען ניכט, זיא איזט, אונד ווארד נאך מיין ווייב זיין, הנה זה מבואר להדיא בש"ע אה"ע סי' קמ"ט סעי' ב' דהן הן עדי יחוד והן עדי ביאה והיא ספק מקורשת, עיי"ש, אך כל זה אם ראו הוא והיא העדים, רי"ל דבעלה לשם קידושין, אבל אי לא ידעו מתחילה כשנתייחד עמה שעדים דאו זה, אע"ג שעדים ראו, אין חוששין לקידושין, כמבואר היטב שם בש"ע וכן בס"י קמ"ח עיי"ש היטב.

ומעתה הררא לדינא, אם הוא והיא ידעו שעדים דאו כשנתייחדו הדרי אזי לית ריין דהיא ספק מקורשת ואסורה להנשא לאחר אף אם הי' מתגרשת בגט כשר. ואף שבמקום אחר כתבתי שכזה"ז שרבו עזי פנים וחצופים בעו"ה, ובפרט שבווראי לא טבלה לנרתה, וא"כ בענין זה אין לומר חזקה אין אדם עושה בעילת זנות, כיון רעל איסור כרת לא חס, וודאי על בעילת זנות לא חס, ולא בעל לשם קידושין, וקלקולה היא תיקונה, מ"מ עכ"פ מירי ספק לא נפקא והיא ספק מקורשת ואסורה להנשא. אמנם אם היא והוא לא ידעו שעדים ראו שנתייחדו הדרי, אזי מחשש זה אין כאן ספק קידושין, אם היתה מגורשת וודאי. מ"מ אני אומר בטח, שכל זמן שלא יברר הרב המסדר טעמו ונימוקו למה סירר הגט בעיר הערמאנשטאט, או יש לו הסכמת רבנים על זה, ולמה לא כתב שמה בעטמי בתוך הגט, וגם למה לא כתב גט אחר כשלא יכול ליתן הגט ביום הכתיבה, אשה זו אסורה להנשא לאיש אחר. ואם אראה טעמא ונימוקו של הרב המסדר, אז אתבונן אם יש ממש בדבריו עכ"פ להכשיר הגט בדיעבד, אבל כל זמן שלא יעשה כזאת, אשה זו אסורה להתנסבא ער ריגורשה בעלה בגט כשר ע"י מסדר הבקי בטיב גיטין, זה הנלע"ר להלכה ולמעשה בלי שום ראי' ופלפול, כי הרברים מבוארים וא"צ ראי' כלל.

ויהי' לו חיים ושלוש כאוות נפשו ונפש ידירו,

הק' חיים צבי הירש מאנהיימער חונה פה הנ"ל

והנה אשתקד כתבתי לכם למה אתם כצאן בלא רועה נאמן ולא תקבלו רב מובהק ומוסמך, הלא לא אלמן ישראל, ולא שמעתם עדיין לקולי, והנה כעת אתם רואים כי הדבר נחוץ לקהלה נאה להיות להם רב בקי בטיב גיטין ומוסמך בהוראה, ולא ידעתי למה אתם עצלים בדבר נחוץ כזה.

פני' דחופה!

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם
במוקדם האפשרי בלי שום שהיות.

ב' תשובות בדיני שמות גיטין

מהגאון מוה"ר פסח זינגער אבר"ק פאלאטא זצ"ל⁽¹⁾

בעזה"י. יום א' שלח, מושל בארם צדיק, מושל יראת אלקים (תרכ"ט) לפ"ק פאלאטא יע"א.

אשר שמות בארץ שם, רשומים באבני נזר פתוחי חותם, יצוה ברכתו לרבינו הגאון המפורסם, ולורעו איש ואיש למשפחותם, ה"ה אמו"ר חכם חרשים, רועה צאן קרשים, גאון הגאונים, כולם על רנלו חונים, רשכבה"ג, מופת דורנו, פאר זמננו, צדיק בן צדיק קדוש יאמר לו כקשת"ה מו"ה אברהם שמואל בנימין נ"י סופר⁽²⁾ אב"ד ור"מ דק"ק פ"ב המעטירה יע"א וגלילות מדינת מלכותנו יע"א.

יחי אדוני הגאון נ"י.

הן לצדק ימלוך מלך, קרוב לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת, גם אנכי בחסדי רבינו נ"י אבטח שלא ישיב פני ריקם בהתחנני בעד בני הבכור שי' אשר זכה בחורף העבר לקבל ברכת רבינו נ"י, והגיע קצת לשנת עשרים, ומגמת נפשי להצילו ממשפט הצבא בעזה"י, והנה יש בידו כתב תעודה מהגאב"ד ק' קאראל נ"י, אבל שרי הככר אומרים כי עפ"י הדת והדין אין להשגיח כ"א על תעודת רבינו הגאון נ"י, ועתה נפשי בשאלתי להמציאני חנם ולעשות עמדי אות לטובה, אף שלא זכה בני שי' לצקת מים ע"י הד"ג נ"י, להכנס אתנו לפנים משוה"ד ולתת הסכמה לסהדותא של הגאון הנ"ל, והרני שולח כמוסגר כתב הנ"ל וגם רושם, והשי"ת הטוב והמטיב, ברכות השנים משמים יטיף, להרבות לו שמחות לאריכות ימים, ולהגדיל שמו דורות עולמים, יען אשר שמע ברחמיו כי טוב, תפלה לעני כי יעטוף.

עברו המשתחוה מול הד"ג נ"י ומנשק כפים בהכנה לשרתו כל עת ורגע כאשר יצוה,

הק' פסח זינגער מברודא

בעזה"י. ומדי דברי לא אחרל להציע שאלה א' קטנה, וגדולה היא אצלי, יורנו רבינו הגאון נ"י דעתו הרחבה היכן נוטה. — עובדא בא לפני, אשה

(1) נולד בעיר אונגאריש-בראד בשנת תקע"ו לפ"ק לאביו מוה"ר אברהם זינגער. כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו של הגאון מוה"ד אהרן יוסף שמואל הלוי אבר"ק טרענשין. בשנת תר"ו לפ"ק נתקבל לאבר"ק פאלאטא, ובשנת תרל"א נתמנה לאבר"ק קירכדארף. נרפס ממנו חירושים הנקובים בשם נקודות פ"ז שנרפסו בראש ספר תורת יחזקאל (פאקש תרנ"ט), וגם ישנם תשובות אליו בשו"ת מהר"ם שיק. נלב"ע בעדב חג הפסח שנת תרנ"ח לפ"ק. — ב' תשובות הללו הגיעו אלינו מגניו ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפואר מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנטווערפען. כך ר' חילו ופועל דייו תרצה.

(2) הוא הגאון בעל כתב סופר זצ"ל.

המתגרשת ושמה מרים בת משיל והיא מכפר א' בגליל שלי, ואבי' שביק חיים להד"ג נ", והיותי דן מנפשי' שיכתב בגט סתם בת משה, כפי המובא בטיב גיטין של הגאון מהרז"מ בביאורו לב"ש אות מ' ס"ק כ"ב, וחולק על הגהות מה"ר שלומציא, משום שאינו דומה ליצחק אייזיק ריש לו שמות לשון הקודש אחרים, משא"כ משה מושל דא"צ המכונה. אמנם אח"כ כשחקרתי ושאלתי פי המגרש, אמר לי כשעשו מי שברך לאשתו ה' אומרים מרים בת משלם, ועתה אם דברי הגאון מהרז"מ ז"ל כנים, ע"כ צ"ל דזה הוי קריאה בטעות כאשר שנוהגים לעשות בכפרים שאין שם ל"ת [= לומדי תורת], והי' נראה לעשות כמש"כ המהרש"ל ז"ל ביש"ש גיטין, בשם הנקרא איצל, ואמר שעיקר שמו אצל, הנמצא בדברי הימים, וכ' יען שסתם איצל יוצא מיצחק, וכיון שאפשר שהוא מחזיק עצמו בטעות, ולכך הסכים שיכתבו איצל בלי שם עיקר כלל, וא"כ גם בנ"ד ה' ראוי לכתב מושל גרידא בלי עיקר השם.

אמנם ראיתי בס' בריכת המים להגאון מהר"מ בר"י ז"ל, שכ' לחלק בין איצל שאינו בזמנו ואצל דהוי בזמנו, משא"כ בשם הנוהג אז, אין כותבין אלא עיקר השם שמחזיק עצמו בו אף שלא עפ"י אבותיו, דכשהוא בקבלה, אז פשיטא שכ' היש"ש בעצמו שכותבים גם שם אצל סתם, והיינו עפ"י מהרש"ל ז"ל, והוא בעצמו סובר שאף בקריאה בטעות לעולם יש לכתוב עיקר השם, וממילא ה' בנ"ד מה"ד לכתוב משלם סתם, אכן מי יכנים ראשו בין ההרים, שלדעת מהרש"ל ז"ל כל שבטעות אין לכתוב עיקר השם, ולדעת מהרז"מ ז"ל פשיטא דמושיל ל"ה מכונה למשולם אלא למשה.

אח"כ מצאתי לרבינו מר אביו הגאון בעל חת"ס זצ"ל בשו"ת לאה"ע ח"ב סי' כ"א-כ"ב בשם זימל שיש לכתוב נפתלי דמתקרי זימל, ומספק יתנו עוד גט אחר וכו', וא"כ בנ"ד צ"ע האין לכתוב, דלכאורה למדתי מרברי רבינו בעל חת"ס זצ"ל דרוקא בשם זימל החליט כך, שאין נזכר שם הקודש שלו, משא"כ בשם מישל רשם הקודש ע"כ משה לדעת מהרז"מ זצ"ל, ולפ"ז ה' צריך לכתוב משה המכונה מישל דמתקרי משלם, ולדעת היש"מ ה' צריך לכתוב מישל סתם, ולדעת בריכת המים ה' צריך לכתוב משלם סתם, או אם מדמינן לזימל ה' צ"ל משלם דמתקרי מישל, או דצריך לכתוב ב' גיטין, וגם בזה צ"ע אי' יוצאים ידי ספק, דבעי ע"כ ג' או ד' גיטין. לכן אחלה פני הד"ג רבינו ימחול אלה פעמים להאיר עיני התוה"ק להחליט משפט הכתיבה, והשי"ת ישפוט שלום לגופו ולתורתו עד בלי די.

כא"נ עבדו,

הנ"ל

בעזה"י.

המביא גואל לקץ הימין, יצוה ברכות כ"ט על ראשך בני הרב הגה"צ
החרוף כקשת"ה מו"ה בנימין נ"י אברק"ק מיקלאש ואנפי' יע"א.

בנרון פרץ המכונה פיליפ, נשאת ונתת באמונה להעלות כל הרעות מה
שנראה לעיניך. הנה קשה להחליט בענין כזה אשר הגאון בעל דברי חיים העלה
בשם יוזעפ לכתוב ב' גיטין, א' יוזפ, וא' יוזפא. והנה בשו"ת כ"ס על או"ח סי'
ל"ג כ' לאחיו מו"ה יוזעפא בפ"א, ובוודאי החליט כן אביו מרן בעל ח"ס זצ"ל.
וראייתי בדברריך לחלק בין יוזעפ לפיליפ, בשביל שבוזפ אין בין ז' לפ' שום
תנועה, משא"כ בפיליפ. — אהו' בני עיין היטב ביש"ש ותמצא יוזפא כיו"ד
אחר הו', ואפ"ה נקט הוספת הא' לפ'. ויש לתמוה שבשם גאטליף, אצלו
החתימה בפ' פשוטה. והנה מכאן יש להביא רא' לחלק בין שם יוזפא, שנמצא
בתורה וגם בלשון המון עם, בפ' פשוטה רפוי', ולכן צריך להרגיש בפ' כפופה,
ומשום דאין לחתום בה המלה צריך להוסיף א', משא"כ בגאטלליב או כותבים
גאטליף. והנה מה שראו לחתום בפ', אף שדרך הלשון בב', ו"ל דראו כן לחלק בין
גוטליב לגאטליף בב' שנויים, בא' תחת הו', וגם פ' תחת הב', להרגיש השנוי
בדיבור בין בתנועה בהברה ראשונה, ובין בחלוף בומ"ף בהברה השני, ובלא"ה
העיר רבנו בעל תה"ד זצ"ל בפסקיו סי' קמ"ב, ק' תחת ג' במלת רוטענבורק, וכן
נהגו בניקלשפורק, פ' תחת ב', וק' תחת ג'.

והנה אהובי בני הלא כולם מסכימים שבענין שמות לוועזות יש להעריך דרך
הכתיבה בלע"ז, ועיי' תה"ד שם ובתשו' רבנו מהרמ"פ זצ"ל סי' ה' וי"א. מעתה
בנ"ד כיון שבלע"ז נכתב שם פיליפ בשני פ' כמו שהעלית החתימה, מעתה הי'
הדין נותן לכתוב פיליפ, ועיי' יצאת י"ח לכל הדיעות, אמנם ח"ו שרעתי כן
להחליטה, כ"א להלכה ולא למעשה, ואם תרצה להעלות הענין עוד לאיזה
מהגאונים, ואפשר שאני בעצמי בל"ג אכתוב להג' ממהאלאוויץ⁽³⁾ או להג'
משינאווא⁽⁴⁾ נ"י.

ובשם אביו, דעתי נוטה להשמיט המכונה עמוניאל, דכל דאיכא ספק בשם
האבא כבר החליטו רבותינו להשמיט, ובלא"ה יש לק' המכונה מענדל, ודי בזה.
ובהיותי בפאלאטא היינו נוהגין עפ"י מנהג קדמונים כשיטת ר"ת שלא לספח
ולהרכיב בלועזות, וכד' הרמב"ן זצ"ל. והשי"ת ינחני בדרך האמת, ואקצר למען
הריץ אליך תשובתי כפי המוקדם.

והנני בברכת שלום וחיים בלב מלא אהבה,

אביך, פ"ז

(3) הוא הגאון מוה"ר אהרן גרינבערג זצ"ל בעמח"ס דעת סופר.

(4) הוא הגה"ק מוה"ר יחזקאל שרגא הלברשטאם זצ"ל בעמח"ס דברי יחזקאל.

מכתב מכ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע¹

ב"ה. יום א' קרח תרל"ה לפ"ק צאנז.

החיים והשלום לכבוד ירידי ה"ה הרבני המופלג הנגיד החסיד וי"א
כש"ת מו"ה יעקב יוחנן נ"י ולה"ה הרבני המופלג הנגיד החסיד
כש"ת מו"ה יוסף נ"י פיש.

הנני לחלותכם בעד כבוד ירידינו הרב הצדיק בנש"ק כש"ת מו"ה יצחק נ"י
מזידיטשוב. הן ידוע לכם שפל מצבו ר"ל, שמוכרח תמיד להיות נד ומטולטל
לבקש מרפא לגפשת ב"ב וכו' מאנשי שלומינו, ועתה נוסף לו יגון על יגונו ר"ל,
שנפל עליו חוב הנשואין נכדו היתומה מבנו המנוח החסיד מו"ה צבי הירש
זלה"ה, ואין מי לעמוד ולהשגיח בעד היתומה, ומאוד נכמרו רחמי עליו, וגדל
הרחמנות אין לשער, ולכן יעצתי לשלוח את האברך המופלג החסיד המוכ"ז
מו"ה רפאל נ"י, ונא מאוד להמריח בעד נפש היקד הלז ולקבץ עבורו סך מסוים
שיהי' לכבוד ולתפארת, ולמסור להמוכ"ז, ואקוה כי זכות המצוה וזכות אבותיו
הקדושים נ"ע יגן בעדכם ותוושעו בכל משאלות לבכם לשוב ולישועה בכל
ענינים. מחמת כי ידעתי חיבת זרע קודש לכם, קצרתי, והי' שלו' רב.
דברי,

הק' חיים הלברשטאם

(1) מכתב הלז הגיע אלינו מאת נכדו של הרה"ח ר' יעקב יוחנן מקבל המכתב, ה"ה
הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה ליבוש לעפקאזויטש נ"י מסיגעיט. טוב עין הוא יבורך.
(מתיבת, "מחמת" והלאה, נכתב בעצם כתי"ק).

לשאלת רבים

יש להשיג אצלינו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו
המחיר הוא: עשרים דאללער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת
כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

בענין נרות המנורה

מהגה"צ מוה"ר פנחס טווערסקי אבד"ק אוסטילא הי"ד⁽¹⁾

ליל שמיני דחנוכה תרפ"ה.

באו"ח הל' חנוכה סי' תרע"א סעיף ז' איתא, ובבית הכנסת מניחו בכותל דרום, „כנרות המנורה“ (כן גירסת הבאר הגולה) ומסדרן ממזרח למערב. והמ"א מביא שיש מסדרין מצפון לדרום, וכן דעת הרמב"ם. וכתב המחצית השקל שזה תלוי בפלוגתא רבי ור"א בר"ש במנחות (דף צ"ח ע"ב) בנרות המנורה דבמקדש איך היו מונחים, וז"ל הגמ', ת"ר מזרח ומערב היו מונחים דברי רבי, רבי אלעזר בר' שמעון אומר צפון ודרום היו מונחים, מ"ט דרבי, גמר ממנורה, מה מנורה מזרח ומערב אף הני נמי מזרח ומערב, ומנורה גופא מנלן, מדכתיב בנר מערבי יערוך אותו אהרן וגו' לפני ד' מכלל דכולהו לאו לפני ד', ואי ס"ד צפון ודרום כולו נמי לפני ד' נינהו, ור"א בר"ש גמר מארון, מה ארון צפון ודרום אף הני נמי צפון ודרום, ומאי דכתיב יערוך אותו"ו לפני ד', ר"ל דמשמע רק אחד לפני ד', דמצדד להו אצדודי, ופירש"י, שפי הפתילה של נר אמצעי נוטה כלפי מערב ושלשה הפתילות בדרום ושלשה הפתילות בצפון מצדדות פיהן כלפי נר האמצעי, ולפ"ז הפסוק יערוך אותו קאי על נר האמצעי. נמצא דנרות חנוכה שהם כנגד נרות המנורה תלוי בזה הפלוגתא, דהמחבר וסייעתו סוברים כרבי דמנורה של מקדש מזרח ומערב היו מונחים וצריכים להניחו ממזרח למערב, והיש מסדרין סוברים כר"א בר"ש דנרות המנורה שבמקדש מצפון לדרום היו מונחים.

ואף דלכאורה קשה על פסק הרמב"ם שהכריע כר"א בר"ש, הרי הלכה כדברי מחביריו. על זה כבר תי' הגאון מוה"ר יעקב מעמרין שהרמב"ם סובר כהירושלמי דמתני הפלוגתא להיפך, שרבי סובר מצפון לדרום ור"א בר"ש סובר ממזרח למערב, ממילא לפי הירושלמי פסק שפיר הרמב"ם כרבי. אבל באמת עוד נשאר לנו להבין, הלא הפסוק יערוך אותו עומד לנגדו, ומה שתירץ הגמרא דמצדד להו אצדודי, הוא דוחק, דהלא סוף כל סוף כל הנרות המה לפני ד' אם מצפון לדרום היו מונחים.

ונקדים ליישב קו' הגאון המפורסם בעמח"ס מנחת חינוך שהקשה על הרמב"ם פ"ח מהל' ביאת מקדש ה"ז שכתב וז"ל, וכן הדלקת הנרות כשרה בזרים לפיכך אם הטיב הכהן הנרות והוציאן לחוץ מותר לזר להדליקן. והקשה הגמ"ח מהתו"כ פ' אמור על הפסוק יערוך את הנרות לפני ד', שלא יתקן מבחוץ

(1) נולד בשנת תר"מ לפ"ק לאביו הנה"צ מוה"ר מרדכי טווערסקי מראחמיסטיטווקא זצ"ל, בשנת תר"ם לפ"ק נשא את בתו של הנה"ק מוה"ר ישכר רוב רוקח אבד"ק בעלו זצ"ל ונתיישב שמה. בשנת תרפ"ז לפ"ק נתמנה לאבד"ק אוסטילא. בשנת תרצ"ב לפ"ק נתיישב בעיר פרעמיסלא, וחסידים רבים נהדו אליו ליהנות ממנו עצה ותושי'. קצת מחירושיו נדפסו בקובצים שונים. בחורש אייר שנת תש"ג לפ"ק נהרג עקה"ש בניא ההריגה אשר בבעלזויץ. ר' ינקום רמו. — ר"ת הללו הועתקו מכת"י אחר השומעים.

ויכנים לפנים, הרי בפירוש שהתו"כ סובר שאסור לדליק הנרות מבחוץ, ע"כ. וכשאני לעצמי מאוד אתפלא על קושייתו, דמי הכריחו לומר שכוונת התו"כ במלת מתקן, שר"ל לא ירליק, הלא יותר טוב לומר הכוונה שלא יתקן, דהיינו שלא ייטיב את הנרות, וכן גם הלשון תיקון מורה יותר על הקישוט וההטבה, כמו שפירש"י עה"כ כי שבת הנח (בראשית ו', ב'), שבת כתיב חסר, מטיבין אותה מקושטת לחופה, הרי דהטבה היא לשון קישוט ותיקון, וכן בכמה מקומות מבואר שהטבה היא לשון קישוט ותיקון, ויוכל להיות שגם התו"כ סובר כהרמב"ם שהדלקה יכולה להיות מבחוץ, רק ההטבה צריכה להיות מבפנים, ורבותא קמ"ל, דאף שהטבה צריכה להיות בשהי' מרובה לנקות את הקנים ולתקן את הפתילות ולהעריכן היטב, ובפנים כל מה שיכולין למעט צריכין למעט, ואסור לשהות שם אף שהי' מועטת שאינה צריכה, אשמעינן קרא דעכ"ז צריך להיות ההטבה דוקא לפני ד'.

דהנה כתב בעל הפלאה בס' פנים יפות (פ' אמור) עה"כ ביום השבת ביום השבת יערכנו לפני ד' תמיד, ומדייק מה דכתיב ב' פעמים ביום השבת, וגם מלת יערכנו שמשמע הכהן העוסק בעבודת היום ואין כהן אחר העוזר בסידור הסדרים, וגם מדייק מלת לפני ד'. ופי' שם עם המבואר במשנה מנחות (דף צ"ט ע"ב) ארבעה כהנים נכנסים שנים בידם שני סדרים ושנים בידם שני בויכין, והטעם שהיו צריכים ב' כהנים לשני סדרים ולא הספיקו באחד, מפני שצריכין לשאת אותן ולסדרן ביד ימין, ואם ה' נעשה בכהן אחד ה' מוכרח לשאת ולשמש ביד שמאלו ג"כ וזה אינו רשאי, לכן היו צריכים לב' כהנים, וכל זה ה' יכול להיות בשבתות של כל השנה שהעבודה מותרת בכל הכהנים, אבל כשחל יוהכ"פ בשבת, שע"פ רוב הדעות כל עבודות אותו היום דוקא בכהן גדול אף העבודות שאינם של יוהכ"פ, וכן נפסק להלכה, ולא ה' לו עצה להיעזר מהכהנים האחרים שיביאו בידם הסדרים ולסדרם על השלחן, כי העבודה כשרה רק בו, מוכרח ה' הכה"ג לסדרן בעצמו, ולהביאן מבחוץ כבר מסודר, כי בב' ידים לא ה' יכול לסדר, כדי שלא לשמש ביד שמאלו, לכן מוכרח ה' לסדרן בעצמו בפנים לפני ד', ושם ה' יכול לסדרן ביד ימינו. וזה פי' הכתוב, ביום השבת ביום השבת, ר"ל כשיש שתי שבתות, היינו יוהכ"פ שחל בשבת אשר גם יוהכ"פ נקרא שבת שנא' בו שבת שבתון, או יערכנו, ר"ל הוא בעצמו ולא ע"י כהנים אחרים, לפני ד', ר"ל בפנים בהיכל, כי אינו יכול לסדרן בחוץ ולהביאן בפנים מפני יד שמאלו, עכת"ד. ולכאורה יקשה למה היו צריכים לב' כהנים בכל שבתות השנה, הלא ה' לו עצה לסדר בעצמו בפנים, אלא ודאי משום שה' צריכים לשהות הרבה בהיכל כדי לסדרן, כי העבודה הזאת היתה קשה לעשות בעצמו וצריכה להיות בשהי' מרובה, ובהיכל אף שהי' מועטת יתירה שהיא שלא לצורך אינו רשאי אם יש עצה לסדרן בחוץ. ולפי"ז הכא בהדלקת הנרות, ה' הס"ד להיפך, שהטבת הנרות שצריכה שהי' מרובה, היינו לנקות את הקנקן ולתקן את הפתילות ונתינת השמן, סד"א שלא יהא רשאים להטיב בפנים, לכן מביא התו"כ לימוד מן הפסוק יערוך את הנרות לפני ד', שההטבה והערכת הנרות צריכה להיות דוקא לפני ד', אבל

ההדלקה גם התו"כ יוכל לסבור שמותר להדליקן בחוץ, ומלות שלא יתקן בחוץ אינם כוללים ההדלקה ג"כ.

אך בלא זה אף לשיטתו של המנחת חינוך שהבין בהתו"כ שמלות שלא יתקן בחוץ כולל גם ההדלקה, אפ"ה אין קושיא מהתו"כ על הרמב"ם, כי התו"כ והרמב"ם הולכים בזה כל אחד לשיטתו, שהתו"כ סובר כרבי שנרות המנורה ממזרח למערב היו מונחים, וגם הפסוק יערוך אותו לפני ד' יעמוד לימינו בזה, דאם מצפון לדרום היו מונחים, כולו לפני ד' נינהו, דלעיל מינ' דורש את הפסוק להעלות נר תמיד שתהא נר המערבי דולק תדיר שממנו מתחיל וכו' נכנס ומצא שתי נרות מזרחיות דולקות וכו', ואי סובר התו"כ כר"א בר"ש שמצפון לדרום היו מונחים איך נפרנס רבריהם שאמרו שתי נרות מזרחיות, ואיך שייך לומר מזרחיות אם מצפון לדרום היו מונחים, וכמבואר בתוס' מנחות (דף צ"ט ע"ב) שגם המשנה דתמיד מוכרח להיות כרבי מהאי טעמא עיי"ש, ולפי שהתו"כ סובר כרבי, והלימוד הוא מן יערוך אותו לפני ד', לכן נשאר הפסוק יערוך את הנרות לפני ד' דפ' אמור לדרוש ממנו שלא יתקן מחוץ ויכניס, אבל הרמב"ם דס"ל כר"א בר"ש דנרות המנורה מצפון לדרום היו מונחים כמשמעות הפסוק יערוך את הנרות לפני ד' דמשמע כל הנרות לפני ד', ופסוק יערוך אותו דמצד צדודי, ולא נשאר להרמב"ם שום פסוק לדרוש ממנו שלא יתקן מבחוץ ויכניס, ולכן פוסק שמותר להוציא את הנרות לחוץ אחר ההטבה ולהדליקן בחוץ ולהכניסם אח"כ להיכל, כ"ז נראה לתרץ רברי הרמב"ם ולהצילו מקושיית הגאון בעל מנחת חינוך. והנה בפלוגתא הזאת יש לרמוז ולומר שנרות המנורה רומזים על אור התורה, שאסור להכניס לימודי החיצונות והקרמותיהן והנחתיהן הבריות לפנים, ר"ל עם לימודי התו"כ באמיתיות, וזה שדרש התו"כ מהפסוק יערוך את הנרות לפני ד', שלא יתקן מבחוץ, ר"ל שלא לתקן החיצוניות להכניסם לפנים להיכל ד', היינו ללימודי הקודש, כי אין שום שייכות וקשר להם עם לימודי תורתנו הקדושה, רק צריך להרחיק מפתח ביתם כמטחוי קשת, כי רבים חללים ועצומים הפילה רח"ל, ורבים מגדולי ישראל אשר עסקו בחכמות החיצוניות הללו נתפסו בהן ובדעותיהן, ולא ניצלו עכ"פ משמץ כל דהו מדעותיהן הכוזבות מחמת הלימוד והעיון בהם.

וזה הי' דעת הצרוקין שדרשו כי בענן אראה על הכפורת, שצריכין להדליק הקטורת בחוץ ולהכניסם לפנים, ורצו בזה להכניס לימודי חכמותיהן החיצוניות והקרמותיהן ללימוד תורה הקדושה, אבל אנחנו עם ישראל הקדושים מחוייבים להוציא מלבן של הצדוקים האפיקורסים הללו ולא להכניס החכמות ההן לבתי מדרשינו. ויעיין בזה בד"מ סימן רמ"ו שמביא שם תשובת הריב"ש באריכות בזה.

והנה זה לשון התו"כ בזה בפ' אחרי עה"פ ללכת בהם, שלא יהי' משאך נתנן אלא בהם, שלא תערב בהם דברים אחרים בעולם, שלא תאמר למדתי מות ישראל אלך ואלמוד חכמות אוה"ע, ת"ל ללכת בהם, וכן הוא אומר יהיו לדרך ואין לזרים אתך. הרי ששיטת התו"כ שאסור להכניס לימודי חול ולערב

אותם עם לימודי הקודש, וכן הוא העיקר כשיטתו. אך הרמב"ם שהי' כל כך אדוק באמונת ד' ובתורתו ונהג עצמו בקדושה ובטהרה ותורה כ"כ עד שכתב על עצמו שלא ביטל מימיו טבילת עזרא אף שהוא עצמו פסק שבטלו לטבילתא, לכן הלך בשח בדעתו ובאמונתו שלא ימשך אחר דעותיהן הכוזבות, וארדבה עוד עשה חיקור גדול הוא ספר המורה להרוס ולסתור בנינים ולשחת מבצרים וכתתם עד אשר דק לעפר ופיזרם לרוח, ולכן הוא סובר שמותר ללמוד דעותיהן כדי לידע מה להשיב עליהן ולהתנווכח עמהם ולהראות להם כחשם בפניהם, כי הוא לשיטתו אזיל. השי"ת יאר עינינו בתורתו בתורת אמת ונזכה להיות דבוק באור הנגזר בתורה שנתגלה באור החנוכה ונזכה לילך בשיטת התו"כ, וכן הוא העיקר כשיטה זו שלא להכניס ולערב לימודי חול עם לימודי הקודש, כי תורת ר' תמימה משיבת נפש.

כוס תנחומין

משתתפים אנו בצערם של ידידינו

הנה"ח מו"ה ארי' ליבוש שפריי נ"י

ולבניו האחים היקרים מו"ה חיים נ"י, מו"ה בן ציון נ"י, ומו"ה שלמה נ"י

ולדודיהם הרבני הנה"ח מו"ה משה צבי נ"י והנה"ח מו"ה זאב ירמיי' נ"י

למשפחת וואקסמאן

בהלקח מאתם אשת-אמם-אחותם ע"ה

* * *

הנה"ח מו"ה יהודה ליב גאטליעב נ"י מבני ברק

בהלקח מאתו אמו ע"ה

* * *

האחים היקרים

מו"ה אשר ראובן נ"י, ומו"ה אברהם יהושע נ"י

למשפחת פרנס

בהלקח מאתם אמם ע"ה

* * *

האברך היקר מו"ה משה פערלמוטער נ"י מבני ברק

בהלקח מאתו אביו ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

ואל יוסיפו לדאבה עוד, אמן.

המערכת

ברין זמן מילה לתינוק הנולד עש"ק ספק ביהשם"ש

משה חיים שמערלער

אב"ד רקהל מחזיקי הרת

ציריך יצ"ו

בס"ד. ט"ז תמוז תשמ"ט דאכוס יצ"ו.

לכבוד . . .

אשר שאלת ע"ד תינוק שנולד ביום השבת לפנות ערב, ונסתפק להם אם היה עדיין יום וראי או אולי היה כבר ביה"ש לרעת הגאונים, אם יכולים לצדר למולו ביום הח' בש"ק. והספק הוא, דאף שמבואר בב"ח או"ח סי' רס"א דאף אם נסתפק לו אם הוא ביה"ש אסור [והביאו המ"א שם להלכת], מ"מ לפי הטעם שכתב הפמ"ג שם בא"א סק"א רלא הוי ספק ספיקא [שמא הוי וראי יום ואפילו אי הוי ביה"ש שמא לא הוי לילה] רספק חסרון חכמה אינו נכנס כלל בגדר ספק, וכבר הוסיף שם בבית"ל וז"ל, משא"כ ביה"ש רהוא ספק לכל העולם, וא"כ כאן שנוסף לנו עוד ספק דילמא הלכה כר"ת דער נ' מילין ורביע אחרי השקיעה הוי עדיין וראי יום, הרי יש כאן מלכד הספק חסרון חכמה, עוד ס"ס שמא הלכה כר"ת, ואף לגאונים שמא ביה"ש הוי עוד יום, דגם ספק פלוגתא מצטרף לס"ס [ועוד עריך משאר ס"ס, עיין פמ"ג יו"ד סי' ק"י דיני ס"ס כ"ה]. ואף לטעם השני שכתב שם הכיה"ל, משום רהוי ס"ס משם אחד, מ"מ הבאת משו"ת אגרות משה ח"ד סי' מ"ג שכתב לצדר רהס"ס, שמא כר"ת וגם לגאונים שמא ביה"ש הוי יום, אף רהוי משם אחד, אולם כיון שהספק שמא כר"ת מתיר יותר, רהיינו עד נ' מילין ורביע, שפיר מיקרי ס"ס. ועוד הוסיף לחדש שם באנ"מ מסברא, רכיון שספק ביה"ש אם הוא יום או לילה, הוא ספק במציאות איך שהוא, רהא לא ידוע לשום איש, וספק בהנ' מילין ורביע הוא ספק רפלוגתא ררבוותא ררינא, יש להחשיב זה לס"ס, אף רספק פלוגתא ררבוותא נמצא שהוא ג"כ מאותו שם ספק, מאחר רלא מסיבה אחת אנו מספקים וכו' עיי"ש כל דבריו, [וצירף גם רעת הרמב"ם בפ"ג מאי"כ שגם משם אחר שרי], ושאלת אם יש לסמוך על הני צדדים ולמולו בשבת. והנה נחזי אנן. — הב"ח הוכיח דינו מרברי רש"י על המשנה שבת ל"ד. ספק חשיכה ספק אינו חשיכה וכו' ואין מדליקין את הנר, שכתב שם רש"י, כגון בין השמשות, עיי"ש בב"ח שהוסיף רהיינו הא דאמר רבא אתון רלא קים לכו בשיעורא דרבנן ארשימשא אריש דיקלא אתלו שרגא, וס"ל לב"ח דגם ברעעבר אין יכול להדליק אח"כ מי שאינו בקי בשיעורא דרבנן. [ולהלן נרייק בזה לשון הרמב"ם].

אולם נראה דרינו של הב"ח מבואר ברי"ף ורא"ש ורבינו יונה, וגם מבואר שם דגם כשאינו משום חסרון חכמה אינו מצטרף לס"ס.

רהנה בשבת שם פליגי רבה ורב יוסף אם משתשקע חמה כל זמן שפני מזרח מארמין אי הוי עוד וראי יום או כבר הוי ביה"ש, ופסק רהי"ף שם רספק איסורא

לחומרא, ועוד דרבה ורב יוסף הילכתא כרבה, והביא הרא"ש שם שרבינו יונה כתב דזו אינה ראייה דהא דקיי"ל הלכה כרבה היינו היכא דפליגי בסברות נפשיות וכו' אבל הכא מפי השמועה הם חלוקים רתרווייהו אמרו מפי רב יהודה אלא עברין לחומרא וכו', עיי"ש ברא"ש.

הרי רס"ל גם לר"ף [בטעם ראשון] וגם לרבינו יונה דלא מיקרי ס"ס גם היכא דהוי ספק פלוגתא, דהרי יש כאן שני ספיקות, שמא הלכה כרב יוסף [דהוי ודאי יום], וגם לרבה שמא ביה"ש הוי יום, הרי מבואר לנו כדעת הב"ח, וע"כ בטעם השני שכתב בביה"ל משום דשני הספקות הם משם אחד, ספק יום ספק לילה. [והטעם שכתב הפמ"ג משום דהוי ספק חסרון חכמה, בין כך לא אתי ככו"ע, דהרי רעת המשאת בנימין שהביא הש"ך ביו"ד סי' נ"ה סק"ד, דלענין ס"ס לא איכפת במה שהוא חסרון ידיעה, ועיין בפמ"ג סי' ק"י בדנין ס"ס אות ל"ר]. והנה בספק הפלוגתא של רבה ורב יוסף, הרי הספק שמא ביה"ש הוי יום, מתיר יותר, דהיינו עד צאת הכוכבים, משא"כ הספק שמא הלכה כרב יוסף, אינו מתיר אלא כל זמן שפני מזרח מאדימין, וא"כ לפי הצד של סברת האג"מ הוי צריכים להצטרף לס"ס, וא"כ מרפסק הרי"ף [בטעם ראשון] ורבינו יונה לחומרא, אלמא דלא ס"ל חירושו זה של האג"מ, וגם בכה"ג הוי משם אחד.

וכ"ת דהספק שמא ביה"ש הוי יום, אינו ספק אחד כולל על כל זמן ביה"ש, [שהרי אף שרגע זה הוי יום, הרגע שלאחריו יכול להיות לילה], אלא על כל רגע ורגע ממנו הוי ספק לעצמו שמא הוא יום [מתחלת ביה"ש עד עכשיו], באופן שאין הספק שאנו דנים עליו עתה מתיר עד סוף ביה"ש, וא"כ אינו מתיר יותר מהספק שמא הלכה כרב יוסף. הנה לפי"ז אדרבא הרי הספק שמא הלכה כרב יוסף מתיר יותר, דהיינו עד סוף זמן שפני מזרח מאדימין, משא"כ הספק שמא גם לרבה [שמשתשקע חמה הוי ביה"ש] הוי עתה עוד יום, אנו דנים רק עד רגע זה ולא מתירין אחרי רגע זה דבר. הרי לפי"ז בכל רגע ורגע [עד רגע האחרון לפני כלות הזמן שפני מזרח מאדימין, שברגע האחרון שני הספיקות מתירין יחד עד אותו זמן ורו"ק], הספק שמא הלכה כרב יוסף, מתיר יותר, עד סוף הזמן שפני מזרח מאדימין.

הרי גם לדרך זה [שהוא יותר נראה], מוכח מדברי הרי"ף והר"י דגם זה נקרא ס"ס משם אחד, והטעם נראה, משום דלא דמי להא שהביא באג"מ הנ"ל מדברי הש"ך, והתה"ד שהביא הש"ך, כריני ס"ס אות י"א וי"ב, דהתם נולדו שני זכרים תאומים מבהמה [חולבת], או אפילו זכר ונקיבה כההיא דהתה"ד, ונולד לנו עתה ספק מי מהולדות פטר את הרחם, וספק שני שמא כבר ילדה האם [כיון שהיא חולבת יש להסתפק בזה], ושניהם לא פטרו הרחם, הרי הספק השני מתיר יותר, ואף היכא שהשני נקיבה שאין כאן נפקא מינה לדניא, מ"מ יש סוכרים רכיון דמ"מ הספק השני פושט יותר את הספק שלפנינו [ששני הולדות לא פטרו הרחם], לא הוי משם אחד ושרי. — וכמו כן בקרידה שהיא לפנינו, ונסתפק לנו באיזה איסור נשתמשו בה, ושאו"ל האיסור פוגם בתבשיל זה שבשלנו, או בא

הספק השני שמא אינה בת יומא ומתיר בקרירה זו [שעלה אנו דנים] להשתמש בה [כלומר להתיר בה ברעעבר אם נשתמשו בה] גם כל שאר התבשילים [אף אלו שהאיסור שבשלו בה היה משיבת תבשילים אלו], הרי הספק השני מתיר יותר בספק זה הבא לפנינו בקרירה זו, ולא הוי משם אחד ושרי.

אולם בשאלה שלנו, הספק הבא לפנינו הוא הרגע הזה שנוולד בו התינוק הזה, אם יום הוא או לאו, ואין אנו דנים כלל על הרגע שבא אחריו, א"כ לא שייך לומר שהספק השני שאומר שגם אחרי כן עדיין יום הוא פושט לנו יותר את הספק שלפנינו, כיון שעתה לא עלה לפנינו ספק כלל על הזמן שאחרי לידת התינוק הזה, [ואף אם נדע אחר"כ שנוולד תינוק שני כרגע שלאחריו, זה יהיה שאלה חדשה וספק חדש, שאינו שייך כלל לספק שבא לפנינו בלידת התינוק הראשון, ור"ק] באופן ששפיר הוי זה ס"ס משם אחד, ששני הספקות אומרים דבר אחד על רגע זה, שהוא יום, ושאר הרגעים שלאחריו לא נשאלו כלל לפנינו, ור"ק.

הרי מוכח מרברי הרי"ף והר"י הנ"ל, דלא ס"ל גם הסברא השניה שחידש האג"מ, דהרי כאן יש לנו ספק אחר של פלוגתא דרבוותא, דהיינו רבה ורב יוסף, וספק שני שמא ביה"ש הוי יום שהוא ספק כמציאות, וככל זאת הכריעו הרי"ף ורבינו יונה לחומרא ולא הקילו מטעם ס"ס, אלמא שגם זה מיחשב לס"ס משם אחד, ור"ק.

ולדעת הרמב"ם שהזכיר האג"מ שסובר שגם משם אחד הוי ס"ס [והוא כפ"ג מהל' איסורי ביאה ה"ב שפסק שם דפיתוי קטנה רצון הוא, וכתב שם כמ"מ דהרמב"ם הוכיח כן מהגמרא משום דלא ס"ל (כתוס' כתובות ט.) דשם אונס חר הוא אלא דגם משם אחד הוי ס"ס (ועיין פמ"ג דיני ס"ס אות י"א)] לרבנו צ"ל דהא דגם הוא פסק כפ"ה מהל' שבת ה"ד כרבה, אינו מטעם דספק איסורא לחומרא [וכמעט הראשון שבריו"ף ורבינו יונה], ראי הוה מספקא ליה הלכה כמאן היה צריך להקל מטעם ס"ס [כיון דגם משם אחד הוי לירידה ס"ס], אלא ע"כ דטעמו של הרמב"ם כמעט השני שבריו"ף, דהלכה כרבה לגבי רב יוסף [וגם היכא דפליגי מפי השמועה]. — ואם יסבור הרמב"ם גם כרעת המ"ב שהביא הש"ך בס' נ"ה סק"ר שהזכרנו לעיל, דלענין ס"ס לא איכפת לן אם [ספק אחר] הוי חסרון ידיעה, הרי יצא לנו לרעתו, דאם ספק לו שמא הוא יום או שמא כבר ביה"ש הוי ס"ס ולקולא, ונצטרך לומר דהא דאמר רבא להני דלא קים להו בשיעורא דרבנן שירליקו קודם, דהוה רק לכתחילה, אבל ברעעבר יכולים להדליק ער שיהיה להם ודאי ביה"ש.

והנה ז"ל הרמב"ם כפ"ה מהל' שבת ה"ג, המדליק צריך להדליק מבעוד יום קודם שקיעת החמה [זוה משום הא דאמרינן אתון דלא קים לכו בשיעורא דרבנן וכו', וכמבואר כמ"מ שם] וכו' ספק חשיכה ונכנס השבת ספק לא נכנס אין מדליקין. ואח"כ בה"ד מבאר הרמב"ם את זמן ביה"ש, לבקיאם, וכתב שם לשון, משתשקע חמה, שהוא זמן יותר מאוחר לזמן שנקט בלשון שקיעת החמה שכתב

בה"ג, וכבר האריכו בזה הפוסקים, ועיין בספר אור המאיר. — נראה דהוסיף הרמב"ם וכתב „ספק חשיכה ונכנס השבת ספק לא נכנס” [ולא כלשון המשנה ספק חשיכה ספק אינו], להורות דרק כשיש כבר ספק שמא נכנס כבר השבת, [דהיינו שהוא כבר ביה"ש] דק אז אסור כבר להרליק [אפילו ריעבר], אבל אם יש רק ספק שמא נכנס הביה"ש, אבל אין ספק שמא כבר נכנס השבת כוראי, [דהיינו הזמן שנסתפק לאלו רלא קים להו בשיעורא דרבנן], אף דלכתחילה צריך להקרים קודם, אבל בדיעבד יכול עוד להרליק, משום דהוי ס"ס שמא אינו עדיין ביה"ש, ואפילו אי הוי כבר ביה"ש שמא אינו עוד לילה. והטעם, משום דלרמב"ם גם ס"ס משם אחר הוי ס"ס, ואי משום דספק אחר הוי משום חסרון חכמה, ע"ז י"ל או דס"ל כמשאת בנימין הנ"ל, או אולי ס"ל רכיון שכולם אינם בקיאים עתה בשיעורא דרבנן הוי כספק חסרון חכמה לכל העולם, [ועיין בפמ"ג שם בסי' נ"ה].

היוצא לנו לענין שאלתך, רכיון רמבואר ברי"ף ורבינו יונה רגם באופנים הנ"ל אזלינן לחומרא, ולא מתירין משום ס"ס, מוכח דזה נקרא משם אחר, וא"כ גם בשלשה ספקות הוי משם אחר, [נוסף לזה שספק אחר הוי משום חסרון חכמה, שכתב הפמ"ג שאינו נכנס כלל לגדר ספק] ולא מצינו מי שיתיר בכגון זה, מלבד [אולי] דעת הרמב"ם, א"כ בוראי שא"א להקל בזה כלל, ודו"ק.

אלון בכות

בהלקח מאתנו שנים מבני החבורה

הנה"ח מו"ה יהודה מאסמביום ע"ה מבני ברק
והנה"ח מו"ה נחמן גאלדפאדען ע"ה מבני ברק

המקום ינחם את כל המתאבלים עליהם
בתוך שאר אבלי ציון וירושלים, אמן.

המערכת

בדברי הרמב"ם דאיסור עצמו בעד אחד יוחזק

אברהם משה שא"א

מגיד שיעור בישיבת בית בנימין
סטעמפארר, קאנא.

כתב הרמב"ם בפרק ט"ז מהל' סנהדרין ה"ו וז"ל, אין צריך שני עדים למלקות אלא בשעת מעשה אבל האיסור עצמו בעד אחד יוחזק, כיצד אמר עד אחד חלב כליות הוא זה ואכל בעדים אחר שהתירו בו הרי זה לוקה, עכ"ל. ובדברי הרמב"ם אלו תירצו האחרונים קושיית תוס' בחולין דף צ"ו ע"א ד"ה פלניא, שהקשו על מה דמבואר שם בגמרא דלא קטלינן עפ"י סימנים, והקשו ראשה שמתירין לה לינשא עפ"י סימנים שמת בעלה ואח"כ זינתה קטלינן לה ש"מ דקטלינן עפ"י סימנים, ותירצו ראה"נ דלא קטלינן לה בכח"ג וכן אשה שנשאת עפ"י ע"א שמת בעלה ואח"כ זינתה לא קטלינן לה, ע"כ. וכתבו האחרונים דלפי שיטת הרמב"ם הנ"ל מיושב קושיית התוס', רמה דמבואר בגמרא דלא קטלינן עפ"י סימנים מידי אם באו עדים לב"ד ואמרו שפלוגי שיש לו סימן כך וכך קטל נפש, או לא חורגין אותו, משא"כ בציוור של התוס' שהיא הוחזקה להיות אשת איש עפ"י סימנים שפיר קטלינן לה אם זינתה אח"כ, כיון שכבר הוחזקה, אע"פ שהוחזקה עפ"י סימנים, כ"כ בשב שמתתא (ש"ד פ"ח ופ"ט), וע"ש בהגהות הרש"ש ומהר"ן חיות.

ולענ"ד נראה, דיש לחלק ולומר דאין ראי' מרבדי הרמב"ם לתרץ קו' התוס', רמ"ש הרמב"ם דאיסור עצמו הוחזק, הוא רק באיסורים דאין צריכים שני עדים וע"א נאמן מדינא (עי' בחוות דעת ריש סי' צ"ח), או שפיר הוחזק האיסור ע"י ע"א ולוקין אח"כ, משא"כ באשה שמת בעלה רהוי רבר שבערות, ומדינא היתה צריכה ב' עדים, רק שהתורה חירשה שסגי בע"א, (ועי' בר"פ האשה רבה מחלוקת ראשונים אי נאמנות הע"א הוי דין תורה או תקנת חכמים, ע"ש דף פ"ח ע"א תר"ה מתוך, ובנימוקי יוסף שם) בזה י"ל דאין לך בו אלא חידוש, ונאמן רק להשיאה, אבל אם זינתה אח"כ לא קטלינן לה. ועיין בפני יהושע בקו"א למסכת קידושין (אות צ"א) שכתב לתרץ דעת הרמב"ם שפסק כרב חסרא דאב שאמר קרשתי את בתי נאמן לאוסרה ואין נאמן לסוקלה, והקשה למה לא אמרינן דהוחזקה להיות אשת איש עפ"י האב, ואח"כ כשזינתה והרגו אותה, כרס"ל להרמב"ם גבי עד אחר המעיד שזה חלב, ותירץ דבאב המעיד על בתו שנתקדשה הוי רבר שבערות, ומדינא צריך שני עדים, רק רגזיה"כ הוא דהאב נאמן, ובה אמרינן אין לך בו אלא חידוש, והתורה האמינתו רק לגבי איסור ולא לגבי עונשין, משא"כ גבי חלב אין צריכין שני עדים גבי איסורא וע"א נאמן מדינא או אמרינן כיון דהוחזקה נאמן אפילו לגבי עונשין, וע"ש בפנ"י שכתב דמ"ש הרמב"ם בהל' סנהדרין הדין דהוחזק בע"א גבי גרושה, מיירי באופן דלא הוי רבר שבערות, ע"ש.

והנה בשו"ת רע"א מהרו"ת סי' ק"ח הקשה, לדברי השטמ"ק בב"מ דף ו' דרוב לא מקרי ודאי, א"כ איך משכחת עשירי ודאי, דלמא טריפה הוא ופטור ממעשר, ותירץ כיון דאנו מתירין בהמה זו לאכילה מחמת דרוב בהמות כשרות הם, א"כ נפסק כבר הדין על בהמה זו דכשרה, ולפיכך חייבת במעשר אח"כ מכח ודאי. ובשו"ת חתם סופר חאו"ח סי' ר"ח נשתמש בסברא זו לתרץ קושיא המפורסמת, האיך דנין בת כהן לשריפה דילמא לאו אביה הוא ואינה בת כהן, וממיתה למיתה לא אזלינן בתר רוב, ותירץ כנ"ל כיון שכבר הוחזק שהוא אביה לענין כיבוד אב ומקלל אביו ושאר מילי, שפיר אזלינן בתר רוב אח"כ אפילו ממיתה למיתה, וכ"כ סברא זו בהפלאה ספ"ק דכתובות, לתרץ במוציא שם רע דמשלם לאביה מאה כסף, ודלמא לאו אביה הוא ובממון ל"א בתר רוב, ותירץ כהנ"ל ע"ש. ובקובץ הערות סי' רמ"ג העלה דבריהם בצ"ע, וכתב דשני דינים אלו אינם תלויים זה בזה, ואין סברא לומר כיון דהוחזק לדבר אחד הוחזק לדין השני, ולא דמי למ"ש הרמב"ם נבי חלב, דשם העונש הוא תוצאה ממה שהחלב אסור באכילה, לכך עונשין עליה, משא"כ חכא אע"פ שהבהמה מותרת באכילה מכח דין דרוב בהמות כשרות הם, אינו מוכרח להיות דחייבת במעשר. והביא ראי' מע"א המעיד שמת בעלה דנאמן להתירה לינשא ואינו נאמן לנחלה, ש"מ דל"א כיון דהוחזק לדין אחד הוחזק גם לשני, עכ"ד. ונ"ל לתרץ קושייתו מע"א שמת בעלה, עפ"י דברינו הנ"ל, דשם הוי דבר שבטעור ואע"פ שהאמינתו התורה, אין לך בו אלא חידושו, ונאמן רק לינשא, ולא לנחלה, ולכך לא אמרינן הוחזק, משא"כ גבי בהמה דמתירין מכח רוב, הוי נאמנות גמור לגבי איסור, ולפיכך אמרינן דהוחזק נמי לשאר דברים.

ובזה אפשר לתרץ קושיית הקצוה"ח סי' פ"ז סק"ח, היכא דעד אחד בא וחיובו שבועה ואח"כ בא עוד ע"א ומסייעו, כתב הש"ך שפטור משבועה ול"א כ"מ שהאמינה תורה ע"א הרי כאן שנים ולא יהי' נאמנות אח"כ לעד השני לפוטרו, אלא דאפ"ה נאמן. והקשה הקצוה"ח מדברי הש"ך יו"ד סי' קכ"ז, בע"א שמעיד שהוא שומן ואח"כ בא עד אחר ואמר שהוא חלב, שכתב שם הש"ך דאמרינן בזה כ"מ שהאמינה תורה ע"א הרי כאן שנים והשני אינו נאמן, ע"ש מה שתירץ. ולפי הנ"ל אפשר לומר דביו"ד מיירי שם באיסורים, דנאמנות הע"א הוא נאמנות גמור, ולפיכך אמדינן דמאמינים אותו כשנים, משא"כ בחו"מ לגבי ממון, דבאמת צריך שני עדים, והתורה האמינה ע"א רק לחיובו שבועה, ולא נאמנות גמור (ולא שייך לומר דלגבי חיוב שבועה יש לע"א נאמנות גמור, דשבועה היא חלק מדין ממון, ומדינא הוי צריך כאן שני עדים, דק התורה הקילה דע"א יכול לחייב שבועה, ויותר מזה יש סברא באחרונים, דבאמת ע"א בא ומחייב ממון, רק דיכול לפטור עצמו בשבועה, כיון דאינו חייב גמור, דאין לע"א נאמנות גמור), ולפיכך לא שייך לומר דמאמינים אותו כשנים. ועי' בנימוקי יוסף ר"פ האשה רבה ד"ה הרי כאן שנים, מש"כ בשם הריטב"א, והנלע"ד כתבתי לתרץ דברי הש"ך, (ועי' בציונים לתורה כלל ה'). וע"ע בסוטה דף ו' ע"א תר"ה ושבאו, שנסתפקו בסוטה שיש לה עד אחד במדינת הים אם המים בורקין אותה,

ויש לפרש דברי התוס' עפ"י הנ"ל, כיוון דהוי דבר שבערוה, אע"פ שהאמינה תורה ע"א, אפשר דוקא כשהוא לפנינו, אבל כשהוא במדינת הים, לא מיקרי שיש עדים בדבר, דער אחד לא הוי נאמנות גמור.

בענין כופר וקים ליה בדרבה מיניה

יצחק צבי לעווענברוין

תלמיד במתיבתא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

במכות ב' ע"ב, ד' דברים נאמרו בעדים זוממין וכו' ואין משלמין את הכופר, קסברי כופרא כפרה והני לאו בני כפרה נינהו. והקשה הריטב"א מה בכך דהני לאו בני כפרה נינהו, הא כיון דהם רצו לחייבו ממון והוזמו למה לא ישלמו, הא כתיב כאשר זמם לעשות לאחיו, והם רצו להפסידו ממון. ויש ליישב קושייתו, כי דש"י פירש בד"ה כופרא כפרה וז"ל, והני לאו בני כפרה נינהו, שלא הרג שורם אדם, עכ"ל. והפירוש הוא, דכל היכא שזממו על פלוני והוזמו מחוייבים הם לשלם את אשר זממו לעשות, משא"כ ככופר כיון רכופרא כפרה, דומה לקרבן, ואין אדם מביא חטאת אלא אם הוא מחוסר כפרה וע"י הקרבת קרבנו מקויים כפרתו, וכן הוא בכופר רכששור פלוני הרג אדם, הבעלים חייבים בכופר, פי' דצריכים כפרה על ההזיק שנעשה, משא"כ בעדים זוממין ששורם לא הרג אדם א"כ אין צריכים כפרה, ואפילו ישלמו לא יחול שם כופר על הרמים, ולכן לא שייך בהו כופר, ועיין בס' שערי יושר שער ו' פרק ט' דכתב ג"כ דחיובא דרצו לחייבו עיקרו לצורך עצמו שיהיה לו כפרה כלפי שמים ולא למלאות חסרון דמי הנהרג, אבל חיוב בעדים עיקרו למלאות החסרון שרצו להפסידו עיי"ש, וא"כ מתורץ קושיית הריטב"א הנ"ל. (ואנכי י"ל להנ"ל, דאם ב' עדים מעידים ששור פלוני הרג אדם הוי עדות שאי אתה יכול להזימה משום דא"א לחייבם בכופר, ולכן מחוייבים מכות, כמו שכתב הרמב"ם פ"כ מהלכות עדות, או אפשר לומר כמ"ש הרמב"ן החולק על הרמב"ם וס"ל דעדי כופר אין לוקין, ועכצ"ל דס"ל דבעדי כופר לא צריך להיות הדין רכאשר זמם, וכמו שכתבו התוס' בריש המסכתא).

והנה בקצות החושן סי' ל"ח ס"ק ב' כתב וז"ל, יראה לי דשנים שהעידו באחד שנתנסך יינו, והוזמו, חייבים העדים לשלם דמי היין ככל תורת עדים זוממין, ואע"ג דבקרא כתוב כאשר זמם לעשות לאחיו, והני אין מחייבין אותו כלל, אלא על היין הוא דמעידים, וראי' מפ"ק דסנהדרין פלוני רבע שורו של פלוני נהרגין ומשלמין דמי שור לבעלים, אלמא אף דמסדרי על השור ולא על בעל השור אפ"ה משלמין דמי השור, עכ"ל, וכתב עליו הנתיבות וז"ל, לפענ"ד לא דמי, דלא שייך כאשר זמם רק בדבר שצריך עדות בב"ד כגון הריגת שור, אבל באיסורין אפילו במקום שצריך ב' עדים מ"מ לא צריך הגדה בב"ד וכמו שכתבתי לעיל בס'.

כ"ח, ובדבר שא"צ עדות כב"ד לא חירשה התורה דין דכאשר זמם, עכ"ל, מבואר דחולקין בעצם דין הזמה, דהקצוה"ח ס"ל דאפילו ליכא עליו שם עד אעפ"כ שייך עליו דין הזמה, והנתיבות חולק עליו וס"ל דאם ליכא עליו שם עד ליכא דין הזמה עליו, ודין עד אינו מקבל רק כשהגדרו צריך להיות כב"ד דוקא, וכן כ' בשו"ת רעק"א (סי' קע"ט), וגם במנחת חינוך מצוה ל"ז חלק על הקצוה"ח, דלא שייך הזמה רק לאחר גמ"ד, ובאיסורין לא שייך זה.

ולכאורה יש להביא רא' מפורשת לשיטת הקצוה"ח דאפי' אין עליו שם עד חל עליו דין הזמה, דאיתא במסכת ב"ק מ"א ע"ב, ת"ר ובעל השור נקי ר' אליעזר אומר נקי מחצי כופר, (ופירש"י דלא תימא כשהמית משלם חצי כופר כי היכא דהנזקין חצי כופר) א"ל ר' עקיבא והלא הוא עצמו אין משתלם אלא מגופו הביאהו לב"ד וישלם לך, (ופירש"י פשיטא דפטור והלא אם חייב היה אין תשלומיו אלא מגופו וזה שנסקל ממה משלם, יאמרו לו בעלים הביאהו לב"ד וישלמו לך הימנו) א"ל ר"א כך אני בעיניך שדיני בזה שחייב מיתה אין דיני אלא כשהמית את האדם ע"פ עד אחד או ע"פ בעלים, (ופירש"י אין מדרשי זה שאני דורש אלא כשהמית ע"פ עד אחד שאינו נסקל אבל ממונא אימא לשלם להכי איצטרדיך קרא) ופריך ע"ז, מודה בקנס פטור, ומשני קסבר כופרא כפרה. וכתב ע"ז הרשב"א בשם הראב"ד וז"ל, כי אמרינן כופרא כפרה איצטרדיך קרא למיפטריה, דאי לא כתב רחמנא ובעל השור נקי הו"א דחייב בין ע"פ בין ע"פ עד אחד, דהא מביא חטאת על פיו, ואפי' ע"פ עד אחד, עכ"ל. מבואר לדבריו דדין כופר הוא אותו דין של חטאת, וליכא שייכות לדין עדות, והוה דק כמו בירוד באיסורין ולא צריך ע"ז פסק ב"ד, ואם איתא לדברי הנתיבות דהיכא דא"צ פסק ב"ד לא שייך דין הזמה, א"כ למה כלל במס' מכות דין כופר כדיני עדים זוממין, אלא מוכרח כמו הקצות, דאפי' א"צ הגדרתו כב"ד חל עליו דין הזמה.

והנה בהאי דינא דכופרא כפרה יש לחקור בטעם הדבר, אי הטעם הוא כפרה גרידא ולא השלמת הפסד, פי' דכששורו הזיק שור או אדם, אז צריך לשלם כדי להשלים ההפסד וזה כלל בנזקי ממון, משא"כ כששורו הרג אדם אז אין עליו החיוב להשלים ההפסד אלא התורה אמרה אם שורך הרג אדם מתחייב אתה בכפרה משום דנהרג אדם ע"י ממונך, והכפרה יהיה כשתשלם שויות ההיזק להיורשים, או דלמא באמת הוא דין דנזקין שצריך להשלים ההפסד, רק החיוב אינו בא עליו מכח הפסד הניזק, כלומר מיתת אדם ע"י שורו, רק בא מכח חיוב כפרה של בעל השור, ולכאוי' יש לומר דזהו שני צדדי האיבעי' בגמרא ב"ק מ' ע"א, דאיתא שם, תנן חייבי ערכין ממשכנין אותן חייבי חטאות ואשמות אין ממשכנין אותן, חייבי כופרין מאי, כיון דכפרה הוא כחטאת וכאשם דמי מחמר חמיר עליו' ולא בעי משכוניה או דלמא כיון דלחבריה הוא דבעי' מיתבא לי' ממונא הוא ולא לגבוה הוא ולא חמיר עליה ובעי משכונ' ע"כ, ומשמע מלשון הגמרא דזה היה שני צדדי האיבעי', דאי הוה ענין כפרה גרידא דמיא לחטאת ואשם, משא"כ כשהטעם הוא להשלים הפסד חבירו לא דמיא לחטאת.

ולכאורה יש להביא רא' דהוה כפרה ודמיא לחטאת, דבתוס' ב"ק מ"ג ע"א הקשו אי כופר דמי ניזק מאי בין כופר לדמים, ותרצו דנ"מ יהיה כשמת המזיק,

אם החיוב הוא רמים, צריכים יורשיו לשלם ליורשי הניזק, אבל אם החיוב הוא כופר, מתים אין להם כפרה, מבואר מהתוס' דאם כופר הוא דין נזקין רק החיוב בא מכח כפרה מה לי מת מה לי חי, ולכן תרצו רכופר אין לו ענין לנזקין דק ענין כפרה הוא, (אך תירוצים האחרים שם, אתו שפיר אף אי אמרינן רכופר כנזקין). אך ברף כ"ו ע"א הקשו התוס' בבעי' הגמרא אי איכא כופר ברגל, קאמר הש"ס או דלמא קרן כוונתו להזיק האי אין כוונתו להזיק, והקשו שם תוס' תימה פשיטא דקרן חמירא מהאי טעמא וכו', ותירץ הפנ"י (ברף ט' ד"ה בא"ד ואע"ג) דחיוב הכופר אינו דין חדש אלא גילוי מילתא בעלמא דשור שהמית אדם שזה לשאר נזקי ממון ואין ביניהם אלא שינוי השם בלבד, דכנזקי ממון קרי ליה חיוב רמים ובנזקי גוף קרי ליה חיוב כופר, ע"כ. ומרבדיו משמע דחיוב כופר הוה השלמת הפסד כמו כשאר נזקין, רק בא מכח כפרה וכמו הסברה השנייה דלעיל, וכן משמע מהרמב"ם דסובר דדין כופר הוה כמו דין נזקין, דהרמב"ם לא הביא האי דינא דכתבו תוס' דאם מת המזיק פטורים היורשים מלשלם, וא"כ מוכרח דס"ל רכופר הוי כשאר נזקין ומה לי מת ומה לי חי, וכן רי"ק המנ"ח, ותו דבהלכות נז"מ פרק י' הלכה ד' פסק הרמב"ם דממשכנין על הכופר, ועכצ"ל כמו שאמרנו. והנה בספרי האחרונים חקרו בדיון ממון המזיק, מהו הסיבה המחייב, אי אמרינן דההיזק מתייחס להשור, והבעלים משלמין משום דגזירת התורה הוא דאף ממון המזיק מחייבתו בתשלומין, או אפשר לומר דההיזק מתייחס לבעלים מחוסר השמירה על ממונו, ומש"ה חייב על ממונו המזיק, משא"כ דבר שאין ממונו אינו חייב בשמירתו ולכן אם פשע בשמירה אינו חייב, אבל בור שכרה ברה"ר אף שאינו ממונו מ"מ כיון דכרה ברה"ר נתחייב בשמירתו, וא"כ כשפשע בשמירה חייב לשלם. וכתב בס' חידושי הגרנ"ט דלפי הסברא הראשונה צריכים לומר דהשמירה הוא חלק הפטור ולא חלק בשמירה, פי' כשדוצה לפטור א"ע מחיוב ממונו אז אל יפשע בשמירתו, ע"כ, אך קשה דא"כ בספק פשע וספק לא פשע דמבואר כמה פעמים בש"ע דפטור, הא לפי דבריו הרי יש ודאי סיבה לחייבו, דק יש ספק אם יכולים לפטור אותה, והוה ספק וודאי, ואין ספק מוציא מידי ודאי, אלא ודאי דהשמירה הוא תנאי בעצם החיוב, וכל זמן דהוי רק ספק פשע לא הוה ודאי חייב (וכ"כ בס' חידושי ד' שמעון הכהן). ושני הצדדים האלו אי אפשרות בשמירה מחייבתו או ממונו, גלוי לכאורה במחלוקת ראשונים, דהנה הרמב"ם בהלכות נזקי ממון פ"א הלכה א' כתב וז"ל, כל נפש חיה שהיא בדשותו של אדם שהזיקה, הבעלים חייבין לשלם שהרי ממונם הזיק, ע"כ. משמע דס"ל כסברא ראשונה דסיבת החיוב הוא דהיה ממונו, אבל הנימוקי יוסף בדיש ב"ק כתב בד"ה ושמירתן עליך, שנתחייבת בשמירתן מחמת שהם ממוןך וכו' או שעשית בהם מעשה שחייבך בשמירתן עד שהזיקו. וכן ברף ט' ע"א כתב על לשון המשנה, כל שחבת, שפשעתי בשמירתו, עכ"ל. הרי מבואר כסברא שני'. — ודרך אגב יש להעיר רבזה יש להראות מקור להרמב"ן שכ' בקונטרס דינא דגרמי, דחיוב גרמי הוא מח"ת, שכתב שם וז"ל, כל הנזק, ומחמת גרמתו בא היזק שאי אפשר אלא באותו היזק, ואינו תלוי בדעת אחרים, אלא בשעה שגרם בא ההיזק או שהוא עתיד לבא כגון זה חייב ר' מאיר, עכ"ל. א"כ י"ל דס"ל דמשום דפשע בשמירה

גדם להיזק שאינו תלוי ברעת אחרים, ולכן חייב וכסברה השנייה דהכל תלוי בהפשיעה, (ואף דבור תלוי ברעת אחרים, כבר כתב הרשב"א דזהו חידוש בבב"ר). ולפי דברינו אפשר לתרץ קושית הקצוה"ח סי' ת"י והרש"ש, על תוס' בב"ק ט' ע"ב, דתוס' הקשו שם, שור ולא אדם אדם למה לי, פירוש מרכתוב עליו ולא על האדם דפטרין מיני' על מיתת אדם א"כ שור ולא אדם למ"ל, והקשה עליו הקצוה"ח למה לא תירצו דצריך שור ולא אדם דפטור אפילו על הדמים, דבגמרא איתא, אי יש דמים לבן חורין או לא, פי' היכא דליכא דין כופר כגון אם אין השור בסקילה, אמר רבה כשאין השור בסקילה אין הבעלים משלמין כופר אבל דמים משלמין דלא גרע משאר ניזקין, ואב"י חולק וס"ל דגם מדמים פטור, וא"כ למה לא תירצו התוס' דהפסוק של שור ולא אדם צריכא לי' לפטור אף מדמים, ומכאן זה מכריע הקצוה"ח דתוס' ס"ל כהרמב"ם דפסק כאב"י דאין דמים לבן חורין, וא"כ לא צריך קרא לפטור, אבל הרשב"א תירץ על קושית התוס' כמו שהקשו הקצוה"ח והרש"ש, דשור ולא אדם בא למעט מדמים. אך לפי דברינו אפשר לומר דתוס' באמת ס"ל דיש דמים לבן חורין כרבה, ובכל זאת לק"מ, רהנה איתא לקמן ג' ע"ב המעמיד בהמת חבירו על קמת חבירו חייב, וכתבו תוס' דהחייב הוא משום רגל, אבל הרשב"א כתב דהחייב הוא משום אדם, ואפשר להסביר מחלוקתן, דחולקין במחלוקת הרמב"ם והנימוק"י דלעיל, דהתוס' ס"ל דסיבת החייב הוא פשיעה בשמירה וא"כ אה"נ דכאן לא הוה ממונו דהא לקח בהמת חבירו, מ"מ כיון שחל עליו חיוב שמירה דגזלן הוא כמו שכתבו התוס' והרא"ש, וממילא כשפשע בשמירה חייב כמו שן, משא"כ הרשב"א ס"ל דסיבת החייב הוא ממונו שהזיק וכיון רכאן לא הוה ממונו א"א לחייבו מרין שן רק מדין אדם, והוי כידא אריכתא, ולגבי כופר כיון דפסקין כופרא כפרה מוכרחים לומר דעשה איזה עבירה וצריך עכשיו כפרה, והוא רפשע בשמירתו א"כ כופר ודאי בא מכא פשיעה בשמירה.

והשתא אזלו תוס' והרשב"א לשיטתיהו, דתוס' דס"ל דסיבת החייב הוא פשיעה בשמירה, לכן הקשו כיון ראיכא קרא עליו ולא על האדם, א"כ ידעינן מיני' הן חיוב דמים והן חיוב כופר דפטור באדם, דשניהם הסיבה הוא פשיעה בשמירה, א"כ שור ולא אדם למ"ל, אבל הרשב"א דס"ל דהחייב דמים וחייב כופר שני חיובים נפרדים הן, לכן תירץ דצריך שני פסוקים. ולפי זה מה שהקשינו מתחילה על הרשב"א והנתיבות דאמרו דהיכא דא"צ הגדה בב"ד אין שייך בהם דין הזמה, א"כ למה כלל במסכת מכות דין כופר בעדים זוממין, לק"מ דהרשב"א ס"ל כרבה דיש דמים לבן חורין א"כ ס"ל גם האי כללא דאמר רבה דאם אין השור בסקילה אין הבעלים משלמין כופר, דמוכח שם דתלוי זה בזה, וא"כ הגמרא במכות מיירי שבאו לחייב את השור בסקילה, וא"כ יצא לנו שתי תוצאות, א' דהשור חייב מיתה, ב' דהבעלים משלמין כופר, ואה"נ דעל ענין כופר א"צ הגדתן בב"ד, אבל כיון דהגדה זו מוכרח להיות בב"ד מכא חיוב השור, לכן חל על ההגדה שם הגדת עדים, ושפיר שייך בהם דין הזמה. ומה שכתבו הרשב"א והנתיבות, מיירי היכא דא"צ הגדתם כלל להיות בב"ד. ועתה מוסבר היטב דברי הש"ס שם, דפרץ למה

לא ישלמו הכופר, פי' כיון דאיכא עליהם שם ערות מכח חיוב השור, וע"ז מתרין הש"ס דהני לאו בני כפרה נינהו ולא שייך בהו דין כופר וכדלעיל, אבל הרמב"ם דלא פסק כרבה אלא אפי' אין השור בסקילה יש חיוב כופר, אוקי הגמרא במכות אפי' באופן דלא חייבו השור בסקילה, ולכן כשהרמב"ם מביא הלכה זו, כתב דפטורין מכופר וחייבין מכות, ולא כתב דפטורין ממלקות וחייבין לשלם דמי השור (וכמו שהק' הקצוה"ח בסי' ל"ח סק"ד), משום דס"ל דהגמרא מיירי בכל אופנים ואפי' היכא דלא חייבו השור בסקילה.

והנה בב"ק רף ד' ע"א אמרינן חומרי' דשור על האדם דאין משלם את הכופר, והקשו תוס' האי דאין משלם את הכופר משום דקים ליה כדרכה מיניה, ותירצו דלאו פרכא היא כלל משום דאינו פטור מכח קים לי' כדרכה מיניה דזה לא שייך בכופר, ועיי"ש באחרונים מה שביארו הטעם. אבל השטמ"ק כ' דהביאור הוא משום כופרא כפרה, ועל כפרה לא שייך קלב"מ, כמו שכ' תוס' כתובות ל' ע"ב. והק' רע"א מה היה בכלל ההו"א של תוס'. אך לפי דברינו דלעיל אתו שפיר, דתוס' ס"ל בההו"א כהרמב"ם דלעיל בדין כופר יש לו ענין לדיני ממונות, וא"כ מאי דאמרינן בכתובות דעל כפרה ליכא דין קלב"מ, זה דוקא כפרה דאין לו ענין לדיני ממונות, משא"כ בכופר, ולכן הקשו תוס' דאין זה חומרא בשור משום דקלב"מ, וע"ז תירצו דס"ל כהרשב"א דכופר אין לו ענין לדיני ממונות כדלעיל, א"כ ליכא פטור דקלב"מ משום דדומה לקרבן, ודו"ק.

עולת שבת בשבתו

ויצא

והנה מלאכי אלקים עולים ויורדים בו. י"ל בזה עפ"י מה דאיתא במדרש רבה פ' וירא עה"פ והוא עומד עליהם, הכא את אמר והוא עומד עליהם, ולמעלה אמר נצבים עליו, אלא עד שלא יצא ידי חובתו היו נצבים עליו, כיון שיצא ידי חובתו והוא עומד עליהם. הרי דענין זה אם המלאכים הם למעלה מהאדם או האדם הוא למעלה מן המלאכים, תלוי ביד האדם לפי מעשיו. והנה מבואר במדרש רבה בפרשתן דלחד מ"ד, תיבות עולים ויורדים ב"ו, לא קאי על הסולם, כי אם על יעקב אבינו.

וזה"כ, והנה מלאכי אלקים עולים ויורדים בו, כלו', ענין זה אם מלאכי אלקים יש להם עליי' או ירידה, תלוי בו ביעקב אבינו, לפי מעשיו, והבן. (כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

וישלח

קטנתי מכל החסדים ומכל האמת אשר עשית את עבדך וגו' ואתה אמרת הישב איטיב עמך. הנה נודע וגלוי היות דבכל עניני נסים ישנו ניכוי מזכיות על ידי כך וכמ"ש דו"ל בפ"ב דשבת, וע"ד שכ' המהרש"א בפי' מאמרם פרק כמה

בהמה (שבת נ"ג ע"ב) ת"ד מעשה באחד שמתה אשתו והניחה בן לינק ולא הו"ל שכר מניקה ליתן ונעשה לו נס ונפתחו לו דרין כשני דרי אשה, אמר ד"ר בא וראה כמה גדול אדם זה שנעשה לו נס כזה, א"ל אביי אדרבה כמה גרוע אדם זה שנשתנו לו סדרי בראשית עיי"ש, וכ' רודאי ה' לו זכות שנעשה לו נס כזה, מ"מ גרוע הוא שמנכין לו מזכויותיו, עיי"ש. אולם מתורת החסיד בעל קרושת לוי למרנו, דכל זה שייך דוקא היכא דנעשה הנס בלא הבטחה מקורם, משא"כ כאשר יש הבטחה מקורם על הניסים אז לא ינוכה מזכויותיו של בעל הנס, מאשר הקב"ה הבטיח מקורם על זה, וההכרח לקיים הבטחתו, ועל כן כאשר רצון הקב"ה לעשות נס ליראיו, נותן לו מקורם הבטחה על הנס, למען לא ינוכה מזכויותיהם. ובוזה פ"ה הכתוב וה' פקד את שרה כאשר אמר ויעש ה' לשרה כאשר דיבר, היינו שלא ה' ניכוי מזכויותי והיתה במצב כבראשונה, מפני שדיבר עלי, עכת"ד עיי"ש.

וזה לדעתי כוונת הפסוקים, קטנתי מכל החסדים וגו' ואתה אמרת היטב איטיב עמך, דנתקשו הראשונים, כיון שאמר קטנתי מכל החסדים, מה מועיל מה שא"ל הקב"ה היטב איטיב, ולפמ"ש יוצדק כמין חומר, כיון דאמר לו הקב"ה מקורם לכן שיטיב עמרו, תו הוי הבטחה מקורם, וליכא תו ניכוי מזכויותיו על כל הטוב שעשה עמרו כנ"ל.

(הגאון מוה"ר שמואל שמעלקא טויבש אבד"ק יאס זצ"ל)

וישב

אלה תולדות יעקב יוסף וגו'. וקשה למה תלה הכתוב תולדות יעקב רק ביוסף ולא בשאר בניו. ויש לתרץ עפ"י מה דאיתא בגמרא (סנהדרין י"ט ע"ב) על מה רכתיב (ישעי' כ"ט) לכן כה אמר ה' אל בית יעקב אשר פדה את אברהם וגו' וכי היכן מצינו ביעקב שפדאו לאברהם, אמר ר' יהורא שפדאו מצער גידול בניו. ופירש"י שיעקב נטל עליו טורח השבטים שה' מוטל על אברהם כרכתיב (בראשית כ"ו) והרבייתי את זרעך בעבור אברהם עברי, ויעקב פדאו לאברהם מאותו טורח.

ולפי"ז י"ל דלכך לא נתייחסו כל בני יעקב להקרא תולדות יעקב, אחרי שלא ה' ליעקב אלו הבנים אלא במקום אברהם, ובאמת היו ראויים להקרא תולדות אברהם, ולכן כל הבנים עד יוסף לא נקראו תולדות יעקב להורות לנו שבאו לו בדרך פדיון צער גידול בניו של אברהם. משא"כ יוסף, ראוי שיקרא תולדות יעקב, דהרי ה"ב שבטים שיצאו מיעקב ה' ראויין לצאת מאברהם, וכיון שאברהם ה' לו שני בנים, יצחק וישמעאל, א"כ לא ה' צריך להשלים כי אם עשרה שבטים ונמצא שהשניים אחר העשרה שבטים הם זולת ההשלמה והפדיון בעד אברהם והם תולדות יעקב עצמו. וא"כ כיון שיוסף ה' הי"א שבבניו, שפיר

(1) הועתק מכת"ק המונח בעזבון המנוח הרב הגאון מוה"ר יואל אשכנזי אבד"ק

יאס ז"ל. — תנצב"ה.

(2) הובא בספר זכרון יצחק מהגאון מוה"ר יצחק הויכילערנטער זצ"ל אבד"ק

חעלמא וזאמושטש בחלק שני (פ' וישב אות ג'), שראה מאמר זה בכתבי קודש של הרב המפורסם מו"ה צבי הירש סופר זצ"ל מזאמושטש, בשמו.

אמר הכתוב אלה תולדות יעקב יוסף, כי הוא הראשון שבתולדות יעקב זולת
ההשלמה והפריון בער אברהם אבינו.
(הגאון מוה"ר בדוך הכהן רפאפורט אבר"ק פיודרא זצ"ל²)

חנוכה

א"ר הונא הרגיל בנר (חנוכה) הוויין לי' בנין רבנן (שבת כ"ג:). ולכאורה
צריך ביאור מאי טעמא שכרו אתו בכנים תלמידי חכמים יותר מזולתו. וי"ל כי
מצות הרלקת נר חנוכה הוא מצות עשה מדרבנן, ובעל ראשית חכמה ו"ל כתב
(בפתיחה לשער האהבה, בשם הרשב"י בתז"ח ק"ג ב') דלא תעשה איתיהבו
משמאלא מדחילו, ומצות עשה איתיהבו מימינא מרחימו. אשר על כן מי שנוהר
בנר חנוכה רחיא מ"ע רחיא מצד רחימו, בדיון הוא שיזכה לבנים ת"ח,
כמשאחז"ל (שם) ררחים רבנן הוויין לי' בנין רבנן, ומי שנוהר בנר חנוכה הוא
רחים רבנן, רמצות עשה שלהם היא זו, ומ"ע היא מצד רחימו.
(הגאון מוה"ר דניאל טירני בעל עקרי הד"ש זצ"ל³)

מקץ

האיש אשר נמצא הגביע בידו הוא יהי' לי עבר. י"ל בזה, עפ"י מה ראיתא
בנמרא (פסחים ק"ט ע"ב) דלעתיד לבא יעשה הקב"ה סעודה לצדיקים ודוד
המלך יברך על כוס של ברכה שנא' כוס ישועות אשא וכשם ד' אקרא. וזשה"כ,
האיש אשר נמצא הגביע בידו, היינו דוד המלך ע"ה אשר לו ינתן כוס של ברכה,
הוא יהי' לי עבר, ערה"כ ועברי דוד מלך עליהם (יחזקאל ל"ו).
(הרה"ק מוה"ר משה מראזוואראו זצ"ל⁴)

ויגש

אל יחר אפך בעברך כי כמוך כפרעה. י"ל בזה, רבאמת הי' יוסף יכול
להתרעם על יהודה שאמר לכו ונמכרנו לישמעאלים ועי"ז נרם כי לעבר נמכר
יוסף, אמנם טובה גדולה נצמח מזה, כי ע"י ירידת יוסף למצרים שיהר וזיכך אויר
ארץ מצרים ואת זוהמת השוממה ששלטה שם, ועוד זאת שעל ידו נתפרסם
אלקותו ית"ש בין העמים. והנה מבואר בספה"ק קרושת לוי פ' שמות (ר"ה לכו
ואשלח) דפרעה הי' הכלי שעל ידו נתקדש שמו יתברך בעולם, וכל מכה ומכה
שהביא הקב"ה על המצריים הי' טובה גדולה עבורו שעי"ז נתגדל ונתקדש שמו
הגדול והקדוש, יעו"ש בארוכה.

וזהו שאמר יהודה אל יוסף, אל יחר אפך בעברך, כלו' שלא יחר בעיניך על
זה שנמכרת לעבד, כי כמוך כפרעה, כלו', כמו שפרעה עתיד לצאת ממנו קידוש
שם שמים (על ידי המכות), כך תזכה שע"י שנמכרת לעבד למצרים, תוכל לפרסם
ולהרבות כבוד שמים בעולם.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

(3) כן כתב בספרו שם עולם עה"ת בפ' נח.

(4) מפי השמועה, בשמו.

חדשים גם ישנים

(לקט הלכות וענינים שונים)

צד) בשו"ת שאילת יעב"ץ ח"א סי' קמ"ט כתב בזה"ל: על כן אני אומר שהמדליק [נרות חנוכה] בפנסין מוקפין מחיצות זכות ואספקלריא המאירה דרך דופנותי, דשפיר מיקרי נאותין לאורו וכו' כמו בעששית, ובפרט כשהוא של זכוכית כו', לכן טוב ויפה הרבר בעיני, אלא לפי שלא ראיתי לרבנן קשישאי דעברי הכי אינני גוזר ואומר שיהא חיוב בתחלט וכו', וגם טורח דב יש בדבר והוצאה מרובה להמציא כלי חדש כזה, לכן לא חשו לטרוח אחריו כל כך, אמנם אם נוכל לו בקלות, יראה שנכון לעשות כן אפי' בבית כמה פעמים שגורמין לו כיבוי, ואי"ה ואוכל להמציאו בשוב אראה לעשותו כך בלי נדר, עכ"ל*).

צה) הגה"ק מוהרצ"א מרינוב זצ"ל בספרו מגיד תעלומה עמ"ס ברכות (בדברי הרא"ש דף ט'), כתב בזה"ל: י"ל דכוונתו שלא לפטור [בברכת התורה] רק מעמידה מן השינה בשחר ער יום האחר [בשעת] עמידה מן השינה וכו', רבאמת בברכה אחת יוצאין לכל ימי חייו כי אין שום דבר מפסיק. אבל זה מה שנראה לי, דאם עשה ח"ו איזה עבירה, זה ודאי מפסיק וצריך לברך, והנה ארס אין צדיק בארץ וכו', ופן ח"ו יעבור עבירה בלא הודע וילמוד אח"כ בלא ברכה, וברכת התורה דאורייתא, ע"כ תקנו שיכוין לפטור רק מעמידה דלילה לעמידה דלילה, ועכ"פ בכל יום יברך, הא ודאי לדעתי אם יודע שבאמצע היום ח"ו עבר איזה עבירה, צריך לחזור ולברך, אבל חלילה לי לפסוק הלכה, ועכ"פ נ"ל שיאמר בריך רחמנא וכו', וכמ"ש כ"פ בספק ברכה, עכ"ל.

צו) הגה"ק משינאווא זצ"ל בספרו דברי יחזקאל פרשת לך (סוד"ה ויתן) כתב בזה"ל: היוצא לנו מזה, דאם בא לאדם ריוח בנקל, אפשר דצריך ליתן ב' פעמים מעשר, שהוא חומש, עכ"ל.

צי) בספר ליקוטי נפתלי (פיורדא תקכ"ט) בהקדמת הספר, כתב בזה"ל: וקראתי שמו נפתלי, כי הוא שמי הראוי אשר קרא לי אבי המנוח זצ"ל נ"ע, אך בעונותי נלקח ממנו אבי ונצחו אראלים את המצוקים, והלך בדרך כל הארץ עשרים יום לחודש מנחם תמ"ה לפ"ק, ואני נולד בנ' תמוז תמ"ג לפ"ק, וכשמת אבי, הייתי בן ב' שנים וששה שבועות, ואמי החסידה ע"ה לא היתה מדרק בזה, כי שמי של חול חי' הירש, וכשנעשיתי בן י"ג שנים עליתי לתורה בשם הקודש צבי, וכן הוחזק בזה שם הקודש כמה שנים, הן לענין עליית התורה או לכל שארי חתימות. לאחר כמה שנים אחר חתונתי אמר לי אחד מן הקרובים שלי מצד אבי, שהוא יודע בוודאי שראוי לי לקרות עם שם הקודש נפתלי, וזה לערך עשרים

*) זה כמה שנים שהונהג אצל כ"ק מרן אדמו"ר שלי"א, להשים זכוכית סביב המנורה, תיכף אחר ההדלקה, כדי שלא יכבו הנרות.

שנים שלקטתי ספר קטן, והוא נקראת לקומי צבי, וחרפסתי ברפוס שלי בק"ק ווילמרשדארף, ובאמת ככל ספרי קודש אשר הרפסתי ברפוס שלי, חתמתי ע"י המחוקק צבי בהר"ר חיים זצ"ל, ושאלתי אצל גאוני ארץ, מאחר שנודע לי עכשיו שהשם הקודש שלי נפתל, איך לנהוג מכאן ולהבא לענין קריאת התורה או לענין שאר חתימות, והשיבו לי, מאחר שהוחזק מנעורי בשם צבי, אין לשנות, אמרתי אנורה באוהליך עולמים, כדי שיהי' השם הקודש שלי נפתל נזכר ג"כ עלי, על כן נפתלתי ולקטתי איזה דברים טובים, ובאם יזכני ה' להביאם לבית הרפוס, ולטוב יזכר שמי, אולי מזה יתרצה עבד אל אדוניו וכו', עכ"ל.

תמיהות וישובים

שתי תמיהות בשו"ת בית יעקב

בשו"ת בית יעקב סי' ק"ל בסופו, ותבין ממ"ש דין חדש, דספק בן תשעה לראשון או בן ז' לאחרון רשאי ליטמא לשניהם, לראשון ולאחרון, דאע"ג דכתיב לה יטמא, שאינו מטמא על הספק, מ"מ גבי אביו גזירת הכתוב הוא דמטמא על הספק כוראי, עכ"ל. — ותמיהני שנעלם ממנו משנה שלימה ששנינו סוף פרק י"א דיבמות מי שלא שהתה אחר בעלה שלשה חדשים ונשאת וילדה ואין ידוע אם בן ט' לראשון אם בן ז' לשני, אם היו שניהם כהנים, הוא אינו מטמא להם, והם אינן מטמאין לו, עכ"ל.

* * *

שם בסי' קל"ט (ד"ה תשובה), אבל על הרמב"ם, והש"ע שנמשך אחריו, קשה, שנתן [על השחיטה] סימן של מקום שמתכווין, הלא יותר טוב לתת סימן של תפיסת יד, שאותו סימן ניכר קודם שחיטה כמ"ש, עכ"ל. — ברמב"ם פ"א מהל' שחיטה כתב גם השיעור כדי תפיסת יד, וכן הש"ע העתיק לשון הרמב"ם, ולא ידעתי האיך העלים עיניו מהם.

(הגאון מוה"ר שלמה מונייאן אבד"ק רויסטיץ זצ"ל*)

(*) הוא בנו של מוה"ר יעקב מינייאן מבילגראד. בחיותו נער בן שבע שנים, נשבה בין העמים כשנה ומחצה ועמד באמונתו אמונת אלקי עולם, כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו של הגאון מוה"ר אלחנן אבד"ק לייפא. בשנת תע"ח לפ"ק נתקבל לאבד"ק רויסטיץ. חיבר ספר כסא שלמה וספר עשרת שלמה ולא נרפסו. נלב"ע בעיר רויסטיץ ביום ו' לחודש ניסן שנת תק"י לפ"ק, ושם מנ"כ. — שתי תמיהות הללו הועתקו מכת"ק בגליון ספר שו"ת בית יעקב המונח באוצר הספרים של ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה יצחק בן ציון הכהן וואלף נ"י. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

כתב רבנות דק"ק טעמינג בשנת תר"ו לפ"ק

מצהרים יקום חלד, ירבה ולא ימער, לערי ער

באסיפת מקהלות ערתינו ראשנו ושופטנו יחד קהל ראשים וטובים ויחירי סגולה יחד עשיר ואביון, מפה קהל ערת ישורון רק"ק טעמינג, כולם פה אחר עונים ואומרים, על מה אנחנו יושבים, עוזבים ורמושים כצאן בלי רועה, ואין לנו לא מנהל ולא מחזיק בירינו, אשר יבנה פרצות ישראל, כולנו תעינו כשה אובר, עיינינו תלויות אל מעלת כבוד קדושת תורתו התמימה ה"ה התורני והרבני הרב המאור הגדול חרוץ ושנון המפורסם לשם ולתהלה מה"ו יהושע טויבער הלוי נ"י⁽¹⁾, קבלו עליהם באהבה וגמורה לרב ומרא ראתרא ולשר התורה, ולהדריך מקהלותיו בדרך ישרה להורות לעם ר' ביראת אלקים, אשר אנו בטוחים בצרקתו, ואמרנו ברצון נפשינו הטוב, הוא ימלוך בתפארה, אנחנו בניו והוא יהי' אבינו, אנו צאנו והוא רועינו, לו העזו והמשרה על שכמו גבוה מכל עם, ויעזו יחירי, יחי אדונינו המלך.

ואלה פרטי הדברים, אשר יקבל אדונינו נ"י את משכורתו מירי שבוע ושבוע ושאר הכנסות במועדים ורגלים, וכל הכנסות השייכין בישראל.

(א) שמנה זחובים מיר שבוע בשבוע, וששה שבועות בשנה כפולים, שבת תשובה ושבת הגדול התחייב א"ע אדונינו מ"ו רבינו לדרוש בדכים, עבוד זה נתנו למכת"ה בער כל דרשה אשר ידרוש בשבתות הנ"ל ששה זהו' ווערונג, וא' לי"ט וחצי קאפע, וא' לי"ט וחצי צוקר, דהיינו חצי לי"ט קאפע וחצי לי"ט צוקר מצדקה, וחצי לי"ט קאפע וחצי לי"ט צוקר מאלופי קהל יצ"ו, וחצי לי"ט קאפע וחצי לי"ט צוקר מח"ק, ומכל א' משלשה הנ"ל שני זהו', הכל ביחד ו' זהו'.

(ב) שבעה זהו' וחצי, רח"ש מהחתונה אשר יהי' במקומינו, זאנע 7/30 וויענר ווערינג, אפילו אם נעשה החתונה במקום אחר ויבא לגור אחר החתונה לכאן, רק אם ילך אחד לגור במקום אחר, אז אין לבעל החתונה לשלם רק החצי מן רח"ש.

(ג) מחבר תחת החופה עשרה זהו' זאנע וויענר ווערינג, ומחבר אחר החופה חמשה זהו' וויענר ווערינג, ושאר הכנסות יקבל כולם כמבואר בפנקס הקהל כאשר קיבל הרב הנ"ל, ועל החבר צריך להיות רשות מהקהל.

(1) נולד בשנת תקע"ח לפ"ק בערך לאביו הגאון מוה"ר אהרן טויבער אבד"ק באטארקעס זצ"ל. הי' תלמיד של הגאון מוה"ר פנחס ליב פריעדען אבד"ק קאמארן ושל הגאון מוה"ר צבי הירש העללער אבד"ק אונגוואר. ראשית נשיאותו היתה כאבד"ק קורוש, ובשלהי שנת תר"ו לפ"ק נתקבל לאבד"ק טעמינג. כספר חידושי מהר"י כ"ץ (ירושלים תשי"ט) בעמוד קכ"ד-קל"א נרפסו כמה מכתבי "סמיכה" עבורו. — כתב רבנות הלז הגיע אלינו מאוצרו של ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנטווערפען. ישא ברכה מאת ר'.

ד) רירה לפי כבודו והדרו כראוי לו, נגד זה התחייב את עצמו הרב לדרוש בכל שבתות כשמברכין החודש מלבד שבת הגדול ושבת שובה, וגם לעשות משפט עמו להגיד להם חוק ומשפט בין דין לדין.

את כל אלה קיימו וקבלו עליהם אנשי קהילתינו ברוח טוב ונפש הפיצה, ואל ארוננו נשא את נפשינו בכפינו, ואליו נשואות עינינו, אשר בצלו נחי' אנחנו וזרעינו, הוא ירדיכנו, ועל במות צדק ויושר יעמידנו, אנו נחי' נחלתו והוא חלקינו, נעשה ונשמע פקודתו כאשר יצוונו, אנחנו נחלץ חושים לפניו והוא ילחום מלחמתינו, ויוםם תפארתו ויזרח נרו להאיר חשכינו, לאורו נסע ונלך והוא יהי' עטרת ראשינו, עד כי יבוא איש מבשר טוב לבשרינו, ויבנה בית תפארתינו. אלה דברי הכותב בפקודת קצינים רו"ט רפה הנ"ל, היום יום נימ"ל י"ט מנחם אב שנת תר"ו לפ"ק.

וליתר תוקף ועוז באו המה בכבודם ובעצמם בחתימת ירם ממש עה"ת.
(מקום החתימות)

מכתבים אל המערכת

כס"ד. יום ד' ג' מנחם אב יה"ל תש"ג, ירושלם ת"ו.

לכבוד מעלת ידידי היקר... עורך הקובץ התורני המופלא „כרם שלמה”
דבאבוב, שלו' וברכה וכט"ס באה"ד.

אחדש"ת ושה"ט, בימים אלו קבלתי קובץ נוסף מכרם הילולים „כרם שלמה” (גליון קכ"ז), ונתענגתי שוב מנופת צוף הכרם המשובח בענביו, יהי השי"ת עמו להגדיל עוד תורה ולהאדירה אמן. ובפרט הנני מחזיק לו טובה רבה וחינות מרובות על שהרפים תשובתי בענין אביזרייהו דשבועה, ינחו ברכות על ראשו ויתברך מפי שוכן מעונה ית"ש בכל הברכות האמורות בתורה לעבודתו ית"ש אמן.
וראיתי לנכון לכתוב כמה הערות קצרות, ונא ואנא לקובעם ולנוטעם בכרמו היקר, ושכמ"ה.

א. תחלה וראש במה שהעירותי כס"ד בתשובתי הנדפסת ב„כרם שלמה” (גליון קכ"ז) שרבותינו גדולי הדורות ז"ל משתמשים בלשון „אחר הודיע אלוקים אותנו”, דלכאורה יש להבין מאי שנא ממה שהזכיר הרא"ם ז"ל בספר יראים (סימן רמ"א) שלא לומר אפילו דרך חוכא ושחוק, הקב"ה אמר לי כך, עיין שם ברכריי. התכוונתי דאפשר לומר רכל מה שאמר הרא"ם ז"ל לומר, היינו כשאכן מתכוין שה' אמר לו, אלא שאומר זאת בדרך שחוק, אזי נאמר הדבר, אבל כשאומר אחר הודיע אלוקים אותנו, אינו אלא לתפארת המליצה ואין כוונתו שאכן הודיעו האלוקים, וכל כי האי גוונא לית לן בה, אלא שלפי הנראה הנרא' מרגליות ז"ל לא ניחא ליה בחילוק זה, ולכן נמנע מלהשתמש בלשון זו וכמבואר בתשובתי שם, ודוק כי קצתתי. [אגב מה שהבאתי שם שגדולי רבותינו לא נמנעו מלהשתמש בלשון „את אשר ישים ה' בפי” ולא חששו למה שחשש הגאון המופלא רבי יוסף זכריה שטערן ז"ל, יש לי להוסיף שמצאתי שגם רבן של ישראל רבינו החתם סופר זצ"ל בספר תשובותיו חלק אבן העזר (סימן ט') משתמש בלשון זו, ותו לא מדין].

ב. בספר במדבר (כ"ה, ו'): והנה איש מכני ישראל בא ויקרב אל אחיו את המדינית לעיני משה ולעיני כל עדת בני ישראל והמה בוכים פתח אהל מועד, ובתרגום המיוחס ליהונתן בן עוזיאל תרגם: והא גבר מכני ישראל וכו' ואמר למשה מה רא למקרב לגבה ואם את אמר ראסירא היא הלא אנת נסיבת ית מריינתא ברת יתרו, וכד שמע משה רתח ואישתלי, ואינון בכיין וקריין שמע וקיימין בתרע משכן זימנא. ויש להבין דבריו המופלאים מדוע אכן בריוק אז בשכעם משה ושכח, קראו הם קריאת שמע. ונ"ל בס"ד, לפי מה שזכורנו להריא שראיתי בספר, וכעת נשכח ממני היכן ראיתי, שאחת הסגולות שיש כנגד הכעס היא שיקרא קריאת שמע בעת שכועס ויסור ממנו הכעס. ובוה אני מכאן דברי התרגום המיוחס ליהונתן, דהיינו מעמא דקראו קריאת שמע בריוק אז שכעס משה, כדי לסלק ממנו מירת הכעס, ואז יוכל להורותם הדרך ילכו בה והמעשה אשר יעשו כנגד נשיא שבט שמעון, ודוק. והנני מחלה פני המעיינים הע"ה הבאים ב, כרם שלמה, שיאירו עיני ויחזירו לי אברתי באיזה ספר כתובה סגולה זו דקריאת שמע מסלקת הכעס, וישאו ברכה מאת השי"ת.

באופן אחר יש לפרש דברי התרגום המיוחס ליהונתן, כי אז באותו מעשה רנשיא שבט שמעון, היה חילול השם ופריקת עול נורא, ותיקון לזכר הוא קידוש וקבלת עול מלכות שמים, ולכן אז רייקא קראו קריאת שמע שהיא קדוש שם שמים וקבלת עולו ית"ש, ודוק. [ומכני יקורי ר'] אברהם אליעזר נר"ו שמעתי, רכונת המיוחס ליהונתן, שקראו כל פרשת שמע כולל פרשת ציצית האמור בה ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם, וכדרשתם בכרכות (י"ב ב') אחרי לבבכם זו וכו' ואחרי עיניכם זו וכו'. ויפה אמר, אבל לשון התרגום המיוחס ליהונתן משמע לי שקראו רק פסוק ראשון רשמע, ועיין].

ג. במסכת כלאים (פ"ו מ"ב): ערים שהוא יוצא מן המדרגה רבי אליעזר בן יעקב אומר וכו'. רבי אליעזר אומר אף הנוטע אחת בארץ ואחת במדרגה וכו', ורבינו התוספת יום טוב (שם ר"ה רבי אליעזר) כתב: רבי אליעזר אומר אף הנוטע, וכתב הר"ב שאין הלכה כמותו, וכן כתב הרמב"ם בפירושו וכו', אבל בחיבורו פרק ח' [מהלכות כלאים] פסק כמותו ופירש הכסף משנה לפי שאין חולק עליו. וראיתי לגאון המובהק רבינו אפרים ז"ל בפירושו, "משנה ראשונה", שכתב: מה שכתב התוספת יום טוב דבחיבורו פסק הרמב"ם כרבי אליעזר והכסף משנה נתן לו טעם ע"ש, כל זה לא נמצא כלל בספר הרמב"ם שלפנינו, עכ"ל. ובענייני אומר אני שדברי התוספת יום טוב אמיתיים כדרכו ז"ל, וטעות קטנה באות אחת גרמה לו לגאון בעל משנה ראשונה לכתוב מה שכתב, כי בדברי התוספת יום טוב במקום פרק ח' צריך לומר פרק ז', וכשתעיין שם (ה"ו) תמצא את כל דברי הרמב"ם והכסף משנה, והוא פלא. [אגב דע דראיתי לרבינו הגאון הקדוש רבי חיים ז' עשר ז"ל בהקדמת ספרו חפץ ח' שכתב: "בעומק התלמוד מצאתי לי סיוע וראיה בדברי רבותינו הקודמים ואלו הם אשר תמיד נתכוון דעתי אליהם המה הקדושים הרמב"ם ונהר"ן והרב תוספת יום טוב, כי ברך ח' רוב פעמים אשר יאמרו דבריהם בעומק הסוגיות" ודוק והבן היטב היטב. — ואגב דאגב, כמדומני שהעולם קוראים לספר חפץ ח' בשם חפץ ח' מלעיל, מלשון וחפץ ח' בידו יצלח דישעיה (נ"ג, י'), אות ח' בצד"י ואות פ' בסג"ל, אבל לי נראה ריש לקרא חפץ ח' מלרע ומלשון מי האיש החפץ חיים דתהלים (ל"ד, י"ג), אות ח' בקמ"ץ ואות פ' בציר"י, דהיינו מבקש ומשתוקק לה, ועיין היטב בהקדמה שם ובשער ודוק].

ד. בספר חיי אדם (כלל ל"א סוף אות ל"ה) כתב: "ונראה לי ראם נטף שעוה על אות או תיבה [בספר תורה] כיון דהעיקר דתיבה אחת מותר לקרוא על פה, כשר ואין צריך להוציא ספר תורה אחר", ומפורש ברכיו דמותר לקרוא תיבה אחת בעל פה שלא מתוך הכתב. וצריך אני להבין, שהרי רבינו הרמב"ם ז"ל בחיבורו הגדול הלכות תפילה (פי"ב

ה"ח) כתב: הקורא יש לו לרלג ממקום למקום בענין אחר וכו', והוא שלא יקרא על פה, שאסור לקרוא שלא מן הכתב אפילו תיבה אחת עכ"ל, הרי לנו מבואר שאסור לקרוא על פה אפילו תיבה אחת, וצ"ע לכאורה. ועיין לשאר בשרי ריש גלותא רבב'ל הגאון רבי יוסף חיים ז"ל בספרו שלו שו"ת תורה לשמה (סימן קצ"ז), ולגאון רבי אליהו מני ז"ל בספרו זכרונות אליהו או"ח (מערכת ד' אות ב'), ואכמ"ל.

ובהאי ענינא יש לי להרגיש על דברי הגאון רבי שלמה קלוגר ז"ל, שבהגהותיו חכמת שלמה או"ח (סימן מ"ט ס"א) רן בענין דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם בעל פה אם אמרנין כן רק כשבא להוציא את האחרים או אף בקורא לעצמו, וכה כתב: והנה אני בעניי מצאתי ראיה מפורשת מן התלמוד דאינו אסור רק להוציא רבים ידי חובה, והוא תלמוד מפורש [תענית כ"ה א'] אמר רבי יוסי יחיד וכו', ותמוה שלא ראיתי מי שהרגיש בש"ס זה, וזה ברור לענ"ר ורוק, עכ"ל. ותמה אני והלא כל מה שכתב שם להוכיח כבר אמרוהו רבותינו בעלי התוספות ז"ל בתוספות ישנים יומא (ע' א') ע"ש. ואף שעל צד רחוק יש לנו לתרץ ולומר רמזום מה אז לא באו לירי הגאון מהרש"ק ז"ל התוספות הישנים ליומא וברלקמית, מלבר שהוא רוחק רב, ובפרט שמצאתי שהגאון מהרש"ק ז"ל בספרו שיירי שחרה (סימן ח' רנ"ג ע"א) תמה על הט"ז שלא הביא לתוספות ישנים ריומא, הרי שהיו בירו. מכל מקום עדיין תמה אני שהרי רבינו המגן אברהם על אתר שם באותו פרק שם באותו מקום (סימן מ"ט אות א') כבר תוא הביא ראיה זו, וכה כתב: הב"ח פסק כטור דלהוציא אחרים לא יאמר על פה, וכן מוכח תענית (דף כ"ח ע"א) עכ"ל, וכן הביא ראיה זו בביאור הגר"א ז"ל לאורח חיים (שם) וצ"ע. [ועל המגן אברהם אין להעיר על שלא הביא דברי התוספות ישנים רמסכת יומא, כי כבר הארכתי מפי סופרים וספרים בחיבורי כרם יעקב (סימן י"א אות ג', ובמילואים דף רל"ו) להראות שהתוספות ישנים רמסכת יומא נרפסו מאוחר, בשנת תפ"א, ולא באו לרבותינו ראשוני בתראי כט"ז ומגן אברהם וחבריהם נ"ע, „ובוראי אין להקשות על שום רב כי אם מספר שנרפס בזמנו והיה עמו וקרא בו" כלשון גאון עוזינו רבינו החיר"א ז"ל בשו"ת יוסף אומץ (סימן פ"א), ועיין בזה בחיבורי כרם יעקב (דף רע"ו ר"ה השנה), ורוק].

ה. ראיתי לגאון המובהק בהוראה מהרש"ג ז"ל מסמיעהאלי בספר תשובותיו ח"א (סימן נ"ב אות ה') שרן שם באבל רח"ל אם יש לו להניח תפילין ביום ראשון של האבלות שהוא יום קבורה ולא יום מיתה כסברת המהריט"ץ ז"ל, והביא דברי רבו הגאון מהר"ם שיק שפסק רלא כמהריט"ץ ושכך רעת רוב הפוסקים רלא כמהריט"ץ ז"ל, והביא דברי שו"ת מנחת אלעזר [ח"ב סימן ר'] שכתב בשם ספר און אהרן [מערכת ת' אות י"ז] דמנהג עיה"ק ירושלם ת"ו כמהריט"ץ ז"ל רכל שאינו יום מיתה ויום קבורה חייב להניח תפילין, ועל זה כתב הגאון מהרש"ג ז"ל: „וספר און אהרן שהביא אינו כראי אצלי לרחות מפניו דברי גרולים שלנו, ואפשר שהוא רק מנהג הספרדים שמהריט"ץ היה מאנשיהם, וגם אפשר דבעל און אהרן היה תלמידו של מהריט"ץ ז"ל, אבל האשכנזים שבידושלים לא שמעתי שיהגו כן, ובפרט כי בכל ארץ ישראל רבר זה הוא מילתא דלא שכיחא כיוון ששם נוהדים מאד לקבור ביום המיתה" עכ"ל. ויש להעיר חדא שרבים מן הפוסקים (ובהם מגרולי דבני אשכנז) סוברים כמהריט"ץ ז"ל, עיין מה שציינו בזה בשדי חמד מערכת אבלות (סימן ד'), ובפאת השרי (שם סימן ב'), וארץ חיים יו"ר (סימן שפ"ח סעיף א' דק"ט ע"ד), ולמז"ז הגאון ז"ל בכף החיים (סימן ל"ח אות ט"ו), ובספר המאסף לכל המחנות (שם אות י"ז), ובהגהותי שבספר מעשה אליהו (סימן י' ר"ג ע"ב ושם דקנ"ט ע"א) עיין שם באורך וברוחב, ובמאסף לכל המחנות הביא בשם ספר אחר שתעיד שרעת רוב הפוסקים כמהריט"ץ ז"ל, והוסיף שבחידושי הריטב"א ז"ל סוכה (כ"ה א') מפורש כמהריט"ץ ז"ל ע"ש. [וראיתי במאסף לכל המחנות שם שהביא שבשו"ת שאילת יעקב

(סימן צ"ט) פסק כמהריט"ץ ז"ל ושיניח תפילין בברכה ע"ש, ולראבנו אין לי ספק זה, אבל לפלא בעיני שיפסוק ולא כרבו וחמיו הגאון מהר"ם שיק ז"ל, ומי שיש לו ספק זה ישיכול ויבין אם אכן כן הוא, כי בעיני יפלא.

תו מה שכתב הגאון מהרש"ג ז"ל, „אפשר רבעל און אהרן היה תלמידו של מהריט"ץ ז"ל. — במחכת"ה, הגאון און אהרן לא היה בן דורו רמהריט"ץ ז"ל, ומחבר ספר און אהרן הוא הגאון החסיד רבי אהרן עזריאל ז"ל שהיה אב"ר בירושלם כשתי דורות לפנינו, ונח נפשיה רמר בט' סיון תרל"ט. גם מה שכתב הגאון מהרש"ג ז"ל דבארץ ישראל זה מילתא דלא שכיחא כי קוברים ביום המיתה, תמהני מי לא שכיח טובא שנפטר בשעות אחר הצהרים ועם כל ההשתדלות והזריזות אין מספיקין לקבורו אלא רק אחר השקיעה, ובאנו למחלוקת מהריט"ץ וחביריו חלקם בחיים.

ו. עוד יש לי להעיר על מה שכתב הגאון מהרש"ג ז"ל (שם ס"ס ל' דף ע"ר סע"ב): „מה שנרפס בסידורים דהאומר סממני הקטורת בעל פה וחיסר אחד מהם יש עליו חשש חיוב מיתה ח"ו, ליתא כלל ורק שלא קיים המצוה כתיקונה, אבל חיוב מיתה מאן דכר שמיה" עכ"ל. — ובעניתי תמוה דהלא רבינו הרמ"א ז"ל בהג"ה על שלחן ערוך אורח חיים (ס"ס קל"ב) כה כתב: ויש שכתבו לזוהר לומר פיתום הקטורת מתוך הכתב ולא בעל פה כי האמירה במקום ההקטרה וחיישינן שמא ידלג אחר מסממניה ואמרינן שהוא חייב מיתה אם חסר אחד מסממניה. ועיין מגן אברהם, ולגאון מהרש"ק ז"ל בהנחות חכמת שלמה (שם), ובספר ערוך השלח, ולמו"ז הגאון ז"ל בכף החיים (שם אות כ"ז), ואכמ"ל. ז. גם ראיתי בשו"ת מהרש"ג ח"ב (סימן י') שכתב: רבר זה רמלאכת חול המועד אינה אסורה אלא מדרבנן לאו דבר ברור הוא כיון דבמגן אברהם (סימן תק"ל) אין בזה הכרעה, ומשמע לכאורה דאכתי הוא ספק פלוגתא. ויש להעיר ששם בשו"ת מהרש"ג ח"ג (ר"ס ע"א) כתב בפשיטות שדעת רוב הפוסקים דאיסור מלאכה בחול המועד מדרבנן ע"ש. והארכתי הרבה בזה במקום אחר בס"ד. [התשובה רחלק ב' הוא יותר מאוחרת, ודוק].

ח. בשו"ת מהרש"ג ח"ג (סימן קל"ו אות י"ז) כתב: לדעתי פשוט דהקורע בחלוק גזול דלא יצא, אין הטעם משום מצוה הבאה בעבירה אלא משום שלא קרע בחלוק שלו ואין כאן צער, עכ"ל. ואינו מבין, דהמעין בירושלמי שבת (פרק י') שהובא בטור יורה דעה (סימן ש"מ דר"צ סע"ב) יראה דמדין מצוה הבאה בעבירה קא אתו עלה, וכן הוא בבית יוסף (שם), ובכל נושאי כלי השלחן ערוך שם עיין ט"ז (ס"ק ט"ז), וש"ך (ס"ק מ"ב), וביאור הגר"א (ס"ק מ"ח), וערוך השלחן (שם אות ל"ד) ועוד, ועיין בחיבורי ברית יעקב (סימן י"ג) שנתבאר הדברים היטב בס"ד.

וראיתי לנכון לצרף כאן ידיעה חשובה לכל יושבי על מדין, ומשום מה לא הובאה ולא נזכרה בכל ספרי מנהגי ותולדות רבינו הגדול החתם סופר זצ"ל, והיא שראיתי לגאון רבי יעקב שלום סופר ז"ל מפעםט בספרו היקר תורת חיים על השלחן ערוך (סימן פ"ד אות ג') שכתב: שמעתי מאממ"ו בעל מחנה חיים שרבינו החתם סופר אמר שכל מקום שהפרי חדש מחמיר בוראי אין להקל עוד, כי אם יש מקום להקל, הפרי חדש הוא מקיל, ע"ש. ובזה הנני כופל ברכות ושלומות המברך מלב בברכת התורה יגדיל תורה ויאדיר אמן.

ידידו הרוש"ת באה"ר,

יעקב חיים סופר

ראש ישיבת כף החיים

בעמח"ס ברית יעקב, כרם יעקב, ועוד
ירושלים עיה"ק

בס"ר. בין כמא לעשור תנש"א אנטווערפען יצ"ו.

לכבוד מערכת „כרם שלמה“, עורך נכבד שליט"א.

אחרי מבוא הברכה והשלום: ברצוני לכתוב בזה הערות קטנות, ואולי יתאים להקובץ הנכבד מאר.

(א) ראשית כל, הערה בענינא דיומא, דהנה המפרשים מתחבטים למה קוראים במנחה דיוהכ"פ פרשת עריות, והתוס' במגילה דף ל"א מפרש מפני שהנשים מקושטות אז כשכיל כבוד היום, ובמדרש מבואר הטעם, ראנו מרמזים בזה להקב"ה רכשם שהזהיר אותנו מלגלות ערוה, כך לא יגלה ערות בני"י ח"ו, ובעלי מוסר אומרים הטעם, שלא יחשוב האדם שהוא כבר במדרגינה גולה ולא ישכח את העבירות הפשוטות. — ועוד י"ל, דהנה איתא במס' יומא דף ס"ז ע"ב, תנא רבי ר' ישמעאל עזאזל שמכפר על מעשה עווא ועזאזל, ופירש"י, כלו' על העריות מכפר, ור"ל אעפ"י ששעיר המשתלח מכפר על כל עבירות, כראיתא שם ובמס' שבועות, אמנם עיקר הכפרה היא על העריות. וא"כ כיוון דרחיפת השעיר מן הצוק היתה בזמן מנחה כמבואר בעבודת יוהכ"פ, לכן קוראין אז פרשת העריות.

(ב) נוכחתי לדעת כי רבינו הקדוש כשסירר את המשניות, סמך עצמו על לשונות שבמקראי קודש בתנ"ך. ולדוגמא, [א] במס' ביצה פרק ר' משנה ז', אין מוציאין את האור לא מן העצים ולא מן האבנים ולא מן העפר ולא מן המים, ולכאורה הסדר משונה, אולם סדר זה נובע מן מקרא במלכים"א (פרק י"ח פסוק ל"ה) ותפול אש מאת ר' ותאכל את העצים ואת האבנים ואת העפר ואת המים, ממש כלשון המשנה. (ואף רבנמרא יש גירסא במשנה זו, מן הרעפים, עיין בתוי"ט, אמנם בירושלמי לא גרס רעפים). [ב] ידוע מפי המקובלים (דברים שאין לי מושג בהם) שאותיות מנצפ"ך הם נגר חמשה גבורות, וכתב האר"ז רמח"ל טעמא חובטין בערבה בהושענא רבה חמש פעמים להמתיק החמשה גבורות. ועפ"י ז' ויבן רבמס' שבת פרק ו' משנה ר' קחשיב חמש משחיתים, לא יצא האיש לא בסייף, ולא בקשת, ולא בתריס, ולא באלה, ולא ברומח. (וגם בתפילה בברכת השכיבנו, אנו מתפללים, והסדר ממני אויב, רבר, חרב, רעב, ויגון, ג"כ חמשה). [ג] במס' ברכות פרק ז' משנה ג', כריבוא אומר נברך לר' אלקינו אלקי ישראל אלקי הצבאות וישב הכרובים. — מקורו ג"כ במקרא בשמואל"ב (פרק ו' פסוק ב') להעלות משם את ארון אלקים אשר נקרא שם שם ר' צבאות וישב הכרובים.

ובזה אשים קנצי למילי, החותם כרגשי כבוד ויקר,

אהרן לונצער

מנדי שיעור ביסודי התורה

פק"ק אנטווערפען

בעה"ת. אור לו"ג כסלו ה'תשנ"א.

לכבוד המערכת „כרם שלמה“.

באתי בזה להציע לפני מעלתכם ב' הערות.

(א) במס' שבת ע"א ע"ב: איתמר אכל שני זיתי חלב בהעלם אחר ונורע לו על הראשון וחזר ונורע לו על השני ר' יוחנן אמר חייב שתים ור"ל אמר אינו חייב אלא אחת, ר"י אומר חייב (ויקרא ר', כ"ח) על חטאתו והביא, ור"ל אמר (שם פסוק כ"ו) מחטאתו ונסלח לו. וברש"י ר"ה על חטאתו והביא: והביא קרבנו שעירת תמימה נקבה על חטאתו אשר חטא משמע על כל חטאת וחטאת יביא. ובספר בן אורי על מס' שבת הקשה וז"ל: לענ"ד צ"ע הא בכריתות דף ט' אמרינן איפכא גבי שפחה חרופה רחייב על כמה ביאות

רק חטאת אחת מרתיב על חטאתו אשר חטא מלמד שמביא על כמה חטאות, עיי"ש וצ"ג לע"ר, עכ"ל.

ואחר בקשת מחילה מהגאון הגדול בעמ"ח בן אורי, נלענ"ד רלא קשה מיד, רהנה רש"י ז"ל מביא בלשונו הזהב כל חצי האחרון של הפסוק הנ"ל (פסוק כ"ח), רבנמ' קיצר ומביא רק על חטאתו והביא, לרכאו' לא משמע מיניה כלום כרי להרגיש דר"י מרבה חטאות מלישנא קרא, רהרי' ה' מספיק לכתוב והביא קרבנו שעירת עזים נקבה על חטאתו, ומה לו להפסוק להאריך ולכתוב, „אשר חטא" וזהו הריבוי שמיניע לו' לר"י להרבות חטאת על כל חטא וחטא, והריבוי הוא בפסוקא דהבאה, והביא קרבנו וגו'. — משא"כ בפסוקא רשפחה חרופה (כגמ' בכריתות), דשם כתיב (ויקרא ו"ט"ז"א, וכו') והביא את אשמו לה' אל פתח אהל מועד איל אשם: וכפר עליו הכהן באיל האשם לפני ה' על חטאתו אשר חטא וגו', דבהבאה כתיב רק אשם אחר, ורק בפסוק דכפרה כתיב הריבוי רחטאתו אשר חטא, מזה שפיר דרשינן רכפרה אחת מכפרת על כמה וכמה חטאים, וז"פ לפענ"ד.

(ב) במס' פסחים ס"ו ע"א: אמר רב חסדא מצורע שנכנס לפנים ממחיצתו פטור שנאמר (ויקרא י"ג) בדר ישב מחוץ למחנה מושבו, בדר ישב, לברו ישב, מחוץ למחנה מושבו, הכתוב נתקן לעשה, ע"כ. ובתוס' ר"ה הכתוב, באה"ר: נראה רלא מהני אלא במחנה שלישית רלא גרע מזב הואיל ואיכא לאוקומי ניתוק למחנה שלישית ובמחנה שכינה חייב כרת רלא גרע ממחוסר כפורים וכן משמע בפרק כל הפסולים (דף ל"ב:) רקאמר ואי ביאה במקצת שמה ביאה היכי מעייל ידיו. לכהונות אירי ואירי עשה שיש בו כרת הוא, א"ל ומטונך הואיל והותר לצרעתו הותר לקריו. וכתב הרש"ש שם ברה"כ בא"ר וכו' מ' בפ' כל הפסולים וכו', וז"ל: כוונתם דא"א דבמצורע ליכא כרת ובבעל קרי וראי יש בו כרת כדאמר אירי ואירי עשה שיש בו כרת הוה וא"כ איך אמרינן הואיל. וקשה לי דכבר הוכיח הטורי אבן (במנילה ג') דאמרינן הואיל מקילתא לחמירא. ומצורע אף דניתק לעשה מ"מ איסור ראורייתא איכא כמ"ש בשאנת אר"י סי' פ"א וכש"כ לפירושם בהא דניתק לעשה רחכא משמע דאיסור עשה איכא לכה"פ.

וגברא דבא חוינא וקושיא לא קחוינא, רלאחר עיון ברבדרי הט"א שם במנילה ברור שאין לרמות מילתא למילתא, וז"ל הטורי אבן ברה"ה ולאחותו מה ת"ל: רישא דהאי ברייתא הכי מיתבני ברפי"ב דובחים (דף ק' ע"א) [עה"פ כל ימי חיורו לה' על נפש מת לא יבא לאביו ולאמו לאחיו ולאחותו לא ישמא להם וגו'] ד' עקיבא אומד נפש אלו הקרובים, מת אלו הרחוקים, לאביו, לאביו אינו מטמא אבל מטמא הוא למת מצוה, לאמו, הרי שהי' כהן ונזיר לאמו הוא דאינו מטמא אבל מטמא הוא למ"מ, לאחיו, שאם הי' כהן גדול ונזיר לאחיו הוא דאינו מטמא אבל מטמא הוא למ"מ, ולאחותו מה ת"ל וכו'. וק"ל מנ"ל רחמי ארבעה קראו כולן למעושי מ"מ קאתי, דילמא חד מינייהו לנופא אתא שאם הי' כהן ונזיר נמי אינו מטמא לקרובים כמו נזיר גרידא, וכ"ת ולאו ג"ש הוא, ליתא דהוה אמינא כהן ונזיר גרע טפי מנזיר גרידא דהואיל והותר לו שומאת קרובים לכהונתו הותר לו נמי לנוירתו, וכה"ג אמרינן נמי בפ"ג דובחים לעולא דס"ל ביאה במקצת שמה ביאה אפ"ה מצורע שחל ח' שלו להיות בע"פ וראה קרי בו ביום וטבל מכנס ידיו לכהונתו, ומטעמא דהואיל והותר לצרעתו הותר נמי לקריו, ול"ל דה"ט דאמ' התם דה"ל מחמירא לקילתא דהא מצורע וראי חמיר מבקל קרי, אבל נזיר רחמיר מכחן דה"ל מקילתא לחמירא ל"א הואיל, ליתא, דהתינה לר"א רפ"ו דנזיר (דף מ"ז ע"א) גבי כהן גדול ונזיר שמצא מ"מ דס"ל יטמא כהן שאין מביא קרבן על שומאתו, אבל לחכמים דס"ל התם יטמא נזיר שאין קדושתו עולם אלמא כהן חמוד מנזיר מא"ל, עכ"ל הט"א מה ששייך לעניינו.

הרי חזונן דהטו"א תקשה רק מכהן ונזיר רשניהם אותה טומאה רביעה עליהו, ובאותו לאו קאמרי, שפיר א"ל (הגם רנזיר אינו משמא לקרובים) [ישמא כהן שהוא נזיר, אף דהו"ל מקילתא לחמירתא, מ"מ אינו עובר על דבר שהוא יותר מלאו דלא ישמא למתים, אותו הלאו דהוי אסור ל' כשהוא כהן, ומ"מ התורה התיירו לקרובים, ולר"ע (דף ק' ע"א דזבחים) הוי ל' חובה. ועיין ברמב"ם הל' אבל פ"ב ה"ו וז"ל, כמה חמורה מצות אכילות שהי נדחת לו הטומאה מפני קרוביו כדי שיתעסק עמה ויתאבל עליהן, שנא' כי אם לשארו הקרוב אליו לאמו וגו' לה ישמא מצות עשה שאם לא רצה להטמא משמאין אותו בע"כ (והגם דהרר"ז מ"פ דהא דמשמאין אותו בע"כ אינו אלא מדרבנן, מ"מ לפי הכסף משנה (פ"א ה"א מהל' אבל) המ"ע להתאבל על הקרובים כולל גם המ"ע להטמא להם)].

וממילא שפיר אפשר להקשות, שהגם דכהן זה נזיר ג"כ הוי, ונזיר בלאו חכי אסור ל' לשמא אף לקרובים, מ"מ רכיון דהוא ג"כ כהן, וכהן הוא כבר מלידה, ולנכיה מצוה היא להישמאות, ואותו לאו דלא ישמא חותרה לו, אפשר לומר דהלאו דנזיר דלא ישמא, דלא הוי עצם הלאו חמור יותר מל"א ישמא" דכהן (אלא דנזיר אסור גם בקרובים), הותר לכהן נזיר, ומקילתא לחמירתא לא איירי בהחפצא דאיסור רטומאה, שהוא אותו הלאו, אלא בהנבדא דהוי כהן (שמותר לו ליטמאות לקרובים) וגם נזיר (שאסור לו לשמאות לקרובים), ובכה"ג מיירי חטורי אבן ראמרין הואיל מקילתא לחמירתא, ומייתי ל' ראי' ממצורע (דהטומאה דנבדא חמורה מטומאת בעל קרי) לבעל קרי דהוי נמי מקילתא לחמירתא, אבל החפצא דאיסור, דהיינו כרת, שוה בשניהן. משא"כ אי הוי אמרינן לר"ח רס"ל דמצורע שנכנס לפנים ממחיצתו רפטור שהכתוב נתקן לעשה, גם למחנה שכינה, ולא רק למחנה שלישית, ודאי לא הוי אמרינן דהואיל דהותר לצרעתו (דאז הו"א שאינו אלא בעשה) הותר נמי לקרוי (דהו"ל איסור כרת), ובכה"ג פשיטא להו להתוס' דלא אמרינן הואיל מקילתא לחמירתא, ומעולם לא עלה על דעת חטורי אבן לומר כזה. וממילא קושית הרש"ש ליתא מעיקרא.

יצחק אייזיק הכהן האנדלער

ברוקלין, ניו יארק

בס"ד. ליל א' דחנוכה תנש"א לפ"ק.

לכבוד מערכת, "כרם שלמה".

ברצוני להעיר על ב' דברים שנרפסו בקובץ של חורש תשרי-חשוון (קל"א).

א) בעמוד מ"ז — תקשה על הצאן קדשים והחשק שלמה שכתבו רבימי שלמה השתמשו במזבח הזהב של משה, ותקשה דמוכח מן הפסוקים ששלמה עשה מזבח אחר. כבר תקשה כן השואל בשו"ת מחזה אברהם או"ח סי' כ"ח. אבל מה שתירץ המחבר שם דעשה מזבח אחר והשתמש בשניהם, צ"ע מרש"י במלכים"א (ו', כ') שכתב דמזבח של משה, נגנז.

ב) בעמוד ס' — הביא מה שכתב האבני נזר (יו"ד ק"ט) דחבא על המומרת קנאים פוגעים בו, ותקשה על זה, מתשו' נז"ב תניינא (אה"ע סי' ק"נ ד"ה ועוד) ושו"ת ח"ס (אה"ע ח"ב סי' פ"ב ד"ה ועוד) שכתבו להיפך, עכ"ד. ובמח"כ שנה מאד בזה, דהנז"ב והח"ס מיירי בישראלית הנבעלת לגוי, ועל זה הביאו שיטת הב"י דאין קנאים פוגעים בה, וכתבו כל אחד הסברו לזה, אבל ישראל שבו על גויה ודאי קנאים פוגעים בו, וע"ז כתב

האבנ"ז דה"ה ישראל שבעל מומרת. ועוד יותר, רהנ"ב שם כתב דלמ"ד במומר קנאים פוגעים בו, אז אפילו ישראלית הנבעלת למומר קנאים פוגעים בה.

יחיאל יהודא סאפיצר

עורך תפארת משה דבאסטאן

ברוקלין, ניו יארק

ב"ה.

לבעלי הכרם חמר אשר לשלמה.

שלום וברכה.

(א) בנליון סיון תש"ן אשר הגיעני זה מקרוב ראיתי את אשר האריך הרה"ג רי"ח סופר שליט"א וליקט מספרי דרבנן שהשתמשו בלשון „סהרי במרומים” וכנהגה מלשונות הקרובים לסגנון שבועה. ואוסף עוד כי גם בכתביו של אדמו"ר מו"ה שניאור זלמן בעל התניא והשו"ע, מצאנו ראינו כגון דא, והוא בספר אנרות קורש שלו (ברוקלין תש"מ) עמ' מ' שכתב שם „סהרי במרומים”, והלשון „ה' יורע ועד”, חוזר במכתביו פעמים רבות (ראה שם עמ' ט"ז, כ"ד, מ"ג, נ"ב, ס"ד, ע"ט, קכ"ט, קע"ח).

ובאשר הרה"ג הנ"ל חביבא לי ריוקא בכל כינויי שמות הנדולים, אעיר, כי אדמו"ר מוהר"ח מצאנו קרא עליו „מי לנו גדול באחרונים ממנו” (שו"ת רב"ח ח"ב יו"ד סוס"י ג'), והאבני נזר מסוכאמשאב אמר „מי לנו גדולי האחרונים גדולים מהרב מלארי זצ"ל” (ראה קו"א בסו"ס אור פני יצחק אות מ"ח), והגאון ר' מאיר אריק מכנהו „גדול האחרונים הרש"ז ז"ל” (אמרי יושר ח"א סי' ק"ג). ובכתביו הגאון בעל הצפנת פענח מראנאמשאון נקרא „הגאון האמיתי מלארי ז"ל” (יגרי"ת גליון נ"א [כסלו-טבת תשמ"ג] עמ' ע"ו, שו"ת צ"פ ח"א, רווינסק ת"ש, סי' נ"ח). וראה עוד אשר אספתי כנהג וכהנה במקבוא לס', ספרי ההלכה של אדמו"ר הזקן.

ונשוב לענין לישנא רשבעות, ונראה לי כי לאותו ענין שייך גם מה שמצינו סגנונו של הראב"ד להשבע בכמה מיני שבועות על אמיתות סברותיו ושיטותיו. ולכל הנ"ל יש להעיר, ראף אי הלשון הוא אביווריהו רשבעות, אך יש לדון גם בענין אי חיילי גררי שבועה על הכתיבה (ראה שרי חמר קונטרס הכללים מע' כ' כלל מ"ז).

(ב) עוד האריך שם הרה"ג בלשון השגור בפי רבנן „אחרי הוריע אלקים אותנו את כל זאת” (והוא עפ"י לישנא רקרא כבראשית מ"א, ל"ט, ולא כמו שנפלה ט"ס במאמרו הנ"ל), שנראה שלא חששו לכאורה לרבר האמור בס' יראים שלא לנקוט בלשון הקרוב ללשון נבואה וכו' אפילו בדרך שחוק.

ולענ"ד נראה שאין להמות זל"ז כלל ועיקר. כי לא חששו לאסור אלא רבר שלשונו משתמע כאילו נאמרו לו דברים מפי ה', אפילו אם אין כוונת האומר שיבינוהו בצורה זו. והנה עד"מ, בה בשעה שאנו מאמינים כי כשכתב הראב"ד „כבר הופיעה הוה"ק בכית מדרשנו”, לא היתה כוונתו למליצה גרירא, אלא דברים כהווייתם וכמשמעותם (כהבנת מוהר"ח בהקדמתו לשער ההקדמות, וראה שה"ג מע' הראב"ד הנ"ל), ואילו היינו מוצאים מחבר נאמן עלינו שיכתוב „והנה הוריע אלקים אותי את הרברים רלהלן” גם בו היינו מאמינים כי רוח ה' ריבר בו. — אולם כשאנו קוראים את הביטוי „אחרי הוריע אלקים אותנו”, לא נעלה על דעת איש להוכיח מכך כי נגלו אלינו האלקים, וזאת לראיה כי זו הלשון אינה מורה על גילוי נבואה, ולכן אין חשש בשימוש זה.

ורעת לנכון נקל כי אין הכדל בין הביטוי הנ"ל לבין „וה' האיר עיני", או „והסברתי את הענין היטב בעזרת השי"ת", וכך גם היריעה שיש לנו בהכנת הענין, נחשבת ככאה כסיעתא רשמית וכלימוד מלמעלה. ומה גם שלשון „הורעה" מתפרשת גם מענין לימוד והשפעת היריעה וההכנה (ראה בתרגום לירמ' י"א, י"ח, וה' הוריעני ואדעה: וה' אלפני ואליפתי. לעומת האמור שם מ"ב, י"ט, ירע תדעו: מירע תירעון) וא"כ „הוריע אלקים אותנו את כל זאת" הוא ממש כעין „חנני ה' ריעה להבין את כל זאת". ודוק בלשון אותם גדולים שהתבטאו בלשון רבים „הוריע אלקים אותנו" (גם אותם מחברים שאינם נמנעים מלהתבטא בלשון מרבית בערם „ראיתי", „מצאתי"), כשהכוונה לשלול מהלשון את המשמעות לגילוי נבואי, אלא שהכותב משתף עמו את המעיינים, וכאילו אומר „אחרי שעזרנו ה' עתה להבין את הענין". וכשם שהמאמין בהשגחתו הפרטית של הכורא ית' ושמה' מצערי גבר כוננו, יאמר „האלקים הביא אותי הגה" אף כי לא שמע על כך מאומה מפי ה', כך גם יאמר המאמין „הוריע אלקים אותנו את כל זאת", על כל רבר שכלי שנשפע לו בישיע ימין עליון.

יהושע מונדשיין

ירושלים ת"ו

בעזהשי"ת.

אל מע"כ חברי מערכת ה„כרם שלמה".

א) בכרם שלמה דהאי שתא (קונטרס קל"א) במרדור מכתבים אל המערכת, הביא שם תמי' על שו"ת אבני נזר חיו"ר סי' ק"ט, שכתב דמומר יש בו ב' רינים, רינו כישראל וכו' ורינו כנוי רהבא על המומרת קנאים פונעים בו וכו'. ועל זה תמה שם משו"ת נודע ביהודה והחתם סופר רהכריעו דבת ישראל הנבעלת לגוי אין קנאים פונעים בו, את"ד. — ובאמת אין כאן שום השגה על בעל האבני נזר, דכוונתו ד'ישראל הבא על מומרת (היות רדינה כנוי) ע"כ קנאים פונעים באותו הישראל הבא עלי', והנודע ביהודה והחתם סופר מיירי מבת ישראל הנבעלת לגוי.

אבל אמת נכון רהחתם סופר לא סבירא ליה כהאבני נזר דמומר הוי כנוי, רעי' בשו"ת חתם סופר ח"ו סי' נ"ו (בר"ה ועוד) שכתב וז"ל, ועוד נ"ל דהמרדכי לא אמר במומר לע"ז או לחלל שבת ומקיים כל התורה כמו אחאב, כמו שכ' רש"י ריש חולין רנהי רגרע משאר מומר לרבר אחר דזה רינו כמומר לכל התורה מ"מ אשתו זקוקה ליבם, ולא אמרו המרדכי אלא במי שהמיר ונדבק לאומה משארי האומות ויצא מכלל יהדות לנמרי, על זה אמרו שאינו בהקמת שם ואין מקושש ואחאב בכלל זה, עכ"ל.

ב) ואציגה פה תמי' ברברי הפמ"ג, עי' בא"א ריש סי' מ"ו שכתב וז"ל, בני חיי ומוזני לאו בזכותא כו' אלא ע"י זכות גדול מהני, ועסק התורה שיהיו עמילים בעיון זכות גדול מהני וכו' עכ"ל. ורבניו אלו צ"ע מרבדי תוס' במס' ה"ה רף ח"ו ע"א ד"ה דבה, רתירצו בזה"ל, וי"ל אי לא מזלא הוה מגין עליו זכות התורה וכו' עכ"ל. הרי מכואר מדברי התוס' דזכות התורה לא ישנה המזל, וצ"ע.

הילל צוקער

ברוקלין, ניו יארק

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להרב אברהם אבא סג"ל הורוויץ נ"י מגיד שיעור בישיבת בני ציון דבאבוב
בלונדון להולדת הבן

להאברהם היקר ר' אברהם בן ציון האניג נ"י להולדת הבן

להאברהם היקר ר' אהרן גאלדמאן נ"י להולדת הבן

להאברהם היקר ר' אלי' (ברוי"מ) באכנער נ"י להולדת הבן

להאברהם היקר ר' ברוך יהודה קיש נ"י להולדת הבן

להאברהם היקר ר' יהושע הירץ מרדכי סאלאמאן נ"י להולדת הבן

להאברהם היקר בנש"ק ר' יהוסף צבי הלוי ראטשענבערג נ"י להולדת הבן עם הבת

להאברהם היקר ר' יוסף דוד הלוי לנדא נ"י להולדת הבן

להאברהם היקר בנש"ק ר' יחזקאל שרגא מאיר רובין נ"י להולדת הבן

להאברהם היקר ר' יעקב ארי' איינהארן נ"י להולדת הבן

להנה"ח מו"ה יעקב גוטווייץ נ"י מבני ברק להולדת הנכד

להאברהם היקר ר' יצחק בענעש נ"י להולדת הבן

להאברהם היקר ר' יצחק זאלדאן נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן

להאברהם היקר ר' ישכר חיים בלוי נ"י מלונדון להולדת הבן

להאברהם היקר ר' משה דוד קליין נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן

להאברהם היקר ר' משה יחזקאל פריינד נ"י להולדת הבן

להאברהם היקר ר' משה (בריי"ש) רייפער נ"י להולדת הבן

להאברהם היקר ר' נתן ארי' העללער נ"י מבני ברק להולדת הבן

להאברהם היקר ר' נתן דייטש נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן

להאברהם היקר ר' פסח דוד מיללער נ"י להולדת הבן

וזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.

המערבת

ברכת מזל טוב

להאברהם היקר ר' אברהם יונתן הלוי מאסבערג נ"י להולדת הבת

להאברהם היקר ר' אברהם מאנדעל נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת

להאברהם היקר ר' אברהם ברוך לעזער נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת

להנה"ח מו"ה אברהם פרוינד נ"י מבני ברק להולדת הנכדה

להנה"ח מו"ה אשר אנשיל מיללער נ"י מבני ברק להולדת הנכדה

להרב בן ציון דוב הלברשטאם נ"י מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון נכד כ"ק

כ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל הי"ד להולדת הבת

להאברהם היקר ר' דוד ליכטענשטיין נ"י מלונדון להולדת הבת

להנה"ח מו"ה דוד העללער נ"י מבני ברק להולדת הנכדה

להרב יהושע פיהדער נ"י ראש הכולל דחסידי באבוב כסאראנאטא להולדת הבת

להאברך היקר ר' יוסף יצחק פרנס נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
להאברך היקר ר' יעקב אבראמסאן נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' יצחק בלוי נ"י מלונדון להולדת הבת
להאברך היקר ר' ישעי' יאזעוויץ נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
להרב משה דוב בן ציון סאלאנט שליט"א ראש הכולל דחסידי באבוב בירושלים
עיה"ק להולדת הנכדה

להאברך היקר בנש"ק ר' משה העשיל שטערנבערג נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' מרדכי גרשון קיהן נ"י מטאראנטא להולדת הבת
להאברך היקר ר' נחום ראובן גובער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' נפתלי בנימין הלוי הורוויץ נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' פנחס הלוי לנדא נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' קלמן בראנער נ"י מבני ברק להולדת הבת
להאברך היקר ר' שלמה שטיעל נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' שלמה הכהן קליימאן נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' שמעון אליעזר קלעצקין נ"י מבני ברק להולדת הבת
יזכו לגרלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אכ"ר.
המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם משה פיללער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה ליפא נ"י ולחותנו
הנה"ח מו"ה דוד שלום קלאנסברון נ"י לאירוסו בתו-נכדתם תחי'
להנה"ח מו"ה אהרן דאווידאוויץ נ"י מירושלים עיה"ק לאירוסו בתו תחי'
להנה"ח מו"ה ארי' מרדכי אפעל נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה ברוך נ"י ולחותנו
הנה"ח מו"ה יעקב ראובן נייפעלד נ"י ממאנטריאל לאירוסו בנו-נכדם הב'
החתן הנעלה כמר חיים צבי נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה בן ציון שפריי נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה ארי' ליבוש נ"י לאירוסו
בתו-נכדתו תחי'
להנה"ח מו"ה בן ציון מיללער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה אהרן דניאל נ"י לאירוסו
בתו-נכדתו תחי'
להנה"ח מו"ה חיים מאנדלבוים נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה אהרן דניאל מיללער
נ"י לאירוסו בתו-נכדתו תחי'
להנה"ח מו"ה חיים שמעון מיללער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה צבי שלום נ"י
לאירוסו בנו-נכדו הב' החתן הנעלה כמר ישעי' אשר זעליג נ"י תלמיד
ישיבתנו
להנה"ח מו"ה יהודה בענגיא נ"י מלונדון לאירוסו בנו הב' החתן הנעלה כמר
שמואל יצחק נ"י
להנה"ח מו"ה יעקב שאינא נ"י לאירוסו נכדו נ"י
להרב יעקב פריץ פרידמאן שליט"א רב דקהל כתר תורה לאירוסו בתו תחי'

להרב יעקב ציטראנענבוים נ"י מנהל בישיבת כאבוב בני ציון ולאביו הנה"ח מו"ה צבי נ"י לאירוסו בתו-נכרתו תחי'

להנה"ח מו"ה יעקב פיהרער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה משה נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה יעקב שבת האכבערגער נ"י לאירוסו בנו-נכרם הב' החתן הנעלה כמר שלמה שאול נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה מאיר רייכבערג נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה צבי מנחם נ"י לאירוסו בנו-נכרו הב' החתן הנעלה כמר בן ציון נ"י

להנה"ח בנש"ק מו"ה מנשה טייטלבוים נ"י ולאביו הנה"ח בנש"ק מו"ה טובי' נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה צבי אלימלך גאלדקלאנג נ"י ולחו"ז הנה"ח מו"ה ישראל אהרן קעספלער נ"י לאירוסו בתו-נכרתם תחי'

להנה"ח מו"ה משה פעטערפריינד נ"י מבני ברק לאירוסו נכרתו תחי'

להנה"ח מו"ה נחמן מנחם פייג נ"י לאירוסו בתו תחי'

להנה"ח מו"ה נתן נטע עובדי' הלוי בארנשטיין נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה משה אלימלך נ"י מקרית כאבוב ולחותנו הנה"ח מו"ה אליעזר מנחם הכהן דארמאן נ"י לאירוסו בנו-נכרם הב' החתן הנעלה כמר חיים יהושע נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה שלום יוסף שווארץ נ"י לאירוסו בתו תחי'

להנה"ח מו"ה שמואל הכהן ראזענגארטען נ"י לאירוסו נכרתו תחי'

להנה"ח מו"ה שמואל הירשמאן נ"י מירושלים עיה"ק לאירוסו בנו נ"י

להב' החתן הנעלה כמר בנימין פרעיוזער נ"י מלונדון לאירוסו

להב' החתן הנעלה כמר יהודה גענגער נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסו

להב' החתן הנעלה כמר יצחק יהודה ווייס נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסו

להב' החתן הנעלה כמר שמואל צבי ראזנער נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסו

בורא עולם בקנין השלם זה הבנין ערי עד

למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להרב אשר זעליג גאלדמאן נ"י מגיד שיעור בישיבת כאבוב בני ציון לנישואי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה גבריאל פינחס אייזען נ"י לנישואי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה חיים יצחק אייזיק הלוי לנדא נ"י ממאמנדיאל לנישואי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה ישראל יחיאל שטרום נ"י מלונדון לנישואי בתו תחי'

להרב יהושע צבי הלוי יונגרייז שליט"א אבר"ק סאלשטאווא לנישואי בנו נ"י

להרב יצחק דוב הלוי יונגרייז שליט"א אבר"ק גארליץ לנישואי בנו נ"י

להנה"ח מו"ה מרדכי יעקב (כרי"א) עליאם נ"י לנישואי בתו תחי'

להרב סיני הלברשטאם שליט"א רב דקהל רבני חיים לנישואי בתו תחי'

להאברך היקר ר' חיים ישעי' שווימער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' חיים שלמה שווימער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' ישראל נפתלי סעסער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' יעקב יוסף הכהן שלאף נ"י מלונרון תלמיד ישיבתנו דשם
לנישואיו

להאברך היקר ר' מיכאל דוב יוסט נ"י מלונרון תלמיד ישיבתנו דשם לנישואיו
להאברך היקר ר' מנחם מענדל גרינבוים נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' משה יעקב ציטראנענבוים נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' צבי יהודה זיגלער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
יעזור השי"ת שיוכו לבנות בית נאמן בישראל על דרך ישראל סבא
מתוך עושר ואושר מזל והרחבה.

המערכת

ביר"פ, "שמחה גראפיק"

Simcha-Graphic Associates

Typesetters and Publishers

4311 - 15th Avenue — Brooklyn, N. Y. 11219

Tel. (718) 854-4830

נדפס בדפוס האחים גרויס

Printed in U.S.A. GROSS BROS. Printing Co. Inc.

3125 SUMMIT AVENUE, UNION CITY, NJ 07087

Tel. (201) 865-4606 • (212) 594-7757

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאלער לשנה

בקאנאדע = 20 דאלער לשנה

בבעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנר = 10 פונט לשנה

כשאר ארצות = בדואר רגיל 25 דאלער לשנה

בדואר אויר 35 דאלער לשנה

om:

KEREM SHLOMO

Mesivta Eitz Chaim D'Bobov

1577 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.
U.S. POSTAGE
PAID

Permit No. 285
BROOKLYN, N.Y.

arding & Return Postage Guaranteed

DRESS CORRECTION REQUESTED

MR.

516

MORDCHA GROSS

1621 56 ST

BROOKLYN, NY 11204

קובץ

תרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לסלסול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
אגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהכל"ח מרבנים ות"ח ובחורי תמד הי"ו.

מכת תנש"א

(קל"ג)

שנתי"ד קונטרס ג'

יוצא לאור ע"י תלמידי

כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א

1577 48th Street

Brooklyn, New York 11219

Tel. 871-6623

התוכן

מבוא אבר קודש

1 כ"ק מרן ארזמר"ר שליט"א

מבוא וברוך לראשונים

ח הנאמן ר' צבי הירש אבר"ק ברלין זצ"ל

ט הנאמן ר' מוכאל בכרך ראבר"ק פראג זצ"ל

יז הנאמן ר' העשיל אשכנזי אבר"ק לובלין זצ"ל

מבוא אנאית בודש

כז מבוא אנאית חודש זצ"ל

כח מבוא חודש ראשון אבר"ק ברומק זצ"ל

מבוא יצרן לא חרונים

כט מבוא יצרן וחושע ווינגארטנען אבר"ק קונצק ז"ל

מבוא ספרים וחלום

לא הרב מנחם"ר שלום קרויז שליט"א

לג הרב יצחק שמואל נמזו נ"י

מבוא שבת בשבת

לח המערכת

מבוא תעודות יישובים

מ

מבוא יצירות קולם

מא

מבוא תעודות ומסמכים

מג הנאמן בעל חרי בשמים אבר"ק סטרי זצ"ל

מג הנאמן בעל שער רעה אבר"ק סמארטאן זצ"ל

מד

מו, כח

מט

מבוא תעודות שמידות למערכת

Copyright © 2011

by Cong. Shaan Zia

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת

הרכני הנגיד המופלג הנכבד והמפורסם
נדיב ושוע ומוקיר רכנן
רודף צדקה וחסד כל ימיו
והציל נפשות רבות בשנות הזעם
ה"ה מו"ה חיים במו"ה משה אלי הכהן ע"ה
שמערן

נפטר בשם טוב
עש"ק פ' ויחי י"ז ימים לחודש טבת שנת תשל"ז לפ"ק
תהא נשמתו צרורה בצרור החיים
הונצח ע"י בנו,

זאב הכהן שמערן
לונדון

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמת

אבי מורי

הרה"ג החסיד המפורסם משרידי דור הישן

מוה"ר דוד צבי במו"ה אשר ישעי' הכהן ז"ל

נפטר בשם טוב

ביום י"ט לחודש טבת שנת תשל"ו לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנו,

ישראל יעקב הכהן קאהן

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמת

אמי מורתי

מרת פריידא אדיל בת מו"ה יעקב יצחק שפיצער ע"ה

נפטרה בש"ט ביום כ"ה לחודש טבת שנת תשכ"ד לפ"ק

תהא נשמתה צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנה,

יעקב יצחק הכהן לעוויטא

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמת

אבי מורי

הנה"ח הנכבד מו"ה חיים יהודה כמו"ה שלום לערנער ע"ה

נפטר בשם טוב

ביום כ"ג לחודש טבת שנת תשל"ג לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנו,

אשר לערנער

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת שמות

ויאמר משה אל האלקים הנה אנכי בא אל בני ישראל ואמרתי להם אלקי אבותיכם שלחני אליכם ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם, ויאמר אלקים אל משה אהי אשר אהי. וכבר עמדו בזה המפרשים להבין מה היתה שאלת משה רבינו, ומה היתה תשובתו של הקב"ה.

ונקדים מש"כ בספה"ק דברי חיים (במאמרים לחנוכה בר"ה בגמ' שבת) שמעתי מאדמו"ר ז"ל [הוא הרה"ק מראפשיטץ זי"ע] שלעתיד יתגלה את כל הקודות אותנו בגלות הזה, ונראה שהי' הכל טובות וחסדים, ורק שנעלמו מאתנו, עברה"ק. ובספר בינת משה להרה"ק מוה"ר משה מקאזניץ זי"ע (במאמרים לחנוכה) כתב וז"ל, וידוע שהגם שלפעמים בא ח"ו איזה גזרה וצער על ישראל, האמת הוא כי מאתו לא תצא הרעות, וכל טוב גנוז בגווי', אלא שלעינינו נראה שהוא לא טוב, אבל באמת הוא טוב לנו, וכאשר סיפר לנו בימות מוה"ז הה"ק מו"ה אלימלך ז"ל שבימינו נגזרה גזרה קשה על ישראל ר"ל, והי' מתאמץ בתפלה בכל עוז לבטלה במסירת נפשו, עד שנגלה אליו רבו הקרשו מו"ה רוב בעד זצ"ל מ"מ דק"ק ראווונע ואמר לו, הלא אמרתי לכם התפללו בעדי, כי כל הימים אשר אנכי חי אני מעבב כל הנזרות, וישאלהו, הלא גדולים צדיקים כו' יותר מבחייהם, התפלל גם עתה בעדינו, ויענהו, כל עוד היותי חי בעוה"ז, לפי מראה עיני הבשר שלנו הי' נחשב לצער, והייתי יכול לעכב, אבל פה בעולם העליון אני רואה שהכל טובה, וכי אעכב מלהטיב לישראל, עברה"ק.

המורם מזה, שכל התלאות והצרות אשר עוברים על ראש בני ישראל בגלות המד והנמחר הזה, הכל הוא חסד ורחמים להטיב להם באחריתם, וכאשר תתגלה הישועה בגאולה העתידה, אז יודע לעין כל כי לא הוי סני בלאו הכי, והכל הי' רק טובות וחסדים להחיש הגאולה.

וכדברים הללו איתא בספה"ק אוהב ישראל ריש פ' וארא, על הפסוק וידבר אלקים אל משה ויאמר אליו אני ד', ופירש"י, שדיבר אתו קשות. ולכאורה דיוקו של רש"י הוא, ממה שהוזכר כאן ריבוד שהוא לשון קשה וגם שם אלקים שמורה על מדת הדין וגבורה, וא"כ קשיא סוף הפסוק, ויאמר אליו אני ד', שזה מורה על רחמים גמורים, כי אמירה היא לשון רכה, וגם שם הוי"ה הוא כולו רחמים. אמנם כתיב (איכה ג') מפי עליון לא תצא הרעות והטוב, והיינו כאשר בא אל האדם איזה סיבה לא טובה וצרה ורחקות ח"ו, הכל הוא לטוב לו, אך טובי' גנוז בגווי', וכל איש ישראל מחויב להאמין בזה שהכל הוא לטובתו מאת השי"ת אשר דרכו להטיב לברואיו, ובפרט לזרע ישראל עם סגולתו, אך לעת עתה עדיין לא נתגלה הטובה והחסד ההוא, והוא שמיר וגנוז. וזהו שדמ"ה הכתוב, וידבר אלקים אל משה, היינו שדיבר אליו קשות כנ"ל, אבל מ"מ ויאמר אליו אני ד', כי האהבה והחסד והרחמים גמורים מוסתרים וגנוזים בתוכו, עכתה"ק יעו"ש.

ועפ"י דבריו הקרושים נבין המשך הפסוק שכתוב שם להלן, והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי את ידי לתת אותה לאברהם ליצחק וליעקב. והקשה האוהחה"ק, איך נתקיים הבטחה זו, הלא דור יוצאי מצרים נפלו פניהם במדבר, ורק בניהם זכו ליכנס לארץ ישראל. אך להאמור נחא, שקאי על נאולה העתידה שאז יתגלו הצפונות וסתרי הנהגת העולם, ולכן אמר והבאתי אתכם אל הארץ, קאי אלעתיד לבא, שאז יעמדו בתחי' ויכנסו כולם לארץ ישראל. וזשה"כ אשר נשאתי את ידי, ופירש"י הרימותי לי שבוע בכסאי, הכוונה על נאולה העתידה שאז יהי' השם שלם והכסא שלם, כמאה"כ כי י"ד על כ"ם י"ה (שמות י"ז), ואז יתודע ויתגלה שכל הדינים היו גנוזים בהם טובות וחסדים.

וענין זה יש להעמיד בלשון הפסוק, ויהי לי לישועה (שמות ט"ו). דנודע דברי המדרש (בפרשת לך) רכל מקום שנאמר ויהי משמש צרה. ולזה אמר, ויהי, לי לישועה, כל' שהצרות והתלאות הנרמזים בתיבת ויהי, הכל הם חלק מהישועה, כי לא סגי בלאו הכי. וגם יתכן לפרש בזה כוונת הפסוק, כוס ישועות אשא ובשם ד' אקרא (תהלים קס"ז), כי ידוע דתיבת כו"ם בנימט' אלקי"ם שם מדת הדין. וזהו, כו"ם ישועות אשא, פי' על ידי מדת הדין הנרמז בתיבת כו"ם, יצמח לנו ישועות, וא"כ גם עתה בשעה שלמדאית העין נדמה לנו כי מדת הדין שולטת ח"ו בעולם, אעפ"כ, ובשם ד' אקרא, היינו לקרות בשם מדת הרחמים, כי אנו מאמינים ובטוחים שכל הצרות והרפתקאות שעוברים עלינו תמיד מחמת כובד הנלות, הוא לטובתינו, ועל ידם נזכה לראות את ישועת ד' במהרה בנאולה העתידה.

ומעתה נבוא לכיאר הכתובים בראש אמרינו, שאמר משה רבינו להקב"ה, ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם, רהנה שמו של הקב"ה הוי"ה ברוך הוא, מורה על חסד ורחמים, וא"כ יאמרו בני ישראל אי' רחמנותו ית' ואי' איפוא חסדיו המרובים, הלא מדת הדין מתוחה עלינו, כי רבות רעות שבעה נפשינו בארץ מצרים, ואין קץ לימי הרעה ח"ו. ועל זה השיב לו הקב"ה, אהי אשר אהי, בלשון עתיד, להורות כי לעתיד לבוא יתגלה שהישועה מתגצצת דייקא מן היסורים, ומתוך צרה ימציא לנו פדות ורווחה, וא"כ גם עתה נקרא הכבוד ית' בשם הוי"ה שם של מדת הרחמים, כי רב טוב צפון וסמון בכל המאורעות הלא טובות. והשי"ת יעזור שנזכה לראות במהרה בישועתן של ישראל בנאולה שלמה כב"א.

בדין ברכת שהחיינו וברכת האילנות על פירות שהורכבו

מהגאון מוה"ר צבי הירש אבד"ק ברלין זצ"ל⁽¹⁾

בשאלת יעב"ץ סי' ס"ג בענין ברכת שהחיינו על פרי המורכב משני מינים, שכתב בספר הלכות קטנות שאין לברך עליו, וזה דודי הגאון המחבר הנ"ל השיג עליו. ואני כתבתי בגליון, זה לשוני. ולי אני הצעיר נראה עיקר שאין לברך עליו ברכת שהחיינו, כי מה שכתב זה דודי הגאון נר"ו שלא הוזהרו על ההרכבה אלא ישראל אם לא לדעת יחידית, משמע דפשיטא לי' דלית הלכתא כאותה דיעה, ועם היות שכן כתב הש"ך בפשיטות ביו"ד סי' רצ"ז ס"ק ג', אמנם במחילה מכבודו ליתא, דבהדיא פסק הרמב"ם ז"ל בפרק יו"ד מהלכות מלכים דבני נח מצווין על ההרכבה עי"ש, וכבר השיגו להש"ך בתשו' דברי יוסף. ומה שיש עוד לעיין בזה, כתבתי בגליון הש"ע שלי. ומעתה פשיטא שאין לברך שהחיינו שזיכני לראות שנעשה דבר נגד רצונו יתעלה, ואם על הממזר אפשר שדינו של המחבר אמת, כי מ"מ הוא נברא בעצם כשאר הברואים, רמינא דארס הוא, והי' נברא בלא האיסור הזה, כי טבעו הוא להבראות כך, משא"כ בזה, כי לא הי' ולא נברא בלא האיסור, כך נלענ"ד. צב"א.

שוב מצאתי בהגהת מרדכי דגיטין (דפוס אמשטרדם דף ר"א ע"ב) שפסק ג"כ דנכרי אסור בהרכבת אילן עי"ש בר"ה פרק ו'⁽²⁾, עוד מצאתי שכן משמע ג"כ לפסק הלכה בר"ש ז"ל כלאים משנה ז' פרק א'.

ומה שהקשה עוד מן הנכרי, במחילה מכבודו גם זה הבל, דאנן על הבריות מברכין ולא על מעשיו, ואטו לאו ברשותי' לשוב אל ה', ולעתיד יחדיו יבואו כל אפסי ארץ וישתחוו לה'. מלבד שהמחבר הלכות קטנות ז"ל עצמו כבר תירץ כזה בס' רס"ה.

ועוד אני אומר, דאפילו למאן דאמר אף על הכלאים, דהיינו פרידה, וכן בממזר דלעיל, מ"מ היינו בריאת השם יתעלה, כי א"א להברא בלעדו, וכן אני אומר אי חזי אילני דמלבלי אעפ"י שהם מכלאים מברך אשר ברא כו', יען השם יתעלה ברא זאת הטבע שיצא זאת ההרכבה, משא"כ בברכת שהחיינו, דאין לברך שהחיינו על שמו שהוחל לקרוא בשם ה', וכעין דאין מברכין שהחיינו בין המצרים [ואפי' להבלתי נוהגין, התם אפרי מברכין], כ"ש רשהחיינו זה רשות הוא, כמבואר בעירובין (דף מ' ע"ב). סוף דבר, לענ"ד מאן דלא מברך לא משתבש, ורעדפא עביד ממאן דמברך, ורו"ק. עכ"ל בגליון שאילת יעב"ץ הנ"ל. שוב מצאתי גם ריא"ז בשלטי גבורים סוף פ"ק דקידושין פסק כר"א דבן נח מזהר על הכלאים, ועיין בר"ן שם.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ר' קונט' י"א עמוד מ"ג. — רבר זה הועתק מעצם כתי"ק המונח בגני ירדנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפואר מו"ה שאול הוטטערער ג"י מאנטווערפען. טוב עין הוא יבורך.
(2) עיין שו"ת מהרש"ם ח"א סי' קע"ט ר"ה וברין.

דרוש ותוכחת מוסר לפרשת בא

מהגאון מוה"ר מיכאל בכרך ראבד"ק פראג זצ"ל¹⁾

בע"ה.

דרשתי בער"ח שבט תקמ"ה לפ"ק בכח"כ קלויז

במדרש פ' בא, החודש הזה לכם הה"ד (זכרי' ר') אלה שני בני היצחק העומדים על ארון כל הארץ, א"ר לוי מלמד שהי' הב"ה חוזר ומבקש באיזה רבב לגאול את ישראל ולא הי' מוצא עד שמצא זכותו של משה ושל אהרן והיא עמדה להם הה"ד אלה שני בני היצחק לכך נאמר ויאמר ר' אל משה ואל אהרן, ע"כ. ויש לדקדק מה הי' קשה למדרש שאמר הה"ד אלה שני בני היצחק, ועוד מנ"ל דקאי על משה ואהרן, ומה ענין זה לפסוק החודש הזה לכם, ועוד למה קרא למשה ואהרן בני היצחק, שהרי הם היו בני עמרם ולא בני יצחק, עוד ק' דמתחיל בהחודש הזה לכם ומסיים לכך נאמר ויאמר ר' אל משה ואל אהרן, ע"כ למה לא מצא זכות ליגאל, הרי איתא במדרש תשורי מראש אמנה בזכות אברהם שהי' ראש לכל המאמינים, ואם זכות משה ואהרן גרם, למה לי זכות אברהם, ע"כ למה אמר ולא מצא זכות, דאי' במדרש חזית על פסוק קול רודי, רישאל אמרו למשה האיך אנו נגאלים והלא אין בידנו מעשים טובים א"ל אני מביט במעשים של עמרם ובית דינו, עוד יש לדקדק בפסוק, מהו לאמר, רמשמע לאמר לאחרים. הנה ידוע, דבר צוה לאלף דור, רצה הב"ה ליתן תורה לאלף דור דאה שאין העולם מתקיים כי הדורות היו רשעים נתן הב"ה התורה לכ"ו דורות, ואותן תתקע"ד דורות שתלן בכל דור ודור אלו הן עזי פנים שבכל דור, ע"כ. וזה הי' עיקר תכלית יציאתן ממצרים קודם הזמן כדי ליתן תורה לישראל כרבותיב (שמות ג') בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על החר הזה, ואמרו דז"ל (אבות פ"א) על ג' דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל ג"ת, והנה עמוד ג"ח החזיק בה אברהם אבינו ע"ה שהי' איש חסד, ועדיין הי' העולם חסד ב' עמורים, בא משה קבל התורה והיא נקראת על שמו, זכרו תורת משה עברי, ועד משה לא הי' אדם ראוי לכך, בא אהרן והחזיק בעמוד העבודה, ונמצאו שלשתן בעולם, והי' קיום העולם. וזהו שאמר, שהי' הב"ה חוזר ומבקש באיזה רבב לגאול כו', לפי שהי' עדיין זמן רב קודם זמן הגאולה, ולא מצא רק זכות משה ואהרן, הכוונה שהם הם עמודי התורה והעבודה, שהי' בלתי אפשר לקיום העולם זולת נתינת התורה והעבודה, כי זכות אברהם לבד, היינו הג"ח, לא הי' מספיק

1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונט' ע' עמוד ט"ז. — דרוש נחמד הלוי העתקנו מעצם כתי"ק, אשר ארבעה דפים מדרוש זה, מונחים באוסף „כנסת ישראל" לידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה ישראל שפע"ן נ"י מלונדון, ושלשה דפים הנותרים, מונחים באוצרו המוכ של ירידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה יצחק בן ציון הכהן וואלף נ"י מפה ברוקלין. — תל"ת, דאף שהעלים נתפזרו ונתפרדו במשך השנים, וכינו עתה שרברכי הדרוש צמורים יחד ברפוס, בקובצנו.

בעבור שהי' הדור מקולקל, כמו שארז"ל שמתו רשעי ישראל בימי חושך, לכן הוצרך להקדים התורה לכ"ו דורות, מיהו גם זכות אברהם איש החסד הוצרך, וזולתו אין קיום העולם שלם.

ובפסוק אלה שני בני היצחק וגו', הי' קשה לבעל המדרש, מהו העומדים על ארון כל הארץ, לכן פירשה על משה ואהרן הם העומדים על הפקודים פקודי ד', כי משה עמד עם ד' ארבעים יום וארבעים לילה, ובשעת מתן תורה משה ידבר והאלקים יענו בקול, ואהרן נכנס לפני ולפנים בק"ק, ועבד והקטיר קטורת שם, א"נ ועיקר, שגם אהרן הוא שעל ידו ועל ידי משה נאמרו י"א פרשיות שבתורה, הרי שניהם עומדים על ארון כל הארץ וקבלו ממנו התורה, והם אמרו לישראל, לכן נקראים עומדים על ארון כל הארץ.

והנה שם בזכר תחלת הסימן א', ראיתי והנה מנורת זהב כולה וגולה על ראשה ושבעה נרותי עלי' שבעה ושבעה מוצקת לנרות אשר על ראשה ושני זיתים עלי' אחד מימין הגולה ואחד על שמאלה, ואען ואומר אל המלאך הדובר כי מה המה אלה א' ויאמר אלי זה דבר ד' אלי לאמר לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי אמר ד' צבאות וגו' ואען ואומר מה שני הזיתים האלה על ימין המנורה ועל שמאלה, ויאמר אלי אלה שני בני היצחק העומדים וגו'. הנה המפורשים ז"ל פירשו נבואה זו על גאולה העתידה, ופרטי הכתובים, פירשו כל אחד לפי דרכו ע"ש, ולדעתי נראה, דקאי על התורה, שבזכותה היתה גאולת מצרים ובזכותה תהי' גאולה העתידה כב"א, ומנורת זהב רמז על ישראל, בעבור שכמו שמנורת המקדש נעשית כולה מקשה ככר זהב, כמו כן ישראל ראויים שתהיו כולם בגאולה אחת, וגולה על ראשה, רמז להשפעת הנשפע עליהם מלמעלה דומיא דשמן שבגולה המריקה להמנורה, וזה הי' ע"י התורה שיש בה ז' ספרים כדאיתא פרק כל כתבי (דף קט"ז ע"א), שנאמר חצבה עמודי' שבעה, אע"ג דרשב"ג פליג ואומר שאין זה מקומה, נראה דלכבי אף שויהי' בנסוע ספר בפני עצמו הוא, מ"מ אין כאן מקומה, שפרשה שלפני' אינה מרבר במסעות רק בדגלים, וראינו דכל חמשה ספרים כתובים כסדר הענין שהי' זה אחר זה, מש"ה גם רבי יכול [להיות] רמורה שעתידה שתיקצר ממקום זה לכתוב במקומה, ולזה רמז השבעה נרות אשר עלי', ושבעה ושבעה מוצקת הן מ"ט פנים לתורה, שנים זיתים עלי' אלה בני היצחק משה ואהרן, שעל ידם נתנה תורה לישראל, רכמו דמן הזיתים נכתש השמן אל הגולה, כמו כן על ידם נאמרה התורה לישראל, והודיע הש"י לנביא דגאולה העתידה לא יהי' בחיל וכח כי אם ברוח ד', ר"ל בזכות התורה. וקרא לשניהם בני היצחק, לפי שיצחק הוא השמן המאיר, רמז על התורה שניתנה ע"י משה ואהרן, ועוד שאהרן נמשח בשמן המשחה.

וזהו שאמר המדרש, החדש הזה לכם, מהו לכם, דאם על נגד ישראל, הרי כבר נאמר אח"כ ראשון הוא לכם, לכן פירש דעל משה ואהרן אמר לכם, ור"ל בזכותכם אני נוֹאֵל את ישראל, ולכך נאמר אל משה ואל אהרן. ואמר לאמר, ד"ל לאמר לדורות שבזכות התורה והעבודה הם נגאלים בגאולה העתידה כמו ממצרים.

מבואר ממה שאמרנו, שעיקר סיבת הגאולה שעברה ושעתידה, היא התורה וקיום מצותי'. ועד"ז נראה לפרש מאמר רז"ל פ"ק דברכות (דף ט' ע"א) דבר נא באוני העם ושאלו וגו' אמרי דבי ר' ינאי אין נא אלא לשון בקשה אמר חב"ה למשה בבקשה ממך לך ואמור להם לישראל בבקשה מכם שאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב שלא יאמר אותו צדיק ועבדו ועינו אותם קיים ואחר כן יצאו ברכוש גדול לא קיים, אמרו לו ולואי נצא בעצמנו, משל לאדם שהי' חבוש בבית האסורים ואומרים לו למחר מוציאין אותך מבית האסורים ונותנין לך ממון הרבה, ואומר להם בבקשה מכם הוציאוני מיד ואינו מבקש כלום, ע"כ. המפורשים ז"ל הקשו, כיון שהציווי הי' לתועלת ישראל, מה צורך לדבר להם בתחנה, והלא בודאי יקיים, והרב עין יעקב תירץ, כיון רזאת השאלה הי' דרך גנות להיות דרך ערמה כעושה תחבולה לישאל דרך שאלה, לפיכך הי' בעיני משה דע לדבר דבר זה, עי"ש. ומהרש"א תירץ כי לולא התחנה לא הי' חשים ישראל לתועלת זה, בעבור שאינו אלא לתועלתם, והיו אומרים ולואי שנצא בעצמנו כמו שהשיבו, עי"ש. ואי אפשר דרברי שני התירוצים אמת, עפ"י מה שיש לדקדק על אומרו דבר נא, דבי לשונות אלו סותרין זא"ז, דריבור הוא לשון קשה, כמ"ש דיבר אתנו אדוני הארץ קשות, ונא הוא דרך תחנה, ע"ק על בעל עין יעקב דחלילה למשה לכבוש נבואתו בשביל הגנות, דמה לו אם יהי' גנאי או לא, אחרי שהש"י ציוה, גם לתירוץ מהרש"א קשה, דכמו כן לא חשידי ישראל לשנות דבר ר', אף שהי' די בעיניהם בטובת הגאולה לבד, מ"מ מה הפסד יהי' להם אם ישאלו, ע"ק דאין המשל דומה לנמשל, דאדם אינו בטוח שיוציאו למחר, כי מי יודע מה יולד יום, אבל חב"ה לא אדם הוא ויתנחם ההוא אמר ולא יעשה, וכבר האמינו בפעם ראשון כדכתיב ויאמן העם, וא"כ למה ימנעו מלשאל מהם.

וטרם בואנו לבאר המאמר, נרדפה לדעת מה הי' תכלית הענין מה שאמר הש"י לאאע"ה ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, הלא כל קנינו עה"ז כלא נחשבים, יצבור ולא ידע מי אוספם, ועפ"י [רוב] הוא סיבה לשכחת ד', כדכתיב (דברים ח') פן תאכל ושבעת וגו' ורם לבבך ושכחת את ד"א, והחכם האמתי ע"ה התחנן (משלי ל') רש ועושר אל תתן לי, ויעקב אבינו ע"ה לא התפלל רק על כרי צרכו לחם ובגד, א"כ מה זה בישרו שיצאו ברכוש גדול, עוד נדקדק במה שאמר ית' לאברהם בברית בין הבתרים, אני ד' אשר הוצאתיך מאור כשרים לתת לך את הארץ לרשתה, ויאמר במה אדע כי אירשנה, ויאמר קחה לי עגלה משולשת וגו' ידוע תדע כי גר יהי' זרעך וגו', וראוי להכין למה באותו זמן שבישרו בשורת הארץ הודיע לו לאברהם הגלות, אשר ישתעבדו בניו בעבדות ועינוי, דמה ענין ידיעה זו לירושת הארץ, והלא לא שאל אברהם ע"ה רק על ירושת הארץ לבד, עוד מה הי' דעת אברהם אבינו ע"ה שאמר במה אדע, איש אשר מסר נפשו על אהבת הש"י ולימד דעת לבני דורו והוריעם אלקותו ית', יהי' ספק בלבו אם יקיים מאמרו ית', עוד למה אמר כי אירשנה, עוד יש לדקדק אומרו ברכוש גדול, דיותר צורך לומר, רכוש רב, כמד"א (בראשית י"ג) כי הי' רכושם רב, דמלת גדול מורה על דבר חשיבות המעלה ולא על דיבוי.

בפ"ק דברכות (דף ה' ע"א) אמר רשב"י ג' מתנות טובות נתן ה"ה לישראל וכולן לא נתן אלא ע"י יסורין, ואלו הן תורה וארץ ישראל ועה"ב, תורה דכתיב אשרי הגבר אשר תייסרנו וגו', ארץ ישראל רכתיב כאשר ייסר איש את בנו וגו' וכתוב בתרי" כי ד"א מביאך אל ארץ טובה, עולם הבא דכתיב ודרך חיים תוכחת מוסר, ע"כ. וג' אלו קשורים זה בזה, כי א"א לאדם להיות לו שכר הרוחני לעה"ב כי אם ע"י קיום התורה ומצותי, וקיום התורה תלוי בארץ, כי הרבה מצות שא"א לקיימם זולת בא"י, והכרח לומר שקדושת הארץ גורם לקיום המצות ההם, והשוכן בה מחויב לעשותן, וגם אותן מצות שאינן תלויות בארץ, ע"כ שיש להם ייחוס מה אל קדושת הארץ, וכמו שארז"ל עשה מצוה זו שבשבילה תכנס לארץ, וא"כ ע"כ שיש לקדושת המצוה ההיא קישור וחייבור אל קדושת א"י, והמקיימה מושך על עצמו קדושת הארץ, בעבור שיש להם ייחוס ושייכות להדרה, ואם המקיימה בחוץ לארץ גורם להמשיך עליו הקדושה ההיא, עאכ"ו המקיימה בא"י, דהשפע קדושה הבאה ע"י קיום מצות בא"י, יתרונה רב מאוד מן המקיימם בח"ל, וזה מבואר בפ' עקב, ואחבך וברכך וגו' על האדמה וגו', דוקא בהיותך בארץ.

וג' מתנות אלו ניתנו ע"י יסורין, ע"ר והי' ראשיתך מצער ואחריתך ישנא למאור (איוב ח'), והטעם נרבר בו לפנינו. הנה התורה א"א לקנותה אא"כ בהיותו ממאס בקנייני עה"ז ובכבוד המדומה ובתענוגים, לא בהיותו יושב על סיר הבשר לצבות בטן ולהתענג בדשן, כי אז בהכרח יבטל מעסק התורה לרדוף אחר המותרות, כי אוהב כסף לא ישבע כסף, וב' אלו הם צרות זו לזו. ובזה אמרתי לפרש המכילתא בפ' בשלח, ויסע משה את ישראל מים סוף, אר"י נסיעה זו לא נסעו אלא עפ"י משה ושאר כל הנסיעות נסעו עפ"י הגבורה, ע"כ. ויש להבין דהאיך עשה משה להסיען מפי עצמו ומרעתו ולא מפי הגבורה, ורז"ל אמרו (שבת פ"ז ע"א) ג' רברים עשה משה מרעתו, והרי יש כאן עוד אחר, ועוד מה טעם הי' לו שיסעו מזה. אלא הוא הרבר אשר נאמר לפרש הפסוק, ויסע משה את ישראל מים סוף וילכו אל מדבר שור וגו', פירש"י הסיען בעל כרחם שעייטרו מצרים סוסייהם בתכשיטי זהב וכסף והיו ישראל מוצאים אותו כו' לפיכך הוצרך להסיעם בעל כרחם, ע"כ. ויש להבין דמאי איכפת לי' למשה ע"ה בזה ולא הניחם למצוא יותר, עוד יש לדקדק אומרו מים סוף, דכבר אנו יודעין שבים סוף היו אז, ולא הו"ל לכתוב רק ויסע משה את ישראל אל מדבר שור.

והענין הוא, כמו שאמרנו, שהתורה נקנית במיעוט סחורה ובמיעוט תענוג, דמדות הסתפקות הוא צורך גדול לתורה, כי הרודף אחר בצע תמיד עינו לא ישבע עושר, אין אדם מת וחצי תאוותו בידו, תמיד הוא עוסק לקבץ [מעות], ואוהב כסף לא ישבע כסף, ומרה זו רומה לים, כמו שכ' (קהלת א') כל הנחלים הולכים אל הים והים איננו מלא, וא"א להשיג אמיתת התורה אלא במי שהוא מסתפק במה שחננו אלקים ולא ירדוף אחר התענוגים, ואף כי יש לו רב, לא ירבה במעדנים רק לשבוע נפשו. דומה לזה בהיות ישראל שרוים במדבר, והיו מסתפקים ממן, ועכבם

הב"ה מ' שנה כרי שירגילו במדות הסתפקות, גם להראותם שעם היות ריבוי עושר שהי' להם מביזת מצרים וביזת הים, אין בו שלמות כלל, כי לא הי' להם מה לאכול, רק תמיר עיניהם נשואות לשמים אל המן, וכשראה משרע"ה שכל העושר שהי' להם לא הי' מספיק למלאות תאותם, שלא היו רוצים ליסע מים סוף, וכסבורים הם שעיקר תכלית הגאולה הי' כרי להשיג הביזה להרבות הונם, אשר זה הוא היפך תכלית המכוון הגאולה, והב"ה כבר אמר רעיקר תכלית הגאולה הי' כדי לקבל התורה, וראה משה שאינם ראויים לקבל התורה עדיין, בעבור שהם משוקעים במדה רעה לאסוף ולקבץ הון אשר היא מדת הים, לכן הסיען בעל כרחם, אף שמדעתו עשה, היינו שלא אמר הב"ה עתה להסיען, אבל מ"מ הי' עפ"י הדיבור, בהוציאך את העם ממצרים וגו', לכן הסיען מים סוף, ר"ל ממדת ים סוף, והולכים במרבר להרגילם במדת הסתפקות.

אמנם הש"י הבטיח, והי' עקב תשמעון וגו' וברכך והרבך וגו', שלא תאמר מאין יבא פרנסתי, לכן אמר שהש"י ישלח ברכה באסמיו כמעט עסק אשר תעשה. וזה נראה לי ההבדל שבין ברכת יצחק אבינו ליעקב, ובין הברכה אשר ברך לעשו, רנתקשו בו המפרשים ז"ל, דהלא גם לעשו ברך בטל השמים ושמי הארץ כמו ליעקב, עי' בדבריהם. ולדברינו דליעקב אבינו ברך שהש"י ישפיע לו מן השמים כמ"ש ויתן לך האלקים וגו' יעברוך עמם, ואף בלא השתדלותו רב, רק ככל אשר תעשה תהי' הברכה מצוי, בעבור היותו יושב אהלים, אמנם בעשו לא אמר רק מטל השמים ושמי הארץ יהי' מושביך, אך לא ע"י הברכה משמים, רק ע"י השתדלותך כמו שסיים ועל חרבך תחי', ובמדרש רבה פ' מטות, ג' מתנות נבראו בעולם, חכמה, גבורה, עושר, זכה בהן זכה בכל, אימתי בזמן שהן באין מן השמים ובכח התורה אבל אם אינן באין מן הב"ה סופן להפסיק ממנו, עי' שם שהאריך.

ולעניננו נחזיר, שהתורה תחלתה צריך למעט בעסק ובתענוגים, ואפשר שלזה נקראת מורשה, דמלת מורשה יש לפרש על שני ענינים, הא' דרך ירושה היורש עושר ונכסים מאחר, ועד"ז מורה על העושר, והב' לשון רש, ע"ד יירש הצלצל, פן תורש, ר' מוריש ומעשיר, ושני הפירושים, שמתחלה יעשה עצמו רש מלבקש מותרות, ובסוף יהי' לו מלשון ירושה, שיהי' נשפע מברכת ר'. ואיתא במסורה, מורשה ב', תורה צוה לנו מורשה, ונתתי אותה לכם מורשה, ואומר דזה מורה על היות שניהם תלויים זה בזה ושניהם באים ע"י יסורין, כמו שכתבתי מן הוראת לשון מורשה. והמעט של יסורים אלו בתחלה, כי בהיות העושר בא אחר קנין התורה והמצות, ידעו ויבינו כי ימין ר' עושה חיל, ולא בכח יגבר איש, וכמו שאמר הנביא ע"ה (זכרי' ח') לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי וגו', מה שלא הי' כן אלו הי' ידו רמה בעושר בתחלה שרם עומדו על חכמת התורה.

עוד מעט על שנים אלו הנקראים מורשה, איתא בס' עשרה מאמרות מאמר חיקור הדין ח"ב פכ"ח, שיש חילוק בין לשון ירושה ובין לשון נחלה, דנחלה היא הנמשכת ביושר למשפחתם לבית אבותם כנחל נובע ליוצאי חלציו, וירושה היא

הבאה ממקום אחר שלא על דרך השתלשלות מאבות לבנים, כמו ירושת הבעל לאשתו, וארץ ישראל נקראת ירושה בעבור שתלוי בקיום התורה ומצותי, מש"ה כתיב (רברים ט"ז) צרק צרק תרדוף למען תחי' וירשת את הארץ, שלא נבטח על זכות אבות לנחול את הארץ בדרך טבע וסגולה כמו שאר נחלות, אלא שתהא נקנית אלינו בזכות עצמינו כאלו באה ממקום אחר. וכן בתורה כתיב מורשה, שאין תלמידי חכמים מורשים כתריהם לבניהם, אא"כ הם ראויים מצד עצמם, הכתר הנשיאות בזכותא תליא ובמעשים עי"ש. ועפ"י רבריו אומר, בעבור שהתורה מונחת בקרן זוית וכל הרוצה יקחנה, ואין מחויב הטבע דרוקא בני תלמידי חכמים יהיו תלמידי חכמים, אלא שאף גם בני ע"ה בידם להיות תלמידי חכמים אם ישתדלו בהם, ואמרו ז"ל (נדרים פ"א ע"א) הוזהרו בבני עניים שמהם תצא תורה, ולא כמו שהוא עתה בעונינו, שאפי' עניים אינם מניחים בניהם ללמוד תורה, רק משא ומתן וחכמות חיצוניות.

והנה לא ימלט מהיות גם מעלת העושר נסיון רב, שלא יבעט ויאמר כחי ועוצם יחי עשה לי החיל הזה, רק בעבור שכבר עמד בנסיון העוני, אשר הוא נסיון גדול, והרבה אשר לא יוכלו לסבול, כמ"ש (משלי י"ט) אולת אדם תסלף דרכו ועל ד' יזעף לבו, לכן מי שהוא מנוסה בעוני, ועמד באמונתו, בקל יעמוד ג"כ בנסיון העושר. וזה ה' טעם שהב"ה הגלה ישראל תחלה בנלות מצרים בעוני ועינוי, ועמדו בנסיון ולא מרדו בד' רק בשחו בישועתו כדכתיב ויצעקו בני ישראל אל ד', ואח"כ לא יבואו לבעט גם בנסיון העושר, ויהיו ראויים לקבלת התורה.

ובמה שאמרנו יובנו הדקדוקים במאמרו ית' בבית בין התורים, ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, לא על ריבוי העושר בישר לו, אלא שיקנו שלימות מדת ההסתפקות עד שיהיו ראויים לקבלת התורה, וזהו הרכוש גדול, כלומר, עם שיהיו להם עושר הרבה עכ"ז יעמדו בנסיון זה, ואין לך רכוש גדול מזה, שמי שזיכהו הש"י בעושר ועושה משפט וצדקה וקובע עתים לתורה ומהנה תלמידי חכמים מנכסיו ומחזיק עומד התורה, זהו העושר האמת, ומקרי רכוש גדול, לא כן אשר יש עושר שמור לבעליו לרעתו ומבעט במצות ברום לבבו. והש"י השיב לאברהם ע"ה על מה ששאל במה אדע כי אירשנה, ר"ל לא ה' מסופק על המתנה חלילה, רק על לשון ירושה, שאמר לו ית' לתת לך את הארץ לרשתה, אמר לשון ירושה, לפי שלא נתן לו רק ע"י יסורין תחלה כמאמר רז"ל, וע"י היותו תחלה עומד בנסיון אור כשרים, שאל במה אדע כי גם בני יירשנה, ובאיזה יסורין תיסרם עד שיהיו ראויים לירושה זו הבאה שלא על דרך השתלשלות, ומלת אדע, היא לשון יסורין, כמדר"א ויודע בהם אנשי סוכות (שופטים ח'), והראה לו הב"ה ר' מלכיות וגם גיהנם, ואאע"ה בחר לו מלכיות כמו שארז"ל, וע"ז השיב כי גר יחי' זרעך וגו', עד שיהיו ראויים לקבל התורה, וע"י זה יבואו לרשת את הארץ.

והנה לא יחויב מאתו ית' לקיים ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, כי אם אחר היותם משועבדים בעינוי ועבודת ד' מאות שנה, כי כך ה' הריבור, ובעבור שיצאו הרבה קורם לזה, לא ה' ראוי לקיים טובת הרכוש גדול, רק כדי שלא יאמר אותו צדיק בו, דאעפ"כ אם לא יהי' להם רכוש גדול, עכ"פ יאמר ראוי להם רכוש שאינו גדול, ועוד יאמר דעדיין לא יספיק להם נסיון העוני ועינוי רק בת' שנה

שלמות ולא בחציים, א"כ אינם ראויים עדיין לקבלת התורה, לכן אמר הב"ה, בבקשה ממך אמור להם בבקשה מכם כו', שיקחו דרך שאלה, לפי שעדיין לא היו מחויבים לרכוש גדול כ"כ, לכן ציום ליקח דרך שאלה. והנה היו בעם שני סוגים, א' הטובים הזקנים ועמרים ובית דינו, שממאסים בקנייני עושר עה"ו, וגם יבינו שמעלות העושר היא נסיון רב, לכן ימאנו לישאל מהם כסף וזהב, ויאמרו ולואי שנצא בעצמינו (כתירוץ המהרש"א), לא כמסופקים בגאולה, רק שאין חפצם בעושר רק ליצא לחירות, אמנם המוני עם, אשר כל חפצם להרבות הון, ימאנו מלשאל ויאמרו למה ניקח דרך שאלה כתירוץ העין יעקב, לכן אמר הב"ה דבר כו', שאל הטובים הזקנים ידבר קשות לקיים ציווי ית', ואל הבינונים יאמר דרך בקשה.

היוצא מדברינו, שבזכות עסק התורה וקיום מצותי' היתה הגאולה כדי לקבל התורה, וק"ו שגאולה העתידה ב"ב תהי' ע"י זה, ובעונינו הרבים ברור הזה רבים שמו פניהם לאסוף ולקבץ הון ואינם מעלים על דעתם לעסוק בתורה אפי' שעה מועטת, ובפרט בימות החורף שהלילות ארוכים, ועושים הטפל לעיקר, ועיקר לטפל, ולא די בזה, אלא שגם מבזים מצות התורה ועוברים על מצות ד' אשר לא תעשינה במזיד בשאט נפש, והזמן קצר לפורטם רק מקצתם, חילול שבת הוא קל בעיניהם, והוא שקולה כנגד כל המצות, ושנושאים משא בשבת חוץ לעירוב, וירמי' ע"ה אמר (ירמי' י"ז) השמרו בנפשותיכם ואל תשאו משא ביום השבת והבאתם בשערי ירושלים לא תוציאו משא מבתיכם ביום השבת וכל מלאכה לא תעשו וקרשתם את יום השבת, והי' אם שמוע תשמעו אלי לקדש את יום השבת ובאו בשערי העיר הזאת מלכים ושרים יושבים על כסא דוד ונו', הרי דשמירת שבת הוא גורם הגאולה, (ובפרק כל כתבי אמרו ז"ל, לא חרבה ירושלים אלא בשביל שחיללו בה את השבת שנא' ומשבתותי העלימו עיניהם ואחל בתוכם, ופי' מהרש"א שהעלימו עיניהם מלמוד דיני שבת שהם מרובים עי"ש, וא"א [= ואני אומר] דקאי ג"כ את"ח, דת"ח נקראים שבת, כמו ששבת אסור במלאכה, כמו כן ת"ח אינו יכול לעסוק בפרנסתו כדי שלא לבטל, ומחויבים אחרים לפרנסו, והם העלימו עיניהם, ועי"ז הוצרכו לבטל מת"ח). גם גילוי עריות החמורה, בין עם פנוי' שהיא ודאי נרה, בין עם אשת איש, איסורי מאכלות, אשר זה מקרוב נפרץ בעו"ה ואוכלים נבלות וטרפות ובשר בחלב וד"א, הנהי' כזאת בישראל, השחתת פאת זקן, והקלקולים באים על שהם כופרים בתורה ובהשגחת הב"ה, וראוי לקרוע על מעשים אלו, ולמשמע אוון ראבה נפשינו, ואיך נעזי פנינו להתפלל על הגאולה, אשר קלקולים אלו, וביטול תורה, הוא סיבת איחור ועיכוב הגאולה. ולא זו בלבד, אלא דבעונינו אין יום שאין קללתו מרובה מחברו, שהשפע מתמעטת וחולכים, ונכסי בע"ב יורדין לטמיון, ועניים שואלים לחם ופורש אין להם, וביותר תלמידי חכמים העוסקים בתורה, ובביתם אין לחם ושמלה, אוי שכך אירע בימינו, ואנחנו צועקים ואינן נענין.

ובגמ' פרק מי שמתו (ברכות כ' ע"א) א"ל ר"פ לאביי מאי שנא קמאי דמתרחיש להו ניסא ומאי דשנא אנן רלא מרחיש לן ניסא, אי משום תנווי, כי הוי מטי רב יודא בעוקצין אמר הויות ררב ושמואל קחוינא הכא, ואנן מתנינן תליסר

מתיבתא בעוקצין, וכי הוי שלוף חד מסאנא אתי מיטרא, ואנן צוחינן ולית דמשנח בן, א"ל ראשונים מסרו נפשם אקדושת השם כי הא דרב ארא ב"א חזא כותית דהוית לבושא כרבלתא בשוקא, סבר רבת ישראל היא, קם קרעי', סוף אנלאי מילתא דכותית היא שיימוה ר' מאת זוזי, ע"כ. ובעונינו הרבים שכיחי הרבה כזה, ועי"ז מתערבים בגוים ואוכלים טרפות ונבלות ושותים יי"נ ותהי עונותם על עצמותם, ועל העושים כן יחיל הקללות שבמשנה תורה וארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת הנתונה בהיכל הקדש הזה, עד שיעשו תשובה, ואנחנו וכל ישראל עובדי ד' נהיו נקיים.

ובהיות שיום זה נקבע מקרמונים ליום תשובה, נדבר במקצת במעלת גמילות חסדים, אשרי איש ירא את ד' במצותיו חפץ מאוד נכור בארץ כו', ארז"ל (ע"ז י"ט ע"א) אשרי איש ולא אשרי אשה, אלא אשרי שיעשה תשובה כשהוא איש, במצותיו חפץ מאוד, דרשו רז"ל במצותיו ולא בשכר מצותיו. ויש להבין מנ"ל לדרוש הכי. ונראה לפי שאמר ירא את ד' ולא אמר ירא את אלקים, אלא לפי ששם זה מורה על הדין, ומי שירא מפני מדת הדין, אף דאעפ"כ הוא צדיק דמונע מעבירה, עם כל זה לאו צדיק גמור הוא, לפי שאינו אלא ירא לנפשו מפחד עונש, ולא יתכן לאמר עליו אשרי, מש"ה כתיב ירא את ד', כלו' אף ששם זה מורה על הרחמים והחסד, ואפ"ה ירא לעשות עבירה, על זה אמר אשרי. הרי רמיירי בעובר השם שלא ע"מ לקבל פרס, וא"כ החברה קרישא רגמילת חסד של אמת שאינם מצפים לתשלום גמול, עליהם נאמר אשריהם. ואפשר להסביר עוד, מה דסיים חפץ מאוד, רמאוד יתירא הוא, ונראה ע"ד שדרשו רז"ל טוב מאוד זה המיתה, ור"ל רחפץ לקיים מצות חסד של אמת על כל צרה שלא תבוא, וזהו ולא בשכר מצותיו. ואפשר שלזה קבעו יום זה ערב ר"ח שבט, דשבט בגי' שי"א כמו אי"ש, וכתיב בתרי' הון ועושר בביתו וצדקתו עומדת לעד, יש [לפרש] עפ"י מה שאמרו ז"ל הרברים שאדם אוכל פירותיהן בעה"ז והקרן קיימת לעה"ב, רחר מינייהו הוא גמילות חסדים, לכן אמר הון ועושר בביתו, היינו פירות בעה"ז, וצדקתו עומדת לעד, לעולם הבא.

ובזכות תורה ועבודה וג"ח, יגן עלינו ויאמר די לצדותינו, ויקוים מה שאמר הש"י והסירותי לב האבן מבשרכם ואתן לכם לב בשר ומלאה הארץ [רעה] את ד' כמים לים מכסים, ויקוים מקרא אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם יחד בשם ד' בלע המות לנצח וגו' וכל לציון גואל וגו'.

וקצת מה שכתבנו ונ"ח ע"כ יגן עלינו ויאמר די לצדותינו ויקוים מה שאמר הש"י והסירותי לב האבן מבשרכם ואתן לכם לב בשר ומלאה הארץ [רעה] את ד' כמים לים מכסים, ויקוים מקרא אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם יחד בשם ד' בלע המות לנצח וגו' וכל לציון גואל וגו'.

בענין ספק חליצה

מהגאון מוה"ר יהושע העשיל אשכנזי אבד"ק לובלין זצ"ל¹⁾

כ"ה. יום ה' כ"ג מרחשוון שנת תרכ"ה לפ"ק. בעז"ר צו"ר גואל"י לפ"ק לובלין.

שלום אלקים יענה, לאשר לא ידעתי אכנה, הגות לבו תבונה, ה"ה
הרב החרוף ובקי צורבא מרבנן, לפני שמש שמו ינון, מו"ה יהושע
העשיל מרגליות מדארביאן במדינת זאמוז.

במשך הימים אשר עזבתי את ביתי והייתי בהוראדנא ובקאוונא לבקר את
שלום בני וחתני הנכבדים שי', ובשובי לאחלי על חול המועד סוכות העבר,
מצאתי מכתב מעלתו בין רבות המכתבים אשר הגיעו. והנה לאשר הקדמתי
להשיב על הנחויך יותר, התבוששתי עד היום משימת עיון אמרותיו.

והנה שאלתו היא בא' שמת בלא בנים, וזה כערך כ"ה פרסאות יש לו אב
ואם, וביום שמת, ילדה אמו בן לאביו, ואין אנו יודעים אם היא ילדה קודם ואשת
חמת זקוקה לחליצה, או מת קודם והוי אשת אחיו שלא חי' בעולמו, והאשה היא
רכה בשנים בוכה על ימי נעורי' והרוחק רב. וראיתי למעלתו שפלפל בחכמה
באמרי יושר ודעת. ובטחם אשיב על דבריו אכתוב לעצמי מה שנראה לרון
בשאלתא דא כפי קט שכלי וקוצר דעתי, וה' יתן חכמה מפיו ואל יצל מפי דבר
אמת.

חנה אלו היינו יודעין הרגע שמת האיש, רק הספק חי' באיזה שעה ילדה
האם, חי' נלע"ד להתיר, אף רמה שהביא מעלתו בשם רב א' שרצה לרדן דיש
להאם חזקה בחזקת שאיחרה מליד עד אחר מיתת בנה הגדול, חזקה זו אינה
כלום ולא שמענוה מעולם, וכל הסוגיא דיבמות פ' החולץ (דף ל"ז) מוכח דליתא
להאי חזקה, ורבה תוספאה הוא דחידש בפ' הערל (דף פ' ע"ב) דלהכשיר אשה
לבעלה תלינן ראשתהי הולד במעי אמה, אבל סתמא אין הולד משתתה לאחר גמר
צורתו, ואיך נאמר עוד חזקה ראשתהי. ומלכד זה ידוע דחזקה העשוי' להשתנות
לאו חזקה. אבל יש כאן חזקה שהיתה בחזקת היתר לשוק, שהי' מוחזק באין לו
אחין, ואי רתימא הא ילדה השתא ומעיקרא היתה מעוברת ואיתרע החזקה, כי
הא ריצאה חמות מליאה חוששין, וכתב הב"ש בס"י קנ"ז בשם תוס' ונ"י רביצאה

(1) נולד בעיר קאזמיר לאביו הגאון מוה"ר משולם זלמן אשכנזי זצ"ל אבד"ק
קאזמיר ולובלין. כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו של הגאון מוה"ר בנימין ברודא אבד"ק
הוראדנא ונתיישב שמה. בשנת תרי"ג לפ"ק נתקבל לאבד"ק לובלין. יש אליו תשובה
בשנ"ת דברי חיים חלק שני אהע"ז סי' קי"ב. נפטר ביום ה' לחודש אדר ראשון שנת
תרכ"ז לפ"ק ומנ"כ בעיר לובלין. — תשובה זו הועתקה מכתיו"ק המונח בגניו וירדנו
הרבני החסיד הנגיד הרגול והמרום מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפן. כרך ד'
חילו ופועל ידיו תרצה.

מעוברת איתרע החזקה, ואדרבה קצת הוחזקה ליבם, וה"נ נימא הכי. אמינא לך מילתא בטעמא, דע דחזקה זו דאין לו אחים אינה חזקה דאיכות רק חזקה דרינא, רצוני, דחזקה דאיכות היא שנאמר דלא נשתנה הדבר באיכותו ממה שהי' מקורם, וחזקה דרינא היא שלא נשתנה הדין ממה שהי' אף אם נתחלפו הטעמים, וכאן אין החזקה כמו שעד עתה לא הי' לו אחין כן גם עתה, דאם כן תיקשי אם יש לו אב ואם הראויים להוליד ליחשב חזקה שלא נתבררה, דבכל עת יש ספק שמא אמו מעוברת ואיתרע החזקה כמו ביצאה מליאה, ואדרבה הוחזקה קצת ליבום, מאי אמרת דהשתא שעברו זמנים טובא ולא ילדה נתברר שלא היתה מעוברת, ה"ו דומה ממש להא דטריפה אינה חי' דנתברר שלא נולדה טריפה ואפ"ה לא הוי חזקה משום שלא נתבררה בשעתו, כידוע מ"ש תוס' והרא"ש פ"ק דחולין, וליכא למימר דהכא שאני דאף אם היתה מעוברת הוי ספק שמא אינו זכר, וז"א דמרחינן דביצאה מליאה דלא מהני החזקה, וע"כ דנקטינן ספי החשש שהוא זכר וכמ"ש הב"ש דהוחזקה קצת ליבם, וא"כ כיון דבכל עת יש לחוש שהיא מעוברת, הרי החזקה מעיקרא איתרע, ולא הי' לנו זמן ברור שאין לו אחין, הכי נאמר דחזקה זו שאין לו אחין לא נאמר אלא באב ואם או בזקנים שאינן ראויין להוליד, ומתני' דריש פרק האשה רבה, ביצאה חמות אין חוששין יצאה מליאה חוששין, מכאור דביצאה ריקנית אפילו היא בת בנים אין חוששין, א"ו מוכח דחזקה זו היא מצד הרין דבכל עת היתה האשה בחזקה דאם ימות בעלה בלא בנים תהי' מותרת לשוק ע"פ דין, וחזקה זו היתה מבוררת דאנן לא נחתנין לזה אם יתי' להאם בנים זכרים אם לא, ואף אם היא מעוברת לא מרע לו הדין כלל, דמה שתלד אחר מיתתו לא איכפת לן, הרי הי' דינה מבורר בכל עת שתהי' מותרת לשוק. [ובחיבורי שו"ת ח"א שכתבתי בימי חורפי, תרצתי על דרך זה קושית בעל כסא דהרסנא, אחא ראמרין בריש גרה דמוקי האשה בחזקת טהרה, והא לא ידעינן שהיא טהורה רק ע"י בדיקת הער שהוא נקי, והא אפשר בשעת הוצאת הער דאתה, אלא דגלי הבריקה דהשתא אלמפרע, א"כ הוי חזקה שלא נתבררה. ותירצתי ג"כ דהתם הוי החזקה מצד הרין, דלאחר הבדיקה היינו דנין אותה כוראי טהורה, ושאינו גבי טריפה דמקמי ראזלינן בתר דובא א"כ אף בשעה שנולדה לא היינו יכולין לרון אותה לכשירה, והארכתי עוד שם].

וע' קידושין (דף ס"ד) רמוקי למתני' בלא מוחזק באחי ולא בבני ומש"ה נאמן לומר יש לי בנים, ואף אם יבאו עדים ויאמרו שיש לו אח, כמ"ש הרא"ש משום דאהני דיבורו להחזקה שהיתה מוחזקת לאינה זקוקה, מוכח מזה ג"כ דהחזקה דאין לו אחין הוי מצד הרין שאינה זקוקה, ולהכי מיחשב דיבור דיש לי בנים חרא עם החזקה דאין לו אחין, דשניהם יורו לנקודה אחת שאינה זקוקה, אף שאינם שווים בטעמיהם. וא"כ נתבאר רכל כח החזקה דאין לו אחין היא מטעם דאע"ג דבכל עת הי' לפנינו ספק שמא חמותו היא מעוברת, מ"מ לא הי' זה מונע ההיתר, דאף אם תלד זכר אחר מיתתו לא יתי' בעולמו, ומוקמינן לה אחזקה שאין לו אח שתהי' זקוקה אליו והיינו שיהי' בעולמו.

ומעתה בנ"ר אף אם ילדה זכר, מ"מ לענין הספק שלא הי' בעולמו לא נמתרה החזקה מכל וכל, דהרי כל ענין החזקה שעד עתה הי' לזה שמה שתלד לא

יהי' בעולמו, רהא היינו מחזיקין אותה למעוברת כרקי"ל רוב נשים מתעברות ויולדות, רק שהיינו מתירין אותה אלו מת בעלה מפני שהעיבור שתלר אינו בעולמו, וא"כ מאי מרע לן החזקה במה שילדה, סוף סוף האי ספיקא רלא הי' בעולמו קאי ארובתי', ומקור החזקה בנוי על יסוד זה שלא הי' בעולמו, ושפיר אית לן למימר כמו ער עתה היתה בחזקה שאינו בעולמו והיתה מותרת לשוק, כן גם עתה הוי כן, ובשלמא אם היא כח החזקה ראין לו אחין מצד האיכות, כלומר כמו שלא הי' לו אחין, כן גם עתה, אז הי' שייך לומר רהשתא שילדה זכר איתרע החזקה, אבל כיון שדברנו דחזקה זו היא מצד הדין שלא היתה זקוקה ליבם, ואף אם אמו מעוברת בזכר אינו זוקק אותה ליבום, א"כ מה לי אם נולד או לא, סוף סוף אנו דנין שלא הי' בעולמו.

ומעתה מבואר ההבדל בין נ"ד להא דיצאה חמותו מליאה, דהתם בוראי מיירי שעבר זמן ארוך מיום שהלכה למדה"י מליאה, ולכל הפחות שלא יהי' מקום להסתפק שילדה אחרי מות בנה הנדול, ואם האמת שילדה זכר מהריון הזה שיצאה מליאה, אין ספק שנולד קודם המיתה, והוי אחיו בעולמו, ורק הספק היא אם ילדה נקבה או זכר, ועל ספק זה לא היינו דנין מעולם, דאטו היתה מוחזקת שתלד נקבה ולא זכר, והרי זה שמת הי' בנה, וחיישינן שגם מה שילדה במדה"י הי' זכר, ואע"ג דאיכא נמי מיעוט מפילות, כבר כתב הנ"י דבמליאה לא חיישינן למפילות, דחשוב כשמא מת ע"ש, וא"כ שפיר איתרע החזקה דמעולם לא היינו מתירין ספק זה, ומקור החזקה נמשך רק ממה שהיתה מותרת כל עוד שלא ילדה חמותה בחיי הבעל, אבל אלו היתה יולדת בחייו והי' הולד נחבא במחבואה בלי הורע אם הוא זכר או נקבה, לא היינו מתירין אותה מספק, ולכן איתרע החזקה, דבאופן זה שהיא עכשיו מעולם לא הי' הדין להתיר היבמה לשוק, וזה ברור לענ"ד מסברא, ולקמן אי"ה אולי נחזק דברינו בראיות.

ועוד נ"ל דביצאה מליאה באופן שאין לתלות שילדה אחד מיתת הבעל, א"כ רמי לספק דרוסה ראזלינן לחומרא משום שנולד הריעותא מחיים בעוד הי' אסור משום אמ"ה, לא מוקמינן אחזקת היתר כמ"ש תוס' יבמות ל' ע"ב, והנ"י הוי ממש כן דהספק נולד בחיי הבעל שהיתה אסורה מחמת א"א, ולהכי שפיר אמדינן דאיתרע החזקה, ואי רתיקשי מ"ש מספק נירושין בעדות דצרתה מותרת משום חזקת היתר לשוק דהוי נמי ריעותא מחיים, בזה נאמר כמ"ש תוס' שם לחלק בין הך לספק דרוסה, דשאני ספק דרוסה דשכיח לאיסור, ואפי' היכא דאיכא למימר הכי ואיכא למימר הכי ולא שכיח לאיסורא מ"מ מסתבר טעם האוסר ע"ש, אף אנו נאמר כאן לפמ"ש הנ"י דמיעוט דמפילות לא שכיח גבי יצאה מליאה דהוי כשמא מת ע"ש, והוי מחצה זכרים ומחצה נקיבות, בהא י"ל דיש לחוש טפי שילדה זכר כמו זה בנה הנדול, ואף דהיכא דיש לה נמי בת אין הכרעה אם ילדה זכר או נקיבה, מ"מ משום לא פלוג אזלינן לחומרא, ובסברא כל דהו מחמדינן בריעותא מחיים, ועש"ך יו"ד סי' נו"ן דאף בספק השקול דעת הרבה פוסקים להחמיר בריעותא מחיים, ועכ"פ דשאלתין ודאי לא דמי ליצאה חמותה מליאה, רהא כאן הוי הספק אם נולד בחיי הבעל או אחר מיתתו, והוי ממש ככל ספק בשריפות בבא זאב ונמל בני מעיים דהוי הספק שמא הי' נקב מחיים או לא,

ומוקמינן בחזקת היתר שניקב אחר מיתה, ה"נ מוקמינן בחזקת היתר שנולד אחר מיתה, וזה ברור.

ואמנם מצאנו לחז"ל אף במקום חזקת היתר הצריכוה לחליצה, והוא בנפל הבית עליו ועל בת אחיו ואין ידוע מי מת קודם, צרתה חולצת ולא מתייבמת, ואמרינן בגמ' יבמות (דף ל"א) השעם ראינה מתייבמת משום חזקת היתר, ואעפ"כ חולצת, ומבואר בגמ' שם השעם דיש לחוש לחומרא. ואף שיש לחלק רהתם הוי חזקה קלישתא כמ"ש תוס' שם יש כאן תימא כו' ע"ש, מ"מ עומד לנגדינו הא דפסקינן בש"ע סי' קע"ג ס"ו דגם בספק גירושין צריכה חליצה.

ובאמת צריך להבין, הא קי"ל דסוקלין ושורפיין על החזקות ומדוע החמירו כאן יותר, וטפי קשיא לי, לפמ"ש תוס' דגם בגירש ולבסוף כנס יש חזקת היתר לשוק, דמוקמינן הערוה בחזקת שלא נתגרשה, וא"כ בכנס ולבסוף גרש יש ב' חזקות, חזקת היתר דידה גופא, וחזקת היתר מכח חזקה דהערוה שלא נתגרשה, וידוע מ"ש הריב"ש דב' חזקות אלים טפי מרובא, א"כ וראי דקשיא טובא אמאי צריכה חליצה. וקושיא זו קשה גם בספק קידושין יש תרי חזקות להתיר ליבום, חרא דירה, ואירך חזקת פנוי דערוה, ואפ"ה החמירו שלא להתייבם. אך בזה אפ"ל רליבם הוי ספק כרת והחמירו בה טפי וכדאמר ר"נ אמר רבה בר אבוהו לקמן דף קי"ט ע"א, [ובאמת מוכח דסוגיא רחכא מחלק בין כרת ללאו מרקא משני גבי ספק קידושין לחומרא אבל בספק גירושין לא חיישינן לחומרא, וע"כ החילוק משום דזה לאו וזה כרת], ולרבא דפליג התם אפשר לפרש הא דספק קידושין שה' מקורם שכנס לצרה, וא"כ אין לצרה חזקה דירה, רק חזקת פנוי דערוה. אבל לדינא קשיא, דפסקינן גם בכנס ולבסוף גירש צריכה חליצה, ואמאי הא יש ב' חזקות, וכן קשיא בספק קידושין בכנס ולבסוף קידש, הא יש ב' חזקות ליבום.

לכן נ"ל השעם רלא סמכינן הכא כ"כ אחזקה, הוא משום רבין החזקת היתר לשוק גבי ספק גירושין ובין החזקת היתר ליבם גבי ספק קידושין אינם חזקות טובות משום קושית תוס' רבעור הבעל חי הוי בחזקת איסור א"א והוי ריעותא מחיים כמו בספק דרוסה, ותוס' נקטו קושייתם אספק גירושין רקרים בגמ', אבל באמת גם בספק קידושין שייך קושייתם. והגם תוס' נדחקו לתרץ דבררסה שכיח טפי לאיסור, מ"מ יראה תוס' לא כתבו כן רק אליבא דרבה דס"ל בספק גירושין אפי' חליצה א"צ משום חזקת היתר לשוק, אז ה' צריכין למירחק ולחלק בין זה לספק דרוסה, אבל לדינא דנקטינן דלא כרבה ופסקינן גם בספק גירושין דצריכה חליצה, י"ל רלא ס"ל תי' התוס', ומדמינן לי' לספק דרוסה, וזהו שיטת הרמ"א והש"ך ז"ל ביו"ר סי' נו"ן. ואף אי נימא דתי' התוס' הנ"ל קאי גם במסקנא, היינו משום דהכא משמע דהא דחולצת הוי חומרא בעלמא ואינו מדינא, ומאי שנא מספק דרוסה ראסור מדינא, לזה אנו צריכין לבא לתרוץ התוס' דבררסה שכיח טפי לאיסור, לכן מדינא אסור, אבל הכא דלא שכיח לאיסור הוי רק חומרא בעלמא, אבל טעם החומרא כאן טפי מבכל החזקות דעלמא, הוא משום רבשעה שנולד הספק הוי בחזקת איסור א"א, [ואפ"ה צדקו דברי מוהר"מ לובלין ז"ל שהביא הש"ך שם דחומרא זו הוי רק בערוה ויבמה לשוק דהוי כערוה,

משא"כ בסריפות היכא דלא שכיח לאיסור אמאי נחמיר נגד החזקה, וא"כ אין שום ראי' מהתם להחמיר בנידון שלנו דהוי חזקה מעליא ועריפא מכל הני חזקות שהצריכו חליצה, והרי סוקלין ושורפין על החזקות ומנ"ל להחמיר כאן.

ועוד יש לדון ולומר דבהני דאמר' בגמ' רא"צ חליצה רק משום חומרא בעלמא א"כ אפשר דלא החמירו רק במקום שאפשר תיכף למיחלץ, משא"כ במקום עיגון כזה שתשב האשה עד שתלכין ראשה, אין להחמיר כ"כ, אלא דמסתפינא למימר הכי שלא מצאתי לי חבר בזה. ומהא דכתיבנא בתשובה אחרת להקל במקום עיגון במת הולד תוך ל' יום משום עיגון, אין ראי' לנ"ד, דהתם מצאנו בגמ' להקל בנישאת לכהן משום דרבנן פליגי ארשב"ג והלכה כרביב, משא"כ הכא, אבל הראשון עיקר.

ולכן אם הי' השאלה באופן שידוע זמן מיתת בעל האשה השעה והרגע ממש, רק הספק הי' בזמן לירת האה, בזה הי' לנו פתח גדול להתיר צרורה, אמנם כפי הנראה ממכתב מעלתו, עיקר הספק הוי בזמן מיתת הבעל, אבל לירת הולד הוא ידוע השעה והרגע, וא"כ לנגד החזקה היתר דהאשה עומד חזקת חיים רבעל שנתלה שנתאחרה מיתתו עד אחר שילדה אמו הולד, והני תרתי חזקי מנגדות זו לזו. איברא חזקה זו רחוקת חיים שנוי' במחלוקת דזקני מוהר"מ מינץ ז"ל ודורי זקני הט"ז ז"ל בהל' אבילות סי' שצ"ז, ולדעת הט"ז נראה דלא זאת לבד שחולק על מוהר"מ ז"ל וסובר דלא אמדינן חזקת חי היכא דהשתא הוא מת לפנינו, אלא דאיפכא הוי חזקה כמו דהשתא הוא מת ה"נ מעיקרא מת, וכוראי חשבינן דמת מעיקרא, שכל הטומאות כשעת מציאתו, ע"ש. וכבר האריך בזה הנ"ב בכמה דוכתי, ואין הזמן מסכים עתה לדרת לעומק הדברים, ודעתי קצרה מלהכריע בין אריות אלו ובמ"א כתבתי בזה הרבה. וכאן אזכור הערה אחת מה שעלה על דעיוני עתה.

הנה דין זה דנפל הבית עלינו ועל בת אחיו וא"י איזה מהן ראשונה, דצרתה חולצת ולא מתייבמת, לא מצאתי לרבינו הרמב"ם ז"ל שיביא דין זה, והוא פלא שישמיט דין מפורש השנוי במשנה (יבמות דף ס"ז ע"ב). וצ"ל דכבר נלמד ד"ז מספק גירושין, דמ"ש ספק מיתת הצרה מספק גירושין, ותנא דמתני' הוצרך להזכירה, מפני שלא הזכיר בהדיא ספק גירושין רק ספק קירושין וזוהי אין ללמוד ספק מיתת הצרה, דבזה החזקה מורה ליבום ובוזה החזקה מורה להתיר לשוק, אבל הרמב"ם שכבר הזכיר ספק גירושין, שוב לא הצריך להזכיר הא דנפל הבית כו'. כן צ"ל ברוחק. אמנם הטור הביא דין זה בס' קע"ג וז"ל, ספק אם מתה הערוה בחייו אם לא, כגון שאחיו הי' נשוי בתו ונפל הבית כו'. אבל בש"ע שם סעיף ח' הציג הדין בלשון זה, ספק אם אותה שהיא ערוה ליבם מתה בחי' הבעל או אחר מותו צרתה חולצת ולא מתייבמת, ע"כ. שינה הש"ע תבנית הענין ולא ידענו מה נתכוין בזה. ויתכן שנתכוין בזה להשמיענו דבמסקנא לא ס"ל הא דבעי הש"ס יבמות (דף ל"א) למימד הטעם רחולצת לחומרא ולא הוי חומרא דאתי לירי קולא שאם אתה אומר חולצת מתייבמת, משום דמפולת לא שכיח ולא גזרו ב"י רבנן, או משום דל"ש ב"י לומר קמו ב"י רבנן ע"ש, וקמ"ל דבמסקנא לא נקטינן הני טעמי ולא משנחנין ע"ז דהוי חומרא דאתי לירי קולא, רק דרינא הוא להחמיר,

וכל היכא דהחומרא הוא מצד הדין לא שבקינן החומרא מחמת שיכול לצמוח מזה איזה קולא, ולכן לא הזכירו נפל הבית רק בסתם ספק.

אמנם אומר אני כי עוד חרשות השמיעוני, דהנה בהא דנפל הבית כו' ל"ש לומר דגוקי הבעל בחזקת חיים שמת אחר שמתה בת אחיו, דהא גם לה יש חזקת חי שמתה אחר שמת הבעל, ואין כאן רק חזקת היתר לשוק, ובזה החמירו להצריך חליצה כמ"ש לעיל בטעם הדבר דהוי חזקה קלישתא כמ"ש תוס' דכמו שהיתה עומדת בחזקת היתר אם ימות הבעל כן היתה עומדת בחזקת איסור אם תמות הצרה, והוצרכו לתרץ דמיתת הצרה לחוד לא סגי בלא מיתת הבעל ע"ש, ועכ"פ דהוי חזקה קלישתא, או שנאמר כפשוטו שלא רצו לסמוך כאן על החזקה לפוטרה גם מחליצה, אבל בנידון דהש"ע, הרי גם החזקת חיים של הערה מסייע להתירה לשוק, דהא לשון הש"ע משמע שזמן מיתת הבעל ידוע, רק הספק בא בזמן מיתת הערה, וא"כ מדוע לא נצרך חזקת היתר דהאשה עם חזקת חיים דהערה, ונגד ב' חזקות כאלו וראי רלא ה' מקום להחמיר ולהצריכה חליצה, מזה יש להוכיח כרעת הט"ז דל"ש חזקת חי היכא רמת השתא. אך אפשר לדרחות לפמ"ש הנ"ב (חא"ע סי' מ"ג) לדרחות מ"ש הפ"י גבי ספק מיתת הבעל ראיכא ב' חזקות, חזקת א"א וחזקת חי דבעל, וכ' הנ"ב דחשוב חר חזקה, מאחר דחזקת א"א תליא בחיי הבעל ע"ש, א"כ ה"נ י"ל כן דחזקת היתר לשוק תליא בחיי הערה, ויש לחלק. גם עלה בלבי דאף אם נחוש לחזקת חי, זה לא יתכן רק בנורע השעה שילדה, אז שייך לומר דחזקת חי מורה לנו שמת אחר אותה שעה, אבל אם גם השעה שילדה אין ידוע לנו, אפשר דלא שייך לאוקמי' אחזקת חי ולומר שמת אחר הלידה, דאטו המיתה תליא בלידה, דדוקא על זמן ידוע שייך לומר שמת אח"כ דכל קורות האדם תלויים בזמן, משא"כ לתלות איחור המיתה בענין שאין המיתה תלוי בו, נראה דלא אמרינן. ואיני מחליט דבר זה רק לעורר לב המעיין. ובנ"ד י"ל אחר דחזקת חי במחלוקת שנוי' והוי ספיקא דדינא, אבל החזקת היתר אין בו פלוגתא, אין ספק חזקת חי מוציא מידי ודאי חזקת היתר. סוף דבר כי באופן ראיכא חזקת חי קשה עלי להתיר ער כי אשמע דעת חכמי הזמן בזה.

ואגב אכתוב מה שנתחדש לי מדי עברי בעיוני ע"ד קושית התוס' ביבמות (דף ל' ע"ב) אספק גירושין, מספק דרוסה שהבאתי לעיל, ונתלבטו בזה הפוסקים. אני בעניי איני מבין עיקר הקושיא, דשאני היכא דהרין שאנו מסופקין מתחיל לחול מיד כי הא דספק דרוסה, דאם נדרס דין הבהמה להיות טרפה בעודו חי, ולמ"ד איסור חל על איסור, האוכל אבר ממנו, מלבד האיסור אבר מן החי עובר ג"כ על הטרפה, וגם נ"מ לענין חלב ולענין קרבן, בזה אמרינן כיון שמתחיל הריעותא דטרפה בעודו אסור משום אמ"ה, לא שייך לאוקמא אחזקת היתר, משא"כ גבי יבום דכל עיקר הנ"מ אינו אלא לאחר שימות הבעל, ומאי איכפת לן אם נפל הספק בעודה א"א, הלא אין אנו דנין על עתה רק באם שימות ויסולק ממנה איסור א"א, וע' רשב"א יבמות שלא הזכיר מדרוסה ונולד הספק טריפות מחיים, רק הקשה מדמחזיקין בספק בשחיטה בחזקת נבילה מכח חזקת אמ"ה, והוא לשיטת רש"י דמפרש חזקת איסור ראמ"ה, ומתתם מקשה שפיר, אבל רברי התוס' צ"ע.

עוד נתחדש לי הערה, למאי דפסקינן דלא מהני חזקת היתר בריעותא מחיים, אבל ברוב פשוט דמהני מחיים, דהרי רוב בהמות כשרות דאמדינן בכל דוכתא הוא מחיים, וטעם ההבדל בין רוב לחזקה פשוט, דאצל הרוב אין אנו צריכין למצוא עת וזמן שנדון אותו למותר רק שהשכל מורה שהוא מהרוב שאינו טריפה, ולא איכפת מאי דרביע עלן ארי' האיסור אמ"ה, כי לא בזה יוכחש השכל להלוך אחר הרוב, אבל היכא דצריכין אנו לדון חזקה, וזהו היכא דנפל בו ריעותא כגון ספק דרוסה רמאז ואילך נפסק הרוב דהא נפל בו ריעותא דלא מתרמי אצל רוב, ואז אנו צריכין לבוא אל החזקה ולהמשיך חזקת היתר ממה שהי' מותר קודם הריעותא, ואין זו חזקה דגופא דהא אתרע, רק חזקה דדינא כמו שהי' מותר מקודם בן עתה, בזה כתבו תוס' דכיון דמחיים רבע עליו איסור אמ"ה ולא יצא לזמן שיהי' מותר, אינו חזקה, ומאי נפקא מינה אם הי' אסור מחמת איסור אחר, סוף סוף לא יצא להיתר, כן הוא ביאור הרבדים בפשוטן. ונראה דזהו טעמא דתוס' חולין (דף י"א) גבי גבינות מבהמה שנמצאת טריפה, דאזלי' לחומרא, משום דהוי חזקה שלא נתבררה, והיא תמי', דהשתא דאזלינן בתר רובא תו הוי חזקה שנתבררה וכמ"ש הרא"ש והרשב"א. אך באמת טעם התוס' היא דאזלי לשיטתייהו ביבמות דבריעותא מחיים לא מהני חזקה, וא"כ גבי נמצא טריפה דאתגלי השתא שהי' הריעותא מחיים ואנו רוצין לומר דהטריפות נעשה אחר הגבינות, בזה צריך חזקה דהיתרא, ובחיים לא הי' הבהמה מותרת, ומזה דאי' לדעת הרמ"א ז"ל גבי מים בראש שפי' דברי התוס' ריבמות דבמסקנא א"צ שיהי' הטריפות שכיח כמ"ש הש"ך, והיינו שהוכיח כן מתוס' דחולין גבי גבינות, דהתם לא שכיח שיפול הטריפות מקודם, ואפ"ה התמידו משום דיעותא מחיים. והנה בקושיית הראשונים על הרמב"ם ז"ל דס"ל ספק מותר מה"ת, איך יליף מפסח ועולה דאזלינן בתר רובא, דלמא מותר מספק, וכבר דנתי בזה הרבה. וכעת נ"ל להעיר, דודאי קולת הספק להרמב"ם לא אלים מקולת החזקה לדירן, וכיון שאנו דנין בחזקה ריעותא מחיים אזלינן לחומרא ולא סמכינן אחזקת היתר משום דצריך שיהי' מותר למעשה לאכול, וכיון דאיסור אמ"ה רביע עלה, וא"א לאכול, לא מיקרי היתר, א"כ אפשר לומר כיון דמקמי דידעינן דאזלינן בתר רובא כל הבהמות אתרע מחיים שמא טריפות הן, ולכן אע"ג דספק מותר מה"ת, זהו דוקא היכא שאם נאחוז הצד הקולא יהי' מותר לאכול, אבל הכא שא"א להתירו לאכול מחמת האיסור דאמ"ה, בכח"ג לא אזלינן להקל, וע' בס"א בחגיגה, וק"ל. ויען שראיתי למעלתו במכתבו כי אומר אשר הוא ש"ב, ארכב אתו עוד בר"ת, והנני חוזר על הראשונות, מה שחדשתי בפתח דברי רחוקה שאין לו אחין הוא חזקה דדינא, דאי חזקה דגופא, הוי חזקה שלא נתבררה, דשמא חמותה היא מעוברת, וע"כ דהוי חזקה דדינא, דבכל עת שהי' מת בעלה היינו מתירין אותה לשוק. והנה ברש"י יבמות (דף ק"ח ע"ב) במתני', האשה שהלכה היא ובעלה למדה"י ובנה עמהם ובאה ואמרה מת בעלי ואח"כ מת בני נאמנת, פירש"י, והריני מותרת לשוק נאמנת, שהרי בחזקת לשוק יוצאת והפה שאסר וכו', והרד תני, ניתן לו בן במדה"י, מת בני ואח"כ מת בעלי נאמנת, פירש"י, ניתן לי בן והיא הלכה בלא בן ובחזקת עתידה לייבם, עכ"ל. ודאוי לכל תלמיד מבין בדרקוק

לשון רש"י ז"ל לעורר על לשון עתירה שכתב רש"י כאן, ומדוע לא כתב בחזקת ליבום כמו שכתב לעיל בחזקת לשוק. ונלע"ד נכון עפ"ש דבחזקת דאין לו אחים הוא מצד הרין שהיתה מותרת לשוק, ואף אם החמות היא מעוברת אינו מעלה ומוריד כלל, אמנם בחזקת דאין לה בנים שיהי' בחזקת יבום קשיא טובא, דהוי חזקה שלא נתבררה, דהא בכל עת היא בספק שמא היא מעוברת, וכאן לא שייך חזקה דדינא, דמעולם לא היינו מתירין אותה ליבם עד אחר נ' חדשי הבחנה שיצא מירי ספק מעוברת, וא"א להחזיקה באינה מעוברת, רק מצד הזמן המאוחר אלמפרע שעבר עלי' כמה שנים ולא ילדה, וא"כ דמי ממש להא דטריפה אחר שעבר י"ב חודש דאינלי למפרע שנולדה כשירה, ואפ"ה לא חשיב חזקה מפני שלא נתבררה בשעתה.

אמנם בחיבור שו"ת שלי ח"א חדשתי ענין נכון ביסוד הדבר דחזקה שלא נתבררה, ואמרתי דבאמת צריך להבין במה הורע כח חזקה זו מכל החזקות, ומה בכך דבשעה שנולדה הבחמה לא היתה מוחזקת אצלינו לכשירה מקמי דירעינן דאויל בתר רוב כשירות, מ"מ השתא שחי י"ב חודש אינלי למפרע שהי' כשירה, א"כ מרוע לא נמשיך החזקה מאחר י"ב חודש ולומר כמו דהשתא אינלי למפרע שהי' כשירה, כן על ימים הבאים יהי' נגלה על עתה שהיא כשירה שתחי' עוד י"ב חודש ותרבה כחול ימים.

לכן נ"ל דסברא זו דחזקה שלא נתבררה אינה חזקה, נאמרה רק בבחמה דהשתא היא שחוסה וא"א לבא אל הזמן שיהי' נגלה למפרע על עתה שהיא כשרה, ואנו צריכין לדון על זמן הנוכחי, ולזה ליכא חזקה, דמעולם לא הי' לנו זמן שיהי' ידוע בשעתו לכשרה, אבל בעלמא היכא דנוכל להמשיך החזקה על זמן העתיד שיהי' נגלה למפרע שהיא כשר[ה], שפיר הוי חזקה, ותרצתי בזה קושית הא"ח והנב"י במ"ת. וראי' גדולה לדברינו מהך חזקה דאין לו בנים, דהוי נמי לא נתבררה בשעתה דשמא היא מעוברת, וע"כ דדנין החזקה כך, כמו דעד השתא גילה זמן המאוחר אל הקודם שאינה מעוברת, כן הימים הבאים יגלו לן על עתה שאינה מעוברת, והיינו שאחר שתמתין חדשי ההבחנה תמצא לבלתי מעוברת. וזהו כוונת רש"י ז"ל במה שראה עתידות, ואמר ובחזקת עתיד"ה לייבם, לא הי' יכול לומר בחזקת לייבם כמ"ש לעיל בחזקת לשוק, דהכא הוי חזקה שלא נתבררה, רק החזקה הוי על זמן העתיד, וזהו נכון מאוד בכונת רש"י ז"ל.

והנה תוס' בדף קי"ט ד"ה אמאי הלך אחר רוב נשים ורוב מתעברות ויולדות, כתבו וז"ל, וא"ת דתנן לעיל באירך פרקין ניתן לו בן במדה"י מת בעלי ואח"כ מת בני למה אינה נאמנת במינו שהיתה יכולה לומר עדיין בני קיים וסמכין ארוב נשים שמתעברות ויולדות, וי"ל דמיירי כגון שיש ב' עדים שאומרים ששניהם מתו, דהשתא אינה יכולה לומר עדיין בני קיים, עכ"ל. ולכאורה יש להקשות על קושית תוס', הא הוי מינו במקום חזקה דהיתה מוחזקת לייבום, ובמינו במקום חזקה איבעיא דלא איפשטא פ"ק דב"ב. ולפמ"ש לעיל דהחזקה אינה אלא על זמן העתיד שיתגלה או שלא נתעברה בזמן הקדום, אבל

אם אנו מסופקין על זמן העבר שמא נתעברה וילדה לא מהני החזקה שלא נתבררה בשעתה, דבכל שעה הוי בכלל ספק שמא עתה היא מעוברת, ומח"ט בבהמה שחוטא דמסופקין על זמן הנוכחי אם היא טריפה או לא, בזה ליכא חזקה, וא"כ בבאה ממדה"י ואומרת שכבר ניתן לה בן, הרי אנו מסופקין על זמן הנוכחי אם יש לה בן אם לא, ולזה אין החזקה מנגדת כ"כ, דמעולם לא היתה עומדת [בחזקה] שאינה מעוברת, דהא רוב מתעברות ובכל שעה יש לנו לחוש שהיא מעוברת, רק שעמדה בחזקה דבסוף יתגלה שאין עתה מעוברת, וכיון דהכא אין לנו עוד זמן העתיד לגלות על העבר, רק שאנו חוקרין על זמן העבר, ובזה ליכא חזקה, להכי הוי חזקה גרועה למיסמך עלה היכא דאין מינו מנגר אותה, ודו"ק. והנה מה שהוצרכו תוס' להקשות מחמת המינו רבני קיים, ואמאי לא הקשו בפשיטות דאמאי אינה נאמנת לומר מת בעלי ואח"כ מת בני, הא מסייע לה הרוב מתעברות ויולדות שילדה שם בן, והוי כמוחזקת כבן דאז נאמנת לומר מת בעלי ואח"כ מת בני, ואי הוי מקשי הכי לא ה' מספיק מה שתירצו דיש ב' עדים כו'. וראיתי להרשב"א ז"ל בחירושו במתני' דלעיל שכ' וז"ל, ניתן לי בן במדה"י מת בני ואח"כ מת בעלי נאמנת, פ"י, משום דהיא בחזקת ליבם היתה עומדת, ואף עכשיו באותה חזקה עצמה היא מחזקת א"ע ולפיכך נאמנת, ואיכא למידק אמאי נאמנת, לימא רוב נשים מתעברות ויולדות ומיעוט מפילות, ומסתמא זו נתעברה וילדה ולד מעליא, ובחזקת לשוק היא עומדת וכדאמרינן לקמן בריש פרק האשה שהלך בעלה וצרתה, ותלכך אדרבה כי קאמרה מת בני ואח"כ מת בעלי לא ליהמנא, וכי קאמרה מת בעלי ואח"כ מת בני ליהמנא, וי"ל כיון שיצאה זו בלא בנים וחזרה בלא בנים לא יצתה זו מחזקתה הראשונה, עכ"ל. הרי דהרשב"א ז"ל הקשה בלא מינו, ומרוע לא הקשו תוס' כן. ולומר דתוס' ידעו תירוצו של הרשב"א, וראי הוא רחוק.

לכן נראה דתוס' והרשב"א אולי לשיטתייהו בפ"ק רחולין רפליגי התם בענין חזקה דאתיא מכח רובא, דרעת התוס' להטריף הגבינות בבהמה שנמצא שהיתה טריפה מחיים אף שחי י"ב חודש והיתה כשרה כשנולדה, מ"מ הוי חזקה שלא נתבררה, והרשב"א שם חולק ואומר דלמאי דנקטינן דאזלינן בתר רובא דכשירות אית לה חזקה שנתבררה דאתיא מכח רוב. ולעיל כתבתי דשעמא דתוס' דלא ס"ל הכי, אף דחזקה דאתיא מכח רוב הוי חזקה מעליא, הוי משום דהריעותא הוי מחיים, וא"כ ה"ג גבי ניתן לי בן, דהך חזקה שהיתה עומדת להיתר לשוק הוי כריעותא מחיים, ודמי ממש לגבינות, דאמרינן אע"ג דרוב כשירות, מ"מ חיישינן שקדם הטריפות אל הגבינות, והוא מפני שבחיים ה' עליו חזקת איסור דאמ"ה, ה"ג כיון שהי' עלי' חזקת איסור דא"א לא מהני הרוב מתעברות לאפוקה מחזקת שאין לה בן וזקוקה ליבוים, אבל הרשב"א לשיטתו שפיר מקשה הכא אפי' בלא מינו דתיהוי חזקה מכח רובא, וזה ברור.

וראיתי למעלתו חותר ליישב קושיית מהרש"א ז"ל על תי' התוס' דביש עדים שמתו שניהם אמאי נאמנת לאמור מת בני ואח"כ מת בעלי, הא לא שייך

הפה שאסר [הוא] הפה שהתיר. וכתב מעלתו רחא לא קשה, רכיון רהלכת בלא בן, אם היתה שותקת בוראי חי' כונסה חיכם, ולמה לה לומר רחי' לה בן, רחא אינה יראה מלשתוק מהעדים, ראפילו אם יאמרו רחי' לה בן ומת, אינה מוחזקת לשקרנית, ראינם יודעים אם מת אחרון, אבל בכאן המינו רא"ב הוי טענה שקר, זה שפיר תירצו תוס' רהעדים יכחישו אותה ואין לה מינו, עכ"ר. ואין זה נכון, רסתמא מיירי שהעדים באו בתחלה לב"ר ואמרו ששניהם מתו, ראי באו אח"כ, א"כ קודם שבאו חי' הרין להאמין לה במינו ולהתיר אותה לעלמא, ומתני' היא בכתובות (רף כ"ב ע"א) ואם משנשאת באו עדים ה"ז לא תצא, ומפרש בגמ' התירוה לינשא, וא"כ למאן רמתני לה ארישא אאשת איש הייתי וגרושה אני, כ"ש בנ"ר, וישאר קושית תוס'. ולי נראה ליישב קושית מהרש"א ז"ל, ע"פ רברי הרשב"א שהעסקתי לעיל, שמבואר מרבדיו, רחא רנאמנת לומר מת בני ואח"כ מת בעלי, אינו מטעם הפה שאסר כו', רק משום חזקת יבום רגם עכשיו היא מחזקת א"ע ליבום, וא"כ גם ביש עדים שפיר נאמנת.

ומ"ש מעלתו לעשות מחלוקת בין תוס' והרשב"א בענין יצאה חמותו מלאה, חפשתי ולא מצאתי.

וראותי למעלתו שכתב ראם הפי' במה שתירצו התוס' רהעדים מעידים שיודעים שהי' לה בן ומתו שניהם וא"י מי מת תחילה, א"כ תיקשי הא מאחר רהעדים אומרים שהי' לה בן הרי היא בחזקת היתר לשוק, ובע"כ מוכרחין לומר כיון רבעת שהעידו שהי' לה בן יש ספק עדיין, אזלינן בתר חזקה הראשונה, ולא חשבינן זה לחזקת היתר, כיון שאנו לא ידענו מזה רק כעת וכעת היא ספק. ומזה הוכיח גם בנ"ר כיון רלא ידענו אם היתה מעוברת רק עתה, ועתה הספק בעולם, א"כ נעמידנה על חזקה הראשונה. ובסוף העלה רהפי' בתוס' היא רהיא אמרה להעדים שזה הוא הבן שניתן לה במרה"י והם מעידים רגוף זה מת, וא"כ ליכא חזקת היתר לשוק אפומא רידה, עכ"ר, ורבדיו נאמרים בהשכל. ועכ"ז י"ל רגם לפי' הא' יש לחלק רהכא שאני, ראף שבכאן מקום רידת הבן לא הי' ידוע שאמו היתה מעוברת, מ"מ במקום שילדה וראי הי' ניכר עוברת קודם שילדה, והיתה בחזקת מעוברת, וכ"ת רגם בעדים מעידים שהי' לה בן במרה"י, הרי בוראי הי' שם ידוע מקודם שהיא מעוברת, מ"מ שאני התם רבמרה"י לא הי' ידוע אם זאת שהיא מעוברת מעלה ומוריד כאן לענין יבום, שלא הי' ידוע בשם כלל אם הלכה מפה בחזקת זקוקה ליבם אם לא, משא"כ בנ"ר אטו במקום שהיתה ררה אמו לא הי' ידוע שיש לה בן בכאן בלא בנים, בוראי הי' ידוע שם מאחר שאינו כריחוק מקום כ"כ, וא"כ ע"י מה שניכר עוברת בשם הי' ידוע שאיתרע החזקה דאין לו אחין.

יותר אין עמדי רבר, כי טרירנא טובא, וגם מה שהעליתי עד כה הוא אך למען למייל אתו בהויות ראביי ורבא.

והי' זה שלום כנפשו ונפש הדו"ש,

יה"א

מכתב מהגאון מהר"ם שיק אבר"ק חוסט זצ"ל¹

בעזה"י. חוסט יום ר' מקץ תרל"ו לפ"ק.

החיים והשלום וכ"ט לאהובי ירירי הרב הגאון הגדול המפורסם
כש"ת מו"ה שמחה בונם סופר נ"י אברק"ק פ"ב יע"א².

כבר כתבתי בשבוע העבר להר"ג נ"י, ולא באתי עתה אלא בשביל שהגאון
ממונקאטש נ"י³ כתב לי שוב שיש לעשות אסיפה מאיזה רבנים נקיים וגדולים
שיבררו פנים אל פנים הדין עפ"י דיני התורה שהאיסור ההוא⁴ מיוסד עפ"י
תורתנו הקדושה, ויסכימו על הנוסחא של האיסור, גם פרט הרבה דברים שיש
לפרש, וגם מקצת משאר רבנים כותבים לי כן, ולכך גם רעתי שלמה נכנים עצמינו
ביחירות בדבר גדול כזה. טוב שיתאספו איזה רבנים וישאו ויתנו בזה, גם הר"ג
נ"י ימחול להזרקק עמם, ואלו הי' לי אפשר, גם אני הייתי משמח שיוכל להיות
חלקי בזה. והנני שולח פה לוטה העתק מקצת ממכתב הרב הגאון רמונקאטש
נ"י, גם להגאון ריארמיט כתבתי כן, גם הר"ג נ"י ימחול לכתוב לו בזה אם הוא
מסכים ג"כ, ויהי' ר' עמנו וחפץ ר' בירינו יצליח.
רבני החותם בכרכה המשולשת, ירירי הר"ש,

הק' משה שיק מברעזאווא

- (1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ר' עמוד ז'.
- (2) הוא הגאון בעל שכת סופר זצ"ל, כתבנו אודותיו בקונטרס ס"ט עמוד כ'. —
מכתב זה קבלנו מאת נכדו האבדך החשוב היקר והנעלה בנש"ק מו"ה עקיבא לודמיר נ"י
מבני ברק. זכות המצוה יגן בערו לנצח.
- (3) הוא הגאון מוה"ר חיים סופר זצ"ל, בעמח"ס שו"ת מחנה חיים, ועוד. — מכתבו
הנוכח כאן, נרפס בס' ק"ן סופר (לונדון תשכ"ג) עמוד ק"ה ק"ז.
- (4) הכוונה, על האיסור נגד הסעמינאר. (ראה בכר"ש קונטרס ק"ט עמוד כ"ה כ"ח).

אזהרה חמורה

הננו אוסרים ככל תוקף ועזו להדפיס שום חידו"ת או אנרות קודש
ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת
המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

מכתב מהגאון מוה"ר חיים הלוי סאלאווייציק זצ"ל אבד"ק בריסק

יארִיך ד' ימי כבוד הרב הגאון הגדול המפורסם, נר ישראל מופת
הדור וכו' כ"ש מ' ר' דוד נ"י הגאבד"ק קרלין), יהי אור תורתו
זורח לנו ולכל ישראל עד העולם.

אחרי הברכה לכ"ג הרמה שליט"א. עבר דרך פה הנכבד ה"ה ליפא נ"י,
ויואמר לי כי לא כתבתי מכתב קבלה על ספרו הבחיר של כ"ג הרמה שליט"א,
אשר אם לו הי' כן, הרי זה עָל מַמְנִי. וע"כ הנני בזה להודיע, כי תיכף ומיד
כתבתי אז מכתב תודה וברכה לכ"ג הרמה שליט"א על מתנת חשובה זו, ובשגם
כי הדבר מעצמו הלא מובן כזאת, כי הלא בזה נתכבדתי הרבה, והייתכן שלא
אוררו בתודה וברכה ע"ז, אבל לרבא דעמי הלא החובה עלי להודיע בפירוש
שתומ"י כתבתי רב תודות וברכות לכ"ג הרמה שליט"א, כיאות.
וד' שנותיו יאריך ויוכה לראות בבא לציון גואל, ויעלה לציון ברננה.
נאם. חיים הלוי סאלאווייציק

(1) נולד בשנת תרי"ג לאביו הגאון מוה"ר יוסף דובער הלוי סאלאווייציק אבד"ק
בריסק זצ"ל בעמח"ס בית הלוי. כשהניע לפרקו נשא אשה בתו של הגאון מוה"ר רפאל
שפירא ר"מ בוולאזין. בשנת תר"מ לפ"ק נתמנה לר"מ בק"ק בריסק ובשנת תרנ"ב
נתקבל לאבד"ק בריסק. נדפס ממנו ספר חידושים על הרמב"ם. נלב"ע ביום כ"א לחודש
מנחם אב שנת תרע"ח לפ"ק, ומנ"כ בעיר בריסק.
(2) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ק"י עמוד י"ר. — מכתב זה קבלנו מאת ידידנו
הנכבד הרב חנוך הענד סאוויצקי נ"י, יתברך ממעון הברכות.

יארִיך ד' ימי כבוד הרב הגאון הגדול המפורסם, נר ישראל מופת
הדור וכו' כ"ש מ' ר' דוד נ"י הגאבד"ק קרלין), יהי אור תורתו
זורח לנו ולכל ישראל עד העולם.

אחרי הברכה לכ"ג הרמה שליט"א. עבר דרך פה הנכבד ה"ה ליפא נ"י,
ויואמר לי כי לא כתבתי מכתב קבלה על ספרו הבחיר של כ"ג הרמה שליט"א,
אשר אם לו הי' כן, הרי זה עָל מַמְנִי. וע"כ הנני בזה להודיע, כי תיכף ומיד
כתבתי אז מכתב תודה וברכה לכ"ג הרמה שליט"א על מתנת חשובה זו, ובשגם
כי הדבר מעצמו הלא מובן כזאת, כי הלא בזה נתכבדתי הרבה, והייתכן שלא
אוררו בתודה וברכה ע"ז, אבל לרבא דעמי הלא החובה עלי להודיע בפירוש
שתומ"י כתבתי רב תודות וברכות לכ"ג הרמה שליט"א, כיאות.
וד' שנותיו יאריך ויוכה לראות בבא לציון גואל, ויעלה לציון ברננה.
נאם. חיים הלוי סאלאווייציק

בדיני מקוה

מהרב הגאון מוה"ר יואב יהושע וויינגארטען אב"ד קונצק ז"ל⁽¹⁾

אם המקוה התחתונה היא מעיין גמור, לא אייבער-וואסער [=מי גשמים], ומעיקר הדין אין מעיין נפסל בשאובים אם ה' פתוח לו כשפופרת הנאד ברוח, וא"כ אין הטובלים מכבר צריכין טבילה שנית, ואף שהוא רוב נוטפין, אינו מזיק, כיון שאינם זוחלים ועומדים באשבורן, אך מכאן ולהבא יראו לכתחלה שיהי' בהמקוה התחתונה מ' סאה בשפע.

אך אם המים שמתחתיו רק מקוה או אייבער-וואסער, ואין דינם רק כמו תמציות שמבואר בתוספתא ספ"ק דמקואות, ועי' מהרי"ט בשניות סי' י"ח, א"כ כיון דהמקוה התחתונה היא חסירה, נפסלה בשאובים. וחזין מזה, הרי השאובים צריכים להצטרף למ' סאה והוא חמור יותר דאפי' פחות מג' לוגין אינו משלים כמבואר במשנה, ולהתוס' רי"ד שבת ט"ז פסולה מן התורה אם קצת מים שאובים משלימים למ' סאה, וסובר דרוב לא מהני להשלים. אך בספרי חלקת יואב (חאו"ח סי' ל"ב ענף ד') בדיני אתרוגים מורכבים, ביררתי דהעיקר כרוב הפוסקים דאף בהשלמה פסולה רק מדרבנן, וממילא להפוסקים כת"ק דר"י בפ"ב דמקואות בדרבנן אין מטמאים למפרע, יעיי"ש בר"ש ד"ה במה דברים, קאי גם בתרתי לריעותא דבטומאה קלה טהור אף בתרתי לריעותא.

אך אני מסופק דאפשר בנ"ד דומה לאב הטומאה מדרבנן, כי דוקא בג' לוגין שאובים אין מטמאין למפרע, משא"כ לצרפן למ' סאה. וכעין ראוי לזה, מדברי רש"י ז"ל בעירובין ובכמה דוכתי, דפירש להך דמקוה שנמדר, דמיירי בין לאדם בין לכלים, אף דכלים היא רק מדרבנן, דמן התורה סגי לכלים בריבועית, וע"כ טמאים למפרע, והיינו דעכ"פ הוי כאב הטומאה מדרבנן. ומכ"ש לשיטת הש"ך ז"ל בסו"ק ק"י דפוסק כר"י ראף בדרבנן כל שיש לו חזקת טומאה טמא, ואף שהמל"מ והנוכח"ק ס"ה סוברים דבמים שאובים גם ר"י מורה דטהור מטעם דספק שאובים הם מספיקות שהתירו חכמים, אבל מ"מ בנ"ד דצריכים לצרף המים שאובים למ' סאה, בזה ודאי לא התירו חכמים מספק, ודינו כאב הטומאה מדרבנן, דהרי התוס' רי"ד פוסל מה"ת, ואף דלא קיי"ל כן, מ"מ אין דינו כספק מים שאובים שהתירו חכמים, דזה רק היכי דיש עכשיו מ' סאה כשרים רק שנפסלה מקודם מכח ג' לוגים, משא"כ אם באנו לצרף השאובים להשלים השיעור.

אך אם נשפכו השאובים בדרך המשכה, בזה שפיר יש להכשיר, כיון דעכ"פ יש בהמקוה התחתונה כ"א סאה, ושוב מטהרת בריבוי' והמשכה, כל שהמים

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ק"ד עמוד כ"ב. — תשובה זו הועתקה מכת"י הג"ר ישכר בעריש גרויבארט אבד"ק בענדין זצ"ל המונח ברשות ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפואר מו"ה יצחק בן ציון חכהן וואלף ג"י. הוד והודר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

כשרים קרמו לשאובים. אך בטח לא הי' כן בנ"ר, על כן לרעתי צריכים טבילה שנית, ובפרט לסברת הרשב"א ז"ל בכתמים, רכל שאין אנו יכולים לומר עכשיו, שוב לא מקרי חזקה וטמא למפרע, והרב שלכם כותב בפירוש שבטח הי' קורם חורש או חרשיים, לזאת א"א לי להקל למפרע. וכל מה שכתבתי הוא רק אם לא יהי' נגר רצון ידירי הרה"ג מבענרין שליט"א, כי השאלה שייך לו.

שוב נתיישבתי, ראפשר אין בהמקוה התחתונה שום מעיין כלל ממים שלו, וכל המים שנמצא הוא רק מהשאובים שנשפכו לתוכה, שע"כ פתוח הוא כשפופרת הנאר, א"כ וראי רפסולה פסול נמור, ומהנכון שהמו"צ רשם יכתוב עוד הפעם השאלה היטב היטב, אבל לפי מה שכתב הוא, יש לפסול אף למפרע. (ורברי תוס' ב"ב ס"ו ע"ב שהביא מהר" משה מפינסק, לא קי"ל, וברבריו צריך אני לעשות לי רב להבין רבריו).

כוס תנחומין

משתתפים אנו בצערם של ידירינו

הרב שמואל שמעלקא לייפער שליט"א

רב רקהל חוסט ור"מ דישיבת תורת חסד

הרב ברוך לייפער שליט"א

רב רקהל חוסט בראשון לציון

הרב ישראל יעקב לייפער נ"י

מגיד שיעור בישיבת יגדיל תורה

בהלקח מאתם אביהם הארמו"ר מחוסט זצ"ל

* * *

האברך היקר ר' יצחק סופר נ"י מירושלים עיה"ק

בהלקח מאתו אמו ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים, אמן.
המערכת

בדין שיעור לברכה אחרונה

שלום קרויז

אב"ד רק"ק אורוואדי

מח"ס שו"ת דברי שלום ד"ח ועוד

בס"ד. יום ר' לסדר וישראל אהב את יוס"ף וגו' תשנ"א לפ"ק.

שוכן שמים, ישפיע לך תורה ויראת שמים, ותזכה לאור באור החיים, כאור החמה שבעתיים, ה"ה אהובי נ"א היקר והנחמך, זית רענן יפ"ת המופלג בתו"ר וכו' כמר אברהם בנציון בן אהובי ב"א החשוב הגניר המרומם נריב לב וכו' מו"ה מנחם יוסף קרויז נ"י.

אחרת"ט מאהבה. קבלתי מכתבך, ע"ר האסתפקתא, כשאתה הולך לשלחן רבך הנה"צ כ"ק ארמו"ר מבאבוב שליט"א, וחטפת שיריים בליל שבת קודש, ג' גרגרי ענבים, מהו ההלכה לגבי ברכה אחרונה, ואיך הרין אם יגיע לירך ג"כ שאר מינים, אם יש לצרפם לשיעור כזית, ואז איזה ברכה תברך באחרונה, או אולי אין יכולים לצרפם.

מחמת מדרות שונות אבוא בקצרה מחמת חביבות. — הנה הרין פשוט שאין מברכים ברכה אחרונה רק כשאוכל שיעור כזית (ש"ע או"ח סימן ר"י), וג' ענבים אין בהם כזית, אמנם הספק הוא, לפי מש"כ המחבר שם ריש מסתפקים באוכל גרגיר של ענב וכרומה רחשוב כמו ברי', לכן יתחייב בברכה אחרונה אע"פ שאין בו כזית (הרא"ש והרשב"א ורבינו יונה מכח דברי הירושלמי ברכות פ"ו ה"א) ועי' תוס' ברכות רף ל"ט ע"א ר"ה בצר, ררוצים להשוות שיטת הבבלי, רמשמע ראינו חייב לברך ברכה אחרונה על גרגיר ענב, עם שיטת הירושלמי רחייב לברך ברכה אחרונה גם פחות מכזית ענבים רהוי ברי'. עכ"פ יש כאן ספק ברכה אחרונה באוכל ג' גרגרי ענבים, ועי' בערה"ש סי' ר"י סעיף ג'. א"כ לכאורה נכון שלא לאכול ג' ענבים רהוי ספק ברכה אחרונה, מכח ספק ברי'. אבל יש עצה נכונה, שיוציא הגרעין מתוך הענב, ואז במל ממנו שם ברי' ופסור מברכה אחרונה, אבל אם אינו מוציא ממנו הגרעינים, אז לפי הירושלמי וסייעתו חשוב ברי', אף גרעינים אינם בר אכילה בפני עצמם, וא"כ אפי' אינו נוטל מהם הגרעינים לא הי' לו להחשב כברי', כמו שאמרו באוכל זית או פלומען, שהגרעין שבתוכו קשה ואינו ראוי לאכילה, מעולם לא הוה ברי', אף כשאוכל עם הגרעין, אבל שאני ענבים שיש שאוכלין אותם עם הגרעינים, ממילא חשוב ברי' כשאוכל אותם עם הגרעינים, לכן נכון להוציא הגרעינים מהענבים, ואז לכ"ע אין שם ברי' עליהם.

אמנם כמה פעמים קשה להוציא הגרעינים מתוך הענבים, ובפרט כי בודאי חשוב מאוד אצלו השיריים של רבו, וצר לו להשליך הגרעינים מהפירות שחטף מרבו, לכן נכון יותר אם באפשרו לאכול גם קצת משאר פירות, ויצטרפו ביחד

לכזית, ואז יכול לברך אחריהם ברכת בורא נפשות, כמ"ש הכנה"ג בהגה"ט, ועי' במג"א כאן בס' ר"י סק"א, וא"ר אות ח', בית יהודא ח"ב סי' צ"ה, והביאו הברכ"י אות א', וכ"כ בח"א כלל נ' אות ט"ז, וקצש"ע סימן נ"א. אבל ישגיח שלא יהא הפסק באכילתו יותר מכרי אכילת פרס, כמ"ש המג"א כאן סק"א, אף ריש חולקים דגם ביותר מכרי אכילת פרס מצטרפין, שאינו רומח לסימן תרי"ב גבי אכילה ביוה"כ ראינו מצטרפים לכ"ע יותר מכרי אכ"פ, מ"מ מחמת ספק ברכות לא ישהה יותר מארבעה מינוט"ן ער שיגמור לאכול כזית הענבים עם הפירות, ואח"כ יברך ברכת בורא נפשות, ועי' בס' ברכת הבית בשערי ברכה סימן ט"ז ס"י וכו' שם.

ואחת יש להעיר, כי שכיח כמה פעמים שאלה זו: אם אוכל או שותה דבר שברכה אחרונה שלו בורא נפשות, עד כמה הוא שיעור ההפסק שיכול לברך עוד הברכה אחרונה, כי אחר אכילת סעודה, יש ג"כ פלוגתא בסימן קפ"ד, י"א דתליא אם אכל סעודה מרובה, ואז יש להקל לברך ברכת המזון עד ששה שעות, משום דאז הוה סוף עיכול עיי"ש במחצה"ש, ובחס"ל אות ג', ובהלק"ט ח"א סי' קמ"ה, וכ"כ במצ"ש בריש כוונת הברכות בשם ערי זהב. וזה תליא לכאורה בפלוגתא רש"י ותוס' בברכות (דף ג"ג) כמה שיעור עיכול, ופרש"י ז"ל דאכילה מרובה ר' מילין, אבל תוס' פ' אכילה מועטת ד' מילין, וכ"כ הרר"א, ובר"מ אות א'. אם כן אחר אכילה מרובה הוי השיעור ששה שעות. אמנם כל זה באוכל פת וכדומה, אבל באוכל רברים שברכתו אחריהם בורא נפשות, אז הוי שיעור עיכול פחות מעט מזעיר, ואם ישהה יותר מהשיעור אחר אכילת הפירות, תהי' ברכה אחרונה לבטלה, לכן צריכין לירע כמה השיעור שיכול לברך אחריו בורא נפשות.

הנה בכה"ח סי' קפ"ד אות כ"ט הביא בשם ס' מצ"ש דהשותה מים או אוכל תפוח שאין צריך זמן רב להתעכל, אז בשעה אחת עבר זמנה, והוי הפסק ותו לא מברך, והביאו הזכ"ל, וכנראה רכמו בברכת אשר יצר אמרו דעד חצי שעה יכול לברך ברכת אשר יצר, הה"ד באוכל פירות מעט, דאינו יכול לשער אם הוא עדיין רעב, אז עד חצי שעה יכול לברך. (ועי' בספרי שו"ת דברי שלום ח"ב סימן ע"א בענין להמתין אחר אכילת מאכלי חלב לאכילת בשר, חצי שעה, והבאתי מקורות לזה, ועכ"פ שם ציינתי מכמה מקומות רעד חצי שעה מיקרי סמוך, וממילא ראוי לברך בורא נפשות, וכן ברכת אשר יצר, דהוי סמוך, אבל יותר מחצי שעה תו לא מקרי סמוך, ועי' ברשב"ם ריש פרק ערבי פסחים דסמוך היינו עד חצי שעה, ועי' בשו"ת רב פעלים, דזה הכלל, כל מקום שנאמר סמוך, היינו חצי שעה. ועיין בתשובה הנ"ל בשו"ת דברי שלום גם בענין שיעור לברך ברכה אחרונה, כמה הוי הפסק). ואם שהה יותר מחצי שעה, אין לברך בורא נפשות, רק יאכל עוד פירות בברכה, או ישמע מאחרים ברכה ויאכל עוד, ואז יכול לברך בורא נפשות ולפטור גם את מה שאכל מקודם.

והנה שמעתי לאמר, כי כשאוכלים שבעה נרגרי ענבים בינונים, הוי שיעור כזית לברך ברכת מעין שלש, ויותר טוב לאכול ט' נרגרי ענבים, וכל המרבה הרי

זה משובח. ועכ"פ טוב ונכון, שאם מגיע לידו ג' גרגרי ענבים, שיאכל גם קצת משאר פירות, עד כזית לכה"פ, ויברך מיד בורא נפשות, אבל אם יכול להוציא גרעין אחד מכל ענב וענב, אז אם אוכל רק ג' ענבים, אינו צריך לברך ברכה אחרונה כלל, ודו"ק ודי בזה.

באמת מונח לפני הרבה שאלות, אבל כדי להראות לך אות חביבות, הקדמתי מכתבך להשיב לך על אתר בקיצור.

הרושה"ט באהבה, ודו"ש כבוד איך היקר תלמידי החשוב ביחוד, רודך המצפה שתעלה בתורה מעלה מעלה,

הק' שלום קרויז

אברק"ק אודווארי

בדין ספק אכירה מדעת, וספק הינוח

יצחק שמואל גמזו

מגיד שיעור בישיבת קדושת ציון

קרית באבוב, בת"ם

הרמב"ם בפט"ו מהל' גזילה ואכירה הלכה י"ב כתב, מצא פירות מפורזין במקום הגרנות, אם היו כמו קב בתוך ארבע אמות או ביתר על ארבע אמות הרי אלו שלו מפני שאין הבעלים מטפלים באסיפתן, היו מפורזין בפחות מארבע אמות לא יגע בהן שמא הבעלים הניחום שם. היו כמו חצי קב בשתי אמות או קבים בשמונה אמות או שהי' הקב משנים ושלשה מינין כמו תמרים ושומשמן ורימנים, כל אלו ספק, לפיכך לא יטול ואם נטל אינו חייב להכריז, עכ"ל. וכן פסק השו"ע בסימן ר"ם סעיף ז'. והרא"ש בריש פרק אלו מציאות סימן א' כתב, דבכל הספיקות כיון דלא איפשטא, ספיקא ראורייתא לחומרא וחייב להכריז. ובהנחות אשר"י כתב, ובא"ז כתב דלא יטול ואם נטל לא יחזיר ויהא מונח עד שיבוא אליהו, עכ"ל.

ובביאור הגר"א סימן ר"ם ס"ק כ"ר כתב דכוונת הרמב"ם והשו"ע שכתבו ואם נטל אינו חייב להכריז, היינו הרי אלו שלו, כמש"כ לקמן בסעיף י' בספק הינוח ואם נטלו הרי אלו שלו. ומבאר הגר"א, רהרמב"ם והרא"ש פליגי בב' הלכות, דהרמב"ם בפ"ב מהלכות בכורות ה"ו, ובפ"ה מהלכות בכורות הלכה ג' כתב, כל בכור שהוא ספק רינו שירעה עד שיפול בו מום ויאכל לבעליו ואם תפשו הכהן אין מוציאין אותו מידו וכו'. וכן פסק המחבר ביו"ד סימן שט"ו סעיף א', דתפיסה לאחר שנולד הספק מהני ולכן בכל הנך בעיות דפסקינן תיקו אם תפס לאחר שנולד הספק מהני תפיסה והרי אלו שלו. אולם התוס' בב"מ דף ו' ע"ב ד"ה פוטר וכו', והרא"ש שם, פסקו דתפיסה לאחר שנולד הספק לא מהני, לכן

כתב הרא"ש דהוי ספיקא דאורייתא וחייב להכריז, וכן מבאר החמדת שלמה. עוד פליגי הרמב"ם והרא"ש, דהנה הר"ן בנדרים דף ז' ע"א כתב, דבספק צדקה וספק פאה כתבו הרמב"ן והרשב"א דהוי ספק איסורא ואזלינן לחומרא, והר"ן ס"ל דכיון דהוי נמי ספק ממונא אזלינן ב' לקולא. נמצא שבכל ספק איסור דהוי נמי ספק ממון, דרמב"ן ולרשב"א הוי כספק איסורא ולחומרא, ולר"ן הוי כספק ממונא ולקולא. והכא נמי בספק אבירה, דאיכא ספק מצות השבת אבירה, ס"ל לרמב"ם כהר"ן דהוי כספק ממונא ולקולא, והרי אלו שלו, והרא"ש ס"ל דהוי כספק איסורא, ולכן כתב דהוי ספק דאורייתא וחייב להכריז. כן נראה לבאר דברי הגר"א.

ולפ"ר אפשר לומר דהאור זרוע שמביא ההנהות אשר"י שכתב שיהא מונח עד שיבא אליהו, ס"ל כתוס' וכרא"ש דתפיסה לאחר שגולד הספק לא מהני, ולכן לא זכה בזה המוצא, וס"ל דספק השבת אבירה כיון דהוי ספיקא דממונא אזלינן לקולא כהר"ן, לכן אינו חייב להכריז ויהא מונח עד שיבא אליהו. ואפשר לומר דהרא"ש מורה לר"ן דספק צדקה וספק פאה הוי ספק ממונא ולקולא, במקום שהספק הוא אם הוי לעניים או הוי שלו, אולם הכא דרדאי אינו שלו, כיון דהוי תפיסה לאחר שגולד הספק, וכל הספק הוא אם חייב להכריז או יהא מונח, בזה ס"ל להרא"ש דהוי כספק איסורא ולחומרא, וחייב להכריז. והאור זרוע ס"ל כיון דהוי מצוה של ממונות בין אדם לחבירו, אזלינן לקולא ויהא מונח.

וקשה על הגר"א ותחמדת שלמה שביארו שטעם הרמב"ם דבכל הספיקות הרי אלו שלו, משום דהרמב"ם לשיטתו דתפיסה לאחר שגולד הספק מהני. דהרשב"א בתשובה סימן ש"א (הביאו הכ"מ בפ"ב מהל' בכורות הלכה ו'), ובהנהות הגר"א בב"מ דף ו' ע"ב), כתב בדעת הרמב"ם דספק תקפו כהן אין מוציאין מידו, ובסוגיא בב"מ דף ו' מוכח דמוציאין מידו. וכתב ליישב, דבמקום שיש מרא קמא מורה הרמב"ם דמוציאין מידו, והסוגיא בב"מ מדובר בספק פרוין פטר חמור והבעלים יש להם חזקת מר"ק בשת, לכן לא מהני התפיסה, וא"כ הכא נמי בספק אבירה מדעת הוי הבעלים מוחזקים מעיקרא, ומורה הרמב"ם דלא מהני תפיסה לאפוקי מחזקת מר"ק. וכן הקשה האבן האזל בפס"ו מהלכות גזילה ואבירה הלכה א' על הרמב"ם דס"ל דבספק הינוח אם תפס לא מפקין מיני', וזכה בזה, דהרי במקום שיש מר"ק מורה הרמב"ם דלא מהני תפיסה, עיי"ש.

והנלע"ד בעזהשי"ת ליישב דברי הרמב"ם והשו"ע, דהנה הרמב"ם בפ"א מהל' גזילה ואבירה הלכה י"א כתב, המאבר ממונו לדעת אין נזקקין לו, כיצד הניח פרתו ברפת שאין לה רלת ולא קשרה והלך לו, השליך כיסו ברשות הרבים והלך לו וכל כיוצא בזה, הרי זה אבר ממונו לדעתו, ואע"פ שאסור לדואה דבר זה ליטול לעצמו אינו זקוק להחזיר, שנאמר אשר תאבר פרט למאבר לדעתו, עכ"ל. והמור בסימן רס"א כתב, ואין נראה כן, דאבירה מדעת הוי הפקר. והכ"מ כתב דהרמב"ם ס"ל שבשביל שאינו חושש לפקח על נכסיו לא נאמר שהפקדים, והב"ח בסימן דע"ג והש"ך בסימן רס"א ס"ק ג' הקשו על הרמב"ם, דאמדינן בב"מ ריש פרק אלו מציאות דף כ"א, במכנשתא דבי דרי עסקינן, קב בארבע

אמות הנפיש טירחיהו לא טרח איניש ולא חדר אתא ושקיל להו אפקורי מפקיר להו וכו', ואמרין בסוגיא בע"ב, במכנשתא רבי דרי עסקינן דאבירה מדעת היא, הרי חזינן דאבירה מדעת הוי הפקר. וכן במתניתין תנן, מצא פירות מפוזרות הרי אלו שלו. ומוקמינן מתניתין במכנשתא רבי דרי, הרי חזינן דאבירה מדעת הרי אלו שלו. ומתרג' חב"ח דהרמב"ם מורה במכנשתא רבי דרי דהוי הפקר גמור, דכיון דנטל אחר הרישה את העיקר ונתתו אלו ולא נטלן גלי דעת' דלא חשיבי ל', אי נמי נפיש טרחיהו לקבצן וחשוב כאילו אמר בפירוש שיהיו הפקר לכל, דמחשבתו ניכרת מתוך מעשיו שהפקירן. והט"ז בסימן רס"א מוסיף, דאנן סהרי שלא יטריח עצמו לחזור בשביל קב בד' אמות ולכן הוי הפקר גמור, אולם בשאר אבירה מדעת, ס"ל דהרמב"ם דלא הוי הפקר עד שיאמר בפירוש שמפקיר חדר. וכעין זה כתב הנהניכות סימן רס"א ס"ק א', עיי"ש.

והקצוה"ח בסימן רס"א ס"ק א' מתרג' את דברי הרמב"ם, דאמרין בב"מ דף כ"א ע"ב, דאם הגיע ליד המוצא לפני יאוש הבעלים, אע"פ שלבסוף מתייאשים הבעלים, לא קנה המוצא ביאוש. והטעם כתבו התוס' בב"ק דף ס"ו ע"א ד"ה הכא נמי וכו', דכיון דנתחייב בהשבה תו לא פקע חיוב ההשבה. והרמב"ן בב"מ דף כ"ו ע"ב מכאן הטעם, דכיון דהגב' האבירה ע"מ להשיב נעשה שומר אבירה ושומר שכר של הבעלים הוא וידו כיד הבעלים ולכן לא מהני יאוש הבעלים. אולם במכנשתא רבי דרי דהוי אבירה מדעת, ומבואר ברמב"ם דאינו מתחייב בהשבה ואינו נעשה שומר אבירה, לכן הוי כאילו מונחת האבירה בקרקע ומהני היאוש של הבעלים. וזהו דמבואר במשנה, מצא פירות מפוזרות הרי אלו שלו, ומוקמינן במכנשתא רבי דרי, היינו לאחר יאוש הבעלים, שהם יבואו ולא ימצאו את הפירות ויתיאשו, ומהני היאוש של הבעלים אפילו אחר שהגיע ליד המוצא, כיון שלא נתחייב בהשבה ולא נעשה שומר אבירה, עיי"ש. והנה ממששות לשון המשנה והרמב"ם שכתוב אלו מציאות שלו, משמע רמיר הוי שלו כדברי חב"ח והט"ז והנהניכות. וכן מזה שהמשנה כוללת מצא פירות מפוזרות עם מעות מפוזרות וכו', משמע דהוי אותו דין, וכמו שמעות מפוזרות הוי מיד שלו, כן פירות מפוזרות הוי מיד שלו. אולם נראה דתירוצ' חב"ח והט"ז והנהניכות, דהוי אומרנא דמוכח שהוא מפקיר וכאילו אמר בפירוש שיהי' הפקר, שייך רק בקב בד' אמות, דאמרין דהוי אומרנא דמוכח דכודאי לא יטרח לחזור ללקטם, אבל בבעיא של ר' ירמ' חצי קב בשתי אמות או קביים בשמונה אמות וכו', דהוי איבעיא דלא איפשטא, לא שייך תירוצם לומר דמספק הוי אומרנא דמוכח דמפקיר, דהרי הוי איבעיא דלא איפשטא, אם הוי אבירה מדעת או לא. אולם תירוצ' הקצוה"ח שייך שפיר, דמספק אינו מחויב בהשבה ולכן מהני יאוש הבעלים אח"כ, וזכה המוצא בזה אחר יאוש הבעלים. ומדויק היטב לשון הרמב"ם בפט"ו מהל' גזילה ואבירה הלכה י"ב והשו"ע בסימן ר"ס סעיף ז', שכתבו מצא פירות מפוזרין במקום הנרנות אם חיו כמו קב בתוך ארבע אמות או ביתר על ארבע אמות הרי אלו שלו מפני שאין הבעלים מטפלים באסיפתן, הוי מפוזרין בפחות מארבע אמות לא יגע בהן וכו', הוי כמו חצי קב בשתי אמות או קביים

בשמונה אמות וכו' כל אלו ספק לפיכך לא יטול ואם נטל אינו חייב להכריז, עכ"ל. והגר"א כתב דכוונתם דזכה בהם המוצא. וצ"ב אמאי לא כתבו הרמב"ם והשו"ע הרי אלו שלו, כמו שכתבו בקב בארבע אמות. ולפ"ד מיושב שפיר, דבקב בד' אמות דהוי ודאי אבירה מדעת, שייך תירוץ הב"ח והט"ז והנתיבות, לכן מיד הרי אלו שלו, אבל בספק אבירה מדעת, שייך רק תירוץ הקצוה"ח דהוי שלו לאחר יאוש הבעלים, לכן כתבו הרמב"ם והשו"ע אינו חייב להכריז, דבשעת המציאה עדיין לא זכה בזה, רק אינו חייב להכריז ואינו מתחייב בהשבה, ואחר יאוש הבעלים יזכה בזה.

ולפ"ז אפשר ליישב מה שהקשינו לעיל על הגר"א והחמדת שלמה שכתבו דטעם הרמב"ם והשו"ע דזכה בהם המוצא משום דהרמב"ם לשיטתו דתפיסה לאחר שנולד הספק מהני, וקשה דהרי הרשב"א בתשובה סימן ש"א כתב דבמקום שיש מר"ק מודה הרמב"ם דתפיסה לאחר שנולד הספק לא מהני. אולם לפי"ד נראה ליישב, ע"פ מה שמחדש הדברי חיים בב"מ דף כ"א ע"ב, דלפי"ד התוס' בב"ק דף ס"ו ע"א ד"ה הכא נמי וכו', דהטעם שלאחר יאוש לא קנה המוצא האבירה משום דנתחייב בהשבה, ומ"מ החפץ אינו עומד בחזקתו של האובד ולא הוי דירי' כיון שנתייאש ממנו, אלא דלמוצא איכא חיוב השבה, ולפי"ז בספק יאוש שלא מדעת יועיל תפיסת המוצא, דתפיסה לאחר שנולד הספק מהני במקום שאין מר"ק. אולם לפי דברי הרמב"ן במלחמות בב"מ דף כ"ו ע"ב, דאם הגיע לידו לפני יאוש נעשה שומר עליו ולא מהני היאוש, א"כ בספק יאוש שלא מדעת מוקמינן בחזקת מר"ק ואמרינן שלא נתייאשו הבעלים מקודם שבא לידו, וא"כ נעשה שומר לבעל האבירה, ולא מהני תפיסת המוצא מספק כיון שיש מר"ק, עיי"ש. ועפי"ד מיושב שפיר שיטת הרמב"ם והשו"ע שפסקו דבספק אבירה מדעת הרי אלו שלו, דכיון דביאדנו דכוונתם לאחר יאוש הבעלים, וס"ל כדברי התוס' בב"ק ס"ו ע"א, דע"י היאוש נפקע הבעלות של בעל החפץ ואינו מר"ק, לכן מהני התפיסה לאחר שנולד הספק כשאין מר"ק.

ועפי"ד יתיישב הרמב"ם בפט"ו מהל' גזילה ואבירה הלכה א' והשו"ע בסימן ר"ס סעיף ט', שכתבו ואפילו נסתפק לו הדבר ולא ידע אם דבר זה אבוד או מונח הרי זה לא ינע בו ואם עבה ונטלו אסור לו להחזירו לשם. ואם ה' דבר שאין בו סימן זכא בו ואינו חייב להחזירו, עכ"ל. והקשה הראב"ד דבר זה אינו מחזור אצלי שזכה בו לעצמו אבל יעמוד בידו עד שיבא אליהו, עכ"ל. והמגיד משנה שם הקשה על הרמב"ם הרי מביאר בב"מ דף כ"א ע"ב דספק יאוש שלא מדעת אסור, המקשינן על אב"י דס"ל יאוש שלא מדעת לא הוי יאוש ממתניתין דתנן מעות מפוזרות הרי אלו שלו ואמאי והא לא ידע דנפל מיני, והרי פעמים שאדם יודע שנפל מיני ואמאי מקשינן לאב"י. אלא מוכח דכיון דהוי ספק שמא לא ידע דנפל מיני מספיקא אסור, וכן מוכח מכל הסוגיא, וא"כ האיך פסק הרמב"ם דבספק הינוח זכה בו. ולכן נראה כש"כ הראב"ד דיהא מונח עד שיבא אליהו וכ"כ הרמב"ן. והרשב"א ורבינו יונתן, עכת"ד. והכ"מ תירץ דהרמב"ם ס"ל

בסוגיא זו דהיינו דהרמב"ם ס"ל דהיינו דהרמב"ם ס"ל דהיינו דהרמב"ם ס"ל

דמספק אסור לו ליטול, אבל אם עבר ונטלם זכה בהם כיון שאינו יודע למי להחזירם כיון שאין בהם סימן לכן זכה בהם ולא אמרינן יהא מונח עד שיבא אליהו, עיי"ש. וכעין זה כתב הש"ך בסימן ר"ס ס"ק כ"ו. והנתיבות שם ס"ק י"ג הקשה הרי הוי ספק גזל והאיך יזכה בזה מספק, עיי"ש. והגר"א בסימן ר"ס ס"ק כ"ד והחמדת שלמה בב"מ דף כ"א ע"א תירצו דהרמב"ם ס"ל בתקפו כהן תפיסה לאחר שנולד הספק מהני, לכן בספק הינוח מהני תפיסתו וזכה בזה. והחמדת שלמה הקשה על הראב"ד שמשגיג על הרמב"ם, והרי בפ"ב מהלכות בכורות מורה להרמב"ם דתפיסה לאחר שנולד הספק מהני, וא"כ מה משיג כאן על הרמב"ם, ונשאר בצ"ע. והאבן האזל בפט"ו מהל' גזילה ואבירה הלכה א' הקשה על התירוץ של הגר"א והחמדת שלמה, דהרי במקום שיש מר"ק מורה הרמב"ם דתפיסה לאחר שנולד הספק לא מהני, כמש"כ בתשובות הרשב"א סימן שי"א, והכא בעל האבירה הוא המר"ק, עיי"ש. וכן צ"ב למה מחלק הכ"מ בין דבר שיש בו סימן לאין בו סימן, הרי תפיסה לאחר שנולד הספק מהני בכל אופן. ובקצה השי"ת נלע"ד ליישב את דברי הרמב"ם והשו"ע, עפ"י דברינו דלעיל, דהא דפסקו בדמספק הינוח אם עבר ונטלו זכה בו ואינו חייב להחזירו, היינו לאחר יאוש הבעלים, וכ"כ בספר דברי משפט סימן ר"ס ס"ק ב' עיי"ש, וס"ל דלאחר יאוש הבעלים יצא הדבר מחזקת הבעלים ואינו מר"ק, כמש"כ הדברי חיים בשיטת התוס', ולכן מהני תפיסה לאחר שנולד הספק כשאין מר"ק, אבל הראב"ד ס"ל כדעת הרמב"ן במלחמות בב"מ כ"ו ע"ב, דאם הגיע לידו לפני יאוש נעשה שומר עליו ולא מהני היאוש, דיאוש ברשותו לא מהני, וכן משמע בראב"ד בפט"ז מהל' גזילה ואבירה הלכה ח' דס"ל כן, ולכן בספק הינוח מוקמינן בחזקת מר"ק, שלא נתייאש, ונעשה שומר של הבעלים, ובמקום שיש מר"ק מורה הרמב"ם דתפיסה לאחר שנולד הספק לא מהני. ומיושבים קושיות החמדת שלמה והאבן האזל חדא בחברתה, דהרמב"ם ס"ל כתוס' דמהני היאוש באבירה ואינו מר"ק, כמש"כ הדברי חיים, ולכן מהני תפיסה לאחר שנולד הספק. והראב"ד ס"ל כרמב"ן דלא מהני היאוש, ולכן לא מהני התפיסה לאחר שנולד הספק כיון שיש מר"ק. וכן מבואר בכ"מ שדוקא ברבר שאין בו סימן מהני התפיסה לאחר יאוש הבעלים, אולם ברבר שיש בו סימן צריך להחזיר לבעלים לפני היאוש. ומדויק כדברינו מלשון הרמב"ם והשו"ע, שכתבו בספק הינוח שעבר ונטלו, זכה בו ואינו חייב להחזירו. וצ"ב אמאי לא כתבו הרי אלו שלו, כמו שכתב אח"כ ברמב"ם בהלכה ו' ובשו"ע סימן ר"ס סעיף י' לגבי גוזלות מקושרין, ואם נטלן הרי אלו שלו, וכן צ"ב, אם כתבו זכה בו, פשיטא שאין צריך להחזירו, ולמה כתבו שוב, ואין חייב להחזירו. אולם לפי"ד מיושב שפיר לשון הרמב"ם והשו"ע, דהרי אלו שלו, היינו רק לאחר יאוש בעלים שיצא מחזקת הבעלים. וזהו שכתבו כאן, זכה בו, היינו שספק השבת אבירה הוי דין ממונות ואינו מחויב להשיב למקומו, אלא יכול להחזיק בידו עד לאחר יאוש הבעלים, ואז יהי' שלו, דתפיסה לאחר שנולד הספק מהני כשאין מר"ק.

עולת שבת בשבתו

ויחי

יהודה אתה יורוך אחיך. ובתנחומא, אמר לו אתה הודית במעשה תמר יורוך אחיך להיות מלך. הכוונה לרעתי על דרך שכתב בעל הטורים פ' וישב, הכר נא למי החותמת ס"ת תיר"א, שאמרה לו תירא את השם ותודה. וא"כ הודאתו נצמח על ידי יראת ה'. וכתוב (משלי כ"ד) ירא את ה' בני ומלך, ואמרו רז"ל (מד"ר פ' בהעלותך) כל מי שירא את ד' נעשה מלך. על כן אמר, הודית במעשה תמר, על כן יורוך אחיך להיות מלך כנ"ל.

(הגאון מוה"ר שמואל שמעלקא מויבש אבר"ק יאס זצ"ל)

שמות

והנה הסנה בוער באש. ובמסורה ב' פעמים בוער באש, הכא, ואידך, וההר בוער באש עד לב השמים (דברים ר'). וי"ל חכונת, עפ"י אוז"ל (קידושין ל' ע"ב) בראתי יצה"ר ובראתי לו תורה תכלין. וזשה"כ, והנה הסנה בוער באש, היינו היצה"ר אשר הוא קוץ מכאיב וסילון ממאיר לבני אדם ומבעיר בהם אש זרה לעשות כל דבר רע, אבל זה לעומת זה עשה אלקים, ונתן אש רת למו, ללמוד תורה בהתלהבות אש דקדושה, ובזה ישרוף ויכלה את כח היצה"ר. ולזה אמר, וההר בוער באש עד לב השמים, רומז על התורה הקדושה שניתנה בהר חורב, ובווער כאש בתוך האדם כמאה"כ הלא כה דברי כאש נאום ר', ועי"ז יזכה להתגבר על יצרו וישעבד את לבו לאביו שבשמים.

(כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א)

וארא

כי בפעם הזאת אני שולח את כל מגפותי. וברש"י, למדנו מכאן שמכת בכורות שקולה כנגד כל המכות. כל המפרשים נלאו למצוא הפתח בהבנת לשון זה, מאי שיאטה רמכת בכורות הכא, ואיך נלמוד כך מכאן, וי"א שהי' כתוב בר"ת מ"ב, ר"ל מכת ברר, ושעה הסופר וכתב מכת בכורות. והנה הכל הבל, כי עדיין הוא גופה קשיא, על מה זה קשה מכת ברר יותר מהכל. גם בפענח רזא העיר בשם גרול אחר שראה פירש"י בכתב ידו, והי' כתוב בו שמכת מיתת בכורות. לכן הנראה לי הוא, שכתוב בפעם הזאת וגו', לפי שבמכת הכרד מתחיל סימן באח"ב שנתייחד ע"י שהיו המופת בארבע מכות באוויר מן השמים, משא"כ בכל הראשונות נעשו ביסוד העפר, (שגם/הך"ך לא בא מעפוש האוויר, כי לא שלט רק במקנה, על כן לא בא אלא מן הארץ ומהעשבים שאכלו, שנהפך לארסיי), זהו שרמו ר"י בסימניו. וירוע שאין בעל הרחמים פוגע בנפשות תחלה, וכמ"ש בפ'

(1) הועתק מכת"ק המונח בעזבון המנוח הרב הגאון מוה"ר יואל אשכנזי אבר"ק יאס ז"ל. — תנצב"ה.

נגעים, וכן חי' הרבר במכות, כל המאוחרות קשה מאותה שלפני, ובאה בהתראה בהתחלת סימן באח"ב, שמעתה כל מגפותיו שייחד לו, יהי' באויר השמים, אל לבו של פרעה, ואיזהו מכה הנוגעת ללבו יותר ממכת בכור פרעה וגו', ואמר בפעם הזאת, על רמז הסימן השלישי שיתחיל מעתה [דהיינו באח"ב], ובו יוכלו כל מגפותי ודאי, ולא ישקוט עד אם כלה רבר הסימן כולו. הנה למרנו שמכת בכורות שקולה כנגד כולו, מאחר שהיא האחרונה, ולכן נרמזה בלשון כל וגו', והרי זה כפתור ופרח, ועי' פענח רזא.

(הנאון מוה"ר יעקב מעמדין זצ"ל²)

בא

במדרש תנחומא, ויאמר ר' אל משה נטה ירך על השמים ויהי חשך על ארץ מצרים וימש חשך, זש"ה שלח חשך ויחשיך ולא מרו את דברו (תהלים ק"ה). אמר הקב"ה למלאכים המצריים ראויים ללקות בחשך, מיד הסכימו כולם כאחר ולא המרו את דברו. וי"ל הכוונה בזה, דהנה מבואר במס' סנהדרין (ל"ב ע"א) מה בין דיני ממונות לדיני נפשות, דיני ממונות גומרין בו ביום בין לזכות בין לחובה, ודיני נפשות גומרין בו ביום לזכות וביום שלאחריו לחובה, דיני ממונות מתחילין מן הגרול, ודיני נפשות מתחילין מן הצד (פי' מן הקטנים). והנה על מכת חושך יש שני טעמים, האחר כדי שימותו הרשעים בשלשת ימי האפילה, ואז הוי דיני נפשות, והב' כדי שיוכלו לשאול מהם כלי כסף וכלי זהב, וא"כ הוי דיני ממונות. וזהו כוונת המדרש, אמר הקב"ה למלאכים שהמצריים ראויים ללקות בחושך, הרי שהתחיל בגרול, ש"מ שהוא דיני ממונות, א"כ מיד הסכימו כולם כאחר, ראין צריך הלנת דין, רבדיני ממונות גומרין בו ביום בין לזכות בין לחובה. (הנאון מוה"ר ראובן מזאסלאב אב"ד במדינת פארליא זצ"ל³)

(2) הועתק מכת"ק כגליון החומש שלו המונח באוצר הספרים אשר בבריטיש מוזעאום בלונדון, והגיע אלינו ע"י ידידנו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה יודל ליכטענשטיין נ"י מאנטווערפען. ישא ברכה מאת ר'.

(3) הובא בשמו בספר אוהל יעקב (פפר"א תע"ט) ברף ע"ה טור א'.

יש להשיג אצלינו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו
המחיר הוא: עשרים דאללער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת

כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

תמיהות וישובים

תמי' בספר כתר תורה

בספר כתר תורה (להגה"ק מוה"ר מאיר מבארדישוב זצ"ל) בחידושי על הרמב"ם פ"ג מהל' עבדים הלכה י"ד, מתרץ קושיית המל"מ ז"ל, ותוכן דברי זקינו הגה"ק ז"ל, דכי מקרי מ"ע שמתן שכרה בצדה, רק באם השכר הנכתב בצדה הוא שכר בעוה"ז, כגון גבי צדקה, משא"כ אם השכר הנכתב בצדה הוא שכר עוה"ב, לא מקרי בשביל כן מ"ע שמתן שכרה בצדה, וגלל כן לא מקרי שילוח הקן מ"ע שמתן שכרה בצדה, ומתורץ קושיית המל"מ ז"ל, עכתרה"ק. ופליאה נשגבה לפק"ד אחר נשיקות עפר כפות רגליו, דלפי דבריו הק' גם מ"ע דכיבור אב לא מקרי מ"ע שמתן שכרה בצדה, כיון דהשכר הנכתב בצדה הוא רק שכר עוה"ב כמבואר בש"ס קידושין דף ל"ט, וזהו נגר גמרא מפורשת בש"ס חולין דף ק"י ע"ב, דכפתוה להאי גברא דלא קיים מ"ע רכיבוד, ואמר ר"י דלישבקה משום דהוי מ"ע דמתן שכרה בצדה, וצע"ג.

(הרב הגאון מוה"ר צבי הירש כהנא אבד"ק פטראמטערע הי"ד*)

תמי' בשו"ת דברי חיים

בשו"ת דברי חיים ח"א אה"ע ס"ס מ"ב, בנידון אשה שהותרה לשוק ע"פ עדות על מיתת בעלה ואח"כ בא א' בלתי מוכר באומרו שהוא בעל העגונה ונותן סימנים מהרבה ענינים ומאורעות שהי' בינו ובין אשתו ומשפחתה דברים מכוסים שאינם ידועים לכל והם מורים שהוא בעל העגונה הזאת, ובסוף התשובה כתב וז"ל, אין לחוש לפשוטי מילי כי האי, וכן מבואר בירושלמי פט"ו הל"ד וז"ל, ר' נחמן ב"י בשם רב נישאת עפ"י עדים שנים אפי' אתון (פי' המפרש אפי' בא הבעל אח"כ) אמרין ל' לית אתנו (אין אתה בעלה כיון שהעידו עדים שמת) ר"ש בר"י בעי הגע עצמך שהוא ארם מסויים כגון אימי (ר' אמי) אר"י בר' בון ולית קמן בר נש דמי' לר' אמי אתא עובדא קומי דרבנן דתמן אמרין ל' לית אתנו, עכ"ל. הרי גם שהי' מפורסם כר"א היינו שלא היו מכירים על פניו רק בחריפות ובדבריו דברי תורה שאמר וסיפורי מעשיות בין הבריות, ואפ"ה קאמר שאין לחוש לזה, וז"ב. ויתר ד' הירושלמי שם צ"ע במה שלחש

(*) נולד בעיר פטרוווא בשנת תרס"ד לפ"ק לאביו מו"ה ישעי' כהנא. הי' תלמיד הגאון בעל קרן לדוד ז"ל והג"ר מנחם מענדל האגער אבד"ק אויבערווישא ז"ל. בשנת תר"ץ בערך נתקבל לאבד"ק פטראמטערע, ויסד שם ישיבת בית אהרן. חידו"ת ממנו נדפסו בקובץ דגל התורה שיצא לאור באויבערווישא. גם נדפסו תשובות אליו בשו"ת יגל יעקב, קרן לדוד, ובאר חיים מרדכי. נהרג עקה"ש ביום כ"ה שבת שנת תש"ה לפ"ק. ד' ינקום דמו. — תמי' זו הועתקה ממכתבו המונח בגנזי ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמרום מו"ה יצחק בן ציון הכהן וואלף נ"י. תשח"ח לו.

(אבא בר בא) לבעל שיוציא מספק וקמי' שמיא גליא (פי' המפרש, שלפניו גלוי אם האמת אתה שאין זה בעלה) הלא אינו מותר בה רק בשנשאת להער ואומרת ברי לי, וא"כ מאי ספיקא גבה, וצ"ע לפרש, עכלה"ק.

ובעניי לכאורה הרברים מפליאים ולא זכיתי להבינם, רהרי הציור המצריך נשאת לא' מעריה ואומרת ברי לי, הוא בתרי ותרי, כמבואר ביבמות (פ"ח:): וכתובות (כ"ב:): רתרי ותרי הו"ל ספק תורה ואין להתיר להם רק ע"י ברי רירי' ודירה, ובשלמא אם בנידון דידן היינו מקבלים ביאת האיש הנ"ל ודבריו כהוכחה שלא מת בעלה, יתכן לומר שהוכחה זו נחשבת כעדים, וממילא נכנס לגדר תרי ותרי ומותרת רק ככל דיני תרי ותרי, אבל הרי כל דברי דבינו בעל דברי חיים כאן בהבאת הירושלמי, הוא להוכיח מינ' שביאת האיש ודבריו וסיפוריו, הבלים ופסומי מילי גרידא נינהו כלשונו, נמצא שהערים שהתירו, שרירים וקיימים, ואין להם סתירה, וע"ז סמכו חכמים להתירה, ואין צורך לכרי דירי' ודירה, ואבא בר בא שהחמיר בדבר, משום שחשש לביאת האיש ודבריו, ותפס לחומרא שיש דברים בגו, שפיר חשש שקמי' שמיא גליא, ומצוה ליישב.

ברוך חנה גרינפעלד

משגיח דכולל זכרון חיים דבאבוב

ברוקלין, ניו יארק

קורות בתי הקברות בעיר קראקא⁽¹⁾

קורות האלה פה בספר הזה נכתבים, המה דברים אמת ואמונה בלי שקר וכזבים, פעולות גמילות חסד הנעשה ידעו דור אחרון, יכולע המות לנצח וד' יסיר ממנו אף וחרון, לא ישמע צעקה עוד ומעל כל פנים ימחה דמעה, שקט ושאנן נחי' בלי רעש ורוגז וכלי מהומה, ד' יכתוב אותנו לחיים בעיר הקודש ירושלים, ונזכה לראות בבנינה ונשמח שמחות כפלים.

באשר ראינו אנחנו הנבאים דחברה קדישא גמילות חסד של אמת פה קהלתנו יצ"ו כי מקומות בתי הקברות בקהלתנו, הן בית הקברות הקטנה אשר התיסדה משנים קרמוניות באמצע רחוב היהודים הנקרא רחוב הרחבה והגבוה, וגם בית הקברות הישנה אשר בצד רחוב ההוא סמוך לבית הכנסת החדשה של הרמ"א זצ"ל, אשר זה שנות כמה מאות, עפרה ארמת קודש, במצפונה תצפון

(1) ד"ר העתקנו מרף בודר בכת"י מעתיק אחד אשר הי' מונח בגניו ידירנו המנוח הרבני הנגיד הנכבד בנש"ק מו"ה שמעון קארניטצער ע"ה. ת.נ.צ.ב.ה.

עצמות גדולי עולם אנשי שם גאוני הזמן יחד עם כל בני קהלתינו בני חלוף אשר נגזרו מאז מארץ חיים, שם בחיק ארמתה נטמנו, ושם בארץ עיפה משכן להם מצאו, ואף אם רמות וגביש לא יערכנה מקומות האלה מקום קברי צדיקים מקום קדושים אשר בארץ המה, מקום קברי אבותינו ואבות אבותינו, אשר שם נגזזו. בכל זאת, בהמשך הימים ובמרוצת הזמן, שטף השכחה עלו על כל גדות קודות האלה, ונעלמה מאת כל איש מבני עדתינו לדעת באיזה זמן ומתי הונח לארץ במקומות האלה כבוד חלו, ומי היו האנשים אשר השתדלו או לפעול ביגיע כפם, ואשר עסקו וגם גברו חיל בענין יקר הזה, אם קנו שדות האלו בכסף שקל עובר לסוחר, או ניתן להם במתנה ברצון השוב מאת הממשלה שרי פקודי העיר, אשר ה' להם אז יד ושלטון בעירנו זאת. ואם יחפש איש לדרוש זאת מאת הכתוב בפנקסי החברה, גם שם לא ימצא נפשו השוקקה למצוא ענינים האלה ולדעת זאת, כי לא נחרתו בספר ואין זכר למו.

לזאת אמרנו אנחנו הגבאים ח"ו לכתוב היום את אשר ידענו מהנעשה בימינו, או מאשר שמענו מזקנינו מהדברים הנוגעים לתכלית ידיעת התייסדות בית עולם החדש סמוך למקום הנקרא ריוואר, וסמוך לנהר ווייקסל. אשר בשנת תקס"ד, אחרי התמלאות מקום בית הקברות הישנה בגווית אנשים נשים וטף, מהמשך איזה מאות שנים, והרעגורונג לא נתנה רשות להגבאים להביא עפר ממקום אחר ולשפוך על קרקעיתו לעשות תל וגבעה, כאשר עשו מקדם, למען ישמנו הנעדרים זה על זה עד ארבעה וחמשה, מראנה לבל יתעפש האויר ויסבב מחלה להדרים בחוצות הקרובים שמה, או מוכרחים היו אנשי קהלתינו יצ"ו לעזוב מקום מנוחת אבותם ולקנות מקום החדש הנ"ל בכסף מלא מאת הכומרים הנקראים אגוסטינער, לקבור מהיום והלאה את הנפטרים על מקום בית הקברות החדש הנ"ל, בלבד אחרי גשם שטף, אם מימי הנהר ווייקסל פרצו ועלו עד אשר זרמת מימיו באו על בית עולם החדש הקרוב לו, אזי נתנה רשות מאת הרעגורונג לקבור כמקדם על בית עולם הישן עד יבשו המים.

פנ"י רחופה!

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם
במוקדם האפשרי כלי שום שהיות.

תעודות וסמיכות

קבא.

ב"ה. פטרי כ"ז מנחם תרנ"ח.

ברכתי תעלה לראש כבוד ידידי הרב החו"ב וכו' כש"מ מנחם
מאנדל קרענגיל נ"י⁽¹⁾, ישה ה' אליו כנהר שלו, וכנהר שוטף ברכה.

הנה שפתי לא אכלה מלכר טובות עבודו לעת מצוא שידובר בו נכבדות על
כסא רבנות באחת הקהלות אשר בו דברי ימצאו אזנים קשובות שמה, לספחהו
אל הכהונה הזאת, ותחי המשרה על שכמו, יורה יורה ידיו וידיו כדת של תורה,
אחרי כי כ"ת ניכר לי מאז בתור אדם המעלה אשר כח לו לעמוד בהיכל מלכי
רבנו, וחננו ה' בכשרונות הדרושות לדועה ערת ה' המכהן פאר הרבנות בישראל,
וסמך לבי עליו בטוח בידאתו ותורתו כי רוח חכמים וחסידים תנוח ממנו וכצנה
רצון יעמדהו. המקום יהי בעזרו, ויגיעהו אל המשרה אשר אלי' הוא נושא את
נפשו, וקרנו ירום ונשא וגבוה מאוד.

כנפשו ונפש ידידו רו"ש באהבה מברכו בכט"ס,

הק' ארי' ליבוש איש הורוויץ אבר"ק חנ"ל והגליל⁽²⁾

קבב.

בעזה"י.

לאסתר גברא קאטינא, ה"ה כבוד ידידי הרה"ג החו"ב הנעלה כו' מ'
מאנדל קרענגיל נ"י מקראקא, אשר ידעתיו כי ידיו רב לו למשקל ולמשרח
בשמעתתא בהלכה והוראה, וכל מן דין סמוכו לנא יורה וידיו כאחד הרבנים
החשובים בזמנינו, וה' יהי בעזרו שלא יצא ח"ו מכשול מתח"י, גם כי יראתו
קודמת לחכמתו, והוא יר"א מנעוריו, ואקוה כי הקהלה אשר תבחר בו תמצא בו
נחת ויהי' דוח המקום והבריות נוחה הימנו, כי הוא גם מוכתר בנימוסין ותהלתו
רבה על כל סביביו, ועוד ירום הודם, ויגדל כבודם.
הכ"ר המודיע נאמנה,

הק' חיים יהודא מאפניצר⁽³⁾

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס מ"ב עמוד נ"ב. — ב' תעודות הללו הגיעו אלינו
מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה אברהם אביש זאב חירש נ"י מירושלים
עיה"ק. יברכהו השי"ת בעוז ותעצומות.
(2) הוא הנאון בעל הרי בשמים זצ"ל. כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונטרס ר' עמוד
ט'.

(3) נולד בעיר באברויסק בשנת ת"ר לפ"ק בערך לאביו מו"ה ר' ישראל ליטוין. אחר
חתונתו נתיישב בעיר סאסניצא. שימש כמו"ץ בעיר מינסק ואח"כ נתמנה לדומו"ץ בעיר
בראדי. בשנת תרמ"ו נתמנה לאבר"ק סמארגאן. נרפס ממנו שו"ת שיערי דעה ב' חלקים.
נפטר ביום י"א לחודש סיון שנת תרס"ג לפ"ק.

מכתבים אל המערכת

בסיוע שמים, פה עיר הקודש ירושלים, יום ז' לירח האיתנים, ובו תנש"א מלכות ארזני הארונים.

למערכת כרם שלמה, שלומות מרובים.

קונטרס ק"ל (אלול תש"ן) הגיעני בחש"מ, וקראתי בו הערותי (בעמ' נ"ב-ס') בלוי הערות המערכת בשולי הרכבים. תשח"ח. — בהגיעי לסופן ראיתי (בשולי עמ' ס') הערתכם: לא רק הישב, כי בפסוק י' יש אות מ"ם סתומה בתיבה הראשונה. — אמרתי כמה גדולים רברי חכמים שאמדו: הכל בחזקת סומין, עד שהקב"ה מאיר את עיניהם (ב"ד נ"ג, י"ד). והרי עברתי בעיון על כל הפסוקים בדברות ראשונות ושניות, ולא ראיתי תבה ראשונה בפסוק ויום השביעי (שמות כ', י' ודברים ה', י"ד). מעתה יש לתקן ולסכם: בדברות ראשונות יש כ"ב ממין סתומות, ובדברות אחרונות י"ט. ב"זכור" יש ט' ממין, וב"שמור" ו'.

כמה שכתבתי שם (רק נ"ה) בענין „נעמה היא אשתו של נח“. — הראני בני יחיד ר' זאב נ"י (בשבת בראשית) בספר מלכה של תורה, על פירוש רש"י ז"ל על התורה, לכן רורי ר' ישעי' בר' שמואל דייטש נ"י, ירושלים תשמ"ב, רק פ"ב, שכבר הובאו עקרי הרברים בספר נחלת יעקב (קראקא ת"ב), וקצת מזה גם בספר רברי רור לבעל מורי זהב (ירחון פורט תמ"ט).

ביני לביני מצאתי באמתחתי עור הערות.

בקונטרס פ"ח (תמוז תשמ"ו) עמוד ס' אות ו', העיר חתן אחי ר' רפאל אהרן כץ שי', על מש"כ בתרגום יונתן פרשת אמור (כ"ד, ה'), ותיפץ יתה תריסר גריצן שווין לתליסר שבטיא. — אמנם כתב הגר"א שפירא ממונקאטש: כן הגי' ברוב החומשים „לתליסר“ שבטיא. והיינו בע"כ שחשב שבט לוי וגם מנשה ואפרים, ע"כ המה י"ג. אך יפלא מאוד, דמי הכריחו לזה, כיון שבכתוב נאמר רק י"ב חלות. ומה בעי התרגום בחי"ג. ולרכנו, שרומז על סוד חי"ב חלות שהוא עם הכולל להמשכת חי"ג מימן כנו, ע"כ חשב בתרגום יונתן „ותריסר“ גריצן (שהם רק י"ב חלות) ורומזים „לתליסר“ שבטיא, לרמז חנו' (חמשה מאמרות, תורת שבת, אמור כ', דף מ"ז, ע"י שם). — אך במחכ"ת לא רק, כי בדפוסים ראשונים ומדויקים (וכן בכ"י המצויים בירינו), כתוב: לתריסר שבטיא, והוא הנוסח הנכון והפשוט, ורק בדפוסים אחרונים נשתבש ונרפס: לתליסר.

שם (אות ז'), ברברי דעת זקנים מבעלי תוס' פרשת בא (י"ב, ח'): ובקיעתה זכר לקריעת ים סוף וירדן שנבקע בפסח. — ותמה הג"ל ממש"כ בספר יהושע (ד', י"ט) והעם עלו מן הירדן בעשור לחורש הראשון. — וי"ל ברוחק, שכונת בעלי התוספות לבקיעת הירדן בשעה שנבקע הים, ככתוב בספר תהלים (ק"ד, א' י'): בצאת ישראל ממצרים וגו' הים ראה וינס, הירדן יסב לאחור. ודרשו חז"ל: כיון שראת הירדן את הים בורח, ברח אף הוא (מדרש תהלים). — אנב אעיר, כי ברברי בעלי התוספות צ"ל: ובקיעתה. כלומר, בציעת המצה האמצעית בסדר ליל פסח.

בקונטרס ק"ז (אייר-סיון תשמ"ט) בעמוד מ"ג הועתקו רברי מו"ק ופע"ח ומ"ח שלא בדיוק, והרי הם נכתבם. [א] מור וקציעה: מ"ש בכה"ט להניח י' פתיתין משם האר"י ז"ל, מעירני שראיתי לאבא מארי הנאון החסיד ז"ל שלעג על המניחין פתיתין שימצאם הבורק, והוא ז"ל היה בקי בכל כתבי האר"י ז"ל, ורוב מנהגיו ככולו היה עפ"ד האר"י ז"ל, ומרלא חש להא ש"מ רלא שמיע ליה, וס"ל רלא אמר האר"י כן, ולא יצא רבר זה מפיו. ב] פרי עץ חיים (שער כ"א, סוף פרק ד'): מהרב ז"ל. רע בענין הביעור, צריך להניח קורם

הביעור עשרה פתיתי חמץ, לבערם, ולכן שורפין ומבטלין מן העולם, נגר י' כתרין רמסאותא. ג] משנת חסידים: אור לארבעה עשר דחרש זה, יניח עשר פתיתי חמץ בזויות הבית, ויברך על ביעור חמץ ויכוין וכו' לפיכך אף הוא יברקם ויוציאם משם לבערם, והם עשר כתרי רמסאותא.

ולגופם של רברים יש להעיר, כי מנהג הנחת „עשר פתיתי חמץ בזויות הבית“ הובא כבר בשם „חכמי אמת הראשונים“ בתוספת הקבלית ששיבץ ר' משה כלץ בתוך ספר המוסר לדורו ר' יהודה כלץ (מנשובה ש"ך), פרק רביעי (בדפוס-צלום, ירושלים תשל"ג, דף קכ"ג). והובאו הדברים (בשינויים מעטים) בשל"ה, מסכת פסחים פרק תורה אור (ווארשא תרכ"ג, דף ז' ע"ב). וזו תמציתם: חכמים הראשונים, חכמי אמת, היו לוקחים עשר חתיכות לחם, והיו מניחים אותם בעשר זויות הבית, והיו חוזרין לזויות הראשונות ולוקחין חתיכה שהניסו שם ומברכין עליה על ביעור חמץ, ומקבץ אותם בקערה וישמור אותן עד למחר בשעת שריפה וישרפם כדרך העולם. אבל סוד הענין למה עשר חתיכות, ולא פחות ולא יותר, אלא לדמוז לך, כנגד עשר טומאות, כדי לבטל אותם ולבערם מן העולם, שלא ישאר שום קטיגור בעולם על ישראל. הדברים לא נעלמו מעיני הניעב"ץ, ואחרי שהחליט כי לא יצא דבר זה מפי האר"י, הוא ממשיך ואומר: אבל בשל"ה מצאתי דבר זה בשם ס' המוסר. ומאן דלא חש לה אינו פורע מוסר, ומדרך הישר לא סר, מצוה לא חסר.

ואחתום בכרכה,

שמואל הקטן אשכנזי

בתי ההונגרים

ירושלים

בס"ד.

לכבוד מערכת כרם שלמה.

א] בכרם שלמה קונטרס פ"ז עמוד י"ד הובא בשם הנה"צ ר' נפתלי חיים הורוויץ מרזיקוב זצ"ל ראיך מל אברהם את עצמו, הרי דרשינן המל ימול, ותירץ דאמרינן דהמל ימול באין כאחת בשעת המילה. — כעין זה כתב הנה"י ענגיל בספרו גליוני הש"ס בפסחים ז' ע"ב, שהקשה איך אומר גר וצונו על הסבילה; הרי הגר אינו מצווה להתגייר אלא ישראל מצווין לקבלו, ותירץ שיחד עם הסבילה נעשה ישראל ואז נעשה הוא עצמו מצווה לקבל את עצמו לכלל ישראל, יעו"ש.

ב] בכרם שלמה קונטרס ק"ו עמוד נ"ה במדור חרשים גם ישנים אות מ"ג ומ"ד, בענין מי שמכוון בחירושיו לדעת גדולים שקרמו לו. — יעויין בש"ס פסחים דף ק"ד ע"ב, א"ל דברכנותי דמר וכו' גרמא לי' דלא תימא שמעתי' מפומי' ויע"ש כרשב"ם, ומה שציון שם בספר מראית העין להרחי"א, מגמ' נזיר ועור.

ג] בקונטרס ק"ט עמוד ס"א אות נ', הכאתי מש"כ בספר אוצר יד החיים לענין פסח מצרים, דרך השחיטה היתה אז במקרש אבל האכילה היתה במצרים. — יעויין בספר מרכבת המשנה על המכילתא בפרשת בא עה"פ משארותם צדורות, שכתב, רגם האכילה היתה בכיהמ"ק.

ד] שם בעמוד ס"ג אות י"ב, ציינתי בענין הדקלים מי עושה פירות, הזכר או הנקבה. — יעויין ברש"י פסחים נ"ג ע"א בר"ה ניסחי קץ, שכתב וז"ל, תמרים של רקל זכר ואינו

מתבשלין בו עולמית וכו', ויעוין עוד ברש"י שם נ"ו ע"א בר"ה רב אחא (בסופו) שכתב, מפני שרקל נקבה אינה עושה פירות והזכרים עושים פירות, והגר"י ענגיל שם בפסחים ציין לתוס' מנחות ע"א. ר"ה מרכיבין, יעו"ש.

(ה) בקונטרס קכ"ב עמוד מ"ר, הביא מגמ' עירובין ק"ר ע"ב ראסור להכניס דבר טמא בהיכל, אבל כתב דמשמעות הגמ' במס' שבת כ"א ע"ב שלא היו יכולים "להדליק" בשמן טמא. — לכאורה נגמרא שם לא נזכר שהחסרון חי' בהדלקה, ושפיר אפשר לומר שהחסרון היתה ההכנסה להיכל. (ועיין עוד בגליוני הש"ס שם בעירובין בר"ה יצא שרץ).

(ו) בקונטרס קכ"ג עמוד י"ח בהנחות על שו"ע אבן העזר מהנאון ד' שמואל סנ"ל לגרא ראב"ד ק פראג זצ"ל, בהערה האחרונה, על סדר החליצה אות צ"א, הריינים יתירו לה להנשא מיר, והוסיף שם, חוץ מכהן. והקשה דלכאורה צריך ביאור בסדר הנס אות רמ"ח שכתוב דיהויר אותם שלא תנשא לכהן, ולמה השמים זה בסדר חליצה, ויתרין דבגט חששו שפי לקלולא הואיל ובנתינת הנס אומר לה הבעל בפירוש הרי את מותרת לכל אדם, ולזה יש חשש הואיל והבעל לא הסיל בו תנאי והתירה לכל אדם, אולי יעלה על דעתה שביד הבעל להתיר אותה אף לכהן, דלאו דינא נמורה, עכ"ל. — ולכאורה יש להקשות, דהרי מבואר בסדר חליצה באות ע"א, דיאמר הרב ליבם פעם שנית שיחא בדעתו לכוון שיתיר את היבמה זאת לשוק למי שתדצח וכו' וכן יאמר ליבמה שיחא בדעתה וכוונתה שתחא נפטרת מן היבם בחליצה זאת להנשא לכל גבר דיתיצבין. והשתא קשה, לפי סברתו דלעיל, יש לחשוש לקלולא כששומעת היבמה בפירוש מפי הרב שמתרת להנשא לכל, וצריכים להניד לה דהכוונה היא חוץ לכהן, וצ"ע.

(ז) שם עמוד כ"ג אות נ', בענין גילוח השער לכבוד ראש השנה. — יעוין בדרשת הראב"ד לראש השנה שיצא לאור בא"י בשנת תשמ"ז בעמוד ד' בקסע בא וראה (בצינונים שם צוין לירושלמי ר"ה פ"ה, וצ"ל פ"א), וכתב שם הראב"ד מגלחים את שערים. הגם דהממרא שם אינו בלשון הנמרא, אבל אולי נרס כן בירושלמי.

(ח) בקונטרס קכ"ד עמוד ז' בהנחות על משניות מהנאון ר' אברהם שמואל בכרך זצ"ל הביא בשם רב יהודאי גאון ריש מתיבתא, הפסע שנקרא קבר התהום, מפני שעצמות אנשי דור המבול ננערו לתהום, לכך קרוי קבר התהום. — ולכאורה הוא דלא כר"י ודלא כר"ל בגמ' שבת ק"ג ע"ב וזבחים ק"ג ע"ב, שלדברי שניהם ננערו לבבל. ויעוין בפירוש"י בסוכה כ"א ע"א ד"ה מפני קבר התהום, שפירש מדוע נקרא קבר התהום. (ט) שם בעמוד ס"ג אות ה', הקשה על הבעל הטורים שכתב בפ' וישב דיהודה חי' לו המטה, ואולי בפרשת שמות לא הזכירו בין הצדיקים שהי' להם המטה. — לא קשה מיד, דהם מדרשים חלוקים, בפרשת וישב הביא דברי הילקוט שמעוני רמז תשס"ג בר"ה קח, ובפרשת שמות הם דברי פרקי דרבי אליעזר פרק מ'.

(י) בקונטרס ק"ל עמוד ס"א אות ב' הובא בשם הרה"ק ד' צבי הירש מדימאנוב זצ"ל כי שם שר"י מסוגל לכל שבעים לשון, וזהו כוונת דר"י עה"פ באר היסב, בשבעים לשון, יעו"ש. — לפי זה אתי שפיר מה שכתב הרש"ש בסנהדרין כ"א ע"ב בר"ה עושה אותה וכו'. ויעוין שם בחכמת שלמה להמהרש"ל.

(יא) מדי דברי, אעלה עוד איזה הערות: כתוב בתוס' ישנים יומא י"ט ע"ב בר"ה צדרא, וכן יסד הפייט וכו' ובשום מדרש מצא. — בתוס' מנחות ל"ה ע"ב בר"ה וכמה, הביאו שהמדרש הוא בלמדנו סוף פרשת בא.

(יב) בספר גליוני הש"ס יומא ל"ב ע"ב בר"ה מאי קרצו, בא"ד הקשה שלשון קרצו משמע במשנה שהוא לשון חיתוך, וכאן משמע שבמשנה הוא לשון קטלא. — יעוין בספר שיח יצחק כאן בר"ה מאי קרצו, דמשמע מדבריו שבכל מקום אפשר לפרש ב' הלשונות, רק כאן היות שדי ברוב שנים, ע"ב צריך לפרש לשון קטלא, וא"כ לא קשה מיד.

(יג) בספר גליוני הש"ס יומא מ"ז ע"א בד"ה מימי לא ראו קורות ביתי קלעי שערי, כתב, עי' ר"ן נדרים נ' ע"א ר"ה מן מזי' וצע"ק, עכ"ל. — לפי מה שכתב בתוס' ישנים כאן בד"ה לא ראו וכו' בשעה שהיתה יפולה לראותם, לכאורה לק"מ.
(יד) במס' יומא נ"ז ע"א ברש"ש כתב, לא מצאתי לא בת"א ולא בת"י שיתרגמו בני ברי וכו'. — צ"ע מת"א פרשת וירא (כ"א, י') עם בני, עם ברי, וכן בפרשה כ"ב פסוק ז', ופרשה כ"ד פסוק ג'.

(טו) במס' יומא ע"ר ע"ב אמר אביי הלכך מאן דאית לי סעורתא לא ליכלה אלא ביממא. וכתב המהרש"א בח"א, ואפילו כלילה לאור חגר כדלקמן. ולכאורה קשה דלקמן ע"ה ע"ב פירש"י, כעין יממא, באור האבוקה. משמע רנר לא מספיק.
(טז) במס' מגילה ז' ע"ב קם רבה ושחטי' לר' זירא. והקשה המהרש"א וז"ל, ודבר תמוה הוא לפרשו כפשט', ונראה רד"ל כעין שחטי' דאנכר' חמרא וכפ' לשונות יותר מדאי עד שחלה ונטה לפות', ולכך נקטי' בלשון שחטיה, דשתיית יין ע"ש הגרן מקום שחטיה. — יעוין במהרש"א סופה נ"ב ע"א ד"ה על יצה"ר שנהרג, שכתב וז"ל, פירשו בזה המפרשים רלא שייך הריגה ושחטיה אלא ביטול כחו הוא שחטתו והריגתו וכו', עכ"ל. וא"כ אפשר לפרש שהשקהו על ששיכרו ובטל כחו, ולכן נקט לשון שחטי'.
(יז) בספר שפתי חכמים עמ"ס מגילה כפתיחה בפרק י' אות ו' כתב וז"ל: כתב ארמית הוא הלשון שבו דברו אנשי עיר ארם נהרים, ולכן הארמי ה' שם, ואמותינו רחל ולאה בלהה וזלפה דברו לשון זה כפית אביהם לכן, וכן דברו עם בניהם י"ב שבטים וכן לבני בניהם, ולשון זה ה' לישראל במצרים, וכן כשיצאו ממצרים ה' להם לשון זה ומורגלים בו מבית אבי אמם לבן הארמי וכו' ובימי עזרא חררו לעצמן האנשים והנשים כתב אשורית ולשון קודש וכו'. — יעוין במהרש"א סנהדרין כ"א ע"ב בד"ה כתב ליבונאה, שכתב בסופו, אבל לשון הקודש הודגלו מאביהם יעקב שאמר גל עד, ולא הוצרכו ללשון ארמית.

(יח) בפייט לשבת הגדול, אז רוב נסים, פי' האברבנאל, כלילה זה של ש"ו ניסן עשית לישראל הרבה נסים ונפלאות וכו' וכו' והרוב מהם היו בחצות ליל זה של חג הפסח. — עפ"י י'ש להעיר על מש"כ המהרש"א ביומא כ"ט ע"א ד"ה אף ובר"ה והאיכא חנוכה, שכתב שהנס ההוא גברות חנוכה ה' נמי כלילה, ומשני לא ניתן ליכתוב, ולכן הפייט לא הזכירו, עכ"ד. ולדברי האברבנאל כל הפייט מרובד על נסים שקרו בש"ו ניסן, א"כ מה שייך להקשות מחנוכה.

(יט) בספר בני יששכר במאמרי חודש כסלו טבת באות א' כתב, בפ' ויחי אצל אבלו של יעקב כשנשמן במערת המכפלה ולפי הקבלה בידינו ה' הרבר בכסליו בימי חנוכה, כי יעקב אסף רגליו אל המטה ביום א' רסוכות כפי הקבלה שבידינו מן הרמז בפסוק ויעקב נסע סכותה, ונשלמים השבעים יום בחנוכה, עכ"ל. — לכאורה קשה, דצא וחשוב את השבעים יום, רהיינו ארבעים יום דחנטה, ושלישים דהספר, ושבעה ימים דהספר בגזון האמר, יצא לך א' טבת, רהוא יום שביעי של חנוכה, וזאת בשנחשוב תשרי וחשוון וכסלו מלאים. אמנם הרי הדרך ממצרים עד גזון האמר שהוא בעבר הירדן, הוא דרך כמה ימים, וא"כ איך היתה הקבורה במערת המכפלה בחנוכה.

(כ) בספר חנוכת התורה בקונטרס אחרון בסופו באות ז' הביא בשם ס' מקור החכמה שהרבי ר' העשיל כשהי' חתן, פתח ואמר על ברייתא ררבי ישמעאל, והקשה ג' קושיות, האחר קושית התו"י ביומא (לכא' הכוונה לתו"י יומא ל"ח ע"ב ד"ה מעשה בדואג) הא"ך קראו לישראל בשם ישמעאל, הא ישמעאל רשע ה' וכו', ותריץ דהנה איתא במס' ב"ב רישמעאל עשה תשובה וכו'. — המעיין ברברי התו"י שם ביומא, יראה שקושייתם היא אם נאמר שלא עשה תשובה.

(כא) ברבינו מנוח על הרמב"ם בהלכות חמץ ומצה פ"ה הל' א' כתב הטעם שאין אוכלין קטניות מפני שאין דרך לאכול קטניות במועד שהרי כתוב ושמתח בחנך ואין שמחה באכילת תבשיל קטניות. — ושמעתי מחותני שיחי' להקשות, א"כ בכל המועדות צריך לאסור ולא דוקא בפסח, וצ"ע.

(כב) במס' סנהדרין י"ז ע"א בהנהגות יעב"ץ על רש"י ר"ה ובעלי כשפים, כתב בסופו, ולהמית בשם כגון שעשה משה למצרי ופנחס לבלעם. — מש"כ פנחס לבלעם, לכאורה לא המיתו על ידו שם, רק שהפילו ע"י שם, ואח"כ המיתו על ידו חרב כרתיב במקרא מפורש, ואת בלעם בן בעור הרגו בחרב (וכפי שהובא בת"י ובמררש).

(כג) במס' מועד קטן י"א ע"א בסוף הפרק, ואמר רב אמר לי ארא ציירא, כוורא תחלי וחלבא, מיא ולא שיכרא שיכרא ולא חמרא, ובפי' רבינו חננאל שם, כשתאכל רגים שתה אחריו המים ולא יין או יין ולא שכר. וכתבו שם בהנהגות, ואולי רבינו ה' לו גירסא אחרת. — יעוין בערוך ערך כוור שהביא את רברי רב שריירא גאון, ומשמע שגם הוא ה' לו הגירסא כגירסת רבינו חננאל, יע"ש.

(כד) בספר חזקוני פרשת כי תצא עה"פ ויתר תהי' לך על אונך, לפי שהיוצאים למלחמה אינם אלא זכרים וכשהם נושאים את הארון עמהם אינם יכולים לעשות לו מחיצה כאילו הוא במקום מנוחתו, אבל במרבר שכל ישראל היו שם אנשים ונשים וטף, היו לארון מחיצות, לא הוצרכו בעלי קריין לצאת ממחנה ישראל ולא לירר מחוץ למחנה לצאת שמה חוץ, אלא כל אחד חופר ברשותו ומכסה. — לכאורה מבואר בגמ' יומא ע"ה ע"ב דבמרבר יצאו מחוץ למחנה.

(כה) בספר אגרת שמואל על מגלת רות (דף ז') כתב, ואני שמעתי פה צפת תובכ"א מפי מגידי אמת דתרי בית לחם איכא, וכן העיר הרשב"א הלוי ז"ל בספרו (כוונתו לספר שרש ישי על מגלת רות). — כבר קדמם בזה הרד"ק במיכה פרק ה' פסוק א', יע"ש. (כו) בספר דברי יחזקאל פרשת תולדות עה"פ ויחדר יצחק, כתב באמצע רבריו, ראין מוקרם ומאוחר בתורה. — לכאורה שם המרובר בענין אחר, ומסקינן בפ"ק דפסחים דבענין אחר יש מוקרם ומאוחר בתורה.

בכבוד רב,

רפאל אהרן כץ

מגיד שיעור בישיבת קדושת ציון
קרית באבוב, בתיים

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר בנש"ק ר' אברהם שמואל פאנעטש נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' אלעזר סג"ל אבסמפלד נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' בצלאל יחיאל הלוי שטיינבערג נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' חיים יונה באמווילשמינער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יהושע טשערמאק נ"י מטאראנטא להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יוסף אלכסנדר גאלדשטיין נ"י מלונדון להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יוסף אייזיק גריפפעל נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר בנש"ק ר' יוסף ווייסבלום נ"י משיקאגא להולדת הבן
 להאברך היקר בנש"ק ר' כתריאל בראנדווין נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' מנחם קוט נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
 להרב משה צבי זאכערמאן נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' נחמן חיים מילער נ"י להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה ישראל שמואל הכהן קאהן נ"י להולדת הבן
 יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת ותרחבת הרעת לאויט"א.
 המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אהרן מענדל גוטמאן נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' אליעזר לערנער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' אשר שמחה צענזאר נ"י להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה יוסף הלל (בהרב מנחם מענדל) בראבפפלד נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יעקב שלום העניג נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' משה דוד געטץ נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' נפתלי ראובן ציטראנענבוים נ"י להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה שלמה יצחק בריינער נ"י מבני ברק להולדת הנכדה
 להאברך היקר ר' שלמה הלוי שלעפעריוג נ"י להולדת הבת
 יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשכוע מהן רב נחת ועונג, אכ"ר.
 המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אפרים שווארץ נ"י לאירוסו בתו תחי'
 להרב ארי' ליבוש דוד טייטלבוים שליט"א הרב מקאלבאסוב לאירוסו בנו הב'
 החתן הנעלה כמר אברהם חיים נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה יהושע באדנער נ"י לאירוסו בתו תחי'

להנה"ח מו"ה יוסף הלל (כהרב מנחם מענדל) בראכפעלד נ"י לאירוסי בנו הב' החתן הנעלה כמר דוד שמואל נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה יעקב יצחק קורץ נ"י מקרית כאכוב ולאביו הנה"ח מו"ה יוסף נ"י לאירוסי בנו נכדו הב' החתן הנעלה כמר דוב נ"י תלמיד ישיבתנו בקרית כאכוב

להנה"ח מו"ה מרדכי זאב שיף נ"י מבני ברק לאירוסי בתו תחי' להרב נפתלי צבי רובין שליט"א רב דקהל בית דאמבראווא במאנסי לאירוסי בתו תחי'

בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להרב מו"ה אהרן דוד טווערסקי שליט"א נכר כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד לנישואי בתו תחי'

להרב מו"ה חיים דוד בלום שליט"א ר"מ במתיבתא עץ חיים דכאכוב לנישואי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה משה יהושע צוויבעל נ"י לנישואי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה שמואל יצחק סג"ל לנדא נ"י לנישואי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה שמואל אברהם ווימער נ"י מבני ברק לנישואי בתו תחי'

להאברך היקר בנש"ק ר' יהושע חיים גריסג"ט נ"י תלמיד ישיבתנו בלונדון לנישואיו

להאברך היקר ר' ישראל שלמה מיללער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו

להאברך היקר ר' מרדכי ארי' גיפס נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו

להאברך היקר ר' פנחס מנחם געללער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו

להאברך היקר ר' רפאל אלעזר פרישוואסער נ"י מלונדון נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד לנישואיו

יעזור השי"ת שיזכו לבנות בית נאמן בישראל על דרך ישראל סבא

מתוך עושר ואושר מזל והרחבה.

המערכת

ביר"פ, "שמחה גראפיק"
Simcha-Graphic Associates
Typesetters and Publishers
 4311 - 15th Avenue — Brooklyn, N. Y. 11219
 Tel. (718) 854-4830

נדפס בדפוס האחים גרויס
 Printed in U.S.A. **GROSS BROS. Printing Co. Inc.**
 3125 SUMMIT AVENUE, UNION CITY, NJ 07087
 Tel. (201) 865-4606 • (212) 594-7757

דמי החתימה לקובץ „ברם שלמה“

15 דאלער לשנה

20 דאלער לשנה

700 פראנק לשנה

10 פונט לשנה

ברואר רגיל 25 דאלער לשנה

ברואר אויך 35 דאלער לשנה

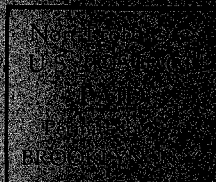
From:

KEREM SHLOMO

Mesivta Eitz Chaim D'Bobov

1577 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

Forwarding & Return Postage Guaranteed

ADDRESS CORRECTION REQUESTED

MR. 516
MORDCHA GROSS
1621 56 ST
BROOKLYN, NY 11204

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק ארמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לסלסול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שבת תנש"א

(קל"ד)

שנה י"ד קונטרס ד'

יוצא לאור ע"י תלמיד

כ"ק מרן ארמו"ר מבאבוב שליט"א

1577 48th Street

Brooklyn, New York 11219

Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

ה לפרשת שקלים כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

מדור זכרון לראשונים

ה הערה על ספר פרי חדש (יו"ד) הגאון ר' עקיבא איגר אבד"ק פוזנא זצ"ל
ט חידושים בדיני ביטול, ומעומה הגאון בעל שערי תורה אבד"ק ווערבוי זצ"ל
טו בענין ח"ש ע"י תערוכות הגאון ר' פייש ווינטער דומ"ץ בק"ק האליטש זצ"ל
יח כתוב' ברכות ה' ע"ב, ועוד הגאון ר' זעקל ליב ווארמסער ממויכלשטאט זצ"ל
כא כדון איסור לעשות צורות הגאון ר' דוד פרידמאן אבד"ק קארלין זצ"ל
כד בענין הנ"ל הגאון ר' יוסף זכרי' שטערן אבד"ק שאוועל זצ"ל

מדור אגרות קודש

כז מכתב מהרה"ק מוה"ר אברהם טווערסקי המגיד מטריסק זצ"ל
כח מכתב מהגאון מוה"ר זאב וואלף טענינבוים אבד"ק ווערפעלט זצ"ל

מדור זכרון לאחרונים

כט כמס' חולין ו"א ע"ב הג"ר צבי הירש מייזליש אבד"ק ווייטצען ז"ל

מדור פלפול והלכה

ל כדון שותפות עם עכו"ם בשבת הרב מוה"ר יעקב יצחק ניימאן שליט"א
לג בענין פס"ר דלא ניהא לי' הרב חיים יחזקאל שרגא שארף נ"י

מדור תפארת בחורים

לז בענין כ"ד של ג' בדיני ממונות הב' החתן אברהם ארי' וויינטשאק נ"י

עולת שבת בשבת

מא ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים המערכת

מדור תעודות וסמיכות

מד כתב „חבר". הגאון ר' נחום טריביטש אבד"ק נ"ש זצ"ל
מה כתב „חבר". הגאון ר' צבי אופנהיימער אבד"ק טעמעשוואר זצ"ל
מג דקדוקי סופרים
מו מכתבים אל המערכת
צילומי כתבי קודש יז, כ, כז, מה
כרכות והודאות מט

כל הזכויות שמורות להמערכת

Copyright © 1991

by Cong. Shaare Zion

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמות

הרבני הנגיד החסיד הנכבד והמפואר

נדיב ושוע

מו"ה אליהו במו"ה משה יעקב שארף ע"ה

נפטר ביום ח' לחודש שבט שנת תש"מ לפ"ק

האשה החשובה והנכבדה

מרת שרה בת מו"ה אלכסנדר זיסקינד פרייא ע"ה

נפטרה ביום כ"ו לחודש מנחם-אב שנת תשמ"א לפ"ק

תהיינה נשמותיהם צרורות בצרור החיים

הונצח ע"י בניהם,

אשר ישעי' שארף

יהודה ליבוש שארף

שלמה שארף

דוד שארף

מזכרת נצח

**הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמות**

חותני

**הרב הנאון ר' בנימין יוסף ב"ר אפרים וועבער ז"ל
נפטר ביום י"ד לחודש שבט שנת תשמ"ז לפ"ק**

חותנתי

**האשה החשובה מרת שיינדיל בת ר' יששכר וועבער ע"ה
נפטרה ביום כ' לחודש שבט שנת תשכ"ז לפ"ק**

יהא זכרם ברוך

ותהיינה נשמותיהם צרורות בצרור החיים

הונצח על ידי חתנם,

אברהם אהרן לעזער

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת שקלים

כי תשא את ראש בני ישראל לפקדיהם ונתנו איש כופר נפשו וגו' זה יתנו כל העובר על הפקודים מחצית השקל. המפרשים דקדקו מדוע אמר כי תשא ולא אמר כי תפקוד או כי תמנה. גם צריך ביאור אומרו את ראש בני ישראל, הלא סגי באומרו כי תשא את בני ישראל. ונקדים דברי המדרש, כי תשא את ראש בני ישראל, א"ל הקב"ה למשה, חייבין לי ישראל. ויל"ד דהול"ל חייבין ישראל, דהיינו שנתחייבו ישראל מחמת חטאם, ומדוע אמר חייבין לי ישראל, דמשמע כי לו לבדו ית' חייבין ולא לזולתו. עוד נקדים דברי חכמינו ז"ל במדרש, הראה לו הקב"ה למשה מטבע של אש ואמר לו כזה יתנו, וצ"ב מהו הכוונה בהראות לו דוקא מטבע של אש. גם ראוי להבין ענין נתינת מחצית השקל דייקא ולא שקל שלם, כאשר כבר עמדו בזה קמאי דקמאי.

ולבאר הכל בחדא מחתא, נקדים מה שידוע מדברי חכמינו ז"ל דטעם מחצית השקל הוא לכפר על עון מכירת יוסף, כמבואר בזוהר חדש (פרשת תשא) האי כופרא כדאי הוא לכפרא על עשרה שבטין דזבינו ליוסף. (וכן הוא בירושלמי מס' שקלים פ"ב סוף הלכה ג' יעו"ש). והנה בספר נזר הקודש על המדרש בפרשת וישב (עה"פ וישבו לאכול לחם) הביא דברי הגמרא בפרק עשרה יוחסין (קידושין פ"א ע"ב) רבי עקיבא כי הוי משי להאי קרא הוה בכי, כתיב (במדבר ל') אשה הפרם ור' יסלח לה, במה הכתוב מרבר באשה שנדרה בנזיר ושמע בעלה והפר לה והיא לא ידעה שהפר לה בעלה והיתה שותה יין ומטמאה למתים, ומה מי שנתכוין לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר מלה אמרה תורה צריך כפרה וסליחה, מי שנתכוין לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר חזיר על אחת כמה וכמה. ויל"ד אמאי דוקא רבי עקיבא כי מטא להאי קרא בכי. וכתב בנזר הקודש עפ"י מה שכתב בזוהר חדש, דעשרה הרוגי מלכות היו גלגולי עשרת השבטים ונתפסו בעונם עון מכירת יוסף, ופירשו המפרשים דמהאי טעמא נענש רבי עקיבא בעונש קשה יותר מכולם, לפי שהי' גלגול שמעון אשר הי' ראש המדברים בענין זה והוא השליך את יוסף לבור. ואמנם מצינו ליוסף שאמר לאחיו (בראשית מ"ה) ועתה אל תעצבו ואל יחר בעיניכם כי מכרתם אותי הנה כי למחי' שלחני אלקים לפניכם וגו' ועתה לא אתם שלחתם אותי הנה כי האלקים וגו', וכן אמר עוד (בראשית נ') ואתם חשבתם עלי רעה אלקים חשבה לטובה למען עשה כהיום הזה להחיות עם רב, כלו', שהי' זה סיבה מן השמים כדי לכלכל לכל העולם, וא"כ יל"ד למה נתפסו השבטים בעון זה, הלא כך הי' רצון שמים, ואם מפני שהם לא ידעו כי כך הוא רצון שמים והיתה מחשבתם לרעה וכמ"ש ואתם חשבתם עלי רעה, הא נקטינן בפ"ק דקידושין (רף מ' ע"א) דמחשבה דעה אין הקב"ה מצרפה למעשה. וצריך לומר, דהא דאין הקב"ה מצרף מחשבה רעה למעשה, היינו כשלא היתה מעשה כלל, אבל הכא דהוי נמי מעשה בפועל, אע"ג דלפי האמת היתה מעשה

כהונן, מ"מ כיון דמתחלה לפי מחשבתם עשו שלא כהונן לא נפטר מירי עונש. וראי' לרבר מהנמרא הנ"ל דהמתכוון לאכול בשר חזיר ועלה בירו בשר מלה צריך כפרה, ואע"ג דמחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה, מ"מ כיון דעכ"פ לפי מחשבתו עשה שלא כהונן ראוי לעונש. וא"כ אתי שפיר דברי הנמרא הנ"ל, דרבי עקיבא אע"ג דאיתו לא חזי אבל מזלי' חזי שהוא יהי' נתפס בעון מכירת יוסף בעונש קשה בהיותו גלגול שמעון כנ"ל, ואי הוי אמרינן דהמתכוון לאכול בשר חזיר ועלה בירו בשר מלה פטור מן הדין משום דלא הוי אלא כמחשבה בעלמא, ה"י נפטר מן הדין, שהרי עצם מעשה מכירת יוסף חשבה אלקים לטובה, אבל כי מטי להאי קרא דכתיב אשה הפרס ור' יסלח לה, הוכיח דהמתכוון לאכול בשר חזיר ועלה בירו בשר מלה ג"כ נענש, לכן בכי רבי עקיבא, כי מקרא זה מחייבו להיות נתפס במצורת העונש וכאמור, עכ"ד.

המורס מזה, דחטא מכירת יוסף לא ה"י במעשה כי אם במחשבה, וכיון דנתינת מחצית השקל בא לכפר על עון מכירת יוסף, לכן נצטוו בני ישראל ליתן רק מחצית השקל ולא שקל שלם, כי צריכים כפרה על מחצית, דהיינו רק על חלק המחשבה ולא על המעשה.

ועפ"י זה מדוקדק היטב לשון המדרש הנ"ל, אמר לו הקב"ה למשה חייבין לי ישראל, דהנה בבית דין של משה אין מענישין את האדם על המחשבה, כי אינם יורעים מהו בלבם של בני אדם, ואף המלאכים אינם יורעים מחשבותיהם של בני אדם (עיי' זוה"ק פ' וירא ק"א ע"ב), רק הקב"ה שהוא בוחן כליות ולב וחופש כל חדרי בטן, הוא יתברך לבדו דן את האדם יחירי גם על המחשבה רעה. וז"ש, חייבין לי ישראל, כי הואיל וחטא מכירת יוסף לא ה"י כי אם במחשבה, על כן חייבין ישראל רק להקב"ה בלבד אשר לפניו ית"ש נגלו תעלומות כל לב ומחשבות בני אדם.

ועפ"י זה נוכל לכוון דברי הירושלמי במס' שקלים (פ"א ה"ג) עה"פ כל העובר על הפקודים, כל דעבר בימא. וכבר תמהו המפרשים דמה ענין נתינת מחצית השקל לקריעת ים סוף. אך להאמור יתכן לפרש הכוונה, דנודע מרברי מדרש אבכיר כי בעת קריעת ים סוף טען שרו של מצרים הללו עוברי ע"ז והללו עוברי ע"ז, ועתה לו הקב"ה הללו באונם והללו ברצון, דהיינו שבמחשבה לא חטאו בני ישראל כי היו אנוסים, ועל ידו טענה זו נקדע הים לפניהם. הרי המקריעת ים סוף מוכח דהעיקר היא המחשבה. וזהו כל העובר על הפקודים יתן מחצית השקל תרומה לר' כל דעבר בימא, הכיון שעברו בני ישראל את הים חזינן דהעיקר היא המחשבה, א"כ מגיע להם עונש על מכירת יוסף, כי מחשבתם היתה לרעה, כאמור, ולכן יתנו מחצית השקל לכפר עליהם.

ובדבר האמור יש לפרש דברי הנמרא (מגילה י"ג ע"ב) אמר ריש לקיש גלוי וידוע לפני מי שהי' ואמר העולם שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל לפיכך הקדים שקליהם לשקליו. וז"ל הכוונה, דהנה כימי אחשורוש נתחייבו שונאיהם של ישראל כל' על שהשתחוו לצלם, וניצלו מגזירת כל' משום שלא עשו אלא לפנים, כמבואר במס' מגילה י"ד ע"א, והיינו שמחשבתם של ישראל היתה

טהורה. ולזה הקדים הקב"ה שקליהם של ישראל לשקליו של המן הרשע, דהיינו שצוה הקב"ה לבני ישראל ליתן מחצית השקל, שבא להורות דהעיקר היא המחשבה כנ"ל, וע"י זה יופר עצת המן הרשע, מאחר דבמחשבה לא חטאו בני ישראל כלל במה שהשתחוו לצלם, כי הם לא עשו אלא לפנים.

ומעתה יובן היטב לשון הכתוב, כי תשא את ראש בני ישראל, דתיבת ראש הוא כינוי על המחשבה שהוא ראשית, כי סוף מעשה במחשבה תחלה, (וכלשון הזוה"ק בפ' ויקרא עה"פ אם עולה קרבנו, מחשבה דבר נש היא ריש"א דכולא), ותיבת תשא יתכן לפרשו מלשון כפרה ערה"כ נושא עון, ועתה אם תשא חטאתם. וזהו שאמר הקב"ה למשה רבינו, כי תש"א את ראש בני ישראל, כשתרצה לכפר על בני ישראל על מה שחטאו במחשבה, דהיינו חטא מכירת יוסף, אז ונתנו איש כופר נפשו מחצית השקל, ולא שקל שלם, כי חטאו רק במחשבה ולא במעשה.

אמור מעתה, כי המחשבה של האדם היא העיקר, ואחר כוונת הלב הן הן הדברים. ונוכל ללמוד מזה דרך הישר בעבודת ד' איך העיקר בקיום המצות היא המחשבה, לעשות כל מצוה בכוונה רצויה ומחשבה נכונה בהשתוקקות והתלהבות דקדושה. ועל רבך זה כתב בספה"ק נועם אלימלך (פ' וירא) עה"פ הנה האש והעצים וא' השם לעולה, שאברהם אבינו ה' לו התלהבות והשתוקקות גדולה בעת הילוכו לעקירת יצחק, ולזה אמר לו יצחק, הנה האש, פי' מאחר שיש לך כבר הכוונה וההשתוקקות, שהיא העיקר בהמצוה, א"כ אי' השם לעולה, כלו' די' לך להקריב שם ולא אותי, כי אין צורך עוד בהמעשה, יעו"ש.

ועפ"ז שפיר מובן מדוע הראה לו הקב"ה למשה מטבע של אש דייקא, דמאחר שמחצית השקל בא לכפר על המחשבה, הראה לו הקב"ה למשה מטבע של אש, הרומז על המחשבה והשתוקקות, כדברי הנועם אלימלך, להורות חשיבות המחשבה, וכאומרם ז"ל ובלבד שיכוון לבו לשמים.

מגשים אנו בזה ברכת מזל טוב חמה ונאמנה

לעטרת תפארת ראשנו

כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א

לרגלי הולדת הבת

אצל נכדו

הרב מו"ה יהושע רובין שליט"א

ונביע בזה ברכותינו מעומק לבבנו שיזכו לרוות ממנה ומכל יוצ"ח רב נחת ועונג

לאורך ימים ושנים טובות, אכ"ר.

כעתירת וברכת,

המערכת

הערה על ספר פרי חדש

מהגאון מוה"ר עקיבא איגר אבר"ק פוזנא זצ"ל¹

בשו"ע יו"ד סי' ס"ז סעיף א', דם האכרים אינו בלא תעשה, והני מילי כשפירש מן האבר ויצא לחוץ וכו' או שפירש ממקומו ונתעורר לצאת ונבלע במקום אחר. ובפרי חדש שם בס"ק ב' כתב וז"ל: דעת רבים מהמפרשים שאפילו פירש ממקום למקום כיון שהוא מבפנים ועדיין לא יצא לחוץ ע"ג החתיכה מותר אפילו מדרבנן, וכן דעת התוס' בפ"ק דחולין וכו', וכן נראה בדעת הרא"ש שהעתיק דברי התוס' בפסקיו בפ"ק דחולין, וכן בתשובותיו כלל ב' סי' י"ז ע"ש, ואעפ"י שממ"ש בפ' כל הבשר על דברי הר"ף ז"ל וז"ל, ומי הוא הנביא שהגיד שפירש ממקום למקום ואינו יוצא לגמרי ע"כ, משמע דם שפירש ממקום למקום אסור, ו"ל דלרבנו דהר"ף קאמר, דאף לדבריו דם שפירש ממקום למקום אסור, מי הוא הנביא שהגיד כו', אבל הרא"ש גופי' ס"ל דם שפירש ממקום למקום מבפנים דשרי, וכמו שגלה דעתו בפ"ק דחולין ובתשו', עכ"ל.

גב. לענ"ד אין צורך לירחק, שהרי ממה דאסר הר"ף ע"כ מוכח דס"ל רמה שנבלע ממקום למקום ע"י חוץ המליחה, לא יצא עוד ע"י מליחה, וגם מדאסר אפי' לאכלו צלי, ע"כ דס"ל דמקרי (גם) [דם] אכרים שפירש, ומש"ה השיג עליו הרא"ש בתשובה בתרתי, וז"ל, לא מסתבר למימר שמקצת חתיכה המונח בציר מונעת העליון שהוא חוץ לציר לפלוט, ואף אם הי' מונע מפלוט הוי דם אכרים שלא פירש, וא"ת כשיבשלוהו יפלוט, מ"מ יהא מותר בצלי, עיי"ש. הרי להדיא דאם נניח להר"ף בסברתו דהדם נבלע ממקום למקום, הי' הרא"ש מודה לו דאסור בכישול, וא"כ מש"ה הוצרך הרא"ש בפסקיו לבא עליו בטענה דמי הוא הנביא שהגיד לו וכו', כדי להתירו אף בכישול. ומה דלא חלק הרא"ש ג"כ אגוף הדין דפירש ממקום למקום, דסמך על רבנו שבפ"ק דחולין, וברור.

(1) הערה זו הועתקה מעצם כתי"ק בגליון ספר פרי חדש על יו"ד (אמשמדרם תנ"ב) שקיבל במתנה עבור דרשתו, ככתוב בשער הספר: מתנה לדרשה לה"ה הרב הגאון הגדול החסיד מהו' עקיבא. ספר הנ"ל מונח עתה בגנזי ידירנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפואר מו"ה דוד צבי גוימאן ג"י מוויז'ן. הוד והודר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

חידושים בדיני ביטול, וטעימה

מהגאון בעל שערי תורה אבד"ק ווערבו זצ"ל¹

בס"ד.

יש לברר דין דפליגי הראשונים, הלא חמא הרמב"ם ורשב"א ז"ל, אי ספיקא דאורייתא מדאורייתא לקולא רק מדרבנן לחומרא, או ספיקא דאורייתא מדאורייתא לחומרא.

ז"ל הרמב"ם בסוף פרק ט' מהל' שומאת מת, בור שמטילין בו נפלים המאחיל עליו שמא דין תורה, אעפ"י שחולדה וברדלס מצויין שם אין ספק מוציא מידי ודאי, אבל אם הפילה שם אשה נפל ואין ידוע אם הפילה דבר המטמא או לא הפילה, הואיל וחולדה וברדלס מצויין שם הרי ספיקו טהור כו', אבל כל הספיקות בין בשומאת מת ובין במאכלות אסורות ובין בעריות ושבתות אין להם אלא מדברי סופרים, ואעפ"כ דבר שחייבין על זדונו כרת, ספיקו אסור מן התורה, שהרי העושה אותו חייב אשם תלוי, עכ"ל. והנה דעת רשב"א הובא בתשו' מוהרי"ט ופרי חדש, דספיקא דאורייתא מדאורייתא לחומרא, ולכאורה יש להבין, לדעת הרמב"ם דספיקא דאורייתא לחומרא רק מדרבנן, דאין להבין כהא דאיתא במס' ב"מ בפרק המפקיד (דף ל"ח ע"א) ד"נ ב"י אמר חיישינן שמא עשאו תרומה ומעשר על מקום אחר, הא להרמב"ם כיון דהוא רק אסור מדרבנן דסד"א לחומרא מדרבנן, והכא הוא רק חשש שמא עשאו, וא"כ הא איתא בתקנה שיבטל בא' ומאה, דאנן קי"ל דמבטלין איסור דרבנן אפי' לכתחלה, וכמו שהקשיתי באריכות בחידושיי שלי בסוגיין הלז.

ולכאורה יש לחלק, כיון דגוף האיסור הוא דאורייתא, רק מצד אחר בא לו שהוא מדרבנן, כאיסור דאורייתא דיינינן ליה, ועיין בש"ך בכללי ס"ס בשם הריב"ל, ובמשנה למלך בפ"ד מבכורים ה"א בסופו מה שכתב בשם מוהריב"ל. אך הא רבו החולקים על הריב"ל, וגם בלא"ה לא דמי ממש לנידון דמוהריב"ל. אמנם יש לישב על ר"נ ב"י, דהנה בתשו' מוהרי"ט ובפד"ח בקונטרס הספיקות הקשו, לשיטת הרמב"ם האיך משכחת אשם תלוי, דהא להרמב"ם סד"א מדאורייתא לקולא, ותי' דתליא במחלוקת אמוראים בכריתות אי בעינן חתיכה אחת משתי חתיכות או לא, למאן דסובר דלא חייב אשם תלוי כי אם בחתיכה אחת מב' חתיכות משום דאתחזק איסורא, אבל היכי דלא אתחזק איסורא לא חייב אשם תלוי וכרמב"ם, אבל מאן דסובר דלא בעינן חתיכה אחת מב' חתיכות, סובר כהרשב"א ור"ן דסד"א לחומרא מן התורה, יע"ש. וז"ל דר"נ ב"י סובר כמ"ד דלא בעינן חתיכה אחת מב' חתיכות, וא"כ סד"א מדאורייתא לחומרא, וא"ש.

1. ראה אודותיו בכר"ש שנה ד' קונט' ו' עמוד י"ג. — חידושים הללו הועתקו מכת"ק המונח ברשות ידידנו הרב המפורסם וכו' מוה"ד מאיר גרינברג שליט"א אבד"ק קעזמארק. עוד ינוב בשיבה טובה בבדיות גופא ונהורא מעליא.

והנה בחידושי לב"מ בפרק המפקיד בסוגיא הנ"ל, כתבתי דהא דמבטלין איסור דרבנן לכתחילה, תליא במחלוקת הפוסקים, הראב"ד ותוס' בסוגיא דזרוע בשלה, אם הא דאין מבטלין איסור לכתחילה הוא מדאורייתא או דהוא דרבנן, אם נימא דהוא דאורייתא דאסור לבטל, אפשר דגם באיסור דרבנן אין מבטלין והניחו על דין תורה ולא קשה קו' הנ"ל, אבל אם אינו דאורייתא רק מדרבנן כמ"ש התוס', שפיר יש לחלק בין איסור דאורייתא לאיסור דרבנן, דהא הוא תרי דרבנן, וק"ל.

ואני הוכחתי דבע"כ הא דאין מבטלין איסור לכתחילה הוא דרבנן, דהנה העולם מקשין, וכן שמעתי הקושיא מכבוד ש"ב ידידי הרב הגאון המפורסם מוהר"ר אברהם אבלי כ"ץ נ"י אבר"ק פינשטוב, דהנה במס' פסחים דף מ"ד ע"ב בסוגיא דמטעם כעיקר איתא, דילפינן מטעם כעיקר מגעולי נכרים, דגעולי נכרים לאו מטעמא בעלמא הוא ואסור. והקשה הרב הנ"ל, איך מוכח דמטעם כעיקר דאורייתא, דלמא לכך ציוה התורה לגעול, דלמא מבשל עכשיו דבר שהוא מינו, ומין במינו הוא כמשהו לר' יהודא, ולדעת רש"י במס' פסחים הלכה כן. ואמרתי להרב הגאון הנ"ל, ריש לתרץ קושיא זו בפשיטות ואין מקום לקושיא זו, דהנה אנן קיי"ל במס' זבחים ובחולין, דאפילו לר' יהודא אם ביטל מין במינו עם שאינו מינו, אמרינן סליק את מינו כמי שאינו ושאינו מינו רבה עליו ומבטלו, וא"כ עדיין קשה למה מצריך התורה לגעול כלי מדין, הוי לי' לבשל בו שני מינים כגון בשר ורוטב וכיו"ב, א"כ בודאי אחר שאינו מינו עם מה שבישל בה הנכרי מתחילה, והוי אמרינן סליק את מינו כמי שאינו ושאינו מינו רבה עליו ומבטלו, ודו"ק. ואין לומר דהוי דשיל"מ, דער שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר על ידי הגעלה, זה אינו, חדא דהא דשיל"מ לא בטיל הוא רק מדרבנן, אבל מדאורייתא בטיל, והכא על דין דאורייתא קיימינן, ועוד קאמינא, אפילו לפי מה דמשמע מכסף משנה בפרק ד' ממעילה דשיל"מ הוא דאורייתא, הא כתב המחבר בס' ק"ב ס"ג דבר שצריך להוציא עליו הוצאות להגעילו לא הוי דשיל"מ כיון שצריך הוצאת הגעלה, והכא גמי כן, וא"ש. אמנם עדיין לא הועלנו בתירוץ הנ"ל, דאיך יבשל בו, הא אין מבטלין איסור לכתחילה, אלא ודאי כמ"ש תוס' בחולין, דהא דאין מבטלין איסור לכתחילה הוא רק מדרבנן, והכא על דין דאורייתא קיימינן, וא"ש.

אך לעומת זה עלה על דעתי להביא רא' ממקום אחר דהא דאין מבטלין איסור לכתחילה הוא מדאורייתא, [ודאי הנ"ל בע"כ לאו רא', דיש לדחותה לדעת הרמב"ם הנ"ל דסד"א מדאורייתא לקולא וזהו רק ספק דלמא דבר שבישול עכשיו הוא מין במינו]. דהנה במס' פסחים דף מ"ו ע"א איתא במתני', כיצד מפרשין חלה בשומאה ביו"ט ר' אלעזר אומר לא תקרא לה שם עד שתאפה בו, ולכאורה קשה הא איתא בתקנה, שיבטל העיסה שמהא כרובא דעיסה מהורה דהוא בטל בודאי ככל איסורין, ואי דאין מבטלין איסור לכתחילה, הא התוס' כתבו בפסחים דף מ"ו ע"ב בד"ה הואיל וז"ל, ונראה לרשב"א לחלק דדוקא בעיסת נכרי אסרו

מדרבנן, אבל גבי חלה לא אסרו משום תיקון חלה, עכ"ל. הרי ראיסור דרבנן לא אסרו משום תיקון חלה, וא"כ הכא נמי הא דאין מבטלין איסור לכתחילה הוא רק מדרבנן, לא אסרו משום תיקון חלה, והדק"ל הא שפיר איתא בתקנה, אלא ודאי הא דאין מבטלין איסור הוא דאורייתא, וא"כ לא קשה קושיא שלי מר"נ ב"י, כנלענ"ד נכון.

בהל' תערובות סי' צ"ח סעיף א', ישעמנו [עכו"ם] כו'. עי' בטו"ז שכתב בדספר דרישה הוכיח מדאסור לישראל למיטעם, דהוא הדין דאסור למיטעם בלשון אם נמלח, והשיג עליו מהא דאיתא בס' מ"ב גבי מרה דטועם בלשון, לכן מחלק דטעימה בלשון מותר, רק באיסורין בעינן ע"י אכילה כדי לידע אם יש טעם, יע"ש.

והנה מה שהקשה ממרה לק"מ, לפי מה שכתב הש"ך בס' מ"ב סק"ד, שהוא הביא שם דברי רש"ל דסבירא לי' כדרישה הנ"ל, ותירץ דשאני מרה דעפ"י רוב יש לכבר טעם מרה, ואולם בס' תשו' עבודת הגרשוני סי' י"ז ובפליתי שם כ' להיפוך, דעפ"י רוב ליכא בכבר טעם מרה, וי"ל דסבירא לי' לטו"ז כוותי'. מיהו בלא"ה תירוץ הש"ך שם תמוה, דניהו דליכא איסור טריפה דמרה, לאסור למיטעם משום דם הכבד, וכאשר השיג עליו בפרי חדש שם סק"ה, ועי' בס' פרי מגדים כאן סק"א. אמנם י"ל רש"ך סבירא לי' כיון דדם הכבד דרבנן כמ"ש הש"ך סי' ע"ג ס"ק י"מ, וס"ל כשו"ת צמח צדק סי' מ"ז והובא בפר"ח סי' ק"ח ס"ק כ"ב דבאיסור דרבנן שרי לישראל למיטעם, לכן בבורית כיון דהוא נותן טעם לפגם מותר לישראל למיטעם אם צריכה מלה, כיון דאסור רק מדרבנן, וטעימה באיסור כתב בריב"ש דהוא ג"כ דרבנן, לא אסרו בדבר דאפילו האכילה גופא אסור מדרבנן. מיהו הטו"ז נראה דס"ל כפר"ח שם, דאסרו בכל גווני, דלא שני להו לאינשי בין טעימה לאכילה, וא"כ שפיר מדמה למרה.

אמנם דברי הפרי חדש שם אינם מוכרחין כלל, כי מה שהקשה מריש פרק כל הבשר דף קי"א גבי קערה שמלח בה בשר אסור לאכול רותח משום דאי אפשר למיטעם ומשמע לעולם אסור אפילו כשאינו בן יומם, ולשיטת צמח צדק קשה, הא אפשר לישראל למיטעמי'. [והנה מה שטרח להקשות באופן זה, הוא ללא צורך, דהא בפשיטות הוי מצי להקשות דהא דם שמלחו דרבנן. ואולי כוונתו אפילו להפוסקים שהוא דאורייתא]. וכן השיג עליו בנו של הרב צ"צ וע"ש. ולענ"ד לק"מ, חדא ד"ל כמ"ש בפרי מגדים במ"ז ס"ק ט"ו, דטעימת איסורין בעינן בליעה ממש, וכמו דמשמע בריב"ש סי' דפ"ח, וזהו באמת מדאורייתא אסור כמו אכילה, ואסור אפילו במידי דרבנן כיון דהוא רק חד דרבנן, משא"כ בטעימת בורית דסגי להבחין בטעימה על ידי פליטה דאסור רק מדרבנן, לא אסרו היכי דגוף האיסור הוא דרבנן, דהוי תרי דרבנן. ועוד קאמינא, והוא לענ"ד עיקר, דטעימה בבורית הוי שלא כדרך הנאתן, דאין זו דרך הנאתן למיטעם

בורית שיש שם אפר ופגום מאד, וא"כ לא מביעא לשיטת תוס' שהובא במ"ל כהל' יסודי תורה פרק ה' הלכה ח', רשלא כדרך הנאתן מותר אפילו דרבנן, בוראי דבריו צודקין, דק אפילו לשאר פוסקים ראסור מדרבנן, מ"מ אתי שפיר, דהא איסור מעימה מדרבנן כ' בריב"ש הנ"ל דגזדינן דלמא אתי למיכל, וא"כ בבורית כיון דוראי אינו ראוי לאכילת אדם לא שייך למיגזר אטו אכילה, דהא אפילו מטעימה אין לו הנאה, רק עושה ע"י הכרח כדי שלא יתקלקל הבורית, משא"כ התם בקרירה הנ"ל, דהא בוראי אי אפשר למיטעם הקערה, דהא דם נבלע בו, רק בעכצ"ל כוונת הקושיא, על התבשיל, אמאי אסור הרוחת דהא אפשר למיטעם אם יש בו דם, ובזה שפיר יש לומר דחיישינן, כיון דעוסק באכילה, דהא כוונתו לאכול אותו דבר, אם נתיר לו למעום, יאכול אכילה ממש דהוא כדרך הנאתן, דהא כוונתו לאכול, ואף דמיירי בקרירה שאינו בן יומו, דהאיסור דם הנבלע בו פגום ואין לו מעם דם ממש, מ"מ כיון דעכ"פ אסור מדרבנן אותו דבר, מי יימר שאותו דם יפגם המאכל עד שלא יהי' כדרך הנאתן, ויהי' קץ מלאכול, ושפיר חיישינן אטו אכילה, וזהו ברור לדעתי.

העולה מכל זה, שיש בענין מעימה כמה מינים. א) מעימה בלשון לבר, ובזה נחלקו האחרונים; דעת רש"ל ודרישה זש"ך ראסור מדרבנן, ודעת שו"ז ופר"ח דמותר. ב) מעימה בחיך שננטל לתוך פיו דק שאינו בולע, ואי' בריב"ש סי' דפ"ח דמעימה בלא בליעה אסור מדרבנן באיסורין, אטו אכילה. ג) מעימה ובלוע, בזה אי' בריב"ש דאסור מראורייתא, מירי דהוי חצי שיעור. (והנה מעימה דבעינן באיסורין כדי לידע הטעם, אם יש מעם איסור בהיתר, נראה בריב"ש שם דמסתפק בזה, ולכאורה דעתו נוטה דבעינן על ידי בליעה).

והנה בפלתי (על קושית הש"ך בסק"ג) תירץ בפשימות, דמסיח לפי תומו נאמן בדרבנן, והכא הוי דק דרבנן, דע"י נכרי מותר לישראל למעום, ומעימתו אסור דק מדרבנן, והשיג על זה בפרי מגדים, דהא להבחין הטעם בעינן מעימה על ידי בליעה, ואסור מראורייתא כמו חצי שיעור, יע"ש. ולענ"ד אין לרחות דברי הפלתי, דיש לומר אף דריב"ש סובר דמעימה על ידי בליעה אסור מראורייתא באיסורין, היינו היכי דהאיסור לא נתערב בהיתר, דק דהכל אשר לכל הוא איסור, משא"כ בג"ד שאיסור נתערב בהיתר, הוי חצי שיעור על ידי תערובות, די"ל דבכתב"ג מורה ד' יוחנן דמותר מן התורה, דלא אסרה תורה דק חצי שיעור בעיני', וכיו"ב כתבו תוס' בסוף ע"ז בשם רבינו יקיר, לדבי שמעון דסובר כל שהו למכות, דוקא בעיני' ולא על ידי תערובות, והכי נמי י"ל לר' יוחנן לענין כל שהו לאיסור, דליתא על ידי תערובות. אמנם ראיתי בספר פרי מגדים בפתיחה להלכות תערובות בחלק ב' פ"ב שחקר בזה, וכתב בשם מנחת כהן בפשיטות דחצי שיעור מותר מראורייתא על ידי תערובות והוא ז"ל נסתפק בזה, ואי"ה במ"א אנופף ידי בזה לברר וללכך.

אמנם עיינתי בנוף תשו' הריב"ש סי' דפ"ח, ראיתי שדברי הפלתי נכונים, דבאמת לקושטא דמילתא ס"ל לריב"ש דנוכל להבחין מעם איסור המעורב בהיתר

אפילו על ידי טעימה גרידא בלא בליעה, כי זה לשון ריב"ש, מה דהוקשה לך במאי דמסקינן (בברכות) דשרוי בתענית אכילה קיבל עלי' טעימא לא קיבל עלי', אפילו נבי איסורי אכילה נמי נימא דשרי בהו טעימה, וכי תימא אין הכי נמי, אי אפשר לומר כן, רהא מסקינן התם בחולין מין בשאינו מינו בקפילא, ותרצת דאפשר כיון דבאיסורי אכילה מרבה חצי שיעור מכל חלב, אפשר דטעימה בכלל. ואני אומר אף אי ה' [אמת] דבשאר איסורין שריא בהו טעימה, ההיא דחולין לא קשיא לך, דיכלנא לשנויי לך שאפשר שאין סומכין על טעימת קפילא בלא אכילה לאכול אכילה גמורה, שהרי אפשר שיש בו טעם באכילה גמורה ולא יוכר בטעימה בלא אכילה, ומאי לטעמי' קפילא ארמאה, באכילה גמורה קאמר, אלא דקרי לי' טעימה כיון שבא להכיר הטעם, וגם שאכילה מועטת קרוי טעימה כדאמרין (סוכה כ"ו ע"א) כרמעים בבי רב ועייל לכלה, וכן בלשון הכתוב (שמואל-א', י"ד) כי טעמתי מעט רבש. וכי תימא א"כ למה לי קפילא, כל אדם יכיר בו טעם על ידי אכילה, אפשר שאין סומכין על אחר רלא מהימן לי', אי נמי שהוא בקי יותר בהיכר טעמים, מיהו שנויא דחיקי לא משנינא לך. אבל האמת הוא, דבשאר איסורין טעימה אסורה ולא התירו אלא בתענית יחיד משום דטעימא לא קיבל עלה, וראי' לזה מבית תיחא (ע"ז ס"ו ע"ב) דפליגי בה אבוי ורבא, כפי מה שפי' ר"ח או פי' בעל הערוך ז"ל, שטועמים הריח בפיהם, ועד כאן לא שרי רבא אלא משום ריחא לאו מילתא הוא, ואין כאן אלא טעימת הריח, אבל טעימת גוף איסור אפילו לרבא אסורה כו', ומיהו משמע דלא אסור מדאורייתא כמו חצי שיעור, רהא טעמא רח"ש משום רחוי לאצטרופי כמש"ל, ואין לומר כן בטעמו ולא בממשו. ועוד ראי' דאורייתא כמו חצי שיעור, ליבעי ברכה, אלמה תניא מטעמת אין צריך ברכה, ואפילו לדעת ר"ת דטעם כעיקר דאורייתא, היינו באכילה גמורה רכיון שאוכל רבר שיש לו טעם איסור, דמי לאוכל עיקר האיסור, אבל במי שאינו אוכל כלל אין הטעימה אסורה כיון שאינו אוכל גוף האיסור רהא לא חוי לאצטרופי. ואפשר דטעמא דטעימה אסורה אפילו באיסורי אכילה, היינו כרי שלא יבא לבלוע מעט ואתי לירי איסורא דאורייתא, כדאמרין לנזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב, עכ"ל.

וכל המעיין ישפוט בצדק, דהשואל הבין דאפילו טעימה בלא בליעה אסור מדאורייתא באיסורין מטעם ריבוי כל חלב, רהא האי דברכות דף י"ד ע"א במטעמת דאין צריך ברכה, וגם השרוי בתענית רשאי לטעום, מיירי בפולט, כמ"ש בתוס' שם (ד"ה טועם) בשם ר"ח, והכי משמע לשון טעימה, והבין השואל רבע"כ מדאמר הש"ס בלשון ליטעמי' קפילא, דבע"כ על ידי טעימה בלא בליעה יוכל להבחין אם יש טעם, לכן הוי קשה ליטעמי' ישראל, והוצרך לומר ראסור מדאורייתא כמו חצי שיעור, והריב"ש מתחילה רצה לרחות קושיות לאפוקי לשון טעימה מפשוטי'. ולפרושי טעימה ע"י אכילה מועטת, דהיינו טעימה ע"י בליעה ולא נוכל להבחין כי אם ע"י בליעה, ולבסוף כתב דהוא רוחק, ופי' לשון טעימה כפשוטו דבאמת נוכל להבחין אף בטעימה בלא בליעה, והא דלא טעם ישראל,

משום דעכ"פ טעימה כזו אסור בשאר איסורין מדרבנן, דניהו דלא אסור מדאורייתא כמו שהבין השואל, משום דלא שייך טעמא דחזי לאצטרופי [ורביזי הכל חלב לבד לא מהני דליתסר מדאורייתא], מ"מ עכ"פ אסור מדרבנן, דדוקא בתענית יחיד אמרינן רשעימה לא קיבל עלה, משא"כ בעלמא, וזהו פשוט וברור בכוונתו. וא"כ למסקנא סובר ריב"ש דטעימה פירושו כפשוטו, כמו כל טעימות הנזכרים ברוב פעמים בש"ס, ושפיר יוכל עכו"ם להבחין אף בטעימה בלא בליעה, ונ"מ אף לדירן דלא סמכינן אטעימת עכו"ם, מ"מ סמכינן אטעימת ישראל, כמ"ש בש"ך בסעיף זה, א"כ לפמ"ש, נוכל לסמוך אטעימה בלא בליעה, וזה ברור. ולא כתבתיו רק לאפוקי מס' פרי מגדים, שמסתפק בזה כמה פעמים, וכתב שריב"ש ה' מסופק בזה, וזה אינו וכו"ל.

ביו"ד סי' ק' כתב הפרי חדש בסק"ב בשם דעת הרבה פוסקים, דהא דרבר חשוב לא בטיל הוא מדרבנן. — יש לחקור מנ"ל לחז"ל לחדש דרבר חשוב לא בטיל, כיון דלא מצאו סמך לדבר זה מדאורייתא, וגם הא ליכא לימחש דנבוא לירי איסור האורייתא, למה החמירו חז"ל מדעתם דבר גדול כזה. ולכאורה י"ל דבר חדש, דהנהגה דאזלינן בתר רובא באיסורין ומדאורייתא חד בתרי בטיל, איתא מאחרי רבים להטות דכתיב בסנהדרין וכמו שפירש"י במס' זבחים (ע"ב ע"א), וא"כ בעינן דומיא דסנהדרין, ומהאי טעמא קי"ל דלא בעי כפל רק בדובא סגי, וכמו שכתבו באחרונים, דומיא דסנהדרין, דאם יש י"א מחייבים וי"ב מזכאים, הלכה כיו"ב אף דליכא כפל, ודלא כמוהרש"א במס' פסחים בסוגיא דהיתר מצטרף לאיסור, וא"כ בעינן דומיא דדיינים, אפשר לומר דבר חידוש, דמדאורייתא לא בעינן חד בתרי, כי אם היכי דאיסור והיתר שווין במעלה ובחשיבות כגון ששניהם חשובים או ששניהם אינם חשובים, לכן כיון דיש להיתר מעלה יתירה שהוא רובא נגר האיסור, בטיל האיסור, אבל אם האיסור חשוב יותר מהיתר, כגון שנפל חתיכה ראוי להתכבד וכיו"ב, בין חתיכות שאינם חשובים, ככה"נ לא בטיל, דאף דיש להיתר מעלה שהוא רובא, מ"מ כיון דיש לאיסור מעלה שהוא דבר חשוב, סליק זה כנגד זה. וטעמא דמילתא, לפמ"ש דבעינן דוקא דומיא דסנהדרין ודיינים, והא איתא במס' יבמות דף י"ד ע"א, לרב, בית שמאי לא עשו כרביהם כיון דבית הלל היו רובא, ולשמאל עשו כרביהם, דכי אזלינן בתר רובא הני מילי היכי דכי הדרי נינהו, הכא בית שמאי מחדרי טפי, יע"ש. א"כ לשמאל כיון דהי' לבית הלל מעלה יתירה, ככה"נ לא אזלינן בתר רובא, דבעינן דוקא שהמיעוט יהי' שוה לרוב בחשיבות, ומיני"ג"כ לאיסורין דלא בטיל רק היכי דמיעוט שוה לרוב עם חשיבות. ואם נימא כן, אתי שפיר הא דהחמירו חז"ל דרבר חשוב לא בטיל אפילו אם נפל להרבה דברים חשובים, דכיון דיש לדבר זה עיקר מדאורייתא, חשו חז"ל שלא למענות ונקיל אפילו אם יפול דבר חשוב לדברים שאינם חשובים, לכן החמירו כדרכם, ודבריהם מיוסדים על אדני פז. אך לא מצאתי גילוי לזה בפוסקים

ראשונים ואחרונים, ומסתימת דבריהם משמע דבכל גווני בטיל מדאורייתא ברובא, אמנם מתוס' במס' מעילה דף כ"א ע"ב ד"ה פרושה, מבואר דהא דדבר חשוב לא בטיל, הוא מדאורייתא, וכבר הרגיש בזה בס' פרי חדש שם, ועי' משנה למלך בפ"ז ממעילה שהניח ג"כ דבריהם בצ"ע.

בענין חצי שיעור ע"י תערובות

מהגאון מוה"ר פייש ווינטער דומו"ץ בק"ק האליטש זצ"ל⁽¹⁾

בע"ה. האליטש כ"ד תמוז תר"ה לפ"ק.

בימי המצרים, ישמחהו ה' ויברכהו בלי מצרים, ויראה בנחמת ציון יירושלים, ה"ה מר ידידי הרב הגאון המפורסם החרדי ובקי חכם בדניאל איש חמדות כקש"ת מו"ה דניאל נ"י סלה⁽²⁾, ולכל אשר לו שלום וברכה מא"ש.

אחרי דרשי שלום תורתו התמימה, אבקש מהדרת כבודו הרמה, לבל אחי' עליו למשא במכתבי הזה, כי באמת צמאה נפשי לרעת דעתו הרמה בדבר הקושיא המובא בשו"ת חתם סופר [חלק יורה דעה] בשמי' רמר נ"י, וז"ל סי' פ"ה. תו הקשה הרב הנ"ל, אמ"ש המדרכי (במיעוט ידיעתי לא ראיתי ראי' זו במדרכי⁽³⁾) להוכיח דח"ש אסור מן התורה אפי' ע"י תערובות וכו', וצע"ג לכאורה, הא כזית שלם בשלשים (תיבת בס' היא ט"ס) נמי לא הוי אלא חצי שיעור, דהרי הוא טפי מ[אכילת] פרס ואפ"ה (בחולין צ"ח ע"א) מורה מר בר רב אשי רבעי ס' משום רעכ"פ תחלתו אית לי' איסור מדאורייתא ורק בח"ש הוי ס' דתחלתו הוי רק איסור דרבנן ומשו"ה הוי מזלזל ב' ואמר לי' אבוה לא תזלזל ב' דח"ש נמי אסור מה"ת כשהוא בעין, אבל לעולם אפשר לומר דעל ידי תערובות הוא רק דרבנן, וצ"ע.

ואני לא אוכל להבין, רלפי המבואר בתוס' ובר"ן ובב"י בס' צ"ח רכל היכא דנתערב גופא ויהיב טעמא אפילו באלף אסור מדאורייתא אף רליכא כזית בכדי

(1) שימש כדומו"ץ דק"ק האליטש לערך שלשים שנה. נהפסד תשובות אליו בשו"ת כתב סופר, בשו"ת מהר"י אסאד, ובשו"ת מהר"ם שיק. גם מובא קושיא ממנו בשו"ת כרם שלמה סי' פ"ז אות ג'. נפטר בשנת תר"מ בערך. — תשובה זו הועתקה מכתב"ק המונח באוצרו הטוב של יידישן הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה אברהם אהרן לעזער נ"י. יצו ר' אתו את הברכה.

(2) הוא הגאון מוה"ר דניאל פרידסטיין ראב"ד ק' פרעשבורג זצ"ל. כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ו' עמוד ט"ו.

(3) בתיקוני טעות בשו"ת חת"ס, מונה רצ"ל הר"ש, והוא במס' סבול יום פ"ב מ"ג, אשר הובא לחלן במכתב הנוכחי.

אכילת פרס, ולמא דפסקין כוותיה דטעם כעיקר דאורייתא, וודאי דאם נפל כזית תרבא בבשר שהוא מין בשאינו מינו כמ"ש חב"י וש"ע וש"ך סי' צ"ח, כל היכא דליכא סי' וודאי שהוא אסור מן התורה אף שהוא יותר מכרי אכילת פרס, דטעם האיסור נרגש בהיתר. וא"כ אתי שפיר ראיית המדרכי, דאלו ה' כזית שלם וודאי מורה מר בר אשי דאסור השתא מדאורייתא משום דטעם כעיקר דאורייתא, ורק בחצי שיעור שה' סבור שהוא אסור רק מדרכנן רצה להתיר בל', ואמר לי' אבוא אל תזלזל בשיעורי דרבנן, כפי' רש"י והר"ן, ועוד חצי שיעור אסור מן התורה וטעם כעיקר דאורייתא ובעי סי' מדאורייתא, וממילא הוכיח שפיר דח"ש ע"י תערובות אסור מן התורה.

וידעתי כי לא נעלם רבר פשוט כזו מאת חכמתו הגדולה, והבדלו כו' רבינו הגאון המתדן בעל חתם סופר וצ"ל, וע"כ קיצור לשון יש בכאן או טעות המעתיק, ונפשי בשאלתי להיטיב עמדי ולהשיבני דעתו הרמה.

ומגלגלין זכות ע"י זכאי, ליישב עפ"י דברי מר נ"י דברי הרמב"ם, שמפשטות לשונו בהל' מאכלות אסורות פט"ו הלכה ג' משמע דסובר דח"ש ע"י תערובות מותר מן התורה, וכן הבין מדבריו בס' מנחת כהן, הביאו הפמ"ג בפתיחה להל' תערובות. ובוה נלענ"ד ליישב דברי הרמב"ם בפ"א מהל' חמץ ומצה, שכתב דחמץ אסור בכל שהוא משום שנאמר לא יאכל. ותמחו כל נושאי כליו, דלזה לא צריך קרא, דאף בשאר איסורים חצי שיעור אסור מכל חלב. ולפ"ז מיושב ה', דהרמב"ם לשיטתו' דבשאר איסורים חצי שיעור על ידי תערובות מותר מן התורה, ובחמץ אסור משום שנאמר לא יאכל. ומיושב בזה המהרש"א בפסחים מ"ד ע"א תוס' ד"ה לענין חמץ, מהשגת הגאון הצ"ח שכתב וז"ל, שות' דמדן לא ידענא דתירצו התוס' דכל דחמץ איצטריך לתערובות ולאיסורא דלא שמעינן מהתם כלל דשם הוא בעין, עכ"ל. ולפי האמור אתיין דברי מאור עינינו המהרש"א בשיטת הרמב"ם דבחמץ אסור הכל אפילו חצי שיעור ע"י תערובות מדכתיב לא יאכל, ולא בעינן על זה קרא דכל לאיסור.

אולם לפ"ז יקשה על הרמב"ם והמהרש"א מסוגיא רפלאנא דזיתא דתרבא, דמוכח דחצי שיעור ע"י תערובות אסור מן התורה, כאשר באמת הוכיח הר"ש פ"ב מטבול יום. ולפי דברי מר נ"י אתי שפיר, דהר"ש סובר טעם כעיקר דאורייתא, וממילא אוקי רב אשי שהוא בתרא כוותי', וליכא למימר כקושיית מר נ"י, לכן הוכיח שפיר דח"ש ע"י תערובות אסור מן התורה. אבל הרמב"ם דסובר טעם כעיקר לאו דאורייתא, כמ"ש חב"מ והב"י ביו"ד סי' צ"ח, מסתמא מוקי רב אשי כוותי', ומפרש כפשטא לא תזלזל בשיעורי דרבנן, היינו על שיעור סי' שהוא מדרכנן, דלא כרש"י והר"ן, וע"כ הפשט הוא במה דאמר ועוד האמר ר"י ח"ש אסור מן התורה, דהיינו תחלתו קודם נפילה, כקושיית מר ניהו רבא נ"י, ואין כאן קושיא כלל על הרמב"ם.

הק' פייש ווינטער

(5) נדפס בשו"ת מהר"י אסאד חלק יו"ד סי' קב"ח.

[illegible]

ביאור בתוס' ברכות ה' ע"ב, וליקוטים

מהגאון מוה"ר זעקל ל"ב ווארמסער ממיכלשטאט זצ"ל¹⁾

במס' ברכות (עלה ה' ע"ב) תניא אבא בנימין אומר על ב' דברים הייתי מצטער כל ימי על תפילתי שתהא לפני משתני. ובתוספות בר"ה אלא אימא, דש"י פי' שאסור ללמוד קודם תפלה, ולא ידעתי מנא לי', אבל ראי' דשרי ללמוד קודם, דלקמן בפ"ב אמרינן וכו' ומתני' פרקי' וקרי ק"ש כי משא זמן ק"ש. הקשה המהרש"ל דלמא דש"י בהניע זמן ק"ש ותפלה איירי, ותירץ המהרש"א לקושיית המהרש"ל, דמשמע להו דרש"י איירי אף בלא הניע וכו' עכ"ל. — קושיית המהרש"ל צריך ביאור, האידך ס"ר דהתם איירי בלא הניע, דסתמא דש"ס קאמר התם וכ"ת בדלא משי, מכלל דמעיקרא סבר דאיירי בהניע, גם רברי מהרש"א [שכתב] אבל קשה לי וכו', צריך עיון מה הקשה, דהא הוכיח דמשמע להו דרש"י איירי אף בלא הניע, א"כ יהי' איך שיחי', התוס' שפיר הקשו. ואין לומר דס"ל למהרש"א דהתוספת בקשו להביא דאיי' אפילו על הניע דשרי, דקאמר סתמא, ועל זה הקשה, דעל הניע אין ראיי', מי הכריחו לכך, אדרבה ממשמעות סוף דבריהם משמע שאין ראיתם על הניע, וגם זה אין לומר דקושיית מהרש"א על סוף דבריהם באמת קאי, אמאי קאמרי כי משי וכו', דמשמע שהבינו דלא שרי אלא בלא הניע, דהא תלמודא דהתם מספקא אי איירי בהניע אם לא, וא"כ האידך החליטו התוס' דאיירי לפום קושטא בלא הניע, א"כ קשה דלמא להכי נקטו כי משי זמן ק"ש, שהוא מילתא דפסיקא אשר יש להקשות על רש"י, כי הקושיא יותר חזקה, [כי] להביא דאיי' אפילו על הניע לא בקשו, משום שלא הי' מוכרח, משא"כ לא הניע וכו', ולהכי סיימו בדבריהם, כי משי וכו', כדי שלא תטעה להבין כוונתם שבקשו להביא דאיי' אפילו על הניע.

ועפ"י החידור תרצנו הכי, דהבאר היטב הוכיח דהתוספות לא ס"ל לחלק בין ת"ת דיחיד לרבים, דאל"כ מאי דאיי', דהתם איירי בת"ת דרבים, יע"ש בהלכות ק"ש. וזהו רוחק, דהא מהתוס' סוף פרק ראשון דב"ק משמע להיפוך, דיי"א דיש הברל בין ת"ת דיחיד לרבים, וא"כ צריכנא ליישב באמת מאי דאיי', וצ"ל דהתוס' ס"ל שפיר דיש הברל בין ת"ת דיחיד לרבים, אך נחתנין חדר דרגא, בת"ת דרבים שרי אפילו בהניע, ובת"ת דיחיד בלא הניע. ולפ"ז יש להקשות מה שהקשה המהרש"א דהא תלמודא דהתם מספקא לי', ואם התם איירי בלא הניע, אין ראיי' דשרי הכא בלא הניע, דלמא דווקא בת"ת דרבים שרי, ולא בת"ת דיחיד.

1) נולד בשנת תקכ"ח לפ"ק בעיר מיכעלשטאט לאביו מו"ה מתתיהו. הי' תלמיד מובהק להגאון מוה"ר נתן אדלער זצ"ל מפפד"מ. רוב שנותיו דר בעיר מיכעלשטאט, ועל שמה נקרא הבעל שם מיכעלשטאט, כי שמו נתפרסם כבעל מופת. נדפס ממנו ספר „בעל שם מיכעלשטאט" המכיל הגהותיו על ש"ס ושו"ע (ירושלים תשמ"ג). נלב"ע ביום ר' לחודש תשרי שנת תר"ח לפ"ק. — חידושים הללו הועתקו מפנקסו המונח בגניז ירדינו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה יצחק בן ציון הכהן וואלף נ"י. זכרה לו אלפי לטובה.

ואם מצא הקושיא באופן זה מקום לנוח, יש לתרץ באופן זה, דס"ל לתוס' שאין לחלק בלא הגיע בין ת"ת דרבים לת"ת דיחיד, דאל"כ מאי קאמר הש"ס התם וכ"ת וכו' מאי סהדותא וכו', אימא סהדותא דרחב"א הוא דלא שרי אלא בלא הגיע בת"ת דרבים, אלא ודאי שאין זה חידוש, דבלא הגיע אפילו בת"ת דיחיד מותר, ושפיר קאמר מאי סהדותא.

(הוספה א'). הנ"ל אמרתי כד הוינא מליא בר תמניא עשר שנין, ובשנת ששים מצאתי ממש בקצור כדברי הנ"ל בספר שמן רוקח בשם ר' ליב ברודא, ועיין בספר זרע יעקב מר' יעקב גינזבורג.

(הוספה ב'). ועתה כאשר הייתי בן ששים ת"ל, עלה על דעתי להביא ראיי' דס"ל לתוס' להביא ראיי' דשרי אפילו בהגיע, מלבד הראי' אשר כבר הבאתי מהא דקאמר, אבל ראי' דשרי ללמוד קודם ק"ש ותפלה. דהא לכאורה יש לדקדק, מאחר דהאי זימנא סניאין [הוה קאימנא] קמ' דרב, עיקר מקומו הוא בפרק ראשון עלה י"א ע"ב, א"כ אמאי ציינו התוס' דוקא להא דפרק שני ולא להא דפ"ק, ועכצ"ל רמפרק קמא יש לדחות ראיירי בלא הגיע, לכן הביאו מפרק ב', דקאמר הש"ס וכ"ת וכו', מכלל רסתמא הש"ס הי' סובר דשרי אפילו בהגיע, וא"כ הקשה המהרש"א שפיר, אבל קשה לי במה שהביאו ראיי' מפ"ב דייקא, דהא יש לומר דלא שרי למסקנא אלא בלא הגיע.

(הוספה ג'). וכעת אשר אני ת"ל בשנת ס"א עלה על דעתי דדברי מהרש"א ברורים בפשיטות, דמשמע לי' דראיות התוס' אפילו בהגיע שרי, מדכתבו סתמא, אבל ראי' דשרי ללמוד קודם ק"ש ותפלה, הלשון משמע אפילו בהגיע, ומשום כך הבין המהרש"א דהתוס' סברי באמת דשרי אפילו בהגיע לפום קושטא, ומה דסיימו, וקרי ק"ש בדלא מטי זמן ק"ש, הכוונה דלפחות הקושיא לרש"י מדלא הגיע, אפילו אם רש"י לא ס"ל דלקושטא דאפילו בהגיע שרי, ולשי' התוס' דס"ל דאפילו בהגיע שרי, הקשה המהרש"א שפיר.

איתא במדרש אעברה נא וכו', אם סלח נא וכו' בטל אעברה, ואם אעברה וכו' בטל סלח נא. יתכן דס"ל להמדרש דישאל הי' להם משפט ארוסה, דהא כך טען משה בתפלת עגל, לי צוית, והי' פנוי' באותו שעה, וארוסה אין לה כתובה, ואיתא דארץ ישראל היא הכתובה, והשתא יובן ממילא המדרש.

אעברה וגו' אל נא תוסף אלי בדבר זה. לכאורה קשה, זה למעושי מאי, וי"ל דסלח נא, למעושי אתיא.

מאין יבוא עזרי, עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ. יתכן לפרש עפ"י מה שכתב המהרש"א בחגיגה דטובה עשה הקב"ה לברוא העולם באופן שנברא, דעל ידי שנאמר ג' כ כבריאה העשיי', יש מקום בענין שגת החטא, כי טבע העשיי' גורמת קצת יע"ש בפרק אין דורשין. ולזה יש לכוון ולומר, היינו דקאמר עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ, עושה דייקא, ודו"ק.

אל תבכו למת ואל תנודו לו, בכו בכו להולך (ירמ' כ"ב). ולפי זה קשה הא דאמדינן בשבת (קנ"ג ע"א) אמר ל' רב לרב שילת, אחים לי הספידא דהתם קאימנא, ועיין רש"י שם. ואפשר, דהרשעים בחייהם קרויים מתים, וזהו אל תבכו למת [היינו לדרשע], בכו בכו להולך, זהו הצדיק הנקרא הולך מחיל אל חיל.

עני' סוערה לא נוחמה הנה אנכי מרביץ בפורך אבניך וגו' (ישעי' ג"ד). יתכן לפרש, דמה זה נחמה שירביץ בפורך אבניך, וצריך לומר דהענין כך הוא, שיושבי ירושלים שהיא כנסת ישראל, בקשו תורה ומצות, ולא פנה אל דהבים ושטי כסף, ומאנה נפשה להתנחם על זה, לכך השיב השם ב"ה ע"י הנביא, הנה אנכי מרביץ בפורך אבניך, ע"ד שאלת שלמה (מלכים-א', ג'), שלא ביקש אלא חכמה, וזכה לחכמה ועושר, וכן הושב לכנסת ישראל, מרביץ בפורך וגו', וחקרים מה שלא ביקשה, ועל עיקר הבקשה השיב, וכל בניך למודי ה', ודו"ק.

ידידי, אמרתי לך כפי אבליך. ואכילה קלה הוא חמץ
כלי אכילה וזאת אכילה וזאת אכילה וזאת אכילה וזאת אכילה.

וזכור דהאליהו קמיהך עומד וזאת אכילה
כפי כפי אבליך וזאת אכילה וזאת אכילה וזאת אכילה.

בדין איסור לעשות צורות בני אדם ומלאכים

מהגאון מוה"ר דוד פרידמאן אבר"ק קארלין זצ"ל⁽¹⁾

כבוד ידידנו הרב הגביר השלם יא"מ כו' כש"ת מו' שבתי שמחאוויץ
נ"י, ואושר בכל עניניו לשובה כחפצו.

קבלתי מכתבו, והנה הספרים שכתב לי, אינם ת"י לעיין בהם, אבל מה
שנראה לי לאחר העיון בענינים האלה.

א. איסור עשיית הצורות לנוי, דעת הרב ז"ל בפ"ג מהל' ע"ז שאין אסור
אלא צורות אדם בולטות אבל שקועות או בציור בצבע שעל ידי סממנים אין בזה
איסור כלל, וצורות מלאכים וחמה ולבנה וכוכבים ומזלות אסורים אפילו לצור
אותם על הלוח, ר"ל בסממנים. ונ"ל דשעם הרב ז"ל בזה, דצורת אדם כיון
שיכולים לעשותו כדמותו ממש (אף שהאיסור הוא משום לא תעשו, עכ"ז כיון
דהכוונה שלא לעשות הצורה שמתרמית ליוצרה, כי בצלם האלקים עשה את
האדם), צריך שיעשה הצורה הזו כדמותה ממש, וכמו שלא נאסר לעשות בית
תבנית היכל ומנורה תבנית מנורה רק ממש כתבנית הבית המקדש והכלים, כמו
כן תבנית האדם לא נאסר רק בבולט כתבנית שיכולים לעשות. (לפי זה נ"ל הלא
נאסר אלא דוקא כשנעשה התמונה בערך האברים הירוע לבעלי מלאכה הזאת,
הערך שצריך להיות בהצורה הראש והחוטם לפי ערך מדת שארי אברים, אבל אם
יעשה שלא בערך בנין תבנית הגוף, ר"ל שלא יעשה מדת כל האברים בערכם, אזי
אין זה תבנית אדם, אלא תבנית בריאה אחרת), אבל צורת חמה ולבנה כוכבים
ומזלות, ואין צ"ל מלאכים שרפים ואופנים שאין לנו מהם רק ציור מחשבי, אזי
אף בשקועים ועל ידי סממנים ג"כ אסורים, זה נ"ל בשעמו של הרב ז"ל שלמד זה
מהגמ' דמחלק בין שקוע לבולט. ובדמות לבנות דר"ג, הא משמע שיש בהם
איסור עשיי' אף שהם שקועים, ודין איסור להשהות אצלו הצורות האמורות
כשעשו לו אחרים, לא נזכר בדברי הרב ז"ל, מכלל שהרב מדרה כ"ז, שהאיסור
הזה וכן האיסור דלא תעשה כל תמונה אף הרגים והסורזירים שאסרה המכילתא
(שהביא התוס' ביומא דף נ"ד ע"ב), הכל קאי בעושה זאת לעבדה הוא או
שיעבדה אחרים, וסובר דאיסור החשרה אינו אלא במקום שיש חשש חשר
שיאמרו עליו שעובר ע"ז, כהך דאגדרטא שהועמר מהמלך, ואולי עברו לצורת
האגדרטא איזה בני אדם במלכותו לכבודו, כן צ"ל בדעת הרב ז"ל.

ב. יש שיטה אחרת, דגם להשהות אצלו העשוי ככר, ג"כ יש איסור תורה,
וכמו שהאריכו בזה בתוס' יומא דף נ"ד, וכן אין להם חילוק בין בולט לשקועות,
רק בהצורות, שאינם אסורים מן התורה שאינם שמשין לא במדור עליון ולא

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ק"י עמוד י"ד. — תשובה זו הגיעה לידנו מאת
ידידנו הנכבד הרב חנוך הענך סאוויצקי נ"י. טוב עין הוא יבורך.

במדור התחתון, וכן יש עוד סברות בזה, דאיסור השהי' העשויים היו איסור ררבנן משום חשדא שיחשדו אותו שעבר על ל"ת, אך יש סברות שדוקא באותן שיש לחשוד שיש בהם איזה כבוד לע"ז ויש לחוש שיחשדו שעבר על לא תעשה לשם ע"ז, ולדבריהם יש חילוק בין צורות הנעבדות בזמן הזה או לא, וכן יש חילוק בין רבים שיש סברא שאין בהם משום חשדא כלל אף חשדא דעבר על לא תעשה.

עתה נבוא לנידון שלנו, לדעתי צורת אדם עם שלש כנפים אינו צורת אדם (וגם אינו צורת מלאך, שצורת מלאך קודם שנתמעטו בזמן שב"ה קיים שש כנפים, ולאחר החורבן ד' כנפים, כמבואר בחגיגה דף י"ג ע"ב), היא דמות לילית המוזכר בנדה דף כ"ד ע"ב, המפלת דמות לילית ולד היא אלא שיש לו כנפים, הרי דדוקא נבי טומאת לירה דסני גם בצורת אדם וגופו תיש, אמרינן דולד היא, אבל לא נקרא זה אדם כיון שיש לו צורה מיוחדת, (עיי"ש בתוס' ד"ה המפלת דמות לילית כו', והכא לא יצא כלל מתורת לילית), וא"כ אין זה צורת אדם, רק צורת לילית וכדומה, ואין זה לא שמשין שבמרום ולא שמשין שבמדור התחתון, וכעין שכתבו בתוס' ר"ה כ"ד ע"ב ד"ה לא תעשון אתי, דהיכא דעושה ר' פנים כאחת נתבטלה צורת אדם ואינו אסור אלא משום דמות שמשין שבמדור עליון ... שאמרו דהיכא דאיכא שארי פרצופין עם אדם שרי טפי, וגם צורת מלאך אינו, שהמלאך כפי שאנחנו יהודים מחשבין, ענינו הנהו בעל שש כנפים כמו שהנביאים מדמין לנו צורתו, וכך מחשבתינו בהמלאכים וכפ' רגליהם ככף דמות רגל עגל, וכן מתרמה לנו בלא כנדים, שהרי צריכים לכסות בהכנפים דמות רגליהם [שלא להזכיר את העגל], וכן הוצרך להם כנפים לכסות גוויתיהם, ואם היו מחשבין אותם מלובשים, הא גוויתיהם מכוסות בבגדיהם, ולזאת, התמונה הזאת אינה לא צורת אדם ולא צורת מלאך ורק צורת לילית וכדומה, ומה שהגויים מחשבים כצורות המיטלאניע אשר לא נדע מחשבתם בזה, זה לא יאסר לנו בתורת לא תעשו שמשין שמשמין לפני, אשר טעם האיסור לא נדע, רק רואין אנו בהתלמוד שהאיסור הוא שלא נעשה צורת אדם, לא תעשון אותי (ר"ל שמזה יבוא לחשוב איזה הגשמה בהבורא, והכתוב אומר כי לא ראיתם כל תמונה), או בשמשין שמשמין לפנינו במדור התחתון, שג"כ יבוא לחשוב איזה הגשמה בהבורא, שאף שאותו לא ראו כל תמונה, אבל כיון שמשמין לפנינו בעלי תמונה יכול לחשוב תועה גם על הבורא יתברך (וגם זה הטעם אינו אלא להסביר לנו בעלי חומר ענינו, אבל באמת אין שום טעם למצוה אשר לא אמרו חז"ל מקבלי התורה שבע"פ, ואף בטעמים שאמרו חז"ל קי"ל דאין הלכה כר"ש דדרש טעמא דקרא).

מכל הלא טעמי, הייתי מתיר אף העשי' זו אם הי' נעשה בבת אחת הצורה עם הכנפים, כגון שמתכין אותו בפעם אחת, אך אם נעשים פרקים פרקים, ר"ל יכול להיות שבתחילה נעשה הגוף והראש וכל הצורה, ואח"כ מרכיב לו הכנפים, הי' אסור העשי' שעושה במרם מקלקל התמונה, ולא הי' נשאר לנו היתר רק אם

הנהו באופן שלא נעשה הצורה בערך של אברי הנוף, שלדעתי כיון שלא נעשה בערך שוה הנצרך להיות לתמונת אדם, אין זה נקרא דמות אדם, כן נראה לי להלכה, אבל למעשה, כיון שיש בהעשיי איסור תורה, לא ארצה לסמוך בזה על דעתי, כל עוד שלא אמצא לי חבר בדברי רבותינו הראשונים ז"ל.

אבל בכבר נעשה, ואנו באים לחקור על איסור השהיי אצלו, אשר לדעת רוב פוסקים ראשונים אין בזה איסור תורה, ואפשר שאף איסור דרבנן אין בזה [שהרמב"ם לא הביא כלל איסור זה], לדעתי יכולים לסמוך על כל דברי הנ"ל להתיר השהיי אצלו, ואף שיש חשש משום חשדא שיחשדו אותו שעשה בעצמו או על ידי ישראל למענו, להנות מנוי הצורה הזו, ועל זה יש לצרף היתר, שכאן ניכר העשיי שנעשה להיות משמש לספר, לא שנעשה לו שיהי לו צורה לנוי, [שעי"ז יכול לחשוב בהגשמת הבורא], וכעין שאמרו בירושלמי בפ"ג דע"ז, דביומי דר' יוחנן שרון ציורין על גבי כותלי, ר"ל שנתבטל הצורה להכותל שהוא מחובר, והתירוץ הזה אמרו התוס' ביומא מדעת עצמם עיי"ש ברף ג"ד ע"ב בד"ה בע"א, וכן כאשר הוא ענין שישתמשו בו רק בעת שהרכיב בבית הכנסת בעת קריאת התורה, לא שייך למינור משום חשדא שיחשדו אותם שעברו על לא תעשו, וציור לעשות צורות אלו לנוי, ויבינו שנעשו צורות אלה רק לשמש לתכשיט הספר, שהרי גם העשרת הרבבות כותבים בהטס, ושם נכתב האיסור לא תעשה (לכם) [לך] פסל וכל תמונה.

ועכ"ז בדבר של חול באופן זה לא הייתי מתיר, שהרי יכולים למכור לנוי שאינו עובד הצורה ההוא או לשבר את הכלי ולהתיכה מחרש בלא צורות האלה, אך כיון שהדבר כבר הוקדש לספר תורה, ונשתמשו בהם לס"ת, אסור לבזות ולקלקל תשמישי הספר ואסור לשנותם לרבר חול, וזה סעיף מהלאו ואבדתם את שם לא תעשו כן לר' אלקיכם, שהזהירו על הנותץ אבן מבית המקדש, וסמכו מזה גם על בית הכנסת, ומסתמא גם על נוי ותכשיטים המקודשים לשם ספר תורה. אי לזאת אם לא יתקבלו לבית הכנסת יצמרכו לגנוזם וכדומה, ובע"כ מוכרחין אנו לסמוך על ההיתרים שכתבתי. א) דהסכמת רוב הפוסקים דאיסור שיהי אצלו העשוי מכבר, לא הוה אלא מדברי סופרים משום חשדא, ובכה"ג שניכר ענינו שנעשה לשמש את נוי הספר והוא תשמיש שמשתמשין בו רק בעת שהרכיב מצויין לא גזור. ב) אין צורה הזו לא תמונת אדם ולא תמונת מלאך רק צורת לילית, ואין זה נקרא משמשין של הבורא לא שבמדור עליון ולא שבמדור התחתון. ג) כפי השערתי לא נעשה הצורה בערך שוה להנוף לפי ערך שארי אבריו [ויכולים לשאול זה לצייר אומן במלאכה זו], וא"כ אין זה תמונת אדם כלל.

כל זה כותב אנכי מה שנראה לי להלכה למעשה, אחרי שכבר נעשה והוקדש ונשתמש בו לספר תורה, אך מתיירא אנכי אשר ברבות העתים שיראו תכשיט לס"ת ויזכרו ג"כ שהי' שאלת רבנים בזה, יסמכו ויעשו כן לכתחילה כתמונות האלה, זאת לא זאת, שחושש אנכי שיעשו תמונת אדם בלא כנפים, ויעשוהו במחוגה בערך שוה לפי גודל אברי הנוף, לזאת לדעתי מהנכון שיפחתו מעט

מצורת התמונות האלה, ר"ל לסמות העינים או להפחית חוטמן, למען ירעו רור אחרון אשר לכתחילה לא יעשו כאלה.

והנני יוצא מאת כבודו ומאת כבוד השואלים בברכה, יברכם השי"ת בשלום ויעשו כל מעשיהם לש"ש וישכון השי"ת שלום באהליהם, ויזכו לקבוע הבית הכנסת שלהם בארץ ישראל כחפצם וחפץ מוקירם כערכם הרם מלב ונפש, דוד פרידמאן בעל המחבר ספר פ"ה ויר רור

בדין איסור לצייר תמונות המזלות בבהכ"נ

מהגאון מוה"ר יוסף זכרי' שטערן אבד"ק שאוועל זצ"ל¹

החווה"ש לכבוד חתני הרה"נ החריק ובקי ומפורסם וכו' מוהרי"ד ראפפורט נ"י אבד"ק זעמעל יצ"ו עש"ז בתי הרבנית קיילא תחי' ועם כל בניהם בכלל ובפרט יחיו בנעימים.

מכתבכם הניעני היום אחרי אשר חכינו זמן רב אשר לא ראינו נוסע משם להורע משלומכם. והנה ע"ר שאלתו שהעמידו בארון הקורש ציורים ותמונות חיות ועופות ובהם צורת ארי', וכבר ראו עיניו כל דברי הפוסקים ותשובות הראשונים המחמירים מאד בזה, ואשר לחולשת כחי ל"ע קשה עלי להאריך, ולמותר לבא באריכות במה שכבר האריכו כולם כרהב"ח יו"ר סי' קמ"א שיש לאסור לצייר צורת ארי', וכן כל שאר התמונות שהם במזלות, והט"ז בס"ק א' שהוכיח מהא רהשולח (ניטין ל"ו ע"א) רב צייר כוורא, אף שהוא נ"כ בתוך המזלות, עי' בס' נצח ישראל לראש השנה כ"ד שאין זה ראי' שמול דגים אינו מצורת דג אחד רק בצורת שני דגים זה על זה כמבואר בספר משפטי הכוכבים, לכן לא נאסר רק רוקא שנים זה על זה דומיא ראבע פנים להדדי הנזכר בנמ' יע"ש שהאריך עוד בזה לפי דרכו. ועי' בסימני צורת בית המקדש תוב"ב אות ע' במוסגר שבס' תפארת ישראל על משניות שלאחד מסכת קנים, מה שהעיר על התוס' יומא נ"ד ע"ב, שמה שהבינו מבנין שלמה לא נמצא בשום מקום, ורק ביחזקאל מ"א פסוק מ"ט בבנין שלעתיר יע"ש מה שתמה על דבריהם יע"ש באריכות, ועי' בשאלת יעב"ץ ח"א סי' ק"ע מש"ש, ועי' בפרי עץ הדר בחידושו

(1) נולד בשנת תקצ"א לפ"ק בעיר וולאריסלאוואו לאביו הנ"ר נתן חריף שטערן אבד"ק הנ"ל. בשנת תרי"א לפ"ק נתקבל לאבד"ק יאסינאווסקא, ובשנת תרכ"א לפ"ק נתמנה לאבד"ק שאוועל. נרפס ממנו ספר זכר יהוסף (תשובות וחירושים), ספר זכר יהוסף על הנש"פ, וספר ביאור מהריז"ש על חמש מנילות. נפטר בעיר שאוועל ביום י"א תשרי שנת תרס"ד לפ"ק. — מכתב זה הגיע לידינו מנגזי ידירנו הרבני החסיד הנניד הנכבד והמפורסם מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפן. טוב עין הוא יבורך.

לע"ז מ"ג ע"א שהאריך הרבה בתשובה בדין הציורים שצייר אומן עכומ"ז שכיר ישראל פרצוף אדם בסממנים בלי ציווי הישראל אי מותר להשתותו והביא ג"כ דעת מהר"ט בתשובה ח"ב חיו"ד סי' ל"ה ודרב"ז חלק א' סי' ק"ז והכי נקטינן לחומרא באיסור תורה יע"ש באדיקות הרבה. ובשו"ת דברי יוסף סי' ח' שהאריך דלענין הלכה ראוי לפסוק להחמיר דהמצייר בסממנים מיקרי שוקעת ואפילו להפוסקים רבשל רבים ליכא חשדא, מ"מ מכוּעַר הוא להם כמ"ש רבינו ירוחם בנתיב י"ז ח"ה, ותו דאפי' להמתירים בשל רבים היינו דוקא במקום שאין בו קרושה כהתוא דר"ג שהי' בעלייתו, אבל בבחכ"נ שהוא מקום קרוש ומיוחד להתפלל לאלקינו שבשמים, פשיטא ופשיטא דיוורו דחיישנן לחשדא טפי מביחיד בביתו. ומההוא אנדרטי רהוי כי כנישתא דשף וייתיב בנהדרעא כו', התם שאני שהונח באונס, וכמ"ש בערוך בערך אנדרטא, ומשום הכי ליכא חשדא, אבל ברעה וברצון במקום קרוש ומיוחד להתפלל שם אין לך חשדא גדולה מזו וכ"ע יורו דאסור. תדע דהרי הרא"ש הוא מכת הפוסקים רבשל רבים ליכא חשדא וכמ"ש הטור משמו, ואפ"ה כתב בתשובותיו כלל ה' סי' ב' דאסור לתלותה בבחכ"נ, אלמא רבבהכ"נ איכא חשדא טפי מבשאר מקומות, וכש"כ כשמציירים ברלחות ההיכל מבפנים וכל העם משתחוים כשפותחים דלתות ההיכל להוציא הס"ת ונראה ממש כמשתחוים להם ח"ו, ולפיכך צריך למחוק אותם ולהסיר המכשול, עכ"ל תשובות דברי יוסף הנ"ל מהר"י אידגאס אב"ד רליוורנו בעל שומר אמונים, אשר העתקתי מקצת דבריו בזה.

והנה בהיות הכתיבה עלי לפורח הרבה, לא אוכל להאריך יותר לחולשת כחי, ואמנם בקצרה אבקשך לדרוש בשמי לשל' נכברי עירכם איש לפי מעלתו ולבקש אותם להשתדל בכל האפשרי להעמיד את הארון קודש בלתי הכנפים, אשר יוכלו לפאר את הכית מקדש מעט, גם בלי צורות חיות ועופות, ואל יחוסו על עמלם, אשר בזה יהי' להם לכבוד ולתפארת בפני אלקים והבריות יראי ה' בהיותם נוהרים מדבר שיש בו חששות הרבה ולתא דעבודה זרה ולכל יהי' ח"ו הקולר תלוי בצואר המסכב לזה, עם היות כוונתו מתחלה הי' ג"כ לשם שמים, כי לא שמו לבבם על זה, ולא ישגיחו אם אולי יראו כזה בשאר עיירות אשר נעשה בלי ידיעת הרב משם או כאשר אין שומעין לקולו ואין בירו לעכבם, וכמאמרם בר נש וליף מקלקלתא ולא וליף מתקנתא, ואמנם כאשר נודע לי מנכברי עירו אשר המה ידאי ה' ואשר כבוד ה' יקר בעיניהם, אקוה אשר ישמעו לעצתי להסיר תמונות כאלו לכל יזכרו ולכל יפקרו, בפרט במקום המקודש אשר השי"ת ישלם שכרם בהראותם אשר כבודו ית"ש יקר בעיניהם מההתפארות בתמונות כאלו, אשר אין חפץ לה' בהם. ארמה כי יקשיבו גם בני עירו הנכבדים לקולו כאשר יצייר לפניהם הענין כאשר הוא, בדברי נחת, ויותר ראשי ? אשר בשאר קהלות, יקחו מוסר ממה שיעשו בקהלתם, ולא להביט על שאר קהלות כמה שאין רוח חכמים ויראי ה' נוחה מזה. וה' ישים שלום בחילם וירחיב את גבולם ויתברכו בכל מילי דמיטב באושר ועושר יחדיו וינוכו בשיבה טובה דשנים ורעננים.

והנני חותם בשלום וברכה מאתי הו"ש כל אנשי העיר וטובתם, אשר אני מוכרח לסיים לחולשת כחי אשר גם המכתב הזה עלי לטורח רב, ושלום לכל למודי ה' וחושבי שמו לטובה.

יוסף זכרי' בלא"א הרב ר' נתן שטערן זללה"ה

נזכרתי להודיעו, כאשר גודע לי אח"כ מבנו הצעיר מהם, שנשאר אחרי נסעו מביתי, שלא ידע כלל להפריד בין שי"ן ימנית לשמאלית, ואשר מסתמא גם שאר הילדים הורגלו כן אצל רבם, ואשר בבאים בשנים יכבד יותר להרגילם לבל יכשלו בזה, ולכן מהנחוץ להשים לב להשגיח בקראם בספר שיזוהרו בזה לבל יכשלו בכאלה לקרוא עיני כל אליך ישברו או שברו על ה' אלקיו בשי"ן ימנית וכדומה, אשר יתחלף ג"כ המכוון חלילה כמובן, אשר יודמה כי גם עתה יארכו הימים עד שיורגלו בזה לבלי להכשל עוד בקריאתם, ודי בזה.

הנ"ל

לא אחרל מלהודיעו, אשר זה זמן כביר אשר המנוח הרב מפלוגנין מ' נחום מיכל כהנא שהי' מקורם בשוקדאן, שלח מענטשעלע לשוקדאן למנחה, והי' נדפס עליו צורות כאלו, ואז הי' הרב מ' יוסף אלי' לוריא, וצווח ככרוכיא מהמעילים מהב"ח, והרב שהי' בפאלינזע הדפים זה בזשארנאן המ"ע הישראל, ואח"כ השיב על זה הנ"ל במ"ע בדברים נכונים, והרב מפלינזא התקצף על זה בדברים בלתי נכונים, וסוף דבר אשר מת בענין רע ר"ל בימים מועטים, אשר בהיות אז חותני הרה"ג ז"ל, אמר כי מזה נראה עד כמה אין מקיפין בחילול השם ועונש עוון אביוריא דעבודה זרה, אשר הי' העונש מדה כנגד מדה בלשונו של זה בזה בזמן מועט, ואשר במרוצת הקולמוס הודעתיו מזה, ואם הייתי משים העלים משנה הזאת, הי' כראי לשלחם אליו עם המכתב אשר נדפס מהרב דשוקדאן אשר ערך ע"י גיסו במ"ע, והי' יסיר כל תקלה ומכשול מעל כל ישראל.

לשאלת רבים

יש להשיג אצלנו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו
המחיר הוא: עשרים דאללער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת
כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

אברות' ג' בלשמה בתעבורתו
אבר מן אלו דברים האלו אשר
צורה (במיוחד) דגול

מכתב מהגאון מוה"ר זאב וואלף טענינבוים אבר"ק ווערפעלט זצ"ל¹⁾

בעז"ה. יום טו"ב למב"י זר"ת לפ"ק סענדרע.

אל אצילי בני ישראל הלא המה קצינים נדיבים, אלופי תורה וראשי
קרואי העדה עם סגולה דק"ק ווערפעלעט יע"א.

מרחוק נראה לי כרם חמד נמט שורק, שתול בקרן בן שמן על מעין גנים,
שרשי פתוח אלי מים, קמת גפניו דמתה לתמר, ענפיו ארוזי אל באורך פארותיו,
הורו כזית ריחו כלבנון, צלו נחמד לשבת, ענביו ענבי ראש בשמים, ועליו
לתרופה, נדר אבניו הם אבני שיש, זה תואר וזה מראה קהל יושבת ווערפעלעט.
ועתה אשר הכרם הזה צריך לשומר אמונים לעברו ולשמרו שמירה מעולה,
אמדתי מי יתן שמוני נוטרה לכרם חמד זה, אך מי הוא זה אשר פיו ימלל כדרכו,
לאמר לאנשים נבונים, לי עצה ותבונה, אני חותם תכנית מלא חכמה וכליל יופי,
לכן שמוני לראש, אשר יצא ויבוא לפניכם, מפתי תאכלו לחם העולה על שלחן
מלכים מלכי רבנן, ומכוסיו כוס רוי' תשתו חמר עתיק, הלא דבריו יוכיחו בו ונבזו,
כי את צנועים חכמה. ודברתי אל לבי, אנא אני בא לגלות את אשר לבי חפץ,
ומצאתי את שהרהיבה נפשי לרבר דברי באזני פרו"מ, והוא מאמרם, אפילו ריש
נורגותני משמים מוקמי, מזה נמשך ומסתעף, שהאיש אשר כה יאמר ה' עלה
הנה, קול תשוקה דופק על פתחי לבו לאמר קום קרא באזני העדה לאמר, בואו
חסו בצלי ותנו המשרה על שכמי למלאות דבר ה', וזהו אשר אלצני לבוא במכתבי
אל כבוד ידידי פרו"מ, שענוותיכם תרבני בזה, להתאסף יחד ראשי עם להביא
שאלתי בכור הבחינה, אם העמק שאלה או הגבה למעלה הוא. ואם ככה יעשו
וישובו לי תשובה ניצחת היכן דעת פרו"מ נוטה בדבר זה, אז אדע כי מצאתי חן
בעיניהם להכירני.

דברי ידידכם ד"ש,

חק' זאב וואלף טענינבוים חו' בק"ק סענדרע והגליל יע"א.

(1) נולד בכפר באראלא לאביו מוה"ר צבי טענינבוים ז"ל. ה' תלמיד מובהק להגאון
מוה"ר עמרם חסידא זצ"ל. כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו של הגאון מוה"ר שרגא
פייבוש פרענקול אבר"ק ריסקא זצ"ל. בשנת תק"פ לפ"ק נתקבל לאבר"ק סענדרא,
ובשנת תר"ח לפ"ק עלה על כסא הרבנות בק"ק ווערפעלעט. נרפס ממנו ספר רחובות
הנהר עה"ת, ספר פלגי מים, ספר קרי' נאמנה (ררושים), וספר אילת אהבים על מגילת
אסתר. נלב"ע במוצש"ק ב' דר"ח אלול שנת תרל"ג לפ"ק. — העתק ממכתב זה הגיע
אלינו מאת ידידנו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה משה קרענגיל נ"י. ישא ברכה מאת
ר'.

במס' חולין י"א ע"ב

מהרב הגאון מוה"ר צבי הירש מייזליש אבד"ק ווייטצען ז"ל¹

בחולין י"א ע"ב, לרבי מאיר רחיש למיעוטא איך אכיל בשרא, ורקרקו המפרשים מרוע פריך דוקא לר"מ, הרי איכא עוד תנאי רסבירא להו רחישין למיעוטא. ונראה, רהנה בשו"ת חתם סופר או"ח סי' מ"ט חקר אי יוצא אכילת קרשים בכל שהו, והביא ראי' מזכחים צ"ז ראינו יוצא, ראל"כ מאי פריך דנימא עשה דוחה ל"ת [הא אפשר לקיים שניהם על ידי אכילת כל שהו] ע"ש, ומפורשים דחו רהא עכ"פ איכא איסור חצי שיעור, ולעולם יוצאין בכל שהו. אכן נודע חקירת המפורשים אי כל שהו בכלל חצי שיעור או רבעין דוקא חצי זית ממש, ועיין בכפות תמרים ביומא ע"ר רלכן פירש"י פחות מכשיעור, ובחידושי מהר"ם חלואה בפסחים מ"ג כתב דחיתר מצטרף לאיסור נפקמ"נ לפחות מחצי זית רליכא איסור חצי שיעור, ועיין חתם סופר עמ"ס פסחים, דמהאי טעמא מצריך הרמב"ם (פ"א מהל' חמץ ומצה הלכה ז') קרא רלא יאכל בכל שהו, רמטעם קרא רכל חלב, אסור חצי שיעור רוקא, ותרברים עתיקים.

ואפשר רתליא בזה, ראי ילפינן מריבוי רקרא, לא נשמע רק חצי שיעור ממש, רמנ"ל רהקרא מרבה גם כל שהו, רהא הקרא סגי שמרבה חצי ממש. משא"כ לסברת חזי לאיצטרופי, אין שום חילוק, ראף לכל שהו נוכל לצרף לכל הפירושים בחזי לאיצטרופי, ולכן גם כל שהו אסור. ונודע מה שכ' הרישב"א (ביומא ע"ד ע"א) דסברת חזי לאיצטרופי מפרש טעמא דקרא רכל חלב, ע"ש. ועיין בגינת וורדים כלל כ"ז (ר"ה עוד) רמש"ה לא פרכינן מה לחלב שכן ענוש כרת, דררשינן טעמא דקרא ע"ש, ועיין ברכי יוסף או"ח סי' תר"ח סק"ז דר' יוחנן רס"ל בערכין (ט"ו ע"ב) דתוכחה ער נזיפה, משום דרדיש טעמא דקרא ע"ש. וא"כ לרבי מאיר דרדיש נ"כ טעמא דקרא, כמו שכתב בתורת השלמים (סי' קפ"ג סק"ד), שוב גם כל שהו אסור, ואי אפשר לקיים מצות פסח באכילת כל שהו, לכן פריך דוקא לרבי מאיר, ודו"ק.

(1) כתבנו אורותיו בכר"ש שנה ד' קונט' ג' עמוד כ'. — ר"ז הועתק מתוך מכתבו המונח ברשותו של ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפען. יצו ר' אתו את הברכה.

פני' דחופה!

הקוראים שלא שלמו עריין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם
במוקדם האפשרי בלי שום שהיות.

בדין שותפות עם עכו"ם בשבת, ובדין רבית מעכו"ם

יעקב יצחק ניימאן

רב בניהמדר"ר חסידי בעלזא ומחזיקי הדת
מאנטרעאל יע"א

הנה מבואר בשו"ע או"ח סי' רמ"ה בהתנו מעיקרא בשעה שנשתתפו, שיהי' שכר השבת לעכו"ם לבדו, מותר, וברמ"א מוסיף יש אומרים שאם אין מוטל על ישראל לעשות מלאכה בשבת, אמרינן עכו"ם אדעתא דנפשי' קא עבד. ובתשו' מרן הדברי חיים ח"ב סימן ל"ד פסק, שאם העכו"ם השותפים הם מחצה על מחצה כנגד הישראלים, אסור בנדרון דשם, כי מאחר שהמלאכה נעשית על ידי פועלים ולא על ידי הבעלי בתים בעצמם, לא שייך בזה עכו"ם אדעתא דנפשי' קא עבד, וראיתו מתירוצ' שני של חידושי הרשב"א במס' שבת דף קכ"ב, דמקשה הגמרא ממעשה דכבש הא ר"ג מכירו ה', אמר אביו שלא בפניו ה', ורבא אמר אפילו תימא בפניו, נר לאחר נר למאה. והקשה הרשב"א וז"ל, ולפי מה שכתבתי דכשבנוי העושה משתמש בו אפילו עושה לצרכו ולצורך ישראל מותר, למה לי תירוצי אביו ורבא, ותירץ שם באופן שני וז"ל, וי"ל עוד שמא אותו הגוי שעבד את הכבש לא ה' מאותן שהיו בספינה הצריכין לירד אלא אחר עשה הכבש כדי שירדו אותן שהיו בספינה, עכ"ל. ומזה מוכיח מרן הדברי חיים שאי אפשר לומר סברת אדעתא דנפשי', רק אם עושה בשביל עצמו, אבל פועל שעושה בשביל שותפים, אז עושה בשביל שניהם, וע"כ הגוי שעשה את הכבש והוא לא ה' מן היורדים בספינה, אמרינן שעשה הכבש הן בשביל ר"ג ושהיו עמו, והן בשביל העכו"ם, וממילא ה' אסור, אם לא תירוצי אביו ורבא. ומרן הד"ח התיר רק באופן שהגוי ישכור את הפועלים, וא"כ אין לפועלים שום שייכות אל הישראל. ושוב הוסיף מרן הד"ח עצה, שהישראלים יקחו להם שותף עכו"ם עכ"פ על חלק שביעית, ואף שמרן הד"ח לא ביאר כ"כ מה הועילו בזה הישראלים, אבל כנראה דאז שוב יהי' בש"ק רובא עכו"ם, ואז ממילא הפועל העכו"ם אדעתא דנפשי' קעבד, וכמו שמצינו שם בגמרא בעיר שדובה עכו"ם וכו', דהולכין אחר הרוב. ומובן מעצמו, שדברי מרן הד"ח שייכים גם על דברי הרמ"א שהביא דעת ה"א, שאם אין הפעולה מוטל על הישראל בכלל, אז מותר, כי הלא ההיתר הוא משום דעכו"ם אדעתא דנפשי' קעבד, אבל הפועל אדעתא דשניהם קעבד, וכמו שביירר מרן הדברי חיים.

ונ"ל עוד דאפילו אם התנו בתחילה, וכמו שמבואר בשו"ע, וא"כ י"ל שאפילו אם הפועל אדעתא דישאל ג"כ עבד, לכאורה עי"ז לא יאסר, כי דבר פשוט הוא שאם כל העסק שייך אל העכו"ם, מה לי שהפועל עושה אדעתא דישאל, הלא אין לו שייכות לזה העסק בכלל, אבל התיינח אם באמת התנאי ישאר כמו שהתנו, שחלק שבת נוטל העכו"ם, אבל אם באמת חולקין אח"כ

בשנה, וכמו שמבואר בשו"ע ס"ב שאם נתרצה העכו"ם מותר לחלוק בשנה, ואם כן במשך הזמנים נעשה זאת כמו קביעות, ואז איגלאי מילתא למפרע שבאמת גם חלק ישראל יש בשבת, וא"כ שוב יש חשש שהפועלים אדעתא דשניהם קא עבדי. וא"כ בזמנינו, שרוב הפעולות נעשין על ידי פועלים, לכן אם שותפות ישראל עם העכו"ם הוא מחצה על מחצה, צריך לקיים עצת מרן הרברי חיים שיחי' העכו"ם שזכר את הפועלים. ופשוט שאם העכו"ם יתן להפועלים עבור שכר פעולתם, הטשעק של הקאמפאני, הרי אז ממילא נקרא הפועל גם פועל של ישראל והעכו"ם ביחד, ולא הועיל כלום, על כן צריך ליתן להפועלים טשעק פרטי של העכו"ם. ואם ירצה לקיים עצת מרן הד"ח מה שכתב באופן השני שיחי' רובו עכו"ם, אז צריך להיות ממש רובו עכו"ם. בשותפות, אבל לא מהני אם יקבל העכו"ם פרס מן ישראל, רק שיחי' רובו ממש באנשים.

אולם מאחר שמבואר במג"א סימן רנ"ב סק"ט בשם הגהות מרדכי וז"ל, אבל להבעיר מעצי ישראל, עכו"ם צריך ליטול רשות מבעל העצים, ואם ישראל שותק אדעתא דירי' קעבד בעסק זה, שהעכו"ם פועל בסחורות ישראל, עיי"ש. — וא"כ לפי"ז רק אז נאמרו החיתורים בשותפות (ע"י פועלים), אם הוא רומיא דהעובדא בתשו' דברי חיים, שחפרו בקרקע ומצאו נפט, אבל בעלי חרושת, או כגון אופה פת וצריך לזה עצים, אם התנו בתחילה ששכר שבת יהי' לעכו"ם ויום אחר לישראל, איך יקנו בשותפות מחצה על מחצה העצים, הלא אינו ידוע כמה יצטרך על יום השבת וכמה על יום האחר שהוא של ישראל, ואם העכו"ם יקח עצים כל צורכו ליום השבת ובעצים הללו יש חלק ישראל, יש לחוש אולי יומו של ישראל לא יצטרך כמות עצים כמו ליום השבת, וא"כ יצמח לנו החשש של המג"א בשם הגהות מרדכי, רמדשתיק ישראל שמע מינה דניחא לי', על כן לפי דברי מרן הרברי חיים, אם הפעולה נעשית על ידי פועלים, והשותפות הוא מחצה על מחצה (היינו האנשים), צריך העכו"ם לשכור את הפועל לעצמו, וגם הסחורות אשר מהם נעשה העסק, יהי' נבדל עכ"פ חלק אחד, שיחי' שייך להעכו"ם לחור, ומסחורות הללו יעבדו בשבת.

וכל זאת לדינא, אבל שומר נפשו ירחק מהם, כי הנסיון מעיד שעל ידי שותפות כאלו, נוגעים הרבה פעמים ח"ו בשמירת ש"ק, כי אין המציאות של המסחרים בזמננו כמו שהיו בזמן השו"ע, שהביאו פת לאפות וכדומה, ולא הי' אז כל כך המשך המסחרים מיום לחבירו כמו בזמנינו. וזכרתי ימים מקדם, אותם הימים הקשים והמרים ל"ע, כאשר גזירות רעות וקשות נתחדשו ל"ע מירי ויום ביומו על אחבנ"י, ועמדתי אצל כ"ק אדמו"ר בעל ויגד יעקב זצ"ל כאשר קיבל הטעלעגראם מהקאנצליי דיראים לבא אל אסיפת רבנים אודות הגזירה שיצאה אז באונגארן על בעלי חניות שצריכים לפתוח חנותם בשבת קודש, ובאם לאו יקחו מהם הרשיון על החנות. וענין זה מובא בהקדמה להוצאה שני' של ח"א מספר ויגד יעקב, וכתב שם בנו כ"ק אדמו"ר מפאפא בעל ויחי יוסף זצ"ל, דמאחר שחברר הי' נוגע לרובא מאחבנ"י שפרנסתם הי' באופן זה, הי' כל ראש לחלי וכל

לבב דוי, והתאספו הרבנים היראים במרינה, ונשאו ונתנו בדבר, אולי יש להמציא היתר ע"י שותפות נכרי או שטר מכירה, והחזיקו הרב ר' כמעט לפיקוח נפשות, ואז עמד אביו על דגליו וצעק ככרוכיא שלא להכניס עצמם לדרכים כאלה רק לחזק לב העם בבטחון כי אין מעצור לד' להושיע ולהמציא פרנסת ישראל בהיתר, ושמעו לעצתו, ובזמן קצר אח"כ נמתק הרבה מן הגזירה והוקל בכמה ענינים, וראו עין בעין כי טוב עשו ששמעו לעצתו.

והנה אף שמצינו בכמה ספרי אחרונים מגדולי הדור, היתרים שונים באופנים שונים, הלא ידוע שבהמרינות ביוראפ היו הפרנסות קשות מאוד, וגם לא ה' אפשרות להגיע לכמה פרנסות, והיתה הקריעת ים סוף של פרנסות בכבודות מאד מאד, והעניות היתה רח"ל גדולה מאוד, וכבר השתמשו חכמנו"ל בהיתרים שונים כמו אלו, עיין במס' ב"מ דף ע' ע"ב בתוס' ר"ה תשיך, שכתבו לענין רבית מעכו"ם, דיש להתיר לפי שיש עלינו מס מלך ושרים והכל הוי כרי חייו, וכן הובא להלכה, על כן ראו הרבנים הגאונים לפי אותם הזמנים, לסמוך על היתרים, ואפילו הבי כשהי' המדובר להתיר בכלליות, אז התנגדו לזה. אולם בזמננו אף שיש קושי פרנסה, אבל בדור רחמי וחסדי השי"ת ישנם אפשרויות שונות למצוא פרנסה בהיתר גמור, ועיין לשון קדשו של מרן חתם סופר בחאו"ח תשובה נ"ט שכתב, ועל זה אנו מתפללים שתהי' פרנסתנו בהיתר ולא באיסור, ואין הכוונה בלי גזילה וגניבה, שזו אינו ידי שמים, אבל הכוונה דברים האסורים ונצטרך להתירם משום הפסד פרנסתנו, לשויבן רחמנא מאלו וכיוצא באלו, ע"כ. וסיפר לי איש חשוב אחד מתלמידי כ"ק ארמו"ר מפאפא בעל יחי יוסף זצ"ל ששאל פעם אחת את רבו האם יש היתר לעשות מסחר באותן תיבות שממלאים אותם מאכלים ומשקאות שונות, וכאשר מכניסים שם דמי המאכל או המשקה אז יוצא מעצמו (אוטומאטיק), והשיב לו שימתין איזה ימים עד שיברר את הדין, ולאחר איזה ימים השיב לו, כתבתי בירור להיתר, אבל אבקשך שלא לעשות כן. — ועיין בשו"ע סימן ש"ו סעיף ח', הרהור בעסקיו מותר, מ"מ משום עונג שבת מצוה שלא יחשוב בהן כלל ויהא בעיניו כאילו כל מלאכתו עשויה, ע"כ. ולמי שעסקיו עוסקים בשבת באופנים שונים, קשה מאד לקיים דברים הללו. וכעין זה כתב הרהגה"צ מפאקש זצ"ל בספרו ילקוט אליעזר (ערך שבת ויו"ט) על הגמרא, כל האומר ויכולו ערב שבת שני מלאכי השרת המלווין אותו וכו' (שבת קי"ט ע"ב), כי ערב שבת צריך לחשוב שנגמר כל מלאכתו שאין לו שום פעולה לעשות, אז מלווין אותו שני מלאכי השרת, ומלאך רע היינו היצה"ר עם היצר טוב אומרים לו סר עונגך וכו'.

אגב, בענין רבית מעכו"ם, הבאתי למעלה שהתוס' במס' ב"מ דף ע' כתבו ההיתר, כי על ידי המסים, הכל הוא כרי חייו, ובטור הוסיף והביאו הטו"ז והש"ך ביו"ד סי' קנ"ט, מאחר שאי אפשר לנו בשום משא ומתן אם לא ישא ויתן עמם,

א"כ לא שייך בזה שמה ילמוד ממעשיו טפי משאר משא ומתן. וכעת השאלה, מי שפרנסתו בעה"י מצויה גם אחר המסים, וגם אין לו עסק עם עכו"ם במסחרו או עבודתו, האם נכון לו להחמיר שלא יקח רבית מעכו"ם, או כבר בטלו חכמז"ל איסור הזה לגמרי. ולכאורה תליא בפלוגתת מש"ב עם חזון איש בשו"ע או"ח סי' רנ"ג ס"א, דפסק הרמ"א, ונהגו להקל כסברא אחרונה, (היינו להשהות באינו גרופה וקטומה אחר שמבושל כמאכל בן דרוסאי), ועל זה כתב שם בביאור הלכה, שהבית יוסף הביא רברי הרא"ש דמפני שישראל אדוקים במצות עונג שבת לא ישמעו לנו, על כן הנח להם לישראל, ומסיק דלפי"ז לכתחילה בודאי טוב ליהדר שיהא מבושל כל צרכו וכו'. אולם בחזון איש סימן ל"ג סק"ג מסיק, שמעיקר הדין הנח להם שישמכו על רבותנו המקילים, ואפשר שאין להחמיר, מאחר שהגאונים לא החמירו לעצמן, וכדאמר גם בנמרא דרנב"י מרא דעובדא משהי לי' ואכל. — וא"כ לפי כל האמור, לפי שיטת המשנ"ב, אף שהקילו חכמז"ל ליקח רבית מעכו"ם מפני הטעמים הנ"ל, אבל אצל מי שלא שייך טעמים הללו נכון להחמיר, אבל לפי שיטת החזון איש, מאחר שהתירו כבר, אין מקום להחמיר, וא"כ אפשר לומר אף שהטעמים כבר אין שייכים אצל איש פרטי הזה, אבל כבר סלקו חכמים גזירתם לגמרי, וכן נראה לשון השו"ע, והאידנא מותר, ורמ"א הוסיף, בכל ענין. ע"כ נלפע"ד בעה"י שאף אלו שרוצים להחמיר, די להחמיר בסתם עכו"ם, אבל מכאנך וכדומה, שבאמת אין לו שייכות עם הנותן רבית, רק עם פועלים שונים, בכח"ג בודאי הוא היתר גמור. (אולם אודות אקציאן של ישראלים בבאנך, עיין תשו' מהרש"ג ח"א חיו"ד סי' ג').

בענין פסיק רישא דלא ניהא לי' במלאכת שבת

חיים יחזקאל שרגא שארף

מגיד שיעור בישיבת בית מאיר

ברוקלין, ניו יארק

(א) יש לעיין בהא דנתחדש בימינו מערכת אועקה שקורין אלאר"ם, דכשנכנסים לחדר שיש בו אלאר"ם הנ"ל, מרגיש כח האלאר"ם את כניסתו, ונדלק אור קטן אדום (אפי' בשעה שמערכת האלאר"ם אינו דלוק) וכשיוצאין מהחדר אז נכבה האור, ובודאי לכתחלה צריכין לכבות את האור הנ"ל לפני שבת שלא ידלק בשעה שנכנסים לחדר, אלא שצריך לעיין בדיעבד אם לא כבה את האור לפני שבת, אם מותר ליכנס לתוך החדר הנ"ל בשבת או לא, ואת"ל דבשבת אסור, יש לעיין מה הדין ביו"ט בכח"ג.

הנה זה ברור דאיסור ראורייתא בודאי אין כאן, דזה ודאי שאין להאדם עכשיו שום תועלת במה דנדלק האור הקטן הנ"ל, וא"כ הוי ההדלקה מלאכה שאינה צריכה לגופה דפטור, וכמו תולש עולשין בארעא דחבריה דאינו חייב

משום חורש משום דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה כיון שאין לו תועלת כחרישה זו (עי' בשבת דף ק"ג. וברש"י ותוס' שם ד"ה בארעא רחבריה). ואנן הא קיימ"ל כר"ש הסובר דמלאכה שאצל"ג פטור, וכמש"כ המחבר בס' של"ז סעי' כ"ז (ועיי"ש במשנה ברורה). ולגבי מלאכת הבערה נמי איתא להדיא במס' כריתות דף כ: במחתה בגחלים והובערו מאלהין דפטור לר"ש כיון שאינו מתכוין להבערה, ואע"ג דהוי פסיק רישא (דהא כשיחתה בוראי יובערו), אעפ"כ פטור דהוי מלאכה שאצל"ג כיון שאינו נחנה מההבערה, כך מבואר שם בתוס' ד"ה סבירא ליה עיי"ש היטיב, וא"כ מבואר להדיא דכל הבערה דאין לו שום הנאה מזה הוי משאצל"ג, וא"כ ה"נ בנ"ד דאין לו שום תועלת והנאה ממה שנדלק האור הנ"ל, ובפרט כשמערבת האלאר"ם מכובה, א"כ בוראי לא הוי הבערה דאורייתא, אלא דמ"מ מדרבנן לכאן יש לאסור, דהא משאצל"ג פטור מחטאת, אבל מ"מ אסור מדרבנן וכמבואר כמ"פ במס' שבת.

(ב) והנה לשיטת הערוך (המובא בתוס' בשבת דף ק"ג. ד"ה לא צריכא, ובמחבר ס' ש"כ) שסובר דרבר שאינו מתכוין היכא דהוי פסיק רישא דלא ניחא ליה מותר אפי' מדרבנן, א"כ ה"נ בנ"ד הוי שרי אפי' מדרבנן, דכשנכנס לחדר בוראי אינו מתכוין כלל להדליק האור, ואין כוונתו אלא על מעשה הכניסה ולא על מעשה ההבערה, אלא דהוי פסיק רישא לגבי ההבערה, דוראי כשיכנס יודלק האור, אבל זה ודאי דהוי פסיק רישא דלא ניחא ליה, כיון שאין לו שום הנאה מההבערה (דפירוש פ"ר דלא ניחא ליה היינו שלא איכפת ליה בהפסיק רישא שנעשה, וכמבואר בתוס' שם ובכל הפוסקים), וא"כ לשיטת הערוך דמתיר בכה"ג, א"כ הכא נמי מותר, אלא דאנן לא קיימ"ל כהערוך בזה וכמבואר בתוס' שם ובמחבר ס' ש"כ, וקיימ"ל דפ"ר דלא ניחא ליה אסור. אלא דיש אופנים דנקטינן לקולא כשיטת הערוך, וכמו שיתבאר בעזשי"ת.

(ג) הרמ"א בס' שט"ז סעי' ג' פוסק שאסור לסגור תיבה קטנה שיש בו זבובים אע"פ שאינו מתכוין לצור אותם, משום דהוי פסיק רישא, דוראי יצורו שם, וכתב המג"א דמשו"ה נקט הרמ"א תיבה "קטנה", מפני שבתובה גדולה הוי מותר לסגור, משום דאז לא הוי רק תדי דרבנן, א' דאין במינו ניצור (שאין דרך לצור זבובים) ב' דאפי' ה' במינו ניצור ג"כ לא ה' כאן איסור דאורייתא כיון דאפי' אחרי סגירת התיבה עוד צריך לרדוף אחריהם כדי לצור אותם כיון דהתיבה גדולה, וא"כ אין זה חשוב צידה מן התורה, ולפיכך כיון דהוי תרי דרבנן, מותר לגמרי לסגור, ואע"ג דהוי פסיק רישא, מ"מ הוי פסיק רישא דלא ניחא בתרי דרבנן וזה שרי, (כך ביאר דבריו הפמ"ג שם, ועי' בשער הציון שם סק"ח). ולכאן ביאור הדבר הוא, דכיון דהוי תרי דרבנן, אז אפשר לסמוך על שיטת הערוך דפסיק רישא דלא ניחא ליה מותר, וזה פשוט (ועי' גם בשער הציון ס' של"ז סק"ב מש"כ בזה).

והנה איתא בס' של"ד סעי' כ"ב, דמותר לעשות בשבת מחיצה בכלי מלא מים לפני הדליקה, אע"פ שוראי יתבקע הכלי כשיגיע לשם האש והמים יכבו את

הדליקה, מ"מ שרי, משום דגרם כיבוי מותר במקום פסידא, והיינו דכיון שהאדם אינו עושה שום מעשה כיבוי בידים, דהאדם אינו אלא גורם שהמים יכבו את הדליקה מעצמן, א"כ אין זה בכלל לא תעשה כל מלאכה, דהרי אין כאן עשייה אלא גרמא בעלמא, אבל מ"מ מדרבנן בודאי אסור גם גרמא, אלא דבמקום פסידא (כמו ברליקה) אז שרי אפי' מדרבנן כיון דאינו אלא גרמא בעלמא. ועיי"ש בביאור הלכה שכ' דזה ודאי דרין זה (דגרמא שרי במקום פסידא) הוא לאו דוקא בכיבוי, אלא אפי' בכל המלאכות שרי גרמא במקום פסידא, כיון דאינו אלא גרמא בעלמא, אז לא החמירו חכמים במקום פסידא וכמשנ"ת.

(ד) והנה שם בס' של"ד מבואר דאין שום אופן היתר לכבות את הדליקה (שלא במקום סכנה) רק ע"י גרם כיבוי, ואפי' ע"י נכרי ג"כ אסור לכבות אע"ג דהוי תרי דרבנן, א' רעצם הכבוי הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה כמבואר במס' שבת ובשו"ע ס' של"ד סעי' כ"ו וכ"ז, ב' דאמירה לנכרי אסור רק מדרבנן, ואעפ"כ אסרו חכמים לכבות, ומשמע שם ג"כ דאפי' כלאחר יד נמי אסור לכבות, מדלא הזכירו הפוסקים שום היתר רק ע"י גרמא, אע"ג דכלאחר יד נמי הוי דק תרי דרבנן כמובן, ומוכח דאף בתרי דרבנן אסרו חכמים לכבות את הדליקה אע"ג דהוי במקום פסידא, ולא התייר. אלא ע"י גרמא דאין כאן עשיית מלאכה כלל דהמלאכה נעשית מעצמו (ומוב יותר אפי' מאמירה לנכרי שיעשה מעשה המלאכה, דכאן אין מעשה מלאכה כלל). ומוכח מזה דגרמא יותר קל אפי' משבות רשבות (דהיינו תרי דרבנן) כיון דאין כאן עשיית מלאכה כלל וכמשנ"ת.

ולפי כל הנ"ל לכאור' מוכח דלפמש"כ הדמ"א בס' שט"ז דבתרי דרבנן שרינן פסיק רישא דלא ניחא ליה וסמכינן בזה על שיטת הערוך וכנ"ל, א"כ לכאור' כ"ש במלאכה הנעשית ע"י גרמא, אע"פ שאסור מדרבנן (שלא במקום פסידא), מ"מ בנוונא דהוי דבר שאינו מתכוין ופסיק רישא דלא ניחא ליה, לכאור' שרי בכה"ג אפי' מדרבנן, דקל וחומר הוא, דכיון דבתרי דרבנן אע"פ שיש שם עשיית מלאכה (כמו בצידה), מ"מ בפ"ר דלא ניחא ליה שרי, א"כ כ"ש בגרמא דאין כאן עשיית מלאכה כלל בודאי שרינן פסיק רישא דלא ליה. ולפי"ז בנידון של האלאר"ם הנ"ל, אע"פ שכשהאדם נכנס לחדר אז נדלק האור הקטן, אבל זה ודאי שאינו אלא גורם להדלקת האור, דהרי האדם אינו מדליק את האור בידים, רק דמערכת האלאר"ם מדינש בכניסתו להחדר, והמערכת הנ"ל מדליק את האור, אבל האדם בעצמו אינו עושה שום מעשה הדלקה כלל, וא"כ כיון דאין כאן אלא גרמא בעלמא, וגם הוי דבר שאינו מתכוין (דאינו מכוין כלל בכניסתו לחדר שידלק האור וכמשנ"ת) דק דהוי פסיק רישא דלא ניחא ליה וכנ"ל, וא"כ לפי מה שביארנו דפ"ר דלא ניחא ליה שרי היכא דאינו אלא גרמא בעלמא, דבזה סמכינן על שיטת הערוך, וא"כ ה"נ בני"ד ג"כ שרי מטעם הנ"ל, ודו"ק היטיב.

(ה) אלא דיש לסתור את היתר הנ"ל לפמש"כ בשו"ת אחיעזר בח"ב סי' ס' (וכן משמע גם בחזון איש ב"ק ס' י"ד ס"ק י"ג), דלא מיקרי גרמא אלא היכא שהמלאכה הנעשית בגרמתו אינו נעשה מיד אלא לאחר זמן, וכגון בכיבוי דליקה

הנ"ל שהאש אינו נכבה רק בשמניע להמים משא"כ אם המלאכה נעשית באותו רגע שהאדם גורם שזה יעשה, כגון אם אדם לוחץ על כפתור וזה גורם מיד שיעשה איזה מלאכה, בזה כתב האחיעזר דמיקרי מעשה ממש ולא רק גרמא, כיון דמיד במעשה שלו מתחיל המלאכה, עיי"ש היטב מש"כ בזה, וא"כ ה"נ בנ"ד כיון דברגע שנכנסם להתחדר מיד נדלק האור, אז לרברי האחיעזר אין זה גרמא כלל אלא מעשה ממש, כיון שההבערה נעשה מיד.

(ו) ולכא' ביו"ט יש עוד סניף להקל בזה לפי שיטות הסוברים דלהוליד אש חדש ביו"ט לצורך אוכל נפש אינו אסור אלא מדרבנן (עי' בס' תק"ב בביאור הלכה ר"ה אין מוציאין), א"כ כגוונא שצריך ליכנס לחדר הנ"ל לצורך אוכל נפש, א"כ לכא' אפשר להתיר אפי' לשיטת האחיעזר, דהא ביו"ט לא הוי אלא תרי דרבנן, א' רחוי מלאכה שאינה צריכה לנופה וכמשנ"ת באות א', ב' דכל ההבערה אינו אלא מדרבנן, דהולדת אש ביו"ט לצורך אוכל נפש אינו אסור אלא מדרבנן לשיטת הפוסקים הנ"ל, וא"כ לפמש"כ הרמ"א הנ"ל בס' שט"ז דבתרי דרבנן שרי פ"ר דלא נחא ליה, א"כ הכא נמי שרי מה"ט דהוי תרי דרבנן אפי' בלא החיתור של גרמא. אלא דלכא' יש לשדות גרמא בזה, ד"ל דלא שייך כאן כלל החיתור של אוכל נפש (שעי"ז נאמר דאיסור ההבערה אינו אלא מדרבנן), ד"ל דאוכל נפש לא שרי אלא היכא דנהנה ממלאכה הנעשית, דהיינו שיש לו הנאת אוכל נפש מהמלאכה שעושה, אז נקרא המלאכה מלאכת אוכל נפש, משא"כ כאן ראין לו שום הנאה מהאור הנדלק וכנ"ל, א"כ אין לו הנאת אוכל נפש מההבערה הנעשית, וא"כ י"ל דלא שייך כאן החיתור של מלאכת אוכל נפש, דהרי מעצם המלאכה (דהיינו ההבערה) אינו יוצא לו שום אוכל נפש, דהא אינו נהנה מזה כלל.

(ז) אבל באמת נלענ"ד דשפיר שייך בזה החיתור של אוכל נפש, דהרי ההבערה עצמה אין האדם עושה כלל רק המערכת הנ"ל, אלא ראנו אומרים דכיון שבכניסתו לחדר אז המערכת מדליק מיד את האור, א"כ הוי מעשה כניסתו לחדר כמעשה הבערה של האור, דע"י מעשה הכניסה נגרם מיד ההבערה וכמשנ"ל לשיטת האחיעזר, וא"כ כיון שמלאכת ההבערה הוא במעשה הכניסה, ומעשה הכניסה הוי לצורך אוכל נפש, א"כ הרי הוא נהנה ממלאכת האוכל נפש, דכניסה זו גופא הוי מלאכת ההבערה וכמשנ"ת. כל זה כתבתי לא להלכה ולא למעשה, רק להעיר את המעיין וכמובן מעצמו.

(חידו"ת אלו הם לעילוי נשמת זקני הרבני הנגיד החסיד מו"ה אליהו בן מו"ה משה יעקב שארף ז"ל, שנלב"ע ביום ח' שבט שנת תש"מ, תנצב"ה)

בענין בית דין של שלשה בדיני ממונות

אברהם ארי' וויינשטאם

תלמיד במתיבתא עץ חיים רבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

כתב הטור בחושן משפט סי' ג' וז"ל, אין בית דין בפחות משלשה וכל שלשה נקראים ב"ד ואפי' הדיוטות, וכתב הרמ"ה דוקא דגמירי דינא אע"פ דלא סבירי, ויראה מדבריו דבעי שלשתן דגמירי, אבל א"א הרא"ש ז"ל כתב בנ"י אי אפשר דלית בהו חד דגמיר ששמע או קרא בספרים ויודע סברות בדינין אבל אם לית בהו חד דגמיר פסולים לרינא, עכ"ל. היוצא מדבריו דפליגי הרמ"ה והרא"ש ז"ל בהא דאיתא דג' הדיוטות כשרים, דהרמ"ה ס"ל דצריכינן כל השלשה להיות עכ"פ גמירי, והרא"ש ס"ל דסגי בחד דגמיר, וצריך לרעת באיזה סברא פליגי. והנראה לכאור, בהקדם רברי שער המשפט שם בחו"מ סי' הנ"ל ס"ק ב' וז"ל, ורעת הרמ"ה הובא בטור רבעינן שלשה דגמירי דוקא, ותמיהו על זה כל המחברים דהא בש"ס מבואר להיפך, ראמרינן לרב אחא מדאורייתא חד נמי כשר והא רבעינן תלתא גזירה משום יושבי קרנות, ופריך אטו בתלתא מי לא הוי יושבי קרנות, ומשני אי אפשר דלית בהו חד דגמיר, הרי להדיא רבחד דגמיר סגי, ובלח"מ ובב"ח וט"ז נדחקו על זה. ולי נראה לתרץ ע"פ מ"ש הכנה"ג בס"י ז' ובס"י ל"ו בשם תשובות מוהרש"ך רכי היכי רקי"ל בעדים כשנמצא אחד מהן קרוב או פסול כל העדות בטילה, ה"ה ברע"ה אם נמצא אחד מהן קרוב או פסול נתבטל כל הוועד ע"ש, והחזיקו במעוז סברא זו הרכה מחברים כמ"ש המ"ל פט"ז מהל' עדות. והנה לכאורה יש להקשות לפ"ז, הא רפריך הש"ס אטו בתלתא מי לא היה יושבי קרנות ומשני אי אפשר דלית בהו חד דגמיר, ואכתי קשה כיון רמאן רלא גמיר פסול לרינא ואשירה הוא, א"כ אף ריש ביניהם חד דגמיר מה מהני הא כל הוועד בטל, כמו כנמצא אחד מן העדים קרוב או פסול דכל העדות בטילה, ואף כשאמר אחד מן העדים איני יודע באחד מן החקירות כיון דלא מקבלינן עדות כזה נתבטל כל העדות, כמ"ש התוס' בסנהדרין רף מ"א. וא"כ ה"ה לענין רע"ה, הא דלא גמיר למירן, כיון דפסול לדין ומקרי אשירה, הוא מכבול מותר דהיינו ואין רינא דין. אך נראה רלא קשיא, דהא רמשני אי אפשר דליכא ביניהו חד דגמיר, פ"י בחדושי הר"ן, כלומר אי אפשר שיכניסו את עצמן ברין אי ליכא בהו חד דגמיר ויודע להיכן הדין נוטה, וכן פ"י המוהרי"ט בתשובותיו בחח"מ סי' מ"ו דיראים להכניס ברין רילמא יטעו ויצטרכו לשלם, וא"כ משני הש"ס שפיר, כיון דלא יזרקו לדין אם לא ראיכא בהו חד דגמיר, וגמיר הוא שבקי ברע"ה ויודע סברות בדינים כמ"ש הרא"ש וטור, א"כ פשיטא דהגמיר שבקי ברע"ה לא יצטרף עם מי שאינו גמיר לישב ברין אחד, דהא אף הוא יפסול בצירופו, ומש"ה תקנו חז"ל ג' רע"ה כיון דג' רלא גמירים יהיו יראים

להכניס את עצמן בדרך עד שיחיה מהם חר הנמיר והנמיר לא ישב בדין עם מי שאינו נמיר, א"כ ודאי יהיו כל השלשה נמירי, אבל בתרי חששו חז"ל דתרווייהו לא יהיו נמירי, ולפי זה יפה פסק הרמ"ה דבעינן ג' דנמירי, משום דבין לרבא ובין לרב אחא בעינן ג' דנמירי בכדי שלא יפסול הנמיר בצירוף הדיון דלא נמיר, עכ"ל. והנה מצאנו ברברי השער משפט טעם לשבח בשיטת הרמ"ה, דלחכי בעינן שיחיה כל הנ' נמירי, דאם אחד מהן לא נמיר יפסול כל הב"ר מכח דין הנמצא אחד מהן קרוב או פסול. ומעתה צריך להבין שיטת הרא"ש, ועכצ"ל דהרא"ש ס"ל דבכגון דא ליכא חשש ריבטל כל הב"ר מכח נמצא אחד מהן קרוב או פסול. והנראה בסברת פלוגתתם ז"ל בכמה אופנים.

(א) מצינו איסתפקתא בחי' מהר"ם שיף למס' סנהדרין דף ו' ע"א בשיטת רב אחא דס"ל דמה"ת בחד סג, רי"ל בזה ב' דרכים א' דלגבי ממונ לא צריך שום ב"ר הלכך סגי בחד (וי"ל הסברא כמ"ש הקצוה"ח בס"י ג' סק"ב בא"ר וז"ל, ודאי יחיד יכול לדון מה"ת כל כמה דיורע סברות ברינן, ולא עריך פסק של דיני ממונות מפסקי איסור והיתר אם הוא איש חכם שבקי בדינן, וע"ש מש"כ לענין הוראה). ב' י"ל דבאמת צריכים לב"ר אפי' בדיני ממונות, רק דגלי לן קרא דבממונ חד נמי קרי ב"ר, ע"ש.

והנה באמת נחלקו האחרונים ז"ל בזה להלכה, דבאורים ותומים ס"י ג' ס"ק ב' כתב וז"ל, כאן סתם הש"ע כהרא"ש ורלא כהרמ"ה דאין צריך ג' נמירי רק בחד סגי, ויש לדקדק דבס"י ב"ח סעיף כ"א העתיק דברי תשובת הר"ף דבקבלת עדות צריך ג' מומחים משמע דבחד דנמיר לא סגי, ודוחק לחלק דשם צריכין להיות בקיאים בחקירות ודרישות לעדים ודקרוקי דברי העדים, דאף רבתשובת הר"ף נזכר כן, מ"מ סתימת לשון מחבר שם ל"מ כן, רק צריכים להיות מומחים משמעות בעלי תורה ומדע, ולכן יותר נראה דכל טעמו של מחבר פוסק דלא כרמ"ה הוא משום דס"ל כהרמב"ם דקיי"ל כר"א דר"ת חד נמי כשר וכמש"ל, וא"כ א"צ רק חד דנמיר, דהא דמה דתקנו שלשה הוא משום יושבי קרנות דבשלשה ודאי איכא חד דנמיר וכנהנ"ל, וא"כ בקבלות עדות ודאי ר"ת בעי שלשה דאל"כ הוי עד מפי עד, וכיון דדבר תורה בעי שלשה אף שלשה דנמירי בעינן כדעת הרמ"ה ולכך בקבלת עדות מצריך המחבר שלשה מומחים דהיינו שלשה דנמירי וא"ש, עכ"ל. ובשנ"ת דברי חיים ח"א חו"מ סי' י' חולק על התומים וכתב וז"ל, ואני אומר דאין מאן לימא לן דלר"א בעינן ק"ע בשלשה מה"ת, דילמא כמו רסני בדין דאין ה"ג בקבלת עדות סגי בחדא מה"ת ואי נימא דהוי עד מפי עד קשה הלא שלשה נמי אם מעידים ששמעו מפי עדים הויין עד מפי עד רק היכא דקביעו ומקבלין כתורת ב"ר הויין ב"ר כמ"ש התוס' בבבא בתרא, א"כ בחד נמי י"ל כן אם מקבל כתורת ב"ר סגי, עכ"ל. הרי דהתומים ס"ל כדרך הא' הנ"ל דלר"א דמה"ת סגי בחד אין עליו שם ב"ר, והלכך ס"ל להתומים דלקבלת עדים דלזה ודאי צריך שם ב"ר, דאם לא כן הו"ל עד מפי עד ויורה ר"א דצריך ג', אמנם הרברי חיים ס"ל כדרך ב', דבממונ חד נמי קרי ב"ר, הלכך אפי' לענין קבלת עדות סגי בחד.

ומעתה י"ל דבפלוגתא הנ"ל פליגי הרמ"ה והרא"ש ז"ל, דהרמ"ה ס"ל כסברת הרברי חיים דבריני ממונות יש על חד דסני מה"ת שם ב"ד, הלכך כיון דתקנו חז"ל דצריך ג' משום יושבי קרנות וראי צריכין כל הג' להיות גמירי, האם אפי' אחד מהם לא גמיר יבטלו מכה נמצא אחד מהם קרוב או פסול וכמ"ש השער משפט, משא"כ הרא"ש ס"ל כסברת התומים דהא רמה"ת סני בחד משום דלא צריך שם ב"ד ככלל, הלכך נתי דתקנו חז"ל דצריכין ג' משום יושבי קרנות, אכתי שם ב"ד לא צריכין, וממילא לא שייך לומר נמצא אחד מהם קרוב או פסול שיבטלו, דזה ל"ש אלא באם נצטרפו לשם דבר אחד, אבל בכאן דאין עליהם שם ב"ד ל"ש לומר כן, ודו"ק.

(ב) עוד יש לבאר, בהקדם החי' הרי"ם שכתב לתרץ קושיית שער המשפט על שיטת הרא"ש, למה לא נימא כיון שפסול, פוסל כל הריינים מרין נמצא אחד מהם קרוב או פסול דערותן בשילה, ותידיץ החי' הרי"ם דהריין של מהרש"ח הנ"ל דוקא בפסולי עדות כגון קרוב או פסול וכה"ג, אבל מאן דלא גמיר דהוא מצד עצמו כשר, ולעדות באמת כשר רק דלא יודע, מש"ה פסול בריינים, ובזה לא שנוך נמצא אחד מהם קא"פ כנ"ל עכ"ל. והנראה כבונתו, דרין דנמצא אחד מהם קרוב או פסול עדותן בשילה לא אמרינן אלא בפסול הגוף, אבל כאן דהרין הלא גמיר אין בו פסול הגוף אלא חסרון חיצוני, דהרי מצד עצמו כשר רק חסרון ידיעה יש בו, בכה"ג לא אמרינן דמבטל כל העדות.

ויש לדמות זה להא דכתבו התוס' במס' ב"ב דף מ"ג. דאיתא שם בגמרא, בני עיר שנגנב מהם ספר תורה שלהן אין דנין בדיני אותה העיר ואין מביאין דאיה מאנשי אותה העיר, ומפרש' שם הרשב"ם דאיה פ' ערים שראוהו שגנבו או שמעידין שזהו ס"ת של אותה העיר רכולן שותפין ונוגעין בעדותן, ועל זה מקשה הנמרא, ואם איתא ליסלקו כי תדי מינייהו ולדינו, וכתבו שם התוס' ז"ל, וא"ת והא בעינן תחלתו וסופו בכשרות והא הוי תחילה בפסול והוי כמו קרוב ונתרחק, ואור"י דלא שייך תחילתו בפסול הכא כיון שאין פסולות הגוף אלא בממנו, וכתב שם השיטה מקובצת בשם הראב"ד כיון דפסול נוגע הוא משום חשש משקר, לא אמרינן בזה תחילתו בפסול דלאחר שנסתלקו מנגיעתו שוב אין חשור לשקר. הרי דחידושן התוס' דבנוגע לא אמרינן שיפסול מכה תחילתו בפסולות, נכראסברה לן השט"ם דכיון דאין נוגע פסול אלא משום חשש משקר, כלל שאינו פסול בעצם בפסול הגוף, רק חסרון חיצוני יש בו דלמא משקר, כמו דס"ל לבעל עיר שושן הפסול נוגע הוא משום דאדם קרוב אצל עצמו (הובא בסמ"ע ובש"ך סי' ל"ז סק"א ע"ש), אין עליו שם פסול שיפסול מכה תחילתו בפסולות, שהרי בעצם אפי' כתחלתו לא הוי פסול רק שהב"ד אין מניחין לו להעיד מחשש שישקר, ובאמת בס' קובץ שעורים שם כתב, ונראה דה"ה לענין רין דנמצא אחד מהם קרוב או פסול עדותן בשילה, נמי לא אמרינן בנוגע, וזהו כסברת החי' הרי"ם לגבי דיינים, דכל פסול שאינו פסול הגוף לא אמרינן שפוסל כל הכת.

ובאמת מצינו פלוגתא בין הראשונים בסברה זו, באופן שאחד מן העדים אמר איני יודע על אחד מן החקירות, דהרין הוא בדיני נפשות דפסול, אם פוסל כל

הכת מכח דין נמצא אחר מהם קרוב או פסול, דהתוס' בסנהדרין דף מ"א ע"ב ר"ה כמאן, כתבו דשייך בו דין נמצא וכו', אבל מהרמב"ם ז"ל בהל' עדות פ"ב ה"ג נראה רל"א בזה דין נמצא. וכיארזו האחרונים דסברת פלונתתם הוא בזה, דהרי טעם דנפסל העד שאומר איני יודע הוא משום דהוי עדות שאי אתה יכול להזימם כמבואר בגמ' סנהדרין דף הנ"ל ועשאו"ל לא הוי פסול הגוף, והתוס' ס"ל דגם בזה אמרינן דעדותן בטילה, אבל הרמב"ם ס"ל דכיון דלא הוי פסול הגוף ל"א דעדותן בטילה. ומעתה ז"ל דבזה פליגי הרמ"ה והרא"ש, דהרמ"ה ז"ל ס"ל כהתוס' דסנהדרין דאפי' בפסול שאינו פסול הגוף כל עדותן בטילה, וה"ה הכא אם אחר מן הריינים לא גמיר שוב פוסל כל הב"ר, משא"כ הרא"ש ס"ל כהרמב"ם דבכה"ג כיון דלא הוי פסול הגוף אינו פוסל כל הב"ר, וכרברי החי' הרי"ם.

ודרך אגב יש להעיר בסתירת דברי התוס' דבמס' סנהדרין ס"ל דאיני יודע פוסל כל הכת אע"פ שאינו פסול הגוף, ובמס' ב"ב משמע רס"ל דבפסול שאינו פסול הגוף אין עליו שם פסול. ונ"ל לתרץ דז"ל לחלק, דבשלמא בב"ב דמיירי בתלתו בפסלות שפיר ז"ל כיון דאינו פסול הגוף לא מקרי פסול, משא"כ בסנהדרין דמיירי לענין נמצא אחר מהם קא"פ רילפינן עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה מהקישא דקרא דכתוב על פי שנים או שלשה עדים, דרשינן במס' מכות דכמו באם נפסל אחד מן השנים פסול כל העדות, כמו כן נמי בטילה אף בשלשה אם אחד מן העדות פסול, ע"ש דף ה' ע"ב. וממילא בנידון דער שאינו פסול בגוף נמי איכא היקשא דכמו אחד מן השנים בטל אפילו רק בפסלות מצד אחר מ"מ בטל דהרי לא נשאר אלא עד אחד, כמו כן שוב מקשינן אף בשלשה (ורלא כמו שהשווה אותם הקובץ שיעורים במס' ב"ב, ודו"ק).

ג) ועוד ז"ל דרך ג' בפלוגתא, דהנה לכאורה מצינו קושיא זו בקצות החושן סי' ל"ו סק"ז וז"ל, ועיין משנה למלך פט"ז מחלכות עדות שכתב בשם מוהרש"ח דבדיינים נמי אם נמצא אחד מהם קא"פ אפי' הוה חמשה נמי הדין בטל וכ"כ בכנה"ג ע"ש, ולענ"ד נראה דלא אמרינן הכי גבי דיינים ודאי' מרפ"ק דסנהדרין ושם אמרינן דבר תורה בחד סגי ומ"מ בשלשה משום יושבי קרנות אטו בתלתא מי לא הוי יושבי קרנות ומשני בתלתא אי אפשר חד דגמיר, ואי נמא בדיינים נמי נמצא אחד מהם קא"פ כל הדין בטל א"כ מאי מהני דאית בהו חד דגמיר, נהי דחד דגמיר סגי אבל כיון שעתה נצטרף עם הפסולים דהא כל מי שאינו לא גמיר ולא סביר אין דינו דין כלל בין טעה ובין לא טעה ואשירה הוא דמיקרי, אלא מוכרח דגבי דיינים לא אמרינן נמצא א' מהם קא"פ דנתבטלו הדיינים הכשרים, עכת"ד. נראה דזהו סברת המחלוקת, דהרמ"ה ס"ל כהמשנה למלך, והרא"ש ז"ל ס"ל כהקצות החושן, ודו"ק.

עולת שבת בשבתו

בשלח

בילקוט פ' בשלח, שמעון עוזא אשר של מצרים, כלום טבעו בני מבניך וכו'. ומקשין העולם כאן קושיא חזקה, הלא כתיב רובר שקרים לא יכון נגד עיני, והאיך אמר המלאך שקר לפני הקב"ה אשר יודע כל תעלומות לב, הלא באמת טבעו את בני ישראל ביאור כפשטי דקרא כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו. וי"ל הביאור ע"ד ראיתא בילקוט בשלח שכל הבנים שזרק פרעה ליאור בא מלאך והצילן ע"ש. ועל פי הדברים האלה צדקו טענת המלאך, דקשה הוי ל' לומר כלום זרקו בני מבניך או כלום השליכו בני מבניך פלשון הפסוק כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו, אלא הן הן הדברים, טבעו דייקא, כי הן אמת שזרקו ליאור, אבל לא טבעו, דהא בא מלאך והצילם.

(הגאון מוה"ר יוסף רדשן מפוזנא בעל יסוד יוסף זצ"ל¹)

יתרו

כי יהי' להם דבר בא אלי ושפטני בין איש ובין דעהו והודעתני את חוקי האלקים ואת תורותיו. י"ל עפ"י מה שאמרו, אין הדיין מחויב לומר לבעל דין מאיזה טעם רנו, אך עכ"פ מירות חסידות לדבר על לב בעלי דינים ולומר להם מאיזה טעם [פסק] כן, למען לא יתדעם עליו, ועי' של"ה פ' משפטים שפ"י עפ"י זה הגמ' האי מאן דאזל מבי דינא ליזמר וליזל, היינו הדיין יעשה כן, לדבר על לבו, עד כי יזמר ויזיל ע"ש. וא"כ אפשר זה הי' מה שאמר משה, הם באים אלי, ואנכי מודיע להם טעמי הדברים, על כן יאריך הזמן, וק"ל.

(הגאון מוה"ר אברהם שיקטין אבר"ק ברעסלא זצ"ל²)

משפטים

ומדאה כבוד ד' כאש אוכלת בראש ההר לעיני בני ישראל. י"ל בזה עפי"ד כ"ק אא"ז הגה"ק מצאנו זי"ע בספה"ק דברי חיים (פ' נח) על המדרש, אומרים מקצת שבחו וכולו שלא בפניו. וכתב שם הכוונה, כי בעת שהקב"ה מנהיג את העולם כולו בחסדו בהתגלות, אז אומרים רק מקצת שבחו, שאז אינו ניכר רק מדת חסדו הגדול, אבל שלא בפניו, היינו אם גם בהסתדר פנים ח"ו, מ"מ ירו ית"ש נשוי' עלינו, אז אומרים כולו שבחו, כי בעת ההוא מרגישים ביותר גבורותיו ונפלאותיו וחסדיו המרובים אשר אין לשער, וכאז"ל (יומא ס"ט ע"ב) דהן הן נוראותיו של הקב"ה שאומה אחת יכולה להתקיים בין שבעים אומות, עברה"ק.

(1) הועתק מכתי"ק.

(2) הועתק מכתי"ק המונח ברשות הרב המפורסם וכו' מוה"ר רפאל יצחק רייכמאן שליט"א ראש ישיבת מאה שערים בירושלים עיה"ק. ישא ברכה מאת ד'.

העולה מרבדיו הק', רבימי החורבן והגלות וזמן הסתרת פנים ניכר ביותר חסרי השי"ת והשגחתו על עמו ישראל, וזהו שבחו של הקב"ה. וזשה"כ, ומראה כבוד ד', פי' אימתי נראה וניכר כבודו ושבחו ית"ש, כאש אוכלת בראש ההר, בעת אשר הבית המקדש העומדת בראש ההר הבית שרופה באש, ונתקיים בעזה"ר הפסוק הר ציון ששמים שועלים הלכו בו, אשר זהו הסתר פנים באופן מבהיל מאוד, ועכ"ז יש קיום לשה אחת בין שבעים זאבים, בזה ניכר ביותר מראה כבוד ד' לעיני בני ישראל.

(כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א)

תרומה

וחברת את חמש היריעות לבד ואת שש היריעות לבד. לדעתי הי' עשתי עשרה יריעות נגד י"א שבטים שחטאו בעגל, והי' כפרה על העגל (עיין בעל המורים בפ' המסורה באור"ך), ושבט לוי לא חטאו בעגל, לא היו צריכים לכפרה. והי' חמש יריעות נגד ד' בני השפחות, ויוסף שהי' נער את בני בלהה ואת בני זלפה, וששה יריעות נגד בני אמהות לבד, והענין פלא.

(הגאון מוה"ר שמואל שמעלקא טויבש אבר"ק יאם זצ"ל³)

3) הועתק מכת"ק המונח בעזבון המנוח הרב הגאון מוה"ר יואל אשכנזי אבר"ק יאם ז"ל. — תנצב"ה.

יום תנחומין

משתתפים אנו בצערו של ידידנו

הנה"ח מו"ה ישכר דוב בערל פירסט נ"י מטאראנאטא

בהלקח מאתו אביו ז"ל

המקום ינחם אותו בתוך שאר אבלי ציון וירושלים, אמן.

המערכת

דקדוקי סופרים*

בש"ע או"ח סי' קל"ד סעיף א': נוהגין להרבות בתחנונים בשני וחמישי, ואומרים והוא רחום, ואומרים אותו בקול רם. — הנה המעיין בלשון הש"ע כמו שנדפס לפנינו, ידמה כי לשון המחבר מנומנם, שחיסר תיבת „ואומרים“ קודם תיבות „והוא רחום“, והרמ"א הוצרך להוסיף תיבת זו. אמנם בדפוס ראשון של הש"ע עם הגהות הרמ"א נדפס כזה: (הנה, ונוהגין להרבות בתחנונים בשני וחמישי). והוא רחום ואומרים אותו בקול רם.

בהגהות הב"ח במס' ברכות (דף כ"ב ע"א) על התוס' ד"ה אלא, כ' וז"ל: עיין בספר נחלת צבי סי' ו' ס"ה תמצא ביאור לדברים אלו, עכ"ל. — הנה בודאי כוונתו לשלחן ערוך עם פי' עשרת צבי ונחלת צבי, מהג"ר צבי ב"ר יוסף כ"ץ, (קראקא, ת"ו, ונתחדש אורו בני"י תשמ"ב), אך במקום שצ"י אין זכר מזה, ובטח טעות סופר הוא, וצ"ל סימן ס"ה, עיי"ש באריכות. אך צ"ע כי הס' נדפס בשנת ת"ו, כשש שנים אחר פטירת הב"ח, זאת ועוד, כי המחבר הי' תלמידו של הב"ח כמבואר בהקדמה (בסוף עמוד א'), ומביאו כמעט בכל דף בברכת המתים, וכל ספרו מיוסד ע"ז לתרץ כל דברי הב"ח והב"ח כמבואר בהקדמה הנ"ל, ואיך יציין הב"ח לעיין בספר שנכתב לאחר פטירתו, (ובפרט שבאותו דיבור עצמו צ"י לפסקו של הב"ח). ומה נראה ברור שכרוב עתים וימים נתוסף בש"ס של הב"ח הגהות ע"י אחרים, וכשבאו להדפיס הגהותיו בפעם הראשונה בשנת תקפ"ד (כמאתיים שנה אחר פטירתו), לא ידעו להבחין בין כתב ידו לכתב הבאים אחריו. — וכן מוכח בעוד הרבה מקומות (ולדוגמא, בסוטה דף כ' ע"א בהגהות הב"ח אות ג' ד' העתיק מהגהות מהרש"ל כלשונו, ומסתבר שזה לא יצא מתחת ידו של הב"ח, להעתיק לשון המהרש"ל, ולא נמצא כן בשום מקום בהגהותיו), ומכאן אתה למד, שצריכים להתייחס בזהירות להגהותיו.

בש"ת בית אפרים חאו"ח סי' ט"ז נדפס תשובת הג"ר ישעי' ברלין וצ"ל וכתב שם בסופו וז"ל: ובסיומא רמכתבו, מה שהערה בשאלות כמשפטים בס' כ"ט, לא אכחד ולא אחל למען כבודו להודיע אליו מה שכתבתי במה דורש שקראתיו בשם חלק שני בזה"ל וכו' עכ"ל. וכן באמצע התשו' הנ"ל בר"ה האמנם כתב „וכבר כתובה אתי במה דורש אשר תקנתי“. — הנה הגאון ר'

(*) ר' הערות הללו נמסרו לנו מאת ירדנו האברך החשוב היקר והנעלה בנש"ק מו"ה יונתן בנימין כ"ץ נ"י בשם אביו הרב הגאון מוה"ר אהרן ארי"י כ"ץ ז"ל רב רק' בית אהרן בפלעטבוש. ישא' ברכה מאת ר'.

ישעי' ברלין חיבר ביאור על השאלות בשם שאילת שלום (ריהרנפורט תקמ"ו), והחלק שני שנזכר כאן, נדפס לאחרונה מכת"י, בסוף השאלות ע"פ שאילת שלום והעמק שאלה להנצי"ב, אך לא ידעו שהמחבר כבר קבע לו שם, וכמו שנזכר כאן, והנה כפי העולה מכאן שם הספר הוא במה דורש או מה דורש, וא"כ קשה להבין כוונתו במה שכתב, "מה שכתבת במה דורש שקראתיו בשם חלק שני", אם קראו מה דורש, למה קראו חלק שני וגם עצם השם הזה אין לו שום ביאור, ובלתי ספק דבכת"י ה' כתוב במהדור"ש, שהוא ר"ת במהדורא שניה, והמדפיס לא ידע ובנה במה דורש.

בשונ"ת תשב"ץ ח"א סי' קע"ז בסופו, תובא מסורה, דיש ששה פסוקים שיש בכל אחד מהם ה' תיבות זו אחר זו, וכל אחת משתי אותיות, והפסוק הראשון הוא: את שם את חם את. — הנה אין פסוק כזה בתורה, וצ"ל: נח את שם את חם (בראשית ה', פסוק ל"ב).

תעודות ופמיכות

קכג.

בעה"ת.

משכיל לדוד ה"נ תלמידי הבח' המופ' חו"ש כ' דוד בר אבהן ה"ה הרב המופלג מו"ה יואב נ"י דיין מצויין דק"ק וועסברין יע"א אשר למד אצלנו בישיבתינו זה שנה, שקד על דלתי בית מדרשינו לשאוב מים חיים מבאר חפרוה שרים שרי התורה, והלך כמה פרסאות לאורה אורה זו תורה תורת ד' מגמתו חפצו ותשוקתו ויראתו סמכתו, למד שיעורא דיומא ויומים, תוכו רצון אהבה ויראת שמים, טובים מן האחר השנים, לבו פתוח לרוחה להבין דברי חכמים וחירותם, דברי חכמים כדרבונות וכמסמרות נשועים כלבבו, ואם כה יתמיד ויוסיף אומץ יגדיל ויעשה פרי תנובה ויעלה מעלה כמקל שקד על תלמי שדה התורה והיראה וכבוד חכמים ינחיל, ולולי נגר התקנה ה' ראוי לקראוי בשם החבר, וכל אשר לדברינו שומע, יזכה לראות ביאת המושיע.

כ"ד המדבר לכבוד התורה ולומרי', פה נ"ש יום א' פ' כי תבוא שנתקצ"ט לפ"ק.

הק' נחום טריביטש ח"פ ק"ק נ"ש והמדינה יע"א¹

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ט' עמוד י"א. — תעודה זו והבא אחריו הניעו אלינו מאת ידידנו הרבני הנגיד הנכבד מו"ה אלעזר זאב וידאוויץ נ"י ממאנסי. ישא ברכה מאת ר'.

קבר.

ב"ה.

נוצר תאנה יאכל פרי' פרי קודש הלולים לה'

הבחור המפואר והמושלם ואשר ידיו רב לו במושכלות כמר דוד כהרב הישיש והמפואר מו"ה יואב נ"י מילדי העברים אשר בעיר המהוללה וועספרין, מידי היותו עמנו פה יותר משנתים ימים, דרש דרש יום יום אחרי דבר ה' זו הלכה ברורה, הטה שכמו לסכול עול תורה וחפץ ה' הצליח בירו כי האירו עיניו בלמדו אצלי סוגיות רבות מהש"ס, ובמסכת שבועות שבעה נפשו צחצחות אסף שבעתים בחפניו מור לבונה ובשמים ראש לאמיתתה של תורה, ואני אהבת האמת אהבתי, וגם עתה בזכרי אותו יפתחו חדרי לבבי ורוחי הומה לברכו באמת למען פרוח יפרח כשושן בגן חמד, ויהיו נא שורתיים הללו לעדה, כי בוחר בטוב הוא, וע"כ רצתה נפשי לעמרו טוב משמן הטוב, הוא הבחור המפואר ומאד יקר החבר רבי דוד כהרב המפואר חנ"ל, ומה' אקוה כי עלה יעלה במעלות הסולם ויראת ה' תנחנו מעלה מעלה ועמו אכבד.

א"ר השרוי בצער וע"כ קנצי למילין, ט"ו [=טעמעשוואר] י"ג תשרי תרי"א לפ"ק.

הצעיר צבי הירש אפפענהיימער²

(2) נולד בשנת תקנ"ג לפ"ק לאביו הגאון מוה"ר דוד אופנהיים אב"ד טעמעשוואר וצ"ל. בשנת תקפ"א לפ"ק נבחר למלאות מקום אביו כאב"ד טעמעשוואר. נרפס ממנו ספר עיני הרעת. נפטר ביום ט' לחודש סיון שנת תרי"ט לפ"ק.

ט"ז טעם הסוג היא העור הלוואה וואס
יקר החבר רבי דוד גרין היבאר ה"ל
וה' אהב מ' מה ומה גמאלה הסולס וירא
ה' ותחין גמאלה ומה ומה אב"ד, ומה
השלו גמאלה חב' תל"ל אש"ל אש"ל ומה
תמא אש"ל.
השלו גמאלה חב' תל"ל אש"ל אש"ל ומה
תמא אש"ל.

מכתבים אל המערכת

בס"ר.

כבוד עורכי מערכת „כרם שלמה“ הע"י.

לומה פה העתק ממכתבי להרה"ג המפואר וכו' מוה"ר יעקב חיים סופר שליט"א בנוגע למה שכתב בכרם שלמה קונטרס קל"ב עמוד מ', שמחלה את פני המעיינים בכרם שלמה שיאירו עיניו ויחזירו לו אבירתו, באיזה ספר כתובה הסגולה דקריאת שמע מסלקת הכעס.

מכתבו הנדפס ב„כרם שלמה“ האירה נגד פני, ונענית לבקשת מני"ר לחפש חיפוש מחיפוש אחר אבירתו, ואי לאו דללאי לי לא הוי מצינא האי מרנניא טיבא, מענין לענין באותו ענין, ובפרט לפי הנחת הבן חכם ישמח חאב, רכוונת התרגום וינתן לפרשת ציצית. — אעתיק בזה לשון קרשו של גדול אדונינו זצח"ס סופר בדרשותיו לו' אדר (עמוד קל"א:), כתיב בהפסטר זכור כי שמואל כרת כנף מעיל אשר לשאול ודמו לו כי מי שיכירית כנף מעילו הוא ימלוך תחתיו, והיינו דור המלך ע"ה שכתב אח"כ כנף מעילו, והענין בזה כי לכעס יש סגולה לאחוז בכנף בגדו, כי כנ"ף גימטריא ק"ן כמו כע"ס, והנה עתה-הי' שאול עניו ביותר וברא את העם, ע"כ כרת לו שמואל את הכנף, לומר למה לך, כיון שאתה אינך כועס כלל, אמנם עתיד להתהפך ולהיות כועס כ"כ מבלי להתרצות כלל עד שכתב לו דוד כנף מעילו לומר הלא אינו מועיל לך כלום שהרי כעסך אתה דודפני, עכ"ל. — ויעוין עוד בשער היחודים תיקון לכעס, אמרו בק"ש שצריך לשים ד' ציצית נגד החזה וכו' ולכן בעוד הציצית שם בחזה יכולין למתק הכעס כמנין הכנף, עיי"ש. (וממשמעות לשונו משמע דמיירי בשעת ק"ש, דאז הציצית נגד החזה כמבואר בס' כ"ד סעיף ב'), וכן מובא בשם השלה"ק, וע"ע בהתחלת הספר ליקוטי צבי „תפלה אחר לבישת הציצית“, בהיות כי כבר נתבאר לעיל שיש זמן ועת רצון להתפלל על הצלה מקנאה ושנאת חנם ומכעס בעת לבישת הציצית, ע"כ רשמתי בכאן הפסוקים המסוגלים לומר אותם דרך תפלה אחר לבישת הציצית, עכ"ל.

ואולי ניתן רשות לעיין, מה יעשו נשים, וגם מה יעשו אנשים בלילה כשהם מלוכשים בכסות יום לשיטת הראשונים רפטור. — וברוך דמו על הנ"ל, רגזו ואל תחטאו, הא כיצד, על משכבכם, זהו קריאת שמע.

ביקרא דאורייתא,

הק' יודא ליכטער

ממנהלי הישיבה דשיכון סקווירא יע"א

בס"ר, אור ליום ה' ב' שבט „כרם חסירותא“ לפ"ק פה מאנסי נ"י.

כבוד העורכים החשובים של הקובץ „כרם שלמה הנכבדה שליט"א.

אחרי דרך מבוא השלום. אבוא בזה להעיר במה שראיתי בכר"ש קונטרס קל"א ברמור זכרון לראשונים הערות שונות מהגאון מוה"ר צבי הירש מאגליר אבד"ק סאנגרהוז זצ"ל. — הנה בלמרי מסכת סוכה, הוקשה לי בגמ' ריש פרק לולב וערבה (דף מ"ב ע"ב) אמר רבה גזירה שמא ימלנו בירו וילך אצל בקי ללמוד ויעבירונו ד' אמות ברה"ר, והיינו טעמא רשופר והיינו טעמא דמגילה. ולכא' הא ניחא בשופר ומגילה חיישינן שמא ילך אצל בקי ללמוד, אך בלולב הלא מיירי בשבת חוה"מ (ולא ביו"ט ראשון) כדמובח בגמ' רמקשינן אי הכי יום ראשון נמי, הרי דעך השתא איירי משבת חוה"מ, [וברי"ף מתחיל, ושאר כל הימים שש אמאי], וא"כ הרי כבר קיים מצות לולב

ביום ראשון, וא"כ על מה ילך אצל בקי ללמוד. ושאלתי קושיא זו לכמה תלמידי חכמים פה מאנסי, וכולם פה אחד ענו ואמרו, שבפשטות אפשר לומר דמיירי מאחר שלא הי' לו הר' מינים ביום הראשון עד שבת חוה"מ, ואז חיישינן שמא ילך אצל בקי ללמוד. [וגם מצינו בגמ' לקמן דף מ"ז ע"א דרב הונא בר חיזנא וכל גדולי הדור איקלעו בסוכה בשמיני ספק שביעי וכו', ופירש"י למרתי מרבתי שהן באו מן האפר שבהמותיהן רועות שם ולא ישבו בסוכה כל ימי החג, וא"כ ג"כ יכול להיות שאחר לא יהיו לו ר' מינים עד אמצע החג].

ועתה ראיתי בהערות מהנאון הנ"ל בעמוד כ"ט שכתב וז"ל, קשיא לי לפי דברי הר"ן בסוכה וכן הוא ברש"י והרע"ב, דפלוגא חששו חז"ל שילך אצל בקי ללמוד הברכות או הנענועין ויעביר ר' אמות ברשות הרבים, א"כ למה זה לא חששו כן במצות בערב תאכלו מצות, בשחל בשבת, שילך אצל בקי ללמוד הברכות, ומצתו בידו וכו', ואין לומר דרוקא במצוה המתחלת בבוקר אור יש לחוש, כי אז יתחיל סדרות וילך, אבל במצוה המתחלת בערב ילך מערב יו"ט אצל בקי, זה ליתא, רא"כ איך חששו במקרא מגילה, הלא מצוה מתחלת בלילה, ואע"ג רגם ביום חייב לשנותה ולקרית, זה אינו, רכיון שכבר למד הוא בלילה, בין לילה ליום לא אבר זכרו, אלא ע"כ חששו שבלילה ילך אצל בקי, א"כ הכי נמי במצוה, עכ"ל הנצרך לעניינו. ויש להקשות, רילמא באמת כמו שניסה לתרץ רבך במצוה המתחלת ביום חששו ולא במצוה המתחלת בלילה כי אז ילך מעיו"ט, ואי קשיא מגילה, י"ל בראמת חששו במגילה רק איום, שמא לא יהי' לאחר מגילה או יהי' אנוס בדרך בלילה עד שיאיר היום, ואז ילך אצל בקי ללמוד, ומשום לא פלוג כבר גזרו על קריאת המגילה גם בלילה.

החזותם בברכת יגדיל תורה ויאדיר,

אהרן יעקב ישראל ישרון כהנא

מאנסי, ניו יארק

כס"ד.

כבוד מערכת כרם שלמה הע"י.

בגליון חורש ניסן משנת תש"ן לפ"ק בעמוד מ"ו תמה השואל על ספר שושנים לדור בפרק ב' דמגילה ועל ספר מעשי למלך בפ"א מהל' בית הבחירה הי"ב, שהקשו על הש"ס מגילה כ' ע"ב וברכות ב' ע"ב, רקאמר שם מאי ואומר וכו' ואינהו דמקדמי ומחשכי וכו' יעו"ש. והקשו, האיד ס"ד לומר כן והלא אין בונין בית המקדש בלילה וכו' יעו"ש ברבריהם. ותמה השואל, הלא הפסוק רוחי' לנו הלילה משמר וגו' דמייתי הש"ס שם, לא נאמר אצל בנין ביהמ"ק רק בבנין החומה, ומהיכי תיתי ראסור לבנות החומה בלילה, עכתו"ק.

הנה בוראי לא נעלם זאת מהני דרופתקי רכולא אורייתא אשר כל רז לא אנס להו, אלא ריעו"ש ששושנים לדור רכל פלפולו שם קאי על רבר הספר בית דור המובא שם, והנה בספר בית דור שם קאי על מתני' דפ"ב דמגילה משנה ר' על דברי הרע"ב שכתב דמשעלה עמוד השחר אקרי יום רכתיב בספר עזרא ואנחנו עושים במלאכה מעלות השחר ועד צאת הכוכבים, וכתב בתרי' והי' לנו הלילה משמר והיום מלאכה, עכ"ד הרע"ב, וכתב על זה הבית דור, דהיום למלאכה משום רבנין ביהמ"ק אינו אלא ביום כדנפקא לן במס' שבועות מרכתיב וביום הקים וכו' יעו"ש. מבואר להדיא רעת הבית דור רלכך באמת הי' היום רוקא למלאכה, משום ראינן בנין ביהמ"ק רק ביום, ועל זה שפיר הקשה שושנים לדור קושיא עצומה כבדול, רא"כ מאי קאמר הש"ס רילמא אינהו מקדמי וכו', הא אין בנין ביהמ"ק בלילה. (ויעו"ש מה שכתב לתרץ, ויש לפלפל הרבה בתירוצו ואכמ"ל בזה).

ועל דרך זה מבוארים גם דברי המעשי למלך, דיעו"ש שמביא בראש דבריו את דברי הכסף משנה בפ"א מהל' בהב"ח הי"ב, על מש"כ הרמב"ם שם דאין בונין את המקדש בלילה שנאמר וביום הקים את המשכן וכו' ועוסקין בבנין מעלות השחר עד צאת הכוכבים כו', וציין על זה הכ"מ, הכי כתיב בעזרא כו'. הנה מבואר להדיא דרעת מרן בעל כ"מ דקרא דעזרא הוא מדין אין בנין ביהמ"ק בלילה, ועל זה הקשה המעשי למלך קושיא העצומה הנ"ל.

והנה הא דהביא הכ"מ המקור לדברי הרמב"ם מקרא דעזרא, נראה ברור דהוא משום דלשון הרמב"ם הוא, ועוסקין בבנין מעה"ש עד צאתה"כ, וזהו ממשקל הפסוק ואנחנו עושים במלאכה וגו' מעה"ש עד צאת הכוכבים. ובספר הגהות מהרש"ם על הש"ס בריש מס' ברכות הביא שנשאל לפמ"ש כ"הכ"מ דהתם עסקו בבנין ביהמ"ק ואין בונין בלילה, א"כ האידן אפשר לומר רמחשכי, ותירץ דבלילה עסקו בצרכי בנין ולא בבנין עצמו, ושוב כתב רכוונת הכ"מ דכמו שעסקו התם בבנין חומות העיר מעה"ש ועד צה"כ, הכי נמי בבנין ביהמ"ק יש לעשות כן, עכ"ר המהרש"ם. הרי מבואר להדיא, דמתחלה הבין מדין הכ"מ רכוונתו באמת לומר דהפסוק רוחי וגו' קאי גם על בנין ביהמ"ק ולא רק בבנין החומה, ולכן הקשה הקושיא הנ"ל, ועל זה תירץ ב' תירוצים, א' דבלילה עסקו רק בצרכי בנין, והב' רכוונת הכ"מ על חומות העיר, ורק כמו דבחומות לא עסקו בלילה כמו כן בבנין ביהמ"ק כו'. ולכאורה התירוצין הראשון צ"ע מציג, דא"כ אין לנו מקור לאיסור בנין ביהמ"ק בלילה, דהרי לפי המסקנא באמת לא עבדו בלילה רק ביום, ולמה באמת לא עבדו, הא שאר צרכי הבנין מותר בלילה ג"כ, וע"כ מאיזה סיבה אחרת לא עבדו בלילה רק ביום, א"כ שוב אין לנו מקור משם, וצ"ע, וגם תירוצו השני צ"ע בדברי הכ"מ.

ובאמת אבוהון רכולהו הם דברי התוס' במס' ב"מ דף פ"ג ע"ב ד"ה פועל, שכתבו בזה"ל, ואע"ג דבעזרא כתיב גבי בנין ביהמ"ק שהיו עושין מעלות השחר, התם משום כבוד ביהמ"ק הוה מקדמי שפי כו' יעו"ש. הנה מבואר מדבריהם להדיא, דקרא דעזרא קאי על בנין ביהמ"ק. ובספר קרית מלך על הרמב"ם שם בהל' בית הבחירה ציין על דברי התוס', וכתב שרבריהם צ"ע, דהרי קרא בבנין חומה מידי ולא בביהמ"ק, וכתב שכמדומה לו שכבר הקשו זה, עכ"ד. ועי' בחי' הגרי"פ על ספר המצות לרס"ג עשה י"ג, מה שהאריך טובא בזה. ולא באתי בכ"ז אלא להציל הני אריותא בעל שושנים לדוד ובעל מעשי למלך, שלא יהא נראין דבריהם ח"ו כשגגה, והי' זה שכרי.

כ"ד הק' יעקב קויפמאן

ברוקלין, ניו יארק

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם מאיר לענפקי נ"י מלונדון להולדת הבן
 להאברך היקר ר' אהרן יונה היילפרין נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' אהרן חייביגער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר בנש"ק ר' אהרן הלברשטאם נ"י מלונדון להולדת הבן
 להאברך היקר ר' אלי קנאל נ"י להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה אשר ישעי' שארף נ"י להולדת הנכד
 להאברך היקר ר' דוד לינדנער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר בנש"ק ר' יהושע העשיל הלברשטאם נ"י מלונדון להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה יוחנן קינרייך נ"י מבני ברק להולדת הנכד
 להאברך היקר ר' יחזקאל משה ריינהאלד נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' ישעי' אלעזר וואלקאוויטש נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' ישראל העניג נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' ישראל יעקב הכהן קאהן נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' משה יוסף קורץ נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' נחום ישראל העפסלער נ"י מטאראנטא להולדת הבן
 להאברך היקר ר' צבי הלוי בלומענבערג נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' צבי אליעזר מינצער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' צבי אלימלך פרענקל נ"י ממאנסי להולדת הבן
 להאברך היקר ר' צבי דוד שמעון קרויט נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שמעון ליכט נ"י להולדת הבן
 יזכו לגדלם לתורה לחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר בנש"ק ר' ארי' ליבוש הלברשטאם נ"י להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה יהושע העשיל העללער נ"י מבני ברק להולדת הנכדה
 להאברך היקר ר' יעקב יוסף בראנדסדארפער נ"י מאנטווערפן להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יעקב משה ווימער נ"י מטאראנטא להולדת הבת
 להאברך היקר ר' ישעי' דוד עקשטיין נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' ישראל שלמה בלומענפעלד נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' משה פערלמוטער נ"י מבני ברק להולדת הבת

להאברך היקר ר' שלמה קורץ נ"י מקרית באבוב להולדת הבת
להאברך היקר ר' שמעון צבי אייזענבערג נ"י מלונדון להולדת הבת
יוכו לגדלן לבע"ת לחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אכ"ר.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם עבקר שכתי לעזער נ"י מאנטווערפן ולחותנו הנה"ח
מו"ה שלמה רייכמאן נ"י לאירוס' בתו-נכדתו תחי'

להנה"ח מו"ה בן ציון ישראל לעווענברויך נ"י לאירוס' בנו הב' החתן הנעלה
כמר יצחק צבי נ"י תלמיד ישיבתנו

להרב ברוך חנה גרינפעלד נ"י משגיח בכולל זכרון חיים רבאבוב לאירוס' בתו
תחי'

להנה"ח מו"ה חיים דוב הכהן בארנפריינד נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה דוד הכהן
נ"י לאירוס' בתו-נכדתו תחי'

להנה"ח מו"ה חיים שמואל ציונער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה יעקב נ"י לאירוס'
בנו-נכדו הב' החתן הנעלה כמר שלמה יהודה ארי' ליב נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה חיים אל' בערגשטיין נ"י לאירוס' בתו תחי'

להנה"ח מו"ה חנוך הענוך שמחה גאלדפינגער נ"י מלונדון לאירוס' בתו תחי'

להנה"ח מו"ה יוסף חיים מאיר בראננער נ"י לאירוס' בנו הב' החתן הנעלה כמר
אברהם ירמ' נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה משה יצחק יהודה ברינגער נ"י מלונדון לאירוס' בתו תחי'

להרב מו"ה עזרי' זושא פאללמאן שליט"א מנהל רוחני דמתיבתא עץ חיים
רבאבוב לאירוס' בנו הב' החתן הנעלה כמר בן ציון נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה פנחס באקאן נ"י לאירוס' נכדתו תחי'

להנה"ח מו"ה צבי אייזיק הלוי מאסבערג נ"י לאירוס' בנו הב' החתן הנעלה כמר
יעקב אליעזר נ"י תלמיד ישיבתנו

להב' החתן הנעלה כמר יעקב דוב ראב נ"י ממאנסי לאירוסיו

להב' החתן הנעלה כמר נתן דוד ליפשיץ נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו

בורא עולם בקצין השלם זה הבנין עדי עד

למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה חיים נטע דאוויראוויטש נ"י מסיג'עט לנישואי בתו תחי'

להרב ראובן שמשון שארף נ"י מגיד שיעור בישיבת מחזיקי הדת לנישואי בתו
תחי'

להנה"ח מו"ה שלמה עקשטיין נ"י לנישואי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה שמעון אליעזר וואולקאן נ"י מכני ברק לנישואי נכדתו תחי'
להאברך היקר ר' אברהם שמואל בנימין חהן שטערן נ"י מלונדון נכר כ"ק מרן
אדמו"ר זצוק"ל הי"ד לנישואיו

להאברך היקר ר' אהרן בן ציון בינגעל נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' משה יוסף מאיר גאלדפינגער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' שלמה דוב יהודה אייזענבערג נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
יעזור השי"ת שיוזכו לבנות בית נאמן בישראל על דרך ישראל סבא
מתוך עושר ואושר מול והרחבה.

המערכת

כיר"פ, "שמחה גראפיק"

Simcha-Graphic Associates

Typesetters and Publishers

4311 - 15th Avenue — Brooklyn, N. Y. 11219

Tel. (718) 854-4830

נרפס בדפוס האחים גרויס

Printed in U.S.A. GROSS BROS. Printing Co., Inc.

3125 SUMMIT AVENUE, UNION CITY, NJ 07087

Tel. (201) 865-4606 • (212) 594-7757

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאלער לשנה

בקאנאדע = 20 דאלער לשנה

בעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = בדואר רגיל 25 דאלער לשנה

בדואר אויר 35 דאלער לשנה

From:

KEREM SHLOMO

Mesivta Eitz Chaim D'Bobov

1577 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.

U.S. POSTAGE

PAID

Permit No. 285

BROOKLYN, N.Y.

Forwarding & Return Postage Guaranteed

ADDRESS CORRECTION REQUESTED

MR.
MORDECHAI
1621 50
BROOKLYN

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמות

אבינו הרה"ח

מו"ה אליעזר במו"ה דוד מרדכי קארנוואסער הי"ד
נהרג עקה"ש ביום ה' לחודש כסלו שנת תש"ד לפ"ק
אמנו החשובה

מרת יאכעט בת מו"ה נתן נטע הי"ד
נהרגה עקה"ש ביום ער"ח תמוז שנת תש"ג לפ"ק

חותננו הרה"ח

מו"ה רפאל יוסף במו"ה יהושע צבי לערניצער הי"ד
נהרג עקה"ש ביום י"ג לחודש אדר שנת תש"ג לפ"ק
חותנתנו החשובה

מרת ברכה בת מו"ה אליהו הי"ד
נהרגה עקה"ש ביום ער"ח אב שנת תש"ג לפ"ק

תהיינה נשמותיהם צרורות בצרור החיים
וד' ינקום דמם לעינינו במהרה

הונצח ע"י בניהם וחתניהם,

ישכר דוב מרדכי קארנוואסער

אהרן יעקב קארנוואסער

לאס-אנזשעלעס, קאליפארניע

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

לפורים

שושנת יעקב צהלה ושמחה בראותם יחד תכלת מרדכי. יש לדקדק בזה טובא, (א) מדוע נקראת כנסת ישראל כאן בכינוי שושנת, (ב) למה נזכר כאן שמו של יעקב אבינו דוקא, (ג) מהו הלשון בראותם, „יחד“ אשר נראה כשפת יתר, (ד) תו צריך ביאור אומרו תכלת מרדכי, הלא מרדכי ה' לבוש גם בתכריך בוך וארגמן ובעטרת זהב גדולה, א"כ מדוע נקט דוקא תכלת.

ונקדים דברי הנמדה (מגילה ט"ו ע"ב) א"ר לוי כיון שהגיעה אסתר לכית הצלמים נסתלקה הימנה שכניה אמרה אלי אלי למה עזבתני. ובמרדש איתא, שאמרה אסתר, אלי בים ואלי בסיני. ויש להבין למה הזכירה אסתר כאן ב' זכותים הללו, קריעת ים סוף וקבלת התורה.

אמנם יתבאר, בהקדם מש"כ בספר בינה לעתים (דרוש כ' וכ"א) על אומרם ז"ל (מגילה י"ג ע"ב) גלוי וידוע לפני מי שאמר והי' העולם שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל לפיכך הקדים הקב"ה שקליהם לשקליו. וכתב שם, כי בדרורו של אחשוורוש פגמו בני ישראל בחטא שנאת חנם ופירוד לבבות, וכמו שאמר המן הרשע, ישנו עם אחד מפוזר ומפורד בין העמים, כלו', עם בני ישראל המיוחדת להיות עם אחד, עתה הם לחיפוך, כי כל אחד מתרחק מחבירו. והנה הוראת מצות שקלים היא לדמו על התאחדות בני דבקותם אלו עם אלו, להיות כולם כאיש אחד, וכנודע מדברי האלשיך הק' בשם המקובל ד' שלמה אלקבץ זצ"ל בטעם מצות נתינת מחצית השקל דייקא, ולא שקל שלם, כי שלימות עם בני ישראל תלוי בהתאחדם יחד שבטי ישראל, נמצא שכל איש ישראל מצד עצמו אינו שלם בלתי בהתחברו עם חברו, וכל אחד נחשב רק כמחצית, ולכך הקדים הקב"ה רפואה למכה, במצות מחצית השקל, לזרז את בני ישראל על התאחדות ואהבה בין איש לרעהו. ומטעם זה ציותה אסתר המלכה, לך כנוס את כל היהודים, כדי לאחדם ולאגדם זה בזה, וע"י זה יתוקן הפגם, עכ"ד הבינה לעתים.

ועל פי דבריו יובן היטב לשון המשנה בריש מס' שקלים, באחד באדר משמיעין על השקלים, ולכאורה טפי הול"ל מכרזיון על השקלים. אמנם להנ"ל יובן, דלשון שמיעה יתכן לפרשו מלשון אסיפה, כמאה"כ וישמע שאול את העם (שמואל א', כ"ג), ופירושו, שאסף אותם. וזה שמדמו לנו המשנה, שעל ידי מצות מחצית השקל, מתאספים ומתאחדים בני ישראל באגודה אחת.

ויש להוסיף לפרש בזה דברי הירושלמי במס' שקלים (פ"א ה"ג) זה יתנו כל העובר על הפקודים, כל דעבר בימא. דהנה בעת קריעת ים סוף היו בני ישראל באחדות גמור, כמבואר בתנא דבי אליהו (פרק כ"ג) יוצאי מצרים מצוה אחת היתה בידם, ומהו המצוה הזאת שהיתה בידם, שנתקבצו כולם באגודה אחת וכרתו ברית שיעשו גמ"ח זה עם זה. וכן הוא בספר אוהחה"ק (פ' בשלח) עה"פ אשירה לר', שכתב לדקדק מדוע לא כתיב נשירה לר' בלשון רבים, ותיירץ שלא

ה' אז ביניהם שום פירור לכבות עד שנעשו כולם כאיש אחד, ולכן כתיב אשירה בלשון יחיד. ועפ"י יובן כוונת מאמר הירושלמי, כל העובר על הפקודים יתן מחצית השקל תרומה לד', כל רעבר בימא, כי בשעת קריעת ים סוף היו בני ישראל באחדות גמור, ולכן יתנו מחצית השקל דייקא, המורה ג"כ על מרת האחדות כנ"ל.

והנה בעת קבלת התורה כתיב (שמות י"ט) ויחן שם ישראל נגד ההר, ואמרו רז"ל, רמהאי טעמא כתיב ויחן בלשון יחיד, שהיו כולם כאיש אחד בלב אחד. וכן הוא בילקוט בפרשת יתרו, כשבאו לסיני הושוו כולם אגודה אחת, אמר הקב"ה התורה כולה שלום, ולמי אני נותנה, לאומה שהיא אוהבת שלום. ומקרא מלא ריבך הכתוב (תהלים כ"ט), ר' עוז לעמו יתן ד' יברך את עמו בשלום. עוד נקרים מה שכתבו מפרשי התורה עה"פ ואהבת לרעך כמוך אני ד', רמחולקת גורמת לשכינה שתסתלק מישראל, ועל ידי מצות ואהבת לרעך כמוך, יש השראת השכינה בישראל.

ולפי"י יובן שפיר כוונת המדרש המובא לעיל, רכשראתה אסתר שנסתלקה הימנה שכינה, הכינה שהסיבה היא מחמת פירור לכבות ששלטה אז בישראל, אמרה אלי בים ואלי בסיני, כי אסתר המלכה רצתה לעורר מדת השלום והאחווה בעם ישראל, לכן הזכירה רייקא קריעת ים סוף ומתן תורה, כי בשניהם ה' שודר אהבה ואחדות בבני ישראל כאמור, ואסתר שידעה שפגם בני ישראל הוא פירור לבבות, השכילה להזכיר שני ענינים הנ"ל, כדי לעוררם על מרת השלום, ולזה אמרה לך כנוס את כל היהודים, שכל אחד מישראל תהי' נפשו קשורה בנפש חבירו בעבותות האהבה, בקשר אמיץ וחזק, ועי"ז תחזור השראת השכינה בישראל.

ומעתה נבוא לפרש הכוונה בזמד שושנת יעקב וכו'. רהנה יעקב אבינו ביקש שלא יזכר שמו על מחלקותו של קרח, ולפני מותו צוה, האספ"ו ואגירה לכם, הקבצ"ו ושמעו בני יעקב, כי רצה שבני ישראל יתאספו ויתקבצו יחד תמיד, להיות בהתחברות ובאחדות גמור. והנה מבואר בהקדמת ספר זוהר הקדוש, רשושנה אית בה תליסר עלין. וי"ל דרומז על מדת האהבה והאחדות, דתיבת אחד בגימ' י"ג, וגם תיבת אהבה בגימ' י"ג. וזהו אומרו, שושנת יעקב, כלו' בני ישראל קרואים כנוים שושנה בשביל מרת אחדותם, ונקראים שושנת יעקב על שם יעקב אבינו שהתרחק ממחלוקת ומדברי ריבות כמטחוי קשת כאמור לעיל, ובשביל זה זכו, צהלה ושמחה, היינו לשמחת פורים. וזהו שאמר, בראותם, "יחד", שאחזו במדת התאחדות.

והנה נודע מה שכתבו הקרמונים ראי אפשר לקיים כל התרי"ג מצות בלערי מדת האחרות שיתחברו בני ישראל זה עם זה, כי יש מצות הנוהגות רק בכהנים כגון ברכת כהנים, ויש מצות הנוהגות רק בישראל כגון פדיון הבן וגתינת תרומה, ועי" שבני ישראל מתדבקים זה בזה כאיש אחד בלב אחד, נחשב כאילו כל אחד ואחד קיים כל התרי"ג מצות, והדברים עתיקים. והנה תכלת רומז על מצות ציצית

השקולה כנגד כל התרי"ג מצות, וכמאה"כ וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ר', ופירש"י רתיבת ציצית עם החושים עולה תרי"ג. והוה שאמר בראותם „יחר" תכלת מרדכי, לרמוז שעל ידי מדת האהבה והאחרות נחשב כאילו קיימו כל התרי"ג מצות, הנרמזו בתיבות תכלת מרדכי. וממשיך, תשועתם היית לנצח ותקוהם בכל דור ודור, כי הוראת נס פורים של התרחקות ממחלוקת ופירור לבבות בין ארם לחבירו, צריך התחזקות והתעוררות בכל דור ודור, כמאה"כ קימו וקבלו עליהם ועל זרעם. ובזכות שנתרחק משנאת חנם ונחזיק רק במדת השלום, נזכה לישועה נצחית בנאולה האמיתית, כאו"ל אין ישראל ננאליים אלא בזכות השלום, במהרה בימינו אמן סלה.

קול רנה וישועה באחלי צדיקים

ברנשי כבוד ובלב מלא שמחה וחרוה
נשגד בזה ברכת מזל טוב חמה ונאמנה
מול הדרת קודש
עטרת תפארת ראשנו
כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א
וחתנא דבי נשיאה
הרב מוה"ר חיים יעקב יוסף טויבער שליט"א
דומו"ץ דק"ק שערי ציון רבאבוב
לרגלי שמחת נישואי נכדתוֹבתו תחי'
עב"ג
הרב מו"ה ארי' יהושע ברוך זעלטענרייך שליט"א
בן הרב מוה"ר יצחק חיים זעלטענרייך שליט"א
אבר"ק שטשאקאווא
ויה"ר שהזווג יעלה יפה בבנין ערי עד
ומשמחה זו יושפע שפע רב של ברכות והצלחות
עם שמחה ונחת לכולנו, אכ"ר.

המערכת

בסוגיא דר"ח סגן הכהנים

מהגאון מוה"ר ליב פישלס מפראג זצ"ל¹

פסחים י"ד ע"א, תוס' ד"ה דאיכא משקין, ואע"ג דאין אוכל מטמא אוכל אפי' מדרבנן מ"מ משכחת כו'. משמע דאי אוכל מטמא אוכל מצינן לאוקמי מתני' שנטמא ע"י אוכל ומדרבנן. קשה א"כ מאי מקשה הגמ' והא אין אוכל מטמא אוכל, ומאי מוסיף טומאה איכא, הא עכ"פ מוסיף טומאה דרבנן. וע"כ צ"ל לשיטת רש"י, סברת המקשן, דטומאה דרבנן לא הוי הוספה, וזה ניהא אי איכא טומאה דאורייתא מעיקרא, אבל אם אפי' מעיקרא אינו אלא טומאה דרבנן, פשיטא דהוי רבותא טפי, כמ"ש התוס' לקמן ד"ה התם פסול, וצ"ע.

שם, תוס' ד"ה מאי קמ"ל, למ"ד אין אוכל מטמא לא פריך. ולכאורה י"ל דקו' הגמ' לר"מ דמתני' איירי בולד הטומאה דרבנן, רמותר לעשות שלישי דרבנן שני דרבנן, ומכ"ש שמותר להוסיף על קלקול דאורייתא, ומשני דקמ"ל שמותר לעשותו אפי' ראשון. ואין לומר אי איירי רישא בטומאה דרבנן, ע"כ ד"ע נמי איירי בבית הפרס דרבנן, וכמ"ש התוס' לקמן, והוסיף ר"ע טומאה דאורייתא על דרבנן, וקמ"ל טובא, דלכאורה זה אינו מוכרח בגמ' רידן.

שם ע"ב גמ'. אי לאפסולי הא פסול וקאי. וק' לר"מ דאיירי בוולד דרבנן ומותר להוסיף, דלמא סיפא נמי איירי בטבול יום דרבנן דהוא שחור גמור מדאורייתא ומותר לשמאותו בנר שננטמא בטמא מת דאורייתא, ואין לומר דהוכיח זה למ"ד אוכל מטמא אוכל מדאורייתא, וא"כ גם זה מוכח מרישא, זה אינו, דהא רבא הוא דהוכיח כאן, וא"כ איך קאמר דבינא משמו, מקרא מלא דיבר הכתוב, אע"כ הוכחת רבא אינו אלא לר"י, דלדירו' ע"כ איירי בטבול יום דאורייתא. ובזה מיושב מה שיש לדקדק על התוס' לקמן ד"ה ד' יוסי לטעמי', בשם הר"י ירושלים, דס"ל לר"מ אפי' לד"ע טומאת משקין לטמא אחרים דרבנן, הא רבא הוכיח מדרבי ר"ע דהוא דאורייתא, ולפמ"ש לק"מ, דבלא"ה הוכחת זו אינו לר"מ.

רש"י ד"ה נימא קסבר ד"מ כו', כגון כלי שננטמא במשקה ורבנן גזרו כו'. עיין מהרש"א שהאריך ליישב מה שהוצרך רש"י לשנות פירושו. ולכאורה אכתי קשה אמאי לא מפרש רש"י נמי הכא, הבשר נטמא במשקין שננטמא בכלי שננטמא בשרץ ולכ"ע טומאת משקין לאחרים דרבנן, ואפ"ה קאמר ר"י אינה היא המרה דאיסור מטומאה לא ילפינן. והנ"ל דרש"י לטעמי', שכ' לקמן דאי אין אוכל מטמא אוכל אלא מדרבנן, לא מצי איירי מתני' בבשר שננטמא במשקין, וא"כ מאי נימא דקאמר הגמ' כאן, טפי הוי לי' להקשות הניחא למ"ד אוכל מטמא אוכל

1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ב' עמוד י'. — חידושים הללו הועתקו מכת"ק שהגיעו אלינו מאת ידידנו הרבני הנגיד ר' יהודה ברוך הכהן פרענקל נ"י מויען. ושא ברכת מאת ד'.

וכו', אע"כ כפירוש רש"י. והתוס' לשיטתם לא קשה הך קושיא, דאיירי קודם גזירה, וע"כ לא מצי מפרש כפי' הקו', דהא כלי שנשמא במשקין נמי מי"ח דבר הוא, וכולם ביום א' נגזרו, ודו"ק.

ט"ו ע"א. תוס' ד"ה ולד שומאה דרבנן, ולפי' רש"י אינה היא המידה דר"י איסור משומאה לא ילפי', וי"ל דלמא פליגי בזה אי איירי מתני' בולד דרבנן או דאורייתא. ולכאורה יש כן משמעות בגמ', קסבר ר"מ. ונ"ל רא"כ ק' למסקנא לרב ירמ' מאי דוחקי' דר"י לטעמי', דזה דוחק הוא, דר"י בעצמו לית לי' שומאת משקין לטמא אחרים דאורייתא, וכמ"ש התוס' לקמן, אמאי לא קאמר ור"י ס"ל שנשמא בולד וולד דאורייתא, וכגון ע"י עצים ולבונה כמ"ש מהרש"א לקמן לשיטת רש"י, אע"כ דלא ס"ל לרש"י שיהי' חולקים בערותו של ר' חנינא, ודו"ק.

בא"ד, ואור"י למ"ד כו' אלא לר"י דאמר משקי' לטמא אחרים דאורייתא והוי ולד השומאה דאורייתא. פירוש דלר' יוסי ע"כ איירי בולד דאורייתא, דאל"כ אמאי אינה היא המידה, ופשוט. — וזה אינו עולה לפירש"י דהכא, ומ"מ למסקנא מורה רש"י דלר' יוסי ע"כ איירי מתני' בולד דאורייתא, דאל"כ אמאי קאמר אינה היא המידה, דהא כיון רמורה ר"י ע"כ יליף איסור משומאה.

דף י"ז ע"ב, גמ'. רבינא אמר כו' כאן במשקין הבאים מחמת ידים. מכאן קשה לי על הרמב"ם פ"ד מהל' אבות השומאה הלכה ב' שכ', והוא שיהי' אותן המשקין טמאין מחמת אב (וע"ש בהראב"ד והכ"מ בשם ר"י קורקוס), הלא מסוגיא זו מבואר יפה דגם משקין הבאין מחמת ידים משמאין כלים, והגמ' פריך דלפלוג ולתני ברירה, אבל דרינא אין חולק על רבינא. ואין לחלק דלמ"ד שומאת משקין לטמא אחרים דאורייתא, גזרו רבנן אף במשקין הבאים מחמת ידים. חדא דרוחק גדול הוא לחלק מדעת, ועוד הסוגיא דבמס' שבת נמי השקלי וטריא אליבא דר"ע דס"ל ט"מ לט"א דאורייתא, ועיין שם י"ד ע"ב תוס' ד"ה משקין כו' לד"ע פריך, ואפ"ה נקט הגמ' במשקין הבאין מחמת שרץ, וע"כ לאו דוקא, דה"ה הבאין מחמת ידים, וקשה מעיקרא דרינא להרמב"ם, ועיין היטב.

י"ח ע"א, גמ'. ואימא לטמא את הכלים, ולא ק"ו הוא ומה כלי כו'. קשה לי לר' יהודה מקמי דהדר ביי' וס"ל לכל שמא, ומפרש"י לעיל דקסבר משקין מטמא כלי מדאורייתא, דדרש ישמא ישמא, מה הוא עושה עם הק"ו.

תוס' ד"ה ומה כלי, וא"ת משקין הבאין מחמת אוכל לא ישמא אוכל. עיין מהרש"א כוונתם, וק"ק דלמא באמת היכא דמשקין נטמאו מחמת אוכל, אינו עושה שלישי בחולין.

שם ע"ב. ד"ה וכי תימא אוכל חמור, ה"מ למילף ראין אוכל משמא כלי מק"ו ומה כלי. תירצו בזה קושיא עצומה לר"מ ור"א דס"ל שומאת משקין לט"א לאו דאורייתא, יהי' אוכל ראשון משמא כלי, דהא אוכל מחמת שרץ כתוב להדיא בקרא, וכי יתן מים על זרע ונפל מנבלתם עליו שמא הוא, ודרשינן ראין משמא אוכל אלא משקין דלמא משמא נמי כו', וכמו שהעלה הגמ' לר' יוסי בשיטת ר"ע

על אוכל שני, כן יש להקשות לר"מ ור"א על אוכל ראשון, ואין לומר כתירוץ הגמ' ק"ו ממשקין דמטמא אוכל, הא לריריהו אין משקין מטמא אוכל, ואוכל חמור בדאורי' ממשקין, אע"כ כרבני התוס' דאיכא ק"ו מכלי, ולא צריכין עוד לדברי מהרש"א. וגם מש"ה לא כתבו דבריהם עד הכא, דרצונם לתרץ לדעת האומרים באמת אוכל חמור, והדברים ברורים ואמתיים.

בדין שבועת השותפים

מהגאון מוה"ר אברהם אבוש טענינבוים זצ"ל⁽¹⁾

אבר"ק קערעסטיר

בעזה"י. יום ו' עש"ק כ"ו אדר א' תק"ע קערעסטאר.

החיים והשלום וכל טוב לכבוד אהו' מר חמי חביבי וידיד נפשי ה"ה הרב הגאון הגדול המפורסם נ"י פ"ה ע"ה כש"ת מוהר"ד יואב נ"י⁽²⁾ וש"ז חמותי הרבנית הצדקנית תי', ושלו' כי"ח שי' ותי', ביחוד שלו' גיסי חביבי הבחור המופלג ומושלם מורג חרוץ כהר"ר שמואל אייזק שי'.

אהו' מר חמי הגאון נ"י. נשאלתי מחכם א' לדינא, והיות שאין אתי פה דיין מובהק, לא מלאני לבי להשיב תשובה מעליא כשאני לעצמי, ע"כ אמרתי לכתוב למעכת"ד, גופא דעובדא היכי הוי, וחוות דעתי, ואם יוכשרו הדברים בעיני מעכת"ר אבקש דלימטי שיכא בהדי, ויודיעני במכתב דעתו הרמה. והוא, א' לזה לבנו סך ידוע, והשכין לו יין למדתו, ומת הבן והניח יורש קטן ואשתו, גם חי' לאב ובן עסק שותפות בחייו, ועתה טוען האב שכעת שנפל הבן למשכב מסרם לו במסירה גמורה בעד החוב, ואז חלקו השותפות. והנה העזבון אינו מספיק לכרי כל כתובת האשה, היכי לירייני דיני כו'.

הנה לכאורה חי' נראה להשביע להמלוה, א' כרין הבא ליפרע כו' שבועת המשנה, ב' שבועת השותפים, ג' הואיל ואין העזבון מספיק לכרי כתובתה, שיהי' מחויב לישבע שמישכנם ושמסרם לו אח"כ בחובו. אך אחר העיון נראה שאין מקום כלל לכל הני ג' שבועות, כי שבועת הבא ליפרע כו', לא שייך, כיון שהוא

(1) הוא בנו של הרב מוה"ר יום טוב ליפמאן מעיר באבוב (בנו של הגאון מוה"ר יעקב אבר"ק באבוב זצ"ל). כשנפטר הרב יו"ט ליפמאן ברמי ימיו, לקח הג"ר ירמיה אבר"ק מאסטרדארף זצ"ל את אלמנתו לאשה, והוא חי' רבו המובהק של בנו חורגו הג"ר אברהם אבוש רנן. בשנת תקס"ג בערך נשא אשה (בזו"ש) כתו של (אחי חורגו) הג"ר יואב אבר"ק סאנשוב זצ"ל. ראשית נשיאותו היתה כאבר"ק קערעסטיר ואח"כ בק"ק סיקס. יש אליו תשובות בשו"ת חת"ס אחאע"ז ח"ב סי' קמ"א, ובחחו"מ סי' ק"מ וסי' ר"ג. (בשנת תקנ"ד לפ"ק הביא לבית הרפוס שו"ת הרי"ף, וכתב שם הקדמה מתובל בר"ת). — מכתב זה הגיע אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנכבד המפורסם בנש"ק מו"ה משה טארים נ"י מקרית יואל במאנראו. טוב עין הוא יבורך.

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ה' עמוד י"א.

מוחזק בהיננות כמובן. גם לא שייך להשביעו היסת שמא פרע לו אביו במזומנים, הרי אין משביעים היסת על הספק אפי' ביורש, כמבואר בהרבה מקומות, ומהם בח"מ סי' קל"ג, קמ"ט, ק"ן, ובסמ"ע וש"ך שם.

וגם שבועת השותפים נ"ל דאין להשביעו, דהא וודאי שהאשה שהיא הבע"ח אינה יכולה להשביעו שבועת שותפים, כיון שיכול לומר לה לאו בע"ר דידי את, כי היורש לא ה' חושר אותי בשתי כסף, וכן מצאתי בפירוש במהרי"ט חלק ח"מ סי' ק"ה, יעו"ש. אך עדיין נשאר נגר היורש שיוכל להשביעו שבועת שותפים כמבואר בח"מ סי' צ"ג דעת הרמב"ם שחולק על רבותיו. אך נראה כיוון דאיכא ספיקא דדינא, אין משביעים מספק, כמ"ש הש"ך בס"י צ"א בפי' הששי בארוכה בשם הרבה פוסקים ושו"ת יע"ש. והוא מהתוס' שבועות גבי היסת שתיקן ר"נ איכא דמתני לה אסיפא כו', בפרט שיכול המלוה היינו השותף החי לומר קים לי לאפוקי משבועה, כמ"ש המ"ל, וכ"כ בתשו' מהר"א ששון סי' קי"ד, ובטאהע"ז סי' צ"ז, כיון דאיכא פלוגתא דרבוותא לא עבדינן עובדא לחייב שבועה.

ועוד נראה כיון שהשותף טוען שבעודו בחיים חלקו השותפות, א"כ אילו ה' הבן קיים והיו מכחישים זה את זה, לא ה' לו עליו אפי' היסת כמבואר בח"מ סי' צ"ג. א"כ מכ"ש דאין היורש יכול להשביעו היסת מספק, ומטעם הנ"ל שדחיתי שבועה ראשונה, כמובן. גם לפי שמטעים מהרי"ט דברי הרמב"ם בס"י ק"ה הנ"ל, נראה מדבריו דדוקא כשהיורש הוא גרול סובר הרמב"ם דיכול להשביע שבועת שותפים, שכ"כ שם, ע"כ לא פליגו רק ביורש שבא בטענת אביו בדמקום אביו קאי וכו', משא"כ כשיורש קטן, איך נשביע אותו פן לא יחשוד אותו על ב' כסף כשיגדל, אפשר שגם הרמב"ם החולק על רבותיו מודה. וכן נוטין דברי הרמב"ם שבח"מ, שכ' אם מת הרי היורש משביע כו', ולא כתב שב"ד משביעים, משמע דכשיורש הוא קטן, אז צריכים לטענת הב"ד.

אח"כ מצאתי בפירוש בחפשי באמתחות ספרי, שאלה זו ממש בתשו' לחם רב שחיבר הלחם משנה בס"י ק"י, גם בשו"ת פרח מטה אהרן חלק שני סי' ל"ז, ופוסקים בפירוש שאין להשביע ביורש שבועת השותפים מטעם שכתבתי לעיל, ומסתייע להו מהרבה שו"ת ופוסקים, והאריכו בפלפול. והם מוסיפים עוד, שאין להשביע שבועת שותפים ביורש, משום דילמא קי"ל כרש"י והרמ"ה והרשב"א והטור דגם שבועת השותפים אין נשבעים אא"כ איכא כפירה והודאה, היינו כפירת שתי כסף והודאה פרוטה, דלא כר"י הלוי והרמב"ם דגם בכופר הכל משביעים ש"ש, א"כ אין משביעים מספק. ואף דלכאורה כעת אין נ"מ, שהרי אף בכופר הכל משביעין היסת, א"כ אף שאין כאן הודאה, נחייבו עכ"פ היסת, ואף דהיסת אינה באה רק על ודאי, ה"מ בשארי טענות, אבל בשותפים וכדומה, שעיקרה אינה באה אלא [על] הספק, גם בכופר הכל נשבע היסת על הספק. ולכא"י יש לזה ראי' רבתי, מדין הראב"ד המובא בח"מ סי' ר"ץ בטור, כשמשביעים את האפטרופס (שהוא ג"כ על טענת ספק, כמ"ש ואלו נשבעים

שלא בטענה, השותפים כו' והאפטרופסין), צריך שיהי' בטענה ב' כסף והוראה במקצת כו', אבל אם אין בטענתו בענין זה, אין משביעים אותו שבועת המשנה רק היסת כו'. א"כ משמע מפשטן של דברים, אף שהוא טענת שמא, ואין נשבע שבועת המשנה, מ"מ היסת נשבע אף בשמא באפטרופס, משום שעיקר שבועתו אינה באה רק על הספק, א"כ ה"נ נחייבי' להאי אבי בן המת עכ"פ היסת.

אך מצאתי בפ"מ סי' ל"ז שהב"י לא פי' כן רבד' הראב"ד, במ"ש המחבר בסי' ר"ץ סי"ט, וז"ל שם באמצע הסעיף, אבל אם לא הי' טענה או כפירה והוראה כשיעור זה, אם טוענין אותו טענת ודאי נשבע היסת כו', פי' שהב"ד אין משביעים בשמא, רק אם יודעין בודאי על גניבת דבר מה, וכן היורשים, משא"כ כשהב"ד אין יורעים, לא מיחשב טענתייהו עבור יתומים לטענת כרי לענין להשביעו היסת. (ומכאן ראי' שאף ביורש אין משביעים היסת מספק, אף שא"צ ראי'), א"כ גם שבועת היסת נסתדר בנ"ד.

עוד יותר נ"ל, אפי' אם לא הי' טוען שחלקו השותפות בעורו בחיים, לא הי' מגיע לו שבועה כלל, נאמן במגו דחלקו השותפות, ולהרבה פוסקים אמרינן מגו לאפוקי משבועה, א"כ יכול לומר קים לי כו', וכן מצאתי בתשו' מהר"ב נאמן במגו דלא נשתתף מעולם עם אבי היורש, כיון דליכא עדים על השותפות, ואף אם יש קול שהיו שותפים, א"כ איכא מגו להעזי נגד הקול, מ"מ נאמן במגו דחלקו, והעלה כן לפסק הלכה.

וגם שבועה נגד האשה אין לפסוק, דהלא היא ג"כ אין יודעת אם פרע בעלה אם לא, איך נשביע מספק. ואם באמת מסרם על החוב, אין אשה גובית ממנו, דאף שמבואר באהע"ז סי' ק' ראשה גובית ממקבל מתנה שנתן בחליו, נהירנא שהפוסקים ראשונים מחלקים, דוקא ממקבל מתנה משום דמתנת שכ"מ דרבנן, משא"כ ממכר שמכר בחליו. א"כ נ"ל רכ"ש הוא אם פרע חוב בחליו, שאין האשה גובית ממנו. ועוד הי' לי להאריך בנ"ד, רק שאין הזמן מסכים, ע"כ אבקש, יבא נא רבד' אלי, חוות דעתו הרמה, ובזה אחוי קידה.

הכ"ד חתנו חביבו,

א' אבנר טענינויים חו' בק' הנ"ל ואנפי'

זוגתי הרבנית תי' רשה"ט.

הפלפול שהי' לי עם רפ"מ במכתבי הראשון, נידון השבועה על התקיעת כף, נתתחלף לי בין סמ"ע לש"ך. אך כגוף הרבר אני על משמרתו אעמודה, שיש חילוק בין אם תבעו שנתן לו ת"כ כחומר שבועה, או אם הת"כ אינו גורם רק קנין כמו סימומאות. וכן משמע מהש"ך ס"ק פ"א שכתב, והשבועה אינה כמו שיעבור או קנין להתחייב, רק שיתחייב מצד שבועה כו', א"כ בנ"ד דהכאת כף על כף אין בו חומר שבועה או ת"כ כמו שכ' הסמ"ע שם, רק שהוא הקנין, א"כ שייך להשביע על כפירתו, ואי"ה כשיהי' מעכת"ה פת, אקוה שיסכים לרבד' כאשר אטעים דברי פא"פ.

במס' מגילה י"ד ע"א

מהנאון מוה"ר אלעזר פלעקלס ראבד"ק פראג זצ"ל¹⁾

אמרו ז"ל במס' מגילה דף י"ד ע"א, שאלו תלמידים את רשב"י מפני מה נתחייבו שונאיהן של ישראל באותו הדור כלי', א"ל אמרו אתם, א"ל מפני שנהנו מסעודתו של אותו הרשע, א"ל א"כ של שושן יהרגו של כל העולם כולו אל יהרגו, א"ל אמור אתה, א"ל מפני שהשתחוו לצלם (פירש"י, של נבוכדנצר) א"ל וכי משוא פנים יש בדבר, א"ל הם לא עשו אלא לפנים כו', עכ"ל. כבר הרביתי לשאול בקונטרס ראשון מספרי מלאכת הקודש פ' וילך, א' מאי האי שדייקו באותו הדור, ועוד וכי כך היא דרכה של תורה אם ישאלו התלמידים שישביח להם רבם אמרו אתם, יעיין שם ביאור המאמר באופן נאה ומתקבל. ולחדש דבר מעתה באתי עפ"י מה דאיתא במדרש רבה במגלת אסתר, אמר הקב"ה לשבטים אתם מכרתם את אחיכם מתוך מאכל ומשתה, כך אני אעשה לכם, הה"ד והמלך והמן ישבו לשתות כו' עכ"ל. הנה במדרש הזה אינו מבואר אם חטאם הי' בעבור שמכרוהו בשוב הדעת מתוך מאכל ומשתה ולא כאדם העושה דבר בזריות במהירות, או שחטאם הי' בעבור שמכרו ממכרת עבד כי לעבד נמכר יוסף, ואיסור ממכרת עבד הוא מפאת עבדי הם לעולם ולא עבדים לעבדים, והיינו דאמרה אסתר, אלו לעבדים ולשפחות נמכרנו החרשתי וגו', ר"ל אלו לעבדים ולשפחות נמכרנו, והי' העונש מדה כנגד מדה לכפר עון מכירת יוסף.

ובכן אבוא אל הביאור, הנה הכל היו יודעים שעון מכירת יוסף הי' שמור לדורות, אלא ששאלו התלמידים מפני מה נתחייבו באותו הדור כלי', ר"ל למה נקם ושלם להם עון הזה בימי מרדכי ואסתר בשושן הבירה, ולא דור אחר. ודע שיש הבדל בין אם השאלה בלשון למה או שהשאלה בלשון מפני מה, אם השאלה בלשון למה, אז השואל לא ידע מאומה, ושאל על הטעם, אבל אם השאלה בלשון מפני מה, אז השואל ידע כמה טעמים ורוצה לידע איזהו טעם כעיקר. והנה אחרי שהתלמידים שאלו בלשון מפני מה, הרגיש רשב"י שנודע להם טעמים, אלא שלא נודע להם איזה יכשר, ולכך אמר להם אמרו אתם, איזה הטעם הישר בעיניכם, ואמרו מפני שנהנו מסעודתו של אותו הרשע, וסעודה זו התעוררה הסעודה שמכרו את אחיהם מתוך מאכל ומשתה, וא"ל א"כ של שושן יהרגו כו', א"ל אמור אתה, וא"ל מפני שהשתחוו לצלם של נבוכדנצר ועברו על ועבדי הם לעולם, ושנאה תעורר מדינים לבין אחים בעצה אחת במכירת יוסף ממכרת עבד, ולכך נתחייבו באותו הדור, שמצא מין החטא את מינו וניעור, ושאלו וכי משוא פנים יש בדבר כו'.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס פ' עמוד מ"ו. — דבר זה הועתק מכת"י ק, והניע אלינו ע"י ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה אברהם אהרן לעזער נ"י. יתברך ממעון הברכות בכט"ס.

בדין קדושת בית המדרש

מהגאון מוה"ר שמואל שמעלקא טויבש אבד"ק יאס זצ"ל⁽¹⁾

ב"ה.

שלומים אלה ועוז ותעצומות, להני תלתא מטיבי לכת, הרבנים המופלגים והשנונים, חכמים ונבונים, כש"ת מו"ה ליב נ"י ומ' יוסף נ"י ומ' פסח נ"י, בק"ק פיאטרע.

היום קבלתי מכתבם, ונפשם בשאלתם להביע למו רוחי ע"ד אשר נתן א' לבהמ"ד טבלא הנקרא רעם משפיגעל, וקבעו בכותל סביב לארון הקודש, ויש מפקקים ממה שכתב רש"י ז"ל שמושה רבינו לא רצה לקבל ממראה הצובאות מחמת שנעשה לדבר מכוער.

הנה מאשר לית דין צריך בושש, אשיבם בקצרה. הנה אם ה' מקום לאיסור מצד ע"א או אתנן, יש לרון לענין דיעבד, ותלוי בפלוגתא שבין התוס' והראב"ד והרמב"ן ז"ל בע"ז מ"ז, המשתחוה לדקל מהו למצות, דהתוס' והראב"ד פי' הבעי' לכתחילה ולא בדיעבד, משא"כ הרמב"ן ס"ל כיון דאמרין לענין מצוה כלגובה דמי, אפי' בדיעבד פסול, עיי"ש ובר"ן באורך. ובסוף ספר אבני מלואים ח"ש הביא דאי' כתוס' והראב"ד דבדיעבד מודה ר"ל דיצא, מתמורה ל', בית ה' אלקיך פרט לפרה שאינה באה לבית דברי ר"א וחכ"א לדבות את הרקועין, ואי אמרת דס"ל איבעי' לי' בדיעבד, תפשוט לי' מהא דאמר ר"א פרט לפרה כו' תיפוק לי' דהא מצוה מה"ת הוא להביא פרה אדומה ופסולה אפי' בדיעבד, ועוד ל"ל לרבי דרקועין, הא מצוה הוא עכ"פ. ולק"מ לדעת, דהא אם הביא אתנן זונה מלקין אותו כמ"ש הרמב"ם פ"ב מה' איסורי המזבח ה"ז, אבל אתנן זונה ומחיר כלב אסורין לגבי המזבח והמקריב אחת מהן או שניהם כאחד לוקה כו' עיי"ש, א"כ איצטריך קרא לענין מלקות דגבי פרה אדומה ליכא מלקות, וכן להיפך גבי ריקועין, אבל בלעדי מלקות י"ל דפסולה למצוה אפילו בדיעבד כש' הרמב"ן ז"ל. וא"ש.

וכבודם הביאו מאשל אברהם סי' קפ"ו לענין ציצית במ"ש אם תלאם א"צ להחזירם, ול"ד כלל דשם שאני דנשתנה, משא"כ בנדר"ז. אולם בלא"ה בנ"ד א"צ לזה, דמבלעדי, דמה ענין הטבלא מהשפיגיל לעצם השפיגיל, ומה דבר מכוער יש בו, אין אני רואה בעצם השפיגיל לומר שהוא דבר מגונה, כמו מראה הצובאות, דשם ה' משה יודע שעי"כ נזקקין לבעליהן, וע"כ לא ה' רצונו לקבלו למשכן⁽²⁾.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ו' עמוד י"ח. — תשובה זו הגיע אלינו מגניז ירידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה יצחק בן ציון הכהן וואלאך נ"י. זכרה לו אלקי לשובה.

(2) עיין בשו"ת חות יאיר סי' קס"א בסופו. (ועיין עור בכר"ש קונט' פ"ט עמוד ט' אות ו').

משא"כ השפיגיל שלנו אינו מגרה היצה"ר, דאינו אלא ליפות א"ע, ואין אסור לאיש לראות רק מטעם לא ילבש גבר שמלת אשה, עיין יו"ד סי' קנ"ו וס' קפ"ב. ואף אם יתעקש המתעקש ולומר דעצם השפיגיל דמי למראות הצובאות, שאני קדושת כה"מ דקילא, כמ"ש המ"א, גם משה לא רצה לקבל לכתחילה ולא בריעבר, אבל בטבלא משפיגיל לא ניתן לפקפק כלל, ומותר ליתן לכתחילה לתשמיש קרושה, מכ"ש תשמיש דתשמיש ובריעבר, וא"צ לפנים.

ברבי ירדמ הרוש"ה,

שמואל שמעלקא טויבש אבר"ק יאס והגליל

מכתב

מהגה"צ מוה"ר ישראל האגער מוויזניצא זצ"ל¹

ב"ה. בשנת תרפ"ח לפ"ק וויען יע"א.

שלום לכבוד ירירי הנכבדים הרבנים המופלגים החסידים ואנשי מעשה מנהלי בית היתומים בבאדען יצ"ו.

אחרשה"ט באה"ר. כן בקודש חזיתי וזכיתי [בעזר] ד' לבקר את הבית יתומים אשר יסדתם בבאדען, ולקחתי לי מועד להשתעשע עם הילדים חנוכי הבית הזה, שמתי עין על למודם ואכילתם ובכל הרברים השייכים לחנוכם, ומצאתי זרע ברך ד', ולא אוכל להתאפק מלהגיד לכם מלב עמוק, אשריכם שזכיתם לכך לבנות בית כזה, כמעט אחת מצאתי זאת בדור היתום הזה, והלוואי שיעלה בדינו לעשות כל בתי היתומים שיהי' ברמות הבית הזה, לגדל את היתומים לתורה וליראת שמים שיהי' לברכה ולתפארת לכל בית ישראל שיהי' שם ד' נקרא עליהם. ואני תפלה שתשרה שכינה כמעשי יריכם, ולכל איש די בכל אתר ואתר אקרא, שיהי' לכם לעזר ולסעד בהמצוה הגדולה הנחוצה להחזקת הבית הזה. הכ"ר ירירכם דו"ש ומעתיר להרמת קרן התורה בהרמת קרן ישראל ולישועת ד' במהרה.

הק' ישראל בהה"צ מוהר"ב זצללה"ה

(1) נולד ביום ב' לחודש אלול תר"ך לפ"ק לאביו הגה"צ מוה"ר ברוך מוויזניצא זצ"ל. בשנת תרל"ה נשא אשה בתו של הגה"צ מוה"ר מאיר הורוויץ אבר"ק דזיקוב זצ"ל בעל אמרי נועם. בשנת תרמ"ה נתקבל לאבר"ק דעוולא, ובשנת תרנ"ג לפ"ק נתמנה למלאות מקום אביו, והי' מגדולי מנהיגי ישראל. נרפס ממנו ספר אהבת ישראל עה"ת ועל המועדים. נפטר בעיר גרויסווארדיין בליל ש"ק ב' לחודש סיון שנת תרצ"ו לפ"ק. — מכתב זה הגיע אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שאול הוטשערער נ"י מאנטווערפען. ישא ברכה מאת ד'.

מכתב

מהגה"צ מוה"ר ישראל פערלאו מסטאלין זצ"ל¹⁾

ב"ה.

הגיעני הק' [= הקוויטעל] עם הפ"נ שלשה ר"כ מהרה"ח המופ' בר אבהן ובר אורין כ"ש מ' אברהם יצחק בן מלכה, ומתוך כותלי מכתבו נראה שהוא שרוי בעצבות ר"ל, ולא זו הדרך ישכון אור, והקבלה מאבותינו הק' נ"ע ידוע לנבון כמוהו, אשר להחזיק המחשבה בטהרה הוא רק בשמחה, והבא לטהר מסייעין אותו, וזכות אבותיו מסייעתו שיהי' לישרי לב שמחה, ואו"ש.
דברי הרו"ש וחפץ בטובו באה"ר ולונ"ח כה"י,
ישראל בהרב מהר"ר אשר זצ"ל

(1) נולד עשרה ימים לחודש כסלו שנת תרכ"ט לפ"ק לאביו הנה"צ מוה"ר אשר מסטאלין זצ"ל. נשא לאשה את בתו של הנה"צ מוה"ר דוד מזלאטאפאלי זצ"ל. בחיותו צעיר לימים נתמנה למלאות מקום אביו, והי' מגדולי מנהיגי ישראל. נפטר בעיר פראנקפורט רמ"ן ביום כ' ראהש השנה שנת תרפ"ב לפ"ק, ושם מנ"כ. — מכתב זה הגיע אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפן. יברכהו ד' בעז ותעצומות.

כוס תנחומין

משתתפים אנו בצערם של ידידנו

הנה"ח מו"ה משה אליהו ברינגער נ"י

בהלקח מאתו אחיו הנה"ח מו"ה יחיאל ארי' ברינגער ע"ה מתל-אביב

* * *

הנה"ח מו"ה שלמה הלוי ניכטבורגער נ"י

בהלקח מאתו אחיו הנה"ח מו"ה יחזקאל שרגא הלוי ניכטבורגער ע"ה מרמת-גן

* * *

האברך היקר מו"ה דוד קויפער נ"י מבני ברק

בהלקח מאתו אמו ע"ה

* * *

האברך היקר מו"ה דוד מאיר בירנבוים נ"י מלונדון

בהלקח מאתו אמו ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים, אמן.

המערכת

בענין השגחה פרטית, ועוד

מהרב הגאון מוה"ר יוסף ראזין אבד"ק דווינסק ז"ל⁽¹⁾

יום ה' ט' אדר תניינא תרצ"ב דווינסק⁽²⁾. מדרכי מה"ת כו' חולין קל"ט, להיפך מן המן מה"ת כו', ועיקר הגדר, דכבר כתב הרמב"ם במורה ח"א דעיקר כפירה של עמלק הי', שהם כפרו בהשגחה עליונה לגמרי⁽³⁾, וכשיטת אריסטו ימש"ו, לכך מבואר במדרש הובא בתוס' קדושין דף ל"ג ע"ב כי על חטא של מידות בא עמלק ע"ש, וכמ"ש ה"ה ז'ל בהל' גניבה סוף פ"ז ע"ש, ועיין בסוף סנהדרין מאן רשעי גנבי, וכמ"ש ב"ק דף ע"ט ע"ב קשה [גנב מגולן], ועמ"ש התוס' סוטה דף מ"א ע"ב ע"ש, וזה הגדר מה רמבואר במכילתא פ' בשלח דור דור, דורו של משיח, דער אז יתרבו ר"ל הכופרים בהשגחה, וזה פני הדור כפני כלב (סוטה מ"ט ע"ב), ואף דמכיר את קונו (הוריות י"ג ע"א) מ"מ כופר בו, כלבין חציפין. ומדרכי להיפך, רהנה הרמב"ם ז"ל במורה עשה קצת פשרה בזה, וגם זה לא טוב במ"ב, והיא בפרק ע"ב מחלק א', דאמר שם דמינים הנולדים מן העיפוש כו', וכן באדם, הזקן ושער שבגוף, הוא ח"ו בלא סדרים ע"ש, ועיין בנדה דף נ"ב דנ"מ בין שער של ראש לשאר שערות בשר, אין לך שער שאין לו גומא, ר"ל השפעה פרטית, משא"כ ראש ע"ש, וכן בזקן כמ"ש הרמב"ם זלח"ה, אך באמת גם זה אינו, והכל בהשגחה עליונה, וזה גדר מר דרור, כמבואר בכריתות דף ה' ע"א, הקב"ה יודע בהכרעות ע"ש, ועיין בבכורות דף י"ז ע"ב גבי אי אפשר לצמצם, ומ"מ הכל בכתב ע"ש, ומ"ש התוס' מנחות דף כ"ג ע"א גבי שמן שירי הלוג ע"ש, ובירושלמי פרק י"א דתרומות גבי הרכינה אם הי' כמו יתר גבי לוג שמן ע"ש, ועיין בתוס' בכורות דף ג' ע"א וע"ב גבי הכרזה דאם נותן ג' שקלים בבת אחת אם צריך ליתן הפנדריון היתר, ע"ש וברש"י שם, וזה נ"מ אם סיבה גדר הכרח הוא, הכל בהשגחה עליונה, ומאור יש להאריך בזה ברא"ש נדרים דף ע"ה ע"ב גבי מה דאמר דאתפס כו' דהזמן שנצרך לומר מופר לך הי' זה מציאת לעולם אף בזמן שאין צריך ומהני התפסה ע"ש בזה, אם נימא מכאן ולהבא, ובירושלמי חלה פרק א' באש בזמן שאין מקדש, מ"מ זמן של מה שצריך להקטרת העומר, אף בזמן שאין עומר, אסור חדש, ועיין בכריתות דף י"ח ע"ב גבי זמן של ידיעה ע"ש, וכמה מקומות בזה, חזינו דהכל בהשגחה, לא כפשרת הרמב"ם ז"ל במורה ח"א פרק ע"ב ע"ש. וכן נ"מ לגבי כל תוסף על מנין, בגדר אשר זה הכרח כמו בר' פרשיות של תפילין, אף דשם המנין הוא הכרח, דכיון דצריך הני פרשיות והם

(1) הועתק מעצם כתי"ק המונח בגנזי ידירנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפורסם מו"ה שאול חוטמערער נ"י מאנטווערפן. יצו ר' אתו את הברכה.

(2) לפעמים הי' רכבו של הגאון מראגיטשאו ז"ל במכתביו, כי באם נודמן לו לערוך מכתב ימים אחרים לפני איזה חג, הי' מאריך בענינו של חג, טרם בואו לעצם המענה.

(3) עיין במכתבו של הגאון מראגיטשאו הנרפס בכר"ש קונטרס קכ"ה עמוד כ"ו.

ר' בהכרח, מ"מ לדין הוה שני גררים הני פרשיות ומנין ר', ועיין בסנהדרין דף פ"ח ע"ב גבי זקן ממרא, אם משום הטוטפות או משום הפרשיות, וע"ש בירושלמי בזה דגם להיפך, דגבי הוספה רק בבתים לא פרשיות, ואכ"מ בזה, עכ"פ אי"ה לדור של משיח יתבטל המלחמה בעמלק ויתבדר הרבר שהכל בהשגחה ית', וזה מ"ש הרמב"ם במורה ח"א פרק ט' ע"ש בזה, וזה ר"ל הק רכריות דף ה' ע"ב כשמן הטוב על הראש יורד על הזקן זקן אהרן, ר"ל דלא כפשר של המורה, רק כמו בשמן רהוי מן מר דרור, רצריך דוקא על ידי מחציתו, כדי שיהי' הכרעה, ואם בלא התחלקות יעשה הכרעה, יהי' מוסיף ופסול, ואם לא יעשה, יהי' פחות ופסול, רק בהתחלקות, וא"כ בהכרח יהא הכרעה, וגם זה הקב"ה יורע, וזה ג"כ בכוונה, וזה שמן הטוב וגם הזקן היא הכל בהשגחה, ואכמ"ל.

לידדי ה' ר' דוד שי'.

קבלתי מכ' עם סמרטוט מהני סרמיטין עיין כתובות דף י"ז, מאוד אני תמה עליו, מה הם מתפללים על השקרים שהם מדפיסים כתבי פלסתר ח"ו, אני לא אמרתי עליו שום גדר דבר של שבת, וכ"ש ח"ו תואר למדן ח"ו, לא תהא כזאת בישראל, רק הי' אצלי עם איזו מהמונם, ומי הוא אשר שייך עליו שום תואר לרבר ממנו, מרבר פטומי מילין בעלמא, ואני ח"ו לא מהם ולא מהמהם ולא נח בהם, וגם מכל אנודתם הוה רק כמו אנודה בלא דבר המאנדם, רק בשיפתא מינחא ולא יותר, וכזו תאמר ולא יותר.

כ"ר ירירו עוז,

יוסף ראזין רב רפה הנ"ל

אם יראה בתי היקרה שתי' יאמר לה פ"ש בניני.

הנ"ל

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועזו להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן כמדינה זו והן כמדינה אחרת.

בענין ספק של קבוע בדרבנן

משה דוד שטיינזוארצעל

רב דקהל בית אפרים

ור"מ דמתיבתא עץ חיים דכאבוב

ברוקלין, ניו יארק

במס' פסחים ט' ע"ב, תשעה ציבורים של מצה ואחד של חמץ ובא עכבר ונשל מאחד מהם ואינו יודע מאיזה מהן נשל היינו תשע חנויות דאמרי' כל קבוע כמחצה על מחצה דמי, ופרש"י דצריך לברוק, והק' התוס' מאי ראי' משם הא כאן צריך להיות ספיקא דרבנן ולקולא, והרמב"ם ז"ל פ"כ מחו"מ ה"ו פסק נ"כ כרש"י דצריך בדיקה, והראב"ד השיג דהא אמרי' ספיקא דרבנן ולקולא. ובפשטות יש ליישב, דהנה באיקבע איסורא לא אמרי' ספיקא דרבנן לקולא, ויש לעיין אם זה רוקא בתערובות היתר ואיסור חר בחר, רמכיון דא"א להתיר שניהם ואיזה מהן תתיר, לפיכך אוסרים שניהם, אבל היכא דלקח חתיכה ממקום שיש שם היתר ואיסור מונחים והיו ניכרים במקומם, אבל עכשיו אינו יודע לו מה היא חתיכה זו, הנם ברבראורייתא ספק כזה מקרי איקבע איסורא, ואף לשי' הרמב"ם דספיקא דאורייתא מה"ת לקולא, בציוור כזה אסור מה"ת, ומביא אשם תלוי, מ"מ מדרבנן אמרי' בזה ספיקא לקולא או לא. והנה בש"ך יור"ד סי' קי"א ס"ק ר' כ', אהא דאיתא שם בשו"ע רחיקא דישנם שתי חתיכות אחת איסור דרבנן ואחת של היתר ואחת מהן נפלה לתוך קדרה של היתר ואינו יודע איזהו, רתלינן דשל היתר נפל, זה רוקא בלא נתערבו חר בחר והיו של היתר ואיסור ניכרות, אבל כשנתערבו מקורם, החתיכה אסורה מקורם, ואיך נתירה כשנפלה לתוך היתר ואין כאן שיעור ביטול, עיי"ש. והפר"ח חלק עליו וכ' דנשאל כשלא נתערבו אסור רהוי ספק של איקבע איסורא, וכמו ברבראורייתא חייב אשם תלוי, כ"כ בספק דרבנן, ואין לחלק בזה, אלא דחלק על יסוד של הש"ך, דאף בחר בחר תולין להקל היכא רנונע רק לאחר, כגון שנאכר אחר מהם עיי"ש. וע' בפת"ש שם סק"א, שהשעה"מ פ"י מהל' מקואות הסכים עם הש"ך, דיש חילוק בין חר בחר ללקח ואינו יודע מה לקח, היכא רהוי שם איסור והיתר, דרק חר בחר אסור בדרבנן ולא איקבע איסורא, אבל מ"מ חלק על הש"ך, דהיכא דנפל חתיכה אחת אפי' היכא שכבר נתערבו חר בחר, מכיון דיש חזקת היתר של המאכל, מברר דמה שנפל לתוכו מסתמא היתר ולפיכך מותר.

והנה מה שנסתפקנו בתחילה, משמע שזה מחלוקת הש"ך והפר"ח, דהש"ך ס"ל דאיקבע איסורא מקרי רק תערובות חר בחר, והפר"ח ס"ל דאיקבע איסורא כגון שלקח ממקום שיש בו איסור והיתר שוה לחר בחר. וא"כ לסברת הפר"ח (וגם ננקוט כהש"ך, דאסור אף אם נפל אחר לים, ולא כפר"ח בפרט זה), א"ש רעת רש"י, דס"ל דבלקח העכבר מן הקבוע צריך לברוק ול"א ספיקא דרבנן לקולא, רהוי איקבע איסורא דלקח מהיכא רבראי הי' שם איסור והיתר ואינו יודע מאיזה מהן לקח, ולכאורה זה מחלוקת רש"י ותוס'. והנה מרעת הש"ך אין הכרח כנגד

מ"ש, רכונת הש"ך כך, דחתיכה שנאסרה מצד ספק אין להתיר אותה ע"י שנפלה לקדרה של היתר אם אין בהיתר כרי לבשל את האיסור, ורק היכא רהאיסור והיתר ניכרים מקודם ואח"כ נפל לתוך ההיתר ושם התחיל הספק, אז מכיון שהספק תתחיל בתערובות ההיתר, אין על התערובת שם איקבע איסורא ומותר, אבל אם למשל היו מונחים שתי חתיכות אחת של איסור ואחת של היתר נודעים, ובא אחד ולקח אחת מהם ואינו יודע לו איזה היא, ואח"כ נפל להיתר ג"כ, אסור, מכיון דחל שם ספק איסור על החתיכה קודם שנפל בהיתר, אינו נותר בלי שיעור ביטול, ואין כונת הש"ך דוקא בנתערבו אחת באחת קודם שנפל להיתר, אלא דבעי שיתחיל הספק בתערובות, ועד שנפלה החתיכה לקדירת ההיתר היתה ניכרת, אבל ה"ה אם לקח מאיקבע איסורא ונעשה ספק על חתיכה אחת, ג"כ אסורה, ואינו חולק על יסוד דברינו, וא"ש רברי רש"י והרמב"ם, רספק של קבוע אסור אף בדרכנו. ומדברי התוס' אין רא' שחולקים על יסוד דברנו, אלא דס"ל רכיון דהספק על הבית לא מקרי שוב איקבע איסורא, דעל הבית הוי ספק חדש, עכ"פ ברעת רש"י ורמב"ם נראה לומר כן.

ובזה יתיישבו דברי הרמב"ם על נכון, מ"ש בפ"ב מחו"מ הי"א שמקורם הביא הך רינא רקבוע דתשעה ציבורים מצה וציבור אחר חמץ, ואח"כ כ' דשני בתים אחד בדוק ואחר שאינו בדוק ובאו שני עכברים אחד נמל מצה ואחר נמל חמץ ואינו יודע איזו נכנס לאיזו בית, וכן שני בתים בדוקים ועכבר אחד וחמץ בפיו ונכנס לאחר ואינו יודע לאיזו נכנס וכו', וכן תשעה ציבורים מצה וציבור אחר חמץ ופירש אחד מהם ובא עכבר ונמלו והכניסו לבית, בכל אלו אינו חייב לבדוק שאין כאן קבוע. וחק' הראב"ד מדוע קאמר שאין כאן קבוע, הרי בשני בתים בדוקים ונכנס עכבר לאחר מהן הוי קבוע, אלא רכיון דהוי דרבנן תלינן בחבירו, עיי"ש. ובהל' הקודמת, גבי תשעה ציבורים שחייב לבדוק מכיון דהוי קבוע, השיג הראב"ד דאינו חייב לבדוק רק בלא ביטול דהוי ספק דאורייתא, משא"כ כשביטול דהוי ספק דרבנן. וא"כ א"ש לשי', דהרמב"ם ס"ל דקבוע ואיקבע איסורא אסור אף בספק דרבנן, וא"כ בע"כ שני בתים בדוקים אינו קבוע, והראב"ד ס"ל דאף באיקבע מותר בספק דרבנן, לפיכך כ' דהוי קבוע ומ"מ מותר.

ולבאר יותר דברי הרמב"ם, דהנה רש"י ור"ח כ' דבשני בתים בדוקים מותר כל אחד, ואינו חייב לבדוק רק כשבאו לישאל בזאח"ז, אבל בב"א שניהם חייבים לבדוק, אבל הרמב"ם לא חילק בזה, וע' בהח"מ ובכ"מ, והכ"מ כ' דהרמב"ם ס"ל דהוי כהך דכתובות כ"ז ע"א, דאם יש מחבואה אחת מותרות כל הכהנות, אע"ג דהוי כבאו לישאל בב"א, מ"מ מכיון דאף אם לא היתה במחבואה אינו ודאי דנשמאת, לפיכך יכולים להתיר כולן בב"א, וכמו כן כאן, מכיון דאפשר דאכלתי, יכולים להתירם בב"א. ודברי ה"ה אינם מובנים כ"כ עיי"ש.

יחי' איך שיהי', עכ"פ הרמב"ם ס"ל דאף בבאו לשאול בב"א אינם צריכים בדיקה, וצריכים להבין א"כ מדוע הביא הרמיון לשני שבילין, וכ' ה"ה דהרמיון הוא דהגם דא' בוראי טמא כלפי שמיא, מ"מ אנו יכולים לטהר כל אחד, א"כ ה"ה הכא, הגם דאחר צריך בדיקה כלפי שמיא, מ"מ יכולים אנו לפטור כל אחד, כיון דיש אחד שבודאי פטור מבריקה. וצריכים להבין הראי' משם.

ולדעתי זה נופא הראי' דלא הוי קבוע, דהנה הרמב"ם כ' בפט"ז ה"א מה' אה"ט, הטעם דספק טומאה ברה"ר ספיקו טהור, משום רכל הספיקות מרבירחם, והק' על זה בש"ש רהא כ' האחרונים דהרמב"ם מורה היכא דהוי איקבע איסורא ספיקא ראורייתא מה"ת לחומרא, וא"כ בשני שבילים דהוי איקבע איסורא א"כ צריך להיות טמא מספק, ותי' דשם הטעם משום חזקת טהרה, ואפשר לומר דאין שייך להתיר מצד חזקת טהרה מכיון דא"א לברר השביל והשביל נשאר בספיקו, אלא הטעם דמותר משום דלא מקרי בזה איקבע, הגם דהשבילים איקבעו, מ"מ מכיון דהשאלה על האדם אם הוא יצא מחזקת טהרה, ולנבי' לא שייך איקבע, דבשלמא אם הכהן מסופק אם יכול ללכת בשביל זה, מקרי איקבע איסורא, דחר מינייהו בודאי יש טומאה בו, אבל אם השאלה שהאדם נטמא, והוא אסור ליכנס למקדש, זה לא מקרי איקבע איסורא, ומה דשני בנ"א הלכו כל אחד בשביל אחר, ואחד מהם נטמא בודאי, זה לא מקרי איקבע, דמה לזה אצל חבירו, כל אחד יש לו שאלה בפני עצמו. וכ"כ הכא לגבי בדיקת חמץ, הגם דחמץ בודאי נכנס לבית אחד, מ"מ כל אחד יכול לסמוך על ספק דרבנן לקולא, ול"מ איקבע איסורא, כמו נבי שני שבילים, דכיון דכל אחד יש לו שאלה בפני עצמו והרין עליו ואין לו שום שייכות עם חבירו. וזה ממש כוונת הרמב"ם, דלא כהראב"ד, אלא בהך דשני בתים בדוקים ל"ה קבוע, וזה נופא הראי' משני שבילים, ודו"ק.

והך דבית אחד בדוק ובית אחד אינו בדוק, הגם דהוי שני חתיכות, אחת של חמץ ואחת של מצה, מ"מ מכיון דהשאלה לענין הבית, ונוכל לומר שאני אומר חמץ לתוך אינו בדוק נכנס, ומצה לתוך בדוק, ל"מ איקבע איסורא, ואמרי' ספיקא דרבנן לקולא, ודו"ק כאשר אבאר היטב. — דהנה התוס' כאן ט' ע"ב ד"ה היינו שתי קופות, כ' דהסוגיא דנבי שתי בתים אחד בדוק ואחד שאינו בדוק דאמרי' שאני אומר, אזלא לר"י דס"ל דלא בעינן רוב היתר, משא"כ לר"ל דס"ל דבעי' ריבויא א"א לומר גבי שני בתים שאני אומר. ולדעתי יש לדחות דקאי אף לר"ל, דהנה בש"ע סי' קי"א פסק, דאע"ג דלא בעי' דיבויא בהיתר, מ"מ בעינן ג"כ שלא ירבה האיסור על ההיתר, וא"כ כאן גבי בתים ליכא מחצה על מחצה של היתר, וכן הק' בפר"ח ושאר אחרונים, אבל באמת לק"מ, והסברא פשוטה, דבאמת מרוע בעינן סברא דרשה של שאני אומר, ת"ל דהוי ספק דרבנן לקולא, וצ"ל מכיון דהוי כאן ספק של איקבע איסורא, דהי' כאן ודאי חתיכת חמץ, לא הי' מותר מטעם ספק דרבנן לקולא, אלא דמכיון דנפל להיתר אחר, והשאלה אם ההיתר האחר נאסר, ולגבי ההיתר האחר שנפל בתוכו ל"ה איקבע איסורא, לפיכך ס"ל לר"י דבעי' שעכ"פ ההיתר יהי' מחצה על מחצה, אזי מקרי שאלה דרשה על ההיתר שנפל בתוכו ולא על איסור הראשון של החתיכה שנפלה, וד"ל ס"ל אימתי מקרי שאלה דרשה, בשעה שההיתר רבה על מה שנפל לתוכו, אבל אם אין כאן רוב היתר מקרי שעדיין השאלה הראשונה של האיקבע איסורא קיימת, דעיקר הדיון על מה שנפל לכאן אם הי' היתר או איסור, ודק ברובא היתר אזי מקרי שהספק על ההיתר, ודו"ק. ולפי"ז נוכל לומר דכאן גבי עכבר שנכנס לבית הוי הספק על הבית אם יש עליו דין בדיקה, ואין הספק עור על החתיכה כי אם על הבית ול"ה עור איקבע, ונוכל לומר שאני אומר לקולא, וא"כ א"ש אף לר"ל, דשם בעינן רוב, דאם אין

ההיתר רבה, הספק עדיין על מה שנפל כאן כיון דאין כאן רוב היתר, משא"כ גבי חמץ מכיון שהשאלה על הכית אם צריך לבודקו, הוי שאלה חדשה, ואין כאן איקבע איסורא, ואף ר"ל מודה, וא"ש. וכ"כ בספר בית ישראל להמגיד מקוזניץ זצ"ל. וברעת התוס' דניחא להו לר"י, אף דליכא כאן מחצה על מחצה היתר דאין כאן תערובות כלל, בע"כ צ"ל דס"ל כסברתינו, וא"כ מאי הק' לר"ל, וצ"ל רס"ל ברעת ר"ל דהטעם רבעי' רובא דלהוי בטל מה"ת, וא"כ זה ל"ש גבי חמץ, אבל אינו מוכרח, ובודאי בפשיטות י"ל כמ"ש, דר"ל ס"ל דהו"ל שאלה חדשה רק כשיש כאן רוב היתר, ודו"ק.

וא"כ לדברי הרמב"ם סדר ההלכות מדויק מאד, דמקודם הביא הדין דתשעה ציבורים דספק איקבע איסורא אסור אף בררבנן, ובעי בדיקה, ואח"כ הביא הדין דשני בתים אחד בדוק ואחד שאינו בדוק, דבשאני אומר ל"ה ספק של איקבע איסורא, ואח"כ הביא דשני בתים בדוקים ועכבר נכנס לאחר מהם ג"כ ל"ה איקבע איסורא משני שבילים כמ"ש לעיל, וא"ש ונכון בעזה"י.

והנה בט"ז סי' תל"ט ס"ק ד' הביא דברי הטור דשני בתים בדוקים ונכנס עכבר עם חמץ לאחר מהם בעי ביטול, אבל לענין בדיקה יכולים לפסוק לכל אחד בפני עצמו דפטור מבדיקה, והק' בט"ז מדוע ל"מ אף לענין ביטול היכא דבאו לישראל בזאח"ז, ופלפל שם אם הק' דשני שבילים מהני אף בראורייתא, דאפשר רק בספק שומאה ברה"ר, וכן בררבנן, אבל לא בראורייתא, והביא מהך דכתובות כ"ז אם יש שם מתבואה אחת מצלת על כל הכהנות, והתם לענין איסור זונה מהני אע"ג דהוי דאורייתא עיי"ש. ודבריו תמוהים מדברי הטור במקומם ולא ס"ל חזקת בדוק ולפיכך א"א להתיר בראורייתא כי אם לגבי ררבנן, דספק דרבנן לקולא, ובספק על פסק הטור דביטול בעינן, אבל פטור רק מבדיקה, ולפיכך אף בשני בתים בדוקים ל"מ רק לענין בדיקה, ומ"ש מכתובות, שם הוי איסור שבויו' דהוי רק דרבנן, אבל באמת שאלתו אם מהני הק' דשני שבילים לענין דאורייתא, הוא ספיקת הראב"ד בהשנות פ"ב דחו"מ הי"א שהבאנו, שנסתפק בזה אם שני בתים בדוקים מהני אף לענין ביטול, או אפשר דמהני רק לענין דרבנן, כמו שני שבילים דמהני רק לענין אוכלי טהרות דהוי רק מדרבנן, אבל לא לענין שומאת הגברא דהוי דאורייתא, ובא לתרץ בזה קו' התוס' על הברייתא, דאמאי נקט גבי שני שבילים ונגע בטהרות, ומדוע לא נקט לענין הגברא אי צריך הזאה וטבילה, ותי' דרק לענין הטהרות מהני דהוי דרבנן, ולא לענין הגברא דהוי דאורייתא, עיי"ש וצ"ע.

ובאמת היינו יכולים לומר סברא, דבשני שבילים מהני אף בראורייתא, אבל לענין חזקת בדוק אף אי מהני בספק אחד לשל תורה, מ"מ בשני גברא הסותרים זה את זה, אולי ל"מ, והטעם לחלק בזה, דחזקת כל אחד אומר שתחמץ בשל חבירו, וא"כ הוי חזקה כנגד חזקה ונשאר ספק, וא"א לפטור כל אחד אף בבאים בפני עצמם, אבל בשני שבילים אף אי נימא דברה"ר טהור מצד חזקת טהרה, מ"מ א"א לומר שחזקת טהרה של זה אומר דהטומאה הי' בשל חבירו וכן אצל האחר, דמכיון דהשביל נשאר בספק, וא"א לומר שחזקתו של זה אומר שאין כאן טומאה בשביל, דהשביל א"א לטהר, ונשאר בספקו, וא"כ החזקה הוא רק מטעם מספק

אל תוציאנו, ואין כאן בירור, משא"כ גבי חמץ החזקה מבררת שאין החמץ בביתו, וא"כ בע"כ הוא בבית האחר, וא"כ הוי חזקה כנגד חזקה ונשאר ספק, ודו"ק. ולרידן רלא ס"ל כן, אלא אף בדאורייתא מהני, צ"ל רחוקה אינו יכול לפסוק רק מה שבחזקה, שאין כאן חמץ, אבל שנוכח מזה, שבע"כ יש בבית אחר, זה א"א לפסוק מכח חזקה, שאין עושים תוצאות על ידי החזקה, וצ"ע.

וראוי להביא כאן איזה הלכות מעין שני שבילים, הנה בס' ק"ץ ביו"ד בט"ז ס"ק י"ז הק', אהא דאיתא שם בשתי נשים שנתעסקו בדם ציפור שהי' בכסלע ונמצא כסלע על כל אחת מהן, שניהן טמאות, ומדוע לא אמרי' רכל אחת תוכל לתלות בדם ציפור וחברתה טמאה, והביא בשם הדרישה דזה דוקא בבאו שניהם לישאל בב"א, אבל בזאח"ז טהורה, דיכולים לתלות כל אחת בדם ציפור, והט"ז חולק עליו, ודבריו אינם מובנים היטב, וע' בחוות דעת שם מה שנדחק בדבריו, וכן איתא שם בסוף הסימן, ג' נשים לבשו בגד זאח"ז ואח"כ נמצא עליו כתם, כולן טמאות, ומדוע לא נימא דכל אחת תתלה בחברתה, ועיי"ש בט"ז שהראה לדבריו הקודמים, וכאן היטב אשר דיבר בחוות רעת, דדוקא היכא דיש ודאי דבר שיבוא מזה הכתם, בזה נוכל לתלות, אבל באשה אחרת אין זה ודאי סיבה שיבוא משם כתם, אלא אפשרות, ובזה לא תלינן דלפיכך כולן טמאות, ולא תלינן זו בזו.

אבל לדעתי צ"ע, דהא בכתובות איתא בהריא דעיר שכבשוה כרכום, כל כהנות שכתוכה טמאות מדין שבו', ואם יש שם מחבואה אחת שיש בו מקום רק לאשה אחת כולן טהורות, רתלי' על כל אחת שהיתה במחבואה, ומקשי' שם משני שבילין, ופרש"י שם דכיון דידוע דהרבה כהנות בעיר הוי כבא לישאל עליו ועל חבירו דלר"י הוי כב"א ואסורים, והתוס' כ' עוד יותר, דאליכא דכו"ע הוי כבא לישאל בב"א עיי"ש, וא"כ ה"ה לגבי בגד שלבשו שתי נשים או לגבי דם כסלע, דהוי הספק על שניהם בב"א, ורק בשני שבילים שכל אחד בא לישאל על עצמו ומה לו אם חבירו הלך בשביל האחר או לא, סוכ"ס שאלתו לא נשתנה כלום, משא"כ בכהנות או בשלש נשים שלבשו חלוק אחד או בנתעסקו שניהם בדם ציפור, שם יסוד השאלה היא מחמת חברתה, וא"כ זה הוי תמיד אפי' בזאח"ז כאילו באו לישאל בב"א, ומה"ט לא חילק הרמב"ם גבי שני בתים בדוקים ונכנס עכבר עם חמץ לא' מהם, בין באו לישאל בב"א או בזאח"ז, דאם היו צריכים לבדוק בב"א צריכים לבדוק אף בזאח"ז, אע"כ כמ"ש ה"ה והכ"מ שם, ודו"ק.

ובש"ך יו"ד סי' קי"א חולק על הרשב"א שכ' דחתיכת איסור שנפל לא' משני קדרות של היתר שהיו עומדים זה אצל זה שהיו של שני בני אדם ואינו ידוע לאיזה מהם נפל דשניהם אסורים, והרשב"א כ' דאף בבאו לישאל זה אחר זה, והש"ך ס"ל דרק בבאו לישאל בב"א. ולדעתי העיקר כהרשב"א, דשם הוי כמו איקבע איסורא ממש, שאחד מהשני קדירות נאסרו, ומאי ג"מ אם קדרה שלו או של חבירו, ורק לענין בריקת חמץ שרשות שלו אינו שייך לחבירו, ובריקת חמץ מוטל על הבעלים, ומצוה שלו אינה שייכת לחבירו, אבל לענין איסור הקדירות, אין שום ג"מ מה שהוא שלו או של חבירו, והוי חר בחד ממש, ופשוט. וגם למ"ש מהך רכתובות, דהיכא דהספק בא מצד דנפל לאחת מהם, זה הוי כבאו לישאל בב"א, א"כ פשוט דאסור תמיד, ודו"ק.

בענין פסיקת צדקה בשבת והמסתעף

משה חיים שנעטבאלג

באמו"ר הנה"צ מוהרש"פ שליט"א

מאנסי נ.י. יע"א

(א) בגמ' שבת ק"נ ע"א, א"ר אלעזר פוסקין צדקה לעניים בשבת, והק' בר"ן, תמהני אמאי שרי דהתנן אין מקדישין, ותי' בשם רבינו חננאל שלא אסרו אלא להקדיש כלי ידוע משום דמחזי כמקח וממכר אבל לא אסרו לחייב אדם עצמו לגבוה ברבורו, וכ' הר"ן שעדיין אין נוח לו דהא אין מעריכין לאו כלי ידוע הוא ואפ"ה אסור, עכ"ד הר"ן.

ובהגהות מא"י וכן הב"י בס"י ש"ו תי' על קושית הר"ן דמעריכין נמי על אדם ידוע הוא, והרי הוא כקונה איש זה, מאחר שנודר ליתן ערכו להקדש, ובמ"א שם סק"א העתיק קו' הר"ן בשינוי לשון קצת וז"ל, אלא דקשה לי הא כשמעריך עצמו נמי מחייב עצמו ואסור וכו', וכוונתו בזה כ' במחצית השקל לפרש, דלא ניהא ליה למ"א בתי' הב"י, שהרי זה כקונה את הנערך, דבמעריך א"ע לא שייך לומר כן, ע"כ העתיק לשון הר"ן כן, ועכ"פ הב"י ס"ל דגם בקונה א"ע שייך לומר כן שנראה כקונה את עצמו. ובב"י מביא מכל בו שכ' בשם גאון אחר, דרוקא הקרש מזבח או לברק הבית אסור שיוצא מרשותו לרשות גבוה ודומה למקח וממכר, אבל עכשיו שנודרין להקרשות ס"ת או עטרה או שמן למאור וכיו"ב מותר, לפי שעדיין אין מיוחדין שום דבר שיוצא מרשותו ואינו דומה למקח וממכר ע"כ, וכ' ב"י שזהו כרכרי ר"ח הנ"ל.

היוצא מהנ"ל דע"כ מותר לפסוק צדקה, כיון שאינו נותן עכשיו דבר להקדש, כי אם מחייב א"ע ליתן אחר שבת, וא"כ אין שום דבר יוצא עכשיו מרשותו ע"כ מותר, משא"כ בהא דאמרו אין מקדישין הכוונה שלא להקדיש חפץ בשבת דדומה למקח וממכר שיוצא עכשיו מרשותו לרשות הקדש, והא ראין מעריכין הלא הוא ג"כ רק מחייב א"ע ליתן אחר שבת, ע"ז כ' דנראה כמו"מ שקונה את הנערך.

ובבט"ז שם סק"ב כ', דלר' ר"ח והגאון, אסור לנרב שבת ס"ת לביהכ"ג, ומצריך עיון על שלא נהגו כן, ומיישב שהנהגים לנרב ס"ת בשבת מקדישים כבר מקורם את הס"ת בחול בינם לבין עצמם א"כ יצאה כבר לרשות גבוה אלא שמפרסם זה בשבת, ע"ש.

(ב) במג"א שם סק"א כ' דאין כוונת הכל בו כהר"ן בשם ר"ח, וז"ל, אלא כוונתו דהקרשות דידן חולין ניהו כמ"ש בח"מ סי' צ"ה ויש לכל ישראל חלק בהם א"כ לא יצא מרשותו ריש להמקדיש ג"כ חלק בו דלא כהרב ב"י עכ"ל, וכ' את זה לאפוקי מהב"י והט"ז שלדירהו אסור להקדש ט"ס בשבת לביהכ"ב, ולפי פירושו בהכל בו בשם גאון מותר, ופשוט. ובשו"ע הרב סעי' י"ד נקט דברי המג"א כי אם ללימוד זכות על אלו הנהגים לנרב חפץ בשבת לביהכ"ג, וע"כ סיים (אף שכתב שיטת המג"א), ששוב ליזהר להקרישו לפני שבת בינו לבין עצמו

ואז מותר לרבררי הכל להביאו בשבת לביהכ"ג, כמוש"כ הט"ז לפירושו, ובאמת להמבואר להלן פירוש ר' המג"א, לא מועיל להמג"א כלום במקרישו בחול בינו לבין עצמו וע"ש.

ג) בפתח דברי אקרים שיטות הפוסקים בהא דאמרי' בהקדש אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט, אם גם בצדקה אמרי' כן או לא. — הנה הטור בחשן משפט סי' קכ"ה וסי' רמ"ג כ', רהגם רבמתנה לא אמרינן הולך כזכי, מ"מ אם המקבל הוא עני שאין לו מאתים וזו אינו יכול לחזור בו, והטעם דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט, ובב"י בסי' קכ"ה ס"ה ורמ"ג ס"ב חולק על הטור וכ' דהטעם הוא דנעשה נדר דאמירה לגבוה לא שייך כי אם בהקדש ולא בצדקה לעניים, ומקורו טהור מתשו' הרשב"א סי' תקס"ג ע"ש, וכ"פ הרמ"א ביו"ד סי' רנ"ח ס"ז דהמקריש שטר חוב צריך כו"מ כמו בהדיוט (עי' קצוה"ח סי' ס"ו סק"ב), ועי' בסמ"ע בסי' קכ"ה ס"ק כ"ה דהטור צורך בכתבו בזה אמירה לגבוה וכו' דשניהם ילפינן מפסוק אחד בפיך זו צדקה ע"ש, וכן פסק הש"ך בסי' פ"ז ס"ק נ"א על מה שבי' המחבר כל הטוען לחבירו טענה שאפי' אם הודה לא יתחייב ממון אע"פ שכפר אין מחייבין אותו היסת כיצד אמרת ליתן לי מנה להר"ם אין משביעין אותו לא היסת ולא חרם שאף אם הודה אינו חייב לו כלום, וכ' בש"ך ע"ז דאם הוא עני כיון דא"י לחזור בו וכו' משביעין אותו היסת וכו' מדאמרי' בפיך זו צדקה אלמא בריבור מחייב דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט וכו' דבאמירה לגבוה הוי קנין גמור כמו משיכה בהדיוט עכ"ל הנצרך לענינינו, ובתשו' מים חיים חלק יו"ד סי' מ"ה (הו"ד בפת"ש סי' פ"ז סק"ט) כ' דלד' הסמ"ע בסי' קכ"ה וחש"ך בסי' ס"ו סק"ד בשם הריטב"א וסי' פ"ז סקנ"א, יש בצדקה אמירה לגבוה, וידוע שכל ישראל נגררין אחר פסקיהן לזאת ראוי לפסוק כד' הש"ך ע"כ, וכן למד מדברי הסמ"ע סי' קכ"ה בהג' חכמת שלמה למהרש"ק שם, והגם שלהלכה חולק עליו, אבל ברבררי הסמ"ע למד כן, כשו"ת מים חיים, ולא כשו"ת פנים מאירות ח"ב קל"ד (הו"ד בפת"ש סי' רמ"ג סק"א), דמש"כ הסמ"ע בסי' קכ"ה דשייך בצדקה אמירה לגבוה הוא רק ליישב ל' הטור אבל לדינא מורה דאינו רק מטעם נדר, וע"ע בקצוה"ח סי' רי"ב סק"ד שס"ל ברעת הגה"מ פ"א מהל' זכי' שס"ל רבצדקה לעני אמרי' אמירה לגבוה, וראיית המהרש"ק נגד הסמ"ע הוא ממה שבי' המחבר בסי' צ"ה ס"א וז"ל, אלו דברים שאין נשבעין עליהם מן התורה וכו' והקדשות וכו' והקדשות שאמרו דוקא הקדש גבוה אבל הקדש לעניים או לביהכ"ג או לס"ת וכו' נשבעין עליהם כמו שנשבעין על נכסי הדיוט עכ"ל.

עכ"פ איכא פלוגתא דרבוותא ראשונים ואחרונים אי אמרינן בצדקה אמירה לגבוה, ה"ה הריטב"א והטור והגה"מ וש"ך וסמ"ע (לפי' שו"ת מים חיים והמהרש"ק) ושו"ת מים חיים ס"ל דאמרינן בצדקה אמירה לגבוה, והרשב"א והב"י ורמ"א ושו"ת פנים מאירות וקצוה"ח (סי' רי"ב סק"ד) ומהרש"ק ס"ל דלא אמרינן בצדקה אמירה לגבוה.

ואאמרו"ר הגה"צ שליט"א הראה לי מקום בשו"ת הדרב"ז ח"א סי' תת"ב וז"ל שם, ואע"ג דכ' הרשב"א ז"ל בתשובה דיר עניים כיר הדיוט והמקריש איזה

דבר צריך להקנות באחד מדרכי הקנין ואם לא הקנה יכול לחזור בו מ"מ יחיד הוא בסברא זו שהרי כל גאוני עולם ס"ל רבאמירה לבד קנו העניים ומחייב עליה לאלתר ואם לא נתן עובר על כל תאחר דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט עכ"ל, ושם בח"ג סוף סי' תתקנ"ז (תקכ"ב) כתב וז"ל, ואע"ג דכ' הרשב"א ז"ל בתשובה דיר עניים כיר הדיוט והמקדיש איזה דבר צריך להקנות בא' מדרכי הקנין ואם לא הקנה יכול לחזור בו וכו' צריך שתדע שהרשב"א ז"ל הוא כיחיד בסברא זו שהרי כל גדולי עולם חולקים וס"ל רבאמירה לבד קנו העניים וכו' דאמירה לגבוה כמסירתו להדיוט, וכ' עוד שם הנוגע במיוחד לדברינו וז"ל, ולפע"ר לא אמרה הרב ז"ל אלא בהקדש לעניים דדמי להדיוטות, אבל במקדיש ס"ת שיש לו קרושה מצד עצמו או במקדיש מקום לביהכ"נ שאינו עומד לחלקו לעניים הר"ה כקדושת הגוף ומורה הוא בקדשי ברק הבית או בקדשי מזבח דקדשי קדושת הגוף דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט וכו' עכ"ל, ושם בח"ד סי' אלף כ"ד (קל"ד) כ' ג"כ שכל גדולי עולם ראשונים ואחרונים חולקים עליו בזה וכו', עכ"ל.

(ד) וכעת נחזור לסוגיין, הנה רבינו חננאל כ' דלא אסרו אלא להקדיש כלי ידוע משום רמחזי כמקח וממכר אבל לא אסרו לחייב אדם עצמו לגבוה בדבורו ע"כ, וביאר בשו"ע הרב כונתו, דלא אסרו להקדיש שום חפץ לגבוה וכו' אלא משום שכיון שמקדיש חפץ ידוע הרי הוא מוציא באמירה זו מרשותו לרשות גבוה ודומה למו"מ, אבל כשמחייב עצמו שיתן איזה דבר לגבוה עדיין לא יצא שום דבר מרשותו על ידי אמירה זו וכו', נראה בעליל שיטת רבינו חננאל דאילו היה מנרב כעת בדיבורו חפץ מיוחד לצדקה ולהקדשות דידן, הי' אסור משום מקח וממכר, הרי לך דס"ל גם בצדקה ובהקדשות דידן אמירתו כמסירה.

[ובאמת יש עוד פלוגתא בזה, דבקצוה"ח סי' פ"ז סקכ"א מביא דברי התומים רמאן דאמר דאמירה לעני הוי כמו מסירה להדיוט הוא רק בחפץ מיוחד אבל באומר אתן לך מנה לא שייך ב' מסירה להדיוט, וכן בהקדש לא קדשו מטלטלין, וחולק עליו הקצוה"ח רוראי בהקדש אם אומר הרי עלי מנה לגבוה נתחייבו נכסיו כמו כנותן שט"ח להדיוט כמבואר פ"ק רב"ק דף ד' באומר הרי עלי מנה לברך הבית דהוי כמו בע"ח וכן באומר הרי עלי עולה דנתחייבו נכסים ושעבדא דאו' וכמבואר פ"ק דקידושין דף י"ב עיי"ש, וה"ה באומר הרי עלי מנה לעניים למ"ד אמירה לעני כמו אמירה לגבוה ועושה קנין ונתחייבו נכסים כמו בנק"ח או בקנין עכ"ר, וכאן בס' ש"ו מוכח מדברי רבינו חננאל כשיטת התומים וצ"ע, ויש לחלק דיש שיעבוד בנכסיו אבל לא קנין ואכמ"ל בזה, ועי' חלקת יואב (הנדרמ"ח) ח"א חיו"ד סי' כ"א שהביא בענין זה שיטת רבינו ירוחם הובא ביתה יוסף חושן משפט סוף סי' רנ"ט רב"ר המסוים גם בצדקה לעניים אמרי' אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט, והוא בנתיב י"ט].

אשר על כן לדברי רבינו חננאל וכן לדברי הכל בו בשם גאון לפי' הכ"י דס"ל דבהקדשות דידן אמרי' רינא דאמירה לגבוה, טוב ליזהר להקדישו בפיו כינו לבין עצמו לפני שבת, ובאמירתו נקנה לגבוה כמסירה להדיוט.

(ה) ובהנ"ל יובנו ד' המנ"א, רעיקר מה שרוצה לפרש בר' הכל בו הוא מש"כ שהקדישות דידן חולין נינהו, וכמבואר בחו"מ סי' צ"ה (ומשם הק' גם המהרש"ק על הסמ"ע בסי' קכ"ה כנ"ל), וכונתו הוא דאין כאן ההלכה דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט, א"כ באמירתו לא עשה כלום, ול"ד לאין מקרישין ואין מעריכין. ומש"כ אח"כ ויש לכל ישראל חלק בהם וכו' ריש להמקריש ג"כ חלק בו, לרווחא דמלתא כ' כן, דהלא בפסיקת צדקה א"א לומר כן דעשיר אין לו חלק בצדקה לעניים, רק כוונתו כהנ"ל דאין כאן אמירה לגבוה, וראיתי שפי' כן בערוך השלחן, אכן דבריו צריך עיון, וז"ל שם בסעי' י"ג, חפצי שמים מותר לדבר בהם וכו' וכן לפסוק צדקה ואע"ג דאין מקרישין ואין מעריכין בשבת זהו מפני דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט ונמצא שמוציא מרשותו לרשות הקדש אבל צדקות שלנו הן לעניים והן לביהכ"נ דינן כהדיוט כמ"ש בח"מ סי' צ"ה, וממילא דאין כאן הכנסה מרשות לרשות בשבת אלא דיבור של מצוה בעלמא והוי כנדר ומותר לידור בשבת נדר של מצוה, ואולי אפילו אם מכנים איזה חפץ להגזבר של צדקה בשבת ג"כ מותר מפני שכבר נדר זה מע"ש, ומיהו יותר טוב שלא למסור להגזבר בשבת עכ"ל, ולא הבנתי, דאם ס"ל דל"א בצדקה שלנו אמירה לגבוה, א"כ מה מהני נדיבתו מער"ש אם לא מסר, וצ"ע. וכן צ"ע על המשנה ברורה דלא העתיק כל דברי המנ"א אלא מש"כ דהוי חולין, ולא כתב ריש להמקריש חלק בו, וודאי כונתו בזה דבפסיקת צדקה ל"ש טעם זה כנ"ל, או דלא ס"ל ההוא טעמא, כמו שאכתוב לקמן אות ט' מבית מאיר ועוד, ואעפ"כ סיים שלכתחלה נכון ליתור להקרישו מע"ש בפיו בינו לבין עצמו, ומאי מהני, וע"ש בשע"צ ס"ק כ"ה, וצ"ע ג' בזה.

(ו) ובחלקת יואב (הנ"ל) אחר שדן באורך בשיטות הראשונים הנ"ל ומביא סתירות בדבריהם, כ' בתו"ד רמאה דמותר לפסוק צדקה בשבת מוכח דאמירה לעני' אין עושה קנין, ומביא דברי הר"ן שס"ל דגם בהרי עלי שייך איסור מו"מ מהא דאין מעריכין כנ"ל באורך, ולא עוד אלא שהמנ"א ס"ל דאף לומר חפץ זה לעניים מותר בשבת, וע"כ כ' בזה דענין נרבה בממון עניים מה שחל אם נאמר דאין עושה קנין, וחייב נדר על גברא ליכא כזה כיון שלא אמר הרי עלי, הוא רכיון דגלי קרא מוצא שפתיך תשמור ועשית כאשר נדרת, נרבה אשר דברת בפך, וא"כ קאי הך בפך בין על נדר ובין על נרבה, וגלי דחמנא דגם כנרבה חל בצדקה, והיינו שחל חלות על הרבר שנרב שיהיה איתקצאי למצות צדקה וכו' וע"כ שפיר מותר לפסוק צדקה בשבת אף בחפץ זה, כיון דלא נשתנה מרשות לרשות דק נתקצה למצוה, עכ"ר. הרי לך שמפרש יסוד דברי מג"א כדברינו, וממוצא דבריו נתחרשה הלכה, דנרבה לעניים (למ"ד דל"א בהו אמירה לגבוה) מותר אף בשבת אף באומר חפץ זה לעניים, ובאומר הרי עלי אף באינו מיוחד חפץ אסור לר' הר"ן. (ז) ומלשונו הזהב של החלקת יואב זכינו לדברים הרבה, דהא דסי' צ"ה הנז' בר' המנ"א והג' מהרש"ק הנ"ל באות ג', מיישב דאין זה דאי' לענין נדר לעניים, דרק לאחר שהוא ממון עניים הוא כהדיוט ודעתו מיקרי, אבל לענין נדרו ונדרתו

שפיר י"ל דאיתקש להקדש ונקנה באמירתו. — וגם מה שהקשה הגרש"ק דאם הקדש עניים הוא כהקדש גבוה א"כ למה גם במחשבה לא סגי, רבחקדש סגי כדכתי' כל נדיב לב עולות (ויבואר להלן), כ' שם, דבאמת מדברי הר"ן קידושין כ"ח מוכח דלגמרי איתקש, [ועי' בשו"ת הרדב"ז הנ"ל סוף אות ג' שם] וכבר ראיתי מי שהפריז על המדה דאפילו במחשבה חל ההקדש, אכן בשו"ת הרא"ש כלל י"ג סי' א' מבואר דאמירתו כמסירה ומ"מ בלב לא מהני, ומפרש בחלקת יואב דאף דהוקש להקדש מ"מ כיון דגלי קרא דצריך דיבור מדכתיב בפיו ומני' ילפינן צדקה, ע"כ לא מהני בגמר בלבו.

ועי' בטו"ז כאן שם' אסור להביא חפץ לכה"כ להקדישו אם לא חישב עליה קודם לזה אלא יחזיקנו בבית ויקדישנו בע"ש (כצ"ל) עכ"ל, ובשו"ע הרב סעי' י"ד העתיק דבריו ושינה בזה שם' שיקדישנו בפיו, וכן כ' במשנב"ב ס"ק כ"ז, אולם להנ"ל יתכן לומר שהטו"ז כיון דס"ל דאמירה לעניים הרי היא כמסירה להריוט, ס"ל ג"כ כשיטת הר"ן דלגמרי איתקש דגם בחשב סגי.

ובהא דכל נדיב לב עולות, רן בזה בחלק"י דאפשר דגם בהקדש נעשה כנדר ולא נקנה להקדש ע"י מחשבתו, ומביא דברי דש"י קידושין מ"א ע"ב ד"ה שכן, דגמר בלבו לומר שור זה עולה הרי הוא עולה, ובתוס' פסחים ס"ג ע"א ד"ה ר"מ לגבי פיגול אף דאמרו מחשבה פוסל מ"מ צריך דיבור אף דכתיב לא יחשב, א"כ גם בהקדש דכתיב כל נדיב לב עולות, אולי ס"ל לתוס' דלא נקנה עוד להקדש, וציין להטורי אבן חגיגה י' באבני שהם, ע"ש.

(ח) ובערך ש"י כאן כ' לתרץ קו' הראשונים מ"ש רפוסקין צדקה מהא דאין מקדישין, לפ"ד הרא"ש הובא בחו"מ סי' רי"ב (מקורו מתשו' הרא"ש הנ"ל באות ה') נדרד לצדקה בלבו אינו נדר ואם הקדיש בלב הוי הקדש, א"כ י"ל כיון דהרהור מותר כדלקמן ס"ח, א"כ אין צורך לנדור בפיו רק בצדקה ולא בהקדש, וכן בעירובין דהוי להקדש די בגומר בלבו, א"כ אין מצוה נעשית בדיבורו דוקא ע"כ לא התירו הדיבור בהן רק בצדקה, ואף ראם לא אמר בפיו א"א לכופו כמבואר בחו"מ שם וביו"ד סי' רנ"ח, מ"מ לא חשו לכך דאם יתחרט יכול לשאול על נדרו ולרשיעי ל"ח דל"ש כ"כ שיקדיש ברצונו ואח"כ יחזיר בו ולא ישאל על נדרו ונצטרך לכופו עכ"ד, והוא טעם חדש שלא נזכר בהנך טעמי דאין מקדישין משום מקח וממכר או דרמי' ליה, דלדבריו כבר שייך להקדש במחשבתו (וכמד' א') בחלקת יואב לעיל אות ה'), א"כ ליכא בדיבורו שום צד מקח וממכר ומ"מ אסור, וצ"ע בזה.

(ט) ובהא דכ' המ"א דבהקדשות דידן יש להמקדיש חלק בו, חק' בבית מאיר וחמד משה דא"כ יהא מותר למכור חפץ לחציו שישאר שותף בגוויו, ובלי ספק שזה נמי הוצאה מרשות מיקרי לאותו החצו שמוכר, עכ"ד. ונראה ליישב עפ"י הידוע דדבר המשותף יש לכל אחד בעלות בכל הדבר, א"כ בכמות לא נתן כלום להאחר כ"א באיכות, א"כ דומה הוא להא דכ' המ"א בסקט"ו בשם ה"ש"ש דאולי אין שייך מו"מ בדבר מצוה כ"א בחפץ הנקנה, וה"ה הכא. ובר מן הדין

הלא כ' המ"א לקמן סי' שכ"ה סק"ז רבשותפות יש חשש מדה משקל ומנין, ואולי בבית המדרש ליכא חשש זו, (וע"ע במטה יהודא שהק' עוד על המג"א דמה לי אם יש לכל ישראל חלק בו, מ"מ בעלות על החפץ אין לו עוד, רק נשאר לו זכות בו ולא בעלות, ונשאר בצ"ע).

עולת שבת בשבתו

תשא

ועתה הורד עדיך מעליך. והביא הבעל הטורים תיבת הור"ד נ' במסורה, דין, ואירך, באף עמים הורד אלקים (תהלים נ"ו), ואירך, הורד אותם אל המים (שופטים ז'). לקשר דברי המסורה י"ל עפ"י דברי הגמרא (שבת פ"ח ע"א) דרש ר' סימאי בשעה שהקרימו ישראל נעשה לנשמע באו ששים רבוא של מלאכי השרת וקשרו לכל אחד ואחד מישראל שני כתרים אחד כנגד נעשה ואחר כנגד נשמע, וכיון שחטאו ישראל ירדו מאה ועשרים רבוא מלאכי חבלה ופרקום שנא' ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב, ע"כ. וכתב המהרש"א בחידושי אנדות, הענין שזכו בני"י לשני כתרים, כי ישנם ג' כתרים, כתר תורה, כתר כהונה, וכתר מלכות, וכשקבלו בני"י את התורה וזכו לכתר תורה, ניתן להם גם כתר כהונה וכתר מלכות, וזשה"כ במתן תורה, ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגו', יעו"ש. עוד נקדים מה שהביא רש"י בשם המדרש עה"פ לך רד כי שיחת עמך, שיחת העם לא נאמר, אלא עמך, ערב רב שקבלת מעצמך וגיירתם הם שיחתו והשחיתו. וזהו כוונת המסורה, ועתה הורד עדיך מעליך, היינו בזמן שחטאו ישראל בעגל, והורד מהם השני כתרים שקבלו בחר חורב, ומפרש המסורה, בא"ף עמי"ם הורד אלקים, שניטלה מהם הכתרים בעבור החרון אף שנגרם ע"י הערב רב הנקראים עמי"ם, כי מקור מחצבתם מארץ העמים. ובא הכתוב השלישי ונתן עצה היעוצה שיוחזרו הכתרים, הורד אותם אל המים, ע"ד אוז"ל אין מים אלא תורה, ועל ידי כתר תורה יזכו גם לאירך שני כתרים, כתר כהונה וכתר מלכות. (כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

פורים

ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות. אפשר לומר עפ"י חז"ל (סוטה ה' ע"א) תלמיד חכם מותר להיות לו גדלות שמיני שבשמיניות. ואיתא, שמונה פעמים שמונה גימט' ס"ד, ומותר שמיני שבשמיניות. והנה האותיות שהם לפני אותיות המלך, הם ד' ל' כ' י' גימט' ס"ד. וזהו, שיצא מלפני תיבת המלך, שהיא שמיני שבשמיניות חלק ס"ד, בלבוש מלכות, כי זה החלק מותר לת"ח. (הנה"צ מוה"ר יהודה ליבוש היילפרין מברעזאן זצ"ל¹)

(1) הועתק מכת"ק, והגיע אלינו מאת נכדו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה ירוחם אליהו ראזענפעלד נ"י. ברך ד' חילו ופועל יריו תרצה.

ויקהל

וכל אשה חכמת לב בירי' טוו ויביאו מטה וגו'. י"ל שהנשים נדבו מלאכת הטוו', שאף שמשועבדים למעשה ידיהן לבעליהן, יש לומר שכיון שהם נזונים מן המן, לא היו משועבדים למעשה ידיהם⁽²⁾.
(הגאון בעל הפלאה אבד"ק פפר"מ זצ"ל³)

ויקרא

אשר נשיא יחטא וגו'. נראה דליכא מירי דלא דמיוז באורייתא, וכאן מרומז מה שאמרו חז"ל (סוכה ג"ב ע"א) כל הגדול מחברו יצרו גדול הימנו, והיינו ע"פ מה שבי' בילקוט ראובני בשם הציוני על הפסוק וסמך ירו על ראש השעיר, רמי שהחטא יותר גדול מביא נקבה, דהנקבה פחותה מן הזכר, יע"ש. ולכך א"ש, דבאדם פשוט דאין יצה"ר מתגבר עליו, חוי חטאו יותר גדול, לכך חוי קרבנו נקבה, אבל הנשיא שהוא גדול ויצרו מתגבר עליו, א"כ אין לו חטא כל כך, לכך חוי קרבנו זכר.
(הגאון מוה"ר שלמה קלוגר ראבד"ק בראד זצ"ל⁴)

תמיהות וישובים

תמי' בענין חרם דרבינו גרשום

מבואר בפסיקתא דר' טובי' פרשת אחרי ופרשת תצא, דהקראים אסרו ליקח ב' נשים מקרא ראשה אל אחותה. וא"כ קשה איך תיקן רגמ"ה שלא לישא ב' נשים, הא מבואר במס' ב"ב קט"ו ע"ב דאפילו נשיא שבישראל שתיקן שתירש הבת עם בת הבן אין שומעין לו כי הוא מחוק דת הצדוקים.
(הרב הגאון מוה"ר דוד צבי טעבלי זעהמאן ראבד"ק דוקלא הי"ד⁵)

(2) כן כתב גם תלמידו הגאון בעל חתם סופר זצ"ל בספרו על התורה בפ' ויקהל (עמוד קנ"ה טור א'). והגאון בעל הפלאה זצ"ל בספרו פנים יפות בפ' ויקהל כתב, רבאותה שעה עדיין לא היתה התקנה שתיקנו רבנן דמעשה ידיהן לבעליהן תחת מזונות, יעו"ש.

(3) הועתק מכת"ק, והגיע אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנשווערפען. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

(4) הועתק מכת"ק. (כת"י ירושלים, מספר 4-268).

(5) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ד' קונט' ט' עמוד ט"ו. — תמי' זו הועתקה ממכתבו.

תמי' במנחת חינוך, ובשו"ת מהרי"א הלוי

במנחת חינוך מצוה ל"ב בקונטרס מוסך השבת (בסופו) במלאכת מחמר כתב וז"ל, לכאורה יש להביא ראי' דחילוק יש באיסור הוצאה בין שביתת בהמתו ובין מחמר, מהש"ס דפסחים, דמקשה והלא הוא מחמר (כוונתו, על הא דאמרינן שם ברף ס"ו ע"ב גבי קרבן פסח בשבת, דמי שיש לו טלה תוחב לו סכין בצמרו, ומי שיש לו גדי תוחב לו בין קרניו, ומקשה בגמ', האיך עביר הכי, והלא מחמר הוא), ולמה לא מקשה מלמען ינות, הא עובר על שביתת בהמתו, אלא על כרחך דשביתת בהמתו אינו איסור תורה בהוצאה, ע"כ מקשה ממחמר דאף בהוצאה עובר על לאו דמחמר. עוד כתב אח"ז, דמסוגיא הנ"ל דפסחים יש להביא ראי' דעל שביתת בהמתו אינו עובר בבהמת חבירו, משא"כ מחמר חייב בכל ענין, ומש"ה לא הקשה שם בגמ' דליחייב משום שביתת בהמתו, משום דהי' יכול לתדן רכל אחד מחליף בהמתו בשל חבירו ואפקורי אפקר לבהמתו, וליכא משום שביתת בהמתו, ע"כ. (ועיין עוד בשו"ת בית אפרים חלק או"ח סי' נ"ג ד"ה אך בא"ר).

ויש לתמוה מדברי רש"י שם ברף ס"ו ע"א ב"ה ומי שפסחו גדי, שכתב וז"ל, ואין זה משאוי לעבור עליו משום שביתת בהמתו, דלאו אורחי' בכי האי מלאכה, ובענין זה הביאו סכיניהן עכ"ל, וצ"ע.

בשו"ת מהרי"א הלוי ח"ב סי' קל"ט, נסתפק היכי דנתן לעני שתי מנות דאכילה, אם קיים בזה שתי המצוות דמשלוח מנות ומתנות לאביונים, וסני אם יתן עוד לעני אחד מתנה אחת. וכתב דאם נאמר דיכול לקיים שתיהם בבת אחת, יתיישב קושיית הפרי חדש בסי' תרצ"ד אהא דררשינן מתנות לאביונים שתי מתנות לשני בני אדם, וסני לכל אחד מתנה אחת, וביומא דף ל"ז ע"א אמרינן דאי לא הוי כתיב כי אם ונתן אהרן על שתי השעירים גורלות, הוה אמרינן שני גורלות לזה ושני גורלות לזה, להכי איצטריך לומר גורל אחד לה' וגורל אחד לעזאזאל, ע"כ קושיית הפ"ח. אבל אי נימא דאפשר לקיים מצות מתנות לאביונים ומשלוח מנות בחדא מחתא, שוב ליכא לפרש מתנות לאביונים, שתי מתנות לשני אביונים, דהרי בנתינת שתי מתנות לאחד מהעניים נפיק ב' גם חיוב משלוח מנות, ואמאי איצטריך קרא לחייב אותנו במצות משלוח מנות, הא מתקיים ממילא בנתינת המתנות לאביונים, עכ"ד.

ולכאורה צע"ק בדבריו, דאפי' אם נאמר דיכולין לקיים שתיהם בבת אחת, אכתי צריכין קרא לאשמעינן עצם מצות משלוח מנות, דאל"כ מה הועיל במשלוח מנות לחבירו, הלא אין שום מצוה בנתינת המתנות. ותו צ"ע, דבלא ציווי לקיים משלוח מנות, מאן יימר דהי' נותן לעני מידי דאכילה, ואפשר דהי' מקיים מצות

מתנות לאביונים בנתינת מעות וכדו', וחייב משלוח מנות אינו יוצא כי אם בשתי מנות של מיני אוכלים כמבואר בשו"ע סי' תרצ"ה ס"ד.

מנחם מענדיל ציטראנעבויס

תלמיד במתיבתא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

חדשים גם ישנים

(לקט הלכות וענינים שונים)

צח) הרה"ק מוה"ר משה אליקים בריעה מקאזניץ זצ"ל בספרו דעת משה עה"ת בפרשת תרומה בד"ה ועשו ארון, כתב בזה"ל: סיפר לי הה"ק אאמו"ר זצלה"ה על אמו של הרב הקדוש מו"ה שמואל קארנייבור זצלה"ה, שלא היתה יודעת להתפלל כלום, אמנם בשעת הרלקתה נרות של שבת התפללה בלשון רוסיא, יה"ר שיהא בנה שמואל תלמיד חכם, עכ"ל.

צט) רבינו בחיי בספרו כד הקמח ערך בית הכנסת כתב בזה"ל: כל הבונה כותל אחד בבית הכנסת או שום בנין ואפילו דבר מועט, ואפילו קבע שם מסמר אחד לצורכו ולתיקונו, הרי זה זכות גדול, עכ"ל.

ק) בספר קול סופר על משניות להגאון מוה"ר חיים סופר אבד"ק בודאפעסט זצ"ל, במס' אבות פרק ד' (אות תקכ"ז) כתב בזה"ל: ה' לי ויכוח עם הגאון ד' יוסף שאול ז"ל שהי' אב"ד דק"ק לעמבערג, שהוא כתב לי שלא להסתכל על מעשה רשעי דור, שעל ידם בא לאדם ביטול תורה, ותלמוד תורה כנגד כולם, ואני אמרתי ששוב ביטול תורה, ובפרט להחזיק דת בכלל. ומדברי הרע"ב (אבות פ"ד משנה י') נראה כדברי הגאון ז"ל, שהרע"ב משוה חיות דעות עם רשעים שהם בטלים ועל ידם מביא הקב"ה פודעניות. ואני על משמרתי אעמודה, שלטובת הכלל יהי' הת"ח ממעט בתורה, והקב"ה יצילו מיד רשעים, עכ"ל.

קא) בספר מנחת יוסף (לבוש תרצ"ה) כפ' בא, הובא בשם הרה"ק מוה"ר יהושע אבד"ק בעלז זצ"ל, שקנה מבית אוצר הספרים כתב יד על הזוה"ק מרבינו הקדוש ד' משה קורדאווארו זצ"ל, ושכר לרב אחד להעתיק את הכתב יד, ואמר לו אשר גם ירויה בהעתקתו, שיבוא מזה להשנות בתורה. וכמו שפי' הבעש"ט זצ"ל הפסוק בדברי הימים, הכל בכתב מיד ד' עלי השכיל, פי', כאשר כתב דוד המלך ע"ה תבנית בית המקדש וכליו, בא מזה להשכיל השנות יותר גדולות במלאכת בית המקדש וכליו.

קב) בהסכמת הגה"ק משינאווא זצ"ל על ספר דברי יחזקאל (להגאבד"ק קלאסני זצ"ל) כתב בזה"ל: ידוע שאסור להשיג גבול כל מדפים ספר, שצריך ליהרר שלא להרפיסו שנית עד ימכור המדפים כל הספרים שלו, ובפרט כתב יד, יש להראשון זכות עד חמשים שנה, עכ"ל.

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם אליהו אליעזר הלברשטאם נ"י נכר כ"ק מרן ארמו"ר
זצוק"ל הי"ד להולדת הבן

להאברך היקר ר' אברהם עבקר שכתי ציטראנענכיים (וואלאך) נ"י
מאנטווערפען להולדת הבן

להאברך היקר ר' אהרן נפתלי פאללמאן נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' בנימין לובעלסקי נ"י מאנטווערפען להולדת הבן

להאברך היקר ר' חיים אלכסנדר פרייער נ"י להולדת הבן

להרב יהושע צבי יונגרייז שליט"א אבר"ק טאלטשאווא להולדת הנכר

להאברך היקר ר' יוחנן דעגריין נ"י מלונרון להולדת הבן

להאברך היקר ר' יצחק מאיר טווערסקי נ"י נכר כ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל הי"ד
להולדת הבן

להאברך היקר ר' מנחם שמואל הערכסט נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' משה אלי' בלויא נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' משה איצינגער נ"י מלונרון להולדת הבת

להאברך היקר ר' שלום אקסלער נ"י מלונרון להולדת הבן

להאברך היקר ר' שלמה ציממער נ"י מאנטווערפען להולדת הבן

להאברך היקר ר' שמחה הלוי האממער נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' שמעון אליעזר קליין נ"י להולדת הבן

יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם פרידמאן נ"י מאנטווערפען להולדת הבת

להאברך היקר ר' יעקב יוסף שטראַם נ"י מלונרון להולדת הבת

להאברך היקר ר' יצחק שמחה פייגעל נ"י מקרית באבוב להולדת הבת

להאברך היקר ר' יצחק יוסף לעזער נ"י להולדת הבת

להרב יצחק זעקל הלוי פאללאך נ"י מגיד שיעור בישיבה רחסירי באבוב

באנטווערפען להולדת הבת

להאברך היקר ר' משה יוסף צעהנווירטה נ"י להולדת הבת

להאברך היקר ר' שמעון קעסלער נ"י להולדת הבת

יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אכ"ר.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם נייגער נ"י לנישואי נכדו נ"י
להנה"ח בנש"ק מו"ה ארי' ישראל דאכנער נ"י לנישואי בנו נ"י
להרב אשר זעליג גאלדמאן נ"י מניד שיעור בישיבת באבוב בני ציון לנישואי בתו
תחי'

להנה"ח מו"ה בנימין בארבער נ"י לנישואי בתו תחי'
להרב וכו' מוה"ר חיים יהודה כ"ץ שליט"א אבד"ק סערדאהעל לנישואי בנו נ"י
להנה"ח בנש"ק מו"ה יונה מנחם מאנדל באראן נ"י לנישואי בתו תחי'
להרב יעקב ציטראנענכויס נ"י מנהל בישיבת באבוב בני ציון לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה משה יהושע צאנער נ"י לנישואי נכדו נ"י
להנה"ח מו"ה משה יקותיאל עליאם נ"י לנישואי בתו תחי'
להרב צבי הורוויץ שליט"א רב דקהל סטריזוב לנישואי בתו תחי'
להרב שאול דוד ארי' קנאבלאך נ"י משניה במתיבתא עץ חיים דבאבוב לנישואי
בתו תחי'

להנה"ח מו"ה שלום יהודה ליבוש לעזער נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה שמואל הכהן ראזענגארטען נ"י לנישואי נכדו נ"י
להאברך היקר ר' אברהם ארי' וויינשטאק נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר בנש"ק ר' אברהם חיים טייטלבוים נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' אהרן גאלדשטיין נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' אביגדור עזריאל ברינגער נ"י מלונדון תלמיד ישיבתנו דשם
לנישואיו

להאברך היקר ר' חיים גרשון זינגער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' יחזקאל יעקב ראזענבערג נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' ישראל ארי' פארטגאנג נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' יצחק דוד הכהן ווייס נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' מנחם צבי שפריי נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר בנש"ק ר' מנחם מענדל מאשקאוויץ נ"י תלמיד ישיבתנו בקרית
באבוב לנישואיו

להאברך היקר ר' שלמה שאול פיהרער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
יעזור השי"ת שיזכו לבנות בית נאמן בישראל על דרך ישראל סבא
מתוך עושר ואושר מזל והרחבה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אלימלך דוב הכהן גראדזינסקי נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה משה
דוד שטרָאָם נ"י מלונדון לאירוסיו בנו-נכדו הב' החתן הנעלה כמר אברהם
מרדכי נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח בנש"ק מו"ה חיים אלישע טייטלבוים נ"י ולאביו הנה"ח בנש"ק מו"ה טובי' נ"י לאירוסו בנו הב' החתן הנעלה כמר יהושע העשיל נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה חיים הלוי פאזנער נ"י לאירוסו בתו תחי' להרב המפורסם וכו' מוה"ר שמחה רובין שליט"א אבר"ק טאמאשוב לאירוסו נכרתו תחי'

להב' החתן הנעלה כמר נפתלי הירצקא הלוי האלפערט נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסו

להב' החתן הנעלה כמר שמעון מאשקאוויטש נ"י ממאנטריאל תלמיד ישיבתנו לאירוסו

בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

הנה"ח בנש"ק מו"ה חיים אלישע טייטלבוים נ"י ולאביו הנה"ח בנש"ק מו"ה טובי' נ"י לאירוסו בנו הב' החתן הנעלה כמר יהושע העשיל נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה חיים הלוי פאזנער נ"י לאירוסו בתו תחי' להרב המפורסם וכו' מוה"ר שמחה רובין שליט"א אבר"ק טאמאשוב לאירוסו נכרתו תחי'
להב' החתן הנעלה כמר נפתלי הירצקא הלוי האלפערט נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסו
להב' החתן הנעלה כמר שמעון מאשקאוויטש נ"י ממאנטריאל תלמיד ישיבתנו לאירוסו

והנה"ח בנש"ק מו"ה חיים אלישע טייטלבוים נ"י

פאקסימיליא מכת"ק הגאון מוה"ר אברהם אבוש טענינבוים אבר"ק קערעסטור זצ"ל
הנרפס לעיל בעמוד י"א.

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לפסול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחי"ח מרבנים ות"ח ובחורי המד הי"ו.

שנה י"ד קונטרס ו' (קל"ו) ניסן תנש"א

יוצא לאור ע"י תלמודי
כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

ה שביעי של פסח כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

מדור זכרון לראשונים

ז דרוש לשבת הגדול הגאון בעל שב יעקב אבד"ק פפר"מ זצ"ל
 י בדיון חמץ שעבר עליו הפסח הגאון ר' יהודה אבד"ק קלעצק זצ"ל
 יג חידושים בענין קרבן פסח הגאון ר' בצלאל רנשבורג מפראג זצ"ל
 יז בענין השבתת חמץ הגאון ר' משה סג"ל לעוונינגער אבד"ק ווייטצען זצ"ל
 כג בענין חמץ של הקדש, ועוד הגאון מהרש"ם אבד"ק ברעזאן זצ"ל
 יג בדיון חלב מפרה האוכלת חמץ הגאון ר' שלמה גאנצפריד ראבד"ק אונגוואר זצ"ל

מדור אגרות קודש

ל מכתב מהגאון ר' דוד אופנהיים אבד"ק נ"ש ופראג זצ"ל
 לב מכתב מהגאון ר' מאיר אריק אבד"ק טארנא זצ"ל

מדור זכרון לאחרונים

לג כסוגיא דהרהיננו הג"ר פישל סופר ראבד"ק בודאפעסט ז"ל

מדור פלפול והלכה

לה במצות שחיטת הפסח הרב מוה"ר שמואל עקיבא יפה-שלעזינגער שליט"א
 מג בדיון חמץ שקבל עליו אחריות ר' שלום דוד געללער נ"י

עולת שבת בשבתו

מו ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים המערכת

מדור תמיהות וישובים

מט הערות קצרות בענינים שונים

מדור תעודות וסמיכות

נ כתב „הבר" הגאון ר' שמואל ראזענבערג אבד"ק אונסדארף זצ"ל
 נא כתב „סמיכה" הגאון ר' שמואל פיהרער אבד"ק קראס הי"ד

זכור ימות עולם

נג בירור בשנת יציאת מצרים ר' ישראל יצחק צעהנווירטה נ"י
 נו מכתבים אל המערכת
 כב צילומי כתבי קודש
 סה ברכות והודאות

כל הזכויות שמורות להמערכת

Copyright © 1991

by Cong. Shaare Zion

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמת

זקיני הרה"ח חיים במו"ה ארי' ליבוש לעזער ע"ה

נהרג עקה"ש ביום י"א לחודש ניסן שנת תש"ג לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י נכדו,

יצחק געללער

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמת

אבי מורי

הרה"ח מו"ה חיים ליב במו"ה שלום הלוי לעווין ע"ה

נפטר ביום ו' לחודש ניסן שנת תרש"ם לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנו,

הענוך שלום לעווין

ברכת תודה

לידידנו האברך היקר החשוב והנעלה
מו"ה אפרים אביגדור הלוי בורנשטיין נ"י
משמש דקהילתנו הק'
אשר נדבה לבו אותו לתרום סכום חשוב
להרפסת הקובץ הנוכחי
לרגלי ה"חאלאקא" (תספורת)
של בנו
הילד כמר אברהם שמעון הלוי נ"י
יעזור השי"ת שיזכה יחד עם נות ביתו תחי'
לרוות רב נחת ממנו ומכל יוצ"ח
לאריכת ימים ושנים, אמן.

המערכת

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שביעי של פסח

במדרש פליאה (הובא בספרים) בשעה שמתו נרב ואביהו אמרו מלאכי השרת למה קרעת לישראל את הים, ענו שרפי קודש ואמרו, השיבנו ר' אליך ונשובה חרש ימינו בקרם. והיא מאמר תמוה. ונקדים לפרש דברי המדרש בפרשת בשלח (פ' כ"א) כשהלך משה לקרוע את הים לא קבל עליו להקרע, אמר לו הים מפניך אני נקרע אני גרול ממך שאני נבראתי בשלישי ואתה נבראת בששי, כיון ששמע משה כך הלך ואמר להקב"ה אין הים רוצה להקרע, מה עשה הקב"ה נתן ימינו על ימינו של משה וכו' מיד ראה הים להקב"ה וברח וכו' אמר לו משה מפני מה אתה בורח, אמר לו הים מפני אלקי יעקב, ע"כ. ולכאורה צריך ביאור מהו הכוונה במה שענה לו הים, שבורח מפני אלקי יעקב ר"קא.

ויתכן לומר הכוונה, עפ"י דברי ר"ז הנה"ק משינאווא וצ"ל בספר דברי יחזקאל (פרשת וישלח) עה"פ וישם את השפחות ואת ילדיהן ראשונה ואת לאה וילדי' אחרונים ואת רחל ואת יוסף אחרונים, ופירש"י, אחרון אחרון חביב, והוא עבר לפניהם, אמר אם יבא אותו רשע להלחם, ילחם בי תחלה. וקשה דהלא הדין הוא ראין דוחין נפש מפני נפש, כמבואר ביו"ד סי' קנ"ו, דעכו"ם שאמרו לישראל תנו לנו אחד מכם ונהרגנו לא יתנו להם אחד מהם דאסור למסור להם אחד בידים ראין דוחין נפש מפני נפש, וא"כ איך הי' רשאי יעקב אבינו להקדים את השפחות וילדיהן מטעם אחרון אחרון חביב. אך הענין הוא, רכתיב (קהלת ג') והאלקים יבקש את נדרך, ואיתא במדרש (ויק"ר פ' כ"ז) אפילו צריך רודף רשע וכו' לעולם הקב"ה תובע רמן של נרדפין מן הדורפין, עיי"ש. והנה השפחות ובניהן היו נכנעין ונרדפין מאת אחיהם בני הגבירות, כי קראו להם שם שפחות ובני השפחות, ומח"ט היו נשכרי לב, וידע יעקב אבינו שלא יוכל עשו להרע להם, כי אלקים יבקש את הנדרך, ועל כן שם אותם ראשונה, ואח"כ העמיד את לאה וילדי', כי אף שהם היו בני הגבירה, אבל לא היו כמו רחל ויוסף שהיו אהובים ביותר אצל יעקב, וממילא היו הם ג"כ קצת שבורי לב ונכנעים, ולכן העמידן לפני רחל ויוסף, ובסוף העמיד את רחל ואת יוסף. וזהו שפירש"י, אחרון אחרון חביב, שסדרן בסדר נכון לפי הכנעתם כרי שינצלו כולם, עכ"ה ק.

העולה לנו מדבריו הקדושים, דעיקר החשיבות לפני המקום הוי מי שהוא נדרך, והקב"ה מציל את הנדרך מיד רודפו. והנה בני ישראל בצאתם ממצרים היו אז נרדפים כמאה"כ וירדפו מצרים אחריהם, והיו נרדפים כיונה בחגוי הסלע, כי מאחריהם הי' השונא רודף, ומלפניהם הי' הים סוער. וא"כ שפיר מובן מדוע הוכרח הים לקרוע לפניהם, ראף שהים טען שהוא חשוב טפי מפני שנברא תחלה, אבל אז היו בני ישראל חביבים יותר, לצד היותם נרדפים מכל צד. וזהו כוונת המדרש, שהים ברח מפני אלקי יעקב, כי מיעקב אבינו אנו למידים ענין זה שהקב"ה יבקש את הנדרך להצילו מיד הרודף, ולכן שפיר הי' ראוי שיקרע הים לפני בני ישראל הנרדפים.

אמנם לכאורה יש להקשות על זה, שהרי מצינו בשעת ההתאבקות של יעקב אבינו עם שרו של עשו, רכתיב וירא כי לא יכול לו ויגע בכף ירכו, ואיתא במדרש הנעלם, ויגע בכף ירכו נתן עיניו ביוצאי ירכו הם נרב ואביהו, וקשה הלא יעקב אבינו ה' אז נדרף מעשו, ואלקים יבקש את הנדרף להצילו מיד הדרף, ואיך ה' יכול השר של עשו ליגע בכף ירכו בנרב ואביהו. ויש לומר רוחו שאמרו מלאכי השרת בשעה שמתו נרב ואביהו, למה קרעת את הים, שהרי קריעת ים סוף היתה רק מחמת שבני ישראל היו אז נדרפים כאמור לעיל, ועתה ראינו ששרו של עשו ה' יכול לשלוט ביוצאי ירכו של יעקב אף שה' אז נדרף.

אולם ו"ל בזה, רהנה מה שהאלקים יבקש את הנדרף להצילו מיד הדרף, והו רק אם נכנע לבו על ידי הדרפה ושב בתשובה אל השי"ת, כי אז הוי חביב וחשוב מאוד בעיני השי"ת, ובאמת כן ה' אצל בני ישראל בצאתם ממצרים, רכתיב ופרעה הקריב, ואמרו חכמז"ל במדרש, מהו ופרעה הקריב, שהקריב את ישראל לתשובה שעשו, א"ר ברכי' יפה היתה הקרבת פרעה לישראל ממאה צומות ותפלות, שכיון שדרפו אחריהם וראו אותן נתיידאו מאד ותלו עיניהם למרום ועשו תשובה. וכמו כן בשנאבק יעקב אבינו עם המלאך, הרהר בתשובה, כמבואר בספה"ק נועם אלימלך בפרשת וישלח עה"פ ויאבק איש עמו, שזה המלאך ה' המקטרג שלו ורצה לתופסו באיזה חטא ולא מצא בו שום חטא ועון, לכן התחיל לקטרגו באבק אשר בידו, ויעקב אבינו עשה תשובה תיכף בדרך הצדיקים, עיי"ש. אמנם אע"פ שהועילה התשובה לעצמו, שלא יכול לו, עכ"ז ה' לו שליטה ביוצאי ירכו אלו נרב ואביהו, שמצא פגם אצלם כמו שנזכר ברברי חכמז"ל. וזהו שהשיבו שרפי מעלה, השיבונו ר' אליך ונשובה חדש ימינו כקדם, פי' דעיקר חשיבות הנדרף הוא רק כשעושה תשובה בלב נשבר ונדבך, ומקבל על עצמו לחדש ימיו כקדם, ולכן לא תיקשי מהא שמצא חס"ם מקום לשלוט בנרב ואביהו, כי נמצא בהם נדנוד של חטא, אבל יעקב אבינו בעצמו ניצל כי עשה תשובה, ונתקיים בו הפסוק והאלקים יבקש את נדרף, וכן בני ישראל בעמדם על שפת הים היו נדרפים, ותלו עיניהם למרום ועשו תשובה, לכן זכו שיקרע הים לפניהם.

מגשים אנו בזה ברכת מזל טוב כמה ונאמנה

לעטרת תפארת ראשנו

כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א

לרגלי הולדת הבן

אצל בנו

הרב מוה"ר בן ציון ארי' ליבוש הלברשטאם שליט"א

ונביע בזה ברכתנו מעומק לבבינו שיוזכו לראות ממנו ומכל יוצ"ח

רב נחת ועונג לאורך ימים ושנים טובות, אכ"ר.

בעתידת וברכת,

המערכת

דרוש לשבת הגדול

מהגאון בעל שב יעקב אבר"ק פראנקפורט-דמיין זצ"ל⁽¹⁾

דרוש שדרשתי בשבת הגדול פ' מצורע שנת תצ"א לפ"ק

והי' הפתיחה בפרשה, וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל, ת"ר משה תיקן לישראל שיהיו שואלין ודורשין בענינו של יום, הלכות פסח בפסח ועצרת בעצרת וכו', (מגילה ל"ב ע"א). ויש לדקדק דלמה ל' למילף מהאי פסוק, הלא כבר איתא בתחילת מדרש ילקוט בויקהל, רבותינו בעלי אנדה אומרים מתחילת התורה ועד סופה אין בו פרשה שנאמרה בראשה ויקהל אלא זו בלבד, אמר לו הקב"ה למשה, עשה לך קהילות גדולות ודרוש לפניכם כדי שילמדו וכו' ומכאן אמרו משה תיקן להם שיהיו דורשין בענינו של יום, הלכות פסח בפסח כו', אמר משה לישראל אם אתם עושים כסדר הזה הקב"ה מעלה עליכם כאילו המלכתם אותי בעולמי שנאמר ואתם עדי נאם ה' וגו', עכ"ל.

וכדי ליישב זאת אבאר תחילה מאמר אחד במס' ביצה ריש פרק יו"ט, ת"ר מעשה ברבי אליעזר שהי' יושב ודורש כל היום כולו בהלכות יו"ט, יצאו כת ראשונה אמר הללו בעלי פססין, כת שני' כו', התחילו כת ששית לצאת אמר הללו בעלי מאירה (ופי' רש"י, שהי' הבהמ"ד נתרקן מאוד) ונתן עיניו בתלמידים, התחילו פניהם משתנין (ופי' רש"י, שסבורין שכועס על כת ששית שאחרו מלצאת וכ"ש עלינו), אמר להם בני לא לכם אני אומר, אלא על אילו שמניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה, עכ"ל. ויש לדקדק בהאי מאמר כמה דקדוקים, א) לאיזה צורך נקוט מעשה בר"א שהי' יושב או עומד, ב) דסיים ודורש כל היום בהל' יו"ט, מאי נפ"מ במה דרורש, ג) וודאי היו אותן כיתות שהלכו לדרשה, אנשים כשרים וצדיקים וישרים, א"כ וודאי סבדו שכדין עשאו שיצאו, ואמאי כעס עליהם, ובאיזה סבדא היו מחולקים, גם למה האריך באמרו אלא לאילו שמניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה, ועוד דקדק מהרש"א על התלמידים דס"ד שכועס עליהם, אי הוי כועס למה לא הפסיק הדרשה, ועוד דהא הוה מצי למימר להו שיצאו, אך אלו שני דקדוקים אחרונים לא קשה מירי, כיון דר"א לשעמי' אזיל, דס"ל או כולו לה' כו', והוא בחר לעשות כולו לה', והביא בד"מ בסוף הלכות יו"ט, דאי יושב בתענית כיו"ט, צריך להיות יושב ולומר כל היום, דכיון דאינו מקיים לכם, צריך להיות כולו לה', וא"כ לכך אף דדעת' הי' שהתלמידים יצאו לקיים לכם, מ"מ הוא הי' יושב ודורש כל היום כולו לקיים כולו לה', וגם לא רצה לומר להם שיצאו, דאחד מן מדותיו הי' מה דאיתא במס' סוכה, שמעולם לא אמר שהגיע העת לעמוד, אך צריכין ליישב כל הדקדוקים הנ"ל שדקדקתי מתחילה.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ט' עמוד ט'. — דרוש זה הועתק מכת"י אחד מתלמידיו, אשר כנראה העתיקו מכת"י ק, והגיע לידנו מאת ידידנו הרבני החסיד הגנרד הנכבד והמפורסם מו"ה שאול הוטשערער נ"י מאנשווערפען. טוב עין הוא יבורך.

ונפרש באיזה אופן וסברא פליגי ר"א ור' יהושע (פסחים ס"ח ע"ב), רר"א סבר דהא דכתיב 'עצרת תהי' לה' ועצרת תהי' לכם, היינו או כולו לה' או כולו לכם, ור' יהושע מפרש חצי לה' וחצי לכם, אף גם ביותר מסתברא כר"י דמפרש חצי לה' וחצי לכם, ריכול לקיים גם ושמחת בחנך, דצריך להיות בגוף ונפש, כמו שכתב בספר שני לוחות הברית, משא"כ אי מפרש כולו לה'. ותחילה נרקק עוד ליישב קושיא א', דבמס' מגילה הנ"ל יליף מוידבר משה גם שיהי' שואלין ודורשין בו, ובפסחים דף ע"ז ובמנחות דף ע"ב איתא, וידבר משה בו' מה ת"ל, לפי שלא למדנו אלא לתמיד ופסח שנאמר בהם במועדו, במועדו ואפי' בשבת וכו', שאר קרבנות ציבור מנין בו' לרבות עומר בו' ת"ל וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל הכתוב קבעו מועד אחד לכולן, עכ"ל. לפ"ז מנ"ל למילף מזה דשואלין ודורשין בענינו של יום, הא בעינן למילף מזה דדוחה שבת. רק עיין בריש פרק אלו דברים בתוס' ד"ה מועדו בו', אלא וזראי רממשמעותו דמועדו דריש, וע"כ תנאי ה', ועוד בפ' ר' ישמעאל במנחות דף ע"ב דריש עומר ושתי הלחם דדחי שבת מתקריב, תקריב אפילו בשבת, ולפי שמעתין מצי למילף בגז"ש דמועדו בו', עכ"ל. נמצא מוכח דמאן דילף מתקריב, פליג אהאי תנא דילף מוידבר משה את מועדי ה', והתם במנחות איתא דאמר תקריב לפי שמצותן לקצור בלילה, מנין אם נקצר ביום כשר, ת"ל תקריב, ודוחה שבת ת"ל תקריב מכל מקום, וכתבו התוס' בר"ה מנין שאם וכו' לר"א דאמר דאם אפשר לעשות מע"ש אפ"ה רוחה שבת נוחא, אך לר"ע לא יתכן בו', א"כ לפ"ז מוכח דהא דתקריב אתיא כר"א, אף דתוס' התם דחקו ליישב אפי' לר"ע, מ"מ כיון דבלא"ה צ"ל רתנאי הוא, לא צריכין לדחוק, רק ר"ע יליף מהא דוידבר משה את מועדי ה' ולא מתקריב, דאי יליף מתקריב, צ"ל תקריב מ"מ, כדקאמר התם תקריב אפילו נקצר ביום, תקריב אפי' בשבת, ולר"ע לא יתכן, ובריש אילו דברים מוכח דר' יהושע ס"ל בהא כר"ע, דכל מלאכה שאפשר לעשות מע"ש אינה דוחה השבת, א"כ נמי לית לי' דרשה דתקריב, וילף מוידבר משה בו', א"כ לר"י מנ"ל דדרשינן הלכות מועד במועד, כיון דצריך את מועדי ה' שדוחה שבת, וצ"ל דילף מויקהל כמו ר"ע. ונראה ליישב זאת, ויתיישב נמי מה דדקדקנו לעיל באיזה סברא פליגי ר"א ור"י, דמר סבר כולו לה', ומר סבר חציו לה', בהקדם מה דאיתא במס' פסחים (ס"ח ע"ב), הכל מודים דבשבת בעינן לכם, לפ"ז י"ל דר"א נמי אית לי' דרשה דויקהל, רק מויקהל דכתיב גבי שבת לא מצינו למילף רק שיהי' דורשין חצי היום, דבשבת כ"ע מודים דבעינן לכם כנ"ל, ואיצטרך וידבר משה בו' שיהי' דורשין כל היום. לפ"ז מאי דפליגי ר"א ור"י אי כולו לה' או חצי לכם, תלוי בהאי פלוגתא דפליגי עוד בריש אלו דברים כנ"ל, וכל חד חד אוזיל לשיטתו, ר"א סבר כולו לה' משום ראית לי' דרשה דתקריב, וא"כ מיותר וידבר משה בו' לילף מיני' דשואלין ודורשין, וע"כ לילף מיני' כל היום הוא דאתיא, דאי לחצי היום אתיא כמו דס"ל ר"י, א"כ למה לי וידבר משה כלל, הלא נוכל לילף חצי היום מויקהל, אלא וזדאי צ"ל לכל היום הוא דאתי, ור"י למעמי' דלית לי' דרשה דתקריב כנ"ל, וא"כ

איצטרך וידבר משה כו' דעומר דוחה שבת, ואיצטרך למילף דשואלין ודורשין מויקהל דגבי שבת וא"כ דיו לבא מן הרין להיות כנדרון, מה גבי שבת בעינן לכם, אף יו"ט בעינן לכם.

רק לפי מה דמסיים המדרש, אם אתם עושים כסדר הזה מעלה אני עליכם כאילו המלכתם אותי בעולמי שנאמר ואתם עדי נאם ה', נמצא יליף דמעלה עליהם כאילו המליכו כו' משום דכתיב ואתם עדי, וצ"ל ע"פ דאיתא שלשה מעידין זה לזה, הקב"ה ושבת וישראל, ובהאי דרורשין בשבת הלכות שבת הוי כמעידין ישראל ושבת על הקב"ה, נמצא אי יו"ט נמי בכלל שבת הוא, בענין זה דהוי כמעידין על הקב"ה, שפיר שייך ללמוד [מהא דהקב"ה ציוה למשה להקהיל קהילות בשבת] לדרוש נמי ביו"ט הלכות, משא"כ אי דרשת יו"ט ביו"ט לא הוי כמעידין, לא הוי מצינו ללמוד מהא דהקב"ה ציוה למשה להקהיל קהילות בשבת לדרוש הלכות, דה"ה ביו"ט, דדלמא דוקא בשבת ציוה זאת משום דחשוב כמעיד, משא"כ יו"ט, לפי"ז הוי אמינא אין צריכין לדרוש הלכות יו"ט ביו"ט, וצריכין וידבר משה את מועדי ה' לדרוש נמי ביו"ט, ולעולם רק חצי לה' כמו בשבת. ואיתא בטור או"ח דלכך צריך לומר ויכולו בשבת בעמידה משום דהוי כמעיד עדות דצ"ל בעמידה. והשתא א"ש, דאותן הכיתות כיון דראו שהוא יושב ודורש בהלכות יו"ט, ס"ל דחזר ר"א מהא דרורשין ביו"ט כל היום, משום דכל הוכחתו של ד"א, מראיצטרך וידבר משה את מועדי ה' לדרוש הלכות מועד במועד, ולא יליף מויקהל בשבת, דלא נימא דיו בשבת דבעי חציו לכם, אבל השתא שראוהו שה' יושב ודורש ביו"ט הלכות יו"ט, א"כ ע"כ דר"א ס"ל דדרשת יו"ט לא הוי כהגדת עדות, הואיל דלא דרש בעמידה כדכתיב ועמדו שני האנשים, א"כ לא מצינו למילף דרשת יו"ט משבת, וצריכין וידבר משה את מועדי ה' לדרוש נמי בהלכות מועד במועד, ולעולם רק חציו לה' וחציו לכם כדמשמע פשטא דקרא ושמחת בחגך, לכך יצאו אילו הכיתות לקיים שמחת יו"ט, רק דר"א ס"ל באמת לעולם דדרשת יו"ט הוי נמי בכלל שבת, דהוי כאילו מעידין לישראל, והא דיושב ודורש, משום דת"ח מעיד אפילו בישיבה כדאיתא בשבועות דף ל' ע"ב דרב יימר הוי ידע לי' סהדותא וכו' אותבינהו וכו' א"ל רב אשי כו' אבל בעדים ד"ה בעמידה, א"ל האי עשה כו' ועשה דכבוד תורה עדיף. א"כ ר"א נמי ה' יושב ודורש אף דהוי כאילו מעיד, רק אילו הכיתות לא למדו כן, וי"ל משום דרש"י פי' עשה, דכתיב את ה' אלקיך לרבות ת"ח, רק בב"ק בפ"ד דף מ"א ע"ב כתבו התוס' בד"ה כיון, אמאי לא דרשו את ה' אלקיך לרבות כבוד אב ואם, והתוס' תירצו מה שתירצו, ולפענ"ד אמרתי דלא קשה מירי, דמסתבר יותר לרבות ת"ח, משום דאיתא בסוף פרק אלו מציאות (ב"מ ל"ג ע"א), אבידת רבו ואבידת אביו כו', רבו קודם משום דאביו הביאו רק לעוה"ז ורבו שלמדו תורה מביאו לחיי עוה"ב, ולפי"ז ר"א ראה שאותן הכיתות טעו, מכח שיושב ודורש לא חשיב דרשת יו"ט עדות כמו דרשת שבת בשבת, ממילא צריכין וידבר משה את מועדי ה' לדרוש גם ביו"ט הלכות יו"ט, דלא מצינו למילף משבת, ולעולם רק

חציו לה', לכך יצאו לשמחת יו"ט, תיפוק לי' הלא אין ראי' ממה שיושב, כי ת"ח יכול להעיד מיושב משום דעשה דכבוד תורה עדיף, אלא ע"כ דמוקי לי' האי את ה' אלקיך לרבות אב ואם, הלא מסתברא יותר לאוקמי לת"ח שמביאו לעה"ב, ואב ואם מביאים דק לעה"ז, ומדלא עלתה להם, ע"כ נחשב להם יותר עה"ז, ע"ז רמז להם על אילו אני כועס שמניחין חיי עוה"ב ועוסקין בחיי שעה, לכך לא עלתה על דעתם לחשוב מעלת הרב יותר ממעלת אב ואם, ודו"ק היטב כי נכון הוא.

בדין חמץ שעבר עליו הפסח

מהגאון מוה"ר יהודה אבר"ק קלעצק זצ"ל⁽¹⁾

בדבר המעשה שבשנה [אחת] נדפסו הלוחות בפעות, שנכתב שיעשו יום ו' שביעי של פסח ויום ז' אחרון של פסח, ובשנה הנ"ל הי' אחרון של פסח כיום א', וכמה תושבי כפרים עשו כזה, ואכלו חמץ באחרון של פסח, וחמץ שמכרו לגוים חזרו וקנו כיום אחרון של פסח, ונמצא עבר יום אחרון של פסח על חמצן של ישראל, אי יש לאסור החמץ והיו כמו חמצו של ישראל שעבר עליו הפסח, או לא. והנה אנשים אלו לא שאלו את פי ולא שום מורה בדבר זה, ולהורות להם מעצמי מנעתי, באומרי שבוודאי לא ישמעו בדבר לאיסור, והנה להם מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין, מאחר שהוא דרבנן, וק"ו מתוספת עיני יום הכיפורים שהוא דאורייתא, רק שאינו מפורש בתורה, אמרינן מוטב שיהיו שוגגין, כ"ש כאן שהיא כולה דרבנן, או אפשר שאני תוס' יוה"כ שאינו מפורסם איסורו ולא יאמינו באיסורא, אבל הכא האיסור מפורסם, והוא בעצמו יודע שצריך שלא יהי' החמץ של ישראל בפסח, לפיכך מכרו לעכו"ם, ומה שוגג שייך כאן, לאחר שנודע לו שקנה מעכו"ם באחרון של פסח, נודע לו ג"כ איסורו, ומזיד גמור הוא, וכתב המג"א בס' תר"ח אם החוטא מזיד, נהי דמי שאינו מוכיחו אינו נענש כמותו, מ"מ עבר על עשה דהוכח תוכיח, וכן הביא הש"ל בשם רא"מ והסכים לדבריו. ואינו נראה לי דבריהם מדאמרינן בעידן ריתחא עונשין אעשה ג"כ וא"כ מפני מה אמרה מרה"ד לפני הקב"ה לפניהם מי הי' גלוי, אפילו הי' לפניהם גלוי הי' להם להוכיח כרי לקיים מצות עשה, וזה הי' עידן ריתחא, כמפורסם, ודאזינן ליענש מכח זה, אלא וודאי כיון שידע שלא יקבל, אפילו עשה אין כאן. ובעיקר הדין אני מסופק אם יש לאסור או לא, משום דחמץ שעבר עליו הפסח דרבנן משום קנסא שעבר על כל יראה, ויום טוב האחרון ג"כ דרבנן ולא

(1) הגאון מוה"ר יהודה אבר"ק קלעצק ומיצט הוא בנו של הגאון מוה"ר ליב ממינסק (אשר לעוצם חריפתו הי' נקרא ר' ליב בעל התוספות). ודא עור בכר"ש שנה ג' קונט' ב' עמוד ח' ועמוד י"ב. — תשובה זו הועתקה מחיבור כת"י של בנו הגאון מוה"ר יעקב מו"ץ דק"ק שקלאוו, שהגיע אלינו מעזבונו של ירדנו המנוח הנה"ח מו"ה שמעון קעמפלער ע"ה.

עבר על כל יראה, ובפרט שאנו בקיאים בקביעת דירחא ואינו אלא מנהג, א"כ אפשר דלא קנסינן לחמץ שעבר עליו רק יו"ט האחרון, שיחי' אסור בהנאה. ואף שבס' תס"ז סעיף יו"ר פסק השו"ע באיסור משהו ביו"ט האחרון להשהותו למחר, וכתבו כל הפוסקים האחרונים ררוקא באיסור משהו אבל לא בחמץ גמור, וזה לפסוק לו לכתחילה שישאה, אבל אם כבר עבר ושהא, אפשר אפילו בחמץ גמור מותר. ואף שמנדינן למי שמזלזל בו, לא מצינו שמפסידין את ממונו. ואין להקשות עליו מכיוון מלאכתו במועד שקונסין אותו, התם קונסין אותו שלא יעשה בזמן האסור, אבל אם כבר עשה אפשר דלא קנסינן לי'. וכן משמעות לשון הטור בס' תקל"ח, קונסין אותו שלא יעשנה, אבל אם כבר עשה אין קונסין בשביל שעבר עבירה דרבנן. ואע"ג דלדברי הרמב"ם שכתב וכל המכין מלאכתו והניחה למועד ועשאה במועד מאבדים אותה ומפקדין אותה וכו', משמע אפילו כבר עשאה קנסינן לאבד, אפשר דהרמב"ם סבירא לי' דמלאכת חוה"מ דאורייתא, ובזה יהי' מחולק הרמב"ם והטור, אבל כאן שהוא ווראי דרבנן, כו"ע מורה דלא קנסינן אם כבר עשה. ועוד אפשר שחוה"מ אף שהוא דרבנן, מ"מ חמור מיו"ט שני, דכיון דאנן בקיאים בקביעת דירחא, אינו אלא מנהגא.

ואע"ג שהרא"ש כתב בגוי שולח מתנה חמץ לישראל ביו"ט אחרון, שיאמר הישראל שאינו רוצה שיקנה לו חצירו, והטור כתב אפילו בסתם מותר, כי היתרא ניהא לי' דליקני ולא איסורא, משמע אבל אם קנה הישראל בפירוש חוה אסור, זה אינו ראוי' לכאן, כי הם רוצים לתקן לכתחילה שלא יעבור הישראל אפילו אדרבנן, אבל אם כבר עבר, אפשר דכו"ע מורה דלא אסרינן לי', וגם לשון הש"ע בס' תמ"ח מורה כן, שכתב בדרך שלילה, לא יקבלנו הישראל, ולא כתב שאם קיבל שיחי' אסור. רק שהמג"א כתב שאם קבלו אסור בהנאה. ואף זה יכולין אנו לתרץ, שרצונו, אסור בהנאה ביו"ט אחרון וצריך לשורפת, לאפוקי איסור חמץ משהו, מותר להשהותו למחר לכתחילה, אבל אם עבר ושהה, אפשר המג"א מורה דלא אסרינן לי'.

ונראה דלזה רמז המג"א במה שכתב, עיין בס' תס"ז ס"י, ששם מוזכר הדין של משהו, ואף אם נאמר שכוונתם לאסור באם עבר ושהה, כל זה היא אם עשה במזיד כגון שקיבל, או ניכר מתוך מעשיו שחפץ בו והוא יודע שהיום הוא פסח, אבל כאן הי' שוגג גמור, שסבור הי' שהיום חול, מורים שאין לאסרו. ואף דקיי"ל חמץ שעבר עליו הפסח אפי' הניחו שוגג או אנוס אסור בהנאה, והוא מדברי הרמב"ם בפ"א והטור בס' תמ"ח, אבל לא נתפרש הטעם, דהא כיון שהניחו שוגג וודאי לא עבר על כל יראה. ואף שדברים נכונים, מכח סתם מתניתין דקתני ושל ישראל שעבר הפסח אסור בהנאה, מרקא מפליג בין גוי לישראל ולא מפליג בישראל עצמו בין שוגג למזיד, אלא מוכח דבישראל בכל גוונא אסור, אבל טעמא לא ידענא, כי ספרי הרמב"ם ושאר ספרים הצדיכים למלאכה זאת אינם בירי, ואף גמ' פסחים שבידי הוא בלא פ"י תרא"ש, אבל לבי

אומר לי שהוא מטעם קנס, שקנסו שונג אטו מזיר, [וא"כ] התם בעיקר הפסח שהוא דאורייתא קנסו שונג אטו מזיר, אבל כאן שהוא דרבנן לא קנסין שונג אטו מזיר, כרבי יתורא בפרק הניזקין דבראורייתא קנים ובדרבנן לא קנים, ואע"ג דר"י חייש לאיערומי גבי נפלו ונתפצעו, הנ"מ באיסור שיש עיקר מן התורה רק מה שאינו מתבטל הוא מדרבנן, אבל דבר שעיקר איסורו [מדרבנן], מורה ר"י דלא חייש לאיערומי ולא קנים.

וראי' ממס' עירובין פרק הרר (רף ס"ט ע"ב) מתניתין, מי שביטל רשותו והוציא, בין בשונג בין במזיר אוסר דברי ד"מ, ר"י אומר בשונג אינו אוסר, ובגמ' (רף ס"ח ע"ב) מפרש רבא הפלוגתא, ר"מ סבר דקנסין שונג אטו מזיר, ור"י סבר לא קנסין שונג אטו מזיר, וא"כ קשה דר"י אדר"י, אלא מוכח כיון דכאן עיקר איסורו מדרבנן, לא חייש ר"י לאיערומי ולא קנים.

ועוד נראה דאפי' ר"מ מורה בענין כזה דלא חיישין לאיערומי ולא קנסין, דהתם כתבו שם, לא שייך לקנסו שונג אטו מזיר דעלמא, דהכא לא קנסין לדירי' מירי, דהא בלאו הכי ה' אסור אלא גזרו שונג אטו מזיר, רצונם לומר, גזרו על אנשי החצר שאינם יודעים כוונתו, ואף שהוא יוציא במזיר, ישעו ויסברו בשונג ה', אבל אם ה' הגזירה עליו שהוא יודע כוונתו, נאמר לא ה' קונסין שונג אטו מזיר אפילו לדברי ר"מ במירי שעיקר איסורו דרבנן.

והא ראי' דבעירובין (רף ק') תנא חדא אם עלה ירד, ותנא אירך אם עלה לא ירד, לא קשיא כאן מבעוד יום כאן משחשיכה, ואבע"א כאן וכאן משחשיכה הא בשונג הא במזיר, ואבע"א הא והא בשונג מר סבר קנסו שונג אטו מזיר ומר סבר לא קנסו וכו'. והביא הר"ף והרא"ש שני התירוצים הראשונים, והתירוץ רקנסו שונג אטו מזיר, לא הביאו. ופירש הב"י בס' 'של"ו', דסבירא להו דאין סברא לקנסו שונג אטו מזיר אליבא דרש"י, וא"כ קשה מפני מה קנים ר"מ הכא גבי הוציא, שונג אטו מזיר, דשניהם הם משום שבות, אלא מוכח בפירוש שלי, דאף ר"מ מורה בדבר שעיקר איסורו דרבנן אין קונסין שונג אטו מזיר, וגם בכיוון מלאכתו במועד שקונסין אותו, ואז ה' שונג בדבר, אע"פ שה' יכול לעשות קורם המועד, כתב הנמוקי יוסף והביאו הב"י בס' 'תקל"ח' שאין קונסין אותו, ש"מ מכל הנני, שבדבר שעיקר איסורו מדרבנן אין קונסין שונג אטו מזיר, וי"ט האחרון עיקר איסורו מדרבנן, ואילו אנשים היו שונגים גמורים כמו שזכרתי לעיל, ואין לנו לקנס אותם, ואדרבה יש לנו להתיר.

ואף שמלשון הטור שמביא בשם בעל העיטור בס' 'תמ"ח' ה' נראה לאסור, שכתב על חמצו של גוי שעבר עליו הפסח, מן הדין עלינו להחמיר, ממה שנוהגין עכשיו שישראל מקבל דורן חמץ של נכרי מן המנחה ולמעלה שנעשה חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח שאסור בהנאה, עכ"ל. הרי שכתב בפירוש על חמץ שעבר י"ט האחרון שהוא אסור בהנאה, ורצה להחמיר עוד בשביל זה ולאסור כל חמץ שעבר עליו הפסח, מכ"ש שיש לנו לאסור חמצו של ישראל שעבר י"ט האחרון אף שה' בשונג, מ"מ אפשר שכל הפוסקים חולקים עליו בדבר, ומה שלא

הזכירו דהרא"ש והרשב"א והטור מחולקים על בעל העיטור, סברא שלי משום שהם תקנו הדבר כלכתחילה שלא יעבור אפילו איסורא ורבנן כמו שזכרתי לעיל, ועוד שהב"ח הקשה על בעל העיטור הנ"ל מברייתא דחנות ופועלים, ותירץ הט"ז שבעל העיטור פסק כרבי יהודה והברייתא כרבי שמעון, וא"כ אנן דפסקינן כרבי שמעון, לא קיי"ל כבעל העיטור הנ"ל.

ועוד נראה להתיר מכח סברת הטור, היתרא ניחא לי' דליקני ולא איסורא, אף כאן מה שקנה הישראל מיד העכו"ם, בשביל שסבר שהוא חול, אבל אם הי' יודע שעדיין פסח, בוודאי לא הי' קונה, ואח"כ שנודע לו שאתמול הי' פסח, חזר מקנין של אתמול ורוצה לקנות מעכשיו בהיתרא, ואף שלא הי' שום תנאים בשעת המקח, מ"מ דמי למוכר שדהו כדי שיעלה לארץ ישראל, בחושן משפט סי' ר"ז, ואף שכתב שם הש"ע, ופירש בשעת המקח, משמע דבלא פירש אינו חוזר, הא כתב הסמ"ע שם דבלא פירש אם יש אומדן דמוכח סגי, ואין לך אומדן דמוכח יותר מזה, ואע"ג דהתם בקרקע דווקא במוכר אבל לא בלוקח, הטעם דבמטלטלין אדם מוכר אף שאינו צריך לע. . . ואדם קונה אף שאינו צריך לו עכשיו, אבל כאן בוודאי לא שייך אדם קונה באיסורא, ומותר אליבא דכולי עלמא. (חסד הסיום).

חידושים בענין קרבן פסח

מהגאון מוה"ר בצלאל רנשבורג מפראג זצ"ל⁽¹⁾

כ' הרמב"ם בפ"ו מהל' ק"פ ה"ב, טמא מת שחל שביעי שלו להיות בארבעה עשר אעפ"י שטבל והוזה עליו והרי הוא ראוי לאכול קרשים לערב, אין שוחטין עליו אלא נדחה לפסח שני. ומקשים על הרמב"ם מהא דאיתא כיבמות ע"א, דא"ר יוחנן ערל מקבל הזאה שכן מצינו באבותינו דכתיב והעם עלו מן הירדן בעשור לחודש כו' בעשירי לא מלו משום חולשא דאורחא, אימת עביר הזאה לאו כשהן ערלים. והשתא לדעת הרמב"ם, ל"ל להש"ס לומר בעשירי לא מלו, הא אף אי מלו ועשו הזאה בעשירי, הוי הזאה שביעי בערב פסח, ואז אין יכולין לעשותו, אלא ודאי הוה קורם עשירי כשהיו ערלים. וקו' זו שמעתי ממ"ו הגאון מהר"ל פ' זצלה"ה⁽²⁾ בשם הגאון אביו ז"ל, וכן הוא כתובה בספר אור חרש למ"ו הגאון בשם ספר בני דוד.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ט' עמוד ח'. — חידושים הללו הועתקו מכת"ק והגיעו אלינו ע"י ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה אברהם אהרן לעזער ג"ר. יצו ד' אתו את הברכה.

(2) הוא הגאון מוה"ר ליב פישלס מפראג זצ"ל, בנו של הגאון מוה"ר מאיר בומסלא מפראג זצ"ל. (ועיין בספר דורש לציון דרוש ה' (בר"ה והנה דבינו), שהביא ג"כ קושיא זו, יעו"ש).

וזה שנים רבות עמדתי מרעיד ומשתומם על הגאונים הנ"ל, דמאי קושיא, והלא הרמב"ם לא אמר דינו אלא ביחיד שמא מת שחל ז' שלו בע"פ, איתו נדחה לפסח שני, אבל צבור רעבדי בשומאה, מכ"ש כשחל שביעי שלהם בע"פ אם היו ושבול (ששומאה דחוי' בצבור) שיכולין לעשותו, וא"כ אם היו יכולין למול בעשרה לא ה' מוכח דערל מקבל הזאה, ואין סתירה כלל מסוגיא דיבמות לדין הרמב"ם דמיירי ביחיד.

וכעת ראיתי בספר תשובה מאחבה ח"ב סי' רס"ו מביא דבר זה בשמי, והמחבר רוחה דברי, באמרו, מרפריך מר זוטרא שם ודילמא פסח הבא בשומאה הוי, ומתריך רב אשי רבהדיא תניא מלו וטבלו ועשו פסחיהן בטתרה, ואי בחל ז' שלהן בע"פ לא שייך לומר שעשו בטתרה, כי בחל ז' שלהם בע"פ הכתוב קראן שמאים לנפש אדם, אף שטבלו והוזה וראויים לאכול הפסח, עכ"ז לא שייך לומר שעשו פסחיהן בטתרה, עכ"ל. ולפענ"ד אי משום הא לא אריא, ראשו מי לא מצי מיירי קרא להרמב"ם ששאלו קודם שטבלו והוזה, ועל שם זה נקראו שמאים, ועוד דלשון תורה לחוד ולשון חכמים לחוד, דבלשון חכמים שפיר יש לקרותן בטתרה אחרי טבילה והזאה, ומה גם דהא קלישא שומאתן מיתה, וכמ"ש התוס' פסחים צ' ע"ב בד"ה מי לא עסקינן וכו', וא"כ בשביל זה אין לרחות דברי, אשר לענ"ד כנים הם.

ובחיותי בזה, עוד חזות קשה ראיתי בדברי הגאון המחבר בזה, שבסוף התשובה שם רוצה לרחות קושיא הנ"ל מהרמב"ם, באמרו, כיון דהרמב"ם מחלק בדינו הנ"ל לומר דרוקא בשומאת מת שהנזיר מגלח עליו אין שוחטין וזורקין על שמא שרץ בו' שלו, אבל אם נטמא בשומאה שאין הנזיר מגלח עליו, שוחטין וזורקין עליו, ושם ה' רק שומאה שאין הנזיר מגלח עליו, כי רק שמאי מת עכו"ם ממלחמת כנען וסיחון ועוג ומלחמת מדין כו', עכ"ל. ואני אומר רלישרי לן מר, שהרי שמאי מת ישראל הוי, שהרי נטמאו ממתי מדבר שנשמאו להם, לאבותיהם ולאחיהם, שהם משבעה מתים, וחובה ומצוה לטמא להם, וכן פרש"י שם להדיא ביבמות דף ע"א ע"ב בד"ה הזאה אימת עביר, לשומאת מת שעליהן, שרוב צבור שמאי מת היו שנשמאו באבותיהן, שכל יוצאי מצרים מתו במדבר כו', עכ"ל. וכל זה ברור ופשוט.

במכילתא פ' בא דעד בוקר מורה שנשרף בששה עשר, ואיתא התם במכילתא עוד, ר' ישמעאל אומר אין צריך הרי הוא אומר כל מלאכה לא תעשו כו' ומה ת"ל עד בקר, שאם חל ט"ז להיות בשבת שישרוף בשבעה עשר. והנה כבר חתרו כל גדולי עולם, ומהם מ"ו הגאון בעל א"ח ובעל נצח ישראל ובעל אמרי צרופה ליישב, מאי ס"ד דעל דחיית י"ט לא צריך קרא, ולענין שלא ידחה שבת צריך קרא, ואף אני בדרושי כתבתי ליישבו עפ"י הקדמות ואריכות, ומה שמתריך הזית רענן דשפי ה"א שידחה שבת, דאז נתקיים לא תעשו מלאכה בשאר

שבתות, משא"כ בלאו הזה רכל מלאכה לא תעשו: הנאמר בחג הפסח, בטלת תמיד, תמינה מאור, דאטו מוכרח להיות נותר תמיד, וי"ל.

ולפענ"ד נראה פי' המכילתא ע"ד קצרה בהקדמה אחת, והוא דבקידושין ל"ח ע"א בר"ה דאקרב עומר כו', הקשו תוס' בשם ירושלמי, מדוע לא תרחי מצות עשה דאכילת מצה לל"ת דחדש, ותיירץ הירושלמי דעשה דקורם הדיבור אינה דוחה לל"ת דלאחר הדיבור. והכינו מהרי"ט, ובעל שאנת ארי', ומ"ו הגאון בעל א"ח, ומהר"מ ברבי, דהכוונה דעשה דקורם הדיבור קולא ממה שאמור לאחה"ד. והקשו מפ"ק ריבמות דאמדינן ראין ללמוד עשה דוחה ל"ת מפסח תמיד ומילה דרחי שבת שכן עשה דלפני הדיבור הוא, אלמא עשה דלפח"ד עריפא, ודבר ה' אמת בפי מ"ו הגאון הצ"ח בפסחים צ"ו ע"א בלשון התוס' ר"ה אבל אתה שובר כו', וז"ל, ואכן אין הכוונה בברכי התוס' כפי הבנת העולם במושכל הראשון דעשה דלפח"ד גרוע מעשה דלאחה"ד, אלא דר"ל דאין עשה דוחה ל"ת כי אם בסמוכין, ולא מיקרי סמוכין אלא כשלא הפסיק הדיבור ביניהן, שהעשה ול"ת שתיתן נאמרו או לפח"ד או לאחה"ד, אבל כשאחד מהם לפח"ד ואחד מהם לאחה"ד, הן העשה לפח"ד והל"ת לאחה"ד, והן להיפוך, כבר מיקרי הפלגה ולא מיקרי סמוכין ולא רחי, ועיקרי הרבדים, אם תחלתן של העשה ול"ת נאמרו סמוכים, אף ששוב אחד מהן הוכפל לאחה"ד ג"כ, מ"מ כיון שבתחילתן נאמרו שניהם לפני הדיבור כבר נסמכו, והעשה דוחה הל"ת. וכן אם בתחילתן לא נסמכו, שהעשה אמורה לפח"ד, והל"ת לאחר הדיבור, אף שהעשה נשנית ג"כ לאחה"ד, מ"מ שוב לא מיקרי סמוכים ואינו דוחה כו' עכ"ל, יעו"ש מילתא בטעמא, והאריך הגאון בזה לשלול דברי הגאון שאנת ארי' בתשובתו דלא סבר הכי בכל האמור, יעו"ש בס"י צ"ו באורך.

והנה הלא תעשה רי"ט הוא לא תעשה דלאחר הדיבור, דאף שנאמרה בפ' בא, כל הענין לדורות נאמר כמו ענין ז' ימי פסח ואיסור חמץ לז' ימים, ונאמר להריא לדורותיכם, דאלו במצרים לא ה' איסור מלאכה כלל אפילו יום אחד נמי לא, וכמ"ש התוי"ט פ"י רפסחים משנה ה' בר"ה מצה כו' יעו"ש, והא ווראי רלא נימא דנקרא ל"ת דקורם הדיבור הואיל ונכתב לפני הדיבור, כיון דלא נהג אז, והעיקר נאמר על זמן קיומו, וא"כ ל"ת רי"ט הוי ל"ת דלאחה"ד, ועשה של שריפת נותר הפסח נאמר גם בפסח מצרים, וליכא מ"ד דלירחי עשה דנותר רקח"ד לל"ת רי"ט דלאחה"ד, משא"כ שבת נצטוו במרה, והוי עשה רקח"ד, ועשה דנותר נמי ל"ת רקח"ד, וה"א דלירחי שבת, והוצרך ר' ישמעאל למעט מעד בוקר, ונתבארו דברי המכילתא לענ"ד באופן נאות, ורו"ק.

פסחים פ"ג ע"א. מתני', העצמות והגידין והנותר ישרפו בששה עשר כו'. כתבתי להגאון מופת הרור מו"ה וואלף באסקוויטץ הלוי נ"י בהיותו אבר"ק קעללין, שלא ראיתי להרמב"ם בכל הלכות פסולי מוקרשין, ולא בהל' קרבן פסח,

ולא בשום דוכתי, שכתב לשרוף הגירין, והוא פלא, הלא משנתינו אמרה כך, ואין דרכו של הרמב"ם להשמיט רבר הנמצא בגמרא ספרא וספרי ותוספתא וירושלמי, ומכ"ש הנזכר במשנה. ועלה על דעתי לומר, דסתם מתני' לשיטתה אזלה רסוברת ריש פרק גיר הנשה ובמתני' רידך שנתבשל בגיר הנשה, ריש בגירין בנותן טעם, אמטו להכי בעי שריפה, גירונין כבשר לענין זה. והרמב"ם לשיטתו דפסק אין בגירין בנ"ט והוא כעץ בעלמא, וכמתני' רריש פרק העור והדוטב, דאמרה מה"ט ראין מטמאין טומאת נבילות, וכרפסק הרמב"ם בפ"ד הלכה י"ח מהמ"א דהאוכל מן הנבילה ומן הגירין כו' פטור, וכמ"ש ה"ה שם, וסיים הרמב"ם שם, מפני שאין ראויין לאכילה, וא"כ מה"ט נמי לא בעי' שריפה אליבא דהך משנה להרמב"ם, וכ"כ הרמב"ם פ"ח הלכה ה' מהמ"א, שאין הגירין מכלל הכשר כמו שביארנו, ויעו"ש בה"ה. וכ"כ רש"י בביצה דף ז' ע"א טעמא דברייתא ראכל מן הגירין טהור משום רס"ל אין בגירין בנ"ט. (ואם כי הרב המאירי, הביאו השער המלך פ"ח הלכה וי"ו מהמ"א דף קל"ו ע"ג, חולק וס"ל אף אם יש בגירין בנ"ט הדין כך, עכ"ז י"ל להרמב"ם בשיטת רש"י אזיל בזה).

ואם כנים אנחנו בזה, מקום אתי ליישב מה שהשמיט הרמב"ם מימרא ררב שם בעמוד ב' רכל הגירין בשר חוץ מגירי צוואר, משום ררב אזיל לשיטתו דס"ל יש בגירין בנ"ט, וכמ"ש התוס' בחולין צ"ב ע"ב בר"ה עולא, אבל להרמב"ם דאין בגירין בנ"ט אין מקום להביא דינו דרב הזה.

ואולם לכאורה קשה על זה מרברי הרמב"ם פ"י מהל' ק"פ הלכה יו"ד שכתב גירין הרכין שסופן להקשות אע"פ שהן ראויין עתה אין נמנין עליהן כו', ומשמע רמטעם ראזלינן בתר בסוף, אתי עלייהו הרמב"ם, וכדריש לקיש דקיי"ל כוותי' לקמן פ"ד ע"א, ולפי האמור לא הי' צריך הרמב"ם לזה לפי שיטתו דאין בגירין בנ"ט ואין ראויין לאכילה ואף אם [אין] סופן להקשות (לתירוץ ראשון של הכ"מ פ"ח הלכה י"ב מהל' שחיטה), נמי אין נמנין עליהן לפי האמור, ואולם י"ל רס"ל להרמב"ם רמה רפליגי תנאי ואמוראי אי יש בגירין בנ"ט או לא, היינו רוקא לאחר שנתקשו (זולת בגיר הנשה גיר עץ בעלמא הוא, ועיי' תוס' חולין צ"ב ע"ב בר"ה עולא הנ"ל), אבל בהיותם רכים יש להם טעם, ולכן צריכין אנו לטעם ראזלינן בתר בסוף.

ובזה מיושב נמי מה ששאלני הגאון מו"ה וואלף הנ"ל, לפי תירוצי, מאי פריך ריש לקיש לר"י לקמן פ"ד מברייתא רכל הנאכל כו', אימא דר' יוחנן ס"ל יש בגירין בנ"ט, והברייתא סוברת אין בגירין בנ"ט, ולדברינו כשהן רכין ווראי יש בהם טעם לכ"ע, ועוד דהברייתא על המשנה סוכבת, והמשנה סוברת יש בגירין בנ"ט כדמוכח ממשנתינו הכא, ועוד האריך הגאון הנ"ל בתשובתו אלי, ואף אני הארכתני להשיבו, אבל אין כאן מקום האסף דברים הללו פה, ועת לקצר.

ברין השבתת חמץ

מהגאון מוה"ר משה סג"ל לעוונינגער אבד"ק ווייטצען זצ"ל¹

בע"ה.

או"ח הל' פסח סי' תמ"ו סעיף א', המוצא חמץ בביתו וכו' אם הוא יום טוב יכפה עליו כלי עד הלילה ואז יבערנו, לפי שלא יכול למלטו ביו"ט, וכתב בט"ז ס"ק ג' וז"ל, בטור כתב לא מיבעיא אם ביטלו שאין כאן איסור דאורייתא בשהייתו פשיטא שאין יכול למלטו, אלא אפי' לא ביטלו שיש בו איסור דאורייתא, אפ"ה לא יוציאנו כיון שאינו יכול לבערו כדננו, דהיינו שריפה לר"י, עכ"ל. ולפי"ז לחכמים דהשבתה בכל דבר, ה"י יכול למלטו ולבערו ולהשליכו לים. וכ"מ בפ' כ"ש בע"פ שחל להיות בשבת ובא זונין ממונה של ר"ג ואמר הגיע זמן לבער החמץ, וא"כ קשה לחרמב"ם והרא"ש רפסקו בסי' תמ"ה כחכמים, למה הצריכו כלי ביו"ט לכסות עליו ולא יבערנו תיכף, עכ"ל.

הנה נראה להדיא מדברי הטו"ז, וכן מדברי מג"א ס"ק ב', דבאם משליכו לים לא עביר איסורא דאורייתא רק שבות דרבנן. וכן נראה להדיא מדברי דש"י פסחים (דף ה' ע"ב) ד"ה וש"מ אין ביעור חמץ אלא שריפה, כתב רש"י וז"ל, מדלא נפקא לי' דהאי יום הראשון ערב יו"ט הוא, אלא משום דאסור להבעיר ביו"ט, ש"מ סבירא לי' כר"י דאמר אין ביעור חמץ אלא שריפה ויליף לה מנותה, דאי השבתה בכל דבר ס"ל, לוקמי' ביו"ט ויבערנו בדבר אחר ישלנה לים או ישליכנה לכלבים, ע"כ. והנה בפני יהושע כתב שם וז"ל, ולכאורה יש לתמוה דרש"י כתב לקמן (דף מ"ו) במשנה דכיצד מפרישין, דכשם שאין שורפין קדשים ביו"ט כמו כן אסור להאכילה לכלבים, וכ"כ ג"כ בביצה (דף כ"ז ע"ב). ע"כ. וזה לשון רש"י בביצה, חלה שנשמאת אינה ראוי' לכתן היום, דהא באכילה אסורה לעולם, ובהסקה או לתתה לכלבו ביו"ט אסור, דאין מבעדין קדשים טמאים מן העולם ביו"ט, ואפי' ע"י אכילת בהמה, דקיי"ל שאין שורפין קדשים ביו"ט, ולא תימא דוקא שריפה משום דהבערה שלא לצורך הוא, דהא אין מדליקין בשמן

(1) נולד בשנת תק"ע לפ"ק לאביו מו"ה אפרים סג"ל לעוונינגער בעיר קאמארן. (ועל שם עיר מולדתו נודע בשם רבי משה קאמארן). ה"י תלמיד מובהק להגאון מוה"ר מאיר א"ש אבד"ק יארמוט ואונגוואר. ראשית נשיאותו היתה כאבד"ק מאנעגווארף, ואח"כ נתמנה לאבד"ק מילכדארף, ובשלהי שנת תרל"ה נתקבל לאבד"ק ווייטצען. תשובה ממנו נדפסה בקובץ וילקט יוסף שנה ש"ז סי' קי"ח וסי' קל"ט, וישוב ממנו על קושיא הובא בשו"ת מהר"ם שיק חיו"ר סי' רנ"ז ד"ה ונהירנא. נשמתו עלתה לגנוי מרומים ביום י"ג מרחשון שנת תרל"ז לפ"ק ומנ"כ בעיר ווייטצען. — תולדותיו בארוכה נדפסה בספר זכר צדיק (פרעשבורג תרל"ט).

חידו"ת הללו הועתקו מעצם כתי"ק בחיבורו על הל' פסח שלא נדפס עריין, והגיע אלינו מגנוי ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה דוד צבי נוימאן נ"י מוויען. ישא ברכה מאת ד'.

שריפה ביו"ט הבערה לצורך היא דהרלקת נר ביו"ט צורך אכילה היא ומותרת, אפ"ה בשמן שריפה לא והיא שמן תרומה שנשמאת דגזה"כ היא שאין קרשים טמאים מתבערים ביו"ט, רחמנא אחשבי' להבערתן דכתיב באש ישרף, הלכך מלאכה היא, ע"כ.

והנה לענ"ד נראה לתרץ קושית הפ"י הנ"ל, והוא ררש"י לא כתב דבריו דאכילת כלבים נמי מלאכה היא, אלא לרידן ראמרין מתוך, וא"כ שריפת קרשים בדין ה' שיהא מותר, ואפי' אי לא אמרינן אתי עשה ודחי ל"ת, ומשום רלאו מלאכה האסורה היא כלל, ראמרין מתוך שהותרה לצורך הותרה נמי שלא לצורך, ובפרט לדעת רש"י דמראורייתא לא בעינן צורך כלל, ואפ"ה אסרי' רחמנא, וא"כ ע"כ צ"ל דרחמנא אחשבי' כיון שהוא מצוה לשרוף, שלא יתא נעשית מלאכת השריפה ביו"ט, וא"כ ה"ה אכילה לכלבים ג"כ אסורה כיון שס"ס מתבער ביו"ט, משא"כ לר"ע דלית ל' מתוך, וא"כ אפשר לומר דדוקא שריפה אסרה הכתוב לפי שהיא מלאכה, וגלי רחמנא דלא נימא כאן אתי עשה ודחי ל"ת, אמנם אכילה לכלבים רלאו מלאכה היא כלל, מנ"ל דאסור הכתוב, וא"כ לפי"ז לרידן דקיי"ל מתוך, אפי' אכילת כלבים חשיב מלאכה.

איברא דקשיא לפי"ז מנ"ל לגמ' לחוכה דר"ע לית ל' מתוך, דילמא אית ל' מתוך, ואפ"ה חוכה שפיר דליכא למימר דביום הראשון היינו ביו"ט, דהא רחמנא אחשבי', ואסור לשרוף החמץ ביו"ט כיון דאיכא מצוה בשריפתו, כמו דאסור לן רחמנא שריפת קרשים ביו"ט, אע"ג דאית ל' מתוך, כיון דאיכא מצוה בשריפתו.

אך לאחר עיון קצת א"ש, דא"כ לא הוה ל' לר"ע לומר, ומצינו להבערה שהיא אב מלאכה, דהא אפילו אכילה לכלבים או השלה לים אסור, כיון דאיכא מצוה בביעורו מן העולם וחשיב מלאכה. וא"ש לפי"ז מה דכתב רש"י בריש פסחים (תבאתיו לעיל) מדלא נפקא ל' דהאי ביום הראשון עריו"ט הוא אלא משום דאסור להבעיר, דהאי מדלא נפקא ל', קשה להבין, ולפמ"ש א"ש.

שוב פקחתי עיני וראיתי שכ"כ לתרץ בתשו' נב"י מהר"ק חלק או"ח סי' ט"ו בשם הגאון בעל אור חדש. והנה אף שדחה דבריו ואמר שאין לשון רש"י משמע כן, המעיין היטב יראה שאין דבריו מוכרחים²). והנה זה שאמרנו שאכילה לכלבים ג"כ מיחייב [משום] מלאכה, היינו רוקא לאחר זמן איסורו, שאז הוא מצווה מה"ת לבערו מן העולם, משא"כ קודם זמן איסורו, וודאי דלא שייך לומר רחמנא אחשבי' לביעורו, כיון שהוא מותר עדיין אף באכילה מה"ת. וא"כ אין ראי' מהא רוזנין ממונה של ר"ג שאמר הגיע זמן לבער החמץ, דאיירי קודם זמן איסורו, דאז וודאי מותר להשליכו לכלבים, וליכא שום איסור בזה.

והנה לכאורה נראה ראי' לדברי רש"י הללו, דגם להאכיל לכלבים אסור, דאי' בירושלמי בפ' במה מדליקין על מתני' ולא בשמן שריפה, אמר רב חסדא

(2) עיין באור חדש שם בפסחים שחביא מה שתירץ להגאון בעל נוב"י.

זאת אומרת אסור להצית את האור במדירת קדשים והיא דליקה והולכת בשבת, והא תנינן ומאחזין את האור במדורת בית המוקד ובגבולין כדי שיצית את האור ברובן, אמר ר' יוסה בשבת כתיב לא תעשה כל מלאכה, נעשית היא מאלו, ברם הכא התורה אמרה אין שורפין את הקדשים ביו"ט ואצ"ל בשבת, מה חמית לומר כן לא תותירו ממנו עד בוקר והנותר ממנו עד בוקר באש תשרפו, אחר שני בקרים, מהו להצית את האור במדורת חמין, מאן דיליף לה מנותר אסור, ומאן דלא יליף לה מנותר מותר. — הרי מבואר להדיא מדברי הירושלמי הללו, דאפי' להצית את האור מבערב והיא דליקה והולכת בשבת או ביו"ט, אסור, וע"כ היינו מטעם דרחמנא אחשבי' לביעורו שלא יהא נעשית ביו"ט, וא"כ לפי' ממילא דה"ה להאכיל לכלבים או להשליכו לים דג"כ אסור, דחשיב מלאכה, לפי שהם מתבערים ביו"ט, דלא גרע ממה שאם מצית את האור מבעריו"ט, והיא דליקה והולכת ביו"ט, דאסור לפי דעת הירושלמי, אף שלא עביד מלאכה בידים, רק כיוון שהם מתבערים ביו"ט, וה"נ דכוותי'³).

איברא דבגמרא דילן מוכח להדיא דלא כהירושלמי, בשבת (דף כ"ג ע"ב) על מתני' ולא בשמן שריפה, דקאמר רבה בטעמא דבשבת לא, מתוך שמצוה עליו לשורפו גזירה שמא יטה וכו' וכו' גזירה אטו שבת, ור"ח מוקי לה ביו"ט שחל להיות ער"ש ומטעם שאין שורפין קדשים ביו"ט. ולדברי הירושלמי אין אנו צריכין להכי, אלמא דלא ס"ל כהירושלמי. וכ"כ הרשב"א בחידושו לשם, דלא קי"ל כהירושלמי הלזה.

עוד נ"ל לישב קושית הפ"י על דברי רש"י בפסחים דף ה' ע"ב, והוא דלכאורה קשיא לי על הוכחת ר"ע, דילמא לעולם הך ביום הראשון היינו ביו"ט עצמו, ואי דמצינו להבערה שהיא אב מלאכה, מאי הוה, כיון דמצווה הוא בהשבתה, א"כ נימא דעשה דתשבינו דחי ל"ת דלא תעשה כל מלאכה, ואי דיו"ט הוי עשה ולא תעשה, כמו שתירץ רב אשי בשבת (דף כ"ה ע"א) ולהכי אין שורפין קדשים ביו"ט דאין עשה דחי ל"ת ועשה, מ"מ לסכרת ריב"א הובא בתוס' חולין (דף קמ"א), אף דאין עשה דוחה ל"ת ועשה, מ"מ הל"ת נדחית ואין לוקין עליו, רק דהעשה אין נידחית, משום מאי אולמא דהאי עשה מהאי עשה. והנה לדעתי גם לדעת שארי מפרשים שחולקין על דברי ריב"א, וס"ל דאין עשה דוחה ל"ת ועשה, היינו שאפי' הל"ת אינה נדחית ומשום דאליס כיון דאיכא עשה בהרה, מ"מ הכא בחמץ דאיכא נ"כ עשה ול"ת, עשה דתשבינו ול"ת דבל יראה, אע"ג דלדחות לא מצטרפי כמ"ש המג"א בסי' זה בשם רש"י והרי"ף בפ"ב דב"מ, מ"מ אינו יכול לומר דאינה דוחה אפי' הל"ת משום דאליס דאיכא עשה

(3) עיין בספר חידושי יעקב מהר"ג מוה"ר יעקב הלוי גאלדוואסער הי"ד (בעמוד קצ"ג) שכתב להסכיר שיטת רש"י עפ"י הירושלמי הללו, ועיי"ש בהנחות מתחת לקו שכן כתב גם בשו"ת הרי בשמים ח"ג בסוף הספר, ובספר ראשית בכורים עמ"ס בכורות ברף י"ב ע"א, יעו"ש.

בהרה, דהא האי עשה [רשריפה] ררוחה, נמי אלים כמות, דאיכא ל"ת בהרה, וע"כ דטעמא דק משום מאי אולמי דהאי עשה ול"ת מהאי עשה ול"ת, וא"כ לפי"ז כיון דכל הטעם דאינך יכול לאוקמי ביו"ט, משום דאין אתה רשאי לשורפה ביו"ט, משום דמאי אולמי האי עשה ול"ת מהאי עשה ול"ת, נ"ל דכל זה שייך דוקא באם הוא שורפו, דאז אפילו לא הוה מצווה ברשיפתו, ה"י עושה מלאכה במה שהוא שורפו ביו"ט שלא לצורך, רק שאתה בא להתירו מטעם דאתי עשה ודחי ל"ת, שפיר אמרינן כיון דאיכא עשה ול"ת ביו"ט, אמרי' מאי אולמי דהאי מהאי, אמנם אם מאכילו לכלבים, אם נימא דהשבתה בכל דבר, דאז אם לא הוה מצווה בביעורו, א"כ לאו מירי עביר, דמאי מלאכה איכא במה שמאכילו לכלבים, רק כיון שמצווה לבערו מן העולם, דחמנא אחשבי' וחשיב מלאכה, וא"כ עיקר האיסור נצמח דק במה דאיכא מצווה בביעורו, אזי שפיר אמרינן דאתי עשה ודחי ל"ת, ול"ל דמאי אולמי האי עשה מהאי עשה, דהא אי לא עביר מצוה לא עביר איסור כלל, וכיון דעיקר איסור נצמח רק ע"י עשה דעביר בביעורו, שוב לא שייך לומר מאי אולמי דהאי עשה מהאי עשה, דהא בע"כ אתה מאלים עשה דהביעור, דאי לא"ה לאו מירי עביר, רק ע"י דאיכא מצוה בביעורו, ממילא חשיב מלאכה, וכיון דלא חשיב מלאכה רק ע"י שעשה מצוה בביעורו, שוב לא שייך לומר מאי אולמי דהאי עשה ול"ת מהאי עשה ול"ת.

ואי תיקשי לך א"כ אמאי אמרינן בביצה (דף כ"ז ע"ב) החלה שנשמאת לא זיוונה ממקומה לפי שאינה ראוי' להאכילה לכלבים, ומטעמא דאין שורפין קדשים ביו"ט, כמו שכתב רש"י הבאתיו לעיל, הא גם שם אי לא הוה מצווה בביעורו לאו מירי עביר, ונימא דאתי עשה ודחי לה, דזה אינו, דהתם בביעור תרומה טמאה, עשה בלחוד הוא דאיכא, וביו"ט איכא עשה ול"ת, ולא צריכין לטעמא דמאי אולמי, כי אם כיון דהל"ת אלים דאיכא עשה בהרה, אינו דוחה אפי' לל"ת, ולכך לא מהני אפי' היכא דהל"ת ועשה נצמחת רק מחמת המצוה, משא"כ הכא גבי חמץ דאיכא ג"כ עשה ול"ת, והי' בדין שיחא דוחה נ"כ לל"ת ועשה, רק מטעם מאי אולמי דהאי ל"ת ועשה מהאי ל"ת ועשה, ומאי אולמי לא שייך לדעתי וכמ"ש, כיון דאי ליכא עשה בביעורו לא עביר שום איסור, ודו"ק חשיב כי נ"ל נכון.

ויש עוד לאלוקי מילין לישב דברי קו' הפ"י הנ"ל, והוא עפ"י מ"ש דנימא לעולם תך ביום הראשון היינו ביו"ט, ואי דרחמנא אמר לא תעשה כל מלאכה, מ"מ אמרינן אתי עשה ודחי ל"ת, ואי דיו"ט הוי עשה ול"ת, הא חמץ ג"כ עשה ול"ת הוא, ואי דלענין לזרות לא מצטרפי, מ"מ ע"כ עיקר הטעם הוא משום דמאי אולמי האי עשה ול"ת מהאי עשה ול"ת וכמ"ש לעיל, והרי גבי חמץ איכא טעמא לאולמי האי עשה ול"ת דתשבתו מהאי עשה ול"ת דיו"ט, ומשום דתשבתו כל שעתא ושעתא עובר עליו, וכמ"ש המג"א בס"י תמ"ד ס"ק י"א. איברא דאיכא למימר דהא דכתב במג"א שם דעשה דתשבתו חמיר טפי דכל שעתא ושעתא עובר עליו, היינו כשעובר על שניהם בשווא"ת, כגון התם

בנרון רמג"א, ראם הולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו, ומניח מלבער חמצו, א"כ עבר על ב"י בשוא"ת, וגם אם הולך לבער, ומניח מלשחוט את פסח ולמול את בנו, מבטל עשה דפסח ומילה בשוא"ת, בכגון זה כתב המג"א רעשה דתשבותו עדיף, משום שכל שעתא ושעתא עובר עליו. אמנם אם שורף החמץ ביו"ט מבטל עשה ול"ת דיו"ט בקום ועשה, ואם מניח מלבערו אינו מבטל העשה ול"ת דחמץ דק בשוא"ת, אזי אפשר לומר דאמרין שוא"ת עדיף אף רבכל שעתא ושעתא עובר עליו. וראי' לדבר מירושלמי דפ' אלו עוברין בסוגיא דהואיל, דקתני אמר לו ד"א לר"י לדבריד הרי הוא עובר על ב"י, אמר לו מוטב לעבור על ב"י בל"ת שלא בא לפניו, ממצוה בל"ת שבא לפניו. ופי' שם בעל קרבן עדה דפירשו משום רב"י הוי שוא"ת, ושריפת קדשים הוי קום ועשה, אלמא אע"ג דב"י כל שעתא ושעתא עובר עליו, אפ"ה מוטב לעבור על ב"י דהוי בשוא"ת, מלעבור בקום ועשה, אע"ג דאינו עובר כל שעתא.

[הן אמת שרברי הר"ן ביומא פ' יוח"כ נראית כמתנגדות לזה הסברא, שכתב שם (ברך רכ"ה ע"ב) וז"ל, ונשאל הראב"ד ז"ל בלשון הזה, אם ה' חולה שיש בו סכנה וצריך לשחוט לו תרנגולת, למה לא נאמר לעכו"ם שינחיר לו תרנגולת ונאכילנו הנבילה שאין בה אלא איסור לאו, ולא נשחוט ונרחה שבת שיש בה איסור סקילה. וכתב לבסוף, אבל נראה לי דלגבי חולה אין איסור נבילה קל מאיסור שבת, דנחי דנבילה איסור לאו ושבת איכא איסור סקילה, איכא חומרא אחרינא בנבילה, לפי שהאכילה עובר בלאו על כל זית וזית שבת, אבל לענין שבת לא עבר אלא בשעת שחיטה וחד לאו הוא דאיכא, דמעשה שבת מותרין, ומשו"ה חד לאו דאיסור רשבת לא מיקרי חמור, אע"ג דהוי איסור סקילה, נגר לאוין הרבה דנבילה, עכ"ל. וא"כ לפי"ז כי היכא דנבילה מיקרי חמור אע"ג דליכא אלא איסור לאו, לגבי שבת דהוי סקילה, לפי שבכל זית וזית עובר עליו, הוא הדין והוא הטעם אע"ג דטוב יותר לעבור בשוא"ת מבקו"ע, מ"מ כיון דבשוא"ת כל שעתא ושעתא עובר עליו, מוטב לעבור פעם אחת בקום ועשה מהרבה פעמים בשוא"ת.

אמנם המעיין בפרשת דרכים דרך החיים דרוש י"ט שהקשה על דברי הר"ן הללו מהא דגרסינן בפרק בתרא דיומא, דטבל ותרומה פלוגתא דתנאי הוא, דתניא מאכילין אותו טבל ואין מאכילין אותו תרומה, בן תימא אומר תרומה ולא טבל, א"ר היכא דאפשר בחולין כו"ע לא פליגי דמתקינין ל' ומספינן ל', כי פליגי ברלא אפשר בחולין, מר סבר טבל חמור אבל תרומה חזיא לכהן, ומר סבר תרומה חמורה אבל טבל אפשר לתקוני', ופי' דש"י, כי פליגי ברלא אפשר בחולין אלא א"כ אוכל את כולו, וקאמר מאכילין אותו הטבל כמות שהוא, ולא יפרשו ממנו תרומה, להאכילו תרומה לעצמה וחולין לעצמה, ולפי דברי הר"ן פשיטא דמתקינין לטבל, ומאכילין אותו התרומה בפני עצמה דליכא איסורא כי אם באותו זית דתרומה, אבל בטבל חייב על כל זית וזית שבת. ומכח קושיא זו כתב פירוש אחר בסוגיא לפי דעת הר"ן, עש"ה באריכות. עכ"פ אנו למדין מדברי דש"י

ופירושו, לת"ק רס"ל רמאכילין אותו שבל, ולא יפרישו ממנו תרומה ולהאכילו לעצמו, משום רתומה חמורה ולא אפשר לתקוני, אע"ג רבשבל עובר החולה כמה איסורים, מ"מ מוטב לעבור הרבה איסורים קלים מלעבור איסור אחד חמור, וזה"נ רכותי' מוטב לעבור הרבה איסורים בשוא"ת, מלעבור איסור אחד בקום ועשה].

ובכיון שזכינו לזה, נוכל לומר דרוקא כששורף את החמץ אזי עביר איסור בקום ועשה, משא"כ כשמאכילו לכלבים, הנה בנוף האכילה שמאכיל אותו לכלבים לא עביר מירי, רק הביעור שמבוער מן העולם במה שהכלב אוכל אותו, וזה הוא מלאכה, ובה לא עביר^ה הוא מירי במה שהכלב אוכל אותו, והוי כמו שב ואל תעשה.

[illegible]

פאקסימיליא מכת"ק הגאון מוה"ר משה קאמארן אבר"ק ווייטצען זצ"ל

בסוגיא דשליח נעשה ער, ובענין חמץ של הקדש

מהגאון מהרש"ם אבר"ק ברעזאן זצ"ל⁽¹⁾

ב"ה. יום ה' לסדר וחי בהם י"ב למנין אדר"ס תרנ"ז לפ"ק ברעזאן.

הנה יד שלוחה אלי מהרב החרף ובקי זית רענן מו"ה מנחם מענדל נ"י⁽²⁾ מק"ק רראנאמירעשט בארץ הגר, בתת תודע אשר עלה ברוחו להקריב על מזבח הדפוס חיבור כת"י מאביו הרב המאוה"ג החרף ובקי המנוח מו"ה משה ישעי' ז"ל⁽³⁾ חתן הגאבר"ק קו"ד זצ"ל את אשר דרש משה חידושים ופולולים בסוגיות שונות, וחילה פני לשום עיני בהם ולהודיע לבני הארם מה מצאתי בהם, ואם כי מרגשות המון מדרותי לא מצאתי מרגוע לנפשי להתהלך בין תלמי שדי תבונתו, זולת זעיר שם אשר שוטטו עיני ואפן כה וכה, בכ"ז ראה ראיתי פרחי שושני חמר נטעי נעמנים, אשר בין הערונות יציצו ונשקפים באבי נחלי איתנים, והחלק יעיד על הכל, ותקותי רעננה כי אוהבי אישי ענבי גפן הרפודים בתפוחי הפלפול אשר יגיע מלקח טוב ישישו אף גילת ורגן ויונעמו לחכם. וכה ראיתי מעט מזעיר בין חידושי אנדה מתרה"ח מוהר"ם נ"י, ומצאתי גם בתוכם דברים המושכים לב, ובאמת שחיבורים כאלה אין נחוץ לדרוש הסכמות אחרי שאין נוגעים להלכה, בכ"ז נמצאתי למבוקשו לעשות רצונו חפצתי וגם ידי תיכון להפיץ מעינותו חוצה ברחובות פלני מים להגדיל תורה ולהאדירה.

ולמען תת אות, אציגה נא שני גרגרים בריש אמיר אשר מירי עברו עיני רגשו רעיוני להציב בדלתות תעורתו.

(א) הנה בסוגיא דשליח נעשה ער הביא רברי המקנה להעיר לשיטת רמב"ם דס"ל רבהכחשה והזמה יחר אין בו דין הזמה, א"כ איך שלח נעשה ער הרי הוי עדות שאי אתה יכול להזימה, שהרי אם יזימו יוכחש גם גוף המעשה כיון שהוא השליח שעשה מעשה הקירושין, ובמקנה שם רצה ליישב דכמו בעירי גירושין א"צ דרישה וחקירה משום רכיון דאיכא כתובה למישקל כדניי ממונות דמיא, וה"נ אין צריך שיהי' עשאי"ל, כן ה"נ בעירי קירושין אין צריכין דרישה וחקירה, אך רבארוס הרי ליכא כתובה, א"כ הרק"ל, ע"ש.

(1) כתבנו אורותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ג' עמוד י"ב.

(2) כתבנו אורותיו בכר"ש קונטרס ק"ל עמוד כ"ו. — העתק ממכתב זה הגיע אלינו מאת נכדו האברך חיקר החשוב והנעלה מו"ה משה קרענגיל נ"י. זכרה לו אלפי לטובה.

(3) הוא הרב הגאון מוה"ר משה ישעי' במו"ה שמואל שווארץ זצ"ל מק"ק עטשער. הי' חתנו של הגאון מוה"ר אברהם יצחק וויינבערגער אבר"ק קליינווארדיין זצ"ל. נלב"ע ביום ט' לחודש אדר ב' שנת תרנ"א לפ"ק. — הסכמת הגאון מהרש"ם זצ"ל הנדפסת כאן, ניתנה על חיבורו הנקוב בשם „הלכה למשה" על סגיות הש"ס. ספר הלכה למשה נשאר בכת"י, ולא נדפס דק גליון אחר עם דף השער (מונקאטש תרנ"ט), ושם נדפסה הסכמת הגאון מהרש"ם בלי החירו"ת. (כפי ידעיתנו, לא נשאר דק טופס אחר מגליון הנ"ל, המונה אצל יוצ"ח).

ויש לרון לפמ"ש הבית שמואל סי' ל' סק"ה לענין קנין ד' אמות דמהני בנט משום תקנת עגונות, גם בקידושין דליכא משום תק"ע מהני משום דאיתקש הוי' ליציאה בכל דבר, כמ"ש הר"ן לענין יכולה לשמור הגט, ואני מצאתי בתשו' הרשב"א ח"א סי' אלף ק"ס שכתב להדיא דבריו הב"ש, ומבואר דגם ברבנן איתקש הוי' ליציאה, א"כ כיון דבגידושין א"צ דו"ח, כמבואר בנמוק"י סוף יבמות דכיון דברוב גיטין איכא כתובה למישקל כגון בנשואה, לכן גם בארוסה דליכא כתובה מ"מ לא פלוג בתקנתא, וא"צ דו"ח יע"ש. א"כ גם בקידושין, אע"ג דרוב קידושין הם בארוסה בזמן הש"ס, ולא שייך לומר לא פלוג ברוב אטו המיעוט, כמ"ש המנ"י ומש"ז יו"ד סי' פ"ח וכו' במלחמות ריש ביצה, מ"מ כיון דאיתקש הוי' ליציאה, גם בקידושין א"צ דו"ח ולא בעינן עשאי"ל.

ובזה אמרתי ליישב קושיות המקנה שם בהא דפריך לרב מברייתא דאמר לשלשה וכו', ומשני הוא דאמר כהאי תנא, דתניא ר"נ אומר ב"ש אומרים שלוח ועד אחר, וב"ה שלוח ושני עדים, ופריך ורב כב"ש, ומשני איפוך דברי ב"ש לב"ה וכו'. ותמה המקנה מנ"ל לרב להפך הברייתא דברי ב"ש לב"ה וכו', ולהעמיד דבריו. ולפמ"ש א"ש, דהא ב"ש סברי בסוף גיטין דלא יגרש אדם אשתו אא"כ מצא בה דבר ערוה, ומבואר בשירי קרבן על הירושלמי שם, דלב"ש אין לגרושה כתובה עפ"י רוב, דבנתגרשה ע"י שמצא בה דבר ערוה הרי אין לה כתובה, ולא משכחת לה אא"כ נתגרשה מדעתה, א"כ כיון דגם בגרושה עפ"י רוב ליכא כתובה, א"כ גם עידי גירושין צריכין דו"ח, דכבר נתבאר דל"ש לומר לא פלוג ברוב אטו מיעוט, ומכ"ש דבקידושין צריכים דו"ח, א"כ א"א לומר דלב"ש שלוח נעשה עד, דהא הוי עשאי"ל כיון דהכחשה והזמה באין כאחד, ובקושית המקנה הנ"ל, ולכן הוכיח רב להפך דברי ב"ש לב"ה ודברי ב"ה לב"ש, וא"ש.

ובעיקר קושית המקנה מהא דהוי עשאי"ל, יש לרון לפימ"ש הנובי" מהר"ק אה"ע סי' מ"ו להוכיח מירושלמי דרב סובר דא"צ שיהי' עשאי"ל כלל, א"כ אליבא דרב לשיטתו לק"מ, והמעין בירושלמי דקידושין ימצא מפורש דרב הורה בעוברא דאתי לקמי' דשלוח נעשה עד בקידושי כסף, ואין להאריך יותר. (ב) הביא דברי הבית אפרים ותועפת ראם שהשינו ע"ד הנובי" במה שהקשה בהא דפסק רמב"ם דקונה חמץ בפסח לוקה, דהא אין זכי' באיסורי הנאה כלל, והביאו מהר"ן פ"ג דע"ז דבחמץ בפסח כיון דאם לא יזכה בו הישראל הוי חמץ של עכו"ם דמותר לאחזה"פ, א"כ יש בו דין ממון, ולכן מהני בו זכי'. ובזה אמרתי ליישב קושית התוס' פסחים מ"ו בהא דאתה רואה של אחרים ושל גבות, והקשו דבשל גבות נימא הואיל ואי בעי פריק, ומה שתירצו התוס' דא"כ הי' קונה אותו דאטו נחשוב חמץ של נכרי כשלו הואיל ואי בעי קני, צ"ע דלא רמי כלל, דשאני התם רמי יימר דמיוזבן לה העכו"ם, משא"כ בהקדש, הרי בידו לפרותו גם בלא רצון הגזבר. ולפי סברת הר"ן הנ"ל ניחא, דהא ענין הפדיון הוא שזוכה בו לעצמו ע"י הפדיון וקונה מההקדש כמש"כ התוס' בעצמם, והרי באמת אין זכי' באיה"נ, וא"א לו שיוזבן בו ויקנהו לעצמו, אלא דכיון שאם לא יזכה בו ההריוט

וישאר ביד הקדש, הרי מותר להשהותו לאחה"פ כיון רבשל הקדש ליכא איסור רב"ל יראה ומותר לאחה"פ, לכן יש בו דין חמץ, ושפיר יש בו זכ"י, וכמ"ש הר"ן הנ"ל גבי חמץ של עכו"ם דמהני גבי זכ"י מה"ט, וה"נ בשל הקדש, א"כ איך נוכל לומר שיעבור בשל הקדש בכל יראה משום הואיל ואי בעי פדה, הרי הוי כתרתי דסתרי אהרדי, דאי נימא שיעבור כב"י בשל הקדש יהי מחויב לכערו וא"א לשהותו לאחה"פ, א"כ לא יהי בו דין ממון, וא"א לפדותו כלל שיוזכה בו ההדיוט, שהרי אין זכ"י באיה"נ, רבשלמא לפי האמת רבשל הקדש ליכא איסור רב"י דאתה רואה של גבוה ומותר לשהותו לאחה"פ, יש בו דין ממון ויוכל ההדיוט לפדותו ולזכות בו אף שאין זכ"י באיה"נ, שהרי אם לא יזכה בו וישאר ביד הקדש, יהי בו דין ממון לאחה"פ כיון דמותר לשהותו לאחה"פ, אבל אי נימא דגם בשל הקדש עובר כב"י משום הואיל ואי בעי פריק, שוב גם ביד הקדש ליכא בו דין ממון שהדי יאסר להשהותו לאחה"פ, ושוב ליכא למימר הואיל וא"ב פריק שהרי א"א לפדותו ולזכות בו כלל משום דאין זכ"י באיה"נ, ומיושב קושית התוס'.

ובזה מיושב קושית התוס' דף ה' ע"ב בר"ה אבל אתה רואה וכו' אמאי דריש מחד קרא דשלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה, ובמנחות ס"ז בעינן תרי עריסותיכם, חד למעוטי של נכרים וחד למעוטי של גבוה, ולפמ"ש נחא רבשלמא גבי עריסותיכם אי לא הוי כתיב אלא חד עריסותיכם, הוי סר"א למעט רק של נכרי דלא שייך ב"י הואיל וא"ב קנה כמש"ל, דשמא לא ירצה העכו"ם למכרו, אבל בהקדש דאיכא למימר הואיל ואי בעי פריק, י"ל דהוי בכלל עריסותיכם, לכן בעינן תרי קראי למעוטי תרווייהו, אבל בחמץ דליכא למימר הואיל כיון דאין זכ"י באיה"נ וכמש"ל, לכן נתמעטו תרווייהו מחד קרא.

ובזה מיושב קושית התוס' פסחים כ"ג ע"א, בהא דפריך והרי חמץ רכתיב לא יאכל חמץ ותניא ריה"ג אומר תמה על עצמך, האיך חמץ אסור בהנאה כל ז', ומשני שאני התם דאמר קרא לא יראה לך שלך יהא, ורבנן שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה, ואידך תרי לך כתיבי, ואידך וכו', ובתוס' ד"ה שאני התם וכו' הקשו לחזקי' דדוקא לא יאכל משמע איה"נ, ליכתב לא יאכל (בחולם), ולא בעי לך, ולפמ"ש א"ש דגם לחזקי' בעינן הכא תרי לך חד למעוטי של נכרי וחד למעוטי של הקדש, דהא הכא קיימינן אליבא דריה"ג דסבר דחמץ בפסח מותר בהנאה, ולשיטתו הרי י"ל בהקדש הואיל אי בעי פדה, רבשלמא לדיון דחמץ בפסח אסור בהנאה, אמעוטי תרווייהו מחד קרא, משום דגם בהקדש א"א לומר הואיל וא"ב פריק כיון דאין זכ"י באיה"נ וכמש"ל, אבל לריה"ג דחמץ בפסח מותר בהנאה, שפיר י"ל בהקדש הואיל וא"ב פריק, א"כ א"א למעט של נכרי ושל הקדש מחד קרא, דהא י"ל דקרא ממעט רק של נכרי, כיון דלא שייך בו הואיל ואי בעי קני, דשמא לא ירצה העכו"ם למכרו, משא"כ בשל הקדש שיוכל לפדות שלא ברצון הגזבר כמש"ל, לכן צריך גם לחזקי' ב' קראי דלך למעט תרווייהו, והא דרייק הש"ס מדכתיב לך דשלך יהא, אף דבעינן קרא למעט של נכרי ושל הקדש, היינו משום דממילא נשמע מזה דמותר בהנאה,

ראי אמרת דאסור בהנאה שוב לא יהי' שייך לומר בהקדש הואיל ואי בעי פריק דהא אין זכי' באיה"נ, ותיקשי למ"ל תרי קראי דלך למעוטי של נכרי ושל הקדש, הרי מחר קרא אימעטו תרווייהו כיון דגם בשל גבוה ליכא למימר הואיל וא"ב פריק, ומדאיצטריך תרי קראי שמע מינה דחמץ בפסח מותר בהנאה ושייך לומר בהקדש הואיל וא"ב פריק, ולא דמי לשל נכרי, לכן איצטריך תרי קראי, וזהו דקאמר הש"ס דמדכתיב לך ש"מ דשלך יהא, ולכן גם אם יכתוב לא יאכל בחולם, צריכם לתרי קראי דלך למעט של אחרים ושל גבוה, ומיושב קושית התוס', ודו"ק כי חריף הוא בס"ד.

ותהי' פה שביתת קן קולמסי לכל ארבה עליו המעמסה בהוצאת הרפוס, ואחתום בכרכה יתן ה' שירום קרן התורה ולומדי', וכל שוחרר תושבי' יהיו לנס ורגלם ינשא למעלה ראש, ועינינו תחזינה בשוב ה' את שיבת ציון, ושפת אמת תכון לעד.

חק' שלום מרדכי הכהן אבר"ק הנ"ל
בעהמח"ס משפט שלום ודע"ת וגו"ד

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידושי' או אנרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

בדין חלב מפרה האוכלת חמץ בפסח

מהגאון מוה"ר שלמה גאנצפריד ראב"ד ק"ק אונגוואר זצ"ל⁽¹⁾

בעז"ה.

בס' תשובה מאהבה חלק שלישי יו"ד סי' ס' תשובה שכ"ה מביא כי הגאון מו"ה דוד אפפענהיים זצ"ל בהיותו אב"ד בק"ק פראג, הכרוז יצא בכל בתי כנסיות בפקודתו, לאסור את החלב בפסח, והיו מערערים בדבר, והוא ז"ל (בעל תשובה מאהבה) הפך בזכותי, רשפיד יש מקום לאסור, דאף אם נימא דהוי זה וזה גורם, מ"מ אינו מותר רק בדיעבד ולא לכתחלה, דהיינו לקנות מן העכו"ם חלב זאת, (ע"י ש"ך יו"ד סי' קמ"ב סק"י). ושוב מביא דברי הרמב"ם בחלכות איסורי מזבח פ"ג הל' י"ד שכתב, וכן פרה שנתפטמה בכרשיני ע"א מותרת למזבח שהרי נשתנו, ואינו מחלק בין איכא נמי גורם של היתר דהיינו שנתפטמה מקודם בחיתר, ובין שנתפטמה כל ימי' באיסור דליכא גורם דהיתר, והחיתר הוא רק משום דנשתנה, ומאחר דהחיתר הוא בלא זה וזה גורם, אלא משום דנשתנה, יש להתיר אפי' לכתחלה, ולכן הניח הדבר בצ"ע, וכתב דבעל נפש יחמיר.

אמנם בס' פרי תאר סי' ס' הוכיח במישור, כי מה שכתב הרמב"ם, וכן פרה שנתפטמה בכרשיני ע"א, מידי בדאיכא זוז"ג, והא דהוצרך למעמא דנשתנה, זהו משום דאף אי הוי בגוונא דאסורה גם להדיוט לא הוי מהני התיירא דנשתנה, כמ"ש רש"י במס' ע"ז דף מ"ו ע"ב ד"ה או אין שינוי בנעבד, והכריח זאת מלשון הרמב"ם בפ"ז מהל' עכו"ם זוז"ל, וכל שדבר איסור ודבר מותר גורמין לו הרי זה מותר בכל מקום, לפיכך שדה וכו' ופרה שפוטמה בכרשיני ע"ז תאכל וכו', הרי כי לא התיר אלא מטעם זוז"ג ולא מטעם שנתנה, ע"ש. והנה אמת נכון הדבר, ומעתה הדרינן לדברי בעל תשובה מאהבה, דעכ"פ לכתחלה אסורה החלב משום דזוז"ג אינו מותר רק בדיעבד.

גם הפרמ"ג ביו"ד סי' ס' כתב לאסור את החלב תוך מעל"ע מטעם דזוז"ג אסור לכתחלה, וכ"כ עוד באו"ח א"א סוף סי' תמ"ח. ומ"ש שם עוד דאם אכלה ג"כ תבן י"ל דהוה זוז"ג, נראה כוונתו, כיון דמיירי שם דהחלב שייכה להישראל, א"כ הוי דיעבד. וסיים דצ"ע משום דהישראל נהנה מאיסורי הנאה, והיינו משום

(1) נולד בשנת תקס"ד לפ"ק בעיר אונגוואר לאביו מו"ה יוסף גאנצפריד. ה' תלמיד מובהק להגאון מוה"ר צבי חרף בעל טיב נישין אב"ד ק"ק אונגוואר זצ"ל. בשנת תר"נ נתקבל לאב"ד ק"ק ברעזעוויץ, ובשנת תר"י נתמנה לראב"ד ק"ק אונגוואר. נרפס ממנו ספר קיצור שלחן ערוך, ספר קסת הסופר (על דיני כתיבת ס"ת), ספר פני שלמה (על כמה מסכתות הש"ס), ספר לחם ושמלה (על הל' נדה ומקואות), ספר תורת זבח (על דיני שו"ב), ספר אפריון (על התורה), ספר שם שלמה (על סוגיות הש"ס), ועוד. נפטר בליל שב"ק כ"ז לחודש תמוז שנת תרמ"ו לפ"ק, ומנ"כ בעיר אונגוואר. — אפריון נמשי' לידידו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה אברהם אהרן לעזער נ"י, שמסר לנו חידו'ת הללו מאוצרו הטוב להדפיסם בקובצנו. (ראוי לציון, כי קצת מהדברים שכתב כאן, נרפסו בקיצור בהגהות לחם הפנים לספרו קיצור שלחן ערוך סי' קי"ז, יעו"ש).

דהחלב שייכה לחישראל, א"כ הרי הוא נהנה במה שהעכו"ם מאכילה חמץ, שע"ז מתרבה חלבה. ולפע"ד יש ראי' לאיסור ממדרכי פרק אלמנה לכהן גדול, שכתב דאם תרומה אסורה לזר בהנאה, אסור לכהן להאכילה כרשיני תרומה. ובס' חיי אדם נשמת אדם כלל קכ"ד כתב ששמע טעם חומרא זו לאסור החלב משום דהמג"א כתב דבחמץ גם זוז"ג אסור, ורחא זאת, משום דגם בחמץ זוז"ג מותר. ותמיהני, נהי דגם בחמץ זוז"ג מותר, הרי עכ"פ לכתחלה לקנות מן העכו"ם אסור כמ"ש בתשובה מאהבה ובפרמ"ג. (ומ"ש להוכיח דגם בנתפשמה כל ימי' הוי זוז"ג, דאל"כ למה לי' לשנויי הא ר"א הא רבנן, הול"ל הא דאסור היינו בנתפשמה כל ימי'. לפע"ד לק"מ, דהא קתני נמי שדה שנוזבלה בזבל ע"א, והא ודאי הוי זוז"ג.) ומ"ש עוד שם מטעם שכתב הפלתי דהוי שלא כדרך הנאתו, הנה גם בס' תשובה מאהבה מביא דברי הפלתי, ורחא משום דעכ"פ מררבנן אסור. ולפע"ד לא אוכל להבין כלל, מדוע יחשב זאת שלא כדרך הנאתו מה שעושין במכוון לצורך י"ש ולצורך פישום בחמות.

עוד כתב שם סברא להתיר, מהא דאמרינן בבכורות דף ו' דחלב אי לאו דכתב קרא להתירא, הוי אמינא דאסור, וא"כ יש לנו לומר הואיל ואישתרי אישתרי כראמרינן הואיל והותר לצרעתו הותר לקריו, וכראמרינן דאי לאו גמל גמל לאסור הוי אמינא דחלב טמאה נמי מותר. ולפע"ד ישתקע הדבר, דא"כ גם בחלב טריפה נימא הואיל ואישתרי אישתרי, ובע"כ צ"ל דמרגלי רחמנא גמל גמל לאסור חלב טמאה, גלי רחמנא דלא אמרינן הואיל ואישתרי אישתרי.

ובס' שו"ת בית אפרים או"ח סוף סי' ל"ה כתב להתיר את החלב מטעם דאע"ג שכתבו הפוסקים רבעינן מעל"ע משעה שאכלה איסורי הנאה, וכן חלקו אם רי' לה באכילה מעל"ע אלא לענין איסורי הנאה שהם אסורים לכל העולם, אבל חמצו של נכרי בפסח, אע"ג דג"כ אסור בהנאה לישראל, מ"מ להנכרי אינו אסור בהנאה, והרי הנכרי מאכילה להבהמה, והישראל אינו נהנה אלא מחלבה, ואעפ"י שהחמץ גורם לחלב שתבא, מ"מ הו"ל כמו חרבו קודם זמנו, ע"ש. ולפע"ד לא רמי, וחרבו קודם זמנו שאני, שקודם זמנו לא הי' על החמץ שם איסור כלל, משא"כ חמץ של נכרי בפסח, אע"ג דלנכרי שרי, מ"מ הרי לישראל גם חמץ זה אסור, ושוב גם חרבו לא מהני, (ויש לרמות לכהן ששכר פרה מישראל דאסור להאכילה כרשיני תרומה).

ובר"ן ריש פרק אין מעמירין, אהא רתנן אבל נכרית מניקה בנה של בת ישראל ברשותה, כתב זוז"ל, ומדאמרינן דנכרית מניקה בנה של בת ישראל, משמע דחלב הנכרית שרי, ואיכא למירק דבפרק חרש משמע שאינו מותר אלא במקום סכנה וכו', וכתב שם ר"ח ז"ל דמהא שמעין ראסור להניק בנה של ישראלית מן הנכרית אלא במקום סכנה כבהמה טמאה, והכי נמי משמע בתוספתא דשבת, רתניא התם אין יונקין מן הנכרית ומן הבהמה טמאה ויש מי שאומר דודאי הכי הוא קושטא רמילתא דחלב נכרית לא משתרי אלא במקום סכנה, ושמעתין דהכא נמי במקום סכנה מיירי וכו', וכן נראה מן הירושלמי, דהכא

משום סכנה הוא רשרי, רגרסינן בירושלמי אבל נכרית מניקה בנה של ישראל רכתיב והיו מלכים אומניך ושרותיהם מניקותיך, תני יונק תינוק מן הנכרית ומן הבהמה טמאה ומביאין לו חלב מ"מ ואינו חושש לא משום יונק שקץ ולא משום טומאה, אלמא מתניתין רחבא רומיא רתחיא רבהמה טמאה היא ומשום סכנה כראוקימנא התם רהא אמתני' רחבא מייתי לה וכו', עכ"ל. ולכאורה תמוה, כיון רחלב נכרית אינו מותר אלא במקום סכנה כמו חלב טמאה, א"כ איך מייתי ראי' להתיר מקרא ושרותיהם מניקותיך, מאי בשורה היא זאת שתהיינה שרותיהם מניקותיך, מה שהוא אסור מרינא ואינו מותר אלא במקום סכנה. (ועוד יש להקשות, מאי צריך ראי' להתיר במקום סכנה, והא התורה אמרה וחי בהם, וזה יש לרחות ראיצטריך לאפוקי מדר' מאיר, וכמ"ש שם הר"ן טעמיה), ואולי י"ל רהא רחלב נכרית אסורה זהו משום המאכלים שהיא אוכלת רברים האסורים באכילה ובהנאה (וי"ל רלא הוי זוז"ג אלא גורם א'), וקרא מבשר, ושרותיהם מניקותיך, היינו שיהיו בביתך ויאכלו רברים המותרים.

אמנם לפמ"ש שם עור הר"ן בשם הרשב"א מרינא חלב נכרית מותר אלא שמרת חסירות היא שלא להניק מחלב נכרית לפי שטבען של ישראל רחמנין וביישנין ואף חלבן מגרל טבע כיוצא בהן וכו' ע"ש, ולפי"ז לכאורה הרק"ל מאי קמבשר קרא לישראל. וברישב"א שם, גם להך שיטה רחלב נכרית אינה אסורה מרינא, כתב טעמא רחמנים אסורה מפני שהן אוכלין שקצין ורמשין וחלב שלהן מוליד אכזריות ומרות רעות, ולגזם האיסור הקישוהו לבהמה טמאה, ולפי"ז ניחא רקאמר קרא ושרותיהם מניקותיך, שיהיו בביתך אוכלות מאכלים המותרים. וי"ל שגם כוונת הרשב"א היא מטעם המאכלים, ועי' לשון הרמ"א ביו"ד סי' פ"א. ועכ"פ אנהנו רואים כי כח המאכלים בחלב, ויש מזה סניף להחמיר.

ואמנם אם מוכרין את הפרות ומשיירין את החלב לעצמן, נראה רבזה לא התיר שום אדם, כי בזה הישראל נהנה מן החמץ שהעכו"ם מאכילה לבהמתו, שעיי"ז מתרבה החלב, וכמ"ש רהוי כמו כהן ששכר פרה מישראל, ועי' שע"ת סי' תמ"ח בשם פרי תבואה, וצ"ע שם.

ובמדרכי פרק אלמנה לכהן גדול, כתב וז"ל, כהן ששכר פרה מישראל אעפ"י שמוזנותי' עליו לא יאכילנה כרשיני תרומה, תימה והלא תרומה מותרת להנאת ישראל כרתנן וכו', ות"י ר"ת רהנאה של כילוי אסור, וקשה וכו', ורבינו יקר תירץ רהא ראמרין. הכא לא יאכילנה כרשיני תרומה מפני שהבהמה מתפטמת מן התרומה ונמצא הישראל יאכל תרומה, ולא נראה רא"כ אמאי אנו אוכלין תרנגולין המתפטמים מן השרצים וכו' עכ"ל. ובס' נשמת אדם שם כתב עליו וז"ל, ובאמת הוא תמוה רבוראי מותר לאכלה, אבל לכתחלה אסור להאכילה, וכן היא להריא בחולין קיי"ו גבי כשרה שניקה מן הטמאה אנו כי חזינן להו מפרשינן להו, משמע להריא לכתחלה אסור להניח לינק מטמאה ואף רלא קיימ"ל כתירוצו רשמואל, מ"מ בזה לא מצינו חולק, והתימא שלא הביאו גמרא זו, עכ"ל. ולפע"ד רעת המדרכי הוא, כי מאחר שמוזנות הפרה על הכהן ובהתירא

קא מאכילה תרומה, אף שתבא אח"כ הפרה לבית הישראל ויאכילה, הרי אז הישראל נחשב לדעבד. אבל לקנות לכתחלה מן העכו"ם חלב הבאה מן זוז"ג, ודאי יש לאסור, וכדעת הגאון מהר"ד אפפנהיים זצ"ל והפרמ"ג.

מכתב מהגאון מוה"ר דוד אופנהיים זצ"ל¹ אבד"ק ניקלשבורג ופראג

[ט"ו מנחם אב תצ"ב].

שנים רואין באספקלריא המאירה ומאיר לארץ טובה ורחבה רחבת ירים עסקניות בקרשים ובחלבים חלב רגן תירש ויצהר שמן זית מחכים פומייהו ה"ה שני גדולי מופלגים ומופלאים באורייתא חכמי הכולל כלל ופרט ועולל ויונק משרי הקודש וארעא דרבנן, חריף חרוץ ושנון, ותלמורם מסודר כמונח ע"ג תמחו וקנון, אף בפתחי נדה וקנין, אחריתם ישגא מאר ויהי' מנון, תרין עמודי דסיפי' עמוד השחר ועמוד הענן, כבוד שם תורתם מוה"ר דוד פינצי, ומוה"ר אבי עד שר שלום, ה' ישמרם וינצדם תמידין בסדרן ומוספין כהלכתן ותוספת מרובה, ימיהם ושנותיהם בטוב ובנעימים כחול ירבה, ויזכו בזה ובבא, להגדיל תורה ויאריר בהוית דאביי ורבא.

מעשה יריהם להתפאר מן ח"י תמוז העבר הגיעני, וברכתי ברכת הנהנין הנאה הבאה מאליו כברכת חכם הרזים רזא לי רזא לי לו כל חיך הטועם הוא אומר אמירה נעימה נעים זמירות זמרת האר"ש מזמר ואויל אולא נירוס גרסה נפשי לתאוה, ועתה באתי להשיב בקצרה קצרו של דבר, שביום וי"ד מנחם נגמר התשובה בס"ד, ומרוב הטרדות לא הי' לי אפשר להקדים בלחם ומים חיים ואחר עד עתה, וביום שנכפל בו כי טוב ר"י מנחם, שב לדרכו מו"ה יששכר נר"ו, ושם לדרך פעמיו לחיים ולשלום לק"ק מנטובה יע"א, וה' יצליח דרכו וישלח

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ד' קונט' ב' עמוד ו'. — מכתב זה הגיע אלינו מאוצרו הטוב של ידירנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנטווערפן. ינשאחו השיר"ת על גפי מרומי ההצלחות.

(2) בשו"ת נשאל דוד (כרך ג', עמוד קע"א) נדפס מכתב מהגאון מוה"ר דוד אופנהיים זצ"ל, ובו מזכיר מגילת ספר שכתב בדיני מסים, אשר מכיל „כל דיני מסים להיות מאסף לכל המחנות“, וכותב שם שברעתו להרפס תשובה זו בתוך ספרו נשאל דוד, עיי"ש. והעיר המו"ל שם מתחת לקו, שהכוונה על התשובה שנדפסה בחלק חו"מ סי' ד'. — אמנם לכאורה אין זה ברור כ"כ, כי התשובה שנדפסה שם בס' ד' נכתבה בשנת תע"ה, ובמכתב הנוכחי כותב שהתשובה נכתבה בשנת תס"ו.

מלאכיו לפניו וכשלוחי מצוה שאינן נזוקין אף בחזירתן היוזק ראי' בכדי פגיעה ויפגע במקום ארבע אמות של הלכה לבית מדרשם, ויש אתו עמו שתי תשובות ברבר הזה, אחד מה שהשבתי על שאלתם הרמת, ושניות מדברי סופרים, התשובה שכתבתי בענייני מסים בשנת תס"ו העבר, והוא כתבנית מאסף לקול המחנות מחנה העבריים², היאך עמא רבר, ואיך יתנהגו מנהגא הקהלה וקהלה כמות שהיא ומרינה מרינה לררישה וחקירה חקרי הדין, ושניהם צדקו יחדיו, בא זה ולמר על זה, מה שסתום כאן מפורש בתשובה ראשונה, ויגיד עליו ריעו מגיד וחוזר ומגיד מגידי בעלטה לאט לאט, ואין אני אומר קיבלו דעתי, כי אתם יבחרו יש ברירה מראורייתא ומררבנן ולהם משפט הבחירה, איברא בטוח אני שיתנו מקום לרבני, כי רבני דור הראשונים והשניים, שניהם עולים בקנה אחד מתמר ועולה ואין נוטה לכאן ולכאן בשום נטי' צד כאשר עיניכם יחזנה במשרים ולנוכח יביטו הבטה קני' רבא קנה חכמה קנה בינה, והי' כי יקרא לפני לעשות שום חטיבה, הנני מוכן מבעוד יום יומא טבא לרבנן, וכל מאן רעסקין באורייתא בצל שרי יחסה ויתלונן, וירום כבודם כזית דענן, היום יצאתי והיום באתי יום ד' יום שהותרו השבטים לבוא זה בזה וישקטו ושאנן, עד ביאת הינון, פי המדבר לכבוד התורה ולומדיה, ולהחזיק עמוד השלום.

נא' דוד הקטן אופנהיים חו' פראג וכל המרינה יע"א

לשאלת רבים

יש להשיג אצלינו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו

המחיר הוא: עשרים דאללער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת

כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

מכתב

מהגאון מוה"ר מאיר אריק אבר"ק טארנא זצ"ל⁽¹⁾

ב"ה. יום ו' עש"ק וישב א' רחנוכה תרפ"ג טארנא.

שו"ר לכבוד הרב הגדול המופלג בתורה ויראה הוותיק מו"ה חיים
צבי שאטלאנד שו"ב ומו"צ בק' מארין שליט"א.

לנכון הגיענו מכתבו, אשר שפך לפני מר שיחו אורות הענין שיש שם מקוה
כשירה מאז, ועתה רוצים איזה אנשים לעשות מקוה אחרת שיהי' בנקיון ויותר,
ורו"מ חושש לבל יקלקלו המקוה הישנה, כי יוכל להיות שיארכו הימים ותעמוד
העיר בלי מקוה.

הרין עמו, כי הדבר ברור שאין לסתור מקוה הישנה בשום אופן, וכמש"כ
רו"מ, שלא גרע מביהכ"נ דאין סותרין הישנה משום רליכא מקום תפילה ומשום
פשיעוּתא כמבואר באו"ח סי' קנ"ב, ובנ"ר גרע טפי, דשם אפשר להתפלל בבית
אבל הכא בלי מקוה יש לחוש לכמה מכשולות ח"ו ואיסור כרת רח"ל, וגם ענין
ביטול פו"ר לאו דבר קל הוא, שהרי יהושע נענש ע"ז, כראיתא בעירובין ס"ג
בשביל שביטל לילה א', והכא יוכל למשוך עירין וערנים. וגם עפ"י הרוב המקואות
החדשות שעושים עתה הם זוחלים, כאשר גם פה ברעמביץ הסמוך לכאן עשו
מקוה חדשה, וזה קרוב לשנה שלא יוכלו לגמרה מחמת זחילה, והיו אצלי כמ"פ
אורות זה לשכם עצה באיזה אופן שתכשר. וגם ביטול אנשים הרגילים במקוה,
לאו מלתא זוטרתא הוא, כי אף דבטולה לטכילותא, הרי יש כמה גדולי הפוסקים
דרק לתורה ביטלו ולא לתפילה כמבואר בס' האשכול ה' תפילה יעו"ש,
והמחמירין בזמנינו חוששין לשיטות הפוסקים הנ"ל. ע"כ בשום אופן אין לסתור
המקוה הישנה, ועל כזה נוכל לומר מאמר חז"ל יבמות מ"ר, אל ישפוך אדם מי
בורו ואחרים צריכין להם, ועיין באה"ע ס' קס"א סעיף ב' ובב"י שם, רהעושה כן
בר נידוי הוא יעו"ש, ושם במי בורו, מכ"ש הכא שהמקוה שייך לכל הצבור, שאין
שום היתר ליחידים לסתור המקוה, אף אם הרוב יתרצו ויכלו היחידים לעכב, ועל
כיוצא בזה אמרו במס' פיאח, אפילו תשעים ותשעה אומרים לחלק וא' אומר
לבוז, לזה שומעין שאמר כהלכה, ולבטחינו כי יתנו מקום לרברי הנאמרים כאמת
הקצרת, והשי"ת ימיו ושנותיו יאריך.

כנפש דו"ש בלו"נ חפצה,

הק' מאיר אריק אברפ"ק הנ"ל

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ג' עמוד י"ז. — העתק ממכתב זה הגיע
אלינו מאת ידידנו הרב מו"ה חיים צבי הלבפשטאם שליט"א נכד כ"ק מרן ארמו"ר
וצוק"ל הי"ד. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

בסוגיא דהרהינו

מהרב הגאון מוה"ר מרדכי אפרים פישל סופר ז"ל⁽¹⁾

ראבד"ק בודאפעסט

במס' פסחים ל' ע"ב, איתמר בעל חוב אבוי אמר למפרע הוא גובה ורבא אמר מכאן ולהבא הוא גובה. ולחלן (ל"א ע"א) לימא כתנאי ישראל שהלוח לנכרי על חמצו לאחר הפסח אינו עובר, משום ר"מ אמרו עובר וכו' אלא הב"ע כגון שהרהינו אצלו וקמפלגי בדר' יצחק וכו'.

והנה כולם נתקשו, איך מתרץ אבוי הברייתא, כקושיית התוס' (ד"ה אלא הב"ע), והתוס' תירצו וכן הבעה"מ, ראב"י מוקי פלוגתייהו דפראז ולא בא לירי גיבוי, והרמב"ן ואחריו גדולי האחרונים פירשו דתירוצ' הש"ס לתירווייהו קאי, וגם לאב"י בעי הרהינו כיון דמחוסר גוביינא. ועי' בפנ"י ובפרט באשל אברהם שנתקשו מאד בהך מנא תימרא דשני ל' בין מעכשיו וכו', דמאי ראי' מברייתא דבעי מעכשיו לרבא, כיון דאיכא לפרש הברייתא דהגעתך דאינו פוראז גם לרבא כמו לאב"י, א"כ מי הכריחנו לומר דבעי מעכשיו לרבא, והלא גם רבא מצי לאוקמא הפלוגתא בברייתא דמיירי בפראז.

ואמרתי לחביא ראי' לשיטת רמב"ן דגם לאב"י בעי הרהינו, ולא ניחא ל' לפרש הברייתא בפראז כתוס' ובעה"מ, משום דאם ס"ד שיש סברא בעולם לומר עכ"פ לחומרא למפרע גובה אף במחוסר גוביינא, א"כ קשה למה צריך הגמ' לתרץ לאב"י דפליגי בדר' יצחק, ויקשה קושיית התוס' לקמן (ד"ה בדר' יצחק) הא ר"י לא איירי אלא שלא בשעת הלואתו, דלמא בהכי פליגי, בודאי כ"ע ס"ל למפרע גובה, אלא דת"ק ס"ל כל זמן שמחוסר גוביינא לא שייך למפרע גובה אפי' לחומרא, ולכן אינו עובר, וממילא בנכרי שהלוח לישראל עובר, והמשנה איירי בהרהינו, אבל ר"מ ס"ל בישראל שהלוח לנכרי עובר אפי' בלא הרהינו, דלחומרא אמרינן למפרע גובה אפי' במחוסר גוביינא, וממילא בנכרי שהלוח לישראל עובר, דלקולא לא אמרינן למפרע גובה במחוסר גוביינא, וא"כ לכ"ע בנכרי שהלוח לישראל עובר, יען לא שייך למפרע גובה במחוסר גוביינא, רק בישראל שהלוח לנכרי פליגי בזה, ולר"מ לחומרא אמרינן למפרע גובה במחוסר גוביינא, והמשנה איירי בהרהינו. (ואף דלפי"ז לר"מ אין הרישא דמשנה איירי

(1) נולד בעיר זאלא בשנת תרכ"ז לפ"ק לאביו הג"ר בנימין זאב סופר זצ"ל מח"ס חליפת שמלת בנימין. כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו של הג"ר יעקב קאפל רייד אבד"ק בודאפעסט זצ"ל. בשנת תרנ"א נתקבל לאבד"ק ששזו, ואח"כ נתמנה לראבד"ק בודאפעסט. נרפס ממנו ספר עשרת פ"ז עה"ת, וקונטרס אלה מסעי. גם נרפסו ממנו הרבה חידו"ת בקובצים שונים. נפטר ביום א' דר"ח אייר שנת תש"ב לפ"ק ומנ"כ בעיר בודאפעסט. — חידו"ת הללו הגיע אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הגניר הנכבד מו"ה אברהם אהרן לעזער נ"י. טוב עין הוא יבורך.

כסיפא, הא לכל תירוצים צ"ל כן לר"מ, לתירוצן הש"ס רישא איירי במעכשיו, וסיפא לר"מ אפי' בלא מעכשיו, ולתירוצן התוס' רישא בלא פדאו, וסיפא לר"מ אפי' בפדאו הנכרי, ודו"ק היטב), וא"כ מאי דוחקי' דפליגי בדר' יצחק, אלא ודאי מוכח מזה דלא מצינו תירוצן אחר בין לאביי ובין לרבא אלא דפליגי בדר' יצחק, ש"מ דבמסקנא זו ס"ל הש"ס בפשיטות דליכא מאן דס"ל למפרע גובה במשולטין כל זמן שמחוסר גוביינא אפי' לחומרא, וגם לאביי בעי דוקא הרהינו, והיא ראי' נכונה לשיטת הרמב"ן, ודו"ק.

ומעתה מיושב לנכון קושיא הנ"ל, כיון דמוכח דגם אביי ס"ל דאיירי בהרהינו, א"כ בע"כ מוכרחין לחלק לרבא בין מעכשיו ללא אמר מעכשיו, וע"ז מביא שפיר מנא תימרא, וקצרתי בזה יען שכבר רמז ע"ז בפנ"י, אכן הראי' שהבאתי, לרעתי נכון הוא.

* * *

עי' פני יהושע מביא דברי הש"ך בח"מ סי' ע"ב במה שכ' לתדן קושית התוס' (ד"ה בדרבי יצחק) דהא ר' יצחק לא איירי אלא שלא בשעת הלואתו, ודעה הש"ך לחדש דאף כאן מיירי הסוגיא שלא בשעת הלואתו אף למאי דמסיק דהרהינו אצלו, אע"ג דהלוחו על חמצו קתני, והביא ראי' מס"ר דלא איירי בהרהינו והחמץ הי' בביתו של עכו"ם ולא משכנו כלל אצל ישראל, ואפ"ה שפיר קרינן בי' הלוחו על חמצו, א"כ לאוקימתא דהרהינו אצלו, נמי מיירי בכח"ג נופא, ותמה על התוס' שהרעישו עולם בזה, עי' ש"ך סק"ט, ופנ"י כאן השיג עליו ג"כ, ע"ש. — ואני בעניי תמה אני על שני גדולי עולם, דלכאורה למה בחר הש"ס בלשון „הרהינו" ולא קאמר „שמשכנו", אלא דבר זה מפורש בירושלמי ופסקו הרמב"ם פ"ג מהל' מעשר שני הלכה י"ז, אין ממשכנני ואין מרהינין אותו, כיצד אין ממשכנני אותו, לא יכנס לביתו וימשכנו מ"ש שלו (וזהו שלא בשעת הלואה), כיצד אין מרהינין אותו, לא יאמר לו הא לך מעשר ותן לי עליו מעות (וזהו בשעת הלואתו). ועי' היטב תוס' יו"ט עדיות פ"ח משנה ד' על תנוקת שהורחנה וכו', מפרש חילוק זה בין הרהינו למשכנו עיי"ש, וא"כ שפיר צדקו דברי התוס' דסוגיין איירי בשעת הלואתו, והלוחו על חמצו קתני, ואולי מקום הניחו לי מן השמים ב"ה.

אלון בכות

על הלחק מאתנו שנים מבני החבורה

הנה"ח מו"ה יחזקאל באבקער ע"ה מנתני'
והנה"ח מו"ה משה יוסף שטערן ע"ה מנתני'

המקום ינחם את כל המתאבלים עליהם
בתוך שאר אבלי ציון וירושלים, אמן.

המערכת

במצות שחיטת הפסח

(העדות והארות בדברי המנ"ח מצוה ה')

שמואל עקיבא יפה-שלעיונגער

רב ואב"ד שטראסבורק, צרפת

(א)

כתב המנ"ח בריש המצוה (בר"ה ועיין פסחים וכו'), רפסח דינו כקרבן תמיד, ושעון ביקור ר' ימים קודם שחיטה, והרמב"ם וכו', מביא דין זה רצריך התמיד ביקור ר' ימים קודם שחיטה, ובהל' קרבן פסח לא מצאתי שיביא הרמב"ם דין זה, ובש"ס אין חולק, וצריך עיון למה השמיטו הרמב"ם, עכ"ל המנ"ח. רבים מהאחרונים עמדו על השמטה זו של הרמב"ם, שלא הביא לדין רביקור בפסח, ראה בפרי מגדים אורח חיים במשבצות זהב סי' ת"ל ס"ק א' שעמד בזה, ועיין במדרכת המשנה על הרמב"ם סוף הל' פסח, וכתב שם, שהרמב"ם דרך דרך אחרת בפשט הגמרא בפסחים צ"ו ע"א, דמה דאיתא שם, ופסח דורות נמו וכו', אינו בניחותא, וכפירוש רש"י שם, אלא לשון קושיא, ועל זה תירץ הש"ס, למעוטי פסח שני, היינו הפסח שהקריבו ישראל בשנה השנית, והוא פסח דורות שנתמעט שאין שעון ביקור, ונקרא פסח שני כלפי פסח מצרים, עיי"ש, וזכה לזה גם בחזון איש אורח חיים סי' קכ"ד דף רי"א עמוד ג', בר"ה כגמרא אלא ההוא, להסביר כן הגמרא, וליישב על ידי זה את השמטת הרמב"ם, עיי"ש. ובספר הכתב והקבלה (שמות י"ב, ו') כתב על תירוצו של מדרכת המשנה שהוא רחוק לומר כי פסח שני היינו פסח דורות, עיי"ש. וראה גם במנחת סולת מצוה זו אות א' שג"כ כיון לזה, ולא ראה שכבר קדמו במדרכת המשנה, ועיי"ש עוד תירוצים בכמה אופנים. וראה עוד מה שכתב בהקדמת תפארת ישראל למשניות סדר קדשים חומר בקורש פרק כ' אות כ"ו. ובאמת בעצם החזיון הזה כבר קרמם רבינו חננאל שם בפסחים שגם הוא הסביר הגמרא כלשון קושיא, עיי"ש.

אולם מה שיש להעיר על דרך זה ליישב הרמב"ם, הוא מפידוש המשניות להרמב"ם במסכת ערכין, פרק ב' משנה ה', וכתב שם, שיהא התמיד מזומן לפני שחיטתו ארבעה ימים ולומר לכך מפסח מצרים וכו', לפי שנאמר בפסח במועדו, ונאמר בתמיד תשמרו להקריב לי במועדו, עד כאן, עיי"ש. וא"כ הא דתמיד טעון ביקור, הוא מגזירה שוה דבמועדו, ולפי זה בפסח דורות נמי נאמר במועדו, א"כ למה לא יהא טעון ביקור כקרבן תמיד, וצ"ע. ועיין בסוף הספר בקונטרס „ברחי שעדים" סימן י"א מה שכתבנו ליישב את השמטת הרמב"ם, ועל פי זה מתורץ גם הערה זאת על המדרכת המשנה והחזון איש. ועיין עוד בנחל אשכול על ספר האשכול, הלכות חנוכה ופורים סימן י' אות י' שג"כ עמד בתמיהה זו, והביא

(*) נלקט מתוך הספר „עשירית האיפה" על המנ"ח העומד לצאת לאורה בקרוב, וכו' מאת הערות והארות במצוה זו.

שמצא בגליון המשניות של הגאון ד' נתן אדלר תמיהה זו, ועיי"ש מה שיישב הוא את ההשמטה. ובאומר השכחה להגר"י פיק, הביא בשם הגאון ר' יצחק יוסף תאומים, ג"כ ישוב לזה עיי"ש, ונרמז בהר המוריה הל' קרבן פסח, פרק י' אות מ"ד, עיי"ש. וראה גם בשו"ת חסד לאברהם (תאומים) מהדורא תנינא, חידושים על הרמב"ם הל' קרבן פסח, פרק י' הל' ט"ו, מה שכתב בזה. וע"ע בישועות מלכו (קוטנא) הל' קרבן פסח פ"א ה"א מה שכתב בשוב הרמב"ם, ועיין בקובץ שערי תורה (ורשא) חלק ו' סימן נ"ה, שיישב את השמטת הרמב"ם עם פירוש רבינו חננאל שהבאנו לעיל, עיי"ש, ובמילואים לתורה שלמה חלק י"א סימן י"ב, ואהל משה (צווייג) חלק ב' סי' קכ"ח. והנה מצינו חבר לדעת הרמב"ם, והוא בחידושים המיוחסים להרשב"א במנחות מ"ט ע"ב ד"ה שמירה, (ונדפסו באסיפת זקנים על מנחות שהוציא לאור בעל החפץ חיים זיע"א), וכתב שם, יש להקשות, אמאי קאמר דלא בעינן ביקור ד' ימים קודם לשמיטה כי אם לתמידין ולא למוספין, והלא כיון דביקור מגזירה שוה דשמירה שמירה ילפינן הוה לן למימר דבכולהו נבעי ביקור, וכו', דתשמרו להקריב לי במוערו, קאי לכל המועדות הכתובים אחריו וכו', ונראה לי דתשמרו לא קאי כי אם אתמיד וכו', ובפסח לא בעינן ביקור שהרי קרבן של יחיד הוא, אע"ג דאתי מיניה, וכו' עיי"ש, הרי לך כשיטת הרמב"ם. ותמיהה זו של המנ"ח על השמטת הרמב"ם ר"ן דביקור בפסח, נדפסה גם בחידושים ומקורים שלו שנדפסו ברמב"ם וילנא-ורשא, כהל' קרבן פסח פ"א הל' א', עיי"ש.

(ב)

כתב המנ"ח באות ב', וכתב [הרמב"ם], ושוחטין על הקטנים שיהיו מכלל חבורה, אבל אין עושין חבורה שכולה קטנים, שאינם בני דעת, עכ"ל. והכסף משנה הקשה [שם בפ"ב מהל' קרבן פסח הלכה ד'], למה לא כתב הרמב"ם הטעם, דכתיב בפסח (שמות י"ב, ג') איש, למעוטי קטן, עכ"ל המנ"ח. צריך עיון על המנ"ח שלא הביא להמשנה למלך באותו פרק הל' י"ג ר"ה וראיתי עוד, שתמה על הכסף משנה, מהגמרא דפסחים צ"א ע"ב, דאיתא שם, ואלא חטאו ישא האיש ההוא, למעוטי מאי, למעוטי קטן מכרת, וכתב המשנה למלך, שאין הפירוש בגמרא רק למעט קטן מכרת, אבל חיוב יש עליו, אלא אף ממעטינן מחיוב, וא"כ איך כתב הכס"מ, דסבירא ליה להגמרא דהאי איש לאו למעוטי קטן, עיי"ש במשנה למלך שהכריח דבריו. ויש להביא ראיה לדבריו מהירושלמי במסכת חלה פרק ד' הלכה ה', ופסחים פרק ח' הלכה א', וקידושין פרק א' הלכה ז', שאיתא שם בפירוש, מה מקיימין רבנן איש פרט לקטן, ושם בוראי המיעוט הוא מחיוב, עיי"ש. והמנ"ח לא ראה ירושלמי זה, ולפי זה מתחזקת קושית הכס"מ, למה לא כתב הרמב"ם הטעם, איש למעוטי קטן, הן כבבלי והן בירושלמי ממעטינן ליה קטן מאיש.

והיה אפשר לומר, דלהרמב"ם היה קשה קושית התוספות בפסחים צ"א ע"ב, ד"ה איש ולא קטן, (ורמז לזה המשל"מ, בכתבו, ועוד אפשר שהוקשה לו קושית התוספות), שהקשו, תימה אמאי איצטרך, רהיכין מצינו שחייב קטן במצות, [ומהקושיא של התוספות נראה גם כהמשל"מ דהמיעוט הוא אף מחיוב, עיין ודו"ק]. ותירצו, דאיצטרך למעט קטן שהגדיל בין שני פסחים, דסלקא דעתך דחייב לעשות פסח שני, קמ"ל דשני תשלומין דראשון הוא, עיי"ש. והנה הרמב"ם בהל' קרבן פסח פרק ה' הל' ו', פסק שם, שקטן שהגדיל בין שני פסחים חייב לעשות פסח שני, דרגל בפני עצמו הוא, וכרבי בפסחים צ"ג ע"א, א"כ לפי הרמב"ם לא איתמעט קטן מאיש, ועל כן כתב דאין עושין חבורה של קטנים מפני שאינן בני דעת, עיין היטוב כי קצרתיו. ובאופן פשוט ביותר היה אפשר לומר, דבכלל מה שכתב הרמב"ם, אינן בני דעה, היינו שאינם איש, עיין רש"י גיטין כ"ג ע"א ד"ה דלאו בני דעה נינהו, כתב וגבי שליחות איש בעינן ולא קטן, דשליחות נפקא לן מויקחו איש שה לבית אבות, אלמא חזינן מדברי רש"י כי היינו הך, אינן בני דעה ואינו איש, עיי"ש, וא"כ לא קשה קושית הכס"מ. ועיין עוד בשפת אמת סוף פסחים בחידושים על הרמב"ם פ"ב הל' ד', שתמה על הכס"מ על מה שנדחק, וכן תמה על המשל"מ, שבודאי המיעוט הוא רק מכרת ולא מחיוב, וגם עליו יש להעיר שלא ראה את הירושלמי שהבאנו, וראה גם בהגהות הרש"ש בפסחים צ"א ע"ב על דיבור התוספות, וגם הוא לא ראה הירושלמי, וצ"ע.

ודאיירינן בהא, נפלאותי נוראות על פירוש מראה הפנים בירושלמי יבמות פרק י"ג הלכה ב', דבעינן התם, מהו שיביא פסח, ופירש במראה הפנים שם, ששאלת הירושלמי היא על קטן, וכתב, ולא סבירא ליה האי דדשה, איש למעוטי קטן, אלא איש למעוטי אשה, עיי"ש, ופלא מה יענה לג' מקומות בירושלמי שהבאתי לעיל דדרשינן איש למעוטי קטן, ודבריו צע"ג. ועוד אמרתי לחוסף, דשם ברמב"ם בהלכה קודמת, הלכה ג', כתב, שאם היה אחד מבני חבורה קטן או זקן וכו', אם יכול לאכול כזית שוחטין עליו, שנאמר איש לפי אכלו, עד שיחיה ראוי לאכול, והנה מנה גם קטן, ובפסוק כתיב איש לפי אכלו, ולא ממעטינן קטן, א"כ ג"כ חזינן דהרמב"ם לא סבירא ליה איש למעט קטן.

(ג)

כתב המנ"ח (בר"ה ובאמת) עיין פסחים צ"א ע"ב, אף על גב דגבי פסח כתיב [שמות י"ב ד'] איש למעט נשים, מכל מקום כיון דכתיב [שם שמות י"ב ד'] במכסת נפשות, אפילו נשים. והרמב"ם [קרבן פסח פרק ב' הלכה ד'], פסק כרבי יוסי אפילו בפסח שני שוחטין לנשים בפני עצמן, והטעם מבואר בש"ס [שם פסחים צ"א ע"ב], דנפשות ונפש אפילו אשה במשמע, ואם כן קטן נמי, דבכלל נפש קטן נמי בכלל, עיין סנהדרין פ"ד ע"ב [כתיב שמות כ"א י"ב], מכה איש,

ולא קטן, כתבה התורה [ויקרא כ"ד י"ז] מכה נפש, דקטן נמי בכלל, אם כן ליכא למעוטי כאן מאיש, על כן כתב הרמב"ם טעם אחר, עכ"ל המנ"ח.
ראה במכילתא דרשב"י (הופמן) שמות י"ב, ד', דבאמת מרבה קטן מנפשות, ומצינו גם במסכת ערכין ג' ע"א כעין זה, הכל משמאין בטמא מת לאתויי מאי, לאתויי קטן, סלקא דעתך אמינא, איש אשר ישמא וכו' איש אין קטן לא, קמ"ל ועל הנפשות אשר היו שם, אלא איש למעוטי מאי, למעוטי קטן מכרת, עיי"ש. א"כ לכאורה ראייה לדברי המנ"ח, שמרבינן מנפשות קטן, וכמו שהביא ראייה מסנהדרין. אולם דבריו בכל זאת צריכין עיון רב, דבאותה גמרא דקא עסיק בה בפסחים צ"א ע"ב, לא הבחין המנ"ח דרבי יוסי מרבה מנפשות רק אשה, וממעט מאיש קטן, וכמו שהבאתי בהערה הקודמת תמיהת המשל"מ על הכסף משנה משם, ואינו רק ממעט מכרת אלא אף מחיוב, ואף אם המנ"ח לא הבין כן בהמשנה למלך, היה לו לציין זאת ולהסביר דברי רבי יוסי שם, ובפרט שמחירושלמי הוכחנו בהמשנה למלך. וגם מהגמרא דערכין שציניתי אין ראייה, כי השיטה מקובצת שם אות ד' הקשה, מדוע לא נרבה מנפשות אשה, ותרין דלא איצטריך, כי אשה מוזהרת בטומאת מקדש ביולדת, לא מסתבר למעטה בטומאת מקדש בטומאת מת, ושוב לרבותה מנפשות, עיי"ש. אבל כאן במסכת פסחים צ"א ע"ב, דבעינן נפש או נפשות לרבות נשים, על כן מאיש ממעטינן קטן, ודברי המנ"ח צ"ע. וראה במנחת סולת מצות זו אות ג' ד"ה והנה המנ"ח, שכבר העיר בקצרה כן.

ובשפת אמת סוף פסחים בחידושים על הרמב"ם פ"ב הל' ד' כתב, שכוונת הרמב"ם בפשיטות, מכיון שאינן בני דעת אינם יכולין לשמור שלא יבוא לירי פסול, אבל בדיעבד יהיה כשר גם בכולן קטנים, ואם ממעטינן מאיש אז אף בדיעבד יהיה הפסח פסול, וכן מבואר בתוספות יום טוב פסחים פרק ח' משנה ז' ד"ה ואין עושין, ולא הסכים לסברא, שהחשש הוא שמא מכיון דאינן בני דעת יבוא הפסח לירי נותר, כי אז היה צריך להיות בדיעבד כשר, עיי"ש בתוספות יו"ט ובשפת אמת, ובתפארת יעקב על המשניות פסחים פרק ח' אות ל"ג כתב, דזה ודאי שאין כוונת הרמב"ם שישחטו על הקטנים בפני עצמן, דקטנים אינן בני שחיטה, אלא כוונתו אם שחט עליהם גדול, רק שנמנו עליו הקטנים, באופן זה שרי, והרין הוא דהפסח נאכל בשני חבורות, עיין רמב"ם קרבן פסח פרק ט' הל' א', על זה קאמר הרמב"ם הכא, שאין מניחין אותן לעשות חבורה בפני עצמה, מכיון שאין בהם דעת, שמא יפסלו אותן, עיי"ש. וזה כעין תירוץ השפת אמת, ועיין גם בעמק יהושע (סלונים) חלק ב' דרוש י"א, דף כ"ב ע"א, בר"ה ולכאורה יש להביא, שג"כ הבין כך ברמב"ם, והסמך לזה חירושלמי בפסחים פ"ת הלכה ז', תני בר קפרא, שלא יביאו את הקדשים לירי בזיון, עיי"ש שכתב, דלפי טעם זה, אף בחבורה כולה קטנים אסור. ועיין עוד בשו"ת דברי חיים חאו"ח חלק א' סי' כ"ו, מה שהאריך ליישב דברי הרמב"ם מקושיית הכסף משנה.

(ד)

כתב המנ"ח, אך הא דכתב הרמב"ם [הטעם] שאינן בני דעה, כתב הכסף משנה [שם בהל' קרבן פסח פ"ב הל' ר'] לפי שאין הקדשן הקדש, ולפי זה קטן שהגיע לעונת נדרים, דהקדשו הקדש מהתורה לשיטת הרמב"ם בנדרים [פרק י"א הל' ד'], אין הכי נמי דשפיר דמי. ואיני מבין, דמלשון הרמב"ם שכתב [שם], ושוחטין על הקטנים וכו', אבל אין עושין אותם חבורה בפני עצמן, משמע דאפילו אם אחר שוחט עליהם, כגון האב, מכל מקום לא ישחט עליהם בפני עצמן, עיין להלן בפירקין [פרק ב'] הל' ח', שוחט אדם על ידי בנו ובתו הקטנים, והוא מבואר בש"ס פרק האשה [פסחים פ"ח ע"א], ובפני עצמן, אף אם האב שוחט עליהם, אינו יכול לשחוט על קטנים בפני עצמן, אע"ג דהקדשו הקדש, על כן דברי הכסף משנה צריכים עיון כעת, עכ"ל המנ"ח.

המנ"ח בחידושים ומקורים שלו שנדפסו ברמב"ם דפוס וילנא-ורשא, בהל' קרבן פסח פ"ב הל' ד', תמה עור יותר על הכסף משנה, דהרמב"ם שם פרק ד' הל' ט', פסק, דקודם שהביא ב' שערות אינו יכול להביא פסח, א"כ איך כתב כאן הכסף משנה דבהגיעו לעונת נדרים דהקדשן הקדש מהתורה, שפיר דמי, ונשאר עליו בצע"ג. ועוד יש להעיר דהכסף משנה סותר עצמו, דשם בפרק ד' הל' ט' כתב, דסובר הרמב"ם, דצריך להמנות על פסח אחר, וכדמבואר בירושלמי פסחים פרק ח' הלכה ב', וסובר הרמב"ם כמאן דאמר בעלי חיים נדחים, ולפי דבריו, דבהגיעו לעונת נדרים, הוי הקדשן מהתורה ויכולין לעשות חבורת קטנים, א"כ מדוע נדחה הקרבן, וצ"ע.

אולם ביותר תגדל התמיהה, דמה דפשיטא ליה להכסף משנה כאן בפרק ב' הל' ד' מהל' קרבן פסח, דבהגיעו לעונת נדרים דהקדשן הוא מהתורה, דמופלא סמוך לאיש הוא מדאורייתא, שפיר דמי, מיבעיא ליה להירושלמי במסכת תרומות פרק א' הלכה א', ובמסכת יבמות פרק י"ג הל' ב', דבעינן התם, מהו שיביא פסח, וכתב במהרי"ט אלגנאזי בכורות פרק א' אות ז' ד"ה וראיתי בירושלמי, דשאלת הירושלמי היא על מופלא סמוך לאיש, שהקדשו הקדש, מכל מקום דבר שבחובה אינו יכול להקדיש, ופסח כיון שמותרו נדבה, מיבעיא ליה אם יכול להביא פסח, עיי"ש. ועיין בקהלת יעקב (אלגנאזי) תוספות ררבנן אות מ' סי' ר"ה (דף ע"ז ע"ג וד', לפי צילום ירושלים תשכ"ח) מה שהאריך להקשות על הכסף משנה מהירושלמי, וכן הבין האור שמח בהל' קרבן פסח פרק ח' הל' ז' ד"ה וראה, שבעיית הירושלמי היא על מופלא סמוך לאיש, עיי"ש. ופירושו של המראה פנים שהבעיא בירושלמי היא על קטן, יקשה, דהלא קטן אין הקדשו הקדש, וכמבואר בגדה מ"ה ע"ב. וראה מה שכבר עמדו בזה על הכסף משנה והאריכו כל אחד לדרכו, במנחת סולת מצוה זו אות נ' דף כ"ח ע"א, במנחה חדשה לנכד המנ"ח מצוה זו אות ב', (ופלא שם שכתב, דפירושו המראה פנים שהבעיא היא לגבי קטן, הוא הנכון, וזה קשה מגדה מ"ה ע"ב, וכמו שכתבנו), בספר מקור ברוך (גינצבורג) ח"א סי' ל"ו,

במקראי קודש (פרנק) על פסח חלק א' סי' ד', ועיי"ש בהגהות הררי קודש. ואם נאמר כפירוש השירי קרבן בירושלמי שם ד"ה מהו שיהו חייבין, דבעיית הירושלמי היא על עכו"ם, ועיין שם גם בפני משה, יש מקום לפשיטות הכסף משנה. ובעצם דברי הירושלמי, עיין עוד בשו"ת הריב"ז סימן ט' מה שהאריך בסוגיא, ועיין עוד בגור אריה יהודה (זעמבא) קונטרס המועדים סי' ה' אות י' וי"ב.

(ה)

כתב המנ"ח (בסוף ד"ה ובעיקר הדבר), וזה לשונו, ונהי דגבי נשים פסק הרמב"ם [הל' קרבן פסח פ"ב הל' ב'] כר' יוסי דבראשון ובשני חובה, דיליף מקרא וכו', עכ"ל המנ"ח.

מה שכתב המנ"ח דהרמב"ם פסק דנשים בשני חובה, אינו כן, ראה ברמב"ם הל' קרבן פסח פרק ה' הל' ח', ופרק ז' הל' ג', שבב' המקומות כתב הרמב"ם בפירוש, שהנשים בשני רשות, עיי"ש. ומה שהטעה להמנ"ח, זה הלשון בפרק ב' הל' ד', שעושים חבורה כלם מנשים אפילו בפסח שני, כבר עמד הכסף משנה בפרק ה' הל' ח' על זה, ויישב הדבר, והמנ"ח לא ראה כנראה הכס"מ לפי שעה, ורק בראשון נשים חובה, עיי"ש פרק א' הל' א'. ועל תירוץ הכס"מ שלא תהא סתירה ברמב"ם, עיין בלחם משנה פרק ה' הל' ח' מה שהקשה, וראה גם במשנה למלך בפרק ב' שם הל' י"ג בתוך דבריו, וראה גם בקהלת יעקב (אלגאזי) תוספות דרבנן אות ש"ב (דף קכ"ה ע"א וב'), צילום ירושלים תשכ"א, מה שכתב באורך בישוב הסתירה. וראה גם בצל"ח פסחים צ"א ע"ב ד"ה ור' שמעון. ועיין באור חדש פסחים צ"א ע"ב ד"ה ור' יוסי, ובשו"ת ישועות מלכו (קוטנא) חלק או"ח סי' מ"ג מה שכתבו ליישב הסתירה ברמב"ם, ובשו"ת חסד לאברהם תנינא חידושים על הרמב"ם הל' קרבן פסח פ"ה הל' ח', ובאמבוהא דספרי פרשת בהעלותך, דף קט"ו ע"ב, ד"ה והנה עיין בד"מ, וכל אלו האחרונים לא העירו ממה שכתבנו מפרק ז' הלכה ג', עיין ודו"ק. וע"ע במנ"ח סוף מצוה ש"פ בד"ה אך נראה.

(ו)

כתב המנ"ח בריש אות ח' (בר"ה וכו' דוחין שבת וכו'), עיין רמב"ם פרק א' [מהל' קרבן פסח הל' ט"ז] כתב, כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת וכו', [ובהל' י"ד לגבי חול כתב] ומפשיטין את כולו, ובלחם משנה [שם] הקשה דהוי לי' לפסוק דבשבת מפשיטין מן החזה ואילך בברוי, ועיין כסף משנה ולחם משנה שם, ואין כאן מקומו, ועיין שבת קט"ז ע"ב, עכ"ל המנ"ח.

בהסבר שיטת הרמב"ם מצינו דרכים שונים, הנה הכסף משנה פ"א קרבן פסח הל' י"ד כתב, דמה שפסק הרמב"ם דנם בשבת מפשיטין את כולו, היינו לאפוקי מרכי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא, דאמר בתוספתא דפסחים פרק ד' הלכה ט', דבחל י"ד להיות בשבת לא היה מפשיט אלא עד מקום חזה,

ותמה התוספות יום טוב בפסחים כריש פרק ו', ראמאי הביא הכס"מ הפלוגתא דרבי ישמעאל ורבנן מהתוספתא, ולא מהש"ס דשבת קט"ז ע"ב ועוד מקומות, ועיי"ש שכתב, אחשוב שלא זכר הכס"מ להא רכל כתבי. והלחם משנה הקשה על הכס"מ, דא"כ הוי ליה להרמב"ם לפסוק דמהחזה ואילך מותר רק בברזי, וכמו שהביא כאן המנ"ח, אולם החילוק בין הש"ס ובין התוספתא הוא, כי לפי הש"ס, רבנן דפליגי על רבי ישמעאל ס"ל, דמהחזה ואילך מפשיטין רק בברזי ברזי, ואילו לפי התוספתא, סבדי רבנן דמפשיטין את כולו, וכראיתא שם, ובשבת מלביש בגדיו, או בגדיו, דהיינו בעורו, וע"כ שפיר כתב הכס"מ דהרמב"ם פסק לאפוקי מדברי ישמעאל דבתוספתא, ומיושבת קושית הלח"מ והתוספות יו"ט עליו, ודברים אלו כתבם כב' אאמו"ר הגה"צ שליט"א בספרו משברי ים סי' י"ג עמוד מ"ט, ובבחרותי הערתי שכיוון בזה לדבריו של הג"מ יונה דומ"ץ וילנא, שנרפסו בשס"ן רפוס וילנא במס' פסחים לאחר התוספתא, והזכרני לטובה כב' אאמו"ר שליט"א בספרו שם, עיי"ש. ובחסדי דוד (פאדרו) על התוספתא בפסחים שם, תירץ כי הרמב"ם יסבור כהתירוץ השני של התוספות בשבת קי"ז ע"א ד"ה דשקיל ליה בברזי (השני), שתירצו, כי רבנן לדברי רבי ישמעאל קאמרי, לדירן מותר להפשיט לגמרי, מיהו לדירך אורי לן מיהא דמותר להפשיט בברזי, עיי"ש. (והתוספות בפסחים ס"ה ע"ב ר"ה אלו, פליגי בזה, עיי"ש). ופלא על החסדי דוד שלא דאח כי הלח"מ תירץ כן להרמב"ם מבלי להביא את התוספות בשבת, וכבר צויין בדפוס הרמב"ם על הגליון, בזה כתבו התוספות בשבת קי"ז ע"א לאחר תירוצא, עיי"ש. וגם בחידושים ומקורים על הרמב"ם להמנ"ח שנרפסו ברמב"ם רפוס וילנא-ורשא, בהל' קרבן פסח פ"א הי"ד עמוד בזה, וכתב שזה היא דעת הרמב"ם, עיי"ש. וכן העיר מהתוס' על הלח"מ בשפת אמת בחידושים הל' הרמב"ם הל' קרבן פסח, שם פ"א הל' י"ד.

והנה השפת אמת שם וכן במס' שבת קי"ז ע"א הוכיח כתירוץ זה של התוספות, מהא דהגמרא במנחות ס"ג ע"ב, מייתי פלוגתא זו דהכא דרבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא ורבנן, גבי פלוגתא דרבי ישמעאל ורבנן בעומר הבא בשבת מג' סאין, ואי רבנן לא שרי אלא בברזי, לא רמי להתם, דבברזי לא הוי מלאכה כלל אלא רק שבות, ועומר דוחה שבת במלאכה גמורה, אלא על כרחך דוקא לרבי ישמעאל קאמרי הכי, ואינהו שרי אפילו בלא ברזי, עיי"ש. ולפי דבריו שפיר פסק הרמב"ם לשיטתו דגם בשבת מפשיטין כולו, כי פסק בפרק ז' תמידין ומוספין הל' י"א כרבנן דגם בשבת בא העומר מג' סאין, עיי"ש ודו"ק. וכעין זה מצינו להרשב"א בחידושו למס' שבת קל"ג ע"ב ר"ה מאן תנא, שהוכיח דרבנן לדברי רבי ישמעאל קאמרי, אבל לדירדו מותר להפשיט כולו כמו בחול, מהא דאיתא התם פירש על ציצין שאינן מעכבין את המילה אינו חוזר, ועל זה מביא הש"ס פלוגתא דרבי ישמעאל ורבנן לגבי מפשיטין כולו או עד החזה, והקשה הרשב"א, איכא למידק והא רבנן לא שרו התם הפשט כדרכו אלא בברזי, דליכא רק משום שבות, והכא גבי ציצין שאין מעכבין את המילה דשקיל

ליה כדרכו איכא איסורא דאורייתא, ועל כן תירץ הרשב"א, דלרבנן בכל ענין שרי
 להפשיט ורק לדבריו דרבי ישמעאל קאמרי, וכמו שכתבו התוספות בשבת הנ"ל,
 עיי"ש. ובשער המלך הל' קרבן פסח פ"א הל' י"ד, תמה על הכס"מ הנ"ל כמו
 התוספות יו"ט שהבאתי, וכן תמה על הלח"מ שדבריו כישוב הרמב"ם הן דברי
 התוספות בשבת הנ"ל, ותמה על הסתירה בתוספות ממסכת שבת הנ"ל למסכת
 פסחים שהבאתי לעיל בסוגריים, ותמה על התוספות בפסחים מהוכחת הרשב"א
 מהגמרא בשבת קל"ג ע"ב הנ"ל, ועיי"ש מה שכתב ליישב הרמב"ם. והיה יכול
 גם לתמוה על התוספות מההוכחה שהבאנו בשם השפת אמת וצ"ע. ועיין בקהלת
 יעקב (קרליו) על פסחים ס"ד ע"א ד"ה כמעשהו, שנגע בב' הערות אלו מהגמרא
 רשבת ומהגמרא דמנחות, ועל פיהם יישב הרמב"ם, ולא הביא להרשב"א הנ"ל.
 ובמרכבת המשנה בפרק א' מחל' שבת, עמוד ט"ו סור ב', יישב את
 הרמב"ם באופן חדש, וכתב, כיון דמצי עביר בברזא דליכא הפשט, ואין כוונתו
 אלא להוציא הפסח, הלכך אי נמי מפשיט כדרכו כיון שאין כוונתו להפשיט לא
 הוי פסיק רישא, ויסודו על פי דברי השלטי גבורים שבת סוף פרק האורג, בלשון
 ריא"ז סוף אות ג', שכתב, ואני כתבתי בחדושי, דכל מעשה שאפשר לעשות זולת
 הפסיק רישא או אפילו עביר אותו מעשה בפסיק רישיה שרי כי לא מתכוין לעשות
 בפסיק רישיה וכו', עיי"ש ואכ"מ להאריך בזה. וע"ע מה שיישב את הרמב"ם
 בשו"ת חסד לאברהם תנינא בחידושים על הרמב"ם הל' קרבן פסח פ"א הי"ד
 בר"ה ומפשיטין את כולו, דאתי עלה מטעם הואיל ואשתרי אשתרי, עיי"ש.
 ובמנחת סולת מצוה זו אות ד' בר"ה והנה המנ"ח, ג"כ כתב כעין דברים אלו,
 עיי"ש. ובספר המאיר לעולם ח"א סי' כ"ו האריך באריכות רבה ליישב הרמב"ם
 עיי"ש.

יום תנחומין

משתתפים אנו בצערו של ידירנו

הנה"ח מו"ה אליעזר ליפא שאול הכהן ווייס נ"י

בהלקח מאתו אחותו ע"ה

המקום ינחם אותו בתוך שאר אבלי ציון וירושלים, אמן.

המערכת

בדין חמץ שקבל עליו אחריות

שלום דוד געללער

חבר כולל זכרון חיים ד'באבוב
ברוקלין, ניו יארק

בגמ' פסחים [ח' ע"ב] אמר ר' יוחנן ויזילי פקדונות מן הנכרים ת"ל לא ימצא, הא אמרת רישא שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים, ל"ק הא דקביל עלי' אחריות הא דלא קביל עלי' אחריות, כי הא דאמר להו רבא לבני מחוזא בעירו חמירא רבני חילא מבתיכו כיון דאילו מיוגב ואילו מיתביר ברשותיכו קאי ובעיתו לשלומי כדילכון דמי וכו', איכא דאמרי הניחא למ"ד דבר הגורם לממון לאו כממון דמי היינו דאיצטריך לא ימצא, אלא למ"ד כממון דמי לא ימצא ל"ל, איצטריך סר"א הואיל וכי איתיה הדר בעיניה לאו ברשותיה קאי (פירש"י, רבי אמר ר' שמעון דבר הגורם לממון כממון דמי דווקא באופן שאינו בעין וכבר נאבד כגון גבי גונב קרשים שהיו הבעלים חייבין באחריות משא"כ הכא שהחמץ בעין ועדיין לא נגנב או נאבד), קמ"ל דלגבי חמץ חירשה התורה לא ימצא לחייבו על חמץ שקע"א אף אם עדיין הוא בעין ואכתי לא הוי גורם לממון מ"מ כיון דעכ"פ החמץ מצוי אצלו חייב בבי"כ כמו על חמץ שלו, ע"כ, והראשונים נחלקו במהות חוב קבלת אחריות, הרא"ש הביא י"א דווקא אם קבל עליו לחייב בגניבה ואבירה כמו ש"ש, וכ"כ ר"י, ובה"ג כ' דאפי' ש"ח נמי ומיגנב או מיתביר דקאמר בגמ', היינו בפשיעה, וב' דיעות אלו חובאו בשו"ע סי' ת"מ [סעי' א'], גם הב"ח שם בהגהותיו על הרא"ש, ובפירושו על הטור [סי' ת"מ], הביא מש"כ התוס' במס' ב"מ [פ"ב ע"ב, ר"ה אימור דאר"י] דלדעת רש"י החיוב על חמץ שקע"א הוא דווקא כשקבל עליו אחריות דאונסין, וכן העלו התוס' במס' שבועות [מ"ד ע"א, ר"ה שומר אבירה], ומיגנב או מיתביר דקאמר רבא היינו באונס.

והנה יש עוד אופן של קבלת אחריות, אשר מחמת חומר התנאים שבהם התקשר עצמו המקבל אחריות, נחשב הפקדון להיות כשלו והוא אחריות יוקרא וזילא, ומצינו בשו"ע או"ח סי' רמ"ו [סעי' ר'] לענין דין שביתת כהמה בשבת שהביא המחבר דעת רש"י בתשו' וז"ל, ישראל שהשכיר שוורים לעכו"ם לחרוש בהם וחורש בהם, יש מתירים אם קבל עליו העכו"ם אחריות מיתה וגזילה וגניבה ויוקרא וזילא, וי"א דכיון שאין העכו"ם יכול למכרה אם ירצה נקראת בהמת ישראל, ע"כ, ומקור דיעה הראשונה, שע"י שקבל הנזי גם אחריות יוקרא וזילא נחשב הבהמה להיות כשלו ואין הישראל מצווה על שביתתה, ציין הגר"א מסוניא דיבמות [ס"ו ע"ב] ר"פ אלמנה לכ"ג, דעבדי צאן ברזל אוכלין בתרומה הואיל שהבעל חייב גם באחריות אונסין ויוקרא וזילא קיימו העבדים ברשותו ואוכלין בתרומה, והא דכ' המחבר שם [בסעיף ה'] לענין ישראל ועכו"ם שותפים בבמה, והנזי עושה מלאכה בשבת, שיש מתירין איסור שביתת כהמה על ידי שיזחיר

ישראל את הגוי שלא יעשה בה מלאכה בשבת ואם יעבור ויעשה תהי' אחריות עליו אפי' מהאונסים ע"כ, רמפשט לשונו נראה רע"י קבלת אחריות אונסין לבר נקראת הבחמה ע"ש הגוי, כבר פי' הגרעק"א ראיירי רהתחייב אף ביוקרא וזילא כמו לעיל [בסעיף ר'], רק שבנירון זה הכריע המחבר כהמתירין, ולא הביא רעת החולקין, מטעם שהם שותפים והגוי יש לו חלק בהבחמה בלא"ה, וכ"כ המג"א שם ס"ק ט"ז, ומסבירא זו כ' העו"ש רבאמת סגי שיקבל הגוי אחריות אונסין לבר, וכ"נ מלשון שו"ע הרב [סעיף ט"ו].

ומרריגות וחלוקות השונות בחומר חיובי האחריות, ביאר לן החת"ס בתשובתו להגאון בעל בית אפרים [או"ח סי' ס"ב, והרברים נאמרו ונשנו באו"ח סי' ק"ח וק"פ, וביו"ר סי' קכ"ז], ופרט ג' חילוקי אחריות שונות זו למעלה מזו, (א) אחריות של נפקד שהוא רק על מיתתו וגניבתו, אבל אם נתייקר או הוזיל החפץ אומר לו הרי שלך לפניך, גם הפקדון כל היכא דמונח הוי כמונח ברשות בעליו ויכולין להקדישו וממילא אין זה אחריות שלם להיות כקני לו, (ב) אחריות של יוקרא וזילא, אף שגם באופן זה כל היכא דמונח הפקדון בי גזא רמרי' איתי', מ"מ אחריות זה עדיפא ויתירה על הראשונה, שאם נתייקר או הוזיל אינו יכול לומר הרי שלך לפניך, וע"כ לדעת תשו' רש"י הנ"ל נקראת הבחמה על שם מי שמקבל עלי' יוקרא וזילא, והרב בשו"ע [סי' רמ"ו קו"א ס"ק ג'] ביאר עוד שאחריות זה מנתק שם הבעלים מהפקדון שנעשה מחוסר גוביינא אצלם, והפי' כי אף אם לא ישתנה גוף החפץ ויהא מונח בבית הנפקד, אפשר שלא יוחזר אליהם, כי גם ע"י גורם צדדי של יוקרא וזילא יקנהו השומר וישאר בידו, וממילא אין זה כסתם פקדון דכל היכא דאיתי' ברשותי' דמרי' קאי, וכן מדויק בפירש"י בסוגיא דיבמות גבי כהן ששם (שקבל אחריות יוקרא וזילא) פרה מישראל יאכילנה כרשיני תרומה הואיל וקבלה באחריותו ואע"פ שחוזרת בעיני' אם לא יפחתו דמי', כל כמה רלא הדרה דירי' הוא, ע"כ, (ג) אחריות דגזלן שדעתו לחחזיק ולהחליט חפץ הגזול לעצמו ולהפקיע שם הבעלים ממנו, אף דיכול לומר הש"ל ואינו חייב ביוקרא וזילא, עכ"ז יפה כחו דל"ש לומר על הגזילה כל היכא דאיתי' בי גזא דבעלים איתי', הואיל שאין הגזלן משאיל להם מקום בביתו ואינם יכולים להקדישו, ונתייפה כח הגזלן גם במה שחייב באחריות בכל אופן על כל אונס שיארע, וע"כ נקראת הגזילה על שמו ונחשבת כשלו לגבי דינים אלו. ועפ"י הקדמה זו מביא החת"ס ראי' לשי' רש"י לענין אחריות יוקרא וזילא מגמ' דידן בפסחים, כי לכאורה קשה מנ"ל לרבות מלא ימצא שלענין חמץ חייב גם בקבלת אחריות גרועה כש"ח או כש"ש מסוג הא', דלמא קרא אתי לרבות ולהוסיף חיוב רק על קבלת אחריות של יוקרא וזילא מסוג הב', או על אחריות דגזלן מסוג הג', שלשניהם יש תוקף על הראשון, וממילא נימא דאין לך בו אלא חירוש זה של אחריות חזקה אבל לא פחות, אע"כ מוכח דאחריות זה של יוקרא וזילא יש לו תוקף גם לגבי שאר איסורים להקרא על שם המקבל להיות כשלו, ומשו"ה חידשה התורה אצל חמץ לא ימצא להחמיר, דגם אחריות קלוש מיוקרא וזילא נחשב כשלו, ומחויב לבערו, כיון דעכ"פ מצוי לך.

ולאור סברת החת"ס, מבואר היטב שי' רש"י, כי חיוב אחריות שנתחדש אצל חמץ הוא אחריות אונסין, כי דבר זה פשוט ששומר המקבל פקדון ע"מ להתחייב גם באונסין הוא נכנס בעובי הקורה וקשר א"ע בתנאים חמורים ביותר להתחייב על כל צרה שלא תבוא, וממילא השתייכותו עם חפץ הפקדון הוא יותר משל שאר שומרים שלא שעבדו א"ע להתחייב אלא באופנים מסויימים, ומהאי טעמא ביאר העו"ש וכן משמע בשו"ע הרב שכוונת המחבר בענין שביתת בהמה [סי' רמ"ו ס"ה] להתיר קבלת אחריות אונסין עכ"פ בשותפות של ישראל וגוי כשהגוי מקבל אחריות על חלקו של שותפו הישראלי, ובהא עדיפא ונשתנה למעלותא משאלה שאסור להשאל בהמתו לגוי משום דשאלה ושכירות לא קניא [שם ס"ג], אף שכל שואל יש לו אחריות על אונסין, עכ"ז יש אופנים שגם הוא פטור, כגון מתה מחמת מלאכה ובעליו עמו. ויש סמך לשיטתם שקבלת אחריות אונסין מועיל לענין שביתת בהמה, מדברי הדרישה [ס"ק ג'] שפי' מש"כ הרוקח להתיר בהמת ישראל ביד גוי אם הגוי עושה בה מלאכה בשבת דאיירי בבהמה העומדת באחריות של גוי לענין אונסין וממילא הוי כשלו, ובר"ז מיישב דבריו מקו' הבי"ש.

וגדולה מזו מצינו בשו"ת אבני נזר [סי' שכ"ז] שהביא קושית הראב"ד [מובא בשטמ"ק ר"פ המפקד] רלר"ש דאמר דבר הגורם לממון כמ"ד, כיון דכל שומר חייב באחריות הפקדון, יחשב כבעלים גם לענין מה שנאמר וגונב מבית האיש והגנב יתחייב לשלם הכפל לו, ותירץ רלא דמי חיוב השומרים דאיכא אנפי רלא מחייבי לחיוב אחריות אצל קרשים שהבעלים מחוייבים בכל אופן, והאבנ"ז ביאר שם כוונת הראב"ד, כי רווקא גזלן וכן קרשים שחייב באחריותו בכל אופן, אצליהם י"ל שמתחלה חל החיוב דק הם יכולים לפטור א"ע בהחפץ, וחיוב חזק כזה שפיר נקרא גורם לממון שלר"ש כממון דמי, משא"כ סתם שומר שאינו משעבד א"ע בכל אופן, ואפשר שיארע אונס שאינו מחויב בה ולא יצטרך להשיב לא הוא ולא רמי', אין זה נקרא גורם לממון ואינו כממון אף לר"ש, וכוונה זו העמים האבנ"ז בתירוץ הגמ', סד"א הואיל וכי איתיה דרר בעיניה לאו ברשותיה קאי, פי' שאינו מוכרח שיתחייב לשלם, קמ"ל שבחמץ גלי קרא שאף על אחריות קלוש אף שעדיין אין כאן שום חיוב תשלומין, עכ"ז חל חובת ביעור עליו.

הכלל העולה מרברינו, כי שומר שמשעבד עצמו גם על חיוב אונסין יש לדון שהפקדון המונח אצלו הוי גורם לממון וכמ"ר, ואף דרש"י ע"כ לא ס"ל כן, כי לדיר' נתחדש דין חיוב אחריות אונסין להיות כשלו אצל חמץ לאחר גלוי קרא של לא ימצא, אבל רווקא על לאחר הגלוי אנו דנין, כי איסור חמץ הוי בכלל שאר דיני תורה כגון שביתת בהמה בשבת ואכילת תרומה בעברים נכסי צאן ברזל, שע"י קבלת אחריות יוקרא וזילא נעשים כשלו, וכשיצא לא ימצא מן הכלל להחמיר ולהוסיף על חמץ חיוב אחריות חדש, נחתין דרר דגנא לחייבו על אחריות אונסין רווקא, אבל סתם אחריות של גניבה ואכילה שיש בה תרתי לרעותא, הן שאינו רוצה להחזיק החפץ וכל היכא דאית' הוא ברשות' דרמי', וגם כל שעבד האחריות הוא קלוש, מנין לך, ותפשת מרובה לא תפשת. ולפי"ז מבואר שי'

רש"י, כי לא אתי קרא לגלות אלא על שעבור חזק של אחריות אונסין, ואין לך בו אלא חירוש זה, והרווחנו בזה הכרחו של הרש"ש לרחוק לשי' שאר הראשונים דסברי דחיוב אחריות בחמץ הוא מגניבה ואבירה, א"כ מה פריך הגמ' מר"ש אצל קרשים שחייב באחריותו, הלא התם חייב גם באונסין, וע"כ הוי דהגל"מ, משא"כ אצל חמץ שהחיוב בא על סתם אחריות שפיר איצטריך לא ימצא, ומחמת קושיא זו הוצרך לומר כי לשיטתם אין חיוב אונסין מעלה ומוריד לענין זה שיהא הפקדון נקרא על שמו, והא ראמרו בגמ' דיבמות [ס"ו ע"ב] דעברי צאן ברזל אוכלין בתרומה מפני שהבעל חייב באונסיה בכחשה ובנפחת דמי', עכצ"ל דאונסין הוא לאו דווקא, אבל לשי' רש"י יונח שפיר, וכן העיר הרש"ש שם, כי אחריות יוקרא וזילא מועיל בכל מקום לעשות כשלו, ובחמץ נתחדש חיוב גם על אחריות אונסין. ובאמת יש בשניהם חומר ותוקף יותר מסתם קבלת אחריות. ומהראוי לציין, כי המהר"ם שיק בחיו"ד [סי' שכ"ב] הביא דברי רבו החת"ס, בלשון שמשמע כאלו משוה דין אחריות אונסין לאחריות יוקרא וזילא, ולכאורה דבר זה צריך תיקון, כי מעלתה של אחריות יוקרא וזילא כ' החת"ס שהוא משום שאינו אומר הש"ל, ואין זה באונסין, וכבר תפס בכעין זה בס' לקושי העדות (על שו"ת חת"ס), על שו"ת זית רענן [ח"ב, סי' י"ג].

עולת שבת בשבתו

הגדה של פסח

י"ל תחיבור בהגדה, ברוך המקום ברוך הוא ברוך שנתן תורה לעמו ישראל ברוך הוא, עם האמור לפני זה, אמר ראב"ע הרי אני כבן שבעים שנה ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות עד שדרשה בן זומא וכו' ימי חייך הימים, כל ימי חייך הלילות וכו'. דהנה בספר שני לוחות הברית הביא דיעות שאמרו דיותר גדול הנס והישועה שעשה לנו ה' בפורים מן יציאת מצרים, והשיג עליהם, דא"כ אמאי ציוה לנו השי"ת לזכור יציאת מצרים כל הימים והלילות, ואין אנו מצווין כן להזכיר הנס והישועה של פורים כל הימים והלילות, ומסיים שם הפעם, כי אף שהי' הישועה של פורים ממות לחיים שהוא יותר מן הנס מעברות לחירות, מ"מ הי' החסר של גאולת מצרים עדיף, דעדיין לא הי' לנו זכות התורה, משא"כ גבי פורים שהי' לנו כבר התורה דמגין עלינו מכל צרינו.

ובזה אתי שפיר, דהנה במאמרו של ראב"ע, מסיים, וחכמים אומרים ימי חייך העוה"ז כל ימי חייך לרבות לימות המשיח, ומקשים העולם מדוע הביא רבדי חכמים, הלא די ברברי בן זומא שמרבה הלילות, ומתמצים העולם דבא ליישב בזה, האך אמר לא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות, הלא מקרא מלא הוא כל

ימי חייו, והאי קרא מאי דריש ב' ראב"ע, לזה סיים וחכמים אומרים לרבות לימות המשיח, דמקורם ה' ראב"ע דורש הקרא כמו שאמרו חכמים דתיבת כל בא לרבות ימות המשיח, עד שדרשה בן זומא לרבות הלילות. ולפי"ז י"ל דבתחלה כשה' ראב"ע דורש לרבות לימות המשיח, לא ה' קשה קושיה השל"ה מגאולת פורים, דבאמת הוי אמינא רלא עדיף נס יציאת מצרים מגאולת פורים, וכמו דמזכירין יצי"מ בעוה"ז ובעוה"ב, כמו כן נאולת פורים צריכין להזכיר בעוה"ז ובעוה"ב, ואדרבה הרי קיי"ל רכל המועדים יהיו בטילים וימי הפורים לא נבטלים, משא"כ השתא שהחזיק ראב"ע בדרשת בן זומא דתיבת כל בא לרבות הלילות, א"כ יקשה למה אין מזכירין נס פורים כל הימים וכל הלילות, על זה מסיים, ברוך המקום ברוך הוא ברוך שנתן תורה לעמו ישראל, דהשתא יש לנו זכות התורה, משא"כ בעת יציאת מצרים לא ה' לנו זכות התורה, ואעפ"כ נאל אותנו ה' מעבדות לחירות במתנת חנם מצד חסדו הגדול, וא"כ עלינו לשבח יותר על חסדו הגדול כל הימים וכל הלילות.

(הגאון בעל שב יעקב אבר"ק פפר"מ זצ"ל)⁽¹⁾

חזו"מ פסח

בקריאה ליום ב' רחוק"מ פסח. ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו ושם אלהים אחרים לא תזכירו לא ישמע על פיך (שמות כ"ג). י"ל בזה עפ"י הירוע מהאריז"ל שמי שנזהר ממשוהו חמץ בפסח מובטח לו שיהא נשמר מחטא כל ימות השנה. והנה אזהרה יתירה הנחינו בבית כ"ק רבותינו ואבותינו הקרושים נ"ע לבלתי להזכיר מאכלים של חמץ בשמם (כגון ברויט, בייגעל, וכיוצ"ב). במשך כל ימי חג הפסח⁽²⁾. והנה מבואר בספח"ק הטעם שהחמירו על חמץ אף במשחו, דחמץ מורה על היצח"ר כלשון חכמז"ל (ברכות י"ז ע"א) ומי מעכב שאור שבעיסה, ולכן צריכין להיזהר אף ממשוהו חמץ, ומחמירין אף על הדיבור שלא להזכיר את החמץ כנ"ל.

וזהו שנרמז בפסוק, ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו, פ' איך תזכו להיות משומדים מכל חטאת ומכל עון כל ימות השנה, ושם אלהים אחרים לא תזכירו, ע"ד אוז"ל (שבת ק"ה ע"ב) עה"פ לא יהי' בכ אל זר, איזהו אל זר בלבו של אדם זהו היצח"ר, והרי היצח"ר מכונה בשם חמץ כאמור לעיל. לזה אמר, ושם אלהים אחרים לא תזכירו ולא ישמע על פיך, שלא להזכיר את החמץ בשמם, וע"י התרחקות מן החמץ להיות נזהרים אף ממשוהו, תזכו כי בכל אשר אמרתי אליכם תשמרו.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

(1) מכת"י אחד מתלמידיו, בשמו.

(2) בכר"ש קונטרס ק"ו עמוד נ"ה, חובא מקור למנהג זה, בספר התשבי ערך "רבר" שכתב: אין זוכרין שם לחם בפסח שמא יבואו לירי אכילה, יעו"ש.

שביעי של פסח

במרדש, סוס ורוכבו, שהיו קשורים זה בזה כדי שיהנו ישראל מביזת הים. כבר אמרנו במ"א שהי' חשש נוי עבודה זרה, אלא עבודה זרה שנשתברה בטל נוי, והיו צריכין להיות קשורים כדי שיראו מיתת סוסים ויבטלו, ויוכלו ישראל ליהנות, ראל"ה הי' אסור בהנאה.

(הגאון בעל הפלאה אבד"ק פפר"מ זצ"ל³)

במס' סוטה (רף ל' ע"ב) ת"ר בו ביום דרש רבי עקיבא, בשעה שעלו ישראל מן הים נתנו עיניהם לומר שירה, כיצד אמרו שירה, משה אמר אשירה לד', והם אומרים אשירה לד', משה אמר כי גאה גאה, והם אומרים אשירה לד', ורבי אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי חולק ואמר שכך שרו, משה אמר אשירה, והם עונים, משה אמר כי גאה, והם אומרים כי גאה, משה אמר סוס ורוכבו רמה בים, והם אומרים סוס ורוכבו רמה בים וכו'. ולכאורה יפלא מאוד מה ראה ר"ע לומר שלא שרו ישראל כל דברי השירה הזאת לספר נפלאות ר' אשר הגדיל לעשות עמהם. אמנם יבואר, כי מדת הנקמה תשכון ברוב בני אדם, ואך בני עלי' מועטים המה אשר נקיים ממנה, ויודעים כי גם אויביהם המה ברואי אלקים בצלמו וברמותו, ולא ישנאו כי אם מעשיהם הרעים והנתעבים. והנה בני ישראל בצאתם מארץ מצרים, עוד הי' מונח בזכרונם היטב את כל התלאות אשר מצאום שם, ואת עבודת הפרך אשר רדו בהם המצריים, וא"כ אלו היו אומרים את כל דברי השירה, כמו סוס ורוכבו רמה בים, צללו כעופרת בים אדירים, ודומיהם, הי' יכול להתעורר בקרבם רוח נקמה לשמוח במפלת אויביהם, ובאמת זהו דבר מגונה, אבל משה רבינו איש אלקים אשר נפשו מטהרת מכל סיג מזימה רעה, הוא הי' יכול לשיר את כל דברי השירה הזאת עד תומה, על כן השכיל משה רבינו לצוות את בני ישראל לבלתי יענו אחריו מה שהוא אומר, כי אם יאמרו אשירה לד', שעיקר השמחה תהי' בעבור כבוד ר' אשר נודע שמו בעולם.

(הגאון מוה"ר נחום טריביטש אבד"ק ניקלשבורג זצ"ל⁴)

(3) הועתק מכתי"ק אשר הגיע אלינו מאת ירידנו הרבני החסיד הנגיד הרגול והמרום מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפן. כך ר' חילו ופועל ידיו תרצה.
(4) הועתק מתוך דרשתו הנדפס בקונטרס „מספר מר" (וויזן תקצ"ה), דברי הספד על מות המלך פראנץ הראשון קיסר לבית עסטרייך.

תמיהות וישובים

הערה בדברי הצל"ח, והמנחת חינוך

איתא בסנהדרין (יא:) ת"ר אין מעבדין את השנה אלא ביהודה. וכן פסק הרמב"ם בהלכות קידוש החודש (פ"ד, הי"ב), ואין מעבדין את השנה אלא בארץ יהודה שהשכינה בתוכה. ובמנחת חינוך (מצוה ד' אות ד') מסתפק אם גם קידוש החודש צריך להיות לכתחילה דוקא ביהודה או כל ארץ ישראל כשדה לזה, ומצדד לומר שדין זה נוהג רק בעיבור שנה, כמו שמשמע מסתימת לשון הברייתא ומדברי הרמב"ם, דרך עיבור שנה יש לו מעלה זו, וקידוש החודש אינו מוזכר שם. גם הצל"ח בשלחי ברכות מפלפל בזה (מוכא במנ"ח שם), וכותב שרק עיבור שנה צריך להיות ביהודה, אבל קידוש החודש יכול להיות בכל ארץ ישראל. פלא על שני הגאונים האלה, שלא הביאו דברי דש"י בקידושין (לז: ד"ה תבעי קידוש) שכתב בפירוש, ולא נהיג קידוש אלא ביהודה כראמ"ד בסנהדרין (יא:) כל דרישות שאתה דורש יהיו בשכנו של מקום. משמע דש"י מפרש דהדין שזה בשניהם, בעיבור השנה ובקידוש החודש, שצריכים להיות ביהודה. ומה שהברייתא נקטה רק עיבור השנה, לדבריו הוא לאו דוקא, דה"ל לקידוש החודש.

שמחה רובין

בהה"צ ר' אלעזר ז"ל מרישא הי"ד

ברוקלין, ניו יארק

תמי' בדברי הקרני ראם

בפסחים ס"ט ע"ב אמרינן, כל מילתא ראיתא בציבור איתא ביחיד וכו'. ערלות דאי כוליה ציבור ערלים נינהו אמרינן לחו קומו מהולו נפשיכו ועבדו פסחא, יחיד נמי אמרינן לי' קום מהול ועבד פסחא, וברש"י ד"ה וכל שביחיד בסה"ד כ' וז"ל, יחיד נמי אמרינן לי' בחול קום מהול כו'. והקשה המהרש"א בד"ה בא"ר יחיד נמי, דכיון דאליבא דר' אליעזר קיימינן הכא דסבד מכשירי מצוה דוחה שבת, שפיר קאמרינן לי' נמי בשבת זיל מהול, דמילה הוי מכשירי מצות פסח, ע"כ. ובקרני ראם שם כתב, איני מבין, דדוקא איסור שבות דחי מכשירי פסח, אבל מילה שלא בזמנה בשבת איכא איסורא דאורייתא, ולא דחי מכשירי פסח. — וצ"ע בדבריו, דלעיל בעמוד א' אמרינן, דר' אליעזר אמר מכשירי מצוה דוחין את השבת, ופירש"י, אפילו מלאכה גמורה, במס' שבת דף ק"ל ע"א במתני' ר' אליעזר אומר אם לא הביא כלי מע"ש מביאו בשבת מגולה, והוצאה הוי מלאכה דאורייתא, וצ"ע.

אלכסנדר זושא גאלדבערג

תלמיד במתיבתא עץ חיים דבאבוב

ברוקלין, ניו יארק

תמו' בספר ישמח משה

בספר ישמח משה בריש פ' וארא (ד"ה והנ"ל דהנה) הקשה על מה דאיתא במס' ב"ב (ק"ז ע"א) דליוצאי מצרים נתחלקה הארץ, דלכאורה קשה ממ"נ, אי זכו בארץ ישראל משעת ההבטחה להאבות, ה"י ראוי להתחלק ל"ב חלקים שווים נגד י"ב בני יעקב, שכל אחד מוריש לבניו כפי הבנים, ולא כפי הבני בנים, ואי לא זכו עד שעת ביאתן לארץ, ה"י ראוי להתחלק לבאי הארץ ולא ליוצאי מצרים. ותירץ עפ"י מה רק"ל בחו"מ סי' רמ"ה, דהכותב בשטר נתתי שדה פלונית לפלוני, זוכה המקבל כשיגיע השטר לידו, אבל אם כתב בהשטר אתננה לו, לא זכה המקבל. והנה השי"ת הבטיח להאבות רק שיתן את הארץ, וא"כ ה"י אתן, ולא קנו מן הדין. (ואף שההבטחה שבפ' לך נאמר ונתתי (י"ז, ח'), ה"י כמו אתן, כי הוא"ו הופכת להבא, וכן פ' התרגום, ואתן). עכתו"ר. — וקשה מהא רכתיב בפרשת לך (ט"ו, י"ח), ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר לזרעך „נתתי“ את הארץ הזאת וגו', וצ"ע.

שלום נפתלי שווימער

תלמיד בישיבת בני ציון רבאבוב
לונדון יע"א

תעודות וסמיכות

קבה.

ב"ה.

להגיד לאדם ישרו ה"ה אהובי תלמידי הבח' המופלג בתורה ויראה כ"ה חיים ראטה נ"י¹) למד אצלי ארבע שנים בהתמדה ושקידה רבה הוויות ראבי ורבא חלך בדרך תמים, ולא פנה אל רהבים ושטי כזבי הזמן חמדת הימים, שם לילות כימים ומצא כרי מרתו מדת חכמים, אסף בחפניו הרבה מסוגיות הש"ס עם ראשונים ואחרונים, שכלו זך וישר להבין רברי חכמים וחידותם וליקח טעם זקנים, דרכו דרך החיים וקרא ביראת ה' כל הימים, ומדותיו תרומיות נח לשמים

(1) הוא הנבר אשר ה"י אח"כ מחשובי וטובי הקהל בערת החרדים דעיר בוראפעסט בירת ארץ הגר. רבות יסופר מפעולותיו הכבירים לשובת הכלל והפרט, ובאופן מיוחד מעת כהונתו כנבאי החברה קדישא דעיר פעסט בעת המלחמה, כשהתנהלו הקרבות בחוצות העיר והיו מאות הרוגים מתי מצוה מאחב"י ואין קובר, ואכהמ"ל.

לשמו הטוב זכה במצות הכנסת אורחים שקיים במס"נ בשנות הזעם, כי הממשלה אסרה להכניס בבית, אנשים זרים ממדינות אחרות, והוטלו עונשים חמורים על עוברי החוק, ואצל ר' חיים ראטה ע"ה מצאו מנוח הרבה פליטים שרידי חרב ממדינת פולין, שהוא הסתירם בצל כנפיו וגם ראג לכל צרכיהם. ולהיות שהי' לו דירה גדולה ורחבת ידים,

ונח לבריות, ועתה אשר שב לבית אבותיו הנני נותן לו אות לטובה ראוי לקרותו לכל דבר שבקדושה בשם החבר ר' חיים ב"ר ארי', ועוד ידו נטוי' להחזיק בתורת ה' ומעוזו ויעלה מעלה מעלה לשם ולתפארת. הכ"ר א' משפטים העת"ר לפ"ק.

חק' שמואל ראזענברג²

קכו.

ב"ה.

ה"ה ידידי הרב הגדול בתורה חריף ובקי בכל חררי תורה, משנתו לו סדורה, כש"ת מו"ה מרדכי שפאלטער נ"י דומ"ץ מאליטש יצ"ו³, ניכר לי זה כמה שנים לת"ח מופלג ובקי בהוראה, והרבה פעמים הי' לי עמו שעשועין ראורייתא בכל מקצועות הש"ס והפוסקים, וראיתי כי ברכה בו ויודע לסלסל ולפלפל בבקיות וחריפות מתון ומסיק שמעתתא אליבא דהלכתא, ולהורות נתן בלבו בכל מידי ראיתא בשאלה שואל כענין ומשיב כהלכה כאחד המורים המובהקים, כל מן דין סמוכי לגא, יורה יורה כרת של תורה, ידין ידין כהלכה, ואקוה שכל קהלה נאה וחסידה אשר יספחו אותו למשמרת קודש של מורה וראין, יהנו ממנו עצה ותושי' ויתענגו מהוראותיו בקדושה. והמקום יהי' בעזרו שיקויים בו נוצר תאנה יאכל פרי' פרי קרש הלולים.

ולאות אמת בעה"ח קראם, ה' לסדר והיית לנו לעינים תפר"ח לפ"ק. שמואל פיהרער אבד"ק הנ"ל⁴

התאכסנו תמיד בביתו גדולי הרבנים והצדיקים מכל המקומות, וביניהם כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א, ששהה משך ששה שבועות בתקופה הראשונה מהצלתו בפעםט בשלהי שנת תש"ג לפ"ק. — ר' חיים הנ"ל, של"ח ביום ח' ניסן תש"ן לפ"ק. יהא זכרו ברוך. תעודה זו הגיעה לירינו מאת נכדו האבדך היקר החשוב והנעלה מו"ה אברהם יעקב ראטה נ"י מלונרון.

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ו' עמוד כ"ח.

(3) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס נ"ה עמוד י"ט. — מכתב סמיכה הלז הגיע לירינו מאת נכדו הרב שלום שפאלטער נ"י ר"מ בישיבת תומכי תמימים במאדיססאן, ניו זשערסי. תח"ח לו.

(4) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' א' עמוד ט"ז.

בירור בשנת יציאת מצרים

יצחק ישראל צעהנוורטה

ברוקלין, ניו יארק

אמר ר' יוחנן מנין שמצוה על האדם לחשב תקופות ומזלות שנא' ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם וכינתכם לעיני העמים איזה חכמה וכינה שהיא לעיני העמים הוי אומר זה חישוב תקופות ומזלות (שבת ע"ה ע"א).

איתא במכילתא פ' בא, החדש הזה לכם ר' ישמעאל אומר משה הראה את החדש לישראל ואמר להם כזה היו רואים וקובעים את החדש לדורות, ר' עקיבא אומר זה אחד משלשה דברים שנתקשה משה והראהו המקום את כולם באצבע וכו', ר' שמעון בן יוחאי אומר והלא כל הרברות שנדבר עם משה לא נדבר עמו אלא ביום, החדש הזה הראהו בלילה, הא כיצד, ה' מדבר עמו ביום והראהו החדש בלילה (כך הגירסא ברפוסים שלנו, ויש גורסים והראהו החדש ביום, ועי' במרכבת המשנה להג"ר דוד משה אברהם איש טרויש אשכנזי אבר"ק ראהאטין שדחה גירסא זו), ר' אליעזר אומר נדבר עמו ביום והראהו החדש בחשיכה (ורש"י בחומש הביא שיטת ר' אליעזר, אלא שגרס בדבריו, והראהו החדש, עם" חשיכה), ובתנחומא ישן (בא י') איתא, ר' שמואל בר אבא אמר כל חודש שהוא נולד משש שעות ולמטה יש כח בעין לראות, משש שעות ולמעלה אין כח בעין לראות, ואותו החדש שאמר הקב"ה למשה, נולד משש שעות ולמעלה וכו', ע"כ.

והנה המולד הראשון של תשרי שנת א' מחזור א' (שהוא שנת תוהו לפני בריאת אדם הראשון), ה' אור ליום ב' חמש שעות ומאתים וארבע חלקים, וסימן להם ב'ה'ר"ד (כן הוא ברמב"ם הל' קידוש החודש פ"ו הל' ח', ובתוס' ר"ה דף ח' ע"א ד"ה לתקופות, ובטור או"ח סי' תכ"ז), ולפי שבחודש יש כ"ט ימים י"ב שעות ותשצ"ג חלקים, לכן אם תוסיף על מולד העבר מספר זה, תרע המולד העתיד, (ולפי שכ"ח ימים הם ד' שבועות שלימים, א"כ כשתוסיף יום וי"ב שעות ותשצ"ג חלקים על מולד העבר, תרע המולד העתיד, וסימן לזה, א' י"ב תשצ"ג), וממולד הנ"ל אנו חושבים המולד שלנו. — שנה זו היא ה' תשנ"א לפ"ג, שנת י"ג ממחזור ש"ג, המולד של חודש ניסן הוא, ז' ר' תרצ"ו, דהיינו אור ליום שב"ק ר' שעות 696 חלקים (38 דקות וי"ב חלקים), החשבון הוא 71124 (חדשים) פעמים א' י"ב תשצ"ג. וברמב"ם פ"ו הל' י"ד כתב אופן קצרה שתוכל לחשוב כל מולד שתדע.

והנה במס' ע"ז דף ט' ע"א איתא, דהשנה שיצאו ישראל ממצרים וקבלו את התורה היתה ב' אלפים תמ"ח, עיי"ש. ובמסכת שבת דף פ"ו ע"ב איתא, שיציאת מצרים היתה ביום ח', ולפי"ז גם ר"ח ניסן חל ביום ח'. וקשה, דהא אם

נחשיב המולד של ניסן בשנת 2448, נמצא שהי' א' י"ט תתרכ"ז, וא"כ א"א להיות ד"ח כיום ה'. ואם נאמר דיצאו בשנת 2450, אתי שפיר, דאז הי' המולד של ניסן ה' ב' של"ה, וא"כ חל ר"ח כיום ה', אבל מה נעשה עם הגמרא במס' ע"ז הנ"ל, דיצאו בשנת 2448.

ונראה לבאר, דהנה כ' הרמב"ם בהל' שמיטה ויובל כפ"י הל' ב' וז"ל, ומאימתי התחילו למנות (שמיטה ויובלות) מאחר ארבע עשרה שנה משנכנסו לארץ שנא' שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך עד שיהי' כל אחד וא' מכיר ארצו, ושבעה שנים עשו כביכוש הארץ ושבע שנים כחילוק, נמצאת אומר בשנת שלש וחמש מאות ואַלְפִים ליצירה מר"ה מאחר מולד אדם הראשון שהיא שנה שניי' ליצירה, התחילו למנות, ועשו שנת עשר וחמש מאות ליצירה שהיא שנת אחת ועשרים משנכנסו לארץ, שמיטה, עכ"ל. ומעתה אם יצאו ממצרים בשנת 2448 ונכנסו לארץ בשנת 2488, א"כ נגמרו י"ד שנים של כיבוש וחילוק בשנת 2502, והי' להם להתחיל למנות שמיטה בתשרי (שהרי מונים שמיטה מתשרי) בשנת 2503, ולהיות שמיטה ראשונה בתשרי בשנת 2509, וזהו אפילו אם נאמר שהי"ד שנים של כיבוש וחילוק היו שנים שלימים בלא חצי שנה שמניסן עד תשרי שבשנה 2488, (שהרי בניסן נכנסו לארץ, כדכתיב ביהושע ד', ה'). ובאמת מוכח מגמרא דערבין דף י"ג ע"א, דשנות כיבוש וחילוק לא היו רק י"ג וחצי שנים, דאיתא שם, שבע שנים שכיבשו מנ"ל, דקאמר כלב בן ארבעים שנים אנכי בשלח משה עבד ה' וגו' ועתה אנכי היום בן חמש ושמונים שנה, ואמר מר שנה ראשונה עשה משה המשכן שני' הוקם המשכן ושלח מרגלים, כי קא עבד ירדן כמה הוה בד תמנן נכי תרתין, כי קא מפליג נחלות קאמר בן חמש ושמונים שנה אנכי, אשתכח דשבע כיבשו, ע"כ. ואם נאמר דשבע שנים של כיבוש היו שלימים בלא חצי שנה שמניסן ועד תשרי נמצא דהוה שבע וחצי שנים של כיבוש, והמרגלים נשתלחו בסוף חודש סיון (שהרי בת"כ בכו בשוכו מתור הארץ כמבואר בסנהדרין ק"ד ע"ב, ובמד"ר במדבר פרשה ט"ז), א"כ ממרגלים עד שנכנסו לארץ הי' ל"ח שנים ועוד ט' חדשים שלימים, נמצא ממרגלים עד סוף כיבוש היה יותר ממ"ו שנים, ואם הי' כלב מ' שנים בשלח משה אותו, א"כ אחר שנת כיבוש הי' לו להיות לכה"פ פ"ו שנים, ואיך אמר בן חמש ושמונים שנה אנכי היום, אע"כ ששנת כיבוש הי' רק ו' וחצי שנים. (וע"ע שם בתוס' ד"ה כלב שמשמע שם נ"כ כן). וא"כ אי נימא דיצאו בשנת 2448, הי' צריך להיות שנת שמיטה בשנת 2508, אבל אם נאמר דיצאו בשנת 2450, שפיר מכוונים דברי הרמב"ם, שאז נכנסו לא"י בשנת 2490, ונשלמו י"ד (היינו י"ג וחצי) של כיבוש וחילוק בשנת 2403, ואז התחילו למנות שמיטה משנת 2504, והי' שמיטה בשנת 2510, מדויק כמ"ש הרמב"ם הנ"ל.

וכדי ליישב הגמרא בע"ז (דף ט') דתני דשנת יציאת מצרים וקבלת התורה היתה בשנת 2448, נוכל לפרש דהכוונה אחר שנת 2448, ובאמת יצאו באמצע שנת 2449, וכן כתב ר"ח שם בפירושו וז"ל, כי „לאחר" אלפים ותמ"ח שנים

יצאו בני ממצרים. וראיתי במבי"ט ח"א סי' נ', ובגר"א חו"מ סי' ס"ז ס"ק ח', ובחזו"א או"ח סי' קל"ח, שכתבו כולם שכל החשבוניות של הגמרא הכל מְשֻׁנָּה ראשונה של אדם הראשון, רחוק שנת שניה של תוהו, ולא כמנין השנים שאנו מונים היום. ולפי"ז הוה שנת 2449 הנ"ל של הגמרא בע"ז, שנת 2450 לשנת תוהו שאנו מונים היום, ואז הי' המולד של ניסן באור ליום ה', ב' שעו"ת של"ה חלקים, ומכוון עם דברי המכילתא הנ"ל, שראו המולד בלילה (או סמוך לחשיכה). אבל עדיין צ"ע, דלפי"ז הי' פטירת משה רבינו בשנת 2490 בז' באדר, והמולד של אדר הי' ה' ל"ד, וא"כ הי' ר"ח צריך להיות ביום ה', וז' אדר ביום ד', ומבואר במדרכי בפרק ע"פ דף ק"ה ע"א, וכ"כ הרא"ש שם סי' י"ג וז"ל, מוכח בסדר עולם דבערב שבת נפטר דקתני אחר הפסח בכ"ב בניסן סובבו את העיר ונאמר ויהי ביום השביעי ותפול החומה ר' יוסי אומר שבת הי' וכ"ח בניסן הי', נמצא ר"ח בא' בשבת ור"ח אדר בשבת, וא"כ בשבעה באדר שמת בו משה רבינו הי' בע"ש עכ"ל, (וע"ע בב"ח ומ"ז או"ח סי' רצ"ב), והאיך יכול להיות ר"ח בשבת, אם הי' המולד ביום ה' כנ"ל. ויש לתרץ עם מה שכ' היערות דבש ח"ב דרוש ד', שמביא דברי רבינו חננאל (וכ"כ רבינו בחיי בשמו בפ' בא), דבמדבר לא חדרשו הלבנה ע"פ ראי'י, כי לא ראו לא חמה ולא הלבנה, כי הענן כסה אותם, וכ' בזה"ל, דמשה לא עשה קביעות למהלך הלבנה וכמה פעמים עשה ח' חסדים בשנה אחת, ותיקנם במלאים בשנים שלאחריהם, ע"ש. ולפי"ז אפשר שקידש אז החודש בשבת, וממילא חל ז' אדר בערב שבת. עוד יש לתרץ, שעשה אותה שנה שנת העיבור (אע"פ שהי' שנה ראשונה של מחזור), ואז הי' המולד של אדר שני ו' י"ז תתכ"ז, וקידשו החודש בשבת קודש, והמולד של ניסן הי', א' ו' תק"מ, וחל ר"ח בא' בשבת ממש, כמ"ש בסדר עולם הנ"ל.

* * *

כדי להקל על המעיין בחשבוניות הללו, הצבתי בעמוד הבא ארבע לוחות של ארבע שנים המדובר אודותם במאמר זה. (וזאת למודעי: כי מספר השעות בהלוחות הללו, מתחילין משעה שש בלילה).

כרם שלמה

נה

שנת כ"א תמ"ח מחזור קכ"ט שנה ט"ז

שנת כ"א תמ"ט מחזור קכ"ט שנה י"ז

חורש	יום השבוע	שעה	חלקים	חורש	יום השבוע	שעה	חלקים
תשרי	ו'	ט"ו	תקפ"ט	תשרי	ד'	ר'	שפ"ה
חשון	א'	ד'	ש"ב	חשון	ה'	י"ג	צ"ח
כסלו	ב'	י"ז	ט"ו	כסלו	ז'	א'	תתצ"א
טבת	ד'	ה'	תת"ח	טבת	א'	י"ד	תר"ד
שבט	ה'	י"ח	תקכ"א	שבט	ב'	ג'	שי"ז
אדר	ז'	ז'	דל"ד	אדר א'	ד'	ט"ז	ל'
ניסן	א'	י"ט	תתרכ"ז	אדר ב'	ו'	ד'	תתכ"ג
אייר	ג'	ח'	תש"מ	ניסן	ז'	י"ז	תקל"ו
סיון	ד'	כ"א	תנ"ג	אייר	ב'	ו'	רמ"ט
תמוז	ו'	י'	קס"ו	סיון	ג'	י"ח	תתרמ"ב
אב	ז'	כ"ב	תתקנ"ט	תמוז	ה'	ז'	תשנ"ה
אלול	ב'	י"א	תרע"ב	אב	ו'	כ'	תס"ח
				אלול	א'	ט'	קפ"א

שנת כ"א ת"ג מחזור קכ"ט שנה י"ח

שנת כ"א ת"צ מחזור קל"ב שנה א'

חורש	יום השבוע	שעה	חלקים	חורש	יום השבוע	שעה	חלקים
תשרי	ב'	כ"א	תתקע"ד	תשרי	ד'	י"ג	שפ"ט
חשון	ד'	י'	תרפ"ז	חשון	ו'	ב'	ק"ב
כסלו	ה'	כ"ג	ת'	כסלו	ז'	י"ד	תתצ"ה
טבת	ז'	י"ב	קי"ג	טבת	ב'	ג'	תר"ח
שבט	ב'		תתק"ו	שבט	ג'	ט"ז	שכ"א
אדר	ג'	י"ג	תרי"ט	אדר	ה'	ה'	ל"ד
ניסן	ה'	ב'	של"ב	ניסן	ו'	י"ז	תתכ"ז
אייר	ו'	ט"ו	מ"ה	אייר	א'	ו'	תק"מ
סיון	א'	ג'	תתל"ח	סיון	ב'	י"ט	רנ"ג
תמוז	ב'	ט"ז	תקנ"א	תמוז	ד'	ז'	תתרמ"ו
אב	ד'	ה'	דס"ד	אב	ה'	כ'	תשנ"ט
אלול	ה'	י"ז	תתרנ"ז	אלול	ז'	ט'	תע"ב

מכתבים אל המערכת

ב"ה.

חיים ושלום רב לאוהבי ידירי עורכי הקובץ כרם שלמה.

בספר שלה"ק מס' פסחים (מצה שמורה) ר"ה מעשה בר"א בסוף הריבור כתב בזה"ל, ראיתי ברוב הנוסחאות המדויקות איתא כל אותו הלילה, וקשה אותה הלילה הול"ל, רלילה לשון נקבה, גם תמה על לשון יגיענו הלילה הזה בברכת נאל ישראל. גם בסה"ק זרע קודש תמה על לשון אותו הלילה, וכותב הלא לילה לשון נקבה, ועוד ראיתי בספרים שעמדו גם על הלשון מה נשתנה הלילה הזה, רהלא לילה לשון נקיבה. — אמנם פליאה דעת ממני נשגבה לא אוכל לה, וכי מפני שיש אות ה' בסוף התיבה, הוי לשון נקבה, הלא כן הוא ברוב תיבות (אבל לא אצל כולם), כגון בתיבות של מספר, שלש, חמש, שש, וכו', שהן לשון נקבה, וכשתשים ה' בסופם, הם לשון זכר, כמו שכתוב בתורה, שלשה אנשים נצבים עליו (בפרשת וירא). ואין להביא רא' שתיבת לילה היא לשון נקבה משום רבלשון רבים נקראים לילות, סימן החתימה ללשון נקבה, רלשון זכרים נחתמים ביו"ד מ"ם, ולא וא"ו תי", הן זה אמת ברוב תיבות, אבל לא בכלם, בתחילת פ' בראשית כתיב, ויעש אלוקים את שני המארת הגדולים את המאור הגדול וגו' ואת המאור הקטן וגו', הרי שהגם שמאור הוא לשון זכר, אעפ"כ ברבים הוא מאורות, וכן אב, אבות, בכור, בכורות, מקום, מקומות. — וכנגד זה מצאנו לשון נקבה בלשון רבים שחותרות בסימן של זכרים ביו"ד מ"ם, כגון, שנה, שנים, תאנה, תאנים, נשים. — ובאמת בהיר כיום, שלילה הוא לשון זכר, והא רא', רכתיב, והוא לן בלילה ההוא במחנה (בראשית לב), ונחלמה חלום בלילה אחר (בפרשת מקץ), ובשמות י"ב, ואכלו את הבשר בלילה הזה, ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה, הוא הלילה הזה, בלילה ההוא נדרה שנת המלך (במגלת אסתר). ואל תשיבני מהא רמס' ברכות ט"ז, במשנה, חתן פטור מק"ש לילה הראשונה, עיין במשניות ותראה הגירסא חתן פטור מק"ש לילה הראשון, וגם בגמרא עצמה הפוך נא הרף לצד השנית במשנה, רחץ לילה הראשון שמתה אשתו, הבט נא וראה בפרק איהו מקומן של זכרים שאנו אומרים בכל יום ויום, במשנה, שלמים קרשים קלים וכו' ונאכלין וכו' לשני ימים ולילה אחר, גם במשנה, הבכור והמעשר וכו' ונאכלין לשני ימים ולילה אחר. והנה לא שמעתי ולא ראיתי מי שיתמה וישאל מדוע כתוב שם לילה בלשון זכר, על זה שאנו אומרים בכל יום לא שואלים, ועל זה שאנו אומרים פעם או שתיים בשנה, רק בסדר של חג הפסח, שואלים. — מי יתן בינה להבין דברי חכמים וחידותם, הפלא ופלא. ידירכם,

אברהם הלוי אבסמטפלד

ברוקלין, ניו יארק

בס"ד.

בכור המערכת.

(א) מצאתי לנכון להעלות על גליון מה ששמעתי בהיותי צעיר לימים מאת הרב החסיד המפורסם מוה"ר מיכל קאלוואריער ז"ל, וזה ה' איוה שנים לפני המלחמה, שבת הרה"ח מו"ה מיכל הנ"ל בעירנו קראקא, ובמוצאי ש"ק בסעודת רור מלכא משיחא שנערכה בבאבאווער שטיבעל שמעתי ממנו: הגה"ק החוזה מלובלין זי"ע נדרם פעם אחת בש"ק, ובהקיצו אמר, שמעתי מלאכים אומרים, וישלח יעקב מלאכים אל עשו אחיו — נ,

שלח יעקב — שלא תהי' נ' אצל יעקב, קל אָכּים, שְׁבַר את הָאָךְ, דהיינו נאנחה, (כמאמר העולם אָךְ און נוי), — וכמדומני שסיים, אל עשו — שישלח את הני ואת הָאָךְ, אל עשו, ע"כ שמעתי.

(ב) בקהלת י"א פסוק ב', תן חלק לשבעה וגם לשמונה, כי לא תרע מה יהי' רעה על הארץ. ובתרגום: הב חולק טב מן זרעא לחקלך בתשרי ולא תתמנע מלמוזע אף בכסליו ארום לא תנרע מה יהא בישא עלוי ארעא אי חרפי נצחן אי אפילי. וצריך ביאור, אם שבעה קאי על תשרי, הרי שמונה הוא חשון, — ומה זה שכתב כסליו.

(ג) כבר כתבתי בכרם שלמה כמה פעמים כהא דאמרינן בפסחים ק"ג ע"ב, ויש אומרים אף מי שאין מוסב בחבורה של מצוה (הוא מנודה לשמים), ופירש הר' חננאל, כגון קידוש וכיוצא בו". ולכאורה, מה כוונתו בתיבת קידוש. (עיי' בכר"ש שנה ב' קונט' ט' עמוד ס"ג, ובכר"ש שנה י"ב קונט' י' עמוד מ"ו). ועתה ראיתי בספר ליקוטי יהורא שהרה"ג רבי מנחם מענדל זצ"ל הי"ד מקאליש, בנו של השפת אמת זצ"ל, אמר שזהו סעודה שעושין לקידוש החורש. (והן הן הרברים שאמר מו"ר הרה"ג חסיד ועניו ר' מנחם מענדל בראכפעלד ז"ל).

י"שר חילכם לאורייתא,

לייבל מאנרלבוים

ברוקלין, ניו יארק

אור ליום ו' ערש"ק תרומה בר"ח אדר יומא רחלולא דזקינינו הגה"ק מגארליץ זי"ע.

לכבוד המערכת החשובה של הקובץ הנכבד „כרם שלמה“.

אחרש"ט. בהרמנותכם הננו כזה להעיר על איזה דברים שראיתי בהקובץ של כסליו תנש"א (קל"ב).

(א) בעמוד מ' הביא הרה"ג וכו' מהרי"ח סופר שליט"א את דברי התרגום יונתן על הפסוק והנה איש מבני ונו', שכתב וז"ל, והא גבר מבני וכו' ואמר למשה מה דא למקרב לנכה ואם את אמר ראסירא הלא אנת נסיבת ברת יתרו, וכד שמע משה רתח ואישתלי ואינון בכיון וקריין שמע וקיימין בתרע משכן זימנא, עכ"ל. ודקדק הרה"ג הנ"ל שליט"א מדוע בדיוק בשכעם משה ושכח קראו הם את שמע, ותירץ שקראו את שמע כרי שיסור הכעס ממשה ויחזור ויזכור את ההלכה, עכתו"ר. — והנה כנראה הבין הרה"ג הנ"ל שליט"א שמה ששכח משה את ההלכה היה מפני שרתח דהיינו שכעס ומשבא לכלל כעס בא לכלל טעות, ועל כן רצו להסיר כעסו וכנ"ל. ולפיכך"ד אין נראה כן מכמה טעמים, חרא ד,רתח" היינו בלבו, שחרה לו, אבל לא הוציא כלום בפיו, דלא מצינו שאמר שום דבר, אלא שחרה לו בלבו (עס האט איהם פארדראסען), וכיון שאינו אלא בלבו, אין זה כעס המביא לירי טעות, שהרי מצינו במחלוקת של קרח „ויהי למשה מאור“, ואעפ"כ לא בא לשום טעות, ובכל המקומות שבא לכלל טעות מחמת הכעס היה כעס כזה שלא היה יכול להתאפק והוציאו בפיו, כמו בגיעולי מדין ובשעיר שנשרף, אבל אם חרה לו סתם בלבו, מזה לא מצינו שבא לכלל טעות. ועוד מנין ירעו בני ישראל שמשה כועס אם לא הוציא כלום בפיו, ואם ראו שפניו עצב וכדומה, אולי הוא משום ששכח ההלכה וכדומה, ולא משום שכעס, וא"כ למה קראו את שמע, ועוד דסוף סוף לא נזכר משה מההלכה ולא הועיל מה שקראו את שמע, וא"כ מספר לנו התרגום יונתן ב"ע מפעולה שלא הועיל, וזה לא מסתבר. על כן נראה רמה ששכח את ההלכה, לא היה מפני שרתח וכנ"ל, אלא שכח ההלכה כרי שייבא פנחס ויטול שכרו, כמבואר שם.

והא דקראו את שמע, אולי אפשר לפרש ע"פ הגמרא ברכות ה' ע"א א"ר לוי בר חמא אמר ריש לקיש לעולם ידגו ארם יצר טוב על יצר הרע, (ופירש"י יעשה מלחמה עם יצר הרע) אם נצחו מוטב, ואם לאו יעסוק בתורה וכו', ואם לאו יקרא קריאת שמע וכו', ואם לאו יזכיר לו יום המיתה וכו', עכ"ל הגמרא. והנה במעשה זמרי היה התגברות היצר והיו צריכים ללחום נגדו, ועל כן קראו את שמע שהוא אחד מתכסיסי המלחמה נגד היצח"ר, ונראה שגם השני הרברים האחרים עשו, שהרי בכו פתח אוהל מועד, וז"ל התרגום, (א) ואינון בכיין, (ב) וקריין שמע, (ג) וקיימין בתרע משכן זימנא. ואפשר שבבכיה הזכירו יום המיתה, שביום המיתה הרי יש בכיה שהמת עצמו בוכה, כמו שמצינו ברכי שבכה בשעת הסתלקותו, והקרובים בוכים, ומה שנכנסו לפתח אוהל מועד, אפשר שהוא הענין של "יעסוק בתורה", רבפתח אוהל מועד היה המקום שלמרו תורה בכל עת ממש, וזה היה הבית המדרש, והיינו משכנו לבית המדרש לעסוק בתורה, (ולפ"ז צ"ל, ואינון בכיין וקריין שמע, היינו שכבר קראו את שמע לפני שבכו, וכן וקיימין בתרע משכן זימנא, היינו קודם הבכיה והקר"ש, כרי שיחיה כסדר הגמרא), יהיה איך שיחיה, קר"ש הוא עצה נגד היצר הרע, וע"כ קראו את שמע.

וממורי ורבי הגה"צ אשר לו דומיה תחלה רבינו חמ"ד ווייסמאנרעל זי"ע שמעתי רמז נפלא על התרגום יונתן הנ"ל שקראו את שמע, רהנה שמע ישראל השם אלקינו השם אחר, הוא בגמטרי"א אלף ומאה ושמונה עשר (1118), והנה בפרשת פנחס על הפסוק ויהי אחר המגפה (שהיתה על רבר זמרי), פירוש רש"י, משל לרועה שנכנסו זאבים לתוך עדרו והרגו בהן והוא מונה אותם לידע מנין הנותרים, ע"כ עיי"ש. והנה כשתחשוב את מנינם של בני"ע עם הלויים בפרשת במדבר, יעלה לך שהיו ביחד 625,550. ועוד שלוש מאות לויים היה במנין של פרשת במדבר, כמו שכתב רש"י שם (קפיטל ג' פסוק ל"ט), נמצא שבסך הכל היו 625,850. וכשתחשוב את מנינם שבפרשת פנחס שהיה אחר המגפה, יעלה שבני"ע ביחד עם הלויים היו 624,730, נמצא שבפרשת פנחס אחר המגפה היו חסר מהכלל ישראל 1120, צא מהם שני אנשים שנהרגו בעונם (המקלל והמקושש?), ולא מחמת מעשה זמרי במגפה, נמצא דמחמת המגפה לחוד היה חסר 1118, בריוק כמו שעולה הנימטריא של הפסוק שמע ישראל וגו'. וזהו, "ואינון בכיין וקריין שמע", כי ע"י מעשה הזאת נחסר ממנינם כמנין שמע ישראל וגו', וזהו דבר נפלא.

ומרי דבריו מאותו צדיק, זכור אזכור עוד רבר נפלא ממנו, אשר ממנה נוכל לראות אפס קצתו מגרלות, והיה זה סמוך לפני מלחמת העולם הראשונה, כשהיה רק בן עשר או שנים עשר שנה, ועבר אז ררך עירו עיר טירנוי שבסלאוואקאי, הרב הגאון המפורסם מו"ה ר' יוסף צבי רושינסקי זצ"ל שהיה אז כמרומוני האב"ד רק"ק חוסט, ובימים ההם היה נהוג שכשעבר באיזה עיר רב או ת"ח מפורסם, שלחו ההורים את בניהם אצלם להיבחן (זיך צו פארהערן), והלך אז גם מו"ר להיבחן אצל הרה"ג מהרי"ץ הנ"ל, ובשעה שהיה שם, נכנס בעה"ב אחר לשאול את עצת הרה"ג מהרי"ץ זצ"ל, היות שמרברים נכבדות לבתו עם בחור ת"ח אחר והכל עולה יפה, רק שהבחור הוא צעיר מבתו, והוא ראה באיזה ספר שהאיש צריך להיות קשיש מאשתו, וכששמע השאלה הזאת מו"ר זצ"ל, שאל רשות מהמהרי"ץ זצ"ל אם יוכל להביא ראייה מהש"ס שהאיש יכול להיות צעיר מאשתו, ונתן לו המהרי"ץ זצ"ל רשות, אז פתח מו"ר זצ"ל והביא שלשה נמרות, (א) מה ראיתא בהשוכר את הפועלים (בב"מ פ"ד) ררבי יוחנן פחו ביררנא חזייה ריש לקיש וקפץ ליררנא אבתריה וכו', עד שאמר לו רבי יוחנן אי הדרת בכי יחינא לך אחותי דשפירא מינא, קביל עליה וכו', ומבואר שם שריש לקיש נשא את אחותו של רבי יוחנן, (ב) שוב הביא חא ראיתא בקידושין (ל"א ע"ב) ררבי יוחנן כי עברתו אמו מת אביו, ילדתו מתה אמו, נמצא לפ"ז שכשהיה לו לרבי יוחנן אחות על כרחך היתה קשישה מרבי יוחנן

דצעירה אי אפשר שהרי מת אביו בשעה שעבדתו אמו כנ"ל, ואמה מתה בשעה שילדתו כנ"ל, ג) שוב הביא ממסכת מעילה (דף ז' ע"ב) דאמר שם רבי יוחנן על דיש לקיש, קצצתינון לרגלוהי דינוקא, ופירש רש"י קרא את ריש לקיש ינוקא, מפני שריש לקיש היה בחור מר"י, והיינו צעיר מר"י. והשתא בואו חשבון, דכיון שהיה ריש לקיש צעיר מר"י אם כן על כרחך היה ג"כ צעיר מאחותו של ר"י כמבואר במסכת קידושין, ואחותו של ר"י הלא היה אשתו של ריש לקיש כמבואר בהשוכר את הפועלים, נמצא שריש לקיש היה צעיר מאשתו. וכששמע המהרי"ץ זצ"ל דברים הללו יוצאים מפי בן עשר או שנים עשר שנים, נשקו על ראשו, ואמר מובטחני כך שתהיה גדול בישראל, וכך הוה שהיה אחד מגדולי האומה בכל העינים.

ובענין זה שמעתי מהרה"צ מו"ה וכו' ר' ישכר דוב ראכנער שליט"א אב"ד באניא כעת באנטווערפען, שבצאצאי הרביים, היה שכיח מאוד שהאיש היה צעיר מאשתו, כי על בניהם הקפידו להשיאם במוקדם וכמו שאמר רב חסדא (קידושין כ"ט ע"ב) הא דרדיפא מחבראי וכו', אבל על בנותיהם לא הקפידו כ"כ, כי אצלם לא שייך כ"כ טעם זה.

ב) עוד ראיתי בגליון הכרם שלמה הנ"ל (בעמוד מ"ה, ובעמוד מ"ז) שני כתובים הבאים כאחד ליישב את תמיהת חתן אחי שליט"א, על האבני נזר שכתב רהבא על המומרת קנאים פוגעים בו, והקשה רבנו"ב מבואר להיפך, על זה כתבו שם, רהנו"ב לא מיירי מישראל הבא על מומרת אלא מישראלית הנבעלת לגוי.

ותמה תמה אקרא על שני הכותבים הנ"ל, היאך לא הטיחו עצמם לעיין בנו"ב קודם ששלחו את מכתבם, דהלא בנו"ב שם בסימן ק"ג ד"ה ועוד קשה וכו', מפורש רהבא על המומרת אין קנאין פוגעין בו, והטעם רהבא על הכותית קנאין פוגעים בו הוא משום שהבן שיצא מהכותית לא יהיה נחשב כלל כישראל אלא ככותי, וע"כ קנאין פוגעים בו, אבל בן שיצא ממומרת, אפילו למאן דס"ל שמומר דינו כגוי, מ"מ מורים הם שולד הבא ממומרת דינו כישראל גמור, וכיון שכן אין קנאים פוגעים במי שבא על המומרת, משום שהולד הבא ממנה יהיה דינו כישראל גמור, יעו"ש כי זהו מעיקר התשובה. ובעל המכתב הראשון כותב שם, רהנו"ב כתב שאפילו ישראלית הנבעלת למומר קנאים פוגעים בה, ובמחילת כבודו, ח"ו רהנו"ב לא כתב דבר זה מעולם.

ג) ולסיום דברינו אמרתי להודיע צערי ברבים במה שאני עומד כעת, שאיני מבין שורה אחת בפמ"ג בהלכות שבת סימן דס"ו בא"א סק"ז שכתב וז"ל, ומ"ש (המג"א) עגלה י' טפחים, והיינו רחבה ד', בלא הגלגלים דהוה רשות לעצמו, ליכא מחמר ושבייתת בהמתו כמו שאמרו בשבת דף ח' ע"א, כוורת דזורק רשות, ומעביר ד' אמות ברה"ר פטור, וכל שבגופו פטור בביתו מותר, וה"ה גבוה יותר מ' טפחים אע"פ שאין רחבה ד', במקצתה למעלה מ' יעו"ש, עכ"ל. (שוב ראיתי שרברים הללו כתובים גם בספר תוספות שבת).

ורברים הללו תמוהים בכפלים, חדא מ"ש שגם המעביר רשות פטור, וזה תמוה דהרי בכוורת אינו פטור רק בזורק, מטעם דבמשכן לא זרקו רשויות, וכמו שפירש שם רש"י, אבל מעביר, הלא העבירו במשכן רשויות את העגלות ועוה, וקושיא זו כבר הקשה המחצית השקל, אמנם קושיא זו לכאורה אפשר ליישב ע"פ דברי התוס' שם דפליגי על רש"י וס"ל דהטעם דהזורק כוורת פטור הוא משום דהכוורת עצמה נעשית רה"י בשתניה והוה כזורק מרה"י לרה"י ורה"ר באמצע עיי"ש, ולפי"ז ח"ה דפטור במעביר את הכוורת, דכשתניה הוה כנחה ברה"י וכמעביר מרה"י לרה"י ורה"ר באמצע. שוב ראיתי רזה אינו, שהרי לקמן בדף צ"ב ילפינן מעביר מנושאי הארון שחייב, והארון הלא היה גבוה י' ורחב ד' ואעפ"כ הוא חייב, ובאמת קשה מגמרא זו דארון, על התוס' עצמם, דלפי דבריהם אמאי חייב בארון, אלא שדברי התוס' אפשר ליישב דהתוס' לא פטרו רק כשהכוורת נחה

ע"ג הקרקע ממש דאז נעשה רה"י בהענחה, אבל הארון כשעמדו הלא לא נח ע"ג הקרקע ממש אלא היה תלוי על חבדים, באופן כזה לא נעשה רה"י, ובזה ניחא דברי התוס', אמנם הפמ"ג הלא מיירי מעגלה, ועגלה הלא ג"כ אינה נח ע"ג קרקע ממש רק תלוי בהגלגלים באויר, וא"כ הוה דומה לארון שהמעבירו חייב, וצ"ע.

אמנם עלה ברעתי ליישב דברי התוס' ע"פ מה שמבואר בספר תוספות שבת שם, דהא דפטור על העגלה, היינו דוקא כשאין חפצים בהעגלה, אבל אם יש חפצים בהעגלה חייב מחמת החפצים, ובאמת מבואר כן במג"א עצמו שם בסק"ז, ראם עוקרת עגלה עם חפצים הוה מלאכה ראוריתא, הן אמת שהרבר צריך הסבר, (ויש לי אריכות בזה שאין כאן המקום לזה), עכ"פ כן מבואר במג"א ובתוספות שבת, שעל החפצים חייב אפילו אם העגלה גבוהה י' ורחב ד', וכיון שכן לא קשה על התוס' מהא רארון, משום ראפשר לומר דהא רילוף הנמרא ברף צ"ב מארון שחייב, אינו מהארון עצמו, דעל הארון עצמו אינו חייב, דהארון עצמו הוא רה"י, אלא ילפינן מהלוחות שבארון שלא היו גבוהים י' כששוכבין בארון. ולפי"ז מיושב גם דברי הפמ"ג. אמנם עריין קשה דהרי ילפינן שם ג"כ ממזבח, והמזבח הלא היה ג"כ גבוהה י' ורחב ד' ולא היה בו כלום ואפ"ה חייב, אלא שאפשר לומר דאע"פ שהמזבח היה גבוה י' ורחב ר', מ"מ לא היה רה"י, שהרי היתה נכוב לוחות, דהיינו ארבע קרשים קרש מכל צד ותוכה היתה חלולה בלי שוליים, ובכל מקום שחנו ישראל מלאוהו באדמה, וכיון שכן כשהיו נושאים אותו והיתה מוגבהת מן הארץ יותר מג' לא היתה אלא ד' קרשים פורחים באויר ואינו כלל רה"י רהמחיצות עשויין לכולם, ואינם מחיצות, ועל כן חייב. אמנם שוב ראיתי שבתוס' ישנים ברף ח' כתבו, שהמזבח היתה רשות בפני עצמה, ולרבריהם צ"ל שהמזבח היה לו שוליים ועל כן היתה רשות בפני עצמה, וא"כ שוב קשה על התוס', וצריכים ליישב כתיובצי הראשון, שהארון היה תלוי בהאיר על חבדים, וכיון שכן גם העגלה תלוי באויר על הגלגלים ואמאי פטור. (ובאמור על עצם תרין, כבר הקשה כן המחצית השקל).

אמנם לי קשה עוד יותר על סוף דברי הפמ"ג, שכתב דאם העגלה גבוהה יותר מ' אז פטור אפילו אם אינה רחבה ר' משום רהוא אגודה במקום פטור, דהיינו אותה החלק שהוא יותר מ' הרי הוא נשאר במקום פטור, ועל כן הוא פטור, כמו שאמר רבא בכורות, וזה תימה גדולה, דהרי רבא ודאי לא אמר כן רק בזורק, דהזורק ר' אמות ונרבק בכותל למעלה מ' פטור כמבואר ברף ק', ועל כן כשהכוורת גבוהה יותר מ' וזרק אותה ונשאר קצת למעלה מ' במקום פטור הרי הוא פטור, משום שעל המקצת הוה הרי הוא פטור, וא"כ כל הכוורת אגודה להמקצת הוה, אבל במעביר, הלא חייב כשמעביר חפץ למעלה מ', כמבואר ברף צ"ב, אמר ר"א המוציא משא למעלה מ' חייב, ועיי"ש ברש"י ד"ה המוציא משא וכו', שמחלק שם בין זורק למוציא, ובאמת דבריו הם גמרא מפורשת ברף צ"ז ע"א, הרי רמוציא ומעביר חייב אפילו אם כל החפץ יישאר למעלה מ' כשהואם או העגלה תעמוד, וא"כ כ"ש שהוא חייב אם רק מקצת החפץ יישאר למעלה מ', והיאך כתבו הפמ"ג והתוספות שבת שהוא פטור, וצ"ע.

ובענין זה ק"ל עוד רבר א', והוא שידוע מ"ש הישועות מלכו בסיומן כ"ו, דרה"ר שששים רובא עוברים בה בעגלות, כגון במסילות הברזל או בקאר"ם, אינו רה"ר, משום שהעגלות הם רה"י לעצמם (והוה כאילו האנשים אינם עוברים כלל ברה"ר רק הם תמיר ברה"י). — והנה לפי מה שהבאנו לעיל, קשה לי בכפליים, חרא דמהמג"א מבואר שאף שהעגלה הוא רה"י מ"מ חייב על החפצים שבה כנ"ל, רלגבי החפצים חשיב כאילו נחו ברה"ר, וכיון שכן, הלא האנשים הם כחפצים, ולגביהם הוה כאילו הם ברה"ר אפילו בתוך העגלה. ועוד קשה לי, דהרי התוס' כתבו מפורש שם ברף ח', דאפילו אם הכוורת הוא גבוהה י' ורחב ר' אינה חשובה כרה"י רק כשנחה, אבל בשעה שנוסעת אינה חשובה

כרה"י, וא"כ איך כתב הישועות מלכו שבמה שנוסעים בעגלות לא מקרי ששים רבוא בוקעים, משום שהאנשים הם כרה"י, והלא זה אינו, רבשעת הנסיעה אינה דה"י, (ולפי מה שביארנו אינם כרה"י אפילו בשעת הנחה, משום שהם תלויים על הגלגלים ואינם נחים בקרקע ממש), והנה כאילו הם בעגלות שאינם גבוהים י' שאינם רה"י, דכנראה מורה שחשובים כעוברים, הן אמת דהמהדרש"ם בסימן קס"ב כותב ג"כ דמה שעוברים בעגלה לא חשוב עוברים, אמנם הוא כותב משום דאינו דומה לששים רבוא שבמדרב ששם הלכו ברגליהם, (וזה ג"כ קשה קצת, דמנין לנו לחלק מעצמינו חילוק שלא נזכר בראשונים, ואולי יש מקור), אמנם מה שכתב הישועות מלכו דאינם חשובים עוברים, משום שעוברים כרה"י, זה קשה כנ"ל. וה' יאיר עינינו בתורתו הקדושה. והנני בזה ידירכם דושה"ט,

ישראל דוב הלברשטאם

אנמווערפען יע"א

בעזהש"ת.

אל מע"כ מערכת „כרם שלמה" איש איש כמו יבורך עמו"ש.

אחרי דרך מבוא הברכה והשלום כיאות וכנכון.

בכרם שלמה בקובץ ניסן תשל"ט (עמוד ל"ז) מעיד כרה"ג ר' אהרן ארי' כ"ץ ז"ל בסוף מכתבו ב' הערות: האחת על אודות אי-אמרת תחנון כיום י"ג בניסן. השני, תמיהה על שו"ת כנסת יחזקאל סי' קי"ז, מה טעם לא הביא ברייתא בגמרא מפורשת בשבת (פז): ומועד קטן (ט). מאותו ענין שרן בו, שנשיא אפרים הקריב בשבת, ואותו היום (ראש חודש ניסן) נטל עשר עשרות, ותחת זאת מביא בעל כנסת יחזקאל ממרחק לחמו, מירושלמי ומדרש רבה ופסיקתא. — ובקובץ תמוז-אב תשל"ט משיב על כך בקצרה הרב ברוך חנה גרינפלד שליט"א מקרית באבוב בארצה"ק.

הנה בנוגע ליום י"ג בניסן, אציין לקוראים הנכבדים לעיין בספרי „גוילי אפרים" (כ"ב תשמ"ח), אשר חלק גדול ממנו סובב והולך על היום הנ"ל, י"ג בניסן, ובסייעתא דשמיא בעזרת החונן לאדם רעת, עלה בידי לרכז שלושים טעמים למה אין אומרים תחנון ביום מסוים זה.

ובנוגע להחזרה על שו"ת כנסת יחזקאל, אוסיף תמיהה על תמיהתו, עד שאנו דנים ומקשים עליו למה לא מביא מהש"ס (במקום הירושלמי והמדרשים), מוסל עלינו לברר איה מקום כבודו של הירושלמי הלז המובא בכנסת יחזקאל (וזה אולי יותר חשוב לנו לדעת, לברר, ולאמת את המ"מ הנ"ל בירושלמי). אני כשלעצמי טרחתו וחיפשתי בחפשי מחופש וביגיעה רבה ולא מצאתי את הירושלמי.

כרם, לא אמצע טוב מצבור הלומדים והקוראים הנכבדים של „כרם שלמה" ואה"י איש מבשר טוב, כי קימתי בעצמי „ולא הביישן למד" ושאלתי ת"ח גדול בקי בש"ס וירושלמי, והראה לי באצבע בירושלמי מס' שבועות פ"א ה"ד אקרא ד, ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה לכפר עליהם" [ויקרא י, י"ז], ודן שם על איזה כפרה הכוונה, כ' הירושלמי בזה"ל: אם בשעיר נחשון על שבטו מכפר. אם בשעיר של יוה"כ אין כיצא בו לדורות, אלא כן אנו קיימין בשעיר של ראש חודש וכו', עכ"ל. ופירש בפני משה: אם בשעיר של יוה"כ, כלומר, בשעיר של מילואים, ועל שם דיוה"כ הוא ג"כ שמיני של פרישה [לכח גדול], כמו שמיני של מילואים באותה הפעם, ומהתם הוא דגמדין [כיומא ב.]. לפרישה דכ"ג, קרי לי' יוה"כ. עכ"ל. הרי לנו מפורש יוצא, ששמיני למילואים של חנוכה המשכן בשנה שניה לצאת בני ישראל ממצרים, חל בראש חודש ניסן (שהוקרב בו

שעיר ראש חורש ג"כ), שבו חל גם „יום ראשון לנשיאים" כלומר, שבו כיום (ולא כיום ב' בניסן, כהצעת השואל בכנסת יחזקאל) החלו הנשיאים להקריב. ולזה נכון לומר שזאת היתה כוונתו של בעל כנסת יחזקאל במה שכתב בסתם „ובירושלמי", שסמך על המעיין. איברא דעריין קשה טובא במה שהביא את הירושלמי, ולא את הבבלי בזבחים (קא:). הרן ג"כ בנושא זה, ומוכיח מהפסוק „ואותה נתן לכם לשאת את עון העדרה לכפר עליהם", דבשעיר של ר"ח מיירי, וא"כ מפורש יוצא שהנשיאים החלו להקריב בר"ח ניסן. ובענין זה כתב לי ידידי מוה"ר מרדכי גנוט הי"ו שהוסיף עוד להקשות, ארפרכת אשו"ת כנסת יחזקאל למה הביא ממרחק לחמו וכו' כנ"ל, תמ"ה תמ"ה למה הביא לח"ם משנ"ה ברחותו את הצעת השואל, בזה ש„נשיא אפרים הקריב בשבת כי ר"ח היה כיום א' ועשר עשרות נטל אותו יום" (עכ"ל הכנס"י), דהיינו ב' טעמים, א' ר"ח ניסן של אותה שנה חל ביום א', וזה מוכח אליבא דבעל כנסת יחזקאל מהא דר"י שנשיא אפרים הקריב בשבת, ב' עשר עשרות נטל אותו היום, והלא הטעם הראשון אינו מוכיח לנו מאומה שהחלו להקריב בר"ח ניסן, כי נשיא שבט אפרים יכול להקריב גם בשבת ח' בניסן (ולאו דוקא בז' בניסן), ואז ר"ח ניסן חל בשבת, והחלו להקריב בב' בניסן כמעט השואל שם, אלא מאי, ההוכחה היא מהנימוק השני שאותו היום נטל עשר עשרות, וביניהם ראשון לנשיאים, א"כ מרוע טעם זה העיקרי והמכריע, הציב באחרונה, עכ"ר הנ"ל.

עוד מצאתי בס"ד פתרון אפשרי נוסף, והוא בתרגום יונתן בר"פ שמיני, וז"ל: והוא ביוםא תמינאה לרבנות אהרן ובניו ויום תמינאה לאשלמותא, הוא יומא קרמאה לירחא רניסן, אקים משה ית משכנא ולא פרקיה ולא שמש תוב על נבי מרבחא, בכך קרא משה לאהרן ולבניו ולסבי סנהררי ישראל, עכ"ל. וידוע שהוא תרגום ירושלמי, (כמש"כ באריכות החיר"א בשם הגדולים, מערכת ספרים, ערך תרגום יונתן). ויתכן איפא, שלכך נתכוון בעל כנסת יחזקאל.

הכותב וחותם בברכת התורה,

אפרים פישל שטיין

מח"ס גיולי אפרים

בני ברק

בס"ד.

לכבוד מערכת „כרם שלמה" יע"א.

בגליון קכ"ז סיון תש"נ, הובא מכתבו של הגה"ק מוה"ר צבי חירש אבר"ק ליסקא זצ"ל למוח"ז „הרב המופלג הצדיק כש"ת מוהר"ר יונה בהרב המה"ג המפורסם מוהר"ר יעקב זצוק"ל שהיה אב"ר בק"ק טארניפאל" (כלשון המכתב). ובהערה שם הבאתם, שבספר ולקוט מהר"א מזיריטשוב אות קכ"ט נכתב שאביו היה שו"ב בטארניפאל, וכאן נכתב שהיה אב"ר בטארניפאל.

הנה הקורא הערה זו יכול להבין שאא"ז הגה"ק מהר"א מזיריטשוב זצוק"ל כותב שהיה שו"ב בטארניפאל, אבל האמת שכל המכתבים המובאים שם להרב מוהר"ר יונה הנ"ל, לא נכתב שהיה אביו שו"ב בטארניפאל, אלא כותב ההערות הוא שכתב שם באות קכ"ט שהרב מוהר"ר יעקב היה שו"ב בטארניפאל, ולא הביא לזה שום מקור. — אבל הנכון הוא, שגם מה שכתב הגה"ק מליסקא זצ"ל שהרב מוהר"ר יעקב היה אב"ר בק"ק טארניפאל הוא לפלא, שהרי בנו הרב מוהר"ר יונה הנ"ל הביא מרבירי בספר אמרי משה שהוציא לאור בשנת תרכ"ו, וז"ל שם רף ל"ג, אמרתי להטעים את הקורא במעט רבש ונופת צופים קצת חירושי אגרה מארזי אבי מו"ר הרב הגדול החסיד האלקי המפורנס מו" יעקב זצלה"ה בן חביב למורי זקיני הנאון הקדוש זצוקללה"ה, שהיה אב"ר דק"ק

אזיראן וק"ק טרעבליזא עכ"ל. והכוונה שהרב מוהר"ר יעקב היה אב"ד בעיירות הללו, דאילו אביו היה אב"ד רומילוב, ולו היה גם אב"ד טארניפאל, היה כותב כן. גם אביו של הרב מוהר"ר יעקב היה נר בטארניפאל, ולא היה רב שם, וז"ל דף השער של הספר „אמרי משה“, אמרי נועם מדבש מתוקים מאירים ככרקים, מהנאון האמתי מופת הדוד צדיק וחסיד ועניו, קדוש ה' מכוכב, המפורסם בחריפתו וצרכתו מוהר"ר משה זצוקללה"ה שהיה אב"ד רק"ק רומילוב ומאס כרכנות ותקע אהלו בעיר טארניפאל, ושם מנוחתו כבוד. — הספר יצא לאור בהסכמת מרן הגה"ק מצאנז זצוק"ל וז"ל, איקלע לאתרן הרב המופלג החסיד מהו' יונה נ"י מטארניפאל ויושב כעת באה"ק בעה"ק צפת תובכ"א ובירו כתבי קודש בהגרה וחידושים על הלכות מאבי זקנו הרב הנאון הצדיק המפורסם גרול הרור מוה' משה זללה"ה שהיה אבד"ק רומילוב יע"א, והרב מוה' יונה הנ"ל רוצה לזכות הרבים ולהוציא לאור כתבי קודש הנ"ל ולעשות נחת רוח לא"י הנאון המנוח הנ"ל ואף ידי תכון עמו וכו'.

אנב, בהערות לילקוט מהר"א מזידיטשוב הנ"ל, כתוב שם המשפחה פורדהרצר, הנכון הוא שם המשפחה היא פורדהרצר. עוד כתוב שם בהערה, שהרב מוהר"ר יונה עלה לארה"ק בשנת תר"ח על פי הוראות מרן הגה"ק מהר"א מזידיטשוב זצוק"ל. — מצאתי לנכון לספר הסיבה להוראה זו, שהוא גם סיפור מופת לאא"י מהר"א מזידיטשוב זי"ע ועכ"א.

מעשה שהיה כך היה. כעבור הרבה שנים שלא היה להרב מוהר"ר יונה ילדים מאשתו הראשונה, התגרש ממנה, ונסע למרן הגה"ק מהר"א מזידיטשוב זצוק"ל שבצילו הסתופף כל השנים. מרן מזידיטשוב זצוק"ל אמר לו שעדיין לא הגיע העת להנשא שוב. וכך עברו עוד הרבה שנים, שכל פעם ששאל את מרן מזידיטשוב זצוק"ל, ענה לו שעדיין לא הגיע העת, עד שבסופו של דבר אמר לו שיסע לאה"ק כי שם זוונו, והבטיח לו שיהיה לו ילדים ויאריך ימים שיוכל להוליד את כולם לחופה. באה"ק נר אז הנאון מוהר"ר יחיאל אשר שמואל כהנא-שפירא אבד"ק זאלין, שעלה לא"י בשנת ת"ר, והיה לו בת צעירה שנתגרשה מבעלה הראשון. כשהגיע הרב מוהר"ר יונה לא"י, נשא אותה, וילדה לו כמה ילדים. ברכת הצדיק התקיימה, והאריך ימים והוליד את כולם לחופה.

וכיון שבא ילדי לכתוב אורות מוח"ז הרב מוהר"ר יונה, הנני להוסיף שהוא היה מחותנם של גרולי הדוד. — בנו הרב מוהר"ר אלעזר יעקב היה חתן הרב מוהר"ר דפאל זילברמן רומ"ץ עיח"ק צפת תובכ"א. בנו של הרב מוהר"ר אלעזר יעקב ה"ה הרב מוהר"ר יחיאל היה חתן הרב מוהר"ר יעקב יענששי קאלעך בן הרב מוהר"ר שמואל זאנוויל אבד"ק איסמריק בן הרב מוהר"ר ישעי' זלמן אבד"ק איסמריק חתן הרב מוהר"ר משה אבא אבד"ק לוטוויסק ואיסמריק [שמרן הגה"ק מצאנז זצוק"ל מתארו בספר רברי חיים ח"ב חו"מ סימן ס"ג, „הרב הקדוש“ והיה חתנו של המאור ושמש] בן הרב מוהר"ר ישכר בעריש אבד"ק ליטוויסק ואיסמריק בן הרב מוהר"ר שמואל זאנוויל אבד"ק [לוטוויסק ואיסמריק]. — הרב מוהר"ר שמואל זאנוויל אבד"ק איסמריק הנ"ל [השני], היה חתנו של הרב מוהר"ר יעקב יענששי אבד"ק ברעזוב וטורקא [חתנו של הבני יששכר] בן הרב מוהר"ר פנחס ארי' אבד"ק טורקא בעמ"ס חשב האפור וכתפות האפור בן הרב מוהר"ר צבי הירש אבד"ק סאקאלוב בעמ"ס אמרת הצרופה. זי"ע ועכ"א.

החותם בכרכה,

אברהם יהושע סג"ל הורוויץ

באאמו"ר הרה"ג ר' שרגא זאב זצ"ל

בני ברק

ב"ה.

לכבוד מערכת כרם שלמה.

בכר"ש דחורש אדר (קונטרס קל"ה) עמוד כ"ט, הקשה הג"ר מעבלי זעהמאן ראבד"ק דוקלא הי"ד, איך תיקן רנמ"ה שלא לישא ב' נשים, הא מבואר בפסיקתא דהקראים אסרו ליקח ב' נשים מקרא ראשה אל אחותה, ומבואר בש"ס בבא בתרא קט"ו ראפילו נשיא בישראל שתיקן דבר שהוא מחקי רת הצדוקים אין שומעין לו, עכ"ק. ויש לציין דבשו"ת שאילת יעב"ץ ח"ב תשובה ט"ו (בד"ה ומש"ע מההיא), הביא דגם אצל אומה"ע אין נושאין שתי נשים מפני חמת המציק, וכתב ע"ז, דא"כ מהראוי הי' למנוע מלאסור ליהורי שתי נשים, משום איסור דבחוקותיהם לא תלכו, רק משום שהוא בשב ואל תעשה, וגם מחמת סכנה ליהודים השוכנים בין הערלים כשנושאים שתי נשים, הוצרך רנמ"ה לנזור איסור זה שלא מן הדיון, עכ"ל. הרי מבואר מזה דלא חש רנמ"ה על איסור ראורייתא של ובחוקותיהם לא תלכו משום דהוי שב ואל תעשה או משום סכנה, וב"ש דלא חש על איסור דת הצדוקים מפאת ב' מעמים הנ"ל. בברכת הצלחה רבה,

שמואל משה נחמ"י הכהן לעזויטא

תלמיד במתיבתא עץ חיים דבאבוב

ברוקלין, ניו יארק

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אהרן דוד פישמאן נ"י מלונדון להולדת הבן
להאברך היקר ר' בנימין חיים כ"ץ נ"י מבני ברק להולדת הבן
להאברך היקר ר' ברוך רייז נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה ברוך גאלדפינגער נ"י מתל-אביב להולדת הנכד
להאברך היקר ר' גדלי' דוד מיללער נ"י ממאנסי להולדת הבן
להאברך היקר ר' חיים יעקב וויינער נ"י מבני ברק להולדת הבן
להאברך היקר ר' יוסף היימפלד נ"י מטאראנשא להולדת הבן
להאברך היקר ר' יוסף שלמה גינזבורג נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יוסף שמואל לעמפל נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה יעקב גוטוויין נ"י מבני ברק להולדת הנכד
להנה"ח מו"ה שמעון אליעזר וואולקאן נ"י מבני ברק להולדת הנכד
יזכו לגרלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הדעת לאויט"א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' בן ציון הכהן ראזענגארטען נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
להאברך היקר ר' חיים בן ציון ראזענבערג נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' יצחק שמחה פויגעל נ"י מקרית כאכוב להולדת הבת
להאברך היקר ר' יצחק מנחם צבי שטראלבערג נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' מענדל גערשאן נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' שמואל יהודה וואקסמאן נ"י מטאראנשא להולדת הבת
יזכו לגרלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אכי"ר.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אליעזר ליפא שאול הכהן ווייס נ"י לאירוסים נכדתו תחי'
להנה"ח מו"ה אליעזר מרדכי דעפרים נ"י מאנטווערפען לאירוסים הב' החתן
הנעלה כמר שרגא אריאל נ"י תלמיד ישיבתנו
להרב יוסף טויסניג נ"י ר"מ בישיבה למצויינים בווען לאירוסים בנו הב' החתן
הנעלה כמר ישראל נ"י

להנה"ח מו"ה יצחק אייזיק עליאם נ"י לאירוסים נכדתו תחי'
להנה"ח מו"ה יחיאל מיכל ריעגער נ"י לאירוסים נכדתו תחי'
להנה"ח מו"ה משה נתן נטע גאלדבערג נ"י מאנטווערפען לאירוסים בתו תחי'
להנה"ח מו"ה משה צבי גאלדמאן נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה בנימין נ"י ולחתנתו
הנה"ח מו"ה יהודה אייזען נ"י לאירוסים בנו-נכדם הב' החתן הנעלה כמר
פנחס נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה צבי יהודה יערעט נ"י מבני ברק לאירוסו בתו תחי'
להנה"ח מו"ה קלונימוס קלמן ראזענבערג נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה שלמה נ"י
ולחותנו הנה"ח מו"ה ליבוש ווישליצקי נ"י לאירוסו בתו-נכרתם תחי'
להנה"ח מו"ה שלמה חיים שענהבאך נ"י מבני ברק לאירוסו בתו תחי'
להב' החתן הנעלה כמר חיים יצחק אייזיק רעטעק נ"י מלאס-אנזשעלעס תלמיד
ישיבתנו לאירוסו
להב' החתן הנעלה כמר יהושע יונה רודאלף נ"י מאראנטא תלמיד ישיבתנו
לאירוסו

בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עד ער
למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה חיים מאנדלבוים נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה משה פעטערפריינד נ"י מבני ברק לנישואי נכרתו תחי'
להרב נפתלי צבי רובין שליט"א רב דקהל דאמבראווא במאנסי לנישואי בתו תחי'
להאברך היקר ר' יהודה בענגיא נ"י מלונדון לנישואיו
יעזור השי"ת שיזכו לבנות בית נאמן בישראל על דרך ישראל סבא
מתוך עושר ואושר מזל והרחבת.

המערכת

פני' רחופה!

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם
במוקדם האפשרי בלי שום שהיות.

ביר"פ, שמחה גראפיק"

Simcha-Graphic Associates

Typesetters and Publishers

4311 - 15th Avenue — Brooklyn, N. Y. 11219

Tel. (718) 854-4830

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאלער לשנה

בקאנאדע = 20 דאלער לשנה

בעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = ברואר רגיל 25 דאלער לשנה

ברואר אויר 35 דאלער לשנה

From:

KEREM SHLOMO

Mesivta Eitz Chaim D'Bobov

1577 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.

U.S. POSTAGE

PAID

Permit No. 285

BROOKLYN, N.Y.

Forwarding & Return Postage Guaranteed

ADDRESS CORRECTION REQUESTED

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לפלפול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני ובדיקו קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שנה י"ד קונטרס ז' (קל"ז) אייר-סיון תנש"א

יוצא לאור ע"י תלמידי
כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

פרקי אבות כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א ר

מדור זכרון לראשונים

דרוש להספד הגאון בעל גורע ביהורה אבר"ק פראג זצ"ל ו
 במס' שבת דף פ"ז הגאון ר' ישראל ליפשיץ אבר"ק קליווא זצ"ל ט
 בדין מקפה פרנסה במלמדים הגאון ר' אפרים זלמן מרגליות מבראד זצ"ל יא
 בדין כתיבת שם יששכר, ועוד הגאון ר' וואלף באניהאר ראבר"ק סר"ה זצ"ל יג
 בדין טבילה בנהרות הגאון ר' אברהם רוב בערקאוויץ אבר"ק לאחוא זצ"ל יז

מדור אגרות קודש

מכתב מהגאון בעל שב יעקב אבר"ק פפר"מ זצ"ל כד
 מכתב מהגאון מוה"ר מנחם א"ש אבר"ק אונגוואר זצ"ל כה

מדור זכרון לאחרונים

בעינן איסור הלעטה הג"ר חיים מרדכי יעקב ג"ל אבר"ק מישקאלץ ז"ל כו

מדור פלפול והלכה

בדין חשש תקלה הרב מוה"ר נתן סג"ל הורוויץ שליט"א כח
 בדין תמימות בספירת העומר ר' מרדכי אר' גיפס נ"י לב

עולת שבת בשבתו

ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים המערכת לו

מדור תמיהות וישובים

הערות קצרות בענינים שונים מ
 מכתבים אל המערכת מר
 צילומי כתבי קודש מז
 ברכות והודאות מח

כל הזכויות שמורות להמערכת

Copyright © 1991

by Cong. Shaare Zion

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמות

אבי הנה"ח מו"ה אברהם כמו"ה דוב בעריל הלוי שטורם ע"ה
נפטר כ"ט לחודש אייר שנת תשכ"ח לפ"ק

אמי החשובה מרת ריזל בת מו"ה דוב פלאטנער ע"ה
נפטרה ל' סיון (אדר"ח תמוז) שנת תש"ל לפ"ק

תהיינה נשמותיהם צרורות בצרור החיים

הונצח ע"י בנם,
שכתי ישעי' הלוי שטורם

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

לפרקי אבות

שנו חכמים בלשון המשנה (פרק שני דאבות) רבי אליעזר בן יעקב אומר, העושה מצוה אחת קונה לו פרקליט אחד והעובר עבירה אחת קונה לו קטיגור אחד. תשובה ומעשים טובים כתרים בפני הפועניות. רבי יוחנן הסנדלר אומר כל כנסי' שהיא לשם שמים סופה להתקיים ושאינה לשם שמים אין סופה להתקיים. והנה ידוע כי יש סדר למשנה, ומפרשי המשנה נותנים בכל מקום טעמים לשבח על סמיכות המשניות, ובפרט כאן שבספרי הש"ס והמשניות נמצאו שני מאמרים אלו במשנה אחת, וא"כ יש לנו להבין ולהשכיל שייכותם זה לזה. גם במאמר ר"י הסנדלר מדייק בס' מדרש שמואל שהתיבות „סופה" הם מיותרים, והול"ל כל כנסי' שהיא לש"ש תתקיים ושאינה לש"ש לא תתקיים.

וי"ל הכוונה בהקדם מש"כ בהקדמת ס' שתי ידות (להנאון מוה"ר אברהם חזקוני זצ"ל) בדברי רש"י ז"ל עה"פ (דברים ח') כל המצוה אשר אנכי מצוך היום תשמרון וגו', וכ' רש"י כל המצוה, כפשוטו (כל התרי"ג), ומדרש אגדה (עי' סוטה י"ג) אם התחלת במצוה גמור אותה, שאינה נקראת המצוה אלא על שם הגומרה שנאמר (יהושע כ"ד) ואת עצמות יוסף אשר העלו בני"י ממצרים קברו בשכם, והלא משה לברו נתעסק בהם להעלותם, אלא לפי שלא הספיק לגומרה וגמורה ישראל נקראת על שמם, ע"כ. ויש לדייק לאיזה צורך העתיק רש"י כאן את המדרש אגדה, הלא אין דרך רש"י בכך, אם לא כשאינ דעתו נוחה כ"כ מהפירוש הפשוט, משא"כ כאן למה הביאו.

וכתב לפרש עפ"י מש"כ חכמי האמת וכן איתא בזוה"ק, כי האדם שמתחיל במצוה ועוסק בה, ע"י אותה מצוה נברא מלאך טוב, ובגמר אותה מצוה נותן כח רוחני באותו מלאך, ועצם המצוה בשלימותה היא מזונו של אותו מלאך ונעשה לאדם ההוא פרקליט ומליץ יושר, ואם מתחיל המצוה ואינה גומרה, נחפז הוא, כי אותו מלאך קובל עליו ונעשה לו קטיגור, והיינו טעמא דאחז"ל (סוטה שם) על המתחיל במצוה ואינה גומרה שמורידין אותו מגדולתו וי"א אף אשתו ובניו מתים, עיי"ש.

ופירש בזה כמין חומר דברי שלמה המלך (קהלת ח') טוב אשר לא תדור משתדור ולא תשלם. אל תתן את פיד לחטיא את בשרך ואל תאמר לפני המלאך כי שגגה היא למה יקצוף האלקים על קולך וחבל את מעשה ידיך. והמקראות האלו הם לכאורה קשי ההבנה כנראה בעליל ואין להאריך בדקדוקים. אלא כוונתו להזהיר באזהרה חמורה לגמור המצוה שהתחיל, ואל תתן את פיד לקבל על עצמך דבר מצוה ודבר טוב ולא תשלם (מלשון גמר והשלמה), כי אז נחפז המלאך הסניגור למקטרג ומשטין כנ"ל, וז"ש ואל תאמר לפני המלאך וגו' וחבל את מעשה ידיך, אלו חבנים כמ"ש בגמרא סוטה הנ"ל.

ומעתה יובן למה טרח רש"י ז"ל להביא את מאמר חכמז"ל על המתחיל במצוה ואינה גומרה וכו', כי כוונת רש"י לתרץ בזה מפני מה דברה תורה בלשון יחיד כל המצוה ולא כל המצות, וגם למה כתיב כל, אלא בא הכתוב להורות כי מלבד מה שיש לקיים כל התרי"ג מצות כולם כפשוטו, צריכים גם לשמור ולעשות ולקיים את כל המצוה בשלימותה מהחל ועד כלה, והיא עצה ושכל טוב לכל עושיהם כדי לא לחבל ולאבר במו ידם פעולת ותכלית מעשיהם הטובים אלו המלאכים שכבר נבראו מהמצות, ובכוחם ללמד על האדם זכות וסניגוריא, עכרפח"ח.

והנה לזה צריכים התחזקות גדולה והשתדלות נמרצה, אחרי שמתחילים בהנהגה רצויה, כגון קביעות עתים לתורה ותפלה בציבור במתינות כראוי או בנתינת צדקה וכל עסק של קיום מצוה שאדם מקבל על עצמו איזה דבר טוב, שלא להתרשל בזה כלל, רק בכל אמצעי כוחו ילחם להמשיך ולגמור מה שהתחיל, וביותר צריך לזרוז על זה כי כך הוא אומנתו של השטן הוא היצה"ר, המניח לעם ישראל בקרשיתו להתחיל במצוה ולקבל על עצמו עול תורה ויראת שמים, ורק אח"כ מתגבר עליו להכשילו בתחבולותיו להרחיקו מעבודתו ית"ש, כדי שלא ליתן מקום וקיום לאלו המלאכים הסניגורים שנבראים ממצות ומעש"ט לדבר טוב על ישראל, אלא אדרבא שיהיו מוכנים לפורעניות לקטרג ח"ו, כנ"ל מדברי הזוה"ק, [וכבר רמזו ששמו מוכיח עליו סיום מ'מצוה א'ין ל'קיים, סיום מ'סכת א'ין לעשות, כי כל כוונתו להשים מכשולות בדרכי בני אדם להפריע ולחבל מעשיהם הטובים את אשר החלו לעשות].

וכל בר לבב יתבונן בחומר ענין זה ויראה את אשר לפניו מש"כ במשנה שלפנ"ז, רבי מאיר אומר וכו' אם בטלת מן התורה יש לך בטלים הרבה כנגדך, ולעניננו יתכן לומר, שמדבר כאן במי שכבר התחיל לעסוק בדרכי תורה ועבודת השי"ת, אמנם הפסיק ממשנתו וממעשיו הטובים בעצת יצרו הרע, ולא הספיק לגמור פעולת המצוה, לאיש אשר אלה לו אמר, יש לך בטלים הרבה כנגדך, וכמו שפירש"י ז"ל יש לך בטלים מן השמים, ויעמדו כנגדך מבטלין מליתן לך שכר. ולפי"ד הזוה"ק הנ"ל יובן מאוד, כי המליצי יושד שנבראו מהתחלת המצוה, הם בעצמם יתהפכו ח"ו למבטלים ומקטריגים כנגדו כדי להענישו.

ובכדי שיוצא אדם לסייעתא דשמיא שיהי' לאל ידו להמשיך במעשיו הטובים ולהדבק בתורת ד' ובמצותיו תמידין כסדרן ומוספים כהלכתן בלי הפסק, עליו לחלות ולחנן פני מלך מלכי המלכים בתשובה ומעש"ט ולעשות צדקה וחסד, שמן השמים יעזרוהו להנצל ממכשול ונסיון ושלישת היצה"ר, ובעיקר שיכוון לשם שמים לעשות נחת רוח ליוצרו, ואז הבא לטהר מסיעין לו מן השמים לקיים המצות כתיקונם בשלימותן עד תומם.

ואפשר להעמיס בזה ענין סמיכות המאמרים במשנה המוצב בראש, כי אחרי שאמר שממעשה המצות נבראים מלאכי סניגוריא ופרקליטים, הוסיף עוד לומר תשובה ומעש"ט כתדים בפני הפורעניות, והרצון בזה, שלא די במה שכבר

התחיל לעסוק במצות, כי יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש לטררו ולהפסיקו כנ"ל, כרי שלא יבראו ממעשיו מליצי יושר רק אררבא יתהפכו למארי דרינא שיעוררו עליו עקתין בישין וכל מיני פורעניות, ובגלל הדבר הזה צריך כל איש הירא להרבות בתשובה ומעש"ט כתריום ומגן בפני כוחות הסט"א, כרי שיזכה להיות מוסיף והולך בעבודת השי"ת ולא יסור ממנה לעולם, כמבואר לעיל. ולזה אמר, כל כנסי' שהיא לשם שמים, והכוונה להתכנסות של ידאי ד' וחושבי שמו לכל דבר שבקדושה, כקטון כגדול, הן לתורה ולתפלה והן לצדקה וחסד ולכל ענין של מצוה, בסתר ובגלוי, אם באמת כוונתו לשם שמים והוא משתדל בכל עוזו לעלות בהר ד' ולקום במקום קדשו כיתר תקועה במקום נאמן אשר לא תמוט, סופה להתקיים, ולא אמר סתם תתקיים, אלא סופה להתקיים, כי קאי על עצם פעולת המצוה נופא שהמעשים טובים ההם יהי' להם המשך וגמר ושלמות, ועי"ז נבראים מלאכי רחמים וסניגורים המלמדים עליו זכות וטובה בזה ובבא.

דרוש להספד

מהגאון בעל נודע ביהודה אבד"ק פראג זצ"ל

דברי הספד על הגאון מוה"ר בנימין וואלף אוסטרליץ זצ"ל, חד מבי דינא רבה דק"ק פראג, שנאמרה ביום א' פ' צו שנת תקכ"ב לפ"ק¹.

כתיב בישעי' (ל"ב, י"ב) על שדים סופרים, על שרי חמד על גפן פורי'. ויש לדקדק, וכי ישעי' הנביא הי' צריך להשמיענו דרך של הספד. ונקדים מה שכתוב בירמי' (ו', ר') אוי לנו כי פנה היום כי ינמו צללי ערב. וצריך ביאור כפל הלשון. וכרי ליישב, נקדים מה דיש לעיין על הא דפסקינן בשו"ע או"ח (סי' תכ"ט סעיף ב') דאין מספידין ואין מתענין בחורש ניסן חוץ מחכם בפניו, וגם אין נופלים על פניהם, והטעם משום דימים הללו הם ימי רחמים ולכן אין נכון להצדיק עלינו את הדין. אולם יש להוכיח דיותר יש להספיד בחכם שמת באלו הימים יותר משאר ימי השנה, דמבואר בזוה"ק כל שעתא רצולתא רמנחה כל דינין שלשין, ובשבתא כד מטא שעתא רמנחה רעוא דרעיון אשתכח, ובגין כך איסתלק משה

(1) הוא בנו של מו"ה אהרן סג"ל אוסטרליץ מפראג, והי' תלמיד מובהק של הגאון מוהר"ר יהונתן אייבשיץ זצ"ל. שימש כחד מבי דינא רבה דק"ק פראג, והעמיד שם הרבה תלמידים. נרפס ממנו חידושי' בספר קדושת ישראל עמ"ס גיטין ברך י"ט ע"א, וברך כ"ב ע"א. נשמתו עלתה לגנוי מדומים בשבת קודש בשעת מנחה ג' לחודש ניסן שנת תקכ"ב לפ"ק, ונקבר למחרתו. — רברי הספד הללו הועתקו מכת"י אחד מן תלמידי הגאון בעל נודע ביהודה זצ"ל. וראוי לציין בזה, מש"כ בשו"ת נודע ביהודה מהר"ק חאהע"ז סי' י" וז"ל, מכתבו הגיעני יום א' העבר וכו' אך היום גרם שלא יכולתי לעיין בדבריו כי היום מר יום קראתי לבכי ולמספד, הספדו של הרב המנוח מו"ה וואלף אוסטרליץ שהספרתי ביום ההוא כדיון חכם בפניו, והקב"ה יגדור פרצות עמו ברחמים, עכ"ל. (אנב, כנראה שנפל שם מ"ס בנוב"י, וצ"ל ז' ניסן ולא ד' ניסן, יעו"ש).

נביאה בהאי שעתא למינרע דלא בדינא איסתלק, עכ"ל. היוצא מזה, דההוא שעתא דמנחה בשבת, היא עת רצון. והנה כתיב (ישעי' נ"ו) מפני הרעה נאסף הצדיק, ויש על זה שני טעמים, הא', שלא יראה ברעת הרור ח"ו, והב' שהצדיק נתפס בעון הרור. וי"ל בזה, דאם ח"ו מת הצדיק בעת רצון בנשיקה, אז בוראי לא מת בעון הרור, שהרי מת בעת רצון, רק אם ח"ו מת שלא בעת רצון, אז יש לדאוג שנתפס בעון הרור. והנה הצדיק הנעדר כעת, מת בשבת בשעתא דמנחה דעת רצון הוא, ומת בנשיקה, על כן יש לנו לדאוג שמא ח"ו יבא רעה עלינו, ועל כן מת הצדיק ההוא שרם יבא הרע כדי שלא יראה ברע. וכן אמרו דז"ל, בדורו של רבי עקיבא כשמת ר' ישמעאל ור"ש ברי', אמר להם רבי עקיבא הזמינו עצמכם לפורעניות.

ולפי"ז יבואר הכתוב הנ"ל, דאיתא במדרש דצדיק איקרי יום דכתיב ויקרא אלקים לאור יום, זה הצדיק. וזשה"כ, אוי לנו כי פנה יום, זהו הצדיק שמת, וינמו צללי ערב, שמת בערב בשעתא דמנחה, שהיא עת רצון, למינרע דלא בדינא איסתלק ורעוא דרעוא אשתכח בההוא שעתא, ובזה אנו יודעים שלא מת בחסאו כי אם בעון הרור, וא"כ יש לנו לדאוג שלא יבוא עלינו ח"ו פורעניות.

וכדי שיהא שפתי צדיק דובכות בקבר, נאמר מילתא מעליא משמי' דהגאון הנעדר מוה"ר וואלף אוסטרליץ וצ"ל, עה"פ ויאמר אברהם הן לי לא נתת זרע והנה בן ביתי יורש אותי (בראשית ט"ו), ויש לדקדק הלא הקב"ה הבטיח לאברהם אבינו אשר לא יוכל להמנות זרעו, וח"ו שאברהם אבינו יהי' מקטני אמנה ולא יאמין בהבטחת הקב"ה, ותו יל"ד על מה שהשיב לו הקב"ה כי אם אשר יצא ממעיך הוא יירשך, דמהו הלשון ממעיך דוקא, ולמה לא אמר בניך או זרעך. אמנם יש לתרץ, דאיתא בגמרא (יומא כ"ח ע"ב) למה קרא לאליעזר בן משק ביתי, שדולה ומשקה מתורת אברהם לאחרים. ואיתא בגמרא (סנהדרין י"ט ע"ב) דכל המלמד את בן חבירו תורה כאילו ילדו. נמצא דתלמידים נקראים בנים. וזהו המשך הפסוק, דוראי לא חי' אברהם אבינו מסופק בהבטחתו של הקב"ה, רק שהי' מתיירא שההבטחה תתקיים בתלמידים שיהיו לו, כי גם הם נקראים בנים, ועל זה השיב לו הקב"ה, כי אם אשר יצא ממעיך דייקא.

עוד אומרים בשמו. — במשלי (י"ג, ט') כתיב, אור צדיקים ישמח ונר רשעים ידעך. ויש לבאר עפ"י מה דאיתא בגמרא (ברכות כ"ח ע"ב), כשחלה רבי יוחנן נכנסו תלמידיו לבקרו והי' בוכה אמרו לו מפני מה אתה בוכה, אמר להם אם היו מוליכין אותי לפני מלך בשר ודם וכו' ולא עוד אלא שיש לפני שני דרכים אחת לגן עדן ואחת לגיהנם ואיני יודע באיזה דרך מוליכין אותי ולא אבכה. ולכאורה אינו מובן, דהיתכן דצדיק כר"י חי' מתיירא מפני גיהנם. אך י"ל, דהנה הצדיק שלא טעם טעם חטא מעולם, מוליכין אותו תיכף לגן עדן, אולם יש צדיק אשר חטא פעם אחת כמאה"כ (קהלת ז') כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, ואותו צדיק צריכין למרק אותו מאותו עון, לכן מוליכין אותו לגן עדן דרך הגיהנם. והנה בגיהנם ישנם רשעים אשר יש להם איזה זכות, כגון שהי' מהנה תלמידי חכמים מנכסיו, או איזה זכות אחר, ואז בעת שמוליכין את הצדיק דרך הגיהנם, ירבק הרשע בהצדיק וילך עמו לגן עדן. וזה שהי' התנא רבי יוחנן

מתיירא, שמא יוליכו אותו לגן עדן דרך הגיהנם, אבל זה ה' לבו בטוח שיכנס לגן עדן. ובזה יבואר כוונת הכתוב הנ"ל, אור צדיקים ישמח, כי צדיק גמור מוליכין אותו תיכף לגן עדן, ואינו עובר דרך הגיהנם, ולכן נר רשעים ידעך, כי אין להם אופן להידיבק בהצדיק וליכנס עמו לגן עדן.

עוד אחרת אומרים בשמו. — איתא בגמ' (ר"ה י"ח ע"ב) ששקולה מיתתן של צדיקים כשריפת בית אלקינו. ובמדרש איכה (א', ל"ז) איתא, קשה מיתת צדיקים יותר משריפת בית אלקינו, וכבר עמדו בזה המפרשים להבין שינוי הלשון. ואמר הנאון הנעדר זצ"ל לתרץ על דרך משל, דעשיר וקצין אדיר ה' לו בן יחיד רך לאמו ואביו אהבו, והי' מתיירא, שמא במשך השנים, מחמת ההרפתקאות הבאים לעולם, ירדו המסחרים ויבא לירי עניות, על כן עשה סגולה לבנו יחידו וטמן בקופסא אחת הרבה אלפים דינרי זהב, והניח על גבי הקופסא דברים שאין להם חשיבות, כגון כלים שהילדים משחקין בהן. לא עבר זמן רב, ובא גנב וגנב את הקופסא יחד עם הכלים אשר היו מונחים על גבו. הנה התינוק הלזה, מצטער ביותר על אברן הכלים אשר ה' רגיל לשחק בהם, כי בשכלו הקלוש אינו יכול להשיג את גודל האיבוד של לקיחת הקופסא, ששוה הרבה פעמים יותר מהכלים הקטנים אשר נלקחו עמו. כמו כן אנו מצטערים בהעדר הצדיק, ואין אנו משימים לב כי ראוי לנו להצטער על הפורעניות אשר מוכן ח"ו לבוא עלינו, כי בעוד שהצדיק עמנו מגין על הדור שלא תבוא הפורעניות. אבל הקב"ה יודע מה שמגיע אלינו ח"ו לאחר מיתת הצדיק, לכך נקט המדרש הלשון דקשה מיתתם יותר משריפת בית אלקינו, שאז שפך חמתו על עצים ואבנים, ודו"ק.

וזהו רקאמר נמי המדרש באותו מקום, על הפסוק (ישעי' כ"ט), לכן כה אמר ד' הנני יוסיף להפליא את העם הזה הפלא ופלא, כי אנו אין מבינים מפני מה מת הצדיק, אם בעון הדור או בחטאו מת, אבל הקב"ה יודע, ושפיר שייך הלשון הפלא ופלא, ומתורץ הכל.

ועפ"ז יתורץ גם הפסוק הנ"ל, על שדים סופדים על שדי חמד גפן פורי', ראיתא בספר אברבנאל (כן הוא ברש"י במקומו בשם מדרש אנדרה), שדים אלו סנהדרין שהעולם יונק מהם, רק רשני מיני תלמידי חכמים ישנם בעולם, אחד שהוא לומד לעצמו וגם מרביץ תורה בישראל ע"י שלומר עם אחרים, אז הוא דומה לשדים שאחרים יונקים מהם, אבל ישנם תלמידי חכמים שאין להם תלמידים, א"כ אין להם שדים, עדה"כ (שה"ש ח') אחות לנו קטנה ושדים אין לה. והנה נשים המניקות, מקצתן יש להן חלב טוב, ומקצתן החלב שלהן ארס, וכמו כן הוא בתלמידי חכמים, שמקצתם דבריהם מתוקים כדבש, ומקצתם אין להם מתיקות ואדרבה דבריהם כארס, ולזה קאמר הפסוק, על שדים סופדים, אלו התלמידי חכמים המרביצים תורה בישראל ודומים לשדים יונקים, דק שישנם ב' מיני שדים, כי יש חילוק בחלב שלהן כנ"ל, לכך קאמר, שדי חמד וגפן פורי', ודו"ק.

במס' שבת דף פ"ז

מהגאון מוה"ר ישראל ליפשיץ אבד"ק קליווא זצ"ל⁽¹⁾

לשבועות

בגמ' שבת דף פ"ז, ששי למאי, רבא אמר לחנייתן רב אחא בר יעקב אמר למסען, וקמפלגי בשבת דמרת, דכתיב כאשר צוך ה' אלקיך, ואמר רב יהודה אמר רב כאשר צוך במרה, מר סבר אשבת איפקוד אתחומין לא איפקוד, ומר סבר אתחומין נמי איפקוד. ובתוס' בד"ה כאשר צוך, וא"ת מנא לי' דבמרה איפקוד אשבת דילמא כאשר צוך בפרשת מן דאשכחן דיני שבת כתובין שם את אשר תאפו אפו וגו', וי"ל משום דבכיבוד אב ואם נמי כתיב כאשר צוך ומסתמא כי היכי דהאי כאשר צוך במרה הכי נמי האי וכו', וא"ת וכיון דבמרה איפקוד אשבת היכי אמרינן בפרק כל כתיבי אלמלי שמרו ישראל שבת ראשונה לא שלטה בהן אומה ולשון שנא' ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקוט וגו' וכתיב בתרי' ויבא עמלק, אמאי קרי להאי שבת ראשונה, כיון דבמרה נצטוו, והא לא היתה שבת ראשונה דמעיקרא כתיב ויסעו מאילם ויבואו וגו' ואמרינן בסמוך דאותו היום שבת ה', ע"כ.

יש להקשות, דהו"ל להתוס' להקשות הב' קושיות בסנהדרין (דף נ"ז) על מימרא דרב יהודה אמר רב, וגם דמקשים וא"ת ולא מתרצים מידי בקושיא שני'. ונ"ל לתרץ, דהא יש לדקדק, דמעיקרא לא מקשים התוס' מידי, דע"כ צריך לומר דבמרה איפקוד, מדכתיב בפרשת המן הוא אשר דיבר ה' אשר תאפו וגו', ואי דלא הוזהרו מקדם על שבת אלא בשעת המן, למה אמר בהאי לישנא הוא אשר דיבר וגו', הכי הול"ל, זה הדבר, כמו דאמר זה הרבר וגו' מלא העומר, אלא ודאי דנצטוו מקדם, ואמר להם לנשיאים למה תתמחו הלא הוא הדבר אשר אמר לכם כבר להכין מיום השישי לשבת וממילא נשמע דנצטוו על שבת מקדם, אבל לא מצינו בשום מקום לתלות אלא במרה דכתיב שם שם לו וגו'. אך דזהו אי נימא דלא אפקידו במרה אתחומין, אבל אי אפקידו אתחומין, והיינו הוצאה ע"כ, וכמ"ש התוס' ד"ה אתחומין כו', ונפקא מאל יצא, א"כ למה לא כתיב גבי אל יצא, ג"כ הוא אשר דיבר, אלא ודאי דלא שנא בזה אי כתיב הוא אשר דיבר או לא כתיב, ואז קושיות התוס' דלמא במן איפקוד, עולה יפה, ואין לומר כנ"ל מדכתיב הוא אשר דיבר, דליתא, מדלא כתיב גבי הוצאה ג"כ וכנ"ל, אבל למ"ד דאחוצאה לא איפקוד י"ל כנ"ל מרכתיב הוא, ושוב אין לומר הא לא כתיב גבי הוצאה, דשם בכיוון לא נכתב הוא, רלדירי' אפקיד אחוצאה לאחר מתן תורה אלא

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ד' קונט' ט' עמוד ח'. — דבר זה הועתק מכת"ק המונח בנגזי ידירנו הרבני החסיד הנגיד המהולל והמרום מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפן. זכרה לו אלקי לטובה.

דאח"כ כתבינהו משה בפרשת המן הואיל ושייך למילי דמן, וכמ"ש התוס' ד"ה אתחומין, וא"כ לפי"ז לא מקשים שוב התוס' מירי, דע"כ במרה איפקוד וכנ"ל. והנה הרא"ם הקשה על רש"י פ' ואתחנן קושיתם השני' של התוס' הנ"ל, והניח בצ"ע. ותי' הגאון בעל פורי זהב בספרו הנחמד רברי רור, דהא נצטוו על הלקיטה בשבת שלא ילקטו המן, וכרפי' רש"י על למען אנסנו וגו' אם ישמרו ולא יצאו ביום השבת ללקוט, ועל הלקיטה לא נצטוו קודם אלא בשבוע זו שקודם יום השביעי שיצאו ללקוט כרתיב ששת ימים תלקטו ולא יום השביעי, ואצל הלקיטה היתה באמת שבת ראשונה, ע"כ. ואמינא רהתירין של הגאון הנ"ל עולה יפה למ"ד דבמרה לא איפקדו אהוצאה, וא"כ נקרא שפיר שבת ראשונה דעברו בלקיטה, דאם תאמר רעברו בהוצאה דכלים ללקוט המן בתוכם, בזה לא חטאו עריין, דהא לא נצטוו על זה לדירי' אלא לאחר מתן תורה וכנ"ל, אך למ"ד דאהוצאה נמי אפקידו, הדרא קושית התוס' והרא"ם לרוכתי', וליכא למימר כנ"ל, דהא אף דהי' שבת ראשונה ללקיטה אפ"ה לא שייך למקרי' שבת ראשונה, דהא חטאו ג"כ בהוצאה, ולגבי הוצאה לא היתה שבת ראשונה, וע"כ לומר דלא אפקידו במרה אהוצאה, ומקשים התוס' שפיר. ולפי"ז עכצ"ל רהתוס' הנ"ל מקשים השני קושיות דוקא למ"ד דאהוצאה נמי איפקוד ורו"ק. וזהו רקאמרי התוס', וא"ת, ר"ל דלמה אנו מקשים הכא ולא בסנהדרין על מימרא דרב יהורא אמר רב כאשר צוך במרה, ואין לומר דרב סבר כרבא ולא איפקיד אהוצאה במרה, וא"כ י"ל דסבר כקושי' הנ"ל ולימודו הוא מדכתיב הוא אשר ריבר וכנ"ל, וא"כ ליכא למימר דבמן נצטוו וכנ"ל, וא"כ לפ"ז אין מקום לקושית התוס' הנ"ל וכנ"ל, מנא לן זה, דלמא סבר כרב אחא ואיפקד אהוצאה ג"כ במרה, וא"כ יש מקום להקשות קושית התוס' הנ"ל, ועל זה באו כמתרצים רע"כ דסבר רב כרבא, דאל"כ קשה וכיון דבמרה נצטוו מאי קאמר אלמלי שמרו שבת ראשונה, בשלמא אי סבר כרבא י"ל שבת ראשונה ללקיטה, אבל אי סבר כרב אחא קשה כנ"ל, דאף דהוא שבת ראשונה ללקיטה, הא לא הוי שבת ראשונה להוצאה, וע"כ לומר דסבר כרבא, וא"כ אין מקום לקושית התוס' על רב בסנהדרין, ולכך לא מקשים התם, ורו"ק.

ברין אם שייד מקפח פרנסה במלמדי תינוקות

מהגאון מוה"ר אפרים זלמן מרגליות מבראד זצ"ל⁽¹⁾

ב"ה.

לכבוד עושי מלאכת ד' בלמד מלמדים
פ"ק, כל חד לפום חורפי' ומדרגתו שי'.

אמש ראיתי מכתבם אשר שלחו אלי התנצלות בדבר אשר עומדים לנצח ובאים בעקיפין עלי המלמרים הבאים לכאן ממקומות אחרים, להתגולל ולהתנפל עליהם למהר לשלחם מן הארץ, ועיניהם נתנו בגירושין ובשלוחין. אחו', אם יש את לבבכם ישר עם ה' ותורתו הקרושה, לאשר ולקיים ולשמור ולעשות את דברי התורה, הרי הכתוב אומר בסדר הזה שאנו עומדים בו, על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל, ופירשו חז"ל בסנהדרין והביאו רש"י ז"ל, אפילו אומר לך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין וכ"ש שאומר לך על ימין ימין ועל שמאל שמאל.

וידוע כל באי שערי התורה, משפט כתוב בש"ס וכל הפוסקים ראשונים ואחרונים אחר לא נעדר, שאעפ"י שבעסק סחורה, בר מתא אבר מתא מעכב, אי לא שייד בכרנא דהכא, מ"מ במלמדי תינוקות לא מצי מעכבי משום דאמר מר קנאת סופרים תרבה חכמה, והוא ש"ס מפורש בב"ב דף כ"א, ודברי הש"ס אלו העתיקו הר"ף והרמב"ם והרא"ש והטור והב"י והדרישה ופרישה והובא בש"ע ח"מ סי' קנ"ו ובלבוש שם, בלי שום חולק. והרמב"ם פ"ב מהל' תלמוד תורה [הלכה ז'] כתב וז"ל, מלמד תינוקות שבא חבירו ופתח בית ללמד תינוקות בצידו כדי שיבואו לו תינוקות אחרים או כדי שיבואו התינוקות שאצל זה לזה, אין יכולים למחות בירו שנאמר ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר, והביאו בטור וש"ע י"ד סי' רמ"ה, ומבואר בב"י סי' קנ"ו שמפרש דברי הרמב"ם אלו, שאפילו אם

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ד' קנט' ד' עמוד י"א. — תשובה זו הועתקה מעצם כתי"ק (כת"י ירושלים, מספר 46459). — וראוי להעתיק בזה מש"כ הגאון מוה"ר יוסף שאול הלוי נאטנזאהן אבד"ק לבוב זצ"ל בספרו יד שאול על י"ד בהל' מלמרים סי' רמ"ה אות ו', וז"ל: הנה אירע מעשה בעיר הגולה שבאו מלמרים ממקומות אחרים ורצו המלמרים שבעיר לגרשם שמקפחים פרנסתם, ומסרו אותם שהם ממקומות אחרים. וצווחתי ככרוביא על זה וכו', ומה שאמרו דקנאת סופרים תרבה חכמה לא שייד אלא במקרי ררדקי ולא במלמדים משנה וגמרא, הנה הכל יפצה פיהם, אדרבא במלמדי משנה וגמרא יותר שייד קנאת סופרים תרבה חכמה וכו', ומה שאמרו שהגאון החסיד מוהר"א אבד"ק אמשטרדאם בהיותו בק"ק בראד, הורה כן, לגרש המלמדים אחרים, אני אומר שאסור לאומרו, וחלילה להגאון שיעשה כן, ובלי ספק כתורה עשה, וכל הרוצה ליחנק תולה עצמו באילן גרול, עכ"ל.

הוא בעיר אחרת אין יכולים למחות, וכן כתב רבינו ירוחם בספר משרים נתיב ל"א חלק ה' וז"ל, כופין בני העיר כו' ומלמד תינוקות שבא מעיר אחרת, לא מצי מעכב בן העיר, עכ"ל. וכן כתב בספר יד רמה והוא חרושי רבינו מאיר הלוי ז"ל על ב"ב שם וז"ל, ומסתברא כי היכי דמורה ר"ה בבר מבואה, הכי נמי מורי ר"ה ברי' דר"י בבר מאתא אחדינא ואע"ג דלא שייך בכרנא, ועוד דלא גרע מדוכלין המחזירין בעיירות, כדבעינן למימר לקמן, עכ"ל.

הרי לך שהש"ס וכל הפוסקים ראשונים ואחרונים כולם פה אחד, שמלמדי העיר אין יכולים לעכב ע"י מלמדים הבאים ממקומות אחרים, והבא בעקיפין לעכב על ידם, הרי הוא חולק על ה' ועל תורתו, והעושה מעשה חשאי, ינלו שמים עונו, והי' לאלה ולקללה בקרב עמו, יצרו צעדי אוננו, יצא אונן מימינו ומחוסר כפורים משמאלו, לא יאבה ה' סלוח לו ודבצה בו כל האלה הכתובה בספר, לא יהי' לו עד ועונה בתלמידים, ומחלכים בין העומדים, ואבי הילדים, אשר אצלו למדים, יהי' נכון לבו כי לא יראה בן חכם, ודודאיו לא יתנו ריח, כי כל היום יקטוף שיח, מתהפך בתחבולות עם מתי סודו, לירות כמו אופל לישדי לב ויוותר הוא לברו, וריו לתלמיד שיהי' כרבו, אשר ישים ארבו, וכל רוח אין בקרבו.

והנה בכל עניני משא ומתן בסחורה מבואר בש"ס ופוסקים, דאי שייך בכרנא דהכא, לא מצי מעכב, וידוע שכן הוא דינא דמלכותא, וכן אם יש הנאה לבני העיר שסחורה שמביאין הוא יותר טובה או בזול יותר, שאין יכולים לעכב, והיא הלכה רווחת בישראל ואין פוצה ומצפצף, ובנדרון שאנו עסוקים בו, פשיטא דאפילו ליכא כל הני, לא מצי מעכב, ומכ"ש בדאיכא כל הני.

ולכן כל אשר נגע יראת ה' בלבו, ויש בידו לגרור בפני הפורצים האלה, ראוי לו שיעמוד בפרץ ולשבור מתלעות עול שלא תעשינה ידיהם תושי', ולחזק ידים דפות, ובזכות זה ה' צבאות יגן עליו . . . יכתב ויחתם לחיי עולם.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להרפים שום חידו"ת או אנרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

ברין כתיבת שם יששכר, הערה במס' עירובין כ"ח ע"א, והערה במס' מכות ו' ע"ב

מהגאון מוה"ר וואלף באניהאד ראב"ד ק סערהאעל זצ"ל⁽¹⁾

שיל"ת. יום ג' ד' רחנוכה תר"ה לפ"ק פה סערהאעל.

להנשר הגדול, מעוז ומגדול, וכו'.

א' ששמו בער ועולה לתורה בשם ישכר בחד שי"ן, ובתו נתגרשה בגט כריתות וכתב בגט יששכר בב' שיני"ן עפ"י הסכמת הרב נ"י שהסכמנו יחד בצירוף הרב נ"י לראות בכתובה איך שמו נכתב בכתובה ומצאנו בב' כתובות דאורייתא של המגרש ותוס' של אבי המגורשת, ובכולן ה' כתוב יששכר בב' שיני"ן, ע"כ סדרנו הגט בב' שיני"ן, והרב לא ה' רוצה להיות בסידור הגט, וציווה לנו לסדר הגט, ולמחרתו אחר שסדרנו הגט כנהוג, התחיל הרב נ"י⁽²⁾ לערער ולפסול הגט, ורוצה שנסדר הגט שנית, וכן עשה, והכריז שהגט פסול, וכן דרש ברבים שהגט פסול מטעם שה' לנו לכתוב ישכר בחד שי"ן, ואמר שהגב"י סי' ק"ז מה"ת פוסל גט זה. ע"כ יראה נא כהדר"ג אם לא כדברי כן, דאדרבה בנידון רידן מחויב לכתוב יששכר בב' שיני"ן⁽³⁾ לכתחילה, דהרי מסיק היכא דאיכא חדא למיבותא, או דעליי' וחתימה היא ישכר בחד שי"ן צריך לכתוב יששכר בב' שיני"ן ואינו מכשיר בחד שי"ן רק במקום עיגון ועת הדחק, מכש"כ בנידון רידן דחותם עצמו בשם לעז בער וגם הכתובה נכתבת בשם יששכר בב' שיני"ן, דוודאי אף רעולה לתורה בשם ישכר בחד שי"ן, צריך לכתוב בגט יששכר מלא.

(1) ה' תלמיד הגאון בעל חתם סופר זצ"ל. בשנת ת"ר לערך נתמנה לראב"ד ק סערהאעל. יש אליו תשובות בשו"ת חת"ס, בשו"ת מהרי"א, ועוד. נפטר לב"ע בשנת תר"ך בערך. — מכתב הראשון הגיע אלינו מגנזי ירידנו הרכבי החסיד הנגיד הנכבד והמפורסם מו"ה שאול הופטערער נ"י מאנטווערפען, ומכתב השני הגיע אלינו מגנזי ירידנו הרכבי החסיד הנגיד הנכבד מו"ה אברהם אהרן לעזער נ"י. הוד והדר פעלם וצדקתם עומדת לעד.

(2) הוא הגאון מוה"ר אליעזר ליפמאן שטיין אב"ד ק סערהאעל זצ"ל. — כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס מ"ה עמוד י"ב. (ועיין בשו"ת מהרי"א חאהע"ז סי' צ"ח וצ"ט, מש"כ הגאון מוה"ר יהודה אסאד זצ"ל שה' אז אב"ד ק סעמניץ, אל הגאב"ד ק סערהאעל, בנר"ז).

(3) בשו"ת ישועות מלכו חאהע"ז סי' פ"ז כ' ששמע שהגאון מוה"ר אינר ז"ל החמיר בזה לתת שני ניסין, יעו"ש. אולם בתשובתו שנרפסה בשו"ת רשמי שאלה סי' ס"ח והועתק בס' תשובות וחירושים רעק"א סי' ר', משמע לכאורה, דאם חותם שמו בשני שיני"ן, כותבין בגט בשני שיני"ן, ואם חותם בחד שי"ן, על זה כותב הנרעק"א, "לא נרע מה נידון ב' יעו"ש. וע"ע בשו"ת השיב משה חאהע"ז סי' ע"ר, ובספר רכרי חיים על שמות ניסין אות י' ס"ק ז'.

ואף הגאון מהרמ"ם זצוק"ל⁴⁾ סידר כמה גיטין וראינו שכתב יששכר ב' שיני"ן, אף דעולה לתורה בחד שי"ן, ולא חקר אחרי עלייתו לתורה, ומכש"כ שלא לפסול גם הניתן כבר בשם יששכר מלא ב' שיני"ן, וחל חרם ר"א ור"מ ותלמידיהם שלא להוציא לעז על גם הניתן כבר.

והעזרת נשים וגם פשוט כתב יששכר ב' שיני"ן . . . ואע"ג דקרינן בחד שי"ן, מ"מ כותבין ב' שיני"ן, וכתב בעל הע"נ ויראה לי ראפי' חותם עצמו בשי"ן א', אין משגיחין על חתימתו, דמועה הוא בכתיבת שמו, וצריך לכתוב לכתחילה יששכר ב' שיני"ן, ואם נתגרשה בגט א' שכתוב ישכר בחד שי"ן והוא מקום עיגון ועת הדין שא"א שתשיג גם אחר, ה' נראה שיש להקל כיון דלא קרינן שם ישכר אלא בחד שי"ן אין הגט נפסל בשביל חסרון השי"ן הנוספת, כיון שהוא נחה ואינה נקראת בתיבה, עכ"ל. הרי מבואר מספר ע"ג וגט"פ דלא כנב"י, אף רחותם ועולה בחד שי"ן, מ"מ כותבין בגט אשה ב' שיני"ן אף במדינת פולין.

אך בעל טיב גיטין כתב היינו דוקא במקומות שדרכם לקרוא ולחתום ב' שיני"ן הוא דס"ל לע"נ דמועה הוא בחתימת שמו והיינו במדינת אשכנז, עכ"ל. משמע מנ" דמשווי בזה דעת הנב"י וע"ג, דבמדינת פולין רהכל עולין לתורה וחותמין בשם ישכר בחד שי"ן וכן כותבין בכתובות ותנאים, מורי כ"ע דכותבין ישכר בחד שי"ן, מ"מ זאת תורת העולה מפי כל האחרונים, דבמדינתנו אף רחותם ישכר בחד שי"ן, צריכין למכתב יששכר ב' שיני"ן, ואינו כשר רק במקום עיגון ועת הדין, ואולי גם הנב"י מורה אף כשכותב וחותם ישכר בחד שי"ן, כותבין יששכר ב' שיני"ן במדינתנו, רק אם כתב בחד שי"ן נמי כשר, והיכא ראיכא רק חרא לשיבותא, עליי' או החתימה בחד שי"ן, לא שרי בדיעבד הגט רק במקום עיגון ועת הדין, ובנידון דירן רחותם בשם לעז בער, ובכתובה נכתב שמו ב' שיני"ן, וודאי ברור כשמש דעת כל הפוסקים שצריך לכתוב יששכר ב' שיני"ן, ומכש"כ דאין לפסלו בריעבד, וטעמא הוי כמו גבי אברם, רכל זמן דלא ירעינן ששמו אברם כותבין בגט אברם, רמסתמא נקרא ע"ש אברם אבינו ע"ה, ה"ה נמי אם לא דאיכא תרתי, עלי' וחתומה בשם ישכר, אמרינן וודאי נקרא ע"ש יששכר האמור בתורה, וצריך לכתוב ב' שיני"ן. ויש לי עוד חבילות ראיות, אך מה צריך כהדר"ג לי ולראיותי, הלא כל רז לא אניס לי, ובטוח אני במר הדר"ג שיקיים מוצא שפתיו, ואל יעבור בבל תאחר, וישיבינו ע"י המוקדם לחוות לי דעתו הרמה בזה, וישיב נא עמי להורעני, ויהי בפי כרבש וחלב תחת לשוני, ותמיר תהי תהלתו בפי, וזכרנו הטוב לא יוזז ממני לעולם.

וגם אציע לפני כהדר"ג מה רקשה לי אתום' בעידובין רף כ"ח ע"א ר"ה ובכל רובא דעלמא, תימה אמאי לא משני כרמשני בפ' חבית, ערבא אתרא, הכא בשלה דעתו אצל כל אדם. ולכאורה תמי' היכי מרמי התום' מפ' חבית להכא,

4) הוא הגאון בעל חתם סופר זצ"ל.

דהתם רצה הנג' להוכיח מהא דס"ל לר"א דמקיים קוצים בכרם הרי זה קידש, לפי שכן בערביא מקיימי קוצים בכרם לגמלים ה"נ הסוחט רמונים בשבת חייב הואיל ורבית מנשה היו סוחטין רמונים, ע"ז משני שפיר, ערבא אתרא, מנשה גברא, ואין ללמוד מאתרא לגברא, משא"כ הכא דמייתי ראי' מבבל דאכלי שחת לחכי הוי אוכל ומערבין בו אפי' במקום שאין אוכלין אותו, מכש"כ דניזול בתר בני בבל לחומרא ולחייב במעשר הואיל והוי אוכל לבני בבל, ואמאי קתני הזורע לירק פטור מלעשר דהרי שעורה הוא חזיו, וחזיו אכלי בני בבל, אע"פ דאין ללמוד לשוויא אוכל אפי' מאתרא. וכן הא דמקשי הנג' אפרסאי, הקשה התוס' אמאי לא מקשי הנג' מבריותא אר"י ברך כ"ט, ולפ"ד שפיר לא מצי לאקשוויא מבריותא דהזורע, דע"ז שפיר מצי לשנויא, פרסאי אתרא, הכא בטלה דעתו אצל כל אדם, כמובן. ודברי כהדר"ג ערבו עלי מאוד וזכרם לא יזוז ממני לעולם, וכבוד תורתו יהי בפי כרבש וחלב תחת לשוני, ואשתחזה מרחוק, אשר למשמרתני זקוק.

דברי י"ג,

נאום הק' וואלף באנדא ריש דיינא פה ס"ה

בעזר"ה. יום א' פרשת תזריע תקפ"ו לפ"ק סעדריהעל.

להמאור הגדול, מעוז ומגדול, ארך האבר, נעים ונבר, מעיין המתגבר, פנים בהלכה מסביר, הוא ניהו הרב המפורסם מהו' דניאל פרויסטיץ דיין המצויין דק"ק פ"ב יע"א⁵).

מרב העבודה העמוסה עלי כל היום, ולא תרפיני עד בלעי רוקי, לא אוכל הרבות מלים כאשר עם לבבי, אך על זאת מלאני לבי להריץ אליו האגרת הזאת, הלא דבר ותהיינה אזניו פקוחות לקול דברי. הלא ידע ושמע את יקר תפארת נכבד ושוע וזקן ונשוא פנים חמי מהו' צבי ב"ר נר"ו, אשר ברכו ד' בכזן זקונים מופלא ומופלג בתורה וחכמה וידאה מאוד מאוד, גם ינתן לו סך שמונה מאות זהובים וו' וו' [= ווינער וועהרונג], מלבד העמדה לחופה בגדי שוי"ט וצעופים ורדידים הראוים לפי כבודו, וכל תאוות נפשו להנחילו בנחלת אשה יקרה הראוי לו כפי רב ערכו ויתר שאת אשר לו, ואני שמעתי פעמיים ושלש מעוצם תפארת בתו עלמה יקרה וישרה, ואמדתי אני אם רצוני ליתן סך ב' אלף זהובים וו' וו' או לערך הג"ל, וגם אם נרצה להתחתנות הזאת, יעוץ נא עצה מהר להשיבני. דברי המצפה לתשובתו הרמה,

וואלף באנדא

גם אבקש ממעלתו הרמה התרה על קושיא הגדולה שקשה אמתני' דמכות רפ' ו' ע"ב, היינו שנים רואין אותו מחלון זה ושנים מחלון זה בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו הרי אלו עדות אחת ואם לאו הרי אלו ב' עדיות. וקשה הא מסקי התוס' לעיל ע"א (ד"ה אמר רבא) דלענין הזמה אם העידו לאחר כדי ריבור אינם עדות אחת, וקשה במאי עסקינן, אי דהעידו בתוך כדי ריבור, אפי' אין רואין אלו את אלו הרי הן עדות אחת^ה), ואי דהעידו לאחר כדי ריבור אפי' רואין אלו את אלו אמאי עדותן בטל, הא לא נצטרפו לא בראי' ולא בהעדאה בב"ר, כיון שהוזמו לא היו רואין את העדות כשראו הכת שלא הוזמו, אך צ"ל דמיידי שמקצתן מהכת שלא הוזמו מעידין שגם הם ראו המעשה, דילכך אף עדותן בטילה.

אך זה לא שוה לי, מאי כולי האי, הווי לי' שתי כתי עדים שמכחישין זה את זה, דכת שלא הוזמו אמרו עמנו היו, והמזוימים אמרו עמנו היו, וקיי"ל (בב"ב רף ל"ג) ב' כתי עדים המכחישין זה את זה, דזה באה ומעידה בפני עצמה וזה באה ומעידה בפני עצמה, ולא מיבעי לר"נ דס"ל אף לאותה עדות אמרינן זו באה בפני עצמה ומעידה, רקשה אמאי ערותן בשילה, אך אף לרבא דס"ל לאותה עדות לא אמרינן זו באה בפני עצמה ומעידה, הרי מבואר בתוס' שם ובב"ק רף ע"ב ע"ב ד"ה רבא, דדווקא התם, כיון דהוחזקו משקרים על אותה קרקע, תו לא מהימני אבל אם העידו על השביחה ועל הגניבה, אם הוכחשו על השביחה, מורי דנאמנים עדיין על הגניבה, מכ"ש הכא דהוכחשו באומרים עמנו היו הכת הב' וראו המעשה, ואלו הכחישין ואמרו שעממם היו, שיהא נאמנים על גוף הערות, כיון שלא הוכחשו על גוף הערות כלום, וצלע"ב.

(6) עיין בש"ך חו"מ סי' ל"ו סק"ו, ובס' גבורת ארי במס' מכות שם.

[illegible]

פאקסימיליא מבתי"ק הגאון מוה"ר וואלף באניהאד ראבד"ק סערדאהעל זצ"ל.

ברין טבילה בנהרות

מהגאון מוה"ר אברהם דוב בערקאוויץ אבר"ק לאחאווא זצ"ל⁽¹⁾

אל כבוד הרב הגאון הגדול והאמיתי פאר הדור סיני ועו"ה כבוד קדושת ש"ת מו"ה דוד פרידמאן נ"י אב"ד רק' קארלין⁽²⁾.

כבר קיימתי פקורת כת"ר עלי, ושלחתי לכת"ר פעם שני את השאלה אודות ה"אזרא"⁽³⁾ בבירור יותר, ומחכה אני בכל עת לקבל התשובה, אך לע"ע הנני להציע לפני כת"ר את דבריי שיש לי בטבילת הנהרות שלנו.

ברבר הטבילה בנהרות, דעיקר ההיתר הוא מחמת דסומכין על דעת ר"ת שפסק כשמואל דנהרות מכיפה מתברך. לרעתי נראה ברור דההיתר הזה לא שייך בנהרות שלנו, דדוקא בארץ ישראל ובכל דאין המים מתרבה רק בגוף הנהרות, וא"כ אין בהם רק החשש שאנחנו רואים שהנהר נתרבה כעת יותר הרבה והוא רוב נגד המים שהיה בתחילה, בזה סומכין דהנהר נתרבה ממקורו, אבל במדינות האלו שמחמת תגבורת המים שבנהר הם נמשכין לצדדי רוחב הנהרות על כמה וכמה פרסאות, והם נמשכין על היערות ועל כל אנמי מים ועל כל שדות הנמוכים. ולדעתי אותן המים שנמשכים לצדדי הנהר, דינם כנוטפין, דאף שבאים מכח הנהר, עכ"ז דינם כנוטפין מחמת דאין כח המעין שולט בהם, דכח המעין הוא הולך לאורך הנהר ולא לצדדים, דהא כתבו הב"י והפוסקים בשם הריב"ש, דהטעם דמעין מטהרין בזוחלין ומקוה אינו מטהר בזוחלין, היינו מחמת דקטפרס אינו חיבור, וא"כ הוי כמו שהוא פחות ממ' סאה, משא"כ כמעין כיון שכח המעין שולט בהם שהם באים מכח המעין, מש"ה מטהרין אף בכל שהוא ואף שאין בהם חיבור, וא"כ בנ"ד שהמים בצדדי הנהרות, שמתפשטין לכמה מקומות על כמה פרסאות, דווראי אין כח המעין שולט בהם, דכח המעין הולך לאורך הנהר ולא לרוחב שבצדדים.

וראי' גמורה לדבר זה, דהא מפורש בתוספתא פרק ראשון דמקוואות וברמב"ם בפ"ט דמקוואות הל' ג' וז"ל, החופר בצד הים ובצד הנהר ובמקום הביצין הרי הם כמי תמצית שלא פסקו, אבל החופר בצד המעין, כל זמן שהם

(1) נולד בשנת תקפ"ה לפ"ק בעיר דאוויידהארדאק לאביו מוה"ר יוסף. בשנת תר"ך לערך נתקבל לדמו"ץ בק"ק קאזאן-הארדאק, ומשם נתמנה לאבר"ק לאחאווא. בשילהי שנת תרנ"ט עלה לארץ ישראל, וכעבור בערך חודש ימים נלב"ע ביום כ"ח לחודש תשרי שנת תר"ס לפ"ק, ומנ"כ בהר הזיתים. נדפס ממנו ספר שו"ת זכר אברהם (ירושלים תשל"ב). — תשובה זו הניעה אלינו מאת ידידנו הנכבד הרב חנוך פאוויעקי נ"י. יתברך ממעון הברכות בכט"ס.

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ק"י עמוד י"ד.

(3) הוא שם יאור במחוז ההוא.

באים מחמת המעין, אף שפוסקין וחוזרין ונמשכים, הרי הם כמו מעין עכ"ל, א"כ מפורש הרבר רבננהר אין חילוק, דאף רבאים מכח הנהר, עכ"ז אין דינם כנהר, והמעם פשוט כמו שכתבתי לעיל, דאף רבאים מכח הנהר, עכ"ז אינם באים מכח המעין ואין כח המעין שולט בהם, דכח המעין הולך לאורך הנהר כגון ממזרח למערב, אבל צדדי הנהר נמשכין מדרום לצפון או באופן אחר כמובן, וכן בתשובת מהרי"ט בחלק שני ביורה דעה סי' י"ח כתב לענין הבארות הקטנים, דאף דמשך להם מים מצדדי הנהרות ע"י הצינורות שבארץ, דינם כמי נוטפין, והביא רא' מהתוספתא הנ"ל, וכן האריך בזה בתשובת משכנות יעקב אב"ר קארלין בהל' מקוואות לענין הבארות, והביא כמה ראיות וג"כ התוספתא הנ"ל, וא"כ הדבר מוכח שהמים בצדדי הנהרות, כיון רקספרס אינו חיבור, רק רעיקר הרבר דנהרות משהרין הוא רק מחמת רבאים מכח המעין, אבל במים שבצדדי הנהרות שנשפכין לכמה פרסאות, דוודאי אין כח המעין שליט בהם כנ"ל דוודאי דינן כנוטפין, דאין להם חיבור מחמת דהוי קספרס, וגם כח המעין אינו שולט בהם כנ"ל, וכמו רמזות מהתוספתא הנ"ל ומהגאונים הנ"ל, ולפ"ז דהמים הנ"ל הם כנוטפין, בוודאי אסור לשבול בנהרות, דהא בשעת ימי ניסן הם מתגברים ויוצאים מהנהרות ואח"כ תיכף מתחילין הנהרות להתחסר, ואותן המים שבצדדין הם חוזרין לתוך הנהרות, ובוודאי רבו הנוטפין על הזוחלין.

ונראה לי עוד דאפילו בלא התוספתא הנ"ל ג"כ יש לחוש לדרכיו נוטפין, דהא לפי הגמ' והפוסקים משמע, דאפילו לפי רעת ד"ת, עכ"ז יש בכל הנהרות פחות מרוב מי נוטפין, דרק יש רוב זוחלין, אבל נוטפין הוי מיעוט. וא"כ אח"כ שהמים נשפכין לצדדי הנהר ועוברין על כמה מי אנמים, ומתערבין בהמי אנמים ובכמה מי שלנים, דאז וודאי נתבטל מהם ריח זוחלין ונתבטל ג"כ כח הנהר, ואח"כ כשחוזרין להנהר יש לחוש שנתרבה מי נוטפין עם הנוטפין שהי' בתחילה בנהר, ונעשה רוב נוטפין על הזוחלין.

והנה בענין מה שכתבתי בשם הגאונים הנ"ל דהבארות הקטנים שבא להם מים מצדדי הנהר, דאף שבאים מכח הנהר, עכ"ז אין דין מעין עליהם, מחמת דאין באים מכח המעין כנ"ל, לכאורה יש סתירה לזה מגמ' שלנו, דבגמ' דף ג"ה משמע דנהר פרת, מגוף הנהר עצמו יוצאים מעינות ע"י גירי הארץ שבנהר הזה, כמו דקאמר שם הני סולמי רפרת, וכן בגמ' סוכה דף כ"ב קאמר ג"כ כן, ושם בגמ' סוכה מפורש הרבר דהם אינם מהתהום רק מסולמי רפרת, והיינו כמו דקאמר בגמ' חגיגה דף כ"ב דארעא חלחולי מחלחלי, וא"כ מוכח מהגמ' דע"י צנורות שבנהרות נקרא מעין גמור. אבל באמת אין שום סתירה מזה, דדווקא אם המי נהר יוצאין מן הצר אז אין כח המעין שליט להצדדים כמובן, אבל סולמי רפרת הם אינו מצדדים רק הם כמו סולמות תחת הארץ בתחתיות הנהר, וכמו שכתב שם רש"י בגמ' סוכה הנ"ל, וא"כ בא המים להסולמות דרך כח זחילת המעין, ומש"ה יש כח בהסולמות הנ"ל, שאח"כ עולים אפילו בהרים, וכמו שכתב רש"י שם, וא"כ בוודאי כח המעין שליט בהם, ובוודאי יש להם דין מעין, וכן משמע מלשון

הגמ' דקאמר סולמי דפרת, וידוע דכל סולם עולים עליו מלמעלה למטה וממטה למעלה.

ולפ"ז יש ליישב מה שהגאון בעל משכנות יעקב הנ"ל מערער על מקוואות שלנו שיש לחוש שהם באים רק מהנהרות ואין דין מעין עליהם כמו שמפורש בתוספתא הנ"ל, אבל לפי מה שכתבתי ריש חילוק בין אם בא מצדדי הנהר ובין אם בא מתחתיות הנהר, ראוי כח המעין שליט לעלות אח"כ למעלה, וא"כ במקוואות שלנו אנחנו רואים שהמים עולים במקוואות מלמטה למעלה ולא מהצדדים, וא"כ בוודאי כח המעין שליט בהם כיון שיש להם כח לעלות מלמטה למעלה, הוי כמו סולמי דפרת, או רמזה מוכח בהם באים מגוף התהום, או אפילו בהם באים מהנהרות מתחתיות הקרקע ג"כ יש להם דין מעין כיון רהב של המעין שליט בהם, ראלו מים נוטפין אין בהם כח לעלות כמו סולמות. ואף לפי מה שנתבאר לעיל דכל הנהרות שלנו יש לחוש דהוי ריבוי נוטפין, עכ"ז אם המקוואות באין דרך סולמות מהנהר אין לחוש, דעיקר טעם ריבוי נוטפין אינו מחמת ביטול גוף המים, רק עיקר הטעם מחמת ביטול כח המעין, וכמו דמפורש במשנה ובתוספתא ריש חילוק בין מקום שהי' המעין מהלך מתחתו ובין מקום שלא הי' מהלך מתחתו, ופשוט דהחילוק הוא, דבמקום שהי' מהלך מתחתו, שם כח המעין שולט ג"כ עכשיו יותר משאר המקומות, ואף דגוף המי נוטפין הם שווין בכל המקומות מחמת התערובות, עכ"ז יש חילוק בזה במקום שבה המעין יותר שליט, דהיינו במקום שהי' מהלך בתחתו, יותר יש להכשיר אף בריבוי נוטפין, לפי חילוק הפירושים שבין הפוסקים כידוע.

וא"כ בנ"ד ג"כ, ראף דנהרות הוי ריבוי נוטפין, ואסור לטבול אף במקום שהי' מהלך מתחתו לרעת רוב פוסקים, הוא ג"כ הטעם מחמת דנתבטל כח המעין, וזהו רוקא במים העליונים שנתרבה המים יותר בגובה המים, אבל בתחתיות הארץ ששם בוראי כח המעין יותר שליט, אז רינם כמו מעין לענין הסולמות שיוצא מכחם בתחתיות הארץ למקום אחר, וכן משמע מהגמ', ראף דכמה אמוראים כגון רב ואבהו רשמואל סוברים ראסור לטבול בנהר פרת, עכ"ז אין אחר מהם אוסר לטבול בהמעיינות אחרות כשהם זוחלים, או אפילו כשהם באשבורן, שלא יהי' עליהם תורת מעין, אף שהם באין מסולמי דפרת וכרמשמע בהגמ' הנ"ל, וכן מפורש בפ' הר"ש במסכת פדה פ"ח מ"י לענין סולמי דפרת. נחזור לנ"ד, דוודאי יש חילוק גדול בין נהרות שלנו לנהרות שבגמ' שהם בא"י ובבל. עוד טעם שני יש חילוק בין הנהרות שלנו לנהרות הנ"ל, דהא ידוע דעת הר"ת דפסק כשמואל דנהרא מכיפה מתבדר, והקשו כולם דהא אנחנו רואים בעינינו ששבשעת הגשמים נתרבה הנהרות, ותיצרו מחמת רבשעת הגשמים מחמת שנתלחלח הארץ, אז נפתחים גידי הארץ ונתרבה המעיינות מהתהום כמו דקאמר הגמ' בתענית דף כ"ה, רכנגד טיפה שלמטה עולה שני טפחים מתהום דלמטה, ומחמת המעין עצמו נתרבה הנהרות. וא"כ זה שייך בא"י ובבבל, שבכל פעם שיורר הגשם או מתלחלח הארץ, והתהום עולה בכל פעם כפול כמימי הגשמים,

אבל במדינות האלו, שבימי החורף כשיורר השלג אז לא נתרכה המים שבתוך הנהר כירוע, כי אינו מתלחלח הארץ, כי כל ימי החורף הארץ קשה כאבן מחמת הקור והקרח שנקפה הארץ כאבן ואינו בלוע כלל מימי השלג, וזה הוא כל ימי החורף, ואח"כ בימי ניסן שבא החום, ומפשר בתחלה השלגים קודם שמתפשר הארץ מהקריירות שהיא קשה כאבן, וא"כ אותן השלגים שנתפשרו הם יוררים לנהרות קודם שנפתחה הארץ וקודם שנתלחלח הארץ, וא"כ בווראי יש לחוש אז לריבוי נוספים, רחא השלג אז הוא רב למאור מכל ימי החורף, וגם מה שהמקור יתגבר אח"כ כפול כנגד לחלוח הארץ שית' אח"כ, הוא רק נגר לחלוח שבלעה הארץ בשעה שנתרככה הארץ, אבל נגר המים והשלגים שנתפשרו קודם שנפתחה הארץ מהקריירות, בווראי לא נתרבה המקור נגדם, רהם יררו כבר לנהרות, וא"כ יש לחוש לריבוי נוספין, רלא רמי כלל לנהרות שבגמ' שהם בא"י ובבל.

והנה בגוף רברי ר"ת שפסק כשמואל, יש רברים אשר לא זכיתי להבינם, ראשית רעיקר טעם הר"ת מחמת רקאמר שם בגמ' בכורות רף נ"ה תנא ר"מ למה נקרא פרת כו' מפני שמימיו פרין ורבין, מסייע לשמואל כו'. וכיון שיש סייעתא לשמואל מברייתא מש"ה פסק כשמואל. אבל באמת לא זכיתי להבין זה, דא"כ אמאי קאמר הגמ' שם ופליגא דרב, הוי להגמ' לומר מסייע לשמואל ותיובתא לרב, כדרך כל הסוגיות דבש"ס. שנית, רחא בבברייתא מפורש דרק פרת הוא מימיו פרין ורבין, והקשו התוס' שם (בר"ה מסייע לשמואל) קושיא זו, וכן כמה פוסקים הקשו זה, ותירצו דהר"ת בתשובה מתירץ זה משום דנהר פרת הוא ראש לכל הנהרות, וכשהוא מתברך אז כל הנהרות מתברכין. ולפ"ז נראה דסעמו כמו דקאמר שם בגמ' אמר ר"י אמר רב הנודר מפרת אסור בכל מימות, והיינו דכל המימות הם יוצאים רק מסולמא דפרת, ורק מעין דנהר פרת יוצא מנוף התהום, וא"כ מה דהביאו הפוסקים דנגד ספח שלמעלה יוצא שני ספחים מלמטה מהתהום, הוא רק על מעין דפרת, וא"כ קשה איך יוכל לומר כיון דנהר פרת מתברך כל הנהרות מתברכין, דאררבה כיון דכל המעינות אינו יוצא רק מפרת, א"כ כל המים שיוצא מתהום לצורך כל המעינות והנהרות, הוא יוצא דרך נהר פרת, ובווראי מי הגשמים שנופלין לנהר פרת אינו נחשב לכלום נגד זה המים שיוצא ממעין דפרת, וא"כ איך שייך לדמות שאר נהרות לנהר פרת, רחא נהר פרת יוצא בעצמו מהתהום, וגם המימות של שאר נהרות ומעינות יוצא דרך עליו, משא"כ שאר הנהרות דאינו יוצא מהתהום, וגם שאר מימות אינו יוצא כ"כ מהם, ויכול להיות שמי נשמים שנופלין בהם הם רוב נגר הזוחלין. וגם מה שהביאו תוס' ראי' דע"כ מסוגיא מוכח דגם שאר נהרות מתברך מכיפה מחמת דאמר שמואל נהרא מכיפה מתברך כו', מרסתם, משמע דכל הנהרות כן, כבר תירץ זה בהנהרות הרש"ש דסתם נהר הוא פרת, והביא ראי' מהתרגום.

והנה הרמב"ם בהל' נדרים פרק ט' הל' י"ח חשמיט הק' מימרא דהנודר מפרת אסור בכל מימות שבעולם, וכתב שם דין זה באופן אחר, וכן כל הפוסקים

השמיטו, וטעמם דבאמת הנודר מפרת מותר בכל הנהרות, דהוא אינו גדול כ"כ ששאר נהרות יוצאים ממנו, כדמוכח בנמ' שבועות דף מ"ז דהוא הקטן שבכולם, וכן התוס' בבכורות בר"ה הוא פרת, מביאים הגמ' דשבועות, וטעם זה מצאתי בדברי אחרונים. וא"כ הא ברייתא דקאמר דנקרא פרת מחמת רמימיו מתברכין והוא גדול יותר משאר הנהרות, הוא פלוגתא דתנאי, דהא בנמ' דשבועות ברייתא דתנא דבי ישמעאל ושמעון בן טרפון, והם סוברין דפרת הוא קטן מכולם, ולפ"ז נסתר ג"כ ראיית הר"ת מברייתא דר"מ, וממילא הלכה כרב וכאבוהו דשמואל, ובפרט דגם שמואל בעצמו חזר בזה.

וכן עוד פסק הרמב"ם בפרק ו' מהל' פרה אדומה הל' י' דכל הנהרות פסולין למי חטאת, והוא מתוספתא. ובוודאי לא שייך לפסול כל הנהרות שבכולם מחמת תערובת טיט או מחמת מי בצעים, כי בוודאי יש בהם כמה נהרות שאין בהם תערובת או מי בצעים, וע"כ הטעם מחמת ריבוי נוספין על הזוחלין, וא"כ בוודאי הך תוספתא פליג על ר"מ דהביא בנמ' דבכורות, וע"כ רבנן דר"מ פליגי עליה, והתוספתא הנ"ל והתנא דבי ישמעאל ושמעון בן טרפון הנ"ל סברי כרבנן דר"מ, ומש"ה לא קאמר הגמ' דהוי תיובתא דרב.

והנה בענין הזה ראיתי דבר תמוה בתשובת חתם סופר ביו"ד סי' ר"ב, והיא התשובה שכבר כתבתי לכת"ר שהיא צע"נ, דשם בתשובה בענין נהר רעביץ שהיו מכזב מימיו, ונשאר נהר עומד, האריך שם בתשובה להתיר אותה, ועיקר טעמו שם מחמת דהוכיח שם מתשובת הרמב"ן ומהראב"ד, דפרת הוא נשאר עומד בימי הקיץ, והביאו בשם הספרי, כשמגיע לבבל יבשה לגמרי, ומש"ה כתב דוודאי הר"ן שכתב דנהר המכזב מימיו אסור לטבול, הוא דוקא כשיבש מקורו לגמרי, ולא נשאר ממנו מים בשום מקום, אז הוי נקרא מכזב מימיו, אבל כשנשאר המעין עומד רק שנפסק ואינו זוחל, לא נקרא מכזב מימיו, דהא נהר פרת ג"כ נשאר עומד בימי הקיץ, ובוודאי הר"ן לא יכחיש את המציאות עדותו של הספרי. וסמך ע"ז רזה לא נקרא מכזב מימיו, והתיר לסמוך על דעת ר"ת לטבול בנהר הנ"ל.

ולרעתי לא זכיתי להבין ודבריו תמוהים, ראשית, דלפי דבריו דנהר פרת נשאר עומד בימי הקיץ בוודאי הוא גרוע ופחות מכל הנהרות שאינם מכזבין מימיהם לעולם, והם זוחלים תמיר, ונהר פרת מכזב מימיו בכל קיץ, ואף שלפי שיטתו, זה לא נקרא מכזב מימיו, עכ"ז בוודאי גרוע מכל הנהרות שמימיהם מתברכין וזוחלין תמיר, ולפ"ז בוודאי מה דהביא הגמ' בבכורות דר"מ סובר דהוא נקרא פרת מחמת רמימיו פריין ורבין יותר מכל הנהרות, הוא מוכחש במציאות מחמת עדותו של הספרי, וא"כ בטלה הסייעתא דהביא הגמ' לשמואל, וכיון דאין סייעתא לשמואל, ממילא בוודאי חוזר דהדין כרב וכאבוהו דשמואל וכנ"ל. ואין לסמוך על דעת ר"ת, רעיקר טעמו של ר"ת משום הסייעתא, וכיון כבטל הסייעתא ממילא בטל הדין. שנית, דהא מפורש בנמ' דאינו מסהר בזוחלין אלא פרת בימי תשרי, א"כ מפורש דגם בימי תשרי הוא זוחל, וכן בב"י הוא

מפורש דרך משם ואילך רינו כמעין העומד, אבל גוף הנהר אין דינו כמעין העומד, א"כ משמע ג"כ דפרת הוא מהלך ג"כ בימי הקיץ. ולכאורה הרבר קשה, כיון דמתיבש בבבל, א"כ ע"כ מוכרח הדבר שגם כל הנהר יהי' נשאר עומד, דאם היו המים הולכין וזוחלין, בוודאי היו בבבל ג"כ המים זוחלין כמובן. אבל באמת כאשר ראיתי את לשון הראב"ד בס' בעלי נפש כפי שהביאו האחרונים, הרבר נכון, וגם אין משם רא' לנהר המכזב מימיו. וז"ל הראב"ד כפי שהובא דבריו בפוסקים, וז"ל, כי נהר פרת כשהוא מגיע לבבל הוא כלה והולך עד שמתמעט והולך מאוד, ובימי הקציר נעשה הנחל גבים גבים, ובדבר מועט הם מחוברין עם הנמשכין, אבל אינו יוצא מתוכן, כי הארץ בולעתן מחמת החמימות שיש שם, וכשמגיע לימות הגשמים הוא מתגבר עד שאותן הגבים מתכסים ושכולת המים עוברת עליהם כו', עכ"ל. הרי מפורש דהמים נמשכים לתוך הגבים והגבים ג"כ מחוברין. ונראה דוודאי הרבר שמפורש בגמ' דבקרע דנהר פרת יש סולמות וצינורות היא בוודאי אמת, וזה הוא טבע של נהר פרת, ומה שנשאר גבין גבין זה הוא מקום הסולמות והצינורות. ולפ"ז בוודאי נהר פרת הוא נהר משוך וגם הוא נהר גדול מאוד, דאלו לא הי' בו סולמות וצינורות שתחת הארץ, הי' שוטף למאור, ובוודאי חלילה להכחיש דבר המפורש בגמ', ולעשות אותו למעין הכוזב ולנהר עומד, אבל בנהר שנשאר עומד, בוודאי הוא מעין הכוזב, וכראיאתא בהפוסקים, ודברי החתם סופר שהקיל בזה, הם תמוהים למאוד לדעתי.

וגם שאר רבריו איז נכון להלכה, דהתם בתחלה מפלפל לחלק על הר"ן ופוסקים שכתבו דבכל השנה יש לחוש לריבוי נוטפין, רק בימי תשרי מותר, ורעת החתם סופר שדווקא בימי ניסן אסור, אבל כל ימי הקיץ וימי החורף מותר. ועיקר פלפולו שם תלוי בהא דשמואל סובר מין במינו אינו בטל, וסיים שם ומי שימאן בזה, יתרץ הקושיא דלעיל הא דלשמואל מין במינו לא בטל. והנה אני הוא המתרץ קושיא שלו בתירוצי נכון וברור, דבאמת אין שום שייכות דין זה לביטול מין במינו, דזה לא שייך רק אם הי' האיסור מצד המים בעצמם, אז שייך לומר דהם לא נתבטלו, אבל בדין נוטפין וזוחלין אין שום איסור במים עצמם, דכל מים כשרים לטבילה, רק דמים נוטפין הי' קטפרס ולא הוי חבור, ומים זוחלין כשרים, מחמת דהם באים ככח מהמעין ומטהר בכ"ש, וא"כ הכל תלוי רק אם יש בהמים כח מהמעין, וכדמפורש במשנה שיש חילוק בין מקום שהי' מהלך בתחלתו ובין מקום שלא הי' מהלך בתחלתו, ואף שבוודאי המים מתערבין בכל המקומות בשוה בין במקום שהי' מהלך מתחלתו, ובין במקום שלא הי' מהלך מתחלתו, עכ"ז יש חילוק, מחמת דבמקום שהי' מהלך בתחלתו שם כח המעין שליש ביותר, וא"כ מוכח דאינו תלוי כלל בהמים דק תלוי בכח המעין, במקום ששליש כח המעין, מש"ה כשיש רוב זוחלין, אז עדיין כח המעין שליש בכל המים, אבל אם רוב נוטפין, אז נתבטל כח המעין מכל המים, וא"כ מה איכפת לנו שמין במינו לא נתבטל, כיון שכח המעין שליש בהם, בוודאי כשרים לטבול בהם.

עוד מפלפל שם בדדשת הת"כ מהפסוק אך מעין ובור, דמה שפסול מקוה בזוחלין, הוא רק אסמכתא, ומש"ה הוי רק איסור דרבנן. אבל באמת אפילו הוי

אסמכתא ג"כ הוי איסור דאורייתא, דעיקר האיסור של נוטפין, הוא מחמת דלא הוי חיבור אם המים הם בקטפרס ולא הוי מ' סאה ביחד, וזה וודאי דמדאורייתא צריך להיות מ' סאה, או נתבטל כח המעין מכל המים, וא"כ מה איכפת לנו שמין במינו לא נתבטל, כיון שכח המעין שליט בהם, בוודאי כשרים לשבול בהם.

עוד מפלפל שם בדרשת הת"כ מהפסוק אך מעין ובור, רמה שפסול מקוה בזחלין, הוא רק אסמכתא, ומש"ה הוי רק איסור דרבנן. אבל באמת אפילו הוי אסמכתא ג"כ הוי איסור דאורייתא, דעיקר האיסור של נוטפין, הוא מחמת דלא הוי חיבור אם המים הם בקטפרס ולא הוי מ' סאה ביחד, וזה וודאי דמדאורייתא צריך להיות מ' סאה, וגם הא דקטפרס אינו חיבור, הוא הלמ"מ.

הארכתני בזה, אף בדברים שאינו נוגע כ"כ להנ"ל, מחמת דזה הדין של החתם סופר נוגע לדין השאלה שכתבתי לכת"ר בנידון ה"אזרא", דלפי מה שהארכתני שאין דברי החת"ס מוכרחים, בוודאי יש לאסור בנידון ה"אזרא" אף בלי הטעמים שכתבתי שם, ואפילו לא היו שם זוחלין המי אנמים והאמת המים לתוך ה"אזרא", כי נהר קטן כוזבת בימי קיץ כשיש חום רב, ובפרט רחיא נהר קטן, וכבר כתב הב"י בשם המדרכי דנהרות קטנים אף שאינם מכזבין יש לחוש, ובפרט דהמי אנמים והאמת המים תמיד זוחלין לתוכו, דיש שלשה טעמים שכתבתי. הוי והוי על נבלה כזאת, תסמר שערות ראשי בזכרי את זאת, יחוס נא אדוני להסיר מכשול זה.

נחזור לעניננו, רהנה רש"י ותוס' פירשו מה דקאמר הגמ' מפני שמימיו פרין ורבין, היינו שהוא מתרבה בנובה המים בנהר בעת הגשמים או בכל השנה, ומש"ה פ"י ר"ת דהוא הדין ג"כ שאר הנהרות, אבל מעדותו של ספרי מוכח להיפך, דנהר פרת בנובה המים הוא פחות מכל הנהרות. וע"כ הפי' דמימיו פרין ורבין, היינו דטבע של נהר פרת הוא, שיוצא ממנו סולמות ומעינות הרבה, וכן לשון פרין ורבין מורה על זה שהוא מוליד דבר חדש כמו שפירשו על פסוק פרו ורבו, שמוליד דבר חדש, אבל לפי רש"י והתוס' אינו מוליד דבר חדש, רק שמתחלה הי' מעט מים ואח"כ מתרבה הרבה מים. אך לפ"ז מה דקאמר הגמ' דמזה מוכח דנהרא מכיפה מתברך, א"כ גם מהא דקאמר שם רב דהגודר מפרת אסור בכל מימות, מזה ג"כ מוכח דנהרא מכיפה מתברך, וא"כ יהיו דברי רב סתרי אהרדי, וצ"ע בהגירסאות דשם, ואינו רוצה להאריך עוד, והגני מחכה ומצפה לתשובה על ה"אזרא" וגם על מכתב הזה.

וה' יברך ויגדל את מקור ומעין התורה של כת"ר, כרצון עבדו,

אברהם דוב מ"ץ בקאזן-הארדק

מכתב

מהגאון בעל שב יעקב אבד"ק פפד"מ זצ"ל¹

כ' סיון תצ"ג לפ"ק.

ישגה כנהר שלו, והי' לך ה' לאור עולם, לא יבוש ולא יכלם, לאהו'
אחי ידירי האלוף המפואר, יכהן פאר, הר"ר דוד כ"ץ.

כעת וכעונה, אין כפי מענה, רק עתה באתי בשביל האי גברא מוביל כתבא
רנא ה"ה האלוף והתורני מוהר"ר חיים בן הרב הגאון מוהר"ר משה זצ"ל שהי'
אב"ד בק"ק הראדני, והוא גיסו של הגאון אב"ד דק"ק פירדא, והוא ייחד רבריו
אלי, כתוב באגרת מיוחד, ושיחר פני להיות בעזרתו כפי אשר יש לאל ירי, ואני
עשיתי את שלי פה קהלתינו, אשר הסבתי אתו עמו כפי יכולתי, ובאשר מוהר"ר
חיים הנ"ל שאל ממני לחתום בח"י ממש על כתבו, ובאשר אין ררכי לחתום בכ"י
ממש על הכתובים של המהררין, אמרתי את זאת לבקש ממך, אם בא יבא שמה
לקהלתך הקודש, להשיב עמו בכל מה ראפשר לך, כי לאו כל יומא איתרחיש כי
האי אורח טוב בר אוריין ובר אבהן מוכתר בנימוסין כידוע ומפורסם, גם הי' כל
ימיו עתיר נכסין, וע"י איזה סיבות אשר אינה אלקים לידו, נהפך עליו הגלגל
והשעה צריכא לכך, ככן אל תמנע טוב מלדבר בערו, אל הקצינים ונריכי עם,
לעזרו ולסערו, במנה יפה לפי כבודו, ובוודאי למצוה יחשב לך, והי' ישלם פעלך,
וירחיב את גבולך.

(מקום החתימה)

1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ט' עמוד ט'. — מכתב זה הועתק מכת"י
מעתיק אחר.

לשאלת רבים

יש להשיג אצלינו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו
המחיר הוא: עשרים דאללער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומהוררת
כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

מכתב מהגאון מוה"ר מנחם א"ש זצ"ל⁽¹⁾ אבר"ק אונגוואר

בעזה"י. אור ליום י"ג ניסן תרכ"ד לפ"ק פה אונגוואר.

את חג המצות, יחוג בריצות, כבוד הרב הגאון הגרול חריף ובקי, זך
ונקי, יריר ה' ואנשים, חכם חרשים, כקש"ת מהור"ר משה נ"י
אבר"ק חוסט והגליל יע"א⁽²⁾.

אחרי ררישת שלומו כראוי להרר"ג. הן היום קבלתי מכתבו היקר, והן אמת
כי הי' ברעתי לכתוב לו עוד קודם המועד, ורק הפרדות רבו עלי עד למאור, והנה
אודיעהו כי הפלה ה' חסרו עמנו ונתן אותנו לחן ולחסד בעיני אדונינו הקיסר
יר"ה ודיבר אתנו טובות, והנה הרבר צריך עוד לרחמים ולרב פעולות, והנה
מהצורך כי הקהלות יכתבו להאף-קאנצלייא כי חמה גם כן אינם מרוצים
לסעמינארום, ורק יהי' הלימוד בהשיבות כמקדם (אף אם לא יהי' חופש מצבא
הקיר"ה), והכסף השותל פאנר יעשה הקיר"ה כרצונו וחפצו למובת עניים או אל
אויסגערדיהנפע בעלי מלחמות. והנה גם הרר"ג יראה כי קהל ערתו יכתבו כזאת
אל האונגארישע האף-קאנצלייא, ויראה הרר"ג למחר הרברים, כי גם שארי
קהלות כתבו כן, ואם יוכל להיות כי גם ראשי הקהל מהגלילות יחתמו על זאת, מה
טוב.

ואסיים בברכת החג כאות נפשו הטהורה ונפש ירירו דורש שלו' תורתו,
הק' מנחם בלאאמו"ה מאיר א"ש

-
- (1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ע"ב עמוד ס'. — מכתב זה הניע אלינו מאוצרו
הטוב של ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד כש"ת מו"ה שאול הופטערער נ"י
מאנסווערפען. ברך ד' חילו ופועל ידיו תרצה.
- (2) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונס' ד' עמוד ז'.

פני' דחופה!

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם
במוקדם האפשרי בלי שום שהיות.

בענין איסור הלעטה

מהרב הגאון מוה"ר חיים מרדכי יעקב גאטליעב ז"ל⁽¹⁾
אבר"ק מישקאלץ

בעה"י. אור ב' וארא תרפ"ד.

שלום וי"ר א"כ ידידי הרב הגאון כו' כו' כש"ת מו"ה משה ישראל
פעלדמאן אבר"ק דראגמירעשט יצ"ו⁽²⁾.

לתשובת מכתבו ע"ד אשר הכריז במקומו לאסור לגמרי ההלעטה, יישר חילו
אי יבטליני, כי כמה חששות גדולות ותקלות יוכל להיות בזה, ובפרט למי שנהג
בו איסור עד עתה מבואר בשו"ת רבינו הר"ח ח"ב סי' ל"ט בזה"ל, בוודאי אפי'
לאחר בדיקה אסור לאכול מפושמים ביד, כי יש בזה הרבה לחוש כמבואר ברמ"א
ושו"ן ז"ל, ולענ"ג שלא מהני היתר לזה ואלו שנהגו איסור לא ע"פ טעות רק
שאחזו כדברי האוסרים בוודאי אסור להתיר להם עכ"ל, ולא כתב מקור לדברי
קדשו, אבל מקור מקומו פתור במג"א סי' תקל"ד סק"ה וסי' תקנ"א סק"ז,
ומקורו מרש"ם חיו"ד סי' מ', ובשו"ת מהר"ם שיק או"ח סי' רמ"ט לא הביא
דברי המג"א דסי' תקל"ד רק חק דסי' תקנ"א, ועכ"פ מבואר שם במהר"ם שיק,
דאינו מתיר לבחורים שטאָפּ שמאלץ רק מטעם דהם לא קבלו על עצמם רק
אבותיהם אבל לולא זה הי' דינו כמו נרר יעו"ש, וגם זה צ"ע, מה דפשיטא לי'
דשטאָפּ שמאלץ הי' רק כנדר דיש לו התרה כדמוכח שם למעיין, והרי גם בזה
איכא דיעות האוסרין כמו בעישון טיטו"ן ביו"ט שהביא שם, וחזן לזה גם במנהג
שאין בו דיעות לאסור מדינא אינו שייך התרה, רק ביחידים שנהגו כן, אבל לא
בקהלה שלימה שקבלו עליהם מנהג להחמיר בדבר, אינו מועיל שאלה לחכם
כדמוכח משו"ת הרשב"א סי' תשמ"ט, דקהל כב"ד הגדול (והיינו אם לא נשאלו
כל הקהל), ועיין בשו"ת מהר"ם שיק חיו"ד סי' רט"ז שכתב בעצמו כן, על כן
אשרי חלקו אם יוכל לבטלו.

אכן מה שלא מחיתי אני, אמינא לי' איזו מלתא בטעמא. אני באתי לכאן⁽³⁾
מעיר ווישווא שהוא ג"כ מדינת מארמאראש וכמעט ראש ומטרפולין חוץ סיגוט,
ושם מעולם רבו המלעיטים, ושמעתי מאז בשם הגאון המנוח רש"ש ז"ל⁽⁴⁾ שרצה
לאסור להם, ונודע לו שעיי"ז רבים אוכלים בלי בדיקת הוושט שבשושו לבוא לשאול
על הוושט, ע"כ בחר את הרע במיעוטו והכריז להתיר למי שירצה ע"י בדיקה, וגם

(1) כתבנו אורותיו בכר"ש קונטרס קי"ח עמוד כ"ט. — תשובה זו הניעה אלינו
מגנזי ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה יצחק בן ציון הכהן וואלף ג"י. הוד והדר
פעלו וצדקתו עומדת לעד.

(2) כתבנו אורותיו בכר"ש שנה ד' קונט' ב' עמוד י"ז.

(3) הוא עיר ראזאווליא.

(4) הוא הגאון מוה"ר שמואל שמעלקא גינצלער זצ"ל אבר"ק ווישאוו.

אח"כ בעת נשיאת ההה"ג מסאטמאר שלום"א⁵ בא לפניו הה"ג ממעסיקה נ"י⁶ והרעיש שיאסור, ולא רצה, ודרש ברבים בזה"ל, האומנם שיש בזה שאלה גדולה, למי שלא אכל עד עתה, ובוודאי ראוי ונכון שלא יאכל, מ"מ אין בירו לאסור לגמרי, ומאז רבו המתפרצים, וגם אני העלמתי עין מכמה טעמים, הא' ראינו ברור כלל אם נתיישר המנהג מצד קבלת איסור או חומרא, ואפשר לא ידעו כלל מענין ההלעטה רק יחירי סגולה קצתן ידעו ונהגו מטעם פרישות לא מצד איסור, וקצתן, היינו החמון, טעו וסברו שהוא אסור מדינא, ובכה"ג לא הוי נדר כלל כבס' רי"ד, וכבר נודע מרשב"א שבב"י הו"מ סי' י"ג שכל ספק בתקנה לקולא ומוקמינן אדינא, וגם שנתרבו ונתיישבו הרבה אנשים ממדינת אונגאריה, והגם שבתוס' רי"ד משמע רגם אלו מחויבין לקבל חומרת התקנות שבאו לשם, היינו כשיש מנהג ברור ונתקן בפירוש או שידוע שנהגו רובן כן ביריעה גמורה, ויעוין בשו"ת רשר"ם הנ"ל סי' מ' שבאו אנשים מעיר שמקילים ונתיישבו בעיר שמחמירים בזה, ומתריין חביב שתק ולא מיחה בהם, יעו"ש שפלל בזה הרבה.

עכ"פ בנ"ד אינו ידוע בבירור סיבת מניעת ההלעטה, ובפרט שרובן גם מהנמנעים בביתם היו אוכלין במקומות אחרים חוץ לביתם, ובכה"ג לא שייך לומר שקבלו דעת האוסר, רק עכ"פ התרה בעי, כמובן. ושו"ר כן בשו"ת תשורת שי סי' ע"א, וגם בשו"ת דברי חיים הנ"ל סיים אח"כ בזה"ל, ולא מהני התרה בלתי הוצעת השאלה לפני גרול הדור, דרך הקבלה שקבלו עליהם ואופן הנהגתם, אז יורו להם הגדולים אם יוכלו להתיר הלזו, ואם יקלו לאכול מהמפוטמים בלי שאלה מגדולי הדור, המה עובדי נדר, עכלה"ק. עכ"פ מתבאר מזה, שיש בזה להימין ולהשמאל, ובפרט שבעיר סיגוט ג"כ אין מוחין, וידוע שבשנים קרמניות היו כל עיירות וכפרים של מארמאראש שייכים תחת הרבנות של עיר סיגוט כירוע, וכולא גופא בתר רישא גריר, א"כ קרוב לומר שלא ה' בזה תקנה מפורשת לאסור או לנהוג כן, רק מה שנהגו כל או"א מעצמם, ודינו כיחידים, ועיקר הדבר מטעם מוטב שיהיו שוגגים ואל יהיו מזידין, כמבואר בס' תר"י אפי' באיסור דאורייתא שאינו מפורש בתורה. וחזן לזה מבואר בחת"ס בביאור אומרים ז"ל אמור לחכמה אחותי את, אם ברור לך הדבר כאחותך שהיא אסורה כו' אמרה ואם לאו אל תאמרה, ומרוע נקטו צד האיסור, ולא צד החיתור, אם ברור לך הדבר כאשתך שהיא מותרת אמרה כו', אלא לאשמעינן, דאפילו לאיסור"ר א"צ לומר כל שאינו ברור, ודפח"ח. ובפרט בנידון כזה, שיכולין לבוא לירי מכשול שלא לברוק כלל, כאשר כבר אירע כזה. — זה ה' טעמי ונימוקי שהעלמתי עין כמו בסיגוט ובווישווא ומונקאטש, אבל מע"כ שידוע באנשי מקומו שיצייתו לדבריו, וגם אפשר ברור לו שלא נחשרו שום אחד מהם ע"ז שלא לברוק כלל, בוודאי טוב ויפה הדבר לאסור להם לגמרי בטרם יתפרץ הדבר. — ושמעתי שגם בבארשא אסר הרב עליהם, ושמעו לקולו.

ובזה הנני הרוש"ת בלוגפ"ח,

הק' חיים מרדכי יעקב ג"ל

(5) הוא הגאון מוה"ר אליעזר דוד גרינוואלד זצ"ל בעל קרן לדוד.

(6) הוא הגאון מוה"ר יצחק מאיר ווירמאן זצ"ל.

בדין חשש תקלה

(אודות כלים הנקראים „מייקראוועיוור-אווען“)

נתן סג"ל חורוויין

רב דקהל בית ישראל

מאנסי

נשאלתי על אותן כלים שקורין „מייקראוועיוור-אווען“, שיכולים לבשל בהם כל מיני מאכל ברנעים אחרים, והמאכל מתבשל לגמרי בדרך עלעקסרי, באופן שהחמימות אינה מגיעה אלא להמאכל עצמו, אבל הכלי עצמו נשאר קר כמקדם בלי שום חמימות כלל, עד שיכולין ליתן הירד לתוכו בלי להכוות. ולפי"ז יש הרוצים לומר, רכיון ראין שום בליעה מהמאכל נכנס לתוך הכלי, אם כן ראוי ה' להשתמש בכלי זה בין לבשר בין לחלב, וכמו כן ה' ראוי להתיר להשתמש בחג הפסח בכלי שמשתמש בו בכל השנה, ועד כדי כך רוצים לומר, דיכולים לקנות כלי ישן מן הגוי ואין בו חשש של בליעות דברים האסורים, ושמעתי אומרים, שכבר נתפשט ההיתר בכמה בתי ישראל. על כן פניתי מכל עסקי לברר הלכה זו, אולי יהא לי סיעתא רשמיא להציל בני ממכשול זה.

תשובה. לפע"ד אין שום היתר לעשות כן, ואפי' אם נברר שאין שום בליעה מן המאכל בהכלי, אפ"ה אין להשתמש בכלי אחר בין לבשר בין לחלב, וכ"ש שאר היתרים הנ"ל, מטעם אשר יבואר להלן.

הנה ידוע דעת המג"א בס' תק"ט סק"א ראין להנעיל כלי בשר להשתמש בו חלב או להיפך, והטעם כתב המג"א שם, משום חשש תקלה, רפעמים ישכח וישתמש בכלי בשר לחלב בלי הנעלה, כיון דכבר הורגל להיות לו כלי אחד לבשר ולחלב. ומקור הלכה זו, היא מן הגמ' חולין ח' ע"ב, טבח צריך להיות לו ג' סכינים אחר לשחיטה ואחר לבשר ואחר לחלב, ולא רי לו בסכין אחד לבשר ולחלב, על סמך שינעיל הסכין בין בשר לחלב, רחיישינן שישכח להנעיל מן בשר לחלב, ויוכל להיות ברבנות הימים כשיהי' רגיל בכלי אחד לבשר ולחלב, ישתכח הדבר ויהי' סבר שאין צריך הנעלה כלל. ולפי"ז י"ל גם בנרון רידן, אם ישתמשו בהכלי הנ"ל לבשר ולחלב, ברבות הימים יכולים למעות ולהשתמש בכלי בשר לחלב. — אכן יש לחלק ברבר, דהתם החשש על הסכין עצמו או על הכלי עצמו שישתמש בו לחלב, אבל בנ"ד אין החשש על הכלי עצמו, שהרי הכלי בעצמו אין בו חשש, רק רחיישינן שיבא להשתמש בכלים אחרים ע"י מעות, וא"כ אפשר לומר דבכה"ג לא חיישינן.

ונראה לברר קצת ענין חשש תקלה, המבואר בש"ס בכמה מקומות. — הנה במס' פסחים כ' ע"ב אמרו, תקלה גופא תנאי היא, חבית יין של תרומה שנשמא, ב"ש אומרים תשפך הכל משום רחיישי לתקלה שאם יניחו כרי לולף יבא לשותות, וב"ה אמרו תעשה זילוף ולא חיישי לתקלה. ולכאורה מוכח שם, דאפי'

בין חדש דאין יכולין לזלף, רק צריכין ליישנו, ויש יותר חשש תקלה, אפ"ה לא חיישי ב"ה לתקלה, וכן מוכח מפירש"י שם. ולפ"ז, לפי מה שקיי"ל בכל הש"ס הלכה כב"ה, נמצא דלא חיישינן לתקלה אפי' בשהיי' לזמן מרובה כההוא דיין חדש הנ"ל.

אמנם בתוס' ב"ק קס"ו סוף ע"ב, כתבו בהדיא דמחלוקת ב"ש וב"ה אינו היכא דצריך שהיי' לזמן מרובה, רק אם הוא לזמן קצר, או נחלקו ב"ה וב"ש, וסברו התוס' דליישן יין חדש אינו זמן מרובה, ועל כן לא חשו ב"ה לתקלה. והנה בגמ' חולין נ"ג ע"ב איתא, ההוא שרקפא דספק דרוסות דאתי לקמי' דשמואל חנקינהו ושרינהו בנהרא, ומקשה בגמרא ולישהינהו תריסר ירחי שתא, לראות אם יחיו ולא הוי שריפה, ומשני אתי בהו לירי תקלה. והתוס' שם (בר"ה אתי) הקשו, דהרי בספק ביצי טריפה (לקמן נ"ח ע"א) משהינן לשיחלא קמא ולא חיישינן לתקלה, ותידצו בתי' הראשון, מהך דפסחים הנ"ל דתקלה עצמה תנאי היא. הרי מוכח שיטת התוס', דאפילו בשהיי' לזמן מרובה נחלקו ב"ש וב"ה, ושמואל דחייש לתקלה סבר דבהא הלכה כב"ש, והגמ' דלהלן (דף נ"ח) גבי ביצת טריפה דלא חייש לתקלה אזדא אליבא דב"ה. והתוס' בתירוץ הב' כתבו, דהתם ממהר לשעון על כן אין חשש תקלה, אבל לחשדותה לשנה יש חשש תקלה. נמצא דלתירוץ הב' אתיא שמואל אליבא דב"ה, ומודי ב"ה בשהיי' לזמן מרובה. ובאמת כשיטת התוס' בתירוץ קמא, דבחשש תקלה הלכה כב"ש נגד ב"ה, כן כתב גם הכסף משנה בפרק י"ב מהל' תרומות הלכה י"ב בשם מהרי"ק, דקיי"ל כב"ש בחשש תקלה נגד ב"ה, משום דכמה פעמים מבואר בש"ס חשש תקלה, משמע דהכי הלכתא, ומוכח דעת מהרי"ק דאין לחלק בין זמן מרובה לזמן קצר.

ובגמ' פסחים (ל"ב ע"א) אמרינן, דתרומת תותים וזיתים שנשמאו אין בהם היתר אכילה ולא היתר הסקה, ופירש"י שם בר"ה תרומת, דלזילוף נמי לא חזי כדאמרינן בפ"ק משום תקלה. ויש לומר, או דסבר רש"י כסברת מהרי"ק הנ"ל, דהלכה כב"ש בתקלה, או דסבר רש"י דבתותים וזיתים אי משהה אותן לזילוף יוכל להיות זמן מרובה, וע"כ חיישינן לתקלה לכ"ע, כסברת התוס' ב"ק הנ"ל. ולהלן שם בגמ' (ל"ג ע"ב) מקשה, אמאי תרומת תותים וזיתים אין בהם היתר אכילה, הרי יכול לדורכן פחות פחות מכביצה, וכיון דמשקין מפקד פקירי הרי לא נשמאו המשקין ויכול לדורכן פחות פחות מכביצה ולא מקבלי המשקין שומא מן התותים וזיתים, ומשני רבא דחיישינן דאתי בהו לירי תקלה, ופירש"י כשהוא דורכן שמא יאכל מהן. הרי מוכח דרבא חייש לתקלה אפילו בלא שיהוי, ואביי דחי ראית דבא, ואמר ומי חיישינן לתקלה וכו', ומביא ראיה דלא חיישינן לתקלה. אבל עכ"פ חזינן דרבא אזיל כאן בשיטת ב"ש דחיישינן לתקלה אפי' בשעת מעשה הדריכה. ובהגהות הגרעק"א מקשה על אביי דלא חייש לתקלה, אמאי אמרינן לעיל ל"ב ע"א דתרומת תותים וזיתים שנשמאו לא חזו לכלום, והטעם דלא חזי לזילוף, וכ' רש"י הנ"ל דחיישינן לתקלה, על כן אין בהם היזק ממון, הרי לאביי אכתי ראויים לזילוף כיון דלא חייש לתקלה, וכן הקשה הצ"ח כאן, ותי'

דלתקלה דזמן מרובה גם אביי חייש. (וחדוש שלא הביא הצ"ח מתוס' ב"ק הנ"ל, דמחלקי בהכי). והעלה הצ"ח, דבזה נחלקו אביי ורבא, דרבא חייש אפילו לתקלה דזמן קצר, ואביי לא חייש דק לתקלה דזמן מרובה, וכיון דקיי"ל בכל הש"ס הלכה כרבא לגבי אביי, נמצא להלכה כשי' מהרי"ק הנ"ל, דבתקלה קיי"ל כב"ש, כיון דשיטת הש"ס אורא הכי, והיינו דחוינן דרבא חייש כאן לתקלה. והנה בסבד מהרי"ק הנ"ל, דב"ה לא חיישי כלל לתקלה, אלא דהלכה כב"ש כיון דשיטת הש"ס בכמה מקומות אורא דחיישינן לתקלה, יש להעיר, דהנה בגמ' יומא (ס"ו ע"א) איתא נמי כההוא לישנא רגמרא פסחים הנ"ל, ותקלה עצמה תנאי היא, ומייתי תנאי אחרינא, שתי ברייתות הסותרות זא"ז, דתני חדא פסח שלא קרב בראשון קרב בשני לא קרב בשני יקרב לשנה הבאה, ותנאי אירך לא יקרב כלל, ומסיק רפליגי אי חיישינן לתקלה או לא, ולא מייתי כלל פלונתא דב"ש וב"ה דפסחים הנ"ל. ונשאר לדעת מפני מה לא הביא הש"ס ביומא מחלוקת דב"ש וב"ה הנ"ל.

אשר על כן נראה לומר, דיש חילוק בין שי' הגמ' דפסחים, לשי' הגמ' דיומא הנ"ל, דהגמ' דפסחים איירי בשהיי' שאינה לזמן מרובה, ואפי' ביין חדש שצריך ליישנו לא נקרא זמן מרובה, ובזה נחלקו ב"ש וב"ה, ולא חיישי ב"ה לתקלה דזמן קצר, אבל בגמ' יומא איירי בשהיי' לשנה, כעין ההוא דחולין דף נ"ב הנ"ל, ובזה גם ב"ה מודי דחיישינן לתקלה דזמן מרובה, ע"כ לא מייתי התם מחלוקת דב"ש וב"ה, רק מחלוקת שנחלקו בשהיי' דזמן מרובה, וממילא איתא הלכתא כב"ה דחיישינן לשהיי' דזמן מרובה. עכ"פ נשאר הראי' לשיטת מהרי"ק, מהא דרבא בפסחים ל"ג הנ"ל, דחייש אפי' לזמן קצר שיבא לאכול בשעת הדריכה.

אמנם מכל הנ"ל לא מצינו רק חשש תקלה בדבר שהוא עוסק בו, אבל אין דאי' מזה לחוש לתקלה, ע"י שהוא מקיל בדבר אחר, שיבא להקל בדבר אחר, כמו החשש שאנו דנין בו, לאסור להשתמש בכלי שאינו בולע, לבשר ולחלב, שמא יבא להקל גם בכל הכלים. אבל מצינו בגזירת י"ח דבר, שגזרו על גידולי תרומה שהורה שיהי' תרומה, אטו תרומה טמאה ביד כהן שישחה אותה לזמן זריעה ומתוך כך יבא לאכלה, הרי דגזרו בתרומה שהורה אטו תרומה טמאה. ואין לומר דחשש חילוף כלים הוי מילתא דלא שכיחא, וליכא למיחש לתקלה כזו, דהרי חוינן דחששו לתקלה בתרומה ביד כהן, אף דכהנים זריזים הם, ואין נותנים תרומה אלא לכהן חבר, כראיתא בגמ' חולין ק"ל ע"ב וסנהדרין צ' ע"ב, ועי' תוס' חולין ק"ד ע"ב דבחלת א"י אי ליכא כהן צריך להמתין דוקא על כהן חבר, ומסתמא בתרומה נמי הדין כן, ועי' קידושין מ"ו ע"ב דאמרינן כהן מיצת ציית, ופירש"י דכהנים זריזים הם וכשרים הם ואין נותנים תרומה אלא לכהן חבר. משמע רלעולם אין נותנים תרומה אלא לכהן חבר, ואפ"ה חיישינן בו לתקלה, ק"ו בסתם בגמ'.

ועוד י"ל, רע"י השתמשות הרבה בכלי זה לבשר ולחלב, ויכול להיות שיוקל בעיני בני אדם רין בשר בחלב ע"י תערובות, ובכח"נ יש יותר לחוש לתקלה כמ"ש בפ"י הרא"ש בנדרים נ"ט ע"א בשם הירושלמי.

היוצא מדברינו הוא, שיש לאסור השתמשות בכלי הנקרא מייקרא-וועיוו, אם משתמש בכלי אחד בין לבשר ובין לחלב, רק צריך שני כלים מיוחדים, כמו בכל הכלים אשר בכל בתי ישראל.

ובפרט נלע"ד, שאין לערב עניני טעכניק שמתחדשים בכל יום, עם עניני הלכה, כי אנחנו לא נרע מה יולד יום, שהרי הטעכניק הולך ומתגבר בכל יום, ומי יורע מה יתחדש עוד, אשר עי"ז יבואו ח"ו להקל בכל עניני איסור והיתר, על כן יותר נכון לעשות גדר בדבר, כרי שלא יבואו להקל באיסורים. וידוע מה שאומרים בשם החת"ס שהי' רגיל לומר חרש אסור מה"ת, ומצינו כמ"פ בשו"ת חת"ס שהיטב חרה לו על מי שהי' רוצה לחדש היתרים ע"י בידור הלכה, ע"כ יותר נכון להרחיק מרבר זה, ויהא רגילות בכל בתי בני"י לעשות גדר, דיחי' חילוק והבדל בין כלי חלב לכלי בשר בכל ענין שהוא.

חק' נתן סג"ל הורוויץ

כוס תנחומין

משתתפים אנו בצערם של ידידינו

האחים החשובים והיקרים

מו"ה ירוחם אלי' נ"י, מו"ה דוב בערל נ"י, ומו"ה יואל נ"י

למשפחת ראזענפעלד

בהלקח מאתם אביהם ע"ה

* * *

האחים החשובים והיקרים

מו"ה חיים יעקב נ"י, מו"ה מרדכי נ"י, ומו"ה משה נ"י

למשפחת איזראעל

בהלקח מאתם אמם ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

ואל יוסיפו לדאבה עוד, אמן.

המערכת

ברין תמימות בספירת העומר

מרדכי ארי' גיפס

חבר כולל זכרון חיים רבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

קטן שנתגרל בימי הספירה וספר בימי קטנותו, מבוכה היא באחרונים, אם יכול להמשיך ולספור בברכה בגרלותו, והספק הוא, לשיטות הסוברים דאם שכח לספור יום אחד מימי הספירה אי אפשר לו להמשיך ספירת העומר בברכה, משום דבעינן תמימות וליכא, אי גם בניד"ר אמדינן, דכיון רמח"ת לא ה' מחויב בספירה בקטנותו, נחשבים ימי קטנותו כאלו לא ספר כלל, וליכא תמימות, או רילמא כיון רמחויב ה' מדרבנן, אתי דרבנן ומפיק ל' לראורייתא, ושפיר נחשב תמימות, ויוכל להמשיך ולספור בברכה, (עיין במנחת חינוך מצוה ש"ו, ובס' ציונים לתורה כלל י"ב, ושאר אחרונים).

והנה נ"ל לפשוט דבוראי יהא מחויב להמשיך ולספור בברכה, לפמ"ש התרומת הרשן בס' ל"ז (הובא בב"י בס' תפ"ט), באחד ששכח לספור בלילה אחד, ריספור ביום בלא ברכה, דחיישינן להשיטות הסוברים דאין ספירה אלא בלילה ולכן לא יברך ביום, אבל מכאן ואילך יוכל להמשיך לספור בברכה, אף להסוברים דאם דילג יום אחד א"א לספור עור בברכה דבעינן תמימות, אעפ"כ כיון שספר ביום יוכל לספור עור בברכה, וכן פסק המשנ"ב בס' תפ"ט ס"ק ל"ז. והטעם ע"ז כתב בתרומת הרשן וז"ל, דמקרי שפיר תמימות הואיל ולא דילג יום אחד לגמרי.

נמצינן למירין מזה יסור חדש ברין תמימות, רהא דבעינן תמימות אין הכוונה רמצוות ספירת העומר היא מצוה אריכתא לספור מיום א' עד יום מ"ט, וכולה חרא מצוה היא, ואם יחסר אחר מן הימים נמצא שחסר לו מן המצוה, עד שלא יוכל לספור עור בברכה, ז"א רא"כ מאי אהני לן בזה שסיפר ביום כרי שיעלה לו לתמימות, דהא סוף סוף כיון דקיי"ל רספירה ביום אינה ספירה, א"כ חסר לו יום אחד מהספירה, והאיך יוכל להמשיך ולספור בברכה כיון שחסר לו מן המצוה גופא. אלא ע"כ דכל יום ויום מהספירה היא מצוה בפני עצמה, ויום אחד אינו תלוי בחבירו, והרין דתמימות אינו אלא תנאי בהספירה, כלומר, רכרי שיוכל לספור יום המ"ט יצטרך לספור כל המ"ח יום שלפניו בהמשך אחר, דהאיך יוכל לספור יום הי"ג לעומר אם לא ספר אתמול יום הי"ב, ויש בזה חסרון באופן הספירה ולא במצוות הספירה. (ואח"כ ראיתי שכבר העיר ביסור זה הרב מו"ה בן ציון בלום שליט"א רומו"ץ דק"ק באבוב בלונדון, בכר"ש שנת תש"מ קונטרס (ז').

ולפ"ז מובן היטב רברי התרומת הרשן, רשפיר עולה לו הספירה שספר ביום, אע"ג דאינה ספירה של מצוה, מ"מ שם תמימות איכא, דהא סוף סוף לא דילג אותו היום לגמרי, דאע"ג רלא נחשב כספירה של מצוה אפ"ה מעשה ספירה על הסדר בוראי הוי, ויוכל להמשיך ולספור מכאן ואילך, רבכרי שתהי' המשך

בהספירה מיום שלפניו, לענין תמימות, אינו תלוי בהספירה של מצוה, ראף רמזות הספירה לא קיים ולא הוי רק ספירה בעלמא, מ"מ לא רילג אותו היום, ושפיר יוכל לספור למחרת, יום הי"ג לעומר, דהרי ספר מאתמול יום הי"ב לעומר.

וכן נפק"מ אם ספר ספירה בלא כוונה, למ"ד מצוות צריכות כוונה, או שכיוון בפירש שלא לצאת דלכ"ע לא יצא מכח היפך כוונה, מ"מ יוכל למנות הספירה מכאן ואילך, דליכא בה חסרון דתמימות, דהרי סוף כל סוף ספר, ואע"ג דלא קיים המצוה מ"מ מעשה הספירה הוי וסני בזה, ורו"ק. ועיין במשנ"ב בשער הציון שכתב השעם על דין הנ"ל, רמי שספר ביום אע"ג שלא סיפר בלילה יוכל להמשיך ולספור מכאן ואילך בברכה, משום דהו"ל ספק ספיקא עיי"ש. וזה אינו, דהתרומת הרשן לא כתב השעם דספק ספיקא רק על הדיון דמי שמסופק אם רילג לילה אחד לגמרי, ע"ז כתב השעם דהו"ל ספק ספיקא, אבל על דין זה, כתב כנ"ל דליכא חסרון דתמימות.

ולפי הנ"ל נראה פשוט, גם ברין קטן שנתגרל בימי הספירה וספר בימי קטנותו, דצריך לספור אח"כ מה"ת וליכא שום חסרון דתמימות, ראע"ג רקטן שספר לא קיים שום מצוה מה"ת, מ"מ למעשה הספירה בוראי נחשב, ושפיר הו"ל תמימות כל זמן רלא רילג יום אחר לגמרי, כמו"ש התרומת הרשן. ומצאתי סברא זו בשו"ת כתב סופר חלק או"ח סימן צ"ט, על דין זה רקטן שנתגרל בימי הספירה, ולא הביא שום רא"י ע"ז, ולפי הנ"ל נראה דא"י מוכרחת מדין שכתב התרומת הרשן.

וזאת תורת העולה מרברינו הנ"ל, דמצוות ספירת העומר הוי לי' כמ"ס מצוות בפני עצמם, ודין דתמימות אינו רק תנאי באופן הספירה, דבכרי שיוכל לספור מ"ס יום, צריכין הם להיות בהמשך אחר מיום ליום, ולזה סני אפילו כמה שספר ביום, ואפילו אם לא קיים המצוה בהספירה, וכגון למ"ד מצוות צריכות כוונה ולא כיוון לצאת, אפ"ה לחשבון התמימות שפיר עלה, דסוף סוף לא רילג היום לגמרי. אבל אי אמרינן דדין תמימות משוי לה לכולה ספירה חרא מצוה, וע"כ כי רילג יום אחר א"א לו עוד לספור דאיכא חסרון בהמצוה, לא סני לן כמה שספר זה בקטנותו, או בלי כוונה, או ביום למ"ד דספירה ביום אינו ספירה, ורו"ק.

ובזה מתורץ מה שהקשה הפמ"ג (בסי' תפ"ט), וכבר הקשה כן בשבולי הלקט, על השיטות הסוברים דאם רילג יום אחר א"א לו להמשיך בספירה, דחרא מצוה היא, א"כ למה מברכין בכל יום על ספירת העומר, כיון רכל יום ויום בפני עצמו לא נחשב כמצוה בפני עצמה, ולא הי' ראוי לברך רק פעם אחת בתחילת הספירה או לבסוף, והשאייר בצ"ע. ולפי מש"כ לעיל נחא, ראף למ"ד דס"ל דבעינן תמימות, מ"מ ס"ל דכל יום הוא מצוה בפני עצמה, ושפיר שייך לברך על ספירת כל יום בפנ"ע.

ועפי"ז יש להסביר היטב רברי הרי"ף גיאות בשם רב האי גאון (מובא בבב"ל סעיף ח', בד"ה סופר), שחולק על רברי הבב"ג, דאם רילג יום אחר יוכל להמשיך ולספור עוד בברכה, ואי תקשה הא בעינן תמימות, ע"ז תירץ ב'

תירוצים, ובתי' השני כתב וז"ל, רהיכא ראשתלי יום אחר יספור כליל שני שתי ספירות, כגון אם שכח ספירה ראשונה יאמר בספירה שנייה אתמול ה' אחר בעומר ויומא רין תרי בעומדא, וכיון רמני גם של אתמול לא נפיק מכלל תמימות תהיינה, עכ"ל. ולכאורה רבדיהם צריכין ביאור, דמה יועיל במה שיספור היום דאתמול ה' כך וכך לעומר, לדין רתמימות, הא סוף סוף רילג יום אחר לגמרי ועבר זמנו, והוי חסרון שלא יוכל להמנות אח"כ.

אבל לפי דברינו מוסבר היטב שיטתו, דכיון דדין התמימות, אף לשיטת הבה"ג, אינו רק תנאי באופן הספירה בכרי שיוכל לספור היום בהמשך מיום הקודם, ע"ז ס"ל להרי"ץ גיאות דבשכיל ההמשך די לו שיספור בתורת השלמה ויאמר אתמול ה' כך וכך, דבזה ממשיך הספירה של היום ליום שלפניו, אף רהבה"ג לא ס"ל כן, דסבירא לי' דבכרי להמשיך הספירה צריך שיספור ביום הספירה דייקא, ולא די כמה שמשלים היום בשכיל אתמול, אמנם הרי"ץ גיאות ורב האי גאון לא מחלקי בהכי, ודו"ק.

ולפ"ז אפשר גם לפרש דברי רב סעדי' גאון (המוכא בטור סוף סי' תפ"ט) המחלק בהדין רתמימות, שאם שכח לספור יום הראשון מהספירה שוב אינו יכול לספור עוד בברכה, משא"כ אם ספר יום ראשון רק דילג אחד משאר הימים, יוכל להמשיך בספירה בברכה, עיי"ש. ולכאורה א"א לפרש דבריו אם נאמר דדין תמימות משוי לה למצוה אריכתא וע"כ אם שכח יום אחד חסר לו מן המצוה ולכן שוב לא יברך, דא"כ מאי שנא דילג יום ראשון מדילג אחד משאר הימים, סוף סוף הרי חסר לו מן המצוה (ועיין בב"ח מ"ש בזה, ודבריו צריכין תלמוד), אבל אם נאמר דדין רתמימות היינו רק תנאי באופן הספירה כנ"ל, כרי שיהא המשך יום אחד בהספירה עם יום שלפניו, אולי יש להסביר דבריו, דס"ל דכשחסר לו אחד משאר הימים, כגון שדילג ב' לעומר, שפיר יוכל לספור ג' לעומר, דכיון דהתחיל בספירה וספר יום האחד לעומר, אע"ג שדילג ב' לעומר, מ"מ כשסופר יום הג' לעומר הו"ל המשך בהספירה מיום הראשון, דיום הב' הוי כנמנה מאליו כיון דנקבע ענין הספירה, משא"כ אם חסר לו יום הראשון מהספירה א"א להתחיל מיום הב', דזה הוי חסרון בתמימות, דחסר לו ההמשך מיום הא' כיון דלא התחיל בספירה, ודו"ק היטב.

והנה האחרונים הקשו האיד מברכין בכל יום על מצות ספירת העומר, אמאי אין חוששין שמא ירלג יום אחד ונמצא שלא קיים המצוה למפרע, והברכה שבירך הוי ברכה לבטלה, וכדרך שכתבו התוס' בכתובות (דף ע"ב ע"א, בר"ה וספרה לה), דלכן אין זבה מברכת על הספירה דז' נקיים, משום שאם תראה תסתור אין לה למנות, עכ"ל, פי' דיהא ברכה לבטלה עיי"ש, (ועיין שו"ת נודע ביהודא מהדו"ת אהע"ז סי' קכ"ג שלמד כוונה אחרת בדברי התוס'). ואין לתרץ לפמ"ש דכל יום ויום מהספירה היא מצוה בפני עצמה, לכן לא יהא ברכה לבטלה, דאף אם ידלג אח"כ איזה יום, כגון שספר עד יום ט"ו ואח"כ שכח יום אחד דא"א לספור מכאן ואילך משום דאין לו המשך ובעינן תמימות, אבל מה שספר עד היום עולה

לו למצוה ראין יום אחר תלוי בחבירו, וא"כ לא תהי' ברכתו לבטלה, רזה אינו, דבודאי אם רילג יום אחר, החסרון אינו אלא שלא יוכל לספור מכאן ואילך, אלא גם מה שספר עד היום אינו עולה למצוה כלל, ומה שכתבנו לעיל רכל יום הוא מצוה בפנ"ע ואין יום אחר תלוי בחבירו, זהו רוקא אם סיפר מ"ט יום והשלים כל הספירה, אז אמרינן רכל יום הוא מצוה בפנ"ע ויש לו מ"ט מצות, משא"כ אם לא ספר רק עד יום ט"ו, לאיזה מצוה יחשב לו בזה, רמה ענין יש בספירת ט"ו יום, הלא וספרתם לכם חמשים יום אמר רחמנא, וא"כ הרק"ל אמאי אין חוששין לברכה לבטלה. (ועיין בשו"ת דב פעלים ח"ג סי' ל"ב שדן בזה מרין חצי שיעור במצוות, ודבריו רחוקים).

אבל יש לתרץ הקושיא, לפמ"ש הריטב"א במס' חולין (רף ק"ו ע"ב, בר"ה אמר) וז"ל, דהנוטל ידיו לאכילה ודורך על נטילת ידים ואח"כ נמלך ולא אכל אין בכך כלום, ואין מחייבין אותו לאכול כדי שברכתו לא תהא לבטלה, דהא מכיון שנטל ידיו, נמרה לה ברכת הנטילה, שעליו הוא מברך, וההוא שעתא רעתו הי' לאכול, עכ"ל. ועי' באחרונים שהביאו דברי הריטב"א להלכת. ולכאורה במושכל ראשון דברי התוס' בכתובות שהבאנו לעיל, שכתבו רלכן לא תברך זכה על ספירתה שאם תראה תסתור והוי ברכה לבטלה, הם שלא כדברי הריטב"א, רלפי הריטב"א לכאורה לא יהא ברכתה לבטלה. אבל באמת שנא ושנא, דהריטב"א מחדש דהיכא דאחד עשה מעשה המצוה, אע"ג דלבסוף לא קיים המצוה, לא הוי ברכתו לבטלה, כמו בנטילת ידים שנמד מעשה המצוה, ואע"ג שלא עשה הקיום והתכלית של המצוה, דהיינו שנמלך ולא אכל, אין אומרים דמעשה הנטילה כלא נחשב ולא הוי מעשה המצוה, ותהי' ברכה לבטלה, רק כיון דבשעה שנמל ידיו הי' רעתו לאכול, הו"ל מעשה המצוה, וע"ז שפיר מברך. וזהו כוונת הריטב"א שכתב נמרה לה ברכת הנטילה, ואע"ג דלבסוף לא עשה הקיום דהמצוה לא הוי ברכה לבטלה, משא"כ בזכה שאם תראה תסתור ולא הוי אף מעשה מצוה, דגמר המעשה היינו לבסוף ז' ימים, אבל בתוך הו' ימים אף המעשה לא נגמרה, וא"כ הוי ברכה לבטלה, והתוס' אינן מחולקין עם הריטב"א, ודו"ק היטב בזה.

ולפמ"ש לעיל דבמצוות ספירת העומר הוי כל יום מצוה בפני עצמה ואין יום אחד תלוי בחבירו, א"כ מעשה המצוה רכל יום נגמרה בעת הספירה, ורק קיום המצוות לא יהא רק לבסוף כשישלים ספירתו דמ"ט יום, דזהו התכלית דהספירה, כמו"ש לעיל, א"כ שפיר יוכל לברך ע"ז, ואע"ג דאם לא יקיים המצוה לבסוף, וידלג יום אחד, לא יוכל לספור מ"ט יום, מ"מ מעשה המצוה נגמרה בכל יום, ול"ה ברכה לבטלה. ודומה למ"ש הריטב"א, ולא לדין הזכה שכתבו התוס' דלא תברך, דהתם אף מעשה המצוה לא נגמרה, ודו"ק.

עולת שבת בשבתו

אחרי

בספר כלי יקר עה"פ וירבר ה' אל משה אחרי מות שני בני אהרן בקרבתם לפני ה' וימותו, ויאמר ה' אל משה וכו', וקשה א"כ ריבור ראשון להיכן אול, כי לא נזכר בו שום ציווי וכו', ונוכל לומר שארבע מלות אלו, בקרבתם לפני ה' וימותו, אינם מאמר הכתוב לנו, אלא הקב"ה ריבר אל משה ארבע מלות אלו, וזה נוסח ריבור ראשון, כי רצה ה' להודיע למשה מצד איזה עון מתו, וביאור הענין, שבני אהרן היו ראויין לשליחות יד על ויאכלו וישתו ויחזו את האלקים שהסתכלו בשכינה מתוך לב גם של מאכל ומשתה, והמתין להם הקב"ה כרי שלא לערבב שמחת התורה, וכנגד זה בא ציווי זה לאהרן שאל יבוא אל הקודש בכל יום שיש בו אכילה ושתיה, כי אם ביום הכפורים יום ענות אדם נפשו, כי אז הוא בא בהכנעה לפני בוראו, ע"כ הציע הקב"ה הקדמה זו והודיע לו תחלה סיבת מיתת בני אהרן בדיבור ראשון, כדי לומר לו באמירה שני' הציווי ואל יבא בכל עת אל הקודש וכו', ובוה מתורץ יתור לשון של וימותו, שהרי כבד נאמר אחרי מות, לפי שהראשון מאמר הכתוב לנו, והשני דיבר ה' למשה, ע"כ.

ולי נראה שהתורה כתב ייתור לשון וימותו, להוכיח שלא מתו בני אהרן אלא מטעם הנ"ל שהסתכלו בשכינה, נמצא הטאו שנהנו מזיו השכינה בלב גם, ויש לומר לכן נשרף נשמתן לבד והגוף קיים, ובגמרא יליף שנשמתן לבד נשרף מדכתיב וימותו כעין מיתה, לכן אמר הכתוב ג"כ כאן לפירוש של המחבר הנ"ל, שהודיע ה' למשה באיזה עון מתו כנ"ל, לכן אמר הכתוב בקרבתם, כפי' הנ"ל, רצה לומר שהקריבו עצמם ונהנו מזיו השכינה, לכן וימותו כעין מיתה, ר"ל הנשמה לבד.

עוד מקשה המחבר הנ"ל עה"פ דבר אל אהרן אחיך, מה ראה להזכיר כאן אחות. ולי נראה משום הכי הזכיר הכתוב כאן אחות, להודיע באיזה עון מתו, כאשר שיש עוד טעם, שהורו הלכה בפני משה רבן, ואיתא במס' מגילה (דף י"ד ע"ב) חולדה קרובת ירמי' היתה ולא איקפר, ולכן אמר הכתוב בקרבתם לפני ה' וכנ"ל, ושלא תטעה מחמת שהורו הלכה בפני משה רבן, אמר הכתוב, דבר אל אהרן אחיך, אחיך דייקא, א"כ ע"כ לאו משום שהורו הלכה בפני משה רבן, ודו"ק, לכן אל יבוא בכל עת אל הקודש.

(הנאון מוה"ר אברהם אביש אבר"ק פפר"מ זצ"ל¹)

קדושים

איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו אני ד'. הנה מבואר בילקוט (פ' תולדות), אביו של עשו קרא אותו גדול, שנא' ויקרא את עשו בנו הגדול, ואמו קראתו גדול, רכתיב את בנדי עשו בנה הגדול, אמר הקב"ה בעיניכם הוא גדול

בעיני הוא קטן שנא' הנה קטן נתתיך בגוים. דהנה אנחנו בני אברהם יצחק ויעקב בגלותנו המר, נקראים קטנים נגד אומות העולם, כדכתיב כי אתם המעט מכל העמים, אבל אחר שהשי"ת ינאל אותנו בקרוב, אז נהי' אנחנו נקראים גדולים, ואומות העולם קטנים. וזהו ביאור הכתוב, איש אמו ואביו תיראו, שאנחנו יראים מאומה"ע יען שאביו ואמו, יצחק ורבקה, קראו אותו גדול, אכן אם את שבתותי תשמורו, שישמרו בניי שתי שבתות שגורם הגאולה כאו"ל אלמלא שמרו ישראל שתי שבתות מיד היו נגעלין, אז אני ד', שיקויים מאמר ד', שאמר הנה קטן נתתיך בגוים, שאנחנו נהי' גדולים ואומות העולם יהיו נקראים קטנים. (הרב הגאון מוה"ר חיים נחום הלברשטאם אבד"ק מאשציסק זצ"ל²)

אמור

דבר אל בניי ואמרת אליהם מועדי ד' אשר תקראו אותם מקראי קודש וגו'. כלל תחלה השבת עם המועדים, לומר שגם אם יחולו המועדים ביום שבת שהוא קודש יותר מהם, מכל מקום לא יוזזו המועדים ולא ירחו ליום אחר. ולזה אמר, אשר תקראו אותם, כי השבת אינה צריכה קריאה, אבל הימים טובים הם צדיכים קריאת ב"ד ע"י קביעת ראשי חרשים, שאומרים מקודש מקודש, כדרשינן אשר תקראו אתם, והיינו נמי דחתמינן בתפלה, מקדש ישראל והזמנים, ישראל דמקדשי לזמנים, ולכן קראם הכתוב מקראי קודש ומקרא קודש, אין חוונה כי אם על המועדים בלבד, אלא למדך שאפילו כשיבואו לחול ביום ש"ק, תקראו אותם בזמנם האמת, לא תדחום מחמתו, לקבעם ביום אחר, אך לעולם תניחום במקומם ותקראום בבואם.

(הגאון מוה"ר יעקב מעמרין זצ"ל³)

בהר

כי גרים ותושבים אתם עמדי ובכל ארץ אחוזתכם נאולה תתנו לארץ. י"ל בזה עפ"י דברי הגה"ק מוה"ר שלום אבד"ק בעלז זצ"ל עה"פ הבאים ישרש יעקב יציץ ופרח ישראל (ישעי' כ"ז), דהפסוק בא להורות לבני ישראל כי בהיותם בארץ אויביהם לא ישכחו כי גרים הם בארץ נכרי' כאורח נוטה ללון, וגם יזכרו תמיד כי השכינה סובלת עמהם בגלותם, ויהיו מחכים בכל לבם ונפשם על קץ הגלויות. וזשה"כ, הבאים ישרש יעקב, שיעקב אבינו ע"ה השריש בבני ישראל שיהיו תמיד בבחי' הבאים, דהיינו כאלו רק עכשיו באו אל מקומם ולא נתיישבו עדיין, ועי"ז יציץ ופרח ישראל, שיצמיח השי"ת צמח צדיק לגאולנו בגאולת עולם, עכדה"ק.

(2) חובא בשמו בספר רבותינו שבגולה (פרעשבורג תרע"ה).

(3) הועתק מכת"ק בגליון החומש שלו המונח באוצר הספרים אשר בבריטיש מוזיאום בלונדון, והגיע אלינו ע"י ירידנו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה יודל ליכטנשטיין נ"י מאנמווערפען. טוב עין הוא יבורך.

וזהו שאמר השי"ת, כי גרים ותושבים אתם עמדי, אם במשך כל ימי גלותכם, תזכרו תמיד כי גרים אתם, וגם תרגישו כי אתם עמדי, כי אנכי עמכם בצרה, אז תזכו, כי בכל ארץ אחוזתכם גאולה תתנו לארץ, שיציץ ופרח ישראל בגאולה שלימה בב"א.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

בחקותי

וחרב לא תעבור בארצכם. ובתרגום אונקלוס, ורקטלין בחרבא לא יעידון בארעכון. ולכאורה דברי התרגום הם היפך משמעות המקרא, כי לא יעידון הוא לשון הסרה, שלא יסודו רקטלין בחרבא ח"ו⁴). וי"ל הכוונה, עפ"י אוז"ל (שבת פ"ט) למה נקרא שמו חורב שמשם ירדה חורבה לאומות העולם, דהתורה שלומדים בני ישראל הוא חרב פיפיות בידם להפיל חללים משונאיהם, ולא יצטרכו כלל לכלי זיון, כי התורה היא כלי זיונם של ישראל. ולפי"ז אתי שפיר, דהתורה"ק מבטיח לבני"י, אם בחוקותי תלכו, כפירש"י שתהיו עמלים בתורה, אז ונתתי שלום בארץ, שלא ישא גוי אל גוי חרב, וחרב לא תעבור בארצכם, פשוטו כמשמעו, ועל זה הוסיף התרגום, ורקטלין בחרבא לא יעידון מארעכון, היינו הרוגי חרב באומה"ע, ע"י לימוד התורה"ק, שהוא חרב נגד אומות העולם, זה לא יסוד מארצכם.

(הגה"ק מוה"ר ישכר רוב רוקח אבר"ק בעלז זצ"ל⁵)

חג השבועות

איתא בספרי פ' וזאת הברכה, כשנגלה המקום ליתן תורה לישראל הלך בתחלה אצל בני עשו ואמר להם מקבלים אתם את התורה, אמרו לו מה כתוב בה, אמר להם לא תרצח, ולא רצו לקבלה, הלך לו אצל בני עמון ומואב ואמר להם מקבלים אתם את התורה, אמרו לו מה כתוב בה, אמר להם לא תנאף, ולא רצו לקבלה, הלך ומצא בני ישמעאל, אמר להם מקבלים אתם את התורה, אמרו לו מה כתוב בה, אמר להם לא תגנוב, ולא רצו לקבלה. ומהראוי לשים לב, למה עשה הקב"ה ככה, להודיע לכל אומה, עבירה אחת אשר הם משוקעים בה ביותר, למען לא יאבו לקבלה, ולישראל לא עשה כן. אמנם יתכן לומר הכוונה, דהנה כל א' מהאומות, שאלו תיקף מה כתוב בה, ורצונם בזה, שמוכנים הם לקבל רק תורה שבכתב, ולא תורה שבע"פ, לכן הודיע להם הקב"ה בכוונה ציווי אחת אשר לא יוכלו לעמוד בה, כרי שימאנו לקבל את התורה. לא כן בבני ישראל, שאמרו תיקף

4 בספר קרבן נתנאל (קארלסרוה תקט"ו) בסוף הספר, כתב שמצא בק"ק פערשי חומש בכתב על הקלף מכמה מאות שנה, פסוק א' מקרא ואח"כ פסוק א' תרגום, ושם כתב בהתרגום לא יעידון ברי"ש, עכ"ר. (וע"ע בספר מתורגמן שרש "ערה").

5 הובא בשמו בקונטרס בית תלמוד (מונקאטש תרצ"ז) שגרפס לרגלי חנוכת הבית רישיבת סעדראהעלי.

נעשה ונשמע, ומבואר בספח"ק דהכוונה בלשון כפול, שמוכנים הם לקבל הן תורה שבכתב והן תורה שבעל פה, לכן ראויים הם לקבל את התורה, כי תורה שבכתב ותורה שבעל פה, צמודין הן.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

נשא

ישא ר' פניו אליך וישם לך שלום. איתא בגמ' (ברכות מ"ז) אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, כתיב בתורה לא ישא פנים ואיך אתה נושא פנים לישראל, אמר להן איך לא אשא פנים לישראל, כתיב בתורה ואכלת ושבעת וברכת, והם מדרקקים עד כזית עד כביצה. והיינו אף שהרשות נתונה לאכול לשבעה, מ"מ הם מדרקקים על עצמם שלא ירום לבבם ע"י מאכלם, ומדרקקים לאכול עד כזית עד כביצה, בכרי שיתקיים קישור הגוף והנפש, ומש"ה לעומתם הקב"ה ישאו להם פנים, וישם להם שלום, היינו שיהי' שלום בין הגוף והנפש ולא יתפרדו זה מזה, ולא תנעל גפשמם בהם.

(הגאון בעל קרני ראם אבר"ק יאס זצ"ל)

שלח

איש אחד איש אחד למטה אבותיו וגו'. ובמרדש, חר אמר שנים עשר היו, וחד אמר ארבעה ועשרים היו דכתיב איש אחד איש אחד. והוא פלא, דבפרשת דברים כתיב בהדיא, ואקח מכם שנים עשר איש. אמנם יתבאר, דהנה יש מדרשות חלוקות בענין המרגלים, יש אומרים דבאותה שעה שהלכו כשרים היו, ויש אומרים מקיש הליכתם לחזירתם מה חזירתם ברעה אף הליכתם כן. והנה ידוע אוז"ל (כתובות ע"ה ע"א) דחד מינייהו עדיף כתרי מינן, דהיינו דאיש אחד מבני ארץ ישראל חשוב כשני אנשים מחוץ לארץ. ולפי"ז יש לומר, דבאמת לא היו כי אם שנים עשר איש, כמבואר בהדיא בקרא, דק אי נימא דכשרים היו באותה שעה, א"כ חשוב חד כתרי, נמצא שהיו ארבעה ועשרים איש, משא"כ למ"ד דגם בעת הליכתן בדעה היו, לא היו כי אם שנים עשר.

(הגאון בעל ים התלמוד אבר"ק טארניגראד זצ"ל)

6) הועתק מכת"ק שהגיע אלינו מעזבון המנוח הרב הגאון מוה"ר יואל אשכנזי אבר"ק יאס ז"ל. תנצב"ה.

7) הובא בספר הר סיני להגאון מוה"ר סיני שטיינער מק"ק אוליינאב, בפ' שלח, ששמע דבר זה מפ"ק.

תמיהות וישובים

ב' הערות בחידושי חתם סופר

בחי' חתם סופר חולין צ"ח: (בר"ה כל איסורים שבתורה בס') כתב בא"ר, וז"ל: וקרוב לוודאי ראפי' במין במינו דס"ל לרש"י ולרמב"ם וראב"ד דבעינן ס' זה הוי נמי מן התורה וכו'. — ולכאז' קשה, דברמב"ם פט"ו ה"ד מהל' מ"א כתב, נפל חלב כליות לחלב האלי' ונמוח הכל אם הי' חלב האלי' כשנים כחלב הכליות הרי הכל מותר מן התורה, עכ"ל.

בחי' חתם סופר למס' חולין צ"ו: (ד"ה אם יש בה בנו"ט וכו') כתב: לשיטת הסוברים דלהוציא דם סני כנמלח מצד אחד. מ"מ פשוט דאיננו כרותח בעבר השני שלא נמלח שם וכו'.

ויש להעיר, דבשו"ע יו"ד סי' צ"א סעיף ה' כתב הרמ"א, אפילו לא נמלח הבשר משני צדדיו רק מצד אחד, כל שנמלח מליחה שאינו נאכל מחמת מלחו מחשב רותח (כ"י בשם תשו' הרשב"א סי' רס"ה). ומשמע בפשטות דכל שנמלח החתיכה מצד אחד נחשב רותח משני הצדדים. וביותר מבואר כן מדברי הרשב"א בתשובתו (במקור ההלכה), שמוכיח הא דלהוציא דם סני כנמלח מצד אחד, מהא דמליח מצד אחד נחשב כרותח, הרי דמדמה להו להדרי, דבשניהם מליח מצד אחד מועיל לכל החתיכה. (וא"כ דוחק לומר שהחת"ס יפרש דברי הרמ"א דנמלח מצד אחד „מחשב רותח רק הצד שנמלח“), וצע"ק.

ישראל מרדכי דוד נויגרעשל
בני ברק

הערה בספר הלכה ברורה

בשו"ע או"ח סי' תצ"ה סעי' ד' כתב המחבר, מוקצה אע"פ שמותר בשבת החמידו בו ביום טוב ואסרוהו, ע"כ. ובספר הלכה ברורה סי' תצ"ה סק"ז הקשה על רברי המחבר וז"ל, צ"ע דידוע רכל מיני מוקצה המבוארין בהל' שבת לענין כלים וכן לענין אבנים, היינו לדידן דקיי"ל כר' שמעון לענין מוקצה, והיינו לצורך גופו ומקומו דאף בזה אסור ר"י, ואנן קיי"ל כר"ש דשרי לצורך גבי כלים מ"מ מחמה לצל אסור, וא"כ בשו"ע רכתב הפלוגתא לענין מוקצה ביו"ט אי אסור ביו"ט אף דשרי בשבת, ע"כ היינו לצורך גופו ומקומו, דמחמה לצל אף בשבת אסור, וא"כ לב"י המחבר שו"ע דפסק לאסור לענין מוקצה, ע"כ היינו אפילו לצורך גופו, וא"כ אמאי פסק בשו"ע לענין עלי כבד בסס"י תצ"ט דאסור לטלטלו מחמה לצל, דמשמע הא לצורך גופו שרי, והא לצורך גופו נמי אסור, עכ"ל. וצ"ע דבה"ק, מה שכתב דלר' יודא כלי שמלאכתו לאיסור אסור לטלטלו

אפי' לצורך גופו, הרי במס' שבת (ל"ו ע"א) אוקים לברייתא רשופר מיטלטל וחצוצרות אינם מיטלטלים כר' יורא, הרי לך רשופר שהוא כלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטלו לצורך גופו, עיי"ש בתוס' ר"ה הא ר' יורא שהוכיחו כן מכמה ראיות, ומה שאסר ר' יורא בחצוצרות כבר מבואר שם בתוס' עיי"ש, ולפי"ז לק"מ פסקי המחבר אהררי, רהגם שפסק המחבר בס' תצ"ה להחמיר נבי מוקצה כר' יורא, אעפ"כ מותר לטלטל עלי שהוא כלי שמלאכ"א לצורך גופו. ונראה לכאורה רזהו כונת המ"א בסוס' תצ"ט ס"ק י"ב, במה שכתב, אפי' למאן ראוסר מוקצה מותר לטלטל כלי, היינו אפי' להמחבר רפסק כר' יורא, אעפ"כ כלי מותר לטלטל כנ"ל, לאפוקי מקושיית ההלכה ברורה. — ומה שמסיים המ"א להביא ראיה רהא רבא ס"ל כר' יורא ואפ"ה שרי לטלטל כלי עסי' ש"ה, עכ"ל. כונתו היא, דרבא פסק בפרק כל הכלים (דף קכ"ג:) רכלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו. (ועיין עוד בפמ"ג, דנראה מדבריו כוונה אחרת בדברי המ"א).

אלי' שפיטצער

ברוקלין, ניו יארק

תמי' על צל"ח במס' פסחים

בפסחים כ"ב ע"ב בסוגיא דחזקי' וד"א, פריך הש"ס, והרי ערלה דרחמנא אמר ערלים לא יאכל ותניא ערלים לא יאכל אין לי אלא איסור אכילה מנין שלא יהנה ממנו שלא יצבע בו ולא ידליק בו את הנר ת"ל וערלתם ערלתו ערלים לרבות את כולם, טעמא דכתב רחמנא וערלתם ערלתו ערלים הא לאו הכי הוה אמינא איסור אכילה משמע איסור הנאה לא משמע, ומשני לעולם לא יאכל משמע בין איסור אכילה בין איסור הנאה ושאני התם דכתיב לכם וכו' שלכם יהא קמ"ל, ופריך הגמ' ואלא לכם למה לי, ומשני לכדתניא לכם לרבות את הנסוע לרבים וכו', ע"כ. והקשו בתוס' וז"ל, הקשה הר"י מקורבל אמאי איצטריך ג' ערלים ליכתב תרי ערלים לצביעה והדלקה, וע"כ אתי' לכם לנסוע לרבים דאי להתיר הדלקה אתא לא ליכתב לכם ולא חד מהנך ערלים ונאסר מלא יאכל הנאה ומחד ערלים צביעה, ולהדלקה אין קרא לאסור וכו'. וכ' הצ"ח ע"ז וז"ל, ולענ"ד נראה דקושיית הר"י מקורבל היא לחזקי' ולחזקי' ליכא למטעי אי הוה כתיב לכם וחד ערלים דערלים אתי דלא נטעה דלכם להתיר הנאה, דהרי אף אי הוה כתיב לא יאכל ולכם ליכא למטעי דלכם אתי להתיר הנאה, דא"כ לא לכתוב לא יאכל רק לא תאכל ולא בעי לכם, אלא על כרחך דלכם לנסוע לרבים ולא יאכל לאיסור הנאה, ודו"ק עכ"ל.

ודבריו לכאורה תמוחים, דבסוף דבריהם כתבו התוס', ואין לומר דמלא יאכל משמע לאסור אפילו צביעה והדלקה ואי הוה כתיב לא יאכל וחד ערלים הוה אסרינן מלא יאכל כל הנאה וערלים לשום דרשה והא דמצרכי' קדאי לצביעה

והדלקה חיינו משום דכתב לכם, דלכם משמע להתיר כל הנאה כו', עכ"ד התוס'. ועל כרחק צריך לומר דתוס' כתבו זאת אליב' דר' אבהו, דלדידי' אין נ"מ בין לא יאכל ללא תאכל, דאי לחזקי' אכתי קשה הא על כרחק לא אתי לכם להתיר כל הנאה דא"כ לא לכתוב לא יאכל אלא לא תאכל ולא בעי' לכם, וצע"ג.

שלמה אלטר צעהנווירטה

תלמיד במתיבתא עץ חיים רבאכוב
ברוקלין, ניו יארק

תמי' בספר מאור ושמש

בספח"ק מאור ושמש פ' ויקהל כד"ה ועשה בצלאל וגו', מביא שם בא"ד דברי הגמ' במס' שבת דף ל"א ע"ב, כל אדם שיש בו תורה ואין בו יראה וכו' מכריז רבי ינאי חבל למאן דלית לי' דרתא ותרעא לדרתא עביר, ומפרש שם, דרתא קאי על התורה ותרעא לדרתא קאי על היראה. ולכאורה צ"ע, דהנה כל המפרשים כתבו להיפך דדרתא קאי על היראה, ותרעא לדרתא קאי על התורה. וגם רש"י במס' יומא דף ע"ב ע"ב כתב שם להדיא, שהתורה אינה אלא שער ליכנס בה ליראת שמים, וצ"ע.

בן ציון נתן עליאם

תלמיד במתיבתא עץ חיים רבאכוב
ברוקלין, ניו יארק

אותיות מחכימות*

בקובץ קל"ד (מחודש שבט שנה זו) במדור „דקדוקי סופרים“, הובא הערה בנוגע ללשון המחבר והרמ"א באו"ח בריש סימן קל"ד, והיות שהדברים אינם מדוייקים כל כך (כנראה מחמת חסרון ספרים), הננו להציג בזה דברים כהווייתן. בדפוסים הראשונים של המחבר שנדפסו בלא הנהגות הרמ"א, מתחיל סעיף א' בזה הלשון: „והוא רחום ואומרים אותו בקול רם“. ובדפוס ראשון של הנהגות הרמ"א, שנדפס בחייו של הרמ"א בקראקא שנת ש"ל, נדפס כך: „(הנה ונוהגין להרבות בתחנונים בשני וחמישי ואומרים) והוא רחום ואומרים אותו בקול רם“. דהיינו שהוסיף וי"ו על לשון המחבר כרי שיבא המשך הלשון כדבעי, כיון שהוסיף מקודם תיבת „ואומרים“ והוא רחום וכו'. ואילו בדפוס השני שנדפס בקראקא שנת ש"מ, נדפסה ההנהגה של הרמ"א בלא תיבת „ואומרים“ רק: „(הנה ונוהגין

(* מאמר הזה נשלח אלינו מאת האברכים החשובים המופלגים מו"ה גבריאל גאלדבערגער נ"י ומו"ה ישעי' אשר אנשיל ווייס נ"י חברי כולל באר מנחם דקאלוב בברוקלין, כדי לזכות בו את הרבים. זכות המצוה יגן בעדם לנצח.

להרבות בתחנונים בשני וחמישי: והוא רחום אומרים אותו בקול רם", והוסיפו שתי נקודות אחר, "וחמישי", להורות כי מכאן מתחיל ענין חרש, וממילא חזרו והסירו את הוי"ו מתיבת אומרים, אבל פשוט שהוספת הוי"ו בדפוס ראשון הוא מעשה ידי הרמ"א שהכליע הגהותיו כהמשך ללשונו של המחבר.

והנה כבר כתבנו במקו"א באריכות אודות ההוספות והשינויים שנעשו בהגהות הרמ"א בדפוס השני (שנדפס אחר פטירת הרמ"א), שנעשה שם שינויים גדולים שיש בהם נפקותא גדולה בהבנת דברי הרמ"א, ואכמ"ל. ובדרך כלל נמצאים כל ההוספות והשינויים האלו בדפוסים שבידינו כהיום, אך בזה הנדון, נמצא בידינו (וכן בהרכה דפו"י שראינו), הנוסח כמו בדפוס הראשון ממש, ואין כאן שום טעות וגמגום, ואדרבא הנוסח שבדפוס השני צריך בירור ובדיקה. וכיוצא בדבר נמצא בס' רצ"ב, אשר לשון המחבר בדפוסים הראשונים שנדפסו בלא הגהות הרמ"א הוא: „במנחה מוציאין ספר תורה וכו'". ובדפוס ראשון של הרמ"א נדפס: „במנחה (אומרים אשרי ובא לציון ואני תפילתי וגו'): מוציאין ספר תורה וכו'". ובדפוס השני דשנת ש"מ הוסיפו וי"ו „מוציאין ספר תורה וכו'". (וכ"ה ברוב הדפוסים של השו"ע אשר לפנינו, חוץ מדפוס לעמבערג).

ואל יקל בעיני הקורא על המשא ומתן בדקדוקים כאלו, כי יש בהם כדי ללמד על כל השינויים שבין דפוס ראשון של הרמ"א לדפוס השני, אשר כנ"ל יש בהם הרבה פעמים נפקותא גדולה, והענין הזה דורש בירור הגון אשר עדיין לא נעשה עד היום.

ובענין מה שהעיר עוד שם, מכמה דוכתי דניכר ששלטו ידי זרים והוסיפו מדעת עצמם בהגהות הב"ח על הש"ס שנדפס על גליון הנמרא. — יש לנו להוסיף ראיה מוכרחת לזה, מהגהות הב"ח שבת דף ק"ו ע"ב אות ג', שכותב שם „שוב מצאתי קושיא זו בספר פרי חדש סי' פ"א". והכוונה לספר פרי חדש על יו"ד (והוא שם בס"ק כ"ח) להגאון ר' חזקי' די סילווא, שחי שנים הרבה אחר הב"ח, והוא ממש חוכא וטלולא, שהב"ח יציין על הפרי חדש „שוב מצאתי". ויש לציין, שהגהות הב"ח נדפסו לראשונה בספר מיוחר בווארשא שנת תקפ"ד (ובתוך הש"ס נדפס לראשונה בפיוורא תקפ"ט עיי' מה שכתב בזה בספר מגרים חדשים על מס' ברכות דף כ"ד ע"א), והוא כשתי מאות שנים אחר פטירת הב"ח (שנפטר בשנת ת'), ועל כן אין כל פלא שנשתרבו בו דברים שונים מאנשים בלתי ידועים, כרגיל בספרים כאלו.

ויש לציין עוד הערה נחוצה הגונע למהות הגהות הב"ח, שכידוע נכנסו בדפוס הש"ס שבידינו הרבה הגהות מכמה גדולים, כגון הגהות המהרש"ל שנדפסו בשעתו בספר מיוחד „חכמת שלמה" ושם נמצאים הרבה יותר הגהות ממה שנדפסו בספר חכמת שלמה בש"סין שלפנינו, כי המדפיסים לקטו מתוכו את ההגהות, ותיקנו כדבריו בגוף הגמ' ורש"י ותוס', ללא שום ציון והערה (בדרך כלל), כי נשתנה איזה תיבה או אות מדפוסים הישנים, והשמיטו את ההגהות

הללו מתוך הספר „חכמת שלמה“, והדפיסו שם רק מה שלא תיקנו בפנים. וכבר צווחו ע"ז קמאי דקמאי, (עיי' בהקדמת המהרש"א על חי' אנרות הנרפס במהרש"א על מס' ברכות, ועוד), שעשו שלא כהוגן להעלים הגירסא הישנה, ואכמ"ל בזה.

והנה הב"ח (שהיה סמוך לדורו של המהרש"ל), כתב את הגהותיו בדפוסים שלא נתקנו עדיין ע"פ הגהות המהרש"ל, ולפעמים אין מובנים הגהותיו רק לפי הגירסא הישנה, ולפי הנרפס כעת בש"ס לשונות מוגהים ע"פ המהרש"ל, אין הלומד יכול לעמוד על צורך ותכלית הגהת הב"ח.

ונציג בזה דוגמא אחת. — במס' שבת דף קל"ט סוע"ב ברש"י ד"ה ניצוצות כי רב פפא לא חשיבי שחנוני מטיל שכר היה וכו', וכ' בהגהות הב"ח אות ה', „שסורני ומטיל לשכר היה“, ואינו מובן, בשלמא מה שמניה תחת „שחנוני“, „שסורני“ אפשר להבין, אבל למה הגיה תחת „מטיל שכר“, „ומטיל לשכר“ שהוא לשון מגומגם יותר לכאורה. והנכון, כי בדפוסים הישנים איתא ברש"י „שחנוני ומטיל לשכר“, והמהרש"ל הגיה „שחנוני מטיל שכר“, וכמו שנדרס לפנינו, והב"ח הגיה רק „שסורני“ תחת „שחנוני“, ושאר הלשון הגיה כמו שהיה ולא הגיה כלום.

אלא שזה הוא רק דוגמא משיפור הלשון, אבל באותו דיבור בסופו, נמצא דבר בהגהות הב"ח המשנה משמעות רברי רש"י להלכה. — וז"ל רש"י לפנינו „וכשמגיע לניצוצות משליך הן ופסולתן לחוץ ותחילת שפיתן מן הפסולת ניכר דלאו בורר הוא“, עכ"ל. והב"ח באות ו' מגיה „ותחלת שפיתן שאין הפסולת ניכר לאו בורר הוא“. ובדפוסים הישנים נרפס ברש"י „ותחלת שפיתן שמן הפסולת“, והלשון מגומגם והמהרש"ל הסיר השי"ן, והב"ח הגיה „שאין“ במקום „שמן“, ועיין ברש"י שכתב ג"כ להגיה כהגהת הב"ח ע"פ לשון הר"ן, וכן העתיק הב"י בסוף סימן שי"ט, ועיי"ש בפמ"ג א"א סקט"ו שדייק להלכה מלשון רש"י שבב"י, ופשוט שהגהת הב"ח קרובה לפי גירסת דפוסים הישנים, ולפי הנרפס לפנינו מבין הלומד שהב"ח הגיה „שאין“ במקום „מן“, והוא הגה"ה רחוקה.

מכתבים אל המערכת

בס"ד.

לכבוד מערכת כרם שלמה.

- א) בקונטרס קל"ג מדור תמיהות וישובים, הובא תמי' על ספר כתר תורה. — עי' בספר שדי חמד ח"ד מערכת מ' כלל ק"ט ד"ה ודבר זה, מביא שם מספר אהל יעקב (שאלוניקי תקצ"ב) כסברת הכתר תורה, ובד"ה אמנם, מקשה עליו תמי' זו, יעי' שם.
- ב) בקונטרס קל"ו עמוד ג"ו בהערה על השלח"ק, כבר עמר בזה בהגש"פ עם פירוש שמחת הח"ג בחלק לשון לימודים אות ח' ד"ה הלילה הזה.
- ג) שם (באותו עמוד) הובא מה שאמר החוזה מלובלין עה"פ וישלח יעקב מלאכים. — ראה בזה בספר בני יוסף עה"ת (מהגה"צ ר' יוסף בנימין רייך נכר הבנ"י) פר' וישלח.

גם אביא לפני הקוראים איזה הערות.

(ר) בספר שו"ת תורה לשמה (להגאון ר' יוסף חיים בעמח"ס בן איש חי עה"ת) סי' קכ"ו פוסק, ראם נתארח א' אצל בעה"ב והבעה"ב נתן לו מצה גזולה לאכול, והוא לא ירע שהיא גזולה יצא". החשש שאינו יוצא במצה גזולה הוא משום רתוח מצוה הבאה בעבירה, והא תינח בבעה"ב עצמו שגזל המצה וירע בה שהיא גזולה, אבל האורח, רלא גזל ולא ירע" שהיא גזולה וכו' לא חשיב זה לגבי האורח עבירה כלל, ושפיר נפיק ירי חובתו בזה, עכת"ר. ופלא, שהרי מצה גזולה פסולה ג"כ ממעם דילפינן לחם לחם מחלה ובחלה כתיב עריסותיכם, עי' ברא"ש מס' פסחים פ"ב אות י"ח ועי' קרבן נתנאל שם או"ק מ', ועי' רמב"ם פ"ו מהלכות חמץ ומצה הלכה ז' ובשו"ע או"ח סי' תנ"ר סעיף ר', וא"כ אם אינו שלו אינו יוצא, ואין חילוק בין ירע או לא ירע, רק אי מיירי לפני יאוש לא יצא אפילו בלא ירע, ואי לאחר יאוש אפילו בירע נמי יצא רתוי יאוש ושינוי רשות, ולחקרבן נתנאל הנ"ל, גם אז לא יצא, רלא מקרי שינוי רשות אלא שאולה יעי' שם, ועי' בהנהגות הנרעק"א בס' תרמ"ט על המ"א ס"ק ג', וצ"ע.

(ה) בספר שני מאורות (להרה"ק ר' שמואל קאמינקער זצ"ל) פר' שמיני בר"ה איתא במדרש וידום אחרן, כתב שמיתת נרב ואביתו חיתה בחג השבועות. וצ"ע שהרי מבואר בהריא בקרא רמיתתם חיתה בשמיני למילואים, והיינו או בא' בניסן או בח' בניסן לכמה שיטות, אבל איך יתכן לומר שהיתה בחג השבועות, וצ"ע.

(ו) בספר אילה שלוחה להרה"ק מהר"נ אבר"ק ראפשיץ זצ"ל פר' תולדות בר"ה ויעתר יצחק לה' לנוכח אשתו כי עקרה היא, כתב, שירע האמת שרבקה לא חיתה עקרה, ומפרש כי עקרה היא, שהיתה נראית בעיני' שהיא עקרה, יעי' שם. ופלא, שזה נגר גמרא מפורשת במס' יבמות רף ס"ד ע"א אמר ר' יצחק וכו' על אשתו לא נאמר אלא לנוכח אשתו מלמר ששניהם עקורים וכו', וצ"ע. ייררכם,

נחום מאיר גערמאן

ר"מ דמתיבתא בית יוסף
ברוקלין, ניו יארק

בס"ד. אור לעש"ק זכור ח' אר שנת וכו תנש"א מלכותך לפ"ק.
החזה"ש למע"כ ייררנו העורך הנכבד הע"י.

ראיתי בקובץ קכ"ח מחורש תמוז תש"ן מה שנרפס ברין כניסת כהנים לאוהל רשב"י במירון, והאמת כי מאר נהניתי מהמאמר, ערוך בטוטו"ר, ולכן ראיתי לנכון להביא כאן כי במק"א כבר הערתי על הגה"ק בעל מנחת אלעזר בשו"ת בענין הליכת כהנים על קברי צדיקים, על שלא הביא מה דאיתא בספר אגרא רכלה לזקינן הק' בעל בני יששכר (בפר' בהעלותך בר"ה אנחנו) וז"ל, וכן נוהגין בארעא קדישא עד היום שהכהנים הולכים על קברי הקדושים, עכ"ל. וכן תמהני על כותב המאמר שהעלים עין, כי זה יסוד גדול ללמוד זכות על הכהנים, ולכן חושבני שאחרי שיש לנו עדות נאמנה מבעל בני יששכר זי"ע וכן הגה"ק משאמלוי שצוה לנכרו שהי' כהן ליכנס לציון רשב"י, חושבני שהיא פליטת הקולמוס בכותבו, ומי יחזן להורות קולא באיסור שומאה דאורייתא לכהנים, אחרי שיש לנו מש"כ הבני"ש והגה"ק משאמלוי, ובארץ ישראל המקובל האלקי הרה"ש רוויק שהי' כהן מיוחס נכנס לקבר הרשב"י ולקבר רחל, כירוע.

וכן ברצוני להוסיף, על מה שראיתי בקונטרס ק"ל במדור תמיהות וישובים, לתמוה על דברי הגר"י ענגיל, מהא דמבואר ברמב"ם פ"ט מהלכות עבדים, רכניו וכנותיו של

נכרי שייכים לו ויכול למוכרם. — הנה במנחת חינוך מצוה שמ"ז כתב, והנה לא חילק בין בניו ובנותיו קטנים או אפילו גדולים ונראה שכל שכבושים תחת יד אביהם יכול למוכרם וכו', וגוף הדבר צ"ע, שהתורה תתן רשות לב"נ על בניו ובנותיו, אך בודאי מצא כן הר"מ באיזה מקום הנעלם מאתנו, עכ"ל. עכ"פ יכול להיות שהנר"י ענגיל מיירי מבתו שאינה כבושה תחת ירו, ויל"ע.

בכל הכבוד הראוי לכם כנפשכם וכנפש הרושה"ט,

מתתי צבי פנ"ל

עיה"ק ירושלים תוכב"א

בס"ר. יום ה' פרשת שמיני תנש"א לפ"ק.

לכבוד מערכת כרם שלמה.

בקונטרס קל"ב (עמוד מ"ה אות ב') כתבתי בשם הנו"ב, דישאלית הנבעלת לגוי אין קנאים פוגעים בו משא"כ ישראל שבוועל גויה קנאים פוגעים בו, ועל כן לא קשה מזה על האבני נזר שכתב רהבא על המומרת שקנאים פוגעים בו, כיון דרינה כנויה, והוספתי, דהנו"ב סובר דלמ"ר במומר דקנאים פוגעים בו, אז אפילו ישראלית הנבעלת למומר קנאים פוגעים בה, וזהו כרכרי האבני נזר.

ובקונטרס קל"ו עמוד נ"ט השיב כותב אחד על זה, רמהנו"ב יוצא מפורש דהבא על המומרת אין קנאים פוגעים בו (והיפך דרבי האבני נזר), ותמה עלי שלא עיינתי בהנו"ב, וכתבתי בשם הנו"ב דברים שאינם.

הנה ספרי הנו"ב ב"ה מצויים בכל מקום, וכל המעיין שם יראה שכל מה שכתבתי הוא צורך, ואעפ"כ אכתוב עוד הפעם דברי הנו"ב בקיצור. — בח"ב אה"ע סי' ק"נ הביא משו"ת ב"י, דישאלית הנבעלת לגוי אין קנאים פוגעים בו, וסרח הנו"ב ליישב דמאי שנא מישראל שבעל כותית. ובר"ה ועוד קשה, כתב ליישב, דכן הבא מכותית אינו בנו ואינו ישראל, משא"כ ישראלית שנבעלה לגוי בנה ישראל, על כן חומר כשהישראל הוא הבועל, דאז אינו נחשב לבנו, משא"כ בישראלית הנבעלת. ואחר כך כתב בזה הלשון, והפריש זה שייך להבריל בין בועל ארמית ממש לנבעלת לארמי ממש, אבל לאלו הפוסקים שגם מומר נחשב לארמי בזה להיות עונש קנאין פוגעין ולעונש כרת, הא ודאי דלא שייכי הני חילוקים הנ"ל להפריש ולחלק בין מומר למומרת, דהא ודאי אף לאלו שחושבים אותם ככותי לענין יבום, מ"מ מורים דולד מומרת אפילו מכותי, ישראל גמור הוא לכל דבר, דהא ודאי גם היא אע"פ שחטאה ישראלית היא לענין ילדי, וא"כ מה חומר בישראל הבועל מומרת מכת ישראל הנבעלת למומר, שהרי גם הישראל הבועל מומרת זרעו ישראל כשר הוא ועל שבט אביו יתייחס, עכ"ל הנו"ב.

הרי להראי מדברי הנו"ב דלהפוסקים הסוברים דמומר נחשב לארמי ושייך עונש דקנאים פוגעים, אין נפקא מינה אם הבן יהי ישראל או לא, ואדרכה לאותן הפוסקים גם ישראלית הנבעלת למומר קנאים פוגעים בה, וזה ממש כמו שכתבתי בתחלה בשמו, ואין שום התחלת קושיא על האבני נזר שהסכיר השיטה דהבא על המומרת קנאים פוגעים בה, בברכת התורה,

יחיאל יהודא פאפיער

עורך תפארת משה דבאסמאן

ברוקלין, ניו יארק

בס"ד.

לכבוד מערכת כרם שלמה הי"ו.

א) כרצוני להעיר בזה, כמה שנרפס בכר"ש שנת תשל"ח קונטרס ז' במדור תמיהות וישובים, קושיות הרכ מקרעניץ שליט"א על הא דמבואר במס' שבת פ"ט ע"א בתשובת משה רבינו למלאכי חשרת, שוב מה כתיב בה זכור את יום השבת לקרשו כלום אתם עושין מלאכה שאתם צריכין שבות, שוב מה כתיב בה לא תשא, משא ומתן יש ביניכם וכו' עיי"ש. ותמה על זה, מדוע הפך הנמרא את הסדר המבואר בעשרת הדברות, שהרי הפסוק לא תשא, הוא קודם לציווי זכור את יום השבת לקרשו, עכ"ק.

הנה ראיתי בירחון וילקט יוסף משנת תרס"ב לפ"ק (שיצא לאור ע"י הג"ר יוסף שווארמץ זצ"ל בעיר באניהאד יע"א) סימן כ"ז אות ג', הובא שם קושיא הנ"ל, ובסימן נ"ח באו הרבה תשובות על זה, ואעתיק פה תירוץ יקר מהגאון ר' משה גינז אבד"ק קערעסטור זצ"ל שכתב שם וז"ל: כבר נשאלתי ע"ז אשתקד מכבוד ידידי וכו' הרב מו"ה פייבל גראסמאן נ"י דומ"ץ דק"ק פעטראוואסעלא יע"א, והשבתי לו בזה"ל, לענ"ד פשוט הרבה רבכוונה מכוונת נקטו חז"ל הכי עפ"י סוגי הענינים אשר עפ"י מתחלפים גם סוגי טעמי המניעות של הענינים ההם לגבי המלאכים, ועבור זה לא שמרו סדר הכתובים וכו'. ויומחק יותר בשנחלק הענינים לג' סוגים, רהיינו סוג שבין אדם למקום לחוד, ושבין אדם לחבירו לחוד, וסוג אמצעי המשותף בין אדם למקום וגם בין אדם לחבירו. ונקטינא דרך זו ואין צריך לומר זו, רוודאי ענינים שבין אדם לחבירו הסברא פשוטה וגלויי רלא שייכי גבי מלאכים, שהם אישים גבירים ואין עסקם עם הבריות, משא"כ במה שבין אדם למקום, ה"י הרעת גותן ראררבה לגבי מלאכים שייך טפי, להכי פתח ואמר רבותא היותר גדולה, דאף אנכי ולא יהי' לך זכור, רהם רק לעומת הקב"ה, מ"מ לא שייכי בהו מכה הטעמים שאמר, ואין צריך לומר גבי לא תשא וכו', דמלבר מה שהוא נגד המקום, משותף בו גם לעומת שאר בריות, אשר למולם ישבע ויזכיר שם ד', ואין צריך לומר גבי כיבוד ורציחה וגניבה וניאוף, דהוא רק לעומת הבריות, דודאי לא שייך בהו, וזה אמת וברור לענ"ד, עכ"ל.

עוד הובא שם תירוץ, עפ"ימש"כ בכעל הטורים רלפיכך סמך כיבוד אב ואם לשבת, לומר לך כשם שחייב לכבד את השבת כך חייב לכבד אביו ואמו. והנה במלאכים שאין שייך זאת, ממילא רלא קפיד האיך יזכרנה, ואדרבה בזה ה"י רוצה ג"כ לרמז שאין שייכות להם עם התורה, ולפיכך הפסיק בין זכור ובין כבד, שאצליהם לא שייך למיכתב שני הדברים בסמוכין, עכ"ל. ועוד תירצו שם בכמה אופנים, יעו"ש.

ב) בכר"ש שנת תש"ג (קונטרס קכ"א) במדור תמיהות וישובים, תמה הב' ברוך יורא ליישמאן ג"י על דברי המנחת חינוך בקונטרס מוסף השבת מלאכת דש, שהקשה על מש"כ הרמ"א בסימן שכ"א דמותר לקלוף שומים ובצלים כרי לאכול מיד, ולכאורה הא הוי ל' מפרק, ות' רגם הקליפות הוא אוכל, ואוכל מאוכל ליכא מפרק, עיי"ש. והקשה הב' הנ"ל רא"כ למה מותר רק מיד, הלא מבואר בס' שיי"ט סעיף ג' דאוכל מתוך אוכל מותר לברור אפילו לסעודה אחרת כל זמן שאינו בתוך הסעודה שלפני, וצ"ע לדברי המנ"א ולבושי שרר שם, רכלבושי שרר מבואר דס"ל להרמ"א דבכ' מיני אוכלין מותר לברור אף לסעודה אחרת, עכ"ק. — אולם במחצהש"ק שם סק"ו הביא כמה ראיות דהרמ"א לא ס"ל חלוק זה, דק אוכל מתוך פסולת ואוכל מאוכל דין אחד להם, והביא שם רא' מדברי הרמ"א בסעיף א' ובסעיף ג' עיי"ש, וכ"כ בספר תוספת שבת שם, וא"כ לא קשה כלל, רי"ל דס"ל להמנ"ח כמו המחצהש"ק, דחלוק זה הוא רק לדעת הב"י, אבל לדעת הרמ"א גם באוכל מתוך אוכל מותר רק סמוך לסעודה, או כאותה סעודה, ופשוט. החותם בברכה שתזכו להגדיל תורה ולהאדירה,

אברהם חיים צבי מאטצען

ברוקלין, ניו יארק

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם יהודה פאלגער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' אליהו פערל נ"י להולדת הבן
להנה"ח בנש"ק מו"ה ארי' ליבוש ישראל בן ציון רובין נ"י להולדת הבן
להאברך היקר בנש"ק ר' ארי' ליבוש טובי' הורוויץ נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' אפרים לנדא נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' בן ציון בלום נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' בן ציון טווערסקי נ"י ממילוואקי נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל
הי"ד להולדת הבן

להנה"ח מו"ה דוד צבי נוימאן נ"י מוויען להולדת הנכד
להאברך היקר ר' זאב ישראל כ"ץ נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' חיים לויפער נ"י להולדת התאומים
להאברך היקר ר' יוחנן דעגריין נ"י מלונדון להולדת הבן
להאברך היקר ר' יוסף יעקב געללער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יעקב אליעזר מיללער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יעקב יצחק גערמאן נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יצחק פרייבערג נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
להאברך היקר ר' מנחם קוט נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
להאברך היקר ר' משה איצינגער נ"י מלונדון להולדת הבן
להאברך היקר ר' נתן נטע הלוי גראס נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה פנחס צבי ציטראנענבוים נ"י להולדת הנכד
להאברך היקר ר' פנחס רייכמאן נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' שלום אקסלער נ"י מלונדון להולדת הבן
להנה"ח מו"ה שלמה עקשטיין נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' שלמה רפאל הכהן בארנפריינד נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' שלמה ירוחם פעלדשטיין נ"י מאנטווערפען להולדת הבן
יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הדעת לאוי"ט"א.
המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם יחזקאל גרינפעלד נ"י מלונדון להולדת הבת
להרב אליהו חיים שטערנבוך נ"י מגיד שיעור בישיבת תפארת ישראל בירושלים
עיה"ק להולדת הבת

להאברך היקר ר' אלכסנדר מנחם קורץ נ"י מלונדון להולדת הבת
להאברך היקר ר' אלימלך הלוי בלומענבערג נ"י מלונדון להולדת הבת
להנה"ח מו"ה אשר ראובן פרנס נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הנכדה

להאברך היקר ר' ברוך שלמה איינהארן נ"י להולדת הבת
 להרב דוד גרינצווייג נ"י להולדת הנכרה
 להנה"ח מו"ה זאב ירמי' וואקסמאן נ"י להולדת הנכרה
 להרב חיים יהודה כהן שליט"א מו"ץ בעדה החרדית בשכונת רמות וראש הכולל
 רחסידי באבוב בירושלים עיה"ק להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יהושע גליק נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יוסף וויינרייך נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יצחק משה צבי בריינער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר בנש"ק ר' מנחם מענדל שפירא נ"י מבני ברק להולדת הבת
 להרב מנחם דוד קעסלער נ"י מנהל רשיבת באבוב בטאראנטא להולדת הבת
 להאברך היקר ר' מאיר זאב שווימער נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
 להאברך היקר בנש"ק ר' מרדכי פרידמאן נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
 להאברך היקר ר' מרדכי מאיר ווימער נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
 להאברך היקר ר' מרדכי צעהנווירטה נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
 להאברך היקר ר' משה אלעזר סטעמפל נ"י מירושלים עיה"ק נכר כ"ק מרן
 ארמו"ר זצוק"ל הי"ד להולדת הבת
 להאברך היקר ר' משה מנחם פרידמאן נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
 להרב נחום מאיר גערמאן שליט"א ר"מ רשיבת בית יוסף להולדת הנכרה
 להנה"ח מו"ה צבי אלימלך קארנרייך נ"י להולדת הנכרה
 להאברך היקר ר' שלום גרינפעלד נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שמחה פינחס שטראחלי נ"י להולדת הבת
 יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אכ"ר.
 המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם משה הלוי קליין נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה יעקב הלוי נ"י
 לאירוסים בנו-נכדו הב' החתן הנעלה כמר אלעזר נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה אליקים געציל סג"ל נ"י לאירוסים בנו נ"י
 להרב מו"ה בן ציון אברהם הלברשטאם שליט"א רב דקהל בית אברהם
 בפלעטבוש נכר כ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל הי"ד לאירוסים בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה יעקב צעהנווירטה נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה מנחם מענדל נ"י
 לאירוסים בנו-נכדתו תחי'
 להרב יהושע צבי וינגרייז שליט"א אבר"ק טאלטשאווא לאירוסים בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה מנחם מענדל גערשאן נ"י לאירוסים בנו הב' החתן הנעלה כמר
 משה בועז נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה מנחם מענדל בראדי נ"י לאירוסים בנו הב' החתן הנעלה בנש"ק
 כמר אלעזר נ"י תלמיד ישיבתנו

להרב המפורסם וכו' מוה"ר משה הלברשטאם שליט"א דומו"ץ דערה החרדית
בירושלים עיה"ק ור"מ רישיבת דברי חיים לאירוסיו בנו נ"י
להנה"ח מו"ה משה ארי' ליב לויסער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה שלמה ראובן נ"י
לאירוסיו בתו נכרתו תחי'

להנה"ח מו"ה נתן אהרן וואלף נ"י לאירוסיו בנו נ"י
להנה"ח מו"ה צבי יהודה געללער נ"י לאירוסיו בתו תחי'
להרב שלמה יחיאל גיפס נ"י מניד שיעור בישיבת כאכוב בני ציון ולחותנו הנה"ח
מו"ה יעקב חיים ריינהאלד נ"י לאירוסיו בנו נכדו הב' החתן הנעלה כמר
יהושע ברוך נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה שמואל הירשמאן נ"י מירושלים עיה"ק לאירוסיו בנו נ"י
להנה"ח מו"ה שמואל קורץ נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה יחיאל נ"י ולחו"ז הרב
המפורסם וכו' מוה"ר ישראל מאיר איסר הכהן פריעדמאן שליט"א הרב
מקדעניץ לאירוסיו בתו נכרתם תחי'

להנה"ח מו"ה שמואל צוויבעל נ"י לאירוסיו נכרתו תחי'
להב' החתן הנעלה בנש"ק כמר דוד נחום שפירא נ"י תלמיד ישיבתנו
לאירוסיו

להב' החתן הנעלה כמר חיים צבי שניטצער נ"י ממאנטריאל לאירוסיו
להב' החתן הנעלה כמר יהושע גרעבער נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו
להב' החתן הנעלה כמר יוסף חיים פרוכטהענדלער נ"י מבני ברק לאירוסיו
להב' החתן הנעלה כמר יוסף צבי קליין נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו
להב' החתן הנעלה כמר משה ראזענבלום נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו
בואר עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה ארי' דאווידאוויטש נ"י מירושלים עיה"ק לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה בן ציון שפריי נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה בן ציון מיללער נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה נחמן מנחם פייג נ"י לנישואי בתו תחי'
להאברך היקר ר' אביגדור עזריאל ברינער נ"י מלונדון תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' בן ציון רייכבערג נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' דוד שמואל בראכפעלד נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' ישעי' אשר זעליג מיללער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' שמואל צבי ראזנער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
יעזור השי"ת שיזכו לבנות בית נאמן בישראל על דרך ישראל סבא
מתוך עושר ואושר מזל והרחבה.

המערכת

ביר"פ, שמחה גראפיק

Simcha-Graphic Associates

Typesetters and Publishers

4311 - 15th Avenue — Brooklyn, N. Y. 11219

Tel. (718) 854-4830

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאללער לשנה

בקאנאדע = 20 דאללער לשנה

בבעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = בדואר רגיל 25 דאללער לשנה

בדואר אויר 35 דאללער לשנה

From:

KEREM SHLOMO

Mesivta Eitz Chaim D'Bobov

1577 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.

U.S. POSTAGE

PAID

Permit No. 285

BROOKLYN, N.Y.

Forwarding & Return Postage Guaranteed

ADDRESS CORRECTION REQUESTED

קובץ

נרם שלמה

ע"ש ב"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לפלסול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

תמוז תנש"א

(קל"ח)

שנה י"ד קונטרס ח'

יוצא לאור ע"י תלמודי

ב"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א

1577 48th Street

Brooklyn, New York 11219

Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

פרשת חקת כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א ה

מדור זכרון לראשונים

דברים יקרים ונחמדים הגאון ר' דוד אופנהיים אבר"ק פראג זצ"ל ז
גליון ספר פני יהושע הגאון בעל חתם סופר אבר"ק פר"ב זצ"ל יא
גליון ספר פני יהושע הגאון בעל כתב סופר אבר"ק פר"ב זצ"ל יא
גליון שו"ת מהרי"ן לב הגאון בעל חתם סופר אבר"ק פר"ב זצ"ל יב
בענין אשתהי י"ב חודש הגאון ר' מרדכי זאב אישינגא מלכוב זצ"ל יג
גליון השאלות וס' שאילת שלום הגאון ר' שמעון סופר אבר"ק קראקא זצ"ל יז
בענין עירוי אי הוי בישול הגאון ר' משה קאנישא אבר"ק יינק זצ"ל יח

מדור אגרות קודש

מכתב מהגאון ר' שמשון ווערטהיים זצ"ל כ
מכתב מהגאון ר' נפתלי צבי יהודה ברלין מוולאזין זצ"ל כב

מדור זכרון לאחרונים

במוציא דרחסנה"ב הג"ד שלום יוסף פייגענבוים אבר"ק לאקאטש ז"ל כה

מדור פלפול והלכה

בדין יין מבושל לענין יי"נ הרב מוח"ר שמואל אליעזר שטערן שליט"א לד
בענין מקרא ביכורים הרב משה סאכאטשעווסקי ג"י מד

עולת שבת בשבתו

ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים המערכת מו

מדור תמיהות וישובים

הערות קצרות בענינים שונים מט

מדור תעודות ופמיכות

מכתב "המלצה" הגאון ר' שמואל אבר"ק אמשטרדאם זצ"ל ג
כתב "חבר" הגאון ר' צבי יהודה הורוויץ אבר"ק באניא זצ"ל נא
דקדוקי סופרים נב
מכתבים אל המערכת נג
צילומי כתבי קודש נא
ברכות והודאות סד

כל הזכויות שמורות להמערכת

Copyright © 1991

by Cong. Shaare Zion

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת

מוה"ר יהושע מאיר במוה"ר רפאל ז"ל
פרישוואסער

חתנא רבי נשיאה כ"ק מרן ארמו"ר זצ"ל הי"ד

נלב"ע ביום ט"ו לחודש תמוז שנת תשל"ו לפ"ק
(יומא דהילולא של בעל אור החיים הק' זי"ע)

יהא זכרו ברוך!

הונצח ע"י אשתו ובניו,

מרת נחמה גאלדא פרישוואסער

בת כ"ק מרן ארמו"ר זצ"ל הי"ד

בן ציון שלום אליעזר פרישוואסער

שלמה ישראל פרישוואסער

מזכרת נצח
הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת
הרבני הנה"ח הנכבד
מו"ה אהרן יעקב בן מו"ה משה זאב וואלקאוויטש ע"ה
נפטר בשם טוב
ביום ט"ו לחודש תמוז שנת תשמ"ג לס"ק
תהא נשמתו צרורה בצרור החיים
הונצח ע"י בנו,
ישעי' אלעזר וואלקאוויטש

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת חקת

בזוה"ק בריש פרשתן, וירבר ד' אל משה ואל אהרן לאמר זאת חקת התורה וגו', ר' יוסי פתח, וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל (דברים ד'), ת"ח מילין דאורייתא קדישין אינון עלאין אינון מתיקין אינון כמה דכתיב (תהלים י"ט) הנחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים מדבש. ולכאורה יפלא מה ענין פסוק וזאת התורה אשר שם משה וגו' לפרשת פרה אדומה, גם מה שמביא אח"כ הפסוק הנחמדים מזהב ומפז רב, לכאורה אין לו המשך כאן.

ונקדים מש"כ בספר איל המילואים בפרשה זו לפרש דברי רש"י, לעולם היא נקראת על שמך פרה שעשה משה במדבר, והדבר תמוה, מה נשתנה מצוה הזאת מכל המצוות שתהא נקראת על שמו של משה, גם מה שאמרו חכמנו"ל שבכל הפרות שהיו לעולם ניתן בתוכם מעפרה של פרה אדומה שעשה משה, וצריך להבין הטעם למה ניתנה מעפרה של משה בכל הפרות. וכתב לבאר, דהנה הרמב"ם כתב שאין מחליפין זכות בחובה כדכתיב (דברים י') אשר לא ישא פנים ולא יקח שוחד, וכאזו"ל במס' סוטה (כ"א ע"א) אין מצוה מכבה עבירה, וא"כ קשה בהא דאמר ר' משה הדרשן הטעם של מצות פרה אדומה כדי שתבוא אמו ותקנה וכו', דהיינו שפרה אדומה היתה כפרה על עון העגל, הלא אין מצוה מכבה עבירה, ובשלמא על קרבן חטאת שציותה התורה לחביא לכפרה, אין להקשות הלא אין מחליפין זכות בחובה, חדא דבאמת החטאת אינה באה לכפר רק על השונג, אבל על המזיד לא מהני קרבן רק תשובה, והשנית דבכל הקרבנות הרי היו הבעלים סומכים את ידיהם על הקרבן ומתוודים על חטאתם ולכן מועיל הקרבן בצירוף הווידוי והתשובה אשר כוחם יפה לככות את העבירה, אבל במצות פרה אדומה שלא מצינו שטעון ווידוי איך מועילה מצוה זו בלבד לתקן על עון העגל שעשו במזיד.

אמנם יובן, דהנה הרמב"ן מפרש הטעם מדוע אין מחליפין זכות בחובה, משום דאינון בנדר אחד, דהבא לטהר מסייעין לו והבא לשמא פותחין לו, א"כ לא הרי זה כהרי זה, דהמצוה עושה האדם ע"י סיוע מן השמים, והעבירה עושה מעצמו בלי שום סיוע. אמנם התינוח בשאר עבירות, אבל בעון העגל הרי אמרו חכמנו"ל בגמ' (ברכות ל"ב ע"א) עה"פ ורי זהב, אמר משה לפני הקב"ה בשביל כסף וזהב שהשפעת להם לישראל עד שאמרו די, הוא גרם שעשו את העגל, והקב"ה הודה לו למשה שנאמר וכסף הרביתי להם וזהב עשו לבעל, ע"ש. וכן אמרו במדרש, משל לבן מלך שתלה לו אביו כיס של זהובים וכו' מה יעשה הבן שלא יחטא. הרי דבעון העגל ה' סיוע וגרמא גם למעשה העבירה, ושפיר יש להחליף זכות בחובה. וזשה"כ (תהלים ק"ו) ויאמר להשמירם לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו להשיב חמתו מהשחית, כי לולא המלצת משה על בני ישראל לא

היתה הפרה אדומה כפרה כלל על עון העגל, וכאמור, ועפ"ז אתי שפיר הא דנקראו כל הפרות על שמו של משה, וגם הא דצריך להטיל בכל הפרות מעפרה של פרה אדומה של משה, כי רק ע"י השתדלותו תועיל מצות פרה אדומה לכפרת חטא העגל, עכ"ד.

ועפ"ז נבוא לבאר דברי הזוה"ק, דהנה כבר מלתי אמורה לתרץ דיקדוק המפרשים על לשון הכתוב, זאת חוקת התורה, דהול"ל זאת חוקת הפרה, אך בפשטות יתכן הכוונה, ע"ד אומרים ז"ל רכל המורה בעבודה זרה ככופר בכל התורה כולה, נמצא דעל ידי חטא העגל פגמו ישראל בכל התורה כולה, ומאחר שפרה אדומה באת לכפר על עון העגל, א"כ הוי מצות פרה אדומה תיקון על כל התורה כולה, ולכן שפיר מדוקדק לשון הכתוב זאת חוקת התורה, כי מצות פרה אדומה שנאמרה בפרשה זו, היא תיקון על כל התורה כאמור. וזהו שפתח רבי יוסי, וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל, כלו' התיקון שנעשית לכל התורה כולה שנפגמה על ידי חטא העגל, נגרמה דייקא ע"י המלצתו של משה רבינו אשר שם לפני בני ישראל, באומרו להקב"ה בשביל כסף וזהב שהשפעת להם גרם להם שיעשו את העגל.

ולזה מביא הזוה"ק את הפסוק הנחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים מרבש, דמאחר דעון העגל הוא ככופר בכל התורה כולה, א"כ כפרת חטא העגל היא תיקון על הפגם שפגמו בכל התורה, וזשה"כ הנחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים מרבש, הפסוק הלז קאי על התוה"ק, ובא להורות שהתוה"ק היתה לה תיקון והמתקה ע"י שנתכפר להם לישראל על עון העגל שהוא כפירה בכל התורה, ואין הועילה הכפרה, לזה אמר, מזהב ומפז רב, שעל ידי שהשפיע הקב"ה לישראל זהב ופז רב עד שאמרו די, זה גרם להם שיעשו את העגל, ועי"ז מתוקים מרבש, כי ע"י המלצה זו נמתקו הדינים שהיו מתוחים על בני ישראל, והועילה מצות פרה אדומה לכפר עליהם.

לשאלת רבים

יש להשיג אצלינו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו
המחיר הוא: עשרים דאללער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת
כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

דברים יקרים ונחמדים

מהנאון מוה"ר דוד אופנהיים אבד"ק פראג ונ"ש זצ"ל¹⁾

מס' ברכות דף ג' ע"ב. ת"ר ארבע משמורת הוי הלילה דברי רבי, ר' נתן אומר שלש, עכ"ל הגמ'. וצ"ע במאי קמפלגי. והנה פי' משמורת, במשמורת עבורת המלאכים, יע"ש דף הנ"ל ע"א, ויש להבין דברי חכמים וחידותם בצפון ושמון.

הנה נלע"ר דר' נתן אויל לשיטתי, רמצינו במס' ב"מ דף קי"ז ע"ב, הקרקע של אחר ובנה עליו בית אשר שייך לחבירו, ר' נת"ן אומר תחתון נוטל שני חלקים בקרקע ועליון שליש, ואחרים אומרים תחתון נוטל שלשה חלקים והעליון נוטל רביע, עכ"ל הגמ'. נלע"ר דר' נת"ן אויל לשיטתי, ויובן נמי מה שהמה מחולקין ג"כ בזה, למה מר סבר העליון נוטל שליש, ומר סבר רביע. וגראה דר' נת"ן אויל לשיטתי דפליג דף ע"ט במס' ב"ב ע"ב, דתניא מכר בור לא מכר מימיו, ור' נתן סובר מכר בור מכר מימיו, עכ"ל. כולו בחדא מחתא מחתינהו.

רהנה מצינו במס' חולין דף צ"א ע"ב, רוחב המלאך הוא שני אלפים פרסאות שנא' וגווייתם כתרשיש, וגמירי רתרשיש כמה הוי שני אלפים פרסאות. והנה מצינו במס' חגיגה דף י"ב ובמס' פסחים דף צ"ר ע"א בתוס' פלפלא אריכתא, אי הים אוקיינוס נכלל תוך רוחב העולם ששה אלפי פרסא, או ים אוקיינוס הוא חוץ לגבול הזה, עיין בספר ברכת שמואל בפ' ויצא, שיש ריעות שים אוקיינוס מסבב העולם אלפי פרסא לכל צד. לפ"ז רוחב העולם עם ים אוקיינוס הוא שמנה אלפים פרסאות.

נמצא לפענ"ד, פליגי בהא, ר' נתן סובר מוכר בור מוכר מימיו, נמצא הארץ נתן לבני האדם ים אוקיינוס בכלל המכירה ונכלל בתוך הארץ, משא"כ למ"ד השני דאינו בכלל, ומכר בור לא מכר מימיו, נמצא שאינו בכלל הארץ. והנה למ"ד רים אוקיינוס בכלל הארץ, ומכר בור מכר מימיו, הוא ר' נתן, נמצא דמסכים דהעולם הוא ששה אלפים פרסאות, ומלאך שגווייתו כתרשיש, הוא שליש מן העולם, ולמ"ד השני רסובר מכר בור לא מכר מימיו, וים אוקיינוס אינו בכלל, נמצא שרוחב העולם הוא ח' אלפים פרסאות, נמצא המלאך הוא רביעית מן העולם. נמצא שמאוד מתוק לחיך, ר' נתן סובר מכר בור מכר מימיו, וכל העולם הוא ששה אלפי פרסא, נמצא מלאך הוא שליש, ולכן אמר רבי נת"ן העליון נוטל שליש, דנודע בין החיים שאנחנו נקראים בני בית, הקרקע ניתן לנו הארץ נתן לבני אדם, ומלאכים המה ריירי עליון, לכן להם ניתן שליש, משום דהמלאך שליש עולם, ומאן רפליג רסובר מלאך הוא רביעית עולם, מסכים דעליון נוטל רביע.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ר' קונט' ב' עמוד ו'. — דברים הללו הועתקו מחיבורו כתי' המונח בגנזי ידירנו הרבני החסיד הנכבד מו"ה יצחק בן ציון הכהן וואלף נ"י. יתברך ממעון הברכות בכל טוב סלה.

מש"ה הלך ר' נתן בעקבותיו, וסובר רג' משמורת הוי הלילה, רחלק עליהם הלילה לג' מלאכים, כי שלשה מלאכים המה עולם מלא, ומאן דפליג סובר ארבע משמורת הוי הלילה רמלאך הוא רביעית העולם ולכן ר' משמורת מלאכים הוי בלילה, ור' נתן אויל לשיטתו בכל דבר, ודו"ק היטב לפענ"ד.

מדרש ילקוט תהלים, ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלו, ר' נתן אומר זה שלו' מלכות בית דוד רכתיב למרבה המשרה ולשלו' אין קץ, עכ"ל. והנה הוא פלאי מאוד. ולפענ"ד יתכן, רהנה מצינו דיעות חלוקות במס' נדרים דף ל"ח, אי התורה ניתנה למשה ולא לישראל, וחד אמר שניתנה לכלל ישראל. הנה במאי קמפלגי, אי משה ה' מלך או לא, רהנה מצינו כמה מצות שאינן נוהגות במלך, כדקי"ל בפרק כהן גרול (סנהדרין י"ח ע"א) מלך לא דן ולא דנין אותו לא מעיר ולא מעירין בו לא חולץ ולא מייבם וכו', נמצא האיך ניתנה התורה למשה לבדו, הא כמה מצות שלא ה' אפשר לקיים, אלא ע"כ שניתנה לכלל ישראל, אבל אי לא ה' מלך, יש לומר שניתן למשה התורה.

בבנייהו הוא זה, דאיתא במ"ר פ' בא, החורש הזה לכם, המלכים המה היו כמו ימים של לבנה שהמה ל' כך היו שלשים מלכים, ט"ו בעלי' וט"ו בירידה, ושלמה הוא הט"ו אם חשבינן מן אברהם, ע"ש. נמצא בו ביום בט"ו, הלבנה בשלימות איש תחת גפנו וגו', כן ה' בימי שלמה בשלו' ובמישור איש תחת גפנו וגו'. והנה שם לא חשיב משה למלך, וא"כ שלמה הוא הט"ו, משא"כ אי נימא דמשה ה' מלך, א"כ ה' דור מלך הט"ו, ובימיו ה' שלו', אבל בשלמה ה' שלו' קטיע לדעת שה' מלך והריט וכו', משא"כ בימי דוד ה' בתוקפו ובגבורתו. ומש"ה כתיב למרבה המשרה, כתיבה מ' סתומה, שהוא אות ט"ו באותיות התורה, (א' ב' ג' ד' ה' ו' ז' ח' ט' י' כ' ק' ל' מ' נ') שהוא נגד דוד, כי במלכות בית דוד נשלמו בשלימות מלכותו.

ועפ"ז יוצרק, ה' עוז לעמו יתן, שהתורה נתן לישראל עמו ולא למשה לבד, כי אי אפשר לקיים כולה רהוא ה' מלך, לפ"ז דוד הוא מלך ט"ו, מש"ה קאמר, ה' יברך את עמו בשלו', ר' נתן אומר זה שלו' מלכות בית דוד, רמוזה מוכח שבימי דוד ה' המלכות בשלימות, כי הוא הט"ו, ודו"ק היטב כי חריף הוא.

תהלים ס"ג נ"ב. אספר כל עצמותי המה יביטו ויראו בי בגרי יחלקו להם ועל מלבושי יפילו גורל. אמרתי דרך הלציי, דמצינו במפרשי תהלים ובתוכם בעל קב ונקי, אספר כל עצמותי, ר"ל שאני כחוש ורזה מבשר, שיוכל לספר כל עצמותי, וכרי לביישי המה יביטו ויראו בי שאני כחוש, יע"ש. ובאמת לא יפלא ממך הדבר, כי התורה נקראת תושי' שמתשת כחו של אדם (סנהדרין כ"ו ע"ב), ולכך

תקנו מלבושי תלמידי חכמים בפני עצמן, שהמה עשוין בגרי כבור, שלא לראות בהן שתלמיד חכם הוא כחוש, ושתורה מתשת כחו, ולכן יש לעם הארץ מלבוש בפני עצמו, אבל אם עם הארץ ג"כ מלבש בלבוש תלמיד חכם, אז רואה בעין שת"ח הוא כחוש, ודו"ק.

ומש"ה אמר רוד, אספר כל עצמותי, שאני כחוש, והמה יביטו ויראו בי, כי בגדי יקחו להם ועל מלבושי יפילו גורל, לפ"ז המה לובשים בגדי תלמידי חכמים, ובזה נראה להם שאני כחוש, והמה יביטו ויראו בי, ודו"ק לפענ"ד. (אמרת ררך מוסר, על ע"ה שמתלבשים בחלוקא דרבנן).

באיוב סי' י"ט. מי יתן אפו ויכתבון מלי מי יתן בספר ויחקו בעט ברזל ועופרת לעד בצור יחצבון. — להבין אמרי פיו, נקדים הקרא שאמר איוב באותו סימן י"ט, אחי מעלי הרחיקו וירעו אך זרו ממני, ראיתא במס' ברכות דף ו' ע"א, מניין לשנים שיושבים ועוסקים בתורה שהשכינה עמהם שנא' אז נברו וראי ה' איש אל דעהו וגו', ומניין שאפי' אחד שיושב ועוסק בתורה שהשכינה עמו שנא' בכל מקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתיך, וכי מאחר דאפי' חר, תרי מבעיא, תרי מכתבון מליהו בספר זכרונות, חר לא מכתב מילי' בספר זכרונות. וזהו דקאמר איוב, מי יתן ויכתבון מילי, רבשעה שנצטדע איוב, הורחקו מעליו כל אחיו דרין מצודע בדר יושב מחוץ לאהל. (ועיין במס' מועד קטן דף ט"ו ע"א מצודע מהו בדברי תורה, ת"ש והודעתם לבניך וגו' יום אשר עמדת לפני ד' אלקיך בחורב מה להלן באימה וביראה וברתת ובזיעה אף כאן וכו', מכאן אמרו הזבין ומצורעין ובעלי נידות מותרין לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים ובהלכות וכו' ובעלי קריין אסורין, ש"מ רון מיני' דמצודע מותר לעסוק בתורה, ודו"ק לפענ"ד). וזה הו' תערומות איוב, אחי מעלי הרחיקו וגו', ותערומותיו הו' תערומה, מי יתן ויכתבון מילי, כי אם ארם יושב ועוסק בתורה ביחידות אינן נכתבין מיליו, ודוקא בשנים שישבו ועסקו בתורה נכתבין מיליהו, וק"ל ודו"ק לפענ"ד מגיע לאמיתו של תורה. ומדוקדק, ומי יתן ויכתבון מילי מי יתן בספר ויחקו בעט ברזל ועופרת, כי מכתבון מיליהו בספר זכרונות.

מרש רבה איכה (פרשה ג') דבי חנינא בר פפא בעי קמי' ר' שמואל בשביל ששמעתי עליך שאתה בעל הגדה מהו דכתיב סכותה בענן לך מעבור תפלה, א"ל שערי תפילה פעמים פתוחים ופעמים נעולים וכו' ע"ש, ועיין ברקנטי פ' נשא. לבאר לפענ"ד מדוקדק היטב ובפרט מה שייכות יש שהוא בעל הגדה, נלע"ד ענין חריף. דמצינו שלעצי מערכה היו מבררין עצי תאנה, טעם אחר איתא, מפני שעשן קטורת מתמר ועולה ואינו הולך לצדדין רק מתמר ועולה (על) [עד] כסא

הכבוד, וזהו ג"כ מה שפירשו המפרשים תפילה במקום קרבן, כי הבל פיו שיוצא מן פיהו, מזה נעשה תל תלולה עד כסא כבוד ובוקע ז' רקיעים (עי' ביר"ח פ' ואתחנן דף קס"ט ע"ד), וזהו במקום עץ ועשן המערכה שהי' מתמר ועולה (על) [עד] כסא הכבוד, משא"כ שארי עצים אינן מתמרין ועולין רק הולכין לצדדין. א"כ לפי פירוש זה יוצרק דברי הש"ס במס' ברכות, רבא לא הוי מצלי ביומא דעיבא דכתיב וסכות בענן מעבור תפילה, שאין מקום להעביר התפילה דענן מפסיק, ומש"ה איתא שם בש"ס, אם תפילה אינו נשמע, פשיטא דקרבן, הגדולה תפילה יותר מן קרבן, שזהו ג"כ הטעם להעביר עשן המערכה, ואם ענן מפסיק אין מקום להעביר העשן מערכה, וזהו וסכות בענן מעבור תפילה.

אמנם במס' זבחים דף נ"ח ע"א מצאתי בפירש"י, בידרו משם עצי תאינה יפים, בשל תאינה היו רגילין וטעם אגרה הוא שבו היתה תקנה לאדם הראשון ויעשו להם חגורות, עכ"ל. לפ"ז לרעת בעל אגרה"ה, אין הטעם משום שיהי' העשן בוקע ועולה, (והקב"ה מקבל התפילה אף אם בלבו של אדם ואינו מוצא בשפתיו ומהרהר כריבר דמי, ודו"ק). לפ"ז שפיר הקשה רבי חנינא בר פפא לר' שמואל, בשביל ששמעתי עליך שאתה בעל אגרה"ה, א"כ אתה מסכים לטעם עצי תאינה הואיל ואדם הראשון בו מתוקן, לפיכך מהו הפירוש וסכות בענן וגו', רלשעמים אחרים יתכן, משא"כ לפי דברי בעל אגרה"ה, ודו"ק היטב לפענ"ד.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

גליון ס' פני יהושע — סדר נשים¹

מהגאון בעל חתם סופר זצ"ל
ומהגאון בעל כתב סופר זצ"ל

מס' כתובות דף ט' ע"ב (ד"ה וקשה). וקשיא לי על שיטת התוס' שכתבתי לעיל
דסברי דהא דקיי"ל באיסורי ספק דאורייתא להחמיר היינו מן התורה, ולפ"ז צ"ל
דהא דמקילינן בס"ס לענין איסורא היינו כמ"ש הרשב"א דס"ס הוי כמו רוב,
וא"כ הא קי"ל דאין הולכין בממון אחר הרוב. נ.ב. עיין ט"ז אה"ע סי' ס"ו בתחלתו. (חתם סופר).

שם דף י"ג ע"א (ד"ה כגמרא). א"ל רב פפא לאביי וכו' האמר רב מלקין על
היחוד ואין אוסרין על היחוד וכו'. מכאן קשה לי על מ"ש בא"ע בש"ע סימן ז'
בהג"ה רמ"א רבנתייחדה לשם זנות אסורה, וכתבו הפוסקים דהיינו כשדבריה
עמו דברי תפלות וזנות בשעת היחוד, וא"כ מאי מקשה הכא בגמ', דלמא הא
דאסר ר"י היינו בכה"ג, דבהכי הוי א"ש לישנא רמדברת במתני', וצ"ע. נ.ב.
כבר הקשה כן במהרי"ק שורש ק"ס, עיי"ש מה שתי' תירוץ נכון. (כתב
סופר).

מס' גיטין דף ג' ע"ב (ד"ה שלשה). ועי"ל דכיון דלדירהו סגי בערי חתימה לחוד,
ע"כ דסברי ראע"ג דקי"ל אין דבר שבערוה פחות משנים, מ"מ כיון שהעדים
חתומים על הגט ודאי מסרוהו ליד הבעל, וכיון שאנו רואין עכשיו הגט ביד האשה
א"כ אנן סהדי שגרשה והוי כמאה עדים, א"כ הכי נמי בכתיבת יד הבעל אף בלא
עדים כיון שוראי מיד הבעל בא לה, הו"ל כמאה עדים, ולא שייך כאן ענין הודאת
בע"ד כמאה עדים, שאין אנו צריכין להודאתו, אלא דבר ברור הוא שגרשה, ואף
שכל זה ברור הוצרכתי להאריך לפי שרברים אלו מפתח גדול בזו המסכת ואנו
צריכין להם בכמה מקומות בפרקים הבאים בעזה"י.

נ.ב. עיי' ר"ן לקמן בפ' המגרש גבי ג' גיטין, ועיי' ר"ן בפ' האומר בקידושין
סוגיא דער אחר נאמן באיסורין, מ"ש בשם הרמב"ן. (חתם סופר).

שם דף י"א ע"ב (ד"ה כל האומר). ועל דברי התוס' שכתבו הטעם דבעבר תנן
זוכי משום דעביר לי' נייח נפשי' כו', יש לדקדק דהא במתנה נמי אמרינן בכמה
דוכתי דאי לאו דעביר לי' נייח נפשי' לא הוי יחיב לי', וצ"ע. נ.ב. עיי' לקמן ברא"ש ס"פ שהרגיש בזה ומחלק, עיי"ש. (כתב סופר).

(1) הערות הללו הועתקו מגוף כתי"ק על גליון ספר פני יהושע המונח בגנזי ידירנו
הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפואר מו"ה דוד צבי נוימאן נ"י מוויען. הוד והודר פעלו
וצדקתו עומדת לעד. (ספר פני יהושע הנ"ל עבר בירושה מהגאון בעל חתם סופר זצ"ל אל
בנו הגאון בעל כתב סופר זצ"ל, ואח"כ אל בנו הגאון מוה"ר שמעון סופר אבד"ק ערלו
הי"ר, אשר חתימתו נמצא בראש הספר: לדהו"מ הק' שמעון כה"ה מהראב"ש ס"ס הכ"מ).

שם דף כ' ע"א (ד"ה הנה יגעתי). דכיון שהיא זוכה בעבד באחד מדרכי הקניות, ממילא זכתה בגוף הגט החקוק בו והיינו נתינת הגט כיון שהיא זוכה בגוף הגט בא' מדרכי הקניות דהיינו גוף העבד, דונתן דקאמר קרא לאו דוקא נתינה מיד ליד דאטו מי כתיב ונתן בידה, אלא כל היכא שמזכה לה בענין המועיל מיקרי נתינה וכמו שאפרש בסמוך ודו"ק היטב.

נ.ב. זו היא שיטת רש"י לקמן ר"פ הזורק דגם קנין אגב מהני, אבל ר"ן ורשב"א ס"ל דווקא יד או חצר עיי"ש. ועיי' פני יהושע שם, דגם רש"י דווקא ברצון ס"ל דמהני אגב, אבל בע"כ לא. — וצ"ל שמעמיד העבד בחצירו או בר' אמות שלה וכדומה. (כתב סופר).

שם דף כ"ט ע"ב (ד"ה והא שליח). ויש ליישב כיון דמ"מ הגט יוצא מתחת ידו ומנו דאי בעי הוי אמר שהוא שליח הגט למסרו ליד האשה והוי מהימן כבי תרי, השתא נמי נאמן במנו דפה שאסר הוא הפה שהתיר, כנ"ל נכון ודו"ק. נ.ב. עיי' ב"י סי' קמ"ד ובב"ש ס"ק כ"ד מזה. (חתם סופר).

שם דף ל"ח ע"ב (ד"ה אמר רבה). ליכא למימר נמי דאשמעינן רב דאע"ג שעדיין מעוכב גט שחרור אפ"ה יש לו יד לזכות בעצמו וכו' דהא מילתא דפשיטא היא, וא"כ אכתי מאי קמ"ל.

נ.ב. ועיי' רשב"א לעיל בסוגית עבד שנשבה, דפשיטא לי' דאין יוכל לזכות בעצמו, עיי"ש. (חתם סופר).

שם דף מ"א ע"ב (ד"ה אמר רבה). וקשיא לי וקשיא לי האיק אפשר לשחרר חצי עבדו בשטר, מי מקבל השחרור, דע"י קבלת עצמו של העבד אי אפשר, דכיון דחצי גופו קנוי לרבו, א"כ הא אניד גבי' ולא שייך לומר גיטו וידו באין כאחד וכו'. נ.ב. עיי' תמורה כ"ה דיש ע"ב⁽²⁾, וצ"ע. (חתם סופר).

גליון שו"ת מהר"י בן לב⁽³⁾

מהגאון בעל חתם סופר זצ"ל

בשו"ת מהר"י בן לב חלק א' (ס"ח ע"א). וקשה לי וקשה לי אמאי לא אוקמוה הפוסקים להחיא דיצא להם שם מזנה בעיר, בדיצא עלי' שם בחיותה תחת בעלה. נ.ב. עיי' שיטה מקובצת כתובות ל"ו ע"ב בשם רבנו האי, מפורש לי' באשה ולאוסרה על בעלה, וס"ל כי"מ בתוס' יבמות צ"ב ע"א, ע"ש.

(2) שם מבואר להדיא, המשחרר חצי עבדו יצא לחירות גיטו וידו באין כאחת, יעו"ש. (ועיי' עוד בס' מלאכת חושב עמ"ס תמורה שם, ובס' בית אהרן עמ"ס גיטין שם, שעמדו ג"כ בקושיא זו על הפני').

(3) הועתק מכת"ק בגליון שו"ת מהר"י בן לב המונח ברשות נכדו האברך החשוב היקר והנעלה בנש"ק מו"ה עקיבא לודמיר נ"י מכני ברק. טוב עין הוא יבורך.

בענין אשתהי י"ב חודש

מהגאון מוה"ר מרדכי זאב הלוי אישינגא מלבוז זצ"ל⁽¹⁾

ב"ה. יום ה' י"א למב"י תרט"ז לפ"ק לבוב.

ישאו הרים שלו' וברכה, מאלקי המערכה, לכבוד ירדתי הרב הגאון המפורסם, חריף ושנון, זית רענן, יפה פרי תואר, במעלות ומדות ישרות ונכבדות מפואר, מו"ה משה פירשט נ"י אבר"ק וואשערהעלי יע"א והקרייז במדינת הגר, ד' עלוי יחי"ע⁽²⁾.

ראשית אומר אני התנצלות על איחור תשובתי אל מעכת"ה, כי בעוה"ר נחליתי באותן הימים, וגם עתה רפה ידי וקשה עלי מעשה הכתב, ובכל כחי עברתי למען כבודו ולמען לימודו להשיבו כעת, אשר על כן לדבר הזה יסלח, כי יהיו דברי מעטים, ולא אוכל לבא במרובה ולהשיבו כיד ד' הטובה . . .

הנה גוף הדין אי אמרינן אשתהי נבי אשה יותר מחדש העשירי, כבר נודע מה ראמרינן ביבמות דף פ' עבר רבה תוספאה עובדא באשה שהלך בעלה למדה"י ואשתהי עד תריסר ירחי שתא, ופסקו הפוסקים הרמב"ם וטו"ש"ע סי' ד' בהג"ה כוונתי, דתוך יב"ח אין לחוש כלל ראמרינן ראשתהי כ"כ במעי אמו. אמנם הב"ש שם כתב וז"ל, מיהו תוס' נזיר דף ל"ח כתבו דלא קיימ"ל אשתהי וכ"פ באגודה, ועי' במהרי"ק שורש ק"ג. ומעכת"ה רצה לחוש לדברי התוס' אלו והוסיף להביא מן החדש דלפי פירוש התוס' ביבמות שם, הסוגיא מוכח דלא ס"ל דקיימ"ל כרבה תוספאה וקאי כרבי, ואנן קיימ"ל כרבי. ומה גם התפלא מדברי התוס' בנדה דף כ"ז ד"ה אלא, שהקשו דנימא דנגמר צורתו ואשתהי עד שמיני, דהכי אית לי' לרבה תוספאה וכו', ותירצו דרוב אמוראים לית להו דרבה תוספאה, ע"ש. וא"כ איך הכריע הרמ"א כדברי הראשונים ולא חש לדברי התוס' ואגורה, ומה יענה לקושית התוס' בנדה דף כ"ז הנ"ל, ועי' האריך בפלפול .. יחזקני ד' ויאמצני ויבואר לפנינו.

ועתה נבא על נפלאותיו ועל דבריו, כי מדברי התוס' ביבמות ובשבת אין ראי' כלל נגד הכרעת אא"ז הרמ"א, ומה גם מדברי התוס' בנדה דף כ"ז אין קושיא. והנה כבד העיר בשו"ת מהרי"ק (שממנו מקור דברי הרמ"א), מדברי התוס' ביבמות שם בהא דמוקי הך דרבה תוספאה כרשב"ג בכן שמנה חי דמיחשב בן קיימא כששהה שלשים יום משום ראמרינן האי בן שבעה הוא ואשתהי, וכתבו דלא קיימ"ל כרשב"ג בכן שמונה, א"כ משמע נמי דלא קיימ"ל כרבה תוספאה, והכריע כרעת הראשונים, מלבד דגם לרעת התוס' ג"כ לשאר

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס צ"ו עמוד י'.

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס צ"ה עמוד ט'. — תשובה זו הגיעה אלינו מאת נכדו ירדנו האברך החשוב היקר והנעלה מו"ה שמואל בנימין סג"ל לעפאפער נ"י. ברך ד' חילו ופועל ידיו תרצה.

תירוצים קיימ"ל כרבה תוספאה אף כרשב"ג, ומפורש כן בדברי הרמב"ן בתורת האדם, אף גם לדברי תירוץ הזה, היינו דוקא בבן שמנה לא קיימ"ל כרשב"ג, אבל קיימ"ל כרבה תוספאה כיון דעבר עובדא ומעשה רב וכו' שיש לחלק ולומר דדוקא בבן שמנה דאיכא למימר רוב היולדת לתשעה ילדו ואפילו היולדת לשבעה לא ישחו בלורתן, וא"כ כיון דאיכא תרי רובא הו"ל הנולדים לשמונה מיעוטא דמיעוטא, דאין לומר הא רוב היולדת ולד מעליא ילדו, כלומר בני קיימא, דכבר כתבו התוס' דמיעוט רנפלים הוי מיעוט המצוי, ע"ש ביכמות דף ל"ו, ולכך ס"ל להתוס' דאין הלכה כרשב"ג בהא משעם תרי רובא וגם הוא שני הפכים בנושא אחר, דכיון דרובא לתשעה ילדו א"כ נפל הוא, וע"כ צריך אתה לומר דזה מהמקדימין בתולדה, ואם כן למה זה שהה ונתאחר לכא ליום מועד לשבעה, וע"כ נפל הוא, ששגרתו אמו בלא עתו, אבל בבן עשר או י"א חודש שפיר קיימ"ל כרבה תוספאה ואמרינן דהולד מהמתאחרים בטבעם להוולד ואין כאן דבר המתנגד לזה ע"ש שהאריך בטעם זה. עכ"פ הרי העיר מרבדי התוס', ואפ"ה פסק כהראשונים בזה דרבים נינהו.

ובדברי התוס' עצמם יש דיעות ואין מכרעת, וגם כל דבריהם אין להם ענין להנולד יותר מט' חדשים עד י"ב חודש, דבזה גם הם מודים ולא פירשו דלא קיימ"ל כרשב"ג דק בבן שמונה חי משום דהוי כשני הפכים בנושא אחר, ואחרי כי כן, גם מדברי התוס' בנדה אין ראוי, דלכאורה אין מקום לקושייתם רק כ"ז שם לפי דברי מהרי"ק, דהנה אמרינן שם מעשה ונשתהא הוולד אחר חברו ל"ג יום, הניחא למ"ד יולדת לתשעה יולדת למקוטעין משכחת לה אחר נגמרה צורתו לסוף שבעה ואחר נגמרה לתחלת תשעה, אלא למ"ד אינה יולדת למקוטעין, מאי איכא למימר, וע"ז הקשו נימא דנגמרה צורתו ואשתהי עד שמיני דהכי אית ל' לרבה תוספאה פרק הערל, ועל זה תירצו דרוב אמוראים לית להו דרבה תוספאה. ולפי דברי מהרי"ק בלא"ה אין קושיתם קושיא, דאיך שייך לומר דהשני ג"כ בר שבעה הוא ואשתהי עד שמונה, הא בבן ח' לא אמרינן דאשתהי אף שחי שלשים יום, דלא קיימ"ל כרשב"ג בזה לשיטתם, ומה ענין זה לרבה תוספאה דמיירי בנוולד ל"ב חודש דליכא דבר המתנגד לזה, לכך אמרינן דאשתהי להכשיר, משא"כ בבן ח' דהוי שני הפכים בנושא אחר, ולכל היותר ה' להם להקשות לרשב"ג דס"ל בבן ח' ודאי ג"כ מועיל שיהיו שלשים יום להוציאו מכלל נפל, א"כ שפיר משכחת לה שבא אחר חברו ל"ד יום ואף דלא קיימ"ל כרשב"ג נגד רבנן, אבל מלבד דבפירוש אמרו בש"ס שבת דף קל"ה דהלכה כרשב"ג, ורק שהתוס' כתבו לחד תידוצא שם דבסתם וולדות פסק שמואל כרשב"ג ולא בבן ח', א"כ עכ"פ ה' להם מקום להקשות דנימא אכתי הניחא לרשב"ג אבל לרבנן דרשב"ג היכא משכחת לה, ולשונוי דלא קיימ"ל כרשב"ג, שהרי כל עיקר הוכחת התוס' דרבנן ואמוראים לא ס"ל כרבה תוספאה, הוא רק מהא דלא קיימ"ל כרשב"ג בבן ח' כמבואר בסוגיא שם, וא"כ למה בחדו להקשות יותר מדבה תוספאה. ועכצ"ל משום דכיון דבש"ס אמרו ביכמות שם על הק' דרבה תוספאה דעבר עובדא

ואכשרי' ומעשה רב ואמרינן כמאן עבד כרבי דאמד בבן שמנה דסי' מוכיחין עליו ואמרינן אשתהי וכן קיימא הוא, והרי רבנן פליגי עלי', ומשני כיון דאיכא רשב"ג ג"כ דאמר אשתהי, כרבים עביר, הרי דס"ל להש"ס שם דרבה תוספאה ורבי ורשב"ג בחדא שיטתא קאי, ואף בבן ח' אמדינן אשתהי, א"כ שפיר הקשו דנימא ג"כ דשני אשתהי ובר שבעה הוא ומשכחת לה להתאחר ל"ד יום אחר חברו.

וזהו כוונת התוס' במה שהביאו מפרק הערל, דוראי להקשות דנימא דהשני בר ז' הוא ואשתהי עד שמונה, ולימא הניחא להך מ"ר דסובר בבן ח' אשתהי, הי' להתוס' להביא מן המוקדם ממש' שבת דף קל"ה מהך דרשב"ג, ורק דזה אין קושיא, להקשות הניחא לרשב"ג נגר רבנן החולקים, ולכך הביאו מרבה תוספאה פרק הערל, ומשום דמוקי לה כרבים, ועל זה כתבו דרבים לא ס"ל כרבה תוספאה בזה וכאשר הוכיחו בו במות מר אבוהו ע"ש, וכיון שכן, זה דוקא לענין בר שמונה דנימא בר ז' הוא ואשתהי, בזה הוכיחו שם דלא קיימ"ל כרשב"ג, וממילא לא קיימ"ל בזה אף כרבה תוספאה, אבל מה קושית מעכת"ה מדבריהם על הרמ"א ז"ל דמייירי בבן יב"ח דעל זה לא נשמע כלל מחלוקת מרבני התוס' האלה וכאשר כתב המהרי"ק, ולכך סתם כדעת הראשונים כולם בלי מחלוקת כלל וכהכרעת המהרי"ק שממנו מקורו וכמ"ש בד"מ, וזה ברור ופשוט.

ועוד נראה רבלא"ה לא קשה קושית התוס' בנדה שם, דהנה בהא דאמר רב יהודה אמר רב דף כ"ו כל ג' ימים הראשונים תולין את השליא בוולד מכאן ואילך חוששין לולד אחר, מקשינן והא אמר רב אין הוולד מתעכב אחר חברו כלום, וכתב הרמב"ן בחידושו, וראיתי מקצת מפרשים דלית ל' לרב הך מעשה דיהודה וחזקי', וגם הא דאמרינן ג' נשים משמשות במוך מעובדת שמא תעשה עוברת סנדל וכו' אלא קסבר אין האשה מתעברת וחוזרת ומתעברת, ואינו נראה דהא רג' נשים מתניתא הוא, ועוד דמעשה דיהודה וחזקי' לפניו הי' רבני חביבי הוי והיו עמו בביהמ"ד, אלא היינו טעמא דרב דקסבר אין אשה מתעברת וחוזרת בין נפל בין של קיימא אלא א"כ נעשה סנדל וכו', אבל כשהאשה מתעברת תאומים טפה אחת היא שמתחלקת, וכשהן נגמרינן לחודש אחד לז' או לט' אין הולד מתעכב אחר חברו כלום אא"כ הפילה אחד נפל ואחד שליא, אבל כשאחד מהם נגמר לט' ואחד לז' מודה רב שהולד משתהא אחד חברו כרי שתגמור צורתו בזמנו, והיינו מעשה דיהודה וחזקי', אבל אם בחד ירחא נגמרו לא משתהי יותר מג', ע"ש וברשב"א ור"ן בחידושיהם.

ומעתה שפיר מקשה הש"ס להך מעשה דנשתהא הולד אחד חברו ל"ג ול"ד יום, ופרש"י מדרקרי לז' ולד משמע ולד קיימא ולא נפל, וכיון שהיו שניהם בני קיימא, ע"כ הא דנשתהא אחד אחר חברו כל כך, ע"כ שלא היו נגמרים מטפה אחת המתחלקת להוולד בחודש אחד אלא אחד לז' ואחד לט', ועל זה שפיר קאמר, הניחא למ"ד יולדת לט' יולדת למקוטעין, א"כ שפיר תאומים ונגמרו אחד להוולד לסוף ז' ואחד לתחלת ט', אבל אי נימא יולדת לט' אינה יולדת למקוטעין, היכא משכחת לה, מה אמרת דלמא שניהם בני ז' נינהו, הא כשנגמרים להוולד

בחוֹדֶשׁ אֶחָד לֹא מִשְׁתַּחֲוֶה בְּרִי קֵימָא אַחֵר חֲבֵרוֹ וְלֹא כְּלוּם, וְאִי כֵּן כֵּן מִקּוֹם לְקוֹשִׁית הַתּוֹס' כָּלִל לִפִּי פִירוּשׁ הַרִמְבַּ"ן וְרִשְׁבִּי"א וְרִ"ן וְדו"ק.
וּבִזְוָה עֲמַדְתִּי עַל כְּוֹנֵת הַבִּי"ש ס"ק נ"ו שֶׁלֹּא הֵבִיא כָּלִל מִדְּבָרֵי הַתּוֹס' אֱלֹו שְׁחֻלְקִים עַל הֶךָ פִּיֶּסְקָא דְרַמ"א בְּשֵׁם הָרָאשׁוֹנִים כִּרְבָּה תוֹסַפָּא דְרַמְרִינָן אֲשֶׁתְּהִי עַד יב"ח, מִשּׁוּם דְּאִינוּ מוֹכַח כְּלוּם לִפִּי סִבְרַת מַהֲרִי"ק הַנִּי"ל, רְדוּקָא בְּכֵן שְׁמוּנָה לִית לְהוּ הֶךָ דְּרַבְתָּ תוֹסַפָּא דְּבַר ז' הוּא וְאֲשֶׁתְּהִי, דְּלֹא קֵימ"ל כְּרִשְׁבִּי"ג בְּהָא מִשּׁוּם דְּהוּי שְׁנֵי הַפְּכִים בְּנוּשָׁא אַחֵר, דָּאִם הוּא מִן הַמְקַדְמִין בִּיצִירָה אִין לֹו לְהַשְׁהוּת יוֹתֵר מִז', אֲבָל כִּיּוֹתֵר מִז' חֲדָשִׁים דָּאִין כֵּן דְּבַר וְהִפּוּכּוֹ, שְׁפִיר פֶּסֶק דְּרַמְרִינָן אֲשֶׁתְּהִי לִכ"ע, וְכֵן הֵבִיאוּ מִפּוֹרֵשׁ מִדְּבָרֵי הַתּוֹס' בְּנִדָּה דֶּף ל"ח, רִשְׁם ד"ה שִׁיפּוּרָא גָרִים, כְּתוּב בְּפִירוּשׁ רִלָּא קֵימ"ל כִּרְבָּה תוֹסַפָּא דְאֲשֶׁתְּהִי יוֹתֵר, וְקָאִי עַל יוֹתֵר מִז' חֲדָשִׁים ע"ש, וְמוֹזָה מוֹכַח דְּפִלְגִי עַל הֶךָ פִּיֶּסְקָא, וְהוּי נְעֻלְמִים גַּם מַעֲיִנִי הַמַּהֲרִי"ק שֶׁם סִי' הַנִּי"ל, מִלְכָּד שֶׁלֹּא הֵבִיִּאֻם, אֶפֶס גַּם לְדַבְרֵיהֶם אִין מִקּוֹם לְדַחֲוֹת בְּסִבְרַתוֹ הַנִּי"ל דָּאֶף בְּכֵן מ' מִיִּירִי וְלִיכָא דְּבַר וְהִפּוּכּוֹ, וְאִפִּי"ה כְּתוּב דְּלֹא קֵימ"ל כְּוֹתִי'. וְזֶהוּ שְׁכַתְּבַת הַבִּי"ש, מִיְּהוּ תוֹס' נִדָּה דֶּף ל"ח כְּתוּב לְעֵינִין בְּרִי ז' קָאִי וְכַמִּי"ש, וְלֹזָה כְּתַב ג' כ"כ לְעִי' בְּמַהֲרִי"ק שׁוֹרֵשׁ ק"ג, הֵיִינוּ דָּגִם עַל מַהֲרִי"ק קֶשֶׁה דְנַעֲלָם מִמֶּנּוּ דְּבָרֵי הַתּוֹס' דֶּף ל"ח דּוּקָא, וְכַמִּי"ש, דְּמִיתֵר הַמְקוּמוֹת אִין קוּשִׁיא, וְדו"ק הֵיטֵב. (חֲסֵר הַסִּיּוּם).

הערות בגליון השאלות עם פי' שאילת שלום

מִהַגְאֹוֹן מוֹה"ר שְׁמַעוֹן סוֹפֵר אֲבֵר"ק קֶרָאָא זצ"ל¹)

בְּשִׁאלֹתוֹת פ' יִתְרוֹ. כְּתִיב מִקְרָא קוֹדֵשׁ יְהִי לָכֶם, וְתִנְיֵא מִקְרָא קוֹדֵשׁ זֶה קִידוּשׁ הַיּוֹם. וְכַתֵּב הַנִּי"ר יִשְׁעִי בְּרִלִין זצ"ל בְּרָאשׁוֹן לְצִיּוֹן, לִפִּי שַׁעָה לֹא יִדְעָתִי מִקּוֹמוֹ. נ.ב. בְּמִס' ר"ה דֶּף ל"ב ע"א.

בְּשִׁאלֹתוֹת פ' צוֹ. קִתְּנִי לְמוֹל אֶת בְּנוֹ, מִכְּדִי כִמָּה דְּלֹא מִהִיל לֹא מִצִּי שְׁחִיט לִי פִּסְחִי, תִּפְסֹק לִי מִשּׁוּם פִּסְחָא, אֲבַע"א בְּזִמָּן הוּא דְלִיכָא פִּסְחָא, וְאֲבַע"א כְּרַאמְרִינָן דְּהוּוּ כִּיִּבִין לִי עֵינֵי דְלֹא בְרִי מִלָּה דְשַׁחֲטִי לִי פִּסְחִי וְהַשְׁתָּא נִיחָא לִי.
נ.ב. כְּדִתְּנִי לְדוּרָא מִלָּה שֶׁלֹּא בְּזִמְנָה עֲדִיף (יְבֻמוֹת ע"א ע"ב).

1) כְּתַבְנוּ אוֹדוֹתֵינוּ בְּכַר"ש שְׁנָה ג' קוֹנֵט' ו' עֲמוּד י"ח. — הַנְּהוּת הַלְלוּ הוֹעֲתֵקוֹן מִכְתִּי"ק בְּגִלְיוֹן סֵפֶר שִׁאלֹתוֹת עִם פִּי' שִׁאלֹת שְׁלוֹם מִהַגְאֹוֹר יִשְׁעִי בְּרִלִין זצ"ל (דִּיהַרְנֶפֶר טַקְמ"ו), וְהִנֵּיעַ אֵלֵינוּ מֵאֵת נִכְדוֹ וְיִידְנֵנוּ הָאֲבֵרֶךְ הִיָּקֵר הַחֲשׁוֹב וְהַנֶּעֱלָה מו"ה יוֹאֵל שְׁרִיבֶעֶר נִי"י מְלוֹנְדֵּן. הוּד וְהִרְדּוּ פִּעְלוֹ וְצִדְקָתוֹ עוֹמֶדֶת לְעַד.

בשאלות פ' משות. כיון דהוקשו ראשון לאבות כמאן דמתני בהריהו דידהו רמי.

נ.ב. ראשים, כצ"ל. עיין גיטין ל"ו ע"ב.

בשאלת שלום פ' מצורע. נשאלתי מחביבי הרב המופלא בר לכב צדיק תמים מהר"ש סקוטש נר"ו, בהא דנדרים ז': ועניות כמיתה שנא' כי מתו כל האנשים, ופי' הר"ן דלא מתו ממש וכו', רכל מקום שנא' נצים ונצבים אינו אלא רתן ואבירם, ואינהו הוו במחלוקת של קרחה, אלא רמפני שהענו אמר כי מתו וכו', וליכא למימר שהיו מצורעין, דהא כתיב בקרב כל ישראל וכו', וכ"כ הרא"ש דאם היו מצורעין היו משולחין מן המחנה, וכ"כ תוס' בע"ז ה. ד"ה אלא וכו' דמצורעים לא הוו דהא בערה בתוך המחנה היו יושבין ע"ש, והקשה לי הרב הנ"ל וכי נעלמה מהגדולים הנ"ל משנה ערוכה בנגעים ריש פרק ז', אלו בהרות טהורות שהיו בו קודם למתן תורה [ופי' הרב מברשנורה, מי שהי' בו צדעת קודם מ"ת לא הי' טמא מחמת אותו נגע לאחר מ"ת רכתיב אדם כי יהי' בעור בשרו, פרט לזה שכבר הי'], וא"כ אף אם היו רתן ואבירם מצורעים בעודם במצרים, אפ"ה במעשה דקרח שהוא לאחר מ"ת מותרים בתוך המחנה וא"צ שילוח מחמת נגעים מקודם מ"ת וכו', וכדי להציל במקום שיש מצילין להדר פני כל הגדולים תוס' והרא"ש והר"ן, נאזרתי לומר עפ"מ"ש תוס' דע"ז שם בדבריהם, וכ"ת דבמ"ת נתרפא דהא אותן שנתרפאו כבר חזרו למומן במעשה העגל [וציינתי מקומו במ"ר נשא פרשה ז'], וכ"כ הר"ן בנדרים ז', וא"כ הסברא נותנת הואיל שהמומין שקודם מ"ת נתרפאו בקבלת התורה, וכשחטאו בעגל חזרו למומן, היו כפנים חרשות וכאלו נתהוה בהם המומין לאחר מ"ת.

נ.ב. עיין שם [במדר"ר פ' נשא], ועוד מרבותינו שם אמרו שבמתאוננים חזרו לצרעתם ע"ש, וא"כ ל"ק, דהא ראיתא במתני' רפ"ז דנגעים קודם מ"ת, היינו קודם שנשנית פ' מצורע, כמ"ש תוס' נזיר נ"ד ע"א ד"ה או בקבר, ובגדה ע' ע"ב ד"ה ואין נציב מלח וכו', וזה הי' בשעת הקמת המשכן בשנה שני', והם לא חזרו להצטרע עד מתאוננים שהי' בשנה שני' כמבואר, ולק"מ, דרדאי [אחר] העגל נהי דלא חזרו למומן, מ"מ אפשר שנצטרעו אנשים בטבע או בחטאם, ואח"כ ביום שנאמרו ח' פרשיות ובכלל פ' מצורעים ושילוח מחנות, אז נאמר מיעוטא יהי', מי שנצטרע מכאן ואילך, לאפוקי מי שנצטרע מעגל ועד אותו היום, אבל אותן שחזרו למומן אחר מתאוננים, והמה כפנים חרשות, אותן לא נתמעטו, וצדקו דברי הר"ן, וק"ל²).

2 ק"ק דהר"ן אזיל למ"ר שחזרו למומן במעשה העגל. (הערה זו הוא מהרה"ח מו"ה שמעון שרייבער נ"י מאנטווערפען, אביו של מו"ה יואל שרייבער נ"י הנ"ל).

בשאלות פ' כהר. ת"ק סבר לתלתין כדרא, ר' יהודה סבר לתלתא כדרא, רבי יוסי ורבי שמעון סברי לשתי שבתות כדרא. ובשאלת שלום כתב על זה, מלת כדרא שכתב נאון תלתא זמני לכאורה משוללי הבנה, וכמעט שעברתי עליהם ליתן מובן, אמרתי יהא רעוא דאימא מלתא דתתקבל וכו' רכל אחר מהתנאים אמר לפי דורו.

נ.ב. שגגה יצאה מלפני השליט, עיין תשובות חת"ם סופ"ר [חיו"ד] סי' רפ"ד. — ואני שמעתי בשם נאון א' ממדינת ליטא, רצ"ל כדרא, והיינו כדרא' אליעזר רס"ל ל' יום בשנה חשוב שנה, עיי' ר"ה דף יו"ד ע"ב, ותבין.

בענין עירוי אי הוי בישול

מהגאון מוה"ר משה קאנישא אבר"ק יינק זצ"ל⁽¹⁾

שיל"ת. היום ר' כ"ד סיון תקפ"ב לפ"ק.

שלום ורב טוב ליריד נפשי ה"ה הבח' המופלא ומופלג
הר"ר אנשיל נ"י.

מכתבך הנעים קבלתי זה ימים מקרם ולא ה' לי פנאי להשיבך, ועתה באתי, והנני מעתיק לך מחירושי שכ' בעת שעסקנו בענין הואיל, על דברי רש"י בפסחים דף מ' (ר"ה לכל הוא נותן) שכתבת, הגם שיש אריכות קצת, מ"מ לא אמנע ממך. הנה מבואר בירושלמי (שבת פרק ג' הלכה ה') מחלוקת ר' יונה ור' יוסי אי עירוי מבשל או לא, שיש לומר לפי מה שראיתי ברשב"א בחירושו שם בשבת דף מ"ב שכתב וז"ל, לפי מה שהביא ר' יונה דא' עירוי לתוכו דותח, וקאמר הירושלמי תמן כלי חרס בולע תבלין אין מתבשלין וכו', א"ל כלי חרס קל לבלוע בפחות מכרי בישול סימנין והתניא אף בכלי נחושת כן אית לך למימר שכלי נחושת קל לבלוע בבלוע מועטת יע"ש. וכנראה מדברי רשב"א הנ"ל, שאפילו תימא שעירוי אינה בישול גמור, מ"מ כיון שה"ג [שהאי גונא]? ה' מבשל סימנין במשכן, שילפינן כל מלאכת שבת שהיו במשכן, מקרי בישול לענין שבת.

ולפ"ז יש לומר שזה תליא בפלוגתא אי אמרינן אבות מלאכות ארבעים חסר אחת כנגד עבודת משכן, א"כ מקרי עירוי בישול, משא"כ אי אמרינן כנגד מלאכות שבתורה, א"כ עירוי לא הוי בישול כלל, אדרבה ילפינן מבשר בחלב שבעינן בישול נמור כדרך בישול, עיין פרק כמה טומנין דף מ"ט ובתוס' שם, וא"כ י"ל בזה פליגי ר' יוסי ור' יונה. ובזה ניחא מה שהקשה הרשב"א ז"ל, הא

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ס"ה עמוד כ"ב. — מכתב זה הועתק מכת"י ק, והגיע אלינו ע"י ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה אברהם אהרן לעזער נ"י. ישא ברכה מאת ר'.

מסיק שם בש"ס שעירוי אינו מבשל, ולפי הנ"ל נוחא, שהירושלמי שמסיק עירוי אינה מבשל, יכול להיות שסבר כנגד מלאכת שבתורה, משום הכי בעינן תבשול ברור, אבל אנן קי"ל כנגד מלאכת המשכן, וא"כ עירוי נמי מיקרי בישול לענין שבת. ולפ"ז יש לומר שר' יהודא שלא דרש סמוכין בכל התורה (יבמות ד' ע"א), ואי אמרינן כנגד מלאכת המשכן, ע"כ משום סמוכין כמו שכתב רש"י שם, (ובמקום אחר הארכתיו בזה וכתבתי שזה הסמוכין לא הוי מוכח כלל, כמו שכתב רש"י בכי תשא), א"כ י"ל באמת שסבר עירוי אינה מבשל, ונהי שיכול להיות אליבא דכ"ע לגילוי מילתא בעלמא ילפינן ממשכן, מ"מ כיון שהעיקר לא ילפינן ממשכן, [אינו] אלא לגילוי מילתא בעלמא שבעינן תולדה דאור, אבל לא לעיקר מלאכה.

ולפ"ז יש ליישב מה שכתב רש"י בפסחים (מ' ע"ב ד"ה לכל) שר' יהודא אסיפא קאי, והעיקר כוונת רש"י ז"ל שר' יהודא אסיפא נמי קאי שר' יהודא מיקל מצד אחד ומחמיר מצד אחר, ומה שהכריח רש"י לזה, יש לומר דרש"י סבר מנ"ל להש"ס להוכיח שר"י סבר שהחומץ מבשל אע"ג שקדם, דלמא לענין שבת שאני, משו"ה אסור כיון שבישול כל דהוא הוי בישול, אבל שיחיי' מותר ליתן בפסח ולא חיישינן דלמא מחמץ קודם בישול, מנ"ל להיתר, ומזה הוכיח רש"י שהש"ס סבר שר' יהודא קאי אסיפא נמי, אע"ג שהוא כלי שני מ"מ מבשל, ש"מ שסבר ר"י דחומץ אע"ג שהוא קודם יש לו כח גדול ומבשל, א"כ מסתמא אין מניח להחמץ, וקאמר שפיר הא מני ר' יהודא הוא. אלא לפ"ז קשה אמאי פליג ת"ק בסיפא ובמאי פליגי, אע"כ מוכח בסיפא כיון שהוא כלי שני ואינו מבשל, ועיקר הגורם הוא החומץ והציר, לא מחייב לת"ק בשבת כיון שילפינן ממשכן בעינן דוקא לגמרי תולדות אור, אבל ר' יהודא לשיטתו דלא יליף ממלאכת משכן, ואפילו תימא שסבר נמי גילוי מילתא בעלמא שבעינן תולדה דאור, מ"מ מהני לדירי' האי תולדה דאור שהוא כלי שני שמסייע לבשל החומץ והציר, ובזה נמי מחייב, משא"כ לת"ק בעינן לגמרי תולדה דאור, ולא מחייב כלל בסיפא. ועוד הארכתיו שם בזה, ויותר אין לי פנאי להאריך.

דברי ירד נפשך העומר ומצפה לשמוע ממך בשורות טובות,

חק' משה קאנישא

פנ' רחופה!

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם
במוקדם האפשרי כלי שום שהיות.

מכתב מהגאון מוה"ר שמשון ווערטהיים זצ"ל¹

ווינא עש"ק כ' למכ"י תפ"א.

אתה שלו' וביתך שלו' וכא"ל שלמא רבא חינא וחסדא מלאה הארץ,
הוא הירא את דבר ה' ורואה את התולדות ופרנסיהן לפי הידור דור
ורורשיו טוב לעמו על עמודי' ויסוד המיוסד לתל וחרין בקעיו'ת
המים וזוחלין המרופפין ואוכלין יושבי', והבנים מתמוטטת אחת
לאחת, הוא וכל עם ה' אלה אדירי מופלגי ארץ ישבו שקט ושאנן בלי
מחריר מבחיל ומפרץ.

עיני ראו זר סביב ראשי'ם יתהלכון נוד"ם זולת לבני אדם אחר אהבה ואופן
שאינו מתנהג אחר מנהיגו ודרכים ררכנן דעברי היכרא יכיר לאחרים, ובתד
דעברין מתמלכין, כמאן ראמר אני אני הוא ולא אחר, וכשונה באולתו ועיניהם
טוחות ולב אינו מבחין ער מחר, הלא מר לי מר מכס יצאו ואין הכשר מבאיש
אלא מתוכו אתיא תוך לאחר ולשנים, בקמיצות שפתים אך למחסור שתיקתי יפה
מריבורי בן כסיל תונגת עמו, ותתנלה דיעת"ו בקהל יושב מלמעלה אין לו שיעור,
וכעיוזא דאולי ברישא, ומה לי ולהם ברבר הזה אתם מאמינים כמי שאומר לעץ
אוהבי אתה אני ואתה נטייל ואני אבא אחריך ומלאתי את רברך, שני כתבים א'
מקציני מנהיגי פרנסי הקהילה מן כ"ח ניסן העבר, ומידך הנעימה הנשלחים
מהמשולח הקצין רמ"ט כ"ה דיטא, ראיתי את כל הנעשה, מעשים אשר לא יעשו
עשו עמדי.

ועתה מה להשיב חורפי דבר ללצים הוא יליץ ועלם דרכו יניד עליו על עצמו
במסורה שנים, ריעו הוא ניהו הקצין מחותני הפרנס הר"ר איצק שפיארא שלעת
בא אלי ונטל רשות לכבורי מכוין טרם יצא העיר יום שלאחריו הלך בהשכמה
מכאן, את מה דברתי אליו בצידוף הקצין ר"מ הנ"ל אשר היו שניהם יחריו
יושבים לפני, הן הן הדברים שלא לצאת עד בא יבא לידו הדינרעט ששניהם אמרו
כי טוב הוא ואין בו נפקותא רק להודיע להם שאינו מן הצורך עוד לישב פה, כי
את הכל ישובו לאשר מקומו שם פראנקפורט ושם יצא לאור המשמש לחשיכים
הלכו עד הנה, ואין כאן מקומו, ולאחר שאלתי מאן יאמר שהמה דברים שיש בהם
ממש, פן ואולי צריך חקירה, ובכרי לילך להודיע להקרובים בלבבות עמי, ובירם
לעשות כאשר עשיתי והראיתי להם לרעת הצריך לרעת מה יעשו כאשר בא להם

(1) נולד בחודש שבט שנת תי"ח בעיר ווירמייזא לאביו הקצין מוה"ר יוסף יוסלין
ווערטהיים. נבחר לאבד"ק איזענשטאט, אבל משכן כבודו הי' בעיר וויען. חוץ מנדולתו
בתורה, נורע לתהלה על פעולתיו הכבירים לטובת הכלל, בהיותו מקורב בחצר המלכות.
נלב"ע ביום י"ז לחודש מנחם אב שנת תפ"ר לפ"ק ומנ"כ בעיר וויען. — מכתב הלז
הנכתב לעיר פראנקפורט דמיין, העתקנו מכת"י מעתיק. (כת"י ירושלים, מספר 1227-4).

הדינרעט בננמר הדין והפסקאות שיצאו מהמסובין במקום גדולים י"א יוני שנה שעברה, שצעקו אלי הושיענו רבי שייזביני, ויצא עגל הזה, לא נאמר זאת מכלל דאיכא אחרים, אחרת שאין לו ח"ו תקוה, עשיתי בהסתר לסתור מושב זקנים ע"י דבר אחר הדברים האלה הרהורי של שטן העומד מסטין ומקטרג כחפץ לב כידוע להם, אמרתי בנים אתם בזמן שאתם עושים רצוני, זאת תאכלו אלה תשקצו לכם לכל צרכיכם, טרם כל לכו התייעצו וראו בעיניכם את אשר תעשו במושב זקנים אספו קהל קראו מועד ועת לכל דבר ואל תפחדו מקהל קלנסי"ם כי ה' ילחם לכם בשבילכם, והמה ידעו את אשר דברתי מה שעלתה במחשבתי מחשבה עושה פרי, נא אל ישעו בדבר שקר, והעמדותי עד שבאו כתבים ורשיון הסכמות מעמאריאל חרשים גם ישנים זכרו לטובה, ובעת קודאי עמדי על לפני עור לא תתן מכשול בעצה שאינה הגונה, והוספתי ונדעתי דרשתי לטובה אות ותמונה כנראה לי מן השמים לפי שכלי, ובמלתא בטעמא אמרתי דע לפני מי אתם עומדים ולתת חשבון, כיוצא בדברים הרבתי לדבר בגוף עסק ההוא בגוף הנדון ואת הכל ההולך אחד העיקר לפטור את הטפלים עד לא נשאר דבר אחד שלא נאמר בו כי טוב, הודו לדברי לאמר לא יפול דבר ארצה, אין חכם ונו', וזה ה' אקטאבד העבר, סמכתי ושמחתי לאשר שמעתי לדובר אלי סתר כדאי לסמוך עליהם ולאשר בידם וכו'.

ועתה ידוע תדע גם אתה גם העם אשר עמד, כי מאז באתי לדבר, הרע לי, שלא בא אחד מהם לגלות אזני את כל הנעשה עם מעמאריאל ההוא אשר דקדקתי בו הדק היטיב, גם הראיתיו לדעת כמי ששואל קודם המעשה, נתתיו לקרות ולתרגום כתרנמו, וייטב בעיניהם בשני יודי"ן הכתוב מדבר, ולא דאיתי פניהם יותר, אם לא שהקצין הפ"ו ראש ומנהיג ה' בא פעם אחת ושתים על אודות בנו בעסק ביש בינו לאשתו, וסופו מוכיח עליו באשר נשל רשות כנ"ל אשר הרביתי לדבר מן ערסי ערס דוי, כתר זעיר עד יבא דינרעט לידם ביום מחר כאשר דיבר, לראות אם כן הוא, ושתים כאחד חזרו להוסיף על דבריהם והחזיקו באמונתם שאין בו לא טומאה ולא טהרה וכו' רק כנ"ל.

ואתה בני, דבר נא באזני העם שלא יצטער"ו לאמר ואחרי כן לא קיים, כי מעולם לא עלתה על דעתי דעת אחרת להסתפק בהסתפקות כל דהו בדבריהם הנאמרים לי בצדק, ולזה לא שאלתי באורים ותומים עמי, אנכי שוכב לע"ע ביסורים של אהבה, ודי להפקיע דוחי לקרר ולא למרר, מי פתי יסור הנה מדוע לא בא הר"מ בפסיעה נסה רוח אשר בקרכו בעת בא לידו הדינרעט, חי נפשי שלא הנחתיו לשלחו לשם רק לקחתיו מידו אחטפנו, והחזרתי לבעלים אשר לא היו במסיבה, ולאשר בידו וכו', ויותר ה' לי לעשות תיקון טרם יבא לשם, מלאחר שכבר נעשה מצותו, וכמי שלאחר מעשה בא, מעולם לא אמר לי אדם, וגם עתה לא הונד לי, ער שלוח הכתבים הנ"ל ע"י משרתו לשאול אם יבא ברשותי לדבר עמי, והשבתי באשר ה' יום ג' כ"ה הנ"ל קומיסאן גדול לפני מטתי ערסי דוי,

מחר יהי האות הזה, ולא שלח עוד, ולא ראיתי את פניו, שאסור להסתכל בו, ואחרי שעריו לא חי לי ידיעה את כל הכתוב בדינרעט הנ"ל, והוא לא שלחו מפני הכושה, שלחתי למקום ששם נתנו להם, להביא אותו לירי, כאשר יקבל מכתב, וזה יום ב' העבר שניתן ידיעה ששלחתי אחריו וקבלתי, עשה עצמו כאלו לא ידע ואשם לשלוח אותו לי ע"י משרתו מחותם לראות את כל הנעשה, ומי ישיבנו, ונבהלתי על המראה ברואה, וקריתי בהדברים חריפים לאשר שלחו ידם בכיוה לדבר על מה עשו ככה, וכל המשנה וכו', ועדיין לא ידעתי מהות הדברים, ובשבוע הבע"ל אי"ה אשלח אחר גוף או העתק מעמאריאל ההוא אשר הוא שם, לראות במעל אשר מעלו ידם, ואף גם זאת עשיתי ע"י בני שי, טרם יצא מכאן לחיים ולשלו, מה שבידי בקלקול דברים כאלה, אמנם קשה בעיני עד מאוד לאחר שיצאו הפתקים למחבלין ממקטרינים לא תחסום שוד בדישו, ואם יהי דבר אפשר לעשות ולהטיב, כמושבוע ועומד אני להטיב לטובים.

והי' זה שלו' מאדון השלו' ומנאי חמיק,

הקטן שמשון ווערטחיים הכותב על ברכיו כי כשלו לע"ע

ושלו' להקצינים מנהיגי פרנסי עיני העדה יחיו, אל יאשמו בי לבלתי השבותי להם ביחידות כראוי ולפ"כ לפי הזמן כע"ע, והתמצית הנראה למכ"ת, לך אמור להם יגיד עליו ריעו, ויצא יצחק לשוח שיחה כמות שהיא את אשר דברתי לו כנ"ל, ואם הראוני מעמאריאל שבו שגנו בחכמתם הנ"ל, ועתה אל תתעצבו.

מכתב מהגאון מוה"ר נפתלי צבי יהודה ברלין מוולאזין זצ"ל⁽¹⁾

ב"ה. ה' ב' דר"ח אדר תרמ"ג.

ישפות ה' שלו' וברכה לכבוד ידיד ה' ועמו, הרב הג' חריף ובקי בנן ש"ק המפורסם כש"ת מ' משה ארי' הלוי באמבערגער נ"י האב"ד דק' קיססינגען יצ"ו.

הייתי ירח ימים ויותר בוויילנא, ובבואי לשלו' מצאתי מכתב מעכ"ה נ"י מן ט' שבט, ורצוף בו ברכה לישיבה הק' מאוזה נדיבי עם ה' בקהל קו' שלשים מארק, והי' למזכרת ברכה לפני ה' החפץ למען צדקו לזכות את עמו ולהגדיל תורה, שהיא משמרת לישראל בעמים, ומשמרת ליהדות בישראל, וע"כ היא נקראת בפי ה' משמרת, כמו שביארנו בהעמק דבר ובה"ד בס' בראשית כ"ו

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ה' קונט' י' עמוד מ"ז. — מכתב זה הגיע לידינו מאת ידידנו הרבני הנגיד הנכבד מו"ה נתן כהנא נ"י. טוב עין הוא יבורך.

מקרא ה', ואשרי המעשה ומזכה לרבים המכונה בפי חז"ל בשם חסיד, כראיתא ביומא רף פ"ז על המקרא לא תתן חסידך לראות שחת, וכך נתבאר בהוראת חסיד בספר רברים (ל"ג, מ"ט), יע"ש.

ומה גם זכות הרבים לאחוז בעץ החיים ולהחזיק תורה אשר הוא בכלל ברכת הר גריזים ברוך אשר יקים את רברי התורה, כמבאר בירושלמי סוטה והובא בתוס' שם רף ל"ו, אפי' לא למר ולא לימד ולא שמר ולא עשה ולא הי' בירו להחזיק והחזיק הדי זה בכלל ברוך, והביא שם מקרא, עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכי' מאושר, ביאור המקרא להבין מהו המחזיקים בה ומהו תומכי', ולפי השקפה ראשונה היינו הק, אבל באמת שני אופני החזקת התורה המה, יש עשיר מחזיק תורה בשמחה רבה, ומשכיל כי באמת עסק התורה וקיומה רם ונשגב ממנו, אלא שזכה להחזיק בה בברכת ה' אשר לו, ונותן תורה ושבה להקב"ה שזכה להחזיק עצמו בה, ויש באופן אחר, הוא מחזיק תורה ונותן נרבתו בעין צרה, שנותן לבטלנים ועמלים בתורה, אלא הוא מוכרח מפני הכבוד, או מבקש לתמוך את התורה שלא תפול ח"ו, והנה [כתיב] להמחזיקים בה, ולא כתיב אותה, אלא בה, שהוא מחזיק לטובת נפשו בה, היא עץ חיים, משא"כ ותומכי', היינו שאין בלבו להחזיק עצמו בהם, אלא הוא תומכה שלא תפול, ע"כ הוא נותן לבטלנים ממלאכה ועבודה ועוסקי' בעמל תורה, הוא אינו אלא מאושר, רמכל מקום רעת ישרה בו שראוי להשתדל שלא תשתכח תורה מישראל ח"ו, אבל לא הגיע למעלה זו של עץ חיים. ואיתא בב"ב רף ע"ה ע"א, עתיר הקב"ה לעשות שבע חופות כו' מלמר שכל אחר ואחר עושה לו הקב"ה חופה לפי כבודו, עשן בחופה למה, אמר ר"ח שכל מי שענינו צרות בתלמידי חכמים בעה"ז מתמלאות עיניו עשן לעוה"ב, וצריך ביאור, אם אינו מחזיק ת"ח, חופה מנלי', והרי שם חופה לא נזכר אלא במחזיקי תורה, כלשון הירושלמי סוטה שם, ורבה פ' קרושים, עתיר הקב"ה לעשות צל וחופה לבעלי מצות אצל בעלי תורה, וע"ז מביא ג' מקראות של מחזיקי תורה, אלא וראי במחזיק תורה קאמר, ראם מכל מקום עינו רעה וצרה שהוא מחזיק למי שאינו עמל בעבודה, אזי אף שיכין חופה לפניו, שהרי מכ"מ הוא מחזיק תורה, אבל לא יהנה ממנה, כי עינו ימלאון עשן, ונמצא יחא מאושר לפני הבריות שעשה לו חופה נאה, אבל באמת לא יחי' בה חיי עונג, שהרי עינו מתעשנות.

ובאשר ארמה כי מעכ"ה נ"י הולך אחרי אביו הצריך זו"ע אשר אהב אנדה, מצאתי לב להרחיב מעט מילי דאנדה בהחזקת תורה, ולהחזיק למעכ"ה נ"י טובה ותורה על אשר ראה טוב לקבץ איזה סך על החזקת תורה, ועשה טוב בעמיו לזכות את היושבים בצלו, ואקוה כי לא יגרע צריך עינו הטוב בימים יבאו ובכל עת מצוא להפיק רצון ממנו ית', לעשות לטוב ליושבים לפני האלקים בעמל תורה, כי באמנה הישיבה הק' מתפרנסת ברוחק, וכררכה של תורה ממש, כי גם ברוסלאנד לא הרבה ברוכי ה' בעושר יכירו הטוב לנפשם להחזיק תורה כיד ה' הטובה עליהם.

ואני מפרש המקרא, אשת חיל מי ימצא ורחוק מפנינים מכרה, דקאי הנמשל על ד"ת, כדאיתא ביבמות דף ס"ג ע"ב, שהתורה נמשלה בה, ופי' מכרה כמשמעו, שרחוק למצא מי שיקנה זכותה בעושרו, כמו שרחוק להשיג קונה על פנינים, ואין רוב אדם עומדים על המקח של פנינים, כך לא הרבה יחכמו לקנות זכות עמל תורה בעשרו ולהחזיק כפי חילו, ע"כ הישיבה הק' בשפל תשב בעסק פרנסה, ואשרי מעכ"ה נ"י, אם ישים לבו להרחיב מעמד הישיבה הק' ע"י ברוכי ה' היראים ומשכילים על טוב לנפשם בארץ פרייסין, ויהי משכורתו שלמה מעם ה' הנוצר תעודה ית"ש.

והנני להודיע כי הגיעני ספרי מע"כ אביו הגאון וצדיק זי"ע בחג הסוכות העבר לשבוע רצון, והי' לי לתוספת שמחה על זמן שמחתינו, והרבה השקפתי בכל הספרים, וביותר באוצר יקר של גאון רי"ץ גאות, ואם כי לא אכחד אשר עוד ראיתי הרבה דברים סתומים וחתומים ונדרשים לביאור, בכ"ז יאושר חלקן של כבוד אביו הצדיק זי"ע בחיי העוה"ב אשר הוציא אור יקרות לפני הוגי תורה. ע"ר אשר שאלני מעכ"ה אם מותר לזווג בת פלוני לפלוני, וידועים המה לעוברי עבירה של איסור נדה ר"ל, דבר זה הוא נדרש לעיון רב, ועיקר החקירה בזה הענין הוא במס' גיטין וע"ז דף נ"ו, ובאשר הרברים ארוכים, הנני להעריך בזה תשובה בפ"ע רצוף פה, ומעכ"ה נ"י יחקור בזה, ואם יוסיף לקח, ימחול להוריעני ואיישר חילו, ועתה ישכון כבוד באהלו, והחונים בצלו, ישא ברכה לרגלו, איש לפי פעלו, ואיש לפי מהללו, כנפשו ומשאלו, וכנפש העמוס בעבודה רבה מצפה לישועה,

נפתלי צבי יהודא ברלין

והנני להוסיף ולבקש את מעכ"ה נ"י לחוות רעת אם יש מקום לשלוח למדינת פרייסין להחזקת הישיבה הק', כי אדמה אשר השרירים אשר ה' קורא ולא זכו ללמוד, ימצאו חפץ אשר יתנו יד ללמד לאחרים, אשר גם זה אינו במדינה זו, וכבר הכינתי איש מיוחד בתחלת החורף לעבורת מתנה זו, אך נטרפה השעה, ועתה יהי נא מעכ"ה נ"י משים לב להעמידי על עצתו, ואולי יוסיף להשיג אדם כשר במדינה זו שהוא מוכשר יותר ממשולח מרוסלאנר. והמקום ישלח עזרנו מקורש שלא יחסר המזג בישיבה הק' לרגלי המכשלה, והיתה הישיבה הק' לתהלה, בקרב ישראל לסגולה.

חידושים בסוגיא דר' חנינא סגן הכהנים

מהרב הגאון מוה"ר שלום יוסף הלוי פייגענבוים ז"ל⁽¹⁾
אבד"ק לאקאטש

פסחים י"ד ע"א. רש"י ד"ה היינו הק, דר' חנינא דתריצנא בהכי ומאי הוסיף רע"ק דמשמע דהוסיף עדות על עדות חידוש על חידוש, עכ"ל. המדקדק יראה דהוי סני לי' לכתוב ומאי הוסיף, ולא לחנם האריך בלשונו לשון של זהירות שאינו כותב טפת דיו לבטלה. אלא שנתכוין לתרץ קושיית התוס', דלא קאמר הניחא למ"ד אין אוכל מטמא אוכל, הוסיף מדרבנן דראורייתא, אבל למ"ד אוכל מטמא אוכל, מאי הוסיף. — וש"מ דגם למ"ד אין אוכל מטמא אוכל פריך, דלמה לי' למיתני לשון הוסיף, דסני למיתני ארע"ק כו', ונדע דהוסיף איזה דבר אדר' חנינא, דאל"כ מילתיה למה לן, ומדקתני הוסיף, ש"מ ריש כאן חידוש על עוד חידוש, דאפי' למ"ד אין אוכל מטמא אוכל עוד יש גם חידוש בנוף הק מילתא, דגם לעשות שני, דאורייתא, ועדיין יש חידוש אחר. ומשני ראה"נ דהוסיף חידוש על חידוש דגם לעשות ראשון, והשתא דהר פריך למ"ד אין אוכל מטמא אוכל מה"ת, מאי דוחקיה דר"י לאוקמי בשל מתכת והא אפי' בחרס א"ש, ריש כאן חידוש על חידוש, חדא דאפי' לעשות טמא דאורייתא, ועוד דהתם טמא וטמא והכא פסול וטמא, ותקשי אדרבינא משמיה דרבא, דמרבב יורא ש"מ דלא ס"ל אין אוכל מטמא אוכל, ומשנ"ה הוכרח לתירוצו הוסיף חידוש על חידוש בשל מתכת, דחידוש ב' משלישי ראשון, דאלו חידוש מדרבנן לראורייתא ליכא, ורק מפסול טמא ומשלישי ראשון, והוכרח רבא לשיטתיה דוקא לתרץ מתני' קשיתי, ודו"ק. וא"ש קושיות הצ"ח, דמעיקרא פריך היינו הק, והדר פריך מאי דוחקיה, דמעיקרא פריך מלשון הוסיף כנ"ל, ועכ"פ למ"ד אוכל מטמא אוכל מה"ת, קשיא דנהי ריש חידוש א' מפסול טמא, מ"מ הוסיף למ"ל, והדר פריך מדרחוק ר"י, ש"מ דלא כרבינא משמיה דרבא. ובזה אפ"ל דגם לתוס' ס"ל כרש"י, אלא דע"כ למ"ד אין אוכל מטמא אוכל לא פריך, דהא חזינן דהדר פריך ומאי דוחקיה, וידע דיש חידוש גם דמפסול טמא, אלא דע"כ תוס' לא נחתו לזה, עי' לקמן פ"ו ע"א ר"ה ולר' שומא דרבנן.

ובמ"ש יש לקיים גי' ברכת הזבח בתוס' זבחים ג' ע"א ר"ה הכותב, ע"ש בר"ק ובצל"ח כאן אות ל"א ורו"ק, והיינו דאי לא תני הוסיף לא הוי ש"מ דאפי' מדרבנן דראורייתא, וכמ"ד אין אוכל מטמא אוכל ורו"ק, והיינו דרע"ק תני הוסיף, דאפי' אם תמצא לומר דר"ח ס"ל אין אוכל מטמא אוכל, ומיהו ל"ק למ"ד אוכל מטמא אוכל, דאפשר באמת ר"ח הכי ס"ל, רק דע"ק קתני הכי אפי' אם תמצא לומר, ורו"ק היסב.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונט' פ"ט עמוד כ"ב. — חידושים הללו הניעו אלינו מנניו ירידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שאול הוטסערער נ"י מאנטווערפן. יברכהו הש"ת בעון ותעצומות.

ט"ו ע"א. מי רמי התם גרמא בעלמא הכא בידים. וה"ה רלא רמי, רהתם כבר נולד לה ספק טומאה והכא טהורה. ולקמן בעמוד ב' פריך לה רבי יוסי, והכא דעדיפא פריך, דגרמא בעלמא. והנה אפ"ל קצת לשי' הרמב"ם ז"ל רכל ספיקא מה"ת שרי, ואין לאסור רק מדרבנן, ומשו"ה מרמה גם איסור דרבנן דחמץ, לטומאה דרבנן, ורבי יוסי אפשר ס"ל דספיקא מה"ת, דהא תליא בפלוגתא דבכריתות י"ח אי בעינן למקבע איסורא עיי"ש, והרברים עתיקין, עי' במלא הרועים בזה, ועוד דהא לר"מ קיימין, ור"מ הא ס"ל דא"צ איקבע עיי"ש.

ט"ו ע"ב. הפת שעייפשה ונפסלה מלאכול לאדם ועדיין הכלב יכול לאכלה מטמא טומאת אוכלין ונשרפת עם הטמאה בפסח. עי' צל"ח שכתב להרמב"ם דס"ל נפסל מאדם אינה מקבלת טומאה (בפ"ב מהל' ט"א הלכה י"ד), ע"כ צריכין לפרש דר"ל שאם טמאה לא פקעה טומאה, ונשרפת עם הטמאה בפסח, היינו דכיון דאין מקבלת טומאה, לית לן בה, ודקתני בפסח, דבכל השנה אינו שורפה דחזיא לבהמה, עכ"ר. ועי' לח"מ פ"א מהל' חמץ ומצה ה"ב שכתב לתרץ הא דרייקו הגאונים מכאן דבנפסלה מכלב אינו חייב לבער, ודילמא נקיט הכי משום מטמאה טומאת אוכלין, ותירץ דכיון דעכ"פ ש"מ דאינה מטמאה טומאת אוכלין, ממילא ש"מ דאין צריך לבער דעפרא בעלמא הוא, עכ"ר. ותמוה לכאורה, שהרי להרמב"ם בנפסל מאדם אין מטמא טומאת אוכלין ואפ"ה חייב לבער, וצ"ל בכוונתו, דכיון דפקעה טומאה דהיתה עליו מעיקרא, וראי נפיק גם מחיוב ביעור.

ט"ז ע"א. כי עיילת לקמי' דר"פ רמי ליה מי אמר שמואל כו' קרי כאן והבשר אשר יגע בכל טמא לא ידצה, עכ"ל. והקשה הצ"ח הא גם לתנאי דלעיל דמשקה טמא אינן מטמא מה"ת ואמאי לא למ"ד אין אוכל מטמא אוכל, והא כיון דטומאת עצמו יש לאוכל קרי כאן והבשר אשר יגע בכל טמא לא ידצה, וע"ש מ"ש בזה דברים ראויים לו באורך. ואנן בעניותן נאמר בקצרה, דעיקר פירכא לשמואל כיון דוכל משקה אשר ישתה יטמא, ס"ל ולא יטמא, וה"ה אוכל, וכדרכינא אמר רבא לעיל דמקרא מלא דיבר הכתוב ואין אוכל מטמא אוכל, ועי' לקמן י"ח, ד'טמא ולא יטמא, וגם חיבת הקודש בעצים ולבונה לית ליה לשמואל, עי' לקמן כ' וחולין ל"ו, וא"כ שלישי היכי משכח"ל, ע"י אוכל לא, וע"י משקה ג"כ לא, דאין אוכל מטמא אוכל ואין משקה מטמא מה"ת, וע"י אדם לא, כיון דאין אדם מקבל טומאה אלא מאב הטומאה, וכן כלי, א"כ לא משכח"ל רק ע"י שני, ובשלמא לתנאי דלעיל משכח"ל ע"י עצים ולבונה, אבל לשמואל אין מונין בהן ראשון ושני, עי' תוס' לעיל ט"ו, וכי תימא אה"נ, אקרי כאן ובשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל ולא כתיב יטמא, ש"מ דבשלישי מיירי, דאי שני, הוה לי' למימר יטמא, כדכתיב באוכל ויטמא, ובמשקה אשר ישתה יטמא, אלמא אע"ג דאין אוכל מטמא אוכל ולא משקה מטמא מה"ת, מ"מ קרי ליה טמא. ואין קושיתו כיון דנקרא טמא, ע"כ שיטמא, דאל"כ לא הו"ל למקרייה טמא, וכדמסיק דביעי בקודש לא אקרי טמא, דזה לא קשה ליה, וכדל"ק ליה לתנאי דלעיל, ומשום

רכיון רעכ"פ לגבי אוכל שני כיון שעדיין מטמא משקה, אקרי שפיר טמא, לכן גם משקה שני איקרי טמא. אלא קשה לי' א"כ גם והבשר אשר יגע בכ"ט לא יאכל ולא כתיב יטמא, וע"כ בשלישי מיירי, דאי בשני הול"ל יטמא, והיכא משכח"ל. וזוהי גם כוונת רש"י ז"ל, וכיון דאמר משקין מטמאין מדאורייתא בשר קרש הנוגע בהן טמא, כלומר דאל"כ היכי משכח"ל והבשר אשר יגע בכל טמא, דכולל בכל טמא לא רק בשרץ או בכלי שנגע בשרץ, דא"כ יטמא מבעי' לי', ולא כדכתיב לא יאכל. ומשני ר"ש מידי דהוי ארביעי בקורש, כלומר לעולם הבשר אשר יגע בכ"ט היינו שני, ולא כתיב יטמא מידי דהוי ארביעי בקורש דילפינן ליה מק"ו, ולא אישתמיט קרא למקרי לשלישי טמא, להורות דשלישי עדיין מטמא רביעי בקרש, וה"נ לא כתוב באוכל שני יטמא, אעפ"י שעושה עדיין שלישי במשקה, ופריך רביעי בקורש לא אקרי טמא, כלומר שלישי לא אשכחן בשום קרא שיקרא טמא, אבל האי שני אקרי טמא בקרא רמכל האוכל כו' יטמא, וקאי אאוכל שנגע בכלי שננטמא בשרץ, וקרי ליה טמא, והו"ל ה"נ למקרייה טמא, ולכתוב והבשר אשר יגע בכל טמא יטמא, ועי' לקמן י"ח סוע"ב, ולמדנו לשלישי מה"ת והבשר אשר יגע בכ"ט, ורביעי מק"ו, וברש"י י"ט ד"ה אמר ליה, ודו"ק.

שם, וצריכי. עי' צל"ח מ"ש למ"ל ב' צריכות, וי"ל עוד בפשיטות, דגם לרב קשיא למ"ל קרא דמכל האוכל אשר יבא עליו מים, לכתוב אשר יבא במים ונדע מחוברין, דאל"כ אשר יבא עליו מים מבעי' לי', ומשו"ה צריך צריכותא דיש סברא דמחוברין עדיפי.

שם ע"ב. רש"י ד"ה בין ביחיד, וש"מ טומאת משקין מה"ת ולא רצו רבנן לטהר משקה כי מטבחייה עכ"ל. ותמוה דלא מצו רבנן לטהר הול"ל, ובצל"ח כתב דס"ל לרש"י דאפי' למ"ד טומאת משקין מה"ת אבל דם קדשים שאינו נשפך כמים, אינו מטמא מה"ת, אלא דרבנן גזור כיון דמה"ת דם חולין מטמא, וצריך יישוב למה לא כתב רש"י דבר זה בת"ש הקודם, עכ"ד יעו"ש. ולי קשה עוד, מי הכריחו לרש"י ז"ל לזה, ועי' בהשנות הראב"ד פ"א מהל' טומאת אוכלין הלכה ד' דלענין קבלת טומאה א"צ שיהיה משבעת המשקין, וא"כ מה בכך דאין נשפך כמים ולא איתקיש למים, ובפרט דהצל"ח גופיה כתב לקמן אות ע"ג מדברי רש"י ז"ל שם י"ט ע"א ד"ה אמר ליה דילמא, דנפק"ל מוכי יותן מים כו' טמא היא ואין עושה כיו"ב דאין אוכל מטמא אוכל, ש"מ דוקא כיו"ב לא, אבל משקה דלאו כיו"ב מטמא, וש"מ דאפילו לא משבעה משקין, ועי' תוס' לקמן י"ז ע"ב ד"ה אבל, ובד' מהרש"א ז"ל שם על דברי רש"י ד"ה אר"פ. וצל"ח דכאן כתב רש"י אפי' את"ל דהוקשא הוא דם שנשפך כמים דוקא אפילו לענין קבלת טומאה, ודוחק, דלמה לי' לרש"י ז"ל לדחוק בזה.

ע"כ נלע"ד ברור, דרש"י ז"ל נתכוין לתרץ מה דהדר פריך מדם, דכבר פריך מדברייתא קמייטא, ת"ש דם שננטמא וכו', ומשני מדרבנן, ומאי פריך תו, וכי לא ידע דגם בזו מצי לתרוצי מדרבנן. (ובאמת בכל כה"ג בכמה דוכתי בש"ס בעינן

לתרוצי, ועי' תוס' שבת מ"ג ע"א ר"ה כופה, ושם קכ"ג ע"ב ד"ה איתביה, ועי' ב"ק מ"ב ע"ב ובתוס' שם ד"ה אלא אר"א, ורו"ק, והיינו כיון דבברייתא ב' בין בשוגג בין במזיד הורצה, וש"מ דמה"ת ארצויי מרצי בכל גווני, ועי' תוס' יבמות צ' ע"א והכריחו מהסוגיא שם דמה"ת אין לחלק בין שוגג דטומאה לשוגג דזריקה, וכיון דלמך (לקמן פ' ע"ב) בזריקה אפי' במזיד הורצה, ולמך בטומאה אפי' במזיד, ה"ה באידך מה"ת, ורק מדרבנן פליגי באיזה יש לקנוס יותר עיי"ש, אלא רלענין אכילת בשר, אעפ"י דמה"ת הורצה, וכתוב ואכלו אותם אשר כופר בהם, מ"מ בשוא"ת עקרו רבנן ד"ת, יעוי"ש ביבמות, ומשו"ה פריך הכא תו מאידך ברייתא. דאם איתא מדרבנן, א"כ הול"ל בשוא"ת גם במזיד דטומאה למ"ד רבזה לא הורצה, ולא מסתבר ליה למקשה הכא למימר דבטומאה קנסו טפי, כיון דטומאה גופה דרבנן בעלמא, אלא ע"כ דמה"ת יש טומאה, ומשו"ה אע"ג דמה"ת ציץ מרצה וכאלו לא נטמא, ולענין אכילת בשר נמי, מ"מ לא רצו רבנן לטהר, כלומר גם ע"י-הציץ לא רצו לטהר כאלו לא נטמא, ודו"ק היטב.

עוי"ל בפשיטות טפי, דרש"י ז"ל כתב לשון זה לרב חסדא ביבמות שם, רס"ל מכח פירכא דברייתות אלו, רע"כ מה"ת מרצי, ואפ"ה אמרו במזיד לא הורצה, ריש כח ביד חז"ל לעקור דבר מה"ת, וא"כ תקשי דהול"ל דרם קרשים אינו מטמא, אלא משום דלא רצו בזה לעקור ד"ת, ודו"ק.

י"ז ע"ב. למימרא דסבר ר"י טומאת משקין לשמא כלים ראורייתא והתנן כו' אר"י א"ש חזר בו ר"י. עי' צל"ח שהקשה נימא מדרבנן ס"ל לר"י ספק דרבנן לגבי כלים טמא ומשום דהוי דבר שיש לו מתירין, וכמ"ש הרשב"א ז"ל, ועי' ש"ך יו"ד סי' ק"ב סק"ה, עכ"ר. ולכאורה הו"ל לאלומי הקושיא, מהא רפ"ה דטהרות משנה ה', ולעיל יו"ד ע"א, רנקיט ר"י גופיה יעשה טהרות, דאילו לאדם ש"ל תקנה, ויטבול, וע"ש בתוס' ר"ה הלך, וכן בכתובות כ"ז, שכתבו משום דשמא יגעו שניהם בתרומה ותהא ודאי, ועי' מל"מ פי"ט משאר אה"ט ה"ב (ד"ה ודע) שתמה למ"ל לתוס' לתרץ כן, ולא בפשיטות משום שיש תקנה בטבילה ועי' ע"ז ל"ו ע"א, ותירץ דהא דרבי ינאי בע"ז שם ע"כ רק עצה בעלמא ולא מדינא, דהא חכמים פליגי על רע"ק בטהרות שם פ"ה מ"ב, וע"כ כתבו דשמא יגעו שניהם ויהא נעשה ודאי, משא"כ באחד, ומ"מ דוקא באדם שיש תקנה, ראל"כ גם בעשה טהרות זה וזה, שמא יגעו שתי הטהרות בתרומה ויהא ודאי, עכ"ר המל"מ ע"ש. וא"כ לכאורה גם קושיות המל"מ מתורצת, ורו"ק.

אכן יש לחלק דידוע מ"ש הצל"ח בכמ"ק ומהם לעיל ט' ע"ב, וכן בספרו נו"כ והובא באחרונים, עפת"ש יו"ד סי' ק"ב, ונחלת צבי סי' קפ"ו, דלגבי מלטול ל"ש דשיל"מ לאחר יו"ט, וכן לגבי שיל"מ לטבול לאחר ז' ימים, דדוקא לגבי אכילה שאינו נאכל רק פעם אחת, א"כ ער שאתה אוכלו עכשיו ע"י ביטול, תאכלנו לאחר זמן בלא ביטול, אבל בתשמיש שיוכל להשתמש גם עתה גם אח"כ, ל"ש זה, דסו"ס מה שאתה אוסרו עכשיו אבר, ואי"ל מתירין, וא"כ אפ"ל, רהא

דר"י אינה דק עצה בעלמא זילו טבילו, אלא דינא, משום דשיל"מ תיכף לאחר טבילה, ואפי' אם נצרך הערב שמש הוי זמן מיעוט ודמי לנידון הרשב"א בס"י ק"ב ביו"ד שאפשר להנעיל, לאחר שיעבור מעל"ע, ואפי' תוך מעל"ע אם יש ס' במי ההנעלה, אבל לעיל יו"ד ע"א בשבילין, וכן בפ"ה דטהרות מ"ב לגבי טומאת מת דבעי הזאה ג' וז', וחזן ממה שיש לומר כמ"ש המל"מ שם, דע"כ הוצרכו תוס' לשמא יגעו שניהם, דאל"כ כיון דאדרבא ההזאה שלא לצורך מטמאה את הטהור, אי לא הוי חשו חז"ל לשמא יגעו שניהם ויהא ודאי והוי לצורך, לא הוי' אומרים שיזה, כיון דספק טומאה ברשות הרכים טהור, משא"כ בטומאת שרץ דא"צ רק טבילה והערב שמש, ודו"ק. גם יש לחלק כאמור דל"ה דשיל"מ לגבי הזאת שלישי ושביעי והמתנת זמן ארוך לגבי כלים, שיוכל להשתמש גם מיד, ומשא"כ לטומאת שרץ, ודו"ק. (ובמ"ש נדחו דברי מהר"י בכרך ז"ל כאן שכתב ע"ד הצל"ח דא"כ בנדה ביו"ד סי' קפ"ז לא תיהני ס"ס, דהא הוי דשיל"מ, וכבר הראיתי דהנו"ב גופיה כתב כן לגבי נדה דל"ש דשיל"מ, משא"כ הכא, ודו"ק). ומיהו אי נימא דכל טמא מדרבנן בעי נמי הערב שמש, וכמ"ש הרמב"ם בפ"י מהל' אה"ט דין ב' ע"ש, ובכ"מ הניח בצ"ע, (ועי' תוס' חגיגה כ"א ע"א ד"ה האונן, ומ"ש שם בס"ד, ושם כ"ו ע"א, ועי' בשקלים במתניתין פ"ח הלכה ב' כמבואר נמי דבולד הטומאה דרבנן א"צ הערב שמש), לא א"ש, דהא כיון שצריך להמתין על הלילה, לא הוי דשיל"מ, וכמ"ש האחרונים ביו"ד ק"ב ע"ד הש"ך שם, שכתב דיש תקנה להשהות הכלים מעל"ע, ודחו זה עפ"י דברי הצל"ח והנו"ב הנ"ל, דתשמיש דהשתא מיד אבר, אבל עכ"פ למ"ש תוס' חגיגה הנ"ל דא"צ הע"ש קשיא קושית הצל"ח.

ומיהו נלע"ד כיון דהצל"ח גופיה בביצה כ"ד, כתב דדוקא למעם דדשיל"מ משום עד שאתה אוכלו ע"י ביטול, המתן ותאכלנו בהיתר בלא ביטול, שייך חילוק הנ"ל, דלגבי תשמיש כלים שיוכל להשתמש גם עתה וגם אח"כ ל"ש זה, אבל למעם הר"ן נדרים נ"ב דדשיל"מ הוי כמו מין במינו לד"י, ל"ש זה, עיי"ש, א"כ הכא לר"י קיימינן, ולר"י גופיה י"ל דדוקא לענין ביטול, אין דבר שיל"מ בטל מה"ת מגזה"כ דרם הפר ושעיר, אבל לא לחלק לענין זה שיהא טמא משום שיש תקנה בטבילה, ודו"ק היטב. ומיהו אחר העיון זה אינו, דסברא בעלמא היא דהיכי דיש תקנה יש לנו לתקן, ובדורא דלא פליג ד"י בזה, אלא דלע"ד נראה פשוט לתרץ הקושיא, דאטו לא עסקינן נמי שכבר עשו טהרות בכלים הללו, ואפ"ה קתני ד"א לכל טמא, וכי היכי דלאוכלין ע"כ לר"י מה"ת, דל"ש תקנה לגבי אוכלין, ה"נ בכלים, ופשוט ודו"ק.

י"ח ע"א. משום דהו"ל משקה סרוח. עי' רמב"ם פ"ב מהט"א הכ"א ובהשגות ובכ"מ שם. והנה בתו"כ שמיני פ"ח הובא ביפ"ע כאן, פליגי ר"א ורבנן ע"ש, ורבנן ס"ל דאין משקה יוצא מטומאתו ע"י שנסרחה, וכתב ביפ"ע וז"ל, דלרמב"ם דוקא נסרחה אחר שנטמא אבל אינו מקבל טומאה אם נסרחה ונפסל

מאדם, ולראב"ד מקבל טומאה כל זמן שראוי לכלב, ונראה כפי' הבי' שבכ"מ דרמב"ם פסק כר"א ופליגי בטומאה לאחר שנסרח, וגם הכא שקבלת הטומאה היא אחר שנעשה סרוח, ע"כ ר"א הוא, וקשה מזה להראב"ד, ואולי ס"ל דגם לכלב נפסלו ודוחק, עכ"ל יעוי"ש. ודברי תמוהים, דהכא בין לפירש"י דנגעו בעצמן, בין לפי' תוס', ירדה להן תורת טומאת משקין קודם ששתתה הבהמה, וא"כ גם להרמב"ם קשה, וגם מ"ש די"ל בדוחק דגם מכלב נפסלו, קשה דאמרו שאין המשקה יוצא ע"י הכלב לעולם, ור"ל שאין משקה נפסל מכלב כלל לעולם, ועי' בהשגות שם סוף הלכה י"ד וז"ל, ולעולם מק"ט הואיל וראויין היו מתחלה לאדם, אבל אם היו סרוחין מתחלתן כגון פרש שבמעי בהמה ודאי טהורים אע"ג שהכלב מלקק בהם וזה דרך האמת עכ"ל. וקשיא מניה וביה, כיון שגם בפרש הכלב מלקק, א"כ לא נפסלו מכלב, והרי קודם ששתתה הבהמה היו ראויין לאדם, ואיך משכח"ל שהיו סרוחים מתחלתן בפרש, וכתוב שהיו סרוחין מעיקרא, איך שיהיה מצויר, אבל פרש מאן דכר שמיה. אבל נראה שאף הוא היה מתכוין לתרץ הך דהכא, והיינו רמשיקין ששתתה בהמה אעפ"י שהי' ראויין קודם ששתתה אותן גם לאדם, מ"מ בטלו במעיה ופנים חדרות באו לכאן, כי מעי בהמה פוסלי"ן משקה להיות תחל"ה כאלו באו לעולם עכשיו, ולכן אעפ"י שהכלב מלקק מהם, מ"מ היו כקבלת טומאה לאחר שנסרחו, וכדיו סרוחין מעיקרא דמיינן, ודו"ק וז"ב לענ"ר בכונת הראב"ד ז"ל.

ובאליהו רבה פ"א ירדים במתניתין רחמים שנפסלו משתיית בהמה, כתב רמשיכח"ל ע"י דבר מר, דע"י סרוחין מבואר בירושלמי ראין נפסלין, עכ"ר עיי"ש. וכונתו להירושלמי פי"א דתרומות ה"ב והובא ג"כ ביפ"ע כאן. והנה בזה היה אפשר ג"כ ליישב כאן, דבמעי בהמה שהם מתערבין גם בפרש, ויירויין גם לשון הראב"ד כגון פרש והוי כנתערב דבר מר, (וכונתו בפרש רכה, עי' לקמן כ' ע"א). אבל הרי הראב"ד ז"ל כתב שהכלב מלקק בהם, וע"כ כדאמרן. ובמראה הפנים בירושלמי שם פירש שאין המשקה יוצא ע"י הכלב לעולם, דר"ל שאינו יוצא מתורת טומאה כ"ז שראויין לכלב, וכן נראה שהבין הכ"מ שם, והיינו כ"ז שראויין לעופות ולבהמה, וכן הר"ש ורא"ש ורע"ב במס' ידים שם, פירשו שנפסלו ע"י סרוחין, אבל לשון הרמב"ם ז"ל בהט"א שם, שכתב וז"ל, כל משקה שננטא ואח"כ נפסד ונסרח הר"ז בטומאתו לעולם, שאין המשקה יוצא ע"י הכלב לעולם עכ"ל, לא משמע הכי, אלא דלא משכח"ל כלל שיפסל מכלב, ומשו"ה כתב הר"ז בטומאתו לעולם, וכן הם דברי הא"ר הנ"ל, ופי' דברי הראב"ד ז"ל כמ"ש, דבטלו במעיה דקאמר הכא, היינו ננעשו כסרוחין מעיקרא. ובהנחות פתחי שערים ציין לחולין קט"ז ע"ב, ונתכוין להא דאמר התם פירשא בעלמא הוא גבי חלב הקיבה. וציין עוד לתוס' סוטה ל' ע"א ד"ה הא, שכתבו שם דאין דרך משקה להתעכל וגזרו פסול גויה בשתה רביעית משקה. וכשאוכל אח"כ נוגע המאכל במעיו בהמשקה, ואתו למימר דאין אוכל מתטמא בנגיעתו במשקה, ובאוכלין טמאין הצריכו לפסול גויה ב' ביצים, ולא סגי בכביצה משום דמתחסרין

בעיכול ולא אתי למוטעי בכביצה, אבל משקין אין מתעכלין, והיינו דיטעו בכך, אבל לפי האמת כיון שבאו לתוך המעיים משתנן ובטלין כרחבא, וצ"ל דאע"ג דמשכח"ל ששחטה מיר אחר ששתתה, מ"מ כבר נשתנו, (ורמז גם לתשו' חוה"ש, ואין הספר ת"י). ועי' אהלות פי"א מ"ז דבכלב שיעור עיכול, ג' ימים ובשאר בהמה עתוס' בכורות ז' ע"ב ד"ה דג, ובשבת קנ"ה ע"ב, והכא משמע מיר ששתתה ואין שיעור לדבר, ותוס' שם בסוטה שכתבו להתעכל, היינו להתחסר, ואין ראיה לשינוי ופסלות, ודו"ק. וכן מוכח לקמן כ' ע"א, ועי' רש"י שם דמיר ששתתה סמוך לשחיטה נעשין כפרש, ועי' טושו"ע או"ח תס"ז סי"ב ומג"א ס"ק כ"ב, וחק יעקב ומחהש"ק שם, וביור"ד סי' פ"ג בט"ז וש"ק. ועמ"ש עוד בזה בס"ד בזבחים ע"ג בתור"ה רי"א, ובספרי נתיב החיים באו"ח תס"ב, ועי' תוס' סוכה י"ט ע"ב סוד"ה שיט, שכתבו דממאוס ומסריח ולא חזי לשתית בהמה, מוכח כהכ"מ ומאה"פ וכר"ש ורא"ש ורע"ב הנ"ל, ולא כא"ר. וכן בשו"ע או"ח סי' ק"ס ס"ט ע"ש, וצ"ע. ועי' ספר דע"ת סי' ס' סק"א, ואין להאריך יותר.

שם ע"כ גמרא. חד במשקין הבא מחמת שרץ וחד במשקה הבא מחמת כלים, וצריכי. תמה בצל"ח אות קכ"א דהא במשקין באמת לא כתיב רק חד קרא, אלא שרש"י ז"ל אסברא לה, דגלי קרא באוכל וה"ה במשקה, ולמה שביק גמרא אוכלין ועבוד צריכותא במשקין. ועוד הא דקאמר אבל משקין הבמח"ש דחמורי אימא עושה כיו"ב, הא משקה הבמח"ש לא כתיבי אלא דאתיין מק"ו ממשקה הבמח"כ, ודיו לבא מן הדין להיות כנידון. וגם הא דמילתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא, היכי כתב, הרי הכתוב לא מייתר ראיצטריך שיטמא אחרים, אלא הקרי יטמא דרשינן שאינו עושה כיו"ב, עכ"ד והניח בצ"ע. ולעד"נ לתרץ דמשו"ה נקיט ש"ס הצריכותא במשקין למימרא דאי לא כתוב קרא דטמא הוא ללמד דאין עושה כיו"ב, לא מיבעיא דבאוכלין הבמח"ש לא הו"א דאין עושה כיו"ב, רק באוכל הבמח"כ דקיל, אבל באוכל הבמח"ש דחמור וכתוב בקרא, אלא אפי' במשקה הבמח"ש, דהא איכא למיעבד הק"ו כמ"ש תוס' ד"ה ולא, ומה אוכל הבמח"ש מטמא משקה ואפי' אוכל, דהשתא קיימינן דעושה כיו"ב, שרץ גופיה לכ"ש, ולא מק"ו דמשקין הבמח"כ, דהשתא ל"ל כתי' תוס' דע"כ אין אוכל הבמח"ש עושה כיו"ב מק"ו דמשקה הבמח"כ כו', דהא השתא קיימינן בהו"א דלא כתיב טמא הוא, ועושה כיו"ב. ותמיה ג' נמי י"ל, דהא רבינא לעיל קאמר מרלא ערבינהו לאוכל ומשקה בחד קרא דיטמא, ללמד בא דזה מטמא אוכל וזה משקה ולא כיו"ב. וא"ש דפריך הכא כיון דכתיב טמא הוא ללמד דאין עושה כיו"ב אפי' בבא מחמ"ש באוכל, וה"ה במשקה כפירש"י, כ"ש בבא מח"כ, ולמ"ל תרי יטמא, ליערבינהו — ומיותר יטמא, אלא דמילתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא, ודו"ק.

והנה רש"י ז"ל לעיל פי' דר"פ דאמר לא מצינו שומאה ועושה כיו"ב, היינו

מדהכא יטמא יטמא, ולא ניח"ל כתוס' מטמא הוא, משום דמשמע ליה דהא דפריך הכא יטמא דעושה כיו"ב מהכא נפקא בו', אדר"פ דלעיל סמוך, (ומשו"ה התנוד"ה למ"ר, ארכבו אתרי דבשי, וכתבו ואית ספרים דל"ג לקמן, ולשון למ"צ ל"מ כן, אבל מלשון למ"צ דל"מ כן, לא פסיקא להקשות, דאי גרסינן לה, ע"ב כפירש"י דאדר"פ סמוך). ובהא דרבינא פי' דמגופיה דקרא מטמא הוא, ואין רצונו לומד דבלא"ה לא נפק"מ מדלא ערבינהו כפי' תוס', דק כונתו דלא תקשי היכי אפשר למיערבינהו כיון דאוכל אין עושה כיו"ב כדכתיב באוכל הבמח"ש טמא הוא וכ"ש בכמח"ב, אבל משקה עושה כיו"ב, ומשו"ה פלגינהו, ומנ"ל דאפי' במשקה אין עושה כיו"ב, ע"כ הטעים דאפי"ה אפשר למיערבינהו דהא סו"ס יטמא דאוכל היינו שמשמא משקה, וכן יטמא דמשקה ג"כ אפי' אמשקה, ומצי למיערבינהו, דדוקא אם זה משקה וזה אוכל ואין שניהם שוין בשום אופן א"א למיערבינהו, אבל אי תרוייהו מצו למיטמינהו למשקין, הו"ל למיערבינהו ליטמא דתרוייהו דסתמא משמע בין אוכל ובין משקה, אלא דבאוכל ע"כ אימעוט מטמא הוא שאין עושה כיו"ב, ודרו"ק. והכא פריך שפיר, כיון דמטמא הוא נפק"ל דאוכל הכא מחמ"ש, וה"ה משקה אין עושה כיו"ב, כ"ש הבמח"ב, וא"כ ליערבינהו בחד יטמא, דאע"ג דזה מטמא אוכל וזה משקה, מ"מ מצו למיערבינהו וכל חד יטמא כרינו, והא דרבינא יליף מדרפגניהו, היינו אי הוינן צריכין ללמוד זה הוי שמעינן מדרפגניהו דבא להורות לנו זה. אבל השתא דא"צ לנו ללמוד מזה כלום, דבלא"ה ירעינן למה פלגינהו באמת, דמאחר דירענו שאין טומאה עושה כיו"ב, א"צ להורות לנו מזה כלום, אלא דטרח וכתב לה קרא, ודרו"ק.

י"ט ע"ב. אדם וכלים נמי ליטמא. הצל"ח הקשה הא ידע המקשה דאין בו דעת לישראל, כדפריך בסמוך ואפי' ברה"י ספקו טהור, וא"כ מאי פריך מכלים, עכ"ר. (וד"ל, דעפ"י הרוב מקשה אחר הוא, עי' בהליכות עולם שערי ב' דפ"ב), וע"ש מה שתי'. ולענ"ד בפשטות לק"מ דמתחילה סבר דוראי נגעו ידים וסכין, וכשתירץ לו דעזרה רה"ר ורק ספק הוי, פריך ליה א"כ למ"ל משום רה"ר, תפ"ל דאין בו דעת לישראל, ועי' בסמוך.

כ' ע"א. רש"י ד"ה האי בשר, עי' צל"ח שכתב דרבדי דש"י ז"ל סותרין דברי הגמ' חולין ל"ו ע"א דבעי באמת אקרא, ע"ש. ולער"ג לומר, דהנה בסוטה כ"ט ע"א, דמו ר"ג כו' ואמר ר"ג א"ר כאן ביש בו דעת לישראל כאן באין בו דעת לישראל, עיי"ש. וקשה בשלמא סיפא דקרא והבשר כל טהור יאכל בשר, הא ספק לא יאכל, דקאי אנברא, י"ל משום ס"ט ברה"י שנטמא ברה"י מספק ולא בעזרה, אבל רישא דקרא והבשר אשר יגע בכל טמא, דהיינו בעזרה, דהא בעזרה נשחט ונעשה בשר לקבל טומאה ולא מחיים, ועזרה רה"ר, ומשו"ה א"ש קרא אשר יגע ודאי, הא ספק טהור משום רה"ר, ומנ"ל להוכיח דאין בו דעת לישראל אפי' ברה"י נמי טהור, ואי מסוטה, א"כ לימא דרעת נוגע ומניע בעינן כבסוטה,

ע"ש היטב כסוטה כ"ט ע"א, ודו"ק. אע"כ משום דקרא והבשר סתמא גם בשלמים מיירי ונאכלין גם בכל העיר ומשכח"ל גם ברה"י דסתמא כתיב, וע"כ צ"ל משום אין בו דעת לישאל. אבל בחולין ל"ו ע"א לר"ל שם דבעי למילף מזה חיבה"ק מראורייתא קאמר שפיר אילמא מוהבשר (ור"ל דאפשר ר"ל באמת לא יליף רק מסוטה, וס"ל באמת דדעת נוגע ומגיע בעינן, ואפי' ברה"י ספק מהור, ועי' ירושלמי סוטה פ"א סוף ה"ב, [והובא בתוס' סוטה כ"ח ע"ב ועמ"ש בזה שם בס"ד], ובציון ירושלים שם. וכיפ"ע כאן י"ט ע"ב העיר קצת בזה ע"ש, דלמאי דיליף מסוטה ולא מוהבשר, אה"נ דדעת נוגע ומגיע בעינן, ועי' במאה"פ שם, וקרא דוהבשר אשר יגע בכ"ט הוי ספק מהור, אה"נ משום דבעזרה מיירי והוי רה"ד, וס"ל דבעזרה ודאי מיירי, וע"כ משום חיבה"ק, ודו"ק.

ובהכי אפשר ליישב קצת ע"ד החידוד תמיהת התוס' ד"ה הא ברה"י, וגם דקדוקם בד"ה מכדי, דכר משני ליה דעזרה רה"ר, א"כ קש"ל דליכא למילף מוהבשר אין בו דעת לישאל, דרילמא מסוטה, ודעת נוגע ומגיע בעינן, וגם אידים קשיא ליה שפיר, דעזרה רה"ר ומשו"ה והבשר אשר יגע ודאי, הא ספק מהור, ולא משום אין בו דעת לישאל, דמשום אבד"ל אפי' גברא מהור רליכא דעת מגיע, דהיינו המומאה, ומשני דבאה ע"י אדם שעוסק בעצמו גם בהמחט הוי כדעת נוגע ומגיע, ולאפוקי היכא דנכנס וספק נגע ואינו עסוק בהמגיע, ודו"ק היטב.

תוד"ה ובשעת שחיטה, בסוה"ר ובכל העור באו מים כו'. נראה בכוונתם, דבשלמא לרש"י א"ש, ואי נמי משום יד א"ש, אבל אי משום שומר, כל מקצת עור נעשה שומר רק למקצת בשר שכנגדו, וא"כ אכתי הוי ספק, שמא כנגד אותו מקצת בשר שנמצא המחט, לא באו המים על העור, ולזה כתב רודאי בכל העור באו, ודו"ק. ועריין צע"ק.

כוס תנחומין

משתתפים אנו בצערם של ידידינו

הנה"ח מו"ה אליעזר ליפא שאול הכהן ווייס נ"י
בהלקח מאתו אחותו ע"ה

* * *

האברך היקר ר' שלמה ציממער נ"י מאנמווערפען
בהלקח מאתו אביו
הנה"ח מו"ה משה יהושע ציממער ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים
ואל יוסיפו לדאבה עוד, אמן.

בדין יין מבושל לענין יין נסך

שמואל אליעזר שטערן

דומ"ץ בכיר צ"צ זכרון מאיר

ור"מ בשיבת חוג חתם סופר

בני ברק

(א) הנה מתחילה עלינו לברר יסוד איסורא דיין נסך וסתם יינם, דאיתא בגמ' ע"ז דף כ"ט: יין מגלן אמר רבה בר אבוחא אמר קרא אשר חלב זבחימו יאכלו ישתו יין נסיכם מה זבח אסור בהנאה אף יין באסור בהנאה, ומבואר מהכא דמקור האיסור דיין נסך אתיא מילפותא דקרא, דמרבין מינה דיין נסך מיתסר בהנאה, ומצינו עוד בגמ' שם דף ל"ו: דנזרו על פיתן ושמן משום יינן ועל יינן משום בנותיהן, אלמא רשעם האיסור הוא משום גזירה אטו בנותיהן, וכבר תמהו רבותינו הראשונים ז"ל בהא מילתא.

(ב) והנה מצינו כמה דרכים בתורת הראשונים ז"ל בבירור הדברים. דבתוס' שם דף כ"ט: כתבו, דבאמת עיקר גזירת סתם יינם הוא משום חששא דבנותיהן, אלא דמשום האי טעמא בלחוד אכתי לא הוי אסרינן ליה בהנאה, אלא דעשאוהו חכמים בדין יין נסך גמור שנתנסך לפני ע"ז ועל זה מיייתי תלמודא להאי קראי עיי"ש. וכעין זה מבואר נמי מדברי הר"ן שם ביתר ביאור, דבעל כרחך הוצרכו נמי למיסרינהו בהנאה, דאי לא הוי אסרי ליה אלא בשתיה, איכא למיחש משום הוראין שישברו שמחמת יין נסך נאסר ויבואו מתוך כך להתיר אף יין נסך גמור בהנאה. והאי טעמא בלחוד לא סגי להו, דאי לאו משום גזירת בנותיהן לא הוי גזרינן משום יין נסך, דיין שנתנסך לע"ז מיעוטא הוא ולמיעוטא לא חיישינן, [ויבואר עוד להלן מה שיש לדון בשיטת הר"ן], ובשם הרמב"ן ז"ל הביא שם טעם נוסף שאין מקום לחוש לשמא נתנסך משום דאם איתא דנסכינהו לא הוי מזבני להו עיי"ש, וכן מתבאר נמי מדברי הרא"ה והריטב"א בחידושיהם שם.

ונמצא לפי דבריהם דבאמת עיקר שורש איסורא דסתם יינם הוא משום חששא אטו בנותיהם דמהאי טעמא בלחוד הוא דחידשו לתקן להאי איסורא, אלא דמשום האי טעמא גרידא לא הוי אסרי ליה אלא בשתייה בלבד, ולהכי אסמכינהו להאי איסורא דידהו לאיסור יין נסך דאורייתא לאסרו אפילו בהנאה, דעבדי לאיסורא דירהו כעין של תורה לכל דבר.

(ג) ובתוס' ע"ז דף נ"ו: [בד"ה לאפוקי] כתבו עוד בזה, „דמאי דנזרו סתם יינם לאסור בהנאה יותר מפתם ושמןם, היינו משום דשכחי לנסוכי לעבודת כוכבים, אבל עתה [בזמננו] שבטל ניסוך שאינם יודעים בטיב עבודת כוכבים, דיו להיות כפתם ושמןם, או כבישולי עכו"ם לאסור בשתיה ולא בהנאה“, ומבואר מדבריהם דהא דהוסיפו חומד בגזירתם לדמותו לאיסור יין נסך דאורייתא, הוא משום דהיה שכיה ומצוי שהיו מנסכים יינם, אבל היכא דליכא למיחש להכי באמת נחית מינה דין איסור ההנאה ולא מיתסר אלא בשתייה בלבד מחמת חששא

דגזירה אטו בנותיהם. [וראה מ"ש מרן הח"ס בחיורשי שו"ע יור"ד, הלכות יין נסך, סי' קכ"ג ס"א, בדעת בתוס' בזה].

ומיהו לפי דעת הר"ן והרשב"א דלעיל, מצינן למימר דהא דעבדוה כעין איסורא דיין נסך, לאו משום חששא דניסוך הוא, אלא משום דרצו להסמיכו שיהא דומה לאיסור האמור בתורה וכדברי הרא"ה שם: „שכך דרכן של חכמים, שכל מקום שאפשר להם לסמוך דבריהם לשל תורה עושין", וכן הוא ברשב"א שם. ולפי זה אינו מוכרח לומר דלפי דעתם בזמן הזה דליכא חששא דניסוך ישתנה הדין ויהא מותר בהנאה, דלדירהו באמת כל האיסור אינו אלא משום לתא דבנותיהן בלבד [ועיין עוד בדברי הרא"ה שיובאו לחלן אות ט']. ויש להעיר מדברי הרא"ה שבע"ז פ"ד הל"ז ואכמ"ל], ודו"ק בזה. וכן מבואר נמי ברשב"א בתורת הבית, בית חמישי שער ראשון, דמגע נכרי קטן אינו אוסר אלא בשתייה ולא באכילה, דכיון דקטן לאו בר כוונה הוא ממילא ליכא למיחש גביה לניסוך ולהכי לא מיתסר בהנאה אלא בשתייה בלבד עיי"ש. ויל"ע עוד שם לגבי דיני גרים להא מילתא וכן בבדק הבית ובמשמרת הבית שם].

(ר) והנה בחירושי מרן הח"ס על הלכות יין נסך סי' קכ"ג ס"א כתב דשיטת הר"ן היא ששום גזירת יין נסך הוא דאסרו סתם יינם בהנאה, ולפי דבריו נמצא דבזמן הזה דלאו עובדי ע"ז נינהו בטלה גזירה זו ושריא בהנאה עכ"ד, ומשמע מדבריו דמ"מ בשתייה שפיר מיתסר ומשום דאיסור שתייה אינו משום לתא דניסוך אלא מטעמא אחרינא. ויש לתמוה טובא בזה, דהרי מדברי הר"ן במתני' מבואר להדיא ד„כל שאין לחוש בו לניסוך לא מיתסר משום בנותיהם ומשום הכי אמרינן דיין מבושל לא מיתסר משום מגע עכו"ם", אלמא דלדעתו כל היכא דליכא למיחש לניסוך אף בהנאה נמי שריא.

אמנם באמת הרי הר"ן גופיה כתב להלן שם בסוגיית הגמרא דמשום גזירה דבנותיהן לא הוי מיתסר אלא בשתייה גרידא, והא דהוסיפו לאסרו אף בהנאה הוא משום חששא דיטעו אף להתיר יין נסך, ומסיק שם להדיא רמדין יין נסך בלחודיה לא הוי אסרינן לה משום דיין שנתנסך מיעוטא הוא ולמיעוטא לא חיישינן או מטעמא דהרמב"ן ז"ל וכדכתיבנא לעיל.

(ה) ואשר נראה לכאורה בדעת הר"ן ז"ל בהא מילתא, רשימת הר"ן ז"ל היא לחלק בין דין מגע עכו"ם בינו של ישראל, לבין סתם יינם של עכו"ם, דרוקא בסתם יינם שהוא ברשותם הוא דאיכא למיחש לגזירה אטו בנותיהם, אבל מגע עכו"ם ביין ישראל ליכא למיסר אלא משום חששא דניסוך גרידא ולהכי באמת כל היכא דליכא למיחש לניסוך, כגון ביין מבושל וכדומה שרי אף בשתייה, אבל ביין של עכו"ם נהי דלית בה משום חששא דניסוך מיהא מיתסר עכ"פ בשתייה משום לתא דבנותיהן ודו"ק, ועיין היטב בהנהות הרש"ש בע"ז שם דף כ"ט: וכן בשו"ת הר צבי יור"ד סי' קי"א, ובקהלות יעקב עמ"ס ע"ז סי' י"ג.

(ו) ברם לקושטא דמילתא מדברי הר"ן במתניתין לא משמע הכי. דמדבריו שם נראה בבירור דאפילו יין של נכרי נמי לית ביה משום איסורא דבנותיהן אלא

משום חששא דניסוך בלבד, דכתב שם הר"ן: „לאפוקי היכא דזבן עובד כוכבים חומץ מישראל דתו לא מיתסר כלל, אע"פ שבא לידם, משום דלית ביה משום ניסוך דחומץ לא מנסכי ליה ואיסורא דיין אניסוך אסמכוה ולפיכך כל שאין לחוש בו לניסוך לא מיתסר משום בנותיהם", ולפי הנדאה מהאי לישנא משמע דאף מה דהוי ברשות עכו"ם נמי ליכא למיסדיה משום בנותיהן אלא משום ניסוך בלבד. וליכא למימר דבהנאה בלחוד הוא דאיירי התם, דהא הר"ן מסיק דמהאי טעמא אמרינן דיין מבושל אינו נאסר משום מגע עכו"ם, והיתרא דיין מבושל פשיטא דאף בשתייה נמי שרי, ובעל כרחך מוכח מזה דכשפקע חששא דניסוך לא מיתסר כלל משום טעמא דבנותיהן, ודו"ק.

(ז) אמנם אית מרבתינו הראשונים ז"ל דנקטו בפשיטות דעיקר ושורש איסור סתם יינם אינו אלא משום חששא דיין נסך בלבד וכל היכא דליכא למיחש לניסוך לא מיתסר אפילו בשתייה נמי. דהא כתב הרמב"ם בפ"א מהלכות מאכלות אסורות הל"ד: „יין הגויים שאין אנו יודעין אם נתנסך או לא נתנסך והוא הנקרא סתם יינם אסור בהנאה כיון שנתנסך" ובהל"ד שם: „וכל יין שיגע בו הגוי אסור שמא ניסך אותו שמחשבת הגוי לע"ז", ומבואר מדבריו להריא דיסוד איסור סתם יינם ומגעם הוא משום רחישיון שמא נתכוון לנסכם לעבודה זרה. ומפעם זה מצינו באמת שדעת הרמב"ם היא דכל יין שאינו ראוי לניסוך אינו בכלל איסור זה, וכדבריו שם בהל"ט: „אין נתנסך לע"ז אלא יין שראוי להקרב על גבי המזבח ומפני זה כשגזרו על סתם יינם וגזרו על כל יין שיגע בו הגוי שיהיה אסור בהנאה לא גזרו אלא על יין הראוי להתנסך". וכן כתב שם הרמב"ם בהל"ז: „הורו נאנוי המערב שאם נתערב ביין ישראל מעט דבש או מעט שאור הואיל ואינו ראוי למזבח הרי הוא כמבושל או כשכר ואינו מתנסך ומותר לשתותו עם הגוי", והיינו כשיטתו דלעיל דעיקר יסוד האיסור נובע מרין יין שנסכוהו לע"ז ולכן כל היכא דליתא בניסוך ליכא נביה האי נזירה. [והא דקשיא לדידיה מיין מזוג, יעויין בלח"מ שם וכן בט"ז יור"ד סי' קכ"ג סק"ג, ועיין עוד בערך שי שם שכתב בזה ביאור נכון מאד, וראה עוד במרחשת ח"א סי' כ"א].

(ח) אמנם הרמב"ן בחידושו בע"ז שם האריך לחלוק על דבריו וכתב שם: „וזה הטעם אינו נכון, שאם משום נזירת בנותיהן כל שלא נשתנה טעמו וריחו לגמרי בכלל יין הוא ואסור, ויין מבושל וחומץ לפי שאינו בכלל יין סתם התירו בהם, ואת"ל שלא גזרו אלא ביין הראוי לנסך, שכל נזירתם אחששת ניסוך הוא דסמכו לה, רילמא אעפ"י שאין אנו מנסכין אותו על גבי המזבח אינהו מנסכי ליה", דלפי דעת הרמב"ן אין האיסור נובע מחמת חששא דניסוך, אלא משום נזירת בנותיהם בלבד הוא דאסרינן לה, והוכחו דבריו בתורת הבית, בית חמישי שער שלישי, עיי"ש. [ואפשר דלדידיה נמי צריכין אנו לטעמו של הרא"ש והרמב"ם דיין מבושל אינו מצוי ולא שכיח, דאל"ה תיקשי קצת דנהי דלא הוי בכלל נזירה דיין, מ"מ אמאי לא נימא דליגזרו חכמים אף על יין מבושל לגזירה דידהו, אלא ודאי משום דיין זה לא היה מצוי ושכיח בימיהם, ויל"ע בזה].

ט) והנה לפי שיטת הני ראשונים ראית להו דעיקר הגזירה היא משום חששא דבנותיהם בלבד, לדירדה נראה פשוט וברור דלא בעינן כלל שיהא היין ראוי לניסוך דאין האיסור תלוי כלל בכך, וכדמוכח להדיא משיטת הרא"ש להלן, [אלא רלענין איסור הנאה אית דסברי דתליא בניסוך וכדלעיל]. ולפנינו יבואר דבהכי מתלי תלי טעמא דאמרינן דיין מבושל אינו בכלל איסורא דיין נסך.

והנה הרא"ש בע"ז שם הלי"ג כתב לתמוה אהא דאמרן דיין מבושל אין בו דין יין נסך, והדבר תמוה, כיון שגזרו על יינן משום בנותיהן וכי משום שהרתיחו לא שייכא תק גזירה, ואי משום דלאו בר ניסוך והלוא יין מזוג נמי לאו בר ניסוך, ואפשר לפי שהמבושל אינו מצוי כל כך ומילתא דלא שכיחא לא גזרו ביה רבנן, והמתבאר מדבריו דהא דהתירו חכמים יין מבושל אינו משום דלאו בר ניסוך הוא, דמשום האי טעמא לא הוי שרינן, דאפילו מידי דלאו בר ניסוך הוא נמי מיתסר, אלא עיקר הטעם הוא משום דאין יין זה מצוי ולא גזרו חכמים אלא על יינות המצויים והשכיחים. [ויעיין ח' רעק"א יור"ד ס' קכ"ג, ט"ז סק"ג בזה].

ומעין דברים אלו כתב הריטב"א שם בע"ז: „דיין מבושל אינו נאסר במגע גוי לאו משום דלא מיקרי יין, [וכדעת הגאונים להלן] דהא וראי דין יין עליו לכל דבר, בין לענין קידוש בין לענין ברכה שמברכין עליו בופ"ה, אלא דהכא לענין איסור יינן של גויים לא גזרו עליו מפני שאין שותין ממנו אלא דרך תענוג ודבר מועט ולפרקים ואינו מצוי אצל הכל, ולפיכך לא היה בכלל גזירה ועמד בהתירו, וכן הוא בחידושינו לב"ב רף צ"ז: עיי"ש. והריטב"א אזיל בהא מילתא לשיטתו דסבירא ליה דיסוד גזירת סתם יינן ומגען לאו מתורת ניסוך הוא דאיתנין עלה אלא משום חששא דבנותיהן וכדברירנא לעיל.

י) אמנם מדברי הרמב"ם מבואר דלדירדה טעמא אחרינא איכא בהתירא דיין מבושל, ולפי דעתו עיקר ההיתר הוא מפני שאין יין כזה ראוי לניסוך וכמו שמבואר מרבירי שם הל"ט הנ"ל: „כשגזרו על סתם יינם . . . לא גזרו אלא על היין הראוי להתנסך, לפיכך יין מבושל של ישראל שנגע בו הגוי אינו אסור ומותר לשותותו עם הגוי בכוס אחר“, ונמצא מבואר להדיא דלדירדה התירא דיין מבושל הוא משום דלאו בר ניסוך הוא ולא אסרו חכמים אלא יינות הראויים לניסוך. [ובאמת מפשטות לשון הגמרא נמי מוכח כדעת הרמב"ם ז"ל. דאיתא התם בגמ' ע"ז דף כ"ט: „יין מבושל שלנו ביד עכו"ם אין צריך חותם בתוך חותם, אי משום אינסוכי לא מנסכי“, ומשמע מהאי לישנא להדיא דיסוד הטעם הוא משום דהאי יין לא מנסכי לחו]. וכן היא דעת בעל המנהיג בהלכות פסח ס' נ"ג: „ודקאמר בע"ז יין מבושל אין בו משום יין נסך, לאו משום דדינו כמים לכל דבר, אלא היינו טעמא דאין דרך ניסוך בכך, שאין דרכם לנסך בע"ז זולתי יין שאינו מבושל, אבל רינו כיון לכל דבר“.

יא) המבואר מדברינו עד הנה, דהתירא דיין מבושל תליא כאשלי רבירי. דלדעת הרא"ש והריטב"א ודעמייהו הוי טעמא משום דאינו מצוי ולא שכיחא ומילתא דלא שכיחא לא גזרו עליו חכמים את גזירותיהם, משא"כ דעת הרמב"ם

ובעל המנהיג היא דעיקר הטעם הוא משום דלא תקנו חכמים דין יין נסך אלא ביינות הראויים לניסוך, אבל יין מבושל שאינו ראוי לניסוך אינו בכלל איסור זה. (יב) ומעתה נבוא לברר בס"ד מהו גדר הבישול לענין דינא דין מבושל רמצינו בדברי רבותינו הראשונים שרנו בארוכה בזה. רהנה הרמב"ן ז"ל לחידושו כתב: „ולענין יין מבושל לא פירשו לי דבותי כמה שיעור בישול, אבל מצאתי לרב אב"ד שכתב הכי: אמר רבינו האי ז"ל, הכי דייקו גאונים הראשונים כיון שהרתיח נעשה מבושל ואין משום גילוי ולא משום יין נסך, והקבלה נקבל, אבל לפי מה שאמרו בירושלמי כאן ובמסכת תרומות שממעטו ממידתו, נראה לי שכשחסר על גבי האור ממידתו נעשה יין מבושל ואין בו משום יין נסך.“

והרשב"א בתורת הבית שם הוסיף על דברי הרמב"ן ז"ל וכתב: „ומסתברא שאין זה כנגד קבלתן של גאונים ז"ל, שאי אפשר לרתיחה בלא מיעוט מידה, אלא שאין חסרונו אלא כפי רתיחתו, ועוד שאין דרכן של מבשלין לבשול כל כך מעט שלא יוודע חסרון מידתו ובירושלמי לפי שסתם מבשלין מבשלין עד שתתמעט מידתו אמרו כן ואעפ"י שסתם בישול אפילו בשאין חסרון מידתו ניכר, וסוף דבר קבלתן של גאונים ז"ל תכדיע, שקבלתן תורה היא.“

(יג) אמנם מדברי המאירי בסוגיא שם משמע דהני תרי שיטות פליגי והביא שם עוד כמה דיעות בזה וכדבריו: „לא הוזכר בגמרא מאימתי נקרא מבושל לענין זה וכתבו הגאונים שמכיון שהעלה רתיחה אחת נקרא מבושל לענין זה וי"א עד שיתמעט בכדי הראוי לבישול וראוי להחמיר בשיעור זה, וי"א עד שיתעבה [וכ"כ בארחות חיים, הלכות יין נסך סי' י'], וי"א עד שיחזור לשליש, וסוף הרבדים בענין זה דעתי, כל שהוא מבושל עד שנשתנה טעמו מכמות שהיה מחמת בישולו או ריחו או צבעו, שכל שנשתנה בטל חינו ואין חיבת ניסוך עליו“. ועיין עוד בשו"ת הרשב"א ח"ז סי' תקכ"ה [ואינה להרשב"א].

(יד) והנה לפום ריהטא היה נראה לומר דשיעור הבישול לענין דינא דין מבושל מיתלי תלי בהחיא פלונתא דרבוותא דלעיל ביסוד היתרא דין מבושל. דלהני דסברי דעיקר האיסור הוא משום גזירה אטו בנותיהם, ולדירהו היתרא דין מבושל הוא מפני שנשתנה טעמו ושותיו מועטים ולכן הוי כמילתא דלא שכיחא דלא גזרו בה חכמים, לדירהו בעינן בישול גמור שהוא משנה את טעמו וממשו, והרמב"ן ז"ל אויל לשיטתו בחירושי ב"ב הנ"ל ולהכי בעינן לדירהו בישול מעליא שימעטנו ממדתו. אבל לדעת הרמב"ם דעיקר ההיתר הוא מפני שיין מבושל אינו ראוי לניסוך, אם כן מצינן למימר דלדירהו סגי בסתם בישול רעלמא, דבכל גוונא דנידון יין זה כמבושל תו אינו ראוי לניסוך וממילא פקע מיניה תורת איסור סתם יינם ודו"ק.

(טו) אמנם לקושטא רמילתא נלע"ד ברור דאליבא דכולי עלמא בעינן הכא לענין יין נסך בישול מעליא שעל ידו ישתנה טעמו ואיכותו של היין, ובישול בעלמא שאינו פועל את אותו השינוי לא מהני מירי לענין זה. רהנה איתא בירושלמי ע"ז פ"ב הל"ב רבבי יהושע בן לוי הוה אמר: החר והמר והמתוק אין

בהם משום גלוי ולא משום יין נסך, רבי סימון מפרש: החד, קונדיטון, המר, פסינתטון והמתוק מהו חמרא מבשלא, ומבואר מדברי הירושלמי דין מבושל הוא סוג יין שונה במהותו מפני שהוא נמחק על ידי הבישול, והכי איתא במתני' רתרומות פ"א מ"א: „אין מבשלין יין של תרומה מפני שהוא ממעיטו, רבי יהודה מתיר מפני שהוא משביחו, ומבואר בראשונים ז"ל דת"ק נמי מודי דהבישול משביח את היין, אלא דסבירא ליה דכיון שעל ידי הבישול הוא מתמעט ממילא אית ביה משום הפסד תרומה. שמעינן מיהא דבישול היין מביאו לידי השבחה והיין מתעלה במיבו ובמעמו.

וכן מבואר להדיא מדברי הרשב"א והרישב"א בחידושי בבא בתרא דף צ"ז: וכן בריטב"א ע"ז הנ"ל, רבישול היין עלויי עלייה לרוב בני אדם, ואפילו שיש מקצתם שאינם שותים אין הולכין בו לענין זה אלא לאחר עלוי' הרוב עיי"ש, וכן מתבאר נמי מרברי הרשב"א בתורת הבית, בית חמישי שער שלישי ובמשמרת הבית שם, דין מבושל נשתנה ריחו ומעמו ואין שמו עלוי ולפיכך אינן בכלל הגזירה עיי"ש, וכן בחידושי המאירי ב"ב שם.

מז) ומעתה בעל כרחך עלינו לומר ראפילו לפי שיטת הרמב"ם ריסוד איסורו דסתם יינם הוא משום חששא דניסוך, והיתרא דין מבושל הוא משום דאינו ראוי לניסוך, לדידיה נמי מבוסס עיקר ההיתר על מה שבישול היין משנה את מהותו וזוהי הסיבה שמחמתה נפסל היין לניסוך, כיון שהוא סוג שונה של יין שאינו עומד לניסוך. אבל דין בישול בעלמא שאינו פועל כל שינוי באיכות היין, אפילו אי לכל דיני התורה נידון כבישול גמור, מ"מ הכא לענין יין נסך לא סגי בהכי, אלא בעינן בישול כזה שיגרום שינוי במיב היין ובמעמו וכן"ל.

יז) וכן כתב ביבין שמועה, מאמר חמץ, וז"ל שם: „ומבושל נמי הבישול משביחו וכו' והא דאיפסלו לניסוך אינו אלא מפני שנשתנו מבדייתן ואנן דרשינן: זבח ונסכים, מה זבח שלא נשתנה, אף נסכים שלא נשתנו", וכן מבואר גם באור זרוע הלכות פסח סי' רנ"ו עיי"ש. והכי אשכחנא נמי להדיא ברכינו מנוח הלכות חמץ ומצה פ"ו הל"י, שכתב בדעת הרמב"ם דאינו נחשב כבישול עד שישתנה טעמו, וכדבריו: „ודעת הרב דלא נקרא מבושל אלא כשנתבשל באש או בשמש עד שנשתנה טעמו מחמת הבישול, ודוק בהלכות איסורי מזבח (פ"ו הל"ט) ותשכח", עיי"ש. והכין מבואר נמי מדברי בעל שבלי הלקט בח"ב סי' ז' וז"ל שם: „כך למדנו מרבתינו: יין לא דבר הוא שצריך לבשל כמו בשר ודגים או מליח, שיש לחלק בין בישל כל צרכו לשלא בישל כל צרכו, יין דבר תלוי לשנותו מכמות שהיה, כיון שנתן אור תחתיו ונתחמם עד כדי שיעקר להרתיה רתיחות אין בו משום יין נסך ולא משום גילוי ואין אומרים עליו שירות ותשבחות", ובאמת לדעת הרב המשיב שם פקע מינה לגמרי תורת יין מחמת הבישול לכל מילי וכדעת הרבה מן הגאונים המוזכרים שם בהערות, מכל מקום חזינו מהתם דדין הבישול האמור לגבי יין נסך שונה במהותו וביסודו מדיני בישול דעלמא וכן"ל. [ועיין בתשובות וחידושי הרשב"א פסחים ק"ז. ובהערות שביבי אש אות פ"כ פ"ה].

יח) ובאמת דהכי מבואר להדיא ברברי הרשב"א בתורת הבית שם, בתוך דבריו שם לענין שיעור בישול היין, וכתב שם: „שאי אפשר לרתיחה בלא מיעוט מידה, אלא שאין חסרונו אלא כפי רתיחתו, ועוד שאין דרכן של מבשלין לבשלו כל כך מעט שלא יוודע חסרון מידתו ובידורשלי לפי שסתם מבשלין מבשלין עד שתתמעט מידתו אמרו כן, ואעפ"י שסתם בישול אפילו בשאין חסרון מידתו ניכר, ומבואר להדיא דנהי דבסתם בישול דעלמא לא בעינן כלל חסרון מידה, מ"מ הכא לענין דין יין נסך בעינן דהך שיעורא, וצ"ע בהבנת דברי הרשב"א ז"ל. [וכנראה שיש חסרון כמה תיבות ברבריו].

אמנם לאחר העיון היטב בלשונו של רבינו הרשב"א נראה רכונתו היא לפרש ולתרגם ולא תיקשי מדברי הירושלמי על קבלת הגאונים, דהא רנקט בירושלמי הא דעל ידי הבישול מתמעט היין ממידתו הוא משום רבדרך כלל כך הוא דרכן של מבשלי היין, אבל אה"נ ראפילו בישול יין שאינו מביאו לירי מיעוט ניכר מכמותו נמי הוי בכלל איסור הבישול. ועיין היטב בשו"ת תשב"ץ ח"א סי' כ"ט, שכתב בנידון זה: „והרשב"א ז"ל להעמיד דברי הגאונים ז"ל אמר, שהכל הוא ענין אחד ושיעור אחד, שעל ידי רתיחה הוא מתמעט, ועיין עוד שם סי' פ"ה, בארוכה. ומעתה מבואר אף מדברי הרשב"א ז"ל, רבישול של רתיחה הויא כהאי שיעורא דמיעוט מדת היין ע"י הבישול.

ברם אפילו אי נימא דנקטינן ברעת הגאונים ז"ל, דסגי ברתיתה גרידא ולא בעינן שיתמעט ממידתו כלל, מכל מקום נראה פשוט דאף לדירחה עיקר מהותו של הבישול הוא באופן שישתנה טעמו של היין מחמתו דבהכי בלבד הוא רמטי לכלל יין מבושל וכראמרון.

יט) ובאמת מצאתי בספר דרכי תשובה יור"ד סי' קכ"ג סקט"ו שהביא כמה מקורות לדבר זה, וכולהו סברי דבעינן בישול כזה שיהא בכוחו לפעול שינוי מהותי בגוף היין, וז"ל שם: „ועיין בספר דברי יוסף ח"ג סי' תתמ"ה אות ב' שהביא מדברי הירושלמי רמבואר שהשיעור הוא שיבשלו כל כך עד שנעשה מתוק וסיים בצ"ע, עיי"ש, ועיין בספר כנר לארן דף קס"ב שכתב כן בהחלט רמה שאמרו דין מבושל אין בו משום נסך, אין זה בבישול דעלמא, רק בבישול רב עד שטעמו משתנה למעם רבש, עיי"ש והביאו בעיקרי הר"ט סי' י"ג אות י"ג, ועיין בכנה"ג בהנחות ב"י אות י"ד שכתב כן בשם הראי"ז רשיעור מבושל כל שאין שותין אותו כיון שישתנה טעמו ממעם יין עיי"ש, ועיין בספר רוח חיים אות ב' שהביא כן גם משאר גדולי המחברים עיי"ש, עכ"ר הררכי תשובה שם.

כ) ומעתה נראה לעניות דעתי לענין רכוז ענבים, שנתהווה מחמת רתיחה בדרגת חום קטנה ע"י „וואקום“, כיון ראין הרתיחה באה באופן טבעי, כתוצאה מן הבישול בעצם היין, אלא היא נובעת ממה שעשו תחבולות לקרב את הרתיחה במעלות חום פחותות, בכרי שלא לפגום את טעם היין על ידי בישול גמור, פשיטא ראין לרונו בכה"ג כרין יין מבושל, דהא על גוף היין לא פעל עדיין הבישול את השינוי שנפעל על ידי בישול גמור שנעשה בדרגת רתיחה רנילה, וכיון שאין בישול כזה פועל את השינוי המהותי הררוש ממילא לא הוי בכלל יין מבושל לענינא רילן. [וה"ה נמי לענין יין מפוסטר וכדלהלן].

ונהי דלענין בישול יין של תרומה דמיתסר אליבא דת"ק, משום דעל ידי הבישול ממעט ממידתו וכדאמרן לעיל, בודאי יהא נדון יין שנתבשל בצורה כזו כבישול ממש להא מילתא, היינו משום דהתם עיקר סיבת האיסור נובעת ממה שהיין בפועל נתמעט ממידתו, ולכן כל בישול או חימום שיגרום רתיחת מים שמחמתה יתמעט כמות היין הוי בכלל איסור איבוד והפסד תרומה, משא"כ לענין דין יין נסך, אין מיעוט היין גורם להתירו ולהוציא מתורת דין יין נסך, דמה לי אם הוא רב או מעט, הא עיקר הטעם בזה הוא משום דהבישול משנה את מהות היין ונעשה לסוג יין שונה שעליו לא גזרו איסור ואינו עומד לניסוך, ובודאי דבענין בישול מעליא שיגרום השתנות בטעם היין ובמהותו. ואיכא למימר דלענין תרומה יהא איסור לגרום רתיחתו אפילו באופן שיבוא היין לידי רתיחה בדרגת חום פחותה משיעור שהיד סולדת בה, ובכה"ג נמי יהא בכלל האיסור לבשל יין של תרומה, דזיל בתר טעמא, דכיון דהמיעוט הוי סיבת האיסור ממילא שפיר מיתסר בכל גווני שגורם מיעוט היין ודו"ק.

כא) והנה בשו"ת האיגרות משה, או"ח ח"ג סי' ל"א, האריך קצת בענין דין בישול לגבי יין נסך והעלה שם בפשיטות דכל חימום שהגיע לכדי שיעור שהיד סולדת בו הוי בגדר יין מבושל, וכתב לפרש שם דברי הרא"ש בפ"ב דע"ז, שכתב דאינו נקרא מבושל אלא לאחר שהרתיח את היין, דהאי הרתיחה היינו שיעור שהיד סולדת בו וכהא ראשכחן בב"י ובמג"א או"ח סי' שי"ח סק"ב, דיד סולדת בו מיקרי רותח. וביותר כתב לחדש בעל האיגרות משה שם, דאף דברי הרמב"ן ז"ל דסובר דהשיעור הוא בכדי שיתמעט ממידתו על ידי הרתיחה, נמי מתפרשים הכי, ושיעורא דיריה, הוא פחות מחום דיד סולדת דגם כן מתמעט קצת, או שהוא יד סולדת והוא עוד סימן, עכ"ר שם.

כב) והנה עיקר הטעם שהביאו לפרש כן בדעת הרא"ש והרמב"ן ז"ל הוא משום שלפי דעתו לא יתכן לומר בשום אופן שלענין יין נסך ניבעי בישול טפי משיעור יד סולדת בו, דכיון שזהו שיעור הבישול לענין שאר דיני התורה, פשיטא ליה דאף לענין יין נסך נמי חשיב בישול בהאי שיעורא דעלמא, יעויין שם בכל דבריו בזה. אמנם לפענ"ד נראה כמו שכתבנו בזה בס"ד לעיל, ואדרבה מהא דטרחו רבותינו הראשונים להשמיענו מהו שיעור בישול לענין יין נסך ואילו בשאר דוכתי לא נחתו לכך, מוכח להדיא דפסיקא להו דהאי שיעורא דבישול האמור לגבי יין נסך ודין בישול דעלמא לאו בחדא מחתא מחתינהו, דלגבי יין נסך לא סגי כלל במה שיש ליין זה דין מבושל מצד ההלכה, דאנן בעינן שהיין ישתנה משאר יינות דעלמא בטעמו ובמהותו, ועל ידי כך הוא מופקע מדין איסור יין נסך וכדכתיבנא לעיל בס"ד.

כג) ועוד יש לדון בדברי בעל האיגרות משה, דהעלה בדבריו דמה שכתבו הראשונים שיעורא דרתיחה ביין הכנונה היא לחימום עד שהיד סולדת בו, לענ"ד נראה מוכח מדברי הראשונים עצמם להיפך. דמרברי רבינו תם בספר הישר שיובא להלן, שכתב: „איזהו מבושל שהרתיח יפה יפה“, משמע בבירור דהיינו רתיחה ממש שמעלה אבעבועות, והכין מוכח נמי מדברי המאירי שהועתק לעיל: „וכתבו הגאונים שמכיון שהעלה רתיחה אחת נקרא מבושל לענין זה“, ופשוט

רבחימום מים או יין גרירא אין שייך לומר „רתיחה אחת“, וברור שאיירי מרתיחה גמורה, וכן מבואר נמי ברבינו מנוח, חמץ ומצה, פ”ז הל”ז וז”ל שם: „והסכימו קצת הגאונים דאפילו לא נתבשל כי אם מעט, כיון שעיקר רתיחה ראשונה דינו כמבושל“, והיינו כדברי המאירי הנ”ל.

ובאמת נראה לומר דלהכי הוסיף הש”ך ביור”ד סי’ קכ”ג סק”ז על דברי המחבר שם שנקט „ומאימת נקרא מבושל משהרתיח על גבי האש“, וכתב עלה הש”ך: „דהיינו שיתמעט ממדתו על ידי רתיחה כ”כ הרשב”א והד”ן“, וכוונתו היא לאפוקי דלא נטעי לומר דסגי בחימום בעלמא עד כדי שיעור שהיד סולדת בו ובהכי תיסגי דליהוי כמבושל, להכי מפרש לה הש”ך דכוונת הרתיחה היא שמביאותו לידי מיעוט, והיינו רתיחה גמורה שמעלה אבעבועות וכנ”ל. [וכמרומה דבהכי מתיישבת תמיחת המנחת יצחק דלהלן על דברי הש”ך עיי”ש].

(כד) ומה שכתב האיגרות משה בתוך דבריו לפרש דעת הרמב”ן ז”ל תמוה עד מאוד, דמדבריו מוכח דמספקא ליה אם כוונת הרמב”ן ז”ל בשיעורא דליה היא להפחית משיעורא דהרא”ש ז”ל ולמימר דלא בעינן רתיחה וסגי במיעוט המידה דמקמי הכי, או דילמא אפשר דהיינו הך ושני השיעורים שווים הם. הרואה בדברי רבינו הרשב”א בתורת הבית המובאים לעיל אות י”ח מוכח ומבואר להדיא דבפשטות שיעורא דהרמב”ן בא להוסיף ולומר דלא סגי ברתיחה גרירא אלא בעינן דוקא דיגיע למיעוט המידה, אלא דלבתר הכי בעי הרשב”א לפרושי דיתכן דמיד בשעת תחילת הרתיחה איכא נמי מיעוט מידה במקצת, אבל הא פשיטא דלא יתכן כלל לומר דהרמב”ן לאקולי אתי. וכן מוכח נמי מדברי המאירי לעיל אות י”ג, דהביא לתרי השיטות ומסיק דראוי להחמיר כשיעורא דהרמב”ן דניבעי עד שיתמעט, אלמא דשיעורא דירידה חומרא היא ולא קולא ודו”ק].

(כה) והנה זכיתי לקבל את תשובת מרן הגאון בעל שבט הלוי שליט”א בנידון זה, ומייתי שם מה דמשמע מדברי הירושלמי הנ”ל ודברי האחרונים שהובאו בדרכי תשובה הנ”ל, דבעינן שישתנה טעם היין על ידי הבישול, ולפי זה כיון דבנידון דידן הרי נעשה הבישול באופן שלא ישתנה הטעם, — נהי דבכל דוכתי נידון כבישול, — מ”מ הכא לענין יין נסך יש להחמיר ולא יהא נחשב בכך כיון המבושל וכדברינו בזה, והיא מופיעה בהדרה בשו”ת שבט הלוי ח”ז סי’ רל”ד, וראה עוד בשו”ת שבט הלוי ח”ב סי’ נ”א, מה שדן ביסוד דין יין מבושל ובמקצת מן הדברים זכינו לכוון לדעתו הגדולה.

(כו) ולפי מה שהעלינו בכל זה נראה פשוט דהיינות שבזמנינו, שעוברים תהליך של פיסטור, דהיינו, שמביאים אותם לידי חום מסויים יותר מיד סולדת בו, בכדי לקטול את החיידקים שבהם אך אינו מגיע לידי רתיחה, בודאי דאינו נידון כיון מבושל, דאין כאן רתיחה ואין כאן מיעוט ממידת היין וגם איכות היין אינה משתנית מאומה בכך וממילא אין זה נכנס לגדר יין מבושל. [אבל לפי דעת בעל האיגרות משה הנ”ל נראה לכאורה דכל חום המגיע לכדי יד סולדת בו הוי בכלל יין מבושל וכנ”ל].

(כז) ומצאתי בספר מנחת שלמה להגרשז”א שליט”א, סי’ כ”ה, שהאריך טובא בענין יין מפוסטר ומסיק שם בפשיטות, דכיון דבכה”ג אין הבישול גורם

שום שינוי בגוף היין ואינו נחסר מידי מיניה ועדיין שמו עליו וגם דיין כזה שכיח ומצוי ביותר להכי בודאי אין להקל בזה ויש להקפיד עליו שלא יבוא לידי מגע נכרי, והאריך שם טובא בגדר הבישול דבעינן לענין דין נסך, יעויין שם היטב, וכמו שהעלינו בזה לעיל בס"ד. וכן נקט להלכה הגר"ש אלישיב שליט"א בתשובתו שנדפסה בקובץ אבן ישראל, בני ברק-תשנ"א.

כח) והנה בשו"ת מנחת יצחק ח"ז סי' ס"א נשאל כבר בנידון שאילתא דילן והעלה שם בכירור הענין, דכיון דבמציאות איכא הכא בין הדתית ובין מתמעט ממידתו פשיטא דהוי בכלל בישול, והביא שם דברי רבינו תם בספר הישר שכתב: „נאמר הלך אחר לבות בני אדם שאומר איזה מבושל שהרתיח יפה יפה“, ומהאי לישנא הבין בעל המנחת יצחק רמינה נשמע נמי לענינינו, דבודאי בליבות בני אדם נידון בישול כי האי, כבישול ממש, אף שהוא ממחר להרתיח, וכמו בישול שנעשה בסיר לחץ, אף שמתבשל מחר יותר מבישול רגיל, לא יעלה על דעת אדם שאין זה בכלל בישול, עכ"ד שם.

כט) ולענ"ד נראה איפכא, דכיון דלהא מילתא בעינן למיזל בתר דעת בני אדם, א"כ מהאי טעמא גופא פשוט דבליבם של בני אדם אין זה נידון כמבושל, דלגבם קובע בעיקר טעם היין שמשנתנה על ידי הבישול ולכן הצריך רבינו תם שירתח „יפה יפה“, בכדי שיגיע לידי השינוי המהותי בטעמו ובממשו, אבל היכא שהיין רותח מחמת סיבה צדדית ואין גוף היין משנתנה כדי צרכו על ידי הבישול לאו שמיה בישול להא מילתא. ומה שהביא דאיה מן הבישול בסיר לחץ שממחר את תהליך הבישול, לא רמז כלל להך דהכא, דהתם הרי המאכל שבתוך הסיר מקדים את בישולו בעצם כתוצאה מן החום החזק השורר בתוכו ובכח"ג פשיטא דדינו כבישול מעליא לכל דבר, דמה לי אם נתבשל באש קטנה או באש גדולה וחזקה, משא"כ הכא דנהי רלפנינו נראה סימן חיצוני של הבישול, אבל לאמתו של דבר עדיין לא הגיע לדרגת הבישול הנדרשת, ובכח"ג מיסתבר טובא דלאו שמיה בישול — להא מילתא ראירינן ביה.

ל) ומה שכתב במנחת יצחק שם לתמוה טובא על דעת הרמב"ן ז"ל, שלפי דעתו בעינן הכא שיתמעט ממידתו וכהא דאשכחן לענין בישול יין של תרומה, ותמה שם דמנא לן לדמות בישול האמור ביין נסך לענין בישול דגבי תרומה, ואמאי לא נדמנו לבישול האמור גבי שבת — דמשמע בפשיטות מדברי הפוסקים, — רחימום דבר לח עד שהיה סולדת בו חשיב התם כבישול, עיי"ש תמיהתו בזה. ולפי האמור לעיל הדברים מחוורים בס"ד. רבאמת שאני דין בישול לענין יין נסך מתורת בישול האמור גבי שבת ביסור דינו, דלגבי יין נסך בעינן בישול כזה שעל ידו ישתנה היין בעצמותו ויבוא לכלל סוג אחר של יין שנפקע שמו ממנו ונידון כיון מבושל, וזהו הבישול האמור אף לענין יין של תרומה, משא"כ לענין שבת פשיטא רכל היכא דאית עלה דין בישול לענין הלכות בישול הוי בכלל מלאכת בישול בשבת, ודו"ק היטב בכל רבוינו.

בענין מקרא ביכורים

משה נחום סאכאטשעווסקי

בעמח"ס משכן משה

באלטימאר, מד.

א) במשנה במס' בכורים (פ"ג מ"ז) תנן, בראשונה כל מי שיודע לקרות קורא וכל מי שאינו יודע לקרות מקרין אותו נמנעו מלהביא התקינו שיהו מקרין את מי שיודע ואת מי שאינו יודע. וכן הוא בספרי פרשת כי תבא דאיתא, וענית ואמרת וכו' מכאן אמרו כל מי שהוא יודע לקרות קורא וכל מי שאינו יודע לקרות מקרים אותו נמנעו מלהביא התקינו היות מקרין את מי שהוא יודע ואת מי שאינו יודע סמכו על המקרא וענית אין ענייה אלא מפי אחרים, ע"כ. והקשה בס' משנה ראשונה בבכורים שם, למה הוצרכו אסמכתא דקרא כדי לתקן הך תקנה שיהו מקרין את מי שיודע לקרות ואת מי שאינו יודע לקרות, והלא גם בלי שום אסמכתא יש בידן הרבנן למתקן כך, כיון שראו שנמנעו מלהביא ביכורים, ובהתקנה ליכא צד איסור שהמקרא אינו אלא כקורא בתורה, עיי"ש.

והנה בירושלמי בבכורים (פ"ג הל"ר) איתא, תני אין ענייה אלא מפי אחד ולא עוד אלא שסמכו למקרא וענית ואמרת. ובפירוש הפני משה כתב וז"ל, כלומר דקשיא ליה דלפי האי ברייתא מפני מה תלוי טעם התקנה משום שנמנעו מלהביא תיפוק ליה דענית ואמרת כתיב הלכך קאמר דאין הכי נמי וחדא ועוד קתני שנמנעו מלהביא התקינו שיהו מקרין לכל ולא עוד אלא שסמכו לתקנה זו מן הכתוב וענית ואמרת עכ"ל. הרי דממש"כ וענית ואמרת אין זה הסמך שסמכו חז"ל לתקן שיהו מקרין את מי שיודע ואת מי שאינו יודע משום שנמנעו מלהביא, אלא שתקנו כך משום שני טעמים נפרדים, הן משום שנמנעו מלהביא, וגם משום האסמכתא דקרא דוענית ואמרת דאין ענייה אלא מפי אחרים. וכזה מבואר ביותר לפי גירסת הגר"א ז"ל בהירושלמי, כמו שהובא ברידב"ז שם, שגרס תני ולא עוד אלא שסמכו למקרא וענית ואמרת אין ענייה אלא מפי אחד, והיינו דמלבד מה שנמנעו מלהביא מפני הבושה, התקינו שיהו מקרין את מי שהוא יודע משום שסמכו על המקרא דאין עניה אלא מפי אחד, עיי"ש.

ולפי הירושלמי לק"מ קושיית המשנה ראשונה, דאח"כ גם בלי האסמכתא של וענית תקנו חז"ל כך משום שנמנעו מלהביא ביכורים, אלא דמלבד טעם זה יש להם לתקנו כך משום האסמכתא דאין ענייה אלא מפי אחרים.

אבל אי אפשר לתרץ הספרי כך, שהרי בספרי איתא דנמנעו מלהביא התקינו להיות מקרין את מי שהוא יודע סמכו על המקרא וענית וכו', הרי שמשום שנמנעו מלהביא ביכורים רצו חז"ל לעשות התקנה, אבל מ"מ לא תקנו התקנה עד שסמכו על הקרא. וזהו גם גירסת הגר"א ז"ל בהספרי, ולא גרס ולא עוד אלא שסמכו למקרא כמו שגרס בירושלמי, אלא שלפי הספרי הכל חר טעם של התקנה, כיון שראו שנמנעו מלהביא ביכורים וסמכו על המקרא דוענית ואמרת. וכן כתב

הרמב"ם בפירוש המשנה כשהביא את הספרי וז"ל, ומפני שכל בני אדם לא היו יודעים לשון הקדש כמו שנכתב באר בעזרא חזרו להקרות כל העם כדי שלא יתביישו אותם שלא היו יודעים לקרות וסמכו זה למה שנאמר וענית ואמרת אמרו אין עניה אלא מפי אחרים עכ"ל, הרי שהמעם של התקנה היתה משום שנמנעו מלהביא ביכורים אבל מ"מ הצריכו להאסמכתא של וענית ואמרת, וכן נראה מהרע"ב והר"י בן מלכי צדק שם שפירשו המשנה שתקנו כך משום שנמנעו מלהביא כיוון שסמכו על הקרא דוענית ואמרת. וא"כ שוב קשה קושית המשנה ראשונה, דכיון דליכא איסור במה שאחר קורא פרשת ביכורים והבעל הביכורים עונה אחריו, למה הצריכו האסמכתא של וענית ואמרת. וכן קשה לפי מה שכתב הגר"א ז"ל בשנות אליהו וז"ל, ירושלמי תני ולא עוד אלא שסמכו למקרא וכו' שמצאו היתר מן התורה לקרות ע"י אחר דאל"כ ה"א דהקפידה תורה שיקרא בעצמו דוקא ומצאו סמך לזה דכתיב וענית ואמרת ואין ענייה אלא מפי אחד כי לא שייך לשון עונה אלא כשאחר קורא והוא עונה אחריו עכ"ל, וא"כ גם לפי הירושלמי שיש לעשות התקנה גם בלי מה שנמנעו מלהביא ביכורים מ"מ לא תקנו כך עד שמצאו היתר מן התורה, דה"א שהקפידה התורה שיקרא בעצמו, וקשה דכיון דליכא שום צד איסור בזה, אמאי הצריכו האסמכתא של ענית ואמרת.

ולענ"ד י"ל, שהרי על מה שכתב בביכורים וענית ואמרת, פ"י האבן עזרא דוענית הוי לשון של תחילה, וכמו שכתב ויען איוב הראשון וזה לשון של פתיחת דברים עיי"ש. וא"כ אע"פ שראו חז"ל מעם לתקן תקנה שיהו מקרין אפילו למי שידע לקרות כיוון שנמנעו הני שלא ידעו מלהביא ביכורים, מ"מ כיוון דוענית כתיב, הרי שהבעל הביכורים צריך להתחיל, והיכא שאחר קרא והוא עונה אחריו שוב חסר ביה התחלת הבעל הנלמד מתיבת וענית. אבל לאחר שסמכו על וענית דגם ענייה מפי אחרים נכלל בכלל וענית, שוב גם וענית דביכורים מקיים במה שהבעל עונה אחר אחרים. וא"כ שפיר הצריכו האסמכתא של וענית שאין ענייה אלא מפי אחרים כדי לתקן הך תקנה, ושפיר ה"א דהקפידה תורה שיקרא בעצמו. וראיתי בספרי דבי רב על הספרי שם שכתב וז"ל, ונראה לפרש דאה"נ דרוב לשון עניה לא נכתבו אלא מפי אחרים, כלומר שעונה על מה ששמע מפי אחרים כגון ויען כל העם וכו', אלא שהעונה אינו עונה אותם הרברים עצמם שאמר הראשון אלא תשובה לדבריו ומיהו מצאו דבותינו סמך לומר דהה"נ שמי שחוזר לומר אותו הדיבור שדבר הראשון שייך היה לשון ענייה עכ"ל. והוא מפרש הך וסמכו על המקרא וענית אין ענייה אלא מפי אחרים, לא שכך משמע וענית שהיו מקרין לו והבעל הביכורים יחזר אותם הרברים עצמן, אלא שמצאו חז"ל סמך באיזה מקום שגם חזרת הרברים הוי בכלל וענית. ולפ"ז הרי בלי הסמך לא היו מתקנים שיהיו מקרין לכל, דער שמצאו סמך שגם חזרת הרברים הוי נמי בכלל וענית, ודאי לא יתקנו כך, שהרי בזה לא נתקיים וענית שהוא לא מתחיל לקרות וגם הוא לא משיב לאחר.

(ב) הרמב"ם בהלכות תרומות (פ"א הל' כ"ו) כתב שחייב של תרומה מן התורה הוי רק בזמן שכל ישראל ישבו בארץ ישראל וכמו שהיה בירושה ראשונה אבל בירושה שנייה בימי עזרא שהיתה רק ביאת מקצתן ולא ביאת כולכם יש חייב של תרומה ומעשר רק מדרבנן ולא מראורייתא ע"ש, וכן הרין בחלה דמשעת ביאת עזרא היה חלה רק מדרבנן וכמו שכתב בהלכות בכורים (פ"ה הל"ה). אבל ברין של ביכורים כתב הרמב"ם בהלכות בכורים (פ"ב הל"א) וז"ל, מצות עשה להביא בכורים למקדש ואינם נוהגין אלא בפני הבית ובארץ ישראל בלבר עכ"ל, ולא כתב הרמב"ם שצריך ביאת כולכם במצות ביכורים, ומבואר שגם בזמן בית שני היה חייב של ביכורים מראורייתא. וכן כתב המנחת חינוך (מצוה צ"א) שביכורים חייב ככל קרושת הארץ ולא צריך ביאת כולכם. וראיתי בערוך השולחן בריני זרעים (סי' קל"ח סע"ה) שנסתפק בזה וכתוב שרק בתרומה ומעשר דכתיב והיה כי תבואו אל הארץ בביאת כולכם אמרין ולא בביאת מקצתכם אבל בביכורים רכתיב והיה כי תבא אל הארץ בלשון יחיד יש חייב מן התורה גם בלי ביאת כולם.

וי"ל רמש"ה לא רצו חז"ל לתקן התקנה שיהו מקרין לכל בלי האסמכתא, שהך תקנה היתה בימי עזרא, כמו שכתב הרמב"ם הנ"ל, וער ימי עזרא היה הכל מקרין לעצמן, וא"כ אם היו עושים שינוי במצות ביכורים, יסברו העם שתקנו שינוי להורות שהשתא שאני מצות ביכורים והוי רק ררבנן, כמו תרומה ומעשר וחלה כיון שאין ביאת כולכם בימי עזרא, ומשום דהוי רק ררבנן תיקנו השינוי שמקרין לכל, ממה שהיה בימי בית ראשון ויוצא שכתבו בהפסדו. אבל לאחר שסמכו זה על דרשה של תורה של וענית ואמרת דאין ענייה אלא מפי אחרים, שפיר תקנו שמקרין לכל, ולא חששו שיסברו שתקנו שינוי משום דהשתא ביכורים רק מדרבנן, אלא אדרבה כיון שתיקנו כך משום אסמכתא דקרא, ידעו שגם בימי עזרא ביכורים מצוה מן התורה.

עולת שבת בשבתו

חקת

ואסף איש מהור. בבקה"ט מביא נ' במסורה, דין, ואירך, ואסף המצורע (מלכים"ב, ה'), ואירך, ואסף נרחי ישראל (ישעי' י"א). י"ל בביאור דברי המסורה עפ"ד כ"ק אאזמו"ד מבאבוב זי"ע בספרו עטרת שלמה (כפ' ויצא) על המדרש, ויצא יעקב, וכי לא יצא משם אלא הוא, והרי כמה חמרים וכמה גמלים יצאו, אלא בזמן שהצדיק בעיד הוא זיוה הוא הדרה, יצא משם פנה זיוה פנה הדרה. ואמר לבאר, ע"ד אוז"ל (חגיגה ה' ע"ב) כי קא נייחא נפשי' דריב"ח אמרו לי' רבנן מאי תיהוי עלן מאפיקורסין, אמר להם אברה עצה מבנים נסרחה חכמתם, כיון

שאברה עצה מבנים נסרחה חכמתם של אומה"ע, ע"כ. והענין הוא, דזה לעומת זה עשה אלקים, רכאשר נעדר צדיק מן העולם שהוא אבירה גדולה לסטרא דקדושה, לעומת זה תבוא אז מפלה להרשעים שהם חלק מהם"א, ולפי"ז לכאורה יפלא מדוע מרבנים לבכות על הסתלקות ארם כשר מן העולם, הלא בעת ההוא יאברו כנגדו הרבה רשעים, אמנם טעם הדבר הוא, כי אף שמתמעט חלק הס"א, אבל כח ההשפעה של הצדיק נאבד, ועל זה ווראי ראוי לבכות ולהתאבל. וזוה מפרש דברי המדרש הנ"ל, ויצא יעקב, רומז על יציאת צדיק מן העולם, ומקשה המדרש, וכי לא יצא אלא הוא, והרי כמה חמרים וכמה גמלים יצאו, כל'י, הלא באותו זמן שנפטר הצדיק יוצאים גם החמרים והגמלים מן העולם, דהיינו הרשעים, כאו"ל החמרים רובן רשעים (קידושין פ"ב ע"א), רוכבי גמלים כולם רשעים (נדה י"ד ע"א), וא"כ למה בוכים כ"כ בעת יציאת צדיק מן העולם, ומתרץ המדרש, כי בזמן שהצדיק בעיר זיוה הוא הדרה, יצא משם פנה זיוה פנה הדרה, כי בעת ההיא מסתלקת כח השפעתו, וע"ז ראוי לקונן, כי בהסתלקות הצדיק, נשארים כיתומים ואין אב, עכרה"ק.

וזה יש להעמיס בדברי המסורה, ואסף איש טהור, כל'י כשנאסף איש צדיק וטהור מן העולם, יש להפליא מדוע מתאבלים ובוכים, הלא, ואסף המצור"ע, כי בעת ההוא יש מפלה לכח הסט"א שנאבדים הרבה רשעים מן העולם המכונים בשם מצורע, לזה בא הכתוב השלישי כמשיב, ואסף נרחי ישראל, שהצדיק הכנים תחת כנפי השכינה הרבה מנרחי ישראל והשפיע עליהם להחזירם לשורשם, ועל דא וראי קא בכינא, כי זהו חסרון שלא יוכל להמנות. (כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

בלק

הנה עם יצא ממצרים הנה כסה את עין הארץ והוא יושב ממלי. ובתרגום אונקלוס, הא חפא ית עין שמשא דארעא. ונ"ל. דהנה יש לעם מדין לומר, דאין להם לירא מישראל, דאע"ג שעשה הקב"ה לישראל נסים בהוציאם ממצרים, הלא מאס בהם, שהולכים במדבר ארבעים שנה, אולם יש ראי' רלא מאסם ולא געלם במדבר, שהרי הולכים במדבר בענני כבוד מלמעלה ולמטה ומכל ד' רוחות עד שלא ראו את השמש, הרי דה' נלחם להם. וזשה"כ, הנה עם יצא ממצרים, וידוע דהוציא אותם בנסים ונפלאות מארמת בני חם, ואת"ל שמאסם בסוף, לזה אמר, הנה כסה את עין הארץ, שחפא ית עין שמשא, שלא ראו את השמש כי הקב"ה חיפה אותם בענני כבוד, הרי שהקב"ה הי' עמהם במדבר ג"כ, וא"ת מנא ארע כן, לזה אמר, והוא יושב ממלי, ועיני ראו ולא זר. (הגאון מוה"ר ירד'י טיאה ווייל אבר"ק קארלסרוה זצ"ל)

פנחס

כתיב בתהלים (תהלים ק"ו) ויעמוד פנחס ויפלל ותעצר המגפה ותחשב לו לצדקה לדור ודור עד עולם. וי"ל כי ידוע אשר לבו של אדם לא ימלא לעשות בפעם אחת שני הפכים הטוב והרע, כי אם לב הצדיק, אשר פי שנים ברוחו, וזה הי' מבחן צדק במה שהרג פנחס את זמרי, שתיקף אח"כ עמד והתפלל על ישראל, זה מורה על גורל צדקתו, כי אף בעת אשר הרג הנפש, לבו הומה עליו על האנשים העטופים השוכבים חלל בראש חוצות. וזהו ששיבח דוד המלך ע"ה את פנחס, ויעמוד פנחס ויפלל ותעצר המגפה, כי ע"י שהתפלל על שאר עמו, הורה בזה אשר גם בהריגת זמרי, צדקת ד' עשה, ותחשב לו לצדקה לדור ודור עד עולם. ובזה יל"פ הפסוק שאלהיו הנביא בעת הסתלקותו אמר לאלישע (מלכים ב', ב'), שאל מה אעשה לך, והשיב, ויהי נא פי שנים ברוחך אלי, ויאמר לו אליהו, הקשית לשאול אם תראה אותי לוקח מאתך יהי לך כן ואם אין לא יהי'. ולהנ"ל י"ל, רחנה אמרו רז"ל פנחס זה אליהו, לכן עתה בעת הסתלקות אליהו שהוא פנחס, ביקש ממנו אלישע, שיהי גם ברוחי פי שנים שאוכל להסיבנו לכל אשר יהי הרוח ללכת כמו שעשית אתה במעשה זמרי, ע"ז אמר לו אליהו הקשית לשאול, כי לא בנקל יעלה האדם למדרגה הגדולה הזאת, אכן זה לך האות, אם תראה אותי לוקח מאתך יהי לך כן, דידוע ראין הנבואה שורה על האדם מתוך עצבות אלא מתוך שמחה של מצוה, ועתה כשאר יוקח ארון אלישע מעל ראשו, בלתי ספק יתעצב מאוד על העדרו, ואז לא יוכל לראות מראות אלקים כשיפתחו השמים לקבל את אליהו, כי לא תשרה עליו הרוח מתוך עצבותו, ואם עכ"ז יראנו, זה יורה כי כבר הגיע למדרגה זו של פי שנים ברוחו, עצב מכאן, ושמחה של מצוה מכאן.

(הנאון מוה"ר שמואל זאממער אבר"ק פאפא זצ"ל²)

מטות

ויאמרו אל משה עבדיך נשאו ראש אנשי המלחמה אשר בירינו ולא נפקד ממנו איש. הנה אמרו חכמו"ל (סוטה מ"ד ע"ב) שח בין תפלה של יד לתפילין של ראש עבירה היא בידו וחוזר עלי' מעורכי המלחמה. וזשה"כ, עבדיך נשאו ראש אנשי המלחמה, שהניחו תפילין של ראש, אשר בירינו, וגם תפילין של יד, ולא נפקד ממנו איש, שלא חזר שום אחד מהם מעורכי המלחמה, כי כולם היו צדיקים ולא סחו בין תפילין לתפילין.

(הנאון מוה"ר אייזיק הכהן אבר"ק קארעץ זצ"ל³)

(2) הובא בשמו בספר באר רחובות להג"ר אהרן אלעזר פאשקעס אבר"ק גאלאנאט זצ"ל, בחירושו למס' סנהדרין (דף ק"י מרפי הספר).

(3) הובא בשמו בספר עטרת זקנים להג"ר ארי' ליבוש אבר"ק קאנשינע זצ"ל (בחלק ב' דף ל"ד).

תמיהות וישובים

הערה בשו"ת חיים שאל

כ' מהר"ם שיף בחידושו לניטין ריש דף נ"ח, שהנושא משאוי בזרוע מניח תפלה של יד על ראשו משום דמקום יש בראש להניח ב' תפילין, ובשעת מלחמה שנותנין כלי זינן על זרועם ומחזיקים ברמחים, יתנו תפלה של יד נ"כ בראש עכ"ל, והביאו בתשו' חיים שאל ח"א סי' ע"ד אות מ"ז, וכתב עליו בזה"ל, ולפום ריהטא נראה בעיני דין זה תמוה, ולא ראיתי כעת דין זה בדברי הפוסקים, ואין לסמוך על זה עד שימצא ראי' מדברי הראשונים, וצריך חיפוש, עכ"ל.

ולענ"ד נראה שדין זה מפורש בריש פרק המוצא תפילין, אהא דאמרין מקום יש בראש להניח שני תפילין, פרכינן, הניחא דראש, דיר מאי איכא למימר, ומשני כדרכ הונא, דאמר רב הונא פעמים שאדם בא מן השדה וחבילתו על ראשו ומסלקן מראשו וקושרן בזרועו, ע"ש ובפירש"י. וממילא ה"ה באם נושא משאוי על זרועו, שמניח תפילין של יד אראשו, כנ"ל.

(הרב הגאון מוה"ר חיים דוב גראס אבד"ק פעטריווא ז"ל*)

הערה בשו"ת חיים שאל

בשו"ת חיים שאל (להגאון הרחיד"א זצ"ל) ח"א סי' ל"ח אות ד', כתב וז"ל: ראיתי להרב מהר"ם בן חביב בס' עזרת נשים שכתב וז"ל, ודע דלא ראיתי ולא שמעתי מי שנקרא בן ציון, אבל ראיתי מי שנקרא ציון בעיר ניקופול וכו' ע"ש. ויש להעיר דהרי אחד מזקני רבני וויניציא בשנת ש"ס נקרא מהר"ר בן ציון צרפתי ויש לו פסקים במקוה רווינו וכו', והרב מהרמב"ח עצמו בתשובתו הרמתה הובאה בס' גנת ורדים בדיני מקוה עמד על פסקי רבני איטליא במקוה הנז', ולומר דלא ראה ולא שמע בדורו קאמר, הוא דוחק בעיני, עכ"ל הרחיד"א. ופלא שהביא ממרחק לחמו, דהלא משנה מפורשת במס' עדיות פ"ח משנה ז', משפחת בית צריפה היתה בעבר הירדן ורחקה בן ציון בזרוע, ועוד אחרת היתה שם וקרבה בן ציון בזרוע, ומשנה זו הובאה גם במס' קירושין דף ע"א. ועיין מה שהביא הרחיד"א עצמו בספרו שם הגדולים (מערכת גדולים סוף אות ב' בקו"א) שראה מובא בשם הירושלמי, שמי שמתים בניו, יקרא לבנו אשר יולד לו בן ציון ויחי'.

שמריהו ציטראנענבוים

ברוקלין, ניו יארק

(*) הועתק מתוך פנקסו המונח ברשות ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה יצחק אייזיק הכהן האנדלער נ"י. ישא ברכה מאת ר'.

תעודות וסמיכות*

קבו.

הנה בא לכאן ותלמודו בידו, ידו בכל בש"ס ופ' ה"ה הרב הגדול החר"ף ובקי המפורסם מוה"ר אברהם אליעזר נ"י דיינא רבה רק"ק קראקא¹, ובירו ספריו אשר חננהו ה' לחברם ולהפיצם בישראל, וכבר עלו בהקכמה ותמכו את ידיו גאוני ארץ אשכנז ופולין על ספרו הנכבד ומעולה אשר הגה ברוח מבינתו הנקרא בשם אבני הקודש דאיכא למשמע מיני² כמה מילי מעליותא, כאשר ראו עיני דשקל וטרי בי' בפלפול וסכרות ישרות, המה היו למאורות, כפנים מסבירות, עינים מאירות, ועוד לו שנית בספרו קטן הכמות יקר הערך הנקרא בשם יקרא דחייא אשר ידובר בו נכבדות באמידה נעימה ררושים נחמדים וערבים לכל שומעיהם, ועוד זאת יתירה ראיתי כי ידיו רב לו לאסוקי שמעתתא אליבא רהלכתא בהלכה ברורה כאשר שמעו אזני ונורע אלי יקרו בהפלגתו בתורה וחכמה, נוסף על זה כי כל חכמי לב מופלגי תורה התאוו תאוה לשתות בצמא את דבריו הנעימים בבואו אל הקודש לררוש כרבים בשבת העבר בבית מדרשו אשר הוכן לתורה ולהשמיע את דברי ה', ויהי ה' את אברהם ואלקים בעזרו למצא חן בעיני ה' ואדם, והוטבו דבריו הנעימים ונחמדים באזני כל שומעיהם, אשרי עין ראה ואזני שמע כי לא יטוש ה' את עמו ועוד היום רבים ישתו מבאר מים חיים ויבקשו לשמוע דבר ה' אשר יתן חכמה ודעת בלב נבונים, ועל כן אמרתי לצאת ראשונה לקחת מיד המאה"ג המופלג הנ"ל ספריו הנחמדים במחיר כסף, וממני יראו וכן יעשו כל חכמי לב וגבירים הנכבדים המתנדרים בעם לקחת מאתו את ספרו הנחמד יקרא דחיי אשר ימצא בו משעמים ויכבדותו וירוממהו בקהל עם לתת לו מחירו מנה יפה ולהעניק לו משובם וברכתם אשר ברכם ה', להיותו ראוי לכבוד ולעזר כי תורה וחכמה ויראה בקנה אחד בידו יעלו, ואשרי האנשים העומדים בעזרתו למען הוציא מחשבתו הטובה אל הפועל כי יוכל ללכת ולשוב אל ביתו לשבת באהל תורה כבתחילה למען יפוצו מעיינות חכמתו החוצה כי יוכן לו בית נאמן ללמוד את תלמידים בחורי חמד ולהורות הוראה בישראל כאשר חפץ נפשו היפה, וכל המסייע לו בסיוע שיש בו ממש יקח ברכה מאת ה' ויוכה לראות כבוד ה' ברנה וצלה.

הכ"ד המרבר לכבוד התורה היום יום ב' י"א למב"י כ"ו ניסן תקפ"ג לפ"ק.

שמואל הק' חופק"ק אמשטרדם והמדינות יע"א²

* ב' תעודות הללו הגיעו אלינו מאוצרו הטוב של ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שאל הוטמערער נ"י מאנטווערפן. ישא ברכה מאת ד'.

(1) הוא הג"ד אברהם אליעזר לזר דמשק זצ"ל. כתבנו אודותיו בכד"ש קונטרס מ"ב עמוד נ"א.

(2) הוא הג"ר שמואל בערנשטיין אבד"ק אמשטרדם זצ"ל. נולד בשנת תקל"ג לפ"ק לאביו הג"ר יששכר בערנשטיין אבד"ק הנובר זצ"ל. בשנת תקמ"ח לפ"ק

קבץ.

בעזה"י.

וזאת ליהודה, הולך בתום ילך בטח, יקר רוח איש תכונות, נאדר במעלותיו, ונהדר בתרומות מרותיו, חומר ישרים נצר הידורים, משע נעמנים, אעטרו בעיטורים, לימי אפריזונים, עטרת חברים, מיושרים, ומאושרים, מקשיבים לקול הורים, ותהלה לישרים, בין אמונים להרים, ולהוסיף אומץ ואונים, ביקרה מפנינים, מיום חיתונים, בין קהל המונים, יושם כבוד תהלתו, ויקרא לס"ת ולכל דבר שבקדושה, לכבוד ולתפארה, ולצפירת פארה, בשם החבר ר' יהודא בן החבר ר' משה שמואל, ואי"ה עוד ידי נטויה להדים כבודו ולהאדירה, בעזו ויקרה, כאשר תופע נהרה.

דברי המדבר לכבוד יראי השם וחושבי שמו פה באניא עש"ק יתרו תרל"א

לפ"ק.

חק' צבי יהודה סג"ל הורוויץ³

נשא אשה בתו של הג"ר יעקב משה אבד"ק אמשטראם זצ"ל. בשנת תקס"ב נתקבל לאבד"ק גראנינגען, ואח"כ נתמנה לאבד"ק לעווערדאן. בשנת תקע"ה לפ"ק נתקבל למלאות מקום חותנו באבד"ק אמשטראם. יש אליו תשובה בשו"ת חת"ס אהע"ז ח"ב סי' קל"ט. נפטר ביום ד' לחורש טבת שנת תקצ"ט לפ"ק ומנ"כ בעיר אמשטראם. (3) נולד בעיר מוקליש לאביו מו"ה משה שמעון הלוי הורוויץ. שנת תרט"ו לערך נתקבל לאבד"ק באניא. יש אליו תשובה בשו"ת שערי צדק חיו"ר סי' צ"ה. נפטר ביום ט"ז לחורש תמוז שנת תרנ"ה לפ"ק.

צבי יהודה

והנה אלהים, הולך קהל לך טח, יקר רוח איש תכונות.
נאדר במעלותיו, ונהדר בתרומות מרותיו, חומר ישרים נצר הידורים, משע נעמנים, אעטרו בעיטורים, לימי אפריזונים, עטרת חברים, מיושרים, ומאושרים, מקשיבים לקול הורים, ותהלה לישרים, בין אמונים להרים, ולהוסיף אומץ ואונים, ביקרה מפנינים, מיום חיתונים, בין קהל המונים, יושם כבוד תהלתו, ויקרא לס"ת ולכל דבר שבקדושה, לכבוד ולתפארה, ולצפירת פארה, בשם החבר ר' יהודא בן החבר ר' משה שמואל, ואי"ה עוד ידי נטויה להדים כבודו ולהאדירה, בעזו ויקרה, כאשר תופע נהרה.

דברי המדבר לכבוד יראי השם וחושבי שמו פה באניא עש"ק יתרו תרל"א

פאקסימיליא מכת"ק הגאון מוה"ר צבי יהודה סג"ל הורוויץ אבד"ק באניא זצ"ל

דקדוקי סופרים

בספר סייעתא רשמיא (ריהרנפורט תקל"ד) בפרשת קרח (ד"ה בפסוק אנכי כתב, אי' בספר פרי מגדים שחיבר האלשיך על שיר השירים. — ספרו של האלשיך הק' על שיר השירים נקרא שושנת העמקים, ולא פרי מגדים.

בספר עטרת צבי (לבוב תקס"ד) להגאון מוה"ר צבי הירש אבד"ק הלברשטאט, ברף ל"ג ע"א, הובא „תשובת הגאון הגדול מו"ה יעקב ראפאפרט אב"ד דק"ק פריינקפארט דמיין". — הנה מעולם לא כיהן בפפד"מ רב בשם ר' יעקב ראפאפרט, רק הכוונה על הגאון בעל שב יעקב זצ"ל, אשר שם משפחתו הי' פאפרש.

בספר שרי חמד חלק פאת השדה מערכת בין המצרים (סי' א' אות ג' ד"ה והשגתי) כתב, יעויין בסה"ק בני יששכר מאמרי חדשי תמוז אב מאמר א' מהות החדשים אות יו"ד וכו', וכתב שם שבבחרתו הי' משמש להגאון חתם סופר שהי' צריק ובעל מדרגה ורוח הקודש וכו', עכ"ל. — הנה בספה"ק בני יששכר שם כתב בזה"ל: דכירנא כד הוינא בימי חורפי הייתי משמש לפרקים לצדיק אחד שהי' מפורסם בדורינו מהר"מ סופר זצוק"ל מפשעווארסק והצדיק ההוא הי' מפורסם לבעל מדרגה ורוח"ק וכו', עכ"ל. כנראה שנתחלף לו להגאון בעל שרי חמד, עיר פשעווארסק עם עיר פרעשבורג, ולכן חשב שהמדובר מהגאון בעל חתם סופר זצ"ל.

בספר אמרות טהורות על תהלים (קי"ט) עה"פ דבקתי בעדותיך וגו', כתב בא"ד „עפמ"ש שארי הגאון בעל זית רענן כמאמרם ז"ל אבל משרע"ה אמר יקוב הרין את ההר", עיי"ש. — הנה מה שנדפס שם בשם בעל זית רענן, הוא טעות, כי כן הוא בספר זרע יצחק על משניות במס' אבות פרק א' משנה י"ב, וכנראה שהי' כתוב בכתי"ק בראשי תיבות בעל ז"י, והמעתיק חשב שנכתב ז"ר, ועשה מזה „זית רענן". — ועיין עוד בספר אמרות טהורות הנ"ל עה"פ גרסה נפשי וגו' (קי"ט, כ'), שכתב, והרב שארי בעל ז"י כתב וכו'. — ואותו ענין נמצא בספר זרע יצחק על משניות במס' אבות פרק ד' משנה כ"ב, יעו"ש. (ואגב, באמרות טהורות שם כתב בא"ד „דכל פלוגתא דלילות", ואחר זה שוב כתב „רלפלוגתא דלילותא", והמעייין ילאה להבין הכוונה, דלאיזה פלוגתא נתכוון. אמנם ברור רש"ס הוא, וצ"ל רל פלגא דלילותא, והוא מלשון הגמ' שבת פ"ט ע"ב, יעו"ש).

מכתבים אל המערכת

בס"ד.

לכבוד העורכים הנכבדים הי"ו.

בכרם שלמה של שבט-אדר תש"נ (גליון קכ"ד), הובאה קשיא מהנאון מוה"ר אברהם שמואל בכרך אבר"ק ווירמייזא ז"ל על המשנה דעירובין סוף פרק י', שם שנינו: שרץ שנמצא במקדש מוציאין אותו בשבת וכו' ר' עקיבא אומר מקום שחייבין על זרוננו כרת ועל שגנתו חטאת משם מוציאין אותו. והקשה ע"ז הנאון הנ"ל וז"ל: תמהני, הרי טומאת מקדש וקדשיו אינה בחטאת קבוע אלא בעולה ויורד, וא"כ ועל שגנתו עולה ויורד מיבעי' לי, עכ"ל.

ולכאורה נ"ל לתרץ תמיהתו, דר' עקיבא אזיל לשיטתו דס"ל בשבועות פ"ב משנה ה' דעל העלם טומאה הוא חייב (קרנן עולה ויורד) ואינו חייב על העלם מקדש, ופירש ר"ת (דף י"ט ע"א תור"ה הרי העלם מקדש), דלד"ע לא מיפטר בהעלם מקדש אלא מקרבן עולה ויורד אבל חטאת קבועה חייב. לפי"ז משכחת לה שפיר לרירי חטאת קבועה בטומאת מקדש וקדשיו אפילו בעני, נמצא רובא דרובא לד"ע אינם בעולה ויורד, משום הכי נקט זרוננו כרת ושגנתו חטאת, הפיסקא השגורה בש"ס.

ברגשי כבוד וביקרא ראורייתא,

שמחה רובין

בהח"צ ר' אלעזר ז"ל מרישא הי"ד
ברוקלין, ניו יארק

בס"ד.

בין דיבחא לעצרתא, ברכתא שלימתא, אל כבוד המערכת החשובה של
הקובץ החשוב כרם שלמה הע"י.

הנני להעיר בזה כמה הערות על הקובץ של חורש ניסן (קונטרס קל"ו) תנש"א
לפ"ק.

א) במדור תמיהות וישושים (בעמוד נ') הובא תמי' על ספר ישמח משה פ' וארא שמחלק בין תיבת נתתי לתיבת ונתתי בוא"ו שהופכת התיבה על לחבא והוא כמו שהי' כתוב אתן. ועל זה הקשה רבפ' לך (ט"ו, י"ח) כתיב לזרעך נתתי, בלי וא"ו, עכ"ק. [ואגב יש לציין לירושלמי חלה פ"ב ה"א דיליף מזה שאתן לא נאמר דק נתתי, שכבר נתתי, דארץ ישראל מוחזקת לנו מאבותינו, וכ"ה בב"ר הובא ברש"י שם].

ויש ליישב דרבי הישמח משה, דבאמת יש להקשות עוד על הישמח"ה, שמסיק שם בסוף דבריו, דאעפ"י דאמירה של הקב"ה הוי כמי שנעשה, זהו דק אם הכטיח בשם הוי' משא"כ בשם אל שר"י, וכאן הכטיח באל שר"י, עיי"ש. ולכאורה קשה, דהא בפ' לך (ט"ו, י"ח) כתיב ביום ההוא כרת הוי' את אברם בדית לזרעך נתתי וגו'. אמנם יתיישב בשנדקדק עוד, דבהכטחה שם (י"ז, ח') כתיב אני אל שר"י וגו' ונתתי לך ולזרעך וגו', ובאידך פסוק כתיב דק לזרעך. אמנם קשיא חרא מתורצת בחברתה, דבפסוק השני (י"ז, ח') שמדבר גם מאברהם, כרתיב "לך" ולזרעך, לכן כתיב שם אל שר"י, דשם אין הדיבור של הקב"ה כמעשה, ולכן כתיב ונתתי בוא"ו שהוא כמו אתן, משא"כ בפסוק

הראשון (ט"ו, י"ח) דמיירי דק מורעך, דהיינו יוצאי מצרים אשר להם נחלקה הארץ, שם כתיב הוי' וכתוב נתתי לשון עבר שקונה מיר, ודו"ק. (ועיין רמב"ן שם ט"ו, י"ח).

(ב) שם בעמוד נ"ו במדור מכתבים אל המערכת מתמה ידידנו מוה"ר אברהם הלוי אבסטיפלר נ"י על השל"ה הק' במס' פסחים שכותב דלילה הוי לשון נקיבה, וע"ז מביא ראי' מכמה מקומות בתורה וממשניות שמשמע דלילה הוי לשון זכר, עיי"ש. — באמת כיוון בזה לקרושי עליון תלמידי הבעש"ט זי"ע והמקובלים, כי מבואר בספה"ק בית אהרן להרה"ק מקארלין (בר"ה מה נשתנה) דליל הוי לשון נקיבה, ולילה הוי לשון זכר, עיי"ש. וכן בספה"ק ייטב פנים בר"ה מה נשתנה מביא בשם סידור ד"ש בשם הוזה"ק ועוד, דליל הוי לשון נקיבה ולילה הוי לשון זכר, (ועיין בהגדת משה משה להרה"ק מקאזניץ).

(ג) שם בעמוד נ"ז כתב ידידנו מוה"ר לייבלע מאנדלבוים נ"י להעיד על התרגום בקהלת עה"פ (י"א, ב') תן חלק לשבעה וגו', הב חולק טב מן זרעא לחלקך בתשרי ולא תתמנע מלמזרע אף בכסלו וכו'. ועל זה מתמה, דאם שבעה קאי על תשרי, הרי שמונה הוא חשון, ומה זה שכתב כסלו, עכ"ק. — וי"ל, הנורע דבשנה יש ששה עתים, זרע, קציר, קיץ, חורף, קור, וחום, וכל אחד נמשך ב' חדשים, אך אינם ב' חדשים שלמים, רק חצי חודש, וחודש שלם, ועוד חצי חודש, ותקופת זרע, היא חצי תשרי וכל חודש חשון וחצי כסלו. א"כ אתי שפיר דברי התרגום, דשבעה, היינו חצי השני של חודש תשרי עם חצי הראשון של חודש חשון, ושמונה, היינו חצי השני של חשון עם חצי הראשון של כסלו, ודו"ק.

ואגב אכתוב איזה הערות בספה"ק קדושת לוי ועבודת ישראל.

בספה"ק קדושת לוי בפ' מקץ בר"ה מה שהקשה הרמב"ן האיד לא נתקיים הפתרון של יוסף שיהי' שבע שני רעב, נראה כי כך פתר החלום, את אשר אלוקים עושה הגיד לפרעה, כל' שבאם יעשה אלוקים גזירתו ולא יהי' צדיק שיבטל, אז יתקיים הפתרון, וזה פי' הפסוק על יהי' שבע שני הרעב, הוא הרבר אשר דברתי אשר אלוקים עושה הגיד לפרעה (ולכאורה ט"ס יש כאן, דצ"ל הראה במקום הגיד), כל' על שני הרעב יכול צדיק לבטל ולא שני שבע כי היא גזירה טובה, עכ"ל. — וק"ל רמביא הפסוק את אשר אלוקים עושה הגיד לפרעה, ומפרשו על שני הרעב, כנ"ל, והרי הפסוק הזה קאי על שני השבע, עיי"ש ברש"י, וצ"ע. (ושוב ראיתי בספורנו, דמשמע מדבריו שמפרש הפסוקים הנ"ל מהיפוך להיפוך מרש"י, עיי"ש היטב, ועפי"ז א"ש).

בספר הנ"ל בפ' בהר, עה"פ ושבתה הארץ שבת לד' וכו', עיי"ש. ולכאורה כדבריו ממש מביא רש"י מהתנ"כ (עיין חזקוני ובמ"ח על פירש"י), אך הרמב"ן יש לו פ"א בתו"כ הנ"ל, וצ"ע.

בספה"ק עבודת ישראל בפ' יתרו עה"פ והיו נכונים ליום השלישי, כתב בא"ר, לפי רעת כביכול בתחילה לתת לנו התורה מקורם בחמישי לחודש וכו' ולזה חפץ משה והוסיף יום אחד מרעתו כדי שיקבלו התורה בששי לחודש, עכ"ל. — וק"ל דהא למ"ד הוסיף משה יום אחד מרעתו, רצה כביכול ליתן התורה ביום הששי לחודש, ועפ"י ההוספה של משה ניתנה בשביעי לחודש, כמבואר בשבת דף פ"ח ע"ב, ומוכא ברש"י פ' יתרו (י"ט, ט) ט"ו, וצ"ע. — ואולי נפל ט"ס, וצ"ל בששי במקום בחמישי, ובמקום בששי צ"ל בשביעי. בברכה להגדיל תורה ולהאדירה,

אשר זעליג גאלדמאן

מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון
ברוקלין, ניו יארק

בס"ד.

לכבוד מערכת כרם שלמה.

שלום וברכה וכט"ס.

בקובץ כרם שלמה חודש שבת שנת תנש"א במדור תמיהות וישובים הובא תמו' בספר כתר תורה (להנה"ק מוה"ר מאיר מבארדיטשוב זצ"ל) שכתב בחידושו על הרמב"ם פ"ג מהל' עבדים לתרץ קושית המל"מ, דכי מקרי מ"ע שמתן שכרה בצדה, דק באם השכר הנכתב בצדה הוא שכר בעוה"ז, כגון גבי צדקה, משא"כ אם הוא שכר עוה"ב, לא מקרי בשביל כן מ"ע שמתן שכרה בצדה, ובגלל זה לא מקרי שילוח הקן מ"ע שמתן שכרה בצדה, ומתורץ קו' המל"מ, עתדה"ק. והקשה ע"ז הג"ר צבי הירש כהנא אב"ק סטראמטאדע הי"ד, דלפי דבריו גם מ"ע דכיבוד אב לא מקרי מ"ע שמתן שכרה בצדה, כיון דשכר הנכתב בצדה הוא רק שכר עוה"ב כמבואר בקידושין דף ל"ט, וזהו נגר נמרא מפורשת בחולין ק"י ע"ב דכיבוד אב הוא מ"ע שמתן שכרה בצדה, עיי"ש.

והנראה בעוה"שי"ת, דהנה בקידושין דף מ' ע"א מבואר להדיא דיש חילוק בין מצות כיבוד אב ואם למצות שילוח הקן, דאמרינן התם, רמי ל' רבא לרב נחמן, תנן אלו דברים שאדם עושה אותן ואוכל פירותיהן בעוה"ז והקרן קיימת לו לעוה"ב, אלו הן, כיבוד אב ואם וגמילות חסדים והבאת שלום שבין אדם לחבירו ותלמוד תורה כנגד כולם, ומקשינן ליתני נמו שילוח הקן דכתיב ב' למען ייטב לך והארכת ימים, ומשני אמר רבא רב אירי אסברא ל', אמדו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו, וכי יש צדיק טוב ויש צדיק שאינו טוב, אלא טוב לשמים ולבריות זהו צדיק טוב, טוב לשמים ורע לבריות זהו צדיק שאינו טוב, ופירש"י, דהנך כולתו הבריות נהנין ממנו ונמצא טוב לשמים וטוב לבריות, ובההוא כתיב כי פרי מעלליהם יאכלו, דבהאי קרא כתיב כי פרי מעלליו יאכל בחייו, אבל בשילוח הקן טוב לשמים הוא ואין כאן טוב לבריות ולא כתיב ב' כי פרי מעלליו יאכל, והלכך לא תני' גבי אוכל פירותיהן בעוה"ז, עכ"ל. הרי מבואר בהדיא דכיבוד אב ואם אוכל פירותיהן בעוה"ז, ובשילוח הקן מקבל שכר רק בעוה"ב. ומה שהביא הרב הגאון הנ"ל ראי' מהגמ' בקידושין דף ל"ט, מהא דאמר ר' יעקב דכיבוד אב ואם מתן שכרה בעוה"ב, נראה דרק ר' יעקב סובר כן, אולם רבא פליג התם על ר' יעקב, עיי"ש, וכן המשנה במס' פאה פרק א' משנה א', פליגא דר' יעקב, וס"ל דכיבוד אב ואם אוכל פירותיהן בעוה"ז והקרן קיימת לו לעוה"ב, משא"כ בשילוח הקן משומר כל השכר רק לעוה"ב, ושפיר מיושב דברי הכתר תורה.

עוד נראה בעוה"שי"ת ליישב את דברי הכתר תורה הנ"ל אף אליבא דר' יעקב, דהנה המהרש"א בחולין דף קמ"ב בחידושי אגרות כתב, דכיבוד אב ואם שהוא טוב לשמים ולבריות ראוי להיות בו שכר משותף לגוף ולנפש, והוא הפרי שבעוה"ז, ולפי שהנפש המשכלת הוא עיקר מעשה האדם, ראוי להיות לה עוד שכר מיוחד ועיקרי והוא הקרן שבעוה"ב, ור' יעקב מתוך מעשה שראה אמר ע"כ שכר מצוה בהאי עלמא ליכא כלל, ועל כן אמר שמתן שכר לגוף ולנפש יהי' לתחיית המתים שיהא בגוף ובנפש, והוא שאמר, למען יאריכוך יומיך לעולם שכולו ארוך, היינו שכר הפרי לתחיית המתים שיהיו יומיך לגוף ולנפש יותר ארוכים מבעוה"ז, ולמען ייטב לך לעולם שכולו טוב, הוא הקרן שכר המיוחד לנפש לעוה"ב ערב וטוב לנשמת הצדיקים שישבו ועטרתיהם בראשיהם ונהנין מזיו השכינה, אולם בשילוח הקן שהוא טוב לשמים בלבד, אין שכר הפרי לאחר תחיית המתים שיהא בגוף ובנפש, רק שכר נפשי לעוה"ב, עכת"ד עיי"ש. הרי דהמהרש"א מחדש ראף לר' יעקב יש נפ"מ בין מצות כיבוד אב ואם למצות שילוח הקן.

ולפ"ז מיושב שפיר דברי הכתר תורה, דהנה סברתו שעל שכר עוה"ב לא אמרינן הכלל דכל מ"ע שמתן שכרה בצדה אין ב"ר שלמטה מוזהרין עלי', מבואר באריכות

בדבריו הקדושים, דהרי כל מ"ע יש שכר בעוה"ב, ומ"מ ב"ד שלמטה מוזהרין עלי, מזה חזינן רשכר עוה"ב לא מעכב רין כפי' על המצוות. אולם זהו רק במצוות ששכרן לעוה"ב לנפש בלבד כמו מצות שילוח הקן, לכן ב"ד שלמטה מוזהרין עלי, אולם מצות כיבוד אב ואם, שיש חוץ משכר עוה"ב לנפש, גם שכר פירות לאחר תחיית המתים שיהי' בגוף ובנפש, בזה אמרינן שפיר אין ב"ד שלמטה מוזהרין עלי.
ואחתום בברכה שתזכו להגדיל תורה ולהאדירה,

יצחק שמואל גמזו

מגיד שיעור כישיבת קדושת ציון
קרית באבוב, כתיים

ב"ה.

לכבוד המערכת כרם שלמה הי"ו.

אחדשה"ט כרת וכיאות. בקובץ לחורש ניסן ה'תשנ"א בעמוד נ"ח ראיתי עובדא בשם מו"ר הג"ר חמ"ר ווייסמאנדל זצ"ל. — אמרתי להעלות על הכתב שיחה נאה שסיפר לנו תחת אחר השיחים כשלמרתי אצלו משניות סדר טהרות עם פי' הר"ם והר"ש בשנות הזעם.

כשהי' באוקספורד במדינת אנגליא בשנת תרצ"ז, פגש שם בנכרי אחר שהי' מלומד ובקי בתנ"ך, וגם בלשון הקודש. פ"א אמר לו הנכרי הנ"ל, שלשון הקודש הישן צריכים לחדש, כי לא נמצא בלשון הקודש תיבות לכמה ענינים מחודשים, ולמשל כשאחד רוצה לכתוב סיפור אורות כלב קטן או חתול קטן, לא נמצא בלשון הקודש הישנה תיבה על זה, לכן יפה עשו הכלשנים שהמציאו לזה מלות חדשות, כמו, "כלבלב" לכלב קטן, "חתלתול" לחתול קטן, לציין שהמרובר הוא מכלב וחתול קטנים.

ואמר לו מו"ר על אתר, נ' תשובות ברבר, מה שאמרת שלשונו הקדושה חסרים בה מילים, לא קרית ולא שנית, הרי תנן במס' כלים פרק ב' משנה א', "והחביונות", ופירושו חביות קטנות. וגם באבן עזרא כתב על אישון עינו, שנקרא כן, בעבוד שנראה בתוך העין צורת איש קטן, הרי שנמצא כבר בלשונינו הישנה סימן להקטין הרבר, דהיינו כשמצרפים בסוף התיבה אותיות "ון", וממילא כלב קטן נקרא כלבון, וכן כל כיוצא"ב, וכן אביון נקרא כך, כי הוא עני ביותר ונפשו תאבה אפי' לרברים קטני הערך. — ושנית, שאמרת שהמציאו מלה חדשה להכפיל המלה לסימן קטנות, הרי זהו היפוך השכל וההגיון, והוא כנגד רבדי חכמז"ל הובא ברש"י עה"ת על התיבות ידקק וארמדם, דהכוונה ידק שבירוקים וארום שבארומים, הרי דכפילת המלה יורה להגדיל החפץ, ולא להקטינו. — ועוד בה שלישי, רלפי רעתך, איך אתה קורא למלך קטן, הלא בווראי תקראהו, "מלוכלך". — כשמוע הנכרי הדברים האמורים בטוב טעם ודעת, הורה לרבדי מו"ר זצ"ל.

הירש פרידמאן

טאראנסא, קאנארא

בס"ר. א' סיון תנש"א.

כבוד מערכת, "כרם שלמה".

אחדשה"ט וש"ת.

בקובץ ניסן דהאי שתא (קונטרס קל"ו עמוד נ"ב) כתב רי"י צעהנווירטה נ"י לתמוה על מה שמקובל מרז"ל ששנת יציאת מצרים היתה בכ' אלפים תמ"ח, וניסן באותה שנה חל ביום ה', כמבואר במס' שבת דף פ"ז, ואחר הכירור בשנות המולד שהי' אז, נמצאו שמולד חורש ניסן חל ביום א' י"ט תתרכ"ז. — וכתב ליישב, דבאמת כבר כתבו הפוסקים דהחשבונו של חכמינו ז"ל המה משנות אדח"ר בלבד ולא כמנין העולם שהוא משנת

תוהו, א"כ לחשבונינו נמצא דשנת יציאת מצרים היתה בב"א תמ"ט, אך גם אז לא חל המולד ביום ה' כי אם ביום ש"ק, אלא דאפשר לומר דמה דאיתא בזה על שנת יציאת מצרים, הכוונה לאחר השנה ההיא, וא"כ לחשבונינו היתה בשנת ב"א ת"ג, ואז שפיר חל המולד ביום ה', והראה באצבע שכן הוא, עיי"ש.

הנה באמת כן כתב ליישב בספר יבין שמועה להרשב"ץ במאמר חמץ בתחילתו (ונרמז זה בהגהות הדר"ל לבראשית רבה ריש פרשה ו', אלא שמש"כ שם דנמצא במאמר התקופות, הוא ט"ס, וצ"ל במאמר חמץ), ואעתיק קצת מלשונו: ושאמרנו כי בב"א תמ"ח נגאלו למנין וי"ד [היינו ליצירת אדה"ר] שהיא אלפיים תמ"ט למנין בהר"ד, רצוננו לומר אחר שנשלמו אלפיים תמ"ח למנין וי"ד, כי כן הם כל מנינינו, רק י"ג למצוות, ר"ל אחר שהשלים י"ג ונכנס לשנת י"ד, וכן כשאמרנו בתמ"ח גאולים, ר"ל כשהשלימו בתמ"ח, ונכנס בתמ"ט, שהיא שנת ת"ן למנין בהר"ד וההתחלה היתה בניסן וכו', ומולד ניסן של שנת ת"ן ה' ה' ב' של"ב והנה ניסן ה' ביום ה'. (עד כאן הוא ככל מה שב' בכר"ש הנ"ל, ועתה ממשיך וכותב), אבל אינו תוקן, כי יום המולד לא נתקדש החדש, כי אמר לו הא"ל ית' כזה ראה וקדש, אבל שיהי' מולד ניסן ה' ב' של"ב אחד שעשינו שנת תמ"ט מעוברת לפי קבועינו שהיא שנת י"ז למחזור, ונראה שזה הסידור שאנו עושים שנת י"ז מעוברת, הוא בגולה, שאין לנו סנהדרין, אבל קודם הגלות לא היו משגיחין לסימן גז"ח אדו"ט [היינו שנות העיבור], אלא אל האביב, ושנת אלפיים תמ"ט לא נחשבה מעוברת, כי נראה האביב, כמו שכתוב כי השעורה אביב, א"כ ניסן של ת"ן לא ה' ה' ב' של"ב, וצריכים אנו לחסר סי' חורש א' [אי"ב תשצ"ב] ויהי' מולד ניסן של שנת הגאולה ג' י"ג תרי"ט, ולא נראית הלבנה ליל רביעי עד ערבית ליל ה', ולא נתקדש החורש אלא ליל ה' כי הלבנה נסתרת קודם המולד כ"ד שעות ואחר המולד כ"ד שעות, וכ"כ הרמב"ם ז"ל בהל' קדו"ה, ומה שאמרנו בגמ' כ"ד שעות מכסי סיהרא, אותן שעות כפולות הן, כי בפרקי ר"א אמרו כי היום אינו אלא י"ב שעות והם כ"ד שעות בו כל שעה היא כפולה והלבנה היא נסתרת כשהיא מתרחקת מן השמש י"ב מעלות קודם המולד וי"ב מעלות אחר המולד והשמש הוא ב' מעלות, בין כולם כ"ו מעלות, והיא מהלכת במהלכה המתונה י"ג מעלות ביום בקירוב, בשני ימים כ"ו מעלות, א"כ כשהי' המולד פחות מכ"ד שעות קודם הלילה, א"א שתראה באותה הלילה, וכשמולד של שנת תמ"ט תחילת ת"ן [היינו ניסן שהוא ראש השנה], ג' י"ג תרי"ט, לא נתקדש החורש עד ליל ה' כקבלת רז"ל, וזכינו לקיים דבריהם, עכ"ל.

אך אין כ"ו מיושב למה דאיתא במדרשים [ילקוט בא רמז קצ"א, ובמפרשי המדרש שם], דהמולד ה' ביום ד' בחצות. ומצאתי בספר ברייתא דשמואל ירחינאה עם פי' שבילי המאורות (בסוף הספר), שב' ג"כ ליישב ענין זה כנ"ל, שיציאת מצרים היתה בשנת ת"ן, ולא קשה ממה שהמולד ה' ב"ה ב' של"ב, עפ"י המבואר בהל' קדו"ה להרמב"ם פ"ג, דיש שינוי בין מהלך האמצעי והאמיתי, וא"כ יתכן שהי' המולד האמיתי כמה שעות לפני זה והי' בחצות יום ד', ואח"כ כתב ליישב אפילו אם יצי"מ היתה ב"א תמ"ח, עפ"י מש"כ בהגהות בן ארי' לראש השנה דף ח' שמוכח מסדר עולם פרק ד' דלד' יהושע שנברא העולם בניסן הוא ה' ניסן שקודם בהר"ד לחשבון שלנו, א"כ היתה יצי"מ לפי הנ"ל, למספר שנות הבריאה שלנו, שנת תמ"ז, ועולה מולד ניסן מכוון יום ד' י"א שעות וקנ"א חלקים, ועפ"י שינוי הנ"ל מן האמצעי לאמיתי, י"ל שהי' המולד האמיתי מאוחר ז' שעות והי' המולד יום ד' אחר חצות היום וכנ"ל, והוא א"כ מכוון, עכ"ל. — ועי' עוד בשו"ת בני ציון ח"א סי' א' (אות כ"ט-ל"ט) בענין זה.

בברכת התורה,

משה בריקמאן

חבר כולל „עמק הלכה“

קריית באבוב, בתיים

בס"ד.

לכבוד עורכי קובץ כרם שלמה הע"י.

ראיתי בכרם של חורש ניסן (עמוד נ"ו) מכתבו המעניינת של הרה"ח ר' אברהם אבסספעלד הי"ו בענין מלת לילה אם הוא לשון זכר או נקבה, ומצאתי לנכון לשלוח לכם העתקה ממה שהעיר בזה אאמו"ר זצ"ל, וז"ל: בפ' וישלח, ויקם כלילה הוא ויקח את שתי נשיו וכו'. עיין בחזקוני שכתב דתיבת הוא קאי על יעקב ולא על הלילה, וסרסוהו ויקם הוא כלילה. ודבר תמוה ראיתי בחומש היכל הברכה של הגה"ק מקאמארנא זצ"ל, שרצה להביא רא' לזה וז"ל: ויקם כלילה הוא במלאפ"ם (ר"ל תיבת הוא בוא"ו במלאפ"ם שהוא לשון זכר, ולא ביו"ד או בחיר"ק שהוא לשון נקבה). דקאי על יעקב ולא על הלילה, עכ"ר. וצריך עיון דמה רא' היא זו, הלא לילה לא נמצא בכל המקרא רק בלשון זכר, ולא נמצא אף פ"א בלשון נקבה, ועיין באבן עזרא (בפ' בראשית) עה"פ ולחשך קרא לילה, רלילה לעולם לשון זכר, וירוע שהוא זצ"ל מלבד גדולתו ונכסותו ה' מדרקק עצום, וכל ספרו היכל הברכה מיוסר ע"ז, ע"כ חלילה לחשוב בזה טעות אליו, ומצוה ליישב.

שוב הראנו א' מב"ב שיחי' בהגדה שבסירור הגר"א שכ' וז"ל: מה נשתנה הלילה הזה וכו', פ' יום בכל מקום לשון זכר ולילה היא נקבה, וא"כ ה' צריך לכתוב תמיד אצל לילה, "זאת" כמשפטה שהיא לשון נקבה, כי ו"ת הם סימן נקבות, וסימן, וזכר"ם נקביו"ת, עיי"ש שהאריך לתרץ טעם אומרו הלילה הזה, וקשה עליו כנ"ל, וגם מש"כ כי ו"ת הוא סימן לנקבות, וי"ם הוא סימן לזכרים, עיין באבן עזרא ריש שמות שכ' שזה אינו סימן כלל, כי התיביו והמ"ם הבאים לרבו, יכולים לבוא בין לזכרים ובין לנקבות, כגון "שם" שהוא לשון זכר ובלשון רבים הוא "שמות", וכהנה הרה"ח, ע"ע.

אח"כ מצאתי שכבר עמד על דברי הגר"א בהגדה שמחת החג, מר' חיים גילערנשטער אבר"ק קיטוב, וכן העיר שם על השלח"ק שכתב (בפסקא מעשה בר' אליעזר) והיו מספרים ביציאת מצרים כל אות"ו הלילה, שהי' צ"ל אות"ה הלילה, כי לילה לשון נקבה, וקשה עליו כנ"ל, ועיי"ש שהאריך בנעימים לתרץ דבריהם ולחלק בין קודם חצות לאח"כ, כדעת הוזה"ק, ועדיין נשאר בצ"ע, עיי"ש.

אולם מש"כ שם רא' רלילה הוא לשון זכר ממה שמצינו רבכל מקום שנמצא בתנ"ך מלת הוא אצל לילה, נכתב בוא"ו במלאפ"ם, והביא כמה דוגמאות, ובתוכם ויקם כלילה הוא, הנה כבר הבאתי לעיל דברי החזקוני דקאי על יעקב ולא על הלילה, וא"כ אין רא' משם. וגם מה שהביא פסוק (בראשית י"ט ל"ג) ותשקין את אביהן יין כלילה הוא, אינה רא', כי קאי על הקב"ה ולא על הלילה, דעיין ברש"י שם שכ' שיין נזדמן להן במערה להוציא מהן שני אומות, ובס' משכיל לדוד ביאר דבריו, דהי' קשה לרש"י דהו"ל"ל ההוא, אלא ע"כ צ"ל דה"ק, ותשקין את אביהן יין, ומחיכין בא להן יין, ומתרץ קרא הוא כלומר הקב"ה, והוא כמו וישכב עמה כלילה הוא הכתוב אצל יעקב (בראשית ל', ט"ז), שכ' שם רש"י שהקב"ה סיעו, והכא לא רצה רש"י לכתבו במפורש מפני הכבוד ורמוזה רמוזי עיי"ש. אבל שאר ראיותיו כולם אמת, וצ"ע ליישב כל הני רבותא.

נשתייר ריו בקולמוס, והיות שאאמו"ר זצ"ל ה' מנוטרי הכרם מיום שפרחה הגפן, ער ששקעה אורו זצ"ל, אירשום כאן עוד הערה קצרה ששמעתי ממנו, על דברי האברבנאל בפ' בהעלותך, עה"פ וביום שמחתכם ובמועריכם ובראשי חדישיכם ותקעתם בחצוצרות על עלתיכם ועל זבחי שלמיכם וכו', וכתב האברבנאל וז"ל: ואם ישאל שואל אם ה' שבים שמחתם ומועריהם ור"ח יתקעו ולא יריעו, במה יודע איפה שאין זה להקהיל הערה או הנשיאים, נשיב כי כשהיתה התקיעה על הקרבנות, מלבד החצוצרות היו ג"כ תוקעים בשופר, כמו שאמר בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ר', ונאמר תקעו בחדש שופר בכסא ליום חגנו, עכ"ל.

ויש לתמוה על דבריו, מאין לקח דתקעו גם בשופרות על הקרבנות, ובדברי חכמ"ל לא נזכר רק חצוצרות במתני' סוף מס' תמיד, ואדרבה, עי' תוס' ע"ז דף מ"ז ע"א ותוס' זבחים דף ס"ח ע"א, דאין רשאין לתקוע רק בחצוצרות ולא בשופר, ולא השתמשו בשופרות אלא בשיר של יום ביחד עם שאר כלי שיר, עיי"ש בדבריהם. וכן כתבו כל הראשונים בע"ז ובזבחים, וכ"כ בתוס' הרא"ש בסוף מס' קינים, וכן פסק הרמב"ם בפ"ג מהל' כלי המקדש, וצ"ע. [מיהו עיין בשפת אמת בזבחים שהקשה על דברי התוס' והרמב"ם מנ"ל באמת דתקעו רק בחצוצרות, דממה שכתוב ותקעתם בחצוצרות, אין רא', דהא בר"ה כתיב רק שופר, ואעפ"כ לפני ה' בעינן תריוויהו, דכתיב בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה', וא"כ ה"ה בקרבנות, מ"מ למעשה הדין אמת דתקעו רק בחצוצרות וכמ"ש כל הראשונים, וצ"ע].

הכ"ד יורדם ומוקדם כל הימים, הצעיר לבית אהרן,

יונתן בנימין כ"ץ

כלאמו"ר הגה"צ מהרא"א זצ"ל
רב בקה"י בית אהרן רפלעטבוש
ברוקלין, ניו יארק

בעזה"ש"ת.

לכבוד המערכת „כרם שלמה" ה' עליהם יחיו.

הגני באיזה הערות על הקובצים משנת תנש"א לפ"ק.

בקונטרס קל"א במדור תמיהות וישובים (עמוד נ"ו) כתוב לאמר תמי' גדולה על מש"כ הגה"ק ר' אברהם דוב מאווריש זי"ע בספרו בת עין במאמרים לחנוכה, דעפ"י החשבון שאמרו חז"ל שהקב"ה ממלא שנותיהן של צדיקים, א"כ נולד אברהם אבינו בר"ח טבת. ועל זה הקשה, דזה סותר הגמ' בר"ה דף י' ע"ב דנולד בתשרי, ותירוצו של הרגל ישרה אינו עולה בענין הלידה. — ונ"ל להצדיק דבריו, דבאמת נולד אברהם אבינו בתשרי כאומרים ז"ל, אבל אפ"ל דלכן כתב הבת עין דנולד בר"ח טבת, דהנה יש מי שנוולד לו' חרשים ויש מי שנוולד למ' חרשים, וכ' בס' קרן לדוד, דמש"ה נולדו כמה צדיקים לו' חרשים, משום שהקב"ה מתאוה שיתגלה אורם במהרה, עכ"ד. עכ"פ בדרך זה י"ל, שרצה הקב"ה שיתגלה מהר אורו של אברהם אבינו, לכן נולד לו' חרשים, וא"כ אפ"ל דמ"ש רז"ל דנולד בתשרי, היינו משום שנוולד באמת לו', אולם מה שאמרו רז"ל שהקב"ה ממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום, חשבון זה נעשה ללידה של ט' חרשים, דהלא כמבע דאויים להוולד למ', רק מכיון שרוצה הקב"ה שיתגלה אורם תיכף, לכן נולדים לו', אבל באמת שנותיהם קצובות להם מחשבון כאלו היו נולדים למ' חרשים, כנלפענ"ד. ומעתה שפיר יכולים לומר, עפ"י החשבון שהיתה הלידה בתשרי, דהחודש הש' הוא טבת, וא"כ שפיר כ' הבת עין דנולד בטבת, ר"ל שאז הוא זמן ההולדה בכח, אף שכפועל לא נולד אז, כ"ז כתבתי כדי ליישב דבריו הקדושים זי"ע.

ומה שהקשה שם באותו ענין על מ"ש בספר דבר שאול מהרז"ת על מגלת אסתר, שכתב בפשיטות דהאבות נולדו במרחשון, ותמוה טובא, עיי"ש. ואפ"ל עפ"י הנמדה שם בראש השנה י"א ע"א, דר' יהושע דס"ל בניסן נולדו האבות, מייתי רא' מהכתוב ויהי בשמונים שנה וגו' בחודש זיו, בירח שנוולד בו זיוותני עולם, וכתב ע"ז רש"י, בחודש זיו: אייר הוא. שנוולד בו זיוותני עולם, כשנתחדש אייר נולדו כבר בניסן, א"נ זימנין דניסן דתקופה בתוך אייר של לבנה, עכ"ל רש"י. ומעתה בדרך זה יתיישב נמי בטוטר"ד דברי הגאון מוה"ר יוסף שאול זי"ע.

עוד שם. הקשה עמ"ש הנאון מהר"י ענגיל ז"ל בספרו חוסן יוסף (אות מ"ב) רחצו קונה הגניבה לגנב בע"כ וכו'. ותמה ע"ז מש"ס דגישין (ע"ז ע"א) דאמרינן בנמרא אבל גנב דליתא בע"כ, ועי' רש"י שם וצ"ע, עכ"ל. ולא ידעתי מאי קא קשיא לי, ואדרבא מדברי רש"י שציון תירק דלק"מ, שכתב וז"ל, דלא מיחייב אי שרייה אינש על כרחי, והיינו אם לא גנב בירו כלום רק אדם אחר מעלמא זרק לתוך חצרו חפץ של אדם אחר לא מיחייב משום רהוי בע"כ, והיינו דכל מעשה הגניבה בע"כ היא, וכיון דכל החיוב אינו כ"א בשקנה חצירו, לכן אמר דלא קנה כי היכי דלא מיחייב, כיון דבעיקר מעשה הגניבה הוי נגר רצונו, אבל אם באמת רוצה לגנוב חפץ מחבירו ולהשתמש בו, רק זה שיקנה לו חצירו את החפץ הוי בע"כ, משום דאינו רוצה להתחייב, בזה שפיר אמרינן רחצו קונה לו בע"כ, מאחר דעל עצם מעשה הגניבה לבו מרוצה, ודו"ק.

עוד שם. הערה בספ"ק תפארת שלמה שכתב וז"ל: הצריקים מצרפים האותיות מנג"ע לענ"ג ומן צרה רצה כמו שחותמין ביום התענית, העונה לעמו ישראל בעת צרה, ומיד נאמר רצה ה' וכו', שנהפך הכל לרצון טוב, עכ"ל. והערה, דלכאורה דבריו מופלאים, ראיך משכח"ל שסומכין ברכת רצה תיכף אחר העונה לעמו ישראל בעת צרה, דהרי יחיד המתפלל חותם שומע תפלה, ושליח ציבור החותם העונה לעמו ישראל בעת צרה, הרי אומר את הברכה קורם רפאינו ולא קורם רצה, עכ"ק. ואמרתי לציון ראפשר להיות באופן זה, דנפסק בשו"ע סי' קי"ט סעיף ר' רשליח ציבור שגמר גואל ישראל ושכח ולא אמר עננו לא יחזור אפי' אם עדיין לא גמר רק רפאינו, ואם חוזר ברכה לבטלה היא, ושם בהנ"ה, אלא יאמר עננו בשומע תפלה כיחיד, וכ' המג"א שם סק"ז, ריחתום העונה לעמו ישראל בעת צרה, וא"כ יש מציאות כזה, שאמירת רצה היא סמוך לתיבת צרה. אבל האמת נראה לעינים, דלא לזה נתכוין התפארת שלמה, ועדיין צ"ע. (ומה גם שהרדק החיים פסק דנכון לסיים שומע תפלה, ועי' משנה ברורה).

שם עמוד ס"א. כתב דלרקק בדברי היעב"ץ במס' ברכות דף ל"א ע"א, ע"ש. — י"ל דוודאי הולב צריך להיות הדר, והפירוש שם אינו רהי' יבש, ריבש וקשה הם שני דברים נפרדים, רק דס"ד דר"כ רכיון דקשין הן, א"כ הרי זה סימן שזורקנו (והיינו שהאילן נזרקן) וממילא יש לחוש דאינו הדר, ולזה אהרר לי' ר' ששת, דלא נזרקנו כ"כ, וא"כ כשרים הם דלא יצאו מכלל הדר, וז"פ.

בגליון קל"ב (כסלו) בעמוד מ' הובא בשם איזה ספר שסגולה נגד כעס לקרות ק"ש, וכותב שנשכח ממנו אי' מקום כבודו, ע"ש. ולפענ"ד נראה ריש לקימו מסברא, דידוע מספרי מוסר רמדת הכעס היא חלק מכפירה, ראם מאמין האדם דהשי"ת הוא המנהיג את העולם ומבלערו לא ירום איש את ירו ולא יעשה מאומה כ"א בגזירתו, א"כ מה לו לכעוס, כנורע. והרי קריאת שמע, הוא ענין ייחוד השי"ת, שיתבונן האדם כי ר' אחר ושמו אחר, והכל מאתו ית"ש וכאז"ל אין אדם נוקף אצבעו וכו', א"כ עכ"פ מסברא קיימין דהכי הוא, ודו"ק.

שם בעמוד מ"ז אות ב', הובא לתמוה על דברי הפמ"ג בריש סי' מ"ז מדברי התוס' במס' ר"ה דף ח"י, ע"ש. ונ"ל דלק"מ, רכוונת התוס' שם, דבשלמא אם הוי רק רבר זה רעלי, הוי מגין שפיר זכות התורה, אבל השתא שראינו שלא הגין זכות התורה, עכצ"ל רכיון דנוסף לזה ה"י גם המזל, לכן לא הגין זכות התורה, והיינו משום דאיכא תרתי, הן מעשה רעלי, והן המזל, וא"כ אף רזכות התורה יכריע אותו לטוב, עכ"ז אין כוחו חזק שיכריע שניהם, משא"כ המזל בעצמו, וא"ש דברי הפמ"ג, ודו"ק.

בגליון קל"ג (סבת) בעמוד מ"ז אות י"ט, מקשה עמ"ש הבני יששכר, עי"ש. — הנה לכאורה י"ל, דמי כתיב בקרא שהם שהו בגורן האשך כל ז' ימי האבל, הלא כתיב, ויעש לאביו אבל שבעת ימים, וי"ל הכוונה, שצוה שיתאבלו על אביו ז' ימים, והם נסעו לדרכם, וא"כ שפיר י"ל שהקבורה היתה בחנוכה, וז"פ.

בגליון קל"ד (שבט) באמרי קודש של כ"ק ארמו"ר שליט"א, יש נתינת טעם בענין מחצית השקל. עיי' בכעין זה בספח"ק ייטב לב בפ' תשא אות ו'. (ועיין בספח"ק ייטב פנים בדרוש לשבת תשובה אות י"ז, ובספח"ק קדושת יו"ט בפ' תשא, וזהו פלא, שאב ובנו דאו את החידוש). — ובמ"ש שם לפרש המדרש אתם חייבין ל"י, בבחי' זו מובן הפסוק, בלבי צפנתי אמרתך למען לא אחטא לך, ולכאוף מהו תיבת לך, הלא בווראי להשי"ת הוא חוטא, רק הכוונה, ראני חושב מחשבות טהורות וקדושות למען לא אחטא ל"ך, דהמחשבה אינה כ"א כלפי השי"ת, והבן. — ובמ"ש לפרש בזה דברי הירושלמי, אפ"ל על דרך זה ובאופן אחר קצת, רידוע שהים טען אני קשיש ממך (עי' ילקוט), והתירוץ הוא כמ"ש המפרשים דישאל עלו במחשב"ה תחלה, הרי דקרי"ס היתה מטעם מחשב"ה, והבן.

בגליון הנ"ל הנ"ל בעמוד י"ט הובא פי' על המדרש פ' ואתחנן בשם הרה"ק הבעל שם ממיכלשאט זצ"ל, וזה תוכ"ד, ראוי במדרש אם אעברה נא בשל מלח נא ואם שלח נא אין אעברה נא, וכ' דהיי' לישראל דין ארוסה כמענת משה במעשה העגל, לי ציווית, והיי' דינס כפנוי, וארוסה אין לה כתובה, ואיתא דארץ ישראל היא הכתובה, עכ"ד. ויש לתמוה, דהלא משרע"ה הוא שהי' רוצה לעבור הירדן ליכנס לא"י, והרי לגבי' ליכא הטענה דדין ארוסה לו, דהלא אמר לי ציווית, א"כ הי' לו דין כנשואה, וצ"ע בדבר"ק. בגליון קל"ה (אדר) באמרי קודש עמוד ה', הובא דברי המפרשים עה"פ ואהבת לרעך כמוך אני ר', דהשראת השכינה אינה כ"א בהיות אחדות בקרב ישראל. עיין בספר חררי בטן (הנרמ"ח) ממרר הנאות"ק החיד"א זצ"ל בפ' יתרו, שרמו ענין זה בקרא, והוא באח"ד ונו' (איוב כ"ג), עיי"ש. — ובמ"ש שם להלן, רשושנה מורה על ענין האחדות. בזה יובן למה השושנה בין החוחים, דהנה ירוע מאח"כ משנאיך ד' אשנא ובמתקוממך אתקוטט, והיינו דאסור להתחבר עם רשעים ולהיות באחדות עמהם, וזהו ההוראה משושנה, ראע"פ שרומזת על האחדות והאהבה, אינה מתרבתק עם החוחים, והיא נדילה בין החוחים ונשארת בתפארתה.

שם במדור תמיהות וישובים בעמוד ל', מתמה עמ"ש בשו"ת מהרי"א הלוי ח"ב סי' קל"ט, דאכתי צריכין קרא לאשמעינן עצם מצות משלוח מנות, דאלי"כ מה הועיל במשלוח מנות לחבירו, הלא אין שום מצוה בנתינת המנות, ותו הקשה, דמאן יימר דהיי' נותן לעני מיד דאכילה, הלא אפשר דהיי' מקיים מצות מתנות לאביונים בנתינת מעות וכדו', וחייב משלוח מנות אינו יוצא כי אם בשתי מנות של מיני אוכלים, עכ"ק. — הנה השואל הבין שהכוונה בשו"ת מהרי"א הלוי היא, דלא יאמר הכתוב חיוב משלוח מנות לגמרי, אבל באמת כוונתו כן היא, מדוע חלקן הכתוב לשתי מצות, א' מצות משלוח מנות, והב' מצות מתנות לאביונים, הול"ל דמחויבין ליתן „מנות" לאביונים, ובזה יהא יוצא הן המצוה דמשלוח מנות, והן המצוה דמתנות לאביונים, שניהם גם יחד, אלא מדרש הכתוב לומר משלוח מנות למצוה בפני עצמה, שמע מינה דסני לכ"א מתנה אחת, ומישוב שפיר קו' הפר"ח, וכדברי מהרי"א הלוי.

עד כה כתבתי איזה הערות על הקובצים של שנה זו (עד קובץ קל"ו), ועתה הנני להעיר באיזה מקומן שנתקשיתי כעת, ואני מקוה שיודפסו ההערות, ועיי"ז אולי יבואו לכלל ישוב.

בספר מגן אברהם להמגיד מטריסק זי"ע בחידושים לחג הפסח בפסקא א"ר אלעזר בן עזרי', כתב וזל"ק: הענין הוא כי יש בהחמץ ג' ביעורים, שודפו באש, זורקו לים, מפררו וזורה לרות, והם נגד הני' יסודות אש מים רוח שבארם, ומדאורייתא בביטול בעלמא סני (פסחים ד'), אך חכמים החמירו והצריכו ביעור דוקא, וחכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה והם אמרו שצריכים לשלשה ביעורים האלו, ומדמו שיבער הארם ויבטל כל החמץ שהוא חלק הרע, מן השלשה יסודות אש מים ורוח, עכר"ק.

ויש לעיין בדבריו, דלמאן קאמר שורפו באש וזורקו לים ומפרדו וזורה לרוח, הלא בפסחים יש פלוגתא בזה בין חכמים לר' יהודה, דלר' יהודה אין ביעור חמץ אלא שריפה, ולרבנן מפרד וזורה לרוח או מטיל לים, וא"כ א"צ שריפה. [אמנם זה לא קשה כל כך, דלחכמים אף דיכול לבערו ע"י שמפרדו וזורה לרוח או מטיל לים, הרי יכול גם לבערו באש, ואתיא כהנירסא „אף" מפרד וזורה לרוח (ודלא כמג"א דיש סי' תמ"ה, ועיין בפסחים רף כ"א מש"כ הרי"ף והרא"ש, ומצוין שם על הרף), וגם אליבא דר' יהודה אפ"ל עפ"י המבואר בפסחים רף כ"ז ע"ב, דאמרו חכמים לר' יהודה רהוי סופו להקל דאם לא מצא עצים יהא יושב ובטל, ועפ"י כתבו המפרשים (עי' בפנ"י) רמרשתיק ר' יהודה על טענת חכמים ש"מ דהורה לדבריהם, דאם לית לי' עצה אחרת, יכול לבעד ע"י שיחא וורה לרוח או מטיל לים, וא"כ א"ש]. — עוד קשה לי, רמאי קאמר רחכמים החמירו והצריכו ביעור דוקא, הלא מ"ע מה"ת היא, אך כיום הראשון תשביטו, והגם שזה אינו כ"א לרבני התוס' פסחים ד' ע"ב, אבל הרי גם לרש"י רפי' תשביטו היינו ביטול, כ' הפנ"י דורדאי עיקר המצוה דתשביטו היינו לבערו, עיי"ש. [וגם בזה אפ"ל רס"ל דורדאי עיקר פי' דתשביטו היינו השבתה בלב, וכנראה מסתימת לשון הרמב"ם בפ"ב מחל' חמץ ומצה]. — אולם האחרון הכביר, במה שכתב רחכמים אמרו שצריכים לשלשה ביעורים הללו, פליאה דעת ממני ולא אוכל להבינו, וכי צריכים כל השלשה דברים הן לשורפו והן להטיל לים והן לזרות לרוח, ור' יאיר עיני בדבה"ק זי"ע.

עוד רבר אחד אעיר, במה שראיתי בשו"ת חרות יעקב מהר"ת סי' ז', בתשובה אל הנאון מקאליש בעל נפש חי' ז"ל, שכתב וז"ל: בהיותי בצל קודרתו אמר לי כ"ג שפלא בעיניו על כל האחרונים, (עי' תשו' נובי"ק אהאע"ז סי' ע"ה), שהאריכו בדברי התוס' ב"מ דף י' בהא דאין שליח לדבר עבירה אי בטל השליחות, והא יש לפשוט דהשליחות לא נתבטל מפסחים רף ס"ג בשוחט פסח על החמץ רעובר בלא תשחט, ואמר רשב"ל לעולם אינו חייב עד שיהי' חמץ לשוחט או לזורק או לאחר מבני חבורה, וכתבו בתוס' דלא מחייב בעל החמץ אלא השוחט והזורק, דלא תשחט אמר רחמנא. וקשה הא בקירושין דף מ"א מבואר רבשחיטת ק"פ צריך בעלים, ושחיטת ק"פ מטעם שליחות דאחר שוחט עבור כולם עיי"ש, וא"כ יהי' כאלו בעל החמץ שחטו ויעבור עליו כיון רשלוחו של ארס כמותו, וצ"ל כיון דאין שליח לדבר עבירה להכי לא מחויב בעל החמץ על איסור דלא תשחט על חמץ רם זבחי, וא"כ קשה כיון רהוי שלוחו ואשלו"ע יתבטל השליחות לגמרי, ויהי' כאילו לא נמנה בעל החמץ על קרבן פסח זה, וא"כ גם השוחט לא יעבור רהוי כמו שיש חמץ לאחר בסוף העולם, ועכצ"ל דלא נתבטל השליחות, וא"כ מכאן דאי' גרולה, רנהו ראשלו"ע, מ"מ לא נתבטל השליחות, עכת"ד הנפש חי', עיי"ש. ורבדיו פליאים בעיני, רהמעין בנובי"ק אהאע"ז סי' ע"ה יראה שכתב בריש הסימן זז"ל: ולא עוד אלא שאני אומר דאפי' לשמאי הוקן דסבר ישלו"ע אפ"ה היינו במה דאי אפשר לבטל המעשה כמו במעילה ושביחה או צא והרוג הנפש שהרי כבר נהרג וא"א לחיות, ובשביחה הרי שור שחוט לפניך וכו' עיי"ש, וזהו מילתא דמסתברא. הרי רבשביחה אי אפשר לומר דתתבטל המעשה, רמאי רהוי הוי, וא"כ מאי דאי' איכא מהשוחט פסח על החמץ, רהלא ער שישחטנו הכהן, אין כאן רבר עבירה, וברגע ששוחטו, וכבר נעשתה העבירה, הרי פסח שחוט לפניך, וא"כ תו ליכא למימר שתיבטל המעשה, וצע"ג.

ובזה הנני חותם בברכה שתזכו להגדיל תורה ולהאדירה,

הק' צבי טייטלבוים
קרית יואל, מאנרא

בס"ד.

א"כ המערכת החשובה „כרם שלמה" רבאבוב ח' עליהם יחיו.

שלו' וישע רב.

(א) בקובץ קכ"ג עמוד ח' אות ב', העיר הג"ר משה ישראל סילמאן זצ"ל ראב"ד בארדיוב, על הגמרא בשבועות דף י"ד, תלתא לו כתיבי, עיי"ש. והעיר דלכאורה חר לו קאתי למעוטי ולא משל מעשר כראיתא בחולין כ"ב לו ולא משל מעשר. — בהנחות מצפה איתן שם בחולין הביא שכן הקשה בטורי אבן, ועיי"ש מש"כ ליישב בטוטו"ד. (ב) שם אות ג' הקשה הגאון הנ"ל מרבדי התוס' ישנים ביומא דף ל"ט, על הגמרא ביומא דף ס"ב. — עיין בשפת אמת שהוכיח מרבדי הגמרא ביומא דף ס"ב כשיטת הרמב"ם ראף בריעבר פסול.

(ג) בקובץ קכ"ד עמוד ח' העיר הגאון רבי אברהם שמואל בכרך זצ"ל על מש"כ הרע"ב בפרק ז' דמס' ב"ק ה' מושכו ויוצא פטור, דהיינו פטור מכפל, והנהיג רצ"ל פטור מכלום. — עיין במלאכת שלמה שם במס' ב"ק מה שהביא מרש"י במס' ב"ב דף נ"ה, והנמוקי יוסף, עיי"ש.

אסיים בברכה שתזכו להרבות כבוד שמים ע"י חוברתכם החשובה,

חנוך גר מארקסון

קרית חסידים, חצור הגלילית

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם יעקב ריגער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' אברהם דוב בער צאנגער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' אהרן גיטהייל נ"י להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה אליעזר מנחם הכהן דארמאן נ"י להולדת הנכר
 להאברך היקר בנש"ק ר' אפרים יחזקאל פאנעט נ"י מבני ברק להולדת הבן
 להאברך היקר ר' אליקים געציל רובין נ"י מבני ברק להולדת הבן
 להאברך היקר בנש"ק ר' אפרים זלמן שטיינזארג נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' ארי' ריינהאלד נ"י להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה בנימין חיים כ"ץ נ"י מבני ברק להולדת הנכר
 להאברך היקר בנש"ק ר' בצלאל מנחם בערנשטיין נ"י מציריך להולדת הבן
 להאברך היקר ר' דוד אליעזר מנחם שווימער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' דוד יעקב רובין נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' זאב לאנגזאם נ"י מבני ברק להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה חיים איינהארן נ"י להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה חיים יצחק אייזיק הלוי לנדא נ"י ממאנשריאל להולדת הבן
 להאברך היקר ר' חנוך הענוך מינצעלעס נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יהושע הלברשטאם נ"י נכר כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד
 להולדת הבן

להנה"ח מו"ה יוחנן קינרייך נ"י מבני ברק להולדת הנכר
 להרב יחזקאל מנחם גראסס נ"י מגיד שיעור בישיבת כרם שלמה רבאבוב להולדת
 הבן

להאברך היקר ר' יחיאל מיכל אברהם יוסף ווייטץ נ"י מלונדון נכר כ"ק מרן
 אדמו"ר זצוק"ל הי"ד להולדת הבן

להאברך היקר ר' יצחק יהודה ליבוש סג"ל לנדא נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' ישעי' שלאמאוויטש נ"י מאנטווערפען להולדת הבן
 להאברך היקר ר' ישראל ארי' ליב פארסט נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' ישראל משה דעמביצער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר בנש"ק ר' ליבוש פרענקל נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' מאיר דוב ראטהפעלד נ"י מלונדון להולדת הבן
 להאברך היקר ר' משה האפפמאן נ"י מלונדון להולדת הבן
 להאברך היקר ר' נפתלי צימענט נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' צבי מנחם זאלמאנאוויץ נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שאול יצחק רייכבערג נ"י להולדת הבן

להרב שלום יוסף היילפרין שליט"א רב דקהל בית שמואל — ראדאמישל להולדת הבן

להאברך היקר ר' שלמה גרינפעלד נ"י מטאראנטא להולדת הבן
להאברך היקר ר' שלמה צבי זינגער נ"י להולדת הבן

יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.
המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם זילבערשטיין נ"י להולדת הבת
להנה"ח מו"ה אברהם ברוך לאנגזאם נ"י מבני ברק להולדת הנכרה
להאברך היקר ר' איתמר (כרי"ח) לייפער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' אלי' יונתן האפמאן נ"י מטאראנטא להולדת הבת
להנה"ח מו"ה אלי' דוד זיידמאן נ"י להולדת הנכרה
להאברך היקר בנש"ק ר' אשר ישעי' שפירא נ"י מלונדון להולדת הבת
להאברך היקר ר' ברוך מרדכי קליין נ"י מטאראנטא להולדת הבת
להאברך היקר ר' דוד צבי גליק נ"י מלונדון להולדת הבת
להרב זאב אליהו הכהן מייער נ"י מנהל דישיבת בית יצחק להולדת הבת
להנה"ח מו"ה יחזקאל דוד פאלגער נ"י להולדת הנכרה
להאברך היקר ר' יעקב אהרן אילאוויטש נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' יעקב פנחס פירסט נ"י מלונדון להולדת הבת
להנה"ח מו"ה יעקב צעהנווירטה נ"י להולדת הבת
להרב יעקב פויגעל נ"י מנהל בתלמוד תורה דחסידי באבוב בבני ברק להולדת הבת

להאברך היקר ר' יצחק חיים בערקאוויץ נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' ישראל חיים אילאוויטש נ"י להולדת הבת
להאברך היקר בנש"ק ר' ישראל יעקב שיק נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' ישראל געללער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' ישראל מינצער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' מנחם מענדל ריינער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' מנחם מענדל גאלדשטיין נ"י מטאראנטא להולדת הבת
להאברך היקר ר' מנחם מענדל שטרום נ"י מבני ברק להולדת הבת
להאברך היקר בנש"ק ר' נפתלי חיים ראובן וואגשאהל נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' פסח גרינבערג נ"י להולדת הבת

יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אכ"ר.
המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם עביר שכתי לעזער נ"י מאנטווערפן לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה אשר ראובן פרנס נ"י מירושלים עיה"ק לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה אליקים געציל סעגאל נ"י לנישואי בנו נ"י
 להנה"ח מו"ה חיים הלוי פאזנער נ"י לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה יהושע באדנער נ"י לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה מרדכי זאב שיף נ"י מקרית באבוב לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה משה אברהם פיללער נ"י לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה משה נתן נטע גאלדבערג נ"י מאנטווערפן לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח בנש"ק מו"ה מנשה טייטלבוים נ"י לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה קלונימוס קלמן ראזענבערג נ"י לנישואי בתו תחי'
 להרב שלום קעססלער נ"י מנהל בישיבת באבוב בני ציון לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה שלום יוסף שווארץ נ"י לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה שלום יצחק רייכבערג נ"י לנישואי נכרתו תחי'
 להרב שמואל יהודה סטעמפיל שליט"א מלונדון נכר כ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל
 הי"ד לנישואי בתו תחי'

להאברך היקר ר' אברהם ירמי' בראננער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר ר' אברהם מרדכי הכהן גראדזינסקי נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר ר' אהרן אוהר נ"י מטאראנטא לנישואיו
 להאברך היקר ר' דוב בעריש קורץ נ"י מקרית באבוב תלמיד ישיבתנו דשם
 לנישואיו

להאברך היקר ר' חיים צבי אפפעל נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר ר' יהושע הלוי בארנשטיין נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר ר' יהודה גענגער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר ר' יהושע יונה רודאלף נ"י מטאראנטא תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר ר' ישראל מויסיג נ"י מווינען תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר ר' נפתלי הירצקא האלפערט נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר בנש"ק ר' נפתלי צבי וואקסמאן נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר ר' נתן דוד ליפשיץ נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר ר' פנחס גאלדמאן נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר ר' צבי מרדכי קלאגסברון נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר ר' שלום הכהן האלענדער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר ר' שרגא אריאל נ"י מאנטווערפן תלמיד ישיבתנו לנישואיו

יעזור השי"ת שיוכו לבנות בית נאמן בישראל על דרך ישראל סבא
 מתוך עושר ואושר מזל והרחבה.

ברכת מזל טוב

להרב ארי' ליבוש דוד טייטלבוים שליט"א הרב מקאלבאסוב לאירוסים בתו תחי' להרב בן ציון שלום אליעזר פרישוואסער שליט"א מלונדון נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד לאירוסים בתו תחי'.

להרב דוב בערל יונגרייז שליט"א רב דקתל חסידו גארליץ לאירוסים בתו תחי' להנה"ח מו"ה חיים פישגרינד נ"י מבני ברק לאירוסים בנו הב' החתן הנעלה כמר בן ציון שמואל נ"י תלמיד ישיבתנו בקרית באבוב

להרב יחיאל הלברשטאם שליט"א הרב מפאקשעוויניץ נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד ולחותנו הרב המפורסם וכו' מוה"ר אהרן טייטלבוים שליט"א אבר"ק טשענסקאוויץ לאירוסים בנו-נכדו הב' החתן הנעלה כמר בן ציון משה נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה יעקב שלום העניג נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה מרדכי יחזקאל זיידמאן נ"י לאירוסים בנו-נכדו הב' החתן הנעלה כמר יוסף דוד נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה יצחק ישראל צעהנווירטה נ"י ולאכיו הנה"ח מו"ה מנחם מענדל נ"י לאירוסים בנו-נכדו הב' החתן הנעלה כמר שלמה אלטר נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה מנחם מענדל מארגענשטערן נ"י ולחותנו הרבני הנה"ח מו"ה משה צבי וואקסמאן נ"י לאירוסים בתו-נכרתו תחי'.

להנה"ח מו"ה משה יהודה ליב רייך נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה אברהם אביש זאב הירש נ"י מירושלים עיה"ק לאירוסים בתו-נכרתו תחי'.

להנה"ח מו"ה צבי ציטראנענבוים נ"י לאירוסים נכדו נ"י

להנה"ח מו"ה שלום יהודה ליבוש לעזער נ"י לאירוסים בתו תחי'.

להנה"ח מו"ה שלום חיים הלוי שיינבאך נ"י מבני ברק לאירוסים בתו תחי' להב' החתן הנעלה כמר אהרן ישעי' שניצלער נ"י ממאנסי תלמיד ישיבתנו לאירוסיו

להב' החתן הנעלה כמר מאיר האלצמאן נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו

להב' החתן הנעלה כמר צבי אילאוויטש נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו

להב' החתן הנעלה כמר שמשון פרייער נ"י מטאראנטא תלמיד ישיבתנו לאירוסיו

בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי ער
למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

Photocomposition by
ביד"פ, "שמחה גראפיק"

Simcha-Graphic Associates
Typesetters and Publishers

4311 15th Avenue - Brooklyn, N. Y. 11219
Tel. (718) 854-4830

דמי החתימה לקובץ "כרם שלמה"

בארה"ב = 15 דאללער לשנה

בקאנאדע = 20 דאללער לשנה

בעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנר = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = ברואר רגיל 25 דאללער לשנה

ברואר אויך 35 דאללער לשנה

From:

KEREM SHLOMO

Mesivta Eitz Chaim D'Bobov

1577 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.

U.S. POSTAGE

PAID

Permit No. 285

BROOKLYN, N.Y.

Forwarding & Return Postage Guaranteed

ADDRESS CORRECTION REQUESTED

MR.

MORDCHA GROSS

1621 56 ST

BROOKLYN, NY 11204

516

קובץ

נרם שלמה

ע"ש ב"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לסלפול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני צדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שנה י"ד קונטרס ט' (קל"ט) מנחם-אב תנש"א

יוצא לאור ע"י תלמיד
ב"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת

הרה"צ מוה"ר משה במו"ה שרגא פייבוש סטעמפיל הי"ד
חתנא רבי נשיאה כ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל הי"ד

נחרג עקה"ש
ביום ד' לחודש מנחם-אב שנת תש"א לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנו,
שמואל יהודה סטעמפיל
לונדון יע"א

נאד של דמעזות

ביום אחד לקינו בכפלים

ביום כ"ו תמוז תנש"א לפ"ק

יצאה נשמת אבינו חותנינו

הרבני החסיד הנכבד

מוקיר תורה ונועם הליכות

ה"ה מו"ה אליעזר בן מו"ה צבי הכ"מ הי"ד

ואמנו חמותינו החשובה והמהוללה

אשה יראת ד'

נודעה בשערים במעשי' המוכים ובעסקנותה בצדקה וחסד

ה"ה מרת מרים בת מו"ה משה הכ"מ הי"ד

נשפך רמס כמים ע"י רוצח אכזר ימ"ש

ארץ אל תכסי רמס

ת.נ.צ.ב.ה.

הקובץ הזה מוקדש לעילוי נשמותיהם הקדושות

ישעי' אילאוויטש

יחיאל יהודה פאפיער

יצחק יונה פאפיער

יעקב אביגדור פאפיער

שמעון כהן

התוכן

מדור אמרי קודש

ה פרשת דברים כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

מדור זכרון לראשונים

ז בדין ב' קדושות על כוס א' הגאון ר' גמליאל מונציליסי אבד"ק פארמא זצ"ל
 י בענין יהרג ואל יעבור הגאון ר' יעקב מעמרין זצ"ל
 יא בענין אונס רחמנא פטרי' הגאון ר' ארי' ליב אבד"ק אמשטרדאם זצ"ל
 יד בסוגיא דמוקצה הגאון ר' אליעזר ליפמאן ניוזאטין אבד"ק מג"ד זצ"ל
 כ בענין שטרי חוב המוקדמים הגאון ר' אלעזר שטראסער אבד"ק עיר חדש זצ"ל
 כא בענין מעשהז"ג, ועוד הגאון ר' פנחס שטיין אבד"ק מיקלאש זצ"ל

מדור אגרות קודש

כד מכתב מהגה"ק בעל ארי' דבי עילאי אבד"ק בריגל זצ"ל
 כה מכתב מהגאון ר' יוסף צבי דושינסקיא אבד"ק ירושלים עיה"ק זצ"ל

מדור זכרון לאחרונים

כו בענין ספק טומאה, וסיום הש"ס הג"ר שעבלי זעהמאן ראבד"ק דוקלא הי"ד
 כח חידושים והערות הג"ר אפרים ביליצער דומו"ץ דק' בעטלאן הי"ד

מדור פלפול והלכה

לב בענין המקדש באיסורי הנאה הרב מו"ה בן ציון הכהן שליט"א
 מ בענין זר שאכל תרומה הרב מו"ה ברוך אברהם צבי הורוויץ שליט"א

עולת שבת בשבתו

מג ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים המערכת

מדור תעודות וסמיכות

מה כתב „קבלה” הגאון ר' מאיר שרלוויל ראבד"ק מיץ זצ"ל
 מה כתב „המלצה” הגאון ר' משולם זלמן כהן אבד"ק פיורדא זצ"ל
 מו מכתבים אל המערכת
 נ ברכות והודאות

פני' דחופה!

הקוראים שלא שלמו עדיין רמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם
 במוקדם האפשרי בלי שום שהיות.

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת דברים

זה ארבעים שנה ר' אלקיך עמך לא חסרת דבר. ובמדרש שוחר טוב (תהלים כ"ג), אמר ר' יודן בזכות שאמרתם זה אֱלֹהֵי וַאֲנוּהוּ (שמות ט"ו) נתתי לכם זה ארבעים שנה. והרברים משוללים הבנה, ראיוה שייכות יש להפסוק זה אֱלֹהֵי וַאֲנוּהוּ עַם הַפְּסוּק זה ארבעים שנה וגו'.

אמנם יתבאר עפ"י מה שכ' בספה"ק תפארת שלמה בפרשת בשלח עה"פ זה אֱלֹהֵי וַאֲנוּהוּ אלקי אבי וארוממנהו, ופירש"י, לא אני תחלת הקדושה אלא מוחזקת ועומדת לי הקדושה ואלקותו עלי מימי אבותי. וי"ל הכוונה, רהנה בכל מעלה ומדרגה בקדושה שהארם זוכה לה, צריך לשמור עמה דרך הענוה לבלתי רום לבבו ולכל יוזה דעתו עליו, רק צריך לומר בכל עת כמו שאמר דוד המלך ע"ה, מי אנכי ומי ביתי כי הבאתני עד הלום כי מה אני ומה חיי (שמואל"ב, ז'), וכמו כן צריך האדם לשום אל לבו כעשזוכה לאיוה מעלה ומדרגה, כי אני אינני ראוי לכל זה בזכותי כי אם בזכות אבותי שהם פתחו לנו פתח וישרו לנו את הדרך לעבודת ד'. והנה כל ענין גאולת מצרים היתה ג"כ על ידי מרת הענוה שהיתה בבני ישראל, כמו שנדרמו בנוסח התפלה בעזרת, ממצרים גאלתנו וכו' וים סוף להם בקעת וכו' משפיל נאים עדי ארץ ומגביה שפלים ערי מדרום, בא להורות בזה, שעל ידי מרת הענוה שהיתה בהם זכו להיגאל, ולזה אמר מוציא אסירים ופודה ענוים, כי מה שפראם הוא מפאת היותם ענוים ונמוכי רוח, ועי"ז זכו, זה אלי ענו ואמרו, וכאומרים וי"ל במכילתא בפ' בשלח, שראתה שפחה על הים מה שלא ראו הנביאים, והיינו זה אֱלֹהֵי, שזכו לראות ולרמו באצבע זה אֱלֹהֵי, על ידי עניו, בזכות מרת הענוה. וזהו הרמו ברברי רש"י הנ"ל, לא אני תחלת הקדושה רק היא מימי אבותי, כי אעפ"י שהראו באצבע זה אֱלֹהֵי, מ"מ היתה בהם מרת הענוה שלא תלו הרבר בזכות עצמם כי אם בזכות אבותם שגדמה להם כל זאת, עי"ש בארוכה ברבריו הקדושים.

וכן הוא בספה"ק אורח לחיים (סוף פרשת דאה) ששמע מהנה"ק מוה"ר לוי יצחק מבארדישוב וצ"ל עה"פ עיני ד' אל צדיקים (תהלים ל"ד), דהארם נברא עם שתי עינים, כדי שיראה בעין אחת בשפלות עצמו, ובעינו השנית יראה גדולת הבורא ברוך הוא. וכתב על זה הנה"ק בעל אורח לחיים, דבווראי מתחלה צריך להסתכל בשפלות עצמו, ועל ידי ענותנותו יזכה שהקב"ה ישרה שכינתו עליו כמאה"כ אשכון את רכא ושפל רוח (ישעי' נ"ז), ואז יזכה לראות גדולת הבורא ית"ש, יעו"ש. (וכן הוא בספה"ק עבודת ישראל פ' שופטים, ובספה"ק ייטב פנים חלק א' דף קי"ב ע"א בשם הנה"ק מוה"ר אלימלך מליזענסק וצ"ל).

ועפ"ז יש לומר הכוונה ברברי התרגום אונקלוס עה"פ זה אֱלֹהֵי וַאֲנוּהוּ, ואבני לי' מקרשא. על דרך שאמרו חכמז"ל עה"פ ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, בתוכו לא נאמר אלא בתוכם, בתוך כל אחד ואחד מישראל. ולכן כאשר אמרו בני

ישראל זה אֵלִי ואנוהו, שדאו נדלות הבוית"ש הנגרם על ידי גודל מדת ענותונותם, אשר עליהם אמר הכתוב אשכון את דכא, שהקב"ה שוכן בתוכם, לכן שפיר אמר התדרגום, ואבני לי' מקדשא, שהקב"ה ישבון בתוך לבו של כל אחד ואחד מישראל.

והנה לא זו בלבד שעל ידי הענוה זוכין לראות נדלות הבורא והתנלות כבוד שכינתו, רק אף גם זאת, שזוכין שהתפלות והבקשות נשמעין בשמים, כאומדמ' ז"ל (סוטה ה' ע"א) אין תפלתו של אדם נשמעת אלא אם כן משים עצמו כבשר. ומבואר בספרי קודש דמי שהוא עניו עושים רצונו בשמים אף כשאינו מרבה בתפלה, וכדברי הגה"ק המגיד מקאזניץ זצ"ל על המשנה במס' אבות (פרק א' משנה ט"ו) אמור מעט ועשה הרבה, שאמירתך תהי' במעט דהיינו בהכנעה, ואז עשה הרבה, שתפעול ותעשה הרבה אף בדיבורים מועטים, עכדה"ק. ובאמת עוד מעלה יתירה נמצא בתפלת העניו, כי אף אם מבקש איזה דבר מהקב"ה בלבו ומחשבתו בלבד, וקולו לא ישמע, עושין רצונו בשמים, כמאה"כ שדס יקראו ואני אענה (ישעי' ס"ה), והטעם הוא, כי „לב" נשבר ונרכה אלקים לא תבזה.

ובזה יש לפרש המשך הפסוקים בתהלים (מזמור כ') ישנבך שם אלקי יעקב וגו' יתן לך כלבבך וכל עצתך ימלא. דנודע כי יעקב אבינו הצטיין במדת הענוה, כמאה"כ (בראשית כ"ה) וידו אווזת בעקב, שאחז צדיק דרכו בקודש בעקב ענוה. וכבר אמרו חכמז"ל (עירובין י"ג ע"ב) כל המשפיל עצמו הקב"ה מנביהו. וזהו, ישנבך שם אלקי יעקב, דמי שאווז במדת הענוה רוגמת יעקב אבינו, אז הקב"ה ישנבהו, והענין חוזר חלילה, שע"י זה מחזיק עצמו יותר בענוה, כאווז"ל, בשעה שהקב"ה נותן גדולה לישראל הם ממעטים עצמם (חולין פ"ט ע"א), ועי"ז זוכה, יתן לך כלבבך וכל עצתך ימלא, וכאמור כי לנמוכי רוח ממלא ד' את כל משאלות לבם.

ומעתה נבוא לביאור דברי המדרש בראש אמרינו, דהנה אמרו במדרש רבה פ' בשלח (פרשה כ"ה) עה"פ זה ארבעים שנה ד' אלקיך עמך לא חסרת דבר, מהו דבר, כשהי' מתאוה לאכול דבר והי' אומר בפיו, אלולי הי' לי פטמא אחת לאכול, מיד הי' נעשה בתוך פיו טעם פטמא, אמר רב אבא אף דבר לא הי' אומר בפיו, אלא חושב בלבו מה שנפשו מתאוה, והקב"ה עושה רצונו שטועם טעם מה שהי' מתאוה, ע"כ. וכשנתבונן בדבר איך זכו בני ישראל לזה, יובן הדבר עם הנ"ל, כי אז בצאת ישראל ממצרים היו בתכלית השפלות והענוה, מאחר שהיו משוקעים אז במ"ט שערי טומאה, ורק בזכות הענוה זכו להינאל ממצרים כמבואר לעיל בשם התפארת שלמה, ועי"ז זכו שהופיע עליהם הקב"ה במראות אלקות וכל אחד ואחד הי' מראה באצבעו זה אֵלִי ואנוהו, ולכן כאשר הוריד הקב"ה להם אח"כ את המן, שמע הקב"ה לבקשתם אף במחשבה בלבד, וטעמו בהמן כל מה שעלתה במחשבתם, כי לב נשבר ונרכה אלקים לא תבזה. וזה שאמר המדרש, בזכות זה אֵלִי ואנוהו זכו כי זה ארבעים שנה ד' אלקיך עמך לא חסרת דבר, שלא הי' חסר אף דיבור קל, רק נתקיים בהם הפסוק יתן לך כלבבך וכל עצתך ימלא.

בדין שתי קדושות על כוס אחד

מהגאון מוה"ר גמליאל מונציליסי אבר"ק פארמה זצ"ל¹

נשאלתי לחוות דעי אם מותר לומר שתי קדושות על כוס א', והגם כי דעתי הקצרה בטלה היא במיעוטה, עכ"ז למען עשה כיום הזה רצון השואל החביב ונעים אלי ביותר, בטלתי רצוני מפני רצוני, ועשיתי כאשר קדשני במצותו וצוני. תשובה. גרסינן בפרק ערבי פסחים (פסחים ק"ב ע"א) (ת"ר בני חבורה שהיו מסובים וקדש עליהם היום מביאים כוס ראשון ואומר עליו קידוש היום והשני אומר עליו ברכת המזון דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר גמרו כוס ראשון מברך עליו ברכת המזון והשני אומר עליו קידוש היום, אמאי ונמריננהו אחד כסא, אמר רב הונא בר יודא אמר רב ששת לפי שאין אומרים שתי קדושות על כוס א', מאי טעמא אמר רב נחמן בר יצחק לפי שאין עושין המצות חבילות חבילות. הנה מפשט הברייתא הזאת נראה פשוט דאין אומרים שתי קדושות על כוס א', ואף רבינו ירוחם דכתב בח"א מי שאין לו אלא כוס א' מקדש בו בלילה ושופך ממנו לכלי אחר כדי לטעום מיין של קידוש ואינו שותה בכוס עצמו שלא יפגמנו ולמחר מקדש במה שנשאר בכוס וכו', הביאו מוהר"י קארו טור א"ח סי' רע"א, אין הדברים אמורים אלא בשעת הדחק שאין לו אלא כוס א' אבל שלא בשעת הדחק יורה רבינו ירוחם דלכתחילה אין אומרים שתי קדושות על כוס א' כאמור. ויש לי עוד ראי' לזה, ממה ששנינו במס' סופרים הביאו הר"ן פרק בתולה נשאת, על ההיא דגרסינן התם, א"ר יצחק א"ר יוחנן מברכין ברכת חתנים בעשרה כל ז' וחתנים מן המנין וכו', כתב וז"ל, שנינו עוד במס' סופרים גבי ברכת החדש וכו' מברך עליו ברכת הזימון ומביא לו כוס אחר ומברך בפ"ה וכן אתה אומר בברכת חתנים ובברכת אבלים לפי שאין אומרים שתי קדושות על כוס א', ע"כ.

איברא מסתברא דאית לן לחלק ולעמוד היטב על עיקרן של דברים, היכי דמי שתי קדושות דאמרינן שאין לאמרם על כוס א', אשר לזה אני אומר דלעד"נ דסדר ברכות הנהוגות לאומרן בכת אחת, כגון מה שנהגו לברך ז' ברכות חתנים על כוס של ברכת המזון, וגם מה שנוהגין כשחל י"ט במוצאי שבת שאומרים הברלה וקידוש על כוס א' ואבזרייהו, אינן ב' קדושות אלא קדושה אחת, אע"ג דמברכין הרבה ברכות, וזה מפני שברכת בורא פרי הגפן עולה על בורא פרי הגפן שמברכין אחר ברכת המזון ועולה ג"כ לבורא פרי הגפן דשייך לברכת חתנים, וכמו כן כשחל י"ט במוצאי שבת, בורא פרי הגפן אחד עולה לקידוש ולהברלה.

(1) הוא בנו של הגאון מוה"ר חנני ממונציליסי אשר חיבר ספר מספרים תהלות ד' על פרקי שירה, ולא השלימו, ובנו הגאון מוה"ר נמליאל רנן, השלים את הספר עם פי' שלו בשם שפתי רננות, ונרפסו יחד במנוסבה שנת תכ"א. גם חיבר ספר רמזי אבות עמ"ס אבות ולא נרפס. בשו"ת באר עשק סי' ע"א נרפסה תשובה ממנו, ומכונה שם „מאר" ראתרא דכל מדינת פארמא. — תשובה זו הועתקה מכת"י מעתיק (כת"י ירושלים, מספר 4-617).

ואולי רזה ה' טעמו של הר' משולם שנזכר לפנינו, אבל בשתי קדושות המופלגות זו מזו, ולכל אחת צריך לומר בה בורא פרי הגפן, וראי ראין לאומרם על כוס א', וראי' לדבר מהא דכתב עוד הר"ן שם וז"ל, י"א שלא אמרו אין מברכין שתי קדושות על כוס א' אלא לענין קדושה וברכת המזון ומשום דהאי מקמי סעודה והאי בתר סעודה, אבל בקדושה ואבדלתא רתרווייהו מקמי סעודה מברכין להו אחר כסא, וברכת המזון וברכת חתנים להא דמיא, עכ"ל. ודעת נכון וישר הוא מטעמא דכתבנו.

ולע"ר הכי מסתבר נמי לרמב"ם פרק כ"ט מהל' שבת וז"ל, ה' אוכל בשבת ויצא השבת והוא בתוך סעודתו נומר סעודתו ונטל ידיו ומברך ברכת המזון על הכוס ואח"כ מבדיל עליו. והיינו מטעמא כראמין משום דברכת בורא פרי הגפן שבירך אחר ברכת המזון עולה לו ג"כ להברלה, ורי שיברך מיני בשמים ובורא מאורי האש והמבדיל, ואין בזה כאומר שתי קדושות על כוס א' משום רליתא אלא חר בורא פרי הגפן, אבל מי שהי' אוכל וגמר אכילתו עם הכנסת כלה, כתב וז"ל, מברך ברכת המזון תחילה ואח"כ מקרש על כוס שני ולא יברך ויקרש על כוס א' שאין עושין שתי מצות בכוס א' שמצות קידוש ומצות ברכת המזון שתי מצות של תורה הן, כוונתו וז"ל, משום רבחר בורא פרי הגפן לא סגי לעלות לברכת המזון ולקידוש, רק לכל חדא וחדא צריך לברך בורא פרי הגפן, רמלבד בפ"ה דברכת המזון צריך לברך עוד בפ"ה לקידוש, יען כי הוא הקדושה רבה ראמרו בנמרא, ומשום הכי בעי שתי כוסות, ותדברים פשוטים ומבוארים לכל משכיל.

ולא רמי לרפתא דעירובא ראמרינן כיון דאתעביד ב' מצוה חדא לעביר ב' מצוה אחריתי, משום דהתם לא מברכין המוציא על העירוב רק ברכת העירוב בלחוד, אך בכל הברכות הטעונות כוס מברכין נמי בורא פרי הגפן, מה שאין כן בעירובי חצרות הטעון פת רלא מברכין על הפת כלל, ולכן אין כאן שתי קדושות, ושפיר קעברי לברכא עלי' ברכת המוציא מטעמא רכיון דאתעביד ב' מצוה חדא וכו'.

וכי תימא א"כ מי ששתה ונשתתיר מן היין בכוס ובא אחר ורוצה לשתות מותר היין ההוא, לא יברך בורא פרי הגפן, בתמ'י, אין זה הרגש של כלום, משום דהא ראמרנו דהאי שתי קדושות תלוי בב' בורא פרי הגפן, היינו לברך עליהם מאותם הברכות שטעונים כוס, אבל משום ברכת הנהנין לא אמרנו, וראי' לזה ראין הנדון רומה לראי', מהא רקים לן רכוס פנום לא יקרש ולא יירך עליו ברכת המזון, ושאר קדושות נמי רינא הכי כגון אבדלה ואבזרייהו, והוא משום יקרא דההיא קדושה, אך מי שרוצה ליהנות ממנו וראי רצריך לברך ראין יתנה מן העה"ז בלא ברכת, רמרינא הוה שרי לברוכי כלהו על כוס א' בחד בורא פרי הגפן בלבד וכמו שהי' נוהג הר"ר משולם שנזכר לפנינו, אך מטעמא דמביאין כוס אחר וחוזרין ומברכין בורא פרי הגפן, הוא משום שהיו נוהגים לארס ולברך ברכת אירוסין ואחר זמן הרבה היו נושאין ומברכין ברכת נישואין, ומפני זה נשאר

המנהג בדינו לברך ברכת אירוסין על כוס א' וברכת נישואין על כוס אחר, ועל כולן מברכין בורא פרי הגפן, וכדומה לזה כתבו התוספות בברכת אירוסין ונישואין נהגו לאומרם על שתי כוסות משום דרגילים זה בלא זה כדאמרין בכתובות (ז' ע"ב) מברכין ברכת אירוסין בבית האירוסין וכו', וכן כתב הר"ת, ונתן עוד טעם לדבר משום דרגילים לקרות הכתובה בנתיים ואיכא הפסק ביניהם הילכך צריך שני כוסות, ורבינו משולם דהנהיג לברכם על כוס אחד כדכתבו התוספות והרא"ש, דסבר דלא דמי להא דאמרין בברכת המזון וקידוש תהתי מילי ניגהו, דהתם זה בא לאחר הסעודה וזה בא לקדש היום אפשר שלא הי' מברך אלא חד בורא פרי הגפן והי' עולה לברכת אירוסין ונישואין כדאמרין לעיל, אבל לפום מנהגא דילן אה"נ שאין לאומרם על כוס א' הואיל ומברכין אתרווייהו בורא פרי הגפן, ואף הר"ר משולם יורה בכה"ג לפי האי מנהגא משעמא דאין מברכין שתי קדושות על כוס אחר.

וכל זה דלא כרעת התוספות, דנראה דסבירא להו דשתי קדושות משמע כל ברכה אע"פ שאינה בורא פרי הגפן, ולכן כתבו שאין אומרים ו' ברכות על כוס ברכת המזון אלא מביאין כוס אחר וכו', ודעה זו לא נתפשטה, דכבר הם ז"ל כתבו דהר"ר משולם הי' אומר הכל על כוס אחר, והכי נתפשט המנהג, ובכל מקום שהלכה רופפת פוק חזי מאן עמא דבר, מלבד מה שנתתי טעם לדברי, מכל הני מילי מעלייתא שכתבתי.

בהא נחיתנא ובהא סליקנא, דכל עוד שאין אומרים דק חד בורא פרי הגפן מברכין על אותו כוס אחריו תיכף ומיר ברכות אחרות כפי הסדר הצריך, ואין בזה משום עושין המצות חבילות חבילות, ברם בכוס א' שכבר ברכו עליו בורא פרי הגפן ואמרו עליו קדושה אחת, אין לומר עליו בתר הכי קדושה אחרת שצריך לברך עלי' בורא פרי הגפן, כל עוד דאפשר בלאו הכי, אך בשעת הרחק שאין לו אלא כוס אחר של יין, סמכין אדברי רבינו ירוחם לעיל, רכראי הוא לסמוך עליו בשעת הרחק. וזהו הנלע"ד.
בבלי רעת מלין יכביר,

גמליאל יצ"ו בכמו"ה חנניה מנצילויס זלה"ה

פה בויס"י י"ג דיצמר השפ"ח, וה' יצילנו משגיאות, ויראנו מתורתו נפלאות.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיפור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

בענין יהרג ואל יעבור

מהגאון מוה"ר יעקב מעמדין זצ"ל¹

ברש"י בפרשת ואתחנן עה"פ ואהבת את ר' אלקיך, עשה רבריו מאהבה וכו', בכל נפשך, אפילו נוטל את נפשך, ע"כ. וכתב שם הרא"ם רמשמע מרכרי רש"י שאם אמרו לו עבור על שום מצוה ואל תהרג, יהרג ואל יעבור, ואלו בפרק בן סורר אמרו (סנהדרין ע"ר ע"א) בכל נפשך אפילו נוטל את נפשך, ושם פירש"י, רכתיב ואהבת את ר' אלקיך שלא תמירנו בעבורת כוכבים לכך נאמר בכל נפשך כלומר תהא אהבתו לך יותר מכל החביב לך, אלמא בעבורת כוכבים בלבד קמיירי קרא, אבל בשאר מצות אם אמרו לו עבור ואל תהרג, יעבור ואל יהרג, עכ"ק. ובמהרש"א סוף פרק הרוואה (ברכות דף ס"א) כתב דלאו קושיא היא, רהתם בגמרא דסנהדרין איירי אפילו בצנעא ושלא בשעת השמד, ולכן דוקא בעבורת כוכבים יהרג ואל יעבור, אבל בפרהסיא א"נ בשעת השמד, אף בשאר מצות נמי איירי האי קרא דבכל נפשך דיהרג ואל יעבור, כההוא עובדא דרבי עקיבא שמסר נפשו על ביטול תורה, דבשעת השמד אפילו על מצוה קלה יהרג ואל יעבור, עיי"ש.

מ"ש מהרש"א ליישב דברי רש"י עה"ת בפסוק ואהבת עשה דבריו מאהבה, ומוקי להו בפרהסיא א"נ בשעת השמד, דבשאר מצות נמי יהרג וכו', אינו מכוון, ולא נתיישבו דברי רש"י בכך, שלא אמרו ליהרג על מצות עשה בשעת השמד או בפרהסיא אלא שלא לעבור על ל"ת, אבל על קיום עשה אינו מצווה בכך, ואע"פ שנמתייע מרבי עקיבא שמסר עצמו על לימוד תורה, גם אנו כבר כתבנו באורך בפנת אבן בוחן שלנו, ולא חלקנו כלל בין עשה לל"ת היכא דאיכא קידוש השם ושעה צריכא, כגון בפרהסיא או בשעת שמד, מ"מ כבר כתבו ז"ל שאין כל אדם רשאי למסור עצמו להריגה כדי לקיים מ"ע, אלא דוקא חכמים גרולים ורשומים כר"ע וחבריו, כמ"ש שם (דף נ"ט ב') בשם בעל החינוך, א"כ ליכא לאוקמי לקרא דואהבת בהכי, שהיא מצוה כללית, לא מדת חסידות ליחיד סגולה בלבד, ותו דהתא מונקדשת נפקא, הילכך לא סרה תמיהת הרא"ם בכך. איברא ודאי לק"מ ארש"י דתורה, רמחרר אפשטא רקרא כל מאי דאפשר, ודריש ב"י נמי הא, וש"מ מיהת תרתי, הא כדאיתא והא כדאיתא, דבמ"ע ודאי לא חייבה תורה ליהרג על קיומן אלא לעשותן מאהבה, והא אשכחן נמי דדריש תלמודא, ואהבת שיהא שם שמים מתאהב על ידיך, בבתרא דיומא (דף פ"ו ע"א).

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ז' עמוד ט'. — דבר זה הועתק מכת"ק בגליון ספר חידושי מהרש"א עה"ת (דפוס הענא), המונח באוצר הספרים אשר בכרישיש מוזעאום בלונדון.

בענין אונס רחמנא פטרי

מהגאון מוה"ר ארי' ליב אבר"ק אמסטראם זצ"ל⁽¹⁾

כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהל' יסודי התורה הלכה ד' וז"ל, וכל מי שנאמר בו יהרג ואל יעבור ונהרג ולא עבר הרי זה קידש השם, ואם ה' בעשרה מישראל הרי זה קידש את השם ברבים כדניאל חנניא מישאל ועזרי' ור"ע וחביריו, ואלו הן הרגוני מלכות שאין מעלה על מעלתן, ועליהן נאמר כי עליך הורגנו כל היום נחשבנו כצאן טבחה, ועליהם נאמר אספו לי חסירי כורתי בריתי עלי זבת, וכל מי שנאמר בו יהרג ואל יעבור ועבר ולא נהרג הרי זה מחלל את השם, ואם ה' בעשרה מישראל הרי זה חילל את השם ברבים ובטל מצות עשה שהיא קידוש השם, ועבר על מצות לא תעשה שהיא חילול השם, ואעפ"כ מפני שעבר באונס אין מלקין אותו ואצ"ל שאין ממיתין אותו ב"ד אפילו הרג באונס, שאין מלקין וממיתין אלא לעובר ברצונו ובעדים והתראה, שנא' בנותן מזרעו למולך, ונתתי אני את פני באיש ההוא, מפי השמועה למרו ההוא ולא אנוס ולא שוגג ולא מוטעה, ומה אם עכו"ם שהוא חמורה מן הכל העובר אותה באונס אינו חייב כרת ואצ"ל מיתת ב"ד, ק"ו לשאר מצות האמורות בתורה, ובעריות הוא אומר ולנערה לא תעשה דבר כו', עכ"ל. וכתב הרב בעל כסף משנה וז"ל, ואעפ"כ מפני שעבר באונס כו', כ"כ ג"כ התוס' ביבמות דף נ"ד, והביאו ראי' מדקאמר בע"ז נ"ד רנעבר באונס אסור וכו', וכתב הרמ"ך, תמיהא לי דתנן ר"פ ד' מיתות דפוער עצמו לבעל פוער זו היא עבודתו, ומפרש בגמ' אע"ג דמכווין לבוויי, וההוא וראי מוטעה הוא אע"פ שקבל עליו התראה, דסבור דהתראתם בשלה, ואפ"ה חייב, וה"נ אם עבר עכו"ם באונס והתרו בו חייב מיתה עכ"ל, ואין תלונתו על רבינו אלא על חז"ל שדרשו ההוא ולא אנוס כו' ע"ש.

וכתב עוד על מ"ש הרמב"ם ומה אם עכו"ם שחמורה כו' ואצ"ל מיתת ב"ד, כתב הרמ"ך, נראה כי זה ק"ו פריכא הוא, דכרת לא מחייב, דרחמנא לבא בעי, ואי לא מקבלי' עלי' באלוד לאו כלום הוא, אבל מיתת ב"ד שהיא בעדים והתראה, כיון שעבר אחר שהתרו בו חייב כדאמרין הפוער עצמו כו' עכ"ל, ואינו רואה טעם בדברים אלו, דכיון שאינו עובר אלא באונס מה התראה שייך בזה וכמ"ש בסמוך, ע"כ דברי הכ"מ, וע"ש.

והנה בעל הלח"מ רוצה לתרץ קושיית הכ"מ על הרמ"ך במ"ש דאין תלונתו על רבינו אלא על חז"ל שדרשו כו', וז"ל, ואין זו קושיא דהרמ"ך אויל לטעמי' שכתב בהשגה אחרת דאי דרשו רז"ל כן היינו דוקא בכרת רבכחי איירי קרא דונתתי פני וגו', ודוקא בכרת כיון שהשי"ת יודע אם הוא מוטעה אם לאו ובוחר לבות כו' א"כ הוא יודע שהוא מוטעה אע"פ שקבל ההתראה כההיא דפוער דסבור דאין התראתו כלום, הוא פושרו מהכרת, אבל לגבי מיתת ב"ד דהוא מסור

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס פ"ב עמוד ז'. — דבר זה הועתק מכת"י ק בפנקס המונח באוצר הספרים דבית דין צדק דקהל אשכנזים בלונדון יע"א.

לנו, האדם יראה לעינים, וכיון שקבל ההתראה אע"פ שאפשר שהוא מוטעה כו' ממיתין אותו, וכ"ת א"כ מה תפס על רבינו, גם רבינו יסבור כן דהיכא רעשו לו התראה אע"פ שמדבריו נראה שמוטעה כו' ממיתין אותו, וי"ל דרבינו ע"כ לא יסבור כן, מדלמד מכרת, ובכרת אם נראה מדבריו שהוא מוטעה ודאי שאין לו כרת, דרחמנא לבא בעי כו', ומ"מ לעיקר קושייתו יש לתרץ עם מ"ש התוס' שם בפ' ד' מיתות וז"ל, ואע"ג דקמכוין לביוזי ולעובדה בביוזי כו', א"כ נסתלקה קושייתו, ע"כ.

והנך רואה גודל הדיחוקים, מלבד מה שיש עוד לדקדק בדברי הרמב"ם הנ"ל ששינה מנהגו ובא בהארכת לשונו כאן שלא בסדרו, שהתחיל לומר אם נהרג ולא עבר הרי זה קידש השם כו' ועליהן נאמר כו' ואם עבר ולא נהרג ה"ז מחלל השם ובטל מ"ע ועבר על מצות ל"ת כו', שלכאורה כל אלה הרברים הם שפת יתר ולא חידש בזה כלום, שכבר ביאר בתחילת הפרק, כל בית ישראל מצווין על קידוש השם הגדול ומוזהרין שלא לחללו כו'. ועוד מה בעי בזה הכא, אם הוא בכלל המצות, אטו בכל מצות התורה אינו כן שמחויב לקיימם ויש עונש על המבטלן. גם מה אפי' הרג באונס שכתב, למה שייך בהרג רבותא טפי מע"א, הלא לכאורה סותר דברי עצמו שלמד אח"כ ק"ו מע"א שהיא חמורה כו' ק"ו לשאר מצות. גם מה שסיים ובעריות הוא אומר ולנערה כו', הוי כיהודא ועוד לקרא, ומה דוצה בזה.

ואומר אני ליישב דברי הרמב"ם ז"ל הללו בדרך הישר והפשוט באופן שלא נאמר בהם אף דבור א' ללא צורך ובהכרח בא בהנחת דבריו מתחלה והכל במאמר א' יחדיו ויודבקו מריש דבריו עד סופם, והוא זה, בהקדים גמ' דע"א מה שהביא הרב הכ"מ כנ"ל, וז"ל הגמ' שם, תנא נעבד שלו אסור ושל חבירו מותר, ורמינהי איזהו נעבד כל שעובדים אותו בין בשוגג כו' בין באונס, האי אונס ה"ד, לאו כגון דאנס בהמת חבירו והשתחוה לה, אמר רמי ב"ח לא כגון שאנסוהו נכרים והשתחוה לבהמתו דידר', מתקיף לה ד' זירא אונס דחמנא פטרי' רכתיב ולנערה לא תעשה דבר, אלא אמר רבא הכל הוי' בכלל לא תעבדם, וכשפרט לך הכתוב וחי בהם כו' יצא אונס והדר כתב דחמנא ולא תחללו דאפי' באונס, הא כיצד, הא בצינעא הא בפרהסיא. וכתבו התוס' תימא מאי פריך, נהי דפטור ממיתה בדעיבד, מ"מ לכתחלה חייב למסור את עצמו למיתה, וא"כ למה לא יאסור מטעם נעבד, רהא פרהסיא דבסמוך לרבא קריי' לי' נעבד מטעם רחייב למסור כו', ואע"ג דבריעבד פטור דכל אונס פטור, ואין לומר דלר"ז אונס דחמנא פטרי' מכל וכל ואפי' לכתחלה אין למסור עצמו על כך, דא"כ מאי ראי' מייתי מולנערה לא תעשה, אדרבה מיני' ילפינן דחייב למסור עצמו כו', ע"ש.

ומעתה נבוא לברר ענין זה ולקרבו אל השכל, ונחזי אנן, דלכאורה הדין הוי' נותן ע"פ הסברה לומר דלא איכפת לן אם מחויב למסור עצמו או לא, ואם יש עליו חיוב אם לא מסר עצמו בדעיבד דהא עכ"פ נעשה העבירה והבהמה נעבדה לע"א למה לא תאסר, ומה לי אם נעשה באונס או ברצון, אלא ע"כ צ"ל מאחר דחזינן דהתורה פטרה את האונס מכרת, יש לנו לשאול מה טעם יש בה, דבשלמא

הב"ד אינן יכולין להמיתו משום דלא שייך מיתת ב"ד אלא ברצון והתראה, משא"כ כרת, דקמי שמיא גליא דהוא עשה שלא כדין שהי' לו למסור עצמו ולא עשה כן, למה יפטור מהכרת. ומוכרחים אנחנו לומר דהענין הוא כך, מאחר שנעשה הדבר ע"פ אונס לא נחשב כלל למעשה וה"ל כאלו לא נעשה מעולם, דומה לזה באשת איש שזינתה ברצון אסורה לבעלה ובאונס מותרת, ולמה כך, הא עכ"פ נבעלה מאחר, אלא דאמרינן כנ"ל דה"ל כאלו לא נבעלה מעולם⁽²⁾.

וכיון שכן אזלי לה קושית התוס' במה שהקשו דלמה לא יאסר בנעבד מאחר דמחויב למסור עצמו. ולפי דברינו ניחא, דנהי דעבר על מ"ע דקדוש השם ול"ת דחילול השם, מ"מ כיון דנעשה הדבר באונס לא נחשב עשייתו לכלום. ובדרך זה נפרש קושית הגמרא ג"כ, דפריך אונס רחמנא פטרי' דכתיב ולנערה לא תעשה דבר, דהכי פ', דהא דרשינן מפסוק זה דאפי' אם אמרה הניחו לו כי ירא אנכי שיהרגני, אפ"ה פטורה, ואף דאז נבעלה ברצונה אמאי פטורה, אלא ע"כ מטעם הנ"ל דלא ה"ל מעשה כיון שע"י אונס הריגה עשתה זאת. וזוהי קושיית המקשן, אונס רחמנא פטרי' והכתיב ולנערה לא תעשה דבר אפי' אמרה הניחו לו כו', ש"מ דאף אם הו"ל שלא לעשות אפ"ה פטורה, והכא נמי למה תאסר הבהמה. ודבר הלמד מענינו דבהרג לחבירו איכא רבותא טפי אם נאמר דלא ליהוי מעשה כלל דהרי הרוג לפניך, רק עם כל זה אמרי' דלא נחשב זאת וכאלו לא נהרג על ידו דמי.

ומעתה יעלו דברי הרמב"ם ז"ל כהוגן וכתיקונן, דברישיא התחיל לפרש דאם עשה כדין ומסר עצמו ה"ז קידש השם ואם הי' ברבים שכרו יותר גדול, ואם עבר ועשה שלא כדין ה"ז עבר על ק"ה וביטל מצות עשה ועבר על ל"ת, ור"ל בזה דאין בו כי אם עבירות הללו, אבל המעשה לא נחשב למאומה הואיל ועכ"פ ע"י אונס בא לידי כך, ולזה סמך לו, ואעפ"כ מפני שעבר באונס אין מלקין אותו ואצ"ל שאין ב"ד ממיתין אותו, והטעם שעל המעשה אין לדון אותו כלל כדכתיבנא, ואפי' הרג באונס כו', ולא אמרינן שהרי ניכר לפנינו הרציחה, מ"מ לא יחשוב לו עון בזה להמיתו בב"ד, מפני שאין מלקין וממיתין כו' אלא לעובר ברצונו כו', והאי עכ"פ אנוס הוא, שנא' בנותן מזרעו למולך כו', ומה אם עכו"ם שחמורה כו' אינו חייב כרת, דר"ל דהדין הי' נותן שכרת ליחייב מאחר דעשה המעשה וקמי שמיא לא שייך עדים והתראה, אפ"ה ראינו דפטרי' הכתוב מכרת ואצ"ל מיתת ב"ד דפשיטא דפטור כנ"ל, ומעתה ק"ו לשאר מצות שבתורה דאף שנעשה המעשה על ידו אפ"ה אין אנו יכולין לחייבו מיתה, ועוד ראי', ובעריות הוא אומר ולנערה לא תעשה דבר, דבא להורות אף דאמרה הניחו לו כו' דאעפ"כ פטורה, וע"כ מטעם דאין אנו חושבים המעשה כלל, וא"כ מוכרח הוא דאין בזה אלא שלא קידש השם ועבר על מ"ע ול"ת, אבל על המעשה אין בו חיוב כלל, כנ"ל ליישב דברי הרמב"ם ז"ל באופן שאין בהם שפת יתר כלל כי אם להכריח דבריו, ודו"ק.

(2) עיין בזה בספר ציונים לתורה מערכת א' כלל כ"ד.

בסוגיא דמוקצה

מהגאון מוה"ר אליעזר ליפמאן נייזאטין זצ"ל⁽¹⁾
אבר"ק מאגענדארף

חנני ה' בסוגיא דמוקצה שבת דף מ"ד ע"א
פרעשבורג יום ו' עש"ק ד' כסליו תקפ"ד לפ"ק.

הרי"ף ז"ל הביא הך דר' זירא, פמוט שהדליקו עליו בשבת דברי הכל אסור. והקשה עליו הרי"ן ז"ל מה נפקא מינה בהך דר' זירא להלכתא, דהא פסק הרי"ף לאסור כל מוקצה מחמת איסור כהמקיל בדרב אחא ורבינא (שבת קנ"ד ע"א), וא"כ אפי' נר קטן נמי אסור אי הדליקו עליו באותו שבת, ותירץ הרי"ן ז"ל דסד"א דאפי' לא הדליקו בו כלל יאסר, כיון שפמוט מיוחד רק לזה, ודוכתא מיוחד לי' כדלקמן קכ"ג ע"א, בסיכוי וזיירי, או סד"א שיהי' מטעם זה כמוקצה מחמת חסרון כיוס דאפי' לא הדליקו עליו אסור, לכך קאמר הרי"ף ז"ל דוקא בהדליקו בו כר"ז. ולי קשה עדיין אלישנא דהרי"ף דמסיק בהך דר"ז "וכן הלכה", והלכה משמע דפליגי, והלא לא אשכחן מאן דפליג אר"ז בהא, ולאיוזה צורך כתב וכן הלכה.

ונ"ל בדרך פשוט, דהנה המפרשים חקשו אעולא היכי אסיק אדעת' לפרש הך דאבל כוס וקערה ועששית, ארבי יהודה, עיין בפני יהושע. ואדומ"ו הגאון נ"י⁽²⁾ דיקדק ג"כ אלישנא דלא יזיוס ממקומם, ומדוע לא כתב לא יטלסלם. — לכך נ"ל דעולא ס"ל תירוצ' הרי"ן לאמת, כיון דדוכתא מיוחד לי' הוה כחצוצרות שכתבו התוס' בשמעתין מ"ד ע"ב ד"ה לא, שאפי' לא תקע בו אסור, וס"ל לעולא כמו כן בכוס, וא"ש לפ"ז לישנא דר' יהודה, מטלסלין נר חדש וכו' אבל בכוס אפי' חדש אסור, והטעם כתירוצ' הרי"ן, ומרמז זה בלישני, לא יזיוס ממקומו, היינו, דדוכתא מיוחד לי', ולא יזיוס ממנו, אבל מר זוטרא ס"ל דדוכתא מיוחד לי' אינו מועיל רק בשמש בו, ואפי' לר"ש, אבל בלא הדליק בו לא נאסר משו"ה, וחצוצרות שאני דלא חזיא לתשמיש אחר כמ"ש תוס', ולכך מתקין מאי אבל, ומתיר מר זוטרא דקאי אר"ש דמתיר אפי' בישן, וקאמר אבל כוס אסור בישן אף לר"ש, כיון דדוכתא מיוחד לי' כדלקמן קכ"ג הכל מודים בסיכוי וזיירי וכו', וכתבו התוס' בשמעתין מ"ד ע"ב ד"ה הא, דהכל מודים קאי לר"ש, כיון דדוכתא מיוחד

(1) הוא בנו של הרבני מו"ה מאכל מעיר נייזאטין. הי' תלמיד חביב מאוד אצל הגאון בעל חתם סופר זצ"ל. שימש כאבר"ק בק"ק שאמבעק ואח"כ בק"ק מאגענדארף. נרפס ממנו ספר בציר אליעזר (על סוגיות הש"ס), ספר באר אליעזר (גליוני ספריו), וספר משבצות הפנינים (מוסר). סוף ימיו נתיישב בעיר סערדאהעל ונפטר שם ביום ד' לחודש תשרי שנת תרי"ט לפ"ק. — חידו"ת הללו הועתקו מכת"ק המונח בגני ירדנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנטווערפען. ישא ברכה מאת ד'.

(2) הוא הגאון בעל חתם סופר אבר"ק פרעשבורג זצ"ל.

לי, ומרומז נ"כ בלישני' דלא יזיום ממקומו המיוחד לו. והנה פמוט הוא ככוס וקערה, כנראה בסוגיין, ולעולא אפי' בלא הדליקו אסור, ולתוציאנו מואת, הביא הרי"ף הק' דר"ז דלא נימא כתירוץ הר"ן, וכתב שפיר וכן הלכה, לאפוקי מדעולא, ונלענ"ר נכון.

בררך אחר נ"ל לתרץ הרי"ף הנ"ל, דהנה התוס' בשמעתין ר"ה שבנר, הקשו למה לא יועיל תנאי לר' יהודה בנר, ומאי שנא מסוכה דעלמא ורעועה, ותירצו דהכא כיון דרחיא בידים לא מהני תנאי. והפני יהושע הקשה מנ"ל להתוס' דלא מועיל במוקצה לאיסור תנאי לר"י, והרי הר"ן והרשב"א פה, והרמב"ן בביצה ל', ס"ל דמהני תנאי במוקצה מחמת איסור, ונראה מהם שכן דעת הרי"ף והרא"ש ז"ל, עיין במהרש"א לקמן מ"ה ע"א תוס' ד"ה ואם. גם הקשה המהרש"א שם, דמש"ס ביצה לא מוכח כלל דאאינה רעועה לא מועיל תנאי, והא דרעועה לא מסקינן התוס' בביצה רק אר"ש דלהוי כיושב ומצפה. גם הקשה הפני יהושע בביצה ל' ע"ב תוס' ד"ה אמר, דמוכח מרבריהם שם שאפי' בלא רחיא בידים אינו מועיל תנאי, וסתרו מה שתירצו בשמעתין.

ונלע"ד ליישב הני קושיי ולומר דלא פליגי התוס' עם הראשונים הנ"ל כלל, הנה הרמב"ן ז"ל הובא פה בר"ן הביא ראי' דתנאי מועיל במוקצה מחמת איסור, מירושלמי, דאתמר התם אם התנה מותר, ופריך הירושלמי אי לר"י אי לר"מ, מיאוס או איסור הוא, וס"ל להירושלמי שאין מועיל תנאי במיאוס ואיסור, אי כר"ש מה צריך תנאי, ותירץ הירושלמי, לעולם כר"ש, ומועיל תנאי בכוס וקערה ועששית, והוכיח הרמב"ן מהכא שמועיל תנאי במוקצה מחמת איסור. וקשה עליו, אדרבה הא מבואר מירושלמי הזה שלר"מ אין מועיל תנאי במוקצה מחמת איסור, וא"כ דקי"ל לכאורה כר"מ, אדרבה לא יועיל תנאי. וצ"ל דס"ל לרמב"ן רב אחא ורבינא לא פסקו רק לאסור מוקצה מחמת איסור, אבל לענין תנאי פסקינן כר"ש דמועיל. אך קשה מנ"ל לרמב"ן רר"א ורבינא הכריעו לברות ולחלק. וזאת היא קושית חידושי אנשי שם, אך לא ביאר יפה. וגם על הירושלמי גופי' צריך להבין למה פשיטא לי' דלר"מ אין מועיל תנאי ולר"ש בכוס מועיל תנאי.

ונ"ל, הנה לקמן קנ"ד ע"א אמרינן פליגי בה רב אחא ורבינא, חד אמר הלכה בכולה שבת כר"ש בר ממוקצה מחמת מיאוס, וחד אמר בר ממוקצה מחמת איסור, וכתבו הרשב"א והר"ן והרמב"ן ז"ל, דמדאמר הלכה בכולה שבת כר"ש, שמעינן דגם בדבר שאינו מתכוין ובמלאכה שא"צ לנופה הלכה כר"ש. והקשו מכאן לשיטת הרמב"ם רס"ל כר' יהודה במלשאצ"ל. וכתבו שאין לומר דהלכה בשבת כר"ש הוא דוקא במוקצה, דא"כ למ"ד בר ממוקצה מחמת מיאוס, אין הלכה כר"ש במוקצה כלל, וחי' לו לומר הלכה כר' יהודה, וגם למ"ד בר ממוקצה מחמת איסור חי' לו לומר הלכה כר"מ, אע"כ משום דבעי למימר בכל השבת הלכה כר"ש. והנה קושייתם ממ"ד בר ממוקצה מחמת איסור, לכאורה צריך להבין, הא כתבו התוס' התם דבלא רחיא בידים קי"ל כר"ש, וכן הרי"ף

והרמב"ם והרא"ש והשו"ע מתירין נבלה לכלבים, וכן כרכי דוזוי בסופ"ק דשבת, וע"כ דסבירא להו דבלא דחיא קי"ל כר"ש. וצ"ל דקושייתם היא דהול"ל הלכה כר"מ דדחיא בידים. אכן קושייתם למ"ד בר ממוקצה מחמת מיאוס, מכרחת שפיר, דהא בחולין ט"ו מסקנן, עד כאן לא קאמר ר"מ אלא במבשל דראוי לכוס, אבל שוחט לא, דהיינו מוקצה מחמת איסור, והתם לא דחיא בידים, וע"כ דמוקצה מחמת איסור בלא דחיא, חמיר ממוקצה מחמת מיאוס, דהרי מיאוס מתיר ר"מ, וא"כ למ"ד בר ממוקצה מחמת מיאוס, ע"כ דגם במוקצה מחמת איסור אע"ג דלא דחיא אסר, וא"כ הול"ל הלכה כר' יהודה, וקשיא לשיטת הרמב"ם.

וג"ל דהנה ר"מ ור"ש מתירין במוקצה מחמת מיאוס, וטעמם דלא מקצה אינש מה דחזי ליה, וכן במוקצה מחמת איסור דלא דחיא בידים ג"כ לא מקצה אינש, אכן בחולין י"ד מעיקרא בעי למימר דמיאוס חמיר, ולמסקנא דאיסור דלא דחיא חמיר, והיינו משום דתרווייהו מחד סברה דלא מקצה אינש מה דחזי ליה, ומחולקים הס"ד והמסקנא מה הוא לא חזיא יותר, מיאוס, או איסור דלא דחיא, אבל איסור דדחיא ודאי חמיר, דל"ל לא מקצתו כיון דחזי ליה, דהא איהו גופי' דחיא בידים אבין השמשות, ור"ש שרי אפי' באיסור דדחיא בידים משום דיושב ומצפה כדאמרין לקמן מ"ו ע"ב. אך צריך ביאור למה לא יועיל יושב ומצפה גם לר' יהודה ובאיזה סברה פליגי ר"י ור"ש, הכי נימא דפליגי בהכי, דס"ל לר"י אין אדם יושב ומצפה.

לכך ג"ל דיושב ומצפה היא הוכחה ואומדנא, והוה כהתנה בפירוש, וס"ל לר"ש דתנאי מועיל אע"ג דדחיא בידים והקצתו, ור' יהודה ס"ל כיון שדחיא בידים והקצתו בודאי, אין מועיל תנאי אפי' בפירוש, שאין תנאי למוקצה מחמת איסור דדחיא בידים, אבל בלא דחיא מועיל תנאי לר"י כתידין תוס' הנ"ל, כיון שהתנה וגילה דעתו שאינו מקצתו.

ולולי דמסתפינא הוה אמינא דר' יהודה וכן רב דס"ל כוותי' במוקצה כמ"ש תוס' בשמעתין מ"ה ריש ע"א, לשיטתייהו אזלי דסבירא להו לתרווייהו בריש ביצה ד' ע"א הכנה דרבה. וי"ל דנפקא להו מהכא מוקצה, או דאוריין כבפסחים מ"ז ע"ב, או דרבנן כדהדר שם מ"ח ע"א ואסמכוהו אהכנה, וכיון דמוקצה משום סדך הכנה הוא, לא מועיל ב' תנאי, כיון דדחי' בידים בין השמשות, וצריך שביים הששי יוכן, אכן מוקצה דממילא דלא דחיא בידים, י"ל דהוה כמו הכנה דממילא דכתבו התוס' בביצה ב' ע"ב (ר"ה והי') שלא נאסר, ומוקצה דלא דחיא לא נאסר רק מטעם אטו איסור דאורייתא כמ"ש הרמב"ם והראב"ד בפרק כ"ד משבת, ולכך מועיל תנאי שהתנה בפירוש שאינו מקצתו, וכן להלכתא אף דקי"ל הכנה דרבה כדפסק רבא בביצה שם הלכתא כרב בהני ג', מ"מ סבירא לן דמוקצה לא נאסר מסדך הכנה, ונחתנין דרגא דבלא דחיא שרי לגמרי, ובדחיא מועיל תנאי, והני תנאי רלית להו מוקצה, או דס"ל כת"ק דר"י שם בביצה ולית להו הכנה, או אית להו הכנה דק סביר דמוקצה לא מסדך הכנה נאסר, וגם ר' יוחנן לשיטתי' דס"ל שם בביצה דלא אמרינן הכנה דרבה, ולכן לית ליה מוקצה לגמרי כר' יהודה, רק כר"א ורבינא, כמבואר בתוס' בשמעתין מ"ה ע"ב ד"ה אין.

ובזה י"ל הא דבעי בביצה כ"ו אי יש מוקצה לחצי שבת, דוקא להלכתא כר"א ורבינא או לר"ש היכי דמורה, בעי, כיון דלדידהו אין טעם מוקצה משום סרך הכנה, אבל לר"י דלדידי' מוקצה ע"כ מסרך הכנה, ליכא למיבעי, דודאי אין מוקצה לחצי שבת לדידי', כיון שהי' מוכן ביום הששי, ובעי למיפשט התם מבכור ומגרוגרות וצימוקים דמודי בהו ר"ש, וכן פשיט התם ממעשה בכל יום בקדרות, שהרי לא קי"ל מוקצה מסרך הכנה כמבואר, אבל לר"י ודאי אין מוקצה לחצי שבת. ויתישב בזה קושית תוס' בשמעתין מ"ד ע"ב ד"ה יש, וי"ל דמרב לא בעי למיפשט דאין מוקצה לחצי שבת, דרב לטעמי' דס"ל בכמה דוכתי הלכה כר"י. עכ"פ עולה מדברינו שפלוגתת ד"י ור"ש היא אי תנאי מועיל במוקצה מחמת איסור ברחיא, דלר"ש מועיל, ויושב ומצפה הוי כהתנה, ולר"י אינו מועיל תנאי ברחיא, וכן לר"מ דלא איפלוג אר"י אלא במוקצה מחמת איסור. ומוכן לפ"ז ירושלמי תנ"ל דס"ל מסבדא דלאיסור אינו מועיל לר"י ור"מ תנאי, כיון שכל זה הוא עיקר טעמם כמבואר, דק לר"ש בכוס, וכן התוס' פשיטא להו דלר"י אינו מועיל תנאי ברחיא כמבואר.

ולפ"ז א"ש נמי שיטת הרמב"ם דפסק במלשאצ"ל דלא כר"ש, וי"ל כדחיית רשב"א הנ"ל, דהא דאמרי דר"א ורבינא הלכה כר"ש בשבת, היינו דוקא במוקצה, והא דלא אמרו הלכה כר"מ או כר"י ברחיא, י"ל דר"א ורבינא הכריעו, דכלא רחיא ס"ל לגמרי כר"ש כמ"ש תוס' שם וכמו שפסקו כל הפוסקים, וברחיא ג"כ הכריעו ר"א ורבינא שמועיל תנאי, ושפיר אמרו הלכה כר"ש בשבת, דהיינו במוקצה ולא רחיא, לגמרי, וברחיא, בתנאי, וא"ש לפ"ז שיטת הרמב"ם. ומיושב ומוכרח לפ"ז ג"כ שיטת הרמב"ן ז"ל, ראע"ג דמוכח מירושלמי דלר"מ ולר"י לא מועיל תנאי באיסור, אפ"ה להלכתא הכריעו ר"א ורבינא בהא כר"ש.

אך לכאורה קשה אהנ"ל מהא דאמר ר"ז פמוט שהדליקו עליו באותה שבת דברי הכל אסור, לא הדליקו עליו דברי הכל מותר, משמע מר"ז דבפמוט לא פליגי כלל ר"מ ור"י עם ר"ש. ולהנ"ל הרי ע"כ פליגי בפמוט לענין תנאי, דלר"ש מהני תנאי, ולר"מ ור"י לא מהני תנאי. וצ"ל ע"פ מ"ש הר"ן פה דכוס ופמוט גרועי מנר רעלמא, דהוי כמיוחדים לאיסור, וי"ל שלכך גם לר"ש לא מהני תנאי בפמוט מטעם זה, כיון דמבורר ומיוחד רק לתשמיש איסור, ולא פליגי ר"י ור"ש בפמוט. ונ"ל דבאמת פליג ר"ז אהירושלמי, דהירושלמי קאמר בהדיא דבכוס מהני תנאי לר"ש, ור"ז ס"ל רבכוס ופמוט לא מהני תנאי כיון שמויחד.

ולפ"ז א"ש מה שהביא הרי"ף ז"ל האי דר"ז, להורות לנו שבפמוט מודה ר"ש לכולא מילתא כר"י ואינו מועיל תנאי כיון שמויחד לאיסור, ובשאר מוקצה מחמת איסור ס"ל להרי"ף דמועיל תנאי כהרמב"ן וכמ"ש פ"י בביצה ומהרש"א בשמעתין, שכן היא שיטת הרי"ף, ואיכא נפקותא רבתי לדינא. ומיושב הך וכן הלכה דמסיים הרי"ף, וי"ל רכתב כן לאפוקי מהירושלמי, דלדידי' מהני תנאי בכוס ופמוט, וש"ס דילן עדיף וכו"ל.

ובמהבואר י"ל נמי מה ס"ר דעולא לפרש הך דכוס אר"ז, וי"ל דס"ל לעולא דתנאי מועיל במוקצה מחמת איסור לר"י, וקאמר ר"י אבל כוס וכו' לא ויזום

ממקומו אפי' בהתנה כיון שמוחרים וכנ"ל. ומיושב נ"כ לישנא דלא יזיום, ומר
זוטרא ס"ל דתנאי מועיל במוקצה מחמת איסור ואתקף ל'.

ובהמבואר י"ל קושיא מהרש"א אתוס' בשמעתין מ"ה ע"א ד"ה ואם,
רבביצה פריך הש"ס למה מתיר ר"ש והלא אינו יושב ומצפה, ושני ברעועה,
וע"כ דאינה רעועה דימה הש"ס לכוס ופמוט, וכן פירש שם הר"ן, ובשמעמא רכוס
ופמוט ביארנו שאין מועיל בהם תנאי גם לר"ש, ומכ"ש לר"י, וא"ש דברי התוס',
מרשנינן לר"ש ברעועה ש"מ באינה רעועה אינו מועיל לר"ש, כיון דדימה הש"ס
לכוס, וא"כ כ"ש לר"י דאינו מועיל תנאי.

ובהכי י"ל מה שהקשה הפ"י דהתוס' רשמעתין ד"ה שבנר סתרי רברי
התוס' בביצה ל' ע"ב ר"ה אמר. וי"ל דהי' קשה להתוס' כיון שלתירוץ רב מנשיא
קאי תך דאם התנה אסוכה דעלמא, א"כ למה לא סידרו בעל הברייתא תיכף
ארישא רמירי בסוכה דעלמא, ולמה נטר בזה עד אחר שכתב ושיוין וכו', וזה
רקדוק גדול. וע"כ צ"ל דתך דאם התנה אע"פ דלא קאי אסוכת החג, מ"מ קאי
אושיון, ואשמעינן דאפי' בסוכה דעלמא דמורה בה ר"ש דהיינו אינה רעועה, ג"כ
מועיל תנאי, ואהא מקשה התוס' שפיר, דהא אינה רעועה דמיא לכוס ולא מועיל
תנאי, ותירצו דלא נשאר במסקנא, דס"ל להתוס' כמ"ש מהרש"א שם דלמסקנא
קאי תך ואם התנה אסוכת החג באינו בודל וברעועה, רבאינו רעועה לא מועיל
תנאי משום איסור, דאינו בודל אינו מעלה רק לענין מצוה דלא תחול קדושה עליו
כמ"ש שם במלחמות, ושפיר מקשי לפ"ז בשמעתין ד"ה שבנר, דמה יועיל
למסקנא תנאי בסוכה דעלמא ורעועה מפני האיסור, וחילקו דהתם לא רחיא.

בעת כתיבי נזכרתי ש"ל במה שביארתי, דהירושלמי וגמרא רידן חולקין אי
תנאי מועיל בפמוט וכוס, כל חד לשיטתי' אויל, דהנה כוס ופמוט מצד עצמו הוא
מוקצה נמור ומיוחד רק לאיסור אצל כל העולם, אך אם הוא התנה עליו, לכאורה
תליא אי אזלינן במוקצה בתר הכלי עצמו או בתר בעל המוקצה. והנה בביצה כ"ו
ע"ב אמרינן מוקצה שביש ואין הבעלין מכידין אותו מותר, וע"כ דאזלינן בתר
המוקצה נופי' להקל, וא"כ ה"ה להחמיר, ולכך אינו מועיל תנאי בכוס. אך הר"ן
שם וכן הב"י בטו"ח סי' ש"י הביאו רבי'רשלמי אסר להדיא מוקצה שביש,
ופסקו כתלמודא רידן, וע"כ הירושלמי אויל בתר בעל המוקצה להחמיר, וי"ל ה"ה
להקל, ולכך מועיל תנאי בכוס ופמוט. נמצא דהירושלמי לשיטתי', ותלמודא רידן
לשיטתי'.

עולה מכל הנ"ל דהתוס' והרמב"ן לא פליגי לענין תנאי כלל, ורחיא בידים
חמיר בחד ררנא מלא דחיא, לר"י בלא רחיא אין מועיל תנאי, וברחיא מועיל,
ולהלכתא, בלא רחיא קי"ל כר"ש דאינו מוקצה כלל, אך ברחיא קי"ל בהא כר"י
דהוקצה, אך מועיל תנאי, חוץ מכוס ופמוט שאפי' לר"ש אין מועיל תנאי לגמרא
רידן, נמצא דהאי חילוקא דרחיא ולא רחיא מוצק כראוי.

ובהכי נ"ל שיטת רש"י בביצה ל"א ע"ב, דס"ל לרש"י דמה דאיתקצי בה"ש
מחמת איסור דרבנן לא איתקצי לכולא יומא, והביא דא' מטבל דאמרינן ב' שאם
עבר ותיקנו מתוקן. והנה דאית רש"י היא לכאורה מוצקת, ממה שהוקשו התוס'
בשבת מ"ג ע"א ד"ה טבל, היכי דאית ל' פירי אחרינא אמאי יאכל בשוגג נימא

מינו דאיתקצאי, ולרש"י נוחא, וזה הוא ראית רש"י. אך התוס' שם הקשו עליו מסל לפני האפרוחים דאמרינן אם היו עליו בה"ש אסורין מינו דאיתקצי בה"ש, והרמב"ן הובא שם בר"ן הקשה עליו מכר שהיו עליו מעות בה"ש והוסרו אמרינן מינו דאיתקצי, והתם ג"כ איסור דרבנן. ומנר דשמעתין אין להקשות, ד"ל דהנר הוא בסיס לשלהבת, ושלהבת דלוקה אסורה לאחוז מדאורייתא דהוי חכבוי פסיק רישא, ואף שהכבוי מלשאצ"ל, מ"מ ר"י לשיטתי' דס"ל חייב. אך לכאורה קשה א"כ מנ"ל למידק מר"ש דנר בכמה דוכתי רס"ל לר"ש לא אמרינן מינו דאיתקצי, דלמא ר"ש למעמי' דס"ל מלשאצ"ל פטור והשלהבת גופי' לא איתקצי רק מחמת איסור דרבנן. גם למה מודה ר"ש בכוס ופמוט דאמרינן בהו מנו דאיתקצי, הא לא איתקצי רק מאיסור דרבנן.

לכן נ"ל דס"ל לרש"י דבאיסור דרבנן לא מקצה אינש מדעתו, דחושב עליו דלמא יתרמי אינש דעבר אדרבנן, אכן זה שייך בממילא ולא דחווהו בידים, אכן בדחווהו בידים לא שייך לומר דחושב עליו שיתרמי מאן דעבר אדרבנן, שהרי הוא עצמו רחחו בידים דניחא לי' דלא יסתלק מהאיסור, והרי בחולין ס"ד מעיקרא למישרי לא דחי אפי' בשחיטה ובישול דאורייתא, ואף דלמסקנא לא קיימי הכי, היינו דוקא בדאורייתא דלא חשיב אינש עליו, אבל דרבנן שרינן לא דחי, וכראיית רש"י מטביל, והן בכית שנפחת לא דחווהו בידים, אבל בדחווהו לא עלה אדעת רש"י להתיר דרבנן. ולק"מ ממילא מנר, דהכא דחווהו בידים, וניחא לי' שידלק בה"ש ושלא יעבור אינש אדרבנן, וגם מכר לק"מ, דהתם ע"כ איירי במניח אדעת שיונח שם כל בה"ש, ראל"ה הוי כשוכח, כמבואר בתוס' ומהרש"א בשמעתין מ"ד ע"ב, וגם סל לפני האפרוחים דחווהו בידים, ועכ"פ נגע אחת ניחא לי' שיהיו האפרוחים עליו כדי שיעלו, וממילא איתקצי כולי יומא.

ונ"ל עוד ראי' לשיטת רש"י לפ"מ שביארתי, דלעיל מ"ג ע"א ד"ה טבל הקשו התוס', נימא ג"כ זה גבי ביטול כלי מהיכנו שאם עבר וטילטל המוקצה ממנו מוכן הוא, ודחקו בתירוץ. ולרש"י לפ"מ שביארתי נוחא, דבשלמא טבל דלא דחיא אמרינן דלא איתקצי מאיסור דרבנן, אבל ביטול כלי מהיכנו דחווהו לזה בידים איתקצי מדרבנן. ומ"ש פה בכונת רש"י ז"ל נ"ל נכון ולא נפלא ממרכי האמת בס"ד.

לעיל כתבתי מנפשאי דלר"ש דמהני יושב ומצפה מועיל תנאי, ולר"י דלא מהני יושב ומצפה אינו מועיל ג"כ תנאי. שוב הראו לי שכ"כ בהריא המג"א בסי' תקי"ח ס"ק י"ג לדעת ב"י, ע"ש הישב, ושמחתי שכיונתי ת"ל לסברת הגדול ז"ל. והמג"א שם הקשה על הב"י דהא לשבת קי"ל ג"כ כר"י במוקצה מחמת איסור, וממילא לא ה' להועיל התנאי, ואפ"ה פסק בסי' דע"ט סעיף ד' דמועיל תנאי בנר שכבה, ולמה שביארתי לעיל ניחא פסקי הב"י ז"ל, דפסק כד"א ורבינא לענין שבת, דהיינו שמוקצה מחמת איסור אסור כר"י, אבל עכ"פ תנאי מועיל כר"ש וכנ"ל, אבל ביו"ט איפסקא הלכתא לגמרי כר"י, ולכך בסי' תקי"ח לא הביא הך דתנאי כר"י. ומיושב לפ"ז ג"כ סתירת הש"ע שהקשה המג"א שם, מרע"ט לתקי"ח. ולענ"ד איכא מהכא סייעתא ת"ל למה שכתבתי, ודו"ק.

בענין שמרי חוב המאחרים

מהגאון מוה"ר אלעזר שטראססער אבד"ק עיר חדש זצ"ל¹

הרמב"ם פרק כ"ג מהל' מלוה פסק, שמרי חוב מאחרים כשרים, ולא חילק בין כתב דאיקני או לא. ותמה עליו הרב המגיד, דרשב"א פ', אחריות דאיקני לאו ט"ס, וא"כ הו"ל לפרוש דשמרי חוב מאחרים בלא כתב לו דאיקני פסול. והש"ך בח"מ סי' קי"ב סק"א האריך מאוד בדחוקים, ודבריו באמת אינם מעלים ארוכה, דהרי בכתב בו אחריות רקנאי ולא דאקנה ס"ל כל הפוסקים דאיקני לאו ט"ס, וא"כ הו"ל לרמב"ם לפרוש. ועוד דהו"ל לפרש אם כתב בפירוש שאינו מקבל אחריות דאיקני, דאז ודאי פסול הוא.

ומה אעשה כי לענ"ד הרב פשוט מאוד, דב' מיני מאחרים המה, (א) ללוה בניסן וכתבו בו ביום על תשרי. (ב) שלא נכתב השטר בשעת הלואה, רק אח"כ בתשרי. ומעתה בכה"ג דאמר לעדים לאחר זמן לכתוב בתשרי בודאי אין התחלה לקו' זו, כיון דנכתב השטר בתשרי, מתחיל השעבוד מתשרי ואילך על נכסיו שהי' לו בשעת ההלואה, ואפי' למ"ד דאין עדיו בחתומיו זכין לו, מ"מ כיון שמוסר השטר בו ביום כ"ע מורים דזוכה מהיום והלאה בשעבוד נכסיו, ויותר מזו איתא בכתובות דף ק"א בחייב אני מנה בשטר דגובה ממשעבדי כמבואר בח"מ סי' ס' וברמב"ם, וכן מוכח מרמב"ם פכ"ג ה"ה שכ' דאין כותבין שטר ללוה אא"כ מלוה עמו וכו', ומה מהני מלוה עמו אף שמסר לידו, ניוחש דלמא כבר לזה ממנו ואיקני לא משתעבד בלא כ' דאיקני וטרף שלא כדין, ועכצ"ל כהנ"ל, ודין זה א"צ ראי' רמבואר מאליו. ומזה האופן לא הוכיח הגמ' ב"ב כלום דלאו דאיקני הוא רק רקנאי. ובאופן א', בלוה בניסן ואחרו הזמן על תשרי ומסר לו אותו השטר, א"כ התנה ג"כ בפ' שלא יתחיל שעבודו מהיום רק מתשרי, והוי כאומר לעדים דעו שיתחיל השעבוד בתשרי על כל נכסי שיהי' לי בתשרי, דאין כוונתו שיתחיל השעבוד על נכסיו של עכשיו, דאטו בשופטני עסקינו, דהרי בידו למוכרו ולהכריח נכסיו של עכשיו, וע"כ כוונתו שיתחיל השיעבוד מתשרי על נכסיו שיהי' לו בעת ההיא, והוי כאומר בפירוש דאיקני, ולכך הוכיח הגמ', דאם דאיקני לא משתעבד אפי' בהתנה בפירוש, מכ"ש דסתמא לא מהני וטרף שלא כדין, אבל במסקנא דאיקני משתעבד, כל שטר מאוחר דאיקני הוא, ולפי זה אפי' כתב בפירוש בשטר שאינו משעבד לו דאיקני, כוונת השטר מה שיקנה לאחר זמן השטר דהיינו אחר תשרי, אבל עד תשרי הכל בכלל שיעבוד נכסיו, ודין זה ברור הוא אצלי.

(1) נולד בשנת תקנ"א בעיר ראגענרדאף לאביו מו"ה יעקב שטראססער. הי' תלמיד מובהק להגאון בעל שמן רוקח וצ"ל. בשנת תקפ"ה לפ"ק נתקבל לאבד"ק ראגענרדאף, ובשנת תק"ץ נתמנה לאבד"ק ראאב, ומשם עלה בשנת תקצ"ד על כסא הרבנות בק"ק עיר חדש. נרפסה ממנו תשובה בקובץ שומר ציון הנאמן (קונטרס כ"ב). נשמתו עלתה לגנוי מרומים ביום שבת קודש י"ב לחודש טבת שנת תר"ט לפ"ק. — חידו"ת הללו הועתקו מכת"ק, והגיע אלינו ע"י ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה אברהם אהרן לעזער נ"י. הוד והודר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

ובאמת דברי רשב"ם ב"ב דף קנ"ז ד"ה מאוחרים וכו', תמוהים מאוד, שכתב שני מיני מאוחרים, ותולה בדאיני, ולא ידעתי להולמם, וצע"ג. — ויש לי אריכות דברים בזה, אבל לא כתבתי זה רק בשביל שראיתי כי הש"ך ומגדולי ראשונים העלימו עיניהם מדבר פשוט כזאת, וצ"ע.

בענין מ"ע שהזמ"ג, ועוסק במצוה פטור מן המצוה

מהגאון מוה"ר פינחס שטיין אבר"ק מיקלאש זצ"ל⁽¹⁾

בעזה"ש. כ"ח מנחם אב תרכ"ו לפ"ק טורוק סט' מיקלאש יע"א.

עץ פרי עושה פרי מגדים, ער בחכמים ועונה בתלמידים, פורח כחבצלת וכמקל שקדים, תורתו וצדקתו גותן ריח נרדים, ה"ה ירד ה' וירד נפש כל חי, הרב הגאון המובהק, אורו מבהיק, חריף ובקי, צדיק ונקי, כקש"ת מו"ה משה שיק נ"י ויזרח לאו"ם האברק"ק חוסט ואנפי⁽²⁾.

ענותו הנודעת לי וצדקתו התמימה מאז הכרתיו בשנת תרי"ב טרם הפרדי משיבת מרן הגאון בפ"ב נ"י (כי שם למרתי שנה אחת אחרי הלקח ארון ברית ה' מורי המובהק הגאון הצדיק מהר"מ א"ש אברק"ק אונגוואר ז"ל), ולקחתי מועד לקבל פניו המאירים בשווא דאורייתא ולהנות מזיו ת"ח גאון וצדיק כמ"ב בפצתי, היא תרהיבני לגשת היום מולו באיזה פטפוטין דאורייתא, ובאור פניו בתשובתו נראה אור יקר.

הלילה הזה ראיתי בס' „מצות השם" מצוה תל"ט בסדר ראה, להביא כל קרבנות חובה וכו' שנא' והכאתם שמה, ונוהג בזכרים ונקבות. והעיר הר"ג נ"י בהג"ה שם, דהרי הוי מ"ע שהזמן גרמא, והי' מקום בדבריו ליישב קושית החכם צבי שו"ת י"ב ארש"י ביצה וכו'. — ואני לפענ"ד הייתי אומר דלא נקרא מ"ע שהזמן גרמא אלא היכא שהחייב בא מסיבת הזמן בעצמה, והיא הגורמת שתבוא המצוה עם הזמן, וכגון ט"ו ניסן, מביא חיוב המצות על כל ישראל, וכן ט"ו בתשרי מביא חיובא רלולב וסוכה, וכדומה בשופר, ובאינך רהזמן מביאה המצוה בעצמה, וזה שפירש"י במתני' קרושין (דף כ"ט ע"א) שהזמן גורם לה שתבוא,

(1) נולד ביום ח' לחודש אב שנת תק"ץ לפ"ק בעיר פיווניטצא לאביו מו"ה ישע"י יעקב שטיין. הי' תלמיד מובהק להגאון מוה"ר מאיר א"ש אבר"ק אונגוואר זצ"ל, וגם למד שנה אחת בישיבת פרעשבורג אצל הגאון בעל כתב סופר זצ"ל. בשנת תרי"ב לפ"ק נשא אשה מק"ק אירשא. בשנת תרס"ו לפ"ק נתקבל לאבר"ק טורוק סט' מיקלאש. נרפס ממנו שו"ת קנאת פנחס, וספר קנאת פנחס עה"ת. נלב"ע ביום כ' לחודש תמוז שנת תרמ"ז לפ"ק. — מכתב זה הגיע אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפורא מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנטווערפן. הוד והודר פעלו וצדקתו עומרת לעד.

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ר' עמוד ז'.

וכן תפילין וציצית למ"ד אינן נוהגין בלילה, אבל כשהארם עשה ג"כ סיבה כדי שתחול המצוה באותו הזמן, אין זאת מ"ע שהזמן גרם לה שתבוא, ומילה ופדיון הבן לפ"ז לא הוי מ"ע שהזמן גרמא, דאלו לא ה' לו בן לא היתה סיבה שתחול המצוה עליו. ואזדה לה קושית תוס' והראשונים ממילה למה לי אותו ולא אותה. וכן קושית תוס' (קידושין ל"ז ד"ה הקבלות) אסמיכות והגשות ותנפופות וכו' למה לי קרא רנשים פטורות דה"ל מ"ע שהזמן גרמא, ולהנ"ל לא קשיא, שהקרבן מובאת על ידי נדרו וכדומה, ולא על ידי הזמן בעצמה, לכן לא הוי זמן גרמא. וכן מיושבת נמי קושית הפני יהושע אקושית הר' יוסף מארץ ישראל (בקידושין ל"ד ע"א תוד"ה מעקה) ראשה תרליק בשמן שריפה וכו', והק' שריפת קרשים הוי נמי מ"ע שהזמן גרמא, ולהנ"ל ניחא, דדוקא יו"ט הוי מ"ע שהזמן גרמא, אבל שריפת קרשים דבאה מכח גברא ומסיבת הקדישו וטומאתו, לא הזמן בלבד גורמת והביאה את המצוה, לכן לא הוי מ"ע שהזמן גרמא. ובטורי אבן וכן ברישב"א הקשו למה לי להש"ס למילף דמעשהזמ"ג נשים פטורות מתפילין, תיפוק ל' דמילה דחמיר ואעפ"כ נשים פטורות, ולהנ"ל לא קשה. — ולפ"ז אף מצוה דהבאת נדרים וקרבנות חובה כרגל א' שפנע בו, נמי באה אביזרא דמעשה עצמו, ולא הזמן הביאה את המצוה הנ"ל בלי הקדמת נדרו ואיחור הבאה, אין זה מ"ע שהזמן גרמא, ונוהג בזכרים ונקבות⁽³⁾.

ובטורי אבן לחגיגה ט"ז חידש ג"כ דלא הוי מ"ע שהזמן גרמא מה שיש לאותה מצוה תשלומין עוד, ודוקא תפילין וציצית וסוכה וכדומה, בכל יום מ"ע אחר הוי, והראשונה כבר נתבטלה, נקרא מ"ע שהזמן גרמא. ובאמת סברא זו כבד יש להמציא בדברי הרמב"ם בפ' המשניות קדושין במתני' שכתב, מ"ע שהזמן גרמא היא שהארם חייב לעשותם בזמן מוגבל וכשלא יהי' זה הזמן „נתבטל" חיובם. משמע בביטול לגמרי, כדברי סברת הגאון הנ"ל. וגם לפי זה הוי נדרים ואביזריהו מ"ע

(3) מאחורי המכתב נרשם הערה מאת הרב הגאון מוה"ר ישכר בעריש ארנשטיין זצ"ל (בנו של הגאון מוה"ר אברהם חיים ארנשטיין אבד"ק בארדיוב זצ"ל), וז"ל: לפי סברת הרב המה"ג דמיקלאש בענין מעשהזמ"ג דלא מקרי מעשהזמ"ג רק היכא שהזמן לברו בלי פעולת האדם מקורם גורמת, אבל היכא שהחיוב בא מכח גברא ג"כ, לא הוי מעשהזמ"ג. והנה האחרונים כתבו דלרבנן אין כח לעשות מחפץ היתר איסור ואיסור היתר, רק שכחם לעשות חיוב אגברא לעשות או שלא לעשות, וזו כוונת הגמרא שב ואל תעשה, היינו האדם. וא"כ נלענ"ד דברבנן אי אפשר להיות מעשהזמ"ג כי החיוב בא מקורם מכח פעולת אדם, וא"כ אזדה קושית המפורשים למה נשים חייבין במגילה וחנוכה הלא הוי מעשהזמ"ג, ואי מטעם שאף הן הוי באותו נס, הלא כתבו התוס' מגילה ד' דמטעם דאף הן הוי באותו נס מחויבים רק דרבנן, וא"א להוציא אחרים, אבל להנ"ל לק"מ, דלא הוי מעשהזמ"ג. — ישכר בעריש ארנשטיין.

ובעיקר הדבר מש"כ הג"ר פנחס שטיין זצ"ל לחדש בענין מעשהזמ"ג, עיין בספר שדי חמד מערכת המ"ם כלל קל"ו בסופו (בר"ה והשנתני), שהביא כן בשם ספר זכר ישעיהו. ויעיין עוד בספר חלקת יואב (הגרמ"ח) כרך ב' בהגהות על ספר מנחת חינוך מצוה קס"ט (עמוד קמ"ו למעלה).

שלא הזמן גרמא, אמנם אהא גופא, אי נשים בכלל עשה ול"ת דנדרים, כבר פלפל הגאון הנ"ל בעצמו מטעמים אחרים בספרו במקומות שונות, ולא אכניס בזה. שבו ע"ז נתקשתי בדברי רש"י יומא ל"ז ע"ב, ראשני מעמד מצוה שיהיו משמרין ועומדין על הקרבן מקרא דתשמרו וכו' ופסורין מק"ש בעונתו, ומשמע דהוי דרש דאורייתא ולא אסמכתא בעלמא, ומש"ס תענית פ"ד אין הדבר מוכרע, מדאמר התם משה תיקן משמרות וכו' והאיך קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד עליו, מכאן תקנו נביאים וכו', אין הדבר ברור שם אי הוי מצוה גמורה דאורייתא או רק תקנת נביאים, ועכ"פ לש"י הספרי כמ"ש רש"י אי הוא דאורייתא, למאי דחיק הש"ס ללמוד בסוכה פ"ב וברכות פ"א ופ"ב דעוסק במצוה פטור מן המצוה מובלכתך בדרך יעו"ש, נילוף מתשמרו שישאל מחוייבין לעמוד על קרבנן בשליחות הציבור והיו ע"י זה פסורין מק"ש בזמנה כמ"ש בבביתא הקורא עמהם לא יצא ידי חובתו וכו' דעוסק במצוה פטור מן המצוה. ואין לומר דהוי אמינא רוקא עוסק אבל טרוד כחתן וכדומה כשלא עוסק אינו פטור, דהא קרא יתירה איכא לחתן מהאי טעמא כמ"ש רש"י ותוס' וריטב"א בסוכה, ואעוסק במצוה קרא אחרינא אייתר, וקשה למה לי קרא.

ואמרתי ליישב לפמ"ש הריטב"א בסוכה, שהקשה כיון דבאפשר לקיים שניהם לא מיפטר אפי' עוסק במצוה, ובאי אפשר ל"ל קרא, פשיטא למה יניח מצוה בפני חברתה, ותידין דסד"א כשיש חזרמנות מצוה גדולה ממנה, אף שפטור מצד עוסק במצוה מ"מ הרשות בידו לעשותה, קמ"ל דאסור להניח מה שעוסק בה, והאחרת הוי כדבר הרשות. ולפ"ז א"ש דהקרבנות התמיד והיו צרכי רבים ועשה דרבים, שליחות כלל ישראל, ומצוה קבוע וקיימא, ואלים עשה דרבים כמ"ש המג"א סי' תמ"ו, רכה"ג ונראי מקרי עשה דרבים, ואף דק"ש נמי מצותה קבוע, מ"מ אינה עשה דרבים, (וגרועה אף מלולב לרעת הטי"ז א"ח סי' תרנ"ה, דלולב נמי הוי עשה דרבים), ופשיטא דאינה נדחית מצות תמיד מפני ק"ש, וא"א למילף מיני' שאר עוסק במצוה קלה שיהי' פטור ואסור לתפוס מצוה חמורה ממנה כרעת הריטב"א הנ"ל.

ובצפיתי אראה מעשי ידי הדרת גאונו שי' בתשובה מאהבה בחיבה יתירה, להשביעני מקרן אור פניו המבהיק בתורתו ויראתו הקרומה. ואסיים בברכה מרובה, חיי ארוכי, בני סמוכי, ומזוני רויחי, ברכת השנים, וברכת הגאולה עריפא. אוהבו עבדו ומוקירו בלב ונפש חפיצה דש"ת,

פינחס הק' שטיין חופק"ק הנ"ל והגליל

מכתב מהגה"ק בעל ארי' רבי עילאי זצ"ל¹

בעזה"ת. ג' פ' תרומה תקע"ח פה ק"ק שינאווא.

מאלקי המערכה, ישא שלום וברכה, ה"ה כבוד אהו' ידידי הרב המופלא ומופלג בתורה ויראה כ"ש מפארים מוה"ר יצחק יעקב נ"י איש אורבאך ראב"ד דק"ק קאלוב והגליל.

קבלתי מכתביו זה פעמים למלאות בקשת הרבני הגביר מהר"י פיש מקהלתכם הנ"ל, לשלוח העתקה מן הקרמה של ס' לקושי תהלים², והנה המכתב הראשון הגיעני ע"י הב"ד בש"ק פ' וארא, וזו היא שיבה וביאה של שבת הראשון שבאתי בחזרה לכאן פה קהלתינו יצ"ו, ומככים יום ביאתי, ולפעמים בעת... גברה השכחה, ובימים שבנתיים לא הוין לי ידיעה בזכרוני להשיבו עד כעת בש"ק פ' משפטים העבר שהגיעני מכתבו שנית על הב"ר, נזדרזתי להשיבו כעת תיכף ע"י ב"ד הראשון המוקדם.

והנה רצוף פה ההעתקה מן ההקרמה הלז, אך הנני מודיעו כי ההקרמה הזאת לא שמיע לי כלומר לא סבירא לי, מה שכתבו בההקרמה וכמו כן בהידי רצון שבסוף הספר, הכל על שמו ועל שם אביו, והוא מתנגד לדברי הזוהר הקדוש

(1) נולד בשנת תקכ"ו לערך בעיר יערסלוב לאביו מוה"ר חיים. נשא אשה בתו של הגה"ק בעל ישמח משה זצ"ל, והי' תלמיד מובהק של הגה"ק מוה"ר יעקב יצחק מלובלין זצ"ל. ראשית נשיאותו היתה כאבד"ק קרעשוב, ובשנת תקס"ח נתקבל לאבד"ק שינאווא, ומשם נתמנה לאבד"ק ווישניצא, ואח"כ בשנת תקצ"ח לפ"ק עלה על כסא הרבנות בק"ק בריגל. נרפס ממנו שו"ת ארי' רבי עילאי, ארי שבחבורה עמ"ס כתובות, חידושי ארי' רבי עילאי על איזה מסכתות, וספר עמרת זקנים הנספח לספר אילה שלוחה. נשמתו עלתה לגנוי מרומים ביום י"ז לחודש טבת שנת תר"ו לפ"ק ומנ"כ בעיר בריגל. מכתב זה בכת"י מעתיק הגיע אלינו מעזבון המנוח הרב הגאון מוה"ר אהרן ארי' כ"ץ ז"ל רב דקהל בית אהרן בפלעטבוש. תנצב"ה.

(2) ספר לקושי תהלים נרפס בפעם ראשונה בעיר ווילהמרשדארף בשנת תע"ז, ואח"כ נרפס כמה פעמים. תוכן הספר הוא פסוקי תהלים בסדר אל"ף בי"ת. וזה לשון הקרמת הספר: אמרו המסדרים, הנה שמענו באפרתה מצאנו בספרים ישנים ויקרים, שכל מי ששרדי המד לו ומדת הדין פגע בו בתוכחת מוסרים, ימהר ויחיש לאסוף עשרה אנשים ישרים, והמה יבקשו עליו רחמים, ושרם כל יקראו בספר תורת איש האלקים ספר תהלים כל הפסוקים המפורדים, כגון אם מתפללים על איש ששמו משה, יאמרו כל הפסוקים שבספר תהלים המתחילים באות מ', ואח"כ כל הפסוקים המתחילים באות ש', ואח"כ כל הפסוקים המתחילים באות ה', וכמו כן אותיות של שם אביו, ומכ"ש הרוצה לומר בכל יום אותיות של שמו, שינצל מכל סיבה. ויען ראינו שקשה הרבה על המתפללים וטורח גדול הוא להם לשומט ולבקש אנה ואנה אחר סידור הפסוקים וצדופן וכו', בכך נחנו קמנו לזכות את רבים וסדרנו כל הפסוקים על פי א"ב כרי שיהיו אחרים ביר כל מתפלל כל הפסוקים המתחילים באות א', ואח"כ כל הפסוקים המתחילים באות ב', וכן כל אות ואת עד אות תי"ו וכו'.

על פסוק והושיעה לבן אמתך (תהלים פ"ו), שצריך להזכיר בתפילה שמו ושם אמו⁽³⁾. ואעפ"כ לעשות רצונו חפצתי, וכמו כן כדי למלאות בקשת הרבני הנביר הנ"ל, והנני שולח עתה ההעתקה אות באות. הכ"ד הרוש"ת בלב שלם ונפש חפצה,

נאום הקמן ארי' ליב ליפשיץ מיערסלב אב"ד דפה ק"ק שינאווא

לדרוש [בשמי?] בשלום כבוד הרב הנאון החסיד האב"ד רקחלתכם הנ"ל והגליל⁽⁴⁾, ובשלום הרבני הנביר הנכבד מ' יעקב פיש נ"י.

מכתב מהגאון מוה"ר יוסף צבי דושינסקיא זצ"ל⁽⁵⁾ אבד"ק ירושלים עיה"ק

ב"ה. יום כ"ט שבט תש"א פעה"ק ירושלים ת"ו.

הצמערתי מאד לשמוע על התקלות שנפרצו מאד בזמן האחרון בבתי טבילות של נשים פעיה"ק ת"ו בערבי שבתות, שמשלמים שכר הטבילה אחרי כניסת השבת, ומהן עוברות גם על איסור חמור לסרוק את השערות בלילי שבת. ואם כי בעלי מרחצאות אינם חשודים חלילה לקבל את הכספים, הרי ברור שיש לגרור בכל עוז ומרץ את הפירצות הנ"ל, ולהזהיר על זה באזהרה חמורה ובאיסור נמור את הנשים הבאות לבית הטבילה, וחלילה להם לעבור על זה בשום ענין ואופן ובלי שום הוראת היתר כלל וכלל.

כן יש להם לנשים כשרות להמנע מגידול הצפרנים, שלכך שזהו דבר מגונה לבנות ישראל כשרות וצנועות, והיא פגיעה בגדרי המוסר והצניעות שאמותינו התפארו במדות אלה, הרי יש גם בזה גם חשש חזק של איסור בעת הטבילה. ולהשומעים יונעם ותבוא עליהם ברכות טוב ויראו זרע יאריכו ימים לחקים וורות כשרים, ויתברכו בכ"ס.

כעתירת,

יוסף צבי דושינסקיא

(3) כן הוא בזה"ק פרשת לך (דף פ"ד ע"א), והושיעה לבן אמתך, וכי לא הוה כרי' דישי איהו, עד דאיהו אמר בשמא ראמי' ולא בשמא ראבוי, אלא הא אוקימנא דכר ייתי בר נש לקבל מלה עלאה לאדכרא כעי למתך כמלה דאיהו וראי, ועל דא אדכר לאמי' ולא לאבוי, עכ"ל.

(4) הוא הגה"ק מוה"ר יצחק אייזיק טויב אבד"ק קאלוב זצ"ל.

(5) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ע"ה עמוד ט"ו. — מכתב זה הגיע אלינו מגנוזי ידירנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמרום מו"ה שאל הו"טערער ג"י מאנטווערפען. ברך ד' חילו ופועל ידיו תרצה.

בענין ספק טומאה, והדרן לסיום משניות

מהרב הגאון מוה"ר דוד צבי טעבלי זעהמאן הי"ד¹
ראבד"ק דוקלא

במס' אהלות פרק ז' משנה ד'. האשה שהיא מקשה לילד, והוציאנה מבית לבית, הראשון טמא בספק וכו'. וע"ז נשאלתי מחכ"א, ממנ"פ, אי ברשות היחיד, טמא בווראי, דספק טומאה ברה"י הוי ווראי, ואי ברשות הרבים, טהור בווראי. והשבתי דלעולם מיירי ברה"ר, ומ"מ טמא בספק כמ"ש התוס' ריש נדה דטומאה דלמפרע לא ילפינן מסוטה, וכאן הוי טומאה למפרע, דבעת שהי' בבית הראשון לא הי' שום ספק כלל, דהא אז הי' חושבין שהולד חי, רק אח"כ רואין שהוא מת, נולד הספק, והוי על בית ראשון ספק דלמפרע ולא ילפינן מסוטה. אמנם לפי מה שכתבו שרק בכה"ג ריש חזקה, בזה לא ילפינן למפרע בסוטה, אבל בליכא חזקה שפיר ילפינן, וע"ש במהרש"א היטב, וכן לפמ"ש התוספ' הרא"ש בריש נדה דרק בליכא לברר הספק בשעת מעשה או לא ילפינן מסוטה ע"ש, שוב כאן לא שייך זה, דהא לא הוי כאן חזקת חיות כמ"ש בערכין ז' ע"ב דבוולד ליכא חזקה דחיותא, וכן הי' אפשר לברר בשעת מעשה, שוב גם טומאה דלמפרע נילף מסוטה.

הן אמת שאיני מבין דברי הרא"ש שמה, למה במעל"ע לא הי' אפשר לברר בשעת מעשה, הא אנו רואין דמפקידה לפקידה לכ"ע טהור מקודם, ושוב תמיד אפשר לברר בשעת מעשה אי יש בה דם או לא. ואולי כונתו דלא הוי בירור גמור, דמי יודע שמא בעת סילוק ידה ראתה, כידוע קושיית הכסא דהרסנא על חזקת טהרה ראשה, הא הוי חזקה שלא נתבררה, עיין בסו"ש ב, לכן קודמו אי אפשר לברר, אבל זה דוחק. ועכ"פ להמהרש"א קשה.

על כן נראה דידוע מ"ש המבי"ט דספק ספיקא ברה"י הוי רק מדרבנן, וכאן הוי רק ס"ס, ספק שמא הי' חי וכמ"ש הר"ש כאן דהוי ספק שמא הי' חי אז, וספק שמא לא יצא אז וכמ"ש הרע"ב ספק זה, ושוב הוי ס"ס, לכן הוי רק מדרבנן, לכן נקיט טמא בספק.

ועוד י"ל שגם ברה"ה טמא בספק, דכבר יש מחלוקת בלא הי' חזקה מעיקרא, אי מסתכלין על חזקה דהשתא, ומעתה כיון שכבר כתבתי דחזקת חיות ליכא כאן, שוב מסתכלין על חזקה דהשתא, כמו שהשתא מת כן מקודם הוי ג"כ, ושוב גם ברה"ה טמא. ונהי דהפני יהושע חולין יו"ד כתב דאפי' בחזקת טומאה טהור ברה"ה, מ"מ ע"ש בתולדות אברהם שהשיג עליו בזה, ועכ"פ י"ל דבכה"ג הוי

(1) כתבנו אורותיו בכר"ש שנה ד' קונט' ט' עמוד ט"ו. — חירו"ת הללו הועתקו מגליון המשניות שלו המונח ברשות נכרו הרב המפורסם וכו' מוה"ר פנחס הירשפרונג שליט"א ראש וועד הרבנים במאנטריאל. זכרה לו אלקי לשובה.

בר"ה ספק שמא, לכן נקיט שמא בספק. אמנם לפירוש הרע"ב דהוי ספק אי יצא וכו', נדחה זה.

ובעיקר הדבר בספק ברה"י אי הוי כוודאי לכל דבר, עיין ברי"ט אלגזי לבכורות פרק חמישי (ברפוס ווילנא דף מ"ד ע"ב) דהביא שהוא מחלוקת בירושלמי, ע"ש באריכות, ועכ"פ לקולא כוודאי לא הוי כוודאי, כמ"ש שם בשם התוס' דאפי' בסוטה ל"ה כן, שוב שפיר י"ל דנקיט כאן שמא בספק. ונפ"מ לקולא להרבה דברים, כגון לענין מה דקיי"ל (חגיגה כ"ב ע"א) שבכלי שמא מטבילין אע"ג שאין בפיו כשפופרת הנוד ולא בטהור, ושוב נפ"מ בכלים מהכית הראשון דאין מטבילין בהו דלא הוי כוודאי, ועוד לשאר דברים, והבן. ואם נפרש כאן כמו בנגע באחד וכו', דשמא היינו לקדשים, שוב י"ל ג"כ ברשות הרבים, ושמא לקדשים, דמדרכנן הוי כשעת מציאתו בקדשים כידוע, והבן.

והנה נשאלתי למה סוטה אסורה לבועל אע"ג דאמרו שניהם ברי לי, ובספק שומאה ברה"י כוודאי מועיל ברי לי. והשבתי שזהו אמת שברה"י מועיל ברי כמו שמוכח בריש חולין (ב' ע"ב תוד"ה שמא) דהתוס' מוקי ברה"י דהיינו במה, ומועיל ברי לי, ומ"מ לא קשה מבוועל, דשם אנו דנין אי עשה איסור וזינתה עמו, ורנין עליו, שוב אין נאמן על עצמו שלא זינתה עמו דאין אדם נאמן על עצמו, כמו באם פסלו שני ערים להרבה אנשים ביחד בגזילה, שמאמינן להשנים ולא הוי חידוש כלל, וממעט רעל גופו וחזקת כשרותו ל"ש לומר שנאמן שלא עשה כן, שוב ח"ה כאן, אבל בשומאה רלא דנין אי הוי רשע, שוב נאמן שלא נגעתי. ובלא"ה להסוכרים רסוטה דינה כעריות שוב הוי דבר שבערות ולא נוכל להאמין לו, והא דמועיל בכתובות כ"ב ברי, משום דיש עדים שאמרו כן, וראי' שברף כ"ז ע"ב לר' זכרי' בן הקצב לא האמינו אע"ג דאמר ברי לי, וע"כ דלא הוי עדים שוב לא נוכל להסתכל על ברי שלו, ורק ביש עדים, דהב"ד לא יוכלו לאסור וגם להתיר כיון דהוי הכחשה, ושוב כיון דהבע"ד טוען ברי שוב מותר, אבל בל"ה דהב"ד אוסרין שוב לא יוכל לומר ברי להתיר לעצמו מה שאוסר הב"ד. ועוד יש לחלק כמה חילוקים ואכ"מ ודו"ק כי קצתו, ואי"ה נכדד כ"ז היטב. ועיין נדה פ"ז משנה ב' ברע"ב שלא סובר דשומאה רלמפרע לא ילפינן מסוטה, וע"ש בתוס' חדשים היטב. (שוב מצאתי קושיא הנ"ל במשנה אחרונה כאן, וע"ש שכתב דס"ס ברה"י דנין רק ספק ולא ודאי).

סיום המשניות. א"ר שמעון בן חלפתא לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום שנאמר ד' עוז לעמו יתן ד' יברך את עמו בשלום. נראה לקשר לראש המשניות, דהביא לר' אליעזר, כמ"ש בצל"ח (ריש ברכות) מחמת שהוא מבני משה רבינו ע"ה, וא"כ תמוה למה לא יהי' הלכה כמותו, לכן מסיים דעיקר הוא שלום, והוא החזיק במחלוקת, עיין כלים פ"ה משנה יו"ד.

או י"ל משום דשם בריש משניות מבואר דבני רבן גמליאל אמרו דיחיד ורבים הלכה כרבים, וזהו מטעם דעיקר הוא שלום, ואם נעשה כרבים יהי שלום, והבן.

ועוד י"ל, רכבר הבאתי בשם הצ"ח רמתחיל מר' אליעזר רהוא ממשה רבינו ע"ה, לכן מסיים בשלום, רהוא עוברא ראהרן אוהב שלום ורודף שלום, כרי לרמזו לשני האחים הקרושים, והבן.

חידושים והערות בענינים שונים

מהרב הגאון מוה"ר אפרים הלוי ביליצער הי"ד¹ דומו"ץ דק"ק בעטלאן

במס' חולין (רף י"ר ע"א) השוחט בשבת וביום הכיפורים שחיטתו כשירה. והרמב"ם ז"ל משני מלשון המשנה, שכתב השוחט ביום הכיפורים ובשבת וכו', וכבר ראיתי שהתעוררו בזה. ונראה, רהנה החתם סופר בחירושו לחולין מדרק למה קתני במתני' שבת קורם ליוהכ"פ הלא רבותא יותר בשבת מכיום הכיפורים, והו"ל למיתני, השוחט ביום הכיפורים ובשבת, רלא תימא דוקא יום בכיפורים רקיל משבת שחיטתו כשירה, אלא אף בשבת רחמור ממנו נ"כ כשירה, עיי"ש. ונראה לפי מה שכ' בשער המלך לתרץ קושיית המהרשד"ם דנימא כל מילתא ראמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני ולא תהא שחיטתו כשירה, ותירץ השעה"מ דגלי קרא בשבת, היא קודש ואין מעשי' קודש, עיין בחולין דף קט"ו, ועל כן שפיר מעשה שבת השחיטה כשירה, עכ"ד. אמנם לענ"ד נראה דתירוצ' זה אינו מספיק, רא"כ ביוהכ"פ אמאי שחיטתו כשירה, הא שם לא כתיב היא קודש. ועל כרחק צריכין לבוא לתירוצ' המהרי"ט על הקושיא הנ"ל, דהיכי דלא מתקן בזה את האיסור, לא אמרינן אי עביד לא מהני. נמצא לפי"ז דבשבת פשיטא דכשירה השחיטה, דלא שייך כלל לומר אי עביד לא מהני, דכבר גלי קרא היא קודש ואין מעשי' קודש, רק עיקר הרבותא היא דשחיטתו כשירה ביום הכיפורים, ולכן שפיר

(1) נולד בעיר סערענמש ביום ט"ו טבת שנת תרנ"ב לפ"ק לאביו הגאון מוה"ר פנחס הלוי ביליצער אבד"ק סערענמש וצ"ל (בעמח"ס גבעת פנחס עה"ת). למד אצל אביו, וגם הי' תלמיד בישיבות דק"ק אונסדארף ופרעשבורג. בשנת תרע"ר לפ"ק נשא אשה בתו של הגאון מוה"ר יהודה ליכטענשטיין אבד"ק בעטלאן וצ"ל. בשנת תרפ"א לפ"ק נתקבל לדומו"ץ בק"ק בעטלאן. נדפס ממנו ספר יד אפרים (תשובות, כללים, והערות על צוואת ר"י החסיד). ועוד נשאר ממנו הרבה חידו"ת בכת"י. נהרג עקה"ש במחנה אושוויץ ביום ז' לחורש סיון שנת תש"ד לפ"ק. הי"ד. — חידושים והערות הללו הועתקו מתוך כתביו המונחים כגנזי ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד נריש ושוש מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפען. טוב עין הוא יבורך.

נקיט במתני' קודם שבת ואח"כ יום הכיפורים. והא תינח למאן דס"ל אי עביד לא מהני, אבל למאן דס"ל אי עביד מהני, לא שייך כלל קושיית המהרש"ם, א"כ הוי הרבנותא יותר בשבת מביום הכיפורים כקו' הח"ס הנ"ל, וע"כ הרמב"ם ז"ל דפסק כאביי דאמר אי עביד מהני, וכמו שכתב הלח"מ, שפיר נקיט בדבריו קודם יום הכיפורים ואח"כ שבת, דשבת רבותא יותר דחמור מיום הכיפורים.

בתוס' חולין ל"ג ע"א הקשו לר"ל דס"ל חצי שיעור מותר מה"ת, א"כ מי איכא מירי. וקשה לי, הא גם לר' יוחנן קשה, לשיטת המהרש"ל בשבועות כ"ד דכל היכא דכל שהו אסור גם שלא כדרך אכילה אסורה, ולפי"ז בעכו"ם דכל שהו אסור גם שלא כדרך אכילה אסורה, ובישראל שלא כדרך אכילה אינו לוקה, א"כ נימא מי איכא מירי. ואפשר רמכאן ראי' רגם בשלא כדרך אכילה איסורא מיהו איכא מן התורה אלא דאין לוקין, עיין משנה למלך בהל' יסודי התורה, אמנם התוס' הי' להם להקשות כן ולתרץ כן, וצ"ע.

כבוד גיסי הגאון מוה"ר אשר אנשיל יודא מיללער שליט"א אבר"ק פעטראזשעני הביא קושיא בשם שו"ת מהרי"א להגאון ר"י אסאד ז"ל בחלק או"ח סי' ק"ז, להרמב"ם בפ"א מהל' קרבן פסח דנשים חייבות בשחיטת הפסח, א"כ למה לי קרא לחייבן באכילת מצה מכל שישנו בלא תאכל חמץ ישנו בקום אכול מצה, תיפוק לי' דכתיב גבי פסח על מצות ומרורים יאכלוהו, א"כ בלא"ה חייבות. — הנה קושיא זו לא זכיתי להבין, הלא שחיטת הפסח ואכילת הפסח הם שני ענינים נפרדים, ולא קרב זה אל זה כלל, והא ראי', דאנן קיי"ל אכילת פסח לא מעכבא, ואם לא עשה פסח היינו שלא שחט, חייב כרת, וכל מוני המצות (הרמב"ם בספר המצות, סמ"נ, הרא"ה, המצות השם) חלקו שחיטת הפסח ואכילת הפסח לשתי מצות, וא"כ אף שחייבו נשים בשחיטת הפסח, אכתי מנ"ל שחייבין ג"כ באכילת הפסח, וכיון דלא חייבו באכילת הפסח, א"כ בוודאי גם מאכילת מצה פטורות, אי לאו דכל שישנו וכו', וזה ברור בעיני, ופלא על הספר הנ"ל, ואינו ת"י כעת לעיין בו.

והביא כבוד גיסי שליט"א מה שכתב אאמו"ר זצוק"ל הכ"מ על גליון ספר הנ"ל על קושיא הנ"ל, בזה י"ל ראיצטריך היקשא לזמן הזה דליכא פסח, ועיין פסחים ק"כ, עכ"ל הטחור. — ועל זה תמה כבוד גיסי הה"ג נ"י וז"ל, כי הקושיא אזלא, מיד שחייבת בפסח ממילא גילתה התורה דאע"ג רמצה הוי מעשהז"ג בכ"ז האשה חייבת בה, כי על מצות ומרורים כתיב, וא"כ בזמן הזה אף דליכא פסח, שוב ממילא לא איצטריך היקש מיוחד, כי כמו שירענין באיש דחייב במצה בזמן הזה, הוא הדין בנשים, עכ"ל.

הנה לענ"ד להצדיק הצדיק ותורת אמת הי' בפי אאמו"ד ז"ל, דהנה בעת שהי' המקדש קיים, הי' מוטל על ישראל לאכול מצה משני חיובים של תורה, חד דהי' צריך לאכול עם הפסח, דכתיב על מצות ומרורים יאכלוהו, וזה לא הוי מצוה בפני עצמה, אלא רתלוי בפסח, אם אוכל פסח אוכל מצה, ואם לא לא, וחד מצוה לאכול מצה בפני עצמה דכתיב בערב תאכלו מצות. והנה טעם הראשון לאכול מצה בזמן הזה ליתא, ראנו אין לנו פסח, ומהאי טעמא מרור דרבנן, אלא שאנו מחויבים לאכול מטעם השני דכתיב בערב תאכלו מצות. והנה לפי"ז כתב שפיר אאמו"ר זצ"ל ראי לא הוי אמרינן כל שישנו וכו' היו נשים פטורות בזמן הזה, משום דאף רחייבין מצד פסח, אמנם כיון דהשתא ליכא פסח אין חייבין במצה, ובמצות מצה דבערב תאכלו מצות פטורה דהוי מעשהז"ג, ואף רגלי קרא דחייבין, רלא הוי מעשהז"ג, דהא נתחייבו בזמן דאיכא פסח, היינו דוקא מצות פסח ומצה ביחד, זה לא חשוב מעשהז"ג, אבל המצוה דבערב תאכלו מצות, דהיא מצוה בפני עצמה, בזה באמת פטורין, דהוי מ"ע שהזמן גרמא, להכי צריך כל שישנו וכו', ורו"ק.

במס' ביצה דף ז' ע"א, כל שתשמישו כיום נולד כיום, ופריך למאי נפ"מ. וק"ק הי' יכול לומר נפ"מ עפ"י מה שראיתי בשו"ת מהר"י מברונא סי' קמ"ט שכתב דפירות הנושרין בין השמשות אסורין מכח ספיקא, אבל אם נולד אצלם ביצה מותרים, רע"כ יום הוא וערב שבת היא, דאי לילה, אין התרנגול מטיל ביצים כלילה, עיי"ש. וא"כ נפ"מ לזה.

במס' זבחים דף ע"ח אמר ריש לקיש הפיגול ונותר וטמא שבללן זה בזה ואכלו פטור דאי אפשר שלא ירבה מין על חבירו ויבטלנו, ואמר שם רבא שמע מינה תלת, ש"מ נותן טעם ברוב לאו ראורייתא וכו'. והקשה בספר טהרת הקודש שם, מנ"ל לרבא דריש לקיש ס"ל טעם כעיקר דרבנן, הא לשי' הר"י מאורלייניש אף דס"ל לר' יוחנן טעם כעיקר ילפינן מגיעולי נכרים מ"מ מורה ראין לוקין דהוי לאו הבא מכלל עשה דכתיב כל אשר יבא באש תעבירו באש ולא הבא מכלל עשה אין לוקין עליו, א"כ דילמא גם ריש לקיש ס"ל כהא כר' יוחנן, אבל לעולם ס"ל דטעם כעיקר הוא מה"ת.

ואמרתי עפ"י מה שהעלה הטהרת הקודש שם, דלריש לקיש רלית לי' ח"ש אסור מן התורה, ע"כ לית לי' היתר מצטרף לאיסור, דהוי היתר והיתר, עכ"ל. ולפי"ז קשה לי לריש לקיש למה לי קרא רמשרת בנוזר, הא טעם כעיקר יכול למילף מגיעולי עכו"ם, וא"כ למה לי משרת, דלהיתר מצטרף לאיסור ע"כ לא צריך, רלית לי' כלל היתר מצטרף לאיסור, ואפשר לומר א' משלשה פנים, או דס"ל גיעולי עכו"ם חירוש הוא כרבנן בפסחים דף מ"ג, וא"כ איצטרך משרת

לטעם כעיקר, או דס"ל כהר"י מאורלייניש דאס ילפינן מגיעולי נכרים אז אין לוקין דהוי לאו הבא מכלל עשה, או דס"ל טעם כעיקר לאו דאורייתא משום דהוי משרת וגיעולי עכו"ם שני כתובים הבאים כאחד. ולפי"ז ממ"נ, או דס"ל לריש לקיש טעם כעיקר דאורייתא ואז לוקין דאל"כ למה לי משרת, או דס"ל טע"כ לאו דאורייתא, וא"ש קו' הטהרת הקודש.

ובפשיטות אמרתי לתרץ קו' הטהרת הקודש הנ"ל, רכיון דס"ל לריש לקיש חצי שיעור מותר מה"ת, א"כ ע"כ גיעולי עכו"ם חידוש הוא, דכבר כתבו המפרשים דטעם הבליעה בכלי לא הוי אלא חצי שיעור, וא"כ ע"כ ס"ל טעם כעיקר ילפינן ממשרת, וא"כ שפיר לוקין, ודו"ק.

בחולין צ"ר ע"א, אסור לנגוב דעת חבריות מרשמואל וכו'. ק"ק לי אמאי לא הביא הש"ס מתוספתא דפ"ק דמגילה דא"ר מאיר הלזה מעות מחבירו ליקח בהן פירות אל יקח בהם כלים, כלים אל יקח בהם פירות מפני שגונב דעת המלוה, רשב"א אומר משום ר"מ הלזה מעות מחבירו ליקח בהן חלוק אל יקח בהן שלית מפני שגונב דעת מלוה, ע"כ. וא"כ אמאי לא הביא משם, דהוי בפירוש דברי התנא ולא מכללא מרבירי אמורא, וצע"ק. (ואולי דשמואל אשמעינן אפילו דעתו של עכו"ם).

כוס תנחומין

משתתפים אנו בצערם של ידידינו

הנה"ח מו"ה אהרן עקשטיין נ"י והנה"ח מו"ה משה עקשטיין נ"י

בהלקח מאתם אחיו-אביו

הנה"ח מו"ה נפתלי בנימין עקשטיין ע"ה

* * *

האחים הוקרים והחשובים

מו"ה יחיאל יהודה נ"י, מו"ה יצחק יונה נ"י, ומו"ה יעקב אביגדור נ"י

למשפחת פאפיער

בהלקח מאתם הוריהם הקדושים

אביהם הנה"ח מו"ה אליעזר ע"ה, וזוגתו מרת מרים ע"ה פאפיער

שנהרגו יחד ע"י יד אכזרי, ד' ינקום רמם

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

ולא ישמע עוד שור ושבר בנבולנו, אכ"ה.

המערכת

בענין המקדש באיסורי הנאה

בן ציון הכהן

אבד"ק סענפעטער

מח"ס שערי ציון, ואבני ציון ב"ח

ברוקלין, ניו יארק

במתני' קידושין (דף נ"ו ע"ב) המקדש בערלה בכלאי הכרם וכו' אינה מקודשת מכרן וקידש בדמיהן מקודשת, וכתבו התוס' ד"ה המקדש וכו', פירוש לפי איסור הנאה, וא"ת אמאי אינה מקודשת הא שרי ליהנות ממנו שלא כדרך הנאתו כדאמר בפרק כל שעה פסחים (דף כ"ד ע"ב), וי"ל בכאן מיירי דליכא שוה פרוטה אלא כדרך הנאתו וכו', ועי' תוס' פסחים (דף כ"ט) ד"ה אין פודין כו', ותוס' ע"ז (דף ס"ב ע"א) ד"ה בדמיהן. והקשה האור חדש דאיתא בקידושין (דף י"ב ע"א) אמר שמואל קידשה בתמרה אפי' עומד כור תמרים בדינר מקודשת חיישינן שמא שוה פרוטה במדי, וקאמר שם דהוי עכ"פ קידושי ספק דשמא ש"פ במדי, וא"כ ק' הא במתני' תנן אינה מקודשת ואמאי לא הוי עכ"פ ספק קידושין שמא שוה פרוטה שלא כדרך הנאתו במדי, ועי' בקושי' זו בשו"ת מהרש"ם ח"ב (סי' רכ"ו אות ו'), ושם ח"ג (סי' נ'), שו"ת הרי בשמים מה"ק (סי' פ') ד"ה והנה בשעה"מ, ושו"ת יד רמה (סי' מ"ח), וזה קושי' עצומה.

(א) ונלע"ד ליישב, דהנה המקנה קידושין (דף נ"ו) שם תי' קושית התוס', דאף דהאשה יכולה ליהנות ממנו שלא כדרך הנאתו מ"מ הא הוא נהנה מאיסור הנאה זו כדרך הנאתו, דאיסורי הנאה אסור למכור וכמו כן הוא אסור לקדש אשה באיסור הנאה, ועי' בית שמואל אה"ע (סי' כ"ח ס"ק נ"ז), ועי' שמקדש האשה באיה"נ הא נהנה שוה פרוטה מאיסור הנאה ועביר איסור בהקידושין ואמרי' אי עביר לא מהני עכ"ד ע"ש ובאו"ח, וכתבו כן בפירוש דברי התוס' ע"ז (דף ס"ב ע"א) ד"ה בדמיהן כו', שכתבו וז"ל, וי"ל כיון שכל זמן שהוא בעין אסור למכרו מן התורה כמו כן אסור לקדש בו אשה דהוי חשובה כמו מכירה ריש בו הנאה כשמקדש את האשה וכו', והיינו כנ"ל דכיון דעשה איסור בהקידושין דהוי כמו מכירה באיה"נ אמרי' אע"מ ובטל הקידושין ע"ש.

אך יש להעיר דבישועות יעקב או"ח (סי' תצ"ח) בתשו' מכן המחבר (ד"ה ובנוף קושי' המרדכי) כתב, דלא שייך מצוה הבא בעבירה רק היכא דהעבירה מצד עצמה היא עבירה בלא המצוה, אבל היכא דאין העבירה באה רק מצד המצוה ולולא קיום המצוה ל"ה שום עבירה, בכה"ג לא חשיב מצהב"ע, דאיך אפשר לאחוז החבל בתרי ראשין לומר דהוי מצהב"ע ולא יצא, דהרי אי אמרת דלא יצא ממילא אין כאן עבירה כלל דהא העבירה בקיום המצוה תלי', ואם אתה מחשיבו למצהב"ע בהכרח תאמר שיצא ידי מצוה, והוכיח כן מירושלמי שבת (פרק י"ג ה"ב), [וזה להיפוך מד' הרשב"א יבמות (דף ק"ג) הובא בשו"א ד"ה

(דף כ"ח), אך הוא ז"ל הוכיח כן מירושלמי הג"ל]. וכדברי הישועות יעקב, כתב גם בשו"ת קול ארי' או"ח (סי' ד'), והביא ג"כ דא' לזה מירושלמי הג"ל, וע"ע בשו"ת מהרי"א חאו"ח (סי' קצ"ז) ד"ה ואני כו' שכתב כן, ובשו"ת דבר משה (ח"א סי' ק') הביא בשם מר אחיו שכתב ג"כ דבכה"ג ל"א מצהב"ע דלא יצא ע"ש, ועי' שו"ת בית שערים או"ח (סי' ק"ע) ד"ה ומה שנתעורר וכו' שכתב כן גם לענין הכלל דאי עביר לא מהני, דהיכא דכל האיסור הוא רק אי נימא דמהני בכה"ג ל"א אעל"מ, דהא אי נימא דלא מהני ליכא איסור כלל, ואיך נאמר אעל"מ מחמת האיסור שעשה דהא אם נאמר דלא מהני לא עשה איסור כלל, והביא דא' מדברי הר"ן ע"ז (דף מ"ב), [ונכתב בב"ש שם לעיל (סי' ק"ח) בדברי המהרי"ט ח"א (סי' ס"ט) ומהרי"ט"ן (סי' ט"ז), דאין כוונתם כמו שהבינו האחרונים דל"א אעל"מ רק היכא דמתקן האיסור, ע"ש מה שכתב בכוונתם], וא"כ ה"נ במקדש באיסורי הנאה איך נאמר אעל"מ משום דיש לו הנאה מאיה"נ ע"י הקידושין, הא אדרבה אם נאמר אעל"מ ובטל הקידושין שוב אין לו הנאה קידושין וליכא עבירה כלל ולא שייך אעל"מ וכנ"ל, וא"כ שפיר הקשו התוס' דהאשה יכולה ליהנות מהאיה"נ שלכדה"נ, ול"ל דהוא נהנה מהאיה"נ כדרך הנאתן משום שמקדש בו והוי כמכירה ושוב י"ל אעל"מ, ז"א דהא בכה"ג דכל העבירה הוי רק אם נאמר אי עביר מהני, ל"א אעל"מ וכאמור.

אך י"ל לפמ"ש התוס' פסחים (דף כ"ו ע"ב) ד"ה עלה וב"מ (דף ל' ע"א) ד"ה אף עובר וכו', לענין עלה עליה זכר פסולה אף דלא ניחא ליה להפסיד פרה אדומה דרמיה יקרים, ותי' דאם נאמר דכשירה שוב ניחא ליה לכך פסולה, וכ"כ הר"ש פרה (פרק ב' מ"ד), ומזה למד הברוך טעם ברין שמאחא אני לך (אות ג') ובעטרת חכמים חולין (דף ט'), דכל היכא שהתיתר כרוך בקו האיסור והאיסור כרוך בקו ההיתר ושני הפכים בנושא אחד מתהפכים בלי תכלית אז מספק אזלינן לחומרא, [ועי' מזה בשו"ת אבני נזר יו"ד (סי' שס"ז אות ג'), ושו"ת מהרש"ם ח"א (סי' קכ"ב), וכע"ז בישועות יעקב יו"ד (סי' קכ"ו אות ב') מתוס' חולין (דף ק' ע"א) ד"ה שאני, וזבחים (דף ע"ב ע"א) ד"ה אלא, ויבמות (דף פ"א ע"ב) ד"ה דברי הכל וכו', לענין חתיכה הראוי' להתכבד באיסורי הנאה, וע"ע באוריין תליתאי תאומים (סוס"י ע') ד"ה שם בגמ', וגבורות שמונים (אות ס"ט), שו"ת מנחת אלעזר ח"א (סי' א' וסי' ס'), שו"ת משנת אלעזר מה"ק (סי' ב' אות ב'), ושם מהר"ת שו"ת (סי' ב' אות ד'), ובזכרון שמואל עמ"ס גיטין (דף נ"ד ע"ב) כתב דהוא כמו ספק דאזלינן לחומרא, וכ"כ ברעת תורה בפתיחה להל' שחיטה (אות י"ז), ושו"ת לחם שלמה יו"ד (סי' כ"ג), דהוי כמו ספק ובדרבנן אזלי לקולא], וא"כ ה"נ לענין אעל"מ באופן הג"ל דאי לא מהני ליכא עבירה כלל, וצ"ל דמהני, אך אי מהני שוב איכא עבירה, ויש לומר דלא מהני, והוי היתר כרוך בצד האיסור והוא כספק דאזלי לחומרא בדאורייתא, ושפיר הקשו התוס' אמאי המקדש באיסורי הנאה אינה מקודשת הא יכולה ליהנות שלכדה"נ, ואין לומר כד'

המקנה דכיון דהוא נהנה ע"י קידושין ועביר עבירה אמרי' אעל"מ, ז"א דהא כאן
הוי כהיתר כרוך בצד האיסור, דאי אמרי' לא מהני ובטל הקידושין שוב לא נהנה
כלל מאיה"נ וי"ל דמהני אך שוב נהנה ועשה איסור וצ"ל דלא מהני, וכה"ג הוי
כספק ולחומרא צ"ל דהוי קידושין מספק, ואמאי תנן במתני' דאינה מקודשת כלל,
ועל זה שפיר תי' התוס' דמיירי רליכא שוה פרוטה אלא כדרך הנאתו ול"ה
קידושין כלל, ואין לומר דיהי' עכ"פ ספק קידושין שמא שוה פרוטה במדי
לשמואל בקידושין (דף י"ב), דזה אינו, רבלא"ה הוי רק ספק קידושין משום
אעל"מ כאמור, ושוב הוי ספק ספיקא, דמספק י"ל אעל"מ ועוד ספק דשמא שוה
פרוטה במדי והוי ספק ספיקא ול"ה קידושין כלל, ולפי"ד הריטב"א דאף דשוה
פרוטה במדי הוי רק קדושי דרבנן, שוב י"ל דכיון דהוי ספק אי שייך אעל"מ
וכנ"ל דהוי היתר כרוך בצד האיסור והוי ספק, א"כ כיון דאף רשו"פ במרי הוי רק
קידושין דרבנן, שוב ספק דרבנן לקולא ול"ה קידושין כלל, ומיושב קושית האו"ח
וזה נכון.

(ב) ועפ"י דברי המקנה הנ"ל נלע"ד ליישב דברי התוס' קידושין (דף נ"ו)
שם, שכתבו אי נמי י"ל דמיירי שפיר דאיכא שוה פרוטה אף שלא כדרך הנאתו,
מ"מ כיון שהאשה סבורה שיש לה ליהנות דרך הנאתן ואינו כן לא סמכה דעתה
והוי קידושי טעות ע"כ, והקשה בבית לוי שער כתובה וקידושין (פרק ד' דף י"ז
ע"ד) מה שכתבו התוס' כיון שלא ידעה דהוי איסור הנאה, מה פסקא להו דמיירי
כה"ג, הו"ל לתוס' לומר דמיירי שהאשה לא ידעה דהוי איסור הנאה, ועוד דהא
רתי' התוס' תי' שני, ע"כ הוא משום דעל תי' הא' קשה דמתני' סתמא תנן
המקדש באיה"נ אינה מקודשת, ולפי תי' זה רק בליכא שוה פרוטה שלכדה"נ
אינה מקודשת, וקשה הא גם לפי תירוצם השני לא מיירי מתני' בכל גוונא,
דבידעה דהוי איסור הנאה ול"ה קידושי טעות י"ל דמקודשת לתי' זה, ול"ל תי'
השני הא לכל השני תירוצים לא מיירי בכל גוונא ומתני' תנן סתם אינה מקודשת
דמשמע דבכל אופן אינה מקודשת, וזה דקדוק עצום.

וי"ל דהנה המקנה תי' קושית התוס' רהאשה יכולה ליהנות ממנו שלכדה"נ,
ותי' דכמו דאסור למכור איסורי הנאה ה"נ אסור לקדש בהם דנהנה ע"י הקידושין
מאיה"נ, וכיון דעשה איסור בהקידושין אמרי' אי עביר לא מהני ובטל הקידושין,
והאחרונים כתבו כן בפירוש דברי התוס' ע"ז (דף ס"ב ע"א) ד"ה בדמיהן וכו'
וכנ"ל, ואמאי לא תי' התוס' כאן כן, וי"ל לפמ"ש בשו"ת פנים מאירות (ח"א סי'
ל"ד) דבמקח שנעשה באיסור דאיכא קנס גם ללוקח רלא עביר איסור כה"ג לא
אמרי' אעל"מ, ועי' בשו"ת בית אפרים או"ח (סוס"י מ"א), ובשו"ת ברית
אברהם אה"ע (סי' קי"ט אות ו'), הטעם משום דאעל"מ מטעם קנס הוא והלוקח
שלא עביר עבירה יוכל לומר מה לי בקנסך, [ועי' שו"ת מהרי"א או"ח (סי' קצ"ו
בהג"ה), שו"ת שו"מ מהר"ת (ח"ד סי' קי"א), ספר יהושע (סי' ל"ה), מנ"ח
(מצוה ל"ח ומצוה שס"א בסופו), שו"ת בית שלמה יו"ד ח"ב (סי' קפ"א
בהג"ה), שו"ת שנות חיים (סי' קנ"ה), משפט שלום חו"מ (סי' ר"ח אות ג'),

שו"ת מחזה אברהם או"ח (סי' ק"ו), שו"ת גבעת הלבונה (ריש סי' כ"ו), גבורות שמונים (אות ס"א), ושו"ת בית דוד לייטער (סי' מ"ג), וא"כ ה"נ הא רק האיש המקדש עשה איסור במקדש באיסורי הנאה, ולא האשה, ואי נימא אעל"מ הוי קנס גם להאשה דבטל הקידושין, וטב למיתב טן דו מלמיתב ארמלו בקידושין (דף מ"א ע"א), וכיון דע"י אעל"מ הוי קנס גם להאשה דלא עברה איסורא, ליכא למימר אעל"מ, ושפיר הקשו התוס' דיכולה ליהנות ממנו שלכרה"נ דל"ש בזה אעל"מ.

אמנם עדיין קשה, דהא האשה עברה על לפני עור ל"ת מכשול, דקבלה בקדושה האיסורי הנאה ומכשילה להמקדש באיסור שיהנה ע"י הקידושין באיסור הנאה, וכיון דעל שניהן איכא איסור שוב שייך אעל"מ ומאי הקשו התוס', אך י"ל דמ"מ שפיר הקשו התוס', דהא במתני' סתמא תנן דבאיסורי הנאה אינה מקודשת והא משכח"ל בלא ידעה האשה דאיסור הנאה הוא ולא עברה על לפני עור כלל כיון דשוגגת היא, [ועוד דבשוגג ל"ש אעל"מ כמ"ש בשושנת העמקים (כלל י"ט), ועי' בהגהות מהר"צ חיות לחולין (דף י"ד ע"א), דברי מרדכי למהר"ם גלאנטי קונטרס דבר יוסף (דף ס"ח ע"ד), שו"ת כתב סופר או"ח (סי' ל"ה), שו"ת שמחת יו"ט (סי' מ"ב) ד"ה ולפי, ומקנה אברהם (סי' קמ"ח), דלא כשו"ת נוב"י תנינא יו"ד (סי' ט'), שו"ת חת"ס אה"ע ח"ב (סי' ס"ג), וחור"מ (סי' נ"ו), לימודי ה' (לימוד פ"ג), וע"ע בשעה"מ הל' גירושין (פ"ג הל' י"ט), נראה ג"כ מדבריו דבשוגג ל"א אעל"מ, ועי' משפט שלום חו"מ (סי' ד"ח), וכיון דהאשה לא ידעה דהוא איסור הנאה ולא עברה על לפ"ע שוב ל"ש אעל"מ, ושפיר הקשו התוס' דאמאי אינה מקודשת הא האשה שרי ליהנות ממנו שלא כדרך הנאות, ואי דהמקדש נהנה מהאיסור הנאה כדרך הנאות דהקידושין הוי כמכירה וי"ל אעל"מ, ז"א דמ"מ באם האשה לא ידעה דהוא איסורי הנאה ל"ש אעל"מ דרק המקדש עשה איסור בכה"ג והאשה לא עברה איסור כלל, ואף לפ"ע ליכא לגבה כיון דלא ידעה שאיסורי הנאה הוא, שוב בכה"ג ל"ש אעל"מ וכדברי הפנמ"א הנ"ל, וע"ז שפיר תירצו התוס' כיון שהאשה סבורה שיש לה ליהנות דרך הנאתן ואינו כן, לא סמכה דעתה והוי קידושי טעות, דממנפ"ש בטל הקידושין, דאם האשה ידעה שהוא איסור הנאה אז האשה עוברת על לפני עור, ושייך אעל"מ כיון דגם האשה עשתה איסור, ואם לא ידעה לא סמכה דעתה והוי קידושי טעות, וא"ש דברי התוס', דלפי תי' השני מתני' מיירי בכל גוונא, ומיושב גם קושיית הבית לוי הנ"ל, דשפיר כתבו התוס' כיון שלא ידעה דהוי איסור הנאה, דהא כל קושיית התוס' הוא בלא ידעה דהוא איה"נ, דבידעה י"ל אעל"מ וכאמור, וזה נכון ודו"ק.

ג) ובדרך זו נלע"ד ליישב דברי רש"י ז"ל בפסחים (דף כ"א ע"ב), דאיתא שם, אמר רב גידל א"ר חייא בר יוסף א"ר יוחנן המקדש משש שעות ולמעלה אפי' בחיטי קורדנטא אין חוששין לקידושין, ופירש"י שם ד"ה משש שעות, על כרחך מתחילת שש משמע דאי לאחר שש דאסור מדאורייתא מאי אתי לאשמעינן פשיטא דאין מקדשין באיסורי הנאה עכ"ל, והקשה האור חדש שם

דלעיל (דף ו' ע"א) הביא הגמ' ג"כ הק' מימרא דרב גידל וכו', ושם פירש"י מתחלת שש דאיסורי דרבנן הוא, ולא כתב רש"י ז"ל הכרח הנ"ל דלאחר שש מאי קמ"ל ע"ש, וזה דקדוק עצום. ונראה ליישב, דהנה בחק יעקב (סי' תמ"ג) הוכיח דרש"י ס"ל דחיישי קורדניא הוי חמץ גמור מה"ת, דאי ס"ל לרש"י דהוי נוקשה מדרבנן, א"כ איך כתב רש"י דע"כ מיידי בתחילת שש דאל"כ מאי קמ"ל, דילמא הא קמ"ל אע"ג דהוי נוקשה דאסור רק מדרבנן מ"מ אינה מקודשת, דממתני' הקידושין (דף נ"ו) דהמקדש באיסורי הנאה לא מוכח דק' איסורי הנאה דאורייתא ע"ש, אך הרא"ש כתב דרעת רש"י דאף בתרי דרבנן אין חוששין לקידושין, וע"כ דס"ל לרש"י דחיישי קורדניא הוי חמץ דרבנן, וא"כ הדרא קושית החק יעקב, דו"ל דמייירי אף לאחר שש וקמ"ל דבנוקשה דרבנן אינה מקודשת, וי"ל עפ"י קושי' התוס' בקידושין (דף נ"ו) שם שהקשו, אמאי המקדש באיסורי הנאה אינה מקודשת הא שרי ליהנות ממנו שלא כדרך הנאותו, כדאמר בפסחים (דף כ"ד ע"ב). ועי' תוס' פסחים (דף כ"ט ע"ב) סוד"ה אין פודין כו', ותי' הד"ן בקידושין שם דאף שלכדה"נ אסור מדרבנן ואף באיה"נ דרבנן אינה מקודשת, ועי' בתוס' שבועות (דף כ"ב ע"ב) סוד"ה אהיתרא וכו', ולקמן (דף כ"ג ע"ב) ד"ה דמוקי, ותוס' ע"ז (דף י"ב ע"ב) ד"ה אלא כו' ס"ל ג"כ דשלכדה"נ אסור מדרבנן, וכבר העיר בזה המל"מ (פ"ה מיסוה"ת ה"ח) דמאי הקשו התוס' דיכולה ליהנות שלכדה"נ הא אסור מדרבנן ע"ש, וא"כ לפי"ד הר"ן הא מוכח ממתני' דהמקדש באיה"נ דרבנן ג"כ אינה מקודשת כמוכב, ושפיר כתב רש"י דע"כ בתחילת שש, דלאחר שש מאי קמ"ל דממתני' מוכח דבחד דרבנן אינה מקודשת, ומיושב קושי' החק יעקב הנ"ל כמוכב, אמנם הא יש ליישב קושית התוס' כדברי המקנה בקידושין (דף נ"ו) שם, דאף דהאשה יכולה ליהנות ממנו שלכדה"נ, מ"מ הא המקדש נהנה מאיסור הנאה זו כדרך הנאותו, דכמו דאסור למכור כמו כן אסור לקדש באיה"נ, כמ"ש התוס' ע"ז (דף ס"ב ע"א) ד"ה בדמיהן כו', וא"כ המקדש באיה"נ עשה איסור דנהנה ממנו ע"י הקידושין ואמר' אי עבד לא מהני ובטל הקידושין, וא"כ לא מוכח ממתני' דבאיה"נ דרבנן אינה מקודשת, ואי דיכולה ליהנות ממנו שלכדה"נ דמותר מה"ת, וז"א דו"ל דמ"מ אינה מקודשת משום אעל"מ כיון דהוא נהנה מאיסור הנאה דאורייתא כדרך הנאותו ואמר' אעל"מ ובטל הקידושין וכאמור.

ויש לומר לפי"ד הפנים מאירות ח"א (סי' ל"ד) דבמקח שנעשה באיסור ל"ש אעל"מ, משום דיהי' עיד"ז קנס גם ללוקח רלא עבד איסור ע"ש, וש"ת בית אפרים או"ח (סוס"י מ"א), וא"כ ה"נ אם נימא אעל"מ ובטל הקידושין, יהי' קנס גם להאשה רלא עשאה איסור, שוב ל"א אעל"מ בכה"ג, אמנם הא גם האשה שקיבלה הקידושי איסור הנאה עבדה בלפני עור, דע"י שקיבלה הקידושין מכשילה את המקדש דנהנה מאיסור הנאה, וא"כ גם האשה עשתה איסור דעוברת בלפ"ע ושייך אעל"מ, אך בשו"ת בית יצחק יו"ד (סי' ו' אות א') הביא דברי הר"ן יומא (דף פ"ד), דנשים חשודות אלפני עור, וכתב שם בסוף הספר

(בהנהגות ומפתחות לס' ו') דיש מקום לומר דנשים לא מוזהרות על לפני עור, לפי"מ שכתב המהרי"ט קידושין (דף ל"ד) דבלאו שאין לוקין עליו אין נשים מוזהרות, וכתב שם דבזה מיושב קושית הרמב"ן ורישב"א ביבמות (דף פ"ד ע"א) ע"ש, והנה י"ל לפי"מ שכתב החינוך (מצוה רל"ב) דלפני עור הוא לשאב"מ דאין לוקין עליו וע"ש במנ"ח, ועי' רמב"ם הל' רוצח (פרק י"ב הלי"ד), ובכ"מ הל' עדות (פרק י"ב ה"ט) כתב ג"כ דעל לפני עור אין לוקין, וכ"כ בשו"ת פני יהושע חו"מ (סוסי"ב כ"ח), וכנה"ג חו"מ (סי' ל"ד), ובמל"מ (פ"ד ממלוה ה"ו) ד"ה כתב הרב בכנה"ג הביא דבריו, וכן משמע מלשון ספר המצות להר"מ (ל"ת דצ"ט) ע"ש, ובארעא דרבנן (סי' שמ"א), ועי' לב שומע (מע' לפ"ע אות ע"א), ופתח הבית (סי' י"ד ע"ה) [ועי' כ"מ הל' בלאים (פרק ו' הלכה ל"א) כתב דלפני עור הוא לאו שבכללות ע"כ אין לוקין, ועי' בהה"מ הל' תרומות (פרק ו' ה"ג), ובנוב"י מה"ק אה"ע (סי' פ"א) חקר בזה אי לפ"ע הוא לאו שבכללות ולא הביא ד' הכ"מ, וע"ש בנוב"י דלפי"ד התוס' סנהדרין (דף ס"ג) לא הוא לפ"ע לאו שבכללות ע"ש, ובפרמ"ג פת"ב (ח"א אות ל"ז), ובמנ"ח (מצוה תנ"ד), ועי' פיהמ"ש להרמב"ם תרומות (פרק ו' מ"ג) מפורש דעל לפ"ע אין לוקין, ועי' משנה ראשונה משניות דפוס ווילנא שבועות (פ"ה מ"ו) מזה, ועי' פרמ"ג או"ח (סי' תמ"ג במ"ז) כ' דלפ"ע הוא לאו שבכללות, ועי' חקרי הלכות (סי' י"ג) כתב דלפ"ע הוא התר"ס], והנה הפרמ"ג בפת"ב (ח"ב אות י"ד) כתב דבלאו שאין בו מעשה לא אמרי' השוה הכתוב אשה לאיש, דרק לעונשין אתקשו, והוכיח כן מדברי רש"י קידושין (דף ל"ה ע"א) ד"ה לכל עונשין וכו', ועי' שו"ת תשב"ץ (סי' ג') קדמו בחקירה זו, [ועי' בספר לימודי ה' (לימוד מ"ט ונ') בשם יבין שמועה דנשים אין מוזהרות בלשאב"מ, וע"ע במנ"ח (מצוה ח') פלפול ארוך בש"ס תמורה (דף כ' ע"ב), ועי' בזה בתיבת גומא (פ' יתרו), דברי ר"ש פסחים (דף מ"ג ע"ב), שו"ת שואל ומשיב מהר"ת ח"ד (סוסי"ק י"א), שו"ת בי"צ יו"ד ח"א (סי' פ"ה), שו"ת מחזה אברהם או"ח (סי' י"ב), שאילת יעקב ח"א (סי' קכ"ה), עטרת יהושע (סי' י"ג), ושו"ת גבעת הלבונה (סוסי"ג נ"א)], וא"כ י"ל דנשים אינן מוזהרות בלאו דלפ"ע דהוי לשאב"מ ולאוי שבכללות דאין לוקין ול"א השוה הכתוב אשה לאיש וכד' הבי"צ.

אך בשו"ת בי"צ יו"ד (סי' פ"ה) הקשה על זה מסוכה (דף כ"ח ע"ב), דמבואר שם דנשים מוזהרות אתוספת עינוי ביוה"כ אע"ג דליכא עונש, ות"י דשם יש קרא מיוחד דנשים מוזהרות, וכתב די"ל דלבתר דנלי קרא דנשים מוזהרות בתוספת עינוי א"כ ילפי' משם דבאיסורין שאין לוקין נמי מוזהרות ע"ש, וא"כ אף דאין לוקין בלפני עור מ"מ י"ל דנשים מוזהרות בו דמתוספת עינוי מוכח לכה"ת דנשים מוזהרות אף בלאוין שאין לוקין. אך ברש"י תמורה (דף ב' ע"ב) בהא דילף שם מאם המד ימיד לרבות את האשה, ולל"ק שם פירש"י ד"ה ומשני הני מילי לאו שיש בו מעשה בהני עונשין שוין זה לזה „דכתיב אשר יעשו דמשמע עונשין שיש מעשה" כגון חילול שבת וכו' אבל לשאב"מ כגון תמורה

דבריבדוא תליא מילתא אימא לא תילקי קמ"ל עכ"ל, ומבואר דל"ה הטעם דנשים אינן מוזהרות משום דלא מקרי חטאת, אלא משום דכתיב אשר יעשו ובלאו שא"ב מעשה דל"ה עשי נשים אין מוזהרות, ועי' בבית פנחס עמ"ס תמורה ח"א (דף כ"ז ע"ג), וא"כ בלפני עור דלדעת החינוך (מצוה דל"ב) ועור הנ"ל, דהוי לאו שא"ב מעשה, שוב לא מוכח בזה מתוס' עיניו דנשים מוזהרות דשאני תוס' עיניו דיש בו מעשה משא"כ לפ"ע הוי לשאב"מ. אך י"ל דלאחר דגלי קדא בתמורה דנשים מוזהרות בו אף דהוי לשאב"מ, שוב מוכח לכל התורה דנשים מוזהרות בלשאב"מ, ועי' בשו"ת מחזה אברהם או"ח (סי' י"ב). אמנם לכאורה הא קיי"ל בפסחים (דף מ"ה ע"א) ונוזר (דף ל"ז ע"ב) דחולין מקדשים לא גמרי', ועי' שבועות (דף כ"ו ע"ב), וחולין (דף פ"ה ע"א), וליכא למילף מתמורה לכל התורה דלשאב"מ נשים מוזהרות, וי"ל רהנה בשו"ת תשובה מאהבה ח"א (סי' קנ"ד), ובפני ביצה (דף ל"ח ע"ב) חקשו, בהא דילפי' במנחות (דף כ"ב ע"ב) דמין במינו לא בטל מקרא דולקח מרם הפר ומדם השעיר דרם הפר מרובה מרם השעיר ולא בטל ש"מ מב"מ לא בטל, וקשה דהא חולין מקדשים לא גמרי', ותי' לפי"ד רש"י ז"ל פסחים (דף מ"ה ע"א) ד"ה חולין וז"ל, להחמיר לא גמרי' דדין קדשים להיות חמורין, וא"כ א"ש דהא דמב"מ לא בטל קולא הוא לגבי קדשים דמותר לחוות מרם הפר ורם השעיר אף דרם הפר מרובה, ושפיר ילפי' מב"מ ל"ב מקדשים, ונע"ע בזה דלקולא ילפי' חולין מקדשים בפרמ"ג יו"ד (סי' צ"ג מש"ז סק"א), ישועות יעקב יו"ד (סי' צ"ב סק"ט), שו"ת מהרי"א או"ח (סי' ק"כ), נחמד למראה ח"א (דף פ' ע"ג), נחל יצחק ח"ב (סי' צ"ח), ודעת תורה יו"ד (סי' ג' ס"ק י"א), אך עדיין קשה לשי' הרשב"א חולין (דף קי"א ע"א) סוף ד"ה רב דימי, דכתב דאפי' להקל לא ילפי' חולין מקדשים, וכ"כ במשמרת הבית (דף ע"ה ע"א דפוס ויניציאה), ועי' פר"ח יו"ד (סי' ס"ט סק"א), וא"כ הדרא הקושיא לר"י היאך ילפי' מב"מ לא בטל מקדשים הא חולין מקדשים לא גמרי', אך בשו"ת תשובה מאהבה ח"א (סי' קנ"ד) שם תי' דבגלוי מלתא ילפי' חולין מקדשים, והא דמב"מ לא בטל הוי גילוי מלתא ושפיר יליף ר"י מולקח מרם הפר ומדם השעיר דמב"מ לא בטל, ע"ש שחולק על השו"ת נוב"י מה"ק או"ח (סי' כ"ב) בזה, ולפי"ז לרבנן דקאמרי במנחות (דף כ"ב) שם דמקרא דולקח מרם הפר ילפי' דעולין אין מבטלין זה את זה, והיינו ררק בקדשים מב"מ לא בטל הוא משום דסבירא להו דאף בגילוי מלתא לא גמרינן חולין מקדשים, וא"ש דברי הרא"ש פסחים (פ"ב סי' ג') שכתב דלרבנן לא ילפי' מנותר דחמץ בשריפה דחולין מקדשים לא גמרי', וקשה א"כ לר' יהודה איך ילפי' מנותר דחמץ בשריפה, ולהנ"ל י"ל דבאמת בזה פליגי ר"י ורבנן, דלר"י למעמי' בגילוי מלתא גמרי' חולין מקדשים, ולרבנן גם בגילוי מלתא לא גמרי' חולין מקדשים, ולפי"ז י"ל דדין זה אי נשים מוזהרות בלשאב"מ בכל התורה תליא בזה, דלמ"ד דבגילוי מלתא גמרי' חולין מקדשים שפיר איכא למילף מתמורה לכל התורה דנשים מוזהרות בלשאב"מ, ולרבנן דאף בגילוי מלתא לא גמרי' חולין מקדשים שוב בכל התורה אין נשים מוזהרות בלשאב"מ דליכא למילף מתמורה, דחולין מקדשים לא גמרי'.

ומעתה מיושב דקדוק האור חדש פסחים (דף כ"א ע"ב) הנ"ל, דבפסחים (דף ז' ע"א) הוי הגירסא אר"ג אר"ח בר יוסף, „אמר רב“, ורב ס"ל בפסחים (דף כ"ט ע"ב) וע"ז (דף ע"נ ע"ב) מב"מ במשהו, וצ"ל דיליף לה מולקח מרם הפר ומרם השעיר כר"י במנחות (דף כ"ב ע"ב), וע"כ דס"ל דבגילוי מלתא גמדי' חולין מקדשים, ושוב לדירי' איכא למילף מתמורה לכל התורה דנשים מוזהרות בלאו שא"ב מעשה וכן"ל, וא"כ לרב נשים מוזהרות בלפני עור אף רהוי לשאב"מ, וא"כ לדירי' י"ל במקדש באיסורי הנאה אי עביד לא מהני דהוא עביד איסורא דנהנה מאיסורי הנאה ע"י הקידושין, וגם האשה עברה בלפני עור ואיכא איסור בשניהן ושייך אעל"מ, ושוב לא קשה קושית התוס' דהאשה יכולה ליהנות שלכרה"ג, די"ל כתי' המקנה הנ"ל דאמר' אעל"מ ובטל הקידושין וכאמור, וא"כ לרב לטעמ' לא מוכח כלל ממתני' דהמקדש באיסורי הנאה מדרבנן אינה מקודשת, ע"כ לא כתב שם רש"י ז"ל הוכחה זו דע"כ בתחילת שש דאל"כ מאי קמ"ל, אבל לקמן (דף כ"א ע"ב) רשם הגירסא אמר ר"ג אר"ח בר יוסף, „א"ר יוחנן“, ור' יוחנן הא ס"ל בפסחים (דף כ"ט ע"ב) וע"ז (דף ע"ג ע"ב) מין במינו בנותן טעם, והיינו כרבנן דפליגו אר"י וס"ל מב"מ בטל ולא ילפי' מולקח מרם הפר ומרם השעיר רק דעולין אין מבטלין זא"ז, וא"כ לר' יוחנן אף בגילוי מלתא לא ילפי' חולין מקדשים ולא מוכח מתמורה לכל התורה דנשים מוזהרות בלשאב"מ, ושוב לר' יוחנן נשים אינן מוזהרות בלפני עור ול"ש במקדש איסורי הנאה אעל"מ וכאמור, וא"כ לדירי' צריך לתרץ קושי' התוס' דהאשה יכולה ליהנות מאיכה"ג שלכרה"ג כתי' הר"ן משום דשלכרה"ג אסור עכ"פ מדרבנן, ומוכח לדירי' ממתני' דהמקדש באיסורי הנאה דנם באיכה"ג דרבנן אינה מקודשת, ושפיר כתב רש"י ז"ל שם דקאי לר' יוחנן דע"כ מיירי בתחילת שש דהוי תרי דרבנן דאל"כ מאי קמ"ל, דממתני' מוכח דבחד דרבנן אינה מקודשת, ומיושב דקדוק האור חדש וזה נכון בעזה"ת.

לשאלת רבים

יש להשיג אצלינו כרכים מקובצי „כרם שלמה“ משנים שעברו
המחיר הוא: עשרים דאללער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת
כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

בענין זר שאכל תרומה

ברוך אברהם צבי הורוויץ

חבר"ן כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

ור"מ במתיבתא עץ חיים דבאבוב

ברוקלין, ניו יארק

(א) במס' פסחים ל"ב. איבעיא להו כשהוא משלם (אוכל תרומה בשוגג דמשלם קרן וחומש), לפי מדה משלם או לפי דמים משלם וכו', כתנאי האוכל תרומת חמץ כפסח פטור מן התשלומין ומדמי עצים דברי ר"ע, ריב"נ מחייב, אמר לו ר"ע לריב"נ וכי מה הנאה יש לו בה, אמר לו ריב"ן לר"ע ומה הנאה יש לאוכל תרומה שמאה בשאר כל ימות השנה שמשלם, א"ל לא אם אמרת בתרומה שמאה בשאר ימות השנה שאע"פ שאין לו בה היתר אכילה יש לו בה היתר הסקה, תאמר בזה שאין לו בה לא היתר אכילה ולא היתר הסקה, הא למה זה דומה לתרומת תותים וענבים שנשמאה שאין לו בה לא היתר אכילה ולא היתר הסקה, עכ"ל הגמ'. וכוונת הגמ', דר"ע סובר לפי דמים משלם ומשו"ה בחמץ שאינו שוה כלום פטור, וריב"נ ס"ל לפי מדה משלם וע"כ חייב אפי' בתרומת חמץ שאין לו שוויות. והנה לשון הבריייתא, דהיינו השו"ט בין ר"ע לריב"נ, לכאור' קשה מאד להבין, דמה הביא ריב"נ דאי' מתרומה שמאה, וכי לא ידע דתרומה שמאה יש לה שוויות ממון כיון דחזי להסקה משא"כ בתרומת חמץ, ולמה לא אמר בפשטות דחייב משום דמשלם לפי מדה ולא לפי דמים. וגם מה השיב לו ר"ע הא למה זה דומה לתרומת תותים וענבים שנשמאה וכו', דמשמע כאילו בזה מורה ריב"נ דפטור, והא ודאי לריב"נ דלפי מדה משלם גם בזה חייב, ולא מסתבר כלל למימר דר"ע לא ידע מעמו דריב"נ.

(ב) ואקדים בזה מה שחקרתי בענין לפי דמים משלם, דהנה זה ודאי דכל אוכל תרומה בשוגג יש עליו דין כפרה, חוץ מחיוב ממון שיש עליו לשלם מה שהזיק, אלא דלמ"ד לפי מדה משלם, הם ב' חיובים נפרדים, א' משום מזיק דהיינו החיוב ממון שגזול ממון הכהן, וגם יש עליו חיוב תשלומין אחר מצד כפרה על שאכל תרומה, וב' חיובים אלו הם דינים שונים לגמרי, ופעמים שחיוב הממון הוא יותר מחיוב הכפרה (עי' גליון הש"ס בענין אכל גריוא דתרומה דמעיקרא שויה ד' זוזא ולבסוף שויה זוזא, דלצאת ידי כפרה סגי בגריוא חד למ"ד לפי מדה משלם, אלא שצריך להוסיף עוד ג' זוז רק מדין גזול, וא"צ ליתן דבר הראוי להיות קודש, ויכול לשלם במעות), ופעמים שחיוב הכפרה הוא יותר מחיוב הממון (כדאי' בגמ' מעיקרא שויה זוזא ולבסוף ד', דמדין ממון אינו מחוייב לשלם כ"א זוז, ומדין כפרה צריך לשלם גריוא שלם דלפי מדה משלם), וזה ברור. אבל למ"ד לפי דמים משלם, אפ"ל ב' דרכים, דרך א' דגם לשיטה זו, הם ב' חיובים נפרדים, אלא דבמקרה מודדין שניהם לפי דמים, אבל מ"מ דין כפרה הוא חיוב אחר מדין הממון, ודרך ב' אפ"ל, דלמ"ד לפי דמים משלם אז הכפרה מגיע לו ממה שמשלם

הגזילה שגזל, ולדרך זה הוא חייב אחד, דהיינו שהאוכל תרומה בשוגג נתכפר במה שמשלם להכתה החיוב שהזיקו (בתוספות חומש), וזה גופא כפרתו. ולפי"ז יש רק חיוב אחד של תשלומין, ובזה עולה לו הכפרה.

ג) ויש לפשוט חקירה זו מדברי המ"ל פ"י מהל' תרומות הי"ח, שנסתפק למ"ד לפי דמים משלם כשאכל שיעור של תרומה, אם משערים כפי דמי תרומה שהם בזול, ולפי"ז כשאכל כזית תרומה ישלם פחות מכזית חולין, או דלמא כשמשערין שיווי התרומה, משערין אותה כאילו היתה חולין, ולפי"ז משלם מן החולין בדיוק כשיעור שאכל מן התרומה, עיי"ש"ד. והגרע"א ז"ל מביא ראי' מגמ' שלנו, שטרח למצא נפ"מ בין לפי מדה או לפי דמים משלם, כגון דמיקרא שוויא זוזא ואח"כ שוויא ד' וכו', ולמה לא אמר בפשטות שהנ"מ הוא כשאכל גריוא פירות, למ"ד לפי מדה משלם צריך לשלם גריוא דחולין, ולמ"ד לפי דמים משלם אינו משלם כ"א לפי שוויו של התרומה שהוא פחות מגריוא, אלא עכצ"ל דלמ"ד לפי דמים משלם, הכוונה שמשלם השוויות של הפירות כאילו היו חולין, עכ"ד. והנה לפי דרך הב' שמשלם מה שאכל כאילו הי' חולין, וכן נקט הגרע"א שהוא העיקר, לפי"ז בודאי שחייב התשלומין מצד הכפרה הוא דין נפרד מתשלומי החיוב, דמצד החיוב לא חייב אלא דמי תרומה, ואם משלם כדמי תרומה מצד דיני מזיק יצא יד"ח, ומ"מ צריך לשלם יותר כדי שוויות החולין משום כפרה, וא"כ בודאי התשלומין שמשלם לכפרה הוא דין נפרד ממה שמשלם לדמי החיוב, אף למ"ד לפי דמים משלם, והוא פשוט.

ד) והנה אף דאמרנו דלמ"ד לפי דמים משלם משערין את התרומה כאילו היתה חולין, וזהו רק כשהתרומה עדיין שוה משהו, דאם התרומה אינה שוה כלום, אז למ"ד לפי דמים משלם פטור לגמרי, ומשו"ה פטר ר"ע באוכל תרומת חמץ בפסח, דס"ל לפי דמים משלם. וחזות קשות ראיתי בס' אור שמח הל' תרומות פ"י ה"ז, שמפרש מה שפסק הרמב"ם האוכל תרומה נקורה והשותה יין של תרומה שנתגלה וכו' חייב קרן וחומש, ולכאור' קשה דהרי הרמב"ם ס"ל לפי דמים משלם (דפסק באוכל תרומת חמץ בפסח בשוגג פטור), וא"כ למה כאן חייב, ותי' האו"ש דהגרר הוא דהיכא דקדושת התרומה גרם לו שלא יהי' שוה כלום, משלם קרן וחומש כמו שהי' שוה אם לא היתה תרומה, וע"כ בגילוי וניקוד אם לא הי' תרומה הי' יכול למוכרה לעו"ג דחביל גופייהו, וע"כ אע"פ שעכשיו שהוא תרומה א"א למוכרו, מ"מ חייב לשלם, משא"כ חמץ של תרומה בפסח שלא הי' שוה כלום אפי' אם לא הי' תרומה דהא אסור בהנאה, אז פטור מלשלם כיון דמשערין לפי דמים. ומה שפסק הרמב"ם הלכה ה' דאם אכל תרומת תותים ודימונים וכיו"ב שנשמאו פטור לגמרי כיון דאינו ראוי להסקה, פי' האו"ש דהיינו דוקא באוכל במזיד דא"צ כפרה, אבל בשוגג חייב לשלם, כיון דאילו לא הי' תרומה הי' אפשר לאוכלו, עכ"ד. ופליאה דעת ממני נשגבה, איך אפשר לומר כן, והא' מפורש בבביתא, דר"ע דס"ל לפי דמים משלם ופטור באוכל תרומת חמץ בפסח, אמר לריב"נ הא למה זה דומה לאוכל תרומת תותים וענבים שנשמאו שאין לו בה

לא היתר אכילה ולא היתר הסקה, א"כ מוכח להריא דלמאן דס"ל לפי דמים משלם, בודאי פטור באוכל תרומת תותים וענבים שנשמאו, וזה איירי באוכל בשונג, דומיא דאוכל תרומת חמץ, וזה ברור.

וע"כ נראה, בודאי דלמ"ד לפי דמים משלם, הגם דחייב לשלם כאילו היתה חולין, זהו רק כשעדיין יש לו שום שוויות, אבל אם כבר אינו שוה כלום אפי' אם כל הטעם שאינו שוה כלום הוא רק מחמת קדושת התרומה, פטור מלשלם למ"ד דמשלם לפי דמים, וההסבר בזה נראה, כיון דלפי דמים משלם, צריך עכ"פ להיות קצת מזיק, ואז נוכל לומר דמשלם כאילו ה' חולין, אבל כשאינו שוה כלום ואינו מזיק כלל, אז פטור לגמרי למ"ד לפי דמים משלם. והא דפסק הרמב"ם דבגילוי וניקור חייב לשלם, אולי אפ"ל כיון דכל הטעם שאסור לאכלו הוא מפני הסכנה, וכיון שאכלו ולא אירע לו כלום נתגלה לנו למפרע דתרומה זו אפשר לאכלו, וע"כ חייב לשלם, משא"כ כשיש עלי' איסור כגון טומאה וכו', אז פטור לגמרי, כיון שאינה שוה כלום כגון בתותים וענבים שנשמאו, שאינן ראויין להסקה, והגם שהרמב"ם כתב דין זה דתותים וענבים גבי מזיד, צ"ל דה"ה גבי שונג, והרמב"ם סמך עצמו עמ"ש בתרומת חמץ דפטור באוכל בשונג, א"כ ה"ה בתרומת תותים וענבים שנשמאו, ודו"ק.

(ה) ולפי הנ"ל אפשר לכאר דברי הברייאא כמין חומר, האוכל תרומת חמץ בפסח פטור דברי ר"ע וריב"נ מחייב, א"ל ר"ע וכי מה הנאה יש לו בה, א"ל ריב"נ לר"ע ומה הנאה יש לאוכל תרומה טמאה בשאר כל ימות השנה וכו'. ולעיל הקשינו, מהו הדמיון לתרומה, הא תרומה טמאה יש לה קצת שוויות, והנראה בזה, דריב"נ ידע דלד"ע כשאוכל תרומה טמאה משלם כפי השיעור של פירות חולין, וזהו שאמר ומה הנאה יש לאוכל תרומה טמאה וכו', הלא אינו אלא הנאה מועטת מאד ואעפ"כ משלם כל הפירות שאכל כאילו אכל פירות חולין, א"כ לפי מדה משלם, וה"ה בתרומת חמץ אע"פ שאינו שוה כלום, חייב לשלם, דמשלם לפי מדה, וע"ז א"ל ר"ע דאינו כן, דדוקא בתרומה טמאה שיש עכ"פ קצת שוויות להסקה חייב לשלם כאילו ה' פירות חולין, אבל תרומת חמץ שאינה שוה כלום דומה לתרומת תותים וענבים טמאים שג"כ אינה שוה כלום, ובזה ס"ל לר"ע דפטור משום דלפי דמים משלם, ולריב"נ חייב דמשלם לפי מדה, ודו"ק.

(ו) עוד רגע אדבר בסוגיא הנ"ל, למ"ד לפי מדה משלם לכאן לפי סברא החיצונה ה' מסתבר לומר דצריך לשלם לו לפי מדה מאותו מין הפירות שאכל, ובזה מתכפר. אבל באמת חזינן בגמ' דאינו כן, דאי' בברייאא, אכל גרודגות ושילם לו תמרים תע"ב, ואמרי' בגמ' אא"כ לפי מדה משלם אמטו להכי תע"ב וכו', ע"כ. הרי דואין דלמ"ד לפי מדה משלם יכול ליתן פירות ממין אחר בדומה לו או יותר יקרים. ולכאן אפ"ל דה"ה ריכול לשלם לפי מדה מפירות זולים ביותר ממה שאכל, הגם דבודאי יהי' צריך להשלים לו ההבדל שלא יגיע לו היזק, אבל זהו רק מדין ממונות וע"ז יכול לשלם כסף דא"צ בזה דבר הראוי להיות קודש, ומהני מחילה בזה, אבל לענין הכפרה לכאן סגי במה שמשלם לו מדה של פירות

כמו אותו מדה שאכל, כיון שראינו שא"צ לשלם ממין שאכל, והוא חידוש גדול. ולפי"ז לא הבנתי במתני' האוכל תרומת חמץ בשוגג משלם קרן וחומש, ובגמ' אמר' בשלמא לפי מדה משלם שפיר. וצ"ע, דבפשטות בודאי כונת המשנה דצריך לשלם קרן וחומש לפי השוויות של המין שאכל ולא מפירות שהם יותר בזול, ולא ידעתי למה, כיון דבאמת אין החמץ שוה כלום ולא הזיקו כלל, אלא דמשום כפרה צריך לשלם לו פירות כיון דלפי מדה משלם, וא"כ למה לא ישלם פירות הכי זולים באותה מדה שאכל התרומת חמץ, כיון דבלא"ה אינו חייב לשלם ממין שאכל, וכאן לא שייך שום ענין של חיזוק ממון, כיון דהחמץ אין לו שוויות כלל. (ויש עוד כמה קושיות בסוגייתנו לפי יסוד זה, וצ"ע בזה).

עולת שבת בשבתו

דברים

במדרש רבה עה"פ ד' אלקיכם הרבה אתכם וגו' זה שאמר הכתוב (תהלים ה') אשתחוה אל היכל קדשך ביראתך. וי"ל הכוונה דהנה אאמו"ר וצ"ל אמר לפרש הפסוק ד' אלקיכם הרבה אתכם והנכם ככוכבי השמים לרוב, עפ"י אוז"ל במדרש פ' ויקרא ששאל גוי אחד את רבי יהושע בן קרחה כתיב בתורתכם אחרי רבים להטות ואנו מרובים מכם מפני מה אין אתם משווים עמנו בעבודה זרה, והביאו הקדמונים תשובה נוצחת על שאלתו, דרוב שייך בדבר המתקיים, אכן הרוב שלהם הוא בטל כי אחר מותם לא יחיו ולא יקימו, משא"כ בני ישראל אחרי העדרם עתידים לחיות לעתיד לבוא, א"כ המה הרוב דהוי רוב המתקיים. וזשה"כ ד' אלקיכם הרבה אתכם, שאתם הרוב מכל האומות, ואף שבכמות המה רבים מכם, אבל הנכם היום ככוכבי השמים, ר"ל כמו שהכוכבים שוקעים ואח"כ עולים, כן עתידים אתם להיות חיים לע"ל בתחיית המתים, וזהו והנכם היום ככוכבי השמים לרוב"ב, עכ"ד.

והנה במס' ב"ק (ט"ז ע"א) אמרינן, דשדרו של אדם לאחר שבע שנים נעשה נחש, והני מילי דלא כרע במודים. ובתוס' שם כתבו בשם יש מפרשים משום דאמרינן במדרש שיש עצם בשדרו של אדם שממנו נוצר לעת"ל, וכשאינו כורע במודים, אותו עצם נעשה נחש ואינו חי לעת"ל, עיי"ש.

וזהו הפי' במדרש הנ"ל, ד' אלקיכם הרבה אתכם והנכם ככוכבי השמים לרוב, דישראל המה הרוב מכח תחיית המתים וכנ"ל, לזה מביא המדרש הפסוק אשתחוה אל היכל קדשך ביראתך, כי רק אם כורעים במודים זוכים לעמוד בתחיית המתים כמבואר בתוס' הנ"ל.

(הנאון בעל בר ליואי אבר"ק סטאניסלאוו וצ"ל)

1) הובא בשמו בקונטרס עשרת זקנים הנספח לספר פני ארי' עה"ת (פשעמישל תרל"ז) ברף ל"ו ע"ד.

ואתחנן

ואתחנן אל ר' בעת ההיא לאמר, ובמררש, מהו לאמר, א"ר עזרי' לאמר לדורות שיהיו מתפללין בשעת הצרה. ובמררש פרשת ויצא עה"פ וידר יעקב נדר לאמר, מהו לאמר, לאמר לדורות כדי שיהיו נודרין בעת צרתן. וצריך להבין מדוע יעקב אבינו הקפיד על נדר, ולא סגי בתחינה ובקשה כמשה רבינו. אמנם יובן עפ"י מש"כ בספר פנים יפות (פ' תשא) ששמע לפרש מה שיסדרו לומר, א"ל הורית לנו לומר שלש עשרה, רחנה אמרו חכמיו"ל במס' ראש השנה, שאמר הקב"ה אם יעשו בני כסדר הזה אני מוחל להם עוונותיהם, ויש מפרשים, רהיינו שיעשו ממש, אמנם אי נימא די"ג מדות של רחמים מתחילים מן תיבת א"ל, עכצ"ל דגם באמירה סגי לעורר רחמים, שהרי א"א לאדם לעשות מדת א"ל. וזהו, א"ל הורית לנו לומר שלש עשרה, כלו', ע"י מדת א"ל יש לנו הוראה דסגי לומר שלש עשרה, באמירה בלבד ולא בעשי'. אמנם מצינו גבי יעקב אבינו שהקב"ה קראו א"ל שנא' ויקרא לו א"ל אלקי ישראל, ואמרו חז"ל מי קראו ליעקב א"ל, אלקי ישראל, א"כ שוב י"ל ראה דברית כרותה דשלש עשרה מדות אינן חוזרות דיקם, היינו דוקא כשמתנהג כן, ואי משום תיבת א"ל, הרי גם אדם יכול לעשות כן, כדמצינו גבי יעקב אבינו שנתקדש כל כך עד שהקב"ה קראו א"ל.

ועפ"י יובן ב' המדרשים הנ"ל, רמשה רבינו שפיר אמר לדורות עצה על בקשת רחמים כי סגי באמירת י"ג מדות, אמנם יעקב אבינו שנקרא א"ל, לא הי' יכול ליתן עצה לדורות באמירת י"ג מדות, שהרי לפי מדרגתו צריך להתנהג כן, ואין זו עצה לדורות, כי לאו כל אדם זוכה למדרגה זו, ע"כ צוה לאמר לדורות שיהיו נודרין בעת צרה, וזהו ביד כל אדם לעשות, ועי' יצאו מצרה לרווחה. (הגאון מוה"ר מאיר אדיק אבד"ק טארנא זצ"ל²)

עקב

והי' עקב תשמעון. ודרשו, מצות שאדם דש בעקביו. נראה הכוונה דזה מרמז על מצות ציצית דהוי בסוף הכנר, ולכך האדם דש בעקביו ברגליו על ידי שהם בסוף הכנר. ובאמת ציצית שקול ככל התורה, ולכך יזכו לברכות הללו, והבן. (הגאון מוה"ר שלמה קלוגר דאבד"ק בדאד זצ"ל³)

ראה

נתון תתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו, והביא בעה"ט מסורה, ב' פעמים בתתך ל"ו, דין, ואירך, בתתך לו לחם וחרב (שמואל-א', כ"ב). י"ל הכוונה בזה עפ"י המבואר בזוה"ק ריש פ' שמות (דף ג' ע"א) עה"פ אל תלחם את לחם רע עין (משלי כ"ג), דאם לא היו בני ישראל טועמים הלחם של המצריים לא היו נשארים שם בגלות ולא היו יכולים המצריים לצערם, כי אין לחם רע בעולם כלחם רע עין, יעו"ש. וכבר אמרו חכמיו"ל במס' בבא מציעא (ק"ז ע"ב) תשעין ותשעה מתים בעין רעה ואחד בדרך ארץ. וזהו שרמזה לנו המסורה, ולא ירע לבבך בתתך

(2) מתוך הסכמתו לספר דברי מהר"ז (ווינא תרפ"ז).

(3) הועתק מכתב"ק (כת"י ירושלים, מספר 4267).

לו, היינו אל תלחם לחם רע עין, והטעם, בתתך לו לחם וחרב, כי באם נותנים לזולתו לחם בעין צר, הרי זה כאלו נותנים לו ח"ו חרב יחר עם הלחם, ולכן צריכין להיות זהיר בזה מאוד.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

תעודות ופמיכות

קכט.

בע"ה.

אתן עדי ויצדיק צדק איך שבא לפני הנוכח הכח' כ' משה בן ב' נטע ז"ל לבחון ולנסות בהלכות שחיטה, ומצאתי שבקי בכל חמשה הלכות שחיטה ורגיל על לשונו ובקי בכל דיני שחיטות, וסר סכינו לפני ג' פעמים ומצאתי יפה, ויש לו הרגשה בפנימי כל דהו, אף שחט לפני ג' תרגולים ולא נתעלף, ולא יצא מידו דבר שאינו מתוקן. ככן באתי להעיד עליו דאיתמחי גברא הדין בדין שחיטה ובדיקות הסכין, ויכולין לסמוך על שחיטתו ולאכול מן שחיטתו כשאר שוחטים מומחים, אך בתנאי כפול שצריך לשחוט עוד ל' שחיטות בפני שוחט מומחה כדי שיהי רגיל ומכיר בעבודה זו, ועוד קיבל עליו בתקיעת כף לחזור לימודו מידי שבת בשבתו בחצי שנה ראשונה מיום דלמטה, ולאח"כ מידי חודש בחדשו, כדי שלא יבוא לידי שכחה דין אחד מדין שחיטה, ועוד קיבל עליו, לראות כל פעם ופעם אחר שחיטתו אם שחט הרוב ב' סימנים, וגם קיבל עליו בכלות שנה דלמטה שיבוא אצל מורה הוראה קרוב קודם לתהות בקנקנו אם רגיל בהלכותיו הנ"ל. כל הנ"ל קיבל עליו בתקיעת כף.

לראי' באתי על החתום פה מיץ יום ב' י"א כסלו תקנ"ג לפ"ק.

חק' מאיר שרליוול חר ממורה הוראות דק"ק הנ"ל⁽¹⁾

קל.

ב"ה.

להגיד לאדם יושרו, כשרון מעשיו ואושרו, לא אוכל ליתן דומה למלאות בקשת הנעלה ר' משה בן ר' יעקב ז"ל מפה, אחד מתושבי קהילתינו, הלא הוא כעת בק"ק פראג, לאמוד בזה הכתב יושר דברי אמת, כי ר' משה הנ"ל הוא ממשפחה טובה והגונה, וגם בו לא נמצא דבר עמל ואון, כי אם הלך מימיו באורח מישור, בתום וביושר, ואת פרידתו מפה בדרך רחוקה ולימים רבים, הוא רק להביא ממרחק לחמו טרף לביתו זו אשתו ולחם לפי הטף, ואין להרהר עליו מחמת שום חשש.

את כל אלה כתבתי למען האמת והשלו, פה פיורדא יום ב' וי"ו שבט תקס"ט לפ"ק.

חק' משלם זלמן כהן חונה פ"ק הנ"ל ואנפי⁽²⁾

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קכ"ב עמוד י"ג.

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ג' עמוד ל"ח.

מכתבים אל המערכת

בס"ד.

כבוד מערכת, „כרם שלמה“.

אציע בזה לפני הקוראים פתרון במש"כ בשו"ת דברי חיים, הנראה לכאורה תמוה. כתוב בספר שו"ת דברי חיים חלק א' ביו"ד סימן נ"ה, בנידון הס"ת שנכנסין הלמדין לתוך חלל ק' פשוטה, והיא מאותיות השם, דהס"ת ודאי כשר כיון שלא נשתנה צורת הק'. ובחלק השני ביו"ד סימן קל"ב, הביא שאלה בשם אלקיך שנכנס בו למ"ד שבשורה התחתונה (אל אות ק' של השם) ואם מכסים האותיות שלפניו ולאחריו נראית כה"א ארוכה, והשיב על זה, דלכאורה קשה למ"ל לכסות הלא האות ניכר היטב שהוא ק', ורק שנכנס בו ראש של למ"ד, מ"מ כיון שלא נתבטל צורתו של ק' כפי שהוא לפנינו בלא כיסוי האותיות, למה לנו לכסות האותיות, וכמו שהוא לפנינו הוא כשר. אך באמת יש דעות שפוסלים אות שנכנס לחבירו אפי' לא ביטל צורתו, וכן פסקינן להלכה באה"ע [זה צ"ע עיי"ש סי' קכ"ה סי"ח. ולדעתי צ"ל וכן פסק להלכה בטו"ז או"ח סי' ל"ב סקכ"ב], ולכן טוב למחוק, ואינו (מפני) מחיקת השם כלל רמבואר רכל הוספה שנעשה לאחר כתיבת השם, בכל ענין מותר למחוק, עכ"ל.

וקשה כי בחלק א' פסק שהוא כשר, כיון שלא נשתנה צורת האות, ואיך יפסוק כאן שיכולים למחוק הק' של השם, הלא הנטפל לאחר השם אסור למחוק. ועוד, דבזו התשובה כתב נ"כ בתחילה שהוא כשר, כיון שלא נתבטל צורת האות, רק יש דעות שפוסלים, ואיך יפסוק שמותר למחוק, ואח"כ כתב טוב למחוק, וממ"נ קשה, אם אפשר למחוק אות ק', ע"כ צ"ל שפסול בכך להניחו, שאין זה אות, וא"כ מה זה שכתב טוב למחוק, והלא צריך למחוק ולתקנו.

והי' נראה לומר, כי המילים וכן פסקינן באה"ע, חוזר אלמעלה, כי פסקינן שם שהוא כשר כיון שלא נתבטל הצורה, ולכן טוב למחוק ה', ואינו מחיקת השם כלל, כי הי' סברא לומר שאסור למחוק הנג של אות למ"ד, כי נראה כה"א, וכאלו כתב אלקיה, ע"ז כתב שאינו מחיקת השם כלל, כיון שלא נתכוון לקרשו בזה, והוא רק הוספה שנעשה לאחר כתיבת השם, ולא איירי לענין למחוק אות ק', כי זה ודאי אסור למחוק.

יהושע בארנער

ברוקלין, ניו יארק

* * *

בס"ד. ב' סיון יום המיוחס תנש"א.

לכבוד הירחון החשוב כרם שלמה.

א) בקובץ קל"ג (עמוד מ') נרפס תמי' על ספר כתר תורה שכ' דמתן שכרה בצדה לא מיקרי כשהשכר לעוה"ב, והרי כיבוד אב ואם שכרה בצדה (חולין ק"י) ושכרה לעוה"ב (קידושין ט"ו). — לק"מ, דודאי שכרה בהאי עלמא אם לא יארע לו מקרה של אונס כמו עלה בסולם שהשטן מקטרג או סיבות אחרות, והגמ' רק מחדש דאם אידע לו אונס ומת עדיין מקבל שכרו של אריכות ימים לעוה"ב.

ב) שם (עמוד מ"ח אות כ"ו) הק' על ספר דברי יחזקאל שכ' אין מוקדם ומאוחר בחד ענינא. — ל"ק למ"ש בס' יבין שמועה כלל קס"ב דהיינו לענין דנ"מ לדינא, אבל לישוב המקרא, אף בחד ענינא אין מוקדם ומאוחר. ועוד דכתבו התוס' פסחים ו': דהיכא ריש טעם, גם בחד ענינא אין מוקדם ומאוחר, והרי להדיא כ' בדברי יחזקאל דאף ר"ל אין מוקדם, ומאוחר, מ"מ בעי טעם ע"ז, והיינו משום דהוא חר ענין.

ג) שם (אות כ"ד) לא ראה שכו' החזקוני, כ' הרמב"ם (פ"ו מלכים) והחינוך, וכבר העיר השפ"א מהגמ' יומא ע"ה: שם, וי"ל רהגמ' מיירי משעת מלחמה והיו צריכים להרחיק שיעור ג' פרסאות רוחו שיעור מחנה ישראל אף בצאתם למלחמה, אך רוחק, וגם ממס' ברכות (כ"ה): ג' להראי דילפי' משם ראסור לקרות ק"ש נגר צואה, עיי"ש ברש"י רנלמר מוכסית את צאתך, (לא רק מומחניך קרוש).

ד) שם (אות י"ט) בענין פטירת יעקב, הציוני כ' שיעקב נטמן במערה א' רסוכות, ותמה בס' קהלת יעקב (ממלה"ר) שהוא רלא כר"א שבתשרי מתו אבות, ולא כר' יהושע שבניסן מתו, שלרבריו מת יעקב הרבה קודם תשרי. וע"ע בזה בקובץ פרי תמרים (חלק מ"ז).

ואסתגר בזה,

הק' נחום אבראהאם

ברוקלין, ניו יארק

* * *

בס"ר. פעה"ק ירושת"ו, אור לחמשה עשר בחורש השלישי „ביום גימל לסדר מול פני המנרה" לפ"ק.

למערכת כרם שלמה, שלום רב.

ביום אתמול כי יעבור, זכיתי לקבל קונטרס קל"ג (טבת תנש"א), והרי לכם קצת הערות אשר רשמתי בשוליו, תוך כרי עיון.

ברף מ"ו, הערה י"א. — בתוספות למנחות הובאה ררשת הילמרנו מתוך ספר הערוך, ערך צרה, המררש ילמרנו אבר מאתנו, אבל הרברים נמצאים לפנינו במררש תנחומא, סוף פרשת בא.

ברף מ"ו, הערה י"ד. — הכותב מצא תבת ברי בתרגום אונקלוס שלוש פעמים (בפרשת וירא ובפרשת חיי שרה), ואולם בספר בראשית בלבר מצינו באונקלוס לא פחות מארבעים פעם תבת ברי. ובדאי לא נעלמו מעיני הגרש"ש הדיוע בבקאותו במקרא ובתרגומו. ואולם שפתי רש"ש בררו מללו, שאין לפרש „ברי טמאים" — בני טמאים, מאחר שלא מצינו בתרגומים הארמיים למקרא תבת ברי, מתורגמת ברי, ואף בארמית אומרים בלשון רבים ברי ולא ברי (וטועים האומרים ברי דעת, ברי סמכא, ברי קימא, והנכון: בני דעת, בני סמכא, בני קימא).

שם בהערה י"ח. — א) אין פי' אברבנאל מחייב את מהרש"א, הסבור שבפיוט אז רוב נסים הפלות בלילה נמנו הרבה נסים שנעשו לישראל בלילה, ולא רוקא בליל הפסח. (ב) הפירוש לפיוט לא נכתב בירי ר"י אברבנאל כלל וכלל, אלא נוסף בהגרות ע"י מפרש מאוחר. ג) אף אותו מפרש לא אמר ש„כל הפייט מדובר על נסים שקרו בט"ו ניסן" אלא: והרוב מהם היו בחצות לילה של פסח, כמו שהעתיק הכותב שלוש שורות לפני כן, ושפיר מעיר מהרש"א על שלא נזכר בפיוט נס חנוכה, שאף הוא היה בלילה.

והנה הפיוט אז רוב נסים לא נתחבר מעיקרו לשבת הגדול ולא לליל פסח, אלא הוא החלק החמישי (או השביעי) מן הקרובה ליום א' של פסח, אוני פטרי רחמתיים, לפייטן הקרמוני רבי ינאי, אשר חי, כפי הנראה, בתקופת רבנן סבוראי, ובפיוט זה הוא מונה את כל הנסים שנעשו לישראל בלילה, מאברהם אבינו ועד מדרכי הצדיק. כמה מן הנסים נמנו במדרשות, כגון בפסיקתא דרב כהנא, פסקא י"ו, ותאמר ציון, ולא צוין בהם שנעשו בליל ט"ו בניסן.

ופי' אברבנאל הואיל ואתא לירן נימא ביה מלתא. בספרו זבח פסח [הובא לרפוס ע"י בנו יהודה בקושטאנטינא, רס"ה דרס"ו] פירש רון יצחק אברבנאל את ההגדה של פסח,

אבל לא את הפיוטים שנוספו עליה בתקופה מאוחרת [ע'י לקט יושר ח"ב, עמ' 106-107] ולא נתקבלו במנהג ספרד. הספר נתקצר בידי כמה מחברים: א) ר' יהודה אריה ממורניה (ויניציאה שפ"ט). בכל ההגדות האלה נאמר במפורש, שאין כאן אלא קיצורו של פירוש אברבנאל. בהגדות מאוחרות נרפס „פירוש אברבנאל” גם על החלק האחרון של ההגדה. הראשונה שבהן, שהיתה למראה עיני, היא: מעלה בית חורין והוא סדר הגדה של פסח ... ופי' אברבנאל על החרוז אז רוב נסים ואומץ גבורתך ... באמשטרדם ... לפרט את חג המצות תשמור [תקמ"א]. ושם (בדף מ"ח ע"א) הנוסח: והרבה נסים נעשו לאבותינו בזה הלילה, המו"ל, אחרי ברכת יהללך: מכאן והלאה עד סוף ההגדה לא בא פירוש מהשר אברבנאל ז"ל, כי לפע"ד כאן היה נגמר הנוסח שלו, כמו שהוא ג"כ בס' הרמב"ם ז"ל. ויען בעת הזאת מנהג רוב הקהילות לומר ג"כ מזמור זה הודו לה', וגם נשמת כל חי עד ישתבח ופיוט אז רוב נסים ואומץ גבורתך, גם באלה חפצתי שיבא עליהם] איזו ביאור ... ביארתי בעת הזאת כיד ה' הטובה עלי, עכ"ל. סתם ולא פירש כי „ביאור” זה לקוח מתוך סידור שער השמים לר' ישעיה הלוי הורוויץ, אמשטרדם תע"ז, וכן מפורש בשער ההגדה שנדפסה בשנת תקס"ו בביאליסטאק: מעלה בית חורין ... ופי' שער השמים על החרוז אז רוב נסים ואומץ גבורתך.

בדף מ"ה, הערה כ"ג. — הדבר ברור כשמש, שרבונו חננאל גורס בנמרא: מיא ולא חמרא, חמרא ולא שכרא [במקום הנוסח שלפנינו: מיא ולא שיכרא, שיכרא ולא חמרא]. וכן העיד בעל הערוך בשם רש"י: וזהו שכתוב בספרים כוורא תחלי וחלכא. מיא ולא [שיכרא. שיכרא ולא] חמרא — אמר הגאון רב שרירא אנו לא כך למדנו רבותינו, אלא כך למדנו [נ"א: אמר רב שרירא הגאון אני לא כך למדנו אבותי, אלא כך למדנו אבותי], כוורא מיא ולא חמרא, חמרא ולא שיכרא.

בהערה כ"ה. — בשרש ישי (לרות א', ב') הביא הר"ש אלקבץ את דברי פרשן המקרא ר' יוסף [אבן] יהיאי: הנראה לי, כי בארץ ישראל היו מקומות הרבה נקראים בשם אחר, כמנהג בכל העולם. וכן היו נמצאים מקומות משתנים הנקראים בשם בית לחם, ולחיות בית לחם יהודה הנכבד מהם, להיות כי יהודה גבר באחיו, לכן תארו הבית לחם שלו בתאר אפרתה, כאומרו ואתה בית לחם אפרתה (מיכה ה', א'), והוא לשון פורה ראש ועילוי, וכאשר אמר לחלן ועשה חיל באפרתה וקרא שם בבית לחם (רות ד', י"א). וזהו אומרו אפרתים, שרצונו לומר מיוחדים, מבית לחם יהודה, שהוא הבית לחם המיוחד והנעלה וכו', עכ"ל הרש"א בספרו שרש ישי אשר הובא לדפוס בידי בנו משה בשנת שכ"א (או שכ"ו) בקושטנטינה. כגליון ספרו: חוסיף רבינו המחבר לרשום הגהות שונות שנתחדשו לו. ואנן משלחן גבוה קא זכינן ואתא לידן האי ספרא, וכאן הגיה רבינו בכי"ק: והנה בגורל נחלת זבולון בס' יהושע [י"ט, ט"ו] כתוב ... ובית לחם, וכתב הרד"ק, אינו בית לחם אשר ליהודה, כי תמצא ערים נקראים בשם אחד בשני מקומות, כמו שכתבנו, וכן מצאנו בית לחם אשר ליהודה, מבית לחם יהודה [שופטים י"ז, ז' ועוד], נראה כי אחר [צ"ל: אחר] היה, עכ"ל הרד"ק ועכ"ל הרש"א. והנה גם במיכה כותב רד"ק: ואמר בית לחם אשר ליהודה, ואנן בעניינתנו לא מצאנו במקרא כי אם בבית שמש אשר ליהודה (מלכים ב' י"ד, ו"א ודברי הימים ב' כ"ה, כ"א), וצ"ע.

והמקום יאיר עינינו בתורתו, כעתירת,

שמואל הקטן אשכנזי

בתי ההונגרים

ירושלים

בס"ר. אור ליום ב' לסדר בלק י"ב תמוז תשנ"א לפ"ק פה מאנסי נ"י.
לכבוד מערכת כרם שלמה הנכבדה.

א) בקובץ כר"ש ניסן רחאי שתא (קובץ קל"ו) במדור מכתבים למערכת עמוד נ"ו במכתבו של הר"ר לייבל מאנדלבוים הי"ו (באות א') הביא מה ששמע מפי הרה"ח מוה"ר מיכל קאלווארצקי ז"ל, הפי' מהנה"ק החוזה מלובלין זי"ע על הפסוק וישלח יעקב מלאכים, יעו"ש. — ראיתי להעתיק מה ששמעתי מאמו"ר שליט"א ששמע מאביו הרה"ק מוה"ר נחמן כהנא זצוק"ל ארמו"ר מספינקא ב"ב, שהרה"ק העשרת צבי מזידיטשוב זי"ע ישב פעם ליל שב"ק פ' וישלח בעדיכת שלחנו הטהור, ונענה ואמר, אתמול היינו בשמים ושמענו כיתות כיתות מלאכים שעומדים ואומרים פשט בפסוק וישלח יעקב מלאכים, אח"ז הביאו נשמת ילד יהודי קטן ושאלוהו פשט הפסוק, ואמר כמו שהמלמד למד בחדר, וישלח יעקב, יעקב אבינו האט געשיקט, מלאכים, ענגיל באטין, אל עשו אחיו וכו', וכל מלאכי מעלה ענו אחריו: זו תורת אמת, זו תורת אמת. — אחרי עריכת השלחן כשנכנס לחדרו, הפצירוהו מקורביו מאחד ששמע כ"כ הרבה מלאכים אומרים פשט בפסוק הנ"ל, שיאמר להם עכ"פ פשט אחד מה שמלאך יכול לחדש, והסכים להם, ואמר שמלאך אחד פי', וישלח, ווי"שלח, העונות שהם כאבים השליכם, יעקב הוא יו"ד עקב, שיהודי יתנהג בענוה, מלאכים, הוא מל-אד-ים, מ"ל הוא מילה, א"ך שצריך למעט הריבוי, ובגבול, כמו שגבול שם לים, ואם יתנהגו כן, אזי, אל עשו אחיו, היצח"ד שנקרא עשו, יתהפך לאחיו, ועוד, שהרי היום ציון שדה תחדש, ואד"ן עשו עומד וקיים, ואז יתהפך ארצה שעיר, ויהי ל', שדה" אדום, וציון יבנה בב"א. (שוב ראיתי בקובץ קל"ז עמוד מ"ד שציין הרב נחום מאיר נערמאן לספר בני יוסף עה"ת, אך לא ראיתי ספר זה, ולא ידעתי כונתו).

החותם ביקרא דאורייתא,

אהרן יעקב ישראל ישרון כהנא
מאנסי, ניו יארק

* * *

בס"ר. יום ג' לסדר דברים תשנ"א לפ"ק פה עיה"ק ירושלים תובכ"א.
לכבוד מערכת „כרם שלמה" הי"ו.

איקלע לירי החוברת „כרם שלמה" (אלול תשמ"ב), ובעת טיילתי בכרמכם המתוק ראיתי שם בעמוד י"ג מעמודי החוברת, תשובה מאת הגאון מו"ה אלכסנדר סענדר מרגליות זצ"ל אב"ד סאטנוב כרין יו"ט שני לענין מילה, ובראש התשובה שם נרשם כהאי לישנא „כ"ה להרב ה"ה. . .", מבלי לציין למי נשלחה התשובה הזאת, ומסתמא לא נכתב כהכת"י שם של השואל, לכן נבצר מהמערכת הנכבדה לרעת מי הוא זה ואיזה הוא.

וכרי שלא אמנע טוב מבעליו ומהלומדים הנכבדים, לכן הנני הולך רכיל ומגלה סוד, וכדלהלן: כימים אלו יצא לאור פה עיה"ק ספר חשוב מאוד ובשם „ספר יהושע" שו"ת פסקים וכתבים נקרא, חיברו הגאון המפורסם בדורו מו"ה יהושע העשיל כאב"ד זצ"ל אב"ד טארנאפאל, והיות שהספר הוא מלפני מאה ושבעים שנה, על כן משך את תשומת לבי לעיין מה כתיב ביה, שמות השואלים עצם התשובות וכו' וכו' כנהוג, ובעת אשר שמתי עין עיוני עליו, ראיתי שם בחלק ב' של הספר „מילואים והערות" אשר נערך בשם טעם ע"י המהר"ר הרב גדלי' רניאל כאב"ד, ובעמוד תקצ"ד מעמודי הספר יוצא שהתשובה הנ"ל המובא ב„כרם שלמה", שלח הרה"ג מו"ה אלכסנדר סענדר מרגליות

להרה"נ מו"ה יהושע העשיל באב"ד הנ"ל בנוגע לתשובתו אשר בספרו „ספר יהושע“ תשובה נ"ב בענין מילה שלא בזמנה ביו"ט שני של גלויות.
ולמותר לציין שעכשיו פנים חדשות באו לכאן אחרי אשר שכעת השאלה של השואל הנאון הנ"ל היא לגנר עינינו, יובנו ביותר תשובת הנאון מו"ה סענדר מרגליות ז"ל.
בברכת התורה,

אליעזר פעלדמאן
ירושלים עיה"ק תובב"א

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם חיים שניטצער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' אלי' אביגרור עליאם נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' דוד ליזער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' חיים עזריאל רייפער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יודל ליכטענשטיין נ"י מאנטווערפן להולדת הבן
להאברך היקר ר' יהושע העשיל זיידמאן נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' משה יוסף ראזענבערג נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' משה פאריוער נ"י מאנטווערפן להולדת הבן
להאברך היקר בנש"ק ר' שמואל שלום רוקח נ"י להולדת הבן
יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.
המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אהרן הלוי מייזעלס נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' חיים שפריי נ"י להולדת הבת
להאברך היקר בנש"ק ר' חיים יעקב יצחק סג"ל הורוויץ נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' יהושע מאיר ווייזער נ"י להולדת הבת
להנה"ח מו"ה יהושע יחזקאל אייזענבערג נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' יוסף רייכבערג נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' יעקב רייז נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' יעקב מרדכי הלוי פאזנער נ"י להולדת הבת
להנה"ח בנש"ק מו"ה יעקב קופפערמאן נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' יצחק מרדכי שאהן נ"י להולדת הבת
להאברך היקר בנש"ק ר' יצחק אייזיק פרידמאן נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
להאברך היקר בנש"ק ר' יצחק טובי' רובין נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' ישראל הלוי מינקאף נ"י להולדת הבת

להאברך היקר ר' מנחם מענדל וועסמט נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' נפתלי צבי זאפערן נ"י להולדת הבת
להאברך היקר בנש"ק ר' צבי וועטשנער נ"י להולדת הבת
יוכו לגרלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אכ"ר.
המערכת

ברכת מזל טוב

להרב יצחק שמואל גמזו נ"י מגיד שיעור בישיבת קרושת ציון בקרית באבוב
לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה חנוך גליק נ"י מרחובות לנישואי בתו תחי'
להאברך היקר בנש"ק ר' דוד נחום שפירא נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' משה פישער נ"י מלונדון תלמיד ישיבתנו רשם לנישואיו
להאברך היקר ר' משה ראזענבלום נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' שלמה יהודה ארי' ליב ציונער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
יעזור השי"ת שיוכו לבנות בית נאמן בישראל על ררך ישראל סבא
מתוך עושר ואושר מזל והרחבה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להרב אברהם יחזקאל גדלי' יוסף הכהן שלאף נ"י מגיד שיעור בישיבת בני ציון
רבאבוב בלונדון לאירוסיו בתו תחי'
להנה"ח מו"ה יהודה מרדכי ריינהאלד נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה אלעזר ליפא
גארטענהויז נ"י לאירוסיו בתו-נכדתו תחי'
להרב יעקב יצחק מאשקאוויץ נ"י מגיד שיעור בישיבת קרושת ציון בקרית
באבוב ולאכיו הנה"ח מו"ה ישראל נ"י ולחותנו האדמו"ר מסטראפקוב
שליט"א לאירוסיו בנו-נכרם הב' החתן הנעלה כמר יחיאל מיכל נ"י תלמיד
ישיבתנו בקרית באבוב
להנה"ח מו"ה יצחק מאיר שלום פליישער נ"י ולאכיו הנה"ח מו"ה אלימלך נ"י
ולחותנו הנה"ח מו"ה משה פיהרער נ"י לאירוסיו בנו-נכרם הב' החתן
הנעלה כמר יעקב יוסף נ"י תלמיד ישיבתנו
להב' החתן הנעלה כמר שמואל עקיבא סאלאמאן נ"י מבראזיל תלמיד ישיבתנו
לאירוסיו
להב' החתן הנעלה בנש"ק כמר יוסף חיים לייפער נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו
בורא עולם כקנין השלם זה הכנין ערי עד
למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאללער לשנה

בקאנאדע = 20 דאללער לשנה

בבעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = בדואר רגיל 25 דאללער לשנה

בדואר אויר 35 דאללער לשנה

From:

KEREM SHLOMO
Mesivta Eitz Chaim D'Bobov
1577 48th Street
Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.
U.S. POSTAGE
PAID
Permit No. 285
BROOKLYN, N.Y.

Forwarding & Return Postage Guaranteed
ADDRESS CORRECTION REQUESTED

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הנח"ק ארמו"ר מוהר"ש מכאבוב וצ"ל

קובץ מוקדש לפלסול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שנה י"ד קונטרס י' (ק"מ) אלול תנש"א

יוצא לאור ע"י תלמידי
כ"ק מרן ארמו"ר מכאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

פרשת תבא כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א ה

מדור זכרון לראשונים

דבר נחמד במס' יומא הגאון ר' שמחה הכהן רפ"פ אבר"ק לובלין זצ"ל ז
 בענין תקנת מסים הגאון ר' אפרים העקשד דומו"ץ דק' אה"ו זצ"ל ח
 גליון מס' שבועות והוריות הגאון ר' עקיבא איגר אבר"ק פוזנא זצ"ל י
 בענין מצות ישוב א"י בזה"ז הגאון ר' ישמעאל כהן אבר"ק מוריא זצ"ל יב
 בענין עובר ירך אמו הגאון רא"ש היילפרין ראבר"ק לבוב זצ"ל יח

מדור אגרות קודש

מכתב מהגה"ק ר' מרדכי דוב מהארנסטייפל זצ"ל כא

מדור זכרון לאחרונים

בענין עדות החודש הג"ד יהושע פנחס באמבאך אבר"ק אושפיץ ז"ל כב

מדור פלפול והלכה

בענין הרחקה בכלאים הרב מו"ה שמואל הלוי וואזנער שליט"א כח
 בשיטת הרמב"ם במלאכת כותב ר' נפתלי ראובן ציטראנענבוים נ"י ל

עולת שבת בשבתו

ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים המערכת לז

מדור תמיהות וישובים

הערות קצרות בענינים שונים מ

זכור ימות עולם

כתב רבנות דק"ק ווילהען בשנת תקע"ו לפ"ק מב

מכתבים אל המערכת מד

צילומי כתבי קודש ט, יז

ברכות והודאות מט

מפתח כללי לקובצי שנת תנש"א נא

כל הזכויות שמורות להמערכת

Copyright © 1991

by Cong. Shaare Zion

מוזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש לעילוי נשמת
האשה החשובה והצנועה
זר"ע קוד"ש מחצבתה
מנוע בעל זרע קודש, ישמח משה, ארי' רבי עילאי זי"ע

מרת רחמה ע"ה

בת הרה"ח מו"ה יהודה חיים כ"ץ שענירער הי"ד
נפטרה בשם טוב ביום כ' לחודש אלול שנת תשמ"ה לפ"ק
אחר סבלה מכאובים קשים
שקבלתם באמונה ובבטחון ולא התמרמרה

* * *

אבי הרה"ח ר' יהודה חיים כ"ץ ע"ה הי"ד
בן הרה"ג מו"ה ניסן כ"ץ שענירער זצ"ל אבר"ק זעקלעטשין וראבד"ק קראקא
אמה מרת לאה הי"ד בת מו"ה יהודה לעזער מאושפצין ע"ה
ויוצ"ח, החתן יצחק בועז, הכ' אברהם דוד, דוב בעריש, משה, מירל, יוסל, פריידא
ע"ה הי"ד
נהרגו עקה"ש בשנת תש"ג לפ"ק ונקבע היא"צ ליום ט"ו אב
זקנה הרב הנאון מוה"ר ניסן כ"ץ שענירער זצ"ל בן מו"ה אברהם ע"ה
נלב"ע ביום ד' דחזה"מ פסח שנת תרצ"ד לפ"ק
זקנתה הרבנית מרת שרה ע"ה הי"ד
זקנה הרה"ח מו"ה יהודה כ"ר יצחק בועז לעזער ע"ה
זקנתה מרת פרומט בת מו"ה ראובן שו"ב נייפעלר ע"ה
נהרגו עקה"ש ביום ט' שבט שנת תש"ג לפ"ק
דודה הרה"ח מו"ה משה כ"ר יהודה לעזער ובתו שרה פעסיל הי"ד
תהא נשמתם צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בני' וחתנה,

יהודה חיים לעזער ומשפ'
דוד בועז לעזער ומשפ'
יצחק שלום לעזער ומשפ'
ניסן לעזער ומשפ'
יצחק יוסף לעזער ומשפ'

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת

האשה החשובה והצנועה

מרת חנה ע"ה

בת הרה"ח מו"ה אברהם וואקספרעס ע"ה מעיר ליזענסק

נפטרה בשם טוב ביום כ"ז לחודש אלול שנת תש"ן לפ"ק
תהא נשמתה צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בעלה ובני,

יחיאל וויינגארטען

אברהם יוסף וויינגארטען

צבי אלימלך וויינגארטען

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת כי תבא

ואמרת לפני ד' אלקיך וגו' לא אכלתי באוני ממנו וגו' ולא נתתי ממנו למת שמעתי בקול ד' אלקי עשיתי ככל אשר צויתנו. וראוי להבין מרוע מזכיר כל הפרטים האלה, הלא כולם נכללים באומרו עשיתי ככל אשר צויתנו. גם צ"ב בדברי רש"י עה"פ עשיתי ככל אשר צויתנו, שמחתי ושימחתי בו.

אמנם יתבאר, דהנה אמרו חכמז"ל (ברכות ה' ע"א) עה"פ רגזו ואל תחטאו, לעולם ירגזו אדם יצר טוב על יצה"ר, נצחו מוטב ואם לאו יעסוק בתורה, נצחו מוטב ואם לאו יקרא ק"ש, נצחו מוטב ואם לאו יזכיר לו יום המיתה. והקשו המפרשים דמלשון הגמ' משמע דהעצה המובחרת להכניע את היצר, היא העצה האחרונה של הזכרת יום המיתה, וא"כ מדוע לא יעשה תיכף בתחלה העצה המובחרת והמובטחת של הזכרת יום המיתה. וכתבו על זה בספרן של צדיקים, שהעצה האחרונה של הזכרת יום המיתה, מביא את האדם לידי עצבות ומרה שחורה רח"ל, והדרך הנכונה שיכיר לו האדם בעבודת השי"ת היא להיות בשמחה תמיד, וכמאה"כ בפרשתינו (כתובתה) וכאז עליך כל הקללות האלה וגו' תחת אשר לא עבדת את ד' אלקיך בשמחה. ובשביל זה לא חשבו חכמז"ל העצה של הזכרת יום המיתה רק באחרונה, כי הדרך ישכון אור להרגיז את היצ"ט על היצה"ר הוא ע"י לימוד התורה אשר נאמר בה, פקודי ה' ישרים משמחי לב (תהלים י"ט), או ע"י קריאת שמע שהיא קבלת עול מלכות שמים שנעשית ג"כ בשמחה ולא בעצבות ח"ו, אולם כשרואה האדם שיצרו מתגבר עליו כ"כ, עד שאין מועלים לו העצות של תורה וק"ש, אז בלית ברירה יזכיר לו יום המיתה, עכדה"ק. ומובא בספרים בשם הגה"ק מוה"ר צבי אלימלך מדינוב זצ"ל, שפירש בזה מה שאמר יצחק אבינו (בפ' תולדות), לא ידעתי יום מותי, שמעולם לא הי' נצרך לעצה השלישית של הזכרת יום המיתה כדי להכניע את יצרו, כי הועילו לו העצות של תורה וקריאת שמע.

וזה"כ, לא אכלתי באוני ממנו וגו' ולא נתתי ממנו למת, כלומר, בעת שרציתי להרגיז את היצ"ט על היצה"ר, לא הייתי זקוק לבוא אל העצה של הזכרת יום המיתה ואנינות, רק שמעתי בקו"ל ד' אלקי, והו העצה של יעסוק בתורה, וכמש"כ האור החיים הק' להלן עה"פ ולשמוע בקול'ו זה תלמוד תורה, וגם עשיתי ככל אשר צויתנו, רמז על העצה של קריאת שמע, אשר יש בה רמ"ח תיבות נגד רמ"ח מצות עשה. ומובן היטב דברי רש"י, שמחתי ושימחתי בו, כי ע"י שתי עצות הללו, מקיימים את הפסוק עבדו את ד' בשמחה, לא כן בהזכרת יום המיתה, הגורמת יאוש ועצבון רוח רח"ל.

ועפ"י יש להמשיך הפסוק שאח"ז, השקיפה ממעון קדשך מן השמים וכרך את עמך את ישראל וגו', דמבואר בספה"ק דשמחה היא סגולה להמשיך מן

השמים פרנסה ברחבה, ורמזו זאת בקדא, והיית אך שמח, דסופי תיבות הם אותיות חת"ך, שם המלאך הממונה על הפרנסה, לרמז שע"י שתקיים והיית אך שמח, תזכה לפרנסה טובה בשפע. ולכן אחר שהזכיר הכתוב מעלת הענין של שמחה, ממשיך הכתוב ואומר, השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך ישראל ואת האדמה אשר נתת לנו כאשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב ודבש.

ובדבר האמור יתכן לפרש ב' פסוקים בהפטורה של פרשה זו, קומי אורי כי בא אורך וכבוד ד' עליך זרח, כי הנה החושך יכסה ארץ וערפל לאומים ועליך יזרח ד' וכבודו עליך יראה (ישעי' נ"ט). דהנה ירוע דהתורה"ק מכונה בשם אור כמאה"כ נר מצוה ותורה אור (משלי ו'). ומכאן במס' ע"ז (י"ט ע"א) בתחילה נקראת התורה על שמו של הקב"ה, ולבסוף נקראת על שמו, שנאמר בתורת ד' חפצו ובתורתו יתנה יומם ולילה. וזשה"כ, קומי אורי כי בא אורך, אימתי תהי תקומה לתורת הנקראת אורי, כשתעסוק בתורה עד שהתורה תהא נקראת אורך, ואז תזכה, כי כבוד ד' עליך זרח, כי אין השכינה שורה אלא מתוך שמחה של מצוה, והרי לימוד התורה מביא לידי שמחה כמאה"כ פקודי ד' ישרים משמחי לב, וכאמור לעיל. וממשיך הכתוב, כי הנה החושך יכסה ארץ, כי עמי הארץ, אין להם העצות של יעסוק בתורה, ויקרא ק"ש, שהרי עמי הארץ אין להם עסק עם התורה, ונס אמרו רז"ל (ברכות מ"ז ע"ב) איזה עם הארץ כל שאינו קורא ק"ש, נמצא שאין להם תרופה לנצח את היצה"ר כי אם בהזכרת חשכת יום המיתה, ולכן אמר הפסוק, כי הנה החושך יכסה ארץ, כי עמי הארץ המה יושבי חושך וצלמות, בהעלות על לבם כי סופם לירד בכור תחתיות במחשכים, אבל עליך יזרח ד' וכבודו עליך יראה, דע"י שמחה של מצוה יזרח הקב"ה אור שכינתו עליך, כי או"ר זרוע לצדיק ולישרי לב שמח"ה.

מגשים אנו בזה ברכת מזל טוב חמה ונאמנה

לעמרת תפארת ראשנו

כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א

לרגלי הולדת הבת

אצל נכדו

הרב מו"ה אליעזר שטערנבוך שליט"א

ונביע בזה ברכתנו מעומק לבבינו שיזכו לדרות ממנה ומכל יוצ"ח

רב נחת ועונג לאורך ימים ושנים טובות, אכ"ר.

כעתירת וברכת,

המערכת

דבר נחמד במס' יומא

מהגאון מוה"ר שמחה הכהן רפאפורט אבד"ק לובלין זצ"ל⁽¹⁾

נמ' דסוף פרק יום הכיפורים (פ"ו ע"ב). ת"ר עבירות שהתורה עליהן י"כ זה לא יתורה עליהן י"כ אחר, ואם חזר והתורה, עליו הכתוב אומר כסיל שונה באולתו (משלי כ"ו), ר' אליעזר בן יעקב אומר כ"ש שהוא משובח שנא' (תהלים נ"א) כי פשעי אני ארע וגו', אלא מה אני מקיים כסיל שונה, כדרכ הונא כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה הותרה לו, הותרה ס"ה, אלא נעשית לו כהיתר, וצריך לפרוט את החטא שנא' (שמות ל"ב) אנא חטא העם הזה חטאה גדולה ויעשו להם אלהי זהב דברי ר' יהודה בן בבא, ד' עקיבא אומר אשרי נשוי פשע כסוי חטאה, ומה אני מקיים ויעשו אלהי זהב, כדר' ינאי כו' בשביל רוב כסף וזהב כו'. ולכאורה תמוה מאד, שאמר וצריך [לפרוט את החטא, בוא"ו], דמשמע שיש לזה איזה שייכות לדלעיל, ולא קרב זא"ז.

וג"ל כי בסוף פרק אלו מגלחין (כ"ז ע"ב) אמר רב הונא זאת על פסוק דירמי', בכו בכו להולך כי לא ישוב, זה עובר ושונה שלא יכול לעשות תשובה, ואית מאן דפליג עלי' ומוקי ל' להולך בלא בנים, ומג"ל לרב הונא לומר זאת דעובר ושונה לא מהני ל' תשובה, ולכאורה נראה מוירא אהרן ויבן מזבח, ראה חורג⁽²⁾, וצ"ל אלו יהרגו אותו ג"כ יהא עובר ושונה, אמנם לא אמרו בגמ' באמת כן אלא משום כהן ונביא. וצ"ל דקשיא להו למה באמת נקהלו דוקא על אהרן, ועכ"פ ה' לו להתנצל בפניהם שיעשה זאת אחר, כדאי' במ"ר ויגש נבי ריב"ל דאמר ל' אליהו מבעי' האי מלתא מתעבדא ע"י אחרים. אלא צ"ל הם היו חכמים ויודעים ג"כ זאת שאהרן לא יוכל להמלט, כי אם ירצה לעשות לש"ש ויהרגו ואל יעבור, יתירא פן לא יהא להם תקנה מצד כהן ונביא, וש"מ דאחר יהרג ולא יעבור, ואילו נימא דעובר ושונה אין לו תקנה, א"כ כל אדם מוכרח למלאות, כי אם יהרגוהו לא יהא להם תקנה, וא"כ הרי זה קושיא עצומה על דברי רב הונא, ואין על זה תשובה, דק דבאמת ס"ל דלא הרגו לחוד כלל, כי במ"ר צו דרשינן בהרבה אופנים מה ראה, זה בכה וזה בכה, הביאו רש"י בחומש, מר אמר ראה אם הם יעשוהו יגמור מיד והוא יעכבם, ומ"ס ראה שיתלה הסרחון בו כו' וכדומה

(1) כתבנו אורותיו בכר"ש קונטרס קכ"ר עמוד י'. — רבר זה הועתק מכת"ק המונח בגניז ירדנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפורסם מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנשווערפען. ברך ד' חילו ופועל ידיו תרצה.

(2) כוונתו לרבני הגמרא במס' סנהדרין דף ז' ע"א, אמר רבי תנחום בר חנילאי לא נאמר מקרא זה אלא כנגד מעשה העגל, שנאמר (שמות ל"ב) וירא אהרן ויבן מזבח לפניו, מה ראה א"ר בנימין בר יפת א"ר אלעזר ראה חור שזיבחו לפניו, אמר אי לא שמענא להו השתא עבדו לי כרעבדו לחור, ומיקיים בי אם יהרג במקדש ד' כהן ונביא (איכה ב'), ולא הויה להו תקנתא לעולם, מוטב דלעברו לעגל אפשר הויה להו תקנתא בתשובה, ע"כ.

הרבה, רק מ"ד א' ס"ל ראה חור כו', וא"כ לכולהו הני מ"ד י"ל שלא נהרג חור כלל, וקרא כפשטי' שבאו על אהרן והיו מיראין אותו שיהרגוהו, ונתירא שיקויים בעצמו כהן ונביא, וכמ"ש רש"י להדיא אהרן כהן ונביא הי', והשתא א"ש שלא באו לאחר, והמפרשים תמהו באמת מהי תיתי לומר שנהרג חור, וניחא להו שלא מצינו שנזכר אח"כ בתורה, מ"מ אין זה הוכחה גדולה, ועכ"פ קשיא מרוע לא ניחא להו להני מ"ד לומר כן שנהרג חור. ונ"ל ברור דקשיא להו הא צריך לפרט החטא, ואמאי אמר משה ויעשו להם אלהי זהב, ולא [הזכיר הריגת חור], אלא ודאי שלא נהרג, ובזה מובן, וק"ל.

בענין תקנת מסים

מהגאון מוה"ר אפרים העקשר זצ"ל⁽¹⁾
דיין דק"ק אלטונא והמבורג

נדרשתי ללי שאלוני, לחוות דעתי בעסק דברי ריבות אשר בשערי ציון המצויינים בהלכה עיד גדולה לאלהים ק"ק מנשובה, אשר הבערה ללח"ב ולחלק יצאה בעסק תקנותיהם, מערערים מועטים נגד המרובים, וראיתי וקריתי שו"ת של שני הצדדים, והאי מרבח רידי' והאי מרבח דירי'. והנה באשר ידוע ומפורסם לכל, שכעת אני טרוד במלאכתי מלאכת שמים להרפים ספרי לוי'ת חן, גלל כן בלתי אפשר להשיב באריכות בראיות אשר עמדי, אמנם באתי רק בקצרה להסכים עם הצד המרובים אשר רוצים בקיום התקנות, ויתנהג האידנא כפי הנהגת שנים קדמוניות אשר נתקבל ביניהם בוועד כללי כמבואר שם באריכות. ולדעתי כל הדין שביניהם הוא פשוט מאוד מפורש בפוסקים ואין צריך ראי', וטובי העיר בעירם כב"ד הגדול (ש"ע ח"מ סי' ב'), ואף להיש חולקים שם דאינו רשאים לשנות במידי דאיכא רווחי להאי ופסידא להאי, זה לא שייך בנ"ד, דזהו תיקון לכלל הקהלה, והשתא איכא רווחי להאי ופסידא להאי, פעמים יתהפך הרבר שיגיע אותו הרבר לאורך, ונמצא מסקל מרשות שאינו שלו לרשות שלו, ובפרט תקנה הלז הי' מקדמת דנא, ולא נתקנה ונתחדשה עתה על הפרטי אנשים שיגיע להם הפסידא, א"כ זה אינו בגדר הלז, והיש חולקים מורים בזה, וכל מה שעשו טובי העיר עשו, אפי' אם קצת נגד הדין, אם עשו התקנה לשם שמים מאיזה הכרח או מצד נימוסי הקהל יצ"ו, צריכין לקיים דבריהם, ובכזה איתא רהפקרן

(1) הוא בנו של הרבני מו"ה שמואל זנוויל העקשר מאלטונא. הי' תלמיד מובהק להגאון מוה"ר יהודה ליב קרא ראבד"ק גלונא זצ"ל, וכשהגיע לפרקו נשא לאשה בתו של רבו הנ"ל. בשנת תס"ט לפ"ק נתמנה לדיין בק"ק אלטונא והמבורג. נדפס ממנו ספר לוי'ת חן, ספר ארני פז, וספר דברי חכמים וחידותם. נפטר ביום כ"ו ניסן תקי"ט לפ"ק, ומנ"כ בעיר אלטונא. — תשובה זו הגיעה אלינו מגניז יידישן הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפורד מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנטווערפן. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

הפקר אם עשו לשם שמים, פוק חזי מה דכתב מוה"ו סי' קמ"ז למהר"ש ז"ל, ואם תשמע לעצתי אל תלך בדיון אצל הקהל, כי פסקי בעלי בתים והלומדים הם שני הפכים, ואעפ"כ ה' באותו זמן אנשי הקהל עוסקים בתקנות הציבור, אלא וודאי מה שמתקנים הקהל על הכלל, קיים מטעם הנ"ל, וגם א"כ אין לדבר סוף, כי בוודאי על כל תקנה ותקנה יש קצת פסידא לאחר מבני העיר, וכי בכל פעם מוכרחים הקהל לירד בדינא ודיינא, אין לדבר סוף, כדאי' בש"ע סי' י"ד בהג"ה ס"ד כה"ג.

על כן נ"ל מהראיות אשר אתי, שהדין עם טובי העיר הנ"ל. אמנם לפני משורת הדין, להסיר מהם עקשות פה, מחוייבים (לצר) [לעמוד] עם כת המתנגדים לפני דייני העיר שלהם כפי המנהג עכשיו וכדאי' בש"ע סי' ל"ז סכ"ב, ופוק חזי מאי עמא דבר, בכל תפוצותינו נהיגו כך, אם יחיד תובע לקהל, הם מציעים דבריהם לפני דייני העיר, והם גודרים ופוסקים ביניהם מה שנראה להם. והעושה שלום יעשה שלום, ויתן בלב המועטים לבטל דעתם נגד המרובים והיו לאחרים. כ"ד הטרור,

אפרים העקשן דיינא דק"ק אלטונא והמבורג אי"ע"א
עש"ק כ"ה תמוז דהאי שתא תצ"ב לפ"ק.

בית דין אפרים העקשן דיינא דק"ק אלטונא והמבורג אי"ע"א

לשאלת רבים

יש להשיג אצלינו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו
המחיר הוא: עשרים דאללער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת
כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

גליון מס' שבועות ומס' הוריות

מהנאון מוה"ר עקיבא איגר אבד"ק פוזנא זצ"ל¹

מסכת שבועות

דף ב' ע"ב. תוד"ה מכרי, אע"ג וְ דקיימ"ל דבתרתי מסכתות אין סדר למשנה.
נב. [עיין] בתוס' ריש בבא בתרא.

דף ו' ע"א. רש"י ד"ה יהושע בנו של רבי עקיבא, הוא וְ יהושע בן קרח, שרבי
עקיבא קרח ה' וכו'.

נב. ע' בבא בתרא דף קי"ג ע"א בתוס' ד"ה ומטו.

דף ז' ע"ב. תוד"ה בשונג, וא"ת והיכי מצי לאוקומה במזיד ולא אתרו ב' וְ
הלא בגרי כהונה מכפרין על אלו ג' עבירות וכו'.

נב. כדאיתא בזבחים דף פ"ח ע"ב, וע' בתוס' שם.

דף י' ע"א. בגמ', עצרת ויום הכפורים דלא כתיב ב' וְ והשעיר, מנלן.
נב. ע' ע"ז דף כ"ד ע"א בתוס' ד"ה ואבני מלואים.

דף ט"ז ע"א. בגמ', אמר רמי בר חמא וְ אין העזרה מתקדשת אלא בשירי
מנחה.

נב. ע' זבחים כ"ד ע"א בתוס' ד"ה הואיל ורצפה וכו'.

שם ע"ב. בגמ', רבי יהושע בן לוי (א) אמר להו להני קראי וגאני, היכי עביר הכי
והאמר ר' יהושע בן לוי (ב) אסור להתרפאות בדברי תורה (ג) להגן שאני.
נב. (א) (ב) (ג) הרי"ף פ"ק דברכות דף ר' ע"ב*).

דף כ"ד ע"ב. בגמ', הרי וְ טמא שאכל את הקודש דקרבן עולה ויורד הוא.
נב. לעיל י"ט ע"א תוס' ד"ה הרי העלם מקדש.

דף כ"ז ע"ב. תוד"ה משום, וגבי תרומה וְ כתיב (במדבר י"ח) ונחשב לכם
תרומתכם שניטלה במחשבה.

נב. ע' מנחות נ"ה ע"א בתוס' ד"ה במחשבה, ובהר"ש פ"ג מ"ח
דתרומות.

(1) הועתק מעצם כתי"ק בגליון הש"ס שלו (דפוס פראנקפורט דמיין ת"פ). והניע
אלינו מאת הרבני והנדיב לב ר' ישראל ניימאן נ"י, לעילוי נשמת אביו הרבני מו"ה יהודה
דוב כמו"ה צבי אלימלך ניימאן מקליוולאנר, שנפטר ביום ר' כסלו שנת תשמ"ה לפ"ק.
תנצב"ה.

(*) כן נרשם בכתי"ק, אותיות א' ב' ג' עם חצאי עיגול בתוך הנמרא, ואותיות א' ב'
ג' עם חצאי עיגול בשולי הדף, וכנראה שכוונתו להוסיף ציון זה על „עין משפט ונר מצוה“
הנרשם בגליון הנמרות.

דף ל"ב ע"א. תור"ה הכל, ואין העד יכול לומר בלא עדותי על ידי קינוי וסתירה
 תשתה ותמות ויפטר בעלה מן הכתובה וכו'.
 נב. ע' סוטה דף ו' ע"א תר"ה ושבאו לה וכו'.

דף מ"א ע"א. תור"ה ולמר, ריב"ן פירש בשם הקונטרס דהילכתא כוותי'
 דקיימא לן כמר בר רב אשי במיפך שבועה.
 נב. ע' חולין דף ע"ו ע"ב ברש"י ד"ה וכמר וכו'.

מסכת הוריות

דף ר' ע"ב. רש"י ד"ה או שלא הי' מופלא של ב"ד שם, אע"ג דלא הוה
 מסנהדרין עצמן.
 נב. סנהדרין דף ט"ז ע"ב תוס' ד"ה אחד ממונה וכו'.

דף ו' ע"ב. בגמ', אלא אמר רב אחא ברכי יעקב שבטו של לוי לא איקרו קהל.
 נב. ע' קידושין דף ע"ג ע"א.

דף י"א ע"א. בגמ', ואיזהו מומר אכל נבילות וטרפות שקצים ורמשים ושתה
 יין נסך.
 נב. ע' בכורות דף ל"ז ע"א בתוס' ד"ה יין נסך.

שמונה פרקים להרמב"ם

בפי' הנקרא חסד אברהם (בתחלתו). וסדר ישועות הוא סדר נזיקין, ונקרא זה
 הסדר ישועות, לפי שהוא מושיע ומזהיר את האדם לפרוש מהזיק' ומתחייב
 ממון, וכך פי' רש"י ז"ל במסכת שבת.
 נב. ועיין תוס' ריש שבועות.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידו"ת או אנרות קודש
 ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת
 המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

בענין מצות ישוב ארץ ישראל בזמן הזה

מהגאון מוה"ר ישמעאל כהן אבד"ק מודינא זצ"ל⁽¹⁾
בעל זרע אמת

שאלה. אם יש מצוה בזמן הזה לעלות לארץ ישראל, או אם הוא רשות, או אסור.

תשובה. גרסינן בסוף כתובות (דף ק"י ע"ב) רבי זירא הוה משתמיט מיני' דרב יהודה דבעא למיסק לארץ ישראל, דאמר רב יהודה כל העולה לארץ ישראל עובר בעשה שנא' בבלה יובאו וכו', וכתבו שם התוס', בבלה יובאו, אע"ג דהאי קרא בגלות ראשון כתיבא, י"ל בגלות שני גמי קפיד קרא, ע"כ. הרי לכאור' דזה תלוי בפלוגתא ראמוראי, דלרב יהודה אסור בזמן הזה לעלות מחו"ל לארץ ישראל, ולרבי זירא הוי גמי מצוה. והן אמת דק' לכאור' על זה ממה שאמרו אח"כ שם בגמ', אמר רב יהודה אמר שמואל כשם שאסור לצאת מארץ ישראל לבבל כך אסור לצאת מבבל לשאר ארצות, ע"כ. וזהו לכאור' נגד מה שאמר רב יהודה גופי' דהעולה מבבל לארץ ישראל עובר בעשה, דכיון דאסור לעלות מבבל לארץ ישראל איך יהי' אסור לצאת מארץ ישראל, הלא הם תרי דסתרן אהרדי לכאור'.

וראייתו להרמב"ם בחל' מלכים פ"ה דין י"ב וז"ל, כשם שאסור לצאת מארץ לחוץ לארץ כך אסור לצאת מבבל לשאר ארצות שנא' בבלה יובאו ושמה יהיו עכ"ל. ולכאור' דבריו תמוהים, כמה שלמד דין זה מקרא דבבלה יובאו, מה שלא הוזכר בש"ס, דלא הוזכר פסוק זה רק במימרא קמיינתא דרב יהודה ללמוד ממנו דאסור לצאת מבבל לארץ ישראל. ונלע"ד דהוקשה לי' להרמב"ם הקושיא הנ"ל, מסתירת מימרי דרב יהודה אהרדי, ומכח קושיא זו הבין הרמב"ם דהני תרי מימרי כולא חדא מילתא היא, ומה שחסר זה גילה זה, ומימרא קמיינתא דרב יהודה דבנותא קמ"ל דכל העולה אפי' מבבל לארץ ישראל עובר בעשה שנא' בבלה יובאו וכו', ומזה נלמד כ"ש מבבל לשאר ארצות דאסור, ועכצ"ל לפ"ז דס"ל להרמב"ם דאין טעם הפסוק דאסור לצאת מבבל לארץ ישראל כדי שלא יצאו מן הגלות, כנראה מפשט הגמ', אלא צ"ל דהיינו טעמא לפי שעיקר הגולה והתורה היתה בבבל, ומש"ה לא שנא מבבל לשאר ארצות למבבל לארץ ישראל, וכמ"ש דש"י באמת במימרא שניי' דרב יהודה אמר שמואל כשם שאסור וכו', לפי שיש שם ישיבות המרכיזות תורה תמיד, עכ"ל.

ומה שאמר רב יהודה אמר שמואל כשם שאסור לצאת מארץ ישראל לבבל כך אסור וכו', צ"ל דלעת הרמב"ם דהכי קאמר, כשם שהי' אסור לצאת מארץ ישראל לבבל בזמן שהיו ישראל על ארמתן כך אסור עכשיו לצאת מבבל לשאר

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ג"ט עמוד כ"א. — תשובה זו הועתקה מכת"ק המונח בנגזי ידירנו הרבני החסיד המופלג מו"ה יצחק אייזיק הכהן האנדלער ג"י. ינשאהו השי"ת על גפי מרומי הצלחות.

ארצות, ובכלל שאר ארצות יש ג"כ ארץ ישראל, ואלו הב' מימרות מתפרשים חדא בחברתה, וחדא מכלל חבירתה איתמרו, ומה שחסר זה גילה זה, וק"ל. וכן נראה שהבין דבריו הר"ב כסף משנה, דהעתיק על דברי הרמב"ם, הב' מימרות הנ"ל, וכתב ע"ז וז"ל, ורבינו כתב המימרא דאסור לצאת מבבל לשאר ארצות ואף ארץ ישראל בכלל וכו', עכ"ד. כנראה דר"ל דהני תרי מימרי לא פליגי אהדרי, וא"כ עכצ"ל כמש"ל, אף שצריך לפרש לפ"ז המימרא הב' בקצת דוחק, מ"מ הוכרח הרמב"ם לפרש כן כדי לתרץ הסתירה ריש לכאורה מרב יהודה לרב יהודה בהני תרי מימרי, וק"ל. אי נמי י"ל, ראה"נ ראף לרב יהודה במימרא קמייתא מי שהוא בארץ ישראל אסור לצאת אפילו לילך לבבל, משום רכיון ריש בזה מה שאין בזה, רבארץ ישראל יש קרושת הארץ ובבבל יש קרושת התורה, על כן שב ואל תעשה עריך, ואסור לילך מזה לזה, וממילא הב' מימרי ודברי הרמב"ם כפשטן, ודו"ק רבוה מתתרצא ג"כ מימרא שלישית מרב יהודה רמייתי התם אח"כ, אמר רב יהודה כל הדר בבבל כאילו דר בארץ ישראל.

וראיתי להר"ב לח"מ בסוף פ"ה מהל' מלכים הנ"ל, שהקשה על דברי הרמב"ם ע"ז וז"ל, וק' ררב יהודה אמרינהו לתרי מימרי, ואם הטעם משום בבלה יובאו, למה לא אמר סתם אסור לצאת מבבל, וכי תימא לרבנותא נקטי' דאפילו לארץ ישראל אסור, א"כ למה הוצרך למימרא שני' וכו', ולפירש"י נחא וכו', אבל לפי' רבינו ק' דאין טעם איסור יציאה מבבל משום הקדושה אלא משום ראמר קרא בבבלה יובאו וכו' והסוגיא מוכחת כדברי רש"י, עכ"ל. אא"מ [=אולם אחר מחילה?] נלע"ר דאזיל בתר איפכא, דאדרבא חילי' דהרמב"ם הוא מכח הני תרי מימרי רלכאורה סתרי אהדרי, ואדרבא לדידי' עכצ"ל דטעמא דמימרא קמייתא הוא משום קרושת התורה שבבבל כדפירש"י במימרא שניי', וזהו טעמא דקרא לדעת הרמב"ם, כמש"ל.

ואיברא ודאי רפשטות דברי רש"י מורים דלא הבין המימרא קמייתא כדס"ל להרמב"ם, רבמימרא קמייתא לא הזכיר טעם קרושת התורה, אלא במימרא שניי', נראה דהמימרא הא' הוא מטעם א' והמימרא הב' הוא מטעם אחר. ובאמת כן נראה ג"כ מפשט המשך הסוגיא, רבתי מימרא שניי' הנ"ל, קאמר עלה, רבה ור"י דאמרי תרווייהו כשרים שבבבל ארץ ישראל קולטות, כשרים שבשאר ארצות בבל קולטות, אלמא ארץ ישראל עדיפא מבבל, וזה רלא כהרמב"ם. ואולי יאמר הרמב"ם דשאני התם רמיירי לענין קבורה כדמסיק ע"ש, אבל אה"נ רבחים בבל עריך. אמנם רש"י נראה דלא ס"ל הכי, אלא ס"ל דטעמא דמימרא קמייתא ררב יהודה הוא מקרא רבבבלה יובאו ולא משום קרושת התורה, אלא משום דס"ל דאין הקב"ה רוצה שנצא מן הגלות, וטעמא דמימרא שניי' הוא משום קרושת התורה שבבבל, ועל כן אסור לצאת מבבל לשאר ארצות. אלא דלפ"ז הדרא קושיא הנ"ל לרובכתא, דדברי רב יהודה סתרי אהדרי, וצ"ל בדוחק, רקמייתא הוא רב יהודה דידו', ובתרייתא הוא רב יהודה משמי' דרבי', כדקאמר אמר רב יהודה אמר שמואל, ואה"נ דרב יהודה פליג אשמואל רבי'. וא"כ נמצא דלדעת רש"י

במחלוקת שנוי' בין האמוראים, אם אסור לילך מח"ל לארץ ישראל בזמן הזה, או מצוה, ולדעת הרמב"ם ליכא מאן דפליג אלא לכ"ע הוי מצוה ללכת מח"ל לארץ ישראל, אלא דמבבל לארץ ישראל דוקא אסור משום דיש בה קדושת התורה. ונראה דדוקא בזמן שהיו עיקר הישיבות שם כמו שה' בזמן הש"ס, אבל עכשיו דליכא שם עיקר הגולה והתורה, נראה דבטל איסור זה, ואף מבבל לארץ ישראל ליכא איסורא כלל.

אכן אע"ג דאיסורא ליכא ללכת מח"ל לארץ ישראל, מ"מ נראה דהרבה תלוי במחלוקת המפרשים אם הוא רשות או מצוה, דהרי כתבו שם התוס' בסוף כתובות דף ק"י ע"ב ד"ה הוא אומר לעלות וכו', אינו נוהג בזמן הזה ראיכא סכנת דרכים, וה' אומר ר"ח דעכשיו אינו מצוה לדור בארץ ישראל כי יש כמה מצות התלויות בארץ וכמה עונשים דאין אנו יכולים ליזהר בהם ולעמוד עליהם, עכ"ל. גם הרא"ש הביא שם בפסקיו בשם הר"ם וז"ל, וההיא דירושלמי דפליג אנג' דידן דקאמר אין כופין האיש לעלות אחר האשה לארץ ישראל, ולירושלמי פי' ר"מ דאיירי בזמן הזה ומשנתינו נשנית בזמן הבית, עכ"ל. וא"כ לפי דברי אלו המפרשים נראה דאין מצוה בזמן הזה לדור בארץ ישראל ולא רשות. אמנם הרמב"ם בפ"ג מהל' אישות והטור אה"ע סי' ע"ה והש"ע שם פסקו דאף בזמן הזה כופין זה את זה לעלות לארץ ישראל, ע"ש. נמצא לכאן דבר זה במחלוקת שנוי'.

אבל כד מעיינין שפיר, חזינו דאפילו לדעת הר"ח והר"ם עכצ"ל דאף בזמן הזה יש קצת מצוה לדור בארץ ישראל, אלא דר"ל דאינו כל כך מצוה לומר דכופין זא"ז, דאל"כ תיקשי לדידהו מכמה אמוראי דמייתי שם הש"ס בסוף כתובות עלה דמתני' דהכל מעלין וכו', בשבב הדר בארץ ישראל אף בזמן דאין בית המקדש קיים, כמבואר שם. ובזה מתורץ מה שהקשה הטור אה"ע סי' ע"ה הנ"ל ע"ד מהר"ם הנ"ל וז"ל, ואין תירוצו זה מספיק דאי איירי בזמן הזה למה כופין אותה, אלא נראה דאין חילוק וכו' ע"ש. ולדרכינו לק"מ, דכיון דיש קצת מצוה גם בזמן הזה, נתנו רשות לאיש לכופה, אבל כיון שאינה מצוה כ"כ, לא נתנו רשות לאשה לכופ האיש, משום דהאיש עדיף כדכתיב והוא ימשול בך. ונראה דלזה כיון הרב"י שם שכתב על זה וז"ל, ונ"ל דאפשר לומר דלא ראו חכמים לגרוע כח האיש לגבי ארץ ישראל וירושלים אף בזמן הזה, עכ"ד. וכוונתו על דרך מש"ל לע"ד וק"ל. וראיתי להרב ב"ח שם שחשב לתרץ קושית הטור וז"ל, ולע"ד דבזמן הבית שלא הי' דוחק מזונות כופין אותו לעלות משם וכו' אבל בזמן הזה דאיכא דוחק מזונות, אותה היא דכופין, שהרי חיוב מזונות' מוטל על הבעל וכו' ע"ש. ואא"מ [=ואולם אחרי מחילה?] מלבד ראין מקום לתירוצו, דאי משום דאיכא דוחק מזונות הוא נמי לא יוכל לכופ אותה, דהא חזינו דמכרך לעיר אינו יכול לכופה משום דבכרך שכיחי כל מילי, כדאיתא בסוף כתובות, ועוד דהרי מח"ל לארץ ישראל כופין זה את זה אפילו מנוה היפה לנוה הרע כמבואר שם, וא"כ ה"נ היא תכופ אותו, והדרא קושיא לדוכתא, מאי שנא היא מהוא. בר מן דין קשיא ג"כ,

למה תלה מהר"ם זה בזמן הבית או שלא בזמן הבית, ה' לו לומר בזמן ריש דוחק מזונות. אבל האמת הוא, דקושיא מעיקרא ליתא, וכדרמז הדב"י וכנ"ל.

ובזה מתבארים אצלי דברי התוס' הנ"ל דכתבו וז"ל, אינו נוהג וכו' והי' אומר ר"ח דעכשיו וכו' וכנ"ל, ולכאז' קשה דנראה לכאורה דר"ח פליג אמ"ש קודם אינו נוהג וכו' דאיכא סכנת דרכים, דמשמע הא אי ליכא סכנת דרכים נוהג, משא"כ לד"ח דקאמר דעכשיו אינו מצוה וכו', דלפ"ז אפילו אי ליכא סכנת דרכים אינו נוהג, וא"כ מה הלשון אומדת והי' אומר ד"ח וכו', דהכי הול"ל, וד"ח אומר וכו', (וכמה פעמים מצינו ג"כ להרב"י דמק' כזה על דברי הטור), ועוד דהי' לו לפרש בהדיא, ור"ח אומר דאפילו אי ליכא סכנה אינו נוהג דעכשיו אינו מצוה וכו', ותו קשה דאיך פסיקא להו ריש סכנת דרכים, הלא ודאי מקומות מקומות יש, כמ"ש הרב"י בסי' ע"ה משם תשו' דשב"ץ וז"ל, הילכך בזמן הזה בארצות הללו כל שהוא מסוף מערב עד נוא אמוץ אין כופין, ומנא ולמעלה כופין וכו', ע"ש. וא"ת דבמקום התוס' הי' סכנת דרכים, א"כ לא היל"ל אינו נוהג בזמן הזה דאיכא סכנת דרכים, אלא הכי הול"ל אינו נוהג במקומות דאיכא סכנת דרכים, ועוד דא"כ לא הו"ל למימר אינו נוהג וכו' אלא דעדיפא מינה הול"ל אסור בזמן הזה דאיכא סכנת דרכים כמ"ש בתשו' רשב"ץ הנ"ל וז"ל, הא דכופין היינו בראפשר בלא סכנה דאי איכא סכנה אסור לסכן עצמו, הילכך בארצות הללו כל שהוא מסוף מערב וכו' כנ"ל.

על כן נלע"ד דדברי התוס' הם מקושרים ויחדיו יהיו תמים, דמתחלה כתבו סתם דאינו נוהג בזמן הזה מאחר דאיכא סכנת דרכים, כל' דאע"פ שאינה סכנה ממש באופן שיהי' אסור לעלות משום סכנה, מ"מ כיון דיש ספק סכנה אינו נוהג לכוף זא"ו, ועל זה כתבו התוס', והי' אומר ר"ח דעכשיו אינו מצוה לדור בארץ ישראל וכו', כל' דהיינו טעמא דאינו נוהג משום דכיון דאינו מצוה כ"כ, אע"פ דיש קצת מצוה כנ"ל, מ"מ בעילה כל דהו דכל הדרכים בחזקת סכנה סגי שלא יוכלו לכוף זא"ו, דכיון דיש סכנה בדרכים, אין לנו להכניס עצמנו בזה מאחר שאינו מצוה כ"כ.

ובזה מיושבים אצלי דברי הב"י בסי' ע"ה דכתב תשו' רשב"ץ הנ"ל ע"ש, והקשה על זה הכנסת הגדולה בהנהת ב"י אות כ"ד וז"ל, י"ל למה השמיט הרב סברת התוס' והזכיר דברי רשב"ץ שהם כדבריהם, ותירץ ב' תירוצים ושניהם דחוקים, דבתירוצו הא' כתב דהתוס' ס"ל דאף במקום דליכא סכנה אינו נוהג דלא פלוג כיון דיש מקומות שיש בהם סכנה ודלא כרשב"ץ עכ"ד. ותימה לומר לא פלוג לקולא. עוד תירץ תירוצו ב', דהתוס' ס"ל דכל הדרכים בחזקת סכנה ומש"ה כתבו דאינו נוהג בשום מקום ודלא כרשב"ץ דמחלק, ע"כ. וגם זה הוא פלא, רא"כ תיקשי למה הי' נוהג בזמן חכמי המשנה, דהלא גם אז היו כל הרכים בחזקת סכנה, דהו דבר טבעי ומה שהי' הוא שיהי'. אבל לפ"ד א"ש, דרברי התוס' אינם ענין עם תשו' רשב"ץ, דלהתוס' ס"ל דליכא כ"כ מצוה בזמן הזה לדור בארץ ישראל, ומש"ה בעילה כל דהו דחזקת סכנת הדרכים סגי שלא לכוף

כנ"ל, וזה הדעת השמיטו הכ"י, לפי שהוא נגד כל שאר פוסקים שהביאו דין זה אף בזמן הזה, אבל הרשב"ץ מחלק בין מקום סכנה ממש לסתם דרכים, וחילוק זה ניתן ליאמר אף לדעת השאר פוסקים, דאפשר דאינהו מיירי במקומות דליכא סכנה ממש, ומש"ה הביא בש"ע דעת זה בשם י"א, אבל לא כתב בהדיא שיהי' שום חולק, כדרכו הטוב בדין שאינו נמצא מפורש בפוסקים המפורסמים, וק"ל. הן אמת שמצאתי בהגהות מדרכי בסוף כתובות משם הר"ח וז"ל, כתב הר"ח דהני מילי בימיהם שהי' שלו' אבל עכשיו שהדרכים משובשים אינו יכול לכופה דהו"ל כמו חפץ להוליכה במקום גדודי חיות וליסטים וכו' ע"ש, דמזה נראה דתחילת דברי התוס', הם דברי הר"ח, ודלא כמש"ל. אבל נגד זה, מכאן סיעתא ג"כ לפירושי הנ"ל, דנראה רמ"ש עוד התוס' על זה, והי' אומר הר"ח דעכשיו אינו מצוה לדור בארץ ישראל וכו', בא להחזיק הדין שלו, דעכשיו אין לכופה, והוי כאילו אומר, ועוד הי' אומר הר"ח דאפי' במקומות שאין כל כך סכנה עכ"ז אין לכופה משום דאין כ"כ מצוה לדור בארץ ישראל בזמן הזה, וכיון דאין כ"כ מצוה, בעילה כל דהו סגי שלא לכופה, וא"כ קם דינא שאמרנו לעיל, שאין לכופה בזמן הזה, וזהו מה שנלע"ד לקיים דברי התוס' אלו. וראיתי למהרי"ט בח"ב חי"ד סי' כ"ח שהרבה להשיב על דברי הר"ח אלו שביאו התוס', ומסיק דאינו מדברי התוס' אלא מגליון איות תלמיד, והוכיח כן מדברי הר"ח שהביא ההגהות מדרכי הנ"ל, דמהם מוכח דלא מטעם דאין מצוה בזמן הזה לדור בארץ ישראל, הוא דס"ל להר"ח דאין לכופה, אלא מטעם סכנה, עש"ב. ואני בעוני הנלע"ד כתבתי כדי שלא למחוק הספרים.

ונמצא לפ"ז דג' דיעות במידה זו, דלרוב הפוסקים ס"ל דקדושת ארץ ישראל, ככחה אז כחה עתה לכופה זא"ז, ולמהר"ם, בזמן הזה דאינו מצוה כ"כ האיש כופה האשה ולא האשה את האיש, והתוס' ס"ל דבזמן הזה אין כופין זא"ז כלל וכנ"ל, אבל מ"מ לכ"ע בזמן הזה נמי קצת מצוה איכא כמו שהוכחתי לעיל. וגם הלום ראיתי מ"ש בש' מים רבים חי"ד סי' מ"ח בא' שגדר לעלות לארץ ישראל, דהביא דברי תשו' הרא"ש כלל י"ב דיש לו התרה, וכתב מהרי"ט ח"ב חי"ד סי' כ"ח דהיינו טעמא משום דאין המצוה בעליו' רק בישיבה, והכה"ג י"ד סי' רכ"ח הגהת ב"י אות רע"ב הקשה על רבריו, וע"כ מסיק המחבר דעיקר טעם תשו' הרא"ש הוא כמ"ש מהרש"ם, דהרא"ש ס"ל כר"ח הנ"ל, ומכח זה מסיק וז"ל, ועלה בדינו דעכשיו אין מצוה ללכת בארץ ישראל, עכ"ד המים רבים. וכל דבריו מן המתמיהין, חדא דהרא"ש ודאי לא ס"ל כר"ח דלא הביאם בפסקיו כלל, רק הביא המשנה דהכל מעלין וכו' סתם, ואפילו בחילוקו של מהר"ם לחלק בין היא להוא בזמן הזה, אינו מוכרח שהסכים עליו, וכן נראה מדברי בנו בעל הטורים שסתר דברי מהר"ם כנ"ל וק"ל, וכ"ש דלית לן למימר דס"ל להרא"ש כהר"ח כיון שלא הביאו כלל, וכבר סתר מהרי"ט דברי מהרש"ם רבו הנ"ל בקצת מהטעמים הנ"ל. ועוד דהרי"ף והרמב"ם ודאי לא ס"ל הכי, דהביאו המשנה כצורתה, וכן הטור והש"ע ע"ש, וכל זה נעלם מעיני המים רבים, מלבד דכבר הוכחתי לעיל בראיות ברורות דאת"ל דדברי הר"ח הם מלשון התוס' ממש,

[illegible]

בענין עובר ירך אמו

מהגאון מוה"ר אלכסנדר שמואל היילפרין ראבד"ק לבוב זצ"ל⁽¹⁾

בעזה"י.

אשר השבתי להחריף מו"ה יהושע העשיל באארד נ"י מפורקאמן.

אשר בקש מאתי לישב מ"ש הרא"ש ז"ל פ"ק דביצה דולר הנולד ביו"ט צריך להפדים ע"ג קרקע שיצא מספק ריסוק אברים, וזה נגד הלכה דקיי"ל בית הרחם אין בו משום ריסוק אברים.

הנה כבר עמדו בזה גדולי הפוסקים, ומהם כבוד זקני הרש"ל כ' ליישב דהרא"ש מיירי בלא כלו חרשיו. והט"ז ביו"ד סי' ט"ו תמה עליו דערבב ענינים שונים, ולא כלו חרשיו החשש מחמת נפל, והרא"ש חייש לספק ריסוק אברים. ונלפע"ד לישב דברי הרש"ל וראוין הדברים למי שאמרן, דהנה עלה ברוחי להפליא אמאי נחוש כלל לספק ריסוק אברים, הא יש חזקה להולד מטרם שנולד וראי לא נתדסקו אברים. וניחא לי בעזה"י עפ"י מה דאמרינן בש"ס ב"ק מ"ז פרה שהזיקה גובה מולדה, מ"ט גופה היא, וכ"כ הר"מ ז"ל, ובש"ס ערכין ו' פריך סתמא פשיטא גופה היא, ועיין תוס' ל"א ד"ה ד"א. ולפי"ז אי נימא דהוי חד גופא לא שייך לומר דיש חזקה להולד מטרם שנולד, דהרי מטרם שנולד לא ה' לו כלל גוף בפני עצמה, ולית לי' כלל חזקה דגופה. וביותר ניחא לפימ"ש התוס' בכורות ג' ע"ב ד"ה דקא כו', ולא מהני אם מקנה העובר לנכרי כיון דהוי דבר שלא בא לעולם, ועיין ביו"ד סי' ש"כ ובחור"מ סי' ר"ט, א"כ וראי לא שייך לומר דיש להולד חזקה מטרם שנולד, כיון דלא ה' בעולם כלל, והבן.

והנה עלה ברוחי דזה תלוי אי אמרינן עובר ירך אמו א"כ כחדא גופא חשבינן לה, משא"כ אי אמרינן עובר לאו ירך אמו א"כ תרי גופי נינהו. ובחכי ניחא לי מ"ש התוס' בכורות כ' ע"ב ד"ה חלב כו' דאדרבא העמר ולד בחזקת שאינו קדוש בככורה, דהוא חולין במעי אמו, ולכאורה זה סותר דברינו. אולם הרי שם כתבו התוס' אליבא דר"י יעיי"ש, ור"י ס"ל בש"ס חולין דעובר לאו ירך אמו והוי כתרי גופים ומהני החזקה.

אולם שיטת הר"מ ז"ל בענין זה צל"ע, דהורה הלכה כרבא (ב"ק מ"ז ע"א) דפרה שהזיקה גובה מולדה דגופה הוי, ובר"מ פט"ו מהל' מעשה הקרבנות הורה דקדושה חלה על העוברין, עיין תמורה י', וברש"י תמורה י"ט ע"א ד"ה אם שיירו כו', אלמא תרי גופי נינהו כו'. ורואה אני דגם בש"ס מצינו לכאורה סתירה, כנזיר נ"א בעי ר' ירמיה עובר במעי אשה מי הוי גלגלין, כיון דאמר מר עובר ירך

(1) כתבתו אודותיו בכר"ש קונטרס נ"ד עמוד ו"ד. — תשובה זו הועתקה מכתיו"ק, והגיעה אלינו מאת נכדו וידידנו הרב ארי' ליבוש דוד טייטלבוים שליט"א הרב מקאלבאסוב. טוב עין הוא יבורך.

אמו הלכך גופה הוי, או רילמא כיון רסופו לצאת מפריש פריש מינה והוי גלגליון. הרי מבואר רלמ"ר עובר לאו ירך אמו וראי תרי גופי נינהו, ומבעי' לי' דק כיון ראמד מר עובר ירך אמו. ובש"ס ב"ק ע"ח ע"ב בעי' ר' ירמי' מכרה חוץ מעוברת, אליבא דלמ"ר עובר ירך אמו לא תבעי לך דהא שייר בגופה, כי תבעי למ"ר עובר לאו ירך אמו, מי אמרינן כיון דמחובר בה כגופה הוי, או רילמא כיון רסופו לצאת כו'. הרי מבואר ההיפך, רלמ"ר ירך אמו פשיטא לי' דהוי חדא גופא ומבעי לי' למ"ר עובר לאו ירך אמו, וזה קושיא עצומה.

והנ"ל בענין זה סברא ישרה בעזה"י, דהיכי ראנו דנין על הולד ברבר עולמית, ומה יהי' דינו של הולד אף אחר צאתו מרחם אמו, להכי אמרינן כיון רסופו לצאת מפריש פריש מינה, והוי תרי גופים אפי' למ"ר עובר ירך אמו, משא"כ אי דנין דק על שעת העיבור, וראי בעת שהוא ברחם אמו יש סברא אף למ"ר לאו ירך אמו, מ"מ כיון דמחובר בה כחדא גופא הוי.

ומדוח לן בזה כל הענינים, דלענין פרה שהזיקה, רבשעה שהזיקה חדא גופא הוי, וכן לעני מכרה חוץ מעוברת, שפיר אמרינן דשייר בה כיון דעכ"פ כמות שהיא עכשיו מחובר הוי, והבן. משא"כ לענין קדושה חלה על העוברין, וכן לענין גלגליון, ראנו דנין בזה על הולד מה יהי' אף אחר צאתו מרחם אמו, אזלינן בתר בסוף, כיון רסופו לצאת.

ובחכי מתיישב לי היטב דברי הר"מ ז"ל בפ"ז מהל' עבדים הלכה ה', הכותב לשפחתו הרי את בת חורין ולדך עבר דבריו קיימין, הרי את שפחה ולדך ב"ח לא אמר ולא כלום, דהוי כמו המשחרר חצי'. וכל עובר ישתומם דרביו סותרין זא"ז מיני' ובי', דהורה ברישא דבריו קיימין, א"כ ע"כ ס"ל עובר לאו ירך אמו ולא הוי כמשחרר חצי', ובסיפא כתב כיון דלא שחרר דק להולד הוי כמשחרר חצי', הרי מבואר דעובר ירך אמו. והנה הראב"ד שיכל את דבריו, וכתב דה"ט דלא אמר ולא כלום, כיון דהולד הוי דבר שלא בא לעולם. והנה דבריו נפלאים בפ' הר"ם, דהרי כתב דהוי כמשחרר חצי'. וביותר קשה לי שהדי הרמב"ם ז"ל כתב להלכה לענין קדושין אם אמר אם (תלד) [ילדה] אשתך נקיבה והוכר עוברת דבריו קיימין, עיין ש"ס קידושין ס"ב ע"ב וברמב"ם. וחזינא להח"מ והב"ש בש"ע אה"ע הקשו על הב"י דלענין קידושין הביא שי' הר"מ דאם היתה מעוברת הוי קידושין, ובחזו"מ סי' ר"ט כתב דמה שתלד שפחתי מכור לך אפי' אם היתה מעוברת לא הוי מכירה. ולפמ"ש דהיכי ראנו דנין מה יהי' בולד לעולמים, אמרינן כיון רסופו לצאת כתרי גופי נינהו, אתי שפיר, דבכה"ג ודאי ס"ל להר"מ דאמרינן עובר לאו ירך אמו. מיהא זאת לא נוכל לומר דכל הולד הוא עכשיו בעולם, כיון דאכתי לא נולד ואין ממנו אלא מקצת בעולם.

והנה גדולי הפוסקים כתבו דאם מקנה דשב"ל עם דשלב"ל ביחד דלא קני הבא לעולם, עיין בחזו"מ סי' ר"ג בסמ"ע סקי"ט, ואפי' למ"ר התם דקני, נלפע"ד דוקא היכי דמקנה לו שני דברים חלוקים, אשר האחד בא לעולם והשני לא בא

לעולם, משא"כ אם מקנה לו דבר אשר מקצת ממנו בעולם, ודאי דעתו שיקנה הכל כאחד, ולא זה בלא זה, וא"כ לא קני אף מה שבא לעולם.

ולכאורה עלה ברוחי כיון דאמרינן דעובר לאו ירך אמו והוי כתרי גופא, א"כ הגע עצמך, מ"ש במוכר לחברו טלה אף דנעשה אח"כ איל, ודאי מהני, דלא הקנה לחברו דבר שלא בא לעולם, רק מקנה לו מה שבא לעולם, כי מאוירא קא רבי, ובש"ס תמורה ל"א ולד בהמה מאוירא קא רבי, ופי' רש"י, אינו אדוק בגופה אלא תלוי באויר ומעצמו הוא נוצד, וכן מבואר בחו"מ סי' ר"ט ס"ד דאם חנשו פירות האילן מקרי דבר שבא לעולם. מיהא באמת זה אינו, דודאי כל זמן שהוא במעי אמו, נהי דעיקר גידולו מאוירא קא רבי, מ"מ יונק ומתגדל אנב אמו, וכן פי' רש"י ז"ל להדיא שם בש"ס תמורה דף ל"א דרך עיקר גידולו מצד עצמו, א"כ עכ"פ יש חלק להבעלים.

ובהכי ארווח לי מה דנתקשיתי בלשון הטור, וכן העתיק המחבר בש"ע בחו"מ סי' ר"ט, מה שתלד פרתי או שפחתי מכור לך כו', הנה לא כתב הדין כשמוכר העובר בלבד כמות שהוא, דנוכל לומר דהוי מכירה ממנ"פ, אם נדון כדרך אמו ודאי חל מכירה על מקצת הגוף, ואי אמרינן לאו ירך אמו ודאי מהני מכירה, אלא מש"ה דייק דמכר מה שתלד כשיהי' הולד נגמר יהא כל הולד של הקונה, ולכך ודאי לא קנה, דנהי דעל מה שישנו בעולם מהני הקנין, מ"מ על מה שלא בא לעולם ודאי לא מהני, וכיון שהוא מכרן ביחד בשל הקנין, דבכה"ג לכ"ע לא קני אף מה שבא לעולם, כנ"ל.

ורואה [אני] שבעזה"י דברי כנים, עפ"י מה שהביא רבנו הב"י בעצמו תוספתא הביאה הרא"ש בפ' המוכר את הבית, המוכר עובר בהמתו לחברו לא עשה ולא כלום, ונסתפק הב"י בחו"מ סי' די"ב אם הוי' הבהמה או השפחה מעוברת מה דינו, וכ' ע"ז שאין הכרע, ע"ש. והנה קי"ל דחציץ מקודשת לא מהני, ואעפ"כ בחצי' שפחה וחצי' ב"ח מהני משום דלא שייך בקנינו כמבואר ש"ס גיטין מ"ג ע"א, ולענין אם נשתחררה, פליגי שם אי אמרינן גמרי קידושי ראשון או פקעי קידושי ראשון, ועי"ש בתוס' ד"ה גמרו כו'.

ולפ"ז סרו כל הקושיות וקם סערה לדממה, לקושית הב"ש על הב"י באה"ע, מדוע כ' בחו"מ סתם דמה שתלד שפחתי לא הוי מכירה, וניחא לי' להרמב"ם דלא כ' שם דלא קנה. ובמחכ"ת נעלם ממנו לשעה דגם הר"מ כתב כן בפ' כ"ב מהל' מכירה ה"א. וגם במ"ש דודאי לשי' הטור לא קני, ג"כ אינו מוכרה, ואדרבא מהרב ב"י סי' רי"ב משמע שכ' אף לשי' הרא"ש דקני, ועי"ש. והדבר ברור כמ"ש, המוכר העובר כמות שהוא עכשיו מהני ממנ"פ, אי אמרינן עובר ירך אמו, הוי כמוכר חצי האם, ואי לאו ירך אמו, פשיטא דמהני המכירה. אפס אם אמר מה שתלד, ודאי לא מהני אליבא דכו"ע, דמה שלא נתגדל עדיין, מקרי ודאי דשלכ"ל, וזה ברור בעזה"י ונכון היטב.

מכתב

מהגה"ק מוה"ר מרדכי דוב מהארנסטייפל זצ"ל¹

ב"ה. יום א' לסדר את בריתי שלום.

חיים וברכה למשמרת שלום לכל הבע"ב ואנשי עיר קאלענקאוויץ.
ד' עליהם יחיו.

את מכתבי ע"ד הר"ר נתן שו"ב, אשר כתבתי להם זה ב' שבועות ושלחתי על הב"ד ע"ש ר' זלמן ב"ר רפאל, מסתמא הגיע לירם, ושם ביארתי את הדין, בפרט על הגב"ע שלהם, כי אין במה לחשוש, והר"ר נתן עומד בחזקתו. עתה אניד להם, את אשר יצאו נגד הרב המופלא שלהם, בדברי ריבות על לא עול בחיקו, גם זה לא טוב עשו, כי הלא הוא הגיד להם כרין וכשורה, אשר עד בוא דברי אליהם, ילכו ב' השוחטים יחד, והם לא כן עשו, ומה הי' להם עוד לזעוק אליו, והוא עצמו עשה כשורה, כי ע"כ נחתם לשאלה, איך יצא הרבד מאתו. אי לזאת, אני מזהירם, ישקוט נא הריב בעירם, ולא יהי' עוד נקלה בעינם, ת"ח העוסקים במלאכת שמים, המה הרב המופלא שי', אשר נתן להם כ"ק אאזמו"ר שי' למורה, והשו"ב שלהם אשר ניתן להם מימים ימימה, והנני מזהיר אותם אשר ח"ו לבל יוגרע משכירות הרב שי', וארבה יראו בהקדם לקיים הכ"ה ר"כ שצויתי להם, ועל הר"ר ישעי' אני מזהיר, יראה לקיים חוק הקצוב להרב כאשר אמרתי לו פא"פ.

ובזה אברכם בברכה משולשת בחו"מ [=בני חיי ומוזני] דווחא כרצון נפשי המעטיר בערם תכה"י,

מרדכי דוב באמו"ר הרמ"ז שי'

(1) מכתב זה הועתק מעצם כתי"ק המונח ברשות נכדו ירדנו האבדך החשוב חיקר והנעלה מו"ה בן ציון יהודה ליב (בהרב רמ"ד שליט"א) טווערסקי נ"י נכד כ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל הי"ד. טוב עין הוא יבורך.

פני' דחופה!

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם
במוקדם האפשרי בלי שום שהיות.

בענין עדות החודש

מהרב הגאון מוה"ר יהושע פנחס באמבאך אבר"ק אושפיץ ז"ל⁽¹⁾

הרמב"ם ז"ל בפרק ג' מהל' קידוש החודש הלכה ט"ז כתב, אם לא נראה בליל שלשים והמתינו בית דין ולא באו שום עדים ואמרו הב"ד לעבר החודש ואח"כ כמה ימים באו עדים ואמרו שדאו אותו בליל שלשים מאימין על העדים שלא לקבל אותם ואם אחר הראיות עמדו בדבריהם ונמצא מכוונים ונחקרה העדות כראוי מקדשין אותו וחוזרים ומונים לאותו החודש מיום שלשים הואיל ונראה הירח בלילו וכו'.

הנה גוף שיטת הרמב"ם דמקדשים למפרע, היא שיטה חדשה, ולא משמע כן לומר בשום מקום דמקדשים למפרע אחר שכבר יצא שמו מעובר, אכן לענ"ד לכאורה נראה ראוי לשיטת הרמב"ם ז"ל, ומקודם נבאר דבר אחד אשר נ"מ לדינא בזה, שנחלקו הפוסקים באם ראש חודש שני ימים ולענין מועדים חשבינן העיקר מיום השני, אך לענין מנין ימי החודש, אם כתבינן כגט המנין ליום הראשון או ליום השני, ועיין באה"ע סימן קכ"ו, ודוב הפוסקים הכריעו דגם לענין כתיבת גיטין ושטרות חשבינן מיום השני עיקר. וראיתי להגאון בספר ישועות יעקב אה"ע סימן קכ"ו שכתב שם שמצא ראוי ברורה משיטת התוס', דהגם דלענין מועדים חשבינן מיום השני, מ"מ לענין כתיבת גיטין ושטרות מיום ראשון חשבינן, והוא מדברי התוס' בראש השנה דף י"ט ע"ב, בהא דקאמר שם מימות עזרא ואילך לא מצינו אלו מעובר, וכתבו התוס' דבימות עזרא בעצמו ה' אלו מעובר, וסמך דלכך מהא דכתיב (בנחמ' ח') ביום אחד לחודש השביעי וגו' וביום השני נאספו וגו', משמע לפי שהי' שני ימים ראש השנה, ועוד מדכתיב בכ"ד לחודש התאספו בצום ולפי שהי' אז מוצאי סוכות התאספו, ואם נאמר שלא הי' מעובר א"כ מוצאי סוכות הי' כ"ג לחודש, וע"כ דהי' מעובר, ואין לומר משום שהי' אסרו חג לא התענו, דלא היו נוהגים אז עוד איסור זה, יעו"ש. ומעתה הרי אם הי' מעובר ולמועדים מחשבינן מיום השני, א"כ חל מוצאי סוכות ביום כ"ג, ואמאי התענו בכ"ד, וע"כ דלמנין ימי החודש חשבינן מיום הראשון, וקרי ל' שפיר כ"ד, עכ"ד הישועות יעקב ז"ל עיי"ש.

והנה דבר גדול דיבר בזה לכאורה, ונ"מ דבתא לדינא, ואמדת לעיין בזה. ונראה לענ"ד שממקום שבא משם אביא בעזה"ת ראוי בהיפך, דעיקר כהכרעת הפוסקים דחשבינן למועדים מיום השני, ומנין ימי החודש ג"כ חשבינן מיום השני, וכאשר אבאר. דהנה הפני יהושע בביצה דף ט"ו ע"ב הביא בשם גדול אחד שתמה על התוס', דהרי לפי מה דקאמר שם מאי ושלחו מנות לאין נכון לו

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ד' עמוד ט"ז. — חידו"ת הללו הועתקו מקונטרס חידושיו שהי' מונח בעובון המנוח הרבני החסיד הנכבד מו"ה ברוך וועג ע"ה. והא זכרו ברוך.

למי שלא הניח עירובי תבשילין, א"כ משמע שראש השנה ה' בערב שבת, וא"כ שפיר יש לומר שלא ה' רק יום אחד וכ"ג בחודש חל בשבת לכך התענו בכ"ד, והפני יהושע כתב לתרץ דאדרבה לפי מה דקאמר הש"ס רחל ראש השנה בערב שבת ע"כ מוכח שה' מעובר וחל ר"ה ביום ה', דאל"כ קשיא למה הוצרכו לשלוח מנות, הרי בודאי עזרא ועוד גדולי הדור עירבו על כל אחד מהם, וא"כ יכולים לסמוך על עירוב הגדול, וע"כ שה' ר"ה שני ימים וא"כ יכולים להתנות ביום הראשון, לכך לא הוצרכו לערב עליהם שלא היו סבורים שישכחו, ואח"ז ששכחו הוצרכו לשלוח מנות, יעו"ש בפ"י.

והנה לכאורה לדבריו עדיין קשה הך ראי' שכתבו תוס' מביום השני דהוי שני ימים ר"ה ולכך נאספו ביום השני ג"כ, והרי לדברי הפ"י א"כ בע"ש כבר ה' יום השני של ראש השנה, וזה ה' אסיפתם פעם הראשון, ושוב קשה מאי וביום השני. ואולי יש לומר דודאי לפי דרך התוס' שלא ה' חל בשבת ע"כ רביום השני משום דראש השנה ה', התאספו, אבל לדרכו של הפ"י ה' ביום השני שבת, לכך אף שלא ה' ראש השנה, התאספו ביום השבת, דה' שבת שאחר ראש השנה שהיא שבת תשובה, ותקנה דאשונה היתה להתאסף בשבת זה כמבואר במדרש תנחומא, משה תיקן להם לישראל וכו' עיי"ש, ואתי שפיר הך וביום השני, וז"פ. אולם אף שדברי הפני יהושע דברי חכמה הם, עכ"ז דברי התוס' עדיין לא יתורצו, והם לא אזלו בשיטה זו ובהוכחה זו, ואדרבה משמע דסברו דראש השנה לא ה' בע"ש, ושפיר יש לתמוה האיך העלימו עין מדברי הגמרא הזו.

והנראה לענ"ד לתרץ בטוב טעם, דהנה באמת דאיית הפני יהושע לכאורה ראי' נכונה היא, שה' שני ימים יום ה' ויום ו', ולכאורה יש לומר דבאמת לא ה' רק ביום ו', ומאי דלא סמכו אעירוב הגדול, היינו משום דקרא ושלחו מנות לא נאמר בע"ש אך ביום השבת וכבר היו אנשים שלא ידעו דהגדול מערב, וכמו שלא ידע האי סמאי בביצה ט"ז ע"ב, ולכך לא הכינו מיו"ט לשבת והזקק לשלוח מנות. אמנם באמת זה אינו, דאדרבה אם תאמר דהמעשה ה' בשבת, והרי בקרא כתיב באחד לחודש השביעי, וא"כ ע"כ תצטרך לומר שה' ראש השנה יום ו' ויום שבת, ולכך חשיב באחד לחודש, ושפיר בין כך ובין כך מוכח דראש השנה ה' שני ימים. אולם לפי"ז כיון דע"כ מוכח דשני ימים היו, שוב מוכח ג"כ דדברי הפני יהושע דה' ביום ה' ויום ו', ושלחו מנות לאין נכון לו נאמר ביום ו', דאל"כ רק דה' יום ו' ויום שבת, והך ושלחו מנות נאמר ביום שבת, א"כ אסיפתם ביום השני היינו ביום א', ולמה התאספו ביום א' שלא ה' ראש השנה ולא יום המועד לאסיפה, וע"כ דהך ושלחו מנות נאמר ביום ו' וביום השני היינו בשבת, וא"כ ע"כ מה שלא סמכו על עירוב הגדול משום שה' ראש השנה ביום ה' ויום ו' והיו יכולים להתנות ביום ראשון וכדברי הפ"י.

והנראה לענ"ד דודאי הוה מצי לאתווי ראי' מזה דה' ראש השנה שני ימים יום ה' ויום ו', אך שיש לומר ראף שה' ראש השנה שני ימים מ"מ אלול לא ה' מעובר, לפי דברי הרמב"ם בהל' קירוש החודש שאם באו עדים בתחלת חודש

אחר שכבר הי' מעובר ואמרו שראו הלכנה ביום שלשים מקדשים למפרע, ומבואר שם דגם בתשרי כן הוא קודם שיכנסו המועדים יעו"ש, וא"כ יש לומר דגם שם הי' המעשה כן שלא באו העדים ביום שלשים, לכך עשו שני ימים ראש השנה מספק, ואחר יום ל"א באו העדים ואמרו שראו הלכנה ביום שלשים, שמקדשים למפרע את החודש, ושפיר לא הי' מעובר, ואף דעל יום השני של ראש השנה קרי לי' באחר לחודש, היינו משום שהם היו סבורים שישאר כך חודש מעובר, ובאמת באו העדים אחר זה וקידשו יום השלשים של אלול למפרע ולא הי' מעובר, ולכך לא מצי תוס' לאתויי ראי' זו.

אולם לפי"ז שפיר הביאו ראי' מדכתיב בכ"ד בחודש התענו, והרי אם תאמר שאח"ז קידשו למפרע את החודש, א"כ עיקר החשבון מניין מיום הראשון בין למועדים בין לחדשים, וא"כ חל כ"ג בערב שבת ואמאי לא התענו אז, וע"כ תצטרך לומר שהי' באמת שני ימים, וא"כ עיקרו יום השני שהוא בערב שבת וחל יום כ"ג בשבת ולכך התענו בכ"ד בו. וא"כ שפיר הביאו התוס' ראי' זו, ועיקר סמיכתם ג"כ על הש"ס רביצה ומכח ראית הפ"י הנ"ל.

אך דעדיין יש לדחות, דלעולם שלא הי' דק יום שלשים בחודש, ובתחלה עיברו אותו משום שלא באו עדים, ולא הי' ראש השנה יום ה' ויום ו', רק ביום ו' ושבת, ומה שלא סמכו על עירוב הגדול, הוא משום דזה נאמר בשבת וכנ"ל, ובאמת לא הי' אח"ז רק יום אחד, משום שקידשו למפרע, וא"כ חל יום כ"ג בשבת, ולכך לא התענו, ועדיין אין ראי', לזה הקרימו התוס' הראי' מהא דכתיב וביום השני, והרי למה התאספו, אם תאמר דשבת הי' אסיפה ראשונה, למה התאספו ביום א' שלא הי' ראש השנה, כיון דיום ו' ושבת הי' ראש השנה, וע"כ תצטרך לומר דושלחו מנות נאמר ביום ו' שאז הי' אסיפה ראשונה, אבל ע"כ דזה הי' יום השני של ראש השנה, דאל"ה אכתי היו יכולין לסמוך על עירוב הגדול, וע"כ כדברי הפ"י שהי' יום ה' ויום ו', וביום השני התאספו משום דרשות הי', וכיון דע"כ מוכח מראיותם הראשונה רראש השנה הי' יום ה' ויום ו', א"כ אף שיש לדחות דאח"ז באו עדים וקידשו למפרע יום שלשים שחל ביום ה', על זה הביאו ראי' שאינו כן, דא"כ חל כ"ג ביום ו' ולמה לא התענו, וע"כ דנשאר כן באמת ראש השנה יום ה' ויום ו' וחל כ"ג בשבת כיון דלמועדים חשבינן משני וכנ"ל, ושפיר הביאו התוס' ראיותם מכח ממ"נ וכנ"ל.

ומעתה כיון שכל עיקר ראית התוס' היא להכריח דחל ראש השנה ביום ה' ויום ו', אי נימא דלענין מנין ימי החודש מיום ראשון מונין, א"כ חל כ"ד בשבת, והאיך התענו אז, וע"כ התענו רק ביום א' שהוא כ"ה בחודש, ואמאי קרי לי' כ"ד, וע"כ צ"ל דבאמת כן הוא, דלמנין ימי החודש חשבינן משני ונקרא כ"ד ביום א' וכנ"ל, וזה דרך חריף ונחמד בביאור דברי התוס' ובקישור השני ראיות, דכל א' לעצמו יש לדחות, ושניהם כאחד טובים ומקושרים אשה אל אחותה ומצרכי צרכי אהרדי, ואם שהתוס' קיצרו בדבריהם, אבל דבר גדול דיברו ברמיזתם, ויצא לנו אדרבה מוכח משיטת התוס' בהיפך ממה שחשב הגאון ישועות יעקב, רק דיום השני עיקר למנין ימי החודש, וכשיטת רוב פוסקים.

והנה כל זה בשיטת התוס', אכן ראיתי להצל"ח בביצה שם שפירש דברי רש"י בביצה שכתב רמקרא הוא בעזרא, רעיקר מה רמפרש הקרא ושלחו מנות לאין נכון לו, הוא רק אקרא רעזרא, רהרי קשה למאי הוצרך לומר ושלחו מנות לאין נכון לו, שהרי קיימ"ל מקנה קמחו לאחרים, וא"כ ה' רי לצוות שימרחו עצמם לבשל משלהם ולא לשלוח מנות, ועכצ"ל שבשבת ה', שכבר לא הכינו אותם שלא הניחו ערובי תבשילין, ולכך ציוה לשלוח להם מנות, יעו"ש בצל"ח. והנה לרבריו שהי' בשבת, תמוה מאור, רא"כ מה זה רכתיב וביום השני, הרי אז כבר ה' יום א' ולא ה' ראש השנה, ולא שייך התירוצים שכתבתי למעלה, ואף אם נימא ראין זה קושיא כל כך, ראולי גם ביום חול התאספו, וכמו שנראה מרברי התוס' רר"ה שיש לרחות זה, אבל מ"מ לרברי הצל"ח ע"כ רראש השנה ה' שני ימים, רהרי ביום השבת ה' אסיפה ראשונה וקרי ל' באחר לחורש, וע"כ רהי' שני ימים, וא"כ לחשבון החורש קורא ליום השני באחר לחורש, וא"כ אמאי לא התענו בכ"ג הרי כ"ג ה' ביום א', ואמאי המתינו עד יום כ"ד, ואין לומר רקרא ליום א' כ"ר משום רמיום ראשון מנינן לחשבון החורש, רהרי קורא ליום השני אחר לחורש, וא"כ הוה תרתי רסתרי.

אכן נראה רלפי פירושו של הצל"ח ז"ל ג"כ נתרץ כמו שתירצתי בשיטת רש"י, רהי' באופן זה, יום ו' ויום שבת ראש השנה, והערים לא באו ביום ו' רק בעבור איזה ימים באו ואמרו שראו החורש ביום שלשים, וא"כ קרשו ב"ר למפרע את יום השלשים, ושפיר קורא ליום השני באחר לחורש, כיון דסבורים היו שמעובר ה', משא"כ אח"ז רקידשו למפרע, קורא ליום א' כ"ר בחורש רמיום ראשון מנינן שהוא עיקר וכנ"ל. ולפי"ז יש לומר דגם הרמב"ם ז"ל מפרש כהצל"ח, רע"כ ושלחו מנות נאמר בשבת, דאי לאו הכי ה' יכול להקנות קמחו לאחרים, וע"כ דבשבת נאמר, וא"כ ה' ראש השנה יום ו' ויום השבת, ומדלא התענו בכ"ג, ע"כ שקידשו למפרע ונקרא כ"ד, ושפיר ה' לו ראי' רמקרשים למפרע וכנ"ל.

אולם לפי"ז דהרמב"ם הוציא ראיתו מזה, יש לומר דבפלוגתא ראמוראי תליא, דהנה בגוף קושיית הצל"ח ראם זה נאמר בערב שבת היו יכולים להקנות קמחם לאחרים, לענ"ד יש לתרץ, דהנה הבית יוסף באו"ח סימן תקכ"ז הביא דברי המררכי בשם הר"ש מבונבורק שפסק דאם שכח ולא הניח ערוב תבשילין בערב יו"ט ניח ביו"ט היכא שלא פשע, ומעמו שפוסק כרבא רקאמר בביצה פרק יום טוב, דטעם עירובי תבשילין כרי שיכרור מנה יפה לשבת ומנה יפה ליו"ט, ופריך הש"ס אי הכי אפי' ביו"ט נמי, ומשני שמא יפשע, ולכך סובר הר"ש מבונבורק דברעבר ששכח ולא הניח יוכל להניח ביו"ט.

ולכאורה יש לתמוה, רא"כ מאי קאמר ושלחו מנות לאין נכון לו, הרי אם המעשה ה' בערב שבת שהוא יו"ט, עוד יוכלו להניח עירוב תבשילין בלא פשע אליבא דרבא, והיא תימה רבה לכאורה. אך נראה לפי מ"ש הר"ן בביצה שם בשם הר"ס גאון, רמאי דמניח אדם עירוב תבשילין מיו"ט לחבירו ומתנה, היינו כשיש לו תבשיל מבושל, אבל אם אין לו תבשיל מבושל אסור לבשל אותו תבשיל,

רהרי לא יאכלנו היום, ורק לצורך שבת אסור לבשל גוף התבשיל בלא עירוב יעו"ש, א"כ גם להר"ש מבנוכורק דיכול להניח ביו"ט, היינו כשיש לו תבשיל מבושל, אבל אם אין לו תבשיל מבושל אסור, א"כ יש לומר דמיירי ושלחו מנות לאין נכון לו, היינו שאין תבשיל מוכן לו לעירוב, ואינו יכול לבשל מיו"ט לשבת, וצריך לשלוח מנות. אמנם לפי"ז אם שלחו רק תבשיל לעירוב שיוכלו לעשות עירוב, שוב לא יצטרכו להכין עבורם, רק בל"ז יוכלו לבשל בעצמם על ידי העירוב שעשו מהתבשיל, וגם יוכלו להחזיר להם גוף התבשיל בשבת וסמכו רק ע"ז משום עירוב, וא"כ נראה רהיינו רקאמר ושלחו מנות לאין נכון לו, למי שאין מוכן לו תבשיל לעשות עירוב ושלחו לו מנות שיעשה לעצמו עירוב ויסמכו עליו לשבת, ובשבת יוכלו להחזיר גוף העירוב. וא"כ מתורץ קושית הצ"ח, ראם לא היו שולחים מנות היו צריכים לטרוח עבורם בכישול הצריך לשבת, אבל על ידי שליחות המנה יעשו עירוב ויסמכו לשבת ויבשלו ויאפו בעצמם, וזה נכון מאור. ומה מאור יתורץ בזה מאי דקאמר הש"ס שם, איכא ראמרי למי שלא הניח כו' ואיכא דאמרי למי שלא ה' לו להניח אבל מי שה' לו להניח ולא הניח פושע הוא, ולכאורה קשה, דלפושע מה איסור יש לשלוח מנות, וכבר הבאתי בחיבורי בשם השיטה מקובצת דרך מצוה ליכא, עיי"ש. אכן למ"ש מתורץ, רשפיר קאמר דבה' לו להניח ולא הניח פושע הוא, ושוב לא מהני שיניח עירוב תבשילין ביו"ט גם אליכא ררבא, וממילא יצטרכו לשלוח כל הצריך להם, ושוב יותר טוב שיקנו קמחם, ודי במה שיטריחו עבורם, לא שישלחו עור משלהם, וכקושית הצ"ח הנ"ל.

ובזה יבוארו ג"כ דברי רש"י בביצה שם שכתב רמקרא הוא בעזרא, ולא נודע כונתו. ולמ"ש יש לומר רודאי אקרא דעזרא שפיר קאמר רבה' לו להניח פושע הוא, וא"כ לא יניח עירוב תבשילין ביו"ט, ויותר טוב להקנות קמחו לאחרים, אמנם בברייתא רר"א שפיר גם בה' לו להניח דפושע הוא, מ"מ מוכרח הוא לשלוח מנות, שאין לו תקנה להקנות קמחו לאחרים, רכבר כתבו התוס' בביצה י"ז רמשים שאין קמחו נאסר לכך מותר לבשל בשבילו. אמנם קשה רהרי נאסר מטעם שליחות, וכן הקשה הר"ן, וצ"ל משום דאין שליח לדבר עבירה אפילו במקום דשליח לאו בר חיובא אף באיסור דרבנן, ועיין בשער המלך בהל' יו"ט מזה, וא"כ היינו לרידן, משא"כ לר"א דסובר יש שליח לדבר עבירה, דהוא מתלמידי ב"ש, ושמאי הזקן סובר יש שליח לדבר עבירה בקידושין מ"ג, וא"כ אף בה' לו להניח אין לו תקנה אחרת רק בשליחות מנה, דבקניית קמחו אסור משום שליחות וכנ"ל, ולכך פירש דאקרא דעזרא קאי, ולרידן דאין שלד"ע וכנ"ל, וזה דרך פלפול.

ודע דקושית הצ"ח דיכול להקנות קמחו לאחרים, הנה לפי שיטת רש"י בביצה י"ז, דפשיט הש"ס דקמחו נאסר, והקשו תוס' דא"כ מה מועיל מקנה קמחו לאחרים, ופי' בס' מגיני שלמה, דודאי מקנה בקנין גמור באופן המועיל בלא תנאי חזרה רק שהיה' שלו לעשות מה שירצה, ורק הוא לעצמו מחזיר לו אח"ז

במתנה, עיי"ש. א"כ לא קשה קושית הצל"ח, ויש לומר דזה כונת עזרא, ושלחו מנות, ראף אם יקנו הקמח להם, ע"כ הם קונים קנין גמור ואח"ז הם נותנים במתנה, דאל"ה אסור, וזה שפירש להם שלא יהי' רק מתנה בעלמא משום שיקנו בקנין גמור, ובלא"ה אסור כקושית התוס', ודו"ק.

והנה לפי"ז שוב נסתר ראיית הצל"ח שהי' בשבת, ושוב אין ראי' לפירושו של הרמב"ם ז"ל דמקדשים למפרע, אך זה לרבא לשיטתו דבלא פשע מותר להניח עירוב תבשילין, משא"כ לשיטת רב אשי דמפרש כדי שיאמרו אין אופן מיו"ט לשבת, ק"ו מיו"ט לחול, וא"כ לדירי' אסור גם בלא פשע להניח מיו"ט, ורק מעיו"ט ראית ל' היכירא, וא"כ לא מצינו לפרש ושלחו מנות לצורך עירוב, דהרי אינו מועיל עירוב בערב שבת שהוא יו"ט, וע"כ דהפירוש כרי הצורך להם בשבת, וא"כ קשה דהי' לו לצוות להקנות קמח, וע"כ דבשבת הי' מעשה וכקושית הצל"ח, וא"כ מדקרי ל' למוצאי סוכות כ"ד בחודש, ע"כ מוכח כדברי רמב"ם שמקדשים למפרע החודש וגם שם הי' כך וכנ"ל.

כוס תנחומים

משתתפים אנו בצערם של יירידינו

האחים היקרים והחשובים

מו"ה משה נ"י, מו"ה דוד נ"י, מו"ה שמזאל נ"י, מו"ה חיים עזריאל נ"י,

ומו"ה אברהם נ"י, ודורם מו"ה יעקב שלום נ"י

למשפחת רייפער

בהלקח מאתם אביהם-אחי

הנה"ח מו"ה ארי' ליבוש רייפער ע"ה

* * *

הנה"ח מו"ה אלטר מרדכי בערגמאן נ"י

בהלקח מאתו אביו הנה"ח מו"ה משה בערגמאן ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים,

ולא יוסיפו לדאבה עוד, אמן.

המערכת

בענין הרחקה בכלאים

שמואל הלוי וואזנער

רב אב"ד ור"מ

זכרון מאיר, בני ברק

ב"ה. עש"ק בשלח שירה תנש"א לפ"ק.

כבוד יודיניו המפואר ומופלג טובא הה"ג בנש"ק ד' צבי וויזניצער
שליט"א רב כפר גרעון יצ"ו.

אחרשה"ט ויש"ת.

אשר שאל כ"ת בענין מחלוקת הרמב"ם והראב"ד פ"ג מכלאים הלכה ט"ז, ררעת הרמב"ם אם היתה שרהו זרועה חטים מותר לחבירו לזרוע בשדה שעורים בלי הרחקה כלל, והטעם שנאמר שרך לא תזרע כלאים, אין איסור אלא שזרע שרהו ולא נאמר הארץ לא תזרע כלאים, והראב"ד חולק ראין מותר לעשות כן לכתחילה, ולרעת הראב"ד רוקא כששניהם נזרעו בהיתר אז מותר למשוך רנראה אח"כ כסוף שרהו, לא לזרוע בתחילה על יד שרה חבירו. — ושאל כבודו הלכה כרברי מי, היות ראה להנאון חזון איש בהל' כלאים סי' ה'י"ד שכ' רחייבין להחמיר כהראב"ד, וכ' החזון איש רמיהו אם עכ"פ הרחיקו ו' טפחים יצא מאיסור תורה וא"צ להרחיק בית רובע כשיעור המרחק בין ב' שדות, יע"ש. ואומר באימה ררברי החזון איש בזה צ"ע רב, ושורת ההלכה לא נראה כן, מלכר מה שחשו"ע יו"ד סי' רצ"ז סעיף כ"ב פסק בפשיטות כהרמב"ם להקל, ולא הזכיר רעת הראב"ד כלל, ואעפ"י שחשו"ע הלכות כלאים הרי זה רק העתקת לשון הרמב"ם כפשוטו כירוע, מכ"מ חזינן ררעת קרשו של מרן הב"י בזה כהרמב"ם, וקשה לחלוק ע"ז.

אלא גם עיינתי בטעמו של רבינו החזון איש, ולא מתיישב לענ"ד, לא מש"כ ברברי הרמב"ם ולא ברברי הראב"ד, וגם לא מש"כ ברברי הר"ש בזה פ"ב מכלאים מ"ז, ברברי הרמב"ם. מש"כ החזו"א ררבר תימא על ררשת הרמב"ם, שרהו ולא של חבירו, רהו"ל לגמ' לפרש כן טעם משנתינו, ודרשא זו לא נזכרה בגמ', ולא נזכר הרין בשום מקום, ובגמ' קידושין ל"ט פריך הש"ס אלא הא כ' שרך וכו', ור"ל מרמשני הש"ס האי למעוטי זרעים שבחו"ל, מכלל ררק זה ממעטינן לא אף של חבירו בא"י. — הנה זה יש לרחות בקלות, רהתם עסק הש"ס בהרכבת אילן רנפק ג"כ מהאי פסוק רזרעים נוהג בין בא"י בין בחו"ל, ומקשה משרך, ומתרץ למעוטי זרעים שבחו"ל, לא למעוטי הרכבת אילן בחו"ל, אבל לעולם ממעט גם שרה חבירו בא"י.

מיהו ודאי צריכים לישב רסו"ם האי ררשא לא נזכרה, ועיין במה"פ בירושלמי כלאים שם מה שרצה להביא מקור לרברי רבינו בזה, אבל בעיקר הרבר לא ידענא מה רקשה בזה, הרי ירוע מכמה וכמה ררשות שהזכיר הרמב"ם שנעלמו מאתנו, וכתבו המפרשים רראה עינו של רבינו הרמב"ם מה דנשמט מאתנו, אבל בשום אופן אין זה סבה לרחות בשביל זה נוף רברי רבינו הרמב"ם. ומה שהביא החזון

איש מירושלמי פ"ב ה"ד אפילו בינו לבין חבריו, יע"ש במפרשי הירושלמי דל"ק כלל, וגם מה שהוסיף להקשות שם מסברא משום דנראה ככלאים, בלתי מובן, ראיה"נ, אבל התורה התירו, ומה דנראה ככלאים, אולי זה סבה להחמיר מדרבנן במקום שאינו ידוע שהם ב' שדות של ב' בעלים, אבל לא במקום ידוע שהם ב' בעלי שדה, וגם זה צ"ע לרמב"ם.

ומש"כ החזון איש דמדברי הראב"ד בהשנות נראה דמפרש משנתינו דמותר להסמך לחבירו דמיירי בראש תור נכנס לשדה חבירו, והיינו לאחר שסמך מאותו מין נעשה אותו מין ראש תור נכנס לשדה חטים, ונחקק מאוד להעמיד פירושו זה בראש תור, דתפ"ל דגם בשדהו מותר. ומלבד כ"ז המעיין בדברי הראב"ד יראה דאין זכר למו דידבר מראש תור, ואעפ"י שבמשנתינו שם אפשר לדחוק כן, מדהזכיר בתחילה דין ראש תור, אבל בלשון הראב"ד הוא רחוק, וגם לא נזכר לפני זה דין ראש תור.

אבל דברי הראב"ד פשוטים דס"ל כמש"כ מהר"י קורקוס שם, דפ"י משנתינו כפ"י הראשון של הר"ש דמיירי במין שבשדהו, והיינו דלבעל החטים מותר לסמוך חטים שלו עד סמוך לשדה חבירו שדה שעורים. וכיון דתני בלשון זה דמותר לסמוך, ותני רישא, שלו חטים ושל חבירו שעורים, מוכח דכבר ה"י כן לפני זה של ראובן חטים ושל שמעון שעורים, והותר לשל חטים אח"כ להמשיך עד גבול השעורים של חבירו, אבל לזרוע, ר"ל להתחיל לכתחילה סמוך לחבירו, לא הותר, זה דעת הר"א. ומה שהקשה בס' משנה ראשונה דמה הפרש בין סמיכה לזרוע בתחילה, כיון שבסמיכה זרוע כלאים לכתחילה. הנה לדעת הראב"ד דמפרש כן משנתינו כמש"כ מהרי"ק הנ"ל, ס"ל דאעפ"י דמעיקר הדין ג"כ מותר, דשלו ושל חבירו ניכר בשם דזה של ראובן וזה של שמעון, כפשטות משנתינו, מכ"מ זה דוקא אם כבר נזרע של ראובן חטים בתחילה, ושמעון שעורים, ונקרא עליהם שדה חטים של ראובן ושדה שעורים של שמעון, ואז הסמיכה אח"כ שנמשך משדה חטים עד גבול שעורים של שמעון אינה פעולת כלאים, כעין פ"י השני של הר"ש לדרכו, דמיירי שממשיך משעורים של שמעון אפי' עד החטים של ראובן, דודאי איירי דשניהם כבר נזרעו כדמוכח לשון משנתינו.

ומש"כ מרן החזון איש דלפ"י השני של הר"ש מיירי ג"כ בראש תור, צע"ג דהא כ' הר"ש בהיתרו, משום דנראה כסוף שדה חבירו, הרי דלעולם (ולשני הפירושים), ההיתר משום שדה חבירו, אב"א מקרא כמש"כ הרמב"ם, ואב"א סברא כמש"כ בענין למעלה. ומש"כ החזון איש דגם הרא"ש שם שהסכים לפ"י השני של הר"ש, מפרש כהר"ש בראש תור, אחרי נשיקת רגליו, אין הרא"ש מכריע רק לפרש המשנה כפ"י השני, אבל לא בראש תור כאשר יראה הדו"ה. וע"כ ברור להלכה, היות הב"י בשו"ע סתם כהרמב"ם, וכן מוכח במהר"י קורקוס ה"ל כלאים שם, וכן פסק מפורש מהר"ש מסירילאו כפ"י הירושלמי שם, דמותר לכתחילה כדעת רבינו הרמב"ם, (ועיין גם בס' עה"ש), פשיטא דכהרמב"ם נקטינן, אלא דלענ"ד כדאי לעשות עוד איזה היכר שהם של ב' בני אדם.

והרני דוש"ת בלונ"ה, מצפה לרחמי ה',

בשיטת הרמב"ם במלאכת כותב

נפתלי ראובן ציטראנענבוים

חבר כולל זכרון חיים דבאבוב

ברוקלין, ניו יארק

(א) במס' שבת דף ק"ג תנן, הכותב ב' אותיות, ביו בימינו בין בשמאלו, בין משם א' ובין משני שמות, (פי' בין אותיות שווין, בין אותיות שאינן שווין). בין משתי סימניות, בכל לשון חייב. אמר ר' יוסי, לא חייבו שתי אותיות אלא משום רושם, שכך כותבין על קרשי המשכן לידע איזו בן זוגו וכו'. ובדף ק"ד ע"ב תנן, כתב אות אחת נוטריקון, ר' יהושע בן בתירא מחייב וחכמים פוטריין. וז"ל הרמב"ם בפ' המשניות, סימניות הוא לשון רבים, והם סימנים כמו שכותבין בני אדם, א' שיוורה על אחד, וב' שיוורה על שנים. ור' יוסי אומר כי כותב ב' אותיות אינו חייב משום כותב אלא משום רושם, ורושם אצלו מאבות מלאכות, כיון שהיו במשכן, כי קרשי המשכן היו כ' מצד צפון וכ' מצד דרום וח' מצד מערב, ותכלית מה שהיו מונים שם כ', והיו כותבים על הקרש הראשון בצדו האחד א', ועל קרש השני ב', וכך היו עושין עד הקרש האחרון, שהיו כותבין עליו כ', וכיון שכן הוא כמו שאמרנו מי שכתב בקרש אחד י"א והם שתי אותיות, וככה עד הי"ט, חייב משום רושם וכו', ופירוש בן זוגו, חברו, רוצה לומר שהוא בצדו בסדר, עכ"ל. ועל המשנה דף ק"ד ע"ב כתב וז"ל, ונוטריקון הוא שיכתוב אות אחת מראש המלה, ויבין מאותו אות כל המלה, כמו שיכתוב ק' וינקוד מעלי', ויהי' רמז על קרבן, או יכתוב מ' ויהי' רמז על מעשר, ויבין ממנו זה, כפי מה שהסכימו אנשי נוף אחד או אנשי מדינה אחד, ר' יהושע בן בתירא אומר, כיון שהכל מבינים מאותה אות המלה כולה, כאילו כתב אותיות הרבה והלכה כחכמים. וז"ל הרמב"ם פי"א מהל' שבת הל' י"ג, הכותב אות אחת אף על פי שקורים ממנה תיבה שלימה פטור, כיצד כגון שכתב מ' והכל קורין אותה מעשר, או שכתבה במקום מנין, שהרי הוא כמו שכתב ארבעים, הרי זה פטור, ע"כ.

והנה בהל' י' כתב הרמב"ם הכותב בכל כתב חייב, ואפילו משני סימניות. וכתב הרה"מ וז"ל, ופי' רבינו האי, שני סימניות שאינן אותיות ידועות בכתב, שהן נקראות סימנים בעלמא, כגון נוני"ן הפוכין דכתיבי גבי ויהי בנסוע, וכו', וכ"כ הרשב"א, עכ"ל. ולכאורה צע"ג על דברי הרה"מ, שהרי דברי הרמב"ם בפ' המשניות ברור מללו, שסימניות פירושו, שכותבין א' במקום אחד וב' במקום שנים, ודלא כפי' רב האי גאון, ולמה שינה הרה"מ מפי' הרמב"ם עצמו, וכן הקשו בשו"ת אבנ"ז חאו"ח סי' ר"ט אות ד', וביש סדר למשנה להגאון ר' ישעי' ברלין בפרק הבונה.

ונראה לתרץ, דהנה בנוף שיטת הרמב"ם דס"ל דמ' במקום ארבעים הוא נוטריקון, לכאורה קשה, דבשלמא לחכמים דס"ל דאות א' נוטריקון פטור, לא קשה למה נתחייבו בכתובת אותיות על קרשי המשכן, אע"פ שהם נוטריקון, משום שהיו כותבין שם לנוטריקון ב' אותיות, ובאופן זה גם חכמים מחייבים,

וכדעת הברטנורא שם, (ועי' בשו"ת פנים מאירות חלק א' סי' ס"ו, ובשו"ת אבני'ז או"ח סי' קצ"ט אות י"ג), וכן הוא דעת כמה ראשונים. אבל לר' יהושע בן בתירא דס"ל, דגם באות א' נוטריקון חייב, ובמשכן הרי ה' נוטריקון, לדעת הרמב"ם שמספר הוי נוטריקון, והיו חייבין במשכן אפילו על אות א', וא"כ מנלן שיעור ב' אותיות באותיות רגילות, בשלמא אם נימא דמ' במקום ארבעים לא הוי נוטריקון, א"ש רילפינן שיעור ב' אותיות ממשכן, אבל אם מספר הוי נוטריקון, א"כ מנא לן שיעור ב' אותיות רגילות. וביותר קשה לפי שיטת התוס' דף ק"ג ע"ב ד"ה בגלמורי, ררבנן פטרי אפילו בב' אותיות נוטריקון, א"כ איך ילפינן מלאכת כוונב ממשכן, כיון דשם ה' כתיבת נוטריקון, ולשיטת התוס' אפילו בב' אותיות נוטריקון פטור.

אשר על כן נלע"ר, שדין זה, רמ' במקום ארבעים הוי נוטריקון, לאו דכו"ע הוא, רהנה מצד הסברא נראה שאין לרמות מ' במקום ארבעים, לק' במקום קרבן, דבכותב ק' במקום קרבן, כוונת הכותב שהקורא ישלם מעצמו כל התיבה, וכמוש"כ הרמב"ם בפיה"מ, אבל האות ק' בעצמו כוודאי אינו אופן אחר לכתוב קרבן, רק כשכותב ק', כוונתו להשלים כל התיבה, משא"כ הכותב מ' במקום מספר, אינו מכוין שהקורא יגמור תיבת ארבעים מאות מ', רק שכותב אות מ' במקום ארבעים, וישנו ב' אופנים לכתוב המספר, או לכתוב ארבעים, או לכתוב מ', והסברא מוכן מעצמו. ולפי סברא זו, מספר אינו נוטריקון, רק אות רגיל. והנה לכאורה מוכרח מלשון הרמב"ם בפיה"מ, רלא ס"ל חידוש זה שכ' ביר החזקה, ראות מ' במקום ארבעים הוי נוטריקון, שהרי כתב בפיה"מ, סימניות, פירושו, מה שכותבין בנ"א א' במקום אחד, ב' במקום שנים. ואם נימא דס"ל להרמב"ם בפיה"מ דמספר הוי נוטריקון, א"כ לא מסתבר שבמשנה ראשונה, סתם המשנה שחייבין בב' אותיות נוטריקון, ובמשנה שני' פליגי בזה רבנן וריב"ב, ועור והוא עיקר, שבמשנה הראשונה, נקרא מספר בשם סימניות, ובמשנה שני' נקרא נוטריקון, וזהו דבר זר. ועל כרחק צ"ל, שהרמב"ם בפיה"מ חשבוניות ס"ל דמספר לא הוי נוטריקון, רק ס"ל דמספר הוא אות רגיל, רבאות א' פטור, ובב' אותיות חייב, ולכן פירש סימניות, מספרים. משא"כ הרמב"ם בחיבורו, דס"ל דמספר הוי נוטריקון, על כרחק לא מצי לפרש סימניות כפירושו בפיה"מ, דא"א שמספר יהי' נקרא סימניות וגם נוטריקון, ועל כן פירש הרה"מ בדעת הרמב"ם סימניות, כפי' רב האי גאון שהם נוני' הפוכין, וא"ש בזה קושית האבנ"ז ויש סדר למשנה, ודו"ק.

ולפי"ז לק"מ על שיטת התוס' רב' אותיות נוטריקון פטור, מהא דחייבו על ב' מספרים, דתוס' ס"ל כשי' פיה"מ, דמ' במקום ארבעים לא הוה נוטריקון. וכן לא קשה לריב"ב דס"ל ראות א' נוטריקון חייב, רא"כ מנלן שיעור ב' אותיות, וכמו שהקשינו לעיל, ז"א, דמספר לא הוי נוטריקון, רק אות רגיל, וריב"ב מודה דצריך לכתוב ב' מספרים כדי שיתחייב.

(ב) והנה מבואר בפיה"מ, דאופן כתיבת האותיות על הקרשים ה', שעל הקרש הראשון כתבו א' ועל קרש השני ב', וכן לחלן עד אות כ'. ובשו"ת אבנ"ז

ס' קצ"ט אות ו' הכריח דרש"י ס"ל שכתובת האותיות על הקרשים הי' באופן שכתבו א' על סוף קרש הא', וא' בתחילת קרש השני, וכן באות ב' וכן להלן, עיי"ש. ובחי' הר"ן דף ע"ג ר"ה הכותב, ג"כ כתב כעין זה, שכתבו א' על הקרש הראשון, וא"א על הקרש השני, וכן ב' ולהלן, עיי"ש, (וצ"ע דבר"ן דף ע"ה ר"ה ויש), מבואר דס"ל כפיה"מ שהיו כותבין א' ב', וצ"ל דשם הוא שי' הרשב"א, כמו שסיים שם, כן ראיתי לתלמיד אחד בשם הרשב"א, ועיין בפ' רבינו יהונתן מלוניל במס' שבת רף ע"ג. והנה בשו"ת אבנ"ז ס' הנ"ל אות ח', הקשה ג' קושיות על שיטת פיהמ"ש, א] שהרי אין שתי האותיות נקראין כאחת, ששני חצאי רוחב קרש מפסיקין בין אות אחת לחברתה, ובמשנה דף ק"ד ע"ב מבואר ששתי האותיות צריכין להיות נהנין ביחד, ב] רבשלמא לשיטת רש"י שהיו כותבין אות אות א' בסוף קרש הא' ואות א' בתחילת קרש השני, אם כן כל זמן שלא היו כותבין ב' אותיות, לא הי' הכתיבה מועיל כלום, אבל להרמב"ם שבכל קרש היו כותבין מספר שלו, א"כ גם באות אחת נעשה המלאכה, (וכן הקשה בשפת אמת במס' שבת שם, ג] קצת קשה, דאף אם נתרץ קושיא ב', ונימא דילפינן שיעור ב' אותיות מב' קרשים, מ"מ נימא, דכמו בקרשים, היו מחייבין באופן שהי' נכתב א' וב', שהם שני דברים נפרדים, כמו כן בכל כותב יהי' השיעור ב' תיבות שיש להם מובנים מופרדים, ולא תיבה אחת, עכ"ק, עיי"ש. והנה מלשון האבנ"ז נראה, שהבין בפשיטות דהא דילפינן שיעור ב' אותיות, הוא מב' קרשים נפרדים שנכתבו עליהן ב' אותיות, ולכן הקשה, שאינן נהנין ביחד, וגם הקשה דנילף או רק אות אחת, או ב' תיבות נפרדים. אבל מלשונו של פיהמ"ש נראה להדיא שלא כן הוא, שהרי כתב וז"ל, והיו כותבין על הקרש הראשון א' וכו', ותכלית מה שהיו מונין שם ב' וכו', וכיון שכן הוא כמו שאמרנו, מי שכתב בקרש אחד י"א והם ב' אותיות, וככה עד הי"ט חייב, עכ"ל, הרי להדיא שהרמב"ם נקט בפשיטות, דשיעור ב' אותיות לא ילפינן מב' קרשים, רק מב' אותיות על קרש אחד, ולפי"ז לא קשה כל קושיותיו, דהב' אותיות הם נהנין כאחד, והשיעור הוא ב' אותיות, והב' אותיות אינן דברים נפרדים, רק יש להם כוונה אחת, כמובין מעצמו, ודו"ק. (וחידוש על האבנ"ז שלא הרגיש בזה). אך דבר זה בעצמו, צריך ביאור קצת, דלמה לא ילפינן רק מהקרשים שנכתבו עליהן ב' אותיות, ולא מקרש א' שנכתב עליו אות אחת, וכמו שהקשה האבנ"ז שם באות ב'. ונראה דבאמת לא כל מלאכה שהיתה במשכן, ילפינן מינה מלאכה לענין שבת, רק מה דמסתבר להו לחכמים שפעולה זאת יקרא בשם מלאכה, וכמו שכ' האבנ"ז בעצמו בס' הנ"ל אות י"ג, שהכריח שם דאיכא כמה תנאי דילפינן מלאכת כותב מכתובת החשבונות לצורכי המשכן, עיי"ש באריכות, והקשה באבנ"ז שם, רלהני תנאי מנא לן רהכותב ב' אותיות שוות פטור, והלא בחשבונות כותבין גם תיבות כגון מספר שש וכדומה, ותריך דס"ל מסברא דבעינן ב' אותיות חלוקות, עיי"ש, הרי דלא כל דבר שהיתה במשכן מוכרחת להיות מלאכה, ובאמת סברא ערוכה היא, בתוס' במס' שבת דף צ"ו ע"ב ר"ה הכנסה, ובמס' שבועות דף ב' ע"א תוד"ה יציאת, דאי לאו קרא, לא הוה ילפינן

מלאכת הוצאה ממשכן, אע"ג שהיתה מלאכה זו במשכן, כיון דמלאכה גרועה היא, עיי"ש, וכן מוכרח סברא זו בכמה מקומות במס' שבת. ולפי"ז צ"ל דהרמב"ם ס"ל דרחמים קיימי להו מסברא, דאין לחייב כותב בפחות מב' אותיות, וסברא היא, כיון שתיבה הכי פחותה היא עכ"פ ב' אותיות, ולכן מאחר שהיו ב' מיני קרשים, מהם שהיו כותבין עליהן אות אחת, ומהם שכתבו עליהן ב' אותיות, ילפינן מלאכת כותב מהקרשים שהיו כתוב עליהן ב' אותיות.

ויש להסביר הרבה ביותר, דמלאכת הקמת הקרשים לא היתה שייכת רק בכתיבת ב' אותיות, שהרי היו כ' קרשים, ואע"פ שהי' אפשר להעמיר חלק מן הקרשים בלי כתיבת ב' אותיות, אבל העמדת כל הקרשים לא היתה אפשר בלא כתיבת ב' אותיות, ולכן ילפינן מלאכת כותב מהקרשים שהיו כתוב עליהן ב' אותיות, שהרי העמדת כל הקרשים אי אפשר בלתי כתיבת ב' אותיות, ויש להאריך בסברא זו.

וכל זה כתבנו לפי מה שביארנו ברעת הרמב"ם, ששיטתו מבוארת דס"ל דילפינן מלאכת כותב מהקרשים שהיו כותבין עליהן ב' אותיות, וכמפורש בדבריו. אבל נראה דאפילו אם נימא דילפינן מלאכת כותב מב' קרשים, לא קשה קושית האבנ"ז שהקשה דמנ"ל שיעור ב' אותיות, כיון דבאות א' סגי, דהרי שיטת הרמ"א בתשובותיו סי' קי"ט דשיעור ב' אותיות הוי הללמ"ס, עיי"ש, ועי' בספר טל אורות רף שע"ז מרפה"ס, שכתב שמפורש כן בחי' הריטב"א כתיבת יד, עיי"ש, וא"כ לק"מ. [והא דלא תירץ כן בשו"ת אבנ"ז, דהאבנ"ז לשיטתו אזיל, דבסי' ד"ט חולק ע"ד הרמ"א הנ"ל, ועי' במל אורות שם שכבר הרגיש בקושיות האבנ"ז על שיטת הרמ"א ויישבם].

ומה שהקשה האבנ"ז דהב' אותיות אינם נהנים כאחד, הי' נ"ל מסברא רבאופן כזה, שהיו כתובים אות א' באמצע קרש זה, ואות אחרת באמצע קרש השני, ליכא החסרון ראין נהגין כאחד, דהנה הפטור ראין נהגין כאחד, הוא בכותב על ב' דפי פנקס, או בשני כותלי הכית, וכמו שמפורש במתני', ובאופן כזה אין שתי האותיות נהגין ביחד, משום ראין הדרך לכתוב אות אחת ברף א' ואות השני ברף אחרת, ולכן אין דרך האדם לקרוא ב' האותיות האלו ביחד, ומש"ה פטור, משא"כ כשכותבין אותיות על קרשים, אז שפיר הוי דרך העולם לקרוא האותיות שעל הקרשים ביחד, דהרי זה הי' כוונת כותב האותיות, שמסדר הקרשים יביט על הקרשים, ועי"ז יבין באיזה מקום שייך הקרש, ובאופן כזה, בוודאי דרך בני אדם להביט על האותיות שעל ב' הקרשים ביחד. ואח"כ מצאתי בקרית ספר להמבי"ט פי"א, שכתב וז"ל, הכותב ב' אותיות חייב שכן היו כותבים בקרשי המשכן לירע איזו בן זוגו, והיינו משני אותיות בשני קרשים וכו', ולהלן כתב, הכותב ב' אותיות כל אחד לברה ואינם נהגין זה עם זה פטור, דאותיות שבקרשי המשכן אע"ג דהוי אות אחת אכל קרש, הוי נהגין זה עם זה כיון שהי' לפימן סדר הקרשים, עכ"ל. וכנראה שכוונתו כמו שכתבנו. (ועיין במאירי למס' שבת דף ע"ג ע"א דמשמע נ"כ דס"ל דילפינן כותב מב' קרשים, והמעין בלשונו יראה שלכאורה הרגיש בקושית האבנ"ז דמנ"ל שיעור ב' אותיות, וקיצר שם

מאוד בתירוץ, ואכמ"ל בכונתו). — העולה מכל הנ"ל, דלשיטת הרמב"ם לא קשה כלל קושיית האבנ"ז, דהרמב"ם ס"ל דילפינן מהקדשים שהיו כתובין עליהן ב' אותיות, ואפילו לדעת המאירי וקרית ספר, ג"כ יש ליישב קו' האבנ"ז, וכנ"ל. (ג) ומדברי הרמב"ם בפיהמ"ש מבואר, דס"ל דאפילו לר' יוסי דמחייב משום רושם, שכן היו רושמים על קרשי המשכן, מורה ג"כ שהיו כותבין אותיות על הקדשים, רק דס"ל דנקרא רושם, מאחר שאינם תיבות בפני עצמם. ולכאורה צ"ע, דבירושלמי פ' הבונה מוכח דלא כרעת הרמב"ם, דז"ל הירושלמי, וחש לומר שמא יתן שלמטון למעלן, שלמעלן למטון, ופירשו בפנ"מ וקרבן העדה, דהירושלמי מקשה לר' יוסי דס"ל שהיו רושמים על קרשי המשכן, ניהוש שיהפכו הקדשים, בשלמא לת"ק דס"ל שהיו כותבין אותיות, א"א למטות ולהפכו, אבל לר"י קשה, וע"ז תירצו בירושלמי, שכמין קולמסין היו עושין וכו', ותקשו וחש לומר שמא יחליף, פ"י כיון דליכא אותיות רק רשימות, א"כ יתחפכו סדר הקדשים, ותירץ הירושלמי, א"ר אחא לוכסן ה"י כתוב עליהן, פ"י שה"י הרשימה כתובה באלכסון, וממילא ה"י יורעין כל קרש וקרש היכן מקומו, עיי"ש. ולפי דעת הרמב"ם דגם לר' יוסי היו כותבין אותיות, אינו מובן קושיית הירושלמי. ואח"כ מצאתי במנחת סולת מלאכת כותב, ובשו"ת חזון נחום סי' ל"א אות ג', ובשו"ת משיב שלום סי' קכ"ג אות ב', שהרגישו בזה, והנה בשו"ת משיב שלום כתב דלק"מ, דאכתי באות א' שייך קושיית הירושלמי, דאין היכר בא' בין ישר להפך, עיי"ש. ולכאורה רבריו תמוהים, דאכתי אינו מובן קושיא השני' של הירושלמי, וחש לומר שמא יחליף, דלדעת הרמב"ם שגם לר' יוסי היו כותבין אותיות, א"כ איך שייך שיתחלף, ולמה הוצרכו לתרץ לוכסין ה"י כתוב עליהן, אלא ווראי דהרמב"ם פליג ע"ד הירושלמי הנ"ל, (וכמו דנקט במנחת סולת בפשיטות). ואולי יש לתלות פלוגתת הרמב"ם עם הירושלמי, בשינויי הנוסחאות בין הבבלי וירושלמי, דבבבלי א"ר יוסי שכן כותבין על קרשי המשכן, ומשמע דגם לר' יוסי היו כותבין אותיות, ובירושלמי תנן שכן רושמים על קרשי המשכן, משמע שהיו רושמים רשימות בעלמא, ובברייתא דף ק"ג ע"ב איתא ג"כ רושמים, ועי' בשינויי נוסחאות שנדרפסו במשניות, (ועי' בשו"ת שבט הלוי חלק א' סי' קי"ד, שהרגיש ג"כ בשינויי הלשון בין רושמים לכותבין). ובשינויי נוסחאות במשניות שם הובא גם הגירסא, שכן רושמים וכותבין על קרשי המשכן, ובאות ד' נבאר ברצ"ה גירסא זו.

(ד) ובפ"י המשניות שם סיים וז"ל, ותועלת היותו משום כותב או משום רושם, כי לדעת האומר משום כותב יתחייב על ב' אותיות, כשכתב כתיבה בשבת בשוגג, ואחר כן כתב ב' אותיות בהעלם אחד, אינו חייב אלא חטאת אחת, לפי שהוא מלאכה אחת, והאומר משום רושם, מונה רושם מאבות מלאכות, ויתחייב שתיים, עכ"ל. והקושי מבואר, רמהו החילוק בין כותב ורושם, ולשון פיהמ"ש סתום, ועי' במנ"ח במוסף השבת, שכ' שר' הרמב"ם אינם מובנים. וביארו בחת"ס בחי' לשבת, ובשו"ת אבנ"ז סי' קצ"ט, ודברי יחזקאל סי' ד' ענף א', ובשו"ת משיב שלום סי' קכ"ג, שכוונת הרמב"ם לחלק, בין ב' אותיות שאינם

תיבה בפני עצמם, ובין ב' אותיות שהם תיבה, רב' אותיות סתם קרוי רושם, ותיבה נקרא כותב. ולדעת ר' יוסי אם עשו שניהם בהעלם אחד, חייב שתיים, ולת"ק חייב אחת, וזה כוונת הרמב"ם שכתב וז"ל, כשכתב כתיבה בשבת, (פי' כתיבה שיש לו פירוש), ואחר כן כתב ב' אותיות (שאין להם פירוש ביחד). ובפי' המשניות הנדמ"ח (מהדרות קאפח), מכואר כן ביותר, ולשונו שם, אם כתב איזה דבר בשבת בשוגג, ואחר כן כתב ב' אותיות, ומשמע כפירושם.

ובמנחת סולת במלאכת כותב ד"ה ומצאתי, נתקשה ג"כ בפי' רבדרי פיהמ"ש הנ"ל, ורצה לחלק דמה שכתבו על הקרשים עד קרש הי"א, זה הוי כותב, ומה שכתבו מקרש י"א ולהלן מקרי רושם, וז"ל, ואולי י"ל דמאות י"א הוי דק ראשי תיבות ולכן הוי רק בסוג רושם, עכ"ל, עיי"ש. ולפענ"ד אין לזה מוכן כלל, דבמה הוי מי"א ולהלן ראשי תיבות יותר מעד י"א, וממ"נ אי כל מספר הוא בגדר ראשי תיבות, וכמו שביארנו לעיל באות א' לפי שיטת הרמב"ם ביד החזקה, א"כ גם כשכותב אות ז', הוי ג"כ ד"ת לתיבת שבעה, ואם ז' לא הוי ר"ת כיון דז' הוא במקום שבעה, א"כ גם י"א הוא כן, ד' הוא במקום עשרה, וא' במקום אחד, והוי כאילו נכתב עשר ואחר, ולכאורה ליכא נפק"מ בין קודם אות י"א ולאחר אות י"א.

ובס' רבדרי יחזקאל הנ"ל, ובשו"ת משיב שלום הקשו, דלפי פי' הרמב"ם שהחילוק בין רושם וכותב הוא, בין אם הוא תיבה או לא, א"כ מנא ילפינן כותב. דבשלמא רושם ילפינן מהמספרים שע"ג הקרשים, דלר' יוסי הוי בגדר רושם, כרמבואר בלשון הרמב"ם, אבל מנא לן לחרש מלאכת כותב, שהוא אב מלאכה בפני עצמה לר' יוסי, וחיובן היתה במשכן. ובס' רבדרי יחזקאל הנ"ל תירץ, שמלאכת כותב ילפינן מן הקרש הי"ד שהיו כתוב עליו י"ד, ויד הוא תיבה בפני עצמה, ומשם ילפינן מלאכת כותב. ולפי פירושו, מרויך מאוד הנירסא שהבאנו לעיל באות ג' אמר ר' יוסי וכו' שכן רושמיין וכותביין על קרשי המשכן, דלכאורה אינו מוכן מהו הכפילות, ומה הנפ"מ ביניהם, ולפי דבריו מרויך הלשון, שר' יוסי אמר שכן רושמיין וכותביין על קרשי המשכן, ששניהם היו בקרשי המשכן, רושם וכותב. ואולי מכאן המקור להרמב"ם דס"ל שגם לר' יוסי ישנו אב מלאכת כותב, דק שהוסיף גם מלאכת רושם, ותמהו כל האחרונים רמנ"ל חידוש זה, ולהנ"ל י"ל דהרמב"ם ה' לו גירסא זו במתני', ולכן ס"ל דלר' יוסי איכא ב' אב מלאכות, רושם וכותב.

אבל גוף תירוצו של הרבדרי יחזקאל, צריך לי עיון, דמן הסברא נראה דא"א לילף מלאכת כותב מקרש הי"ד, כיון די"ד יש לו כוונה, דמה לנו בזה שיי"ד הוי תיבה, והרי בכל קרש כתבו ב' אותיות במקום מספר, והוי מלאכת רושם, וכי בשביל שבקרש הי"ד ישנו גם פירוש אחר באותיות אלו והוי תיבה, ילפינן מינה כותב, זהו סברא תמוה מאוד, דמנא לן לחרש אב מלאכה, כל זמן שיכולה להכנס תחת סוג אב מלאכה אחרת, רהיינו רושם. ויש ליישב קצת דבריו, דהרמב"ם לשיטתו אזיל, דהרמב"ם בפ"ט מהל' שבת הי"ד כתב, העושה עין הצבע הרי זה תולדת צובע וחייב, והראב"ד פליג שם ע"ז, (וטעמו למה לא הוי צובע, עיי"ש

בהרה"מ). והקשה הראב"ד, א"א בישול סממנין דגמדינן מינה בישול תיפוק ל' משום צובע המים, עכ"ל, וע"ז תי' הרה"מ דאח"נ וחייב שנים. ובאגל"ש בפתיחה אות ל"ג כתב דאין כוונת הראב"ד להקשות דליחייב שנים, דעל קו' זו בוודאי אפשר לתרץ כמוש"כ הרה"מ, רק דקושית הראב"ד הוא, דמנא לן לחדש אב מלאכה של בישול, כיון דפעולה זו של בישול סממנין נכנס תחת סוג מלאכת צובע, וא"כ מהיכי תיתי נחדש אב מלאכה אחרת. והאגל"ש הכריח מחמת קושיא זו של הראב"ד, שגם הרמב"ם לא פליג על דברי הראב"ד, עיי"ש באריכות. עכ"פ י"ל דהרברי יחזקאל ס"ל בכוונת קו' הראב"ד כמו שכ' האגל"ש (ודלא כהבנת המ"מ), וס"ל דהרמב"ם פליג על דברי הראב"ד, והרמב"ם א"ש לשיטתו, ודו"ק. ובשו"ת משיב שלום הנ"ל תירץ, דילפינן מלאכת כותב, משום דאפילו אם היו כותבין על כל קרש מספר כגון י"ג וכדומה, אבל מנין ידעו אם הקרש הוא י"ג לצד צפון או לצד דרום, ומלשון הרמב"ם בפיחמ"ש משמע שלא כתבו יותר ממספר כ' כמו שהעתיקו לשונו לעיל, ועל כרחק שכתבו על כל קרש צפון או דרום או מערב, ומתיבה זו ילפינן כותב, עיי"ש, ולפי"ז א"ש ג"כ הגירסא שכן רושמין וכותבין על קרשי המשכן, ודו"ק. ולכאורה קשה דלפי זה מנלן שיעור ב' אותיות, כיון דמקור מלאכת כותב הוי ביותד מב' אותיות, בשלמא לת"ק דיליף כותב מהמספרים, או לפי' הרברי יחזקאל דיליף מקרש הי"ד א"ש, דילפינן מתיבה בת שתי אותיות, אבל לפי פירוש המשיב שלום קשה. [וזולת אם נימא כמש"כ בשו"ת דמ"א סי' קי"ט (המובא לעיל אות ב'), דשיעור כותב הוי הללמ"ס, לק"מ]. אולם לפי מה שביארנו לעיל דחכמים ס"ל דכיון דהתיבה הכי פחותה היא בת שתי אותיות, ולכן הוי ב' אותיות שיעור מלאכת כותב, א"כ אתי שפיר, ודו"ק.

עולת שבת בשבתו

כי תצא

כי תצא למלחמה על אויבך וגו' ושבת שביו. הנה נודע מש"כ בזוהר חדש, כי תצא למלחמה על אויבך, דא איהו יצר הרע, דפסוק זה רומז על המלחמה עם האויב הפנימי. ועפ"ז כ' בספה"ק לפרש סיפא דקרא, ושבת שביו, דקאי על מצות תשובה. ועפ"י דרכם יש להמשיך הפסוק שלאחריו, וראית בשביו אשת יפת תואר וחשקת בה ולקחת לך לאשה, דהנה אמרו חכמו"ל במס' שבת (ק"ח ע"ב) כל השומר שבת כהלכתו מוחלין לו על כל עוונותיו. והקשה על זה בטורי זהב בריש הל' שבת, דממ"נ, אי לא עשה תשובה, שבת מאי מהני, ואי עשה תשובה, שבת למה לי. ותירץ דמיירי שעשה תשובה, אך בתשובה לחוד לא מהני, כי תשובה תולה, אבל אם בעשותו תשובה גם שומר שבת כהלכתו, מהני התשובה שיחא נמחל לו לגמרי. והנה אמרו במדרש רבה פ' בראשית עה"פ ויברך אלקים את יום השביעי, אמרה שבת לפני הקב"ה, רבש"ע לכולן יש בן זוג, ולי אין בן זוג, א"ל הקב"ה כנסת ישראל היא בן זוגך. ועפ"ז י"ל דשבת מלכתא מכונה בשם אשת יפת תואר, בת זוגה של ישראל.

וזה"ל כ', וראית בשביו אשת יפת תואר, כלו' אם תראה ששמירת שבת קודש עזובה ומוזנחת ח"ו, והיא נתונה בשביו, אז תתאזר ותתאמץ, וחשקת בה, לכסוף נועם קדושת שבת, ולקחת לך לאשה, ששבת קודש תהי' בן זוגך, להיות זהיר בשמירת שבת כהלכתו, ועי"ז תזכה שמוחלין לך כל עוונותיך.

(כ"ק מדרן אדמו"ר שליט"א)

מוצא שפתיך תשמור ועשית כאשר נדרת לד' אלקיך. י"ל הכוונה, דהנה כשאדם נודר ונורב ממון לצדקה, מתחלה הוא מדרקק וחושב בלבו כמה יש ביכלתו לנודר לפי עשרו, ואח"כ הוא נודר. וכמו כן צריך האדם להיות זהיר, שקודם שהוא מוצא איזה דיבור מפיו, ידרקק היטב מה רוצה לדרב, שלא יצא מפיו דבר שאינו הגון. וזה"ל כ', מוצא שפתיך תשמור, ועשית כאשר נדרת לד' אלקיך, דכמו בעת שאתה נודר איזה דבר אתה מדרקק היטב מתחלה אם הוא כפי יכולת שלך, כמו כן תדרקק תחלה במוצא שפתיך אף שלא בשעת נדר, להיות נזהר בדיבורך.

(הגאון מוה"ר יצחק לנדא אבד"ק וולאדווי זצ"ל)

כי תבא

אלה יעמדו לברך את העם על הר גריזים בעברכם את הירדן שמעון ולוי ויהודה ויששכר יוסף ובנימין, ואלה יעמדו על הקללה בהר עיבל ראובן גד ואשר וזבולן דן ונפתלי. וראוי ליתן מעם כמה ששינה הקב"ה סדר עמידת השבטים בהר

(1) כן כתב בהקדמת ספרו מנחת יצחק הנספח לספר בית יהודה (לבוב תקצ"א) לאביו הנאון זצ"ל.

גריזים ובהר עיבל, שאינן לא כסדר הדגלים, ולא כסדר תולדותם, דהא ראובן הי' ראוי להיות ראש לראשונים בהר גריזים מקמי שמעון ולוי, ומדוע נעשה ראש לאחרונים שבהר עיבל. אמנם י"ל עפ"י מה דאיתא במס' שבת (נ"ה ע"ב) תניא ר"ש בן אלעזר אומר מוצל אותו צדיק (ראובן) מאותו עון ולא בא מעשה זה לידו, אפשר עתיד זרעו לעמוד על הר עיבל ולומר ארור שוכב עם אשת אביו, ויבא חטא זה לידו, אלא מה אני מקיים וישכב את בלחה פילגש אביו, עלכון אמו תבע וכו'. וי"ל הכוונה, משום דהנך י"ב ארורים דכתיבי בפרשתינו, נאמרו כנגד י"ב שבטים ומסתמא היינו על הסדר שזכרו השבטים כאן. וכבר נודע דרש"י הביא (בפסוק כ"ד) בשם רבי משה הדרשן דכנגד שמעון לא כתב ארור. ולפי"ז, האי ארור שוכב עם אשת אביו, שהוא ארור הששי, נאמר כנגד ראובן, כשמתחילין לחשוב מלוי ער ראובן. ועפי"ז שפיר קאמר ר"ש בן אלעזר אפשר עתיד זרעו של ראובן לעמוד בהר עיבל ולומר ארור שוכב עם אשת אביו, כי ארור זה הוא נגד ראובן ממש.

ולפי"ז אפשר לומר רבכוונה מיוחדת צוה הקב"ה כן לשנות סדר עמידת השבטים, שהוא לטובתו של ראובן ולכבודו, כדי שידעו הכל שמוצל אותו צדיק מאותו עון דשוכב עם אשת אביו, ודו"ק.

(הגאון בעל פני יהושע זצ"ל²)

והתמכרתם שם לאיביך לעבדים ולשפחות ואין קונה. ויש לחבין איך נסתיימה התוכחה בקללה זו, הלא מן הראוי לסיים בדבר טוב. אמנם י"ל דאמרו בגמ' (מגילה י"א ע"א) ויהי בימי אחשורוש, וי' והי, שנתקיים בימיו מה שכתוב והתמכרתם שם לאיביך לעבדים ולשפחות וגו'. ולכאורה יש לדקדק, הלא בסיפא דקרא כתיב, ואין קונה, והרי אז נמכרו ישראל להמן. אך י"ל דשפיר נתקיים אז גם סיפא דקרא, והכי פירושו, ואין קונה, שהקונה יהי' לאין ואפס כי יתלה המן על העץ, וא"כ שפיר הוי סיום טוב.

(הגאון מוה"ר יצחק אבד"ק בעלזא זצ"ל³)

נצבים

אתם נצבים היום כלכם לפני ר' אלקיכם וגו' טפכם נשיכם וגרך אשר בקרב מחניך, וקשה דפתח בלשון רבים ומסיים בלשון יחיד. ונ"ל שיהי' הענין ע"ד המדרש זוהר והובא קצת בפ' על תרגום שני עה"פ ויונב כך הנחשלים אחריו, ששבט דן וכן הגרים הערב רב לא היו במחנה ישראל אשר הענין הי' עליהם אלא היו עומדים ממרחק כמטחוי קשת. והנה משה רבינו אמר (בפ' בהעלותך) ליתרו, והי' הטוב ההוא אשר ייטיב ר' עמנו והטבנו לך, דהיינו שיתרו יהי' לו כל הטוב אשר לישראל, ונלמד סתום מן המפורש, שהי' יתרו תוך הענין כמו ישראל, דאם לא כן יש פתחון פה לבעל דין לומר דבריו משה שהבטיח ליתרו שיהי' לו הכל כמו

(2) כן כתב בספרו פני יהושע שבת נ"ה ע"ב ד"ה מיהו בדרוש.

(3) הובא בספר שבט מישאל על תהלים (קי"ג, ד'), בשם מורי הגאון הנ"ל.

לישראל, אינו מן השם בהכרח, רהא יתרו ה' כערב רב חוץ למחנה, אלא מחוורתא רגם יתרו ה' בענן ובמחנה. והיינו שאמר פה, אתם נצבים וגו' ראשיכם, לשון רבים, ומסיים וגרד, היינו גר צדק המיוחד כיתרו, הוא דווקא ה' בקרב מחניך, אבל אם ה' אומר וגרם אשר בקרב מחניכם, ה' המשמעות שכל הגרים היו בענן.

(הנאון מוה"ר יוסף דרשן מפוזנא בעל יסוד יוסף זצ"ל⁴)

יום כיפורים

במדרש רבה (סוף פ' תצוה), באיזה זכות ה' אהרן נכנס לבית קדשי הקרשים, א"ר חנינא בנו של רבי ישמעאל, זכות המילה היתה נכנסת עמו שנא' (ויקרא ט"ז) בזאת יבא אהרן אל הקודש, זו המילה כד"א זאת בריתי אשר תשמרו (בראשית ט"ו). ודאוי להתכונן מה ענין מצות מילה ליוהכ"פ, שאמרו שזכות המילה היתה נכנסת עם אהרן הכהן לבית קדשי הקרשים. וי"ל עפ"י אומרים ז"ל בפרקי דרבי אליעזר (פרק כ"ט) ראברתם מל את עצמו ביום הכיפורים, שנא' בעצם היום הזה נמול אברתם וישמעאל בנו, אתיא עצם עצם מיום הכיפורים, דכתיב וכל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה, וכל שנה ושנה הקב"ה רואה דם הבדית של מילה של אברתם אבינו ומכפר על כל עונותינו שנא' כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ר' תטהרו, ע"כ. הרי מפורש יוצא מפי חכמנו, דזכות המילה שמל אברתם אבינו את עצמו ביוהכ"פ היא שעומדת לישראל בכל שנה ושנה ביוהכ"פ לכפר על כל עונותיהם. וא"כ מוכן היטב כוונת המדרש הנ"ל, באיזה זכות ה' אהרן נכנס לבית קדשי הקרשים, להתחנן ולבקש למחול ולסלוח עונות בני ישראל, זכות המילה היתה נכנסת עמו, הכוונה על דם ברית המילה שמל אברתם אבינו את עצמו ביום הכיפורים.

(כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א)

האזינו

האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי, עיין בפירש"י, שאני מתדה בהם בישראל ותהיו עדים בדבר, שכך אמרתי להם שאתם תהיו עדים וכן ותשמע הארץ וכו'. עיין במס' כתובות דף כ' ע"ב, א"ר חסדא ש"מ עד שיתין שנין מרכר טפי לא מרכר, ולא היא התם הוא דלא רמיא עלי, אבל הכא כיון דרמיא עלי אפי' טובא נמי, ופירש"י, אבל הכא שעשאוהו עד בדבר אפי' טובא נמי אסתרותא מסהיר. עכ"ל פירש"י. וז"ש משה, פן יש בכם שורש פודה ראש ולענה וגו' והתבדך בלבבו לאמר שלום יהי לי כי בשרירות לבי אלך, ומי יעיד בי, אחר שיתין שנין לא מרכרי, מש"ה אמר אני מזמין לעדים, על מנת שתהיו עדים בדבר, וכיון דרמיא עלי אפי' טובא מרכר דכיר ומסהיר.

(הנאון מוה"ר דוד אופנהיים אבר"ק נ"ש ופראג זצ"ל⁵)

(4) הועתק מכת"ק.

(5) הועתק מחיבורו עה"ת (כת"י ירושלים, מספר 4-803).

תמיהות וישובים

הערה בשו"ת ישועות מלכו, ובשו"ת אמרי יושר

בשו"ת ישועות מלכו זאהע"ז סי' כ"ט כתב וז"ל, הנה זה פשוט שהמפתח הוא מכלים דלא מושלי אינשי אחר שאינו עשוי רק למסגרת זה, ואין יכול לפתוח בו מסגר אחר, כמש"כ כ"ת שיחי, עכ"ל. — וחידוש שלא הזכיר שכן כתב בהרי"א ברשב"ם כ"ב ס"ה ע"ב (ר"ה הרי) שלא דיבה בלשון זה אלא תשמישין המיוחדין לבית זה שאינן רגילין להשאילן מפני כבירן, ומפתח נמי עיקר תשמישו לפותחת של דלת זו ואין ראוי לאחרת, עכ"ל.

בשו"ת אמרי יושר ח"ב סי' קכ"ג אות ג', הקשה על הא דר"א במס' חגיגה (י"ט ע"א) אמר עולא בעי מיני' מר' יוחנן, לרבי יהודה מהו להטביל מחטין וצינוריות בראשו של ראשון וכו'. וקשה דהלא מבואר במס' זבחים (כ"ה ע"ב) נתן ידו או רגלו כדי שיעברו מים לחבית פסולין וכו', זה הכלל דבר המקבל טומאה פסולין וכו' אמר קרא אך מעיין ובור מקוה מים יהי' טהור, הווייתן ע"י טהרה תהא, ע"כ. וא"כ איך טובלין המחטין וצינוריות בראשו של אדם, הרי המים שעל ראשו השקתן על גבי דבר המקבל טומאה (דתיינו האדם), עכ"ק. — וחידוש שלא העיר כלום מדברי הר"ש והרא"ש בפ"ה דמס' מקואות משנה ה', והאור זרוע בהל' מקואות סי' של"ז אות ט', שכתבו דרבי יהודה לית לי' הפסול דהווייתו ע"י דבר המקבל טומאה, וא"כ לק"מ, דהרי הכא מיבעיא לי' לעולא אליבא דרבי יהודה.

פנחס הירשפרונג

ראש וועד חרבנים במאנטריאל
קאנאדא יע"א

הערה בדברי הרמב"ם

הרמב"ם בהלכות בית הבחירה, הוא ה' מונה שבח מקומן של זבחים, וז"ל בפרק ב' הלכה ב': מסורת ביד הכל שהמקום שבנה בו דוד ושלמה המזבח בגורן ארונה, הוא המקום שבנה בו אברהם המזבח ועקר עליו יצחק, והוא המקום שבנה בו נח כשיצא מן התיבה, והוא המזבח שהקריב עליו קין והבל, ובו הקריב אדם הראשון קרבן כשגברא — ומשם נברא, אמרו חכמים אדם ממקום כפרתו נברא, ע"כ. וכתב בכסף משנה על זה: בפרקי רבי אליעזר ומדרשות, ומה שכתב ומשם נברא, כב"ר בפסוק וייצר, ובירושלמי דנזיר פרק כה"ג, ע"כ.

הנה מש"כ בשם פרקי דר"א, הוא בפרק ל"א יעו"ש. ובפרקי דר"א פרק כ"ט איתא וז"ל: ובאותו מקום שנימול (אברהם) ונשאר דמו, שם נבנה המזבח, ולכך נאמר ואת כל דמו ישפך אל יסוד המזבח, ע"כ. וצריך עיון, מדוע לא הביא הרמב"ם גם את שבח הזה, כי גם כדיתו של אברהם אבינו ה' באותו מקום.

לייבל מאנדלבוים

ברוקלין, ניו יארק

תמי' בדברי בעל הטורים, ובספר מצודות דוד

בפרשת כי תבא עה"פ כאשר יראה הנשר (כ"ח, מ"ט), כתב הבעל הטורים, יראה הנשר בני' עשרה, כראיתא בסוכה דהיינו אלכסנדרוס ששיער לבוא בעשרה ימים ובא ביום אחד, עכ"ל. ותמוה, דבמס' סוכה נ"א ע"ב איתא, שבא בחמשה ימים, וצ"ע. והנה על דברי בעל הטורים, אולי י"ל דטעות סופר הוא, אמנם בספר מצודות דוד (אלטונא תצ"ו) בחידושי למס' סוטה, הביא בשם אביו, שעשה חשבון עפי"ד הבעל הטורים הנ"ל, לפדש דברי התרגום יונתן, (והובא בס' פנינים יקרים פ' בא עה"פ ויסעו בני' מדעמס סכותה), ולכאורה הוא נגד הנמרא במס' סוכה.

שלום נפתלי שווימער

תלמיד בישיבת בני ציון רבאבוב
לונדון יע"א

תמי' בספר חידושי אגדות מהר"ל מפראג

בספר חידושי אגדות מהר"ל במס' ב"מ דף ל' ע"ב ד"ה ואמר, כתב וז"ל: עיקר ביקור חולים, כי כאשר הוא חולה ואתרע מזליו, ואם הולך בן גילו אליו, חל עליו מקצת מן החולי, וממעט מן החולה קצת, חלק ששים, עכ"ל. וצ"ע כי באותו ספר בחידושי למס' נדרים דף ל"ט ע"ב ד"ה נוטל, כתב וז"ל: נוטל אחד מששים מחליו, דע כי כאשר הוא מבקר את החולה אז הוא מתחבר אל החולה, ובפרט כאשר הוא בן גילו אז יותר יש לו חיבור אליו, ועל ידי כך החולי מתפשט ממנו, ולא שידבק על המבקר החולי, רק החולי מתפשט מן החולה וכו', עכ"ל. ולכאורה הני מילי סותראי נינהו.

חיים צבי פיללער

תלמיד במתיבתא עץ חיים רבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

כתב רבנות דק"ק ווילהעץ בשנת תקע"ו לפ"ק

למז"ט

אשריך ישראל מי כמוך עם נושע כך, כך בחר ר' לאשור אשרי
ישורון ולהיות נגיד ומצוה על בני ישראל.
אשרי כל החוסים תחת כנפי רוח בינתך, אוהבי התחקות בחלקת
מחוקק צדקות פרונו בישראל.
אשרי משכיל עלי דולה לרלות מי באר ולשאוב ממעינותך חכמה
ורעת, ררכיך יחפצון ירונו חפיצי צדקות ישראל.
אשרי צאן קרוש ישראל ההולכים אחרי אבירי הרועים להרעם בתום
לבבו ובתבונות כפיו ינחם את בני ישראל.
אשרי המחכים יום כואו בשלום לראות וליראות באור פני מלך הולך
ואור בתורה אור במושבות כל בני ישראל.

לאיש אשר אלה לו, לו יאתה תהלה יובל שי למורה, פאר וכבוד בנזר
ועטרה לכללו, ובכתר תורה להולמו, ה"ה הרב הגאון נ"י ע"ה פ"ה
החריף ובקי בחררי תימן, להשמאיל ולהימין, כררע והימן, כשק"ת
נאה לו מו"ה ישראל נ"י¹ בחלו, ישכון בשח באהלו, וכבוד יאמר
כולו, וכסא כבוד ינחילו, לרעות ביעקב ובישראל נחלת שפרה לו.

מאז בחר ר' ביעקב וישראל לסגולתו, אוה למושב להם רועים אהובים,
ספונים וחשובים, אנשי אמת שונאי בצע רחבים, יראי אלקים ונאמנים, לסמוך
ברוח נדיבים, להשיף שיפי רביבים, עלי עשבי החרבים, ולהזיל רסיסי של על רשאי
הדרים וננובים, וכנן רוח להרטובים, ולהשיק רוחות צמאים ותאבים, ולהאציל
מרום בינתו עלי נעדים ושבים, ועל מי מבועות ינחלם, להשקות מים נאמנים
מבאר מים חיים ולהאכילם לחם אבירים, ולעצור בעמו להרריכם דרך אמת
ומישרים, ועל יובל ישלח שורש התורה ושתול עץ חיים עץ עושה פרי לפרוש להם
על פי ר' בכל רור ורור שופשי ארץ המה המורים, להורות להם הדרך ילכו בה ואת
המעשה אשר יעשון וחיו בהם, ועלינו להורות ולהלל ייה כאשר אסף כוכב נשפו
ננהו, וחשך מאור עינינו בעונינו, ויעקב הלך לדרכו בית א"ל, האיר ר' ממזרח
צדק וזרח משער למו איש אלקים קרוש ישראל ראשית תבואתו לראש יוסף אומץ

(1) נולד בעיר וורעשין לאביו הרבני מו"ה משה. ראשית נשיאותו היתה כדאב"ד
דק"ק ראוויטש, ומשם נתמנה לדיין בק"ק ליסא בבית דינו של הגאון בעל חוות דעת
זצ"ל. בשנת תקע"ו לפ"ק נתמנה לאבד"ק ווילהעץ. נרפסו אליו כמה תשובות בשו"ת
רעק"א. נפטר ערב ראש חודש שבט שנת תק"פ לפ"ק, ונרפס עליו הספד בדרשות חתם
סופר ח"ב דף ש"כ ע"א. — כתב רבנות הלז הועתק מעצם הכת"י. (כת"י ירושלים,
מספר 4-1512).

בכח ונבורה, משיב מלחמה שערה, ללבן שמעתתא ולבררה, קולע אל השערה, בפלפולי טבין וסברא, ה"ה הרב הגאון הגדול מעוז ומגדול מו"ה ישראל במהר"מ נ"י, לא יעקב יאמר עוד כי אם ישראל, יהי שמו לעולם, לפני שמש יגון.

הננו אנחנו בקדוש עיר ואם בישראל, עיני העדה הקדושה עם כל קהל ישראל, קמנו ונתנו יחד בלב א' לקבל עלינו את הרב הגאון מו"ה ישראל במוהר"מ נ"י הנ"ל פה קהלתנו לרב אב"ד ור"מ, ומורה יורה יורה ידן ידן, לכל ריב ומדון, כל זמן ועידן, להיות שר ושופט עלינו לשפוט את העם בכל עת, הן בדיני ממונות והן בדיני איסור והיתר, הוא יהי ראש ונשיא עלינו ועל זרעינו וב"ב, לשמוע ממנו מוסר דבר ד' בלי שום סדכנות בעולם ככל אשר יצוה עלינו במילי דשמיא והנוגע בידאת ד' והתורה הקדושה לבלתי הסר ימין ושמאל, וכל אשר ימרה את פיו יעמוס עליו כל העונשין הכתובים בספר תוה"ק, באשר מפיו אנו חיים ובאור פניו נלכו לדרוש תורת ד', וכבוד והדר נעטרהו לכבדהו בברכה המשולשת בתורה לקראתו שלישי מדי שבת בשבתו, ובחגים ובמועדים רק יום הראשון כנהוג, וראשון הוא למקראי קודש להתפלל תפלת מוספי טל וגשם ונעילה, וכל סדרי קידושין, ח"ו מבלי להרים איש לשלוח ידו בקידושין בלי רשיונו, ומקיש יציאה להויה, ומן היום ההוא והלאה יהי' כל הכנסות להרב אב"ד דקהלתנו בידו, והי' שכרו נגדו ופעולתו לפניו שכר קצוב כל שבוע סך שמונה ר"ט זאנע 8 קורנט, וכפולים בחודש ניסן ותשרי, ובעד שני דרשות דהיינו שבת שובה ושבת הגדול, בעד כל אחת שמונה זהו' פוליש מלכד שכר מצוה שלישי למנחה בשבתא דכלה, וכמו כן הכנסה מקלפי שמאים וכשרים שמונה זהובים פוליש מכל אחר, ומצות סנדקאות יהי' לו כנהוג בקהלתנו, ושדכנות מצד הנקבה, ודירה מיוחדת כראוי לו בבית האב"ד פה קהלתנו, אכן אם לא ישד דירת בית הרב אב"ד קהלתנו בעיני הרב, אז הברירה בידי הרב הנ"ל לשכור לו דירה אחרת ברחוב היהודים, והאלופי קהל מחויבין ליתן להרב סיוע לדירה אשר ישכור, החצי שכר דירה . . . גם מחויבין אנחנו ליתן להרב נ"י קמחא דפסחא ויין לפי כבודו ולולב ואתרוג מהודר לפי כבודו, גם ע"ד הפקיה הרב אב"ד נ"י עיני העדה ליתן לו עירנות לבניו אי"ה, ומחויבין אנחנו להשתדל להרב נ"י חריות מלאה ומקאמרייה בחנם לשוב לשבת בטח בעידנו בדר באין מחריד, וע"ז הבטיח הרב אב"ד נ"י לכל בני קהלתנו לעמוד לשדת בקודש כא' משארי רבנים מובהקים אשר בערי ישראל המתה, ולהשגיח בעין חמלה ופקיחא, ולפקח על עסקי קלה וחמורה להסיר כל אבן נגף וצור מכשול מכל בג"י, ולשפוט תמיד בין איש ובין אחיו ובין גרו, והן בעניני הקהלה להעמיד על תלה, וכל איש על מקומו יבוא בשלום.

וזלת זה חל עלינו ועל זרעינו להטיב ולכבד את הרב הגאון אב"ד נ"י בכל מיני הטבה ובמנה שיש בה צודה כיד ד' הטובה עלינו להכין אותו ולסעדו בכל לב ונפש ומאודו, כדי לישב בטח על כסא כבודו, וקרסוליו לא ימערדו, ובימיו ובימינו יוסף ד' שנית ידו, לעלות לציון וירושלים במועדו, ומכל אום גבר עלינו חסדו,

ואמת ד' לעולם יקום ויעמוד לדור דורים, עדי יעמוד הכהן לאורים, ומלאכי מעלה שואלים לישראל מה פעל אל יוצר המאורים. והנה אנחנו באנו עה"ח באמת ותמים לסדר ויש"ר א"ל מלאך ויוכל לו, יום שנכפל בו כי טוב, יו"ד כסליו תקע"ו לפ"ק, פק"ק ווילעקן.

הכ"ד כל קהל ישראל ובראשם עיני העדה בר"ץ וכשרי קהל פה ור"מ ורבני'.

(מקום החתימות)

מכתבים אל המערכת

ב"ה. יום ועש"ק לס' ואתחנן חמשה עשר באב תשנ"א לפ"ק.
לכבוד מערכת קובץ כרם שלמה הי"ו.

בקונטרס קל"ח מחורש תמוז העל"ט (בעמוד מ"ט), נרפסה הערה מירירי הרב המופלג ר' שמריהו ציטראנענבוים נ"י על הספר שו"ת חיים שאל ח"א סי' ל"ח אות ר' לגאון עוזנו החיד"א זי"ע בענין השם בן ציון, יעו"ש. — לענ"ד הקלושה לא קשה מירי מרוע לא הביא רא"י לזה השם, שנמצא כבר במשנה במס' עריות. ראשית, רוב המפורשים גורסין בלשון רבים ורחקה בני ציון — וקרבוה בני ציון, וכן הוא גירסת פירוש הרמב"ם על המשניות, ובמשנה שנרפס בש"ס ג"כ הגירסא כן, ומש"ה לא ניהא ל' להביא רא"י מרבר השנוי במחלוקת בשינוי הגירסות. ושנית, גם לפי המפרשים שגורסין בלשון יחיד ורחקה בן ציון — וקרבה בן ציון, יש לפרש שלא ה' שם העצם שלו כן, רק קראו אותו שם של חשיבות, כמו בני ציון היקרים, ובהעובדא רשם הרי ה' יחיד, לכן קראו אותו בלשון יחיד. ומשום זה לא הביא סיוע לרבירי מהמשנה, רק ממי שה' ידוע בוראי ששמו העצם ה' בן ציון.

(אבב, בשו"ת חיים שאל הנרפס מחדש בהגה מדויקת (בשנת תשמ"ו), יש שם באותה תשובה ט"ס, במה שמובא בענין שם בן ציון, בשם ספר עמרת נשים, וצ"ל עזרת נשים. — ועוד ישנם שם הרבה טעותים אבל אין כאן מקומו, רק זה שנוגע לענייננו).
החפץ בהרמת כרמנו למעלה.

משה חנוך הענוך גרינפעלד
ברוקלין, ניו יארק

ב"ה. כ"ז מנ"א תנש"א.

לכבוד מערכת „כרם שלמה“.

(א) בנליון קל"ה (עמוד כ"ט), מובאת תמי' כיצד תיקן רנמ"ה שלא לישא שתי נשים, והרי מבואר בפסיקתא דר' טובי' דכך רעת הקראים, ובגמ' ב"ב (קמ"ו ע"ב) מפורש ראין שומעין אפילו לנשיא שבישראל באם תיקן דבר שהוא כחוק רת הצדוקים.
והנה לכל לראש ברור שאין לייחס לדו"ל שום דרשה לענין הקראים, שהרי ענין הקראות נתחדש רק בזמן הנאוונים. ומה שהסתמך המקשה על „פסיקתא דר' טוביה“, (וכשהעתיקו קושיא זו בגל' קל"ו (עמוד ס"ד) כתבו פסיקתא סתם), הרי זה נתינת מקום לטעות כאילו במדרש ממדרשי רבותינו התנאים או האמוראים עסקין, ולא היא, „מדרש לקח טוב“ המכונה „פסיקתא זוטרותא“ או „פסיקתא דר' טוביה“, הוא לר' טובי' ב"ר

אליעזר שהיה בן חורו של רש"י, ומובן שאין להקשות ממדרשו של ר' טוביה על רבינו גרשום, שקדם לו לפחות בשני דורות.

ולא רק הזמן מפריד ביניהם, אלא גם המקום ותכונתו, כי ר' טובי' גר בארצות המזרח ששם היו שריונים הקראים, ואילו רבינו גרשם חי' בארץ אשכנז, שלשם לא הגיעו הקראים מעולם. — נוסף ונאמר כי אין לקראים הלכה פסוקה ומקובלת, וידוע כי "אין שני קראים אשר דעותיהם יתאימו יחד, וכל קראי דעה אחרת לו". וגם בענין איסור שתי נשים חלוקים הם, וי"א כי גם האוסרים לא אסרו אלא כשאין האשה הראשונה מסכימה שיקח בעלה אשה אחרת עליה.

ומעתה אין מקום כלל להקשות מרוע אסר רבינו גרשם לאנשי אשכנז, ולא חשש לדעתה של כת קראים מטויימת בארצות המזרח, שספק גדול הוא האם כבר קמה ונהייתה ברורו.

ותמיהני על המקשן שלא העיר כלל מדברי המפרש ל"פסיקתא זוטרתי" על אתר בפ' ויצא, שלדעתו כל עיקרה של תקנת רבינו גרשם היתה להוציא מלבם של הקראים, ולכן נזר רק עד סוף אלף החמישי "להראות כי זה רק מטעם גזירה ולא ע"פ ריין". וגם בדעתי עלה לכתחילה לתרץ בדומה לזה, שלכן לא אסר באיסור נמור אלא שיש אופנים להתיר ע"י מאה רבנים, וי"א שבמקום מצוה לא אסר כלל לכתחילה ואי"צ אפילו היתר ק' רבנים. אלא ששני תירוצים אלו נדחים מדברי התוס' בב"ב שם, שאפילו בתיקון לפי צורך שעה אין שומעין לנשיא כו', וא"כ לא חי' יכול לתקן אפילו עד סוף אלף ההמישי, ואפילו שלא באיסור שאין לו התרה. אלא מחוורתא כדלעיל שקושיא מעיקרא ליתא. (ומה שהביא בגליון קל"ו הנ"ל, מדברי השאלית יעב"ץ דגם אצל אוה"ע אין נושאים שתי נשים, מפני חמת המציק" — לא רק, והפשט הפשוט בדברי היעב"ץ הוא שישאל נאנסו לקבל עליהם תקנה זו, מפני חמת המציק", עיי"ש).

(ב) בגליון קט"ו עמוד נ"ח אות ו', ובגליון קכ"ו עמוד מ"ו אות ה', נכתב אודות מצוות השקולות כנגד כולם. — והנה בסידורו של רבינו הזקן זצ"ל בעל התניא (שער החנוכה, דף ע"ה, א'), כתוב לאמר: "מצות מזוזה כוללת כל המצוות, ובתפילין אמרו דהקשה כל התורה לתפילין כו' אך במזוזה וציצית אמרו דשקולין כנגד כל המצוות, עכ"ל. — ובדבריו של האדמו"ר מאלכסנדר הרה"ק ר' שמואל צבי זצ"ל ב, אגרת הקודש אשר שלח לאנ"ש בשנת תר"פ לחזק הדת" (האגרת נמצאת אצלי בדף נרפס, ואינו יודע אם נרפסה גם בספר), "ויבדקו המזוזות שיהי' כשרים . . . ושקולה מצות מזוזה כנגד כל התורה", עכ"ל. — ולא ידעתי מקור הדברים!.

בברכה לכט"ס והצלחה בעבודה"ק, זכוח"ט לשנה טובה ומתוקה,

יהושע מונדשיין

ירושלים עיה"ק

(1) הגאון מוה"ר מאיר אריק זצ"ל אבד"ק טארנא, הביא בספרו של תורה במס' נדרים דף כ"ה ע"א, את דברי הגה"ק בעל התניא זצ"ל הנ"ל, וסיים ע"ז: "ולא ידעתי מקורו". — אולם אשתקד נרפס מחדש ספר בית שלמה מהגאון מוה"ר שלמה אבד"ק פינשטוב זצ"ל ע"י ידידיו הרבני החסיד המופלג מוה"ה יעקב מנחם לאנגער נ"י, ובסופו הוסיף קונטרס משלו בשם "דברים אחרים", ושם בעמוד דפ"ב, מביא מקור לזה ממש"כ הרמב"ן בסוף פ' בא וז"ל, הקונה מזוזה בזוז אחד וקבעה בפתחו ונתכוון בענינה, כבר הורה בחידוש העולם וביריעת הכורא והשנחתו, וגם בנביאה, והאמין בכל פנות התורה וכו' עיי"ש. וזהו קרוב למה שכתבו ששקולה מצות מזוזה כנגד כל התורה.

בס"ד.

לכבוד מערכת כרם שלמה.

(א) בקובץ כר"ש שנה י"א קונטרס מ' עמוד ס"א באות ג', הבאתי את רברי הרד"ק ביהושע (י"א מ"ז) שארץ גושן נבלעת בתוך ערי ישראל. — הנה בספר הש"ך על התורה פרשת ויגש בפסוק ואת יהודה שלח, הביא את רברי הרד"ק, וסיים הש"ך, א"כ גושנה היא א"י, אבל אין גושן היא חו"ל וכו' ולזה אמר ואמרתם אנשי מקנה היו עבדיך בעבור תשבו בארץ גושן, אבל יעקב אבינו היה בגושנה באותה רצועה שהיא א"י, כי אותו מקום לא היה מכיל לכולם כי אם ליעקב בלבד, יע"ש.

(ב) שם שנה י"ד קונטרס ג' עמוד מ"ו באות ח', הערתי על מה שהובא בשם ר' יהודה גאון הטעם שנקרא קבר תהום, מפני שעצמות אנשי דור המבול ננערו לתהום וכו', ולכאורה הוא רלא כר"י ור"ל בנמ' שבת קי"ב ע"ב, וזבחים קי"ג ע"ב, ע"כ. — ועכשיו מצאתי בחכמת שלמה למהרש"ל בשבת שם שהביא נוסח בנמ', מימי עולם, וא"כ לפי"ז נפרש שרק המים ננערו לשם ולא המתים, אליבא דר"י שם.

(ג) ועתה אעלה איזה הערות בענינים שונים: בשור או"ח סי' תקס"א כתב הרואה „ערי ישראל“ בחורבנן וכו' וקורע, ובשור יו"ד ש"מ כתב הרואה „ערי יהודה“ בחורבנן וכו' וקורע, ע"כ. ועיין בב"י ובב"ח ובפרישה ובש"ז בבי' המקומות שכתבו רהא רכתב השור באו"ח ערי ישראל, הוא לאו דוקא. — הנה לשון הנמ' במו"ק כ"ו ע"א א"ר חלבו אמר עולא ביראה אמר ר"א הרואה ערי יהודה בחורבנן וכו'. ועיין במהרש"א שם שכתב, ונראה הא דנקט תלמודא ערי יהודה בחורבנן ולא ערי ישראל משום דהתנא רירן לאחר חורבן בית שני איירי ולא היו ידועים רק ערי יהודה וכו', עיי"ש. והיוצא מדבריו ראם אין חסרון ידיעה לערי ישראל, לכאורה גם שם יש חיוב קריעה.

(ד) בפמ"ג סי' תקס"א במשב"ז ס"ק א' כתב, ומכאן תוכחה מגולה אדרבה השחיתו זקנם לניוויל בשביל חורבן הבית, לא כאותן שאומרים שגילוח הזקן הוא תואר להם. — עיין ברלב"ג שמואל ב' קאפי' ו' פסוק ר' שכתב, וזה לאות שלא היה מנהגם לגלח זקנם, וכן ברר"ק שם פסוק ה' וז"ל, ולא היה מנהגם לגלח הזקן וכו' וחרפה היא גילוח הזקן וכו'. — ועיין בהנחות חת"ס שו"ע תקנ"א, מה שכתב על המג"א ס"ק י"ד.

(ה) ברעת זקנים מבעה"ת פרשת קרח על הפסוק והנה פרח משה אהרן, כתב, וראי' מיומא ומפרק מקום שנחנו רמסיק על אותם דברים שננזו, וי"א אף מקלו של אהרן שקריה ופרחיה ננזו. — הנה ביומא ברך ג"ב ע"ב איתא הלשון ננזו, אך בפסחים במקום שנחנו ברך ג"ד ע"א מוזכר דברים שנבראו בע"ש בין השמשות ולא מיירי שם אודות דברים שננזו.

(ו) בספר שער יששכר מאמרי חודש אייר אות מ' כתב, שמעון ב"ן יוחאי עולה מחיה מתים, י"ל רעל כן בכח רשב"י פסקו למות מתלמידי רע"ק, והוא בחינת ביטול המיתה לבחינת מחיה מתים וכו'. — הנה בירושלמי במס' שביעית בעובדא דרשב"י עם הכותי איתא דנזר על המתים שיעלו.

(ז) בנמ' בבא בתרא דף מ"ז ע"א, אברהם אפי' בדיריה לא איסתכל דכתיב הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את, מכלל דמעיקרא לא הוה ידע. וכתב המהרש"א (בר"ה עפרא לפומיה דאיוב), ויש לזקק היאך לא היה מסתכל אברהם בשדה מעולם וכו' והרי אמרו בפ"ב דקידושין אסור לארם שיקדש אשה עד שיראנה שמא יראה בה וכו' ואברהם אבינו קיים מלי דרבנן ואפי' ע"ת כדאמרינן ביומא, וי"ל דודאי ראה אותה בנעוריה קודם שנשאה וכו' אלא דלאחר שהיתה נשואה לו לא ראה אותה מתוך צניעותה וכו', ע"כ. — עיין בפירוש הרמב"ם אבות פרק ה' משנה י"ט שכתב וז"ל, אבל זהירותו אמרו לשרה ביום כואו מצרימה הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את, ובא בפירוש שלא הסתכל

בצורתה הפתכולות שלימה רק ביום ההוא. משמע מלשונו שבאמת הסתכל רק לא הסתכלות שלימה, ועיין עוד בספר דרך פקודיך כרך מ"ג מש"כ ע"ז.

(ח) ברבינו חננאל סנהדרין מ"ח ע"ב בד"ה ת"ד הרנוי מלכות בסופו, ואחאב דודו היה כי הוא אחי אביו. — הנה בגמ' איתא בן אחי אביו היה וא"כ היה בן דודו, ואולי נודם בגמ' אחי דודו.

(ט) ברש"י סנהדרין דף נ"ב ע"ב, נאמר מיתה בידי שמים וימת גם אותו (בראשית ל"ח). — לכאורה למה לא הביא ראי' מער שנא' בפסוק ז', וימיתוהו ה', והוא פסוק מוקדם.

(י) במהרש"א סנהדרין נ"ט ע"ב בח"א (בד"ה חבל על שמש) כתב באמצע דבריו, אבל לדרום ולצפון אין שם ישוב בני אדם מפני הקוד והחום וכו'. — עיין כאבן עזרא תהלים ק"ז פסוק ג' שכתב, והזכיר מצפון כי שם כל הישוב ולא הזכיר דרום בעבור חום השמש אין שם ישוב וכו', ועיין ברד"ק שם.

(יא) במהרש"א סנהדרין צ"א ע"ב בח"א (בד"ה לפתח חטאת רובין) כתב וז"ל, אך קשה מהא דרדשינן גבי ויתרוצצו הבנים בקרבה שהיתה עוברת על פתח עכו"ם והיה עשוי מפרסם לצאת. — עיין בש"ך עה"ת פר' תולדות על הפסוק ממעיך יפרדו שכתב, דלא כמנהג העולם שאין יצאה"ר שולט באדם אלא משעת יציאתו מבטן אמו כדאיתא בסנהדרין וכו' ואלו מן הכסן הם מריבים זה עם זה כדי שיהיה מריבה ביניהם לעולם ולא יתחברו שניהם כדי שיהיה זדע יעקב נבדלים מעשו ולעולם יהיו ארוקים בהשיות ואם לאו הרי הרצועה מוכנת להלקות וכו'. — ולפי"ז א"ש. (ועיין מ"ש בספר פתח עינים להחיד"א שם, בשם ספר חסידים, וכן בפירוש עץ יוסף על העין יעקב מ"ש בשם רמת שמואל).

(יב) כתב בספר בן יהוידע סנהדרין ק"א ע"ב בד"ה שחלץ תפילין בפניו, נ"ל בס"ד רצה לקנתרו בדבר זה והוא כי המלך לובש ס"ת בזרועו כדי שיוהר ביותר לקיים מה שכתוב בו ולכן חלץ תפילין של יד בפניו לרמוז לו גם אתה תחלוץ הס"ת מזרועך מאחר שאין אתה מקיים הכתוב בו ולז"א שהרים יד במלך, יד רייקא, שחלץ התפילין בהרמת ידו שהרימה והגביה למעלה בעת שחלץ התפילין לעשות שינוי כדי שיבין הוא והיושבים את הרמז שרמז בחליצת התפילין מידו, עכ"ל. — אך עיין ברש"י שם שכתב, חלץ תפילין שאין נכון להיות כגלוי ראש לפני המלך והוא התחיל במדר בכך להראות ולומר שאינו נוהג כמלך, עכ"ל, משמע מדבריו שהמרידה היתה בתפילין של ראש.

(יג) במהרש"א סנהדרין ק"ה ע"א בח"א בד"ה חנינר ברנלו אחת שנאמר וילך שפי וכו', ואפשר שבא לו זה בעונש שהלך לקללן כמ"ש ותלחץ רגל בלעם וגו'. — כ"כ ברשב"ם בפרשת בלק פרק כ"ב פסוק כ"ה וז"ל, שע"ז נעשה חנינר כדכתיב וילך שפי. (יד) בגמ' סנהדרין ק"ה ע"א תנא הוא בעור הוא כושן רשעתים הוא לבן הארמי וכו', דעבר ב' רשעיות בישראל, אחת בימי יעקב ואחת בימי שפוט השופטים, וברש"י שם ד"ה תנא הוא בעור, אביו של בלעם וכו', וכתב במלא הרועים וז"ל, עי' של"ה פ' בלק דכתב דט"ס הוא ברש"י דבעור הוא בלעם עצמו וכו'. — ולכאורה קשה דהא מקרא מלא דיבר הכתוב בפרשת מטות ואת בלעם בן בעור הרגו בחרב, וא"כ איך נאמר שהיה בימי שפוט השופטים, ועיין ביעב"ץ מש"כ, ולפי דבריו אולי נפרש ג"כ כאן דהוא בסוד הגילגול.

בכבוד רב,

רפאל אהרן בן
קרית באבוב, בת ים

ב"ה.

לכבוד מערכת כרם שלמה.

(א) ראיתי בכר"ש שנה י"ב קונטרס י' בעמוד מ"ד, מ"ש הרב נחום מאיר גערמאן שליט"א ליישב קו' המנחת חינוך במצוה תכ"ט, שהק' אמאי יוצאין בשופר של עבודה זרה, הא הוי לי' מצהב"ע, דע"י שלוקחו בידו עובר על לא תביא תועבה אל ביתך, ותי' הנ"ל עפ"י מה שפסק הרמב"ם (בה' שופר פ"א ה"ג) שופר הנזול שתקע בו יצא, שאין המצוה אלא בשמיעת הקול אע"פ שלא הנביחו השומע, וכתבו שם הכ"מ והלח"מ רכונות הרמב"ם הוא, דמשו"ה לא הוי מצהב"ע, דמצות שמיעה אין בה עבירה, דאין בקול דין נזל, א"כ ה"נ בשופר של ע"ז לא מיחשב מצהב"ע, דאיסור דלא תביא תועבה עובר בעת נטילת השופר בידו, נמצא דמצות שופר אין בו עבירה דלא תביא תועבה, ע"כ.

ויש לומר בדעת המנ"ח דלא תי' כן, דאפי' נימא דבשעת שמיעת קול שופר אין בו איסור דלא תביא תועבה, מ"מ כיון דמצות שמיעה מוכרח להתקיים ע"י שינביהו קודם לכן, אכתי הוי מצוה הכא בעבירה, דמצות שמיעה נגד ע"י איסור דלא תביא תועבה, ואמאי יוצא בה ידי חובתו. [ואין לומר א"כ בשופר של נזל נמי נימא דמצות שמיעה בא מתוך עבירת איסור נזל והוי מצהב"ע, זה אינו, דקול השופר לא נגד ע"י השופר לחור, דגם התוקע בהשופר גורם שיוצא הקול, והכל פיו של התוקע הוי היתר, ונגד השופר יש בו איסורא, ונמצא דהוי זה וזה גורם דמותר, ולכן יצא, (עיי' בשו"ת פני מבין או"ח סי' קנ"ה, ובשו"ת נחלת בנימין סי' פ"ד, שכ' סברא כע"ז לגבי שופר של עולה), משא"כ בשופר של ע"ז דפסק הטור ביו"ד סי' קמ"ב דאע"ג דקיי"ל בכל מקום דזו"ג מותר, אבל בתנור שהסיקו בעצי אשירה, והוא תנור חדש, יותץ משום חומרא דע"ז, לכן שפיר הקשה המנ"ח דמצות שופר נגד ע"י איסור דלא תביא תועבה, והוי מצהב"ע].

(ב) בקונטרס הנ"ל במדור המכתבים בעמוד מ"ט כ' להעיר על מה שהק' הבה"ח יעקב אליעזר מאסבערג נ"י בדברי החוש המשולש שכ' דלמ"ד דלא ירד המן בשבת מטעם איסור הוצאה, לא ירד ביו"ט ג"כ מטעם הנ"ל, והק' הא הוצאה הותרה לצורך אוכל נפש ביו"ט. וע"ז העיר שם הכותב ממה דנקמינן דכל שאפשר לעשותו מערב יו"ט ולא מפיג טעמו כלל אסור לעשותו ביו"ט, והנה מסתבר שהמן שהי' לחם מן השמים לא מפיג טעמו, וא"כ שפיר הי' אפשר שירד מעיו"ט, ולא לעבוד על איסור הוצאה ביו"ט שלא לצורך, עכ"ר.

הנה ראשית מש"כ דכל מה שאפשר להוציא מעיו"ט אסור להוציאו ביו"ט, נעלם ממנו דברי הרמב"ם בפ"א מהל' יו"ט וז"ל בהלכה ה', כל מלאכה שאפשר לעשות מערב יו"ט כו' אסרו חכמים לעשות אותה ביו"ט, ולמה אסרו דבר זה, נזירה שמא יניח אדם מלאכות שאפשר לעשותן מערב יום טוב ליו"ט, ונמצא יו"ט כולו הולך בעשיית אותן מלאכות וימנע משמחת יו"ט כו', ושם בהלכה ו' כ', ומזה הטעם עצמו לא אסרו ההוצאה ביו"ט, ואע"פ שכל הוצאה היא מלאכה שאפשר לעשותה מערב יו"ט, ולמה לא אסרוה, כדי להרבות בשמחת יו"ט, ויולך ויביא כל מה שירצה וישלים חפציו, ולא יהי' כמי שירדו אסורות, ע"כ. וכך היא ג"כ ע"י ה"ל' יו"ט סי' תצ"ח סעיף ב', ועיי"ש במג"א ס"ק ג' שכ' ראפי' להאוסרין דבר שאפשר לעשותו מערב יו"ט בסי' תצ"ה, מ"מ באיסור הוצאה לא מחמירין כולי האי. הרי להריא. דבמלאכת הוצאה אע"פ שאפשר לעשותן מעיו"ט, מותר לעשותן ביו"ט.

ומש"כ שם לחרש דמסתבר שהמן שהי' לחם מן השמים לא הי' מפיג טעמו, הנה כן מפורש בפ' בשלח קאפי' ט"ז פסוק כ"ר, ולא הבאיש, ורמה לא היתה בו, דקאי על המן שנפל בערב שבת שלא פג טעמו ער למחר.

בברכת כתיבה וחתימה טובה,

יעקב אריאל

תלמיד כמתיבתא עץ חיים דכאכוב
ברוקלין, ניו יארק

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם ראזענבערגער נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
להנה"ח מו"ה ארי' דאוידאוויטץ נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הנכד
להרב ברוך חנה גרינפעלד נ"י משגיח בכולל זכרון חיים רבאבוב להולדת הבן
להנה"ח מו"ה דוד צוקערמאן נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' דניאל ראטענבערג נ"י מלעיקוואוד להולדת הבן
להרב יעקב יצחק מאשקאוויץ נ"י מגיד שיעור בישיבת קדושת ציון בקריית
באבוב להולדת הנכד
להאברך היקר ר' משה דעמביצער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' משה אייזענבערג נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
להרב נחום מאיר גערמאן שליט"א ר"מ דיישיבת בית יוסף להולדת הנכד
להאברך היקר ר' פנחס מאיר דעמביצער נ"י מסיגעיט להולדת הבן
להאברך היקר ר' צבי מנחם זאלמאנאוויץ נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הדעת לאויט"א.
המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר בנש"ק ר' אשר ישעי' רובין נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' בן ציון אברהם יעקב הלברשטאם נ"י נכד כ"ק מרן אדמו"ר
וצוק"ל הי"ר להולדת הבת
להאברך היקר ר' יוסף חיים לערנער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' יצחק לעמעל נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' יצחק זלמן גיפס נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' ישכר דוב בעריש לעזער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' מנחם מענדל קרעדיטאר נ"י מלונדון להולדת הבת
להאברך היקר ר' משה אייזען נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' משה וואסערשטרום נ"י מלונדון להולדת הבת
להנה"ח מו"ה משה חיים מאנדלבוים נ"י להולדת הנכרה
להנה"ח מו"ה משה יהודה ליב רייך נ"י להולדת הנכרה
להנה"ח מו"ה צבי ארי' לייב בייגעל נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' ראובן קרויט נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' שמואל זיינוויל שארף נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' שמעון האלצמאן נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אכ"ר.
המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה חיים דוב הכהן בארנפריינד נ"י לנישואי בתו תחי' להרב חיים יעקב סג"ל הורוויץ נ"י לנישואי בתו תחי' להנה"ח מו"ה יעקב שאי נ"י לנישואי נכדו נ"י להרב מו"ה יעקב פרץ פרידמאן שליט"א רב רקהל אור הגנוז לנישואי בתו תחי' להרב מו"ה יקותיאל יהודה מייזליש שליט"א רב רקהל ידאים סג"געים נכר כ"ק מרן ארמו"ר מוהר"ש זצוק"ל לנישואי בנו נ"י להנה"ח מו"ה ישכר דוב בערל פירסט נ"י מטאראנטא לנישואי בתו תחי' להרב המפורסם וכו' מוה"ר משה הלברשטאם שליט"א רומו"ץ רעה החררית בירושלים עיה"ק ור"מ רישיבת דברי חיים לנישואי בנו נ"י להנה"ח מו"ה צבי יהודה געללער נ"י לנישואי בתו תחי' להנה"ח מו"ה שמואל הירשמאן נ"י מירושלים עיה"ק לנישואי בנו נ"י להאברך היקר ר' בן ציון משה הלברשטאם נ"י נכד כ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל הי"ר ותלמיד ישיבתנו לנישואיו להאברך היקר בנש"ק ר' יהושע העשיל טייטלבוים נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו להאברך היקר ר' יהושע גרעכער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו להאברך היקר ר' יהושע ברוך גיפס נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו להאברך היקר ר' יעקב דוד ראב נ"י ממאנסי תלמיד ישיבתנו בקרית באבוב לנישואיו להאברך היקר ר' משה בעז גערשאן נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו יעזור השי"ת שיזכו לבנות בית נאמן בישראל על דרך ישראל סבא מתוך עושר ואושר מזל והרחבה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה חיים שפריי נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה ארי' ליבוש נ"י לאירוסיו בנו נכדו הב' החתן הנעלה כמר יוסף יצחק נ"י תלמיד ישיבתנו להנה"ח מו"ה יוסף פאלגער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה חנה נ"י לאירוסיו בתו נכרתו תחי' להנה"ח בנש"ק מו"ה טובי' טייטלבוים נ"י לאירוסיו נכרתו תחי' להנה"ח מו"ה ישראל ליכט נ"י לאירוסיו בנו הב' החתן הנעלה כמר צבי ארי' נ"י תלמיד ישיבתנו להנה"ח מו"ה מאיר יצחק באמזווילשפינער נ"י לאירוסיו בנו הב' החתן הנעלה כמר שמחה נ"י תלמיד ישיבתנו להנה"ח מו"ה מרדכי מיכאל הכהן שטערן נ"י מקרית באבוב ולחותנו הנה"ח מו"ה משה וואלף נ"י מקרית באבוב לאירוסיו בנו נכדו הב' החתן הנעלה כמר שמואל יחיאל נ"י תלמיד ישיבתנו בקרית באבוב בורא עולם בקנין השלם זה הכנין עדי עד למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת